

~~178006~~ ^{LIVY} (T. LIVII PATAVINI) ⁶¹
Mr. Crook
HISTORIARUM
6

AB URBE CONDITA

LIBRI QUI SUPERSUNT OMNES,

EX RECENSIONE

ARN. DRAKENBORCHII.

ACCEDUNT

NOTÆ INTEGRÆ

EX EDITIONIBUS

J. B. L. CREVIERII.

CUM

INDICE RERUM LOCUPLETISSIMO.

TOM. IV.

OXONII,

EXCUDEBAT W. BAXTER;

IMPENSIS J. PARKER; ET G. B. WHITTAKER, LONDINI.

MDCCCXXV.

8288

PA

6452

A 2

1825

t. 4

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI.

EPITOME LIBRI XLI.

IGNIS in æde Vestæ extinctus est. Ti. Sempronius Gracchus proconsul Celtiberos victos in deditionem accepit, monumentumque operum suorum, Gracchurim oppidum in Hispania constituit. Et a Postumio Albino proconsule Vaccæi ac Lusitani subacti sunt. ¹uterque triumphavit. Antiochus, Antiochi filius, obses Romanis a patre datus, mortuo fratre Seleuco, qui patri defuncto successerat, in regnum Syriæ ab urbe dimissus. Lustrum a censoribus conditum est. censa sunt civium capita ducenta sexaginta tria millia ducenta nonaginta quatuor. ²Q. Voconius Saxa tribunus plebis legem tulit, ne quis hæredem mulierem institueret. suasit legem M. Cato. exstat oratio ejus. Præterea res contra Ligures, Istros, Sardos, et Celtiberos, a compluribus ducibus prospere gestas, et initia belli Macedonici continet, quod Perseus, Philippi filius, moliebatur. miserat enim ad Karthaginienses legationem, et ab iis nocte audita erat: sed et alias Græciæ civitates sollicitabat. qui ³præter religionem, quod quam multa templa magnifica multis locis erexit, Athenis Jovis Olympii, ⁴et Antiochiæ Capitolini, vilissimum regem egit.

1 Uterque triumphavit] Antea legebatur de utrisque triumphavit: quo admissio, sileretur de triumpho Gracchi. Emendavit Sigonius ex vet. lib. et Livio infra, c. 7. Consentit Campanus.

2 Q. Voconius] Suum quoque huic tribuno restituit nomen Sigonius. Olim, Q. Volumnius.

3 Præter religionem, qua multa templa . . . vilissimum regem egit] Hic sequimur, post Clericum, Gronovii mentem. Antea enim hæc omnia ad totius epitomes finem attexebantur in hunc modum: sed et alias Græciæ civitates sollicitabat: qui, præter religio-

nem, quod quam multa templa magnifica multis locis erexit, Athenis, Jovis Olympii, et Antiochiæ, Capitolini, vilissimum regem egit. Itaque hæc ad Persen referebantur, quæ tamen constat ex Polybio et Diodoro ad Antiochum pertinere. Quum igitur manifestum vitium esset, Gronovio obsecutus sumus, qui reponendo in ordinem suum male trajectas voces cum levissimis mutationibus locum sanavit, aut certe ad historiæ veritatem revocavit.

4 Et Antiochiæ, Capitolini] Vocem ultimam adjecit Sigonius ex Livio, infra, c. 20.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XLI.

* * * * *

U. C. 574. ¹a patre in pace habitam armasse, eoque juventuti prædandi
A. C. 178. cupidæ pergratus esse dicebatur.

Istricum
bellum.

I. Consilium de Istrico bello quum haberet consul, alii gerendum extemplo, antequam contrahere copias hostes possent, alii consulendum prius senatum censebant. Vicit sententia, quæ diem non proferebat. Profectus ab Aquileia consul castra ad lacum Timavi posuit; (inminet mari is lacus) eodem decem navibus C. Furius duumvir navalis venit. Adversus Illyriorum classem creati duumviri navales erant, ²qui tuendam viginti navibus mari superiore Anconam, velut ^a cardinem haberent: inde L. Cornelius dextra litora usque ad Tarentum, C. Furius læva usque ad Aquileiam tueretur. Eæ naves ad proximum portum in Istriæ fines cum onerariis et magno commeatu missæ: secutusque cum legionibus consul quinque ferme millia a mari posuit castra. In portu emporium brevi perfrequens factum, omniaque hinc in castra subportabantur. et, quo id tutius fieret, stationes ab omnibus castrorum partibus circumdatae sunt: ³in Istriamque suum præsidium stativum, repentina

^a veluti Gron. Crev.

1 *A patre in pace habitam*] Quinque horum librorum fragmenta quæ habemus, publici juris fecit Simon Grynaeus in Helvetiis anno 1531. reperta apud monasterium Laurissenum, vulgo Lorssense, e regione Borbetomagi: nec alius postea erui potuit codex, quocum illa conferrentur. Ex unici igitur illius exemplaris fide descripti sunt hi libri.

2 *Qui tuendam viginti navibus mari superiore Anconam*] Hunc locum feliciter emendavit sive Florebellus, sive Muretus, hoc modo: *qui tuendæ vi-*

ginti navibus maris Superi oræ Anconam velut cardinem haberent. Sic l. XL. c. 18. *Inter duumviros ita divisa tuenda denis navibus maritima ora, ut promontorium iis Minervæ velut cardo in medio esset.*

3 *In Istriamque suum*] Rescribit Gronovius: *in Istriam versum stativum præsidium.* *Repentina cohors videtur exponi debere cohors ex eo militum genere, qui subitarii passim a Livio nominantur.* Sic infra c. 10. *repentinus et tumultuarius exercitus.*

cohors Placentina obposita inter mare et castra: et, ut idem U. C. 574. aquatoribus ad fluvium esset præsidium, M. Æbutius tri- A. C. 178. bunus militum secundæ legionis duos manipulos militum adjicere jussus est. T. et C. Ælii tribuni militum legionem tertiam, quæ pabulatores et lignatores tueretur, via, quæ Aquileiam fert, duxerant. Ab eadem regione mille ferme passuum castra erant Gallorum: ⁴Carmelus^b pro regulo erat tribus haud^c amplius millibus armatorum.

II. Istri, ut primum ad lacum Timavi castra sunt Roma- Isti tumultum creant in castris Romanis. na mota, ipsi post collem occulto loco consederunt; et inde obliquis itineribus agmen sequebantur, in omnem occasionem intenti: nec quidquam eos, quæ terra marique agerentur, fallebat. Postquam stationes invalidas esse pro castris, ⁵eorum turba inermis frequens inter castra et mare mercantium, sine ullo terrestri aut maritimo munimento, viderunt; duo simul præsidia, Placentinæ cohortis, et manipulorum secundæ legionis, adgrediuntur. Nebula matutina texerat inceptum: qua dilabente ad primum teporem solis, ⁶perlucens jam aliquid, incerta tamen, ut solet, lux, speciem omnium multiplicem intuenti reddens, tum quoque frustrata Romanos, multo majorem iis, quam erat, hostium aciem ostendit. qua territi utriusque stationis milites ingenti tumultu quum in castra confugissent, haud paullo ibi plus, quam quod secum ipsi adtulerant, terroris fecerunt. Nam neque dicere, quid fugissent, nec percunctantibus reddere responsum poterant: et clamor in portis (ut ubi nulla esset statio, quæ sustineret inpetum) audiebatur: et concursatio in obscuro incidentium aliorum in alios incertum fecerat, an hostis intra vallum esset. Una vox audiebatur ad mare vocantium. Id forte temere ab uno exclamatum Fugiant ad totis passim personabat castris. Itaque primo, velut jussi mare Romanis. id facere, pauci armati, major pars inermes, ad mare decurrunt: dein plures, postremo prope omnes, et ipse consul; quum, frustra revocare fugientes conatus, nec imperio, nec auctoritate, nec precibus ad extremum, valuisset. Unus remansit M. Licinius Strabo, tribunus militum tertiæ legionis, ⁷cum tribus signis ab legione sua relictus. Hunc, in

^b Carmelus Gron. Crev.

^c aut Gron.

⁴ Carmelus pro regulo erat] Hæc nobis suspecta sunt. Possis tamen utcumque explicare: Carmelus quidam loco reguli, qui ipse non aderat, in iis castris erat cum tribus haud amplius millibus armatorum. Haud amplius legi jusserunt Florebellus et Gronovius pro aut amplius.

⁵ Eorum turba inermis frequens] Egregie Jos. Scaliger forum pro eorum. Totam periodum sic format

Gronovius: *forum turba inermi frequens inter castra et mare mercantium. Forum intellige emporium illud, quod brevi perfrequens factum fuisse dixit supra Livius.*

⁶ Perlucens jam aliquid, incerta tamen, ut solet, lux] Lux jam aliqua ex parte perfruens obstantia, incerta tamen, ut solet esse, quum nebulis dilabentibus oriri incipit.

⁷ Cum tribus signis] Cum tribus

U. C. 574. vacua castra inpetu facto, Istri, quum alius armatus iis
 A. C. 178. nemo obviam isset, in prætorio instrumentem atque adhortantem suos obpresserunt. Prælium atrocius, quam pro paucitate resistentium, fuit: nec ante finitum est, quam tribunus militum, quique circa eum constiterant, interfecti sunt. Prætorio dejecto, direptis, quæ ibi fuerunt, ⁸ ad quæstorium forum quintanamque hostes pervenerunt. Ibi, quum omnium rerum paratam expositamque copiam, et stratos lectos in quæstorio invenissent, regulus ad cubans epulari cœpit. mox idem ceteri omnes, armorum hostiumque oblit, faciunt: et, ut quibus insuetus liberalior victus esset, avidius vino ciboque corpora onerant.

Istri epulantur in castris Rom.

Trepidatio Romanorum.

III. Nequaquam eadem est tum rei forma apud Romanos: terra, mari trepidatur: nautici tabernacula detendunt, commeatumque in litore expositum in naves rapiunt: milites in scaphas et mare territi ruunt: nautæ, metu ne compleantur navigia, alii turbæ obsistunt, alii ab litore naves in altum expellunt. inde certamen, mox etiam pugna cum vulneribus et cæde in vicem militum nautarumque oritur, donec jussu consulis procul a terra classis submota est. Secernere inde inermes ab armatis cœpit. vix mille ducenti ex tanta multitudine, qui arma haberent, perpauca equites, qui equos secum eduxissent, inventi sunt. cetera deformis turba, velut lixarum calorumque, præda vere futura, si belli hostes meminissent. ⁹ Tunc^d demum nuncius ad tertiam legionem revocandam, et Gallorum præsidium: et simul ex omnibus locis ad castra recipienda demandamque ignominiam rediri cœptum est. Tribuni militum tertiæ legionis pabulum lignaque projicere jubent: centurionibus

Redeunt ad castra recipienda.

^d Tum Crev.

manipulis. Vid. not. 2. ad l. XXXIII. c. 1.

8 *Ad quæstorium forum Quintanamque*] Duo fuere in castris Romanis fori rerum venalium: alterum ad prætorium, sive tabernaculum ducis, de quo diserte Polybius, libro sexto: alterum ad quæstorium, sive tabernaculum quæstoris. Ceterum et quæstorium, et hoc proinde forum quæstoris olim versus portam Decumanam fuisse jam annotavimus ad l. XXXIV. c. 47. Sicutum erat nempe in media Quintana, quæ via transversa erat, secans longitudinem castrorum, parallela Principiis. Atque hinc forum ipsum quæstoris sæpissime Quintana dicebatur. Quintana dicta a quintis cohortibus juxta eam tendentibus. Apparet ex hoc Livii loco jam nunc mutatum fuisse situm quæstorii, ita ut illud tum esset, quo loco Polybius statuit, in

fronte castrorum ad prætorii latus. Ideo hostes prætorio dejecto ad quæstorium perveniunt. Quæstorio igitur translato in partem superam castrorum, simul et forum quæstoris eodem translato est. Quin et via proxima quæstorio Quintana quoque vocitata est a similitudine veræ Quintanæ, in qua olim quæstorium positum fuerat. Et hæc in loco quem explicamus intelligenda est Quintana, non illa altera vetus, quæ nimium longe abest a prætorio. Hæc ita explicare conamur, ut brevitati simul et claritati consulamus. Sed qui totam rem apertius perspicere volet, adeat Lips. l. V. de Mil. Rom. Dial. 3.

9 *Tum demum nuntius*] Supple missus est: et intellige Gallorum præsidium de quo hic agitur, cujusque mentio facta est supra c. 1. stetisse a parte Romanorum.

imperant, ut graviore ætate milites binos in ea jumenta, U.C. 574. ex quibus onera dejecta erant, inponant: equites ut singulos A.C. 178. e juvenibus pedites secum in equos tollant. *Egregiam gloriam legionis fore, si castra, metu secundanorum amissa, sua virtute recipiant: et recipi facile esse, si in præda occupati barbari subito obprimantur: sicut ceperint, posse capi.* Summa militum alacritate adhortatio audita est. Ferunt citati signa, nec signiferos armati morantur: priores tamen consul copięque, quæ a mari reducebantur, ad vallum accesserunt. L. Atius, tribunus primus secundæ legionis, non hortabatur modo milites, sed docebat etiam, *Si victores Istri, quibus armis cepissent castra, iisdem capta retinere in animo haberent, primum exutum castris hostem ad mare persecuturos fuisse, deinde stationes certe pro vallo habituros. vino somnoque verisimile esse mersos jacere.*

IV. Sub hæc A. Bæculonium signiferum suum, notæ fortitudinis virum, inferre signum jussit. ¹⁰ Ille, si unum se sequerentur, quo celerius fieret, facturum* dixit: connisusque, quum trans vallum signum trajecisset, primus omnium portam intravit. Et parte alia T. et C. Ælii, tribuni militum tertiæ legionis, cum equitatu adveniunt. confestim, et quos binos oneraria in jumenta inposuerant, secuti, et consul cum toto agmine. At Istrorum pauci, qui modice vinosi erant, memores fuerunt fugæ; aliis somno mors continuata est: integraque sua omnia Romani, præterquam quod vini cibique absumentum erat, receperunt. Ægri quoque milites, qui in castris relictii fuerant, postquam intra vallum suos senserunt, armis arreptis, cædem ingentem fecerunt. Ante omnes insignis opera fuit C. Popillii equitis. Sabello cognomen erat. is, pede saucio relictus, longe plurimos^f hostium occidit. Ad octo millia Istrorum sunt cæsa, captus nemo, quia ira et indignatio inmemores prædæ fecit. Rex tamen Istrorum, temulentus ex convivio, rap- tim a suis in equum inpositus, fugit. Ex victoribus ducenti triginta septem milites perierunt, plures in matutina fuga, quam in recipiendis castris.

V. Forte ita evenit, ut Cn. et L. Gavillii, ¹¹ novelli Aquileienses, cum commeatu venientes, ignari propè in capta castra ab Istris inciderent. Ii, quum Aquileiam, relictis^{Terror Ro-} impedimentis, refugissent, omnia terrore ac tumultu, non^{mæ.}

* jacturum Crev.

^f plurimum Gron. Crev.

¹⁰ Ille, si unum se sequerentur . . . jacturum dixit] Nihil apertius est, quam legi debere, non facturum, quomodo scriptus habuit, sed jacturum, quæ Gronovii emendatio est. Dicit igitur signifer, si ceteri unum se sequi vellent, non modo illaturum se, quod

jubebatur, sed jacturum signum in castra, quo celerius res perageretur, accensis periculo ignominie, si signum amitteretur, militibus.

¹¹ Novelli Aquileienses] Qui erant e colonis ante triennium Aquileiam deductis. Supra l. XL. c. 34.

U. C. 574.
A. C. 178.

Aquileiæ modo, ¹²sed Romæ quoque post paucos dies, impleverunt: quo, non capta tantum castra ab hostibus, nec fuga, quæ vera ¹³erant, sed perditas res deletumque exercitum omnem, adlatum est. Itaque, ¹⁴quod in tumultu fieri solet, delectus extra ordinem, non in urbe tantum, sed tota Italia, indicti. Duæ legiones civium Romanorum conscriptæ, et decem millia peditum cum equitibus quingentis sociis nominis Latini imperata. M. Junius consul transire in Galliam et ab civitatibus provinciæ ejus, quantum quæque posset, militum exigere jussus. Simul decretum, ut ¹⁵Ti. Claudius prætor militibus legionis quartæ, et sociûm Latini nominis quinque millibus, equitibus ducentis quinquaginta, Pisas ut convenirent, ediceret; eamque provinciam, dum consul inde abesset, tutaretur: M. Titinius prætor legionem primam, parem numerum sociorum peditum equitumque, Ariminum convenire juberet. Nero paludatus Pisas in provinciam est profectus. Titinius, C. Cassio tribuno militum Ariminum, qui præesset legioni, misso, delectum Romæ habuit. M. Junius consul, ex Liguribus in provinciam Galliam transgressus, auxiliis protinus per civitates Galliæ ¹⁶militibusque colonis imperatis, Aquileiam pervenit. Ibi certior factus, exercitum incolumem esse, scriptis literis Romam, ne tumultuarentur, ipse, remissis auxiliis, quæ Gallis imperaverat, ad collegam est profectus. Romæ magna ex necopinato lætitia fuit: delectus omissus est: exauctorati, qui sacramento dixerant: et exercitus, qui Arimini pestilentia adfectus erat, domum dimissus. Istri, magnis copiis quum castra haud procul consulis castris haberent, postquam alterum consulem cum exercitu novo advenisse audierunt, passim in civitates dilapsi sunt: consules Aquileiam in hiberna legiones reduxerunt.

VI. Sedato tandem Istrico tumultu, senatusconsultum factum est, ut consules inter se compararent, uter eorum ad comitia habenda Romam rediret. Quum absentem Manlium tribuni plebis, ¹⁷A. Licinius Nerva et C. Papirius

¹² Sed Romæ quoque . . . impleverunt] Non quod Romam profecti sint hi Gavillii, sed quod rumor ab illis sparsus Aquileia Romam brevi perlatus fuerit. DUJATIUS.

¹³ Erant] Sic recte Gronovii edidere. Alii erat, teste Hearnio.

¹⁴ Quod in tumultu fieri solet] Vid. not. 52. ad l. VII. c. 9. supra.

¹⁵ Ti. Claudius prætor] Ex hoc loco recte colligit Pighius hunc et M. Titinium, qui infra nominatur, juri in urbe dicundo præfuisse. Ceteri enim prætores tunc in provincias profecti

esse debebant. Quum autem c. seq. M. Titinius dicatur senatum dedisse Sempronio et Postumio, quod munus est prætoris urbani absentibus consulibus, judicavit idem Pighius urbanam jurisdictionem Titinio obtigisse, Claudio Neroni inter cives et peregrinos.

¹⁶ Militibusque colonis imperatis] Non sine causa optaret Dujatius colonis. Quum milites colonis imperasset. Magis adhuc placeret, per colonias.

¹⁷ A. Licinius Nerva] Adjecit huic tribuno prænomen Sigonius.

Turdus, in concionibus lacerarent, rogationemque promul-^{U. C. 574.}
 garent, ne Manlius post Idus Martias (prorogatae namque^{A. C. 178.}
 consulibus jam in annum provinciae erant) imperium retine-
 ret, uti caussam extemplo dicere, quum abisset magistratu,
 posset; huic rogationi Q. Aelius collega intercessit, mag-
 nisque contentionibus obtinuit, ne perferretur. Per eos
 dies Ti. Sempronius Gracchus et L. Postumius Albinus ex
 Hispania Romam quum revertissent, senatus iis a M. Titi-
 nio praetore datus in aede Bellonae¹⁸ ad disserendas^f res,
 quas gessissent, postulandosque honores meritos,¹⁹ ut^g Diis
 immortalibus haberetur honos. Eodem tempore et²⁰ in
 Sardinia magnum tumultum esse, literis T. Aebutii praetoris^{Sardiniae}
 cognitum est, quas filius ejus ad senatum adtulerat. Ilien-^{tumultus.}
 ses, adjunctis Balarorum auxiliis, pacatam provinciam in-
 vaserant: nec eis invalido exercitu, et magna parte pestilen-
 tia absumto, resisti poterat. Eadem et Sardorum legati
 nunciabant; orantes, ut urbibus saltem (jam enim agros
 deploratos esse) opem senatus ferret. Haec legatio, totum-
 que quod ad Sardiniam pertinebat, ad novos magistratus
 rejectum est. Aequae miserabilis legatio Lyciorum, qui^{Lyciorum}
 crudelitatem Rhodiorum, quibus ab L. Cornelio Scipione^{querelae.}
 adtributi erant, querebantur: *Fuisse sub ditione Antiochi:*
eam regiam servitutem, conlatam cum praesenti statu, praecla-
ram libertatem visam. non publico tantum se premi imperio,
sed singulos²¹ justum pati servitium.²² juxta se conjuges libe-
rosque vexari: in corpus, in tergum saeviri: famam, quod
indignum sit, maculari dehonestarique: et palam res odiosas
feri,²³ juris etiam usurpandi caussa; ne pro dubio habeant,
nihil inter se et argento parata mancipia interesse.²⁴ Motus
 his senatus, literas Lyciis ad Rhodios dedit: ²⁵*nec Lycios*

^f edisserendas Crev. ^g et ut Ead.

¹⁸ Ad edisserendas] Vulgo disseren-
 das. Correxerit Gronovius. Supra l.
 XXXIV. c. 52. Senatus extra urbem
 Quintio ad res gestas edisserendas datus
 est.

¹⁹ Et ut Diis immortalibus] Adje-
 cimus voculam et, auctore itidem Gro-
 novio. Et sic solet Livius. Supra l.
 XXVIII. c. 9. In senatu quum more
 omnium imperatorum, expositis rebus
 ab se gestis, postulassent . . . ut et Diis
 immortalibus haberetur honos, et ipsis
 triumphantibus urbem inire liceret. Et
 alibi passim.

²⁰ In Sardinia magnum tumultum
 esse, litteris T. Aebutii praetoris] Hic
 habemus et nomen et provinciam unius
 e praetoribus hujus anni, cujus mentio
 intercederat cum iis quae ex initio hu-
 jus libri deperdita sunt.

²¹ Justum . . . servitium] Veram ac
 plenam servitutem. Sic alibi apud
 nostrum, ab justo exercitu, et duae legi-
 ones cum suo justo equitatu.

²² Juxta se conjuges] Sese pariter
 conjugesque ac liberos vexari. Ante
 Sigonium legebatur, procul dubio men-
 dose, justos conjuges.

²³ Juris etiam usurpandi causa]
 Non fructus alicujus aut emolumentum
 spe, sed plane ut dominos sese proba-
 rent.

²⁴ Motus his senatus] Sic recte Si-
 gonius, quum legeretur motus is.

²⁵ Nec Lycios Rhodiis] Polybius
 Excerpt. Legat. 60. tradit hoc decre-
 tum multis nequaquam placuisse:
 propterea quod Romani viderentur id
 agere, ut committerent inter se Rho-
 dios Lyciosque, ad exhaustiendos ap-

U.C. 574. *Rhodiis, nec ullos alicuiquam, qui nati liberi sint, in servitute dari placere. Lycios ita sub Rhodiorum simul imperio et tutela esse, ut in ditioe populi Romani civitates sociæ sint.*

Triumphus
de Hispania.

VII. Triumphus deinde ex Hispania duo continui acti. Prior Sempronius Gracchus de Celtiberis sociisque eorum; postero die L. Postumius de Lusitanis aliisque ejusdem regionis Hispanis triumphavit. ²⁶quadraginta millia pondo argenti Ti. Gracchus transtulit, viginti millia Albinus. Militibus ²⁷denarios quinos vicanos, duplex centurioni, triplex equiti ambo diviserunt: sociis tantumdem, quantum Romanis. Per eosdem forte dies M. Junius consul ex Istria comitiorum causa Romam venit. Eum quum in senatu fatigassent interrogationibus tribuni plebis Papirius et Licinius de his, quæ in Istria essent acta, in concionem quoque prodixerunt. Ad quæ quum consul, *se dies non plus undecim in ea provincia fuisse, responderet; quæ se absente acta essent, se quoque, ut illos, fama comperta habere; exsequebantur deinde quærentes, Quid ita non potius A. Manlius Romam venisset, ut rationem redderet populo Romano, cur ex Gallia provincia, quam sortitus esset, in Istriam transisset? ²⁸quando id bellum senatus decrevisset, quando id bellum populus Romanus jussisset? At, Hercule, privato quidem consilio bellum susceptum esse, sed gestum prudenter fortiterque. Immo, utrum susceptum sit nequius, an inconsultius gestum, dici non posse. Stationes duas necopinantes ab Istris obpressas, castra Romana capta, ²⁹quod peditum, quod equitum in castris fuerit. ceteros inermes ³⁰fusosque, ante omnes consulem ipsum, ad mare ac naves fugisse. Privatum rationem redditurum earum rerum esse, quoniam consul noluisset.*

Comitia.

VIII. Comitia deinde habita. consules creati, C. Claudius Pulcher, Ti. Sempronius Gracchus: et postero die prætores facti, P. Ælius Tubero iterum, C. Quinctius Flamininus, C. Numisius, ³¹C. h. Mummius, Cn. Cornelius

h C. l. L. Crev.

paratus et thesauros Rhodiorum, quorum cum Perseo amicitia suspecta jam iis erat. Et re quidem vera idem auctor est, Legat. 61. Lycios, qui jam victi acqvieverant Rhodiorum imperiis, audito Romanorum responso rursus tumultuari cepisse.

²⁶ Quadraginta millia pondo argenti] Marcos nostrates 62500. Viginti millia. Marcos 31250.

²⁷ Denarios quinos vicanos] Amplius ternas uncias argenti nostrates.

²⁸ Quando id bellum senatus decrevisset, quando id bellum populus] Male profecto iteratur id bellum. Tolle ingratam repetitionem, auctore Gronovio.

²⁹ Quod peditum, quod equitum in castris fuerit] Videtur adjici debere, cæsum. Nemo enim captus in castris esse dicitur supra c. 2. Sed M. Licinius Strabo cum trium signorum militibus cæsus. Nisi forte hic intelligendi sunt ægri relictos in castris, quorum mentio fit c. 4.

³⁰ Fusosque] Sparsos, nullo ordine dilabentes. Sic l. II. c. 54. Sicut acies funditur duce occiso. Et Cicero pro Sextio, n. 91. fusi per agros ac dispersi.

³¹ L. Mummius] Prænomen aberat in prima editione. Vulgo nunc legitur C. Mummius. Sed vocatur L. infra c. 9. et supra l. XXXVIII. c. 54. mentio

Scipio, C.¹ Valerius Laevinus. Tuberoni urbana jurisdictio, U.C. 574.
 Quinctio peregrina evenit, Numisio Sicilia, Mummio Sar- A.C. 178.
 dinia: sed ea propter belli magnitudinem provincia consu- Provinciae.
 laris facta. Gracchus eam sortitur, Istriam Claudius; Sci-
 pio et Laevinus Galliam, in duas divisam provincias, sortiti
 sunt. Idibus Martiis, quo die Sempronius Claudiusque U.C. 575.
 consulatum inierunt, mentio tantum de provinciis Sardinia A.C. 177.
 Istriaque ³² et utriusque hostibus fuit, qui in his provin- C. Claudio,
 ciis bellum concivissent. Postero die ³³ legati Sardorum, qui Ti. Sempro-
 ad novos magistratus dilati erant, L.^k Minucius Thermus, nio Coss.
 qui legatus Manlii consulis in Istria fuerat, in senatum venit.
 Ab his edoctus est senatus, quantum belli eae provinciae
 haberent. Moverunt senatum et legationes socium nominis
 Latini, quae et censores et priores consules ³⁴fatigaverunt¹, Latinorum
 tandem in senatum introductae. Summa querelarum erat, querela.
Cives suos Romae censos plerosque Romam commigrasse. Quod
si permittatur, perpaucis lustris futurum, ut deserta oppida,
deserti agri, nullum militem dare possent. Fregellas quoque
 millia quatuor familiarum transisse ab se, Samnites Peligni-
 que querebantur: neque eo minus ³⁵aut hos aut illos^m in
 delectum militum dare. Genera autem fraudis duo mutan-
 dae viritum civitatis inducta erant. Lex ³⁶sociis ac nominis
 Latini, qui stirpem ex sese domi relinquerent, dabat, ut ci-
 ves Romani fierent. ea lege male utendo, alii sociis, alii
 populo Romano injuriam faciebant. Nam et, ne stirpem
 domi relinquerent, liberos suos quibusquibus Romanis in
 eam conditionem, ut manumitterentur, mancipio dabant,
 libertinique cives essent; ³⁷et quibus stirpesⁿ deesset, quam

¹ C. I. P. Gron. Crev.
 Gron.

^k et L. Crev.

¹ fatigaverant Ead.

^m illos plus

ⁿ stirps Ead.

fit L. Mummii tribuni plebis, qui idem
 videtur esse cum hoc praetore.

³² Et utriusque hostibus . . qui in
 his provinciis bellum concivissent] Hoc
 totum, qui in his provinciis bellum con-
 scivissent, non videtur esse Livii: cui
 suffecerat utriusque hostibus, id est, hos-
 tibus qui in utraque provincia erant.

³³ Legati Sardorum . . . et L. Mi-
 nucius Thermus . . in senatum venit]
 Gronovius mallet venerunt. Sed ni-
 hil videtur esse mutatione opus. Ver-
 bum refertur ad eum qui ultimo no-
 minatus est, et intelligendum relinquit
 in primo membro. Sic Horatius,
Quem juvat clamor, galeaeque leves:
et rursus: Sic te Diva potens Cypri,
sic fratres Helena, lucida sidera, ven-
torumque regat pater. Complura si-
 milia ex Horatio exempla collegit
 Benteius in not. ad Hor. Od. I. 24.

³⁴ Fatigaverant] Sic legendum

censuit Gronovius. Vulgo *fatigave-*
runt.

³⁵ Aut hos, aut illos] Aut Samnites,
 aut Pelignos.

³⁶ * Sociis ac nominis Latini] Sic
 infra c. 9. Qui socii ac nominis Latini.
 Nimirum supplendum est *populis* vel
populi, prout ratio structurae postulat.

³⁷ Et quibus stirpes deesset . . . ut
 cives Romani fiebant] Primo reposui-
 mus *stirpes*, quomodo fuisse in mem-
 branis testatur Gronovius: et sic quo-
 que primos editos habuisse monet
 Hearnus. Sane non video, inquit
 Gronovius, cur non aequae antiquitus
stirpes dici potuerit, cur non usurpari
 a Livio, quam *plebes*. Recentiores editi
 habent *stirps*. Deinde Sigonius legi
 jubet *ii cives*. Sed majus hic videtur
 esse vulnus, quam ut tam leniter cu-
 rari possit. Itaque quamvis aliquot
 editi emendationem Sigonii receperint,

U. C. 575. relinquerent, ut^o cives Romani fiebant. Postea, his quoque
 A. C. 177. imaginibus juris spretis, promiscue sine lege, sine stirpe, in civitatem Romanam per migrationem et censum transibant. *Hæc ne postea fierent*, petebant legati, *et ut redire in civitates juberent socios; deinde ut lege caverent*,³⁸ *ne quis quem civitatis mutandæ causa suum faceret, neve alienaret: et, si quis ita civis Romanus factus esset*³⁹ * *. Hæc impetrata ab senatu.

IX. Provinciæ deinde, quæ in bello erant, Sardinia atque Istria decretæ. In Sardiniam duæ legiones scribi jussæ; quina millia in singulas et duceni pedites, treceni equites; et duodecim millia peditum sociorum ac Latini nominis, et sexcenti equites, et decem quinquereemes naves,⁴⁰ si deducere ex navalibus vellet. Tantumdem peditum equitumque in Istriam, quantum in Sardiniam, decretum. Et legionem unam cum equitibus trecentis, et quinque millia peditum sociorum, et ducentos quinquaginta⁴¹ mittere equites in Hispaniam consules ad M. Titinium jussi. Priusquam consules provincias sortirentur, prodigia nunciata sunt. Lapidem in agro Crustumino in lacum Martis de cælo cecidisse.⁴² Puerum trunci corporis in agro Romano natum, et quadrupedem anguem visum: et Capuæ multa in foro ædificia de cælo tacta: et Puteolis duas naves fulminis ictu concre-

* ut l. ii Gron.

veterem scripturam revocavimus, ne hic locus specie sanitatis imponeret. Perspicuum est deesse aliquid. Duo enim genera fraudis supra explicanda proponuntur, alterum quo sociis, alterum quo populo Romano fieret injuria. In priore hujus periodi membro prius fraudis genus et injuriam sociis factam intelligimus. Hic igitur exposuerat procul dubio Livius et alterum quoddam genus fraudis ab iis inductum quibus stirps deesset, et injuriam factam populo Romano. Suspiciamus fraudem in eo positam fuisse, quod, quibus, stirps deesset, ii adoptarent quosdam cives suos, quos fortasse postea emancipatos domi relinquerent, ut ipsi, quasi stirpem relinquentes in patria sua, cives Romani fierent. Hac re fiebat populo quoque Romano injuria, in quem inquilini nullo jure et adversus legis mentem sese immiscebant. Itaque crediderimus nullum vitium inesse in vocula *ut*, Liviumque scripsisse *ut cives Romani fierent* . . . Reliqua explere sine libris non possumus.

38 *Ne quis quem . . . suum faceret, neve alienaret*] Prior pars est, ut recte observat Gronovius, contra accipientem mancipio, posterior contra dan-

tem. Ille enim recte dicitur *suum facere* eum quem mancipio accipit; hic *alienare* eum quem tradit. Ceterum, si ea conjectura quam superiore nota exposuimus vana non est, videtur et hic excidisse aliquod hujus legis caput, nimirum contra fraudulentas illas adoptiones.

39 *Civis ne esset*] Hoc adjectum est ex mente Sigonii, ut expleretur sensus: nisi quod, quum ille scribi voluerit, *civis non esset*, malimus sequi Dujatium, qui observat formulam in sanctionibus hujusmodi receptam exigere potius *ne*, quam *non*.

40 *Si deducere ex navalibus vellet*] Quænam illa dubitatio est? aut cur nollet consul naves e navalibus deducere? Gronovius legit, *quas deduceret ex quibus navalibus vellet*.

41 *Mittere . . . in Hispaniam . . . ad M. Titinium*] Ex hoc loco collegit Pighius fuisse superiore anno, præter M. Titinium prætorem urbis, etiam alterum M. Titinium prætorem, cui Hispaniam citiorem obtigisse apparet ex c. 26. infra.

42 *Puerum trunci corporis*] Brachisne carentem, an capite? Vox enim *trunci* ambigua est.

matas esse. Inter hæc, quæ nunciabantur, lupus etiam U.C. 575.
 Romæ interdiu agitatus, quum Collina porta intrasset, per A.C. 177.
 Esquilinam magno consecrantium tumultu evasit. Eorum
 prodigiorum caussa consules majores hostias immolarunt,
 et diem unum circa omnia pulvinaria supplicatio fuit. Sa-
 crificiis rite perfectis, provincias sortiti sunt: Claudio Is-
 tria, Sempronio Sardinia obvenit. ⁴³ Legem dein^p de sociis Lex de Ia-
 C. Claudius tulit senatusconsulto, et edixit: *qui socii ac no-* tinis.
minis Latini, ipsi majoresve eorum, M. Claudio, T. Quinctio
ensoribus, postque ea, apud socios nominis Latini censi essent,
ut omnes in suam quisque civitatem ante Kalendas Novembres^q
redirent. Quæstio, qui ita non redissent, L. Mummi præ-
 tori decreta est. ad legem et edictum consulis senatuscon-
 sultum adjectum est: ⁴⁴*ut, dictator, consul, interrex, censor,*
prætor, qui nunc^r esset, apud eorum^s quem^t manumitteretur,
in libertatem vindicaretur, ut jusjurandum daret, qui cum
manumitteret, civitatis mutandæ caussa manu non mittere:
 qui id non juraret, eum manumittendum non censuerunt.
⁴⁵ Hæc in posterum caussa jurisque dictio C. Claudio con-
 suli decreta est.

^p deinde conjunctim Gron.

^q Novembris Crev.

^r tunc Ead.

^s forum

* * Gron.

^t post quem additum [qui] Crev.

⁴³ Legem dein de sociis C. Claudius
 tulit senatusconsultu] Dein de divisim
 edi jussimus, quomodo habet prima
 editio, teste Hearnio. Sed et lege cum
 Gronovio ex senatusconsulto. Sic enim
 solet Livius.

⁴⁴ Ut dictator, consul] Vulgo hic
 legitur, Ut dictator . . prætor qui nunc
 esset apud forum, quem manumittere-
 tur. Nos repræsentamus veterem hu-
 jus loci lectionem, qualem Lambecius,
 citante Hearnio, exhibet Comm. de
 Biblioth. Vindob. l. II. c. 8. p. 495.
 depromptam ex unico codice, qui hodie
 in Bibliotheca Cæsarea asservatur.
 Id solum mutavimus, quod pro qui
 nunc esset edidimus qui tunc esset ex
 mente Gronovii, et inseruimus vocu-
 lam qui ante manumitteretur. Nam
 ceteræ mutationes et leviusculæ sunt,
 et evidenti de causa jam olim factæ a
 Simone Grynaeo, ab omnibusque deinceps
 editoribus approbatæ: manumit-
 teret pro manumittere, mutandæ pro
 mutandæ, juraret pro jurare, etc.
 Hujus igitur senatusconsulti hunc esse
 sensum credimus, ut qui manumitte-
 retur, vel in libertatem vindicaretur
 apud aliquem magistratum, puta dic-
 tatorem, vel consulem, vel censorem,
 vel interregem, vel prætorem, qui
 tunc esset, id est, qui munere dictato-

rio, vel consulari, etc. fungeretur eo
 tempore quo perageretur manumissio,
 ut is, inquam, qui manumitteretur,
 jusjurandum daret, non eam esse men-
 tem manumittentis, ut ipse, id est, is
 qui manumittebatur, civitatem muta-
 ret. Apud eorum quem idem est atque
 apud eorum aliquem, nempe apud ali-
 quem eorum magistratum qui initio
 nominati sunt. Qui tunc esset om-
 nino legendum putamus. Hujus enim
 S. C. vis non in præsentem modo an-
 num, sed et in futuros pertinebat.
 Præterea nullus erat Romæ, tunc
 quum S. C. illud daretur, nec dictator,
 nec interrex, neque etiam, ut videtur,
 censor. Denique id moram facere non
 debet, quod ab eo qui manumittitur,
 jusjurandum exigitur de mente et
 consilio manumittentis. Nam primo
 ita se rem habuisse invictæ probant ea
 quæ proxime sequuntur verba: qui id
 non juraret, eum manumittendum non
 censuerunt. Jam vero, quum illa
 fraus, quæ hoc S. C. cavetur, in manu-
 missi præcipue commodum cederet,
 ille habebatur totius rei caput: atque
 ideo ab eo jusjurandum exigitur.

⁴⁵ Hæc . . . caussa jurisque dictio]
 Testatur Lambecius, Commentar. de
 Biblioth. Vindob. l. II. c. 8. unicum
 exemplar habere: hæc . . . caussa jussi-

U. C. 575.
A. C. 177.
Res in Istria
gesta a Ro-
manis.

X. Dum hæc Romæ geruntur, M. Junius et A. Manlius, qui priore anno consules fuerant, quum Aquileiæ hibernas-
sent, principio veris in fines Istrorum exercitum introduxe-
runt: ubi quum effuse popularentur, dolor magis et indigna-
tio diripi res suas cernentes Istros, quam certa spes, satis
sibi virium adversus duos exercitus, excivit. concursu ex
omnibus populis juventutis facto, repentinus et tumultua-
rius exercitus acrius primo inpetu, quam perseverantius,
pugnavit. Ad quatuor millia eorum in acie cæsa: ceteri,
omisso bello, in civitates passim diffugerunt. inde legatos
primum ad pacem petendam in castra Romana, deinde obsi-
des imperatos, miserunt. Hæc quum Romæ cognita literis
proconsulum essent, C. Claudius consul, veritus, ne forte ea
res provinciam exercitumque sibi adimeret, non votis nuncu-
patis, ⁴⁶ non paludatus, sine lictoribus, uno omnium certiore
facto collega, nocte profectus, præceps in provinciam abiit:
ubi inconsultius, quam venerat, se gessit. nam, quum con-
cione advocata fugam e castris A. Manlii adversis auribus
militum (quippe qui primi ipsi fugissent) jactasset, inges-
sissetque probra M. Junio, quod se dedecoris socium colle-
gæ fecisset, ad extremum utrumque decedere provincia
jussit. ⁴⁷ Quod quum milites consulis imperio dicto audi-
entes futuros esse ^t dicerent, quum is more majorum, secun-
dum vota in Capitolio nuncupata, cum lictoribus, paludatus
profectus ab urbe esset; furens ira, ⁴⁸ vocatum, qui pro
quæstore Manlii erat, catenas poposcit, vinctos se Junium
Manliumque minitans Romam missurum. Ab eo quoque
spretum consulis imperium est: et circumfusus exercitus,
favens imperatorum caussæ, et consuli infestus, animos ad
non parendum addebat. Postremo fatigatus consul et con-
tumeliis singulorum, et multitudinis (nam insuper inride-

^t sese Gron. Crev.

que edicto C. Claudii cons. Claudio decreta est. Emendavit Grynæus quomodo nunc legimus.

⁴⁶ Non paludatus, sine lictoribus] Vetus lectio erat, non paludatis lictoribus. Sed paludamentum chlamys imperatoria est, quam proficiscentes ad bellum duces ipsi, non utique lictores, gerebant. Supra, II. 49. Consul paludatus egrediens. et I. XXI. c. 63. de Flaminio, Ne paludatus . . cum lictoribus ad provinciam iret. et I. XXXI. c. 14. Tum P. Sulpicius . . paludatus cum lictoribus profectus ab urbe, Brundisium venit. Ex his, et multis aliis veterum locis recte colligit Gronovius hic mendosum esse unicum exemplar: atque adeo sic legi jussit quomodo edidimus, et idem mendum infra bis hoc

eodem capite correxit.

⁴⁷ Quod quum milites] Recte videtur observare idem Gronovius nihil hic negotii fuisse militibus, nec fuisse causam cur illi pro Junio et Manlio, qui decedere provincia jubebantur, responderent. Displicet etiam *quod*. Itaque legi jubet: *quumque illi, nempe Junius et Manlius, se consulis imperio dicto audientes futuros esse dicerent*. Vetus enim exemplar habuit esse, non sese.

⁴⁸ Vocatum qui pro quæstore Manlii erat, catenas poposcit] Vocavit eum qui pro quæstore Manlii erat, et illum catenas poposcit. Qui Manlii consulis quæstor fuerat, ejusdem proconsulis pro quæstore erat.

bant) ludibriis, nave eadem, qua venerat, Aquileiam rediit. U. C. 575. A. C. 177. Inde collegæ scripsit, ut militum novorum ei parti, quæ scripta in Istriam provinciam esset, ediceret, Aquileiam ut conveniret; ne quid se Romæ teneret, quo minus, votis nuncupatis, paludatus ab urbe exiret. Hæc collegæ obsequenter facta, brevisque dies ad conveniendum edicta est. Claudius prope consecutus est literas suas. Concione adveniens de Manlio et Junio habita, non ultra triduum moratus Romæ, paludatus, cum lictoribus, votisque in Capitolio nuncupatis, in provinciam, ⁴⁹æque ac prius, præcipiti celeritate abit.

XI. Paucis ante diebus Junius Manliusque oppidum Nesattium ⁵⁰Nesattium, quo se principes Istrorum et regulus ipse Claudius Cos. obsidet. Æpulo receperat, summa vi obpugnarunt. Eo Claudius duabus legionibus novis adductis, vetere exercitu cum suis ducibus dimisso, ipse oppidum circumscedit, et vineis obpugnare intendit: amnemque præterfluentem mœnia, qui et impedimento obpugnantibus erat, et æquationem Istris præbebat, multorum dierum opere exceptum novo alveo avertit. Ea res barbaros miraculo terruit abscisæ^u aquæ: Furor oppidanorum. et ne tum quidem memores pacis, in cædem conjugum ac liberorum versi; etiam, ut spectaculo hostibus tam fœdum facinus esset, palam in muris trucidatos præcipitabant. Inter simul complorationem feminarum puerorumque, simul nefandam cædem, milites, transgressi murum, oppidum intrarunt. cujus capti tumultum ut ex pavido clamore fugientium accepit rex, trajecit ferro pectus, ne vivus caperetur: ceteri capti, aut occisi. Duo deinde oppida, Mutila et Faveria, vi capta et deleta. Præda, ut in gente inopi, spe major fuit, et omnis militibus concessa est. Quinque millia capitum sexcenta triginta duo sub corona venierunt. auctores belli virgis cæsi, et securi percussi. Istria tota Istria pacata. patrium oppidorum excidio et morte regis pacata est: omnesque undique populi, obsidibus datis, in ditionem venerunt. Sub Istrici finem belli apud Ligures concilia de bello haberi cœpta.

XII. Ti. Claudius proconsul, qui prætor priore anno fuerat, cum præsidio legionis unius Pisis præerat. cujus literis senatus certior factus, eas ipsas literas ad C. Claudium (nam alter consul jam in Sardiniam trajecerat) deferendas censet: et adjicit decretum; *quoniam Istria provincia confecta esset,*

^u *abscisæ* Gron. Crev.

⁴⁹ *Æque ac prius*] Hoc substitutum est, auctore Florebello, pro mendosa vet. codicis scriptura *æque amplius*. bent *Nesattium*. Cellar. l. II. Geogr. Ant. c. 9. contendit ex Plinio et Ptolemæo nomen hujus urbis fuisse *Nesartium*.

⁵⁰ *Nesartium*] Plerique editi ha-

U. C. 575. *si ei videretur, exercitum traduceret in Ligures.* Simul ex literis consulis, quas de rebus in Istria gestis scripserat, in biduum supplicatio decreta. Et ab altero consule Ti. Sempronio in Sardinia prospere res gestæ. Exercitum in agrum Sardorum Iliensium induxit. Balarorum magna auxilia Iliensibus venerant. Cum utraque gente signis conlatis confligit. fusi fugatique hostes, castrisque exuti: duodecim millia armatorum cæsa. Postero die arma lecta conjici in acervum jussit consul, sacrumque id Vulcano cremavit. Victorem exercitum in hiberna sociarum urbium reduxit. Et C. Claudius, literis Ti. Claudii et senatusconsulto accepto, ex Istria legiones in Ligures transduxit. Ad Scultenam flumen in campos progressi castra habebant hostes. Ibi cum his acie dimicatum. quindecim millia cæsa; ⁵¹ plus septingenti aut* in prælio, aut in castris (nam ea quoque expugnata sunt) capti: et signa militaria unum et quinquaginta capta. Ligures, reliquæ cædis, in montes refugerunt passim: populantique campestris agros consuli nulla usquam adparuerunt arma. Claudius, duarum gentium uno anno victor, duabus, quod raro alius, in consulatu pacatis provinciis Romam revertit.

Ligures
victi a Clau-
dio Cos.

Prodigia.

XIII. Prodigia eo anno nuntiata. in Crustumino ⁵² avem sangualem (quam vocant) ⁵³ sacrum lapidem rostro cecidisse. ⁵⁴ Bovem in Campania locutum^γ. Vaccam æneam Syracusis ab agresti tauro, qui pecore aberrasset, initam, ac semine adpersam. In Crustumino diem unum in ipso loco supplicatio fuit: et in Campania bos alenda publice data: Syracusanumque prodigium expiatum, editis ab aruspibus Diis, quibus supplicaretur. Pontifex eo anno mortuus est M. Claudius Marcellus, qui consul censorque fuerat. in ejus locum subfectus est pontifex filius ejus M. Marcellus. et ⁵⁵ Lunam colonia^z eodem anno duo millia civium Romanorum sunt deducta. Triumviri deduxerunt, P. Ælius, L. Egilius, Cn. Sicinius. quinquagena et singula jugera et semisses agri in singulos dati sunt. de Ligure captus is ager erat. Etruscorum ante, quam Ligurum, fuerat. C. Claudius consul ad urbem venit: cui, quum in senatu de re-

Luna colo-
nia.

Claudii tri-
umphus.

* aut del. Gron. Crev. γ locutam Crev. z Lucam coloniam Gron. Crev.

51 Plus septingenti] Sic legi jussit Gronovius ex Livii more, non septingentis.

52 Avem sangualem] Scribitur quoque sanqualis. De ea Plinius mentionem facit l. X. c. 7. Vid. et Festum. Nomine tantum nobis nota est.

53 Sacrum lapidem] Aliquem ex iis lapidibus, quos terminandis agris fixos consecrabant, ornabant floribus, olivo ungebant, etc. De religione et cultu

dei Termini, sive hujusmodi lapidum, vid. Plut. in Numa.

54 Bovem in Campania locutam] Vulgo locutum. Sed Jac. Gronovius maluit locutam, propterea quod mox sequitur Bos alenda publice data.

55 Lucam] Hic Gronovianæ editiones habent Lunam: mendose. Vetiustiores præferunt Lucam, et consentit Velleius, l. I. c. 15.

bus in Istria Liguribusque prospere gestis disseruisset, post- U. C. 675.
 tulanti triumphus est decretus. triumphavit in magistratu de A. C. 177.
 duabus simul gentibus. Tulit in eo triumpho ⁵⁶denariûm
 trecenta septem millia, et ⁵⁷victoriâtûm octoginta quinque
 millia septingentos duos^a. militibus in singulos ⁵⁸quini deni
 denarii dati: duplex centurioni, triplex equiti. Sociis di-
 midio minus, quam civibus, datum. itaque taciti, ut iratos
 esse sentire, secuti sunt currum.

XIV. Dum is triumphus de Liguribus agebatur, Ligures, Ligures
 postquam senserunt, non consularem tantum exercitum Ro- rebellant.
 mam ⁵⁹abductum, sed legionem ab Ti. Claudio Pisis dimis-
 sam, soluti metu, clam exercitu indicto, per transversos li-
 mites superatis montibus, in campos degressi, agrum Muti-
 nensem populati, repentino inpetu coloniam ipsam cepe-
 runt. Id ubi Romam adlatum est, senatus C. Claudium
 consulem comitia primo quoque tempore habere jussit,
 creatisque in annum magistratibus in provinciam redire, et
 coloniam ex hostibus eripere. Ita, uti censuit senatus, co- Comitia.
 mitia habita. Consules creati, Cn. Cornelius Scipio His-
 pallus, Q. Petillius Spurius. Prætores inde facti, M. Po-
 pillius Lænas, P. Licinius Crassus, M. Cornelius Scipio, L.
 Papirius Maso, M. Aburius, L. Aquillius Gallus. C. Clau-
 dio consuli prorogatum in annum imperium, et Gallia
 provincia: et, ne Istri quoque idem, quod et Ligures,
 facerent, socios nominis Latini in Istriam mitteret, quos tri-
 umphi caussa de provincia deduxisset. Cn. Cornelio et U. C. 576.
 Q. Petillio consulibus, quo die magistratum inierunt, in- A. C. 176.
 molantibus Jovi singulis bubus, uti solet, in ea hostia, qua Cn. Cor-
 Q. Petillius sacrificavit, in jocinore caput non inventum. id nelio, Q.
 quum ad senatum retulisset, bove perlitare jussus. De Petillio
 provinciis deinde consultus senatus Pisas et Ligures pro- Coss.
 vincias consulibus decrevit. Cui Pisæ provincia obvenisset,
 quum magistratum creandorum tempus esset, ad comitia
 reverti jussit. additum decreto, ut ⁶⁰binas legiones novas

^a duo Crev.

⁵⁶ Denariûm trecenta septem mil-
 lia] Marcas argenti nostrates 4796.
 uncias 7.

⁵⁷ Victoriâtûm octoginta quinque
 millia septingentos duo] Qui nunc
 Victoriatus appellatur, inquit Plinius,
 l. XXXIII. c. 3. lege Clodia percussus
 est. Antea enim hic nummus ex Illy-
 rico advectus, mercis loco habebatur.
 Est autem signatus victoria, et inde
 nomen. Eum Volusius Mæcianus do-
 cet tantum valuisse, quantum prius
 quinarius. Si igitur ad hanc rationem
 Victoriati 85702. æstimentur, efficien-
 tur denarii 42851. marcæ nostrates

paulo plus 669. uncia 4.

⁵⁸ Quinideni denarii] Minus uncia
 argenti nostrates binæ.

⁵⁹ Abductum] Olim legebatur ad-
 ductum. Correxerit Gronovius.

⁶⁰ Binas legiones novas . . et tre-
 centos equites] Vix dubitari potest,
 quin hic exciderit aliquid. Expres-
 rat nempe Livius pro more suo, quan-
 tum peditum, quantum equitum legio-
 nes novæ quæ scribebantur habere de-
 berent. Peditum numerus intercidit.
 Si id sequamur quod plerumque his
 temporibus factitatum est, videmur
 legere debere: Binas legiones novas

U. C. 576. scriberent, et trecenos² equites; et dena millia peditum sociis nominique Latino, et sexcenos^a imperarent equites. Ti. Claudio prorogatum est imperium in id tempus, quo in provinciam consul venisset.

XV. Dum de his rebus in senatu agitur, Cn. Cornelius, evocatus a viatore, quum templo egressus esset, paullo post rediit confuso vultu, et exposuit Patribus conscriptis, ⁶¹ bovis sescenaris, quem inmolavisset, ⁶² jecur defluxisse. id se victimario nuncianti parum credentem, ipsum aquam effundi ex olla, ubi exta coquerentur, jussisse: et vidisse ceteram integram partem extorum, jecur omne inenarrabiliter absumtum. Territis eo prodigio Patribus, et alter consul curam adjecit: qui se, quod caput jocinori defuisset, tribus bubus perlitasse negavit. Senatus majoribus hostiis usque ad litationem sacrificari jussit. Ceteris Diis perlitatum ferunt; Saluti Petillium perlitasse negant. Inde consules

Provinciae. praetoresque provincias sortiti. ⁶³ Pisæ Cn. Cornelio, Ligures Petillio obvenere. Praetores, L. Papirius Maso urbanam, M. Aburius inter peregrinos, sortiti sunt. M. Cornelius Scipio Maluginensis Hispaniam ulteriorem, L. Aquillius Gallus Siciliam habuit. Duo deprecati sunt, ne in provincias irent: M. Popillius in Sardiniam. *Gracchum cam provinciam pacare, ⁶⁴ et T. Aebutium praetorem adiutorem ab senatu datum esse. Interrumpi tenorem rerum, in quibus peragendis continuatio ipsa efficacissima esset, minime convenire. Inter traditionem imperii novitatemque successoris, quæ noscendis prius, quam agendis, rebus imbuenda sit, sæpe bene gerendæ rei occasiones intercideret.* Probata Popillii excusatio est. P. Licinius Crassus sacrificiis se inpediri sollemnibus excusabat, ne in provinciam iret. Citerior Hispania obvenerat. Ceterum aut ire jussus, aut jurare pro concione, sollemni sacrificio se prohiberi. id ubi in P. Licinio ita statutum est, et ab se uti jusjurandum acciperent, M. Cornelius postulavit, ne in Hispaniam ulteriorem iret. Praetores ambo in eadem verba ⁶⁵ jurejurarunt. ⁶⁶ M. Titinius et

² trecentos Gron. Crev.

^a sexcentos Eæd.

scriberent; quina millia in singulas et ducentos pedites, trecenos equites. Vid. supra, c. 9. et l. XL. c. 18.

⁶¹ Bovis sescenaris] Hujus vocis omnino ignoratur sensus. Suspiciatur Gutherius vel eam derivari a scena, quam Festus docet esse aut securim, aut dolabram pontificalem, ita ut sescenaris bos dictus sit, bos eo cultri genere immolatus: vel legendum esse sagenaris, id est, saginati

⁶² Jecur defluxisse] Perizonius legi jubet diffluisse. Defluere enim est

delabi. At hic jecur colliquefactum erat, et, ut mox dicitur, inenarrabiliter absumptum.

⁶³ Pisæ Cn. Cornelio, Ligures Petillio] Vel utrique addendum prænomina videtur, vel utrique detrahendum.

⁶⁴ Et T. Aebutium] Recte suspiciatur Gronovius pro et legendum esse ei.

⁶⁵ Jurejurarunt] Verbum rarum admodum, et cujus haud aliud fortasse exemplum exstet. Ac dubitari

T. Fonteius proconsules manere cum eodem imperii jure in U.C. 576. Hispania jussi: et ut in supplementum his tria millia ci- A.C. 176.
vium Romanorum cum equitibus ducentis, quinque mil-
lia socium Latini nominis et trecenti equites mitterentur.

XVI. Latinae feriae fuere ante diem tertium Nonas Maii, in quibus, quia in una hostia magistratus Lanuvinus precatus non erat, *populo Romano Quiritium*, religioni fuit. Id quum ad senatum relatum esset, senatusque ad pontificum collegium rejecisset; pontificibus, quia non recte factae Latinae essent, instauratis Latinis, placuit Lanuvinos, quorum opera instauratae essent, hostias praebere. Accesserat ad religionem, quod Cn. Cornelius consul, ex monte Albano rediens, con- Cornelii
cidit: et, parte membrorum captus, ad Aquas Cumanas Cos. mors.
profectus ingravescente morbo, Cumis decessit. Sed inde mortuus Romam adlatus, et funere magnifico elatus sepul-
tusque est. Pontifex idem fuerat. Consul Q. Petillius, quum primum per auspicia posset, collegae subrogando comitia habere jussus, et Latinas edicere. comitia ⁶⁷ in ante diem tertium Nonas Sextiles, Latinas in ante diem tertium Idus Sextiles edixit. Plenis religionum animis, prodigia in- Prodigia.
super nunciata: Tusculi facem in caelo visam, Gabiis aedem Apollinis et privata aedificia complura, Graviscis murum portamque de caelo tacta. Ea patres procurari, uti pontifices censuissent, jusserunt. Dum consules primum religio-
nes, deinde alterum alterius mors, et comitia, et Latinarum instauraciones inpediunt, interim C. Claudius exercitum ad Mutinam, quam Ligures priore anno ceperant, admovit. ⁶⁸ Ante triduum, quam obpugnare coeperat, receptam ex hostibus colonis restituit. Octo millia ibi Ligurum intra muros caesa; literaeque Romam extemplo scriptae, quibus non modo rem exponeret, sed etiam gloriaretur, sua virtute ac felicitate neminem jam cis Alpes hostem populi Romani: ⁶⁹ agrique aliquantum captum, qui multis millibus hominum dividi viritum posset.

sane potest, an ex hoc uno loco de-
formati miserum in modum libri hoc
verbum alias incognitum in linguam
Latinam facile admittendum sit.

66 *M. Titinius et T. Fonteius . . manere . . in Hispania jussi*] Hinc apparet T. Fonteio, qui tertio ante anno praetor fuit, Hispaniam jam tunc obtigisse, et quidem citeriorem, quum collega ejus M. Titinius citeriorem obtinuerit, ut constat ex c. 26. infra.

67 *In ante diem tertium Nonas . . . in ante diem tertium Idus*] Perierat utrobique vocola *ante*. Eam restituit Sigonius ex solenni Livii et ceterorum

loquendi more.

68 *Ante triduum, quam oppugnare caperat, receptam*] Si haec sana sunt, sensus est: Quum recepisset eam, antequam triduum elapsum esset, ex quo oppugnare coeperat. Sed plerumque longe aliam vim habet haec formula loquendi, et, si solito more exponeretur, sensus esset coloniam triduo ante receptam, quam oppugnari coepita esset. Quod quum absurdum sit, non immerito Perizonius emendat: *intra triduum*.

69 *Agrique aliquantum*] Hic perspicuum est *aliquantum* idem esse

U. C. 576.
A. C. 176.
Sardinia
pacata.

XVII. Et Ti. Sempronius eodem tempore in Sardinia multis secundis præliis Sardos perdomuit. quindecim millia hostium sunt cæsa. Omnes Sardorum populi, qui defecerant, in ditionem redacti. stipendiariis veteribus duplex vectigal imperatum, exactumque: ceteri frumentum contulerunt. Pacata provincia, obsidibusque ex tota insula ducentis triginta acceptis, legati Romam, qui ea nunciarent, missi; quique ab senatu peterent, ut ob eas res, ductu auspicioque Ti. Sempronii prospere gestas, Diis immortalibus honos haberetur, ipsique decedenti de provincia exercitum secum deportare liceret. Senatus, in æde Apollinis legatorum verbis auditis, supplicationem in biduum decrevit, et quadraginta majoribus hostiis consules sacrificare iussit: Ti. Sempronium proconsulem exercitumque eo anno in provincia manere. Comititia deinde consulis unius subrogandi, ⁷⁰quæ in ante diem tertium Nonas Sextiles edicta erant, eo ipso die sunt confecta. Q. Petillius consul collegam, qui extemplo magistratum occiperet, creavit C. Valerium Lævinum. ⁷¹Is, jam diu cupidus provinciæ, quum opportunæ cupiditati ejus literæ adlatæ essent, Ligures rebellasse, Nonis Sextilibus ⁷²paludatus, literis auditis, tumultus ejus caussa legionem tertiam ad C. Claudium proconsulem in Galliam proficisci iussit; et duumviros navales cum classe Pisas ire, qui Ligurum oram, maritimum quoque terrorem admoventes, circumvectarentur. Eodem et Q. Petillius consul ad conveniendum exercitui diem edixerat. Et C. Claudius proconsul, audita rebellione Ligurum, præter eas copias, quas secum Parmæ habebat, subitariis conlectis militibus, exercitum ad fines Ligurum admovit.

Cos. subrogatus.

Res in Liguria gestæ.

XVIII. Hostes sub adventum C. Claudii, a quo duce se meminerrant nuper ad Scultennam flumen victos fugatosque,

quod *multum*, quum ager ille bello captus multis millibus hominum dividi viritum posse dicatur.

⁷⁰ *Quæ in ante diem*] Vocula in abest a vetustioribus editis. Eam quisquis reposuit, non sine causa fecit.

⁷¹ *Is jamdiu cupidus provinciæ*] Ordo et structura verborum declarat hæc intelligi de Valerio consule: quod itidem probant ea quæ sequuntur; *eodem et Q. Petillius consul ad conveniendum exercitui diem edixerat*. At quomodo novellus ille consul, ante biduum creatus, potest dici jamdiu cupidus provinciæ? Nisi si forte, quum eo loco natus esset, eos honores gessisset, ut sibi posset prope certa spe consulatum despondere, significaverat jam antequam consul fieret, se cupidum

esse provinciæ.

⁷² *Paludatus, litteris auditis*] Hæc videntur narrari, tanquam argumenta illius cupiditatis, quam in consule notavit Livius. Ex tota enim superiorum temporum historia colligi potest consules non ante paludamenta in urbe sumpsisse, quam ad bellum proficiscerentur. At hic aliquanto antequam exeat in provinciam, paludatum sese ostentat, paludatus audit litteras, quas nimirum vel in concione, vel in senatu recitari jusserat. Hæc omnia eo spectabant, ut rem in majus augeret, ac, quemadmodum in tumultu civitatem saga sumere mos erat, sic ipse consul quum paludatus in urbe versaretur, impendentis alicujus periculi speciem ingereret animis.

locorum magis præsidio adversus infeliciter expertam vim, U. C. 576.
 quam armis, se defensuri, duos montes Letum et Balistam A. C. 176.
 ceperunt, ⁷³ muroque insuper amplexi. Tardius ex agris
 demigrantes obpressi ad mille et quingentos perierunt. Ceteri
 montibus se tenebant, et, ne in metu quidem feritatis
 ingentis obliti, sæviunt in prædam, quæ Mutinæ parta
 erat. captivos cum fœda laceratione interficiunt: pecora in
 fanis trucidant verius passim, quam rite sacrificant. Satiati
 cæde animantium, quæ inanima erant, ⁷⁴ parietibus affli-
 gunt^a, ⁷⁵ vasa omnis generis usui magis, quam ornamento
 in speciem, facta. Q. Petillius consul, ne absente se debel-
 laretur, literas ad C. Claudium misit, ut cum exercitu ad se
 in Galliam veniret: campis Macris se eum expectaturum.
 Literis acceptis, Claudius ex Liguribus castra movit, exer-
 citumque ad campos Macros consuli tradidit. Eodem pau-
 cis post diebus C. Valerius consul alter venit. Ibi, divisis
 copiis, priusquam digrederentur, communiter ambo exerci-
 tus lustraverunt. tum sortiti, quia non ab eadem utrumque
 parte adgredi hostem placebat, regiones quas peterent. Va-
 lerium auspicato sortitum constat^b, quod in templo fuis-
 set: in Petillio id vitio factum, postea augures responde-
 runt; ⁷⁶ quod extra templum sortem in sitellam in templum
 latam foris ipse posuerit. Profecti inde in diversas regio-
 nes. Petillius adversus Balistæ et Leti jugum, quod eos
 montes perpetuo dorso inter se jungit, castra habuit. Ibi
 adhortantem eum pro concione milites, inmemorem ambi-
 guitatis verbi, ominatum ferunt, *se eo die Letum capturum* Petillius
esse. Duabus simul partibus subire in adversos montes cœ- Cos. occi-
 pit. Ea pars, in qua ipse erat, impigre subcedebat. Alter- sus.
 ram hostes quum propulissent, ut restitueret rem inclinatam,
 consul equo advectus, suos quidem a fuga revocavit: ipse,

^a affligunt Gron.

^b constabat Gron. Crev.

⁷³ Muroque insuper amplexi. Tardius ex agris demigrantes] Apposui-
 mus post verbum amplexi eam distinc-
 tionem, qua sensus finiretur. Itaque
 hoc modo interpretamur; Montes
 Letum et Balistam ceperunt, ac muro
 insuper amplexi sunt. Qui eorum tar-
 dius demigravere, oppressi sunt a Clau-
 dio. Ceteri montes tenebant.

⁷⁴ Parietibus affligunt] In parietes
 impingunt. Gronovianæ editiones ha-
 bent affligunt: mendose.

⁷⁵ Vasa . . usui magis quam orna-
 mento in speciem facta] Tolle vocem
 ornamento, quæ videtur e margine, ubi
 addita erat interpretandis sequentibus
 verbis in speciem, in textum irrepsis-
 se. Vasa in speciem facta sunt vasa

quæ ad speciem et dignitatem, ad de-
 corem aspectus comparantur.

⁷⁶ Quod extra templum sortem]
 Hæc admodum intricata sunt, et ha-
 bent aliquid procul dubio aut vitiatum,
 aut certe luxatum. Attamen, donec
 melius quid afferatur, videmur utcum-
 que explicare posse in hunc modum:
 quod ipse extra templum posuerit sor-
 tem in sitellam, quæ quidem sitella
 postea foris, id est, ex loco qui extra
 templum esset, in templum lata est.
 Foris aliquando denotat terminum unde
 aliquid proficiscitur aut sumitur.
 Sic foris sumere, foris petere. Cete-
 rum templum hic intelligendum est
 locus auguriis consecratus.

U.C. 576. dum incautius ante signa obversatur, missili trajectus cecidit. Nec hostes ducem occisum senserunt; et suorum pauci, qui viderant, haud neglegenter, ut qui in eo victoriam verti scirent, corpus occultavere. Alia multitudo peditum equitumque, deturbatis hostibus, montes sine duce cepere. Ad quinque millia Ligurum occisa: ex Romano exercitu duo et quinquaginta ceciderunt. Super tam evidentem tristic ominis eventum, etiam ex pullario auditum est, vitium in auspicio fuisse; nec id consulem ignorasse. C. Valerius, audita

* * *

⁷⁷ periti religionum jurisque publici, quando duo ⁷⁸ ordinarii consules ejus anni, alter morbo, alter ferro periisset, subfectum consulem negabant recte^c comitia habere posse.

* * *

deduxit.

XIX. Cis Apenninum Garuli, et Lopicini, et Hercates; trans Apenninum Brinates fuerant. ⁷⁹ Inter Audenam amnem P. Mucius cum iis, qui Lunam Pisasque depopulati erant, bellum gessit: omnibusque in ditionem redactis arma ademit. Ob eas res, in Gallia Liguribusque gestas duorum consulum ductu auspicioque, senatus in triduum supplicationes decrevit, et quadraginta hostiis sacrificari jussit. Et tumultus quidem Gallicus et Ligustinus, qui principio ejus anni exortus fuerat, haud magno conatu brevi obpressus erat. Belli Macedonici subibat jam cura, miscente Perseo inter Dardanos Bastarnasque certamina: et legati, qui missi ad res visendas in Macedoniam erant, jam reverterant Romam, renunciaverantque, bellum in Dardania esse. Simul venerant et ab rege Perseo oratores, ⁸⁰ qui purgarent, nec aditos ad eo Bastarnas, nec auctore eo quidquam facere. Senatus nec liberavit ejus culpæ regem, neque arguit: moneri eum tantummodo jussit, ut etiam atque etiam curaret, ⁸¹ ut sanctum haberet fœdus, quod ei cum

Bellum inter Dardanos et Bastarnas.

^c recte del. Gron. Crev.

⁷⁷ *Periti religionum*] Hanc periodum apud Priscianum l. XVIII. repertam suo loco Sigonius inseruit.

⁷⁸ *Ordinarii consules*] *Ordinarii* consules sunt ii qui primis comitiis electi sunt. Iis opponuntur consules *suffecti*.

⁷⁹ *Inter Audenam amnem*] Nullus est horum verborum sensus. Lege omnino *intra*, ut dicatur Mucius non ultra Audenam amnem, ac proinde Apenninum, bellum gessisse. At vero

Æmilius Gallicum tumultum compresserat, et in Liguria ipsa ad utrumque Apennini latus arma circumtulcrat.

⁸⁰ *Qui purgarent, nec accitos*] Qui ad purgandum et liberandum eum a suspitione belli, dicerent et probare intenderent, nec accitos.

⁸¹ *Ut sanctum haberet fœdus*] Hunc locum feliciter emendat Jac. Gronovius: *ut sanctum haberet fœdus, quod ei cum Romanis esset, videri posset.*

Romanis esse videri posset. Dardani, quum Bastarnas non U.C. 577. modo non excedere finibus suis, quod speraverant, sed A.C. 175. graviores fieri in dies cernerent, subnisos Thracum adcolarum et Scordischorum auxiliis, audendum aliquid vel temere rati, omnes undique armati ad oppidum, quod proximum castris Bastarnarum erat, conveniunt^d. Hiems erat, et id anni tempus elegerant, ut Thraces Scordiscique in fines suos abirent. quod ubi ita factum, et solos jam esse Bastarnas audierunt, bifariam dividunt copias: pars, ut recto itinere ad lacessendum ex aperto iret; pars, devio saltu circumducta, ab tergo adgrederetur. Ceterum, priusquam circumire castra hostium possent, pugnatum est; victique Dardani compelluntur in urbem, quæ fere duodecim millia ab castris Bastarnarum aberat. Victores confestim circumsidunt urbem, haud dubie postero die aut metu dedituris se hostibus, aut vi expugnaturi. Interim Dardanorum altera manus, Dardano-
rum urbs
obsessa. quæ circumducta erat, ignara cladis suorum, castra Bastarnarum sine præsidio relicta

* * *

XX. *** more, sella eburnea posita, jus dicebat, disceptabatque controversias minimarum rerum. ⁸²adeoque nulli fortunæ adhærebat animus, per omnia genera vitæ errans, uti nec sibi, nec aliis, quinam homo esset, satis constaret. Non adloqui amicos, ⁸³vix notis familiariter adridere; munificentia inæquali sese aliosque ludificari: quibusdam honoratis magnoque æstimantibus se puerilia, ⁸⁴ut escæ aut lusus, munera dare; alios nihil expectantes ditare. Itaque nescire, quid sibi vellet, quibusdam videri. quidam ⁸⁵ludere eum simpliciter, quidam haud dubie insanire aiebant. In duabus tamen magnis honestisque rebus vere Antiochi
munificen-
tia. regius erat animus, in urbium donis, et Deorum cultu. Megalopolitanis in Arcadia murum se circumdaturum urbi est pollicitus, majoremque partem pecuniæ dedit. Tegeæ theatrum magnificum e marmore facere instituit. ⁸⁶Cyzici

^d convenerunt Gron. Crev.

⁸² Adeoque nulli fortunæ] Lege cum Rubenio, nulli formæ. Sic apud Tac. l. I. Ann. c. 74. Qui formam vitæ inuit, quam etc.

⁸³ Vix notis] Conjunge τὴν vix cum notis. Vix noti opponuntur amicis.

⁸⁴ Ut escæ aut lusus] Polybius nominat talos et dactylos palmarum.

⁸⁵ Ludere . . . simpliciter] Ludere per jocosam et nugacem simplicitatem.

⁸⁶ Cyzici in Prytaneum] Prytanei Syracusani meminit Cic. in Verr. l.

IV. n. 119. Nempe, ut notat ad hunc Ciceronis locum Grævius, nulla urbs Græca fuit, quæ non suum Prytaneum haberet. Prytanea autem erant Vestæ sacra: cujus in honorem perpetuus ibi ignis fovebatur. Vid. Casaub. Animadv. in Athen. l. XV. c. 19. et Ezech. Spanhemii Dissert. de Vesta et Prytaniis. Quia igitur Prytanea Vestæ sacra erant, cujus aedes penetrabile erat urbis Romæ, ideo Livius Prytaneum Latine interpretatur *penetrabile urbis*. Quod adjicit, publice ibi vesci,

U. C. 577. in Prytaneum, (id est penetrabile urbis, ubi publice, quibus
A. C. 175. is honos datus est, vescuntur) vasa aurea mensæ unius posuit. Rhodiis, ⁸⁷ut nihil unum insigne, ita omnis generis, ut quæque usus eorum postulaverunt, dona dedit. Magnificentiae vero in Deos vel Jovis Olympii templum Athenis, unum in terris inchoatum pro magnitudine Dei, potest testis esse. ⁸⁸Sed et Delon aris insignibus statuarumque copia exornavit: et Antiochiæ Jovis Capitolini magnificum templum, non laqueatum auro tantum, sed parietibus totis lamina inauratum, et alia multa in aliis locis pollicitus, quia perbreve tempus regni ejus fuit, non perfecit. Spectaculorum quoque omnis generis magnificentia superiores reges vicit; ⁸⁹reliquorum sui moris, et copia Græcorum artificum. Gladiatorum munus Romanæ consuetudinis primo majore cum terrore hominum, insuetorum ad tale spectaculum, quam voluptate, dedit: deinde sæpius dando, et ⁹⁰modo vulneribus tenuis, modo sine missione etiam, et familiare oculis gratumque id spectaculum fecit, et armorum studium plerisque juvenum accendit. Itaque, qui primo ab Roma magnis præmiis paratos gladiatores arcessere solitus erat, jam suo

Ludi.

* * *

XXI. *** pio inter peregrinos. M. Atilio prætori provincia Sardinia obvenerat: sed cum legione nova, quam consules conscripserant, quinque millibus peditum trecentis equitibus, in Corsicam jussus est transire. dum is ibi bellum gereret, ⁹¹Cornelio prorogatum imperium, uti obtineret Sardiniam. Cn. Servilio Cæpioni in Hispaniam ulteriorem, et

sive publico sumptu ali solitos, quibus is honos datus est, id de Athenis notissimum est omnibus. Sed et in aliis quoque Græcis urbibus eundem morem servatum esse, hic locus testimonio est.

87 *Ut] Particula ut adjecta est ex Freinshemii et Gronovii sententia.*

88 *Sed et Delon aris insignibus]* Hic olim legebatur *Delon maris*. Correzere Vossius et Gronovius. Quæ emendatio si vera est, hic Livius paulum discessit a Polybio, qui loquitur tantummodo de statu circa Deli aram ab Antiocho positis.

89 *Reliquorum sui moris]* Vox reliquorum pendet a præcedenti nomine spectaculorum. Dicit Livius ab Antiocho superatos esse superiores reges magnificentia spectaculorum omnis generis, ex quibus cetera moris Græci erant, et cum copia Græcorum artificum: unde Romanæ consuetudinis,

nempe gladiatorum munus: quod quidem primo majore cum terrore . . Artifices hic intelligendi sunt, ut l. V. supra, c. l. ii quorum opera ludi peraguntur, puta histriones, saltatores, tibicines, &c.

90 *Modo vulneribus tenuis, modo sine missione etiam]* Modo ita ut vulnerarentur tantum gladiatores, non interficerentur; modo ad necem usque. *Missio* erat gratia deserendi pugnam, quæ dabatur aliquando victis gladiatoribus. Quum autem placeret, ut eoque pugnaretur donec alteruter occumberet, dicebatur pugna *sine missione*. Sic Flor. l. III. c. 20. de Spartaci militibus: *dignam viris obire mortem: et, quod sub gladiatore duce oportuit, sine missione pugnatum est*. Vide plura apud Lips. Saturn. II. 21.

91 *Cornelio prorogatum imperium]* Hinc apparet Cornelium superiore anno prætorem fuisse.

P. Furio Philo in citeriorem tria millia peditum Romano-^{U. C. 578.}
 rum, equites centum quinquaginta, et socium Latini nomi-^{A. C. 174.}
 nis quinque millia peditum, trecenti equites: Sicilia L.
 Claudio sine supplemento decreta. Duas præterea legiones
 consules scribere jussi, cum justo numero peditum equitum-
 que, et decem millia peditum sociis imperare, et sexcentos
 equites. Delectus consulibus eo difficilior erat, quod pesti-^{Pestilentia.}
 lentia, quæ priore anno in boves ingruerat, ⁹² eo verte-
 ret^e in hominum morbos. qui inciderant, haud facile sep-
 tinum diem superabant: qui superaverant^f, longinquo,
 maxime quartanæ, implicabantur morbo. Servitia maxi-
 me moriebantur. eorum strages per omnes vias insepul-
 torum erat. Ne liberorum quidem funeribus ⁹³ Libitina
 subiciebat. Cadavera, intacta a canibus ac vulturibus, ta-
 bes absumebat: satisque constabat, nec illo, nec priore an-
 no, in tanta strage boum hominumque vulturium usquam
 visum. Sacerdotes publici ea pestilentia mortui sunt, Cn.
 Servilius Cæpio pontifex, pater prætoris, et ⁹⁴ Ti. Sempronius
 Ti. F.^g Longus decemvir sacrorum, et P. Ælius Pætus au-
 gur, et Ti. Sempronius Gracchus, et C. Mamilius Vitulus
 curio maximus, et M. Sempronius Tuditanus pontifex.
⁹⁵ pontifices subfecti sunt, C. Sulpicius Galba ^{****} in lo-
 cum Tuditani. Augures subfecti sunt, in Gracchi locum
 T. Veturius Gracchus Sempronianus, in P. Ælii Q. Æ-
 lius Pætus. Decemvir sacrorum C. Sempronius Longus,
 curio maximus C. Scribonius Curio subficitur. Quum
 pestilentia finis non fieret, senatus decrevit, uti decem-
 viri libros Sibyllinos adirent. Ex decreto eorum diem
 unum supplicatio fuit. et, ⁹⁶ Q. Martio Philippo verba præ-
 eunte, populus in foro votum concepit: *Si morbus pestilen-
 tiaque ex agro Romano emota esset, biduum ferias ac suppli-
 cationem se habiturum.* In Veienti agro biceps natus puer,^{Prodigia.}
 et Sinuessæ unimanus, et Auximiⁱ puella cum dentibus; et
 arcus interdiu sereno cælo super ædem Saturni in foro Ro-
 mano intentus, et tres simul soles effulserunt: et ⁹⁷ faces ea-
 dem nocte plures per cælum lapsæ sunt in Lanuvino: Cæ-

^e verlerat Gron. Crev.^f superabant Eæd.^g Ti. F. l. C. F. Gron.^h habest signum lacunæ Gron. Crev.ⁱ Oximi Eæd.⁹² Eo] Anno.⁹³ Libitina] Vid. not. 67. ad l. XL.
c. 19.⁹⁴ Ti. Sempronius Ti. F. Longus]
Hæc est vetus scriptura, quam male
mutaverat Sigonius, legique jusserat
Ti. Sempronius C. F. Vid. supra l.
XXVII. c. 6.⁹⁵ Pontifices subfecti sunt C. Sulpi-
cius Galba in locum Tuditani] Hic
excidit nomen ejus qui in locum Cæ-

pionis pontifex subfectus est.

⁹⁶ Q. Marcio Philippo] Decemviro
sacrorum. Vid. supra l. XL. c. 42.⁹⁷ Faces . . lapsæ sunt in Lanuvi-
no. Caritesque] Priscianus l. IV. citat
hunc locum sic: Lanuvini Caritesque
anguem jubatum. Itaque legendum
est hoc modo: lapsæ sunt. Lanuvini
Carite-que. SIGONIUS. Faces sunt stel-
læ facem ducentes.

U.C. 578. ritesque anguem in oppido suo jubatum, aureis maculis
A. C. 174. sparsum, adparuisse adfirmabant. et, in agro Campano bo-
vem locutum esse, satis constabat.

XXII. Legati ⁹⁸ Nonis Juniis ^k ex Africa redierunt, qui,
convento prius Masinissa rege, Karthaginem ierant: cete-
rum certius aliquanto, quæ Karthagine acta essent, ab rege
rescierant, quam ab ipsis Karthaginiensibus. compertum
tamen adfirmaverunt, legatos ab rege Perseo venisse, iisque
noctu senatum in æde Æsculapii datum esse. ab Kartha-
gine legatos in Macedoniam missos, et rex adfirmaverat, et
ipsi parum constanter negaverant. In Macedoniam quoque
mittendos legatos senatus censuit. tres missi sunt, C. Læ-
lius, M. Valerius Messalla, Sex. Digitius. Perseus per id
tempus, quia quidam Dolopum non parebant, et, de quibus
ambigebatur rebus, disceptationem ab rege ad Romanos revo-
cabant, cum exercitu profectus, sub jus iudiciumque suum
totam coëgit gentem. Inde, per Cætæos montes transgres-
sus, religionibus quibusdam animo objectis, oraculum adi-
turus Delphos adscendit. Quum in media repente Græcia
adparuisset, magnum non finitimis modo urbibus terrore
præbuit, sed in Asiam quoque ad regem Eumenem nuncius
tumultus ejus venit. Triduum, non plus, Delphis moratus,
per ⁹⁹ Phthiotidem Achaïam, Thessaliamque, sine damno
injuriaque agrorum, per quos iter fecit, in regnum rediit.
Nec earum tantum civitatum, per quas iturus erat, satis
habuit animos sibi conciliare: ¹ aut legatos, aut literas dimi-
sit, petens, *ne diutius simultatum, quæ cum patre suo fuissent,*
meminissent. nec enim tam atroces fuisse eas, ut non cum ipso
potuerint, ac debuerint, finire. Secum quidem omnia illis
integra esse ad instituendam fideliter amicitiam. Cum Achæo-
rum maxime gente reconciliandæ gratiæ viam quærebat.

Persei iter
Delphos.

Achæorum
animos sibi
reconciliare
tentat.

XXIII. Hæc una ex omni Græcia gens, et Athenien-
sium civitas, eo processerat irarum, ut finibus interdiceret
Macedonibus. Itaque servitiis ex Achaia fugientibus re-
ceptaculum Macedonia erat: quia, quum finibus suis inter-
dixissent, intrare regni terminos ipsi non audebant. Id
quum Perseus animadvertisset, comprehensis omnibus, lite-
ras ***. ceterum, ne similis fuga servorum postea fieret,
cogitandum et illis esse. Recitatis his literis per Xenar-
chum prætorem, qui privatæ gratiæ aditum apud regem

^k Junii Gron. Crev.

¹ sed aut Gron.

⁹⁸ Nonis Junii] Sic reposuit Sigo-
nius, quum prius legeretur Julii. Ni-
mirum Julii mensis nomen nondum in
usu erat.

⁹⁹ Phthiotidem Achaïam] Vid. not.
63. ad l. XXXIII. c. 32.

¹ Aut legatos, aut litteras] Adjece-
rat Sigonius de suo sed ante prius illud
aut. Videntur pluscula deesse. De-
derat fortasse Livius: sed circa omnes
Græciæ civitates, aut legatos...

quærebat, et plerisque moderate et benigne scriptas esse U. C. 578. censentibus literas, atque his maxime, qui præter spem A. C. 174. recepturi essent amissa mancipia; ² Callicrates ex iis, qui Callicratis in eo verti salutem gentis crederent, si cum Romanis adversus regem oratio. inviolatum fœdus servaretur, *Parva, inquit, aut medio-cris res, Achæi, quibusdam videtur agi; ego* ³ *maxime gravissimam omnium non agique tantum arbitror, sed quodam modo actam esse. Nam qui regibus Macedonum, Macedonibusque ipsis, finibus interdixissemus,* ⁴ *manerereque id decretum,* ⁵ *scilicet, ne legatos, ne nunciosmitteremus regum, per quos aliquorum ex nobis animi sollicitarentur; ii concionantem quodam modo absentem audimus regem, et, si Diis placet, orationem ejus probamus. Et, quum feræ bestię cibum ad fraudem suam positum plerumque adspernentur et refugiant, nos cæci, specie parvi beneficii, inescamur: et, scrvulorum minimi pretiū recipiendorum spe, nostram ipsorum libertatem subruī et tentari patimur. Quis enim non videt,* ⁶ *viam regiæ societatis quæri, qua Romanum fœdus, quo nostra omnia continentur, violetur? Nisi hoc dubium alicui est, bellandum Romanis cum Perseo esse, et, quod vivo Philippo expectatum, morte ejus interpellatum est, id post mortem Philippi futurum. Duos, ut scitis, habuit filios Philippus, Demetrium et Persea. Genere materno, virtute, ingenio, favore Macedonum, longe præstitit Demetrius. Sed quia in Romanos odii regnum posuerat præmium, Demetrium nullo alio crimine, quam Romanæ amicitie initæ, occidit: ⁷ Persea, quem populus Romanus prius pænæ, quam regni, hæredem futurum sciebat, regem fecit. Itaque quid hic post mortem patris egit aliud, quam bellum paravit? Bastarnas primum ad terrorem omnium ⁸ in Dardaniam immisit: qui si sedem eam tenuissent, graviores eos adcolas*

2 Callicrates, ex iis qui in eo verti] Hic Callicrates non tam honorifice tractatur a Polybio, qui eum traducit tanquam proditorem publicæ Achæorum libertatis, et insignem ejus perfidiam notat, Legat. 58.

3 Maxime gravissimam omnium, non agique tantum] Emendat Gronovius: maximam et gravissimam omnium, neque agi tantum. Quod concinnius est et magis ex solito loquendi more.

4 Manerereque id decretum] Hoc vel vitiatum, vel mancum, vel superfluum est. * Resecto hoc membro, sua orationis integritas constat, sua sententiæ perspicuitas. † Corrigit Gronovius: Nam quum regibus Macedonum Macedonibusque ipsis, finibus interdixissemus, maneretque id decretum.... hic concionantem. Sed vix dubitari potest, quin totius hujus periodi structura, qualis vulgo exhibetur, et duo illa

membra sibi mutuo respondentia, qui regibus Macedonum... ii concionantem, a Livii manu sint.

5 Scilicet, ne legatos] Hic non referuntur ipsa decreti verba, sed mens explicatur. Regibus Macedonum, inquit, Macedonibusque ipsis, finibus nostris interdixeramus, id scilicet præcavescentes, ne legatos, ne nuncios...

6 Viam regiæ societatis quæri] Magis placeret societati.

7 Persea, quem populus Romanus prius pænæ] Lege vel cum Gronovio, quem in populum Romanum prius odii, quam regni hæredem futurum sciebat: vel cum Rubenio, quem belli in populum Romanum prius pene, quam regni.

8 In Dardaniam immisit] Hic admisimus, auctore Gronovio, particulam in, quam orationis Latinæ ratio postulabat.

U. C. 578. *Græcia habuisset, quam Asia Gallos habeat. Ea spe depul-*
 A. C. 174. *-sus, non tamen belli consilia omisit: immo, si vera volumus*
dicere, jam inchoavit bellum. Dolopiam armis subegit,⁹ nec
provinciis de controversis ad disceptationem populum Roma-
num^m adivitⁿ. inde, transgressus Etam, ut repente in medio
umbilico Græciæ conspiceretur, Delphos adscendit. Hæc usur-
patio itineris insoliti quo vobis spectare videtur? Thessaliam
deinde peragravit. quod sine ullius eorum, quos oderat, noxia,
hoc magis tentationem metuo. Inde literas ad nos cum mune-
ris specie misit, et cogitare jubet, quo modo in reliquum hoc
munere non egeamus; hoc est, ut decretum, quo arcentur Pe-
loponneso Macedones, tollamus; rursus legatos regios, et hospi-
tia cum principibus, et mox Macedonum exercitus, ipsum quo-
que a Delphis (quantum enim interluit fretum?) trajicientem
in Peloponnesum videamus,¹⁰ immisceamur Macedonibus ar-
mantibus se adversus Romanos. Ego nihil novi censeo decer-
nendum, servandaque omnia integra,¹¹ donec ad certum diriga-
tur^o, vanusne hic timor noster, an verus fuerit. Si pax invio-
lata inter Macedonas Romanosque manebit, nobis quoque ami-
citia et commercium sit: nunc de eo cogitare periculosum et
immaturum videtur.

Arco Calli-
crati re-
spondet.

XXIV. Post hunc Arco, frater Xenarchi prætoris, ita
 disseruit: Difficilem orationem Callicrates, et mihi, et omni-
 bus, qui ab eo dissentimus, fecit: agendo enim Romanæ socie-
 tatis causam ipse, tentarique et obpugnari dicendo, quam nemo
 neque tentat, neque obpugnat, effecit, ut, qui ab se dissentiret,
 adversus Romanos dicere videretur. Ac primum omnium,
 tamquam non hic nobiscum fuisset, sed aut ex curia populi
 Romani veniret, aut regum arcanis interesset, omnia scit et
 nunciat, quæ occulte facta sunt.¹² Divinat etiam, quæ futura
 fuerant, si Philippus vixisset: quid ita Perseus regni hæres
 sit, quid parent Macedones, quid cogitent Romani. Nos au-
 tem, qui, nec ob quam causam, nec quemadmodum perierit
 Demetrius, scimus; nec quid Philippus, si vixisset, facturum
 fuerat^p, ad hæc, quæ palam geruntur, consilia nostra adcom-
 modare oportet.¹³ Ac scimus, Persea, regno accepto, ad lega-

^m populi Romani Gron.

populi Romani audivit. Crev.

ⁿ nec provocantes de controversiis ad disceptationem

^o redigatur Ead. ^p fuerit Gron. Crev.

9 Nec provocantes] Supple, Dolo- hic ad certum dirigatur. Correx-
pas. Vulgo hic habetur nec provinciis. Gronovius.
Probabilem Gronovii conjecturam in
textum recepit Clericus, nec nos ex-
turbare sustinuius.

10 Immisceamur] Sic dedit Sigo-
nius pro immisceamur.

11 Donec ad certum redigatur] Do-
nec certum fiat, donec certo sciatur.
Sic l. XLIV. c. 15. Et, si id ante du-
bium fuisset, legatorum . . . verba ad
certum redegissem. Ceterum legabatur

12 Divinat etiam quæ futura fue-
rant] Hoc mutat Gronovius, tanquam
grammaticæ legibus absonum, jubet-
que reponi fuerint. Sed sexcentis in
locis quum Livii, tum probatissimo-
rum scriptorum, reperire facile est si-
milium locutionum exempla. Vid.
Novam Methodum linguæ Latinæ.

13 Ac scimus Persea . . . ad legatos
Romanos venisse, ac regem Perseu]

tos Romanos venisse, ac regem Persea a populo Romano ad- U. C. 578.
pellatum: audimus, legatos Romanos venisse ad regem, et eos A. C. 174.
benigne exceptos⁹. Hæc omnia pacis equidem signa esse judi-
co, non belli: nec Romanos offendi posse, si, ut bellum gerentes
cos secuti sumus, nunc quoque pacis auctores sequamur. cur
quidem nos inexpiabile omnium soli bellum adversus regnum
Macedonum geramus, non video. Opportuni propinquitate ipsa
Macedoniæ sumus; an infirmissimi omnium, tamquam, quos
nuper subjecit, Dolopes? ¹⁴ immo contra ea, vel viribus nostris,
Deum benignitate, vel regionis intervallo tuti. ¹⁵ Sed sumus
æque subjecti ac Thessali Ætolique; nihilo plus fidei auctori-
tatisque habemus adversus Romanos, qui semper socii atque
amici fuimus, quam Ætoli, qui paullo ante hostes fuerunt.
Quod Ætolis, quod Thessalis, quod Epirotis, omni denique
Græciæ cum Macedonibus juris est, idem et nobis sit. cur exse-
crabilis ista nobis solis velut desertio juris humani est? Fecerit
aliquid Philippus, cur adversus eum armatum et bellum geren-
tem hoc decerneremus: quid Perseus, novus rex, omnis injuriæ
insons, suo beneficio paternas simultates obliterans, meruit?
cur soli omnium hostes ei sumus? Quamquam et illud dicere
poteram, tanta priorum Macedoniæ regum merita erga nos
fuisse, ut Philippi unius injurias, si quæ forte fuerunt, * uti-
que post mortem. Quum classis Romana Cenchreis staret,
consul cum exercitu Elatiæ esset, triduum in concilio fuimus,
consultantes, utrum Romanos, an Philippum, sequeremur.
¹⁶ Nonnihil metus præsens ab Romanis sententias nostras incli-
narit: fuit certe tamen aliquid, quod tam longam deliberatio-

⁹ acceptos Gron. Crev.

Nemo est quin videat tollendum esse
secundum illud *Persea*, tam inutiliter
et odiose repetitum. Admodum etiam
verisimile est, ea quæ præcedunt vitia-
ta esse. Nusquam enim memoratum est,
ut observat Gronovius, *Persea* statim
regno accepto ad legatos Romanos ve-
nisse, sed legatos Romam misisse. Et
causam errori præbere fortasse potue-
runt hæc verba membri sequentis: *au-
dimus legatos Romanos venisse*. Ita-
que recte videtur hunc locum emen-
dare Gronovius hoc modo: *Ac scimus
Persea, regno accepto, legatos Romam
misisse, ac regem a populo Romano
appellatum*.

¹⁴ Imo contra ea] Voculam *ea* ejicit
Gronovius. Sed si illa non exprima-
tur, debet intelligi. Quid igitur neces-
se est eam deleri, si quando exprimi-
tur? Nec videmus, cur non tam dica-
mus contra ea, quam præterea, aut
postea. Et alibi usurpavit Livius, ut
l. III. 60. et l. XXI. c. 20. * Fortasse
legendum est contra eam, nempe con-

tra Macedoniam, quæ paulo ante no-
minata est, vel intelligendum contra
ea pericula.

¹⁵ Sed sumus æque subjecti ac Thes-
sali Ætolique] Patet ex iis quæ se-
quuntur, legi debere *Epirotæque*. Ce-
terum hæc ita intelligenda sunt, ut ea
Arco sibi ipse objiciat, ac dum objicit
refellat. Subjecti idem est ac supra
opportuni. Nisi forte legendum est
potius suspecti.

¹⁶ Nonnihil metus præsens ab Ro-
manis] Imo nihil, ut recte monet Pe-
rizonius. Arco vult intelligi Romano-
rum metum, quorum classis Cen-
chreis, exercitus terrestris Elatiæ erat,
dum deliberarent Achæi, in causa fu-
isse, cur ad illos inclinarent consultan-
tium animi. Sed demus, inquit, nihil
tunc valuisse metum illum. Certe ali-
quid tamen fuit, quod tam longam de-
liberationem faceret. De beneficiis
Macedonum regum in Achæos vid.
Polyb. l. II. et Plut. in Arato.

U.C. 578. *nem fecerat*: id quod erat vetusta conjunctio cum Macedoni-
 A.C. 174. *bus, vetera et magna in nos regum merita. Valeant et nunc eadem illa, non ut præcipue amici, sed ne præcipue inimici simus. Ne id, quod non agitur, Callicrates, simulaverimus. nemo novæ societatis aut novi fœderis, quo nos temere inligemus, conscribendi est auctor: sed commercium tantum juris præbendi repetendique sit, ne interdictione finium nostrorum et nos quoque regno arceamus, ne servis nostris aliquo fugere liceat. Quid hoc adversus Romana fœdera est? Quid rem parvam et apertam, magnam et suspectam facimus? Quid vanos tumultus ciemus? Quid ut ipsi locum adsentandi Romanis habeamus, suspectos alios ¹⁷ ac invisos efficimus? Si bellum crit, ne Perseus quidem dubitat, quin Romanos secuturi simus.*

Nihil novi statuunt A-
 chæi. *in pace etiam, si non odia finiuntur, intermittantur. Quum iidem huic orationi, ¹⁸ qui literis regis adsentierant^s, adsentirentur, indignatione principum, quod, quam rem ne legatione quidem dignam judicasset Perseus, literis paucorum versuum ¹⁹ impetraret, decretum differtur. Legati ²⁰ deinde postea missi ab rege, quum Megalopoli concilium esset; dataque opera est ab iis, qui offensionem apud Romanos timebant, ne admitterentur.*

Ætolorum
 discordiæ.

XXV. Per hæc tempora Ætolorum in semet ipsos versus furor mutuis cædibus ad internecionem adducturus videbatur gentem. Fessi deinde et Romam utraque pars miserunt legatos, et inter se ipsi de reconcilianda concordia agebant: ²¹ quæ novo facinore discussa res veteres etiam iras excitavit. Exsulibus Hypatæis, qui factionis Proxeni erant, quum reditus in patriam promissus esset, fidesque data per principem civitatis Eupolemum, octoginta inlustres homines, quibus redeuntibus inter ceteram multitudinem Eupolemus etiam^t obvius exierat, ²² quum salutatione benigne excepti essent, dextræque datæ, ingredientiæ portam, fidem datam Deosque testes nequidquam invocantes, interfecti sunt. Inde gravius de integro bellum exarsit. C. Valerius Lævinus, et Ap. Claudius Pulcher, et C. Memmius, et M. Popillius, et L. Canuleius missi ab senatu venerant. Apud eos quum Delphis utriusque partis legati magno certamine agerent, Proxenus maxime, quum caussa, tum eloquentia, præstare visus est; qui paucos post dies ab Ortho-

^r faceret Gron. Crev. ^s adsentierant del. Crev. ^t etiam del. Gron. Crev.

17 *Ac invisos*] Lege et *invisos*.

18 *Qui litteris regis, adsentirentur*] Vetus scriptura: qui litteris regis adsentierant, adsentirentur. Gronovius tolli jussit verbum *adsentierant*, quod sane a Livio esse non videtur.

19 *Impetraret*] Et hic Gronovius reposuit *impetraret* pro *imperaret*.

20 *Deinde postea*] Alterutrum vacat.

21 * *Quæ . . . discussa res*] Delemus postremam vocem. Etenim ex præcedentibus facile intelligitur *concordia*.

22 *Quum salutatione benigne excepti essent*] Malleus *benigna*.

bula uxore veneno est sublatus: ²³ damnataque eo crimine, U. C. 578. in exilium abiit. Idem furor et Cretenses lacerabat. ad- A. C. 174. ventu deinde Q. Minucii legati, qui cum decem navibus Cretensium dissidia. missus ad sedanda eorum certamina erat, in spem pacis venerant. ²⁴ ceterum induciæ et antea sex mensium fuerunt: inde multo gravius bellum exarsit. Lycii quoque per idem tempus ab Rhodiis bello vexabantur. Sed externorum inter se bella, quo quæque modo gesta sunt, persequi non operæ est ²⁵ satis superque oneris sustinenti res a populo Romano gestas scribere.

XXVI. Celtiberi in Hispania, qui bello domiti se Ti. Celtiberorum rebellio. Graccho dediderant, pacati manserant M. Titinio prætore obtinente provinciam. rebellant ²⁶ sub adventum Ap. Claudii, orisque bellum sunt ab repentina obpugnatione castrorum Romanorum. Prima lux ferme erat, quum vigiles in vallo, quique in portarum stationibus erant, quum vidissent procul venientem hostem, ad arma conclamaverunt. Ap. Claudius, signo proposito pugnae, ac paucis adhortatus milites, tribus simul portis eduxit. Obsistentibus ad exitum Celtiberis, primo par utrumque ²⁷ prælium fuit, quia propter angustias non omnes in faucibus pugnare poterant Romani: ²⁸ urgentes deinde alii alios secuti evaserunt extra vallum, ut pandere aciem, ²⁹ et exæquari cornibus hostibus, quibus circumibantur, possent. ita repente eruperunt, ut sustinere inpetum eorum Celtiberi nequirent. Ante horam secundam pulsati sunt: ad quindecim millia cæsa aut capta: signa ademta duo et triginta. Castra etiam eo die expugnata, debellatumque. nam, qui superfuere prælio, in oppida sua dilapsi sunt. quieti deinde paruerunt imperio.

XXVII. Censores eo anno creati Q. Fulvius Flaccus et Censores. A. Postumius Albinus legerunt senatum: princeps lectus M. Æmilius Lepidus pontifex maximus. De senatu novem ejecerunt. insignes notæ fuerunt M. Cornelii Maluginensis, Insignes ²⁹ qui biennio ante prætor in Hispania fuerat; et ³⁰ L. Cor- notæ.

²⁴ utrimque Gron. Crev.

²³ Damnataque eo crimine] Lege cum Perizonio, damnata quæ. Vid. not. 89. ad l. IV. c. 17. supra.

²⁴ Ceterum induciæ et antea sex mensium fuerunt] Lege cum Gronovio: ceterum inducias tantum sex mensium fecerunt.

²⁵ Satis superque oneris sustinenti res a populo Romano gestas scribere] Delendum videtur verbum scribere, quod et otiosum est, et deformat orationem. Dicit Livius se satis superque oneris ferre, nempe, res a populo Romano gestas.

²⁶ Sub adventum Ap. Claudii] Hinc

discimus Ap. Claudium fuisse prætorem superiore anno, et citeriorem Hispaniam obtinuisse.

²⁷ Urgentes deinde alii alios secuti] Nemini non apparebit vocem secuti hic ita positam esse, ut impediatur potius sensum, quam adjuvet. Non dubitamus, quin rescribendum sit: urgentes deinde alii alios scutis.

²⁸ Et exæquari cornibus hostibus, quibus] Reponit Gronovius: et exæquari cornibus hostium, a quibus.

²⁹ Qui biennio ante prætor in Hispania fuerat] Hic prætor in Hispaniam ire noluerat, ut constat ex c.

U.C. 578. nelii Scipionis prætoris, cujus tum inter cives et peregrinos
A.C. 174. jurisdictio erat; et ³¹ Cn. Fulvii, qui frater germanus, ³² et,
ut Valerius Antias tradit, consors etiam censoris erat.
³³ Consules, votis etiam in Capitolio nuncupatis, in provin-
cias profecti sunt. ³⁴ Ex iis M. Æmilio senatus negotium
dedit, ut Patavinorum in Venetia seditionem comprimeret,
quos certaninè factionum ad intestinum bellum exarsisse,
³⁵ et ipsorum legati adtulerant. Legati, qui in Ætoliā ad
similes motus comprimendos ierant, renunciarunt, coerceri
rabiem gentis non posse. Patavinis salutis fuit adventus
consulis: neque aliud, quod ageret in provincia, quum ha-
buisset, Romam rediit. Censores vias sternendas silice in
urbe, ³⁶ glareā extra urbem substruendas^x marginandasque
prini omnium locaverunt, pontesque multis locis faciendos:
et ³⁷ scenam ædilibus prætoribusque præbendam: et carce-

Censuram
opera.

^x substernendas Gron. Crev.

15. supra. Ergo aut delendæ sunt vo-
ces in *Hispania*, aut lapsus est memo-
ria Livius.

30 *L. Cornelii Scipionis prætoris*] Testatur Valer. Max. l. III. c. 5. ejus propinquos dedisse operam, ne aut sel- lam ponere, aut jus dicere auderet. Id fortasse ut perficere possent, notan- dum eum a censoribus curaverant. Quamvis enim hujus notæ vi præturam non amitteret, alienum tamen erat a dignitate populi Romani, hominem a censoribus notatum jus dicere, et statuere de fortunis civium.

31 *Cn. Fulvii, qui frater germanus . . censoris*] Huic Fulvio prænomen assignabatur in veteri codice *Lucius*. At Velleius l. I. c. 10. eum vocat *Cnæum*: eique potius assentiendum Sigonius existimat. Ceterum is, sive *L.* sive *Cn. Fulvius*, idem est, qui supra l. XL. c. 41. vocatur *M. Fulvius Nobilior*, et dicitur legionem in qua tribunus militum erat, dimisisse. Quod autem in priore illo libri XL. loco vocatur *M. Fulvius Nobilior*, hic autem *Cn. Fulvius*, id ex eo oriri Sigonius existimat, quod a *M. Fulvio Nobiliore* adoptatus esset. Itaque *Cn. Fulvius Flaccus* primum est ejus nomen: *M. Fulvius Nobilior* nomen est illud quod a patre adoptivo sibi adsciverat.

32 *Et . . . consors*] Eodem vocabulo utitur Velleius hac ipsa de re agens. Cicero quoque, l. III. in Verr. n. 57. *Sostratum et Numenium, et Nymphodorum, tres fratres consortes* appellat. Ad eum Ciceronis locum in editione Grævii apposita est hæc Salmasii ex Plinianis Exercitationibus nota. Con-

sortes dicebantur cohæredes quamdiu hæreditas divisa non erat. Glossæ: *consortes, συνέξιοι, σύγκληροι*. Inde et consortium societas et communio cohæredum. Contra *dissortes*, postquam diviserant. Glossæ: *dissortes διακληρωθέντες*.

33 *Consules votis etiam*] Tollenda videtur particula *etiam*, quæ hic nul- lum habet sensum, et facile immigrare potuit ex iis quæ præcedunt, *consors etiam censoris*.

34 *Ex iis M. Æmilio*] Mendum est in nomine consulis. Non enim hoc anno, sed superiore, *M. Æmilius* consul fuit.

35 *Et ipsorum legati*] Vel delenda est particula *et*, vel excidit prius orationis membrum.

36 *Glarea . . . substernendas, marginandasque*] Vocis *substernendas* hæc profecto vis est, ut lapidibus, quibus sternebantur viæ, solum e terra lapidosa substerneretur, cui solidius ac firmius lapides inhærerent. Ac rem ita se habere asserit oculatus testis, Cl. auctor Antiquitatis Schematibus illus- tratæ, qui Appiæ viæ partem aliquam etiamnum integram inspexit diligen- tius et exploravit. Eum vid. Tom. V. parte II. *Marginandas* recte Dujatius exponit marginibus lapideis munien- das. Margines illi, inquit Raph. Fabrettus in Apolog. ad Grunnovium, firmissima ad viarum latera crasso- rum lapidum serie, duplici etiam, tri- plicique alicubi, ut observavimus, vias ipsas continebant.

37 * *Scenam*] Vid. not. 88. ad XL. 51.

res in circo, et ³⁸ ova ad notas curriculis numerandis, ³⁹ et * U. C. 578. dam, et metas trans * et caveas ferreas pe * intromitteren- A. C. 174. tur * ferreis ⁴⁰ in monte Albano consulibus, et clivum Capitolinum silice sternendum curaverunt, et ⁴¹ porticum ab æde Saturni in Capitolium ad senaculum, ac super id curiam. Et extra portam Trigeminam emporium lapide straverunt, stipitibusque seperunt: et porticum Æmiliam reficiendam curarunt: gradibusque adscensum ab Tiberi in emporium fecerunt. et extra eandem portam in Aventinum porticum silice straverunt, ⁴² et eo publico ab æde Veneris fecerunt. Idem Calatiæ et Auximi muros faciendos locaverunt: venditisque ibi publicis locis, pecuniam, quæ redacta erat, tabernis utrique foro circumdandis consumserunt. et alter ex iis Fulvius Flaccus (nam Postumius nihil, nisi senatus Romani populive jussu, se locaturum ⁴³ ipsorum pecunia *) Jovis ædem Pisauri, et Fundis, ⁴⁴ et Pollentiæ etiam aquam adducendam, et Pisauri viam silice sternendam, ⁴⁵ et Sinuessam a ga * aviariæ. In his et clo * um circumducend * et forum porticibus tabernisque claudendum, et ⁴⁶ Janos

38 *Ova ad notas curriculis numerandis*] Prius legebatur *numerandas*: male. Mendosam quoque esse vocem *notas* judicat Fulv. Ursinus, ac reponit probabili conjectura *metas*. Ova enim illa, e ligno fabricata, imponebantur columnis, aliquando binis, aliquando quaternis, ad metas Circi statutis. Tot illa erant numero, quot curricula erant peragenda: septena proinde, ut plurimum, pro septeno curriculum numero, qui solennis maxime erat. Primo curriculo peracto, unum ovum e medio tollebatur, secundo curriculo alterum, et sic de reliquis. Hæc fere Salmasius.

39 *Et * dam, et metas trans **] Hæc explet utcumque Marcellus Donatus, legitque et *rhedam, et metas transitus*. Nobis consultius videtur locum intactum relinquere, quam male curatum exhibere. Idem et in iis quæ sequuntur judicat legendum esse, et *caveas ferreas, per quas intromitterentur feræ*. Sat feliciter. In Circensibus enim ludis non solum cursu certabatur, sed et ferarum inter se, aut cum bestiariis pugnae edebantur.

40 *In monte Albano consulibus*] Hic perspicuum est aliquid deesse.

41 *Porticum ab æde Saturni in Capitolium ab senaculum, ac super id curiam*] Fortasse legendum in *Capitolio*. Fuit enim Saturni ædes in clivo Capitolino. Itaque porticus illa intelligitur porrecta ab æde Saturni in

clivo Capitolino ad senaculum, atque ad curiam quæ est super id senaculum. Possis et cum Justo Rycquio, libro de Capit. c. 34. legere et *senaculum*: ut sensus sit porticum ab æde Saturni in Capitolium, id est, in templum Jovis Capitolini, porrectam, et senaculum, et curiam, locata esse a censoribus lapide silice sternenda. Porro *senaculum*, sive *senatulum*, hoc enim quoque modo scribitur, est, teste Festo, locus in quo *senatus* haberi solet, sive potius, in quo solebant magistratus *duntaxat cum senioribus deliberare*. Curiam de qua hic agitur, idem Rycquius existimat fuisse curiam Kalabram, de qua vid. Macrobius Saturn. l. I. c. 15.

42 *Et eo publico ab æde Veneris*] Suspiciatur Gronovius et *basilicam ad ædem Veneris*.

43 *Ipsorum pecunia dicebat*] Verbum adjectum est ex mente Sigonii.

44 *Et Pollentiæ, etiam aquam adducendam*] Vel lege et *Pollentiam aquam adducendam*: vel in voce etiam latebit nomen alicujus alterius urbis, in quam Fulvius aquam ducendam locaverit.

45 *Et Sinuessam*] Emendat Marcellus Donatus, et *Sinuessæ glareæ*: supple, viam sternendam. In iis quæ sequuntur legendum putat Sigonius, et *cloacam in fluvium circumducendam*.

46 *Janos tres*] Hi Jani erant transi-
tiones perviæ. Vid. not. 78. ad l. II. c. 49.

U.C. 578. tres faciendos. Hæc ab uno censore opera locata, cum
A.C. 174. magna gratia colonorum. Moribus quoque regendis diligens et severa censura fuit. multis equi adempti.

XXVIII. Exitu prope anni diem unum supplicatio fuit ob res prospere gestas in Hispania ductu auspicioque Ap. Claudii proconsulis: et majoribus hostiis viginti sacrificatum. et alterum diem supplicatio ⁴⁷ ad Cereris, Liberi, Liberæque fuit, quod ex Sabinis terræ motus ingens cum multis ædificiorum ruinis nunciatus erat. Quum Ap. Claudius ex Hispania Romam redisset, decrevit senatus, ut ovans urbem iniret. Jam consularia comitia adpetebant; quibus, magna contentione habitis propter multitudinem petentium, creati L. Postumius Albinus et M. Popillius Lænas. Prætores inde facti, ⁴⁸ N. Fabius Buteo, M. Matienus, C. Cicereius, M. Furius Crassipes iterum, A. Attilius Serranus iterum, C. Cluvius Saxula iterum. Comitiiis perfectis, Ap. Claudius Centho, ex Celtiberis ovans quum in urbem iniret, ⁴⁹ decem millia pondo argenti, quinque millia auri in ærarium tulit. Flamen Dialis inauguratus est Cn. Cornelius. Eodem anno tabula in ædem^y Matris Matutæ cum indice hoc posita est: *Ti. Sempronii Gracchi consulis imperio auspicioque legio exercitusque populi Romani Sardiniam subegit. in ea provincia hostium cæsa aut capta supra octoginta millia. Republica felicissime gesta, ⁵⁰ atque liberatis vectigalibus * restitutis, exercitum salvum atque incolumem plenissimum præda domum reportavit. iterum triumphans in urbem Romam rediit. Cujus rei ergo hanc tabulam donum Jovi dedit.* Sardinia insulæ forma erat, atque in ea simulacra pugnarum picta. Munera gladiatorum eo anno aliquot parva alia data; unum ante cetera insigne fuit T. Flaminini, quod mortis causa patris sui, ⁵¹ cum visceratione epuloque et ludis scenicis, quatrimum dedit. ⁵² magni tamen muneris ea summa fuit, ut per triduum ⁵³ quatuor et septuaginta homines pugnarint.

* * *

^y æde Gron. Crev.

⁴⁷ Ad Cereris Liberi, Liberæque] Ædem. Vid. not. 46. ad l. III. c. 55.

⁴⁸ Numerius Fabius] Vulgo Cn. Fabius. Mutavit Sigonius.

⁴⁹ Decem millia pondo argenti] Marcas nostrates 15625. Quinque millia auri. Marcas 7812. uncias 4.

⁵⁰ Atque liberatis vectigalibus, et reipublicæ restitutis] Liberata vectigalia interpretatur Gronovius salva reddita populo Romano, quæ defectores averterant. Hæ voces, et reipublicæ, debentur Sigonio. Gronovius conjicit: sociisque restitutis.

⁵¹ Cum visceratione] Vid. not. 37. ad l. VIII. c. 22.

⁵² Magni tamen muneris] In illo munere, quod magnum illis temporibus judicatum est, tantummodo quatuor et septuaginta homines per triduum pugnarunt. Intelligit Livius hoc munus magnum illo ævo visum esse, sed nihil ad sui temporis profusam magnificentiam, sive potius vesaniam.

⁵³ Quatuor et septuaginta homines pugnarint] Hic mutilum esse librum credimus. Namque ex epitome hujus libri apparet Livium in eo legis Voco-

Tabula in
æde Matris
Matutæ a
Graccho
posita.

niæ mentionem fecisse. At Cicero, l. I. in Verrem, n. 107. docet Voconium sanxisse de iis qui post A. Postumium, Q. Fulvium censores censi essent, ita ut hi censores in lege diserte nominati fuisse videantur. Jam vero iidem hi censores creati memorantur hujus libri c. 27. a quo nulla jam occurrit lacuna. Sequitur ergo, ut in fine libri de lege Voconia egerit Livius. At enim Cic. l. de Senect. n. 14. dicit legem Voconiam latam esse Cæpione et Philippo II. consulibus, qui quinto post hunc anno consules futuri sunt. Sed primo non admodum mirandum est duos scriptores aliquot annis inter se de eadem re discrepare. Deinde etiam videmur suspicari posse, ideo dissentire Livium et Ciceronem circa annum legis Voconiaë, quia circa

ætatem Catonis dissenserint, et Livius U. C. 578. eum quinque annis seniores faciat, A. C. 174. quam Cicero, ut observavimus supra ad l. XXXIX. c. 40. Cicero enim loco modo memorato scribit Catonem annos natum quinque et sexaginta legem Voconiam suasisse, qui Catonis vitæ annus, eo modo quo numerat Cicero, incidit revera in consulatum Cæpionis et Philippi. At vero ex Livii sententia sexagesimus quintus vitæ Catonis annus retrahi debet in quinque ante annos, ac proinde incidisse in consulatum Sp. Postumii, et Q. Mucii, qui est hic ipse annus in quo desinit hic liber. Itaque credimus nihil jam superesse, cur quisquam dubitet inserendum hoc loco fuisse supplementum de lege Voconia: quod fecimus.

EPITOME LIBRI XLII.

Q. FULVIUS Flaccus censor templum Junonis Laciniae tegulis marmoreis spoliavit, ut ædem, quam dedicabat, tegeret. tegulæ ex senatusconsulto reportatæ. Eumenes, Asiæ rex, in senatu de Perseo, Macedoniæ rege, questus est: cujus injuriæ in populum Romanum referuntur. ob quas bello ei indicto, **P. Licinius Crassus** consul, ¹ cui id mandatum erat, in Macedoniam transiit, levibusque expeditionibus, equestribus præliis, in Thessalia cum Perseo parum felici eventu pugnavit. Inter Masinissam et Karthaginienses de agro ² fuit arbiter ad disceptandum a senatu datus. Legati missi ad civitates socias et reges ³ rogandos, ut in fide permanerent, dubitantibus Rhodiis. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita ⁴ ducenta quinquaginta septem millia ducenta triginta unum. Res præterea adversus Corsos et Ligures prospere gestas continet.

¹ Cui id mandatum erat] Sic habere tres membranas testatur Gronovius, nisi quod addidit ipse voculam *id*. Admisit emendationem Gronovii Clericus. Vulgo: cui Macedonia decreta erat.

² Fuit dies ad disceptandum a senatu datus] Gronovius ex uno MS. affert: fuit arbiter . . datus. Sed nulla apud Livium fit arbitri mentio. Infra c. 24. jubetur Masinissa legatos quamprimum ad senatum mittere, et denunciare Carthaginensibus, ut ad disceptandum veniant. Hoc voluit auctor epitomes, etsi minus accurate locutus

esse videtur. Non enim fuit dies certus a senatu datus, quo sisterent se legati Carthaginensium et Masinissæ: sed quamprimum, nulla definita die, Masinissa jussus est legatos mittere.

³ Rogandos, ut in fide permanerent] Vulgo, an in fide: quod procul dubio vitiosum erat. Ut reperit in uno MS. Gronovius. Adstipulantur Andreas, Campanus, Sigonius, et unus ex MSS. Hearnii.

⁴ CCLVII. millia, CCXXXI.] Livius aliter infra c. 10. nempe CCLXIX. millia, et XV.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XLII.

U.C. 579. L. POSTUMIUS Albinus, M. Popillius Lænas quum omnium primum de provinciis exercitibusque ad senatum retulissent, Ligures utrique decreti sunt: ut novas ambo, quibus eam provinciam obtinerent, legiones, (binæ singulis decretæ) et socium Latini nominis dena millia peditum et sexcenos^a equites, et supplementum Hispaniæ tria millia peditum Romanorum scriberent, et ducentos equites. Ad hoc mille et quingenti pedites Romani cum centum equitibus scribi jussi; cum quibus prætor, cui Sardinia obtigisset, in Corsicam transgressus bellum gereret; interim M. Atilius, vetus prætor, provinciam obtineret Sardiniam. Prætores deinde provincias sortiti sunt, A. Atilius Serranus urbanam, C. Cluvius Saxula inter cives et peregrinos, N. Fabius Buteo Hispaniam citeriorem, M. Matienus ulteriorem, M. Furius Crassipes Siciliam, C. Cicereius Sardiniam. Priusquam magistratus proficiscerentur, senatui placuit, L. Postumium consulem ad agrum publicum a privato terminandum in Campaniam ire; cujus ingentem modum possidere privatos, paullatim proferendo fines, constabat. Hic, iratus Prænestinis, quod, cum eo privatus sacrificii in templo Fortunæ faciundi causa profectus esset, nihil in se honorifice, neque publice, neque privatim, factum a Prænestinis esset, priusquam ab Roma proficisceretur, literas Prænesti misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publice pararet, ubi diverteretur, jumentaue, quum exiret inde, præsto essent. Ante hunc consulem, nemo umquam sociis in ulla re oneri aut sumtui fuit. ideo magistratus mulis tabernaculisque et omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent sociis. privata hospitia habebant; ea benigne comiterque colebant: domusque eorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diverti mos esset. Legati, qui repente aliquo mitterentur, singula jumenta per oppida, iter qua faciundum^b erat, imperabant: aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant. ¹ Injuria consulis, etiamsi justa, non tamen in magistratu exercenda,

Magistratum Romanum priscam modestiam.

^a sexcentos Gron. Crev.

^b faciendum Crev.

[¹ Injuria consulis, etiamsi justa] Ma- injuria justa? Emendant ira: bono nifestum mendam. Quid est enim sensu.

et silentium, nimis aut modestum, aut timidum, Prænestino-U. C. 579. rum jus, velut probato exemplo, magistratibus fecit gravio-A. C. 173. rum in dies talis generis imperiorum.

II. Principio hujus anni legati, qui in Ætoliā et Macedoniam missi erant, renunciarunt, *sibi conveniendi regis Persci*, Legati ex Macedonia et Ætolia reduces. *quum alii abesse eum, alii ægrum esse, falso utrumque, fingerent, potestatem non factam. Facile tamen adparuisse sibi, bellum parari, nec ultra ad arma ire dilaturum. Item in Ætolia seditionem gliscere in dies, neque discordiarum principes auctoritate sua coerceri potuisse.* Quum bellum Macedonicum in expectatione esset, priusquam id susciperetur, prodigia Prodigia expiata. expiari, ² pacemque Deūm peti precationibus, quæ editæ ex fatalibus libris essent, placuit. Lanuvii classis magnæ species in cœlo visæ dicebantur; et Priverni lana pulla terra enata: et in Veienti ³ apud Rementem lapidatum; Pomptinum omne velut nubibus locustarum coopertum esse; in Gallico agro, qua induceretur aratrum, sub existentibus glebis pisces emersisse. Ob hæc prodigia libri fatales inspecti, editumque ab decemviris est, et quibus Diis, quibusque hostiis sacrificaretur, et ut supplicatio prodigiis expiandis fieret: altera, quæ priore anno valetudinis populi causa vota esset, ea uti feriæque essent. itaque sacrificatum est, ut decemviri scriptum ediderunt.

III. Eodem anno ædis^c Junonis Laciniae detecta. Q. Fulvius Flaccus censor ædem Fortunæ Equestris, quam in Hispania prætor bello Celtiberico voverat, faciebat eni studio, ne ullum Romæ amplius aut magnificentius templum esset. Magnum ornamentum se templo ratus adjecturum, si tegulæ marmoreæ essent, profectus in Bruttios, ædem Junonis Laciniae ad partem dimidiam detegit. id satis fore ratus ad tegendum, quod ædificaretur. Naves paratæ fuerunt, quæ tollerent atque asportarent, auctoritate censoria sociis deterritis id sacrilegium prohibere. Postquam censor rediit, tegulæ, expositæ de navibus, ad templum portabantur. quamquam, unde essent, silebatur, non tamen celari potuit. Fremitus igitur in curia ortus est: ex omnibus partibus postulabatur, ut consules eam rem ad senatum referrent. Ut vero arcessitus in curiam censor venit, multo infestius singuli universique præsentem lacerare: *Templum augustissimum regionis ejus, quod non Pyrrhus, non Hannibal violassent, violare parum habuisse, nisi detexisset fœde, ac*

Ædes Fortunæ Equestris.

Tegulæ marmoreæ ex æde Junonis Laciniae detractæ.

^c ades Gron. Crev.

² Pacemque deūm peti precationibus, quæ editæ] Hæc lectio sana est, nec debuit sollicitari a Gronovio. Non modo enim edebant ex libris decemviri, quibus diis supplicandum esset, sed et quo ritu, qua forma precatio-

num utendum. Ita sacrificatum est, inquit Livius infra, ut decemviri scriptum ediderunt.

³ Apud Rementem] Nomen loci incognitum: pro quo suspicatur Cluverius legi posse *Cremeram*.

U.C. 579. *prope diruisset. Detractum culmen templo, nudatum tectum*
 A.C. 173. *patere imbris putrefaciendum. censorem, moribus regendis*
creatum, cui ⁴sarta tecta exigere sacris publicis, et loca tuen-
da, more majorum traditum esset; eum per sociorum urbes
diruentem templa, nudantemque tecta ædium sacrarum, vagari:
et, quod, si in privatis sociorum ædificiis faceret, indignum vi-
deri posset, ⁵id Deum immortalium templa demolientem facere:
et ⁶obstringere religione populum Romanum, ruinis templo-
rum templa ædificantem: tamquam non iidem ubique Dii in-
mortales sint, sed spoliis aliorum alii colendi exornandique.
 Quum, priusquam referretur, adpareret, quid sentirent Pa-
 tres, relatione facta, in unam omnes sententiam ierunt, ut
 Relatæ jus- hæ tegulæ reportandæ in templum locarentur, piaculariaque
 su senatus. Junoni fierent. Quæ ad religionem pertinent, cum cura
 facta: tegulas relictas in area templi, quia reponendarum
 nemo artifex inire rationem potuerit, ⁷redemptores nuncia-
 runt.

IV. Ex prætoribus, qui in provincias ierant, N. Fabius
 Massiliæ moritur, quum in citeriorem Hispaniam iret. Ita-
 que, quum id nunciatum a Massiliensibus legatis esset, se-
 natus decrevit, ut P. Furius et Cn. Servilius, quibus succe-
 debatur, inter se sortirentur, uter citeriorem Hispaniam pro-
 rogato imperio obtineret. ⁸Sors opportuna fuit; P. Fu-
 rius idem, cujus ea provincia fuerat, remaneret. Eodem
 anno, quum agri Ligustini et Gallici, quod bello captum
 erat, aliquantum vacaret, senatusconsultum factum, ut is
 ager viritim divideretur. Decemviros in eam rem ex sena-
 tusconsulto creavit A. Atilius prætor urbanus, M. Æmilius
 Lepidum, C. Cassium, T. Æbutium Carum, C. Tremellium,
 P. Cornelium Cethegum, Q. et L. Appuleios, M. Cæcilium,
 C. Salonium, C. Munatium. ⁹Diviserunt dena jugera in
 singulos, sociis nominis Latini terna. Per idem tempus,
 quo hæc agebantur, legati ex Ætolia Romam venerunt de
 discordiis seditionibusque suis, et Thessali legati, nuncian-
 tes, quæ in Macedonia gererentur.

Perseus ani- V. Perseus, jam bellum vivo patre cogitatum in animo
 mos Græco-
 rum sibi
 conciliat.

⁴ *Sarta tecta*] Vid. not. ad XXIX.
 37.

⁵ *Id deum immortalium templa de-*
molientem facere] Vox demolientem
 non exstat in prima editione, teste
 Hearnio. Sane magis placeret: *id in*
deum immortalium templis facere.

⁶ * *Obstringere religione populum*
Romanum] Subjicere populum Roma-
 num poenæ violatarum religionum.

⁷ *Redemptores*] Ii qui tegulas repor-
 tandas conduxerant.

⁸ *Sors opportuna fuit: P. Furius*

Videtur legendum . . *fuit, ut P. Fu-*
rius: quod Pithœus apud Hearnium
monet. Sors opportuna fuit, dum ita
rem transegit, ut P. Furius idem, cu-
jus ea provincia fuerat, remaneret.

⁹ *Diviserunt dena jugera in singu-*
los] Qui cives Romani essent. Cete-
 rum vix est, ut non hic exciderit ali-
 quid. Debuit enim profecto Livius
 docere, quantus numerus civium Lati-
 norumque in eorum agrorum posses-
 sionem missus sit. Nec facile nobis
 persuademus id ab eo prætermissum.

volvens, omnes, non gentes modo Græciæ, sed civitates etiam, legationibus mittendis, pollicendo plura, quam præstando, sibi conciliabat. Erant tamen magna ex parte hominum ad favorem ejus inclinati animi, et aliquanto quam in Eumenem propensiores: quum Eumenis beneficiis munerebusque omnes Græciæ civitates et plerique principum obligati essent: et ita se in regno suo gereret, ut, quæ sub ditione ejus, urbes^c nullius liberæ civitatis fortunam secum mutatam vellent. contra Persæ fama erat post patris mortem uxorem manu sua occidisse: Apellem, ministrum quondam fraudis in fratre tollendo, atque ob id requisitum a Philippo ad supplicium, exsulantem, arcessitum post patris mortem ingentibus promissis ad præmia tantæ perpetratæ rei clam interfecisse. intestinis¹⁰ externisque præterea multis cædibus infamem, nec ullo commendabilem merito, præferebant vulgo civitates tam pio erga propinquos, tam justo in cives, tam munifico erga omnes homines regi, seu fama et majestate Macedonum regum præoccupati ad spernendam originem novi regni; seu mutationis rerum cupidi; seu quia eum objectum esse Romanis volebant. Erant autem non Ætoli modo in seditionibus, propter ingentem vim æris alieni, sed Thessali etiam: ¹¹ea contagione, velut tabes, in Perrhæbiam quoque id pervaserat malum. ¹²Quum Thessalos in armis esse nunciatum est, Ap. Claudium legatum ad eas res adspiciendas componendasque senatus misit. Qui, utriusque partis principibus castigatis, quum injusto fœnore gravatum æs alienum, ipsis magna ex parte concedentibus, qui onerarent, levasset, justî crediti solutionem ¹³in ^{*4}annorum pensiones distribuit. Per eundem Appium eodemque modo compositæ in Perrhæbia res. Ætolorum causas Marcellus Delphis per idem tempus hostilibus actas animis, ¹⁴quas intestino gesserant bello, cognovit. Quum certatum utrimque temeritate atque audacia cerne-
ret, decreto quidem suo neutram partem aut levare, aut

^c add. essent Gron. Crev.

^d asteriscus abest a Gron. et Crev.

10 * *Externisque præterea*] Harum externarum cædium enumerationem habes infra in oratione Eumenis, n. 13.

11 *Ea contagione*] Lege cum Gronovio: et contagione.

12 *Quum Thessalos in armis esse nunciatum est*] Idem recte monet reponi debere: *Quum . . . nunciatum esset.*

13 *In annorum pensiones*] Videtur intercidisse numerus annorum.

14 *Quas intestino gesserant bello*] Suspiciari licet ^{et} gesserant addidisse aliquem supplendæ sententiæ, quum

jam corrupte legeretur *quas*: scripsisse autem Livium *quasi intestino bello*. Non enim bellum fuit, sed factionum rabies. GRONOVIVS. * *Inelegans* et obscurum additamentum, quod suspicamur assutum ab imperito librario, ad interpretandum membrum præcedens *hostilibus actas animis*. Sensus est: causas eo ardore odiorum actas, quo si non cives, sed hostes inter se decertarent. Nihil ultra adjici opus est: et sublato illo quod nobis parum placet additamento, integra et clara est oratio.

U. C. 579. onerare voluit: communiter ab utrisque petiit, abstinerent
A. C. 173. bello, et oblivione præteritorum discordias finirent. Hujus
reconciliationis inter ipsos fides obsidibus ultro citroque
datis firmata est. Corinthum, ut ibi deponerentur obsides,
convenitur.

Legati in
Macedoni-
am et Æ-
gyptum.

Legati ab
Antiocho
Romani ve-
niunt.

VI. A Delphis et Ætolico concilio ¹⁵ Marcellus in Pello-
ponnesum trajecit, quo Achæis edixerat conventum. Ubi,
conlaudata gente, quod constanter vetus decretum de arcen-
dis aditu finium regibus Macedonum tenuissent, insigne
adversus Persea odium Romanorum fecit: quod ut maturius
crumperet, Eumenes rex, commentarium ferens secum,
quod de adparatibus belli omnia inquirens fecerat, Romam
venit. Per idem tempus quinque legati ad regem missi,
qui res in Macedonia adspicerent. Alexandriam iidem ad
Ptolemæum renovandæ amicitiae caussa proficisci jussi.
Legati erant hi, C. Valerius, Cn. Lutatius Cerco, Q. Bæ-
bius Sulca, M. Cornelius Manmula, M. Cæcilius Denter.
Et ab Antiocho rege sub idem tempus legati venerunt:
quorum princeps Apollonius, in senatum introductus, mul-
tis justisque caussis regem excusavit, *Quod stipendium serius
quoad diem præstaret. id se omne advenisse, ne cujus, nisi
temporis, gratia regi fieret. Donum præterea adferre, ¹⁶ vasa
aurea quingentum pondo. Petere regem, ut, quæ cum patre
suo societas atque amicitia fuisset, ea secum renovaretur; im-
peraretque sibi populus Romanus, quæ bono fidelique socio
regi essent imperanda. se nullo usquam cessaturum officio. Ea
merita in se senatus fuisse, quum Romæ esset, eam comitatem
juventulis, ut pro rege, non pro obside, omnibus ordinibus fue-
rit.* Legatis benigne responsum, et societatem renovare
cum Antiocho, quæ cum patre ejus fuerat, A. Atilius præ-
tor urbanus jussus. Quæstores urbani stipendium, vasa
aurea censores acceperunt: eisque negotium datum est, ut
ponerent ea, in quibus templis videretur: ¹⁷legatoque ¹⁸cen-
tum millium æris munus missum, et ¹⁹ædes liberæ hospitio
datae, sumtusque decretus, donec in Italia esset. ²⁰Legati,
qui in Syria fuerant, renunciaverunt, in maximo eum honore
apud regem esse, amicissimumque populo Romano.

VII. In provinciis eo anno hæc. C. Cicereius prætor in

¹⁵ Marcellus in Peloponnesum tra-
jecit, quo] Videtur excidisse nomen
ejus urbis, ubi illud concilium Achæo-
rum habitum est.

¹⁶ Vasa aurea quingentum pondo]
Livius procul dubio numerum vasorum
apposuerat, quem librariorum incuria
perire passa est. Ceterum quingenta
pondo auri sunt marcæ auri nostrates
781. uncia 2.

¹⁷ Legatoque] Principi legationis

Apollonio.

¹⁸ Centum millium æris] Quæ red-
eunt ad marcas argenti nostrates 156.
uncias 2.

¹⁹ Edes liberæ] Vid. not. ad XXX.
17.

²⁰ Legati qui in Syria fuerant, re-
nunciaverunt] Magis placeret renun-
ciarent. *Hic enim redditur ratio,
cur tam honorifice tractatus sit ille
Antiochi legatus.

Corsica signis conlatis pugnavit: septem millia Corsorum U. C. 579.
 cæsa: capti amplius mille et septingenti. Voverat in ea A. C. 173.
 pugna prætor ædem ²¹Junoni monetæ. Pax deinde data Corsi victi.
 petentibus Corsis, et exacta ceræ ²²ducena millia pondo.
 Ex Corsica subacta Cicereius in Sardiniam transmisit. Et
 in Liguribus in agro Statiellati pugnatum ad oppidum Ca-
 rystum. Eo se magnus exercitus Ligurum contulerat. Ligures
 Primo sub adventum M. Popillii consulis mœnibus sese quoque
 continebant: deinde, postquam oppidum obpugnaturum victi.
 Romanum cernebant, progressi ante portas, aciem struxe-
 runt: nec consul (ut qui id ipsum obpugnatione commi-
 nanda quæsisset) moram certamini fecit. Pugnatum est
 amplius tres horas, ita ut neutro inclinaret spes. Quod ubi
 consul vidit, nulla parte moveri Ligurum signa, imperat
 equitibus, ut equos conscendant, ac tribus simul partibus in
 hostes, quanto maximo possent tumultu, incurrant. Pars
 magna equitum mediam trajecit aciem, et ad terga pugnan-
 tium pervasit. Inde terror injectus Liguribus. diversi in
 omnes partes fugerunt. perpauci retro in oppidum, quia
 inde se maxime objecerat eques. et pugna tam pervicax
 multos absumserat Ligurum, et in fuga passim cæsi sunt.
 Decem millia hominum cæsa traduntur; amplius septin-
 genti passim capti: signa militaria relata octoginta duo.
 Nec incruenta victoria fuit. amplius tria millia militum
 amissa; quum, cedentibus neutris, ex parte utraque primo-
 res caderent.

VIII. Post hanc pugnam ex diversa fuga in unum con-
 lecti Ligures, quum majorem multo partem civium amis-
 sam, quam superesse, cernerent, (²³nec enim plus decem
 millia hominum erant) dediderunt sese; nihil quidem illi Dedunt se.
 pacti. speraverant tamen, non atrocius, quam superiores
 imperatores, consulem in se sæviturum. At ille arma om-
 nibus ademit, oppidum diruit, ipsos bonaque eorum vendi- Venduntur.
 dit: literasque senatui de rebus ab se gestis misit. Quas
 quum A. Atilius prætor in curia recitasset, (nam consul al-
 ter Postumius, agris recognoscendis in Campania occupa-
 tus, aberat) atrox res visa senatui: *Statiellates, qui uni ex
 Ligurum gente non tulissent arma adversus Romanos, tum
 quoque obpugnatos, non ultro inferentes bellum; deditos in
 fidem populi Romani omni ultimæ crudelitatis exemplo lacera-
 tos ac deletos esse: tot millia capitum innoxiorum, fidem inplo-*

²¹ Junoni] Sic legi jussit Sigonius pro Junonis.

²² Ducena millia pondo] Mallemus ducenta. Libræ Romanæ 200000. æqui-
 parantur libris Parisiensibus 156250.

²³ Nec enim plus decem millia ho-
 minum erant] Vel hic numerus justo

major est, vel numerus cæsorum in
 pugna de qua modo mentio facta est,
 justo minor. Dicuntur enim Statiel-
 lates in iis quæ proxime præcedunt
 majorem multo civium partem ami-
 sisse, quam quæ superesset.

U. C. 579. *rantia populi Romani, ne quis unquam se postea dedere aude-*
 A. C. 173. *ret, pessimo exemplo venisse: et distractos passim* ²⁴ *justis*
quondam hostibus populi Romani pacatis servire. Quas ob res
 Redimi ju- *placere senatui, M. Popillium consulem Ligures, pretio emto-*
 bentur. *ribus reddito, ipsis restituere in libertatem; bonaque ut iis,*
quidquid ejus recuperari possit, reddantur curare. ²⁵ *Arma*
primo quoque tempore fieri in ea gente. consulem de provincia
decedere, quum deditos in sedem suam Ligures restituisset.
Claram victoriam ²⁶ *vincendo obpugnantes, non sœviendo in*
adfectos, fieri.

Consulis
contuma-
cia.

IX. Consul, qua ferocia animi usus erat in Liguribus, eandem ad non parendum senatui habuit. Legionibus extemplo Pisas in hibernacula missis, iratus Patribus, infestus ²⁷ prætore, Romam rediit: senatuque extemplo ad ædem Bellonæ vocato, multis verbis invectus est in prætorem: *qui, quum ob rem bello^e bene gestam, uti Diis immortalibus honos haberetur, referre ad senatum debuisset, adversus se pro hostibus senatusconsultum fecisset, quo victoriam suam ad Ligures transferret, dedique iis prope consulem prætore juberet. Itaque multam ei se dicere: a Patribus postulare, ut senatusconsultum in se factum tolli juberent: supplicationemque,* ²⁸ *quam absentes ex literis, de bene gesta republica missis, decernere debuerint, præsentes honoris Deorum primum caussa, deinde et sui aliquo tandem respectu, decernerent.* Nihilo lenioribus, quam absens, senatorum aliquot orationibus increpitus, neutra impetrata re, in provinciam rediit^f. Alter consul Postumius, consumpta æstate in recognoscendis agris, ne visa quidem provincia sua, comitiorum caussa Romam rediit. ²⁹ consules C. Popillium Lænatem, P. Ælium Ligurem creavit. Prætores exinde^g facti C. Licinius Crassus, M.

Comitia.

^e bello rem bene Gron. Crev.

^f rediit Eæd.

^g deinde Eæd.

²⁴ *Justis . . . hostibus]* Qui vere et plane hostes fuerant: vel, quibuscum justum piumque bellum gestum esset.

²⁵ *Arma primo quoque tempore fieri]* Addidit Sigonius vocem primo. Ceterum ideo jubet senatus arma fieri in ea gente, ut rescindat id quod fecerat consul, qui arma Statiellatibus ademerat, ac nova fabricari procul dubio vetuerat.

²⁶ *Vincendo oppugnantes]* Recte Cle-ricus: *vincendo pugnantes.*

²⁷ *Prætore]* Legebatur *prætoribus.* Emendavit Sigonius.

²⁸ *Quam absentes]* Gronovius mutat: *quam absenti sibi.* Sed debuerat ergo corrigere et *et præsentibus*, quod sequitur. Sane tam aberat senatus a Popillio, quam Popillius ab senatu. Et

sic loquuntur Latini. Cic. in Bruto, n. 11. *Vos vero et præsentem me cura levatis, et absenti magna solatia dedistis.*

²⁹ *Consules C. Popillium Lænatem, P. Ælium Ligurem creavit]* Hi ambo primi de plebe consules fuisse in Fastis Capitolinis notantur: atque id miratur a Livio prætermisum esse Pighius. Sed hi quidem ambo primi de plebe consules magistratum gesserunt, at non primi creati sunt. Anno enim quarto secundi Punici belli Marcellus Sempronio Graccho collega datus fuerat: sed vitio creatus magistratum abdicavit. Atque illo loco diligenter annotatum a Livio est, tum primum duos consules plebeios factos esse. Vid. supra l. XXIII. c. 31.

Junius Pennus, Sp. Lucretius, Sp. Cluvius, Cn. Sicinius, U. C. 579.
C. Memmius iterum. A. C. 173.

X. Eo anno lustrum conditum est. Censores erant Q. Fulvius Flaccus, ³⁰ A. Postumius Albinus. Postumius condidit. Censa sunt civium Romanorum capita ducenta sexaginta novem millia et quindecim. Minor aliquanto numerus, quia L. Postumius consul pro concione edixerat, qui socium Latini nominis ex edicto C. Claudii consulis redire in civitates suas debuissent, ne quis eorum Romæ, sed omnes in suis civitatibus censerentur. Concors et e republica censura fuit. omnes, quos senatu moverunt, quibusque equos ademerunt, ærarios fecerunt, et tribu moverunt: ³¹ neque ab altero notatum alter probavit. Fulvius ædem Fortunæ Equestris, quam proconsul in Hispania, dimicans cum Celtiberorum legionibus, voverat, annos sex post, quam voverat, dedicavit: et scenicos ludos per quatrimum, unum diem in circo fecit. L. Cornelius Lentulus, decemvir sacrorum, eo anno mortuus est. in locum ejus subfectus A. Postumius Albinus. Locustarum tantæ nubes a mari ven- Locustæ in Apulia. to repente in Apuliam inlatæ sunt, ut examinibus suis agros late operirent. ad quam pestem frugum tollendam ³² Cn. Sicinius prætor designatus, cum imperio in Apuliam missus, ingenti agmine hominum ad colligendas eas coacto, aliquantum temporis absumpsit. Principium insequentis U. C. 580. A. C. 172. C. Popillio, P. Ælio Coss. anni, quo C. Popillius et P. Ælius fuerunt consules, res- Contentiones de Liguribus. duas contentiones ex prioro anno habuit. Patres referri de Liguribus, renovarique senatusconsultum volebant, et consul Ælius referebat. Popillius et collegam et senatum pro fratre deprecabatur; præ se ferens, si qui ⁱ decernerent, intercessurum, collegam deterruit. Patres, eo magis utrique pariter consulum infensi, in cœpto perstabant. Itaque, quum de provinciis ageretur, et Macedonia, jam imminente Persei bello, peteretur, Ligures ambobus consulibus decernuntur. Macedoniam decreturos negant, ni de M. Popillio referretur. Postulantibus deinde, ut novos exercitus scribere, aut supplementum veteribus liceret, utrumque negatum est. Prætoribus quoque in Hispaniam supplementum petentibus negatum: M. Junio in citeriorem, Sp. Lucretio in ulteriorem. C. Licinius Crassus urbanam jurisdictionem,

^h A. I. L. Gron.

ⁱ quid Gron. Crev.

³⁰ A. Postumius] Hactenus L. Postumius. Debuerant editores parere Sigonio prænomen hujus censoris corrigenti ex Lívio, l. XLI. c. 27. et Fastis Capitolinis.

³¹ Neque ab altero notatum alter

probavit] Sigonius inseruit vocem alter, quæ necessaria erat.

³² Cn. Sicinius] Editi habent C. Sicinius. Sed quum et supra et infra vocetur Cn. prænomen ei suum hoc quoque loco restituimus.

U. C. 580. Cn. Sicinius inter peregrinos erat sortitus, C. Memmius Si-
 A. C. 172. ciliam, Sp. Cluvius Sardiniam. Consules, ob ea irati sena-
 tui, Latinis feriis in primam quamque diem indictis, in pro-
 vinciam abituros esse^k denunciarunt; nec quidquam reipub-
 licæ acturos, præterquam quod ad provinciarum administra-
 tionem adtineret.

Eumenes
 Romam ve-
 nit.

Perseum
 suspectum
 facit Roma-
 nis.

XI. Attalum, regis Eumenis fratrem, legatum venisse Romam, Valerius Antias his consulibus scribit, ad deferenda de Perseo crimina, indicandosque adparatus belli. Plurimum annales, et quibus credidisse malis, ipsum Eumenem venisse tradunt. Eumenes igitur, ut Romam venit, exceptus cum tanto honore, quantum non meritis tantum ejus, sed beneficiis etiam suis, ingentia quæ in eum congesta erant, existimaret deberi populus Romanus, in senatum est introductus. *Caussam veniendi sibi Romam fuisse, dixit, præter cupiditatem visendi Deos hominesque, quorum beneficio in ea fortuna esset, supra quam*³³ *ne optare quidem auderet, etiam ut coram moneret senatum, ut Persei conatis obviam iret. Orsus inde a Philippi consiliis, necem Demetrii filii retulit, adversantis Romano bello; Bastarnarum gentem excitam sedibus suis, quorum auxiliis fretus in Italiam transiret. Hæc eum volutantem in animo, obpressum fato, regnum ei reliquisse, quem infestissimum esse sensisset Romanis. itaque Persea, hæreditarium a patre relictum bellum, et simul cum imperio traditum,*³⁴ *jamjam primum alere ac fovere omnibus consiliis. Florere præterea juventute, quam stirpem longa pax ediderit, florere opibus regni, florere etiam ætate. Quæ quum corporis robore ac viribus vigeat, animum esse inveteratum diutina arte atque usu belli. Jam inde a puero, patris contubernio, Romanis quoque bellis, non finitimis tantum, adsuetum, missum a patre in expeditiones multas variasque. Jam ex quo ipse accepisset regnum, multa, quæ non vi, non dolo, Philippus, omnia expertus, potuisset moliri, admirando rerum successu tenuisse. Accessisse ad vires eam, quæ longo tempore, multis magnisque meritis pareretur*¹, *auctoritatem.*

XII. Nam apud Græciæ atque Asiæ civitates vereri majestatem ejus omnes. nec, pro quibus meritis, pro qua munificentia tantum ei tribuatur, cernere: nec dicere pro certo posse, utrum felicitate id quadam ejus accadat, an, quod ipse vereatur dicere, invidia adversus Romanos favorem illi conciliet. Inter

^k esse l. se Gron. Crev.

¹ pareretur Eæd.

³³ Ne optare quidem] Adde quicquam.

³⁴ Jamjam primum] Hoc corruptum est. Corrigit Gronovius tanquam primum: id est, tanquam aliquid pri-

mum ac præcipuum, quod potissimum spectaret. Sed durius videtur hoc loquendi genus, quam pro Liviana elegantia.

ipsos quoque reges ingentem auctoritate; ³⁵ Seleuci filiam U. C. 580. A. C. 172. duxisse eum, non petentem, sed petitum ultro; sororem dedisse Prusiæ ³⁶ precanti ac oranti: celebratas esse utrasque nuptias gratulatione donisque innumerabilium legationum, et ³⁷ velut auspiciis nobilissimis populis deductas esse. Bæotorum gentem, captatam Philippo, numquam ad scribendum amicitiae fœdus adduci potuisse: tribus nunc locis cum Perseo fœdus incisum literis esse: uno Thebis, altero ³⁸ ad Delum, augustissimo et celeberrimo in templo, tertio Delphis. in Achaïco concilio vero, nisi discussa res per paucos Romanum imperium intentantes esset, eo rem prope adductam, ut aditus et in Achaïam daretur. ³⁹ At, Hercule, suos honores, cujus merita in eam gentem privatim, an publice, sint maiora, vix dici posset, partim desertos per incultum ac negligentiam, partim hostiliter sublato esse. Jam, Ætolos, quem ignorare, in seditionibus suis non ab Romanis, sed a Perseo præsidium petiisse? His eum fultum societatibus atque amicitiiis eos domesticos adparatus belli habere, ut externis non egeat; triginta millia peditum, quinque millia equitum: in decem annos ⁴⁰ frumentum præparare, ut abstinere et suo et hostium agro frumentandi causa possit. Jam pecuniam tantam habere, ut ⁴¹ decem millibus mercenariorum militum, præter Macedonum copias, stipendium in totidem annos præparatum habeat: præter annuum, quod ex metallis regiis capiat, vectigal. Arma ⁴² vel tribus tantis exercitibus in armamentaria conguessisse. ⁴³ Juventutem, ut jam Macedonia deficiat, velut ex perenni fonte unde hauriat, Thraciam subjectam esse.

XIII. Reliquum orationis adhortatio fuit. Non ego hæc, Hortatur ad bellum contra Persea.

³⁵ Seleuci filiam] Laodicen, quæ deducta ad eum fuerat a Rhodiis, ut testatur Polyb. Legat. 60. Unde infra dicit Eumenes nuptias illas auspiciis nobilissimis populis celebratas et deductas esse.

³⁶ Precanti ac oranti] Lege et oranti. Neque enim apud optimos illos Latinitatis auctores vocula ac ponitur ante vocalem.

³⁷ Velut auspiciis] Vox propria in negotio nuptiali. Etenim auspices nuptias apud Romanos interponebantur, qui auguriis exquirerent utrum volentibus propitiisque diis nuptiæ fierent. † Vid. Valer. Max. l. II. c. 1.

³⁸ Ad Delum] Olim ad Sidenum. Correxerit Sigonius.

³⁹ At Hercule suos honores... partim desertos... partim... sublato esse] Sed ii haud ita multo post restituti sunt, nisi qui aliquid habebant, quod aut parum decorum esset Achæorum communi, aut legibus repugnaret.

Rem narrat Polybius, qui etiam, ut id fieret, multum adjuvit. Eum vide Legat. 74.

⁴⁰ Frumentum præparare] An non potius, præparatum? Supple ex præcedentibus habere: quemadmodum paulo infra, stipendium præparatum habeat: et c. 52. Perseus ipse dicit se et pecuniam, et frumentum... in decem annos seposuisse.

⁴¹ Decem millibus] Sic dedimus, auctore Gronovio. Prius decem millia.

⁴² Vel tribus tantis] Tribus etiam exercitibus tam numerosis, quam ille est quem jam collectum habet Perseus. Ceterum et tantis debetur Sigonio, quum prius legeretur tantum.

⁴³ Juventutem, ut jam Macedonia] Etiamsi Macedonia milites jam suppeditare non posset, Thraciam vicinam ei et ad manum esse, unde, tanquam ex perenni fonte, hauriat militarem juventutem.

U. C. 580. inquit, incertis jactata rumoribus, et cupidius credita, quia ve-
 A. C. 172. ra esse de inimico crimina volebam, adfero ad vos, Patres con-
 scripti; sed comperta et explorata, haud secus quam si specu-
 lator missus a vobis subjecta oculis referrem. Neque, relicto
 regno meo, quod amplum et egregium vos fecistis, mare tantum
 trajecissem, ut vana ad vos adferendo fidem abrogarem mihi.
 Cernebam nobilissimas Asiæ et Græciæ civitates, in dies magis
 denudantes judicia sua, mox, si permetteretur, eo processuras,
 unde receptum ad pœnitendum non haberent. Cernebam Per-
 seæ, non continentem se Macedoniæ regno, alia armis occupan-
 tem, alia, quæ vi subigi non possunt, favore ac benevolentia
 complectentem. Videbam, quam impar esset sors, ⁴⁴ quum ille
 vobis bellum ^m, vos ei securam pacem præstaretis; quamquam
 mihi quidem non parare, sed gerere pene bellum videbatur.
⁴⁵ Abrupolim, socium atque amicum vestrum, regno expulit. Ar-
 tetarum Illyrium, quia scripta ab eo quædam vobis comperit,
 socium item atque amicum vestrum, interfecit. ⁴⁶ Eversam ⁿ
 et Callicritum Thebanos, principes civitatis, quia liberius ad-
 versus eum in concilio Bæotorum locuti fuerant, delaturosque
 ad vos, quæ agerentur, professi erant, tollendos curavit. Au-
 xilium Byzantiis adversus sædus tulit, ⁴⁷ Dolopiæ bella intulit,
 Thessaliam et Doridem cum exercitu pervasit, ut in bello intes-
 tino deterioris partis auxilio meliorem adfligeret. Confudit et
 miscuit omnia in Thessalia Perrhæbiaque spe novarum tabula-
 rum, ut manu debitorum obnoxia sibi optimates obrprimeret.
 Hæc quum vobis quiescentibus et patientibus fecerit, et conces-
 sam sibi Græciam esse a vobis videat; pro certo habet, ne-
 minem sibi, antequam in Italiam trajecerit, armatum ob-
 cursurum. Hoc quam vobis tutum aut honestum sit, vos
 videritis: ego certe mihi turpe esse duxi, prius Perseæ ad bel-
 lum inferendum, quam me socium ad prædicendum, ut caveretis,
 venire in Italiam. Functus necessario mihi officio, et quodam
 modo liberata atque exonerata fide mea, quid ultra facere pos-
 sum, quam uti Deos Deasque precer, ut vos et vestræ reipubli-
 cæ, et nobis sociis atque amicis, qui ex vobis pendemus, consu-
 latis?

^m add. [pararet] Crev.

ⁿ Evercam Ead.

⁴⁴ Quum ille vobis bellum pararet] Verbum pararet adjecit Gronovio auctore Clericus. Nec dubitabit, quin Livius ita scripserit, qui ea legerit quæ sequuntur: *quamquam mihi quidem non parare, sed gerere pene bellum videbatur*. Est enim correctio, tanquam minus quam res est dixisset. Oportuit igitur etiam eum dixisse quod corrigat.

⁴⁵ Abrupolim socium] Quæ hic et infra c. 40. indicantur de Abrupoli, de Artetaro, de Everca, et Callicrito, fusius memoraverat procul dubio Livius

in iis quæ exciderunt de libro XLI. Illo enim libro initia continebantur belli Macedonici, ut constat ex epitome. Abrupolim Sapensium regem (Sapaica Thraciæ regio est) fuisse, e Pausanix corrupto licet textu eruitur, in Achaicis, sive libro VII.

⁴⁶ Evercam] Ita legendum censet Henr. Valesius, non Eversam: quia illud Græcum nomen est, hoc non item.

⁴⁷ Dolopiæ bella intulit] Lege cum Gronovio bellum.

XIV. Hæc oratio movit Patres conscriptos. ceterum in U. C. 580. præsentia nihil, præterquam fuisse in curia regem, scire A. C. 172. quisquam potuit: eo silentio clausa curia erat. bello deni- Miro silen- que perfecto, quæque dicta ab rege, quæque responsa es- curia. sent, emanavere. Persei deinde regis legatis post paucos Legati Per- dies senatus datus est. Ceterum, præoccupatis non auribus sei. magis, quam animis, ab Eumene rege, omnis et defensio et deprecatio legatorum respuebatur: et exasperavit animos ⁴⁸ferocia animi Harpali, qui princeps legationis erat. Is, *velle quidem et laborare, dixit, regem, ut purganti, se nihil hostile dixisse aut fecisse, fides habeatur: ceterum, si pervicacius caussam belli quæri videat, forti animo defensurum se.* Martem communem esse, et eventum incertum belli. Omnibus civitatibus Græciæ atque Asiæ curæ erat, quid Persei legati, quid Eumenes in senatu egisset: et propter adventum ejus, quem moturum aliquid rebantur, miserant pleræque civitates, alia in speciem præferentes, legatos. ⁴⁹et legatio Rhodiorum erat, ac Satyrus princeps, haud dubius, quin Eumenes civitatem quoque suam Persei criminibus junxisset. Itaque omni modo per patronos hospitesque disceptandi cum rege locum in senatu quærebat. Quod quum contigisset, Rhodii frustra Eumene- libertate intemperantius invectus in regem, quod Lyciorum gentem adversus Rhodios concitasset, graviorque Asiæ es- set, quam Antiochus fuisset; popularem quidem ac gratam populis Asiæ (nam eo quoque jam favor Persei venerat) orationem habuit: ceterum invisam senatui, inutilemque sibi et civitati suæ. Eumeni vero conspiratio adversus eum, favorem apud Romanos fecit. ita omnes ei honores habiti, donaque quam amplissima data, cum sella curuli atque eburneo scipione.

XV. Legationibus dimissis, quum Harpalus, ⁵⁰quanta eximia celeritate poterat, regressus in Macedoniam, nuncios regi, nondum quidem parantes bellum reliquisse se Romanos, sed ita infestos, ut facile adpareret, non dilaturos; et ipse, præterquam quod et ita credebat futurum, jam etiam volebat, ⁵¹in flore virium se credens esse. Eumeni ante omnes infestus erat: a cujus sanguine ordiens bellum, Evandrum Cretensem, ducem auxiliorum, et Macedonas tres, adsuetos ministeriis talium facinorum, ad cædem regis subornat: literasque eis dat ad Praxo hospitam, principem auc-

⁴⁸ Ferocia animi Harpali] Bene videtur inversis litteris emendare Gronovius: ferocia nimia Harpali.

⁴⁹ Et legatio Rhodiorum erat] Gronovius putat excidisse aliquid, quale foret: Inter ceteras et legatio.

⁵⁰ Quanta eximia] Legit idem Gronovius, quanta maxima.

⁵¹ In flore virium se credens esse] Credens sibi vires, id est, copias, apparatus, opes, omnia denique ad bellum fortiter feliciterque gerendum adjumenta, esse in ipso flore, in ipso integri roboris vigore: ac proinde iis jam uti tempus esse.

Rhodii frustra Eumene- nem per- cussores mittit Per- seus.

U. C. 580. toritate et opibus Delphorum. Satis constabat, Eumenem,
 A. C. 172. ut sacrificaret Apollini, Delphos adscensurum. ⁵² Progres-
 si° cum Evandro insidiatores, nihil aliud ad peragendum in-
 ceptum, quam loci opportunitatem, omnia circumeuntes,
 quærebant. Adscendentibus ad templum a Cirrha, prius-
 quam perveniretur ad frequentia ædificiis loca, maceria erat
 ab læva semitæ paullum exstans a fundamento, qua singuli
 transirent; dextra pars labe terræ in aliquantum altitudinis
 diruta erat. post maceriam se abdiderunt, gradibus adstruc-
 tis, ut ex ea, velut e muro, tela in prætereuntem conjicerent.
⁵³ Primo a mari circumfusa turba amicorum ac satellitum
 procedebat: deinde extenuabant paullatim angustię ag-
 men. Ubi ad eum locum ventum est, qua singulis eundum
 erat, primus semitam ingressus Pantaleon Ætolię princeps,
 cum quo institutus regi sermo erat. Tum insidiatores exor-
 ti saxa duo ingentia devolvunt: quorum altero caput ictum
 est regi, altero ⁵⁴ humerus sopitus. ⁵⁵ ex semita proclivi in
 declive multis super prolapsus jam saxis congestis, et ce-
 teri quidem etiam amicorum et satellitum, postquam caden-
 tem videre, diffugiunt, Pantaleon constanter inpavidus man-
 sit ad protegendum regem.

Adscenden-
 tem Del-
 phos lapidi-
 bus ob-
 ruunt.

Sopitus vul-
 nere tolli-
 tur.

XVI. Latrones, quum brevi circumitu maceriæ decurrere
 ad conficiendum saucium possent, velut perfecta re, in jugum
 Parnasi^p refugerunt eo cursu, ut, quum unus non facile se-
 quendo per invia atque ardua moraretur fugam eorum, ne
 comprehenso indicium emanaret, occiderint comitem. Ad
 corpus regis primo amici, deinde satellites ac servi concur-
 rerunt, tollentes sopitum vulnere ac nihil sentientem. Vi-
 vere tamen ex calore et spiritu remanente in præcordiis
 senserunt; victurum exigua ac prope nulla spes erat. Qui-
 dam ex satellitibus, secuti latronum vestigia, quum usque
 ad jugum Parnasi, nequidquam fatigati, pervenissent, re in-
 fecta redierunt. Adgressi facinus Macedones, ut inconsul-
 te, ita audacter cœptum, nec consulte et timide reliquerunt.
 Compotem jam sui regem amici postero die deferunt ad na-
 vem: inde Corinthum: a Corintho, per Isthmi jugum navi-
 bus traductis, Æginam trajiciunt. Ibi adeo secreta ejus cu-

° *Prægressi* Crev.

P Parnassi Gron. Crev.

⁵² *Prægressi*] Sequimur emendationem Gronovii. Vulgo *progressi*.

⁵³ *Primo a mari*] Primo dum pro-
 cedebant a mari, quod Cirrham alluit,
 ascensuri Delphos. Cirrha portus
 Delphorum est. Itidem Plutarchus
 hanc ipsam rem narrans in libro de
 Fraternali Amore, scribit insidias Eu-
 meni positas quum iret πρὸς τὸν θεὸν
 ἂπὸ θαλάσσης. Frustra ergo Gronovius
 hunc Livii locum suspectum habet.

censetque legendum *primo agmine*.
 Nihil mutandum.

⁵⁴ * *Humerus sopitus*] Humerus ita
 elisus, ut motum sensumque amitte-
 ret.

⁵⁵ *Ex semita proclivi in declive*] Possumus quidem explicare: multis
 super Eumenem prolapsus jam con-
 gestis in declive saxis ex semita procli-
 vi. Tamen hic redundare credideri-
 mus vel *proclivi*, vel in *declive*.

ratio fuit, admittentibus neminem, ut fama mortuum in U. C. 530.
 Asiam perferret. Attalus quoque celerius, quam dignum A. C. 172.
 concordia fraterna erat, credidit. nam et cum uxore fratris, Convalescit,
 et præfecto arcis, tamquam jam haud dubius regni hæres,
 est locutus. Quæ postea non fefellere Eumenem: et,
 quamquam dissimulare et tacite habere id patique statuerat,
 tamen in primo congressu non temperavit, quin uxoris pe-
 tendæ præmaturam festinationem fratri objiceret. Romam
 quoque fama de morte Eumenis perlata est.

XVII. Sub idem tempus C. Valerius ex Græcia, qui le-
 gatus ad visendum statum regionis ejus speculandaque con- Index sce-
 silia Persei regis missus erat, rediit; congruentiaque omnia leris Ro-
 criminibus ab Eumene adlatis referebat. simul et adduxerat mam addu-
 secum Praxo a Delphis, cujus domus receptaculum latronum citur.
 fuerat, et L. Rammium Brundisium, qui talis indicii dela-
 tor erat. Princeps Brundisii Rammius fuit; hospitio quo- Perseus per
 que et duces Romanos omnes, et legatos exterarum quoque beneficia
 gentium insignes, præcipue regios, accipiebat. ex eo notitia grassari co-
 ei cum absente Perseo fuerat: literisque spem amicitiaë in- natur in
 terioris magnæque inde fortunæ facientibus, ad regem pro- Rom.
 fectus, brevi perfamiliaris haberi, trahique, magis quam vel-
 let, in arcanos sermones est cœptus. Promissis enim in-
 gentibus præmiis petere institit ab eo rex, *Quoniam duces*
omnes legatique Romani hospitio ejus uti adsuissent, quibus co-
rum ipse scripsisset, ut venenum dandum curaret. cujus scire se
comparationem plurimum difficultatis et periculi habere, pluri-
*bus consciis comparari. eventum præterea incerto esse,*⁵⁶ *ut aut*
satis efficacia ad rem peragendam, aut tuta ad rem celandam
dentur. Se daturum, quod nec in dando, nec datum, ullo signo
deprendi posset. Rammius, veritus ne, si abnuisset, primus
 ipse veneni experimentum esset, facturum pollicitus profi-
 ciscitur. nec Brundisium ante redire, quam convento C.
 Valerio legato, qui circa Chalcidem esse dicebatur, voluit.
 Ad eum primum indicio delato, jussu ejus Romam simul ven-
 nit. Introductus in curiam, quæ acta erant, exposuit.

XVIII. Hæc ad ea, quæ ab Eumene delata erant, acces- Paraturbel-
 sere, quo maturius hostis Perseus judicaretur: quippe quem lum in Per-
 non justum modo adparare bellum regio animo, sed per sea.
 omnia clandestina grassari scelera latrociniorum ac venefi-
 ciorum cernebant. Belli administratio ad novos consules
 rejecta est: in præsentia tamen Cn. Sicinium prætorem,
 cujus inter cives et peregrinos jurisdictio erat, scribere mi-
 lites placuit; qui, Brundisium ducti, primo quoque tem-

⁵⁶ *Ut aut satis efficacia ad rem celandam dentur]* Ingrata est repetitio vo-
 cis rem. Eam delet Gronovius in pos-
 teriore membro. Idem mallet quoque,
 nec sine causa, *efficax, tutum, detur.*

U. C. 580.
A. C. 172.

Eumenes
redit Per-
gamum.

pore Apolloniam in Epirum trajicerentur ad occupandas maritimas urbes, ubi consul, cui provincia Macedonia obvenisset, classem adpellere tuto, et copias per commodum exponere posset. Eumenes, aliquamdiu Æginæ retentus periculosa et difficili curatione, quum primum tuto potuit, profectus Pergamum, præter pristinum odium recenti etiam scelere Persei stimulante, summa vi parabat bellum. Legati eo ab Roma, gratulantes quod e tanto periculo evasisset, venerunt. Quum Macedonicum bellum in annum dilatum esset, ceteris prætoribus jam in provincias profectis, M. Junius et Sp. Lucretius, quibus Hispaniæ provinciæ obvenerant, fatigato sæpe idem petendo senatu, tandem pervicerunt, ut supplementum sibi ad exercitum daretur tria millia peditum, ⁵⁷centum et quinquaginta equites in Romanas legiones: in socialem exercitum quinque millia peditum, ⁵⁸et trecentos equites, imperare sociis jussi. Hoc copiarum in Hispanias cum prætoribus novis portatum est.

XIX. Eodem anno, quia per recognitionem Postumii consulis magna pars agri Campani, quem privati sine discrimine passim possederant, recuperata in publicum erat, M. Lucretius tribunus plebis promulgavit, ut agrum Campanum censores fruendum locarent: quod factum tot annis post captam Capuam non fuerat, ⁵⁹ut in vacuo vagaretur cupiditas privatorum. Quum in expectatione senatus esset, bello etsi non indicto, tamen jam decreto, qui regum suam, Persei qui secuturi amicitiam essent, ⁶⁰legati Ariarathis, puerum filium regis secum adducentes, Romam venerunt. quorum oratio fuit, *regem educandum filium Romam misisse, ut jam inde a puero adsuesceret moribus Romanis hominibusque. Petere, ut cum non sub hospitum modo privatorum custodia, sed publicæ etiam curæ ac velut tutelæ vellent esse.* Ea regis legatio grata senatui fuit. Decreverunt, ut Cn. Sicinius prætor ædes instructas locaret, ⁶¹ubi filius regis comitesque ejus habitare possent. Et Thracum legatis, apud se disceptantibus, et societatem amicitiamque petentibus, et, quod petebant, datum est, et munera ⁶²binum millium æris sum-

Ariarathis
filius Ro-
mæ.

⁵⁷ Centum et quinquaginta equites] Vel supple, vel adde scribere.

⁵⁸ Et trecentos equites imperare sociis jussi] Hinc sustulimus manifestum solæcismum, qui plerasque numerarum editionum insederat, *trecenti*.

⁵⁹ * Ut in vacuo] Ita ut cupiditas privatorum, nullo retardata freno, invaderet agros vacuos et nulli colono attributos.

⁶⁰ Legati Ariarathis, puerum filium regis secum adducentes] Hic puer non erat genuinus regis filius, sed illi subditus ab Antiochide uxore,

diu sterili: quæ postea quum filium peperisset, rem totam viro aperuit: atque ille, ne hic subdititius legitimo hæredi negotium olim facesseret, eum procul ab Cappadocia amandabat. Hæc infra narrata fusius reperientur l. XLVII. c. 14. ex Diodori l. XXXI. deprompta.

⁶¹ Ubi] Hic quoque peccant recentiores editi, habentque ut pro ubi, quod exstat in antiquioribus.

⁶² Binum millium æris] Marcarum argenti Paris. 3. uncia 1.

mæ in singulos missa. Hos utique populos, quod ab tergo U. C. 589. Macedonia Thracia esset, adsumtos in societatem gaude- A. C. 172. bant. Sed ut in Asia quoque et insulis explorata omnia essent, Ti. Claudium Neronem, M. Decimium legatos miserunt. adire eos Cretam et Rhodum iusserunt, simul renovare amicitiam, simul speculari, num sollicitati animi sociorum ab rege Perseo essent.

XX. In suspensa civitate ad expectationem novi belli, ^{Prodigia.} nocturna tempestate ⁶³ columna rostrata in Capitolio *^q bello Punico^r consulis, cui collega Ser. Fulvius fuit, tota ad inum fulmine discussa est. Ea res, prodigii loco habita, ad senatum relata est. Patres ad aruspices referre, et decemviros adire libros iusserunt. Decemviri, ⁶⁴lustrandum oppidum, ⁶⁵supplicationem obsecrationemque habendam, victimis majoribus sacrificandum et in Capitolio Romæ, et in Campania ad Minervæ promontorium, renunciarunt: ludos per decem dies Jovi optimo maximo primo quoque die faciendos. Ea omnia cum cura facta. Aruspices, in bonum versurum id prodigium, prolationemque finium et interitum perduellium portendi, responderunt; quod ex hostibus spolia fuissent ea rostra, quæ tempestas disjecisset. Accesserunt, ⁶⁶quæ cumularent religiones animis. Saturniæ, nunciatum erat, sanguine per triduum in oppido pluisse; Calatiæ asi-

^q nota lacunæ abest: Gron. Crev.

^r —Punico priore posita a M. Æmilio consule, cui etc. Gron. Uncinis inclusa priore — Æmilio refert Crev.

⁶³ Columna rostrata in Capitolio, bello Punico [priore posita a M. Æmilio] Quinque ultimæ voces adjectæ sunt a Sigonio. Ceterum hujus columnæ rostratæ nulla alia exstat memoria. Triumphasse illos consules de Pœnis et Cossurensibus Fasti Capitolini testes sunt. Vid. supra l. XVIII. c. 41. Rostrata est rostris navium exornata.

⁶⁴ Lustrandum oppidum] Sacrificium peragendum esse, in quo oppidum circuiret et ambire victima. Lustratio, vel lustrum commune erat nomen omnium sacrificiorum, in quibus hostia circumducebatur. Si circum urbem, dicebatur peculiari nomine *amburbium*; si circum agros, *ambarvalia*; si circum exercitum, *lustrum* appellationem retinebat. *Amburbium* describitur a Lucano, l. I. v. 592. et seq. *Ambarvalia* a Virgilio, l. I. Georg. v. 345. et seq. Vid. et Festum in voce *Amburbiales*, et Servium ad Eclog. III. v. 77. Ceterum hic illud notandum occurrit, quod quum sermo de Roma sit, *oppidi* nomen usurpatur. Id mirum primo aspectu videri debet iis qui norunt hanc esse perval-

gatam scriptorum Romanorum consuetudinem, ut Romam urbis κατ' ἐξουχίῃ nomine insigniant, *oppida* soleant dicere minores urbes. Sed nimirum hoc loco et aliis similibus non tota Roma *oppidi* nomine intelligenda est, sed certa quædam ejus regio: ut Parisiis duas urbis partes, alteram nominamus *la Cité*, alteram *la Ville*. Jos. Scaliger in conjectaneis ulterius rem exsequitur, et oppidi nomine designatam esse putat Romam illam quadratam, a Romulo primum conditam.

⁶⁵ Supplicationem obsecrationemque] Supplicatio erat, ut facile quivis annotare potuit ex sexcentis Livii locis, quum populus templa circumibat, et, cæsis victimis, vel gratulabatur de prosperis, vel mala deprecabatur. Obsecratio fiebat in foro, nec videtur aliud fuisse, nisi precatio quædam, quam e Rostris sacerdos publicus perageret. Vid. supra nostrum, l. IV. c. 21. et Sueton. in Claudio, c. 22.

⁶⁶ * Quæ cumularent religiones animis] Quæ magis ac magis animos implerent religionibus, novisque iræ divinæ timoribus.

U. C. 580. num tripedem natum, et taurum cum quinque vaccis uno
 A. C. 172. ictu fulminis exanimatos. Auximi terra pluuisse. Horum
 quoque prodigiorum caussa res divinæ factæ, et supplicatio
 unum diem feriæque habitæ.

XXI. Consules ad id tempus in provincias non exierant,
 quia neque, uti de M. Popillio referrent, senatui obseque-
 bantur, et, nihil aliud decernere prius, statutum Patribus
 erat. Aucta etiam invidia est Popillii literis ejus, quibus
 iterum cum Statiellatibus Liguribus proconsul ⁶⁷ pugnas-
 se scripsit, ac se decem millia eorum occidisse. propter
 cuius injuriam belli ceteri quoque Ligurum populi ad arma
 ierunt. Tum vero non absens modo Popillius, qui deditis
 contra jus ac fas bellum intulisset, et pacatos ad rebellium
 incitasset, sed consules, quod non exirent in provinciam, in
 senatu increpiti. hoc consensu Patrum accensi M. Marcius
 Sermo et Q. Marcius Scylla, tribuni plebis, et consulibus
 multam se dicturos, nisi in provinciam exirent, denuncia-
 runt; et rogationem, quam de Liguribus deditis promulgare
 in animo haberent, in senatu recitarunt. Sanciebatur, ⁶⁸ *ut*
qui ex Statiellis deditis in libertatem restitutus ⁶⁹ *ante Kalen-*
das Sextiles primas non esset, cujus dolo malo is in servitutem
venisset, ut juratus senatus decerneret, qui eam rem quæreret
animadverteretque. Ex auctoritate deinde senatus eam ro-
 gationem promulgarunt. Priusquam proficiscerentur con-
 sules, C. Cicereio prætori prioris anni ad ædem Bellonæ
 senatus datus est. Is, expositis, quas in Corsica res gessis-
 set, postulatoque frustra triumpho, in monte Albano, quod
 jam in morem venerat, ut sine publica auctoritate fieret,
 triumphavit. Rogationem Marciam de Liguribus magno
 consensu plebes scivit jussitque. ex eo plebiscito C. Lici-
 nius prætor consuluit senatum, quem quærere ea^s rogatione
 vellet. Patres ipsum cum quærere jusserunt.

XXII. Tum demum consules in provinciam profecti
 sunt, ⁷⁰ exercitumque a M. Popillio ceperunt. Neque ta-
 men M. Popillius reverti Romam audebat, ne causam di-
 ceret, adverso senatu, infestiore populo, apud prætorem,

^s ea l. ex Gron. Crev.

⁶⁷ *Pugnasse se scripsit, ac se decem millia*] Forte *sedecim millia*. Ingrata enim auribus accidit repetitio vocalæ se tam propinquis in locis. PERIZONIUS.

⁶⁸ *Ut qui ex Statiellis . . . ut juratus senatus*] Geminatorem particulæ ut in ejusmodi formulis jam aliquoties annotavimus, et observabit infra diligens lector, capp. 22. 28. et 30. * Sensus hujus rogationis, qui paulo impedior videri potest, perspicuus fiet re-
 vocanti in ordinem, trajecta, ex more

his in formulis usitato, orationis membra. Ut juratus senatus decerneret, qui inquireret animadverteretque in eum, cujus dolo malo in servitutem vendatus esset, quicumque ex Statiellis non restitutus foret in libertatem ante Kalendas Sextiles.

⁶⁹ *Ante Kalendas Sextiles primas*] Ante Kalendas Sextiles proxime secuturas. Vid. not. 59. ad l. XXIII. c. 32.

⁷⁰ *Exercitumque a M. Popillio ceperunt*] Lege cum Gronovio acciperunt. Sic enim solet loqui Livius.

Res in Li-
 guriæ gestæ.

Rogatio de
 Statiellati-
 bus.

Cicereius
 de Corsis
 triumphat
 in monte
 Albano.

qui de quæstione in se posita senatum consulisset. Huic U. C. 578.
detrectationi ejus tribuni plebis, alterius rogationis denun- A. C. 172.
ciatione, obcurrerunt: ut, si non ante Idus Novembres in
urbem Romam introisset, de absente eo C. Licinius statue-
ret ac judicaret. Hoc tractus vinculo quum redisset, ⁷¹ in-
genti cum invidia in senatum venit. Ibi quum laceratus
jurgiis multorum esset, senatusconsultum factum est, ut,
qui Ligurum post Q. Fulvium, L. Manlium consules hostes
non fuissent, ut eos C. Licinius, Cn. Sicinius prætores in
libertatem restituendos curarent, agrumque iis trans Padum
consul C. Popillius daret. Multa millia hominum hoc sena-
tusconsulto restituta in libertatem, transductisque^t Padum
ager est adsignatus. M. Popillius rogatione Marcia bis
apud C. Licinium caussam dixit: tertio prætor, gratia con-
sulis absentis et Popillie familie precibus victus, Idibus
Martii adesse reum jussit, quo die novi magistratus inituri
erant honorem; ne diceret jus, qui privatus futurus esset.
Ita rogatio de Liguribus arte fallaci elusa est.

XXIII. Legati Karthaginienses eo tempore Romæ erant,
et Gulussa filius Masinissæ: inter eos magnæ contentiones
in senatu fuere. Karthaginienses querebantur, præter agrum, De Masi-
de quo ante legati ab Roma, ⁷² qui in re præsentī cognoscerent, nissa Kar-
missi essent, amplius septuaginta oppida castellaque agri Kar- thaginiensi-
thaginiensis biennio proximo Masinissam vi atque armis posse- um querelæ
disse. Id illi, ⁷³ cui nihil pensi sit, facile esse. Karthagini- in senatu.
enses fœdere inligatos silere. Prohiberi enim extra fines efferre
arma. Quamquam sciant, in suis finibus, si inde Numidas
pellerent, se gesturos bellum; illo haud ambiguo capite fœderis
deterri, quo diserte vetentur cum sociis populi Romani bel-
lum gerere. Sed jam ultra superbiam crudelitatemque et avaritiam
ejus non pati posse Karthaginienses. missos esse, qui
orarent senatum, ut trium harum rerum unam ab se impetrari
sinerent: ut vel ex æquo apud socium populum, quid cujusque
esset, disceptarent: vel permetterent Karthaginiensibus, ut ad-
versus injusta arma pio justoque se tutarentur bello: vel ad
extremum, si gratia plus, quam veritas, apud eos valeret, semel
statuerent, quid donatum ex alieno Masinissæ vellent. Modes-
tius certe daturos eos, et scituos, quid dedissent: ipsum nul-
lum, præterquam suæ libidinis arbitrio, finem facturum. Ho-

^t traductisque Crev.

⁷¹ * Ingenti cum invidia] Magna invidia oneratus, mirum in modum omnibus invisus.

⁷² Qui in re præsentī] Adjecit Sigonius particulam in, quæ necessaria erat. Hæc est enim quasi solennis quædam loquendi forma, qua usus quoque est Livius bis, de his ipsis inter Masinissam et Karthaginienses controver-

siis agens, supra l. XL. c. 17. et l. XXXIV. c. 62.

⁷³ * Cui nihil pensi sit] Qui pro arbitrio ac libidine omnia agat, nihil expendens, nullius aut legis aut juris rationem habens. Supra XXVI. 15. Quis neque quid facerent, neque quid dicerent, quidquam unquam pensi fuisset.

U. C. 580.
A. C. 172.

*rum si nihil impetrarent, et aliquod suum post datam a P. Scipione pacem delictum esset, ipsi potius animadverterent in se. Tutam servitutem se sub dominis Romanis, quam libertatem expositam ad injurias Masinissæ, malle. Perire namque semel ipsis satius esse, quam sub acerbissimi carnificis arbitrio spiritum ducere. Sub hæc dicta lacrimantes procubuerunt; stratique humi, non sibi magis misericordiam, ⁷⁴quam regi *ⁿ.*

Gulussa defendit patrem.

XXIV. Interrogari Gulussam placuit, quid ad ea responderet, aut, si prius mallet, expromeret, super qua re Romam venisset. Gulussa, *Neque sibi facile esse, dixit, de iis rebus agere, de quibus nihil mandati a patre haberet: neque patri facile fuisse mandare, quum Karthaginienses, nec de qua re acturi essent, nec omnino ituros se Romam, indicaverint. In æde Æsculapii clandestinum eos per aliquot noctes consilium principum habuisse, ⁷⁵unde præterea legatos occultis cum mandatis Romam mitti. Eam causam fuisse patri mittendi se Romam, ⁷⁶qui deprecaretur senatum, ne quid communibus inimicis criminantibus se crederent, quem ob nullam aliam causam, nisi propter constantem fidem erga populum Romanum, odissent. His utrimque auditis, senatus, de postulatis Karthaginiensium consultus, ⁷⁷respondere ita jussit: Gulussam placere extemplo in Numidiam proficisci, et nunciare patri, ut de iis, de quibus Karthaginienses querantur, legatos quamprimum ad senatum mittat; denunciaretque Karthaginensibus, ut ad disceptandum veniant. Si aliquid possent Masinissæ honoris caussa, et fecisse et facturos esse. ⁷⁸jus gratiæ non dare. Agrum, qua cujusque sit, possideri velle: nec novos statuere fines, sed veteres observari, in animo habere. Karthaginensibus victis se et urbes, et agros concessisse; non ut in pace eriperent per injuriam, quæ jure belli non ademissent. Ita regulus Karthaginensesque dimissi. Munera ex instituto data utrisque, aliaque hospitalia comiter conservata.*

Senatus responsum.

Legati ad res repetendas in Macedoniam missi redeunt.

XXV. Sub idem tempus Cn. Servilius Cæpio, Ap. Claudius Centho, T. Annius Luscus legati, ad res repetendas in Macedoniam renunciandamque amicitiam ⁷⁹regi missi, redierunt: qui jam sua sponte infestum Persi senatum insuper accenderunt, relatis ordine, quæ vidissent, quæque audis-

ⁿ [invidiam concitarunt. Deinde] ins. Crev.

⁷⁴ Quam regi [invidiam concitarunt. Deinde] Tres ultimas voces adjecit ex Sigonii mente Clericus.

⁷⁵ Unde præterea] Loculus mancus, a solo tamen Clerico observatus. Ea videtur mens fuisse Livii, ut Gulussam faceret dicentem, nihil patrem suum ex iis quæ acta fuerint in illo consilio scisse, præterquam legatos Romam mitti. Verba assequi non possumus sine libris.

⁷⁶ Qui deprecaretur senatum] Sic jussit legi Sigonius pro deprecarentur.

⁷⁷ Respondere] Vel lege responderi, vel adde prætorem.

⁷⁸ Jus gratiæ non dare] Se jus non violare in gratiam personarum; se ex jure, non ex gratia, statuere ac judicare.

⁷⁹ Regi] Olim regis. Emendavit Sigonius.

sent. *Vidisse se per omnes urbes Macedonum summa vi parari* U. C. 580.
bellum. Quum ad regem pervenissent, per multos dies conveni- A. C. 172.
endi ejus potestatem non factam: postremo, quum desperato
jam colloquio profecti essent, tum demum se ex itinere revoca-
tos, et ad eum introductos esse. Suae orationis summam fuisse;
faedus, cum Philippo ictum, cum ipso eo post mortem patris
renovatum: in quo diserte prohibere eum, extra fines arma ef-
ferre; prohiberi, socios populi Romani lacessere bello. Expo-
sita deinde ab se ordine, quæ ipsi nuper in senatu Eumenem
vera omnia et comperta referentem audissent. Samothracæ^x
præterea per multos dies occultum consilium cum legationibus
civitatum Asiæ regem habuisse. Pro his injuriis satisfieri,
senatum æquum censere, reddique sibi res sociisque suis, quas
contra jus faederis habeat. Regem ad ea primo accensum ira
inclementer locutum, avaritiam superbiamque Romanis objici-
entem frequenter: quod alii super alios legati venirent specu-
lari dicta factaque sua, quod se ad nutum imperiumque eorum
omnia dicere ac facere æquum censerent. Postremo, multum
ac diu vociferatum, reverti postero die jussisse. scriptum se re-
sponsum dare velle. Tum ita sibi scriptum traditum esse: Faedus,
cum patre ictum, ad se nihil pertinere. Id se renovari, non quia
probaret, sed quia in nova possessione regni patienda omnia es-
sent, passum. Si novum faedus secum facere vellent, convenire
prius de conditionibus debere: et, si in animum inducerent, ut
ex æquo faedus fieret, et se visurum, quid sibi faciundum esset, et
illos credere reipublicæ consulturos. Atque ita se proripuisse, et
submoveri e regia omnes cæptos. Tum se amicitiam et societatem
renunciassse. qua voce eum accensum restitisse, atque voce clara
denunciassse sibi, ut triduo regni sui decederent finibus. Ita se
profectos: nec sibi,⁸⁰ aut venientibus, aut manentibus, quid-
quam hospitaliter aut benigne factum. Thessali deinde Æto-
lique legati auditi. Senatui, ut scirent quam primum, qui-
bus ducibus usura respublica esset, literas mitti consulibus
placuit, ut, uter eorum⁸¹ posset, Romam ad magistratus
creandos veniret.

XXVI. Nihil magnopere, quod memorari adtineat, rei publicæ eo anno consules gesserant. magis e republica visum erat, comprimi ac sedari exasperatos Ligures. Quum Macedonicum bellum expectaretur, Gentium quoque Illy-

Gentius ab
 Issensibus
 Romæ insi-
 mulatur.

^x Samothraciæ Gron. Crev.

80 Aut venientibus, aut manentibus]
 Hanc lectionem induxit Sigonius Flo-
 rebello obsecutus. Vetus codex habuit,

aut venientibus, aut moventibus.

81 Posset] Hoc a Gronovio est.
 Prius esset.

U. C. 580. *speculatores Romæ esse, Perse^a auctore missos, ut, quid ageretur, scirent.* Illyrii vocati in senatum. qui quum legatos se esse missos ab rege dicerent ad purganda crimina, si qua de rege Issenses deferrent; quæsitum, ecquid ita non adissent magistratum, ut ex instituto loca, lautia, acciperent? sciretur denique venisse eos, et super qua re venissent? Hæsitantibus in responso, ut curia excederent, dictum. Responsum tamquam legatis, ⁸²ut qui adire senatum non postulassent, dari non placuit: mittendosque ad regem legatos censuerunt, qui nunciarent, ⁸³*qui^x socii quererentur apud senatum, exustum a rege agrum. non æquum eum facere, qui ab sociis suis non abstineret injuriam.* In hanc legationem, missi, A. Terentius Varro, C. Plætorius, C. Cicereius. Ex Asia, qui circa socios reges missi erant, legati redierunt, qui renunciarunt, ⁸⁴*Eumenem in ea, Antiochum in Syria, Ptolemæum in Alexandria sese convenisse. Omnes sollicitatos legationibus Persei, sed egregie in fide permanere, pollicitosque omnia, quæ populus Romanus imperasset, præstatu- ros. et civitates socias adisse: ceteras satis fidas; solos Rhodios fluctuan- tes et imbutos Persei consiliis invenisse.* Venerant Rhodii legati ad purganda ea, quæ vulgo jactari de civitate sciebant: ceterum senatum iis dari, quum novi consules magistratum inissent, placuit.

Legati ex
Asia re-
duces.

Adparatus
in Persea.

XXVII. Belli adparatum non differendum censuerunt. C. Licinio prætori negotium datur, ut ex veteribus quinqueremibus, in navalibus Romæ subductis, quæ possent usui esse, reficeret, pararetque naves quinquaginta. Si quid ad eum numerum explendum decisset, C. Memmio collegæ in Siciliam scriberet, ut eas, quæ in Sicilia naves essent, reficeret atque expediret, ut Brundisium primo quoque tempore mitti possent. Socios navales libertini ordinis in viginti et quinque naves ex civibus Romanis C. Licinius prætor scribere jussus: in quinque et viginti parem numerum Cn. Sicinius sociis imperaret: idem prætor peditum octo millia, quadringentos equites a sociis Latini nominis exigeret. Hunc militem qui Brundisii acciperet, atque in Macedoniam mitteret, A. Atilius Serranus, qui priore anno prætor fuerat, deligitur: ⁸⁵Cn. Sicinius prætor qui^y exercitum paratum ad trajiciendum haberet, C. Popillio consuli ex

^a Perseo Crev.

^x quod Ead.

^y quo Ead.

⁸² Ut qui adire senatum] Mallemus iis qui.

⁸³ Quod socii quererentur] Hic bene correxit Gronovius veterem lectionem, qui socii. Quod intelligi debet, quantum attineret ad id quod: ut apud Cicer. ep. 5. l. III. ad Quintum, Quod quavis, quid de illis libris egerim,

quos, quum essem in Cumano, scribere institui, non cessavi neque cesso.

⁸⁴ Eumenem in ea] In Asia.

⁸⁵ Cn. Sicinius prætor quo exercitum] Ut Cn. Sicinius prætor paratum exercitum haberet, etc. Male antea legebatur, qui exercitum. Gronovius mutavit.

auctoritate senatus C. Licinius prætor scribit, ut et legio-^{U. C. 580.}
nem secundam, quæ maxime veterana in Liguribus erat, A. C. 172.

⁸⁶et socios^t Latini nominis quatuor millia peditum, ducen-
tos equites Idibus Februarii Brundisii adesse juberet. Hac
classe et hoc exercitu Cn. Sicinius provinciam Macedoniam
obtineret, donec successor veniret, jussus, prorogato in an-
num imperio. Ea omnia, quæ senatus censuit, impigre facta
sunt. Duodequadráginta quinqueremes ex navalibus de-
ductæ: qui deduceret eas Brundisium, L. Porcius Licinus
præpositus: duodecim ex Sicilia missæ. Ad frumentum
classi exercituique cõmendandum in Apuliam Calabriamque
tres legati missi, Sex. Digitius, T. Juventius, M. Cæcilius.
Ad omnia præparata Cn. Sicinius prætor, paludatus ex urbe
profectus, Brundisium venit.

XXVIII. Exitu prope anni C. Popillius consul Romam
rediit aliquanto serius, quam senatus censuerat: ⁸⁷cui pri-
mo quoque tempore magistratus creari^a, quum tantum bel-
lum immineret, jussum erat. Itaque non secundis auribus
Patrum auditus est consul, quum in æde Bellonæ de rebus
in Liguribus gestis dissereret. subelamationes frequentes
erant interrogationesque, cur scelere fratris obpressos Ligures
in libertatem non restituisset? Comit^{Comitia.}
edicta erant diem, ante diem duodecimum Kalendas Martias
sunt habita. Creati consules, P. Licinius Crassus, C. Cassius
Longinus. Postero die prætores facti, C. Sulpicius Galba, L.
Furius Philus, L. Canuleius Dives, C. Lucretius Gallus, C.
Caninius Rebilus, L. Villius Annalis. His prætoribus provin-
ciæ decretæ: duæ jure Romæ dicendo, Hispania, et Sicilia,
et Sardinia; ut uni sors integra esset, quo senatus censuisset.
Consulibus designatis imperavit senatus, ut, qua die magis-
tratum inissent, hostiis majoribus rite mactatis, precarentur,^{Vota a Pop.}
ut, quod bellum populus Romanus in animo haberet gerere,^{suscepta.}
ut id prosperum eveniret. Eodem die ⁸⁸decrevit senatus^b,
C. Popillius consul ludos per dies decem Jovi optimo maximo
voveret, donaque circa omnia pulvinaria dari, si respublica

^a sociũ Gron.

^a creare Gron. Crev.

^b ins. ut Crev.

⁸⁶ Et socios Latini nominis quatuor millia peditum] Hæc est vetus lectio. Gronovius legi jussit sociũ. Sed nihil videtur mutatione opus esse. Hoc membrum, quatuor millia peditum, intelligi debet per appositionem junctum primo illi, socios Latini nominis. Similia exempla superius jam observata sunt.

⁸⁷ Cui . . . jussum erat] Vix nobis persuademus sic locutos esse aurei illius avi scriptores. Lege quem . . . jussum erat, vel qui jussus erat. Vide

tamen Sanctii Minervam, l. II. c. 4. et ibi Perizonium, qui ambo probare nituntur Latine dici jubeo tibi. Ceterum, quia pronomen cui longius abest a nomine consul, interjecta etiam mentione senatus, magis placeret illud pronomen referri ad senatum, et legi: cui primo quoque tempore magistratus creari . . . visum erat.

⁸⁸ Decrevit senatus, ut C. Popillius] Adjecimus voculam ut ex vetustis editionibus.

U.C. 580. decem annos in eodem statu fuisset. Ita ut censuerant, in
 A.C. 172. Capitolio vovit consul ludos fieri, donariaque dari, quanta
 ex pecunia decresset senatus, quum centum et quinquaginta
 non minus adessent. præeunte verba Lepido pontifice ma-
 ximo, id votum susceptum est. Eo anno sacerdotes publici
 mortui, L. Æmilius Papus decemvir sacrorum, et Q. Ful-
 vius Flaccus pontifex, qui priore anno fuerat censor. Hic
 fœda morte periit. Ex duobus filiis ejus, qui tum in Illy-
 rico militabant, nunciatum alterum decessisse, alterum gravi
 et periculoso morbo ægrum esse. Obruit animum simul
 luctus metusque: mane ingressi cubiculum servi laqueo de-
 pendentem invenere. Erat opinio, post censuram minus
 compotem fuisse sui: vulgo Junonis Laciniae iram ob spo-
 liatum templum alienasse mentem ferebant. Subfectus in
 Æmili locum decemvir M. Valerius Messalla: in Fulvii
⁸⁹ pontifex Cn. Domitius Ahenobarbus, oppido adolescens
 sacerdos lectus.

Fulvius la-
 queo gulam
 sibi frangit.

U.C. 581. XXIX. P. Licinio, C. Cassio consulibus, non urbs tan-
 A.C. 171. tum Roma, nec terra Italia, sed omnes reges civitatesque,
 P. Licinio, quæ in Europa, quæque in Asia erant, converterant animos
 C. Cassio in curam Macedonici ac Romani belli. Eumenem quum
 Cos. vetus odium stimulabat, tum recens ira, quod scelere ejus
 Exponitur quis esset regum ani-
 mus erga Romanos et Persea.
 nam neque pro Romanis se æquum censere adversus fratrem
 uxoris arma ferre; et apud Persea victorem veniam per so-
 rorem impetrabilem fore. Ariarathes, Cappadocum rex,
 præterquam quod Romanis suo nomine auxilia pollicitus
 erat, ⁹⁰ ex quo est junctus Eumeni adfinitate, in omnia belli
 præsque se consociaverat consilia. Antiochus imminebat
 quidem Ægypti regno, et ⁹¹ pueritiam regis, et inertiam tu-
 torum spernens; et ambigendo de Cœle Syria^c caussam
 belli se habiturum existimabat, gesturumque sine ullo inpe-
 dimento, occupatis Romanis in Macedonico bello, id bel-
 lum: tamen omnia et per suos legatos senatui, et ipse lega-
 tis eorum eximie pollicitus erat. Ptolemæus propter æta-
 tem alieni etiam tum arbitrii erat. tutores et bellum adver-
 sus Antiochum parabant, quo vindicarent ⁹² Cœlen Syriam,

^c *Caesylria* Gron. Crev.

⁸⁹ Pontifex oppido adolescens sacerdos] Manifestum est vacare τὸ sacerdos, ac proinde delendum esse.

⁹⁰ Ex quo est junctus Eumeni affinitate] Eumenes uxorem duxerat Ariarathis filiam, ut colligitur ex l. XXXVIII. c. 39. supra. Ei nomen fuisse Stratonicen docet Plutarchus in lib. de Frat. Amore. Ceterum malle-

mus ex quo erat junctus.

⁹¹ Pueritiam regis] Is erat Ptolemæus Philometor, filius Ptolemæi Epiphanis, de quo mentio facta est l. XXXI. c. 2. et alibi sapius.

⁹² *Caesylria*] Sic edendum censuit Gronovius, quum in scripto legatur *Caesylsyriam*. Græcæ κοίλην Συρίαν. Vulgati *Caesylriam*.

et Romanis omnia pollicebantur ad Macedonicum bellum. U. C. 581. Masinissa et frumento juvabat Romanos, et auxilia cum A. C. 171. elephantis Misagenemque filium mittere ad bellum parabat. consilia autem in omnem fortunam ita disposita habebat: si penes Romanos victoria esset, suas quoque in eodem statu mansuras res, neque ultra quidquam movendum: non enim passuros Romanos, vim Karthaginiensibus adferri. Si fractæ essent opes Romanorum, quæ tum protegerent Karthaginienses, suam omnem Africam fore. Gentius, rex Illyriorum, fecerat potius, cur suspectus esset Romanis, quam satis statuerat, utram foveret partem; inpetuque magis, quam consilio, his aut illis se adjuncturus videbatur. Cots Thrax, Odrysarum rex, evidenter Macedonum partis erat.

XXX. Hæc sententia regibus quum esset de bello, in liberis gentibus populisque ⁹³ plebs ubique ^d omnis ferme, ut solet, ⁹⁴ deterioribus erat ob regem Macedonasque inclinata; principum diversa cerneret studia. pars ita in Romanos effusi erant, ut auctoritatem inmodico favore conrumperent: pauci ex iis justitia imperii Romani capti; plures ita, si præcipuam operam navassent, potentes sese in civitatibus suis futuros rati. pars altera regiæ adulationis erat, quos æs alienum et desperatio rerum suarum, eodem manente statu, præcipites ad novanda omnia agebat; quosdam ventosum ingenium, quia ⁹⁵ Perseus magis auræ popularis erat. tertia pars, optima eadem et prudentissima, si utique optio domini potioris daretur, sub Romanis, quam sub rege, malebat esse. ⁹⁶ si liberum inde arbitrium fortunæ esset, neutram partem volebant potentiorē altera obpressa fieri; sed, inhibitis potius viribus utriusque partis, ⁹⁷ pacem ex eo ma-

Quis libera-
rum civita-
tium.

^d utique Gron, Crev.

93 *Plebs utique omnis*] Quædam editiones habent *ubique*. Sed melius videtur *utique*. *Plebs utique omnis*, id est, plebs quidem certe omnis: ut opponatur principibus, de quibus mox agetur.

94 *Deterioribus erat ob regem . . inclinata*] Minime dubium esse potest, quin mendum sit in vocula *ob*, atque ejus loco legendum sit *ad*. Superest major difficultas, de voce *deterioribus* quid statuendum sit. Gronovius putat intelligi *studiis*, quæ vox reperitur in sequente membro: *principum diversa cerneret studia*. Sed, ut nihil dicamus de asperitate trajectionis, aliquid certe pingue et redundans redoleret hæc oratio, *deterioribus studiis erat ad regem inclinata*. Nobis verisimilius videtur excidisse hic verbum aliquod,

quale esset *favens*: *plebs . . ut solet, deterioribus favens, erat ad regem . . inclinata*. Id suadet locus plane geminus, c. 63. infra: *pravo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vulgus vitur, deteriori atque infirmiori favendi*.

95 *Perseus magis auræ popularis erat*] Horum verborum duplex potest esse sensus: nempe, Perseus se magis dabat auræ populari, magis captabat favorem multitudinis: vel, Perseus gravior erat in vulgus. Quemadmodum utraque res natura conjuncta est, ita et utramque hic interpretationem jungas licet.

96 *Si liberum inde*] Dispicet *ut* inde. Malleus sibi.

97 *Pacem ex eo manere*] Placet Gronovii conjectura: *ex æquo*.

U.C. 581. nere. ita inter utrosque optimam conditionem civitatum
 A.C. 171. fore; protegente altero semper inopem ab alterius injuria.
 Hæc sentientes, certamina fautorum utriusque partis taciti
 ex tuto spectabant. ⁹⁸ Consules, quo die magistratum inie-
 runt, ex senatusconsulto quum circa omnia fana, in quibus
 lectisternium majorem partem anni esse solet, majoribus
 hostiis immolassent, inde preces suas acceptas ab Diis in-
 mortalibus ominati, senatui, rite sacrificatum, precationem-
 que de bello factam, renunciarunt. Aruspices ita responde-
 runt, *si quid rei novæ inciperetur, id maturandum esse. victo-
 riam, triumphum,* ⁹⁹ *prorogationem imperii portendi.* Patres,
*quod faustum felixque populo Romano esset, centuriatis comi-
 tiis primo quoque die ferre ad populum consules,* jusserunt, *ut,
 quod Perseus, Philippi filius, Macedonum rex, adversus fœdus
 cum patre Philippo ictum, et secum post mortem ejus renova-
 tum, sociis populi Romani arma intulisset, agros vastasset, ur-
 besque occupasset; quodque belli parandi adversus populum
 Romanum consilia inisset*, arma, milites, classem ejus rei
 caussa comparasset; ut, nisi de iis rebus satisfecisset, bellum
 cum eo iniretur.* Hæc rogatio ad populum lata est.

S. C. de
 bello in
 Persea.

Exercitus.

Legiones
 Macedoni-
 cæ auctio-
 res.

XXXI. Senatusconsultum inde factum est, *Ut consules
 inter se provincias Italiam et Macedoniam compararent, sorti-
 renturve. Cui Macedonia obvenisset, ut is regem Persea, qui-
 que ejus sectam secuti essent, nisi populo Romano satisfecissent,
 bello persequeretur.* Legiones quatuor novas scribi placuit, bi-
 nas singulis consulibus. ¹ Id præcipue provinciæ Macedo-
 niæ datum, quod, quum alterius consulibus legionis ² quina
 millia et duceni equites ex vetere instituto darentur in singu-
 las legiones, in Macedoniam sena millia peditum scribi jussa;

* inisset Gron. Crev.

⁹⁸ Consules . . . quum . . . immolas-
 sent, inde . . . ominati] Videntur
 hæc omnia structa elegantius, et ap-
 tius inter se cohærentia, si hunc in
 modum ordinarentur: Consules . . .
 quum circa omnia fana . . . majoribus
 hostiis immolassent, aruspices ita re-
 sponderunt, si quid rei novæ inciperetur,
 id maturandum esse: victoriam,
 triumphum, prorogationem (seu po-
 tius, propagationem) imperii porten-
 di. Inde preces suas acceptas ab diis
 immortalibus ominati (consules) sena-
 tui rite sacrificatum, precationemque de
 bello factam renunciarunt. Patres, quod
 faustum, etc.

⁹⁹ Prorogationem imperii] Proro-
 gatio imperii non dicitur, ut recte ob-
 servat Perizonius, Animadv. Histor. c.
 6. nisi quum iis qui cum imperio in
 provinciam missi sunt, finito imperii
 dati anno, jus imperii in longius tem-

pus extenditur. Itaque ille existimat
 hic legendum, *propagationem imperii.*

¹ Id præcipue . . . datum] Malle-
 mus id præcipui. Sic infra: *Illud quo-
 que præcipuum datum sorti Macedo-
 niæ.*

² Quina millia et duceni equites]
 Lege sine ulla dubitatione cum Peri-
 zonio: *quina millia et duceni pedites.*
 Hoc enim erat vetus institutum: hic
 velut solennis illis temporibus peditum
 numerus in legione. Vid. not. 60. ad
 l. XLI. c. 14. Invicte probant hanc
 emendationem ea quæ sequuntur de
 equitibus: *equites treceni æqualiter in
 singulas legiones scribi jussi:* id est,
 de equitum numero nullum fuit dis-
 crimen inter legiones Macedonicas et
 eas quæ in Italia manere debebant:
 æqualiter in omnes treceni equites
 scripti.

equites treceni æqualiter in singulas legiones. et in sociali exercitu consuli alteri auctus numerus: sexdecim millia peditum, octingentos equites (præter eos, quos Cn. Sicinius duxisset, sexcentos equites) in Macedoniam trajiceret. Italiae satis visa duodecim millia sociorum peditum, sexcenti equites. Illud quoque præcipuum datum sorti Macedoniae, ut centuriones militesque veteres scriberet, quos vellet, consul usque ad quinquaginta annos. In tribunis militum novatum eo anno propter Macedonicum bellum, quod consules ex senatusconsulto ad populum tulerunt, ne tribuni militum eo anno suffragiis crearentur, sed consulum prætorumque in iis faciendis iudicium arbitriumque esset. Inter prætores ita partita imperia. prætorem, cujus sors fuisset, ut iret, quo senatus censuisset, Brundisium ad classem ire placuit; utque ibi recognosceret socios navales, dimissisque, si qui parum idonei essent, supplementum legeret ex libertinis, et daret operam, ut duæ partes civium Romanorum, tertia sociorum esset. Commeatus classi legionibusque ut ex Sicilia Sardiniaque subveherentur, prætoribus, qui eas provincias sortiti essent, mandari placuit, ut alteras decumas Siculis Sardisque imperarent, utque id frumentum ad exercitum in Macedoniam portaretur. Siciliam C. Caninius Rebilus est sortitus, L. Furius Philus Sardiniam, L. Canuleius Hispaniam, C. Sulpicius Galba urbanam jurisdictionem, L. Villius Annalis inter peregrinos. C. Lucretio Gallo, quo senatus censuisset, sors evenit.

XXXII. Inter consules magis cavillatio, quam magna contentio, de provincia fuit. Cassius, ³ *sine sorte se Macedoniam oppugnaturum*¹, dicebat, *nec posse collegam, salvo iurejurando, secum sortiri*. ⁴ *Prætorem eum, ne in provinciam iret, in concione jurasse, se stato loco statisque diebus sacrificia habere, quæ, absente se, recte fieri non possent: quæ non magis consule, quam prætore, absente recte fieri possent*. ⁵ *Si senatus, non quid vellet in consulatu potius, quam quid in prætura juraverit P. Licinius, animadvertendum esse censeat, se tamen futurum in senatus potestate*. Consulti Patres, cui consulatum populus Romanus non negasset, ab se provinciam negari, superbum rati, sortiri consules jusserunt. P.

Sortiuntur
Coss.

^f optaturum Crev.

³ Sine sorte se Macedoniam optaturum] Mendosa erat vetus scriptura, oppugnaturum. Rubenius substituit optaturum, probabili conjectura. Itaque id in contextum admisimus, ut et Clericus fecerat.

⁴ Prætorem eum, ne in provinciam iret] Hoc memoravit Livius supra, XLl. 15.

⁵ Si senatus, non quid vellet] Dele

cum Gronovio particulam negantem, quæ sensum perturbat. Hæc enim mens est Cassii, ut dicat, si senatus jubeat secum sortiri Licinium, et ei gratificans, attendat potius quid velit in consulatu, quam quid juraverit in prætura, se, quamvis parum id æquum sibi videatur, tamen senatui obtemperaturum.

U.C. 581. Licinio Macedonia, C. Cassio Italia obvenit. Legiones inde sortiti sunt. prima et tertia in Macedoniam trajicerentur, secunda et quarta ut in Italia remanerent. Delectus consules multo intentiorem, quam alias, curam habebant. Licinius veteres quoque scribebat milites centurionesque: et multi voluntate nomina dabant, quia locupletes videbant, qui priore Macedonico bello, aut adversus Antiochum in Asia, stipendia fecerant. Quum tribuni militum ⁶centuriones, sed primum quemque, citarent, tres et viginti centuriones, qui primos pilos duxerant, citati tribunos plebis adpellarunt. Duo ex collegio, M. Fulvius Nobilior et M. Claudius Marcellus, ad consules rejiciebant: ⁷*Eorum cognitionem esse debere, quibus delectus, quibusque bellum mandatum esset. ceteri, cognituros se, de quo adpellati essent, aiebant; et, si injuria fieret, auxilium civibus laturos.*

23. centuriones citati a tribunis mil. adpellant tribunos pl.

XXXIII. Ad subsellia tribunorum res agebatur. eo M. Popillius consularis, advocatus, centuriones, et consul venerunt. Consule^s inde postulanti, ut in concione ea res ageretur, populus in concionem advocatus. Pro centurionibus M. Popillius, qui biennio ante consul fuerat, ita verba fecit: *Militares homines et ⁸stipendia justa, et corpora, et ætate, et assiduus laboribus, confecta habere: nihil recusare tamen, quo minus operam ⁹reipublicæ dent. id tantum deprecari, ne inferiores iis ordines, quam quos, quum militassent, habuissent, adtribuerentur.* P. Licinius consul ¹⁰senatusconsulta^h recitari jussit: primum, quod bellum senatus Perseo jussisset: deinde, quod ¹¹veteres centuriones quam plurimum ad id bellum scribi censuisset, nec ulli, qui non major annis quinquaginta esset, vacationem militiæ esse. Deprecatus est deinde, *ne novo bello, tam propinquo Italiæ, adversus regem potentissimum, aut tribunos militum, delectum ha-*

^g Consuli Gron. Crev.

^h senatusconsultum Eæd.

⁶ Centuriones, sed primum quemque] Vocula sed omnino hic supervacua est; ac videtur nobis prodere ali-quod hoc loco mendum. Libenter legeremus: Centuriones, vetustissimum quemque.

⁷ *Eorum cognitionem esse debere] De postulatis centurionum cognoscere et statuere debere eos quibus...

⁸ *Stipendia justa] Justum ac legitimum stipendiorum numerum.

⁹ Reipublicæ] Hoc debetur Sigonio, quum prius legeretur populo Romano. Nempe ille putat traiectione litterarum peccatum esse a librariis, qui scripserint P. R. pro R. P.

¹⁰ Senatusconsultum recitari jussit: primum, quod bellum senatus... deinde, quod] Hæc si integra sunt, sic

videntur exponenda: senatusconsultum recitari jussit, cujus hoc erat primum caput, quod bellum senatus Perseo jussisset: alterum deinde illud, quod, etc. Sed magis placeret: Senatusconsulta recitari jussit: primum, quo senatus bellum Perseo jussisset: deinde, quo... censuisset. Deinde etiam malleus bellum cum Perseo: quia ita locutus est Livius, l. XXXI. c. 8. et l. XXXVI. c. 2. Denique nobis suspectum est verbum jussisset: quia jubere populi est, senatus decernere, censere. Infra, c. 36. quum jam bellum regi eorum... et senatus decresset, et populus jussisset.

¹¹ Veteres centuriones quam plurimum] Lege eum Gronovio quam plurimos.

bentes, impedirent; aut prohiberent consulem, quem cuique or- U.C. 581.
dinem adsignari c republica esset, eum adsignare. Si quid in A.C. 171.
ea re dubium esset, ad senatum rejicerent.

XXXIV. Postquam consul, quæ voluerat, dixit, Sp. Li-
gustinus ex eo numero, qui tribunos plebis adpellaverant, a
consule et ab tribunis petiit, ut sibi paucis ad populum agere
liceret. Permissu omnium ita locutus fertur. *Sp. Ligustinus* Sp. Ligusti-
tribus Crustuminae ex Sabinis sum oriundus, Quirites. Pater ni oratio ad
mihi jugerum agri reliquit et parvum tugurium, in quo natus populum.
educatusque sum: hodieque ibi habito. ¹² *Quum primum in æta-*
tem veni, pater mihi uxorem fratris sui filiam dedit: quæ se-
cum nihil adtulit, præter libertatem pudicitiamque, et cum his
fœcunditatem, quanta vel in diti domo satis esset. Sex filii
nobis, duæ filiae sunt: utræque jam nuptæ. Filii quatuor togas
viriles habent, duo prætextati sunt. Miles sum factus, P.
Sulpicio, C. Aurelio consulibus. In eo exercitu, qui in Mace-
doniam est transportatus, biennium miles gregarius fui adver-
sus Philippum regem: tertio anno virtutis causa ¹⁵ *mihi T.*
Quinctius Flaminius decumum ordinem hastatum adsignavit.
Devicto Philippo Macedonibusque, quum in Italiam ¹⁴ *portati*
ac dimissi essemus, continuo miles voluntarius cum M. Porcio
consule in Hispaniam sum profectus. Neminem omnium im-
peratorum, qui vivant, acriorem virtutis spectatorem ac judicem
fuisse sciunt, qui et illum et alios duces longa militia experti
sunt. hic me imperator dignum judicavit, cui ¹⁵ *primum hasta-*
tum prioris centuriæ adsignaret. Tertio iterum voluntarius
miles factus sum in eum exercitum, qui adversus Ætolos et
Antiochum regem est missus. ¹⁶ *a M. Acilio* ¹⁷ *mihi primus*
princeps prioris centuriæ est adsignatus. Expulso rege An-
tiocho, subactis Ætolis, reportati sumus in Italiam: ¹⁸ *et dein-*

¹² *Quum primum in ætatem veni]*
De eo dicitur qui adolevit juvenisque
est: quod adolescentia et pubertas
prima ætas videatur esse, perinde quasi
in ætatibus pueritia non sit habenda.
Hinc ab ineunte ætate est a principio
adolescentiæ. TURNEBUS.

¹³ *Mihi . . . decumum ordinem Has-*
tatum assignavit] Me jussit esse cen-
turiorem decimi ordinis Hastatorum.

¹⁴ ** Portati]* Lege reportati, ut in-
fra in hac ipsa oratione.

¹⁵ *Primum Hastatum prioris cen-*
turiæ] Hastatorum, Principum, et
Triariorum corpora in decem singula
manipulos distributa erant: unusquis-
que manipulus in duos ordines, vel
duas centurias. Dicit igitur Ligusti-
nus se factum esse centurionem prioris
centuriæ in primo Hastatorum mani-
pulo.

¹⁶ *A. M. Acilio]* Sic recte Sigonius.
Ante a M. Cælio.

¹⁷ *Mihi primus Princeps prioris cen-*
turiæ est assignatus] Factus sum cen-
turiæ prioris centuriæ in primo mani-
pulo Principum. De his gradibus Ro-
manæ militiæ vide fusius disserentem
Lipsium l. II. de Mil. Rom. Dial. 8.

¹⁸ *Et deinceps bis, quæ annua]* Nul-
lus nobis sensus videtur ex his verbis
erui posse, de quibus tamen interpre-
tes plerique siluerunt. Solus, quem
viderimus, Dujatius interpretationem
afferre conatus est, sed parum felicem.
Existimat enim Ligustinum dicere, se
pro sedecim annis militiæ, quos leges
expleri juberent, duos ac triginta im-
plevisse. At primo non sedecim, sed
viginti annua stipendia merere debe-
bant Romani pedites: qua de re vid.
Lips. l. I. de Mil. Rom. Dial. 2. De-

U. C. 581. *ceps bis, quæ annua merebant legiones, stipendia feci. Bis de-*
 A. C. 171. *inde in Hispania militavi, semel Q. Fulvio Flacco, iterum Ti.*
Sempronio Graccho prætor. A Flacco inter ceteros, quos vir-
tutis causa secum ex provincia ad triumphum deducebat, de-
ductus sum. a Ti. Graccho rogatus, in provinciam ii. Quater
intra paucos annos primum pilum duxi: quater et tricies vir-
tutis causa donatus ab imperatoribus sum: sex civicas coro-
nas accepi. viginti duo stipendia annua in exercitu emerita
habeo, et major annis sum quinquaginta. Quod si mihi nec
stipendia omnia emerita essent, necdum ætas vacationem daret,
tamen, quum quatuor milites pro me uno vobis dare, P. Li-
cini, possem, æquum erat me dimitti. Sed hæc pro causa mea
dicta accipiatis velim: ipse me, quoad quisquam, qui exercitus
scribit, idoneum militem judicabit, numquam sum excusaturus.
¹⁹ *Ordinem quo me dignum judicent tribuni militum, ipsorum est*
potestatis: ne quis me virtute in exercitu præstet, dabo operam;
²⁰ *ut semper ita fecisse me et imperatores mei, et qui una stipen-*
dia fecerunt, testes sunt. Vos quoque æquum est, commilitones,
etsi adpellationis vobis usurpatis jus, quum adolescentes nihil
adversus magistratum senatusque auctoritatem usquam fecerit-
tis, nunc quoque in potestate senatus ad consulum esse, et om-
nia honesta loca ducere, quibus rempublicam defensuri sitis.

Parent cen-
 turiones
 Cos.

XXXV. Hæc ubi dixit, conlaudatum multis verbis consul ex concione in senatum duxit. Ibi quoque ei ex auctoritate senatus gratiæ actæ, tribunique militares in legione prima primum pilum virtutis causa ei adsignarunt. ceteri centuriones, ommissa adpellatione, ad delectum obedenter responderunt. Quo maturius in provincias magistratus proficiscerentur, Latinæ Kalendis Juniis fuere: eoque sollemni perfecto, C. Lucretius prætor, omnibus, quæ ad classem opus erant, præmissis, Brundisium est profectus. Præter eos exercitus, quos consules comparabant, C. Sulpicio Galbæ prætori negotium datum, ut quatuor legiones scriberet urbanas justo numero peditum equitumque; ²¹ iisque quatuor tribunos militum ex senatu legeret, qui præessent: sociis Latini nominis imperaret quindecim millia peditum, mille et ducentos equites. Is exercitus uti paratus esset, quo senatus censuisset. P. Licinio consuli ad exercitum

inde Ligustinus ipse infra dicit se duo tantum et viginti stipendia annua emerita habere, non duo et triginta. Nos nihil habemus plane, quod de hoc loco dicere possimus.

¹⁹ *Ordinem quo me dignum judicent . . ipsorum est potestatis]* Supple, definire, statuere. Legit Gronovius ordine quo.

²⁰ *Ut semper ita fecisse me]* Redundat plane vocola ita.

²¹ *Iisque quatuor tribunos militum ex senatu legeret, qui præessent]* Hoc notandum. Nam ex more solito tribuni alternis imperitabant, ut observatum est ad l. XL. c. 41. Sed his, qui ex senatu leguntur, datur nimirum ob ampliorem dignitatis gradum extraordinaria potestas. Nisi forte mendum est in numero, legendumque quatuor et viginti tribunos. *Sex enim tribuni creabantur in singulas legiones.

civilem socialemque petenti addita auxilia, Ligurum ²²duo U.C. 581. millia, Cretenses sagittarii, (incertus numerus, ²³quantum A. C. 171. rogati auxiliaⁱ Cretenses misissent) Numidæ item equites elephantique. In eam rem legati ad Masinissam Karthaginensesque missi, L. Postumius Albinus, Q. Terentius Culleo, C. Aburius. In Cretam item legatos tres ire placuit, A. Postumium Albinum, ²⁴C. Decimium, A. Licinium Nervam.

XXXVI. Per idem tempus legati ab rege Perseo venerunt. eos ²⁵in oppidum intromitti non placuit, quum jam bellum regi eorum et Macedonibus et senatus decreasset, et populus jussisset. ²⁶In ædem Bellonæ in senatum intro- Legati a Perseo. ducti ita verba fecerunt: *Mirari Persea regem, quid in Macedonia exercitus transportati essent. Si impetrari a senatu posset, ut ii revocentur, regem de injuriis, si quas sociis factas qucererentur, arbitrato senatus satisfacturum esse.* Sp. Carvilius, ad eam ipsam rem ex Græcia remissus ab Cn. Sicinio, in senatu erat. is Perrhæbiam expugnatam armis, Thessaliæ aliquot urbes captas, cetera, quæ aut ageret, aut pararet rex, quum argueret, respondere ad ea legati jussi. Postquam hæsitabant, negantes sibi ultra quidquam mandatum esse, jussi renunciare regi, *Consulem P. Licinium brevi cum exercitu futurum in Macedonia esse. ad eum, si satisfacere in animo esset, mitteret legatos. Romam quod præterea mitteret, non esse:* ²⁷*neminem eorum per Italiam ire liciturum.* Ita dimissis, P. Licinio consuli mandatum, intra undecimum diem juberet eos Italia excedere, et Sp. Carvilius mitteret, qui, donec navem conscendissent, custodiret. Hæc Romæ acta, nondum profectis in provinciam consulibus. Jam Cn. Sicinius, qui, priusquam magistratu abiret, Brundisium ad classem et ad exercitum præmissus erat, trajectis in Epirum quinque millibus peditum, trecentis equitibus, ad Nymphæum in agro Apolloniati castra habebat. Inde tribunos cum duobus millibus militum ad occupanda Dassaretiorum

ⁱauxilia del. Crev.

²² Duo millia] Olim legebatur insulse mille millia. Correxerit Sigonius. Error nempe erat ex numerorum notis MM.

²³ Quantum rogati Cretenses misissent] Vulgo rogati auxilia. Expunxit superfluum vocem Gronovio auctore Clericus.

²⁴ C. Decimium] C. Decimius infra XLIII. II. fit prætor. Inde sumpsit hoc nomen Sigonius, quum prius hic legeretur C. Decium.

²⁵ In oppidum] Vid. not. 64. ad c. 20. supra.

²⁶ In ædem Bellonæ] Scribit Gronovius in æde: et sane sic solet Livius.

²⁷ Neminem eorum per Italiam ire liciturum] Fore ut neminem eorum liceat ire per Italiam. Hoc sine causa suspectum fuit Gronovio. *Liciturum* est vox proba, qua usus est Livius supra l. XXXII. c. 21. ut observat Jac. Gronovius: usus est et Cicero l. II. ad Att. Ep. 1. Nec necesse est mutare *neminem* in *nemini*. Tam enim dicitur *licet me hoc facere*, quam *licet mihi*. Vid. Novam Method. linguæ Latinæ.

U. C. 581. et Illyriorum castella, ipsis arcissentibus præsidia, ut tutiores a finitimorum inpetu Macedonum essent, misit.

Legati in
Græciam,
et in Illyri-
cum.

Achæorum
querelæ.

XXXVII. Paucis post diebus Q. Marcius, A. Atilius, et P. et Ser. Cornelii Lentuli, et L. Decimius, legati in Græciam missi, Corcyram peditum mille secum advexerunt: ibi inter se et regiones, quas obirent, et milites dividerunt. Decimius missus est ad Gentium, regem Illyriorum, quem, si aliquem respectum amicitiae eum habere cerneret, tentare, aut etiam ad belli societatem perlicere^k jussus. Lentuli in Cephalleniam missi, ut in Peloponnesum trajicerent, oramque maris, in occidentem versi, ante hiemem circumirent. Marcio et Atilio Epirus, Ætolia, et Thessalia circumeundæ adsignantur. Inde Bœotiam atque Eubœam adspicere jussi; tum in Peloponnesum trajicere. ibi congressuros se cum Lentulis constituunt. Priusquam digrederentur a Corcyra, literæ a Perseo adlatæ sunt, quibus quærebat, quæ caussa Romanis aut in Græciam trajiciendi copias, aut urbes occupandi, esset? Cui rescribi nihil placuit; nuncio ipsius, qui literas adtulerat, dici, *præsidii caussa ipsarum urbium Romanos facere*. Lentuli, circumeuntes Peloponnesi oppida, quum sine discrimine omnes civitates adhortarentur, ut, quo animo, qua fide adjuvissent Romanos, Philippi primum, deinde Antiochi bello, eodem adversus Persea juvarent, fremitum in concionibus audiebant: Achæis indignantibus, eodem se loco esse, (qui omnia a principiis Macedonici belli præstitissent Romanis, et Macedonum Philippi bello hostes fuissent) quo Messenii atque Elii, qui pro Antiocho hoste arma adversus populum Romanum tulissent; ac, nuper in Achæicum contributi concilium, velut præmium belli se victoribus Achæis tradiquererentur.

XXXVIII. Marcius et Atilius²⁸ ad Gitanas, Epiri oppidum decem millia ab mari, quum adscenderent, concilio Epirotarum habito, cum magno omnium adsensu auditi sunt: et quadringentos juventutis eorum in Orestas, ut præsidio essent²⁹ liberatis ab se Macedonibus, miserunt. Inde in Ætoliâ progressi, ac paucos ibi morati dies, dum in prætoris mortui locum alius subficeretur, et³⁰ Lycisco præ-

^k pellicere Crev.

28 *Ad Gitanas*] Nomen incognitum. Pro his duabus vocibus legendum censet Jac. Gronovius *Ægilipa*, oppidum memoratum Straboni et Stephano ex Homero. Sed de mendo constare non potest, nisi constet nos omnia scire debere.

29 *Liberatis ab se Macedonibus*] Videtur τὸ ab se referri debere ad Epirotas, quamvis nulla hujus rei prius facta

fuerit mentio. Sed Marcius qui tantummodo a Corcyra in Epirum venerat, nullos potuerat liberare Macedonas, quum ne Macedoniam quidem attigisset. Forsan aliquod mendum latet.

30 *Lycisco prætor*] MS. exemplar habuit *Pr.* unde quidam fecere *præfecto*, ut in nonnullis editionibus legitur. Sed patet ex iis verbis quæ præ-

tore facto, quem Romanorum favere rebus satis compertum erat, transierunt in Thessaliam. Eo legati Acarnanum, et Bœotorum exsules venerunt. Acarnanes nunciare jussi, *Quæ Philippi primum, Antiochi deinde bello, decepti⁵¹ pollicitationibus regis, adversus populum Romanum commisissent, ea corrigendi occasionem illis oblatam. Si male meriti clementiam populi Romani experti essent, bene merendo liberalitatem experirentur.* Bœotis exprobratum, societatem eos cum Perseo junxisse. iis, quum culpam in Ismeniam, principem alterius partis, conferrent,³² et quasdam civitates dissentientes in causam deductas, *adpariturum id esse*, Marcius respondit: *singulis enim civitatibus de se ipsis consulendi potestatem facturos.* Thessalorum Larissæ fuit concilium. ibi et Thessalis benigna materia gratias agendi Romanis pro libertatis munere fuit; et legatis, quod, et Philippi prius et post Antiochi bello, enise adjuti a gente Thessalorum essent. hac mutua commemoratione meritorum accensi animi multitudinis ad omnia decernenda, quæ Romani vellent. Secundum hoc concilium legati a Perseo rege venerunt, privati maxime hospitii fiducia, quod ei paternum cum Marcio erat. Ab hujus necessitudinis commemoratione orsi, petierunt legati, in colloquium veniendi regi potestatem faceret. Marcius, *Et se ita a patre suo accepisse, dixit, amicitiam hospitiumque cum Philippo fuisse. minime inmemorem necessitudinis ejus legationem eam suscepisse. Conloquium, si satis commode valeret, non fuisse dilaturum: nunc, ubi primum posset, ad Peneum flumen, qua transitus ab Homolio¹ Diuum esset, præmissis, qui nunciarent regi, venturos.*

Legati a
Perseo ad
Marcium,

XXXIX. Et tum quidem ab Dio Perseus in interiora regni recipit^m se, levi aura spei objecta, quod Marcius ipsius causa suscepisse se legationem dixisset. Post dies paucos ad constitutum locum venerunt. Magnus comitatus fuit regius, quum amicorum, tum satellitum turba stipante. Non minore agmine legati venerunt, et ab Larissa multis prosequentibus, et legationibus civitatum, quæ conveniant Larissam, et renunciare domum certa, quæ audissent, volebant. Inerat cura insita mortalibus videndi congregantes nobilem regem, et populi principis terrarum omnium legatos. Postquam in conspectu steterunt, dirimente amne, paullisper internunciando cunctatio fuit, utri transgrederentur. aliquid illi regię majestati, aliquid hi populi Romani

Conloqui-
um inter re-
gem et le-
gatos Rom.

¹ Omolio Gron. Crev. ^m recepit Fæd.

cedunt, legendum esse prætore, quod Sigonius voluerat.

³¹ Pollicitationibus regis] At duo reges nominati sunt, Philippus et Antiochus. Lege ergo regis.

³² Et quasdam civitates] Et dicerent quasdam civitates, quæ dissentirent, ab Ismenia et Persei fautoribus deductas esse in illam causam, coactas esse illam partem sequi.

U. C. 581. nomini, quum præsertim Perseus petisset conloquium, existimabant deberi. Joco etiam Marcius cunctantes movit. A. C. 171. *Minor, inquit, ad majorem, et* (³³quod Philippo ipsi cognomen erat) *filius ad patrem transeat.* Facile persuasum id regi est. Aliud deinde ambigebatur, cum quam multis transiret. Rex, cum omni comitatu transire, æquum censebat: legati vel cum tribus venire jubebant, vel, si tantum agmen traduceret, obsides daret, nihil fraudis fore in conloquio. Hippian et Pantauchum, quos et legatos miserat, principes amicorum, obsides dedit. Nec tam in pignus fidei obsides desiderati erant, quam ut adpareret sociis, nequaquam ex dignitate pari congregi regem cum legatis. Salutatio non tamquam hostium, sed hospitalis ac benigna fuit; positisque sedibus consederunt.

Marcii oratio.

XL. Quum paullisper silentium fuisset: *Expectari, nos, inquit Marcius, arbitror, ut respondeamus literis tuis, quas Corcyram misisti; in quibus quæris, quid ita legati cum militibus venerimus, et præsidia in singulas urbes dimittamus? Ad hanc interrogationem tuam et non respondere vereor, ne superbum sit, et vera respondere, ne nimis acerbum audienti tibi videatur. Sed quum aut verbis castigandus, aut armis sit, qui fœdus rumpit; sicut bellum adversus te alii, quam mihi, mandatum malim, ita orationis acerbitem adversus hospitem,* ³⁴*utcumque est, subibo: ³⁵sicut medici, quum salutis caussa tristiora remedia adhibent. Ex quo regnum adeptus es, unam rem te, quæ facienda fuerit, senatus fecisse censet; quod legatos Romam ad renovandum *** judicat potius, quam, quum renovatum esset, violandum. Abrupolim, socium atque amicum populi Romani, regno expulisti. Artetari interfectores, ut cæde (ne quid ultra dicam) lætatum adpareret, recepisti, qui omnium Illyriorum fidissimum Romano nomini regulum occiderant. Per Thessaliam et Maliensem agrum cum exercitu contra fœdus Delphos isti: Byzantiis item contra fœdus misisti auxilia. Cum Bœotis, sociis nostris, ³⁶secretam tibi ipsi societatem, quam non licebat, jurejurando pepigisti. Thebanos legatos, Eversamⁿ et Callicritum, venientes a nobis, quærere malo, quis interfecerit, quam arguere. In Ætolia bellum intestinum et cædes principum per quos, nisi per tuos, factæ videri possunt? Dolopes a te ipso evastati sunt. Eumenes rex, ab Roma quum in regnum rediret, prope ut victima Delphis*

ⁿ Evercam Crev.

³³ * Quod Philippo ipsi cognomen erat] Quia Marcio cognomen erat Philippus, quod patri Persei nomen fuerat.

³⁴ Utcumque est] Supple, res. Quantumvis grave sit acerbitem orationis adversus hospitem expromere. Magis

placeret tamen, quæcumque est.

³⁵ Sicut medici, quum] Potest abesse vocula quum sine sensus dispendio.

³⁶ * Secretam tibi ipsi] Peculiarem et propriam tibi ipsi, separatim a nobis.

in sacrato loco ante aras mactatus, quem insimulet, piget re-
 ferre. Quæ hospes Brundisinus occulta facinora indicet, cer-
 tum habeo, et scripta tibi omnia ab Roma esse, et legatos tuos
 renunciassæ. Hæc ne dicerentur a me, uno modo vitare potu-
 isti, non quærendo, quam ob caussam exercitus in Macedoniam
 trajicerentur, aut præsidia in sociorum urbes mitteremus.
 Quærenti tibi superbius tacuissemus, quam vera respondimus.
 Equidem pro paterno nostro hospitio faveo orationi tuæ, et opto,
 ut aliquam mihi materiam præbeas agendæ tuæ apud senatum
 caussæ.

XLI. Ad ea rex: Bonam caussam, si apud judices æquos
 ageretur, apud eosdem et accusatores et judices agam. Eorum
 autem, quæ objecta sunt mihi, partim ea sunt, quibus nescio an
 gloriari debeam; partim, quæ fateri non erubescam; partim,
 quæ verbo objecta verbo negare sit. Quid enim, si legibus ves-
 tris hodie reus sim, aut index Brundisinus, aut Eumenes mihi
 objiciat, ut accusare potius vere, quam conviciari, videantur?
 Scilicet, nec Eumenes, quum tam multis gravis publice ac pri-
 vatim sit, alium, quam me, inimicum habuit: neque ego potio-
 rem quemquam ad ministeria facinorum, quam Rammium,
 (quem neque umquam ante videram, nec eram postea visurus)
 invenire potui. Et Thebanorum, quos naufragio perisse con-
 stat, et Artetari cædis mihi reddenda ratio est. in qua tamen
 nihil ultra objicitur, quam interfectores ejus in regno exsulasse
 meo. Cujus conditionis iniquitatem ita non sum recusaturus,
 si vos quoque accipitis, ut, quicumque exsules in Italiam aut
 Romam se contulerunt, his facinorum, propter quæ damnati
 sunt, auctores vos fuisse fateamini. Si hoc et vos recusabitis,
 et omnes aliæ gentes, ego quoque inter ceteros ero. Et, Her-
 cule, quid adtinet cuiquam exsilium patere, si nusquam exsuli
 futurus locus est? Ego tamen istos, ut primum in Macedonia
 esse, admonitus a vobis, comperi, requisitos abire ex regno
 jussi, et in perpetuum interdixi finibus meis. Et hæc quidem
 mihi, tamquam caussam dicenti reo, objecta sunt: illa, tam-
 quam regi, et quæ de fœdere, quod mihi est vobiscum, discepta-
 tionem habeant. Nam, si est in fœdere ita scriptum, ut ne, si
 bellum quidem quis inferat, tueri me regnumque meum liceat,
 mihi fatendum est, quod me armis adversus Abrupolim, socium
 populi Romani, defenderim, fœdus violatum esse. Sin autem
 hoc et ex fœdere licuit, et jure gentium ita comparatum est, ut
 arma armis propulsentur, quid tandem me facere decuit, quum
 Abrupolis fines mei regni usque ad Amphipolim pervastasset,
 multa libera capita, magnam vim mancipiorum, multa millia
 pecorum abegisset? Quiescerem et paterer, donec Pellam et in
 regiam meam armatus pervenisset? At enim bello quidem
 justo sum persecutus; sed vinci non oportuit eum, neque ea,
 quæ victis accidunt, pati: quorum casum quam ego subierim,

U. C. 581.
A. C. 171.

Perseus se
purgat.

U. C. 581. *qui sum armis lacessitus, quid° potest queri sibi accidissee, qui*
 A. C. 171. *caussa belli fuit? Non sum eodem modo defensurus, Romani,*
quod Dolopas armis coërcuerim: quia, ³⁷ etsi non merito eo-
rum, jure feci meo; quum mei regni, meæ ditionis essent, ves-
tro decreto patri adtributi meo. Nec, si caussa reddenda sit,
non vobis, nec fœderatis, sed iis, qui ne in servos quidem sæva
atque injusta imperia probant, plus æquo et bono sævisse in eos
videri possum. quippe Euphranorem, præfectum a me inposi-
tum, ita occiderunt, ut mors pœnarum ejus levissima fuerit.

XLII. *At, quum processissem inde ad visendas Larissam,*
et Antrona, et ⁵⁸ Pylleon, quo in propinquo multo ante debita
vota persolverem, Delphos sacrificandi caussa adscendi. Et
hic, criminis augendi caussa, cum exercitu me fuisse adjicitur.
Scilicet, ut, quod nunc vos facere queror, urbes occuparem, ar-
cibus inponerem præsidia. Vocate in concilium Græciæ civi-
tates, per quas iter feci; queratur unusquibet militis mei in-
juriam; non recusabo, quin, simulato sacrificio, aliud petisse
videar. Ætolis et Byzantiis præsidia misimus, et cum Bæotis
amicitiam fecimus. Hæc, qualiacumque sunt, per legatos meos
non solum indicata, sed etiam excusata sunt sæpe in senatu ves-
tro: ubi aliquos ego disceptatores, non tam æquos, quam te, Q.
Marci, paternum amicum et hospitem, habebam. Sed nondum
Romam accusator Eumenes venerat; qui calumniando omnia
detorquendoque suspecta et invisa efficeret, et persuadere vobis
conaretur, non posse Græciam in libertate esse, et vestro mu-
nere frui, quoad regnum Macedoniæ incolume esset. Circuma-
getur hic orbis: erit mox, qui arguat, ne quidquam Antiochum
⁵⁹ ultra juga Tauri remotum: graviolem multo Asiæ, quam
Antiochus fuerit, Eumenem esse: nec conquiescere socios ves-
tros posse, quoad regia Pergami sit. eam arcem supra capita
finitimarum civitatum inpositam. Ego hæc, Q. Marci et A.
Atili, quæ aut a vobis objecta, aut purgata a me sunt, talia
esse scio, ut aures, ut animi audientium sint: nec tam referre,
quid ego, aut qua mente fecerim, quam quomodo id vos factum
accipiatis. Conscius mihi sum, nihil me scientem deliquisse:
et, si quid fecerim imprudentia lapsus, corrigi me et emendari
castigatione hac posse. Nihil certe insanabile, nec quod bello
et armis persequendum esse censeatis, commisi: at° frustra
clementiæ gravitatisque vestræ fama vulgata per gentes est, si

° qui Gron. Crev.

p aut Eæd.

37 * *Etsi non merito eorum*] Etiam si concederem illos non meruisse ea quæ passi sunt.

38 *Pylleon*] Legit Turnebus *Pteleon* ex Homeri Catalogo, *Ἀρχιάλον τ' Ἀντρωνα, ἰδὲ Πτελεὶν λεχεποῖν*. Infra quoque, c. 67. hujus libri, Antron et Pteleon ut vicinæ urbes conjunguntur.

Itaque certa constat huic emendationi auctoritas.

39 *Ultra juga Tauri remotum*] Magis Livianum foret *emotum*, quod annotavit Gronovius ad c. 50. hujus libri. Vid. supra l. XXXVII. c. 53. et l. XXXVIII. c. 53. et aliquot aliis in locis.

talibus de caussis, quæ viæ querela et expostulatione dignæ sunt, U. C. 581.
arma capitis, et regibus sociis bella infertis. A. C. 171.

XLIII. Hæc dicenti tum adsensus Marcius auctor fuit mittendi Romam legati, quum experienda omnia ad ultimum, nec prætermittendum¹ spem ullam censuisset. Reliqua consultatio erat, quonam modo tutum iter legatis esset. ad id quum necessaria petitio induciarum videretur, cuperetque Marcius, neque aliud conloquio petisset, gravate et⁴⁰ in magnam gratiam petentis concessit. nihil enim satis *Induciæ.* paratum ad bellum in præsentia habebant Romani, non exercitum, non ducem: quum Perseus (ni spes vana pacis obcæcasset consilia) omnia præparata atque instructa haberet, et suo maxime tempore atque alieno hostibus incipere bellum posset. Ab hoc conloquio, fide induciarum interposita, ⁴¹ legati Romani in Bœotiam comparati sunt. Ibi jam *Bœotiaë motus.* motus cœperat esse, discedentibus a societate communis concilii Bœotorum quibusdam populis, ex quo renunciatum erat, respondisse legatos, adpariturum, quibus populis proprie societatem cum rege jungi displicuisset. Primi a Chæronea legati, deinde a Thebis, in ipso itinere obcurrerunt, adfirmantes non interfuisse se, quo societas ea decreta esset, concilio: quîs, legati, nullo in præsentia responso dato, Chalcidem se sequi jusserunt. Thebis magna contentio orta erat ex alio certamine. Comitibus prætoris Bœotorum victa pars, injuriam persequens, coacta multitudine decretum fecit Thebis, ne Bœotarchæ urbibus reciperentur. Exsules Thebias universi concesserunt: inde (recepti enim sine cunctatione erant) Thebas, jam mutatis animis, revocati decretum faciunt, ut duodecim, qui privati cœtum et concilium habuissent, exsilio multarentur. Novus deinde prætor (Ismenias is erat, vir nobilis ac potens) capitalis pœnæ absentes eos decreto damnat. Chalcidem fugerant: inde ad Romanos Larissam profecti, ⁴² causam cum Perseo societatis in Ismeniam contulerant. ⁴³ Ex contentione ortum certamen. utriusque tamen partis legati ad Romanos venerunt, et exsules accusatoresque Ismeniaë, et Ismenias ipse.

XLIV. Chalcidem ut ventum est, aliarum civitatum

¹ prætermittendam Gron. Crev.

40 * In magnam gratiam petentis] Ita ut rex, qui petebat inducias, magnam gratiam pro iis concessis debere videretur.

41 Legati Romani in Bœotiam comparati sunt] Vitium esse videtur in verbo comparati. Legit Gronovius conversi.

42 Causam cum Perseo societatis] Videtur hic excidisse aliquod verbum, quale esset *initæ*. Sic enim rotundior

foret oratio: *causam initæ cum Perseo societatis*.

43 Ex contentione ortum certamen] Hæc alio caractere edenda curavimus, tanquam dicta ab exsulis Bœotis. Ii nempe significant ex contentione quæ fuerat inter ipsos et Ismeniam de societate cum Perseo, ortum certamen, quod eo eruperat, ut ipsis in exilium abire necesse foret.

U. C. 581.
A. C. 171.

principes, id quod maxime gratum erat Romanis, suo quique proprio decreto Persei societatem adspernati, Romanis se adjugebant: Ismenias gentem Bœotorum in fidem Romanorum permitti æquum censebat. inde certamine orto, nisi in tribunal legatorum perfugisset, haud multum abfuit, quin ab exsulibus fautoribusque eorum interficeretur. Thebæ quoque ipsæ, quod Bœotiæ caput est, in magno tumultu erant, aliis ad regem trahentibus civitatem, aliis ad Romanos. et turba Coronæorum^r Haliartiorumque convenerat ad defendendum decretum regiæ societatis. sed constantia principum, docentium cladibus Philippi Antiochique, quanta esset vis et fortuna imperii Romani, victa eadem multitudo et, ut tolleretur regia societas, decrevit, et eos, qui auctores paciscendæ amicitiae fuerant, ad satisfaciendum legatis Chalcidem misit, fideique legatorum commendari civitatem jussit. Thebanos Marcius et Atilius læti audierunt, ⁴⁴ auctoresque et his separatim singulis fuerunt ad renovandam amicitiam mittendi Romam legatos. Ante omnia exsules restitui jusserunt, et ⁴⁵ auctores regiæ societatis decreto suo damnarunt. Ita, quod maxime volebant, discusso Bœotico concilio, Peloponnesum proficiscuntur, Ser. Cornelio Chalcidem arcesso. Argis præbitum est iis concilium: ubi nihil aliud a gente Achæorum petierunt, quam ut mille milites darent. id præsidium ad Chalcidem tuendam, dum Romanus exercitus in Græciam trajiceretur, missum est. Marcius et Atilius, peractis, quæ agenda in Græcia erant, principio hiemis Romam redierunt.

Bœoticum
concilium
discussum.

Legati
Rom. in A-
siæ insulas.

XLV. Inde legatio sub idem tempus in Asiam circum insulas missa. tres erant legati, Ti. Claudius, P. Postumius, M. Junius. ii circumeuntes hortabantur socios ad suscipiendum adversus Persea pro Romanis bellum: et, quo quæque opulentior civitas erat, eo adcuratius agebant, quia minores secuturæ majorum auctoritatem erant. Rhodii maximi ad omnia momenti habebantur, quia non favere tantum, sed adjuvare etiam viribus suis bellum poterant, quadraginta navibus auctore ⁴⁶ Hegesilocho comparatis. qui, quum in summo magistratu esset, (Prytanin ipsi vocant) multis rationibus pervicerat Rhodios, ut, omissa, quam sæpe vanam

^r Coronæorum Crev.

⁴⁴ Auctoresque et his separatim singulis] Recte Gronovius, auctoresque et his, nempe Thebanis, et separatim singulis Bœotiæ civitatibus. Id et postulat sensus, et firmat Polybii auctoritas, Legat. 73.

⁴⁵ Auctores regiæ societatis decreto suo damnarunt] Ismenias cum Niceta quodam in carcerem conjecti, non

multo post mortem sibi consciverunt. Testis est Polybius ibidem.

⁴⁶ Hegesilocho] Hic olim legebatur Hegesilo. Apud Polyb. vero Legat. 64. vocabatur hic idem Rhodiorum magistratus *Ἡγεσίλοχος*. Fulvius Ursinus alterum ex altero correxit, ut hic haberetur *Hegesilocho*, apud Polybium *Ἡγεσίλοχος*.

experti essent, regum fovendorum spe, Romanam societatem (unam tum in terris vel viribus, vel fide stabilem) retinerent. *Bellum imminere cum Perseo: desideraturos Romanos eundem navalem adparatum, quem nuper Antiochi, quem Philippi ante bello vidissent. trepidaturos tum repente paranda classe, quum mittenda esset; nisi reficere naves, nisi instruere navalibus sociis cœpissent. Id eo magis enise faciendum esse, ut crimina delata ab Eumene fide rerum refellerent.* His incitati, quadraginta navium classem instructam ornatamque legatis Romanis advenientibus, ut non exspectatam adhortationem esse adpareret, ostenderunt. Et hæc legatio magnum ad conciliandos animos civitatum Asiæ momentum fuit. Decimius unus sine ullo effectū, captarum etiam pecuniarum ab regibus Illyriorum suspicione infamis, Romam rediit.

XLVI. Perseus, quum a conloquio Romanorum in Macedonia recepisset sese, legatos Romam de inchoatis cum Marcio conditionibus pacis misit: ⁴⁷ et Byzantium et Rhodum literas legatis ferendas dedit. In literis eadem sententia ad omnes erat: *conlocutum se cum Romanorum legatis.* quæ audisset, quæque dixisset, ita disposita, ut superior fuisse in disceptatione videri posset. Apud Rhodios legati addiderunt, *Confidere pacem futuram. auctoribus enim Marcio atque Atilio, missos Romam legatos. Si pergerent Romani contra fœdus movere bellum, tum omni gratia, omni ope enitendum fore Rhodiis, ut reconcilient pacem. Si nihil deprecando proficiant, id agendum, ne omnium rerum jus ac potestas ad unum populum perveniat. Quum ceterorum id interesse, tum præcipue Rhodiorum,* ⁴⁸ *qui plus inter alias civitates dignitate atque opibus excellent: quæ serva atque obnoxia fore, si nullus alio sit, quam ad Romanos, respectus. Magis et literæ et verba legatorum benigne sunt audita, quam momentum ad mutandos animos habuerunt: potentior esse partis melioris auctoritas cœperat. Responsum ex decreto est: Optare pacem Rhodios. si bellum esset, ne quid ab Rhodiis speraret aut peteret rex, quod veterem amicitiam,*

⁴⁷ Et Byzantium, et Rhodum] Hic aliquid videtur vel corruptum esse, vel excidisse. Hoc probant primo ea quæ sequuntur. In litteris eadem sententia ad omnes erat. Vox enim omnes latius aliquid sonat, quam ut de duabus tantum civitatibus, Byzantio et Rhodo, dici potuerit. Deinde vero Polybius, ex quo hæc omnia descripta sunt, significat Legat. 65. plures fuisse populos, ad quos hæc litteræ missæ fuerint. Postquam enim exposuit, quid illæ litteræ continerent, subiungit: Circa

alias quidem civitates per tabellarios duntaxat litteras illas misit: Rhodum vero etiam legatos cum litteris. Itaque hic Livii locus culpa librariorum deformatus profecto est, et ejus sententia ex Polybio refingenda.

⁴⁸ Qui plus . . . excellent] Si hoc modo legatur, vacat τὸ plus. Lege quo plus. Polybius, ὅσῳ πλεῖον ὑπερέχουσιν τῆς ἰσχυρίας καὶ παρρησίας, καὶ διατελῶσι προσαυτῶντες ἢ μόνον τῆς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς πᾶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐλευθερίας.

U. C. 581.
A. C. 171.

Perseus le-
gatos By-
zantium et
Rhodum
mittit.

U.C. 581. *multis magnisque meritis pace belloque partam, disjungeret*
 A.C. 171. *sibi ab Romanis.* ⁴⁹ Ab Rhodo redeuntes, Bœotiae quoque civitates, et Thebas, et Coronæam, et Haliartum, adierunt: quibus expressum invitis existimabatur, ut, relicta regia societate, Romanis adjungerentur. Thebani nihil moti sunt: quamquam nonnihil, et damnatis principibus, et restitutis exsulis, succensebant Romanis. Coronæi et Haliartii, favore quodam insito in reges, legatos in Macedoniam miserunt, præsidium petentes, quo se adversus inpotentem superbiam Thebanorum tueri possint. Cui legationi responsum ab rege est ^s, *præsidium se propter inducias cum Romanis factas mittere non posse: tamen suadere, ita a Thebanorum injuriis, qua possent, ut se vindicarent, ne Romanis præberent causam in se sæviendi.*

Marcus le-
 gationem
 renunciat.

Senibus in-
 probatus.

XLVII. Marcus et Atilius Romam quum venissent, legationem in Capitolio ita renunciarunt, ut nulla re magis gloriarentur, quam decepto per inducias et spem pacis rege. Adeo enim adparatibus belli fuisse instructum, ipsis nulla parata re, ut omnia opportuna loca præoccupari ante ab eo potuerint, quam exercitus in Græciam trajiceretur. Spatio autem induciarum sumto, venturum illum nihilo paratiorem; Romanos omnibus instructiores rebus cepturos bellum. Bœotorum quoque se concilium arte distraxisse, ne conjungi amplius ullo consensu Macedonibus possent. Hæc, ut summa ratione acta, magna pars senatus adprobabat: veteres et moris antiqui memores negabant, se in ea legatione Romanas agnoscere artes. Non per insidias et nocturna prælia, nec simulatam fugam improvisosque ad incautum hostem reditus, nec ut astu magis, quam vera virtute, gloriarentur, bella majores gessisse. ⁵⁰ indicere prius, quam gerere, solitos bella, denunciare etiam; interdum locum finire, in quo dimicaturi essent. Eadem fide indicatum Pyrrho regi medicum, vitæ ejus insidiantem: eadem ⁵¹ Faliscis vinctum traditum proditorem liberorum regis. Hæc Romana esse, non versutiarum Punicarum, neque calliditatis Græcæ: apud quos fallere hostem, quam vi superare, gloriosius fuerit. Interdum in præsens tempus plus profici dolo, quam virtute: sed ejus demum animum in perpetuum

^s est del. Crev.

⁴⁹ Ab Rhodo redeuntes, Bæotiae quoque civitates] Polybius diversos legatos Rhodum et in Bæotiam missos esse clare docet Legat. 65. et 66. Quod ideo observamus, quia ceteroquin eum in hac omni narratione sequitur et describit noster.

⁵⁰ Indicere . . solitos bella, denunciare etiam] Bellum indiciebatur senatus decreto ac populi jussu: tum denunciabatur vel ipsi utique regi aut populo,

cui indictum fuerat, vel saltem ad proximum in finibus præsidium. Vid. supra, l. XXXI. c. 8.

⁵¹ Faliscis vinctum traditum proditorem liberorum regis] Sigonius existimat alios hic auctores secutum esse Livium, quam quos secutus est in ipsa re narranda, supra l. V. c. 27. Gronovius legi posse putat proditorem liberorum magistrum.

vinci, cui confessio expressa sit, se neque arte, neque casu, sed U.C. 581.
conlatis cominus viribus, justo ac pio bello esse superatum. A.C. 171.

Hæc seniores, quibus nova hæc minus placebat sapientia. vicit tamen ea pars senatus, cui potior utilis, quam honesti, cura erat, ut comprobaretur prior legatio Marcii, ⁵² et eodem rursus in Græciam cum quinqueremibus remitteretur, ^{In Græciam remittitur.} jubereturque cetera, uti e republica maxime visum esset, agere. A. quoque Atilium miserunt ad occupandam Larissam in Thessalia, timentes, ne, si induciarum dies exisset, Perseus, præsidio eo¹ misso, caput Thessaliæ in potestate haberet. Duo millia peditum Atilius ab Cn. Sicinio accipere ad eam rem agendam jussus. et P. Lentulo, qui ex Achaia redierat, trecenti² milites Italici generis dati, ut ⁵³Thebis daret operam, ut in potestate Bœotia esset.

XLVIII. His præparatis, quamquam ad bellum consilia ^{Legati Persei auditi.} erant destinata, senatum tamen præberi legatis placuit. Eadem fere, quæ in conloquio ab rege dicta erant, ⁵⁴relata ab legatis. Insidiarum Eumeni factorum crimen, et maxima cura, et minime tamen probabiliter, (manifesta enim res erat) defensum. Cetera deprecatio erat: sed non eis animis audiebantur, qui aut doceri, aut flecti possent. Denunciatum, extemplo mœnibus urbis Romæ, Italia intra ^{Excedere Italia jussi.} trigesimum diem excederent. P. Licinio deinde consuli, cui Macedonia provincia obvenerat, denunciatum, ut exercitui diem primam quamque diceret ad conveniendum. C. ^{Lucretius Pr. in Græciam navigat.} Lucretius prætor, cui classis provincia erat, cum quadraginta quinqueremibus ab urbe profectus: nam ex reffectis navibus alias in alium usum retineri ad urbem placuit. Præmissus a prætore est ⁵⁵frater Lucretius* cum quinquereme una: jussusque, ab sociis ex fœdere acceptis navibus, ad Cephalleniam classi obcurrere. ab Rheginis triremi una, ab Locris duabus, ab Uritibus quatuor, præter oram Italiæ supervectus Calabriae extremum promontorium in Ionio mari, Dyrrhachium trajicit. Ibi decem ipsorum Dyrrhachinorum, duodecim Issæorum, quinquaginta quatuor Gentii regis lembos nactus, simulans se credere, eos in usum Romanorum comparatos esse, omnibus abductis, die tertio Corcyram, inde protinus in Cephalleniam trajicit. C. Lu-

¹ eo del. Gron. Crev.

² trecenti Eæd.

* M. Lucretius Crev.

52 Et eodem rursus in Græciam] Tolle duas postremas voces, manifestum glossemā, interpretando τῷ eodem inepte additum. Idem plane vitium irrepserat supra l. XXXVII. c. 19. eodem Adramytteum, ubi itidem nomen urbis tollendum esse monuimus. Hic videtur præterea excidisse nomen quinqueremium.

53 *Thebis] Thebis manens, Thebas tenens.

54 *Relata] Iterata.

55 Frater M. Lucretius] In vulgatis hic prætoris frater caret prænomine. Restitutum ei est hoc loco ex auctoritate Gronovii, qui observavit eum appellari M. Lucretium, infra c. 56.

U. C. 581. cretius prætor ab Neapoli profectus, superato freto, die
A. C. 171. quinto in Cephalleniam transmisit. Ibi stetit classis, simul
opperiens, ut terrestres copię trajicerentur, simul, ut one-
rarię, ex agmine suo per altum dissipatę, consequeren-
tur.

Licinius
Cos. profi-
ciscitur in
Macedo-
niam.

XLIX. Per hos forte dies P. Licinius consul, votis in
Capitolio nuncupatis, paludatus ab urbe profectus est. Sem-
per quidem ea res cum magna dignitate ac majestate geri-
tur: præcipue tamen convertit oculos animosque, quum ad
magnum nobilemque, aut virtute aut fortuna, hostem, eun-
tem consulem prosequuntur. Contrahit enim non ⁵⁶officii
modo cura, sed etiam studium spectaculi, ut videant ducem
suum, cujus imperio consilioque ⁵⁷summam rempublicam
tuendam permiserunt. Subit deinde cogitatio animum, qui
belli casus, quam incertus fortunę eventus, communisque
Mars belli sit: adversa, secunda, quęque inscitia et teme-
ritate ducum clades sæpe acciderint; quę contra bona pru-
dentia et virtus adtulerit. Quem scire mortalium, utrius
mentis, utrius fortunę consulem ad bellum mittant? trium-
phantemne mox cum exercitu victore scandentem Capito-
lium ad eosdem Deos, a quibus proficiscatur, visuri; an
hostibus eam præbituri lætitiā sint? Persi autem regi,
adversus quem ibatur, famam et bello clara Macedonum
gens, et Philippus pater, inter multa prospere gesta Romano
etiam nobilitatus bello, præbebat; tum ipsius Persei num-
quam, ex quo regnum accepisset, desitum belli expecta-
tione celebrari nomen. cum his cogitationibus omnium
ordinum homines proficiscentem consulem prosecuti sunt.
Duo consulares tribuni militum cum eo missi, C. Claudius,
Q. Mucius; et tres illustres juvenes, P. Lentulus, et duo
Manlii Acidini. alter ⁵⁸M. Manlii, alter L. Manlii filius
erat. Cum iis consul Brundisium ad exercitum, atque inde,
cum omnibus copiis transvectus, ad Nymphæum in Apollo-
niati agro posuit castra.

Perseus
consilium
habet.

L. Paucos ante dies Perseus, postquam legati, ab Roma
regressi, præciderant spem pacis, consilium habuit. Ibi
⁵⁹aliquamdiu diversis sententiis certatum est. Erant, qui-
bus vel stipendium pendendum, si injungeretur, vel agri
parte cedendum, si multarent; quidquid denique aliud pacis
caussa patiendum esset, non recusandum videretur, nec
committendum, ut in aleam tanti casus se regnumque da-

⁵⁶ Officii] Privati: *ut cuique cum
eo qui proficiscitur privatim aut amici-
tia, aut cognatio, aut alia aliqua ne-
cessitudo est.

⁵⁷ Summam rempublicam] Et hic,
quemadmodum supra, c. 33. inversæ
erant literę P. R. pro R. P.

⁵⁸ M. Manlii] Atqui supra, l. VI. c.
20. memoravit Livius gentis Manlię
decreto cautum esse, ne quis deinde
M. Manlius vocaretur. Itaque hic vi-
tium est in prænominē.

⁵⁹ Aliquamdiu diversis] Sic recte
Sigonius pro aliquam diversis.

ret. Si possessio haud ambigua regni maneret, multa diem U. C. 581.
tempusque adferre posse, quibus non amissa modo recuperare, A. C. 171.
sed timendus ultro iis esse, quos nunc timeret, posset. Ceterum multo major pars ferocioris sententiæ erat: Quidquid cessisset, cum eo simul regno protinus cedendum esse, adfirmabant. Neque enim Romanos pecunia aut agro egere: sed hoc scire, quum omnia humana, tum maxima quæque et regna et imperia sub casibus multis esse. ⁶⁰ Karthaginensium opes fregisse sese, et cervicibus eorum præpotentem finitimum regem inposuisse: Antiochum progeniemque ejus ⁶¹ ultra jura Tauri remotum. Unum esse Macedoniae regnum, et regione propinquum, et quod, ⁶² sicubi populo Romano sua fortuna labet, antiquos animos regibus suis videatur posse facere. Dum integræ res ⁶³ * * apud animum suum Persea debere, utrum, singula concedendo, nudatus ad extremum opibus extorrisque regno, Samothraciam aliamve quam insulam petere ab Romanis, ubi privatus superstes regno suo in contemptu atque inopia consenscat, malit: an, armatus vindex fortunæ dignitatisque suæ, ita ut viro forti dignum sit, patiatur, quodcumque casus belli tulerit; aut victor liberet orbem terrarum ab imperio Romano. Non esse admirabilius Romanos Græcia pelli, quam Hannibalem Italia pulsum esse. neque, Hercule, videre, quâ conveniat, fratri, adfectanti per injuriam regnum, summa vi restitisse; alienigenis bene parto eo cedere. ⁶⁴ Postremo ita bello et pace quæri, ut inter omnes conveniat, nec turpius quidquam esse, quam sine certamine cessisse regno: nec præclarius quidquam, quam pro dignitate ac majestate omnem fortunam expertum esse.

LI. Pellæ, in vetere regia Macedonum, hoc consilium erat. Geramus ergo, inquit, Diis bene juvantibus, quando ita videtur, bellum: literisque circa præfectos dimissis, Citiium (Macedoniæ oppidum est) copias omnes contrahit. ipse centum hostiis sacrificio regaliter ⁶⁵ Minervæ, quam

† populus Romanus Gron. Crev.

⁶⁰ Carthaginensium opes fregisse sese] Vox sese redundat, et videtur nata esse ex vitiosa repetitione ultimarum litterarum verbi præcedentis.

⁶¹ Ultra jura Tauri remotum] Hic quoque, ut c. 42. supra, magis placeret emotum.

⁶² Sicubi populus Romanus sua fortuna labet] Recte videtur emendare Clericus, Sicubi populo Romano sua fortuna labet. Atque id quidem eo facilius admitti debet, quod P. R. aut additis pauculis litteris Pop. Rom. scribere vulgo solebant.

⁶³ Sint cogitare] Has duas voces adjicit Sigonius explendo sensui.

⁶⁴ Postremo ita bello et pace quæri] Locus corruptus: cujus sensum ægre, verba nullomodo assequi nos posse speramus. Ceterum ex particulis ita . . ut videtur inferri posse, aliquid priore membro dictum fuisse, quod aliquatenus adversaretur iis quæ in secundo membro dicuntur: prorsus quasi priori membro præfixum esset *quæquamvis*, alteri tamen. Itaque suspicamur hanc fuisse Livii mentem, ut significare voluerit, ita potiolem esse bello pacem, ut tamen inter omnes conveniat, etc.

⁶⁵ Minervæ, quam vocant Alcidem] Probabilis videtur Turnebi conjectura, qui legit Alcidemum, id est, populi ro-

U. C. 581. vocant Alcidem, confecto, cum purpuratorum et satellitum
 A. C. 171. manu profectus Citium est. eo jam omnes Macedonum ex-
 Copiæ Per- ternorumque auxiliorum convenerant copiæ. Castra ante
 sei. urbem ponit, omnesque armatos ⁶⁶in campo struxit. ⁶⁷Sum-
 ma omnium quadraginta millia armata fuere: quorum pars
 ferme dimidia phalangitæ erant. ⁶⁸Hippias Berææus præ-
 erat. Delecta deinde et viribus et robore ætatis, ex omni
 cætratorum numero, duo erant agemata: hanc ipsi legio-
 nem vocabant. Præfectos habebant Leonatum et Thrasip-
 pum ⁶⁹Eulyestas. Ceterorum cætratorum trium ferme mil-
 lium hominum, dux erat Antiphilus Edessæus. Pæones, et
 ex ⁷⁰Parorea et Parstrymonia (sunt autem ea loca subjecta
 Thraciæ) et Agrianes, admixtis etiam ⁷¹Thracibus incolis,
 trium millium ferme et ipsi expleverunt numerum. Arma-
 verat contraxeratque eos Didas Pæon, qui adolescentem
 Demetrium occiderat. Et armatorum duo millia Gallorum
 erant, præfecto Asclepiodoto. Ab Heraclea ex Sintiiis tria
 millia Thracum liberorum suum ducem habebant. Creten-
 sium par pene numerus suos duces sequebatur: Susum Pha-
 lasarneum et Syllum Gnossum. Et Leonides Lacedæmo-
 nius quingentis ex Græcia, mixto generi hominum, præ-
 erat. Regii is generis ferebatur; exsul, damnatus fre-
 quenti concilio Achæorum, literis ad Persea deprensus. Æ-
 tolorum et Bæotorum, qui non explebant plus quam quin-
 gentorum omnes numerum, Lyco Achæus præfectus erat.
 Ex his mixtis tot populorum, tot gentium auxiliis, duodecim
 millia armatorum ferme efficiebantur. Equitum ex tota Ma-
 cedonia contraxerat tria millia. Venerat eodem Cotys, Seu-
 thæ filius, rex gentis Odrysarum, cum mille delectis equiti-
 bus, pari ferme peditum numero. Summa totius exercitus
 triginta novem millia peditum erant, quatuor equitum. Satis
 constabat, ⁷²secundum eum exercitum, quem Magnus Alex-

bur. In hanc mentem eum deduxe-
 runt alia quædam Minervæ cognomina
 huic affinia, ut *Λαόσαυς*, populi salus,
Ἀλκιμάχη, fortiter pugnans.

⁶⁶ *In campo struxit*] Melius vide-
 retur Gronovio instruxit.

⁶⁷ *Summa omnium*] Vel hic intel-
 ligendi sunt soli pedites, vel numerus
 male conceptus est, legendumque qua-
 draginta tria millia. Vid. hoc ipso ca-
 pite versus finem.

⁶⁸ *Hippias Berææus*] Olim *Beræ-
 us*: ut et infra legebatur *Antiphilus
 Edissæus* pro *Edessæus*. Utrumque
 nomen correxit idem Sigonius.

⁶⁹ *Eulyestas*] Turnebus, *Ἐλμυιότας*.
 Forte *Lyncestas*. GRONOVIVS.

⁷⁰ *Parorea*] Hoc nomen ex vi vo-
 cabuli exprimit regionem montibus

propinquam. *Parstrymonia* regio est
 ad Strymonem.

⁷¹ **Thracibus incolis*] Thracibus qui
 in Agrianum regionem transierant, ibi-
 que habitabant.

⁷² *Secundum eum exercitum quem
 Magnus Alexander*] Ita loquitur Li-
 vivius, quasi Alexandri exercitus Persei
 copias vel superasset numero, vel certe
 æquasset. Constat tamen ex scripto-
 rum omnium consensu, ipsum illum
 exercitum Orbis domitorem minus mil-
 litum habuisse, quam quot secum Per-
 seus ducebat. Plutarcho auctore in
 Alexandro, copiarum ejus numerum
 qui maximum edidere, tradunt fuisse
 quatuor et triginta millium peditum,
 equitum quatuor. Justinus, l. XI. c.
 6. triginta duo ei peditum millia tri-

ander in Asiam trajecit, numquam ullius Macedonum regis U. C. 581.
copias tantas fuisse. A. C. 171.

LII. Sextus et vicesimus annus agebatur, ex quo petenti Philippo data pax erat: per id omne tempus quæta Macedonia et progeniem ediderat, cujus magna pars matura militiæ esset, et levibus bellis Thracum adcolarum, quæ exercerent magis, quam fatigarent, sub assidua tamen militia fuerat: et diu meditatam Philippo primo, deinde et Persi, Romanum bellum, omnia ut instructa parataque essent, effecerat. Mota parumper acies, (⁷⁵non justo decursu tamen) ne stetisse tantum in armis viderentur: armatosque, sicut erant, ad concionem vocavit. Ipse constitit in tribunali, circa se habens filios duos: quorum major Philippus, natura frater, adoptione filius; minor, quem Alexandrum vocabant, naturalis erat. Cohortatus est milites ad bellum: ⁷⁴injuriam populi Romani in patrem seque commemoravit: *Illum, omnibus indignitatibus compulsus ad rebellandum, inter adparatum belli fato obpressum: ad se simul legatos, simul milites ad occupandas Græciæ urbes missos. Fallaci deinde conloquio per speciem reconciliandæ pacis extractam hiemem, ut tempus ad comparandum haberent. Consulem nunc venire cum duabus legionibus Romanis, quæ⁷⁵ trecenos equites habeant, et pari ferme numero sociorum peditum equitumque. Eo ut accedant regum auxilia Eumenis et Masinissæ, non plus septem millia peditum, duo equitum futura. Auditis hostium copiis, respicerent suum ipsi exercitum; quantum numero, quantum genere militum præstarent tironibus, raptim ad id bellum conscriptis, ipsi, a pueris eruditi artibus militiæ, tot subacti atque durati bellis. Auxilia Romanis Lydos, et Phrygas, et Numidas esse: sibi Thracas, Gallosque, ferocissimas gentium. Arma illos habere ea, quæ sibi quisque paraverit pauper miles: Macedonas prompta ex regio adparatu, per tot annos patris sui cura et impensa facta. Commeatum illis quum procul, tum omnibus sub casibus maritimis fore: se et pecuniam et frumentum, præter redditus metallorum, in decem annos seposuisse. Omnia, quæ Deorum indulgentia, quæ regia*

Oratio Persei ad milites.

buit, quatuor millia et quingentos equites: quam sententiam videtur ipse

secutus esse Livius, l. IX. c. 19. Vid. et Freinsheim. qui ex priscis monumentis rem diligenter exsequitur, Suppl. in Curtium, l. II. c. 3.

⁷³ Non justo decursu tamen, ne stetisse tantum] Transponit Muretus: non justo decursu tamen; tantum, ne stetisse in armis viderentur. GRONOVIVS. * Non decurrerunt plane: id tantum edidere motus, quod necesse erat ut non stetisse in armis omnino

quieti viderentur.

⁷⁴ Injuriam populi Romani] Magis placeret injurias. Libro II. c. 38. Veteres populi Romani injurias, cludesque gentis Volscorum.

⁷⁵ Singulæ sena millia peditum et trecenos equites] Quinque primas voces inseruit Clericus ex mente Gronovii. Manifestum erat aliquid hoc loco deesse. Cur enim Perseus de solis equitibus mentionem faceret. Trecenos reposuit Sigonius pro tricenos.

U. C. 581. *cura præparanda fuerant, plena cumulataque habere Macedo-*
 A. C. 171. *nas. animum habendum esse, quem habuerint majores eorum;*
qui, Europa omni domita, transgressi in Asiam, incognitum
famæ aperuerint armis orbem terrarum: nec ante vincere de-
sierint, quam ⁷⁶ *Rubro mari inclusis, quod vincerent, defuerit.*
At, Hercule, nunc non de ultimis Indiæ oris, sed de ipsius
Macedoniæ possessione certamen fortunam indixisse. Cum
patre suo gerentes bellum Romanos ⁷⁷ *speciosum Græciæ libe-*
randæ tulisse titulum. nunc propalam Macedoniam in servitu-
tem petere, ne rex vicinus imperio sit Romano, ne gens bello
nobilis arma habeat. Hæc enim tradenda superbis dominis
esse cum rege regnoque, si absistere bello, et facere imperata
velint.

Macedoniæ
civitates
pecuniam
obferunt.

It in Thes-
saliæ.

LIII. Quum per omnem orationem satis frequenti ad-
 sensu subclamatum esset; tum vero ea vociferatio, simul
 indignantium minitantiumque, partim jubentium bonum
 animum habere regem, exorta est, ut finem dicendi faceret.
⁷⁸ tantum jussis ad iter parare^z, (jam enim dici, movere cas-
 tra ab Nymphæo Romanos) concione dimissa, ad audien-
 das legationes civitatum Macedoniæ se contulit. venerant
 autem ad pecunias, pro facultatibus quæque suis, et frumen-
 tum pollicendum ad bellum. Omnibus gratiæ actæ, remis-
 sum omnibus; satis regio adparatus ad ea dictum subfi-
 cere: vehicula tantum imperata, ut tormenta, telorumque
 missilium ingentem vim præparatam, bellicumque aliud in-
 strumentum veherent. Profectus inde toto exercitu, Eor-
 dæam^a petens, ad Begorritem, quem vocant, lacum positus
 castris, postero die in Elimeam ad Haliacmona fluvium pro-
 cessit. Deinde saltu angusto superatis montibus, quos
 Cambunios vocant, descendit ⁷⁹ ad (Tripolim vocant) Azor-
 um, ⁸⁰ Pythium, et Dolichen incolentes. Hæc tria oppida
 paullisper cunctata, quia obsides Larissæis dederant, victa
 tamen præsentī metu, in deditionem concesserunt. Benigne
 his adpellatis, haud dubius Perrhæbos quoque idem factu-
 ros, ⁸¹ urbem, nihil cunctatis, qui incolebant, primo adventu
 recipit. ⁸² Cyretias oppugnare coactus^b, primo etiam die

^z parari Crev.

^a Eordeam Gron. Crev.

^b conatus Gron.

⁷⁶ Rubro mari] Id est, Indico. Ve-
 teres Rubri maris nomine non intelli-
 gebant solummodo Arabicum sinum,
 cui nunc soli hæc appellatio remansit,
 sed et Persicum sinum, teste Plinio, l.
 VI. c. 24. atque etiam Indicum mare:
 ut patet ex hoc loco, et ex Curtio l.
 VIII. c. 9. in descriptione Indiæ.

⁷⁷ Speciosum . . . tulisse titulum]
 Gronovius legit prætulisse.

⁷⁸ Tantum jussis ad iter parari]
 Sigonius emendavit, quum prius lege-
 retur parare.

⁷⁹ * Ad (Tripolim vocant) Azorum . .
 incolentes] Ad incolentes Azorum, Py-
 thium, et Dolichen, quam quidem re-
 gionem Tripolim vocant. Tripolis vox
 Græca est, indicans regiunculam tri-
 bus oppidis habitatam.

⁸⁰ Pythium] Vulgo Pythoum. Mu-
 tavit Sigonius ex Plutarcho in Paulo,
 et Stephano.

⁸¹ Urbem, nihil cunctatis] Patet
 excidisse nomen urbis.

⁸² Cyretias oppugnare coactus] Sic
 habuit vetus exemplar. Sigonius jus-

aeri concursu ad portas armatorum est repulsus: postero U.C. 581. die omnibus copiis adortus, ⁸³ in deditionem omnes ante A.C. 171. noctem accepit.

LIV. Mylæ, proximum oppidum, ita munitum, ut inexsuperabilis munimenti spes incolas ferociores faceret, non portas claudere regi satis habuerunt, sed ⁸⁴ probris quoque in ipsum Macedonasque procacibus jaculati sunt. quæ res, quum infestiores hostem ad obpugnandum fecisset, ipsos desperatione veniæ ad tuendos sese acrius accendit. Itaque per triduum ingentibus utrimque animis et obpugnatae sunt, et defensae. Multitudo Macedonum ad subeundum in vicem praelium hand difficulter succedebat: oppidanos, diem, noctem eosdem tuentes mœnia, non vulnera modo, sed etiam vigiliæ et continens labor conficiebat. quarto die quum et scalæ undique ad muros erigerentur, et porta vi majore obpugnaretur; oppidani depulsi muris ad portam tuendam concurrunt, eruptionemque repentinam in hostes faciunt. quæ quum iræ magis inconsultæ, quam veræ fiduciæ virium esset, pauci et fessi ab integris pulsati terga dederunt; fugientesque per patentem portam hostes acceperunt. Ita capta urbs ac direpta est. libera quoque corpora, quæ cædibus superfuerunt, venundata. Diruto magna ex parte et incenso oppido profectus, ad Phalannam castra movit: inde postero die Gyrtonem pervenit. Quo quum T. Minucium Rufum et Hippium, Thessalorum prætorem, cum præsidio intrasse accepisset, ne tentata quidem obpugnatione, prætergressus, ⁸⁵ Elatiam et Gonnum, percussis inopinato adventu oppidanis, recepit. Utraque oppida in faucibus sunt, quæ Tempe adeunt; magis Gonnum. itaque et firmiore id præsidio tutum equitum peditumque, ad hoc fossa triplici ac vallo munitum, reliquit. Ipse, ad Sycurium progressus, opperiri ibi hostium adventum statuit: simul et frumentari passim exercitum jubet in subjecto hostium agro. namque Sycurium est sub radicibus Ossæ montis. qua in meridiem vergit, subjectos habet Thessaliæ campos: ab

sit legi *conatus*, quæ infelix emendatio plerosque editos occupavit. Perspicuum tamen est primo nihil minus convenire huic loco, quam verbum *conatus*. Non enim Cyretiæ Perseus obpugnare conatus est, sed et oppugnavit revera, et cepit. Deinde non minus clarum est, verbum *coactus* hic apprimè quadrare. Urbem in Perrhæbis Perseus primo adventu receperat. At non eadem facilitate Cyretiis potius est. Eas oppugnare est coactus, atque etiam primo die repulsus est.

⁸³ *In deditionem omnes ante noctem accepit*] Vox omnes nullum hic locum

habet: ac facile crediderimus eam male natam esse ex propinqua voce *omnibus*, quæ reperitur in præcedenti membro.

⁸⁴ *Probris . . . jaculati sunt*] Gronovius observat usitatius dici *jaculari* aliquid, vel pro scopo, ut *Dextera sacras jaculatus arces*; vel pro telo, ut *jaculatus puppibus ignes*. Itaque legit vel *probra . . . jaculati sunt*, vel, si utique *probris* retineatur, *jaculati*.

⁸⁵ *Elatiam et Gonnum*] Sua his urbibus restituit nomina Sigonius. Prius legebatur *Uelatias et Connum*.

U. C. 581. tergo Macedoniam atque Magnesiam. Ad has opportuni-
A. C. 171. tates accedit summa salubritas et copia, pluribus circum-
jectis fontibus, perennium aquarum.

Cos. ad re- LV. Consul Romanus, per eosdem dies Thessaliam cum
gem vadit. exercitu petens, iter expeditum primo per Epirum habuit :
deinde, postquam in Athamaniam est transgressus, asperi ac
prope invii soli, cum ingenti difficultate parvis itineribus
ægre Gomphos pervenit : cui si, vexatis hominibus equis-
que, tironem exercitum ducenti acie instructa et loco suo et
tempore obstitisset rex, ne Romani quidem abnuunt, mag-
na sua cum clade fuisse pugnatos. Postquam Gomphos
sine certamine ventum est, præter gaudium periculosi saltus
superati, contemptus quoque hostium, adeo ignorantium op-
portunitates suas, accessit. Sacrificio rite perfecto, consul,
et frumento dato militibus, paucos ad requiem jumentorum
hominumque moratus dies, quum audiret vagari Macedonas
effusos per Thessaliam, vastarique sociorum agros, satis jam
refectum militem ad Larissam ducit. Inde, quum tria mil-
lia ferme abesset a Tripoli, (Sceam vocant) super Peneum
amnem posuit castra. Per idem tempus Eumenes ad Chal-
cidem navibus accessit cum Attalo atque Athenæo fratri-
bus, Philetæro fratre relicto Pergami ad tutelam regni.
inde cum Attalo et quatuor millibus peditum, mille equi-
tum, ad consulem venit. Chalcide relicta duo millia pedi-
tum, quibus Athenæus præpositus. Et alia eodem auxilia
Romanis ex omnibus undique Græciæ populis convenerunt,
quorum pleraque (adeo parva erant) in oblivionem adducta.
Apolloniatae trecentos equites, centum pedites miserunt.
Ætolorum ⁸⁶alæ unius instar, quantum in tota gente equi-
tum erat, venerant : et ⁸⁷Thessalorum omnis equitatus sepa-
ratus erat. non plus quam trecenti erant equites in castris
Romanis. Achæi juventutis suæ, Cretico maxime armatu,
ad mille dederunt.

Lucretius LVI. Sub idem tempus et C. Lucretius prætor, qui na-
Pr. in Bœo- vibus præerat ad Cephalleniam, M. Lucretio fratre cum
tia. classe ⁸⁸super Maleam Chalcidem jusso petere, ipse trire-
mem conscendit, sinum Corinthium petens ad præoccupan-
das in Bœotia res. tardior ei navigatio propter infirmitatem
corporis fuit. M. Lucretius, Chalcidem adveniens, quum a
P. Lentulo Haliartum obpugnari audisset, nuncium, præto-
ris verbis, qui abscedere eum inde juberet, misit. Bœoto-

86 * *Alæ unius instar*] Ex vi verborum, imago ac species unius alæ : id est, una propemodum ala. *Ala* apud Romanos trecentorum ferme equitum erat.

87 *Thessalorum omnis equitatus separatus erat*] Iluc illuc sparsus : quia

nempe, quum in Thessalia bellum gereretur, per omnem regionem distribu-
erant sese, ut varias ejus partes adver-
sus præsentem hostem tuerentur.

88 * *Super Maleam*] Superando Maleam promontorium.

rum juventute, quæ pars cum Romanis stabat, eam rem ad-^{U. C. 581.}gressus legatus, a mœnibus abscessit. Hæc soluta obsidio^{A. C. 171.} locum alteri novæ obsidioni dedit. namque extemplo M. Lucretius cum exercitu navali, decem millibus armatorum, ad hoc duobus millibus regionum, qui sub Athenæo erant, Haliartum circumsegit: parantibusque jam obpugnare, supervenit a Crœusa prætor. Ad idem fere tempus et ab sociis naves Chalcidem convenerunt: duæ Punicæ quinqueremes, duæ ab Heraclea ex Ponto triremes, quatuor Chalcedone, totidem Samo, tum quinque Rhodiæ quadriremes. Prætor, quia nusquam erat maritimum bellum, remisit sociis. et Q. Marcius Chalcidem navibus venit, Alope capta, Larissa, quæ Cremaste dicitur, obpugnata. Quum hic status in Bœotia esset, Perseus, quum ad Sycurium (sicut ante dictum est) stativa haberet, frumento undique circa ex agris convecto, ad vastandum agrum Pheræorum misit: ratus ad juvandas sociorum urbes longius ab castris abstractos deprehendi Romanos posse. Quos quum eo tumultu nihil motos animadvertisset,⁸⁹ prædam quidem, præterquam hominum, (pecora autem maxime omnis generis fuere) divisit ad epulandum militibus.

LVII. Sub idem deinde tempus consilium et consul et^{Perseus in} rex habuerunt, unde bellum ordirentur.⁹⁰ Regis creverunt^{Romanos} animi vastatione concessa sibi ab hoste Pheræi agri. itaque^{ducit.} eundem inde ad castra, nec dandum ultra spatium cunctandi, censebat. Et Romani censebant, cunctationem suam infamem apud socios esse, maximopere indigne ferentes, non latam Pheræis opem. Consultantibus, quid agerent, (aderant autem Eumenes et Attalus in consilio) trepidus nuncius adfert, hostem magno agmine adesse. Consilio dimisso, signum extemplo datur, ut arma capiant. Interim placet, ex regiis auxiliis centum equites et parem numerum jaculatorum peditum exire.⁹¹ Perseus hora ferme diei quarta, quum paullo plus mille passus abesset a castris Romanis, consistere signa peditum jussit.⁹² prægressus ipse cum equitibus ac levi armatura, et Cotys cum eo ducesque aliorum auxiliorum præcesserunt. Minus quingentos passus ab castris aberant, quum in conspectu fuere hostium equites: duæ alæ erant magna ex parte Gallorum, (Cassignatus præerat) et levis armaturæ centum fere et quinquaginta Mysi aut Cretenses. Constitit rex, incertus quantum esset hostium.

⁸⁹ *Prædam quidem*] Vacat particula *quidem*. Gronovius suspicatur legendum, *prædæ quod erat*.

⁹⁰ *Regis creverunt animi*] Magis placeret: *Regi creverant animi*.

⁹¹ *Perseus hora ferme diei quarta*]

Adjecit Sigonius vocem *hora*, quæ commodè abesse non poterat.

⁹² *Prægressus ipse . . . et Cotys cum eo ducesque . . . præcesserunt*] Manifestum est vacare ultimam vocem.

U. C. 581.
A. C. 171.
Equestre
proelium.

Duas inde ex agmine turmas Thracum, duas Macedonum, cum binis Cretensium cohortibus et Thracum, misit. Prælium, quum pares numero essent, neque ab hac aut illa parte nova auxilia subvenirent, incerta victoria finitum est. Eumenis ferme triginta interfecti; inter quos Cassignatus dux Gallorum cecidit. et tunc quidem Perseus ad Sycurium copias reduxit. postero die circa eandem horam in eundem locum rex copias admovit, plaustis cum aqua sequentibus. nam duodecim millium passuum via omnis sine aqua, et plurimi pulveris erat: adfectosque siti, si ⁹³ primo in conspectu dimicassent, pugnatuos fuisse adparebat. Quum Romani quiescent, stationibus etiam intra vallum reductis, regii quoque in castra redeunt. Hoc per aliquot dies fecerunt, sperantes fore, ut Romani equites abeuntium novissimum agmen adgrederentur. inde certamine orto, quum longius a castris eos elicuisent, facile, ubiubi essent, se, qui equitatu et levi armatura plus possent, conversuros aciem.

Perseus
equitatum
omnem ad
castra hos-
tium ducit.

LVIII. Postquam inceptum non succedebat, castra propius hostem movit rex, et a quinque millibus passuum communiit. inde, luce prima in eodem, quo solebat, loco peditem acie instructa, equitatum omnem levemque armaturam ad castra hostium ducit. Visus et plurium et propior solito pulvis trepidationem in castris Romanis fecit. Et primo vix creditum nuncianti est, quia prioribus continuis diebus, numquam, ante horam quartam hostis adparuerat. tum solis ortus erat. Deinde ut plurium clamore et cursu a portis dubitatio exenta est, tumultus ingens oboritur. tribuni, præfectique, et centuriones in prætorium; miles ad sua quisque tentoria discurrit. Minus quingentos passus a vallo instruxerat Perseus suos circa tumulum, quem Callicinum vocant. Lævo cornu Cotys rex præerat cum omnibus suæ gentis: equitum ordines levis armatura interposita distinguebat. In dextro cornu Macedones erant equites: intermixti turmis eorum Cretenses. ⁹⁴ Huic armaturæ Milo Berœæus, equitibus et summæ partis ejus Meno Antigonenis præerat. ⁹⁵ Proximi cornibus constiterant regii equites, et mixtum genus, delecta plurium gentium auxilia: ⁹⁶ Patrocles Antigonenis hic^c et Pæoniæ præfectus Didas erant præpositi. Medius omnium

^c his Crev.

93* *Primo in conspectu*] Statim atque hostis conspectus erat. Ad pugnam die proxime præcedenti affecti siti venissent, si statim atque conspexerant hostem dimicassent. Ceterum non explicat Livius, cur aut unde sitim, intervallo facto, levarint.

94 *Huic armaturæ*] Milo, sive Midon, sic enim olim hic legebatur, præ-

erat levi armaturæ Cretensium. Equitibus præerat Meno Antigonenis, et insuper summam imperii in hac parte, id est, in dextro cornu, habebat.

95* *Proximi cornibus*] Intellige hos locatos fuisse inter cornua et mediam aciem, in qua rex erat.

96 *Patrocles Antigonenis hic*] Sic jussit legi Gronovius. Vulgo hic.

rex erat. circa eum ⁹⁷agema, quod vocant, equitumque ⁹⁸sacra- U.C. 581.
 cræ alæ. Ante se statuit funditores jaculatoresque: quadrin- A.C. 171.
 gentorum manus utraque numerum expleverat. Ionem Thes-
 salonicensem et Timanora Dolopem iis præfecit. sic regii con-
 stiterant. ⁹⁹Consul, intra vallum peditum acie instructa, et Consulis
 ipse equitatum omnem cum levi armatura misit^d. pro vallo acies.
 instructi sunt. Dextro cornu præpositus C. Licinius Cras-
 sus, consulis frater, cum omni Italico equitatu, velitibus in-
 termixtis: sinistro M. Valerius Lævinus sociorum ex Græ-
 cis populis equites habebat, ejusdem gentis levem armatu-
 ram. Mediam autem aciem ¹cum delectis equitibus extra-
 ordinariis tenebat Q. Mucius. ducenti equites Galli ante
 signa horum instructi, et de auxiliis Eumenis Cyrtiorum
 gentis trecenti. Thessali quadringenti equites parvo inter-
 vallo ²super lævum cornu locati. Eumenes rex Attalusque
 cum omni manu sua ab tergo inter postremam aciem ac
 vallum steterunt.

LIX. In hunc modum maxime instructæ acies, par fer-
 me utrimque numerus equitum ac levis armaturæ, concur-
 runt, a funditoribus jaculatoribusque, qui præcesserunt,
 prælio orto. Primi omnium Thraces, haud secus quam diu Prælium.
 claustris retentæ feræ, concitati cum ingenti clamore in
 dextrum cornu, Italicos equites, incurrerunt; ut usu belli
 et ingenio inpavida gens turbaretur. gladiis hastas petere
 pedites, nunc succidere crura equis, nunc ilia subfodere.
³Perseus, in mediam invectus aciem, Græcos primo impetu

^d emisit Gron. Crev.

97 *Agema*] Sic vocavit Livius, lib. XXXVII. c. 40. alam mille equitum: supra c. 51. pedestrem manum, cetratorum nempe legionem. Suidæ *age-ma* est agmen antecedens regem, e selectis equitibus et peditibus. * Illic potius equites intelligendi videntur. Pugna enim de qua agitur, plane equestris fuit; nec pedites habuit, nisi leviter armatos.

98 *Sacræ alæ*] Vid. not. 28. ad c. 66. infra.

99 *Consul intra vallum*] Olim pro-consul. Correxerit Sigonius.

1 *Cum delectis equitibus extraordinariis*] Qui sint equites *extraordinarii*, explicavimus ad l. XXVII. c. 12. Ceterum vox *delectis* hic suspecta nobis est. Neque enim *extraordinarii* equites tam multi erant, ut pars eorum sufficeret ad tuendam mediam aciem. Itaque vox *delectis* videtur eradenda esse, tanquam apposita ab aliquo, qui exponere voluerit sensum vocis *extra-*

ordinariis. Nisi forte legendum est, *cum delectis equitibus et extraordinariis*. Docet enim Polybius, l. VI. morem fuisse, ut ex equitibus extraordinariis rursum aliqui deligerentur, quos vocat ipse *ἐπιλεκτων ἀπολέκτους*, et *extraordinariis delectos*, qui semper in castris, in agmine, consulibus præsto essent. Hos igitur poterimus hic intelligere, si adjiciamus particulam *et*: sicque et mitior, et fortasse verior erit emendatio.

2 * *Super lævum cornu*] Ultra lævum cornu, in subsidiis: quod disertis verbis exprimitur in ipsius pugnae narratione.

3 * *Perseus in mediam invectus aciem, Græcos . . . avertit*] Græci non tenebant mediam consulis aciem, sed lævum cornu. Itaque, si nihil hic peccavit librariorum incuria, necesse est ut Perseus intelligatur, post tentatam mediam hostium aciem, invectus esse in lævum cornu.

U. C. 581. avertit: quibus quum ⁴gravis ab tergo instaret hostis;
 A. C. 171. Thessalorum equitatus, qui a lævo cornu brevi spatio dis-
 junctus in subsidiis fuerat extra concursum, primo specta-
 tor certaminis, deinde, inclinata re, maximo usui fuit. Ce-
 dente senim sensim integris ordinibus, postquam se Eume-
 nis auxiliis adjunxerunt, et cum eo tutum inter ordines suos
 receptum sociis fuga dissipatis dabant, et, quum minus con-
 ferti hostes instarent, progredi etiam ausi, multos fugien-
 tium obvios exceperunt. Nec ⁵regii, sparsi jam ipsi pas-
 sim sequendo, cum ordinatis et certo ⁶incedentibus gradu
 manus conserere audebant. ⁷Quum, victor equestri præ-
 lio rex parvo momento si adjuvisset, debellatum esset, op-
 portune ⁸adhortanti supervenit phalanx, quam sua sponte,
 ne audaci cœpto ⁹deessent, Hippias et Leonatus raptim
 adduxerant, postquam prospere pugnasse equitem accepe-
 runt. Fluctuante rege inter spem metumque tantæ rei co-
 nandæ, Cretensis Evander, quo ministro Delphis ad insidias
 Eumenis regis usus erat, postquam ¹⁰agmen impeditum ve-
 nientium sub signis vidit, ad regem adcurrit, et monere in-
 stitit, *ne elatus felicitate summam rerum temere in non necessa-
 riam aleam daret. Si contentus bene re gesta quiesset eo die,
 vel pacis honestæ conditionem habiturum, vel plurimos belli so-
 cios, qui fortunam sequerentur, si bellare mallet.* In hoc
 consilium pronior erat animus regis. Itaque, conlaudato
 Evandro, signa referri, peditumque agmen redire in castra
 jubet; equitibus receptui canere.

Rex eque-
stri prælio
victor.

Receptui
canit.

LX. Cecidere eo die ab Romanis ducenti equites, duo
 millia, haud minus, peditum; capti ferme ducenti equites.
 ex regis autem viginti equites, quadraginta pedites inter-
 fecti. Postquam redire in castra victores, omnes quidem

⁴ Gravis] Sic edidit Gronovii. Quædam aliæ editiones *gravius*: minus concinne. Idem mendum irrepserat supra l. XXVII, c. 4. atque inde sublatum est, auctoribus scriptis.

⁵ Regii, sparsi jam ipsi] Macedones, qui et ipsi, dum sequuntur fugientes, ordines solverant. Nihil in hunc locum, utpote clari admodum sensus, annotassemus, nisi Dujatius *regios* intellexisset Eumenis milites.

⁶ Incedentibus] Primum exemplar habuit *incidentibus*. Emendavit Sigonius.

⁷ Quum, victor equestri prælio rex . . si adjuvisset, debellatum esset] Potest quidem exponi: Quum debellatum esset, si rex, qui victor jam equestri prælio erat, parvo momento adjuvisset. Malletamen tamen cum Sigonio et

Gronovio legere: *debellaturus esset*.

⁸ Adhortanti] Si adhortabatur suos Perseus ad peragendam victoriam, cur igitur tam bona occasione segniter usus est? An legemus, *adhuc stanti*, necdum receptui canere jubenti? quod paulo post fecit.

⁹ Deessent] Sic maluit Sigonius. Vetus exemplar *deesset*. Sed parum interest.

¹⁰ Agmen impeditum] Observat Perizonius phalangem nullo modo *impeditam* dici potuisse, quæ supra c. 58. dicitur stetisse instructa eo loco quo solebat, parata ad pugnam, ut ex tota narratione patuit. Itaque legit *agmen peditum*. Paulo post de eadem phalange: *peditumque agmen redire in castra jubet*.

æti, ante alios Thracum insolens lætitia eminebat: cum U. C. 581.
 cantu enim ¹¹superfixa capita hostium portantes redierunt. A. C. 171.
 Apud Romanos non mœstitia tantum ex male gesta re, sed
 pavor etiam erat, ne extemplo castra hostis adgrederetur.
 Eumenes suadere, ut trans Pencum transferret castra; ut Cos. trans
 pro munimento amnem haberet, dum percussi milites ani- Pencum
 mos colligerent. Consul moveri flagitio timoris fatendi: castra
 victus tamen ratione, silentio noctis transductis copiis, transfert.
 tra in ulteriore ripa communit. Rex, postero die ad laces-
 sendos prælio hostes progressus, postquam trans amnem in
 tuto posita castra animadvertit, fatebatur quidem peccatum,
 quod pridie non institisset victis; sed aliquanto maiorem
 culpam esse, quod nocte foret cessatum. nam, ut neminem
 alium suorum moveret, levi armatura inmissa, trepidantium
 in transitu fluminis hostium deleri magna ex parte copias
 potuisse. Romanis quidem præsens pavor demtus erat, in
 tuto castra habentibus: damnum inter cetera præcipue fa-
 mæ movebat. et in consilio apud consulem pro se quisque
 in Ætolos conferebant caussam; *ab iis fugæ terrorisque prin-*
cipium ortum. secutos pavorem Ætolorum et ceteros socios
Græcorum populorum. Quinque principes Ætolorum primi
 terga vertentes conspecti dicebantur. Thessali pro concio-
 ne laudati, ducesque eorum etiam virtutis causa donati.

LXI. Ad regem spolia cæsorum hostium referebantur. Perseus
 dona ex his, aliis arma insignia, aliis equos, quibusdam cap- suos donat.
 tivos dono dabat. scuta erant supra mille quingenta^e; lori-
 cæ thoracesque ¹²mille amplius summam explebant; galea-
 rum gladiatorumque et missilium omnis generis major aliquan-
 to numerus. Hæc, per se ampla, pleraque multiplicata ver-
 bis regis, quæ ad concionem vocato exercitu habuit. *Præ-*
judicatum eventum belli habetis. Meliorem partem hostium,
equitatum Romanum, quo invictos se esse gloriabantur, fudis-
tis. Equites enim illis principes juventutis, equites seminarium
senatus: inde lectos in Patrum numerum consules, inde impe-
ratores creant. horum spolia paullo ante divisimus inter vos.
Nec minorem de legionibus peditum victoriam habetis. quæ,
nocturna fuga vobis subtractæ, naufragorum trepitatione pas-
sim nantium flumen compleverunt. Sed facilius nobis se-
quentibus victos Pencum superare erit, quam illis trepidantibus
fuit; transgressique extemplo castra obpugnabimus, quæ hodie
cepissemus, ni fugissent. Aut, si acie decernere volent, eundem

^e quingena Gron.

¹¹ Superfixa capita] Videtur exci-
 disse hastis, aut aliud teli nomen.
 GRONOVIVS.

¹² Mille amplius summam] Non
 intelligimus, cur Gronovius voluerit

reponi millenium. Optime enim pro-
 cedere videtur hæc oratio: Loricæ
 thoracesque explebant summam mille
 thoracum loricarumque, et amplius.

U. C. 581. *pugnæ pedestris eventum exspectate, qui equitum in certamine fuerit.* Et qui vicerant alacres, spolia cæsorum hostium humeris gerentes, ¹³ ante ora sua audivere, ex eo, quod acciderat, spem futuri præcipientes: et pedites, aliena gloria accensi, præcipue qui Macedonum phalangis erant, sibi quoque et navandæ regi operæ, et similem gloriam ex hoste pariendi, occasionem optabant. Concione dimissa, postero die profectus inde ¹⁴ ad Mopsium posuit castra. tumulus hic inter Tempe et Larissam medius est.

LXII. Romani, non abscedentes ab ripa Penei, transtulerunt in locum tutiorem castra. Eo Misagenes Numida venit cum mille equitibus, pari peditum numero, ad hoc elephantis duobus et viginti. Per eos dies consilium habenti regi ¹⁵ de summa, quum jam consedisset ferocia ab re bene gesta, ausi sunt quidam amicorum consilium dare, ut secunda fortuna ¹⁶ in conditione honestæ pacis uteretur potius, quam, spe vana evectus, in casum irrevocabilem se daret. *Modum inponere secundis rebus, nec nimis credere serenitati præsentis fortunæ, prudentis hominis et merito felicitis esse. Mitteret ad consulem, qui fœdus in easdem leges renovarent, quibus Philippus pater ejus pacem a T. Quinctio victore accepisset.* ¹⁷ *Neque finire bellum magnificentius, quam a tam memorabili pugna; neque spem firmiorem pacis perpetuæ dari, quam quæ perculosos adverso prælio Romanos molliores factura sit ad paciscendum. Quod si Romani tum quoque insita pertinacia æqua adspernarentur, Deos hominesque et moderationis Persei, et illorum pervicacis superbiæ, futuros testes.* Numquam ab talibus consiliis abhorrebat regis animus. itaque plurimum adsensu comprobata est sententia. Legati, ad consulem missi, adhibito frequenti consilio, auditi sunt. *Pacem petere, vectigal, quantum Philippus pactus esset,* ¹⁸ *daturum Persea Romanis pollicentes. urbibus, agris, locisque, quibus Philippus cessisset,* ¹⁹ *cessurum primum.* hæc legati. Submotis his, quum consultarent, Romana constantia vicit in consilio. Ita tum mos erat, in adversis vultum secundæ fortunæ gerere, moderari animos in secundis. Responderi placuit, *Ita*

Perseus pacem petit.

¹³ Ante ora sua] Lege cum Gronovio . . . gerentes, facinora, vel decora sua audivere.

¹⁴ Ad Mopsium] Correctio Sigonii, Stephano auctore nixa. Prius ad Mopsium.

¹⁵ De summa] De universo bello. Videtur excidisse vel re, vel rerum.

¹⁶ In conditione] Recte hic quoque Gronovius: in conditionem honestæ pacis. *ut honestæ pacis conditio impetraretur.

¹⁷ Neque finire bellum magnificen-

tius] Omnino hic desideramus posse.

¹⁸ Daturum Persea Romanis pollicentes] Ultimum verbum videtur esse a mala manu, quæ Livio succurrere voluerit, ne nimirum hiaret oratio. Innumerabilia in loca, talia adimacula infulserat correctorum ignorantia. Vid. supra l. XXX. c. 7. et l. XXXVI. c. 7. Hoc quoque eliminemus licet.

¹⁹ Cessurum primum] Bene Gronovius: cessurum et ipsum.

pacem dari, si de summa rerum liberum senatui permittat rex L. C. 581.
de se deque universa Macedonia statuendi jus. Hæc quum A. C. 171.
 renunciassent legati, miraculo ignaris moris pertinacia Ro-
 manorum esse; et plerique vetare, amplius mentionem pacis
 facere. ultro mox quæsituros, quod oblatum fastidiant. Per-
 seus hanc ipsam superbiam, quippe ex fiducia virium esse,
 timere: et, summam pecuniæ augens, si pretio pacem emere
 posset, non destitit animum consulis tentare. Postquam
 nihil ex eo, quod primo responderat, mutabat, desperata
 pace, ad Sycurium, unde profectus erat, rediit, belli casum
 de integro tentaturus.

LXIII. Fama equestris pugnae, vulgata per Græciam,
 nudavit voluntates hominum. non enim solum, qui partis
 Macedonum erant, sed plerique, ingentibus Romanorum ^{(Græci fa-}
 obligati beneficiis, ^{vent Per-} ^{seus.} quidam vim superbiamque experti, læ-
 ti eam famam acceperere: non ob aliam causam, quam pra-
 vo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vulgus utitur
²¹ deteriori atque infirmiori favendo. Eodem tempore in
 Bæotia summa vi Haliartum Lucretius prætor obpugnarat: ^{Haliarti}
 et, quamquam nec habebant externa auxilia obsessi, præter ^{obpugnatio.}
 Coronæorum juniores, qui prima obsidione mœnia intrave-
 rant, neque sperabant, tamen ipsi animis magis, quam viri-
 bus, resistebant. nam et eruptiones in opera crebro facie-
 bant: et arietem admotum, libramento plumbi gravatum, ad
 terram urgebant: ²² et, si qua declinarent, qui agebant, ic-
 tum, pro diruto muro novum tumultuario opere, raptim
²³ ex ipsa ruinae strage congestis saxis, exstruebant. Quum
 operibus obpugnatio lentior esset, scalas per manipulos divi-
 di prætor jussit, ut corona undique mœnia adgressurus; eo
 magis subfecturam ad id multitudinem ratus, quod, qua par-
 te palus urbem cingit, nec adtinebat obpugnari, nec poterat.
 Ipse ab ea parte, qua duæ turres, quodque inter eas muri
 prorutum fuerat, duo millia militum delectorum admovit;
 ut eodem tempore, quo ipse transcendere ruinas cona-
 retur, concursu adversus se oppidanorum facto, scalis va-
 cua defensoribus mœnia capi parte aliqua possent. Haud
 segniter oppidani vim ejus arcere parant. nam super

^f ruinae del. Gron.

²⁰ Quidam vim superbiamque experti] Recte Gronovius existimat excidisse, *Macedonum*: vel, si malueris, *Persei*, aut *regis*. Hic enim Livius loquitur de iis quos Perseo favisse mirum videri debeat. Nec vero ille in Romanos tam asperis verbis uteretur.

²¹ Deteriori atque infirmiori favendo] Scribe favendi. Adhæret enim hoc verbum τῷ studio. GRONOVIVS.

²² Et, si qua declinarent, qui agebant, ictum] Et, si qua declinarent ictum molis illius plumbeæ, qui agebant arietem, ac proinde aliquam muri partem prouerent . . .

²³ Ex ipsa ruinae strage] Gronovianæ editiones omittunt vocem *ruinae*, quæ exstat in prima omnium editione, et apud Sigonium, teste Hearnio.

U. C. 581. stratum ruinis locum, fascibus aridis sarmentorum in-
 A. C. 171. tis, stantes cum ardentibus fascibus accensuros ea se sæpe
 minabantur, ut, incendio ²⁴intersepti ab hoste, spatium ad
 objiendum interiorem murum haberent. Quod inceptum
 eorum fors inpediit. nam tantus repente effusus est imber,
 ut nec accendi facile pateretur, et exstingueret accensa.
 Itaque et transitus per distracta fumantia virgulta patuit;
 et, in unius loci præsidium omnibus versis, mœnia quoque
 pluribus simul partibus scalis capiuntur. In primo tumultu
 captæ urbis seniores inpubesque^g, quos casus obvios obtu-
 lit, passim cæsi: armati in arcem confugerunt: et postero
 die, quum spei nihil superesset, deditione facta, sub corona
 venierunt. Fuerunt autem duo millia ferme et quingenti:
 ornamenta urbis statuæ et tabulæ pictæ, et quidquid pretio-
 sæ prædæ fuit, ad naves delatum: urbs diruta a fundamen-
 tis. ²⁵Inde Thebas ductus exercitus: quibus sine certami-
 ne receptis, urbem tradidit exsulibus, et qui Romanorum
 partis erant: adversæ factionis hominum, fautorumque re-
 gis ac Macedonum ²⁶familias sub corona vendidit. his ges-
 tis in Bœotia, ad mare ac naves rediit.

Perseus
 frustra cas-
 tra Roma-
 na incende-
 re vult.

LXIV. Quum hæc in Bœotia gererentur, Perseus ad Sy-
 curium stativa dierum aliquot habuit. Ubi quum audisset,
 raptim Romanos circa ex agris demessum frumentum con-
 vehere, deinde ante sua quemque tentoria spicas fascibus^h
 desecantem, quo purius frumentum tereret, ingentes acervos
 per tota castra stramentorum fecisse: ratus incendio oppor-
 tuna esse, faces, tædamque, et malleolos stuppæ inlitos pice
 parari jubet: atque ita media nocte profectus, ut prima
 luce adgressus falleret. Nequidquam. primæ stationes ob-
 pressæ tumultu ac terrore suo ceteros exciverunt: sig-
 numque datum est arma extemplo capiendi; simulque
 in vallo, ad portas, miles instructus erat, et intentus propu-
 gnationi castrorum. Perseus et extemplo circumegit
 aciem, et prima inpedimenta ire, deinde peditum signa ferri
 jussit. ipse cum equitatu et levi armatura substitit ad ag-
 men cogendum; ratus, id quod accidit, insecuturos ad ex-
 trema ab tergo carpenda hostes. Breve certamen levis ar-
 maturæ maxime cum procursatoribus fuit. equites pedites-
 que sine tumultu in castra redierunt. Demessis circa sege-

^g impubesque Gron. Crev. . . ^h falcibus Eæd.

²⁴ Intersepti] Conjectura Florebelli a Sigonio adoptata. Prius intercepti.

²⁵ Inde Thebas ductus exercitus] Atqui supra c. 44. Thebani memoran-
 tur decrevisse ut tolleretur regia socie-
 tas, et fidei legatorum Romanorum ci-
 vitatem commendavisse: et c. 46. ten-
 tati a Perseo, nihil moti sunt. Vel igitur

hic alicujus alterius civitatis no-
 men posuerat Livius, vel aliquid omi-
 sit de Thebanis, unde nosse possemus,
 cur adversus eos Romanus exercitus
 ducatur.

²⁶ Familias] Servos et bona. Vid.
 not. 45. ad l. III. c. 55. supra.

tibus, Romani ad Cranoniumⁱ intactum agrum castra mo-
vent. Ibi quum securi, et propter castrorum longinquitatem, et viæ inopis aquarum difficultatem, quæ inter Sycurium et Cranona est, stativa haberent; repente prima luce in imminentibus tumulis equitatus regius cum levi armatura visus ingentem tumultum fecit. Pridie per meridiem profecti ab Sycurio erant: peditum agmen sub lucem reliquerant in proxima planitie. Stetit paullisper in tumulis, elici posse ratus ad equestre certamen Romanos: qui postquam nihil movebant, equitem mittit, qui pedites referre ad Sycurium signa juberet; ipse mox insecutus. Romani equites, modico intervallo sequentes, sicubi sparsos ac dissipatos invadere possent, postquam confertos abire, signa atque ordines servantes, viderunt, et ipsi in castra redeunt.

LXV. Inde, offensus longinquitate itineris, rex ad Mopsium castra movit; et Romani, demessis Cranonis segetibus, in Phalannæum agrum transeunt. Ibi quum ex transfuga cognosset rex, sine ullo armato præsidio passim vagantes per agros Romanos metere, cum mille equitibus, duobus millibus Thracum et Cretensium profectus, quum, quantum accelerare poterat, effuso agmine issent, inproviso adgressus est Romanos. juncta vehicula, pleraque onusta, mille admodum capiuntur, sexcenti ferme homines. Prædam custodiendam ducendamque in castra trecentis Cretensium dedit. ipse, revocato ab effusa cæde equite et reliquis peditum, ducit ad proximum præsidium, ratus haud magno certamine obprimi posse. L. Pompeius tribunus militum præerat, qui perculsos milites repentino hostium adventu in propinquum tumultum recepit, loci se præsidio, quia numero et viribus impar erat, defensurus. Ibi quum in orbem milites coëgisset, ut densatis scutis ab jactu sagittarum et jaculorum sese tuerentur, Perseus, circumdato armatis tumulo, alios adscensum undique tentare jubet, et cominus prælium conserere, alios eminus tela ingerere. Anceps Romanos terror circumstabat: nam neque conferti pugnare propter eos, qui adscendere in tumultum conabantur, poterant: et, ubi ordines procursando solvissent, patebant jaculis sagittisve. Maxime²⁷ cestrosphendonis vulnerantur. hoc illo bello novum genus teli

Cestro-sphendonæ descriptio.

ⁱ Crannonium Gron. Crev.

²⁷ Cestrosphendonis] Hujus teli descriptio quæ sequitur, aliquid habet obscuri: sed multam ei lucem afferunt Græca Polybii verba, ex quibus Livius eam expressit. Illa leguntur apud Suidam, et referuntur a Lipsio, l. IV. Poliorcet. dial. 3. qui ea vertit hoc modo: Cestrus. Novum hoc inventum bello Persico. Ipsum spiculum

bipalme fuit, tubulum habens æqualem mucroni. Huic hastile ligneum insertum erat, longitudine spithamæ mensuram æquans, crassitie, digiti. In hujus medium tres pinnulae e ligno infigebantur, plane breves. Hoc in funda, quæ duo funalia imparia habebat, in medio utrorumque, amento leviter, et ita ut facile solvi posset, ligatum,

U. C. 581. inventum est. Bipalme spiculum hastili semicubitali infixum erat, crassitudine digiti: huic ad libramen pinnæ tres, velut sagittis solent, circumdabantur: funda media duo funalia imparia habebat. cum majori sinu libratum funditor habena rotaret, excussum, velut glans, emicabat. Quum et hoc, et alio omni genere telorum, pars vulnerata militum esset, nec facile jam arma fessi sustinerent, instare rex, ut dederent se, fidem dare, præmia interdum polliceri: nec cujusquam ad deditionem flectebatur animus; quum ex insperato jam obstinatis mori spes adfulsit. Nam quum ex frumentatoribus refugientes quidam in castra nunciassent consuli, circumsideri præsidium; motus periculo tot civium (nam octingenti ferme, et omnes Romani erant) cum equitatu ac levi armatura (accesserant nova auxilia, Numidæ pedites equitesque et elephantum) castris egreditur: et tribunis militum imperat, ut legionum signa sequantur. Ipse, velitibus ad firmanda levium armorum auxilia adjectis, ad tumulum præcedit. consulis latera tegunt Eumenes, Attalus, et Misagenes, regulus Numidarum.

LXVI. Quum in conspectu prima signa suorum circumsessis fuerunt, Romanis quidem ab ultima desperatione recreatus est animus: Perseus, cui primum omnium fuerat, ut, contentus fortuito successu, captis aliquot frumentatoribus occisisque, non tereret tempus in obsidione præsidii; secundum, ea quoque tentata utcumque, quum sciret nihil roboris secum esse, dum liceret intacto, abire; et ipse hostium adventum, elatus successu, mansit, et, qui phalangem arcesserent, propere misit. qua et serius, quam res postulabat, et raptim acta, turbati cursu adversus instructos et præparatos

imponeretur. Tum igitur in circumactione fundæ intentis funalibus mancebat. Quum vero alterum solveretur in emissione, excidens amento suo, velut glans e funda, ferebatur, et cum impetu incidens, quidquid incurrisset valde lædebat. Ad rei totius plenioris expositionem, multa addit Lipsius: ex quibus pauca mutuabimur, plurimis omissis. Ait Livius cestrosphendonem hoc telum dictum: recte. Etsi in Suida pars una vocis modo est, cestrus. Atqui solitaria ea duntaxat veruculum et breve telum notat. Compositio Liviana mixtum hoc complectitur, et telum e funda missum. Bipalme spiculum, id est, semipedale. Sed in Græco hoc distinctius additur, ipsum mucronem palmi fuisse: aulicum, sive tubulum, item palmi. Hastile semicubitale: Polybio σπιθαμίων. Spithama enim est dimidia pars cubiti, dodrans pedis. Adduntur pinnæ tres, quas Græcus monet e ligno fuisse.

Funda media est ipsum fundæ medium; latius illud, cui telum sedet. Funalia duo imparia videntur ex Polybio intelligenda, non duo ex utraque parte; sed utrimque unum, alterum brevius. In hanc mentem nos ducunt hæc Polybii verba: quum alterum e funalibus solveretur in emissione: quæ videntur indicare, duo omnino fuisse funalia, quorum alterum solveretur, altero retento. Cur autem unum brevius fuerit altero, non satis perspicuum nobis est: nisi forte illud quod remanere debebat in manu funditoris, ideo longius erat, ut certius teneri posset. Majore sinu interpretatur Lipsius, majore quam vulgatæ fundæ habere solent. Postremo notandum est id quod a Polybio disertè expressum Livius omisit, de amento, quo telum utiliter illigabatur, ne caderet in rotatu, tum ut vehementius emitterentur.

erant adventuri. Consul anteveniens extemplo praelium U. C. 581. conseruit. Primo resistere Macedones; deinde, ut nulla re A. C. 171. pares erant, amissis trecentis^k peditibus, viginti quatuor primoribus equitum²⁸ ex ala, quam Sacram vocant, inter quos Antimachus etiam praefectus alae cecidit, abire conantur. Ceterum iter prope ipso praelio tumultuosius fuit. Phalanx, abs trepido nuncio adcita, quum raptim duceretur, primo in angustiis captivorum agmini oblata vehiculisque frumento onustis: ²⁹iis caesis, ³⁰ingens ibi vexatio partis utriusque fuit, nullo expectante, utcumque^l explicaretur agmen, sed armatis detrudentibus per praiceps impedimenta, (neque enim aliter via aperiri poterat) jumentis, quum stimulantur, in turba saevientibus. Vix ab incondito agmine captivorum expedierant sese, quum regio agmini percussisque equitibus obcurrunt. Ibi vero clamor jubentium referre signa ruinae quoque prope similem trepidationem fecit: ut, si hostes, introire angustias ausi, longius insecuti essent, magna clades accipi potuerit. Consul, recepto ex tumultu praesidio, contentus modico successu, in castra copias reduxit. Sunt, qui eo die magno praelio pugnatum auctores sint. octo millia hostium caesa, in his Sopatrum et Antipatrum regios duces: vivos captos circiter duo millia octingentos, signa militaria capta viginti septem. Nec incruentam victoriam fuisse: supra quatuor millia et trecentos de exercitu consulis cecidisse: signa ³¹sinistrae alae quinque amissa.

LXVII. Hic dies et Romanis refecit animos, et Persea percudit, ut, dies paucos ad Mopsium moratus, sepulturae maxime militum amissorum cura, praesidio satis valido ad Commum relicto, in Macedoniam reciperet copias. Timotheum quemdam ex regiis praefectis cum modica manu relinquit ad Philam, iussum Magnetas et propinquos tentare. Quum Pellam venisset, exercitu in hiberna dimisso, ipse cum Cotye Thessalonicam est profectus. Eo fama adfertur, Atlesbini regulum Thracum, et Corragum Eumenis praefectum, in Cotyis fines inpetum fecisse: et regionem, Marenen quam vocant, cepisse. Itaque, dimittendum Cotyn ad sua tuenda ratus, magnis proficiscentem donis prosequitur.

Perseus in
Macedo-
niam redit.

^k trecentis Gron.

^l [dum] utcumque Crev.

²⁸ Ex ala quam Sacram vocant] Jam mentio facta est Sacrarum alarum supra c. 58. rursusque fiet infra l. XLIV. c. 42. Susplicamur illas equitum alas circa ipsum regem solitas esse pugnare, ei tuendo speciatim ad dictas, unde et ipsis fortasse *Sacrarum* nomen inditum. Nec aliam esse ducimus *regiam alam*, memoratam Livio l. XXXVII. c. 40.

²⁹ *Iis caesis*] Si hoc referas ad vehi-

cula, ineptum est; si ad captivos, parum verisimile. Aliquid mendi latere videtur.

³⁰ *Ingens ibi vexatio partis utriusque*] Tum phalangis, tum Creten-sium, qui deducebant captivos et praedam. In iis quae sequuntur particula *dum* ex Gronovii mente adjecta est.

³¹ *Sinistrae alae*] Sinistri sociorum peditum corporis.

U. C. 581.
A. C. 171.
Cos. in hi-
berna se
confert.

³³ducenta talenta, semestre stipendium, equitatu numerat, quum primo annum dare constituisset. Consul, postquam profectum Persea audivit, ad Gonnum castra movet, si potiri oppido posset. Ante ipsa Tempe in faucibus situm, Macedoniae claustra tutissima praebet, et in Thessaliam opportunum Macedonibus decursum. Quum et loco et praesidio valido ³⁴inexpugnabilis res esset, abstinit incepto. In Perrhaebiam flexis itineribus, Mallœa primo inpetu capta ac direpta, Tripoli aliaque Perrhaebia recepta, Larissam rediit. inde Eumene atque Attalo domum remissis, Misagenem Numidasque in hiberna in proximis Thessalis^m urbibus distribuit. et partem exercitus ita per totam Thessaliam divisit, ut et hiberna commoda omnes haberent, et praesidio urbibus essent. Q. Mucium legatum cum duobus millibus ad obtinendam Ambraciam misit. Graecarum civitatum socios omnes praeter Achæos dimisit. cum exercitus parte profectus in Achaïam Phthiotim, Pteleum desertum fuga oppidanorum diruit a fundamentis, Antrona voluntate colentium recepit. Ad Larissam deinde exercitum admovit. urbs deserta erat; in arcem omnis multitudo concesserat: eam obpugnare adgreditur. Primi omnium Macedones, regium praesidium, metu excesserant. a quibus relictis oppidani in deditionem extemplo veniunt. Dubitari inde, utrum Demetrias prius adgredienda foret, an in Bœotia ³⁵adspiciendæⁿ res. Thebani, vexantibus eos Coronæis, in Bœotiam arcessebant. ad horum preces, quia hibernis aptior regio, quam Magnesia erat, in Bœotiam duxit.

^m Thessaliæ Gron. Crev.

ⁿ adipiscendæ Eæd.

³² Ducenta talenta] Marcas argenti nostrates 18750.

³³ Quum primo annum dare constituisset] Semestre tantum stipendium numeravit, quamvis primo pollicitus esset solidum iis totius anni stipendium persolutum iri. Hac re notatur Persei

avaritia.

³⁴ Inexpugnabilis res] Lege cum Gronovio urbs.

³⁵ Adipiscendæ res] Displicet ^{σδ} adipiscendæ. An adspiciendæ? quemadmodum supra c. 37. Inde Bœotiam atque Eubœam adspicere jussi.

EPITOME LIBRI XLIII.

PRÆTORES aliquot, eo quod avare et crudeliter provincias administrassent, damnati sunt. *P. Licinius Crassus* proconsul complures in Græcia urbes expugnavit, et crudeliter diripuit. ob id captivi, qui ab eo sub corona venierant, ex senatus-consulto postea restituti sunt. Item a præfectis ¹classium Romanarum multa inpotenter in socios facta. Res præterea a *Perseo* rege in Thracia prospere gestas continet, ²victis Dardanis et Illyrico, cujus rex erat *Gentius*. Motus, qui in Hispania ab *Olonico* factus erat, ipso interemto consedit. *M. Æmilius Lepidus* a censoribus princeps in senatu lectus.

¹ Classium Romanarum] Sic Andreas, Sigonius, alique: melius quam quomodo Gronovianæ editiones habent, Romanorum.

² Victis Dardanis, et Illyrico, cujus rex erat *Gentius*] Hæc parum accurata sunt, sive in librariis culpa, sive in

ipso epitomarum auctore resideat. Aliquot Illyriorum oppida cepit *Perseus*, ut memoratur infra capp. 18. 19. et 20. At non vicit Illyricum; multo minus eam Illyrici partem cujus rex erat *Gentius*, quem in societatem belli perlicere summopere studebat.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XLIII.

U.C. 581.¹ **E**ADEM æstate, qua in Thessalia ¹equestri pugna vicere
A.C. 171. Romani, ²legatus, in Illyricum a consule missus, opulenta
Gesta in Il- duo oppida vi atque armis coëgit in deditionem: omniaque
lyrico. iis sua concessit, ut opinione clementiæ eos, qui Carnun-
tem munitam urbem incolebant, adliceret. postquam nec,
ut dederent se, compellere, neque capere obsidendo pct-
erat; ne duabus obpugnationibus nequidquam fatigatus mi-
les esset, ³quas prius intactas urbes reliquerat, diripuit. Al-
ter consul C. Cassius nec in Gallia, quam sortitus erat,
Cassii Cos. memorabile quidquam gessit: et per Illyricum ducere le-
res gestæ. giones in Macedoniam vano incepto est conatus. Ingres-
sum hoc iter consulem senatus ex Aquileiensium legatis
cognovit: qui, querentes coloniam suam novam et infir-
mam, necdum satis munitam, inter infestas nationes Istrorum
et Illyriorum esse, quum peterent, ut senatus curæ haberet,
quomodo ea colonia muniretur, interrogati, vellentne eam
rem C. Cassio consuli mandari? responderunt, Cassium,
Aquileiam indicto exercitu, profectum per Illyricum in
Macedoniam esse. Ea res primo incredibilis visa: et pro
se quisque credere, Carnis forsitan aut Istris bellum inla-
tum. Tum Aquileienses, nihil se ultra scire, nec audere
adfirmare, quam triginta dierum frumentum militi datum;
et duces, qui ex Italia itinera in Macedoniam nossent, con-
quisitos abductosque. Enimvero senatus indignari, tan-
tum consulem ausum, ut suam provinciam relinqueret, in
alienam transiret; exercitum novo periculoso itinere inter
exterarum gentes duceret, viam tot nationibus in Italiam ape-
raret. Decernunt frequentes, ut C. Sulpicius prætor tres
ex senatu nominet legatos, qui eo die proficiscantur ex

¹ Equestri pugna vicere Romani] Victi fuerant Romani eo prælio quod describitur c. 59. libri præcedentis: superiores fuere eo quod refertur c. 66. Itaque legit Gronovius: *equestri pugna primum victi, deinde vicere Romani*. Sed quum prior pugna maior multo clariorque fuerit, quam posterior, credimus Livium potius scripsisse: *equestri pugna victi fuere Romani*.

² Legatus in Illyricum . . missus] Excidit nomen legati. Non absurde suspicatur Sigonius Q. Mucium fuisse, de quo paulo ante mentio facta est extremo libro XLII.

³ Quas prius intactas urbes] Olim, quam prius intactam urbem. Sigonius mutavit, quia duo oppida capta fuerant.

urbe; et quantum adcelerare possent, Cassium consulem, U. C. 581.
 ubicumque sit, persequantur; nuncient, ne bellum cum ulla A. C. 171.
 gente moveat, nisi cum qua senatus gerendum censuerat.
⁴ Legati hi profecti, M. Cornelius Cethegus, M. Fulvius,
 P. Marcius Rex. Metus de consule atque exercitu distulit
 eo tempore muniendæ Aquileiæ curam.

II. Hispaniæ deinde utriusque legati aliquot populorum Hispano-
 in senatum introducti. Ii, de magistratuum Romanorum rum quere-
 avaritia superbiaque conquesti, nisi genibus ab senatu pe- læ de Mag-
 tierunt, ne se socios fœdius spoliari vexarique, quam hostes, Rom.
 patiantur. Quum et alia indigna quererentur, manifestum
 autem esset, pecunias captas; L. Canuleio prætori, qui
 Hispaniam sortitus erat negotium datum est, ut in singu-
 los, a quibus Hispani pecunias peterent, quinos ⁵ recupera-
 tores ex ordine senatorio daret, patronosque, quos vellent,
 sumendi potestatem faceret. Vocatis in curiam legis re-
 citatum est senatusconsultum, jussique nominare patronos:
 quatuor nominaverunt, M. Porcium Catonem, P. Corne-
 lium Cn. F. Scipionem, ⁶ L. Æmilium L. F. Paullum, C.
 Sulpicium Gallum. ⁷ Cum M. Titinio primum, qui prætor
 A. Manlio, M. Junio consulibus in citeriore Hispania fue-
 rat, recuperatores sumserunt. Bis ampliatus, tertio absolu-
 tus est reus. Dissensio inter duarum provinciarum legatos
 est orta: citerioris Hispaniæ populi M. Catonem et Sci-
 pionem; ulterioris L. Paullum et Gallum Sulpicium patro-
 nos sumserunt. Ad recuperatores adducti a citerioribus
 populis P. Furius Philus, ab ulterioribus M. Matienus. Ille
 Sp. Postumio, Q. Mucio consulibus triennio ante, hic bien-
 nio prius, L. Postumio, M. Popillio consulibus, prætor fue-
 rat. Gravissimis criminibus accusati ambo ampliati que:
 quum dicenda de integro caussa esset, excusati exsili caus-
 sa solum vertisse. Furius Præneste, Matienus Tibur exsu-
 latum abierunt. Fama erat, prohiberi a patronis nobiles ac
 potentes compellare; auxitque eam suspicionem Canuleius
 prætor, quod, omissa ea re, delectum habere instituit. dein
 repente in provinciam abiit, ne plures ab Hispanis vexaren-
 tur. Ita, præteritis silentio oblitteratis, in futurum consul-
 tum ab senatu Hispanis, quod impetrarunt, ⁸ ne frumenti

⁴ *Legati hi profecti*] Sic edidere Gronovii. Prius *legati ii*; unde Sigonius efficiebat *legati III.* id est tres.

⁵ *Recuperatores*] Vid. not. 52. ad l. XXVI. c. 48.

⁶ *L. Æmilium, L. F.*] Vetustiores editiones, et indices ex iis confecti, præferunt *M. F.*

⁷ *Cum M. Titinio . . recuperatores sumserunt*] Recuperatores sibi dari

postularunt, qui inter se et M. Titinium disceptarent; M. Titinio litem intenderunt apud recuperatores.

⁸ *Ne frumenti æstimationem*] Duo videntur hic distingui frumenti genera, æstimatum et emptum, de quibus fuse disserit Cic. in Verr. l. III. Primo quidem magistratibus Romanis frumentum in cellam, id est, in domesticum usum, a provincialibus sumere

U. C. 581. æstimationem magistratus Romanus haberet; neve cogeret
 A. C. 171. vicesimas vendere Hispanos, quanti ipse vellet; et ne præfecti in oppida sua ad pecunias cogendas inponerentur.

III. Et alia novi generis hominum ex Hispania legatio venit. ex militibus Romanis et ex Hispanis mulieribus, cum quibus connubium non esset, natos se memorantes, supra quatuor millia hominum, orabant, ut sibi oppidum, in quo habitarent, daretur. Senatus decrevit, *uti nomina sua apud L. Canuleium profiterentur*: ⁹ *eorumque si quos manumisisset, eos Carteiam ad oceanum deduci placere*. ¹⁰ *Qui Carteiensium domi manere vellent, potestatem fore, uti numero colonorum essent, agro adsignato*. ¹¹ *Latinam eam coloniam fuisse, libertinorumque adpellari*. Eodem tempore ex Africa et Gulussa, Masinissæ regis filius, legatus patris, et Karthaginienses venerunt. Gulussa prior in senatum introductus, et, quæ missa erant ad bellum Macedonicum a patre suo, exposuit; et, si qua præterea vellent imperare, præstaturum ¹² *merito populi Romani est pollicitus*: et monuit Patres conscriptos, ut a fraude Karthaginiensium caverent. *classis eos magnæ parandæ consilium cepisse; specie pro Romanis, et adversus Macedonas: ubi ea parata instructaque esset, ipsorum fore potestatis, quem hostem aut socium habeant*.

* * *

U. C. 582. IV. *** tantum pavorem ingressi castra, ostentantes ca-
 A. C. 170. pita, fecerunt, ut, si admotus extemplo exercitus foret, capi castra potuerint. Tum quoque fuga ingens facta est: et

licebat. Ii igitur pro frumento pecuniam sibi numerari jubebant, prædabanturque in eo quod frumentum grandi pretio æstimarent. Unde videntur hic Hispani impetravisse, ut magistratus Romani frumentum ipsum accipere cogerentur, non frumenti æstimationem, id est, pro frumento pecuniam: vel, si quis malit, ne liceret magistratibus Romanis pretium imponere frumento illi quod in cellam sumere poterant, sed, si vellent sibi pro frumento dari pecuniam æstimatione communi et publica uterentur. Alterum frumenti genus est, emptum. Jubebantur nimirum provinciales certam quamdam frumenti sui partem vendere Romanis. In eam rem magistratus pecuniam e publico accipiebant. Sed ut ex ea aliquid in suum quæstum averterent, vilissimo pretio taxabant frumentum illud quod emere debebant. Hispani igitur, qui vicesimas frumenti sui vendere debebant Romanis, hoc impetrant, ne illas vendere cogerentur, quanti vellet magistratus Romanus.

⁹ *Eorumque si quos manumisisset]* Ex his verbis, et appellatione coloniae infra, cui nomen imponitur, *Libertinorum colonia*, inferri debet hos servos fuisse, ac proinde natos ex ancillis. Qui enim non ex legitimo matrimonio nascitur, matrem sequitur ex communi gentium jure. Vid. l. I. Institut. Justiniani, tit. 4. Ac proinde hi hybridae si nati essent ex liberis mulieribus, liberi et ipsi fuissent, nec proinde manumissione opus habuissent.

¹⁰ *Qui Carteiensium domi manere vellent]* Simile decretum memoravit Livius de Antiatribus, l. VIII. c. 14.

¹¹ *Latinam eam coloniam fuisse]* Lege cum Gronovio esse. Hoc enim ipso tempore illa colonia deducitur.

¹² ** Merito populi Romani]* Ut postularent merita populi Romani in Masinissam. Eodem modo locutus est Livius supra XXVIII. 9. *Se vero ea quæ postularent decernere, Patres, merito deorum primum, dein secundum deos, consulum, responderunt.*

erant, qui legatos mittendos ad pacem precibus petendam U. C. 582. censerent: civitatesque complures, eo nuncio audito, in de- A. C. 170. ditionem venerunt. quibus purgantibus sese, culpamque in duorum amentiam conferentibus, qui se ultro ad pœnam ipsi obtulissent, quum veniam dedisset prætor; profectus extemplo ad alias civitates, omnibus imperata facientibus, quieto exercitu pacatum agrum, qui paullo ante ingenti tumultu arserat, peragravit. Hæc lenitas prætoris, qua sine sanguine ferocissimam gentem domuerat, eo gratior plebi Patribusque fuit, quo crudelius avariusque in Græcia bellatum, et ab consule Licinio et ab Lucretio prætore, erat. Lucretium tribuni plebis absentem concionibus assi- In Luere-
dus lacerabant, quum reipublicæ caussa abesse excusaret- tium inve-
tur: sed tum adeo vicina etiam inexplorata erant, ut is eo huntur Tr.
tempore in agro suo Antiati esset, aquamque ex manubiis An- Pl.
tium ex flumine Loracinæ duceret. Id opus ¹³centum tri-
ginta millibus æris locasse dicitur. tabulis quoque pictis ex
præda fanum Æsculapii exornavit. Invidiam infamiam-
que ab Lucretio averterunt ¹⁴in Hortensium successorem
ejus Abderitæ legati, flentes ante curiam, querentesque, *op-* Abderita-
pidum suum ab Hortensio expugnatum ac direptum esse. rum quere-
Caussam excidii fuisse urbi, quod, quum ¹⁵*centum millia de-* læ de Hor-
nariûm et ¹⁶*triticî quinquaginta millia modîum imperaret,* tensio.
¹⁷*spatium petierunt, quo de ea re et ad Hostilium consulem, et*
Romam mitterent legatos. Vixdum ad consulem se pervenisse,
et audisse oppidum expugnatum, principes securi percussos, sub
corona ceteros venisse. ¹⁸Indigna senatui visa: decreverunt-
que eadem de Abderitis, quæ de Coronæis decreverant
priore anno; eademque pro concione edicere ¹⁹Q. Mænium
prætorem jusserunt. Et legati duo, C. Sempronius Blæsus,
Sex. Julius Cæsar, ad restituendos in libertatem Abderitas
missi. Iisdem mandatum, ut et Hostilio consuli et Hor-
tensio prætori nunciarent, senatum Abderitis injustum bel-
lum inlatum, conquirique omnes, qui in servitute sint, et
restitui in libertatem, æquum censere.

V. Eodem tempore de C. Cassio, qui consul priore anno fuerat, tum tribunus militum in Macedonia cum A. Hosti-

¹³ *Centum triginta millibus æris]* Assibus 130000. id est, marcis argenti nostratibus circiter 127.

¹⁴ *In Hortensium successorem]* Hinc apparet Hortensium hoc anno præto-rem fuisse, et classem cum ora Græciæ maritima sortitum esse.

¹⁵ *Centum millia denariûm]* Mar- cas argenti 1562. uncias 4.

¹⁶ *Triticî quinquaginta millia mo-* diûm] Modios Parisienses fere 38542.

¹⁷ *Spatium petierunt]* Mallet Gro-

novius petierint.

¹⁸ *Indigna senatui visa]* Lege cum eodem vel *Indigna res senatui visa;* vel, *Indigna ea senatui visa.*

¹⁹ *Q. Mænium prætozem]* Hic ha- bemus alterius adhuc prætoris nomen: cui jurisdictionem obtigisse patet ex eo quod nunc quoque in urbe sit; pe- regrinam, ex eo quod collega ejus M. Retius, infra c. 11. ea agat quæ ad præ- toris urbani officium pertinebant.

U. C. 582.
A. C. 170.
Querelæ de
Cassio.

lio erat, querelæ ad senatum delatæ sunt, et legati regis Gallorum Cincibili venerunt. Frater ejus verba in senatu fecit, questus, Alpinorum populorum agros sociorum suorum depopulatum C. Cassium esse, et inde multa millia hominum in servitutem abripuisse. Sub id tempus Carnorum Istrorumque et Iapydum legati venerunt: *Duces sibi ab consule Cassio primum imperatos, qui in Macedoniam ducenti exercitum iter monstrarent: pacatum ab se, tamquam ad aliud bellum gerendum, abisse: inde ex medio regressum itinere hostiliter peragrasse fines suos: passim rapinasque et incendia facta: nec se ad id locorum scire, propter quam causam consuli pro hostibus fuerint.* Et regulo Gallorum absenti, et his populis responsum est, *Senatum ea, quæ facta querantur, neque scisse futura, neque si sint facta, probare. Sed indicta causa damnari absentem consularem virum, injurium esse, quum is reipublicæ causa absit. Ubi ex Macedonia redisset C. Cassius, tum, si coram eum arguere vellent, cognita re senatum daturum operam, uti satisfiat.* Nec responderi tantum iis gentibus, sed legatos mitti, duos ad regulum trans Alpes, tres circa eos populos placuit, qui indicarent, quæ Patrum sententia esset. Munera mitti legatis ex ²⁰binis millibus æris censuerunt. duobus fratribus regulis hæc præcipua, torques duo ²¹ex quinque pondo auri facti, et ²²vasa argentea quinque ex viginti pondo, et duo equi phalerati cum agasonibus, et equestria arma ac sagula; et comitibus eorum vestimenta liberis servisque. Hæc missa: illa petentibus data, ut denorum equorum iis commercium esset, educendique ex Italia potestas fieret. legati cum Gallis missi trans Alpes, C. Lælius, M. Æmilius Lepidus: ad ceteros populos C. Sicinius, P. Cornelius Blasio, T. Memmius.

VI. Multarum simul Græciæ Asiæque civitatum legati Romam convenerunt. Primi Athenienses introducti: ii, *se, quod navium habuerint militumque, P. Licinio consuli et C. Lucretio prætori misisse exposuerunt, quibus eos non usos* ²³*frumenti sibi centum millia imperasse: quod, quamquam sterilem terram arent, ipsosque etiam agrestes peregrino frumento alerent, tamen, ne deessent officio, confecisse; et alia, quæ imperarentur, præstare paratos esse.* Milesii, nihil præstitisse memorantes, si quid imperare ad bellum senatus vellet, præstare se paratos esse, polliciti sunt. Alabandenses

20 Binis millibus æris] Marcis argenti nostratibus 3. uncia 1.

21 Ex quinque pondo auri] Septem marcis nostratibus, unciis 6. semuncia 1.

22 Vasa argentea quinque ex vigin-

ti pondo] Ex marcis nostratibus 31. unciis 2.

23 Frumenti . . centum millia] Supple, modium. Modios Parisienses fere 77084.

templum Urbis Romæ se fecisse commemoraverunt, ludos-
que anniversarios ei Divæ instituisse: et ²⁴ coronam auream
quingenta pondo, quam in Capitolio ponerent, donum
Jovi optimo maximo, adtulisse, et scuta equestria trecenta;
ea, cui jussissent, tradituros. Donum ut in Capitolio po-
nere, et sacrificare liceret, petebant. ²⁵ Hoc Lampsaceni,
²⁶ octoginta pondo coronam adferentes, petebant, commemo-
rantes, *Discessisse se a Perseo, postquam Romanus exercitus
in Macedoniam venisset, quum sub ditione Persei, et ante
Philippi fuissent. Pro eo, et quod imperatoribus Romanis
omnia præstitissent, id se tantum orare, ut in amicitiam populi
Romani reciperentur: et, si pax cum Perseo fieret, exciperen-
tur,* ²⁷ ne in regiam potestatem reciperentur. Ceteris legatis
comiter responsum; Lampsacenos in sociorum formulam
referre Q. Mænius prætor jussus. munera omnibus in sin-
gulos binum millium æris data. Alabandenses scuta repor-
tare ad A. Hostilium consulem in Macedoniam jussi. Et
ex Africa legati ²⁸ simul Karthaginiensium, ²⁹ tritici decies
centum millia et ³⁰ hordei quingenta indicantes se ad mare
devecta habere, ut, quo senatus censuisset, deportarent. *Id
munus officiumque suum scire minus esse, quam pro meritis
populi Romani et voluntate sua: ³¹ sed sæpe alias, bonis in re-
bus utriusque populi, se gratorum fideliumque socium muneribus
functos esse.* Item Masinissæ legati, tritici eandem summam
polliciti, et mille et ducentos equites, duodecim elephantos:
et, si quid aliud opus esset, uti^a imperaret senatus: æque
propenso animo, ac quæ ipse ultro pollicitus sit, præstatu-
rum esse. Gratiæ et Karthaginiensibus et regi actæ; ro-
gatique, ut ea, quæ pollicerentur, ad Hostilium consulem in
Macedoniam deportarent. Legatis in singulos binum millium
æris munera missa.

VII. Cretensium legatis, commemorantibus, se, quantum
sibi imperatum a P. Licinio consule esset sagittariorum, in

^a ut Gron. Crev.

²⁴ Coronam auream quingenta pondo] Marcarum nostratium 78. unciae l.

²⁵ Hoc Lampsaceni] Recte Gronovius: Hoc et Lampsaceni.

²⁶ Octoginta pondo] Marcarum Parisiensium 125.

²⁷ Ne in regiam potestatem reciperentur] Lege cum Gronovio reciderent.

²⁸ Simul] Superflua vocula, vel quæ potius indicet pluscula excidisse. Fortassis: legati simul Carthaginiensium et Masinissæ venerunt: Carthaginensium, tritici etc.

²⁹ Tritici decies centum millia] Nempe modium. Modios nostrates

paulo plus 770833. Hordei quingenta millia modium. Modios nostrates plus 385416.

³⁰ Hordei quingenta] Conjectura Sigonii. Vetus exemplar habuit quingenta.

³¹ Sed sæpe alias] Hæc sane parum cohærent cum iis quæ præcedunt. Tamen possumus ita accipere, ut Carthaginienses mediocritati munerum suorum ideo nunc ignoscendum censeant, quod sæpe alias, quum bonæ essent res utriusque populi, fidelium sociorum officium alacrius impleverint: nunc quum solliciti agerent ob hærentem lateri Masinissam, nihil amplius sese posse præstare.

U. C. 582. Macedoniam misisse, quum interrogati non inficiarentur,
 A. C. 170. *apud Persea majorem numerum sagittariorum, quam apud Romanos, militare, responsum est: Si Cretenses bene ac gnaviter destinarent potio-rem populi Romani, quam regis Persei, amicitiam habere, senatum quoque Romanum iis, tamquam certis sociis, responsum daturum esse. Interea nuntiarent suis, placere senatui, dare operam Cretenses, ut, quos milites ³² intra ^b praesidia regis Persei haberent, eos primo quoque tempore domum revocarent.* Cretensibus cum hoc responso dimissis, Chalcidenses vocati; ³³ quorum legatio ipso introitu, ob id quod Mictio ^c princeps eorum pedibus captus lectica est introlatus, ultimae necessitatis extemplo visa res: ³⁴ in qua ita adfecto excusatio valetudinis, aut ne ipsi quidem petenda visa foret, aut data petenti non esset. Quum sibi nihil vivi reliquum, praeterquam linguam ad deplorandas patriae suae calamitates, praefatus esset, exposuit civitatis primum suae benefacta, et vetera, et ea, quae Persei bello praestitissent ducibus exercitibusque Romanis: tum quae primo C. Lucretius in populares suos praetor Romanus superbe, avaro, crudeliter fecisset: deinde quae tum cum maxime L. Hortensius faceret. Quemadmodum omnia sibi, etiam iis, quae patiantur, tristiora, patienda esse ducant potius, quam se dedant Persi. *Quod ad Lucretium Hortensiumque adtineret, scire, tutius fuisse claudere portas, quam in urbem eos accipere.* ³⁵ Qui ^d exclusissent eos, Emathiam, Amphipolim, Maroneam, Aenum, incolumes esse: apud se templa omnibus ornamentis compilata; ³⁶ spoliataque sacrilegiis ^e C. Lucretium navibus Antium devexisse, libera corpora in servitutem abrepta, fortunas sociorum populi Romani direptas esse, et quotidie diripi. Nam, ex instituto C. Lucretii, Hortensium quoque in tectis hieme pariter atque aestate navales socios habere, et domos suas plenas turba nautica esse; versari inter se, conjuges, liberosque suos, ³⁷ quibus nihil neque dicere pensi, neque facere.

^b inter Gron.
 crevii Crev.

^c Miction Gron. Crev.

^d Quae Gron.

^e spoliataque sacrilegiis Crev.

32 *Intra praesidia regis*] Sic prima editio, teste Hearnio, melius quam, ut recentiores, *inter praesidia*. Vid. not. 40. ad l. XXXVIII. c. 11.

33 *Quorum legatio ipso introitu . . . ultimae necessitatis extemplo visa res*] Haec nobis pingue quiddam et inelegans redolent. Libenter legeremus, deleta voce legatio: Quorum ipso introitu . . . ultimae necessitatis extemplo visa res: ita ut $\tau\delta$ quorum penderet ab his verbis ipso introitu.

34 *In qua*] Quoniam ita affectus tamque male se habens, aut ipse petendam non existimasset a civibus suis,

aut petens non impetrasset, excusatione valetudinis, veniam hujus tam longi tamque laboriosi Chalceae Romanam itineris.

35 *Qui exclusissent eos*] Haec est vetus lectio. Sigonius legi jussit *quae*, propterea quod nomina urbium sequantur. Sed novum non est urbes poni pro civibus.

36 *Spoliataque sacrilegiis*] Hanc Gronovii emendationem admisit in textum Clericus. Vulgo *spoliataque sacrilegiis*.

37 *Quibus nihil neque dicere pensi, neque facere*] Lege cum Sigonio: qui-

VIII. Arcessere in senatum Lucretium placuit, ut discep- U. C. 502.
taret coram, purgaretque sese. Ceterum multo plura præ- A. C. 170.
sens audivit, quam in absentem jacta erant; et graviores
potentioresque accessere accusatores duo tribuni plebis,
M.^f Juventius Thalna et Cn. Aufidius. Ii non in senatu
modo eum lacerarunt, sed in concionem etiam pertracto,
multis objectis probris, diem dixerunt. Senatus jussu Chal-
cidensibus Q. Mænius prætor respondit: *Quæ bene meritos* Senatus
sese, et ante, et in eo bello, quod geratur, de populo Romano responsum.
dicant, ea et scire vera eos referre senatum, et, perinde ac de-
beant, grata esse. Quæ facta a C. Lucretio, fierique ab L.
Hortensio prætoribus Romanis querantur; ea neque facta,
neque fieri voluntate senatus, quem non posse existimare? qui
sciat, bellum Persi, et ante Philippo patri ejus, intulisse popu-
lum Romanum pro libertate Græciæ: ³⁸ *non ut ea a magistra-*
tibus sociis atque amicis paterentur. Literas se ad L. Horten-
sium prætorem daturus esse; quæ Chalcidenses querantur acta,
ea senatui non placere: si qui in servitutem liberi venissent,
ut eos conquirendos primo quoque tempore, restituendosque in
libertatem curaret: sociorum navalium neminem, ³⁹ *præter ma-*
gistros, in hospitia deduci æquum censere. Hæc Hortensio
jussu senatus scripta. Munera binûm millium æris legatis
missa, et vehicula Mictioni ⁴⁰ publice locata, quæ eum
Brundisium commode perveherent. C. Lucretium, ubi dies,
quæ dicta erat, venit, tribuni ad populum accusarunt, mul-
tamque ⁴¹ decies centum millium æris dixerunt. Comitibus
habitis, omnes quinque et triginta tribus eum condemnarunt.

IX. In Liguribus eo anno nihil memorabile gestum. nam In Liguria
nec hostes moverunt arma, neque consul in agrum eorum
legiones induxit: et, satis explorata pace ejus anni, ⁴² mili-
tes duarum legionum Romanarum intra dies sexaginta,
quam in provinciam venit, dimisit. sociorum nominis La-
tini exercitu mature in hiberna Lunam et Pisas deducto,
ipse cum equitibus Galliæ provinciæ pleraque oppida adiit.
Nusquam alibi, quam in Macedonia, bellum erat: suscep-

^f M. I. M. Crev.

bus nihil neque dicere pensi sit, neque
facere: quemadmodum supra l. XLII.
c. 23. Id illi, cui nihil pensi sit, facile
esse.

38 Non ut ea] Non ut Græci talia
paterentur a magistratibus sociis atque
amicis, qualia Chalcidenses ab Lucre-
tio et Hortensio passi fuerant. Gro-
novius vult legi socii atque amici:
quod fortasse elegantius videri possit.

39 Præter magistros] Videntur hi
magistri sociorum navalium iidem es-
se, qui interdum, ut supra l. XXIX.

c. 25. navium magistri dicuntur: et
dignitate gubernatoribus superiores e-
rant, ut colligitur ex l. XLV. c. 42. in-
fra.

40 Publice locata] Publica populi
Romani impensa præbita, certo pretio
redemptoribus condicto.

41 Decies centum millium æris]
Marcarum argenti Parisiensium 1562.
unciarum 4.

42 Milites... dimisit] Hoc debetur
Sigonio. Prius divisit.

U.C. 582. tum tamen et Gentium Illyriorum regem habebant. itaque
 A.C. 170. et octo naves ornatas a Brundisio senatus censuit mittendas
 Res in Illy- ad C. Furium legatum Issam, qui cum præsidio duarum
 rico gestæ. Issensium navium insulæ præerat. duo millia militum in eas
 naves sunt inposita, quæ Q. Mænius prætor ex senatuscon-
 sulto in ea parte Italiæ, quæ objecta Illyrico est, conscrip-
 sit: et consul Hostilius Ap. Claudium in Illyricum cum
 quatuor millibus peditum misit, ut adcolas Illyrici ⁴³tuta-
 rentur. qui, non contentus iis, quas adduxerat, copiis, auxi-
 lia ab sociis conrogando, ad octo millia hominum vario ge-
 nere armavit: peragratæque omni ea regione, ad Lychni-
 dum Dassaretiorum consedit.

Ap. Clau-
 dius ab
 Uscanensi-
 bus casus.

X. Haud procul inde Uscana oppidum finium ⁴⁴plerumque
 Persei erat. decem millia civium habebat, et modicum,
 custodiæ caussa, Cretensium præsidium. Inde nuncii ad
 Claudium occulti veniebant: *Si propius copias admovisset,*
paratos fore, qui proderent urbem. Et operæ pretium esse,
non se amicosque tantum, sed etiam milites præda expleturum.
 Spes cupiditati admota ita obcæcavit animum, ut nec ex
 iis, qui venerunt⁵, quemquam retineret; nec obsides, pig-
 nus futuros furto et fraude agendæ rei, posceret; nec miteret
 exploratum; nec fidem acciperet. die tantum statuta
 profectus a Lychnido, duodecim millia ab urbe, ad quam
 tendebat, posuit castra. Quarta inde vigilia signa movit,
 mille ferme ad præsidium castrorum relictis: incompositi,
 longo agmine effusi, infrequentes, quum nocturnus error
 dissiparet, ad urbem pervenerunt. Crevit negligentia, post-
 quam neminem armatum in muris viderunt. Ceterum, ubi
 primum sub jactu teli fuerunt, duabus simul portis erumpi-
 tur; et ad clamorem erumpentium ingens strepitus e muris
 ortus ululantium mulierum cum crepitu undique æris: et
 incondita multitudo, turba inmixta servili, variis vocibus
 personabat. Hic tam multiplex undique objectus terror
 effecit, ne sustinere primam procellam eruptionis Romani
 possent. Itaque fugientes plures, quam pugnantes, inter-
 emti sunt: vix duo millia hominum cum ipso legato in
 castra perfugerunt. Quo longius iter in castra erat, eo plu-
 res fessos consecrandi hostibus copia fuit. Ne moratus
 quidem in castris Appius, ut suos dissipatos fuga colligeret,
 (quæ res palatis per agros saluti fuisset) ad Lychnidum
 protinus reliquias cladis reduxit.

XI. Hæc et alia, haud prospere in Macedonia gesta, ex
 Sex. Digitio tribuno militum, qui sacrificii caussa Roman

z venerant Gron. Crev.

⁴³ Tutarentur] Magis placeret tu-
 taretur; nempe Ap. Claudius.

⁴⁴ * Plerumque] Hoc oppidum in

finibus Macedoniae et Illyrici positum,
 modo hujus, modo illius ditionis fue-
 rat; sed, ut plurimum, Macedonicæ.

venerat, sunt audita. Propter quæ veriti Patres, ne quæ U.C. 582. major ignominia acciperetur, legatos in Macedoniam, M. A.C. 170. Fulvium Flaccum, et M. Caninium Rebilum, miserunt, qui comperta, quæ agerentur, referrent: et ⁴⁵ ut A. Hostilius consul comitia consulibus subrogandis ita ediceret, uti mense Januario comitia haberi possent, et ut primo quoque tempore in urbem rediret. Interim ⁴⁶ M. Ræcio^h prætori mandatum, ut edicto senatores omnes ex tota Italia (nisi qui reipublicæ causa abessent) Romam revocaret. Qui Romæ essent, ne quis ultra mille passuum ab Roma abessetⁱ. Ea, uti senatus censuit, sunt facta. Comitia consularia ⁴⁷ ante diem quintum Kalendas Septembres fuere. Creati consules sunt Q. Marcius Philippus iterum et Cn. Servilius Cæpio. post diem tertium prætores sunt facti C. Decimius, M. Claudius Marcellus, C. Sulpicius Gallus, C. Marcius Figulus, Ser. Cornelius Lentulus, P. Fonteius Capito. Designatis prætoribus præter duas urbanas, quatuor provinciæ sunt decretæ; Hispania, et Sardinia, et Sicilia, et classis. Legati ex Macedonia, exacto admodum mense Status rerum in Macedonia. Februario, redierunt. Hi, quas res ea æstate prospere gessisset rex Perseus, referebant, quantusque timor socios populi Romani cepisset, tot urbibus in potestatem regis reductis. *Exercitum consulis infrequentem commeatibus vulgo datis* ⁴⁸ *per ambitionem esse: culpam ejus rei consulem in tribunos militum, contra illos in consulem conferre. Ignominiam, Claudii temeritate acceptam,* ⁴⁹ *elevare eos Patres acceperunt, qui perpauca Italici generis, et magna ex parte tumultuario delectu conscriptos ibi milites amissos referebant.* Consules designati, ubi primum magistratum inissent, de Macedonia referre ad senatum jussi: destinatæque provinciæ iis sunt Italia et Macedonia. Hoc anno intercalatum est: ⁵⁰ tertio

^h Retio Gron. Crev.

ⁱ abessent Gron.

⁴⁵ Ut A. Hostilius . . . comitia . . . ita ediceret, uti mense Januario comitia haberi possent] Vacat posterius illud comitia, ut observat recte Gronovius.

⁴⁶ M. Retio prætori mandatum] Ergo M. Retius prætor urbanus hoc anno fuit. Editi hactenus habent Retio. Pighius per diphthongum effert hoc nomen, Ræcius. Nobis consultius visum est eam sequi scripturam, quam reperimus l. XXVII. Livii, c. 36. ubi M. Retius, fortasse hujus prætoris pater, sic nominatur et scribitur.

⁴⁷ Ante diem quintum Kalendas Septembres] Lege omnino cum Pighio Kalendas Februarias. Supra enim dicitur A. Hostilio imperatum, ita comitia consulibus subrogandis ediceret,

uti mense Januario haberi possent: et infra, post consulum prætorumque comitia, legati ex Macedonia exacto admodum mense Februario rediisse memorantur.

⁴⁸ * Per ambitionem] Per pravam indulgentiam, captandæ militum gratiæ causa.

⁴⁹ Elevare eos Patres acceperunt] Duo postrema verba dele cum Freinshemio et Gronovio. Sed nihil aliud novandum. Dicunt legati magnam esse cladem eam quæ Ap. Claudii temeritate accepta fuerat: eosque qui referebant perpauca Italici generis in ea amissos, elevare ac minuere contra rei veritatem illius cladis ignominiam.

⁵⁰ Tertio die post Terminalia Ka-

U. C. 583. die post Terminalia Kalendæ intercalares fuere. Sacerdotes
A. C. 169. intra eum annum mortui, ⁵¹ L. Flamininus ** pontifices duo
decesserunt, L. Furius Philus et C. Livius Salinator. in lo-
cum Furii T. Manlium Torquatum, in Livii M. Servilium
pontifices legerunt.

Q. Marcio XII. Principio insequentis anni quum consules novi Q.
II. Cn. Ser- Marcus et Cn. Servilius de provinciis retulissent, primo
vilio Coss. quoque tempore aut comparare eos inter se Italiam et Ma-
Exercitus. cedoniam, aut sortiri placuit: priusquam id sors cerneret,
in incertum, ne quid gratia momenti faceret, in utramque
provinciam, quod res desideraret supplementi, decerni. In
Macedoniam peditum Romanorum sex millia, sociorum no-
minis Latini sex millia: equites Romanos ducentos quin-
quaginta, socios trecentos. Veteres milites dimitti, ita ut
in singulas Romanas legiones ne plus sena millia peditum,
trecenti^k equites essent. Alteri consuli nullus certus finitus
numerus civium Romanorum, quem in supplementum lege-
ret. id modo finitum, ut duas legiones scriberet, quæ quina
millia peditum et ducenos haberent, equites trecentos. ⁵² La-
tinorum¹ major, quam collegæ, decretus numerus: peditum
detem millia et sexcenti equites. quatuor præterea legiones
scribi jussæ, quæ, si quo opus esset, educerentur. ⁵³ Tribu-
nos his^m, non permissum, ut consules facerent: populus
creavit. Sociis nominis Latini sexdecim millia peditum, et
mille equites imperati. Hunc exercitum parari tantum
placuit, ut exiret, si quo res posceret. Macedonia maxime

^k trecenti Gron.

¹ Peditum Latinorum Ead.

^m iis Crev.

lendæ Intercalares fuere] Terminalia, festus dies dei Termini, de quo vid. not. 12. ad l. I. c. 55. celebrabantur septimo Kal. Martias. Kalendæ Intercalares sunt Kalendæ mensis Inter-
calaris, de quo egimus ad l. I. c. 19. Ceterum hic aliqua est difficultas. Etenim intercalatum esse semper post-
ridie Terminalia colligi videtur ex Var-
rone, l. V. de Lingua Lat. et ex Ma-
crobio, l. I. Sat. c. 13. Itaque Putea-
neus existimat, libro de Bissexto, c. 2.
legendum hic esse postridie Termina-
lia. Sed si hic status et solennis fuit
dies Kalendis Intercalariis, ita ut
nulla unquam ea in re varietas fuerit,
quid atinebat id a Livio notari? Dod-
wellus Dissert. X. de Cyclis Rom. Sect.
19. et seq. suspicatur, præeunte aliqua-
tenus Macrobio, diem unum a Pontifi-
cibus per hunc annum exemptum fu-
isse, qui dies nunc redditur, ut plenum
sit anni orbis spatium, et interponitur
inter Terminalia, et Kalendas Inter-
calares. Quia autem id non semper
accidebat, imo hic præter solitum in-

tercalandi morem fiebat, ideo notatur
a Livio.

⁵¹ L. Flamininus augur] Adjecit Si-
gonius nomen sacerdotii, quo præditum
fuisse Flamininum existimat. Nempe
l. XXV. c. 2. L. Flamininus fit augur
in locum P. Furii Philii. Sed deest
etiam nunc hoc loco nomen ejus qui in
Flaminini locum suffectus est.

⁵² Latinorum major] Olim peditum
Latinorum. Gronovius deleri jussit
vocem peditum, quæ male huc ex sub-
sequente versu immigrat.

⁵³ Tribunos iis] Mallemus his. Sen-
sus est: in has quatuor legiones non
a consulibus tribuni, sed a populo dati
sunt. Nempe initio belli Macedonici,
tertio ante hunc anno, permissum fue-
rat consulibus prætoribusque, ut eo
anno tribunos militum facerent. Vid.
l. XLII. c. 31. Id et duobus annis qui
secuti sunt, videtur esse servatum, nisi
quod in hisce quatuor legionibus, de
quibus modo actum est, jus suum po-
pulus usurpare voluit, et tribunos mi-
litum suffragiis creare.

curam præbebat. in classem mille socii navales cives Ro- U. C. 583.
mani libertini ordinis, ex Italia*^u scribi jussi; totidem ut A. C. 169.
ex Sicilia scriberentur: et, cui ea provincia evenisset, man-
datum, ut eos in Macedoniam, ubicumque classis esset, de-
portandos curaret. In Hispaniam tria millia peditum Ro-
manorum in supplementum, trecenti equites decreti. Finitus
ibi quoque in legiones militum numerus, peditum quina
millia, treceni et triceni^o equites. Et sociis imperare præ-
tor, cui Hispania obvenisset, jussus quatuor millia peditum,
et trecentos equites.

XIII. Non sum nescius, ab eadem negligentia, qua nihil
Deos portendere vulgo nunc credant, ⁵⁴neque nunciari
⁵⁵admodum nulla^p prodigia in publicum, neque in annales
referri. ceterum et mihi, vetustas res scribenti, nescio quo
pacto, ⁵⁶antiquus fit animus; ⁵⁷et quædam religio tenet,
quæ illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint,
ea pro dignis habere, quæ in meos annales referam. Anag-
nia duo prodigia eo anno sunt nunciata; facem in cælo ^{Prodigia.}
conspectam, et bovem feminam locutam publice ali. Min-
turnis quoque per eos dies ⁵⁸cæli ardentis species adfulse-
rat. Reate imbri lapidavit. Cumis in arce Apollo triduum
ac tres noctes lacrimavit. in urbe Romana duo æditui nun-
ciarunt, alter, in æde Fortunæ anguem jubatum a compluri-
bus visum esse: alter, in æde ⁵⁹Primigeniæ Fortunæ, quæ
in colle est, duo diversa prodigia; palmam in area enatam,
et sanguine interdium pluisse. Duo non suscepta prodigia
sunt, alterum quod in privato loco factum esset, palmam
enatam inpluvio suo T. Marcius Figulus nunciabat: alte-
rum, quod in loco peregrino, Fregellis in domo L. Atræi
hasta, quam filio militi emerat, interdium plus duas horas ar-
sisse, ita ut nihil ejus ambureret ignis, dicebatur. Publico-
rum prodigiorum caussa ⁶⁰libri a decemviris aditi; quadra-

^u nota lacunæ abest Gron. Crev. ^o trecenti et triginta Eæd. ^p ulla Crev.

⁵⁴ Neque nunciari admodum nulla
prodigia] Sic edidit obsecutus Grono-
vio Clericus. Vulgati habent manifes-
tum mendum, nulla.

⁵⁵ * Admodum] Fere.

⁵⁶ Antiquus fit animus] Quædam
editiones sit. Sed vetustiores, et ea
quoque quæ ab Hearnio adornata est,
id habent quod edidimus.

⁵⁷ Et quædam religio tenet . . . pro
dignis habere] Videtur legendum esse
potius indignis. Religioni enim ea ha-
bere dicimur, quæ aversamur, quæ fa-
cere aut fieri nolumus, non ea quæ
præoptamus. Sic l. V. c. 23. Jovis
Solisque equis æquiparari dictatorem
in religionem etiam trahebant. Et Ter.

Heaut. II. l. 16. religio est dicere.

* Si quis tamen vulgatam lectionem
tueri velit, habet quo nitatur exem-
plum e l. X. Liviano, c. 27. Vid. ibi
not. 55.

⁵⁸ Cæli ardentis species affulserat]
Gronovius mallet effulserat, ut l. XLI.
c. 21. Tres simul soles effulserunt.

⁵⁹ Primigeniæ] Olim Primigenæ.
Correxerit Gronovius.

⁶⁰ Libri a decemviris aditi . . . et
addiderunt] Locus fractus, quem hoc
modo restituit Gronovius: Libris de-
cemviri aditis, quadraginta majoribus
hostiis quibus diis consules sacrificarent,
ediderunt, et uti. Verbum ediderunt
hac in re solenne est, nec potest dubi-

U. C. 583. ginta majoribus hostiis quibus Diis consules sacrificarent,
A. C. 169. et addiderunt, uti supplicatio fieret, cunctique magistratus circa omnia pulvinaria victimis majoribus sacrificarent, populusque coronatus esset. Omnia, uti decemviri ⁶¹ præierunt, facta.

Censores. XIV. Censoribus deinde creandis comitia edicta sunt. petierunt censuram principes civitatis, C. Valerius Lævinus, L. Postumius Albinus, P. Mucius Scævola, M. Junius Brutus, C. Claudius Pulcher, Ti. Sempronius Gracchus. Hos duos censores creavit populus Romanus. Quum delectus habendi major, quam alias, propter Macedonicum bellum cura esset, consules plebem apud senatum accusabant, ⁶²quod et juniores non responderent. Adversus quos ⁶³C. Sulpicius et M. Claudius tribuni plebis causam egerunt. *Non consulibus, sed ambitiosis consulibus, delectum difficilem esse.* ⁶⁴*neminem invitum militem ab iis fieri.* ⁶⁵*Id ita ut esse scirent et Patres conscripti, prætores,* ⁶⁶*quibus et vis imperii minor et auctoritas esset, delectum, si ita senatui videretur, perfecturos esse.* Id prætoribus ⁶⁷magna Patrum * non sine sugillatione consulum, mandatum est. Censores, ut eam rem adjuvarent, ita in concione edixerunt, *Legem censui censendo dicturos esse, ut,* ⁶⁸*præter commune omnium civium jusjurandum, hæc adjurarent: Tu minor annis sex et quadraginta es, tuque ex edicto C. Claudii, Ti. Sempronii censorum ad delectum prodito: et, quotiescumque delectus erit,* ⁶⁹*quem hic censores magistratum habebunt^p, si miles factus non eris, in delectu prodibis.* Item, quia fama erat, multos ex Mace-

Delectus a
prætoribus
habitus.

P his censoribus magistratus habebunt Crev.

tari quin ita Livius scripserit. Cetera etsi haud dubie mentem Livii exprimunt, nec possunt longe abire ab ejus scriptura, habent tamen aliquid densius quodammodo et quasi confertius, quam solet Livius.

⁶¹* *Præierunt*] Vid. not. 8. ad IV. 21.

⁶² *Quod et juniores*] Superest et, aut plura desunt.

⁶³ C. Sulpicius et M. Claudius tribuni] Imo prætores. Ii et supra, c. 11. memorantur inter prætores hujus anni; et hic, ideo quia prætores sunt, postulant ut delectus cura mandetur prætoribus; et, perfecto a prætoribus delectu, jubentur c. 15. ex his quas scripsissent legionibus, quas videretur, consuli dare. Scripta haud dubie fuit vox prætores per duas litteras PR. unde librarii pro solita oscitantia, maxime quia sequebatur continuo vox plebis, fecerunt TR. id est, tribuni. Hæc fere Perizonius.

⁶⁴ *Neminem invitum militem ab iis fieri*] Sic probant Sulpicius et Marcellus ambitiosos esse consules, qui metu offensionum neminem militare invitum cogerent.

⁶⁵* *Id ita ut esse*] Ut patres Conscripti quoque scirent id ita esse.

⁶⁶ *Quibus et vis imperii minor et auctoritas esset*] Quorum et minor potestas, et minor dignatio esset. In imperio est vis cogendi: auctoritas venerationem conciliat. Supra l. I. c. 7. *Evander tum ea . . . auctoritate magis quam imperio regebat loca.*

⁶⁷ *Magna Patrum consensione*] Ultimam vocem adiecit Sigonius, ut mancum locum expleret.

⁶⁸ *Præter commune . . . jusjurandum*] Vid. not. 14. ad l. I. c. 42.

⁶⁹ *Quem his censoribus magistratus habebunt*] Sic emendavit Gronovius. Vetus lectio omnino corrupta erat, quem hic censores magistratum habebunt.

doneis legionibus, incertis commeatibus per ambitionem U. C. 583.
 imperatorum ab exercitu abesse, edixerunt de militibus, P. A. C. 169.
 Aelio, C. Popillio consulibus, postve eos consules in Macedoniam scriptis, *Ut, qui eorum in Italia essent, intra dies triginta, censi prius apud sese, in provinciam redirent. qui in patris aut avi potestate essent, eorum nomina ad se ederentur.* Missorum quoque causas sese cognituros esse: et, quorum ante emerita stipendia ⁷⁰gratiosa missio sibi visa esset, eos milites fieri jussuros. Hoc edicto literisque censorum per fora et conciliabula dimissis, tanta multitudo juniorum Romam convenit, ut gravis urbi turba insolita esset.

XV. Præter delectum eorum, quos in supplementum mitti oportebat, quatuor a C. Sulpicio prætore scriptæ legiones sunt, intraque undecim dies delectus est perfectus. Consules deinde sortiti provincias sunt. nam prætores pro-
 ter jurisdictionem maturius sortiti erant. Urbana C. Sulpicio, peregrina C. Decimio obtigerat, Hispaniam M. Claudius Marcellus, Siciliam Ser. Cornelius Lentulus, Sardiniam P. Fonteius Capito, classem C. Marcius Figulus erat sortitus. Consul Cn. Servilio Italia, Q. Marcio Macedonia obvenit. Latinisque actis, Marcius extemplo est profectus. Cæpione deinde referente ad senatum, quas ex novis legionibus duas legiones secum in Galliam duceret, decrevere Patres, ut C. Sulpicius, M. Claudius prætores ex his, quas scripsissent, legionibus, quas videretur, consuli darent. ⁷¹Indigne patiente^q prætorum arbitrio consulem subjectum, dimisso senatu, ad tribunal prætorum stans postulavit, ex senatusconsulto destinarent sibi duas legiones. ⁷²prætores consuli in eligendo arbitrium fecerunt. Senatum deinde censores legerunt: M. Æmilius Lepidus princeps ab tertiis jam censoribus lectus. Septem e senatu ejecti sunt. In censu accipiendo populi milites ex Macedonico exercitu, qui quam multi abessent ab signis, census docuit, in provinciam cogeant: ⁷³causas stipendiis^r missorum cognoscebant: et, cujus nondum justa missio visa esset, ita jusjurandum adigebant: ⁷⁴*Ex tui animi sententia, tu ex edicto C. Claudii, Ti. Sempronii censorum in provinciam Macedoniam redibis, quod sine dolo malo facere poteris?*

^q patiens Crev.

^r add. [nondum emeritis] Ead.

⁷⁰* Gratiosa] Gratiæ data non tus populi potestatem fecit.

juri. ⁷³Causas stipendiis [nondum emeritis] missorum] Sic videtur legi debere. Supra, c. 14. et quorum ante

⁷¹Indigne patiens] Et hoc a Gronovio est. Vulgo patiente, quæ vox solœcam efficiebat orationem.

⁷²Prætores consuli . . . arbitrium fecerunt] Lege omnino, ut Gronovius jubet, consulis. Sic enim amat loqui

Livius. Supra l. XXVII. c. 8. Senatus ex animo promittis te etc. Vid. not. 66. ad l. XXII. c. 53.

U. C. 583.
A. C. 169.
Censs. ob-
fendunt
ordinem
equestrem.

XVI. In equitibus recensendis tristes admodum eorum atque aspera censura fuit: multis equos ademerunt. ⁷⁵in ea re quum equestrem ordinem obfendissent, ⁷⁶flammam invidiæ adjecere edicto, quo edixerunt, *Ne quis eorum, qui Q. Fulvio, A. Postumio censoribus publica vectigalia aut* ⁷⁷*ultro tributa conduxissent, ad hastam suam accederet, sociusve aut ad finis ejus conductionis esset.* Sæpe id querendo veteres publicani quum impetrare nequissent ab senatu, ut modum potestati censoriæ inponerent, tandem tribunum plebis P. Rutilium, ex rei privatæ contentione iratum censoribus, patronum caussæ nacti sunt. ⁷⁹Clientem libertinum parietem in Sacra via adversus ⁸⁰ædes publicas ⁸¹demoliri jusserant, quod publico inædificatus esset. adpellati a privato tribuni. quum præter Rutilium nemo intercederet, censores ⁸²ad pignora capienda miserunt, multamque pro concione privato dixerunt. ⁸³Hinc^u contentione orta, quum veteres publicani se ad tribunum contulissent, rogatio repente sub unius tribuni nomine promulgatur: *Quæ publica vectigalia, ultro tributa C. Claudius et Ti. Sempronius locassent, ea rata locatio ne esset. de integro locarentur, et ut omnibus redimendi et conducendi promiscue jus esset.* Diem ⁸⁴ad ejus rogationem concilio tribunus plebis dixit. qui postquam venit, ut censores ad dissuadendum processerunt, Graccho dicente, silentium fuit. quum Claudio obstreperetur, audientiam facere præconem jussit. ⁸⁵Eo facto, avocatum a se concionem tribunus questus, et in ordinem se coactum, ex Capitolio, ubi erat concilium, abiit. Postero die ingentes tu-

Tr. Pl.
diem iis
dicit.

^a re del. Gron.

^t jusserunt Ead.

^u Hic Ead.

⁷⁵ *In ea re*] Adjecimus vocem *re*, qua carent Gronovianæ editiones, ex auctoritate primæ editionis, quam secutus est quoque Sigonius.

⁷⁶ *Flammam invidiæ adjecere edicto*] Odium in se equestris ordinis magis inflammavere. Videlicet publicani ex equestri ordine erant.

⁷⁷ *Ultro tributa*] Vid. not. 70. ad l. XXXIX. c. 44.

⁷⁸ *Ad hastam suam*] Ad locatio- nem suam. Vid. not. 86. ad XXIV. 18.

⁷⁹ *Clientem libertinum*] Merito judicat Gronovius legendum esse *Hujus*, nempe Rutilii, *clientem*; vel *Clientem ejus*.

⁸⁰ *Ædes publicas*] Haud satis li- quet, quid fuerint ædes illæ publicæ. An quales sunt apud nos *Maisons*, ou *Hotels de Ville*?

⁸¹ *Demoliri jusserant*] Sic prima editio, teste Hearnio. Recentiores *jusserunt*, minus commode.

⁸² *Ad pignora capienda*] Vid. not. 70. ad l. III. c. 38. supra.

⁸³ *Hinc contentione orta*] Mendose in recentioribus editis legitur *hic*.

⁸⁴ *Ad ejus rogationem*] Sic dixit Livius *ad ejus rogationis rogationem*, quomodo dixisset *ad eam rogationem rogandam*. *Rogatio* est quidquid ad populum fertur. *Promulgabatur* rogatio, quum in publico scripta proponeretur per trinundinum inspicienda et versanda ab iis quibuscunque collibisset. *Rogabatur* tum, quum de ea populus in suffragium mittebatur.

⁸⁵ *Eo facto avocatum a se concionem*] Nimirum tribunus habebat illam concionem et concilio præerat, non censores. Quum igitur pro potestate jussisset tribunus præconem audientiam facere, videbatur avocasse concionem a tribuno, id est, concionis moderamen abstulisse a tribuno et sibi vindicasse.

multus ciere. ⁸⁶Ti. Gracchi primum bona consecravit, ^{U. C. 583.} quod in multa pignoribusque ejus, qui tribunum adpellasset, ^{A. C. 169.} intercessioni non parendo, ⁸⁷se in ordinem coëgisset. C. Claudio diem dixit, quod concionem ab se avocasset, et ⁸⁸utrique censori perduellionem se judicare pronunciavit, diemque comitiis a C. Sulpicio prætore urbano petiit. Non recusantibus censoribus, qui minus^u primo quoque tempore judicium de se populus faceret, in ante dies octavum et septimum Kalendas Octobres comitiis perduellionis dicta dies. Censores extemplo in atrium Libertatis adscenderunt: et, ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, et dimissis ⁸⁹servis publicis, negarunt, se prius quidquam publici negotii gesturos, quam judicium populi de se factum esset. Prior Claudius caussam dixit: et, quum ⁹⁰ex duodecim centuriis equitum octo censorem condemnassent, multæque aliæ primæ classis, extemplo principes civitatis in conspectu populi, annulis aureis positis, vestem mutarunt, ut supplices plebem circumirent. Maxime tamen ^{Absolvun-} sententiam vertisse dicitur Ti. Gracchus, quod, quum ^{tur.} clamor undique plebis esset, periculum Graccho non esse, conceptis verbis juravit, si collega damnatus esset, non expectato de se judicio, comitem exsilii ejus futurum. Adeo tamen ad extremum spei venit reus, ut octo centuriæ ad damnationem defuerint. Absoluto Claudio, tribunus plebis negavit se Gracchum morari.

XVII. Eo anno, postulantibus Aquileiensium legatis, ⁹¹ut numerum colonorum augeret, mille et quingentæ familiæ ex senatusconsulto scriptæ, triumvirique, qui eas dedu-

^u quo minus Gron. Crev.

⁸⁶ Ti. Gracchi . . . bona consecravit] Bonorum Q. Metelli, Cn. Lentuli, etc. hoc modo a tribunis plebis consecratorum mentionem facit Cic. pro Dombo, n. 123. et seqq. Ea consecratio fiebat in concione, certo quodam verborum carmine, foculo posito, et adhibito tibicine. Ejus hanc vim esse volebat is qui bona alicujus consecraverat, ut bona illa alicui deo, puta Cereri, jam sacra essent, ac proinde nullum ad profanum usum vetri possent, inque ea jus omne amitteret is qui illa antea possederat. Sed ad irritum cadebant illæ minæ, et scenicæ illæ theatralesque bonorum consecrationes fraudi non erant possessoribus. Hæc omnia docet Cicero loco memorato.

⁸⁷ * Se in ordinem coëgisset] Jus magistratus sui infregisset, ac secum velut cum privato egisset. Vid. not. 52. ad III. 35.

⁸⁸ Utrique censori perduellionem se

judicare] Se judicare utrumque censorem perduellionis crimine teneri. Sed hoc judicium ratum esse non poterat, nisi populus suffragiis suis illud firmasset. Eodem fere modo multa dicebatur a magistratu, sed jubebatur a populo. Recens exemplum habes in Lucretio, supra c. 8. De perduellione vid. not. 85. ad l. I. c. 26.

⁸⁹ Servis publicis] Servi publici sunt ii qui, etsi nullius privati, at populi servi sunt. Tales servi ad tabularii ministeria præsto erant censoribus.

⁹⁰ Ex duodecim centuriis equitum] Imo octodecim. Tot enim instituit Ser. Tullius. Vid. supra l. I. c. 43.

⁹¹ Ut numerum colonorum augeret] Lege, ut numerus colonorum augeretur: vel in iis quæ præcedunt, postulantibus a senatu Aquileiensium legatis.

U. C. 583. cerent, missi sunt, T. Annius Luscus, P. Decius Subulo, M.
 A. C. 169. Cornelius Cethegus. Eodem anno C. Popillius et Cn. Oc-
 Legati tavius legati, qui in Græciam missi erant, senatusconsultum,
 Rom. in Thebis primum recitatum, per omnes Peloponnesi urbes cir-
 Græcia. cumtulerunt, *Ne quis ullam rem in bellum magistratibus Roma-
 nis conferret, præterquam quod senatus censuisset.* Hoc fiduci-
 am in posterum quoque præbuerat, levatos se oneribusque^x
 inpensisque, quibus, alia aliis imperantibus, exhauriebantur.
⁹²Achaïco concilio Argis agitato, ⁹³benigne locuti auditi-
 que, ⁹⁴egregia spe futuri status fidissima gente relicta, in
 Ætoliam trajecerunt. Ibi nondum quidem seditio erat, sed
⁹⁵omnia suspecta, criminumque inter ipsos plena. ob quæ
 obsidibus postulatis, neque exitu rei inposito, in Acarna-
 niam inde profecti legati sunt. ⁹⁶Thyrii concilium legatis
 Acarnanes dederunt. Ibi quoque inter factiones erat cer-
 tamen: quidam principum postulare, ut præsidia in urbes
 suas inducerentur adversus amentiam eorum, ⁹⁷qui ad Ma-
 cedonas gentem trahebant: pars recusare, ne, ⁹⁸quod bello
 captis et hostibus mos esset, id pacatæ et sociæ civitates
 ignominia acciperent. Justa deprecatio hæc visa. Laris-
 sam ad Hostilium proconsulem (ab eo enim missi erant)
 legati redierunt. Octavium retinuit secum. Popillium cum
 mille ferme militibus in hiberna Ambraciam misit.

Persei ex-
 pedicio in
 Illyricum.

XVIII. Perseus, principio hiemis egredi Macedoniae fi-
 nibus non ausus, ne qua in regnum vacuum inrumperent
 Romani, sub tempus brumæ, quum inexsuperabiles ab
 Thessalia montes nivis altitudo facit, occasionem esse ratus
 frangendi finitimorum spes animosque, ne quid, averso se in
 Romanum bellum, periculi subesset, quum a Thracia pacem
 Cotys, ab Epiro Cephalus repentina defectione a Roma-
 nis ¹præstarent, Dardanos recens domuisset bello, solum

^x oneribus Gron. Crev.

⁹² Achaïco concilio Argis] Repoen-
 dendum est Ægii, ex Polyb. Legat.
 74.

⁹³ Benigne locuti] Sed magis ut
 servirent temporibus, quam ex animo.
 Etenim dicebantur, inquit Polybius,
accusaturi Lycortam, et Archonem, et
Polybium, tanquam alienos a populi
Romani rebus. Id tamen facere non
sunt ausi, quod nullam causam satis
probabilem haberent, cur eos reos age-
rent.

⁹⁴ Egregia spe] Id est, in egregia
 spe futuri status. Ceterum, si hoc
 durius videtur, lege cum Mureto: *Egre-*
gia spe . . . fidissimæ genti relicta.

⁹⁵ Omnia suspecta criminumque in-
 ter ipsos plena] Rem fusius exponit

Polybius, docetque criminationes illas
 inde ortas esse, quod hi ceteros con-
 tenderent haud sincera fide cum Ro-
 manis sentire; illi accusatores suos
 calumniis in se grassari dicerent, quo
 potentioribus adlarentur.

⁹⁶ Thyrii] Nomen hujus urbis var-
 rie scribitur, *Tyrrheum, Thyreum,*
Thurium, Thyrium. Vide Cellar.
 Geogr. Ant. II. 13.

⁹⁷ Qui ad Macedonas gentem tra-
 hebant] Emendatio Gronovii. Olim
 ad Macedonicam.

⁹⁸ Quod bello captis et hostibus mos
 esset] Potius, quod bello captos et hos-
 tes mos esset, ut intelligatur accipere
 ignominia. GRONOVIVS.

¹ Præstarent] Sic vetustiores editi:

infestum esse Macedoniae latus, quod ab Illyrico pateret, U. C. 583.
cernens, neque ipsis quietis Illyriis, et ² aditum praebentibus A. C. 169.
Romanis, si domuisset proximos Illyriorum, Gentium quoque regem jam diu dubium in societatem perlici posse, cum decem millibus peditum, quorum pars phalangitae erant, et duobus millibus levium armatorum, et quingentis equitibus profectus, Stuberam venit. Inde frumento complurium dierum sumto, jussuque adparatu obpugnandarum urbium sequi, tertio die ³ ad Uscanam (⁴ Penestianae terrae ea maxima urbs est) posuit castra: prius tamen, quam vim admo- veret, missis, qui tentarent nunc praefectorum praesidii, nunc oppidanorum animos. erat autem ibi cum juventute Illyriorum Romanum praesidium. Postquam nihil pacati referebant, obpugnare est adortus, et corona eam capere conatus est. quum sine intermissione interdiu noctuque alii aliis succedentes, ⁵ pars scalas muris, ignem portis inferrent, sustinebant tamen eam tempestatem propugnatores urbis; quia spes erat, neque hiemis vim diutius pati Macedonas in aperto posse, nec ab Romano bello tantum regi laxamenti fore, ut posset morari. Ceterum, postquam vineas agi, turresque excitari viderunt, victa pertinacia est. nam, praeterquam quod adversus vim pares non erant, ne frumenti quidem aut ullius alterius rei copia intus erat, ut in necopinata obsidione. Itaque quum spei nihil ad resistendum esset, C. Carvilius Spoletinus et C. Afranius a praesidio Romano missi, qui a Perseo peterent, primo, ut armatos suaque secum ferentes abire sineret; dein, si id minus impetrarent, vitae tantum libertatisque fidem acciperent. Promissum id benignius est ab rege, quam praestitum. exire enim sua secum efferentibus jussis ⁶ primum arma ademit. his urbe egressis, et Illyriorum cohors, (quingenti erant) et Uscanenses se urbemque dederunt.

XIX. Perseus, praesidio Uscae inposito, multitudinem

et recte quidem. Pertinet enim hoc verbum ad Cotyn simul et Cephalum. Gronovianae editiones mendose habent praestaret.

² Aditum praebentibus Romanis] Quum Illyrii praebarent aditum Romanis. Magis placeret quod Gronovius subjicit, Romano.

³ Ad Uscanam . . . posuit castra] Urbs illa, c. 10. supra, frustra tentatur ab Ap. Claudio, et in potestate Persei remanet. Quum hic igitur a Perseo oppugnetur, intelligendum est illam hoc temporis spatio in potestatem Romanorum venisse.

⁴ Penestianae terrae ea maxima urbs est] Sic edidit Sigonius, et post eum

Hearnius, ut et placuit Gronovio. Alii maxime.

⁵ Pars scalas muris, ignem portis] Magis placeret cum eodem Gronovio legere: scalas muris, pars ignem portis inferrent. In priore enim potius, quam in posteriore membro omittere solet Livius vocem qua partiti significatur. Virgis cadi, alii securi subijci, l. III. c. 37.

⁶ Primum arma ademit] Perspicuum est hic alterum orationis membrum excidisse, quod respondeat τῷ primum. Ex iis quae sequuntur apparet retentos esse a rege Romanos. Id hoc loco significarat Livius.

U. C. 583.
A. C. 169.

omnem deditorum, quæ prope numero exercitum æquabat, Stuberam abducit. Ibi ⁷ Romanis, (quatuor millia autem hominum erant) præter principes, in custodiam civitatum divis, Usanensibus Illyriisque venditis, in Penestiam exercitum reducit ad Oæneum oppidum in potestatem redigendum. et alioqui opportune situm, et transitus ea est in Labeates, ubi Gentius regnabat. Prætereunti frequens castellum, Draudacum nomine, peritorum quidam regionis ejus, *nihil Oæneo capto opus esse, ait, nisi in potestate et Draudacum sit.* ⁸ *opportuniùs etiam ad omnia positum esse.* Adnato exercitu, omnes extemplo dediderunt sese. Qua spe celeriore deditione erectus, postquam animadvertit, quantus agminis sui terror esset, undecim alia castella eodem metu in potestatem redigit. ad perpauca vi opus fuit, cetera voluntate dedita: et in his recepti mille et quingenti dispositi per præsidia milites Romani. Magno usui Carvilius Spoletinus erat in colloquiis, dicendo, nihil in ipsos sævitum. Ad Oæneum perventum est, quod sine justa obpugnatione capi non poterat; et majore aliquanto, quam cetera, juventute, et validum oppidum mœnibus erat. et hinc amnis Artatus nomine, hinc mons præaltus et aditu difficilis cingebat. hæc spem ad resistendum oppidanis dabant. Perseus, circumvallato oppido, aggerem a parte superiore ducere instituit, cujus altitudine muros superaret. quod opus dum perficitur, crebris interim præliis, quibus per excursiones et mœnia sua oppidani tutabantur, et opera hostium impediabant, magna eorum multitudo variis casibus absumta est: et, qui supererant, labore diurno nocturnoque et vulneribus inutiles erant. Ubi primum agger injunctus muro est, et cohors regia, quos Nicatoras adpellant, transcendit, et scalis multis simul partibus inpetus in urbem est factus. puberes omnes interfecti sunt: conjuges liberosque eorum in custodiam dedit: prædæ alia militum cessere. Stuberam inde victor revertens ad Gentium legatos, Pleuratum Illyrium, exsulantem apud se, et ⁹ Aputeum Macedonem a Beroëa, mittit. Iis mandat, ut exponerent æstatis ejus hiemisque acta sua adversus Romanos Dardanosque. adjicerent recentia in Illyrico hibernæ expeditionis opera. ¹⁰ hortarentur Gentium in amicitiam secum et cum Macedonibus jungendam.

Legatos ad
Gentium
Perseus
mittit.

⁷ *Romanis . . . præter principes, in custodiam civitatum divis]* Principes nempe secum habuit, ut colligitur ex iis quæ dicuntur infra de Carvilio. Ceteros custodiendos per civitates divisit.

⁸ *Opportuniùs etiam]* Reposimus veterem primæ editionis et Sigonii lec-

tionem, ab Hearnio testatam. Gronovianæ editiones, *opportuniùs enim.*

⁹ *Aputeum]* Is Adæus a Polybio vocatur, Legat. 76.

¹⁰ *Hortarentur Gentium in amicitiam . . . jungendam]* Magis placeret ad amicitiam.

XX. Hi, transgressi jugum Scordi montis, per Illyrici solitudines, quas de industria populando Macedones fecerant, ne transitus faciles Dardanis in Illyricum aut Macedoniam essent, Scodram labore ingenti tandem pervenerunt. Lissi rex Gentius erat. eo adciti legati, mandata exponentes, benigne auditi sunt: qui responsum sine effectu tulerunt: *Voluntatem sibi non deesse ad bellandum cum Romanis: ceterum ad conandum id, quod velit, pecuniam maxime deesse.* Gentius pecuniam poscit.

Hæc Stuberam retulere regi, tum maxime captivos ex Illyrico vendenti. Extemplo iidem legati, addito Glaucia ex numero custodum corporis, remittuntur sine mentione pecuniæ, qua una barbarus inops inPELLI ad bellum poterat. Ancyram inde populatus Perseus, in Penestas rursum exercitum reducit: firmatisque Uscanæ, et circa eam per omnia castella, quæ receperat, præsiidiis, in Macedoniam sese recipit.

XXI. L. Cœlius, legatus Romanus, præerat Illyrico: qui, moveri non ausus, quum in iis locis rex esset, post profectionem demum ejus conatus in Penestis Uscanam recipere, a præsidio, quod ibi Macedonum erat, cum multis vulneribus repulsus, Lychnidum copias reduxit. Inde post dies paucos M. Trebellium Fregellanum cum satis valida manu in Penestas misit ad obsides ab his urbibus, quæ in amicitia cum fide permanserant, accipiendos. Procedere etiam in Parthinos (in quoque obsides dare pepigerant) jussit: ab utraque gente ¹¹ sine tumultu exigi. Penestarum obsides Apolloniam, Parthinorum ¹² Dyrrachium (tum Epidamni magis celebre nomen Græcis erat) missi. Ap. Claudius, acceptam in Illyrico ignominiam corrigere cupiens, Phanotem Epiri castellum adortus obpugnare, et auxilia Athamanum Thesprotorumque, præter Romanum exercitum, ad sex milia hominum secum adduxit: neque operæ pretium fecit, Cleva, qui relictus a Perseo erat, cum valido præsidio defendente. Et Perseus, ¹³ in Elimeam profectus, et circa eam exercitu lustrato, ¹⁴ ad Stratum, vocantibus Epirotis, ducit. Stratus validissima tum urbs Ætoliæ erat. sita est

Res gestæ a
Rom. in Il-
lyrico.

Perseus ad
Stratum it.

¹¹ Sine tumultu exigi] Placet conjectura Gronovii, exacti.

¹² Dyrrachium (tum Epidamni magis celebre nomen] Duplici nomine urbs illa Dyrrachium et Epidamnus vocabatur. Magis celebre tum erat apud Græcos Epidamni nomen.

¹³ In Elymæam profectus, et circa eam exercitu lustrato] Quod hic dicitur de exercitu circa Elymæam lustrato melius conveniret urbi, quam regioni. Et revera in Elymiotide re-

gione urbs est Elyma, sive Elymæa. Itaque legendum est sine præpositione Elymæam profectus, vel ad Elymæam profectus.

¹⁴ Ad Stratum vocantibus Epirotis] Ex iis quæ sequuntur, videtur legendum esse potius Ætolis. Namque Stratus urbs Ætoliæ est: traditur per Archidamum principem Ætolorum: denique rex ubi ad Stratum accessit, exspectat effusos omnibus portis Ætolos in fidem suam venturos.

U. C. 583. super Ambracium sinum, prope amnem Acheloum. Cum
 A. C. 169. decem millibus peditum eo profectus est et equitibus tre-
 centis: quos pauciores propter angustias viarum et asperi-
 tatem duxit. Tertio die quum pervenisset ad Citium mon-
 tem, vix transgressus propter altitudinem nivis, locum quo-
 que castris ægre invenit. Profectus inde, magis quia ma-
 nere non poterat, quam quod tolerabilis aut via aut tem-
 pestas esset, cum ingenti vexatione, præcipue jumentorum,
 altero die ad templum Jovis, quem Nicæum vocant, posuit
 castra. Ad Arachthum inde flumen, itinere ingenti emen-
 so, retentus altitudine amnis, ¹⁵ mansit. Quo spatio tempo-
 ris ponte perfecto, traductis copiis diei progressus iter,
¹⁶ obvium^y Archidamum principem Ætolorum, per quem ei
 Stratus tradebatur, habuit.

Stratum in-
 trant Ro-
 mani.

XXII. Eo die ad finem agri Ætoli castra posita. Inde
 altero die ad Stratum perventum: ubi, prope Acheloum
 amnem castris positus, quum exspectaret, effusos omnibus
 portis Ætolos in fidem suam venturos, clausas portas, atque
 ipsa ea nocte, qua venerat, receptum Romanum præsidium
 cum C. Popillio legato invenit. Principes, qui præsentis
 Archidami auctoritate compulsi regem arcessierant, obviam
 egresso Archidamo segniore facti, locum adversæ factioni
 dederant ad Popillium cum mille peditibus ab Ambracia
 arcessendum. In tempore et Dinarchus, præfectus equitum
 gentis Ætolorum, cum sexcentis peditibus et equitibus cen-
 tum venit. Satis constabat, eum, tamquam ad Persea ten-
 dentem, Stratum venisse: mutato deinde cum fortuna ani-
 mo, Romanis se, adversus quos venerat, junxisse. Nec
 Popillius securior, quam debebat esse, inter tam mobilia
 ingenia erat. claves portarum custodiamque murorum suæ
 extemplo potestatis fecit: Dinarchum Ætolosque cum ju-
 ventute Stratorum in arcem per præsidii speciem amovit.
 Perseus, ab imminentibus superiori parti urbis tumultis ten-
 tatis conloquiis, quum obstinatos atque etiam telis procul
 arcentes videret, quinque millia passuum ab urbe trans Pe-
 titarum amnem posuit castra. Ibi consilio^z advocato, quum
 Archidamus ¹⁷ Epirotarumque transfugæ retinerent, Mace-

Regreditur
 Perseus.

^y obviam Gron.

^z consilio Crev.

¹⁵ Mansit. Quo spatio temporis] Profecto hic aliquid deest. Ut enim hæc structa sunt, necesse est omnino ut Livius indicaverit, quodnam fuerit illud spatium temporis, quo mansit rex ad Arachthum.

¹⁶ Obvium Archidamum . . . ha-
 buit] Sic habet, Hearnio teste, prima
 editio; melius quam, ut vulgatæ nunc,

obviam.

¹⁷ Epirotarumque transfugæ] Ii pro-
 cul dubio erant ex factione Cephali, de
 quo supra c. 18. et ideo dicuntur trans-
 fugæ, quia quum primo ab Romanis
 stetissent, ab iis postea defecerant.
 Nisi forte hic quoque legendum est
 Ætolorum.

donum principes non pugnandum cum infesto tempore anni U. C. 583.
 censerent, nullis præparatis comæatibus; quum inopiam A. C. 169.
 prius obsidentes, quam obsessi, sensuri essent, ¹⁸ maxime
 quod hostium haud procul inde hiberna erant; territus in
 Aperantiam castra movit. Aperantii eum, propter Archi-
 dami magnam in ea gente gratiam auctoritatemque, con-
 sensu omnium acceperunt: is ipse cum octingentorum mi-
 litum præsidio his est præpositus.

XXIII. ¹⁹ Rex cum^a minore vexatione jumentorum ho-
 minumque, quam venerat, in Macedoniam rediit. Appium
 tamen ²⁰ ab obsidione Phanotis fama ducentis ad Stratum
 Persei submovit. Clevas, cum præsidio inpigrorum juve-
 num insecutus, sub radicibus prope inviis montium ad mille
 hominum ex agmine impedito occidit, ad ducentos cepit.
 Appius, superatis angustiis, in campo, quem Elæona^b vo-
 cant, stativa dierum paucorum habuit. Interim Clevas,
 adsumto ²¹ Philostrato, qui Epirotarum gentem habebat, in
 agrum Antigonensem transscendit. Macedones ad depopu-
 lationem profecti; Philostratus cum cohorte sua in insidiis
 loco obscuro consedit. in palatos populatores quum erupis-
 sent ab Antigonea armati, fugientes eos persequentes effu-
 sius in vallem insessam ab hostibus præcipitant. ibi ad
 mille occisis, centum ferme captis, ubique prospere gesta re,
 prope stativa Appii castra movent, ne qua vis sociis suis ab
 Romano exercitu inferri possit. Appius, nequidquam in
 his locis terens tempus, dimissis Chaonumque, et si qui
 alii Epirotæ erant, præsidiis, cum Italicis militibus in Illy-
 ricum regressus, per Parthinorum socias urbes in hiberna
 militibus dimissis, ipse Romam sacrificii caussa rediit. Per-
 seus ex Penestarum gente mille pedites, ducentos equites
 revocatos, Cassandriam, præsidio ut essent, misit. Ab
 Gentio eadem adferentes redierunt. nec deinde alios atque
 alios mittendo tentare eum destitit, quum adpareret, quan-
 tum in eo præsidii esset; nec tamen impetrare ab animo
 posset, ²² ut impensam in rem maximi ad omnia momenti
 faceret ****.

^a cum l. non Gron. Crev.

^b Eleona Eæd.

18* Maxime quod] Eo maxime ter-
 ritus, quod hostium haud procul inde
 hiberna erant.

19 Rex non minore vexatione] Olim
 cum minore. Emendavit Gronovius
 ex Freinshemii sententia.

20 Ab obsidione Phanotis] Scribe
 Phanotes. Est enim Φανίτη. GRONO-
 VIUS.

21 Philostrato, qui Epirotarum gen-
 tem habebat] Hoc obscurum est; et

auget mendi suspicionem id quod se-
 quitur: Philostratus cum cohorte sua.
 An enim Epirotarum gens contribui
 poterat in unam cohortem? Legere
 possumus hic Epirotarum transfugas,
 si recte illi nominati sunt c. præce-
 denti.

22 Ut impensam in rem maximi ad
 omnia momenti faceret] Hic asteris-
 cum apposuerat Sigonius, quod ea quæ
 de Olonico Hispano in epitome hujus

U. C. 583. libri traduntur, ad Clondicum Bastarnarum ducem a Livio nominatum l. XL. c. 58. retulerit: quem in Pæonia fecisse aliquem motum existimavit, et ibi interemptum esse. Ea igitur quæ ad illum Clondicum spectarent, hic excidisse putavit. Sed quum multo probabilior sit, ut supra annotavimus, de Olonico conjectura Gronovii, qui illum eundem esse cum Flori Salondico arbitratus est, nulla satis idonea ra-

tione videtur motus esse Sigonius, ut mutilum hic esse librum arbitraretur. Dujatius Sigonii auctoritate motus credit et ipse hic aliquid intercidisse, inseruitque hoc loco rogationem a Voconio promulgatam et perlatam de coërcendis mulierum hereditatibus. Sed de lege Voconia egerat Livius l. XLI. ut apparet ex epitome illius libri. Credimus igitur nihil ex fine hujus libri XLIII. periisse.

EPITOME LIBRI XLIV.

Q. MARCIUS Philippus per invios saltus penetravit in Macedoniam, compluresque urbes occupavit. Rhodii misere legatos Romam, ¹ minantes, se Perseo auxilio futuros, nisi populus Romanus cum eo pacem atque amicitiam jungeret. indigne id latum. Quum id bellum L. Æmilio Paullo, sequentis anni consuli iterum, mandatum esset, ² Paullus, in concione precatus, ut, quidquid diri populo Romano inmineret, in domum suam converteretur, et in Macedoniam profectus, vicit Persen, totamque Macedoniam in potestatem redegit. Antequam confli-geret, ³ C. Sulpicius Gallus tribunus militum prædixit exerci-tui, ne miraretur, quod luna nocte proxima defectura esset. Gentius quoque rex Illyriorum, quum rebellasset, ab Anicio prætore victus, venit in deditionem, ⁴ et cum uxore, et liberis, et propinquis, Romam missus est. Alexandria legati a Cleopatra et Ptolemæo regibus venerunt, querentes de Antiocho rege Sy-riæ, quod his bellum inferret. Perses, sollicitatis in auxilium Eumene rege Pergami, et Gentio rege Illyriorum, quia his pecuniam, quam promiserat, non dabat, ⁵ ab iis relictus est.

1 Minantes se Perseo auxilio futu-ros, nisi pop. Rom. cum eo pacem at-que amicitiam jungeret] Hæc est unius codicis a Gronovio inspecti scriptura; quæ quum expeditissima sit, Clericus eam in editione sua repræsentavit, quod ejus exemplo nos itidem hic faci-mus. In vulgata lectione aliquid erat vitii: minantes, ut Perseo essent auxi-lio, nisi populus Romanus .. conjunge-ret.

2 Paullus in concione precatus, ut] Hanc precationem fecit Paullus, non antequam proficisceretur ad bellum, sed devicto Perseo, quum jam secundo cursu Italiam tenuisset. Vid. infra l. XLV. c. 41. et Val. Max. l. V. c. 10. Itaque hic fallitur auctor epitomes. Ceterum in hac periodo formanda se-cuti sumus auctoritatem trium mem-branarum a Gronovio laudatarum,

quibus assentitur Campanus, nisi quod supra domum suam, quemadmodum vulgati, præfert. Vulgo precatus est, et supra domum suam, et vicit Per-seum.

3 C. Sulpicius Gallus tribunus mi-litum] Nihil horum comparebat in libris: sed ea inseruit ex historiæ fide Sigonius. Non enim Paullus, sed Sul-picius ille Gallus hunc Lunæ defectum prædixisse memoratur tum Livio ipsi infra, c. 37. tum Val. Max. l. VIII. c. 11.

4 Et cum uxore] Deest copulativa in Gronovianis editionibus, operarum, ut videtur, incuria.

5 Ab eis relictus est] Ab Eumene scilicet, et Gentio. De Eumene nulla est difficultas. De Gentio vid. not. 38. ad c. 26. hujus libri.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XLIV.

U. C. 583.
A. C. 169.

Marcus
Cos. et
Marcus
prætor tra-
jiciunt in
Græciam.

PRINCIPIO veris, quod hiemem eam, qua hæc gesta sunt, insecutum est, ab Roma profectus Q. Marcius Philippus consul ¹cum quinque millibus (²quod in supplementum legionum secum trajecturus erat) Brundisium pervenit. M. Popillius consularis ³et alii pari nobilitate adolescentes tribuni militum in Macedonicas legiones consulem secuti sunt. Per eos dies et C. Marcius Figulus prætor, cui classis provinciae evenerat, Brundisium venit: et simul ex Italia profecti, Coreyam altero die, tertio Actium Acarnaniæ portum tenuerunt. Inde consul, ad Ambraciam egressus, itinere terrestri petit Thessaliam. Prætor, superato Leucata, Corinthium sinum invectus, et Creüsæ relictis navibus, terra et ipse per mediam Bæotiam diei unius expedito itinere Chalcidem ad classem contendit. Castra eo tempore A. Hostilius in Thessalia circa Palæpharsalum habebat; sicut nulla re bellica memorabili gesta, ita ⁴ad cunctam militarem disciplinam ab effusa licentia formato milite, et sociis cum fide cultis, et ab omni genere injuriæ defensis. Audito successoris adventu, quum arma, viros, equos cum cura ⁵inspexisset, ornato exercitu obviam venienti consuli processit. Et primus eorum congressus ex dignitate ipsorum ac Romani nominis, ⁶et in rebus deinde gerendis*. Proconsul enim

¹ Cum quinque millibus] Deest profecto hic aliquid. Numerus enim absolute et per se, non adjecta re quæ numeretur, stare in oratione non potest. Sed et numerus ipse hoc loco videtur vitiatum esse, quum supra l. XLIII. c. 12. decreverit senatus in supplementum Macedonici exercitus peditum Romanorum sex millia, sociorum nominis Latini sex millia: equites Romanos ducentos quinquaginta, socios trecentos.

² Quod in supplementum] Dele cum Gronovio voculam in, et lege quod supplementum.

³ Et alii pari nobilitate adolescentes] Et alii pari nobilitate, sed non pari ætate, quippe adolescentes, quum M. Popillius consularis esset, ac proinde maturæ jam ætatis.

⁴ Ad cunctam militarem disciplinam] Ad cunctas militaris disciplinæ

partes.

⁵ Inspexisset] Conjectura Manutii. Codex habuit inexistet.

⁶ Et in rebus deinde gerendis] Hunc locum sic explet Sigonius: et in rebus deinde gerendis summe utilis Philippo consuli fuit. Proconsul enim ad exercitum conversus, eum ad rem fortiter gerendam hortatus est, eoque consuli tradito Romam reversus est. Sed quis dixerit eum summe utilem duci fuisse in rebus gerendis, qui tantummodo hortatus milites ad rem fortiter gerendam statim abierit? Omittimus inelegantiam dictionis, et geminatas odiose voces. Nobis non libet harrolari in re omnino obscura. Mens Livii ex reliquiis ejus non satis apparet, ut eam expiscari posse videamur; nec alii auctores adjuvant. Locum ergo mutilum relinquimus.

ad exercitum **. Paucis post diebus consul concionem apud milites habuit. orsus a ⁷parricidio Persei perpetrato in fratrem, cogitato in parentem, ⁸adjecit, *post scelere partum regnum, veneficia, cædes, latrocinio nefando petitum Eumenem, injurias in populum Romanum, direptiones sociarum urbium contra fœdus, ea omnia quam Diis quoque invisa essent, sensurum in exitu rerum suarum. Favere enim pietati fideique Deos, per quæ populus Romanus ad tantum fastigii venerit.* Vires deinde populi Romani, jam terrarum orbem complectentis, cum viribus Macedoniae, exercitus cum exercitibus comparavit. *Quanto majores Philippi Antiochique opes non majoribus copiis fractas esse?*

U.C. 583.
A.C. 169.

Cos. in Macedonia contendit.

Perseus aditus occupat.

II. Hujus generis adhortatione accensis militum animis, consultare de summa gerendi belli cœpit. Eo et C. Marcius prætor a Chalcide, classe accepta, venit. Placuit, non ultro morando in Thessalia tempus terere, sed movere extemplo ^a castra, atque pergere inde in Macedoniam: et præforem dare operam, ut eodem tempore classis quoque invectus hostium litoribus. Prætor dimisso, consul, ⁹menstruum jusso milite secum ferre, profectus decimo post die, quam exercitum acceperat, castra movit: et, unius diei progressus iter, convocatis itinerum ducibus, ¹⁰quum, exponerent in consilio, jussisset, qua quisque ducturus esset; submotis iis, ¹¹quam potissimum peteret, retulit ad consilium. Aliis per Pythium placebat via: aliis per Cambunios montes, qua priore anno duxerat Hostilius consul: aliis præter Ascuridem paludem. Restabat ¹²aliquantum viæ communis: itaque in id tempus, quo prope divortium itinerum castra posituri erant, deliberatio ejus rei differtur. in Perrhæbiam inde ducit, et inter Azorum et Dolichen stativa habuit ad consulendum rursus, quam potissimum capesseret viam. Per eosdem dies Perseus, quum adpropinquare hostem sciret, quod iter petiturus esset ignarus, omnes saltus insidere præsidiis statuit. In jugum Cambu-

^a extemplo del. Crev.

⁷ Parricidio . . . cogitato in parentem] Nihil ea de re antea memoravit Livius.

⁸ Adjecit, post scelere partum regnum, veneficia] Adjecit consul veneficia, cædes, aliaque facinora consecuta scelere partum a Perseo regnum. Vulgo aliter distinguitur hic locus: adjecit post, scelere partum regnum, veneficia. Nostra interpunctio elegantior efficit sensum.

⁹ Menstruum] Cibariorum quantum in mensem satis esset.

¹⁰ Quum exponerent, in consilio jussisset] Merito Gronovius legi jubet

exponere. Intellige eos, id est, duces itinerum.

¹¹ Quam potissimum peteret] Sigonius suspicatur excidisse viam. Gronovius existimat Livium voluisse illam vocem huc intelligendo referri ex sequentibus, aliis per Pythium placebat via. Malum illam repetere ex præcedentibus, qua, nempe via, quisque ducturus esset.

¹² Aliquantum viæ communis] Aliquantum viæ, quæ pariter ad Pythium, ad Cambunios montes, ad Ascuridem paludem duceret.

U. C. 583.
A. C. 169.

niorum montium (Volustana ipsi vocant) ¹³decem millia levis armaturæ juvenum cum duce Asclepiodoto mittit: ad castellum, quod super Ascuridem paludem erat, (Lapathus vocatur locus) Hippias tenere saltum cum duodecim millium Macedonum præsidio jussus. Ipse cum reliquis copiis primo circa Diurn stativa habuit. deinde, adeo ut obtorpuisse inops consilii videretur, cum equitibus expeditis ¹⁴litore nunc Heracleum, nunc Philan percurrerebat, eodem inde cursu Diurn repetens.

Macedo-
niam ingre-
ditur Mar-
cius.

III. Interim consuli sententia stetit eo saltu ducere, ¹⁵ubi propter Octolophum diximus regis castra*. Præmitti tamen quatuor millia armatorum ad loca opportuna præoccupanda placuit: quibus præpositi sunt M. Claudius, Q. Marcius consulis filius. confestim et universæ copię sequebantur. Ceterum adeo ardua et aspera et confragosa via fuit, ut præmissi expediti biduo quindecim millium passuum ægre itinere confecto castra posuerint: ¹⁶turrim Eudieru, quem cepere, locum adpellant. Inde postero die septem millia progressi, tumulo ¹⁷haud procul hostium castris capto, nuncium ad consulem remittunt: *perventum ad hostem esse, loco se tuto et ad omnia opportuno consedissee; ut, quantum extendere iter posset, consequeretur.* Sollicito consuli, et propter itineris difficultatem, quod ingressus erat, et eorum vicem, quos paucos inter media præsidia hostium præmiserat, nuncius ad Ascuridem paludem obcurrit. Addita igitur et ipsi fiducia est, conjunctisque copiis, castra tumulo, qui tenebatur, qua aptissimum ad loci naturam erat, sunt adclinata. Non hostium modo castra, quæ paullo plus mille passuum aberant, sed omnis regio ad

13 *Decem millia levis armaturæ juvenum*] Dele otiosam vocem *juvenum*. Nisi forte illius loco fuit nomen gentis, quæcunque tandem illa sit: ut in altero præsidio, quocum mox Hippias dicitur jussus tenere saltum ad Lapathunta, diserte exprimitur illud fuisse *duodecim millium Macedonum*.

14 *Littore*] Magis placeret *per littora*, ut infra c. 4. *Sed quum ad Diurn per littora cum equitibus vagaretur rex.* Libenter quoque pro *percurrerebat* legemus *currebat*.

15 *Ubi propter Octolophum diximus regis castra*] Subjicit Sigonius *Philippi fuisse*, et lectorem remittit ad l. XXXI. ubi revera reperitur pugna equestris ad Octolophum inter Philip-pum regem, et Sulpicium consulem Romanum. Sed si quis totam narrationem rerum a Sulpicio adversus Philip-pum gestarum scdulo expendierit, facile animadvertet Octolophum libro

XXXI. memoratum ad occiduum Macedoniæ latus situm fuisse, ac longe abfuisse ab Heracleo, et Phila, et Dio, quæ prima Macedoniæ oppida hic Marcio e jugis degresso occurrunt. Vel igitur duplex locus fuit qui Octolophi nomen haberet, alter in Dassaretiis, alter in finibus Perhæbiæ; vel hic mendum agnoscendum est. Quæ desunt, explere non tentamus. Tamen regem cujus hic mentio fit, potius Persea fuisse credimus, quam Philip-pum.

16 *Turrim Eudieru*] Si nihil est in hoc nomine vitii, intellige Græcum esse vocabulum in patrio casu, *ὑδίαρον*. *Δισπός* humidus. Itaque turris *ὑδίαρον* dicta fuerit ab amœnitate et bonitate aquarum.

17 *Haud procul hostium castris*] Castra illa hostium intellige præsidium Macedonum cui præerat Hippias, ut patet ex c. seq.

Dium et Philan, oraque maris, late patente ex tam alto U.C. 582. jugo prospectu, oculis subijcitur. Quæ res accendit militi A.C. 169. animos, postquam summam belli, ac regias omnes copias, terramque hostilem tam e propinquo conspexerunt. Itaque quum alacres, protinus duceret ad castra hostium, consulem hortarentur; dies unus fessis labore viæ ad quietem datus est. tertio die, parte copiarum ad præsidium castrorum relictæ, consul ad hostem ducit.

IV. Hippias nuper ad tuendum saltum ab rege missus Levia prælia cum Macedonibus. erat: qui, ex quo castra Romana in tumulo conspexit, præparatis ad certamen animis suorum, venienti agmini consulis obuius fuit: et Romani expediti ad pugnam exierant, et hostes. levis armatura erat, promptissimum genus ad lacesendum certamen. Congressi igitur extemplo, tela coniecerunt. multa utrimque vulnera temerario incursu et accepta, et inlata: pauci utriusque partis ceciderunt. Irritatis in posterum diem animis, majoribus copiis atque infestius concursus ab illis, si loci satis ad explicandam aciem fuisset: jugum montis, in angustum dorsum cuneatum, vix ¹⁸ternis ordinibus armatorum in fronte patuit. Itaque, paucis pugnantibus, cetera multitudo, præcipue qui gravium armorum erant, spectatores pugnae stabant. levis armatura etiam per amfractus jugi procurrere, et ab lateribus cum levi armatura ¹⁹conserere, per iniqua atque æqua loca pugnam petere. ac, pluribus ea die vulneratis, quam interfectis, prælium nocte diremtum est. Tertio die egere consilio Romanus imperator: nam neque manere in jugo inopi, neque regredi sine flagitio, atque etiam periculo; ²⁰sed cedenti ex superioribus locis instare hostis poterat: nec aliud restabat, quam audacter commissum pertinaci audacia, quæ prudens interdum in exitu est, corrigere. Ventum quidem erat eo, ut, si hostem similem antiquis Macedonum regibus habuisset consul, magna clades accipi potuerit. sed, quum ad Dium per litora cum equitibus vagaretur rex, et ab duodecim millibus prope clamorem et strepitum pugnantium audiret, nec auxit copias integros fessis submittendo, neque ipse, quod plurimum intererat, certamini adfuit: quum Romanus imperator, major sexaginta annis, et prægravis corpore, omnia militaria munera ipse in pigre obiret. Egregie ad ultimum in audacter commisso perseveravit: et,

18 * *Ternis ordinibus . . . in fronte*] Ordines hic intelligendi videntur introrsum porrecti, ita ut terni homines in fronte essent, quos sequebatur a tergo longus ordo suorum. Hinc paucitas pugnantium, mox a Livio notata.

19 *Conserere*] Manum, vel pugnam.

Alterutra vox profecto excidit.

20 *Sed cedenti . . . instare hostis poterat*] Emendat Gronovius: Nam neque manere in jugo inopi, neque regredi sine flagitio, atque etiam periculo, si cedenti ex superioribus locis instaret hostis, poterat.

U. C. 583. Popillio relicto in custodia jugi, per invia transgressus,
A. C. 169. præmissis, qui repurgarent iter, Attalum et Misagenem,
cum suæ gentis utrumque auxiliaribus, præsidio esse saltum
aperientibus jubet. ipse, equites inpedimenta que præ se ha-
bens, cum legionibus agmen cogit.

Difficultas
itinerum.

V. Inenarrabilis labor descendentibus cum ruina jumento-
rum sarcinarumque. Progressis vixdum quatuor millia pas-
suum nihil optabilius esse, quam redire, qua venerant, si
possent. Hostilem prope tumultum agmini elephantī præ-
bebant: qui, ubi ad invia venerant, dejectis rectoribus, cum
horrendo stridore pavorem ingentem, equis maxime, incu-
tiebant, donec traducendi eos ratio inita est. Per proclive,
²¹sumto fastigio, longi duo validi asseres ex inferiore parte
in terra defigebantur, distantes inter se paullo plus, quam
quanta belluæ latitudo est. in eos transversi incumbentes
tigni, ad tricenos longi pedes, ut pons esset, injungebantur:
humusque insuper injiciebatur. modico deinde infra inter-
vallo similis alter pons: dein^b tertius, et plures ex ordine, qua
rupes ²²abscisæ erant, fiebant. Solido procedebat elephas in
pontem: cujus priusquam in extremum procederet, ²³sub-
cisis asseribus conlapsus pons, usque alterius initium pontis,
prolabi eum leniter cogebat. alii elephantī pedibus insisten-
tes, alii clunibus subsidentes, prolabeantur. ubi planicies
altera pontis excepisset eos, rursus simili ruina inferioris
pontis deferebantur, donec ad æquiorē vallem perventum
est. ²⁴Paullo plus septem millia die Romani processerunt;
minimum pedibus itineris confectum. plerumque provol-
ventes se simul cum armis aliisque oneribus, cum omni
genere vexationis, processerunt: adeo ut ne dux quidem
et auctor itineris inficiaretur, parva manu deleri omnem
exercitum potuisse. Nocte ad modicam planiciem pervene-
runt: neque, an infestus is locus esset, septus undique, cir-

^b dein l. inde Gron. Cræv.

²¹ *Sumpto fastigio*] Longi duo asse-
res inter se adversi modica inclinatione
demissi secundum superiorem partem,
in terra ex inferiore parte defigeban-
tur. Hic *fastigium* intelligitur *clivus*,
propterea quod si quid in clivum de-
vexum est, idem et in *fastigium* con-
trario sensu assurgit: eadem fere ra-
tione, qua *altum* et *profundum* prom-
iscue usurpantur. Itaque illi asse-
res intelligendi sunt triquetra fere
forma fuisse, ita ut e tribus lateribus
unum per proclive porrigeretur et ac-
clinaretur secundum montem; alte-
rum, nempe superius, modice inclina-
tum esset et leni fastigio devexum;
tertium denique e terra, in qua ex in-
feriore parte defigebatur, assurgeret in

rectum.

²² *Abscisæ*] Ex *abs* et *cædo* fit ver-
bum *abscido*, *abscondi*, *abscisum*. Mar-
tialis, l. III. epigr. 66. *Abscidit vultus*
ensis uterque sacros. *Abscindo* diver-
sum est verbum, licet ejusdem fere
sensus. Atque hujus quidem partici-
pium *abscissus* frequentius nunc oc-
currit in editis. At observat Grono-
vius fere ubique in optimis et antiquis-
simis codicibus legi *abscisus*.

²³ **Successis asseribus*] Sive asserum
fulcris.

²⁴ *Paulo plus septem millia die*] Per diem, et opponitur τῇ nocte, quod sequitur paulo post. Itaque nihil opus est hic inserere eo ante vocem *die*, quod voluerat Gronovius.

cumspiciendi spatium fuit. vix tandem ex insperato stabilem ad insistendum nactis locum postero quoque die in tam cava valle opperiri Popillum, ac relictas cum eo copias, necesse fuit: quos et ipsos, quum ab nulla parte hostis ter-ruisset, locorum asperitas hostiliter vexavit. Tertio die conjunctis copiis eunt per saltum, quem incolæ Callipeucen adpellant. ²⁵quarto inde die per æque invia sed adsuetudine peritius, et meliore cum spe, quod nec hostis ²⁶umquam adparebat, et mari adpropinquabant, ²⁷degressi^d in campos, inter ²⁸Heracleum et Libethrum posuerunt castra peditum: quorum pars major tumulos tenebat. ii vallem, ²⁹campi quoque partem, ubi eques tenderet, amplectebantur.

VI. Lavanti regi dicitur nunciatum, hostes adesse. quo nuncio quum pavidus exsiluisset ³⁰e solio, ³¹victum se sine prælio clamitans proripuit; et, subinde per alia atque alia pavidam consilia et imperia trepidans, ³²duobus ex amicis Pellam, alterum Asclepiodotum, ubi pecunia deposita erat, ex præsiidiis revocat; omnesque aditus aperit bello. Ipse, ab Dio ³³auratis statu is omnibus raptim, ne præda hosti essent, in classem congestis, ocius demigrare Pydnam co- git: et, quæ temeritas consulis videri potuisset, quod eo processisset, unde invito hoste regredi nequiret, eam ³⁴non inconsultam audaciam fecit. Duos enim saltus, per quos inde evadere possent, habebant Romani: unum per Tempe in Thessaliam, alterum in Macedoniam præter Dium; quæ utraque regiis tenebantur præsiidiis. Itaque si dux intrepidus decem dies primam speciem adpropinquantis terroris sustinuisset, ³⁵neque receptus Romanis per Tempe in Thessaliam, neque commeatibus pervehendis eo patuisset iter.

^c usquam Crev.

^d digressi Gron. Crev.

²⁵ Quarto inde die] Olim legebatur tertio, manifesto errore, quem sustulit Sigonius.

²⁶ Usquam] Olim unquam. Mutavit Sigonius.

²⁷ Digressi] Lege cum Sigonio, degressi.

²⁸ Heracleum] Sic dedit Gronovius. Ante Heracetum: corrupte.

²⁹ Campi quoque] Gronovius legi jubet campique.

³⁰ E solio] Solium est pars balnei, in qua quis sedens lavatur.

³¹ Victum se . . . clamitans, proripuit] Bis intelligendum ^a se, quamvis semel exprimitur. Clamitans se victum esse, se proripuit.

³² Duobus ex amicis Pellam] Hic aliqua desunt, quæ ex c. 10. infra, et ex Diodoro in Excerpt. Vales. suppleri possunt in hunc fere modum. Duobus ex amicis, Niciam proficisci jussit Pel-

lam, ubi pecunia deposita erat, et, quidquid ejus ibi nancisceretur, in mare dejicere: alterum, Andronicum misit Thessalonicam, ut navalia incenderet. Simul Hippiam et Asclepiodotum ex præsiidiis revocat. In eo tamen discrepat Diodorus a Livio, quod pro urbe Pella nominat Phacum.

³³ Auratis statu is] Intellige insignem illam turmam, Lysippi opus: id est, statuas equestres viginti quinque, quas Alexander fieri jusserat totidem fortissimorum virorum in pugna ad Granicum occisorum.

³⁴ Non inconsultam audaciam] Hoc debetur Sigonio. Antea, non consultam.

³⁵ Neque receptus Romanis per Tempe in Thessaliam] Quatuor postremæ voces videntur huc immigrasse ex quarto ante versu. Certe iis nihil hic est opus.

U. C. 583.
A. C. 169.

Persei pa-
vor

et incredi-
bilis stupor.

U. C. 583.
A. C. 169.

Sunt enim Tempe saltus, etiamsi non bello fiat infestus, transitu difficilis. nam ³⁶præter angustias per quinque milia, qua exiguum jumento onusto iter est, rupes utrimque ita abscisæ sunt, ut despici vix sine vertigine quadam simul oculorum animique possit. terret et sonitus et altitudo per mediam vallem fluentis Penei amnis. Hic locus, tam suapte natura infestus, per quatuor distantia loca ³⁷præsidiis regis fuit insessus. unum in primo aditu ad Gonnum erat: ³⁸alterum Condylon castello inexpugnabili: tertium circa Lapathunta, quem Characa adpellant: quartum viæ ipsi, qua et media et angustissima vallis est, inpositum, quam vel decem armatis tueri facile est. Intercluso per Tempe simul aditu commeatibus, simul reditu, ipsi montes, per quos descenderant, repetendi erant. ³⁹quod ut furto fefellerant, ita propalam, tenentibus superiora cacumina hostibus, non poterant: et experta difficultas spem omnem incidisset. Supererat nihil aliud in temere commisso, quam in Macedoniam ad Dium per medios evadere hostes: quod, nisi Dii mentem regi ademissent, ipsum ingentis difficultatis erat. Nam quum Olympi radices montis paullo plus quam mille passuum ad mare relinquunt spatium, cujus dimidium loci occupat ostium late restagnans Baphyri amnis, ⁴⁰partem planitiæ aut Jovis templum, aut oppidum tenet; reliquum perexiguum fossa modica valloque claudi poterat, et saxorum ad manum silvestrisque materiæ tantum erat, ut vel murus obijci, turresque excitari potuerint. Quorum nihil quum dispexisset cæcata mens subito terrore, ⁴¹nudatis omnibus præsiidiis, patefactisque bello, ad Pydnam refugit.

VII. Consul, plurimum et præsiidii et spei cernens in stultitia et segnitie hostis, remisso nuncio ad Sp. Lucretium Larissam, ut castella, relicta ab hoste, circa Tempe occuparet, præmisso Popillio ad explorandos transitus circa Dium, postquam patere omnia in omnes partes animadvertit, se-

³⁶ *Præter angustias*] Præterquam quod angusta via est per quinque milia, adeo ut exiguum onusto jumento iter sit, utrimque . . . Parum videntur convenire huic descriptioni ea quæ Plinius l. IV. c. 8. de eodem loco habet. Tempe, inquit, quinque millium passuum longitudine, et ferme sesquijugeri latitudine, ultra visum hominis attollentibus se dextra lævæque leniter convexis jugis.

³⁷ *Præsiidiis regis*] Mallemus cum Gronovio regiis. Sic enim solet Livius.

³⁸ *Alterum Condylon*] Idem Gronovius legendum existimat alterum,

nempe præsidium, ad Condylon. Castello intellige cum castello, vel in castello.

³⁹ *Quod ut furto fefellerant*] Quod ut fecerant fallentes furto Persea Macedonasque, ita propalam facere non poterant, si tenuissent cacumen hostes. Transscenderant quidem illos saltus, quia fefellerant hostem: at idem facere non poterant palam et aperta vi, si hostis obstitisset.

⁴⁰ *Partem planitiæ*] Revocavit primæ editionis scripturam Gronovius. Vulgatæ habent planitiæ.

⁴¹ *Nudatis omnibus præsiidiis*] Nudatis præsidio omnibus locis.

cundis castris pervenit ad Dium: metarique ⁴² sub ipso U. C. 583.
 templo, ne quid sacro in loco violaretur, jussit. Ipse, A. C. 169.
 urbem ingressus, sicut non magnam, ita exornatam ⁴³ pub- Cos. Dium
 licis locis et ⁴⁴ multitudine statuarum, munitamque egregie, pervenit.
 vix satis credere, in tantis rebus sine caussa relictis non ali-
 quem subesse dolum. Unum diem ad exploranda circa
 omnia moratus, castra movet: satisque credens, paratam
 frumenti copiam fore, eo die ad amnem nomine Mityn pro-
 cessit. Postero die progressus, Agassam urbem, tradentibus
 sese ipsis, recepit: et, ut reliquorum Macedonum animos
 sibi conciliaret, obsidibus contentus, sine præsidio relinquere
 se eis urbem, immunesque ac suis legibus victuros, est polli-
 citus. Progressus inde diei iter, ad Ascordum flumen po-
 suit castra: et, ⁴⁵ quantum procederet longius a Thessalia,
 eo majorem rerum omnium inopiam sentiens, regressus ad
 Dium est; dubitatione omnibus exemta, quid intercluso ab
 Thessalia patiendum fuisset, cui procul inde abscedere tu-
 tum non esset. Perseus, contractis in unum omnibus copiis
 ducibusque, increpare præfectos præsidiorum, ante omnes
 Asclepiodotum atque Hippiam: ab his dicere claustra Ma-
 cedoniæ tradita Romanis esse: cujus culpæ reus nemo jus-
 tius, quam ipse, fuisset. Consuli postquam ex alto con-
 specta classis spem fecit, cum commeatu naves venire, (in-
 gens enim caritas annonæ ac prope inopia erat) ab investis
 jam portum audit, onerarias naves Magnesiae relictas esse.
 Incerto inde, quidnam agendum foret, (adeo sine ulla ope
 hostis quæ adgravaret, cum ipsa difficultate rerum pugnan-
 dum erat) peropportune literæ a Sp. Lucretio adlatæ sunt:
 castella se, quæ super Tempe essent et circa Philan, tenere
 omnia, frumentique in iis et aliarum in usum rerum copiam
 invenisse.

Inopia la-
 borat.

VIII. His magnopere lætus consul ab Dio ad Philan Dium relin-
 ducit, simul ut præsidium ejus firmaret, simul ut militi fru- quit.
 mentum, cujus tarda subvectio erat, divideret. Ea profectio
 famam haudquaquam secundam habuit. nam alii, metu re-
 cessisse eum ab hoste, ferebant, quia ⁴⁶ manenti imperatori
 prælio dimicandum foret: alii ⁴⁷ ignarum, belli quæ in dies

42 Sub ipso templo] Templum Jo-
 vis intellige, cujus sub finem c. præ-
 cedentis mentio facta est.

43 * Publicis locis] Qualia sunt fora,
 porticus, basilicæ.

44 Multitudine statuarum] Vid. not.
 33. ad c. proxime præcedens: * et in-
 tellige, præter illam amicorum tur-
 mam, quam Perseus in classem con-
 gesserat, aliarum quoque statuarum
 non mediocrem numerum in urbe Dio
 fuisse.

45 Quantum procederet longius]
 Muretus et Gronovius reponunt quan-
 to. Sed quid vetat dici quantum lon-
 gius quemadmodum apud Plautum
 quam magis intendas vincula? Nimi-
 rum quantum regitur a præpositione
 secundum intellecta.

46 Manenti imperatori] Vox impe-
 ratori omnino otiosa est.

47 Ignarum belli quæ] Magis pla-
 ceret, mutato duarum vocum ordine,
 ignarum, quæ belli in dies fortuna no-

U. C. 583. fortuna novaret; ut qui, obferentibus sese rebus, omisisset
A. C. 169. e manibus ea, quæ mox repeti non possent. Simul enim cessit possessione Dii, excitavit hostem, ut nunc^d tandem sentiret, recuperanda esse, quæ prius culpa amissa forent.

Perseus
Dium redit. Audita enim profectione consulis, regressus Dium, quæ disjecta ac vastata ab Romanis erant, reficit: pinnas mœnium decussas reponit, ab omni parte muros firmat: deinde quinque millia passuum ab urbe citra ripam Enipei amnis castra ponit; amnem ipsum, transitu perdifficilem, pro munimento habiturus. Fluit ex valle Olympi montis, æstate exiguus, hibernis idem incitatus pluviis: ⁴⁸et supra rupes ingentes gurgitibus facit, et intra prorupta, in mare evolviendo terram, præaltas voragine, cavatoque medio alveo ripas utrimque præcipientes. Hoc flumine Perseus ⁴⁹septum iter hostis credens, extrahere reliquum tempus ejus ætatis in animo habebat. Inter hæc consul a Phila Popillium cum duobus millibus armatorum Heracleum mittit. abest a Phila quinque millia ferme passuum, media regione inter Dium Tempeque, in rupe amni imminente positum.

Heracleum
obpugna-
tum.

IX. Popillius, priusquam armatos muris admoveret, misit, qui magistratibus principibusque suaderent, fidem clementiamque Romanorum, quam vim, experiri mallent. nihil ea consilia moverunt, quia ignes ad Enipeum ex regis castris adparebant. Tum terra marique (et classis adpulsa ab litore stabat) simul armis, simul operibus machinisque, obpugnari cœpti. Juvenes etiam quidam Romani, ludicro circensi ad usum belli verso, partem humillimam muri ceperunt. Mos erat tum, nondum hac effusione inducta ⁵⁰bestiis omnium gentium circum complendi, varia spectaculorum conquirere genera: ⁵¹nec, semel quadrigis, semel

^d tunc Gron. Crev.

varet. Aut certe sic exponendus locus, quasi hoc ordine collocatæ voces essent: qua de forma loquendi vid. not. 89. ad l. IV. c. 17. supra.

48 *Et supra rupes ingentes gurgitibus*] Emenda ex Gronovii mente: *Et supra rupes, ingentes gurgites facit, et infra, prorutam in mare evolviendo terram, præaltas voragine.* Nempe intelligendum est rupibus in ipso alveo enatis cursum amnis impediendi. Supra eas rupes tardatæ earum objectu aquæ ingentes gurgites faciunt. Infra easdem rupes vis aquarum per se ipsa proruit terram, et alveum magis ac magis cavat.

49 *Septum iter hostis*] Melius *hosti*.

50 *Bestiis omnium gentium*] Vult Fulvius Ursinus *omnium generum*. Potest tamen vulgata lectio retineri,

ut recte monet Dujatius. Sensus est: bestiis ex toto terrarum Orbe conquisitis. Nota est hæc Romanorum insania, tum ex multis aliis testimoniis, tum ex litteris Cœli ad Ciceronem, l. VIII. Ep. Cic. ad Fam. * Fortasse erunt quibus placeat magis legere *bestiis omnium generum*.

51 *Nec semel quadrigis*] Gronovius scribendum existimat, et *semel quadrigis*: ut voluerit Livius, non ita multiplicatos esse olim, ut ævo suo, quadrigarum et desultorum missus; atque adeo, ut muneris tempus produceretur, conquisita esse varia spectaculorum genera. Gronoviana emendationi præivere Onufrius Panvinus, et Jul. Cæsar Bullingerus: quorum alter, l. I. de Ludis Circensibus, c. 9. alter libro de Circo Iudisque Circensi-

desultore misso, vix unius horæ tempus utrumque curricula compleret. Inter cetera sexageni ferme juvenes, interdum plures, ⁵²adparitoribus^e ludi armati inducebantur. horum inductio ⁵³in parte simulacrum decurrentis exercitus erat; ex parte ⁵⁴elegantioris exercitii, quam militaris artis, propiorque gladiatorum armorum usum. ⁵⁵Quum alios decursus edidissent motus, quadrato agmine facto, scutis super capita densatis, stantibus primis, secundis submissioribus, tertiis magis et quartis, postremis etiam genu nisis, fastigatam, sicut tecta ædificiorum sunt, testudinem faciebant. Hinc quinquaginta ferme pedum spatio distantes duo armati procurrebant, comminatique inter se, ab ima in summam testudinem per densata scuta quum evasissent, nunc velut propugnantes per oras extremæ testudinis, nunc in media inter se concurrentes, haud secus quam stabili solo persultabant. Huic testudini simillima parti muri admota, quum armati superstantes subissent, propugnatoribus muri fastigio altitudinis æquabantur: depulsisque iis, in urbem ⁵⁶duorum signorum milites transcenderunt. Id tantum dissimile fuit, quod, et in fronte extrema, et ex lateribus, soli non habebant super capita elata scuta ne nudarent corpora; ⁵⁷sed prætectæ pugnantium more. ita nec ipsos tela ex muro missa subeuntes læserunt, et testudini injecta imbris in modum lubrico fastigio innoxia ad imum labebantur. Et consul, capto jam Heracleo, castra eo promovit; tamquam Dium, atque, inde submoto rege, in Pieriam etiam progressurus. Sed, hiberna jam præparans, vias commeatibus subvehendis ex Thessalia muniri jubet, et eligi horreis opportuna loca tectaque ædificari, ubi diversari portantes commeatus possent.

X. Perseus, tandem ⁵⁸a pavore eo, quo adtonitus fuerat, Pudet Persea pavoris sui.

^e ab apparitoribus Gron.

bus, c. 50. hunc Livii locum allegantes, habent, Nam semel quadrigis: sive ex conjectura corrigerent locum, sive in suis Livii exemplaribus sic legerent. Qui sint desultores, docet ipse aliud agendo Livius, l. XXIII. c. 29. Numidæ . . quibus desultorum in modum binos trahentibus equos inter accerrimam sape pugnam in recentem equum ex fesso armatis transsultare mos erat. Denique hoc eodem loco Gronovius reposuit ex antiquis editis utrumque curriculum, quum recentiores mendose habeant utrumque curriculum. Curriculum hic idem valet ac cursus.

⁵² Apparitoribus ludi] Sic legebatur in veteribus editis, teste Gronovio. Nuperi adjecerunt ab ante apparitoribus. Multum blanditur Mureti con-

jectura: interdum plures apparitoribus ludis.

⁵³ In parte . . ex parte] Hæc sic dicta sunt, quomodo si iteraretur partim.

⁵⁴ Elegantioris exercitii, quam militaris artis] Expunge cum Gronovio vocem artis.

⁵⁵ Quum alios decursus edidissent motus] Malit Dujatius decursus: et merito quidem.

⁵⁶ Duorum signorum] Duorum manipulorum. Vid. not. 2. ad l. XXXIII. c. 1.

⁵⁷ Sed prætectæ] Reponit Lipsius prætentæ. Refertur enim ad scuta.

⁵⁸ A pavore . . recepto animo, malle] Adjecit Sigonius voculam a, et legi jussit malle pro mallet.

U. C. 583. recepto animo, malle, imperiis suis non obtemperatum esse,
 A. C. 169. quum trepidans gazam in mare dejici Pellæ, Thessalonicæ
 navalia jusserat incendi. Andronicus, Thessalonicam mis-
 sus, traxerat tempus, ⁵⁹id ipsum quod accidit, pœnitentiæ
 relinquens locum. incautior Nicias Pellæ projiciendo ⁶⁰pe-
 cuniæ partem, quod fuerat nactus : sed ⁶¹in rem emendabi-
 lem visus lapsus esse, quod per urinatores omne ferme ex-
 tractum est. tantusque pudor regi pavoris ejus fuit, ut uri-
 natores clam interfici jusserit ; deinde Andronicum quoque
 et Nician, ne quis tam dementis imperii conscius exsisteret.
 Inter hæc C. Marcius, cum classe ab Heracleo Thessaloni-
 cam profectus, et agrum pluribus locis, expositis per litora
 armatis, late vastavit, et procurrentes ab urbe, secundis
 aliquot præliis, trepidos intra mœnia compulit. jamque
 ipsi urbi terribilis erat, ⁶²quum, dispositis omnis generis
 tormentis, non vagi modo circa muros, temere adpropin-
 quantes, sed etiam qui in navibus erant, saxis tormento
 emicantibus ⁶³percutiebantur. Revocatis igitur in naves
 militibus, omissaque Thessalonicæ obpugnatione, Æniam
 inde petunt. quindecim millia passuum ea urbs abest, ad-
 versus Pydnam posita, fertili agro. Pervastatis finibus
 ejus, legentes oram, Antigoneam perveniunt. ibi, egressi in
 terram, primo et vastarunt agros passim, et aliquantum
 prædæ contulerunt ad naves. dein palatos eos adorti Mace-
 dones, mixti pedites equitesque, fugientes effuse ad mare
 persecuti, quingentos ferme occiderunt, et non minus cepe-
 runt. Nec aliud, quam ultima necessitas, quum recipere se
 tuto ad naves prohiberentur, animos militum Romanorum,
 simul desperatione alia salutis, simul indignitate, irritavit.
 Redintegrata in litore pugna est. adjuvere et, qui in navi-
 bus erant. Ibi Macedonum ducenti ferme cæsi ; par nu-
 merus captus. Ab Antigonea classis profecta, ad agrum
 Pallenensem excensionem ad populandum fecit. Finium
 is ager Cassandrensiū erat, longe fertilissimus omnis oræ,

Variæ ur-
 bes a Rom.
 frustra ten-
 tatæ.

59 *Idipsum quod accidit, pœnitentiæ relinquens locum*] Scabra Gronovio videtur hæc oratio, non nobis. *Nulla hic erit difficultas, si in interpretando membrorum ordinem inverteris. † *Pœnitentiæ relinquens locum, idipsum quod accidit*, id est, quod quidem ipsum accidit, nempe ut regem pœniteret.

60 *Pecuniæ partem, quod fuerat nactus*] Et hunc locum Gronovius post Freinshemium conjecturis sollicitat. Nobis nihil videtur esse vitii. *Pecuniæ partem*, scilicet id quod fuerat nactus.

61 *In rem emendabilem . . . lapsus esse*] Potest tolerari vulgatum. Magis

tamen placeret, quod subjicit Gronovius, *in errorem . . . emendabilem*.

62 *Quum dispositis omnis generis tormentis*] Ab iis qui in urbe erant.

*Tota periodus habere videtur aliquid obscuri propter nimiam brevitate. Sensus est : jamque ipsi urbi terribilis erat, quum subito conversa est rerum facies, dispositis super urbis muros tormentis, quibus Romani, et in agris, et in ipsis quoque navibus percutiebantur. Itaque absistere incepto coacti sunt.

63 *Percutiebantur*] Lege *percuterentur*.

quam prætervecti fuerant. Ibi Eumenes rex, viginti tectis U.C. 583. navibus ab Elea profectus, obvius fuit; et quinque missæ a A.C. 169. Prusia rege tectæ naves.

XI. Hac virium accessione animus crevit prætori, ut Cassandream obpugnaret. ⁶⁴Condita est a Cassandro rege in ipsis faucibus, quæ Pallenensem agrum ceteræ Macedoniæ jungunt, hinc Toronaïco, hinc Macedonico septa mari. Eminent namque in altum lingua, in qua sita est: ⁶⁵nec minus, quam in altum magnitudine Atho mons, excurrit, obversa in regionem Magnesiae duobus imparibus promontoriis; quorum majori Posideum est nomen, minori Canastræum. Divisis partibus obpugnare adorti: Romanus ad Clitas, quas vocant, munimenta, ⁶⁶cervis etiam objectis, ut viam intercluderet, a Macedonico ad Toronaïcum mare perducit. ab altera parte ⁶⁷Euripus est: inde Eumenes obpugnabat. Romanis in fossa complenda, quam nuper objecerat Perseus, plurimum erat laboris. Ibi quærenti prætori, quia nusquam cumuli adparebant, quo regesta e fossa terra foret, ⁶⁸monstrati sunt fornices: *non ad eandem crassitudinem, qua veterem murum, sed simplici laterum ordine, structos esse.* Consilium igitur cepit, transfosso pariete iter in ur-

⁶⁴ Condita est a Cassandro rege] Olim Potidæa, teste Plinio, l. IV. c. 10. Illam deinde vel auxerat, vel instauraverat Cassander, et de suo nomine Cassandream dixerat.

⁶⁵ Nec minus quam in altum magnitudine Atho mons excurrit] Prolixa et verbosa oratio, et quæ sapiat sarcinatoris manum. * Reseca vocem magnitudine, et, levi traiectione verborum, emenda: nec minus in altum quam Atho mons excurrit.

⁶⁶ Cervis etiam objectis] Cervi erant ramosi trunci arborum, quos in terram ante fossam vallumque depangere et varie serere solebant, ad obstruendum aut impediendum iter. Nomen habuerunt a similitudine cornuum cervi. Plura de iis vide apud Lips. l. II. Poliorcet. Dial. 2.

⁶⁷ Euripus] Intelligenda videtur fossa aliqua manu facta, quæ maris aquas acciperet. Nam tales fossæ Euripi apud antiquos nominabantur.

⁶⁸ Monstrati sunt fornices] Gronovius reponit monstratum est, atque etiam hanc emendationem Clericus in contextum admiserat. Sed videtur antiqua lectio stare posse. Nimirum in iis quæ sequuntur, *et structos esse* pendent a verbo dicebant, dictum est, intellecto, ex solenni more Livii. Ceterum totius loci, qui ob nimiam brevi-

tatem sane perspicuus non est, hic fortasse sensus esse possit. Quærebat prætor, quo regesta e fossa terra esset. Monstrati sunt fornices, dictumque illos structos esse e terra quam e fossa egresserant, in lateres cocta. Quod ut probarent ii qui prætorem tota de re commonefaciebant, observabant illos fornices aliter structos esse ac veterem murum urbis, nec proinde eodem tempore. Fossa autem, ut supra annotatum est, nuper objecta fuerat a Perseo. Quum igitur fossa esset recens facta, fornices item recens structi, hoc argumento aliquatenus dicta firmabant. Prætori e re natum est consilium, ut fornicum parietes simplici laterum ordine structos, quod facile factu erat, transfoderet, atque id sibi iter in urbem patefaceret. Restaret explicandum, ubi et quem ad usum structi illi fornices, et qui eorum pariete perfosso in urbem pateret via. Hæc non facile expeditimus. Tantum observabimus fossam tunc completam non fuisse a Romanis. Itaque locus ubi perfossi sunt fornices, debuit esse citra fossam, si Romanos respicias. In ejusmodi locis non possumus non multum desiderare Polybium, qui ut militaris vir, et locorum peritus, et accuratissimus scriptor, omnia, ni fallit animus, diligentius exposuerat.

U. C. 583.
A. C. 169.

bem patefacere. fallere autem ita se posse, si, muros a parte alia scalis adortus, tumultu injecto, ⁶⁹ in custodiam ejus loci propugnatores urbis avertisset. Erant in præsidio Cassandreae, præter non contemnendam juventutem oppidanorum, octingenti Agrianes, ⁷⁰ et duo millia Penestarum Illyriorum, ⁷¹ a Pleurato inde missi, bellicosum utrumque genus. His tumentibus muros, quum subire Romani summa vi niterentur, momento temporis parietes fornicum perfossi urbem patefecerunt. ⁷² quod si, qui inrupere, armati fuissent, extemplo cepissent. Hoc ubi perfectum esse opus militibus nunciatum est, clamorem alacres gaudio repente tollunt, aliis parte alia in urbem inrupturis.

XII. Hostes primum admiratio cepit, quidnam sibi repentinus clamor vellet. postquam patere urbem accepere præfecti præsidi Pytho et Philippus, ⁷³ pro eo, qui occu-passet adgredi, opus factum esse rati, cum valida manu Agrianum Illyriorumque erumpunt: Romanosque, qui alii aliunde coibant convocabanturque, ut signa in urbem inferrent, incompositos atque inordinatos fugant, persequunturque ad fossam: in quam compulsos ruina cumulant. sexcenti ferme ibi interfecti, omnesque prope, qui inter murum fossamque deprehensi erant, vulnerantur. Ita suo ipse conatu percussus prætor, segnior ad alia factus consilia erat: et ne Eumeni quidem, simul a mari, simul a terra adgredienti, quidquam satis procedebat. Placuit igitur utrique, custodiis firmatis, ne quod præsidium ex Macedonia intromitti posset, quoniam vis aperta non processisset, operibus moenia obpugnare. Hæc parantibus his, decem regii lembi, ab Thessalonica cum delectis Gallorum auxiliaribus missi, quum in salo stantes hostium naves conspexissent; ipsi, obscura nocte, simplici ordine, quam poterant proxime litus tenentes, intrarunt urbem. Hujus novi præsidi fama absistere obpugnatione simul Romanos regemque cœgit. circumvecti promontorium, ad Toronen classem adpulerunt. Eam quoque obpugnare adorti, ubi

⁶⁹ *In custodiam ejus loci]* Quem scalis adoriretur.

⁷⁰ *Et duo millia Penestarum]* Sic dedit Sigonius, quum inveniret *M millia*: unde ille effecit *MM.* sive *duo millia*. Tamen l. XLIII. c. 23. dicitur *Persens ex Penestarum gente mille pedites, ducentos equites . . . Cassandriam, præsidio ut essent, misisse.*

⁷¹ *A Pleurato inde missi]* Pro inde, quod procul dubio vitiosum est, lege vel deinde, vel cum Gronovio eodem.

⁷² *Quod si, qui irrumpere]* Nulli irrupere, ut constat ex c. seq. Neque

inermes id facere fuissent ausi, tanto vitæ periculo. Legit ergo Perizonius, quod si, qui irrumperent, armati fuissent: hoc sensu, si præsto fuissent armati, qui irrumperent in urbem. Nobis probabilius videtur quod Dujatius suggerit, qui perfodere, vel qui pererrare, nempe parietem.

⁷³ *Pro eo]* Antea *Proco.* Emendavit Freinshemius, adstipulante Gronovio. Rati opus factum a Romanis ei utile futurum, qui primus aggredi maturasset.

valida defendi manu animadverterunt, irrito incepto Demetriadem petunt. Ibi quum adpropinquantes repleta mœnia armatis vidissent, prætervecti ad Iölecon classem adpulerunt; inde, agro vastato, Demetriadem quoque adgressuri.

XIII. Inter hæc et consul, ne segnis sederet tantum in agro hostico, M. Popillium cum quinque millibus militum ad Melibœam urbem obpugnandam mittit. Sita est in radicibus Ossæ montis, qua parte in Thessaliam vergit, opportune imminens super Demetriadem. Primus adventus hostium perculit incolas loci: conlectis deinde ex necopinato pavore animis, discurrunt armati ad portas ac mœnia, qua suspecti aditus erant: spemque extemplo inciderunt, capi primo inpetu posse. Obsidio igitur parabatur, et opera obpugnationum fieri cœpta. Perseus, quum audisset, simul Melibœam a consulis exercitu obpugnari, simul classem Iölci stare, ut inde Demetriadem adgrederetur, Euphranorem quemdam ex ducibus cum delectis duobus millibus Melibœam mittit. eidem imperatum, ut, si a Melibœa submovisset Romanos, Demetriadem prius occulto itinere intraret, quam ab Iölco ad urbem castra moverent Romani. Et ab obpugnatoribus Melibœæ, quum in superioribus locis repente adparuisset, cum trepidatione multa relicta opera sunt, ignisque injectus. ita a Melibœa abscessum est. Euphranor, soluta unius urbis obsidione, Demetriadem extemplo ducit. nec tum mœnia modo, sed agros etiam ⁷⁴confiderunt se a populationibus tueri posse: et eruptiones in vagos populatores non sine vulneribus hostium factæ sunt. Circumvecti tamen mœnia sunt prætor et rex, situm urbis contemplantes, si qua parte tentare aut opere aut vi possent. Fama fuit, per ⁷⁵Cydantem^e Cretensem et Antimachum, qui Demetriadi præerat, tractatas inter Eumenem et Persea conditiones amicitix. ab Demetriade certe abscessum est. Eumenes ad consulem navigat: gratulatus, quod prospere Macedoniam intrasset, Pergamum in regnum abit^f. Marcius Figulus prætor, parte classis in hiberna Sciathum missa, cum reliquis navibus ⁷⁶Oreum Bœotixæ petit, eam urbem aptissimam ratus, unde exercitibus, qui in Macedonia, quique in Thessalia erant, mitti commeatus possent. De Eumene rege longe diversa tradunt. Si Valerio Antiati credas, nec classe adjutum ab eo prætorem esse, quum sæpe

^e Cydam Crev.

^f abiit Gron. Crev.

⁷⁴* *Confiderunt*] Observa parum omnino usitatum verbum, pro *confisi sunt*.

⁷⁵ *Cydam*] Sic Sigonius. Antea *Cydantem*.

⁷⁶ *Oreum Bæotixæ*] Oreum urbs est

Eubœæ insulæ, non Bœotixæ. Lege ergo *Oreum Eubœæ*. Neque enim vitium est in nomine urbis, quum infra c. 30. Octavius prætor, qui Marcio successit, dicatur isse *Oreum ad classem*.

U. C. 583. A. C. 169. cum literis arcessisset, tradit, ⁷⁷nec cum gratia ab consule profectum in Asiam, indignatum, quod, ut iisdem castris tenderet, permissum non fuerit. ne ut equites quidem Gallos, quos secum adduxerat, relinqueret, impetrari ab eo potuisse. Attalum fratrem ejus et remansisse apud consulem, et sinceram ejus fidem æquali tenore egregiamque operam in eo bello fuisse.

XIV. Dum bellum in Macedonia geritur, legati Transalpini ab regulo Gallorum (Balanos ipsius traditur nomen; gentis, ex qua fuerit, non traditur) Romam venerunt, pollicentes ad Macedonicum bellum auxilia. Gratiae ab senatu actae, muneraque missa, torquis aureus ⁷⁸duo pondo, et paterae aureae quatuor pondo, equus phaleratus, armaque equestria. Secundum Gallos Pamphyli legati coronam auream, ⁷⁹ex viginti millibus Philippeorum factam, in curiam intulerunt: petentibusque iis, ut id donum in cella Jovis optimi maximi ponere, et sacrificare in Capitolio liceret, permissum. benigneque amicitiam renovare volentibus legatis responsum, et ⁸⁰binum millium æris singulis missum munus. Tum ab rege Prusia, et paullo post ab Rhodiis, de eadem re longe aliter disserentes legati auditi sunt. utraque legatio de pace reconcilianda cum rege Perseo egit. Prusiae preces magis, quam postulatio, fuere, profitentis, *et ad id tempus se cum Romanis stetisse, et, quoad bellum foret, staturum. Ceterum quum ad se a Perseo legati venissent de finiundo cum Romanis bello, et iis pollicitum deprecatorem apud senatum futurum;* ⁸¹*petere, si possent inducere in animum, ut finiant iram, se quoque in gratia reconciliatae pacis posse uti.* hæc regii legati. Rhodii, superbe commemoratis erga populum Romanum beneficiis, et pene victoriæ, utique de Antiocho rege, majore parte ⁸²ad se vindicata, adjecerunt: *Quum pax*

Prusiae et
Rhodiorum
legati.

Rhodium
superba
oratio.

⁷⁷* *Nec cum gratia ab consule profectum*] Neque ita profectum ab consule, ut integra esset inter illos gratia et amicitia, sed cum mutua offensione.

⁷⁸ *Duo pondo*] Qui tres marcas nostrates, unciam unam pondo haberet. *Quatuor pondo.* Sex marcas, uncias duas.

⁷⁹ *Ex viginti millibus Philippeorum*] Aureorum: qui quum singuli pares essent didrachmo, sequitur viginti millia nummorum Philippeorum redire ad 400. libras Romanas pondo, marcas nostrates 625. Immane profecto pondus, etiamsi detrahatur manus pretium. Sed corona illa dicanda erat Jovi, et stabili sede in Capitolio collocanda.

⁸⁰ *Binum millium æris*] Marcarum

argenti 3. unciae 1.

⁸¹ *Petere, si possent*] Lege cum Gronovio *et petere*, quod respondeat iis quæ præcedunt, *et pollicitum.* Ultima hujus periodi sic ab eo formantur: *se quoque in gratia reconciliatae pacis uti ponerent:* id est, darent sibi locum ineundae gratiae apud Persea, tanquam pacis reconciliatori. Hujus locutionis, *ponere in gratiam, vel in gratia,* exempla ex epistolis Ciceronis hic allegat Gronovius. Unum afferemus e lib. V. ad Att. ep. 11. *Apud Patronem te in maxima gratia posui.* Feci, ut magnam tibi gratiam haberet Patro, ostendendo ei, te, quod desiderat, id mihi vehementer commendasse.

⁸² *Ad se vindicata*] Olū a se. Emendavit Sigonius.

inter Macedonas Romanosque esset, sibi amicitiam cum rege U. C. 568.
Perseo captam. eam se invito, nullo ejus in se merito, quoniam A. C. 169.
ita Romanis visum sit in societatem se belli trahere, interruppisse.
Tertium se annum multa ejus incommoda belli sentire. mari
intercluso, inopia insulam premi, amissis ⁸³ *maritimis vectigali-*
bus atque commeatibus. Quum id ultra pati non possent, lega-
tos alios ad Persea in Macedoniam misisse, qui ei denuncia-
rent, Rhodiis placere, pacem cum componere cum Romanis: se
Romam eadem nunciatum missos. Per quos stetisset, quo
minus belli finis fieret, adversus eos quid sibi faciendum esset,
Rhodos consideraturos esse. Ne nunc quidem hæc sine in-
dignatione legi audiri posse, certum habeo. inde existi-
mari potest, qui habitus animorum audientibus ea Patribus
fuerit.

XV. Claudius, nihil responsum, auctor est: tantum senatusconsultum recitatum, quo Caras et Lycios liberos esse Castigatio
ferociæ
Rhodiorum. juberet populus Romanus, literasque extemplo ad utramque gentem * ⁸¹ scirent indicatum mitti. Qua audita re, principem legationis, cujus magniloquentiam vix curia paullo ante ceperat, conruisse. Alii responsum esse tradunt, *Populum Romanum et principio hujus belli haud vanis auctoribus compertum habuisse, Rhodos cum Perseo rege adversus rempublicam suam occulta consilia inisse: et, si id ante dubium fuisset, legatorum paullo ante verba ad certum redegis- se: et plerumque ipsam se fraudem, etiamsi initio cautior fuerit, detegere. Rhodos* ⁸⁵ *nuncio in orbe terrarum arbitria belli pacisque agere:* ⁸⁶ *Deorum nutu arma sumtu- ros positurosque Romanos esse. jam non Deos fœderum testes, sed Rhodos habituros.* ⁸⁷ *Itane tandem iis pareatur, exercitusque de Macedonia*

⁸³ * *Maritimis vectigalibus æque commeatibus]* Maritima vectigalia sunt portoria, et aliæ mercedes quæ in publicum redigebantur ex mercibus importatis in insulam. Maritimi commeatus, quæcunque mari invehuntur ad usum commoditatemque vitæ.

⁸⁴ *Scirent indicatum]* Hæc corrupta esse cuius apparet. Sigonius legendum putat *ut scirent*: id est, ut Rhodii scirent rem indicatam esse Lyciis et Caribus. Sed hoc nobis frigidum et obscurum videtur. Magis inclinat sententia ut credamus *ut scirent indicatum* ab aliquo emendatore esse, qui depravatam aliquatenus veterem scripturam nactus magis fœdaverit; Liviumque scripsisse: *Litterasque extemplo ad utramque gentem et senatusconsultum mitti*. Nempe mos est sæpe testatus Livio, ut litteræ alicujus magistratus cum senatusconsulto mittantur. Sic l. XXVI. c. 15. *litteras a Cal-*

purnio prætoris Fulvio et senatusconsultum tradidit.

⁸⁵ *Nuncio]* Uno nuncio per Orbem terrarum misso. Sic Cic. pro Lege Manil. n. 11. *tot civium Romanorum millibus uno nuncio atque uno tempore necatis.*

⁸⁶ *Deorum nutu]* Magis placeret eorum, nempe Rhodiorum: siquidem in duobus orationis membris, præcedenti et sequenti, amara punguntur ironia Rhodii, quæ perit, si legimus *deorum*; retinetur, si reponimus *eorum*. Nisi melius est legere *Rhodiorum*. In ipsa enim repetitione inest aliquid irrisionis.

⁸⁷ *Itane tandem]* Hunc locum sic legere et interpungere placeret: *Itane tandem? Ni pareatur, exercitusque de Macedonia deportentur, visuros esse quid sibi faciendum sit?* Hæc ultima verba ex oratione Rhodiorum desumpta, hic per irrisionem repetuntur.

U. C. 583. *deportentur? Visuros esse, quid sibi faciendum sit. Quid*
 A. C. 169. *Rhodii visuri sint, ipsos scire. Populum certe Romanum,*
devicto Perseo, quod prope diem sperent fore, visurum, ut pro
meritis cujusque in eo bello civitatis gratiam dignam referat.
Munus tamen legatis in singulos binum millium æris mis-
sum est: quod ii non acceperunt.

Marci lit-
 teræ.

XVI. Literæ deinde recitatæ Q. Marci consulis sunt,
Quemadmodum, saltu superato, in Macedoniam transisset:
⁸⁸*ibi et ex aliis locis* ⁸⁹*commeatus a prætore prospectos in*
hiemem habere, et ab Epirotis ⁹⁰*viginti millia modium tritici,*
decem hordei sumsisse: ut ⁹¹*pro eo frumento* ⁹²*pecunia Ro-*
mæ legatis eorum curaretur. Vestimenta militibus ab Roma
mittenda esse: equis ducentis ferme opus esse, maxime Numi-
dis: nec sibi in his locis ullam copiam esse. Senatusconsul-
tum, ut ea omnia ex literis consulis fierent, factum est. C.
Sulpicius prætor sex millia togarum, triginta tunicarum, et
equos deportanda in Macedoniam, præbendaque arbitrato
consulis locavit, et legatis Epirotarum pecuniam pro fru-
mento solvit; et Onesimum, Pythonis filium, nobilem Ma-
cedonem, in senatum introduxit. Is ⁹³*pacis semper auctor*
regi fuerat, monueratque, sicut pater ejus Philippus institu-
tum usque ad ultimum vitæ diem servabat, ⁹⁴*quotidie bis in*
die fæderis icti cum Romanis perlegendi; ut eum morem,
si non semper, crebro tamen usurparet. Postquam deter-
rere eum a bello nequii, primo subtrahere sese per alias
atque alias caussas, ne interesset iis, quæ non probabat,
cœpit: postremo, quum suspectum se esse cerneret, et pro-
ditionis interdum crimine insimulari, ad Romanos transfu-
git: magno usui consuli fuit. Ea introductus in curiam
quum memorasset, senatus in formulam sociorum cum re-
ferri jussit: locum, lautia præberi: agri Tarentini, qui pub-
licus populi Romani esset, ducenta jugera dari, et ædes
Tarenti emi: uti ea curaret, C. Decimio prætori manda-
tum. Censores censum Idibus Decembribus, severius quam
ante, habuerunt: multis equi ademti, inter quos P. Rutilio,

Onesimi
 Macedonis
 præmia.

Census.

§ et ibi et Gron.

h eo del. Ead.

⁸⁸ *Ibi et ex aliis locis]* Vulgo et ibi
 et ex aliis, contra primæ editionis hdm,
 teste Hearnio.

⁸⁹ *Commeatus a prætore prospectos]*
 Hoc debetur Sigonio. Prius *comme-*
tus rempublicam prospectos. Nimirum,
 ut idem observat, sæpe et facile librarii
 decepti sunt in his vocibus, *P. R. et R.*
P. et PR. Populus Romanus, Res Pub-
lica, Prætor.

⁹⁰ *Viginti millia modium]* Modios
 Parisiensis plus 15416. Decem millia,
 7703.

⁹¹ *Pro eo frumento]* Addidimus ex

vetustioribus editis vocem *eo*, quæ re-
 spicit triticum et hordeum memorata in
 iis quæ proxime præcedunt.

⁹² *Pecunia . . . curaretur]* Solve-
 retur. Curare pecuniam, curare num-
 mos, sæpe occurrit in epistolis Cicero-
 nis: puta l. II. ad Q. Fratr. ep. 4. l.
 VII. ad Att. ep. 3. et alibi sæpius.

⁹³ *Pacis semper auctor regi]* Male
 olim legebatur *regis*. Emendavit Sigo-
 nius.

⁹⁴ *Quotidie bis in die]* Vel quotidie
 vacat, vel in die.

qui tribunus plebis eos violenter ⁹⁵accusarat; tribu quoque U. C. 583.
is motus, ⁹⁶et ærarius factus. Ad opera publica facienda A. C. 169.
quum eis dimidium ex vectigalibus ejus anni adtributum ex
senatusconsulto a quæstoribus esset; Ti. Sempronius ex ea
pecunia, quæ ipsi adtributa erat, ædes P. Africani ⁹⁷pone
Veteres ad Vortumni signum, ⁹⁸lanienasque et tabernas
conjunctas in publicum emit, ⁹⁹basilicamque faciendam
curavit, quæ postea Sempronia adpellata est.

XVII. Jam in exitu annus erat, et propter Macedonici
maxime belli curam in sermonibus homines habebant, quos in
annum consules ad finiendum tandem id bellum crearent. ita-
que senatusconsultum factum est, ut Cn. Servilius primo quo-
que tempore ad comitia habenda veniret. Senatusconsultum
¹Sulpicius prætor ad consulem * post paucos dies recitavit,
quibus ante diem ** in urbem venturum. Et consul matu-
ravit, et comitia eo die, qui dictus erat, sunt perfecta. Comitia.
Consules creati L. Æmilius Paullus iterum, ²septimo de-
cimo anno postquam primo consul fuerat, et C. Licinius
Crassus. Prætores postero die facti Cn. Bæbius Tamphi-
lus, L. Anicius Gallus, Cn. Octavius, P. Fonteius Balbus,
M. Æbutius Elva, C. Papirius Carbo. Omnia ut maturius
agerentur, belli Macedonici stimulabat cura. itaque designa-
tos extemplo sortiri placuit provincias; ut, utri Macedonia
consuli, ³cuique prætori classis venisset, sciretur: ut jam
inde cogitarent pararentque, quæ bello usui forent, sena-
tumque consulerent, si qua re consulto opus esset. *Latinas,*
ubi magistratum inissent, quod per religiones posset, primo
quoque tempore fieri placere; neque consulem, cui eundem in
Macedoniam esset, teneri. His decretis, consulibus Italia et
Macedonia, prætoribus, præter duas jurisdictiones in urbe,
classis, et Hispania, et Sicilia, et Sardinia provinciæ nomi-
natæ sunt. Consulum, Æmilio Macedonia, Licinio Italia
evenit. Prætores, Cn. Bæbius urbanam, L. Anicius pere-
grinam, et si quo senatus censuisset, Cn. Octavius classem,
P. Fonteius Hispaniam, M. Æbutius Siciliam, C. Papirius
Sardiniam est sortitus.

⁹⁵ Accusarat] Libri ante Sigonium habebant accusaret: mendose.

⁹⁶ Et ærarius] Hoc a Fulvio Ursino est. Prius ut operarius.

⁹⁷ Pone veteres] Vel excidit nomen, quod jungatur *et veteres*, vel ut in illis locorum appellationibus fieri solet, brevitatis causa ex usu communi supprimebatur. Illud supplere non nostrum est.

⁹⁸ Lanienas] Sic Turnebus jussit legi. Antea laneas.

⁹⁹ Basilicam] Vid. not. 44. ad l.

XXVI. c. 27.

¹ Sulpicius prætor ad consulem misit] Hic locus suppletus est ex Gronovii mente: tantum, dies quo se in urbem venturum scribebat consul, certo definiri non potuit.

² Septimodecimo anno] Imo decimo quarto, vel, si ambo extremi anni numerentur, decimo quinto.

³ Cuique prætori classis venisset] Lege evenisset, vel obvénisset. Sic enim ubique Livius.

U. C. 583.
A. C. 169.
Belli Macedonici ad-
paratus.

XVIII. Extemplo adparuit omnibus, non segniter id bellum L. Æmiliū gesturum; præterquam quod alius vir erat, etiam quod dies noctesque intentus ea sola, quæ ad id bellum pertinerent, animo agitabat. Jam omnium primum a senatu petit, ut legatos in Macedoniam mitterent ad exercitus visendos classemque, et comperta referenda, quid aut terrestribus aut navalibus copiis ⁴opus esset: præterea ut explorarent copias regias, quantum possent, quaque provincia nostra, qua hostium foret: utrum intra saltus castra Romani haberent, an jam omnes angustiae exsuperatae, et in æqua loca pervenissent: qui fideles nobis socii, qui dubii suspensæque ex fortuna fidei, qui certi hostes viderentur: quanti præparati commeatus, et unde terrestri itinere, unde navibus subportarentur: ⁵quid ea æstate terra marique rerum gestarum esset: ex his bene cognitis certa in futurum consilia capi posse ratus. Senatus Cn. Servilio consuli negotium dedit, ut is in Macedoniam, quos L. Æmilio videretur, legaret. Legati biduo post profecti, Cn. Domitius Ahenobarbus, A. Licinius Nerva, L. Bæbius. Bis in exitu anni ejus lapidatum esse nunciatum est; in Romano agro, ⁶simul in Veientibus. novendiale sacrum factum est. Sacerdotes eo anno mortui sunt, P. Quinctilius Varus, flamen Martialis; et M. Claudius Marcellus decemvir: in cujus locum Cn. Octavius subfectus. Et jam magnificentia crescente notatum est, ludis circensibus P. Cornelii Scipionis Nasicæ et P. Lentuli ædiliū curulium sexaginta tres ⁷Africanas, et quadraginta ursos et elephantos ⁸luisse.

Ludorum
circensium
magnificen-
tia.

U. C. 584.
A. C. 168.
L. Æmilio
II. C. Lici-
nio Coss.

XIX. L. Æmilio Paullo, C. Licinio consulibus, Idibus Martiis principio insequentis anni, quum in exspectatione Patres fuissent, maxime quidnam consul de Macedonia, cujus ea provincia esset, referret; *nihil se habere*, Paullus, *quod referret, quum nondum legati redissent*, dixit. Ceterum *Brundisii legatos jam esse, bis ex cursu* ⁹*Dyrrachium ejectos. Cognitis mox, quæ nosci prius in rem esset, relaturum: id fore intra perpaucos dies. Et, ne quid projectionem suam teneret,* ¹⁰*pridie Idus Aprilis Latinis esse constitutam diem. Sacri-*

⁴ Opus esset] Olim opus est. Mutavit jure Sigonius.

⁵ Quid . . . rerum gestarum esset] Emendat Gronovius *gestum*.

⁶ Simul in Veientibus] Feliciter emendat Jac. Gronovius: *simul in Veienti. Bis novendiale sacrum.* Toties enim novendiale sacrum fiebat, quoties lapidibus pluisse visum erat. Vid. l. XXVII. c. 37.

⁷ Africanas] Pantheras, ut patet ex Plinio, l. VIII. c. 17.

⁸ Lusisse] In ludis exhibitos esse.

Intelligenda videtur venatio facta in Circo, vel pugna bestiarum inter se.

⁹ Dyrrachium ejectos] Ejici verbum est naufragorum. Ejectum littore, egentem. Vid. not. 70. ad l. XXIII. c. 34. Magis placet cum Gronovio legere rejectos.

¹⁰ Pridie Idus Aprilis] Lege ex c. 22. infra, et ex fragmento tabularum diurnarum, seu, ut censent alii, librorum linteorum, quod Pighius vulgavit, *pridie Kalendas Apriles, sive Aprilis.*

scio rite perfecto, se et Cn. Octavium, simul senatus censuisset, U. C. 584. exituros esse. C. Licinio collegæ suo fore curæ, se absente, ut, A. C. 168. si qua parari mittive ad id bellum opus sit, parentur mittanturque. Interea legationes exterarum nationum audiri posse.

¹¹ Sacrificio rite perfecto, primi Alexandrini, legati ¹² ab Pto- Alexandri-
lemæo et Cleopatra regibus, vocati sunt. Sordidati, barba ni legati.

et capillo promisso, cum ramis oleæ ingressi curiam, procubuerunt: et oratio, quam habitus, fuit miserabilior. Antiochus Syriæ rex, qui obses Romæ fuerat, per honestam speciem majoris Ptolemæi reducendi in regnum, bellum cum minore fratre ejus, qui tum Alexandriam tenebat, gerens, et ad Pelusium navali prælio victor fuerat, et, tumultuario opere ponte per Nilum facto, transgressus cum exercitu, obsidione ipsam Alexandriam terrebat: nec procul abesse, quin potiretur regno opulentissimo, videbatur. Ea legati querentes orabant senatum, ut opem regno regibusque amicis imperio ferrent. *Ea merita populi Romani in Antiochum, eam apud omnes reges gentesque auctoritatem esse, ut, si legatos misissent, qui denunciarent, non placere senatui, sociis regibus bellum fieri, extemplo abscessurus a mœnibus Alexandriæ, abducturusque exercitum in Syriam esset. Quod si cunctentur facere, brevi extorres regno Ptolemæum et Cleopatram Romam venturos, cum pudore quodam populi Romani, quod nullam opem in ultimo discrimine fortunarum tulissent. Moti Patres precibus Alexandrinorum, extemplo ¹³ C. Popillium Lænatem, et ¹ C. Decimium, et C. Hostilium legatos, ad finiendum inter reges bellum, miserunt. Prius Antiochum, dein Ptolemæum adire jussi, et nunciare, ni abistatur bello, per utrum stetisset, eum non pro amico, nec pro socio habituros esse.*

Ad Antiochum et Ptolemæum mittuntur legati.

XX. His intra triduum simul cum legatis Alexandrinis profectis, legati ex Macedonia ¹⁴ Quinquatribus ultimis adeo expectati venerunt, uti, nisi vesper esset, extemplo senatum vocaturi consules fuerint. Postero die senatus fuit; legatque auditi sunt. *Ii nunciant, Majore periculo, quam emolumento, exercitum per invios saltus in Macedoniam indutum. Pieriam, ¹⁵ quo processisset, regem tenere: castra cas-*

Legatorum ex Macedonia reducum oratio.

¹ et del. Crev.

¹¹ Sacrificio rite perfecto, primi] Vix dubium videtur esse, tres primas voces ex quinto ante versu huc immigravisse. Nihil iis hoc loco opus est.

¹² Ab Ptolemæo] Ptolemæo Epiphani duo filii fuere, Ptolemæus Philometor, qui sororem Cleopatram in matrimonio habuerat, et Ptolemæus Evergetes, sive Physcon, qui tum pulso fratre Alexandriam tenebat cum Cleopatra, quam Philometori ademerat. Ab his, nempe Ptolemæo minore et

Cleopatra, venerat legatio de qua hic agit Livius.

¹³ C. Popillium Lænatem, C. Decimium, et C. Hostilium] Sic voluit Sigonius. Olim editi habebant, et C. Decimium, C. Hostilium. Vulgati nunc geminant et.

¹⁴ Quinquatribus ultimis] Ultimo die Quinquatruum. Vid. not. 49. ad l. XXX. c. 36. De Quinquatribus egimus ad l. XXVI. c. 27.

¹⁵ Quo processisset] Romanus exercitus. Ceterum hic habes emendatio-

U. C. 584.
A. C. 168.

tris prope ita conlata esse, ut flumine Enipeo interjecto arceantur. neque regem pugnandi potestatem facere, nec nostris vim ad cogendum esse. Hiemem etiam asperam rebus gerendis intervenisse, in otio militem ali, nec plus quam sex ^{***} frumentum habere. Macedonum dici triginta millia armatorum esse. Si Ap. Claudio circa Lychnidum satis validus exercitus foret, potuisse ancipiti bello ¹⁶distinere¹ regem: nunc et Appium, et quod cum eo præsidi sit, in summo periculo esse, nisi propere aut justus exercitus eo mittatur, aut illi inde deducantur. Ad classem se ex castris profectos, sociorum navalium partem morbo audisse absumentam; partem, maxime qui ex Sicilia fuerint, domos suas abisse, et homines navibus deesse. qui sint, neque stipendium accepisse, neque vestimenta habere. Eumenem classemque ejus, tamquam vento adlatas naves, sine caussa et venisse, et abisse: nec animum ejus regis constare satis visum. Sicut omnia de Eumene dubia, ¹⁷Attali egregie constantem fidem nunciabant.

S. C. de
belli adapta-
ratu.

XXI. Legatis auditis, tunc de bello referre sese L. Æmilius dixit. Senatus decrevit, ut in ¹⁸octo legiones parem numerum tribunorum consules et populus crearent: creari autem neminem eo anno placere, nisi qui honorem gessisset. Tum ex omnibus tribunis militum uti L. Æmilius in duas legiones in Macedoniam, quos eorum velit, eligat, et ut, sollemni Latinarum perfecto, L. Æmilius consul, Cn. Octavius prætor, cui classis obtigisset, in provinciam proficiscantur. Additus est his tertius L. Anicius prætor, cujus inter peregrinos jurisdictio erat. eum in provinciam Illyricum circa Lychnidum Ap. Claudio succedere placuit. Delectus cura C. Licinio consuli inposita. is septem millia civium Romanorum et equites ducentos scribere jussus; et sociis nominis Latini septem millia peditum imperare, quadringentos equites; et ¹⁹Cn. Servilio Galliam obtinenti provinciam literas mittere, ut sexcentos equites conscriberet. Hunc exercitum ad collegam primo quoque tempore mittere in Macedoniam jussus. neque in ea provincia plus quam duas legiones esse; eas repleri, ut sena millia peditum, trecenos haberent equites. ceteros equites peditesque in præsidiis disponi. qui eorum idonei ad militandum non essent, dimitti.

^k pro asteriscis *dierum* exhibent Gron. Crev. et prior quidem uncinis non inclusum. ¹ *distineri* Crev.

nem Gronovianam. Prisci editi *pro-*
cessit.

¹⁶ *Distineri*] Vulgo *distinere*. Mu-
tavit Gronovius.

¹⁷ *Attali*] Scribe cum eodem Gro-
novio, ita *Attali*.

¹⁸ *Octo legiones*] In ea quæ sequi-
tur legionum descriptione sex tantum.

enumerantur. Sed præterea duæ cre-
di possunt urbanæ fuisse. Vid. not.
20. ad XXXIII. 25.

¹⁹ *Cn. Servilio*] Prioris anni con-
suli, qui, ut ex hoc loco discimus, pro-
rogato ex consulatu imperio Galliam
obtinebat.

Decem præterea millia peditum imperata sociis, et octingenti equites. Id præsidii additum Anicio, præter duas legiones, U. C. 584.
A. C. 168.
²⁰ quas portare in Macedoniam est jussus, quina millia peditum et ducenos habentes, trecenos equites: et in classem quinque millia navalium socium sunt scripta. Licinius consul duabus legionibus obtinere provinciam jussus: eo addere sociorum decem millia peditum, et sexcentos equites.

XXII. Senatusconsultis perfectis, L. Æmilius consul L. Æmilii
Cos. oratio.
curia in concionem processit, orationemque talem habuit. Animadvertisse videor, Quirites, majorem mihi, sortito Macedoniam provinciam, gratulationem factam, quam quum aut consul essem consalutatus, aut quo die magistratum inissem: neque id ob aliam causam, quam quia bello in Macedonia, quod diu trahitur, existimastis dignum majestate populi Romani exitum per me inponi posse. Deos quoque huic fuisse sorti spero, eosdemque in rebus gerendis adfuturos esse. Hæc partim
²¹ *opinari, partim sperare possum. Illud adfirmare pro certo habeo audeoque, me omni ope adniscurum esse, ne frustra vos hanc spem de me conceperitis. Quæ ad bellum opus sunt, et senatus decrevit, et (quoniam extemplo proficisci placet, neque ego in mora sum) C. Licinius collega, vir egregius, æque enise parabit, ac si ipse id bellum gesturus esset. Vos, quæ scripsero senatui, aut vobis, credite. rumores credulitate vestra ne alatis, quorum auctor nemo exstabit. Nam nunc quidem, quod vulgo fieri, hoc præcipue bello, animadverti, nemo tam famæ contemtor est, cujus non debilitari animus possit. In omnibus circulis, atque etiam (si Diis placet) in conviviiis sunt, qui exercitus in Macedoniam ducant; ubi castra locanda sint, sciant; quæ loca præsidiis occupanda; quando, aut quo saltu intranda Macedonia; ubi horrea ponenda; qua terra, mari subvehantur commeatus; quando cum hoste manus conserendæ; quando quiescendum sit. Nec, quid melius faciendum sit, modo statuunt, sed, quidquid aliter, quam ipsi censuere, factum est, consulem veluti dicta die accusant. Hæc magna impedimenta res gerentibus sunt. nec enim omnes tam firmi et constantis animi contra adversum rumorem esse possunt, quam Fabius fuit: qui suum imperium minui ²² per vanitatem populi maluit, quam secunda fama male rem gerere. Non sum is, qui non existimem admonendos duces esse: immo eum, qui de sua unius sententia omnia gerat, superbum judico magis, quam sapientem. Quid ergo est? Primum a prudentibus, et proprie rei*

²⁰ Quas portare in Macedoniam est jussus] Imo in Illyricum. Hæc enim Anicio provincia obtigerat.

²¹ * Opinari] Parum proprium hoc loco verbum. Legimus ominari. Sensus est. Hæc ita futura spondere mihi

possum, partim ex omnibus, quibus propitia nobis deorum voluntas declaratur; partim ex spe, quam subiecit ratio haud fallax.

²² Per vanitatem populi] Per inconsultam populi levitatem.

U. C. 584. *militaris peritis, et usu doctis, monendi imperatores sunt: de-*
 A. C. 168. *inde ab his, qui intersunt gerendis * loco^m, qui hostem, qui*
temporum opportunitatem vident, qui in eodem velut navi-
gio participes sunt periculi. Itaque si quis est, qui, quod e
republica sit, suadere se mihi in eo bello, quod gesturus sum,
confidat; ne deneget operam reipublicæ, et in Macedoniam
mecum veniat. nave, equo, tabernaculo, viatico etiam a me
juvabitur. Si quem id facere piget, et otium urbanum militiæ
laboribus præoptat, e terra ne gubernaverit. Sermonum satis
ipsa præbet urbs. loquacitatem suam contineat: nos castrensi-
bus consiliis contentos futuros esse sciat. Ab hac concione,
 Latinis, quæ pridie Kalendas Apriles fuerunt, ²³ in monte
 sacrificio rite perpetrato, protinus inde et consul et prætor
 Cn. Octavius in Macedoniam profecti sunt. Traditum est
 memoriæ, majore, quam solita, frequentia prosequentium
 consulem celebratum; ac prope certa spe ominatos esse
 homines, ²⁴ finem esse Macedonico bello, maturumque redi-
 tum cum egregio triumpho consulis fore.

Persei ad-
paratus.

Fœdus facit
cum Gen-
tio.

XXIII. Dum hæc in Italia geruntur, Perseus, quod jam
 inchoatum perficere, quia impensa pecuniæ facienda erat,
 non inducebat in animum, ut Gentium Illyriorum regem
 sibi adjungeret; hoc, postquam intrasse saltum Romanos,
 et adesse discrimen ultimum belli animadvertit, non ultra
 differendum ratus; quum per Hippiam legatum ²⁵ trecenta
 argenti talenta pactus esset, ita ut obsides ultro citroque
 darentur, Pantauchum misit, ex fidissimis amicis, ad ea
 perficienda. Medeone Labeatidis terræ Pantauchus regi
 Illyrio obcurrit: ibi et jusjurandum ab rege et obsides ac-
 cepit. missus et a Gentio est legatus, nomine Olympio, qui
 jusjurandum a Perseo obsidesque exigeret. ²⁶ Cum eodem

^m loca Gron. Crev.

²³ In monte] Albano. Ibi enim
 Latinarum feriarum sacrum peragi mos
 erat.

²⁴ Finem esse Macedonico bello] Lege
 finem adesse. Sic l. II. c. 9. Adesse
 finem regnis.

²⁵ Trecenta argenti talenta] Marcas
 argenti nostrates 28125.

²⁶ Cum eodem ad pecuniam] Hæc
 sic intellige ex Polyb. Legat. 85. Cum
 eodem missi sunt alii, qui pecuniam a
 Perseo acciperent, alii, suadente Pan-
 tauchō, qui Rhodum legati cum Ma-
 cedonibus irent. Quæ sequuntur sic
 struimus, mutato tantum ordine, in-
 tactis ipsis vocibus... cum Macedoni-
 bus irent: duorum simul regum no-
 mine incitari Rhodios ad bellum Ro-
 manum posse. Adjunctam civitatem,
 penes quam unam tum rei navalis glo-

ria esset, nec terra nec mari spem re-
 licturam Romanis. Parmenio et Mor-
 cus destinantur: quibus ita mandatum,
 uti jurejurando, obsidibusque, et pecu-
 nia accepta, tum demum Rhodum pro-
 ficiscerentur. Venientibus Illyriis, etc.
 Hunc ordinem ut vulgato antepona-
 mus duo suadent: primum, quod in
 his duorum simul regum, etc. videmur
 agnoscere verba Pantauchi impellentis
 Gentium ad mittendos Rhodum lega-
 tos, jactantisque commoda ex societate
 cum Rhodiis ventura. Alterum, quod,
 ut hæc vulgo collocata sunt, verbum
 destinantur redundat; in ordine quem
 struimus, idem omnino necessarium
 est. Sed dubitationem omnem eximit
 Polybius, qui loco jam allato eum plane
 ordinem repræsentat, quem hic resti-
 tutum volumus. Et hinc auctoritas

ad pecuniam accipiendam missi sunt, et, auctore Pantau- U. C. 584.
cho, qui Rhodum legati cum Macedonibus irent, Parmenio A. C. 168.
et Morcus destinantur. quibus ita mandatum, uti, jureju-
rando, obsidibusque, et pecunia accepta, tum demum Rho-
dum proficiscerentur: *duorum simul regum nomine incitari*
Rhodos ad bellum Romanum posse. adjunctam civitatem,
penes quam unam tum rei navalis gloria esset, nec terra nec
mari spem relicturam Romanis. Venientibus Illyriis Per-
seus, ab Enipeo amni ex castris cum omni equitatu profec-
tus, ad Dium obcurrit. Ibi ea, quæ conveneruntⁿ circum-
fuso agmine equitum facta; quos adesse fœderi sancitæ
cum Gentio societatis volebat rex, aliquantum eam rem
ratus animorum iis adjecturam. et obsides in conspectu
omnium dati acceptique: et, Pellam ad thesauros regio-
missis, qui pecuniam acciperent, qui Rhodum irent cum Il-
lyriis legatis, Thessaloniciæ conscendere jussi. Ibi Metro-
dorus erat, qui nuper ab Rhodo venerat: auctoribusque
Dinone et Polyarato, principibus civitatis ejus, adfirmabat,
Rhodos paratos ad bellum esse. ²⁷is princeps junctæ cum
Illyriis legationis datus est.

Legati Per-
sei et Gentii
ad Rhodos.

XXIV. Eodem tempore ad Eumenem et ad Antiochum Perseus
communia mandata, quæ subjicere conditio rerum poterat. Eumenem
Natura inimica inter se esse liberam civitatem et regem. Sin- et Antio-
gulos populum Romanum adgredi, et, quod indignius sit, chum solli-
regum viribus reges obpugnare. Attalo adjutore, patrem suum citat.
obpressum. Eumene adjuvante, et quadam ex parte etiam
Philippo patre suo, Antiochum obpugnatum. in se nunc et
Eumenem et Prusiam armatos esse. Si Macedoniæ regnum
sublatum foret, proximam Asiam esse; quam jam ex parte,
sub specie liberandarum civitatum, suam fecerint: deinde
Syriam. Jam Prusiam Eumeni honore præferri, jam Antio-
chum victorem ²⁸*præmio belli ab Ægypto arceri.* ²⁹*Hæc*
cogitantem providere jubebat, ut aut ad pacem secum facien-
dam compelleret Romanos, aut perseverantes in bello injusto
communes duceret omnium regum hostes. Ad Antiochum
aperta mandata erant, ad Eumenem per speciem captivorum
redimendorum missus legatus erat: verum occultiora quæ-
dam agebantur, quæ in præsentia invisum quidem et sus-
*pectum Romanis Eumenem falsis gravioribus**.* Proditor

ⁿ convenerant Gron. Crev.

accedit similibus mutationibus, quas in
quibusdam aliis locis tentavimus, puta
l. XXVII. c. 2. ubi vid. not. 6. quæ et
alia similia indicat exempla.

²⁷ *Is princeps . . . legationis datus]*
Mallemus legationi.

²⁸ *Præmio belli ab Ægypto arceri]*
Tolle cum Gronovio præpositionem:

præmio belli, id est, Ægypto.

²⁹ *Hæc cogitantem]* Sive Eume-
nem, sive Antiochum. Etenim ubi
supra dicuntur *communia mandata*,
intelligi debent eadem, sed seorsum ad
Eumenem, seorsum ad Antiochum,
mandata.

U. C. 584. enim ac prope hostis habitus, dum inter se duo reges captantes fraude et avaritia certant. Cydas erat Cretensis, ex intimis Eumenis: hic prius ad Amphipolim cum Chimarō quodam populari suo, militante apud Persea, inde postea ad Demetriadem, semel cum Menecrate quodam, iterum ³⁰ cum Antimacho, regiū ducibus, sub ipsis mœnibus urbis conlocutus fuerat. Eropon^o quoque, qui tum missus est, duabus ad eundem Eumenem jam ante legationibus functus erat. Quæ conloquia occulta et legationes ³¹ infames quidem erant: sed, quid actum esset, quidve inter reges convenisset, ignorabatur. Res autem ita sese^p habuit.

Quid actum fuerit inter Persea et Eumenem.

XXV. Eumenes neque favit victoriæ Persei, ³² neque bello eum invadere animo habuit: ³³ non tam quia paternæ inter eos inimiciæ erant, quam ipsorum odiis inter se accensæ. Non ea regum æmulation, ut æquo animo Persea tantas adipisci opes, tantamque gloriam, quanta Romanis victis eum manebat, Eumenes visurus fuerit. Cernebat et Persea, jam inde ab initio belli, omni modo spem pacis tentasse, et in dies magis, quo propior admoveretur terror, nihil neque agere aliud, neque cogitare. Romanos quoque, quia traheretur diutius spe ipsorum bellum, et ipsos duces, et senatum, non abhorrere a finiēdo tam incommodo ac difficili bello. Hac utriusque partis voluntate explorata, quod fieri etiam sua sponte tædio validioris, metu infirmioris credebāt posse, in eo suam operam venditare concilianda gratia magis cupiit. Nam, modo ne juvaret bello Romanos terra marique, modo pacis patrandæ cum Romanis paciscabatur mercedem: ³⁴ ne bello interesset, mille et quingenta^q

^o Cryphon Crev.

^p se Ead.

^q quingena Gron.

³⁰ Cum Antimacho] Olim Antiocho. Emendavit Gronovius ex c. 13. supra. Idem infra legi jussit Cryphon ex Polyb. Legat. 85. Vulgo Eropon.

³¹ Infames erant] Infamiæ Eumeni apud Romanos erant; suspectum proditiōis Eumenem faciebant.

³² Neque bello eum invadere animo habuit] Sigonius reposuerat in animo. Sed nihil est præpositione opus, ut observat Gronovius. Sic Auctor de Bello Hisp. in litteris Pompeii: cohortes animo habeo ad vos mittere. Vid. et not. 81. ad XXXI. 18.

³³ Non tam quia] Hic aliquid impediti est et obscuri. Ea fuisse videtur mens Livii ut diceret, Eumenem magis æmulatione quam odio inimicitarum eo adductum esse, ut minime faveret victoriæ Persei. In hanc sententiam sic formare Livianæ orationis contex-

tum possumus: non tam quia paternæ inter eos inimiciæ erant, et ipsorum odiis inter se accensæ, quam quod non ea regum æmulation, ut . . .

³⁴ Ne bello interesset, mille et quingenta talenta. In utroque] Hic aliquid deesse ipsa res clamat. Quid ex-ciderit, discimus ex Appiano in excerptis de Bello Macedonico. Sic enim habet Græcus scriptor. Τάλαντα δ' ἦτοι (Εὐμενὴς) τῆς μὲν διαλύσεως, χίλια καὶ πεντακόσια, τῆς δὲ ἡσυχίας χίλια. Hunc sensum procul dubio expresserat Livius: verba sic formamus. Ne bello interesset, mille; ut pacem conciliaret, mille et quingenta talenta. Mille talenta sunt marcæ argenti nostrates 93750. Mille et quingenta, marcæ 140625. In iis quoque quæ sequuntur, lege: In utrumque. Hæc omnia debentur Gronovio.

talenta. in utroque non fidem modo se, sed obsides quoque, U. C. 584: dare paratum esse, ostendebat. Perscus ad rem inchoan- A. C. 168.
dam promptissimus erat, cogente metu, et de obsidibus accipiendis sine dilatione agebat, conveneratque, ut accepti Cretam mitterentur. Ubi ad pecuniæ mentionem ventum erat, ibi hæsitabat: ³⁵ et utique alteram in tanti nominis regibus turpem ac sordidam, et danti, et magis accipienti, mercedem esse. Malebat in spem Romanæ pacis non recusare inpensam, sed eam pecuniam perfecta re daturum; interea Samothracæ in templo depositurum. Ea insula quum ipsius ditionis esset, videre Eumenes nihil interesse, ³⁶ an Pellæ pecunia esset: id agere, ut partem aliquam præsentem ferret. Ita, nequidquam inter se captati, nihil præter infamiam movere.

XXVI. Nec hæc tantum Perseo per avaritiam est di- Persei avaritia.
missa res, ³⁷ quum pecuniam tutam et pacem habere per Eumenem, quæ vel parte regni redimenda esset, ac receptus protrahere inimicum mercede onustum, et hostes merito ei Romanos posset facere: sed etiam ³⁸ Gentii regis parata societas, et tum Gallorum, effusorum per Illyricum, ³⁹ ingens agmen^a oblatum avaritia dimissum est. Veniebant decem Gallorum auxilia recusat.
millia equitum, par numerus ⁴⁰ peditum, et ipsorum jungentium cursum equis, et in vicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos. Hi pacti erant, eques ⁴¹ denos præsentis aureos, pedes quinos, mille dux eorum. Venientibus his Perseus ab Enipeo ex castris profectus obviam

^a agmen uncinis includit Crev.

³⁵ Et utique alteram] Et ex duabus illis rebus, unius quidem certe, nempe ne bello interesset Eumenes, mercedem turpem ac sordidam esse.

³⁶ An Pellæ] Nonne melius videatur? ibi an Pellæ.

³⁷ Quum pecuniam tutam] Emen-dat Gronovius: quum pecunia tantula aut pacem habere per Eumenem, quæ vel parte regni redimenda esset, aut deceptus protrahere inimicum . . . posset. Protrahere intellige indicare. Sic infra, l. XLV. c. 5. Suberat et ille metus, ne damnatus auctorem se nefandi facinoris protraheret.

³⁸ Gentii regis parata societas] Hic intelligendum est ἀπὸ τοῦ κοινῆς avaritia dimissa est. Rursus c. seq. Perseus dicitur Gentium regem sibi alienavisse. Quod quidem non caret difficultate. Bellavit enim, et quidem magno suo malo, Gentius adversus Romanos. Sed nimirum bellum illud gessit, non in gratiam Persei, non tanquam Persei socius atque amicus, sed quia aliter

facere non potuit, postquam legatos Romanorum in vincula conjecerat.

³⁹ Ingens agmen oblatum] Vox agmen inserta est, postulante sensu.

⁴⁰ Peditum . . . jungentium cursum equis] Cæsar l. I. de Bello Gallico rem fusius explicat. De Germanis loquitur: Equitum millia erant sex: totidem numero pedites velocissimi et fortissimi, quos ex omni copia singuli singulos suæ salutis causa delegerant. Cum his in præliis versantur: ad hos se equites recipiunt: hi, si quid erat durius, concurrebant; si qui, graviore vulnere accepto, equo deciderant, circumstabant. Si quo erat longius prodeundum, aut celerius recipiendum, tanta erat horum exercitatione celeritas, ut júbis equorum sublevati cursum adæquarent.

⁴¹ Denos . . . aureos] Binas uncias nostrates cum dimidia. Quinos. Singulas uncias cum quarta uncia parte. Mille. Marcas nostrates 31. uncias 2.

U. C. 584.
A. C. 168.

cum dimidia copiarum parte denunciare per vicos urbesque, quæ viæ propinquæ sunt, cœpit, ut commeatus expedirent, frumenti, vini, pecorum ut copia esset. ipse equos, phalerasque, et sagula, donum principibus ferre, et parum auri, quod inter paucos divideret, multitudinem credens trahi spe posse. Ad ⁴² Almanam urbem pervenit, et in ripa fluminis Axii posuit castra. circa ⁴³ Desudabam in Mædica exercitus Gallorum consederat, mercedem pactam opperiens. Eo mittit Antigonum, ex purpuratis unum, qui juberet, multitudinem Gallorum ad Bylazora (Pæoniæ is locus est) castra movere, principes ad se venire frequentes. ⁴⁴ septuaginta quinque millia ab Axio flumine et castris regis aberant. Hæc mandata ad eos quum pertulisset Antigonus, adjecissetque, per viam quanta omnium præparata cura regis copia multitudini foret, quibusque muneribus principes advenientes, vestis, argenti, equorumque excepturus rex esset, de his quidem se coram cognituros respondent. illud, quod præsens pepigissent, interrogant, ⁴⁵ ecquid aurum, quod in singulos pedites equitesque dividendum esset, secum adduxisset? Quum ad id nihil responderetur, Clondicus regulus eorum, *Abi, renuncia ergo, inquit, regi, ⁴⁶ nisi aurum obsidesque acceperissent, nusquam inde Gallos longius vestigium moturos.* Hæc relata regi quum essent, advocato consilio, quum, quid omnes suasuri essent, adpareret, ipse, pecuniæ, quam regni, melior custos, institit de perfidia et feritate Gallorum disserere. *Multorum jam ante cladibus expertum, periculosum esse, tantam multitudinem in Macedoniam accipere, ne graviores eos socios habeant, quam hostes Romanos. Quinque millia equitum sat esse, quibus et uti ad bellum possent, et quorum multitudinem ipsi non timeant.*

XXVII. ⁴⁷ Apparebat in omnibus, mercedem multitudinis timere, nec quidquam aliud: sed, quum suadere consulenti nemo auderet, remittitur Antigonus, qui nunciaret,

⁴² Almanam] Jubet legi Turnebus *Albanam*, et intelligi eam urbem quæ a Ptolemæo vocatur *Albanopolis* in finibus Macedoniæ. Ortelius non probat hanc Turnebi conjecturam, rescribitque *Almonem*, oppidum Thessaliæ Plinio memoratum l. IV. c. 8. Utrique huic emendationi parum videtur convenire cum locorum situ et Axio flumine.

⁴³ Desudabam] Hoc nomen non immerito suspectum est Jac. Gronovio, qui mutat illud in *Æsimam*: quæ urbs etsi Edonis vulgo attribuitur, nihil tamen vetat eam aliquando habitam fuisse finium Mædicæ, quæ Edonis vicina est.

⁴⁴ Septuaginta quinque millia] Leucas nostrates 25.

⁴⁵ Ecquid aurum . . . adduxisset] Magis placeret, quod Gronovius subjicit: *adnexisset.*

⁴⁶ Nisi aurum . . acceperissent] Lege cum eodem Gronovio *acceperint.*

⁴⁷ Apparebat in omnibus] Dele sine ulla dubitatione præpositionem. Apparebat omnibus iis qui in consilio erant, simulatum esse illum timorem quem jactitabat Perseus: nec quidquam aliud eum a multitudine timere, quam magnitudinem pecuniæ quæ in ejus multitudinis stipendium eroganda esset.

quinque millium equitum opera tantum uti regem: con- U. C. 584.
 temnere multitudinem aliam. Quod ubi audivere barbari, A. C. 168.
 ceterorum quidem fremitus fuit, indignantium se frustra
 excitos sedibus suis: Clondicus rursus interrogat, ecquid
 ipsis quinque millibus, quod convenisset, numeraret? Quum
 adversus id quoque misceri ambages cerneret, inviolato fal-
 lacii nuncio, (quod vix speraverat ipse posse contingere)
 retro ad Istrum, perpopulati Thraciam, qua vicina erat viæ,
 redierunt. Quæ manus, quieto sedente rege ad Enipeum,
 adversus Romanos ⁴⁸ Perrhæbiæ saltum in Thessaliam tra-
 ducta, non agros tantum nudare populando potuit, ne quos
 inde Romani commeatus expectarent, sed ipsas excindere
 urbes, tenente ad Enipeum Perseo Romanos, ne urbibus
 sociis opitulari possent. Ipsis quoque Romanis de se cogi-
 tandum fuisset: quando neque manere, amissa Thessalia,
 unde exercitus alebatur, potuissent, neque progredi, quum
 ex adverso castra Macedonum ^{***}. qui ea pependerant
 spe, haud medioeriter debilitavit. Eadem avaritia Gentium
 regem sibi alienavit. nam, quum ⁴⁹ trecenta talenta Pellæ
 missis a Gentio numerasset, signare eos pecuniam passus^r.
 Inde decem talenta ⁵⁰ ad Pantauchum missa, eaque præsen-
 tia dari regi jussit: reliquam pecuniam, signatam Illyrio-
 rum signo, portantibus suis præcipit, parvis itineribus vehe-
 rent. dein, quum ad finem Macedoniæ ventum esset, sub-
 sisterent ibi, ac nuncios ab se opperirentur. Gentius, exi-
 gua parte pecuniæ accepta, quum assidue^s Pantaucho ad
 lacessendos hostili facto Romanos stimuletur, M. Perper-
 nam et L. Petillium legatos, qui tum forte ad eum venerant,
 in custodiam conjecit. Hoc audito, Perseus, contraxisse
 eum necessitates ratus ad bellum utique cum Romanis, ad
 revocandum, ⁵¹ qui pecuniam portabat, misit: velut nihil
 aliud agens, quam ut, quanta maxima posset, præda ex
 victo Romanis reservaretur. Et ab Eumene Eropon, igno-
 tis, quæ occulte acta erant, redit. De captivis actum esse
 et ipsi evulgaverant, et Eumenes consulem, vitandæ^t suspi-
 cionis causa, certiore fecit.

Gentium in
 fraudem
 inpellit.

XXVIII. Perseus, post reditum ab Eumene Eroponis Classis Per-
 sei.

^r add. est Gron.

^s ins. a Gron. Crev.

^t vitandæ Gron.

⁴⁸ Perrhæbiæ saltum . . . traduc-
 ta] Gruterus legendum existimat per
 Perrhæbiæ. Sed nihil mutandum. Sic
 dixit Livius traducta Perrhæbiæ sal-
 tum, ut l. XXI. c. 23. Iberum copias
 trajecit. Regitur nempe nomen a
 præpositione quæ verbo adjuncta est.

⁴⁹ Trecenta talenta] Marcas ar-
 genti nostrates 28125. Decem. Mar-
 cas 937. uncias 4.

⁵⁰ Ad Pantauchum missa] Lege

cum Gronovio, misit. In iis quæ præ-
 cedunt, vulgati nunc habent passus est,
 sed invitis veteribus editionibus, quæ
 habent tantummodo passus, teste eo-
 dem Gronovio.

⁵¹ Qui pecuniam portabat] Corri-
 gunt Dujatius et Jac. Gronovius porta-
 bant, propterea quod præcedit portan-
 tibus suis. Sed hic potest intelligi
 dux eorum qui pecuniam portabant.

U. C. 584. spe dejectus, Antenorem et Callippum præfectos classis cum
 A. C. 168. quadraginta lembis (adjectæ ad hunc numerum quinque
 pristis erant) Tenedum mittit; ⁵²ut inde sparsæ per Cy-
 cladas insulas naves, Macedoniam cum frumento petentes,
 tutarentur. Cassandreæ deductæ naves in portus primum,
 qui sub Atho monte sunt, inde Tenedum placido mari quum
 trajecissent, stantes in portu Rhodias apertas naves Euda-
 mumque præfectum earum, ⁵³inviolatas, atque etiam be-
 nigne adpellatos dimiserunt. Cognito deinde, ⁵⁴in latere
 altero quinquaginta onerarias suarum, stantibus in ostio
 portus Eumenis rostratis, quibus Damius præerat, inclusas
 esse; ⁵⁵circumvecti¹ propere, ac submotis terrore hostium
 navibus, onerarias, datis, qui prosequerentur, decem lembis,
 in Macedoniam mittunt: ita ut ⁵⁶in tutum prosecuti redi-
 rent Tenedum. Nono post die ad classem, jam ad Sigeum
 stantem, redierunt. Inde Subota (insula est interjecta Elææ²
 et Atho) trajiciunt. Forte postero die, quam Subota classis
 tenuit, quinque et triginta naves, quas hippagogos vocant,
 ab Elæa profectæ cum equitibus Gallis equisque, Phanas
 promontorium Chiorum petebant, unde transmittere in
 Macedoniam possent. Attalo ab Eumene mittebantur.
 Has naves per altum ferri quum ex specula signum datum
 Anteriori esset, profectus a Subotis, inter Erythrarum pro-
 montorium Chiumque, qua artissimum fretum est, iis ob-
 currit. Nihil minus credere præfecti Eumenis, quam Ma-
 cedonum classem in illo vagari mari: nunc Romanos esse,
 nunc Attalum, aut remissos aliquos ab Attalo ex castris
 Romanis Pergamum petere. Sed quum jam adpropin-
 quantum forma lemborum haud dubia esset, et concitatio
 remorum, directæque in se proræ, ⁵⁷hostes adpropinquare
 aperuissent; tunc injecta trepidatio est, quum resistendi
 spes nulla esset, inhabilique navium genere, et Gallis vix
 quietem ferentibus in mari. Pars eorum, qui propiores
⁵⁸continenti litori erant, in Erythræam³ enarunt: pars, velis
 datis, ad Chium naves ejecere, relictisque equis, effusa fuga

¹ circumvectis Crev.² Eleæ Gron.³ Erythreæ Gron. Crev.

⁵² Ut inde sparsæ] Videtur melius futurum sparsi, ut referatur ad præfectos classemque potius quam ad pristis.

⁵³ Inviolatas, atque etiam benigne adpellatos] Lege inviolatos, nempe Eudamum ceterosque Rhodios qui erant in navibus.

⁵⁴ In latere altero] Insulæ Tenedi.

⁵⁵ Circumvectis] Aliæ editiones habent circumvectus, aliæ circumvectos. Sed cuius patet legendum esse: circumvecti præfecti classis Macedonicæ,

ac summotis terrore ipso, quem advenientes iniecerunt, hostium navibus.

⁵⁶ In tutum] Olim totum. Emendavit Sigonius.

⁵⁷ Hostes adpropinquare aperuissent] Conjectura Turnebi. Prius legebatur apparuisset. Quod si quis retinere velit, legat et concitatione remorum, directisque in se proræ hostes adpropinquare apparuisset.

⁵⁸ Continenti littori] Sic Horatius: Parum locuples continente ripa.

urbem petebant. Sed, propius urbem lembi accessuque U. C. 584.
 commodiore quum exposuissent armatos, partim in via A. C. 168.
 fugientes Gallos adepti Macedones ceciderunt, partim ante
 portam exclusos. clausurant enim Chii portam, ignari, qui
 fugerent, aut sequerentur. Octingenti ferme Gallorum oc-
 cisi, ducenti vivi capti: equi, pars in mari, fractis navibus,
 absumti; partim ⁵⁹nervos subciderunt in litore Macedones.
 viginti eximiae equos formae cum captivis eisdem decem
 lembos, quos ante miserat, Antenor devehere Thessaloni-
 cam jussit, et primo quoque tempore ad classem reverti:
 Phanis se eos expectaturum. Triduum ferme classis ad
 urbem stetit. Phanas inde progressi sunt, et, spe celerius
 reversis decem lembis, evecti Aegeo mari Delum trajece-
 runt.

XXIX. Dum haec geruntur, legati Romani, C. Popil-
 lius, et * C. Decimius, et C. Hostilius, a Chalcide profecti, Legati
 tribus quinquereimis Delum quum venissent, lembos ibi Rom. in in-
 sula Delo.
 Macedonum quadraginta, et quinque regis Eumenis quin-
 queremes invenerunt. Sanctitas templi insulaeque inviola-
 tos praestabat omnes. Itaque permixti Romanique et Ma-
 cedones et Eumenis navales socii in templo, inducias reli-
 gione loci praebente, versabantur. Antenor, Persei prae-
 fectus, quum aliquas ⁶⁰alto praeferri onerarias naves ex spe-
 culis significatum foret, parte lemborum ipse insequens,
 parte per Cycladas disposita, praeterquam si quae Macedo-
 niam peterent, omnes aut subprimebat, aut spoliabat naves.
⁶¹quibus poterat, Popillius aut Eumenis naves subcurrebat:
⁶²sed vecti nocte binis aut ternis plerumque lembis Mace-
 dones fallebant. Per id fere tempus legati Macedones Illy-
 riique simul Rhodum venerunt, quibus auctoritatem addidit
 non lemborum modo adventus, passim per Cycladas atque
 Aegaeum vagantium mare, sed etiam conjunctio ipsa regum
 Persei Gentiique, et fama cum magno numero peditum
 equitumque venientium Gallorum. Et jam quum accessis-
 sent animi Dinoni ac Polyarato, qui Persei partium erant,
 non benigne modo responsum regibus est, sed palam pro-
 nunciatum, *bello finem se auctoritate sua inposituros esse. ita-
 que ipsi quoque reges aequos adhiberent animos ad pacem acci-
 piendam.*

XXX. ⁶³Jam veris principium erat, novique duces in

* et del. Crev.

59 Nervos succiderunt] Intelligimus nervos poplitum, ut supra jam exposui-
 mus l. XXXVII. c. 42.

60 Alto praeferri] Praetervehi. Sic l. XXVIII. c. 30. Unius praelata im-
 petu lateris alterius remos deterisit.

61 Quibus poterat, Popillius, aut Eumenis naves, succurrebat] Lege

cum Gronovio poterant et succurre-
 bant.

62 Sed vecti nocte] Sed Macedones nocte paucis lembis vecti, sive fortasse evecti, fallebant Popillium et Eumenis naves, sicque nullo obstante onerarias hostiles impugnabant.

63 Jam veris principium erat] Ini-

U. C. 584. provinciam venerant; consul Æmilius in Macedoniam, Octavius Oreum ad classem, Anicius in Illyricum, cui bellandum adversus Gentium. Patre Pleurato rege Illyriorum et matre Eurydica genitus fratres duos, Platorem utroque parente, Caravantium matre eadem natum, habuit. Hoc propter ignobilitatem paternam minus suspecto, Platorem occidit et duos amicos ejus, Ettritum et Epicadum, inpigros viros, quo tutius regnaret. Fama fuit, Honuni Dardanorum principis filiam Etutam pacto fratri cum invidisse, tamquam his nuptiis adjungenti sibi Dardanorum gentem. et similis id vero fecit ducta ea virgo, Platore interfecto. Graves deinde, demto fratris metu, popularibus esse cœpit: et violentiam insitam ingenio intemperantia vini accendebat. Ceterum, sicut ante dictum est, ad Romanum incitatus bellum, Lissum omnes copias contraxit. quindecim milia armatorum fuerunt. Inde, fratre in ⁶⁴Cavium gentem, vi aut terrore subigendam, cum mille peditibus et quinquaginta equitibus misso, ipse ad Bassaniam urbem quinque milia ab Lisso ducit. Socii erant Romanorum. itaque per missos nuncios prius tentati, obsidionem pati, quam dedere sese, maluerunt. Caravantium in Caviis ⁶⁵Durnium oppidum advenientem benigne accepit: Caravantis altera urbs exclusit. et, quum agros eorum effuse vastaret, aliquot palati milites agrestium concursu interfecti sunt. Jam et Ap. Claudius, adsumtis ad eum exercitum, quem habebat, ⁶⁶Bullinorum, et Apolloniatium, et Dyrrachinorum auxiliis, profectus ex hibernis, ⁶⁷circa Genusuum

tio mensis Aprilis profectus erat Æmilius: supra c. 22. Quomodo igitur veris principio in provinciam venit? inquit Gronovius. Veris enim initium sumebant veteres a die 7. vel 8. vel 9. Februarii. Nimirum hic annus et præcedentes aliquot valde luxati fuerant a Romanis pontificibus, ut constat ex solis defectu, de quo mentio fit infra c. 37. Ille enim refertur a Livio in a. d. III. Nonas Septembres, quum revera contigerit die 21. Junii anni Juliani, ut asserit peritissimus Astronomus Ismael Bullialdus in epistola ad Gronovium ipsum, quæ ad calcem tertii tomii Liviani in editione Gronoviana habetur. Itaque quum numerabant hoc anno Romani initium mensis Aprilis, mensem Januarium numerare debuissent. Dodwellus, Dissert. X. de Cyclis Rom. Sect. 12. non tantum fuisse errorem existimat, eumque diem quem hoc anno Romani primum Aprilis numerabant, fuisse revera 21. Februarii Juliani. Itaque c. 37. hujus libri mendum in Livii contextum ir-

repsisse putat, et pro *Nonas Septembres* legendum esse *Nonas Sextiles*. Ut ut sit, intelligitur quomodo Æmilius Kalendis Aprilibus profectus, principio tamen veris in provinciam venerit. Ex Bullialdi sententia, ipso ineunte vere, ut tum numerabant, in provinciam venerit; ex Dodwelli, initio secundi mensis verni.

⁶⁴ *Cavium*] Hoc nomen corruptum esse censet Turnebus, ac legi jubet *Cerauniorum*, vel *Caulicorum*. Sed non ideo fortasse mendum statim agnoscendum est, si quid occurrit quod ignoretur.

⁶⁵ *Durnium*] Hoc quoque nomen incognitum est Geographis. Sigonius perlevi mutatione legit *Burnium*, Ptolemæo et Plinio ducibus, qui oppidi *Burni* et *Burnistarum* populorum mentionem faciunt.

⁶⁶ *Bullinorum*] Sic dedit idem Sigonius pro *Bullianorum*.

⁶⁷ *Circa Genusuum amnem*] Cæsar l. III. de Bello Civili, et Lucanus, l. V. v. 462, *Genusum* vocant.

annem castra habebat; audito fœdere inter Persea et Gen- U.C. 584.
tium, et legatorum violatorum injuria accensus, bellum A.C. 168.
haud dubie adversus eum gesturus. Anicius prætor, eo Anicii Pr.
tempore Apolloniæ auditis, quæ in Illyrico gererentur, præ- res gestæ.
missisque ad Appium literis, ut se ad Genusuum opperire-
tur, triduo et ipse in castra venit: et ⁶⁸ ad ea, quæ habebat,
auxilia adsumtis* Parthinorum juventutis duobus millibus
peditum et equitibus ducentis, (peditibus Epicadus, equitibus
Algalsus^y præerat) parabat ducere in Illyricum, maxime ut
Bassanitas solveret obsidione. tenuit inpetum ejus fama lem-
borum vastantium maritimam oram. Octoginta erant lem-
bi, auctore Pantaucho missi a Gentio ad Dyrrachinorum et
Apolloniatium agros populandos. Tum classis ad

* * *

to eo, tradiderunt se.

XXXI. Deinceps et urbes regionis ejus idem faciebant, adjuvante inclinationem animorum clementia in omnes et justitia prætoris Romani. Ad Scodram inde ventum est, id quod belli caput fuerat; non eo solum, quod Gentius eam sibi ceperat velut regni totius arcem, sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est et difficilis aditu. Duo cingunt eam flumina, Clausala latere urbis, quod in orientem patet, præfluens, Barbana ab regione occidentis, ex Labeatide palude oriens. hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini; quod, ortum ⁶⁹ ex monte Scodro, multis et aliis auctum aquis, mari Hadriatico infertur. Mons Scodrus, longe altissimus regionis ejus, ab oriente Dardaniam subjectam habet, a meridie Macedoniam, ab occasu Illyricum. Quamquam munitum situ naturali oppidum erat, gensque id tota Illyriorum et rex ipse tuebatur, tamen prætor Romanus, quia prima successerant prospere, fortunam totius rei principia secuturam esse ratus, et repentinum valiturum terrorem, instructo exercitu ad mœnia succedit. Quod si clausis portis muros portarumque turres, dispositis armatis, defendissent, vano cum incepto mœnibus pepulissent Romanos. nunc, porta egressi, prælium loco æquo majore animo commiserunt, quam sustinuerunt. Pulsi enim et fuga conglobati, quum ducenti amplius in ipsis faucibus portæ cecidissent, tantum intulerunt terrorem, ut oratores extemplo ad prætorem mitteret Gentius Teuticum

* *adsumtis* uncinis includit Crev. ^y *Algalsus* Gron. Crev.

68 *Ad ea quæ habebat auxilia assumptis Parthinorum juventutis*] Vox assumptis adjecta est a Sigonio. Gronovius potius existimat legendum: *ad ea quæ habebat auxilia, Parthinorum* 69 *Ex monte Scodro*] Hic mons supra l. XLIII. c. 20. *Scodrus* vocatur.

U. C. 564. et Bellum, principes gentis, per quos inducias peteret, ut
 A. C. 168. deliberare de statu rerum suarum posset. Triduo in hoc dato, quum castra Romana quingentos ferme passus ab urbe abessent, navem conscendit, et flumine Barbana navigat in lacum Labeatum, velut secretum locum petens ad consultandum; sed, ut adparuit, falsa spe excitus, Caravantium fratrem, ⁷⁰ multis millibus armatorum actis ⁷¹ ex ea regione, in quam missus erat, adventare. qui postquam evanuit rumor, tertio post die navem eandem secundo amni Scodram demisit: præmissisque nunciis, ut sibi adpellandi prætoris potestas fieret, copia facta, in castra venit. Et principium orationis ab accusatione stultitiæ orsus suæ, postremo ad preces lacrimasque effusus, genibus prætoris accidens, in potestatem sese dedit. Primo, bonum animum habere jussus, ad cœnam etiam invitatus, in urbem ad suos rediit, et cum prætore eo die honorifice est epulatus: deinde in custodiam C. Cassio tribuno militum traditus, ⁷² vix gladiatorio accepto decem talentis ab rege rex, ut in eam fortunam recideret.

Gentius se dedit.

Capiuntur cognati regis.

Perseus in magno terrore est.

XXXII. Anicius, Scodra recepta, nihil prius, quam requisitos Petillium Perpernamque legatos ad se duci, jussit. quibus splendore suo restituto, Perpernam extemplo mittit ad comprehendendos amicos cognatosque regis: qui, Medeonem, Labeatium gentis urbem, profectus, ⁷³ Etlevam uxorem cum filiis duobus, ⁷⁴ Scerdilædo² Pleuratoque, et Caravantium fratrem Scodram in castra adduxit. Anicius, bello Illyrio ⁷⁵ intra triginta dies perfecto, nuncium victoriæ Perpernam Romam misit: et post dies paucos Gentium regem ipsum cum parente, conjuge, ac^a liberis, ac fratre, aliisque principibus Illyriorum. Hoc unum bellum prius perpetratum, quam cœptum, Romæ auditum est. Quibus diebus hæc agebantur, Perseus quoque in magno terrore

² Scerdileto Gron. Crev.

^a ac del. Eæd.

⁷⁰ Multis millibus armatorum actis] Magis placeret cum Gronovio legere *coactis*.

⁷¹ Ex ea regione in quam missus erat] Hæc non videntur intelligenda esse de expeditione Caravantii in Cavius, de qua c. præc. egit Livius. Designatur potius amica aliqua Gentii regio, in quam Caravantiis, a Caviis vel reversus, vel revocatus, missus esset a fratre ut copias contraheret. Id fortasse clarius memoraverat Livius in iis quæ interceiderunt.

⁷² Vix gladiatorio [accepto] Accep- tis decem talentis, quæ pecuniæ summa vix tanta est, quanta dari solet iis qui operam suam arcnæ locant. De-

cem talenta sunt marcæ argenti nos- trates 937. uncia 4.

⁷³ Etlevam uxorem] Supra c. 30. dicitur Gentius uxorem duxisse Etutam Honuni Dardanorum principis filiam: Sed fortasse idem est nomen *Etuta* et *Etleva*: fortasse alterutro in loco vitium est. Nihil quoque vetat credere Etutam aut mortuam, aut repudiatam fuisse.

⁷⁴ Scerdileto] Liber habuit *Scerdilio*. Sigonius mutavit, quia *Scerdiletus* nomen est Illyriis regulis familiare, ut apparet ex superioribus libris.

⁷⁵ Intra triginta dies] Appianus in Illyricis habet solummodo *viginti*.

erat, propter adventum simul Æmilii novi consulis, quem U. C. 564. cum ingentibus minis adventare audiebat, simul Octavii A. C. 168. prætoris. ⁷⁶Nec minus terroris a classe Romana et periculo maritimæ oræ habebat. Thessaloniciæ Eumenes et Athenagoras præerant cum parvo præsidio duorum millium cætratorum. Eo et Androcleon præfectum mittit, iussum sub ipsis navalibus castra habere. Æniam mille equites cum Antigono misit ad tutandam maritimam oram: ut, quocumque litore adplicuisse naves hostium audissent, extemplo ferrent agrestibus opem. quinque millia Macedonum missa ad præsidium ⁷⁷Pythii et Petræ, quibus præpositi erant Histæus, et Theogenes, et Milo. His profectis, ripam Ripam Enipei munit. munire Enipei fluminis adgressus est, quia sicco alveo transiri poterat. ⁷⁸Huic ut omnis multitudo vacaret, feminæ, ex propinquis urbibus coactæ, cibaria in castra adferebant: miles iussus ex propinquis silvis

* * *

XXXIII. *** postremo sequi se ⁷⁹utrarios ad mare, quod minus trecentos passus aberat, iussit, et in litore alios Inventa aqua. alibi modicis intervallis fodere. montes ingentis altitudinis spem faciebant, eo magis quia nullos apertos evergerent rivos, occultos continere latices, quorum venæ in mare permanentes ⁸⁰undæ miscerentur. Vix deducta summa arena erat, quum scaturigines turbidæ primo et tenues emicare, dein liquidam multamque fundere aquam, velut Deûm dono, cœperunt. Aliquantum ea quoque res duci famæ et auctoritatis apud milites adjecit. Jussis deinde militibus expedire arma, ipse cum tribunis ⁸¹primisque ordinibus vadit ad contemplandos transitus; qua descensus facilis armatis, qua in ulteriorem ripam minime iniquus adscensus esset. His satis exploratis, illa quoque primum, ut ordine ac sine tumultu omnia in agmine ad nutum imperiumque ducis fierent, providit. Ubi omnibus simul pronunciaretur, ⁸²quod fieret, neque omnes exaudirent; incerto imperio accepto, alios, ⁸³ab se adjicientes, plus eo, quod imperatum sit, alios

⁷⁶ Nec minus terroris] Non hæc ita accipienda sunt, quasi tertius quidam terror, præter Æmilii Octaviique adventum, Perseum sollicitare dicetur. Comparat Livius maritimum terrestremque terrores inter se.

⁷⁷ Pythii] Olim Pythoi. Correxit Sigonius, ut supra l. XLII. c. 53.

⁷⁸ Huic ut omnis multitudo] Manifestum est aliquid deesse. Lege cum Mureto: huic operi ut omnis multitudo.

⁷⁹ Utrarios] Vox rarissima. Intel-

ligendi procul dubio sunt ii qui utriusque aquam in castra deferre solebant.

⁸⁰ Undæ miscerentur] Si sana hæc sunt, vox undæ, sic nude posita, accipienda est pro undis marinis.

⁸¹ Primis . . . ordinibus] Primum ordinum centurionibus. Vid. supra l. XXX. c. 4.

⁸² Quod fieret] Sensus videtur exigere, quid fieri deberet.

⁸³ Ab se adjicientes] Adjicientes aliquid ex suo ad ea quæ audierunt.

U. C. 584. minus facere. clamores deinde dissonos oriri omnibus locis,
 A. C. 168. et prius hostes, quam ipsos, quid paretur, scire. Placere
 igitur, tribunum militum ⁸⁴ primo pilo legionis ⁸⁵ secretum
 edere imperium: illum, et dein singulos, proximo cuique in
 ordine centurioni dicere, quid opus facto sit; sive a primis
 signis ad novissimum agmen, sive ab extremis ad primos
 Vigiliæ. perferendum imperium sit. Vigiles etiam novo more scutum
 in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugnam vigilem ire,
 ut armis utatur, sed ad vigilandum, ut, quum senserit hosti-
 um adventum, recipiat se, excitetque ad arma alios. ⁸⁶ Scuto
 præ se erecto stare galeatos: deinde ^b ubi fessi sint, innisos
 pilo, capite super marginem scuti posito, sopitos stare: ut
 fulgentibus armis procul ⁸⁷ conspici ab hoste possint, ipsi nihil
 Stationes. provideant. Stationum quoque morem mutavit. armati
 omnes, et frenatis equis equites, diem totum perstabant. id
 quum æstivis diebus, urente assiduo sole, fieret, tot hora-
 rum æstu et languore ipsos equosque fessos integri sæpe
 adorti hostes, vel pauci plures vexabant. itaque ex matutina
 statione ad meridiem decedi, et in postmeridianam succedere
 alios jussit: ita numquam fatigatos recens hostis adgredi
 poterat.

XXXIV. Hæc quum ita fieri placere, concione advocata,
 pronunciasset, adjecit urbanæ concioni convenientem ora-
 tionem. *Unum imperatorem in exercitu providere et consulere,*
 Oratio Æ- *quid agendum sit, debere, nunc per se, nunc cum iis, quos*
 milii ad mi- *advocaverit in consilium. qui non sint advocati, eos nec palam,*
 lites. *nec secreto jactare consilia sua. Militem hæc tria curare*
debere, corpus ut quam validissimum et perniciosissimum habeat,
arma apta, ⁸⁸ cibum paratum ad subita imperia: cetera scire
de se Diis immortalibus et imperatori suo curæ esse. in quo
exercitu ⁸⁹ milites, consul, et imperator rumoribus vulgi circum-
agatur, ibi nihil salutare esse. Se quod sit officium impera-
toris, provisurum, ut bene gerendæ rei occasionem eis præbeat.
illos nihil, quod futurum sit, quærere: ubi datum signum sit,
tum militarem operam navare. Ab his præceptis concionem

^b dein Gron. Crev.

⁸⁴ *Primopilo*] Vid. not. 45. ad l. II. c. 27.

⁸⁵ * *Secretum*] Soli primopilo, seorsum a ceteris.

⁸⁶ *Scuto præ se erecto*] Hæc sunt incommoda quæ sequuntur ex illo more quem hactenus tenuerant, ut scutum et cetera arma in vigiliam ferrent.

⁸⁷ *Conspici possint, ipsi nihil provideant*] Secuti sumus emendationem Gronovii, quum prius legeretur *possit et provident*.

⁸⁸ *Cibum paratum*] Nihil hic mutandum est. Observari potuit in superioribus libris aliquoties militibus Romanis imperatum, ut cibaria cocta in certum dierum numerum haberent: ut l. III. c. 27. et alibi sæpius.

⁸⁹ *Milites consul et imperator*] Hunc locum egregie emendat doctissimus idem et ingeniosissimus Perizonius. *In quo exercitu milites consulant, vel miles consulat, imperator rumoribus vulgi circumagatur, ibi nihil salutare esse.*

dimisit; vulgo etiam veteranis fatentibus, se illo primum U.C. 584.
 die, tamquam tirones, quid agendum esset in re militari, A.C. 168.
 didicisse. Non sermonibus tantum his, cum quanto adsensu
 audissent verba consulis, ostenderunt; sed rerum præsens
 effectus erat. Neminem totis mox castris quietum videres: *Fervet in*
 acueret alii gladios: alii galeas ⁹⁰bucculasque, scuta alii lori- *castris*
 casque tergere: alii aptare corpori arma, experiri que sub his *opus.*
 membrorum agilitatem: quateret alii pila, alii micare gladiis,
⁹¹mucronemque intueri: ut facile quis cerneret, ubi primum
 conserendi manum cum hoste data occasio esset, aut victo-
 ria egregia, aut morte memorabili ⁹²inituros bellum. Per-
 seus quoque quum, adventu consulis simul et veris princi-
 pio, strepere omnia moverique apud hostes, velut novo
 bello, cerneret, mota a Phila castra in adversa ripa posita,
 nunc ad contemplanda opera sua circumire ducem, haud
 dubie transitus speculantem,

* * *

norum esse.

XXXV. Quæ res Romanis auxit animos, Macedonibus
 regique eorum haud mediocrem adtulit terrorem. Et primo
 subprimere in occulto famam ejus rei est conatus, missis,
 qui Pantauchum inde venientem adpropinquare castris ve-
 tarent. ⁹³sed jam et pueri quidam visi ab suis erant inter
 obsides Illyrios ducti: et, ⁹⁴quo quæque accuratius curan-
 tur, eo facilius loquacitate regionum ministrorum emanant.
 Sub idem tempus Rhodii legati in castra venerunt cum iis-
 dem de pace mandatis, quæ Romæ ingentem iram Patrum
 excitavere. Multo iniquioribus animis a castrensi consilio
 auditi sunt. Itaque quum alii ⁹⁵præcipientes sine responso *
 agendos castris, pronunciavit, post diem quintumdecimum
 se responsum daturum. Interim, ut adpareret, quantum
 pacificantium Rhodiorum auctoritas valuisset, consultare

90 *Bucculas*] Laminas flexiles, quæ
 pendentes e casside, buccas tegebant.
 Neque enim, ut observat Lips. l. III.
 de Milit. Rom. Dial. 5. clausæ erant,
 et vultui appressæ antiquorum galeæ.
 His tantum bucculis genæ tegebantur.

91 *Mucronemque intueri*] Videtur
 aliquod latere vitium in verbo *intueri*.

92 *Inituros bellum*] Muretus legen-
 dum existimat *finituros*. Neutrum
 verbum hic satis congruit.

93 *Sed jam et pueri quidam*] Nihil
 intricatum est in verbis: sed res ipsa
 parum clara. Si *obsides Illyrios* intel-
 ligas obsides a Perseo regi Gentio dato-
 tos, et a Pantaucho subductos ne in
 Romanorum manus inciderent, pote-

ris sic exponere: Pueri quidam Mace-
 dones traditi inter ceteros obsides Gen-
 tio, et reducti in Macedoniam a Pan-
 taucho, visi a suis erant, eosque edo-
 cuerant, quid in Illyrico gestum esset.

94 *Quo quæque accuratius curan-
 tur*] Admodum probabilis est Gronovii
 conjectura, *celantur*.

95 *Præcipientes sine responso cense-
 rent agendos castris*] Vox *censerent*
 adjecta est a Gronovio, qui nihil præ-
 terea aliud excidisse putat. Dubita-
 mus tamen, an hoc modo locus persua-
 natus sit. Non immerito videtur Si-
 gonius suspicari deesse membrum ora-
 tionis, quod respondeat *τῶν ἄλλων*.

U. C. 564. de ratione belli gerendi cœpit. Placebat quibusdam,⁹⁶ et
 A. C. 168. maxime majoribus natu, per Enipei ripam munitionesque
 Consilia de vim facere, *confertis et vim facientibus resistere Macedonas*
 bello. *non posse: ex tot castellis aliquanto altioribus ac munitioribus,*
quæ validis præsiidiis insedissent, priore anno dejectos. aliis
 placebat, Octavium cum classe Thessalonicam petere, et
 populatione maritimæ oræ distringere copias regias: ut,
 altero ab tergo se ostendente bello, circumactus ad interio-
 rem partem regni tuendam, nudare aliqua parte transitus
 Enipei cogeretur.⁹⁷ Ipsi natura et operibus inexcuperabi-
 lis ripa videbatur: et, præterquam quod tormenta ubique
 disposita essent, missilibus etiam melius et certiore ictu
 hostes uti audierat. Alio spectabat mens tota ducis: di-
 missoque consilio Perrhæbos mercatores, Schœnum et Me-
 nophilum, notæ et fidei jam sibi et prudentiæ homines, ar-
 cessitos secreto percunctatur, quales ad Perrhæbiam transi-
 tus sint. Quum loca non iniqua esse dicerent,⁹⁸ præsiidiis
 autem regis obsideri, spem cepit, si nocte inproviso valida
 manu adgressus necopinantes esset, dejici præsidia posse.
Jacula enim et sagittas et cetera missilia in tenebris, ubi, quid
petatur, procul^c provideri nequeat, inutilia esse. gladio comi-
nus geri rem in permixta turba, quo miles Romanus vincat.
 His ducibus usus, præterem Octavium arcessitum, expo-
 sito, quid pararet, Heracleum cum classe petere jubet, et
 mille hominibus decem dierum cocta cibaria habere. Ipse
 P. Scipionem Nasicam,⁹⁹ Q. Fabium Maximum filium
 suum cum quinque delectis millibus Heracleum mittit, velut
 classem consensuros ad maritimam oram interioris Mace-
 doniæ, quod in consilio agitatum erat, vastandam. Secreto
 indicatum, cibaria his præparata ad classem esse, ne quid
 eos moraretur. Inde jussi duces itineris ita dividere viam,
 ut quarta vigilia tertio die¹ Pythium adoriri possent. Ipse
 postero die, ut distineret regem ab circumspectu rerum alia-
 rum, prima luce medio in alveo cum stationibus hostium
 proelium commisit. pugnatumque utrimque est levi arma-
 tura: nec gravioribus armis in tam inæquali alveo pugnari
 poterat. Descensus ripæ utriusque in alveum trecentorum
 ferme passuum erat: medium spatium torrentis, alibi aliter

Nasica cum
 5000. mi-
 litibus mit-
 titur ad
 Pythium.

Proelia in
 alveo Eni-
 pei.

^c *procul* del. Crev.

96 *Et maxime majoribus natu*] Ex-
 istimamus Livium potius scripsisse mi-
 noribus natu. Fervidum enim illud
 consilium faciendæ sibi viæ per ripam
 Enipei munitionesque magis sapit ju-
 venilem ardorem, quam senilem pru-
 dentiam.

97 *Ipsi*] Æmilio.

98 *Præsiidiis autem regis*] Malle-

mus regiis: ut jam alibi annotavimus.

99* *Q. Fabium Maximum filium suum*] Nempe is adoptatus fuerat a Q. Fabio Maximo, atque adeo nomina patris sui adoptivi gerebat.

1 *Pythium*] Templum Apollinis Pythii, et castellum in summo Olympi jugo positum. Vid. Plut. in Æmilio.

cavati, paullo plus quam mille passus patebat. Ibi in me-^{U. C. 584.}
dio, spectantibus utrimque ex vallo castrorum hinc rege,^{A. C. 168.}
hinc consule cum suis legionibus, pugnatum est. Missili-
bus procul regia auxilia melius pugnabant; cominus stabi-
lior et tutior, ²aut parma, aut scuto Ligustino, Romanus
erat. Meridie fere receptui cani suis consul jussit. ita eo
die diremtum prælium est, haud paucis utrimque interfec-
tis. Sole orto postero die, irritatis certamine animis, etiam
acrius concursus est: sed Romani, non ab his tantum, cum
quibus contractum certamen erat, sed multo magis ab ea
multitudine, quæ disposita in turribus stabat, omni genere
missilium telorum ac saxis maxime vulnerabantur. Ubi
propius ripam hostium subissent, tormentis missa etiam ad
ultimos perveniebant. Multo pluribus eo die amissis, con-
sul paullo serius recepit suos. Tertio die prælio abstinuit,
degressus ad imam partem castrorum, veluti ³per devexum
in mare brachium transitum tentaturus. Perseus, quod in
oculis erat,

* * *

XXXVI. * * * anni post circumactum solstitium erat: Æmilii
hora diei jam ad meridiem vergebat: iter multo pulvere et ^{cunctatio.}
incalescente sole factum erat. lassitudo et sitis jam sentie-
batur, et, meridie instante, magis ⁴accessurum utrumque
adparebat. Statuit sic adfectos recenti atque integro hosti
non objicere. Sed tantus ardor in animis ad dimicandum
utrimque erat, ut consuli non minore arte ad suos eluden-
dos, quam ad hostes, opus esset. Nondum omnibus instruc-
tis, instabat tribunis militum, ut maturarent instruere: cir-
cumibat ipse ordines, animos militum hortando in pugnam
accendebat. Ibi primo alacres signum poscebant. deinde,
quantum incresceret æstus, et vultus minus vigentes et vo-
ces segniores erant, et quidam incumbentes scutis, nisque
pilis stabant. Tum jam aperte ⁵primis ordinibus imperat,
metarentur frontem castrorum, et impedimenta constitue-

² Aut parma aut scuto Ligustino] Hic nempe pugnabant velites Romani, qui parmam habebant; et Ligures, qui scutum, sed leve et ex more suæ gentis. Testis est Plutarchus in exercitu Æmilii fuisse aliquem numerum Ligurum.

³ Per devexum in mare brachium] An fossam vallumque a Perseo ducta versus mare, ac proinde a ceteris munimentis longius remota? an brachium fluminis Enipei in mare devexo alveo fluens? Si hoc posteriore sensu capias, indicaverit Livius hic scindere se flu-

men, atque adeo, ut fere fit, minus al-
tum et transitu facilius esse.

⁴ Accessurum utrumque] Lassitudinem et sitim. Hic generis mutatio offendit Gronovium. Sed eodem plane modo noster supra l. XXX, c. 30. *Tuam et adolescentiam, et perpetuam felicitatem, ferociora utraque, quam quietis opus est consiliis, metuo.*

⁵ Primis ordinibus] Primorum ordinum centurionibus. Testatur Polybius l. VI. lectos centuriones cum tribuno militum castrorum metationis apud Romanos curam habuisse.

U. C. 584. rent. Quod ubi fieri milites sensere, alii gaudere palam,
 A. C. 168. quod fessos viæ labore flagrantissimo æstu non coëgisset
 pugnare. legati circa imperatorem ducesque externi erant,
 inter quos et Attalus, ⁶omnes adprobantes, quum pugnaturum
 consulem credebant: ⁷neque enim ne his cunctationem ape-
 ruerat sum. tunc mutatione consilii subita quum alii sile-
 rent, Nasica unus ex omnibus ausus est monere consulem,
⁸*Ne hostem quidem ludificatos priores imperatores, fugiendo
 certamen, manibus emittere. Vereri, ne nocte abeat, sequen-
 dus maximo labore ac periculo in intima Macedonia; exerci-
 tusque, sicut prioribus ducibus, per calles saltusque Macedoni-
 corum montium vagando circumagatur. Se magnopere sua-
 dere, dum in campo patenti hostem habeat, adgrediatur, nec
 oblatam occasionem vincendi amittat.* Consul, nihil offensus
 libera admonitione tam clari adolescentis, *Et ego, inquit,
 animum istum habui, Nasica, quem tu nunc habes: et, quem
 ego nunc habeo, tu habebis. Multis belli casibus didici, quan-
 do pugnandum, quando abstinendum pugna sit.* ⁹*Non operæ
 sit stanti nunc in acie docere, quibus de caussis hodie quiesse
 melius sit. rationes alias reposito: nunc auctoritate veteris
 imperatoris contentus eris.* Conticuit adolescens; haud du-
 bie videre aliqua inpedimenta pugnae consulem, quæ sibi
 non adparerent.

Nasicæ
 conloquium
 cum Paulo.

XXXVII. Paullus, postquam metata castra inpedimen-
 taque conlocata animadvertit, ex postrema acie triarios pri-
 mos subducit: deinde principes, stantibus in prima acie
 hastatis, si quid hostis moveret: postremo hastatos, ab dex-
 tro primum cornu singulorum paulatim signorum milites
 subtrahens. Ita pedites, equitibus cum levi armatura ante
 aciem hosti obpositis, sine tumultu abducti: nec ante, quam
 prima frons valli ac fossa perducta est, ex statione equites
 revocati sunt. Rex quoque, quum sine detrectatione paratus
 pugnare eo die fuisset, contentus, quod per hostem moram
 fuisse pugnae scirent, et ipse in castra copias reduxit. Cas-
 tris permunitis, C. Sulpicius Gallus tribunus militum secun-
 dæ legionis, qui prætor superiore anno fuerat, consulis per-
 missu ad concionem militibus vocatis pronunciavit, *nocte
 proxima, ne quis id pro portento acciperet, ab hora secunda*

Eclipsis
 Lunæ præ-
 dicto a Sul-
 picio.

6 Omnes approbantes] Omnes pug-
 nare cupientes, ac proinde, quum pug-
 naturum consulem credebant, appro-
 bantes hoc ejus consilium.

7 Neque enim ne his] Videtur revo-
 canda huc particula *quidem*, quæ infra
 alieno loco habetur, *ne hostem quidem*.
 Legimus ergo: *neque enim ne his qui-
 dem cunctationem aperuerat suam.* Du-
 plicata hoc loco negatio nihil molestum
 habet, si struas hoc modo: *neque enim*

*cunctationem aperuerat suam ulli, ne his
 quidem.*

8 *Ne hostem quidem*] Particulam
quidem rejicimus in superiora, ut in
 præcedente nota diximus. Cetera Gro-
 novio auctore sic refingimus: *Ne hos-
 tem ludificatum priores imperatores fugi-
 endo certamen, manibus emitteret.*

9 *Non operæ sit*] Vid. not. 70. ad l.
 I. c. 24.

usque ad quartam horam noctis lunam defecturam esse. *Id*, U. C. 584. quia naturali ordine statis temporibus fiat, et sciri ante et præ- A. C. 168. dici posse. Itaque quemadmodum, ¹⁰ quia certi solis lunæque et ortus et occasus sint, nunc pleno orbe, ¹¹ nunc senescente exiguo cornu fulgere lunam non mirarentur; ita ne obscurari quidem, quum condatur umbra terræ, trahere in prodigium debere. ¹² Nocte, quam pridie Nonas Septembres insecuta est dies, edita hora luna quum defecisset, Romanis militibus Galli sapientia prope divina videri: Macedonas, ut triste prodigium, occasum regni perniciemque gentis portendens, movit: nec aliter vates. clamor ululatusque in castris Macedonum fuit, donec luna in suam lucem emerisit. ¹³ Postero die tantus utrique ardor exercitui ad concurrendum fuerat, ut et ^d regem et consulem suorum quidam, quod sine prælio discessum esset, accusarent. Regi prompta defensio erat, non eo solum, quod hostis prior, aperte pugnam detrectans, in castra copias reduxisset; sed etiam, quod eo loco signa constituisset, quo phalanx, quam inutilem vel mediocris iniquitas loci efficeret, promoveri non posset. Consul ¹⁴ ad id, quod pridie prætermisisset pugnandi occasionem videbatur, et locum dedisse hosti, si nocte abire vellet, tunc quoque per speciem inmolandi terere videbatur tempus, quum luce prima signum propositum pugnæ ad exeundum in aciem fuisset. Tertia demum hora, sacrificio rite perpetrato, ad consilium vocavit; atque ibi, quod rei gerendæ tempus esset, loquendo et intempestive consultando videbatur quibusdam extrahere. post sermones tamen consul orationem habuit.

XXXVIII. *P. Nasica, egregius adolescens, ex omnibus unus, quibus hesterno die pugnari placuit, denudavit mihi suum consilium: idem postea, ita ut transisse in sententiam meam videri posset, tacuit. Quibusdam aliis absentem carpere imperatorem, quam præsentem monere, melius visum est. Et* Æmilii oratio de pugna dilata.

^d et del. Gron.

10* Quia certi Solis Lunæque et ortus et occasus sint] Hæc nobis male cohærere videntur cum iis quæ sequuntur. Non enim ideo variant Lunæ phases, quia ejus et Solis certi sunt ortus et occasus. Melius hæc rejicerentur in anteriora, ut sic procederet Galli argumentatio. Quemadmodum Lunæ Solisque ortus et occasus, quia sunt certi, et sciri ante et prædici possunt, ita et defectus Lunæ, qui itidem naturali ordine statis temporibus fiunt. Si conjectura nostra bona est, totus locus sic formari poterit: *Id quia naturali ordine statis temporibus fiat, ut certi Solis Lunæque et ortus et occasus*

sunt, et sciri ante et prædici posse. Itaque quemadmodum nunc pleno orbe . . .

11 Nunc senescente] Lege cum Florebello et Gronovio senescentem.

12* Nocte quam pridie Nonas Septembres] Hic Lunæ defectus, ex Astronomorum rationibus, indicit in diem 21. Junii Juliani. Atque id perbene congruit cum Solstitiali tempore, testato supra a Livio. † Vid. not. 63. ad c. 30. supra.

13* Postero die] Refer hæc verba ad verbum accusarent.

14 Ad id quod] Præterquam quod. Sic locutus est Livius et l. III. c. 62.

U. C. 584.
A. C. 168.

tibi, P. Nasica, et quicumque idem, quod tu, occultius scenserunt, non gravabor reddere dilatae pugnae rationem. Nam tantum abest, ut me hesternae quietis poeniteat, ut servatum a me exercitum eo consilio credam, in qua me opinione esse ne quis sine causa vestrum credat, recognoscat, agendum, mecum, si videtur, quam vultis pro hoste et adversus nos fuerint. Jam omnium primum, ¹⁵ quantum numero nos praestent, neminem vestrum nec ante ignorasse, et hesterno die ¹⁶ implicatam intuentes aciem animadvertisse, certum habeo. Ex hac nostra paucitate quarta pars militum praesidio impedimentis relicta erat: nec ignavissimum quemque relinqui ad custodiam sarcinarum scitis. Sed fuerimus omnes. parvum hoc tandem esse credimus, quod ex his castris, in quibus hac nocte mansimus, exituri in aciem hodierno aut summum crastino die, si ita videbitur, Diis bene juvantibus, sumus? Nihilne interest, utrum militem, quem neque viae labor hodie, neque operis fatigaverit, requietum, integrum in tentorio suo arma capere jubeas, atque ¹⁷ in aciem plenum virium, vigentem et corpore et animo educas? an longo itinere fatigatum, et onere fessum, madentem sudore, ¹⁸ ardentibus siti faucibus, ore atque oculis repletis pulvere, ¹⁹ torrentem meridiano sole, hosti objicias recenti, ²⁰ quieto, qui nulla re ante consumtas vires ad praelium adferat? Quis, pro Deum fidem! ita comparatus, vel iners atque inbellis, fortissimum virum non vicerit? Quid? quod hostes per summum otium instruxerant aciem, reparaverant animos, stabant compositi suis quisque ordinibus? nobis tunc repente trepidandum in acie instruenda erat, ei incompositis concurrendum?

XXXIX. ²¹ *At, Hercule, aciem quidem inconditam inordinatamque habuissimus: castra munita, provisam aquationem, tutum ad eam iter praesidiis inpositis, explorata circa omnia; an nihil nostri habentes praeter nudum campum, in quo pugnaremus? Majores vestri castra munita portum ad omnes casus*

¹⁵ Quantum numero nos praestent] Perseus supra l. XLII. c. 51. dicitur habuisse undequadragesima peditum milia, quatuor equitum. Consuli ex legionibus Romanis et exercitu sociali erant duodeviginti millia peditum, equitum duo, ut colligitur ex c. 31. l. XLII. et c. 21. hujus libri. Huc adde non magna sane Attali et Misagenis auxilia.

¹⁶ Implicatam intuentes aciem] Recte emendat Gronovius explicatam.

¹⁷ In aciem . . . educas] Correctio Sigonii. Antea in acie.

¹⁸ Ardentibus siti faucibus] Vide an malis arentibus.

¹⁹ Torrentem meridiano sole] Legi jubet Perizonius torrente. Potest tamen defendi vulgata lectio Virgiliano hoc versu, Per pice torrentes atraque

voragine ripas. Nam ibi Servius, Aen. l. IX. v. 105. torrentes interpretatur ardentes.

²⁰ Quiet] Gronovius existimat hic quoque scripsisse Livium requieto. Est enim, inquit, aliud quietus, aliud requietus. Ad illud sufficit praesens quies: hoc competit illis qui aliquamdiu quiete usi sunt.

²¹ At hercule aciem] Objicit sibi Aemilius: At hercule aciem quidem inordinatam atque incompositam habuissimus, sed cetera egregie parata, id est, castra munita, provisam aquationem . . . Tum respondet: itane parati concurrissimus, an potius nihil nostri habentes, praeter nudum campum, in quo pugnaremus.

exercitus ducebant esse: unde ad pugnam exirent, quo jactati U. C. 584.
tempestate pugnae receptum haberent. ideo, quum munimentis ea A. C. 168.
²² *sepsissent, praesidio quoque valido firmabant; quod, qui ca-*
stris exutus erat, etiamsi pugnando acie vicisset, pro victo habe-
retur. castra sunt victori receptaculum, victo perfugium. Quam
multi exercitus, quibus minus prospera pugnae fortuna fuit,
intra vallum compulsi, tempore suo, interdum momento post,
eruptione facta, victorem hostem pepulerunt? patria altera est
militaris haec sedes, vallumque pro mœnibus, et tentorium suum
cuique militi domus ac penates sunt. Sine ulla sede vagi di-
micassemus, ²³ *ut quo victores nos reciperemus? His difficulta-*
tibus et impedimentis pugnae illud obponitur: Quid si hostis hac
interposita nocte abisset, quantum rursus sequendo eo penitus in
ultimam Macedoniam exhauriendum laboris erat? Ego autem,
neque mansurum eum, neque in aciem copias educturum fuisse,
certum habeo, si cedere hinc statuisset. quanto enim facilius
abire fuit, quum procul abessemus, quam nunc, quum in cervi-
cibus sumus? Nec falleret nos, nec interdum nec nocte abeundo.
Quid autem est nobis optatius, quam ut, quorum castra, præ-
alta fluminis ripa tuta, vallo insuper septa ac crebris turribus,
obpugnare adorti sumus, eos, relictis munimentis, agmine effuso
abeuntes, in patentibus campis ab tergo adoriamur? Hæ
dilatæ pugnae ex hesterno die in hodiernum caussæ fuerunt.
Pugnare enim et ipsi mihi placet; et ideo, quia per Enipeum
amnem septa ad hostem via erat, alio saltu, dejectis hostium
praesidiis, novum iter aperui; neque prius, quam debellavero,
absistam.

XL. Post hanc orationem silentium fuit, partim traduc-
tis in sententiam ejus, partim verentibus nequidquam offen-
dere in eo, quod, utcumque prætermisum, revocari non
posset. ²⁴ Ac ne illo ipso quidem die, aut consule, aut rege,
(rege^e, quod nec fessos, ut pridie, ex via, neque trepidantes
in acie instruenda et vixdum compositos adgressurus erat;
consule, quod in novis castris non ligna, non pabulum con-
vectum erat, ad quæ petenda ex propinquis agris magna
pars militum e castris exierat) neutro imperatorum volente,
Fortuna, quæ plus consiliis humanis pollet, contraxit certa-

Certamen
casu con-
trahitur.

^e unam vocem rege uncinis includit Crev.

²² *Sepsissent*] Legit Gronovius *sepsis-*
sent. Sed Grammatici a *sepio* dedu-
cunt sepiui et sepsi.

²³ *Ut quo victores nos*] Sic supra l.
XL. c. 13. *ut quibus aliis deinde sacris*
contaminatam omni scelere mentem ex-
piarem?

²⁴ *Ac ne illo ipso quidem die aut*
consule, aut rege, (rege] Posterius illud
rege adjecit Gronovius. Sensus clarus
est: *Ac ne illo ipso quidem die aut*

consule, aut rege . . . volente, Fortuna
contraxit certamen. Media parenthesis
exponit, cur neuter imperatorum vel-
let pugnari. Tantum observabit lec-
tor, ob longiorem parenthesis, quæ
dividebat nimium ~~et~~ *consule aut rege*
ab volente, coactum esse Livium inse-
rere neutro imperatorum. Exempla
similia habes l. V. c. 24. XXXVIII. 55.
etc.

U. C. 584. men. Flumen erat haud magnum propius hostium castris,
 A. C. 168. ex quo et Macedones et Romani aquabantur, praesidiis ex
 utraque ripa positis, ut id facere tuto possent. Duæ co-
 hortēs a parte Romanorum erant, Marrucina et Peligna;
 duæ turmæ Samnitium equitum, quibus præerat M. Sergius
 Silus legatus: et aliud pro castris stativum erat praesidium
 sub C. Cluvio legato, tres cohortes, Firmana, Vestina, Cre-
 monensis; duæ turmæ equitum, Placentina et Æsernina.
 Quum otium ad flumen esset, neutris lacescentibus, ²⁵ hora
 circiter quarta jumentum, e manibus curantium elapsum, in
 ulteriorem ripam effugit. quod quum per aquam, ferme
 genu tenus altam, tres milites sequerentur, Thraces duo id
 jumentum ex medio alveo in suam ripam trahentes; altero
 eorum occiso, receptoque eo jumento, ad stationem suorum
 se recipiebant. Octingentorum Thracum praesidium in hos-
 tium ripa erat, ex his pauci primo, ægre passi popularem
 in suo conspectu cæsum, ad persequendos interfectores
 fluvium transgressi sunt: dein plures, postremo omnes, et
 cum praesidio,

* * *

prælium ducit.

XLI. Movebat imperii majestas, gloria viri, ante omnia
 ætas, quod major sexaginta annis juvenum munia in parte
 præcipua laboris periculique capessebat. Intervallum, quod
²⁶ inter cætratos et phalanges erat, inplevit legio, atque
 aciem hostium interruptit. A tergo cætratis erat, frontem
 adversus clipeatos habebat: aglaspides adpellabantur. Se-
 cundam legionem L. Albinus consularis ducere adversus
 leucaspidem phalangem jussus: ea media acies hostium
 fuit. ²⁷ In dextrum cornu, unde circa fluvium commissum
 prælium erat, elephantes inducti, ²⁸ et ala sociorum: et hinc

²⁵ Hora circiter quarta] Hunc lo-
 cum sic et emendat, et explicat Gro-
 novius: *Hora circiter nona jumentum*
e manibus curantium hominum de
parte Romana elapsum in ulteriorem
ripam effugit, id est, fugere inceperat.
 Quod quum per aquam ferme genu te-
 nus altam tres milites Romani seque-
 rentur, Thraces duo Macedonicorum
 auxiliorum ex medio alveo in suam ri-
 pam traherent; altero eorum, id est,
 Thracum, occiso, receptoque eo jumen-
 to, ad stationem suorum tres illi Ro-
 mani milites se recipiebant. Legendum
 putat hora nona, propterea quod supra
 dictum est diem extraxisse in consilio
 consulem, et Plutarchus diserte scribit
 pugnam ceptam esse ὥρας ἐννέα. Con-
 fusas scilicet notas fuisse IV. et IX.
 Voces id jumentum ablegat, tanquam

scholium inutile. Denique corrigit tra-
 herent, quia, si legatur trahentes, sua
 non potest orationi constare integri-
 tas.

²⁶ Inter cetratos et phalanges] Hæc
 est primæ editionis et Sigonianarum
 lectio: proba illa quidem, quum duæ
 * erant, ut supra memoravimus, in
 exercitu Persei phalanges; quæ et mox
 a Livio appellantur, Aglaspides nimi-
 rum et Leucaspides. † Gronovii edi-
 dere phalangem.

²⁷ In dextrum cornu . . . elephantes
 inducti] Elephantes inducti in eam
 partem qua dextrum erat cornu Roma-
 norum.

²⁸ Et ala sociorum] Utra? Duæ
 enim fuere, ut jam aliquoties monui-
 mus, dextra et sinistra. Alterutra vox
 videtur hic excidisse.

primum fuga Macedonum est orta. ²⁹ Nam sicut pleraque U. C. 584. nova commenta mortalium in verbis vim habent, ³⁰ expe- A. C. 168. riendo, quum agi, non, quemadmodum agantur, edisseri, oportet, sine ullo effectu evanescunt; ita tum elephanti in acie ³¹ nomen tantum sine usu fuerunt. Elephantorū impetum subsecuti sunt socii nominis Latini, pepuleruntque lævum cornu. In medio secunda legio inmissa dissipavit ^{Fugantur} phalangem. neque ulla evidentior caussa victoriæ fuit, ^{Macedones.} quam quod multa passim prælia erant, quæ fluctuantem turbarunt primo, deinde disjecerunt phalangem: cujus confertæ et intentis horrentis hastis intolerabiles vires sunt. Si carptim adgrediendo circumagere ³² immobilem longitudine et gravitate hastam cogas, confusa strue implicantur: si vero aut ^f ab latere, aut ab tergo aliquid tumultus increpuit, ruinæ modo turbantur. sicut tum adversus catervatim incurrentes Romanos, et interrupta multifariam acie, obviam ire cogebantur: et Romani, quacumque data intervalla essent, insinuabant ordines suos. Qui, si universa acie in frontem adversus instructam phalangem concurrissent, quod Pelignis, principio pugnae incaute congressis adversus cætratos, evenit, induissent se hastis, nec confertam aciem sustinuissent.

XLII. Ceterum sicut peditum passim cædes fiebant, nisi qui abjectis armis fugerunt; sic equitatus prope integer ^{Equitatus} pugna excessit. Princeps fugæ rex ipse erat. jam a ^{integer fu-} Pydna ^{git.} ³³ cum sacris alis equitum Pellam petebat: ³⁴ confestim Costocus sequebatur Odrysarumque equitatus. ceteræ quoque Macedonum alæ integris abibant ordinibus; quia interjecta peditum acies, cujus cædes victores tenebant ^g,

^f aut del. Gron. Crev.

^g tenebat Crev.

²⁹ Nam sicut pleraque] Ut pleraque nova inventa mortalium vim habere videntur, quamdiu verbis tantummodo jactantur; sed ubi ad rem ventum, quum oportet agi, non edisseri solum quomodo iis inventis utamur, sine ullo effectu evanescunt.... Ceterum tota hæc perodus quid sibi velit hoc loco, parum videmus. Nam neque elephantorū usus in præliis novum tunc commentum mortalium haberi poterat: nec videntur nomen sine usu fuisse in hac pugna. Imo contrarium satis indicatur proxime sequentibus verbis: *Elephantorū impetum subsecuti sunt socii nominis Latini*. Non ægre nobis persuaderi pateremur illam periodum ex alio aliquo loco huc temere immigrasse. Certe si eam tollas, nihil desiderabis.

³⁰ Experiendo] Unicus codex habuit *explendo*. Emendavit Turnebus.

³¹ Nomen tantum sine usu fuerunt]

Legebatur in exemplari *fuerant*. Mutavit Sigonius: utrum recte, an perperam, non decernimus, quum totus hic locus, ut diximus in not. 29. nobis videatur alienus ab ea in quam insertus est narratione.

³² Immobilem . . . hastam] Hastam, quæ ob longitudinem et gravitatem facile moveri nequit. Hoc ideo notamus, quia Gronovius legendum esse censet *hastas*, ut *τὸ immobilem* referatur ad phalangem. Nos nihil mutamus.

³³ Cum Sacris alis] Vid. not. 28. ad l. XLII. c. 66. supra.

³⁴ Confestim Costocus sequebatur] Emendat Jac. Gronovius, *confestim eos Cotys sequebatur*. Firmant hanc conjecturam quæ sequuntur, *Odrysarumque equitatus*. Nam Cotys rex Odrysarum fuit, ut constat ex c. 51. l. XLII. supra.

U. C. 584. inmemores fecerat sequendi equites. Diu phalanx a fronte,
 A. C. 168. a lateribus, ab tergo cæsa est: postremo, qui ex hostium
 manibus elapsi erant, inermes ad mare fugientes, quidam
 aquam etiam ingressi, manus ad eos, qui in classe erant,
 tendentes, suppliciter vitam orabant: et quum scaphas con-
 currere undique ab navibus cernerent, ad excipiendos sese
 venire rati, ut caperent potius, quam occiderent, longius in
 aquam, quidam etiam natantes, progressi sunt. Sed quum
 hostiliter e scaphis cæderentur, retro, qui poterant, nando
 repetentes terram, in aliam fœdiorem pestem incidebant.
 elephantum enim, ab rectoribus ad litus acti, exeuntes obtere-
 bant elidebantque. Facile conveniebat, Romanis numquam
 una acie tantum Macedonum interfectum. Cæsa enim ad
 20000. ca- viginti millia hominum sunt: ad sex millia, qui Pydnam ex
 si: 11000. acie perfugerant, vivi in potestatem pervenerunt: et vagi e
 capti. fuga quinque millia hominum capta. Ex victoribus cecide-
 runt non plus centum, et eorum multo major pars Peligni.
 vulnerati aliquanto plures sunt. Quod si maturius pugnari
 cœptum esset, ut satis diei victoribus ad persequendum
 superesset, deletæ omnes copiæ forent: nunc imminens nox
 et fugientes textit, et Romanis pigritiem ad sequendum locis
 ignotis fecit.

Regis fuga. XLIII. Perseus ad Piëriam silvam via militari, frequenti
 agmine equitum et regio comitatu, fugit. Simul in silvam
 ventum est, ubi plures diversæ semitæ erant, et nox adpro-
 pinquabat: cum perpaucis maxime fidis via divertit^g. E-
 quites, sine duce relict, alii alia in civitates suas dilapsi
 sunt: perpauci inde Pellam celerius, quam ipse Perseus,
 quia ³⁵recta expedita via ierant, pervenerunt. Rex ad me-
 diam ferme noctem terrore et variis difficultatibus viæ vexa-
 tus est. In regia Perseo, qui Pellæ præerat, Euctus regii-
 que pueri præsto erant. contra ea amicorum, qui, alii alio
 casu servati, ex proelio Pellam venerant, quum sæpe arces-
 siti essent, nemo ad eum venit. tres erant tantum cum eo
 fugæ comites, Evander Cretensis, ³⁶Neo^h Bœotius, et Ar-
 chidamus Ætolus, cum iis, jam metuens, ne, qui venire ad
 se abnuerent, majus aliquid mox auderent, quarta vigilia
 profugit. Secuti eum sunt admodum quingenti Cretenses.
 petebat Amphipolim: sed nocte a Pella exierat, properans
 ante lucem Axium amnem trajicere, eum finem sequendi,
 propter difficultatem transitus, fore ratus Romanis.

XLIV. Consulem, quum se in castra victor recepisset,
 ne sincero gaudio frueretur, cura de minore filio stimulabat.

^g *devertit* Gron. Crev.

^h *Neon* Crev.

³⁵ *Recta expedita via*] Lege potius
 cum Gronovio, *recta et expedita via*:
 et *expeditam viam* intellige non arbo-

ribus et fruticetis impeditam.
³⁶ *Neon Bœotius*] Sic edidit Sigo-
 nius ex Plutarcho, pro *Bœotius*,

P. Scipio is erat, Africanus et ipse postea, deleta Karthagine, adpellatus, naturalis consulis Paulli, adoptione Africani nepos. Is, septimumdecimum tunc annum agens, quod ipsum curam augebat, dum effuse sequitur hostes, in partem aliam turba ablatum erat: et, serius quam redisset, tunc demum, recepto sospite filio, victoriæ tantæ gaudium consul sensit. Amphipolim quam jam fama pugnae pervenisset, concursusque matronarum in templum ³⁷ Dianæ, quam Tauropolon vocant, ad opem exposcendam fieret; Diodorus, qui præerat urbi, metuens, ne Thraces, quorum duo millia in præsidio erant, urbem in tumultu diriperent, ab subornato ab se per fallaciam in tabellarii speciem literas in foro medio accepit. Scriptum in iis erat, *ad Emathiam classem Romanam adpulsam esse, agrosque circa vexari. orare præfectos Emathiae, ut præsidium adversus populatores mittat. Iis lectis, hortatur Thracas, ut ad tuendam Emathiae oram proficiscantur. magnam eos caedem prædamque, palatis passim per agros Romanis, facturos. Simul elevat famam adversæ pugnae: quæ si vera foret, alium super alium recentes ex fuga venturos fuisse.* Per hanc causam Thracibus ablegatis, simul transgressos eos Strymonem vidit, portas clausit.

XLV. Tercio die Perseus, quam pugnatum erat, Amphipolim venit. inde oratores cum caduceo ad Paullum misit. Interim Hippias, et Milo, et Pantauchus, principes amicorum regis, Berœam, quo ex acie confugerant, ipsi ad consulem profecti, Romanis dedunt: ³⁸ hoc idem et aliæ deinceps metu percussæ parabant facere. Consul, nunciis victoriæ Q. Fabio filio et L. Lentulo et Q. Metello cum literis Romanam missis, spolia jacentis hostium exercitus peditibus concessit; equitibus prædam circumjecti agri, dum ne amplius duabus noctibus a castris abessent. Ipse propius mare ad Pydnam castra movit. Berœa primum, deinde Thessalonica, et Pella, et deinceps omnis ferme Macedonia intra biduum dedita. Pydnæi, qui proximi erant, nondum miserant legatos: multitudo incondita plurium simul gentium, turbaque, quæ ex acie fuga in unum compulsæ erat, consilium et consensum civitatis inpediebat: nec clausæ modo portæ, sed etiam inædificatæ erant. Missi Milo et Pantauchus sub muros ad colloquium Solonis, ³⁹ qui præsidio erat: per eum emittitur militaris turba. oppidum deditum

Perseus caduceatores mittit ad Cos.

Tota Macedonia dedita.

³⁷ *Dianæ quam Tauropolon vocant*] Dianæ hoc cognomen additum volunt, vel quod apud Tauros Scythiæ populum colatur, vel quod gregibus præsit, vel quod eadem sit cum luna, quam tauris vehi fingunt poetæ.

³⁸ *Hoc idem et aliæ deinceps metu*

percussæ] Vel intercidit vox civitates; vel legendum est *alii deinceps metu percussit.* GRONOVIVS.

³⁹ *Qui præsidio erat*] Magis placeret præerat, quod monet Gronovius.

U. C. 584.
A. C. 168.
Persei mi-
seranda
sors.

Amphipoli
abit.

Samothra-
cam per-
venit.

Consul Pel-
lam venit.

militibus datur diripiendum. Perseus, ⁴⁰ una tantum spe Bisaltarum auxilii tentata^h, ad quos nequidquam miserat legatos, in concionem processit, Philippum secum filium habens: ut et ipsos Amphipolitanos, et equitum peditumque, qui aut semper secuti, aut fuga eodem delati erant, adhortando ⁴¹ animos confirmaret. Sed aliquoties dicere incipientem quum lacrimæ præpedissent; quia ipse dicere nequit, Evandro Cretensi editis, quæ agi cum multitudine vellet, ⁴² de templo descendit. Multitudo, sicut ad conspectum regis fletumque tam miserabilem et ipsa ingemuerat lacrimaveratque, ita Evandri orationem adspernabatur: et quidam ausi sunt media ex concione subclamare, *Abite hinc, ne, qui pauci supersumus, propter vos pereamus*. Horum ferocia vocem Evandri clausit. ⁴³ Rex in domum se recepit, pecuniaque et auro argentoque in lembos, qui in Strymone stabant, delatis, et ipse ad flumen descendit. Thraces, navibus se committere non ausi, domos dilapsi, et aliæ militaris generis turbæ: Cretenses spem pecuniæ secuti. et, quoniam in dividendo plus obfensionum, quam gratiæ, erat, ⁴⁴ quinquaginta talenta iis posita sunt in ripa diripienda. Ab hac direptione quum per tumultum naves conscenderent, lembum unum in ostio annis multitudine gravatum merse-
runt. Galepsum eo die, postero Samothracam, quam petebant, perveniunt: ad ⁴⁵ duo millia talentum pervecta eo dicuntur.

XLVI. Paullus, per omnes deditas civitates dimissis qui præessent, ne qua injuria in nova pace victis fieret, retentisque apud se caduceatoribus regis, P. Nasicam, ignarus fugæ regis, Amphipolim misit cum modica peditum equitumque manu: simul ut Sinticen evastaret, et ⁴⁶ ad omnes conatus regisⁱ impedimento esset. Inter hæc Melibœa a Cn. Octavio capitur diripiturque: ad Æginium, ad quod obpugnandum Cn. Anicius legatus missus erat, ducti, eruptione ex oppido facta, amissi sunt, ignaris Æginiensibus debellatum esse. Consul, a Pydna profectus, cum

^h tentati Crev.

ⁱ regi Gron. Crev.

⁴⁰ *Una tantum spe Bisaltarum auxilii tentati*] Lege cum eodem Gronovio tentata.

⁴¹ *Animos confirmaret*] Gronovianæ editiones, *confirmarent*. Correximus ex vetustioribus.

⁴² *De templo descendit*] De loco unde populum alloqui mos erat. Loquitur more Romano Livius. Notum est Rostra templum fuisse, id est, locum auguriis consecratum. Vid. supra l. VIII. c. 14.

⁴³ *Rex in domum*] Gaudet Livius

præfigere præpositiones iis nominibus quæ ex vulgariore usu eas repudiant. Exempla passim occurrant.

⁴⁴ *Quinquaginta talenta*] Marcae argenti nostrates 4687. unciae 4.

⁴⁵ *Duo millia talentum*] Marcae sunt argenti 187500.

⁴⁶ *Ad omnes conatus regi impedimento esset*] In vetustioribus quibusdam editionibus legitur *regis*. Sed ea lectio quam Gronovianæ expressere, nobis elegantior videtur.

toto exercitu die altero Pellam pervenit: et, quum castra ^{U.C. 584.} mille passus inde posuisset, per aliquot dies ibi stativa ha- ^{A.C. 168.} buit, situm urbis undique adspiciens; quam non sine caussa delectam esse regiam advertit. Sita est in tumulo, vergente in occidentem hibernum. cingunt paludes inexcussibilis altitudinis æstate et hieme, quas restagnantes faciunt lacus. In ipsa palude, qua proxima urbi est, ⁴⁷velut insula eminet, aggeri operis ingentis inposita: ⁴⁸qui et murum sustineat, et humore circumfusæ paludis nihil lædatur. Muro urbis conjuncta procul videtur. divisa est ⁴⁹intermurali amni, et eadem ponte juncta: ut nec, obpugnante externo, ⁵⁰aditum ab ulla parte habeat; nec, si quem ibi rex includat, ullum nisi per facillimæ custodiæ pontem effugium. Et gaza regia in eo loco erat: sed tum nihil præter ⁵¹trecenta talenta, quæ missa Gentio regi, deinde retenta fuerant, inventum est. Per quos dies ad Pellam stativa fuerunt, legationes frequentes, quæ ad gratulandum convenerant, maxime ex Thessalia, auditæ sunt. Nuncio deinde accepto, Persea Samothracam trajecisse, profectus a Pella consul quartis castris Amphipolim pervenit. Effusa omnis obvia ^kDeinde Amphipolim. turba cuivis indicio erat, ⁵²non bono ac justo rege orba^l

*

*

*

^k obvium Crev.^l ob ra Gron.

⁴⁷ *Velut insula eminet*] Inserit Gronovius vocem *arx* hoc modo: *velut insula eminet (arx) aggeri operis ingentis inposita.* Atque hoc quidem clarius est. dubitamus tamen, an ita dederit Livius. *Insula* intelligitur interdum corpus quoddam ædificiorum inter se coherentium, a reliquis ædificiis divisum per vicos quibus undique cingitur. Quidni igitur hoc fere sensu noster hic *insulam* sumpserit, quum præsertim doceat se de ædificio loqui, non de nudo solo, dum adjicit *insulam* aggeri inpositam esset? Judicet lector.

⁴⁸ *Qui et murum sustineat*] *Qui* agger et murum arcis, sive insulæ eo modo sumptæ quo exposuimus, *sustineat, et humore circumfusæ paludis nihil lædatur.* Ceterum non facile in-

telligimus, qui minus agger læderetur ab aqua, quam saxeæ murorum moles. Videretur potius dicendum aggere illo et sustineri murum, et defendi ne humore circumfusæ paludis lædatur. Ad eum sensum optaremus ut facile refingi possent Livii verba.

⁴⁹ *Intermurali*] Vox rarissima: cuius sensus esse videtur, inter duplicem murum fluente, murum urbis et murum arcis.

⁵⁰ * *Aditum . . . habeat*] Ullum habeat locum per quem adiri possit.

⁵¹ *Trecenta talenta*] *Marcas* argenti 28125.

⁵² *Non bono ac justo rege orbatos*] *Laceræ* hujus loci reliquiæ offerunt *ob ra.* Inde per trajectionem duarum litterarum effecimus *orbatos.*

EPITOME LIBRI XLV.

PERSEUS ab Æmilio Paulo in Samothrace captus est. Quum Antiochus, Syriæ rex, Ptolemæum et Cleopatram, Ægypti reges, obsideret, et missis ad eum a senatu legatis, qui juberent, ab obsidione socii regis absisteret, editisque mandatis consideraturum se ille, quid faciendum esset, respondisset; unus ex legatis Popillius virga regem circumscripsit: ¹jussitque, antequam circulo excederet, responsum daret. qua asperitate effecit, ut Antiochus bellum omitteret. Legationes gratulantium populorum ac regum in senatum admissæ. Rhodiorum, quia eo bello contra populum Romanum faverant, exclusa. postero die, quum de eo quæreretur, ut iis bellum indiceretur, causam in senatu patriæ suæ legati egerunt. nec tamquam hostes, nec tamquam socii dimissi. ²Macedonia in provinciæ formam redacta est. Æmilius Paullus, repugnantibus militibus ejus propter minorem prædam, et contradicente Ser. Sulpicio Galba, triumphavit: et Persen cum tribus filiis ante currum duxit. cujus triumphi lætitia ne solida ei contingeret, duorum filiorum funeribus insignita est: quorum alterius mors patris triumphum præcessit, alterius secuta est. Lustrum conditum est a censoribus. Censa sunt civium capita trecenta duodecim milia, octingenta quinque. Prusias, Bithyniæ rex, Romam, ut senatui gratularetur ob victoriam ex Macedonia partam, venit; et Nicomedem filium senatui commendavit. Rex, plenus adulationis, libertum se populi Romani dicebat.

¹ Jussitque . . . responsum daret] Malleus cum Gronovio dare.

² Macedonia in provinciæ formam redacta] Non tunc, sed post devictum Pseudophilippum. GRONOVIVS. Quæ in provinciæ formæ redactæ erant regiones, in eas magistratus Romanus

quotannis cum imperio mittebatur, qui eas regeret. At nihil tale a Paulo de Macedonia decretum est. Infra c. 29. liberi jubentur esse Macedones, utentes legibus suis, creantes annuos magistratus.

T. LIVII PATAVINI

LIBER XLV.

U. C. 584.
A. C. 168.
Fama de
victoria
Macedo-
nica.

VICTORIÆ nuncii, Q. Fabius et L. Lentulus et Q. Metellus, quanta potuit adhiberi festinatio, celeriter Romam quum venissent, præceptam tamen ejus rei lætitiā inveni-
erunt. Quarto post die, quam cum rege est pugnatum, quum in circo ludi fierent, murmur repente populi tota spectacula pervasit; *pugnatum in Macedonia, et devictum regem esse.* Dein frenitus increbuit: postremo clamor plaususque, velut certo nuncio victoriæ adlato, est exortus. Mirari magistratus, et quærere auctorem repentinæ lætitiæ: qui postquam nullus erat, ¹evanuit quidem tamquam incertæ rei gaudium; omen tamen lætum insidebat animis. Quod postquam veris nunciis Fabii Lentulique et Metelli adventu firmatum est, quum victoria ipsa, tum augurio animorum suorum, lætabantur. Et aliter traditur circensis turbæ non minus similis veri lætitia. ²Ante diem decimum Kalendas Octobres, ludorum Romanorum secundo die, C. Licinio consuli, ad quadrigas mittendas ³escendenti, tabellarius, qui se ex Macedonia venire diceret, *laureatas literas dicitur: quadrigis missis, consul currum conscendit: et, quum per circum reveheretur ⁴ad foros publicos, laureatas tabellas populo ostendit. Quibus conspectis, repente inmemor spectaculi populus in medium decurrit. eo senatum consul vocavit, recitatisque tabellis, ex auctoritate Patrum pro foris publicis denunciavit populo: *L. Æmiliū collegam signis conlatis cum rege Perseo pugnasse. Macedonum exercitum cæsum fusumque. Regem cum paucis fugisse. civitates omnes Macedoniae in ditionem populi Romani venisse.* His auditis, clamor cum ingenti plausu ortus:

1 *Evanuit . . . tamquam incertæ rei gaudium*] Sic recte Sigonius. Vetus codex habuit *tamquam certæ.*

2 *Ante diem decimum Kal. Octobres*] Imo *decimum quintum.* Is enim tertius decimus dies erat ab eo quo in Macedonia pugnatum est, ut infra observatur. At pridie Nonas Septembres pugnatum fuerat: (supra, l. XLIV. c. 37.) Tertius decimus autem dies a pridie Nonas Septembres erat tunc a. d. XV. Kal. Octobres. Mensis enim

September viginti et novem dierum erat ex ordinatione Numæ, quam tunc sequebantur Romani.

3 *Escendenti*] In currum, ut nempe e foris publicis, ubi sedebat, ad carceres iret, atque inde signum quadrigis daret. Ceterum unicum exemplar præferebat *exscendenti*, unde pronum est efficere *escendenti*, quod placuit Turnebo et Gronovio.

4 *Ad foros publicos*] Vid. not. 91. ad l. XXIX. c. 37.

ludis relictis, domus^a magna pars hominum ad conjuges U. C. 584. liberosque lantum nuncium portabant. Tertius decimus dies A. C. 168. erat, ab eo, quo in Macedonia pugnatum est.

II. Postero die senatus in curia habitus, supplicationesque decretæ, et senatusconsultum factum est, ut consul,⁵ quos, præter milites sociosque navales, conjuratos haberet, dimitteret. de militibus sociisque navalibus dimittendis referretur, quum legati ab L. Æmilio consule, a quibus præmissus tabellarius esset,*. Ante diem sextum Kalendas Octobres, hora fere secunda, legati⁶ urbem ingressi sunt, Legati Æmilii. ingentem secum obeurrentium, quacunque ibant, prosequentiumque trahentes turbam, in forum ad tribunal perrexerunt. Senatus forte in curia erat: eo legatos consul introduxit. Ibi tantum temporis⁷ retenti, dum exponerent, *quantæ regie copiæ peditum equitumque fuissent, quot millia ex his cæsa, quot capta forent; quam paucorum militum jactura tantum hostium strages facta; quam cum paucis rex fugisset: existimari Samothraciam petiturum, paratam classem ad persequendum esse: neque terra, neque mari elabi posse: eadem hæc paullo post in concionem traducti exposuerunt: renovataque lætitia, quum consul edixisset, ut omnes ædes* Supplicationes. *sacræ aperirentur, pro se quisque ex concione ad gratias agendas ire Diis; ingentique turba, non virorum modo, sed etiam feminarum,*⁸ *conferta tota urbe Deorum immortalium templa. Senatus, revocatus in curiam, supplicationes, ob rem egregie gestam ab L. Æmilio consule, in quinque dies circa omnia pulvinaria decrevit, hostiisque majoribus sacrificari jussit. Naves, quæ in Tiberi paratæ instructæque stabant, ut, si rex posset resistere, in Macedoniam mitterentur, subduci, et in navalibus conlocari: socios navales, dato annuo stipendio, dimitti, et cum his omnes, qui in*

^a domos Crev.

⁵ Quos, præter milites . . conjuratos haberet] Conjuratos videmur intelligere debere eos qui illud tantum jusjurandum dederant, de quo Livius mentionem fecit l. XXII. c. 38. his verbis: *ipsi inter se equites . . . pedites conjurabant sese fugæ atque formidinis ergo non abituros, neque ex ordine recessuros, etc.* Illi, quum hic distinguantur a militibus, existimandi sunt nondum adacti fuisse solenni illo militiæ sacramento, jussu consulum conventuros, neque injussu abituros: quo qui obligati erant, ii demum justii milites censebantur. Itaque infra hoc ipso capite limissi dicuntur post adventum legatorum, quotquot in consulis verba juraverant, id est, ii a quibus solenne sacramentum militiæ exactum fuerat, sive milites. Apparet quidem ex me-

morato supra Livii loco milites, quum illud alterum jusjurandum sua voluntate jurarent, id tantum fecisse postquam essent in decurias aut centurias distributi, ac proinde post solenne sacramentum, ut colligi potest ex Polybii libro VI. Sed suspicari possumus, imo debemus ex hoc loco, ordinem mutatum esse postquam illo jurejurando a tribunis adigi cepti sunt, et eos qui lecti a tribunis in legionem erant, statim illud jusjurandum dedisse, unde dicerentur conjurati.

⁶ Urbem ingressi sunt . . ad tribunal perrexerunt] Dele verbum sunt.

⁷ Retenti . . . exposuerunt] In hoc demum verbo, post interposita legatorum dicta in senatu, quiescit oratio.

⁸ Conferta . . deorum immortalium templa] Supple erant.

U. C. 584. consulis verba juraverant: et quod militum Corceyræ, Brun-
 A. C. 168. disii, ad mare superum, aut in agro Larinati esset, (omnibus
 his locis dispositus exercitus fuerat, cum quo, si res posce-
 ret, C. Licinius collegæ ferret opem) hos omnes milites di-
 mitti placuit. ⁹ Supplicatio pro concione populi indicta
 est, ¹⁰ ex ante diem quintum Idus Octobres cum eo die in
 quinque dies.

Legati Rhodi-
 dii ludibrio
 habiti.

III. Ex Illyrico duo legati, C. Licinius Nerva et P. De-
 cius, nunciarunt, *exercitum Illyriorum cæsum: Gentium re-
 gem captum, in ditione populi Romani et Illyricum esse.* Ob
 eas res, gestas ductu auspicioque L. Anicii prætoris, senatus
 in triduum supplicationes decrevit, ¹¹ ut Latinæ edictæ a
 consule sunt in ante quartum et tertium et pridie Idus
 Novembres. ¹² Tradidere quidam, legatos Rhodios, ¹³ non-
 dum missos, post victoriam nunciatam, velut ad ludibrium
 stolidæ superbiæ, in senatum vocatos esse. Ibi Agesipolim
 principem eorum ita locutum: *Missos esse legatos ab Rho-
 diis ad pacem inter Romanos et Persea faciendam; quod id
 bellum grave atque incommodum Græciæ omni, sumtuosum ac
 damnosum ipsis Romanis esset. Fortunam perbene fecisse,
 quando, finito aliter bello, gratulandi sibi de victoria egregia
 Romanis opportunitatem dedisset.* Hæc ab Rhodio dicta.
 Responsum ab senatu esse, ¹⁴ *Rhodios nec utilitatum Græ-
 ciæ, neque cura impensarum populi Romani, sed pro Perseo
 legationem eam misisse. Nam, si ea fuisset cura, quæ simula-
 retur, tum mittendos legatos fuisse, quum Perseus, ¹⁵ in Thessa-
 liam^a exercitu inducto, per biennium Græcas urbes, alias obsi-
 deret, alias denunciatione armorum terreret. Tum nullam pacis
 ab Rhodiis mentionem factam.* ¹⁶ Postquam superatos saltus
 transgressosque in Macedoniam Romanos audirent, et inclusum
 teneri Persea, tunc Rhodios legationem misisse, non ad ullam
 aliam rem, quam ad Persea ex imminente periculo eripiendum.
 cum hoc responso legatos dimissos.

IV. Per eosdem dies et M. Marcellus, ex provincia His-

^a Thessalia Gron.

⁹ Supplicatio pro concione populi] Scribe populo: ut is casus regatur a verbo indicta est, non a nomine concio. Ita enim dicebant simpliciter pro concione. Sic l. VII. c. 10. Dictator . . . miris pro concione eam pugnam laudibus tulit.

¹⁰ Ex ante diem quintum] Vetust lectio fuit ex ante ad quintum. Correxerit Sigonius.

¹¹ Ut Latinæ edictæ . . . sunt] Vel dele duas priores voces, vel earum loco lege cum Jac. Gronovio et statim.

¹² Tradidere quidam] Polybium

intelligit: quem vid. legat. 88.

¹³ Nondum missos] Lege cum Gronovio nondum admissos.

¹⁴ Rhodios nec utilitatum Græciæ, neque cura impensarum] Præpostera collocatio verborum. Magis placeret nec utilitatum Græciæ, neque impensarum populi Romani cura.

¹⁵ In Thessaliam] In Gronovianis editionibus mendose legitur in Thessalia.

¹⁶ Postquam . . . audirent] Recte monet Gronovius legendum audierint.

pania decedens, Marcolica nobili urbe capta, ¹⁷ decem pondo U. C. 564.
 auri, et argenti ¹⁸ ad summam sestertii decies in ærarium A. C. 168.
 retulit. Paullus Æmilius consul, quum castra, ut supra Persei lite-
 dictum est, ad Siras terræ Odomanticae haberet, ¹⁹ quum ræ ad Æmi-
 literas ab rege Perseo per ignobiles tres legatos cerneret, et lium.
 ipse inlacrimasse dicitur sorti humanæ: quod, qui paullo ante,
 non contentus regno Macedoniae, Dardanos Illyriosque
 obpugnasset, ²⁰ Bastarnarum excivisset auxilia, is tum,
 amisso exercitu, extorris regno, in parvam insulam com-
 pulsus, supplex, fani religione, non viribus suis, tutus es-
 set. Sed postquam, ²¹ *Regem Persea consuli Paulo salu-*
tem, legit; miserationem omnem stultitia ignorantis fortu-
 nam suam exemit. Itaque quamquam in reliqua parte lite-
 rarum minime regiae preces erant, tamen sine responso ac
 sine literis ea legatio dimissa est. Sensit Perseus, cujus
 nominis obliviscendum victo esset: itaque alteræ literæ
 cum privati nominis titulo missæ, et petiere, et impetravere,
 ut aliqui ad eum mitterentur, cum quibus loqui de statu et
 conditione suæ fortunæ posset. Missi sunt tres legati, P.
 Lentulus, A. Postumius Albinus, A. Antonius. Nihil ea
 legatione perfectum est, Perseo regium nomen omni vi
 amplectente, Paulo, ut se suaque omnia in fidem et cle-
 mentiam populi Romani permitteret, contendente.

V. Dum hæc aguntur, classis Cn. Octavii Samothracam Classis Ro-
 est adpulsa. Is quoque, præsentī admoto terrore, modo mi- mana ad
 nis, modo spe perlicere, ut se traderet, quum conaretur; adju- Samothra-
 vit in hoc eum res, seu casu contracta, seu consilio. L. Ati- cen adpul-
 lius inlustris adolescens, quum in concione esse populum Sa- sa.
 mothracum animum advertisset, a magistratibus petiit, ut sibi
 paucis adloquendi populi potestatem facerent. Permisso,
Utrum nos, hospites Samothraces, vere accepimus, an falso,
²² *sacram hanc insulam, et augusti totam atque inviolati soli*
esse? Quum creditæ sanctitati adsentirentur omnes, *Cur*
igitur, inquit, ²³ pollutam homicida sanguine regis Eumenis

¹⁷ Decem pondo auri] Marcas nos-
 trates 15. uncias 5.

¹⁸ Ad summam sestertii decies] Ad
 mille sestertia, seu, quod idem est,
 sestertios decies centies millenos: id
 est, marcas nostrates argenti 3906. un-
 cias 2. Ceterum hic prima editio habet
sestertium. Mutavit Gronovius.

¹⁹ Quum litteras ab rege Perseo]
 Subjicit Muretus *missas*: quæ vox
 necessaria videtur, vel *allatas*.

²⁰ Bastarnarum excivisset auxilia]
 Prima editio *civisset*: vulgatæ *scripsis-*
set. Gronovius edidit *excivisset*: quod
 perplacet.

²¹ Regem Persea consuli Paulo
salutem] Supple *dicere*. Ceterum paul-
 lius videretur ipsa salutatoria epistolæ
 verba referri: Rex *Perseus consuli*
Paullo salutem.

²² Sacram hanc insulam] De diis
 Samothracum et eorum religionibus
 egerunt multi, sed vix quidquam clari
 aut certi attulerunt. *Hoc constat,
 illas religiones pro sanctissimis toto
 Orbe habitas esse. †Vid. Diodor. l.
 V. Strab. l. X. Dion. Halic. l. I.

²³ Pollutam homicida sanguine re-
 gis Eumenis violavit] Lege cum Gro-
 novio sine ulla cunctatione *pollutus*.

- U. C. 584. *violavit ? et, ²⁴ quum omnis præfatio sacrorum eos, quibus non*
 A. C. 168. *sint puræ manus, sacris arceat, vos penetralia vestra contami-*
 Evander *narum cruento latronis corpore sinetis ?* Nobilis fama erat, apud
 Cretensis omnes Græciæ civitates, Eumenis regis per Evandrum Del-
 evocatur ad phis prope perpetrata cædes. Itaque, præterquam quod in
 caussam di- potestate Romanorum sese insulamque totam et templum
 cendam a cernebant esse, ne inmerito quidem ea sibi exprobrari rati,
 Samothra- Theondam, qui summus magistratus apud eos erat, (regem
 cibis. ipsi adpellant) ad Persea mittunt, qui nuntiaret, *Argui cæ-*
dis Evandrum Cretensem. esse autem judicia apud sese more
majorum comparata de iis, qui incestas manus intulisse intra
terminos sacros templi dicantur. Si confideret Evander,
innoxium se rei capitalis argui, veniret ad caussam dicendam:
si committere se iudicio non auderet, liberaret religione tem-
plum, ac sibimet ipse consuleret. Perseus, evocato Evandro,
iudicium subeundi nullo pacto auctor esse: nec caussa, nec
gratia parem fore. Suberat et ille metus, ne damnatus auc-
 torem se nefandi facinoris ²⁵ protraheret. ²⁶ *reliqui quid esset,*
nisi ut fortiter moriatur ? Nihil palam abnuere Evander:
 sed quum, veneno se malle mori, quam ferro, dixisset; oc-
 culte fugam parabat. quod quum renunciatum regi esset,
 Occiditur a metuens, ne, tamquam a se subtracto pœnæ reo, iram Samo-
 Perseo. thracum in se converteret, interfici Evandrum iussit. Qua
 perpetrata temere cæde, subiit extemplo animum, in se
 nimirum receptam labem, quæ Evandri fuisset: ab illo
 Delphis vulneratum Eumenem, ab se Samothracæ Evan-
 drum occisum. ita duo sanctissima in terris templa, se uno
 auctore, sanguine humano violata. Hujus rei crimen, con-
 rupto, pecunia Theonda, avertitur, ut renunciaret populo,
 Evandrum sibi ipsum mortem conscisse^b.
 Persei ami- VI. Ceterum tanto facinore in unicum relictum amicum,
 ci trans- ab ipso per tot casus expertum, proditumque, quia non pro-
 fugiunt. diderat, omnium ab se abalienavit animos. Pro se quisque
 transire ad Romanos: fugæque consilium capere solum
 prope relictum coegerunt: Oroandemque Cretensem, cui
 nota Thraciæ ora erat, quia mercaturas in ea regione fece-
 rat, adpellat, ut se sublatum in lembum ad Cotym devehe-
 ret. Demetrium est portus in promontorio quodam Samo-
 Rex fugam molitur.

^b conscivisse Gron. Crev.

Dure enim admodum diceretur homi-
 cida violare ejus quem interfecit san-
 guine, locum in quem confugit.

24 *Quum omnis præfatio sacrorum*
 Quum verba solennia quibus utuntur
 sacerdotes antequam sacra peragantur,
 arceant sacris eos quibus puræ non
 sunt manus. Intelligit illud solenne
 carmen, et notum omnibus, quo sacris

arcebantur non ii tantum qui aliquo
 scelere manus polluisent, sed profani
 omnes, id est, ii qui sacris initiati non
 erant.

25 *Protraheret*] Indicaret. Vid. su-
 pra l. XLIV. c. 26.

26 *Reliqui quid esset*] Imo esse, ut
 monet Gronovius.

thracæ: ibi lembus stabat. Sub occasum solis deferuntur, U. C. 584.
 quæ ad usum necessaria erant: deferretur et pecunia, quanta A. C. 168.
 clam deferri poterat. Rex ipse nocte media, cum tribus
 consciis fugæ, per posticum ædium in propinquum cubiculo
 hortum, atque inde, maceriam ægre transgressus, ad mare
 pervenit. Oroandes jam tum, ²⁷dum pecunia deferretur,
 primis tenebris solverat navem, ac per altum Cretam pete-
 bat. Postquam in portu navis non inventa est, vagatus
 Perseus aliquamdiu in litore, postremo timens lucem jam
 adpropinquantem, in hospitium redire non ausus, in latere
 templi prope angulum obscurum delituit. Pueri regii apud
 Macedonas vocabantur principum liberi, ad ministerium
 electi regis: ea cohors, persecuta^c regem fugientem, ne
 tum quidem abscedebat, donec jussu Cn. Octavii pronun-
 ciatum est per præconem, *Regios pueros Macedonasque alios,* Regii pueri
qui Samothracæ essent, si transirent ad Romanos, incolumita- transeunt
tem, libertatemque et sua omnia servaturos, quæ aut secum ha- ad Roma-
berent, aut in Macedonia reliquissent. nos. Ad hanc vocem trans-
 itio omnium facta est, nominaque dabant ad C. Postumium
 tribunum militum. Liberos quoque parvos regios Ion Thes-
 salonicensis Octavio tradidit: nec quisquam, præter Phi-
 lippum, maximum natu e filiis, cum rege relictus. Tum Tradit se
 sese filiumque Octavio tradidit; fortunam Deosque, ²⁸quo- rex.
 rum in templo erant, nulla ope supplicem juvantes, accu-
 sans. In prætoriam navem inponi jussus: eodem et pecu-
 nia, quæ superfuit, delata est: extemploque classis Amphi-
 polim repetit. Inde Octavius regem in castra ad consulem
 misit, præmissis literis, ut in potestate eum esse et adduci
 sciret. Adducitur
ad Æmi-
lium.

VII. Secundam eam Paullus, sicut erat, victoriam ratus,
 victimas cecidit eo nuncio; et, consilio advocato, literas
 prætoris quum recitasset, Q. Ælium Tuberonem obviam
 regi misit: ceteros manere in prætorio frequentes jussit.
 Non alias ad ullum spectaculum tanta multitudo obcurrit.
 Patrum ætate Syphax rex captus in castra Romana adduc-
 tus erat: præterquam quod nec sua, nec gentis fama com-
 parandus, ²⁹tunc quoque accessio Punici belli fuerat, sicut
 Gentius Macedonici. Perseus caput belli erat: nec
 ipsius tantum, ³⁰patris avique, quos sanguine ac genere

^c *prosecuta* Gron. Crev.

²⁷ *Dum pecunia deferretur*] Imo, *fuerat*] Recte delet Gronovius verbum
 postquam pecunia delata est. * Ipso *fuerat*, tanquam otiosum indocti inter-
 temporis puncto, quo delatam ad se *pretis additamentum*.
 pecuniam acceperat.

²⁸ *Quorum in templo erant*] Vetus
 codex caruit præpositione. Unde le-
 gendum putat Gronovius, *quorum tem-*
plum erat.

²⁹ *Tunc quoque accessio Punici belli*

³⁰ *Patris avique, quos sanguine ac*
genere contingebat] Mirum vero, si
 cognatione attingeret patrem et avum.
 Videtur aliquid intercidisse. Legi pos-
 sit, *Patris avique, et ceterorum regum*
quos sanguine ac genere contingebat.

U. C. 584. contingebat, fama conspectum cum efficiebat, sed effulge-
 A. C. 168. bant Philippus ac Magnus Alexander, qui summum impe-
 rium in orbe terrarum Macedonum fecerant. ³¹ Pullo amic-
 tus illo Perseus ingressus est castra, ³² nullo suorum alio
 comite, qui socius calamitatis miserabiliorem eum faceret.
 progredi præ turba obcurrentium ad spectaculum non pot-
 erat, ³³ donec consul lictores misisset, qui submovendo iter
 ad prætorium facerent. Consurrexit consul, et, jussis se-
 dere aliis, progressusque paullum, introëunti regi dextram
 porrexit. submittentemque se ad pedes sustulit: nec adtin-
 gere genua passus, introductum in tabernaculum adversus
 advocatos in consilium considerare jussit.

VIII. Prima percontatio fuit, *qua subactus injuria contra
 populum Romanum bellum tam infesto animo suscepisset; quo
 se regnumque suum ad ultimum discrimen adduceret?* Quum,
 Cos eum adloquitur. responsum expectantibus cunctis, terram intuens, diu taci-
 tus fleret, rursum consul: *Si juvenis regnum accepisses, mi-
 nus equidem mirarer, ignorasse te, quam gravis aut amicus,
 aut inimicus esset populus Romanus. nunc vero, quum et bello
 patris tui, quod nobiscum gessit, interfuisses, et pacis post-
 ea, quam cum summa fide adversus eum coluimus, meminis-
 ses, quod consilium, quorum et vim bello, et fidem in pace
 expertus esses, cum iis tibi bellum esse, quam pacem, malle?*
 Nec interrogatus, nec accusatus quum responderet; *Ut-
 cumque tamen hæc, sivi errore humano, seu casu, seu neces-
 sitate inciderunt, bonum animum habe: multorum regum, po-
 pulorum casibus cognita populi Romani clementia non modo
 spem tibi, sed ³⁴ prope certam fiduciam salutis, præbet. Hæc
 Græco sermone Perseo: Latine deinde suis, Exemplum
 insigne cernitis, inquit, mutationis rerum humanarum. Vobis
 hoc præcipue dico, juvenes. ideo in secundis rebus nihil in
 quemquam superbe ac violenter consulere decet, nec præsentem
 credere fortunæ; quum, quid vesper ferat, incertum sit. Is*

31 *Pullo amictus illo Perseus*] De-
 pravatum hunc locum varii variis con-
 jecturis tentarunt. Nihil probabilius,
 quam quod suggerit Gronovius, qui
 vocem illo corruptam esse putat ex
 filio, et præterea male trajectam fuisse
 in vetere exemplari. Legit ergo: *Pullo
 amictus Perseus ingressus est castra;
 filio, nullo suorum alio comite.*

32 *Nullo suorum alio comite, qui
 socius calamitatis*] Nimirum solus cum
 filio minorem misericordiam fletumque
 movebat videntibus, quam si grex circa
 eum plangeret amicorum, luctumque
 incenderet: quod ipsi contigit postea,
 quum in triumpho Æmilii duceretur.
 Hoc ideo notavimus, quia Dujatius

hunc locum sanum non esse suspicatus
 est.

33 *Donec consul lictores misisset*]
 Gronovio magis placet *misit*.

34 *Prope certam fiduciam salutis*]
 Hæc jactat consul verba tenus, ne non
 misero aliquid tamen vel vani solatii
 præbeat. Qualem enim salutem Ro-
 mani præstiterunt Perseo? quo ultra
 eorum superbia et crudelitas excedere
 poterat, quam ut traducerent eum per
 civium ora, ac deinde in custodiam
 conjicerent? Si hanc Paulli orationem
 Livius finxit, sane desiderare videmur
 scriptoris judicium: si Paullus vere
 habuit, consulis fidem.

demum vir erit, cujus animum nec prospera flatu suo efferet, U. C. 584.
nec adversa infringet. Consilio dimisso, tuendi cura regis A. C. 168.
 Q. Ælio mandatur. Eo die et invitatus ad consulem Perseus, et alius omnis ei honos habitus est, qui haberi in tali fortuna poterat.

IX. Exercitus deinde in hiberna dimissus est. maximam Regni Macedonici finis.
 partem copiarum Amphipolis, reliquas propinquæ urbes acceperunt. Hic finis belli, quum quadriennium continuum bellatum esset, inter Romanos ac Persea fuit: idemque finis incliti ³⁵ per Europæ plerumque atque Asiam omnem regni. ³⁶ Vicesimum ab Carano, qui primus regnavit, Persea numerabant. Perseus, Q. Fulvio, L. Manlio consulibus, regnum accepit: a senatu rex est adpellatus, M. Junio, A. Manlio consulibus: regnavit undecim annos. Macedonum obscura admodum fama usque ad Philippum Amyntæ filium fuit: inde ac per eum crescere quum cœpisset, Europæ se tamen finibus continuit, Græciam omnem et ^d partem Thraciæ atque Illyrici amplexa. Superfudit deinde se in Asiam: et tredecim annis, quibus Alexander regnavit, primum omnia, qua Persarum prope immenso spatio imperium fuerat, suæ ditionis fecit. Arabas hinc Indiamque, ³⁷ qua terrarum ultimus finis Rubrum mare amplectitur, peragravit. tum maximum in terris Macedonum regnum nomenque; inde morte Alexandri distractum in multa regna, dum ad se quisque opes rapiunt, ³⁸ lacerantes viribus: a summo culmine fortunæ ad ultimum finem centum quinquaginta annos stetit.

X. Victoriæ Romanæ fama quum pervasisset in Asiam, Antenor, qui cum classe lemborum ad Phanas stabat, Cassandriam inde trajecit. C. Popillius, qui ad Delum præsidio navibus Macedoniam petentibus erat, postquam debellatum in Macedonia, et statione submotos hostium lembos audivit, dimissis et ipse Atticis navibus, ad susceptam legationem peragendam navigare Ægyptum pergit: ut prius obcurrere Antiocho posset, quam ad Alexandræ mœnia accederet. Quum præterveherentur Asiam legati, et Loryma venissent, qui portus viginti paullo amplius millia ab Rhodo abest, ex adverso urbi ipsi positus; principes Rho-

Rhodom invitantur legati Romanorum ad Antiochum.

^d et l, ac Gron. Crev.

³⁵ Per Europæ plerumque] Per majorem Europæ partem. Plerumque Europæ dixit Livius, ut Sallustius in Jugurtha plerumque noctis. SIGONIVS.

³⁶ Vicesimum ab Carano] Numerus haud dubie mendosus. Justinus, l. XXXIII. c. 2. triginta Macedonia reges numerat: Eusebius in Chronico, novem et triginta.

³⁷ Qua terrarum ultimus finis] Imo, ut recte vidit Gronovius, qua terrarum ultimos fines Rubrum mare amplectitur. Rubri maris nomine intelligi a Livio mare Indicum jam monuimus ad l. XLII. c. 52.

³⁸ Lacerantes viribus] Lege cum Gronovio, laceratis viribus.

U. C. 584. diorum obcurrunt (jam enim eo quoque victoriæ fama
 A. C. 168. perlata erat) orantes, ut *Rhodium deveherentur. pertinere id ad
 famam salutemque civitatis, noscere ipsos omnia, quæ acta
 essent, agerenturque Rhodi, et comperta per se, non vulgata
 fama, Romam referre.* Diu negantes perpulerunt, ut moram
 navigationis brevem pro salute sociæ urbis paterentur.
 Postquam Rhodium ventum est, in concionem quoque eos
 iidem precibus pertraxerunt. Adventus legatorum auxit
 Popillii as- potius timorem civitati, quam minuit: omnia enim Popil-
 peritas. lius, quæ singuli universique eo bello hostiliter dixerant,
 fecerantque, retulit. et, vir asper ingenio, augebat atrocita-
 tem eorum, quæ dicerentur, vultu truci et accusatoria voce:
 ut, quum propriæ simultatis nulla caussa cum civitate esset,
 ex unius senatoris Romani acerbitate, qualis in se universi
 senatus animus esset, conjectarent. C. Decimii moderatio
 oratio fuit, qui, in plerisque eorum, quæ commemorata a
 Popillio essent, culpam non penes populum, sed penes paucos
 concitores vulgi esse, dixit. eos, venalem linguam habentes,
 decreta plena regiæ adsentationis fecisse: et eas legationes
 misisse, quarum Rhodios semper non minus puderet, quam
 pæniteret. Quæ omnia, ³⁹ si tamen populo foret, in capita
 noxiorum versura. Cum magno adsensu auditus est, non
 magis eo, quod multitudinis noxam elevabat, quam quod
 culpam in auctores verterat. Itaque quum principes eorum
 Romanis responderent, nequaquam tamen tam grata oratio
 eorum fuit, qui, quæ Popillius objecerat, diluere utcumque
 conati sunt; quam eorum, qui Decimio in auctoribus ad
 piaculum noxæ objiciendis adsensi sunt. Decretum igitur
 extemplo, ut, qui pro Perseo adversus Romanos dixisse
 quid, aut fecisse, convincerentur, capitis condemnarentur.
 Excesserunt urbe ⁴⁰ sub adventu Romanorum quidam, alii
 mortem sibi consciverunt. Legati, non ultra quam quin-
 que dies Rhodi morati, Alexandream proficiscuntur. Nec
 eo segnius judicia ex decreto coram his facto Rhodi exer-
 cebantur: quam perseverantiam in exsequenda re Decimii
 lenitas*.

Res Ægypti. XI. Quum hæc gererentur, Antiochus frustra tentatis
 mœnibus Alexandræ abscesserat: ceteraque Ægypto poti-
 tus, relicto Memphi majore Ptolemæo, cui regnum quæri
 suis viribus simulabat, ut victorem mox adgrederetur, in
 Syriam exercitum abduxit. Nec hujus voluntatis ejus igna-
 rus Ptolemæus, dum conterritum obsidionis metu minorem
 fratrem haberet, posse se recipi Alexandræ, et sorore ad-

39 Si tamen populo foret] Probabilis
 est conjectura Jac. Gronovii: se ea
 mens populo (Rhodio) foret. Qualem
 nempe descripserat Decimius, dum ip-

sos excusat.

40 Sub adventu] Sic et Florus, l.
 III. c. 6. sub ipso hostis recessu.

juvante, et non repugnantibus fratris amicis, ratus; primum ad sororem, deinde ad fratrem amicosque ejus, non prius destitit mittere, quam pacem cum iis confirmaret. Suspectum Antiochum effecerat, quod, cetera Ægypto sibi tradita, Pelusii validum ⁴¹ relictum erat præsidium. adparebat, claustra Ægypti teneri, ⁴² ut, quum vellet, rursus exercitum induceret: bello intestino cum fratre cum exitum fore, ut victor, fessus certamine, nequaquam par Antiocho futurus esset. Hæc, prudenter animadversa a majore, cum adsensu minor frater, quique cum eo erant, acceperunt: soror plurimum adjuvit, non consilio modo, sed etiam precibus. Itaque, consentientibus cunctis pace facta, Alexandream recipitur, ne multitudo quidem adversante: quæ in bello, non per obsidionem modo, sed etiam postquam a mœnibus abscissum est, quia nihil ex Ægypto subvehebatur, omnium rerum adtenuata inopia erat. His quum lætari Antiochum conveniens esset, si reducendi ejus caussa exercitum Ægyptum induxisset, quo specioso titulo ad omnes Asiæ et Græciæ civitates, legationibus recipiendis literisque dimittendis, usus erat, adeo est obfensus, ut multo acrius infestiusque adversus duos, quam ante adversus unum, pararet bellum. Cyprum extemplo classem misit: ipse, primo vere cum exercitu Ægyptum petens, in Cœlen Syriam processit. Circa Rhinocolura Ptolemæi legatis agentibus gratias, quod per eum regnum patrium recepisset, petentibusque, ut suum munus tueretur, et diceret potius, quid fieri vellet, quam, hostis ex socio factus, vi atque armis ageret, respondit; *Non aliter neque classem revocaturum, neque exercitum reducturum, nisi sibi et tota Cypro, et Pelusio, agroque, qui circa Pelusiacum ostium Nili esset, cederet*: diemque præstituit, intra quam ⁴³ de conditionibus peractis responsum acciperet.

XII. Postquam dies data induciis præteriiit, * ⁴⁴ navigantibus ostio Nili ad Pelusium^e, per deserta Arabiæ * ad Memphim incolebant, et ab ceteris Ægyptiis, partim voluntate, partim metu, ad Alexandream modicis itineribus descendit. ⁴⁵ Ad Leusinem transgresso flumen, qui locus

^e [ipse] per Crev.

41 Relictum erat præsidium] Com-
modius reliquerat. GRONOVIVS.

42 Ut, quum velit, rursus exercitum
induceret] Legit Gronovius, quum vel-
let.

43 De conditionibus peractis] Vox
peractis videtur esse mendosa. For-
tasse scripserat Livius delatis.

44 Navigantibus ostio Nili] Præ-
ter classem Syriacam, quæ Cyprum
supra missa dicitur, et infra a legatis

Romanis dimissa e Cypro memoratur,
susplicamur Antiochum apud se retinu-
isse aliquas maritimas copias, ut simul
terra, simul mari Ægyptum aggrede-
retur. Eæ hic navigasse intelligentur
per ostium Nili ad Pelusium, dum ipse
Antiochus terrestri exercitu per deser-
ta Arabiæ Ægyptum petit.

45 Ad Leusinem] Emenda cum
Turnebo et Valesio ad Eleusinem.
Eleusis vicus fuit ad fossam Canopi-

U. C. 584.
A. C. 168.
Obcurrunt
Antiocho
legati Rom.

Popillius
virga cir-
cumscribit
regem.

Licinii Cos.
res gestæ.

quatuor millia ab Alexandria abest, legati Romani obcurrunt. quos quum advenientes salutasset, dextramque Popillio porrigeret; tabellas ei Popillius scriptum habentes tradit, atque omnium primum id legere jubet: ⁴⁶ quibus perlectis, quum se consideraturum, adhibitis amicis, quid faciendum sibi esset, dixisset; Popillius, pro cetera asperitate animi, virga, quam in manu gerebat, circumscripsit regem: ac, *Priusquam hoc circulo excedas*, inquit, *redde responsum, senatui quod referam*. Obstupefactus tam violento imperio parumper quum hæsitasset, *Faciam*, inquit, *quod censet senatus*. Tum demum Popillius dextram regi, tamquam socio atque amico, porrexit. Die deinde finita quum excessisset Ægypto Antiochus, legati, concordia etiam auctoritate sua inter fratres firmata, ⁴⁷ inter quos vixdum convenerat, pars Cyprum navigant: et inde, quæ jam vicerat prælio Ægyptias naves, classem Antiochi dimittunt. Clara ea per gentes legatio fuit, quod haud dubie adempta Antiocho Ægyptus habenti jam, redditumque patrium regnum stirpi Ptolemæi fuerat. Consulum ejus anni, sicut alterius clarus consulatus insigni victoria, ita alterius obscura fama, quia materiam res gerendi non habuit. Jam primum quum legionibus ad conveniendum diem dixit, non auspicato ⁴⁸ templum intravit. vitio diem dictam esse augures, quum ad eos relatum est, decreverunt. Profectus in Galliam circa Macros campos ad montes Siciminam et Papinum stativa habuit: deinde circa eadem loca cum sociis nominis Latini hibernabat: legiones Romanæ, quod vitio dies exercitui ad conveniendum dicta erat, Romæ manserant. Et prætores, præter C. Papirium Carbonem, cui Sardinia evenerat, in provincias iere. eum jus dicere Romæ (⁴⁹ nam eam quoque sortem habebat) inter cives et peregrinos Patres censuerant.

XIII. ⁵⁰ Et ^f Popillius et ea legatio, quæ missa ad Antio-

^f Et l. Ut Gron.

cam, cujus mentionem faciunt Suidas in voce *Καλλιμαχος*, et Strabo, l. XVII. et Athenæus, l. XIII.

⁴⁶ Quibus perlectis] Hoc debetur Sigonio. Antea perfectis.

⁴⁷ Inter quos vixdum convenerat, pars Cyprum navigant] Feliciter corrigit hunc locum Perizonius in hunc modum: *inter quos vixdum convenerat pax, Cyprum navigant*. Hujus emendationis necessitas probatur tum ex eo quod non memoret Livius, quid effecerit pars altera legationis, quæ tamen universa trium hominum erat, tum ex eo quod Polybius, legat. 92. iisdem hominibus, nempe τοῖς πρεσβυτέροις, describat ea omnia quæ sive in Ægypto, sive in Cypro gesta sunt. Jam vero ut

ostendat quam facilis lapsus fuerit librariis, idem Perizonius observat sæpe in antiquis monumentis scriptum reperiri *pax*.

⁴⁸ Templum intravit] Templum hic intelligimus locum auguriis consecratum, unde diem dici ad conveniendum exercitui mos esset, ut scilicet initia rei gerendæ sub deorum numine sumerentur.

⁴⁹ Nam eam quoque sortem habebat] Nimirum intelligendum est, misso adversus Gentium Anicio, cujus ea sors fuerat, ad Carbonem sortem ejus translatam fuisse.

⁵⁰ Et Popillius, et ea legatio] Legit Gronovius, *ut Popillius*. Nobis magis placeret delere in iis quæ se-

chum erat, Romam rediit; retulit, controversias inter reges U. C. 584. sublatas esse, exercitumque ex Ægypto in Syriam reduc- A. C. 168. tum. Post ipsorum regum legati venerunt: Antiochi legati, referentes, *Omni victoria potiore pacem regi, quæ senatui placuisset, visam: eumque haud secus, quam Deorum imperio, legatorum Romanorum* ⁵¹ *jussis paruisse.* Gratulati deinde victoriam sunt, ⁵² *ad quam summa ope, si quid imperatum foret, adfuturum regem fuisse.* ⁵³ Ptolemæi legati, com- Ptolemæi. muni nomine regis et Cleopatrar, gratias egerunt, *Plus eos senatui populoque Romano, quam parentibus suis, plus, quam Diis immortalibus, debere: per quos obsidione miserrima liberati essent, regnum patrum prope amissum receperant.* Responsum ab senatu est: *Antiochum recte atque ordine fecisse, quod legatis paruisset, gratumque id esse senatui populoque Romano.* Regibus Ægypti Ptolemæo Cleopatrarque: *si quid per se boni commodique evenisset, id magnopere senatum latari: daturumque operam, ut regni sui maximum semper præsidium positum esse in fide populi Romani ducant.* Munera legatis ut ex instituto mittenda curaret, C. Papirio prætori mandatum. ⁵⁴ Literæ deinde Macedonia adlatæ, quæ victoriæ lætitiâ geminarent: *Persea regem in potestatem consulis venisse.* Dimissis legatis, disceptatum inter Pisanos Lunensesque legatos: Pisanis querentibus, agro se a colonis Romanis pelli; Lunensibus adfirmantibus, eum, de quo agatur, a triumviris agrum sibi adsignatum esse. Senatus, qui de finibus cognoscerent statuerentque, quinqueviros misit, Q. Fabium Buteonem, P. Cornelium Blasionem, T. Sempronium Muscam, L. Nævium Balbum, C. Appuleium Saturninum. Et ab Eumene et ab Attalo et ab Athenæo fratribus, communis legatio de victoria gratulatum venit. Et Masgabæ, regis Masinissæ filio, Puteolis navem egresso,

g jussu Gron. h Ti. Crev.

Masgaba
Masinissæ
F.

quantur verbum *rediit*, quod plane superfluum est. Quid enim desideres in hac oratione? Et Popillius, et ea legatio quæ missa ad Antiochum erat, Romam retulit, controversias inter reges sublatas esse. Primum illud Et non respondet sequenti, sed connectit hanc periodum cum præcedente. Popillius et ea legatio sunt οἱ πρῶτοι Ποπίλλιος, ipso annotante Gronovio: quem admodum l. III. c. 25. Virginii et tribuni; et l. XXX. c. 12. misso Syphace et captivis.

⁵¹ Jussis paruisse] Sic prima editio et Sigonius. Gronovianæ editiones, jussu: mendose.

⁵² Ad quam summa ope] Bene adjecit Sigonius summa.

⁵³ Ptolemæi legati] Ptolemæi mi-

noris. Is enim solus auxilium imploraverat Romanorum, et propter eum missa legatio a Romanis fuerat. Vid. supra l. XLIV. c. 19. Ideo in iis quæ sequuntur scribit Livius *communi nomine regis et Cleopatrar*, non *regum*: et rursus infra, *Regibus Ægypti Ptolemæo Cleopatrarque*, non *Ptolemæis*. Itaque nihil hic mutandum.

⁵⁴ Literæ deinde Macedonia allata] Videtur excidisse vocula *e*, ut scripserit Livius, *Litteræ deinde e Macedonia*. Gronovius firmare nititur vulgatam scripturam exemplo consinili e Justin. l. XII. c. 1. Sed in illo Justiniani loco variant et scripti et editi: nec ullum proinde ex eo argumentum peti potest.

U. C. 584. præsto fuit, obviam missus cum pecunia, L. Manlius quæstor, qui Romam eum publico sumtu perduceret. Advenienti extemplo senatus datus est. Is adolescens ita locutus est, ut, quæ rebus grata erant, gratiora verbis faceret. Commemoravit, quot *pedites equitesque, quot elephantos, quantum frumenti eo quadriennio*⁵⁵ *pater suus in Macedoniam misisset*^b. Sed duas res ei rubori fuisse: unam, quod rogasset eum per legatos senatus, quæ ad bellum opus essent, et non imperasset: alteram, quod pecuniam ei pro frumento misisset. Masinissam meminisse, regnum a populo Romano partum auctumque et multiplicatum habere: usu regni contentum scire, dominium et jus eorum, qui dederint, esse. Sumere itaque eosdem, non se rogare, æquum esse,⁵⁶ neque emere ea, ex fructibus agri ab se dati quæ ibi proveniant. Id Masinissæ satis esse, et fore, quod populo Romano superesset. Cum iis mandatis a patre profectum postea consecutos equites, qui devictam Macedoniam nunciarent,⁵⁷ gratulatumque senatui juberent indicare, tantæ eam rem lætitiæ patri suo esse, ut Romam venire velit, Jovique optimo maximo in Capitolio sacrificare, et grates agere: id, nisi molestum sit, ut ei permittatur, ab senatu petere.

XIV. Responsum regulo est: *Facere patrem ejus Masinissam, quod virum gratum bonumque facere deceat, ut pretium honoremque*⁵⁸ *debito beneficio addat. Et populum Romanum ab eo, bello Punico, fortî fidelique opera adjutum; et illum, favente populo Romano, regnum adeptum;*⁵⁹ *æquitatē*

^b misit Crev.

⁵⁵ *Pater suus . . . misit]* Lege cum Gronovio misisset.

⁵⁶ *Neque emere ea ex fructibus agri ab se dati, quæ ibi proveniant]* Inficeta verborum veritas. Ea quæ ibi proveniunt nihil aliud sonant, quam fructus agri. Deleamus ergo illas voces, tanquam nugatorium interpretamentum ab oscitante librario temere additum. Fortasse dederat Livius: nec quicquam emere ex fructibus agri ab se dati. Id Masinissæ satis esse et fore . . .

⁵⁷ *Gratulatumque senatui juberent indicare]* Et juberent se, postquam gratulatus esset senatui, indicare.

⁵⁸ *Debito beneficio]* Beneficio in se Romanorum, quod ipsi debebatur ob constantem in rempublicam fidem. Elevat comiter suum beneficium senatus, fatendo debitum fuisse Masinissæ, quidquid illi præstitum a populo Romano fuerat. Gronovius suspectum habuit hunc locum, legique posse censuit, ut pretium honoremque verborum beneficio addat. Quæ conjectura primo

blanditur. Sed tamen is dicitur honorem verborum beneficio addere, qui beneficio a se collato verba addit honorifica. At hic non agitur de beneficio Masinissæ in Romanos, sed Romanorum in Masinissam. Neque enim credimus fastum Romanæ magnitudinis sivilisse eos agnoscere beneficium in se a rege quamvis potentissimo collatum: et præterea in iis quæ præcedunt dicitur Masinissa id facere quod virum gratum deceat. Viri autem grati est extollere beneficium acceptum, non a se datum.

⁵⁹ *Æquitatē sua]* Hæc nobis non sapiunt Livii manum. Æquitati non est hic locus. Inclinat animus, ut credamus scripsisse nostrum: et illum favente populo Romano regnum adeptum, ac virtute sua. Postea trium regum bellis, etc. Sic fere in oratione Rhodiorum infra c. 23. Si quæ vestra nunc est fortuna deum benignitate, ac virtute vestra. Et sæpe alias. Præterea hæc nobis consentanea videntur reliquæ orationi, quæ tota in eo est, ut

sua postea trium regum bellis deinceps omnibus functum officiis. Victoria vero populi Romani laetari eum regem mirum non esse, qui sortem omnem fortunæ regnique sui cum rebus Romanis immiscuisset. Grates Diis pro populi Romani victoria apud suos penates ageret; Romæ filium pro eo acturum. Gratulatum quoque satis suo ac patris nomine esse. Ipsum relinquere regnum, et Africa excedere, præterquam quod illi inutile esset, non esse e republica populi Romani, senatum censere. Petenti Masgabæ, ut ⁶⁰Hanno Hamilcaris filius obses^k in locum ^{*1}exigeret. Munera ex senatusconsulto emere regulo quæstor jussus ex ⁶¹centum pondo argenti, et prosequi eum Puteolos, omnemque sumtum, quoad in Italia esset, præbere, et duas naves conducere, quibus ⁶²ipse comitesque regis in Africam deveherentur: et comitibus omnibus, liberis servisque, vestimenta data. Haud ita multo post de altero Masinissæ filio Misagene literæ adlatæ sunt, missum eum ab L. Paulo post devictum Persea in Africam cum equitibus suis; navigantem, dispersa classe in Hadriatico mari, Brundisium tribus navibus ægrum delatum. Ad eum cum iisdem muneribus, quæ data Romæ fratri ejus erant, L. Stertinius quæstor Brundisium missus: jussusque curare, ut ædes hospi-

U. C. 584.

A. C. 168.

Misagenes

alter filius

Masinissæ.

* * *

XV. *** in quatuor urbanas tribus descripti erant libertini, præter eos, ⁶³quibus filius quinquenni major ex senatusconsulto esset. Eos, ubi proximo lustro censi essent, ⁶⁴censeri jusserunt: et eos, qui prædium prædiave rustica

ⁱ rebus del. Gron. Crev. ^k hospes Crev. ¹ signum lacunæ deest Ead.

cum Masinissæ gratulatione et modestia certet comitate et laudibus.

60 Hanno Amilcaris filius hospes in locum exiget] Nemo non videt mutilum esse hunc locum. Sigonius pro hospes legit obses. Cetera hoc modo supplet: Petenti Masgabæ, ut Hanno Amilcaris filius obses [alterius cujusdam] in locum [Romanis a Pœnis mitteretur, respondit senatus haud æquum videri, ut obsides a Carthaginiensibus arbitrio Masinissæ] exigeret. Sed quum nihil omnino afferat Sigonius, quo hæc conjectura nitatur, nec ullo modo probabilis sit hæc voluisse Livium, quam quidlibet aliud, quod cuivis in mentem venire posset, religioni duximus incertum prorsus additamentum in contextum admittere: locumque mancum relinquere maluimus.

61 Centum pondo argenti] Marcis nostratibus 156. uncis 2.

62 Ipse comitesque regis] Lege cum Gronovio comitesque ejus. Etiamsi

enim Masgaba, ut Masinissæ regis filius, rex et ipse dici potuisset, at vox ipse postulat ejus.

63 Quibus filius quinquenni major ex S. C. esset] Inepte hic inseruntur hæ voces ex senatusconsulto. Vel rejice eas in anteriora, ex senatusconsulto descripti erant libertini; vel iis quæ sequuntur adjuuge, censeri ex senatusconsulto jusserunt.

64 Censeri jusserunt] Hæc et ea quæ sequuntur intelligimus de censoribus C. Flaminio, et L. Emilio, non de censoribus, qui hoc anno in magistratu erant: duabus maxime adducti rationibus: una, quod omnes omnino libertini in tribum Esquilinam a Graccho conjecti videntur. Perpende verba Liviana, in quam omnes qui servitutem servissent, conjicerent: et rursus: in ea Ti. Gracchus pronunciavit libertinos omnes censeri placere. Deinde hæ locutiones jus factum est, et hoc quum ita servatum esset, non videntur accipi

U. C. 584. pluris ⁶⁵sestertiūm triginta millium haberent, ⁶⁶censendi jus
 A. C. 168. factum est. Hoc quum ita servatum esset, negabat Clau-
dus, suffragii lationem injussu populi censorem cuiquam ho-
mini, nedum ordini universo, adimere posse. Neque enim, si
tribu movere posset, quod sit nihil aliud, quam mutare jubere
tribum, ideo omnibus quinque et triginta tribubus emovere pos-
se; id est, civitatem libertatemque eripere; non, ubi censea-
tur, finire, sed censu excludere. Hæc inter ipsos disceptata:

In Esquil-
nam tri-
bunum con-
jecti liber-
tini.

Censura se-
vere gesta.

postremo eo descensum est, ut ex quatuor urbanis tribubus
 unam palam in atrio Libertatis sortirentur, in quam omnes,
 qui servitutem servissent, conjicerent. Esquilinæ sors exiit:
 in ea Ti. Gracchus pronunciavit, libertinos omnes censeri
 placere. Magno ea res honori censoribus apud senatum
 fuit. gratiæ actæ et Sempronio, qui in bene cœpto perseve-
 rasset; et Claudio, qui non inpedisset. Plures, quam a
 superioribus, et ⁶⁷senatu emoti sunt, et equos vendere jussi.
 omnes iidem ab utroque et ⁶⁸tribu remoti, et ærarii facti:
 neque ullius, quem alter notaret, ab altero levata ignominia.
 Petentibus, ut ex instituto ad sarta tecta exigenda, et ad
 opera, quæ locassent, probanda, ⁶⁹anni et bimensis tempus
 prorogaretur, Cn. Tremellius tribunus, quia lectus non erat
 in senatum, intercessit. Eodem anno C. Cicereius ædem in

posse de decreto quod modo latum es-
 set, sed de more jam per aliquantum
 temporis servato.

⁶⁵ Sestertiūm triginta millium]
 Marcarum argenti nostratium 117. se-
 munciarum 3.

⁶⁶ Censendi jus factum est] Credi-
 mus hic aliquid excidisse, et sensum
 vix aliter constare posse, quam si le-
 gamus, in tribubus rusticis censendi
 jus factum est. Nam L. Æmilio, C.
 Flaminio censoribus, non agebatur
 utrum censerentur libertini, sed ubi
 censerentur. Bene autem ii in tribus
 rusticis admittuntur, qui prædia rustica
 haberent. Potest venire in men-
 tem, non contemnendas fuisse divitias
 illis temporibus sestertiūm triginta
 millia in prædiis rusticis, quum aliquot
 annis post Cn. Scipionis filiæ dos e
 publico constituta sit, teste Valer.
 Max. l. IV. c. 4. quadraginta millium
 æris gravis, id est, sedecim millium
 sestertiūm. Sed facile respondebimus
 hanc ipsam fuisse censorum mentem,
 ut in tribus rusticis non admitteren-
 tur, nisi ditissimi quique ex libertinis.
 Porro quidquid hic afferimus, id non
 pro certo affirmare in animo est, sed,
 in rebus perobscuris, tanquam non
 omnino improbabile lectori expenden-
 dum permittere.

⁶⁷ Senatu emoti sunt] Magis place-
 ret senatu moti sunt. Sic enim solet
 loqui Livius. Ceterum hæc jam me-
 moraverat Livius, l. XLIII. capp. 15.
 et 16. Sed hic supplet ea quæ illic
 omiserat.

⁶⁸ Tribu remoti] Solennis et pro-
 pria locutio est, tribu moti.

⁶⁹ Anni et bimensis] Hoc nobis
 valde suspectum est. Primo enim du-
 bitamus an bimensis vox proba sit, cu-
 jus nullum aliud exemplum reperimus.
 Deinde illud spatium anni et duorum
 mensium nec cum legitimo censuræ
 spatio congruit, nec videmus ad quid
 referri possit. Credimus Livium de-
 disse anni et VI. mensium: quod quum
 hoc modo scriptum esset, primo littera
 V in B ob affinitatem soni mutata est:
 unde aliquis librarius quum reperiret
 bimensium, existimavit se facturum
 esse operæ pretium, si corrigeret bi-
 mensis. Igitur quum censores intra
 anni et sex mensium spatium, quo cen-
 sura finiebatur, non potuissent et sarta
 tecta exigere, et opera quæ locassent
 probare, postulabant, ut exacto ma-
 gistratu prorogaretur sibi tempus, non
 quo totam censuræ vim tenerent, sed
 cum potestate essent ad hæc quæ su-
 pererant perficienda.

monte Albano dedicavit quinquennio post, quam vovit. Flamen Martialis inauguratus est eo anno L. Postumius Albinus.

XVI. Q. Ælio, M. Junio consulibus de provinciis referentibus, censuere Patres, duas provincias Hispaniam rursus fieri, quæ una per bellum Macedonicum fuerat: et Macedoniam Illyricumque eosdem, L. Paullum et L. Anicium, obtinere, donec de sententia legatorum et res bello turbatas, ⁷⁰ et statum alium ejus regni formando composuissent. Consulibus Pisæ et Gallia decretæ ⁷¹ cum binis legionibus peditum, et equitum quadringentenis. Prætorum sortes fuere, Q. Cassii urbana, M.^m Juventii Thalnæ inter peregrinos, Ti. Claudii Neronis Sicilia, Cn. Fulvii Hispania citerior, C. Licinii Nervæ ulterior. A. Manlio Torquato Sardinia obvenerat. nequirit ire in provinciam, ad res capitales quærendas ex senatusconsulto retentus. De prodigiis ^{Prodigia.} deinde nunciatis senatus est consultus. Ædes Deorum Penatium in Velia de cœlo tacta erat: et in oppido Minervio duæ portæ et muri aliquantum. Anagninæ terra pluerat; et Lanuvii fax in cœlo visa erat; et ⁷² Calatiæ in publico agro M. Valerius civis Romanus nunciabat e foco suo sanguinem per triduum et duas noctes manasse. Ob id maxime decemviri libros adire jussi, supplicationem in diem unum populo edixerunt, et quinquaginta capris in foro sacrificaverunt. et aliorum prodigiorum caussa diem alterum supplicatio circa omnia pulvinaria fuit, et hostiis majoribus sacrificatum est, et ⁷³ urbs lustrata. Inde, quod ad honorem Deûm immortalium pertineret, decrevit senatus, *Ut, quoniam perduelles superati, Perseus et Gentius reges cum Macedonia atque Illyrico in potestate populi Romani essent, ut, quanta dona, Ap. Claudio, M. Sempronio consulibus, ob devictum An-*

^m M. I. Manii Gron. Crev.

⁷⁰ Et statum alium ejus regni] Lege cum Sigonio utriusque regni.

⁷¹ Cum binis legionibus peditum et equitum quadringentenis] Hæc mutila esse cuivis attendenti patet. Desideratur enim numerus peditum. Præterea multo usitatus est dicere quadringenos quam quadringentenos. Equitum quadringenis quoque pro equitibus quadringenis non placet. Denique numerus ipse quadringenorum equitum in singulas legiones nimio major videtur, quam Macedonicæ legiones, quæ sena millia peditum habebant, trecentos tantummodo haberent equites, ut constat ex l. XLIV. c. 21. supra. Totus igitur hic locus sic fortasse emendandus est: *cum binis legionibus quina millia peditum et ducentos habentibus, equites trecentos.* Eo-

dem plane modo, quo ibidem l. XLIV. c. 21. *Duas legiones . . . quina millia peditum et ducentos habentes, trecentos equites.* Idem numerus notatur tantum veteri instituto assignatus legionibus, supra l. XLII. c. 31.

⁷² Calatiæ in publico agro M. Valerius civis Romanus nunciabat e foco suo] Calatia erat urbs Campaniæ, cujus ager, quemadmodum et Capuæ, publicus factus fuerat populi Romani. Is igitur ager fruendus locabatur colonis a censoribus. M. Valerius de quo hic agitur, unus videlicet erat ex iis qui aliquam partem hujus publici agri conduxerant.

⁷³ Urbs lustrata] Amburbiali sacro, de quo supra l. XXI. c. 62. et l. XLII. c. 20. Vid. ibi nott.

U. C. 585. *tiochum regem data ad omnia pulvinaria essent, tanta Q. Cas-*
 A. C. 167. *sius et M'. Juventius prætores curarent danda.*

Legati in
 Macedoni-
 am et Illy-
 ricum.

XVII. Legatos deinde, quorum de sententia imperatores L. Paullus, L. Anicius componerent res, decreverunt ⁷⁴ decem in Macedoniam, quinque in Illyricum. In Macedoniam sunt hi nominati, A. Postumius Luscus, C. Claudius, ambo censorii, C. Licinius Crassus, collega in consulatu Paulli; tum prorogato imperio provinciam Galliam habebat. His consularibus addidere Cn. Domitium Ahenobarbum, Ser. Cornelium Sullam, L. Junium, C. Antistium Labeonem, T. Numisium Tarquiniensem, A. Terentium Varronem. In Illyricum autem hi nominati, P. Ælius Ligus consularis, C. Cicereius, et Cn. Bæbius Tamphilus, (hic priore anno, Cicereius multis ante annis prætor fuerat) P. Terentius Tusci-veicanus, P. Manilius. Moniti deinde consules a Patribus, ut, quoniam alterum ex his succedere C. Licinio, qui legatus nominatus erat, in Galliam oporteret, primo quoque tempore provincias aut compararent inter se, aut sortirentur, sortiti sunt. M. Junio Pisæ obvenerunt, (quem prius, quam in provinciam iret, legationes, quæ undique Romam gratulatum convenerunt, introducere in senatum placuit) Q. Ælio Gallia. Ceterum quamquam tales viri mitterentur, quorum de consilio sperari posset, imperatores nihil indignum nec clementia nec gravitate populi Romani decreturos esse, tamen in senatu quoque agitata est summa consiliorum, ut inchoata omnia legati ab domo ferre ad imperatores possent.

S. C. de
 Macedonia.

XVIII. *Omnium primum liberos esse placebat Macedonas atque Illyrios, ut omnibus gentibus adpareret, arma populi Romani non liberis servitutem, sed contra servientibus libertatem adferre; ut et in libertate gentes quæ essent, tutam eam sibi perpetuamque ⁷⁵ sub tutela populi Romaniⁿ esse, et, quæ sub regibus viverent, et in præsens tempus mitiores eos justioresque respectu populi Romani habere se, et, si quando bellum cum populo Romano regibus fuisset suis, exitum ejus victoriam Romanis, sibi libertatem adlaturum crederent. ⁷⁶ Metalli quoque Macedonici, quod ingens vectigal erat, locationesque prædiorum rusticorum tolli placebat. nam neque sine publicano*

ⁿ [populi Romani] Crev.

⁷⁴ Decem in Macedoniam] At novem tantum nominantur. Intercidit unum nomen, quod Jac. Gronovius suspicatur esse Q. Marcii Philippi.

⁷⁵ Sub tutela (populi Romani) esse] Adjecit merito Sigonius has voces populi Romani.

⁷⁶ Metalli quoque Macedonici] Dubium esse potest, utrum hæc verba referenda sint ad vectigal, an ad locatio-

nes. Posterius magis placet. Quid sint hoc loco locationes prædiorum rusticorum, haud facile definire possumus. Fortasse hoc intelligendum est de prædiis, quæ proprium essent regum Macedonicorum patrimonium, quod vocamus apud nos *le domaine*: quæ quum locarentur a regibus, a Romanis vel venduntur, vel donantur.

exerceri posse; et, ubi publicanus est, ⁷⁷ibi aut jus publicum U. C. 565.
vanum, aut libertatem sociis nullam esse. Ne ipsos quidem A. C. 167.
Macedonas ⁷⁸idem exercere posse. ubi in medio præda admi-
nistrantibus esset, ibi numquam causas seditionum et certami-
nis defore. ⁷⁹Commune concilium^o gentis esset, ne inprobum
vulgus a senatu aliquando libertatem salubri moderatione datam
ad licentiam pestilentem traheret. In quatuor regiones describi
Macedoniam, ut suum quæque concilium haberet, placuit; et
⁸⁰*dimidium tributî, quam quod regibus ferre soliti erant, po-*
pulo Romano pendere. Similia his et in Illyricum mandata.
cetera ipsis imperatoribus legatisque relictâ, in quibus præ-
sens tractatio rerum certiora subjectura erat consilia.

XIX. Inter multas regum gentiumque et populorum Attalus
 legationes Romæ. Attalus, frater regis Eumenis, maxime convertit
 in se omnium oculos animosque. exceptus enim est ab his,
 qui simul eo bello militaverunt, haud paullo benignius, quam
 si ipse rex Eumenes venisset. Adduxerant eum duæ in
 speciem honestæ res: una, gratulatio, conveniens in ea vic-
 toria, quam ipse adjuvisset: altera, querimonia Gallici
 tumultus, ⁸¹Advertæque gladiis regnum in dubium adduc-
 tum esse. Suberat et secreta spes honorum præmiorumque
 ab senatu, quæ vix salva pietate ⁸²ejus contingere poterant.
 erant enim quidam Romanorum quoque non boni auctores,
 qui spe cupiditatem ejus elicerent: *Eam opinionem de At-*
talo et Eumene Romæ esse, tamquam de altero Romanis certo
amico, altero nec Romanis, nec Persi fido socio. Itaque vix
statui posse, utrum, quæ pro se, an, quæ contra fratrem petitu-
rus esset, ab senatu magis impetrabilia forent: adeo universos
omnia et huic tribuere, ⁸³et illi vero negare. Eorum hominum
(ut res docuit) Attalus erat, qui, quantum spes spondisset, Attali spes
 cuperent, ni unius amici prudens monitio velut frenos animo pravæ.
 ejus, gestienti secundis rebus, inposuisset. Stratius cum
 eo fuit medicus, ad id ipsum a non securo Eumene Romam
 missus, speculator rerum, quæ a fratre agerentur, monitor-
 que fidus, si decedi fide vidisset. Is, ad occupatas jam au-

^o consilium Crev.

⁷⁷ Ibi aut jus publicum vanum] Ubi publicanus est, alterutrum acci-
 dere necesse est. Aut remissius agere
 publicani jubeantur: tunc jus publi-
 cum vanum erit, id est, ex jure illo
 publico, vel metalli, vel portorii, nihil
 aut perpaululum pecuniæ recipietur.
 Aut publicanus rigide et districte aget:
 tunc libertas sociis nulla erit.

⁷⁸ Idem exercere] Mallems id ex-
 ercere.

⁷⁹ Commune consilium gentis esset] Imo, ut recte observat Sigonius, et res

ipsa clamat, commune consilium gentis
 nullum esse.

⁸⁰ Dimidium tributî quam quod] Ocius dele cum Gronovio τὸ quam.
 Exempla similia reperies infra capp.
 26. et 29.

⁸¹ Advertæque gladiis] Hæc pro
 desperatis habemus.

⁸² Ejus] Magis placeret ei contin-
 gere.

⁸³ Et illi vero negare] Emphasin
 agnoscimus in particula vero. Itaque
 nihil mutandum censemus.

U. C. 585. res sollicitatumque jam animum quum venisset, adgressus
 A. C. 167. ⁸⁴ tempestivis temporibus rem prope prolapsam restituit,
 Castigantur *aliis alia regna crevisse rebus, dicendo: regnum eorum novum,*
 a Stratio. *nullis vetustis fundatum opibus, fraterna stare concordia: quod*
unus nomen regium et præcipuum capitis insigne gerat, omnes
fratres regnent. Attalum vero, quia ætate proximus, quis non
pro rege habeat? neque eo solum, quia tantas præsentis ejus
opes cernat, sed quod haud ambiguum prope diem regnaturum
eum infirmitate ætateque Eumenis esset, nullam stirpem liberam
habentis: (necdum enim agnoverat ⁸⁵ eum, qui postea regna-
vit). ⁸⁶ Quid attineret vim adferre rei, sua sponte mox ad
eum adventuræ? Accessisse etiam novam tempestatem regno
tumultus Gallici, cui vix consensu et concordia regum resisti
queat. Si vero ad externum bellum domestica seditio adjicia-
tur, sisti non posse; ⁸⁷ nec aliud eum, quam, ne frater in regno
moriatur, sibi ipsi spem propinquam regni erepturum. Si ultra-
que gloriosa res esset, et servasse fratri regnum, et eripuisse;
servati tamen regni, quæ juncta pietati sit, potiore laudem
fuisse. Sed enimvero quum detestabilis altera res et proxima
parricidio sit, quid ad deliberationem dubii superesse? Utrum
enim partem regni petiturum esse, an totum erepturum? si
partem; ambo infirmos, distractis viribus, et omnibus injuriis
obnoxios fore: si totum; privatumne ergo majorem fra-
trem, an exsulem illa ætate, illa corporis infirmitate, ⁸⁸ an
ultimum mori jussurum? Egregium enim (ut fabulis tradi-
tus inpiorum fratrum eventus laceatur) Persei exitum vi-
deri, qui ex fraterna cæde raptum diadema in templo Samo-
thracum, velut præsentibus Diis exigentibus pœnas, ad pedes
victoris hostis prostratus posuerit. Eos ipsos, qui, non illi
amici, sed Eumeni infesti, stimulent eum, pietatem constan-
tiamque laudaturos, si fidem ad ultimum fratri præstitisset.

Stratio ob-
 temperat
 Attalus,

XX. Hæc plus valere in Attali animo. Itaque intro-
 ductus in senatum, gratulatus victoriam, et sua merita eo
 bello fratrisque, si qua erant, et Gallorum defectionem, quæ
 nuper ingenti motu facta erat, exposuit. Petiit, ut legatos

⁸⁴ *Tempestivis temporibus]* Lege
 cum Gronovio, *tempestivis sermonibus.*

⁸⁵ *Eum qui postea regnavit]* Attalum Philometora, qui regnavit post hunc Attalum patrum suum, et hærede populo Romano decessit.

⁸⁶ *Quid attineret vim afferre]* Admittimus emendationem Gronovii: *quid attinere vim afferri.*

⁸⁷ *Nec aliud eum quam]* Recte censet Dujatius hic nulla mutatione opus esse. Sufficit ex more Livii supplere effecturum. Nec aliud eum effecturum, quam sibi ipsi spem propinquam regni erepturum, ne frater in

regno moriatur, id est, dum vetat ne frater in regno moriatur. Ne frater in regno moriatur, hoc assequetur ipse, ut sibi spem propinquam regni eripiat. Ceterum ingeniosa tamen est Gronovii emendatio: *Nec aliud eum fratri, quam ne in regno moriatur, sibi ipsi spem propinquam regni erepturum.*

⁸⁸ *An ultimum]* Ultimum hic interpretamur ad ultimum, denique. Particulam *an*, quam mutat Gronovius in *ad*, retinendam esse existimamus, ut tertium hoc sit divisionis membrum.

mitteret ad eos, quorum auctoritate ab armis avocarentur. U. C. 585. His pro regni utilitate editis mandatis, Ænum sibi et Maroneam petiit. Ita destituta eorum spe, qui, fratre accusato, partitionem regni petiturum crediderant, ⁸⁹ curiam ^p excessit. ⁹⁰ Ut raro alias quisquam, rex aut privatus, tanto favore tantoque omnium adsensu est auditus; omnibus honoribus muneribusque, et præsens est cultus, et proficiscentem prosecuti sunt. Inter multas Asiæ Græciæque legationes Rhodiorum maxime legati civitatem converterunt. nam quum primo in veste candida visi essent, quod gratulantes decebat, et, si sordidam vestem habuissent, lugentium Persei casum præbere speciem poterant; postquam consulti ab M. Junio consule Patres, stantibus in comitio legatis, an locum, lautia, senatumque darent, nullum hospitale jus in iis servandum censuerunt; egressus e curia consul, quum Rhodii, gratulatum se de victoria purgatumque civitatis crimina dicentes venisse, petissent, ut senatus sibi daretur, pronunciat: *Sociis et amicis et alia comiter atque hospitaliter præstare Romanos, et senatum dare consuesse: Rhodios non ita meritos eo bello, ut* ⁹¹ *amicorum sociorum numero habendi sint.* His auditis, prostraverunt se omnes humi, consulemque et cunctos, qui aderant, orantes, ne nova falsaue crimina plus obesse Rhodiis æquum censerent, quam antiqua merita, quorum ipsi testes essent. Extemplo, veste sordida sumta, domos principum cum precibus ac lacrimis circumibant, orantes, ut prius cognoscerent causam, quam ⁹² condemnarentur.

Rhodiorum
legati.

Male ex-
cepti.

XXI. M. Juventius Thalna prætor, cujus inter cives et peregrinos jurisdictio erat, populum adversus Rhodios incitabat: rogationemque promulgaverat, *Ut Rhodiis bellum indiceretur: et ex magistratibus ejus anni deligerent, qui ad id bellum cum classe mitteretur*, se eum sperans futurum esse.

Thalnæ ro-
gatio con-
tra Rho-
dios.

P curia Gron.

89 Curiam excessit] Vulgo curia. At prima editio habet quomodo edidimus, teste Gronovio. Et sic sæpe Livius.

90 Ut raro alias] Recte idem Gronovius delet voculam ut. Ceterum hic operæ pretium est supplere ea ex Polybio quæ Livius, quum cetera ex eo excrimeret, omisit, seu quia falsa putabat, seu quia Romanis parum decora, nimium indulgens cæco in patriam amor, noluit historiæ suæ inserere. Tradit ergo Polybius, legat. 93. Ænum et Maroneam primo concessas esse Attalo, et decretam legationem ad Gallos, et omnibus honoribus muneribusque eum magnifice cultum esse, quia sperabant Patres iterum illum aditurum ad eos, postulaturumque ut

regnum Eumenis secum divideretur. Quæ ubi spes eos frustrata est, tum vero eos, quum etiamnum esset in Italia Attalus, liberas esse jussisse Ænum et Maroneam urbes, promissionis factæ Attalo oblitos. Præterea misisse quidem legationem ad Gallos. Sed quomodo de ea loquitur Græcus scriptor, quamvis rem clare non explicet, satis indicat ea mandata legatis data, ex quibus potius confirmarentur Gallorum animi ad bellum, quam Eumeni et Attalo conciliarentur. Idem suspicari possumus ex ipso Livio infra c. 34.

91 Amicorum sociorum] Lege cum Gronovio *sociorumve*.

92 Condemnarentur] Melius *condemnarent*.

U.C. 585. Huic actioni M. Antonius et M. Pomponius tribuni plebis
A.C. 167. adversabantur. Sed et prætor novo maloque exemplo rem ingressus erat, quod, ante non consulto senatu, non consuli-
bus certioribus factis, de sua unius sententia rogationem ferret, *Vellent, juberentne, Rhodiis bellum indici?* quum antea semper prius senatus de bello consultus esset, deinde ad populum latum; ⁹³ et tribuni plebis, quum ita traditum esset, ne quis prius intercederet legi, quam privatis suadendi dissuadendique legem potestas facta esset; eoque persæpe evenisset, ut, qui non professi essent se intercessuros, animadversis vitiis legis ⁹⁴ ex ratione dissuadentium, intercederent; et, qui ad intercedendum venissent, desisterent, victi auctoritatibus suadentium legem. Tum inter prætorem tribunosque omnia intempestive agendi certamen erat. Tribuni festinationem prætoris ante tempus intercedendo,

* * *

in adventum im-⁹

* * *

Oratio Rhodiorum in senatu.

XXII. *** *peccaverimusne, adhuc dubium est: pœnas, ignominias omnes jam patimur. Antea, Karthaginiensibus victis, Philippo, Antiocho superatis, quum Romam venissemus, ex publico hospitio in curiam gratulatum vobis, Patres conscripti, ex curia in Capitolium ad Deos vestros ⁹⁵ dona ferentes; nunc ex sordido deversorio, vix mercede recenti, ac prope hostium more extra urbem manere jussi, in hoc squalore venimus in curiam Romanam Rhodii, quos provinciis nuper Lycia atque Caria, quos præmiis atque honoribus amplissimis donastis. Et Macedonas Illyriosque liberos esse (ut audimus) jubetis, quum servierint, antequam vobiscum bellarent: (nec cujusquam fortunæ invidemus, immo agnoscimus clementiam populi Romani) Rhodios, qui nihil aliud quam quieverunt hoc bello, hostes ex sociis facturi estis? Certe quidem vos estis Romani, qui ideo felicia bella vestra esse, quia justa sint, præ vobis fertis, nec tam exitu eorum, ⁹⁶ quod vincatis, quam principiis, quod non sine causa suscipiatis, gloriamini. Messana in Sicilia obpugnata Karthaginienses, Athenæ obpugnatae et Græcia in servitutem petita, et adjutus Hannibal pecunia, auxiliis, Philippum hostem fecerunt. Antiochus*

⁹ intercedendo in adventum imperatoris sine lacunæ significatione Gron. ⁹ add. *veniebamus* Gron. [*deducebamur*] Crev.

⁹³ Et tribuni plebis] Supple, novo maloque exemplo adversabantur huic actioni.

⁹⁴ Ex ratione dissuadentium] Gronovius emendat ex oratione.

⁹⁵ Dona ferentes deducebamur] Ul-

tima vox a nobis adjecta est. Sigonius voluerat *veniebamus*: minus aut proprie, aut eleganter.

⁹⁶ Quod vincatis] Hoc debetur Gronovio. Antea quod vindicatis,

ipse, ultro ab Ætolis hostibus vestris arcessitus, ex Asia classe in Græciam trajecit; Demetriade, et Chalcide, et saltu Thermopy- U. C. 585.
A. C. 167.
larum occupato, de possessione imperii vos dejicere conatus. Cum Perseo socii vestri obpugnati, alii interfecti reguli principesque gentium aut populorum, caussa belli vobis fuere. Quem tandem titulum nostra calamitas habitura est, si perituri sumus? Nondum segrego civitatis causam a Polyarato et Dinone, civibus nostris, et iis, quos, ut traderemus vobis, adduximus. Si omnes Rhodii æque noxii essemus, quod nostrum in hoc bello crimen esset? Persei partibus favimus; et, quemadmodum Antiochi Philippique bello pro vobis adversus reges, sic nunc pro rege adversus vos stetimus. Quemadmodum soleamus socios juvare, et quam in pigre capessere bella, C. Livium, L. Æmilium Regillum interrogate, qui classibus vestris in Asia præfuerunt. Numquam vestrae naves pugnare sine nobis. nostra classe pugnâvimus semel ad Samum, iterum in Pamphylia adversus Hannibalem imperatorem. quæ victoria nobis eo gloriosior est, quod, quum ad Samum magnam partem navium adversa pugna et egregiam juventutem amisissimus, ne tanta quidem clade territi, iterum ausi sumus regiae classi ex Syria venienti obviam ire. Hæc non gloriandi causa retuli, (neque enim ea nunc nostra est fortuna) sed ut admonerem, quemadmodum adjuvare socios solerent Rhodii.

XXIII. Præmia, Philippo et Antiocho devictis, amplissima accepimus a vobis. Si, quæ vestra nunc est fortuna Deum benignitate et virtute vestra, ea Persei fuisset, et præmia petitem ad victorem regem venissemus in Macedoniam, quid tandem dicemus? Pecuniane a nobis adjutum, an frumento? auxiliis terrestribus, an navalibus? quod præsidium tenuisse nos? ubi pugnassemus aut sub illius ducibus, aut per nos ipsos? Si quæreretur, ubi miles noster, ubi navis intra præsidia sua fuisset; quid responderemus? Causam fortasse diceremus apud victorem, quemadmodum apud vos dicimus. Hoc enim legatos utroque de pace mittendo consecuti sumus, ⁹⁷ut ne ab utraque parte gratiam iniremus; ab altera etiam crimen et periculum esset. Quamquam Perseus vere objiceret, id quod vos non potestis, Patres conscripti, nos principio belli misisse ad vos legatos, qui pollicerentur vobis, quæ ad bellum opus essent; ⁹⁸navalibus, armis, juventute nostra, sicut prioribus bellis, ad omnia paratos fore. Ne præstaremus, per vos stetit, qui de quacumque causa tum adspersati nostra auxilia estis. Neque fecimus igitur quidquam tamquam hostes, neque bonorum sociorum defuimus officio; sed a vobis prohibiti præstare fuimus. Quid igitur? nihilne factum neque dictum est in civitate vestra, Rhodii, quod nolletis, quo merito offenderetur

97 Ut ne ab utraque parte] Lege cum Gronovio ut ab neutra parte.

98 Navalibus armis] Hic rursus emendat Gronovius, navibus, armis.

U. C. 585. *populus Romanus? Hinc jam non, quod factum est, defensurus*
 A. C. 167. *sum, (non adeo insanio) sed publicam causam a privatorum*
culpa segregaturus. Nulla enim est civitas, quæ non et impro-
bos cives aliquando, et inperitam multitudinem semper habeat.
Etiam apud vos fuisse audiui, qui adsentando multitudini gras-
sarentur: et secessisse aliquando a vobis plebem, nec in potestate
vestra rempublicam fuisse. Si hoc in hac tam bene morata civitate
accidere potuit, mirari quisquam potest, aliquos fuisse apud nos,
qui, regis amicitiam petentes, plebem nostram consiliis deprava-
rent? qui tamen nihil ultra valuerunt, quam ut in officio ces-
saremus. Non præteribo id, quod gravissimum est in hoc bello
crimen civitatis nostræ. Legatos eodem tempore et ad vos, et
ad Persea de pace misimus: quod infelix consilium furiosus (ut
postea audivimus) orator stultissimum fecit: quem sic locutum
constat, tamquam C. Popilius legatus Romanus, quem ad sub-
movendos a bello Antiochum et Ptolemæum reges misistis, loque-
retur. Sed tamen ea, sive superbia sive stultitia adpellanda est,
eadem, quæ apud vos, et apud Persea fuit. Tam civitatum,
quam singulorum hominum mores sunt: gentes quoque aliæ ira-
cundæ, aliæ audaces, quædam timidæ: in vinum, in Venerem
proniore alia sunt. Atheniensium populum fama est celerem et
supra vires audacem esse ad conandum: Lacedæmoniorum cunc-
tatorem, et vix in ea, quibus fudit, ingredientem. Non negave-
rim, et totam Asiæ regionem inaniora parere ingenia, et nostro-
rum tumidiorem sermonem esse, quod excellere inter finitimas
civitates videamur; et id ipsum non tam viribus nostris, quam
vestris honoribus ac judiciis. Satis quidem et tunc in præsentia
castigata illa legatio erat, cum tam tristi responso vestro dimissa.
si tum parum ignominia pensum est, hæc certe tam miserabilis
ac supplex legatio etiam insolentioris, quam illa fuit, legationis
satis magnum piaculum esset. Superbiam, verborum præsertim,
iracundi oderunt, prudentes inrident; utique si inferioris ad-
versus superiorem est: capitali pœna nemo umquam dignam judi-
cavit. Id enimvero periculum erat, ne Romanos Rhodii contem-
nerent. Etiam Deos aliqui verbis ferocioribus increpant,
nec ob id quemquam fulmine ictum audimus.

XXIV. *Quid igitur superat, quod purgemus, si nec factum*
hostile ullum nostrum est, et verba tumidiora legati obfensionem
aurium, non perniciem civitatis, meruerunt? ⁹⁹ *Voluntatis nos-*
træ tacitæ velut litem æstimari vestris inter vos sermonibus audio,

⁹⁹ *Voluntatis nostræ tacite]* Amplectimur sine ulla dubitatione emendationem Perizonii: *voluntatis nostræ tacitæ.* Rhodii modo probaverunt nulum suum factum hostile esse; dicta superba, sed contemnenda. Superest expendenda tacita voluntas. Nec causa

erat, ut recte observat Perizonius, senatoribus Romanis, cur tacita continerent ea quæ de Rhodiis sentiebant. *Voluntatis æstimare litem* est expendere quam multam poenamve voluntas mala mereatur.

Patres conscripti: fuisse nos regi, et illum vincere maluisse; U. C. 585. ideo bello persequendos esse credunt. Alii vestrū, voluisse A. C. 167. quidem nos hoc, non tamen ob id bello persequendos esse: neque moribus, neque legibus ullius civitatis ita comparatum esse, ut, si quis vellet inimicum perire, ¹si nihil fecerit, quo id fiat, capitis damnetur. His, qui nos pœna, non crimine, liberant, gratiam quidem habemus: ipsi nobis hanc dicimus legem; si omnes volumus, quod arguimur, non distinguimus voluntatem a facto: omnes plectamur. Si alii principum nostrorum vobis, alii regi faverunt; non postulo, ut propter nos, qui partium vestrarum fuimus, regis fautores salvi sint: illud deprecor, ne nos propter illos pereamus. Non estis vos illis infestiores, quam civitas ipsa; ²et hoc qui sciebant, plerique eorum aut profugerunt, aut mortem sibi consciverunt. alii, damnati a nobis, in potestate vestra erunt, Patres conscripti. Ceteri Rhodii, sicut gratiam nullam meriti hoc bello, ita ne pœnam quidem sumus. Priorum nostrorum benefactorum cumulus hoc, quod nunc cessatum in officio est, expleat. Cum tribus regibus gessistis bella per hos annos. ne plus obsit nobis, quod uno bello cessavimus, ³quam quod duobus bellis pro vobis pugnavimus. Philippum, Antiochum, Persea, tamquam tres sententias, ponite. duæ nos absolunt: ⁴una dubia est, ut gravior sit. ⁵Illi de nobis si judicarent, damnati essemus. vos judicate, Patres conscripti, sit Rhodus in terris, an funditus deleatur. Non enim de bello deliberatis, Patres conscripti, quod inferre potestis, gerere non potestis; quum nemo Rhodiorum arma adversus vos laturus sit. Si perseverabitis in ira, tempus a vobis petemus, quo hanc funestam legationem domum referamus: omnia libera capita, quidquid Rhodiorum virorum, seminarum est, cum omni pecunia nostra naves conscendemus; ac, relictis penatibus publicis privatisque, Romam veniemus: et, omni auro et argento, quidquid publici, quidquid privati est, in comitio, in vestibulo curiæ vestræ, cumulado, corpora nostra conjugumque ac liberorum vestræ potestati permittemus, hic passuri, quodcumque patiendum erit. procul ab oculis nostris urbs nostra diripiatur, incendatur.

¹ Si nihil fecerit] Vetus exemplar habuit, teste Gronovio, ut si nihil fecerit. Deleverunt t̃ ut editores, tanquam supervacuum. At Gronovius etiam scripsisse Livium credit, ut is si nihil fecerit. Vid. supra l. XXII. c. 11. et l. XXXVI. c. 3.

² Et hoc qui sciebant] Legit Perizonius, et hoc quia sciebant.

³ Quam quod] Lege quam prosit quod.

⁴ Una dubia est, ut gravior sit] Hunc locum mendi arguit Gronovius: sed immerito. Una sententia, inquit Rhodii, ut gravior sit, id est, et-

iamsi severior, durior sit, dubia est. Si quis, inquit, benigne de nobis judicare vellet, etiam in bello adversus Persea nos aliqua in parte socialibus officiis non defuisse existimaret, quum nostram Romanis operam initio hujus belli polliciti fuerimus. Sed si severius ac gravius rem æstimare velit; nihil amplius facere poterit, quam ut de nostra erga Romanos fide dubitet. Dubia erit ejus sententia: non absolvit nos quidem, sed nec damnabit.

⁵ * Illi] Philippus, Antiochus, atque etiam Perseus.

U. C. 585. *Hostes Rhodios esse, Romani judicare possunt: est tamen et nostrum aliquod de nobis iudicium,* ⁶ *quo numquam judicabimus nos vestros hostes: nec quidquam hostile, etiam si omnia patiemur, faciemus.*
A. C. 167.

Rhodiis anceps responsum datum.

Rhodi societatem a Rom. petunt.

XXV. ⁷Secundum talem orationem universi rursus pro-ciderunt, ramosque oleæ supplices jactantes, tandem excitati, curia excesserunt. Tunc sententiæ interrogari cœptæ. Infestissimi Rhodiis erant, qui consules prætoresve aut legati gesserant in Macedonia bellum. Plurimum caussam eorum adjuvit M. Porcius Cato; qui, asper ingenio, tum lenem mitemque senatorem egit. ⁸Non inseram simulacrum viri copiosi, quæ dixerit, referendo: ⁹ipsius oratio scripta exstat, Originum quinto libro inclusa. Rhodiis responsum ita redditum est, ut nec hostes fierent, nec socii permanerent. ¹⁰Philocrates et Astymedes principes legationis erant. Partem cum Philocrate renunciare Rhodum legationem placuit, partem cum Astymede Romæ subsistere, ¹¹quæ agerentur, sciret, certioresque suos faceret. In præsentia deducere ante certam diem ex Lycia Cariaque ¹²jusserunt præfectos. Hæc Rhodum nunciata, quæ per se tristia fuissent, quia majoris mali levatus erat timor, quum bellum timuissent, in gaudium renunciata verterunt. Itaque ex-templo coronam ¹³viginti millium aureorum decreverunt: ¹⁴Theodotum, præfectum classis, in eam legationem miserunt. Societatem ab Romanis ita volebant peti, ut nullum de ea re scitum ¹⁵populi fieret, aut literis mandaretur: ¹⁶quod, nisi impetrarent, major repulsis ignominia esset.

⁸ ins. [ut] Crev.

⁶ Quo nunquam judicabimus] Nescimus unde invectum fuerit illud quo. Veteres editi habent quod, quomodo legit et ipse Gronovius, ut ex ejus nota apparet. Reponit ille qui: atque id melius videtur.

⁷ Secundum talem orationem] Longe diversam habuit orationem Astymedes, quam edidisse eum in vulgus tradit Polybius, legat. 93. qui et hoc gravissime reprehendit, quod Rhodius orator ita suos liberare culpa conaretur, ut Græcos ceteros accusaret.

⁸ * Non inseram] Non inseram hoc loco imaginem adumbratam eloquentiæ Catonis, scribendo orationem tanquam ab illo habitam.

⁹ Ipsius oratio scripta exstat] Ejus orationis multa capita refert, et defendit adversus Tironem A. Gellius l. VII. c. 3.

¹⁰ Philocrates et Astymedes principes legationis] Duplicem legationem a Rhodiis missam esse docet Polybius

ibid. quarum alterius Philocrates, alterius Astymedes princeps erat.

¹¹ Ut quæ agerentur sciret] Particulam ut addidit Clericus. Gronovius legit: qui quæ agerentur scirent, certioresque suos facerent. Elige utrum malis.

¹² * Jusserunt] Patres Romani.

¹³ Viginti millium aureorum] Polybius habet tantummodo decem. Viginti millia aureorum æquiparantur pondere marcis nostratibus 625. Ejusdem pretii et ponderis coronam obtulisse legati Pamphylii memorantur, supra l. XLIV. c. 14.

¹⁴ Theodotum] Theætetum vocat Polybius.

¹⁵ Populi] Rhodii.

¹⁶ Quod, nisi impetrarent] Quia, si non impetrarent, postquam populus et universa civitas id postulandum decreset, major ignominia futura erat repulsis, quam si præfectus classis id quasi suo nomine petere videretur.

Præfecti classis id unius erat jus, ut agere de ea re sine rogatione ulla perlata posset. nam ita per tot annos in amicitia fuerant, ut sociali fœdere se cum Romanis non inligarent ob nullam aliam causam, quam ne spem regibus abscinderent auxilii sui, si cui opus esset, neu sibi ipsis fructus ex benignitate et fortuna eorum percipiendi. Tunc utique petenda societas videbatur; non quæ tutiores eos ab aliis faceret, (nec enim timebant quemquam, præter Romanos) sed quæ ipsis Romanis minus suspectos. Sub idem fere tempus et Caunii descivere ab his, et Mylasenses Euromensium oppida occuparunt. Non ita fracti animi civitatis erant, ut non sentirent, si Lycia et Caria ademta ab Romanis forent, cetera aut se ipsa per defectionem liberarent, aut a finitimis occuparentur, includi se insulæ parvæ et sterilibus agri litoribus, quæ nequaquam alere tantæ urbis populum posset. missa igitur juventute, propere et Caunios, quamquam Cibratarum adsciverant auxilia, coëgerunt imperio parere; et Mylasenses Alabandenosque, qui, Euromensium provincia ademta, ad ipsos conjuncto exercitu venerunt, circa Orthosiam acie vicerunt.

XXVI. Dum hæc ibi, alia in Macedonia, alia Romæ geruntur; interim in Illyrico L. Anicius, rege Gentio, sicut ante dictum est, in potestatem redacto, Scodræ, quæ regia fuerat, præsidio inposito Gabinium præfecit, Rhizoni et ¹⁷Olcinio urbibus opportunis C. Licinium. Præpositis his Illyrico, cum reliquo exercitu in Epirum est profectus. ubi prima Phanota ei dedita, tota multitudine cum infulis obviam effusa. hic præsidio inposito, in Molossidem transgressus: cujus omnibus oppidis, præter Passaronem, et Tecmonem, et Phylacen, et Horreum, receptis, primum ad Passaronem ducit. Antinous et Theodotus principes ejus civitatis erant, insignes et favore Persei, et odio adversus Romanos: iidem universæ genti auctores desciscendi ab Romanis. Hi conscientia privatæ noxæ, quia ipsis nulla spes veniæ erat, ut communi ruina patriæ obprimerentur, clausurunt portas, multitudinem, ut mortem servituti præponerent, hortantes. Nemo adversus præpotentes viros hiscere audebat. Tandem Theodotus quidam, nobilis et ipse adolescens, quum major a Romanis metus timorem a principibus suis vicisset, *Quæ vos rabies, inquit, agit, qui duorum hominum noxæ* ¹⁸*ci-*

Anicii res
gestæ in
Epiro.

¹⁷ Olcinio] Hæc est vera hujus nominis scriptura, quam exhibet prima editio, et retinuit quoque Sigonius. Alii editi *Olcinio*. Sed bis infra incolæ ejus oppidi nominantur *Olciniatæ*: et eodem modo a Ptolemæo ipsam urbem nominari observat Cellarius, Ὀλκίνιον.

¹⁸ Civitatis accessionem facitis] Longe elegantius est, quod suggerit Gronovius, *civitatem*: nec dubitamus sic dedisse Livium. Sensus est: qui vultis civitatem sequi fortunam duorum noxiorum capitem.

U. C. 585. *vitatis accessionem facitis? Equidem pro patria qui letum ob-*
 A. C. 167. *petissent, sæpe fando audiui: qui patriam pro se perire æquum*
censerent, hi primi inventi sunt. Quin aperimus portas, et im-
perium accipimus, quod orbis terrarum accepit? Hæc dicentem
quum multitudo sequeretur, Antinous et Theodotus in pri-
mam stationem hostium inruperunt, atque ibi, obferentes se
ipsi vulneribus, interfecti. urbs data est Romanis. Simili
pertinacia ¹⁹ *Cephalî principis clausum Tecmonem, ipso in-*
terfecto, per deditionem recepit. Nec Philace, nec Horreum,
obpugnationem tulerunt. Pacata Epiro, divisisque in hiberna
copiis per opportunas urbes, regressus ipse in Illyricum, Sco-
dræ, quo quinque legati ab Roma venerant, evocatis ex tota
provincia principibus, conventum habuit. Ibi pro tribunali
 Decretum de Illyriis. *pronunciavit de sententia consilii: Senatam populumque*
Romanum Illyrios esse liberos jubere. præsidia ex omnibus
oppidis, arcibus, et castellis sese deducturum. Non solum liberos,
sed etiam immunes fore Issenses, et Taulantios, Dassaretiorum
²⁰ *Pirustas, Rhizonitas, Olciniatas, quod, incolumi Gentio, ad*
Romanos defecissent. Daorseis quoque immunitatem dare;
quod, relicto Caravantio, cum armis ad Romanos transissent.
Scodrensibus, et Dassarensibus, et ²¹ *Selepitanis, ceterisque Illy-*
riis, vectigal dimidium ejus, quod regi ²² *pendissent. Inde in*
tres partes Illyricum divisit. unam eam fecit, quæ supra
dicta est; alteram Labeatas omnes; tertiam ²⁴ *Agravonitas,*
et Rhizonitas, et Olciniatas, adcolasque eorum. hac formula
dicta in Illyrico, ipse in Epiri Passaronem in hiberna re-
diit.

Macedoniæ
 tres urbes
 direptæ a
 Rom.

XXVII. Dum hæc in Illyrico geruntur, Paullus ante
 adventum decem legatorum Q. Maximum filium, jam ab
 Roma regressum, ad Æginium et Agassas diripiendas mittit:
 Agassas, quod, quum Marcio consuli tradidissent urbem,
 petita ultro societate Romana, defecerant rursus ad Persea:
 Æginiensium novum crimen erat. famæ de victoria Roma-
 norum fidem non habentes, in quosdam militum, urbem

¹⁹ *Cephalî principis*] Sic nomen
 hujus insignis viri edunt et Polybius in
 Excerpt. de Virt. et Vit. l. XXVII. et
 ipse Livius supra l. XLIII. c. 18. Vul-
 gati hic habent *Cephalonis*.

²⁰ *Pirustas*] Sic lege jussit Sigonius
 ex Ptolemæo et Strabone. Antea *Ti-*
rustas.

²¹ *Selepitanis*] Dujatius suspicatur
 hoc nomen corruptum esse ex *Separis*,
Epetitinis, qui apud Plinium appellan-
 tur l. III. c. 22. Sed fortasse non est
 quod miremur ignotum nobis populi
 nomen occurrere: nec quidquid igno-
 ramus, statim pro suspecto habendum
 est.

²² *Pendissent*] Usitatius foret *pe-*
pendissent. Vid. tamen de hoc verbo
 Nov. Method. Ling. Lat.

²³ *Unam eam fecit, quæ supra dicta*
est] Ubinam? Vel hic aliqua interci-
 derunt, vel rem non parum sane fasti-
 diosam indiligentius transcurrit Li-
 vius. Ut ut sit, certe haud facile defi-
 niri potest ex antecedentibus, quos po-
 pulos habuerit prima hæc Illyrici pars.

²⁴ *Agravonitas*] Fortasse *Ascrivio-*
nitæ. *Ascrivium* urbs est Dalmatiæ,
 memorata Plinio et Ptolemæo. DUJA-
 TIUS. Sed ab *Ascrivio* urbe non bene
 formaretur nomen gentilitium *Ascri-*
vionitæ. Liceat aliqua ignorare.

ingressos, hostiliter sævierant. Ad Æniorum quoque hos- U. C. 585.
tiliter urbem diripiendam L. Postunium misit, quod perti- A. C. 167.
nacijs, quam finitimæ civitates, in armis fuerant. Autumni
fere tempus erat; cujus temporis initio circumeundam
Græciam, visendaque, ²⁵ quæ nobilitata fama magis auribus
accepta sunt, quam oculis noscuntur, ut statuit, præposito
castris C. Sulpicio Gallo, profectus cum haud magno comi-
tatu, tegentibus latera Scipione filio et Athenæo Eumenis
regis fratre, per Thessaliam Delphos petit, inclitum oracu-
lum: ubi, sacrificio Apollini facto, inchoatas in vestibulo
columnas, quibus inposituri statuas regis Persei fuerant,
suis statuis victor destinavit. Lebadia quoque templum
²⁶ Jovis Trophonii adiit. ibi quum vidisset os specus, per
quod oraculo utentes sciscitatum Deos descendunt, sacrificio
Jovi Hercynnæque facto, quorum ibi templum est, Chalci-
dem ad spectaculum ²⁷ Euripi *¹ævoque ante insulæ, ponte
continenti junctæ, descendit. A Chalcide Aulidem trajicit,
trium millium spatio distantem, portum inclitum statione
quondam mille navium Agamemnoniæ classis, Dianæque
templum, ubi navibus cursum ad Trojam, filia victima aris
admota, rex ille regum petiit. Inde Oropum Atticæ ven-
tum est; ²⁸ ubi pro Deo vates Amphilochnus colitur, tem-
plumque vetustum est, fontibus rivisque circa amœnum.
Athenas inde, ²⁹ plenâs quidem et ipsas vetustate famæ,
multa tamen visenda habentes: arcem, ³⁰ portus, muros
Piræeum urbi jungentes, ³¹ navalia magnorum imperatorum,
simulacra Deorum hominumque, omni genere et materiæ et
artium insignia.

Paullus
Græciam
peragrat.

XXVIII. Sacrificio Minervæ præsidi arcis in urbe facto

^t abest nota lacunæ Crev.

²⁵ Quæ . . . magis auribus accepta sunt, quam oculis noscuntur] Quæ vulgo plerique auribus accipere satis habent, nec curant etiam noscere oculis.

²⁶ Jovis Trophonii] De Trophonii oraculo, et Hercynna, quæ infra nominatur, vid. Pausaniam in Bœoticis. Ibi fuse descriptum reperies et locum ipsum, et ritum consulendi oraculi. Ceterum male hic olim legebatur *Trophonis*. Correxerit Sigonius.

²⁷ Euripi ævoque ante insulæ] Lege Euripi Eubææque insulæ: quod dudum monuerunt Sigonius et Gronovius.

²⁸ Ubi pro deo vates Amphilochnus colitur] Non sine causa existimat Dujatius Livium hoc loco Amphilochnum dixisse pro Amphiarao. Vid. Pausaniam in Atticis.

²⁹ Plenâs quidem et ipsas vetustate

famæ, multa tamen] Plenas quidem monumentis vetustatis, quæ nihil aliud insigne habeant, quam quod repræsentant heroicorum temporum memoriam; multa tamen habentes, quæ per se ipsa, et ob structuræ magnificentiam, aut excellentiam artificii, visenda sint.

³⁰ Portus] In Piræo solo tres erant portus. Præterea et duos alios ad Munychiam et ad Phalerum portus habebant Athenienses. Vid. Pausan. Att. initio.

³¹ Navalia magnorum imperatorum] Navalia non sunt imperatorum, sed populi. Videtur excidisse aliqua vox, puta *monumenta*, aut alia non absimilis sensus. Sic igitur legendum et distinguendum erit: *navalia, magnorum imperatorum monumenta, simulacra deorum hominumque*.

U. C. 585. profectus, Corinthum altero die pervenit. urbs erat tunc
 A. C. 167. præclara ³²ante excidium. arx quoque et Isthmus præbuere
 spectaculum: ³³arx inter omnia in inmanem altitudinem
 edita, scatens fontibus: Isthmus duo maria, ab occasu et
 ortu solis finitima, artis faucibus dirimens. Sicyonem inde
 et Argos nobiles urbes adit: inde haud parem opibus Epi-
 daurum, sed inclitam Æsculapii nobili templo; quod, quin-
 que millibus passuum ab urbe distans, nunc vestigiis revul-
 sorum donorum, tum donis dives erat, quæ remediorum sa-
 lutarium ægri mercedem sacraverant Deo. Inde Lacedæ-
 monem adit, non operum magnificentia, sed disciplina in-
 stitutisque memorabilem: unde per Megalopolim Olympiam
 adscendit. Ubi et alia quidem spectanda visa, et, Jovem
 velut præsentem intuens, ³⁴motus animo est. Itaque, haud
 secus quam si in Capitolio inmolaturus esset, sacrificium
 amplius solito adparari jussit. Ita peragrata Græcia, ut
 nihil eorum, quæ quisque Persei bello ³⁵privatim aut pub-
 lica sensisset, inquireret, ne cujus metu sollicitaret animos
 sociorum, ³⁶Demetriadem quum revertit, in itinere sordidata
 turba Ætolorum obcurrit; mirantique et percunctanti, quid
 esset, defertur, quingentos quinquaginta principes ab Ly-
 cisco et Tisippo, circumsesto senatu per milites Romanos,
 missos a Bæbio præside, interfectos; alios in exsilium actos
 esse: bonaque eorum, qui interfecti essent, et exsulum
³⁷possidere, qui arguebant. Jussis Amphipolim adesse,
 ipse, convento Cn. Octavio Demetriade, postquam fama
 accidit, trajecisse jam mare decem legatos, omnibus aliis
 omissis, ³⁸Apolloniam ad eos pergit. quo quum Perseus
 obviam Amphipoli nimis soluta custodia processisset, (id
 diei iter est) ipsum quidem benigne adlocutus est: ceterum,
 postquam in castra ad Amphipolim venit, graviter increpu-
 isse traditur C. Sulpicium: primum, quod Persea tam pro-
 cul a se vagari per provinciam ³⁹passus esset: deinde,
 quod adeo indulsisset militibus, ut nudare tegulis muros
 urbis ad tegenda hibernacula sua pateretur. referrique tegulas
 et resarciri tecta, sicut fuerant, jussit. Et Persea quidem

Redit Paul-
 lus in Ma-
 cedoniam.

^u est Crev.

32 Ante excidium] Corinthus ex-
 cisa a Mummio est, altero et vicesimo
 post hunc anno.

33 Arx inter omnia] Felicissime
 Gronovius: arx intra mania. Docet
 enim Strabo l. VIII. p. 379. Acroco-
 rinthum communi cum urbe muro
 cinctam fuisse.

34 Motus animo est] Plutarchus re-
 fert memorabile Æmilii dictum: Phi-
 dias solus, inquit, effinxisse videtur
 eum Jovem quem cecinit Homerus.

35 Privatim ac publice] Magis pla-
 ceret aut publice, quomodo legitur in
 prima editione, teste Hearnio.

36 Demetriadem quum revertit] Ma-
 lit Gronovius revertisset.

37 Possidere, qui arguebant] Eos qui
 arguebant, sive accusatores.

38 Apolloniam] Intellige Apolloniam
 Chalcidicam, sitam inter Chabrium et
 Strymona fluvios.

39 Passus est] Lege cum Gronovio
 esset.

cum majore filio Philippo, traditos A. Postumio, in custo- U. C. 585.
diam misit: filiam cum minore filio, a Samothrace adcitōs A. C. 167.
Amphipolim, omni liberali cultu habuit.

XXIX. Ipse, ubi dies venit, quo ⁴⁰adesse Amphipoli Amphipoli res Macedoniæ com-
ponit.
denos principes civitatum jusserat, literasque omnes, quæ
ubique depositæ essent, et pecuniam regiam conferri, cum
decem legatis, circumfusa omni multitudine Macedonum, in
tribunali consedit. Adsuētis regio imperio tamen novum for-
mam terribilem præbuit tribunal, ⁴¹submotor aditus, præco,
adscensus, insueta omnia oculis auribusque; ⁴²quæ vel so-
cios, nedum hostes victos, terrere possent. Silentio per
præconem facto, Paullus Latine, quæ senatui, quæ sibi ex
consilii sententia visa essent, pronunciavit: ea Cn. Octavius
prætor (nam et ipse aderat) interpretata sermone Græco
referebat. *Omnium primum liberos esse jubere Macedonas, Decretum de Macedo-
nibus.*
*habentes urbes easdem agrosque, utentes legibus suis, annuos
creantes magistratus: tributum dimidium ejus, quod pependis-
sent regibus, pendere populo Romano. Deinde in quatuor re-
giones dividi Macedoniam. unam fore et primam partem, quod
agri inter Strymonem et Nessum amnem sit: ⁴³accessurum
huic parti trans Nessum, ad orientem versum, qua Perseus
tenuisset vicos, castella, oppida, præter Ænum, et Maroneam,
et Abdera; trans Strymonem autem vergentia ad occasum,
Bisalticam omnem cum Heraclea, quam Sinticen adpellant.
Secundam fore regionem, quam ab ortu Strymo amplecteretur
amnis, præter Sinticen Heracleam et Bisaltas: ab occasu qua
Axius terminaret fluviū, additis ⁴⁴Pæonibus, qui prope Axium
flumen ad regionem orientis colerent. Tertia pars facta, quam
Axius ab oriente, Peneus amnis ab occasu, cingunt: ad septen-
trionem Bora mons objicitur. adjecta huic parti regio Pæoniæ,
qua ab occasu præter Axium amnem porrigitur: Edessa quo-
que et Bercea eodem concesserunt. Quarta regio trans Boram
montem, una parte confinis Illyrico, altera Epiro. Capita*

⁴⁰ Adesse Amphipoli jusserat] Imo Amphipolim: ut supra jussis Amphipolim adesse.

⁴¹ Summotor aditus] Lictor qui summovertet obvios, nec adire ad proconsulem sineret.

⁴² Quæ vel socios, nedum hostes victos, terrere possent] Si hæc sana sunt, habes exemplum particulæ nedum sumptæ pro non solum: quod vulgo negant rectum esse Grammatici. Sed et ipse Cicero eodem sensu illam usurpavit, l. X. ad Att. ep. 16. Tu quoniam quartana cares, et nedum morbum removisti, sed etiam gravedinem. Sic enim plurimos scriptos habere testantur omnes fere interpretes. Et rursus

Balbus et Oppius in ep. ad Cic. lib. IX. ad Att. Nedum hominum humilium, ut nos sumus, sed etiam amplissimorum virorum consilia ex eventu, non ex voluntate, a plerisque probari solent. Itaque non plane fortasse assentiendum est hac in re communi Grammaticorum opinioni.

⁴³ Accessurum huic parti trans Nessum, ad Orientem versum] Supple ex præcedentibus agrum, sive quod agri sit. *Sed melius omnino legeretur versus.

⁴⁴ Pæonibus] Hic mendum vulgatissimum insederat antiquum codicem. Legebatur nimirum Pæonis. Correxist Gronovius.

U. C. 585. *regionum, ubi concilia fierent, primæ regionis Amphipolim, secundæ Thessalonicen, tertiæ Pellam, quartæ Pelagoniam fecit. Eo concilia*⁴⁵ *suæ cujusque regionis indici, pecuniam conferri, ibi magistratus creari jussit. Pronunciavit deinde,*⁴⁶ *neque connubium, neque commercium agrorum ædificiorumque inter se placere cuicumque extra fines regionis suæ esse. Metalla quoque auri atque argenti non exerceri: ferri et æris permitti. vectigal exercentibus dimidium ejus inpositum, quod pependissent regi. Et sale invento uti vetuit. Dardanis repetentibus Pæoniam, quod et sua fuisset, et continens esset finibus suis, omnibus dare libertatem pronunciavit, qui sub regno Persei fuissent. Post non impetratam Pæoniam,*⁴⁷ *salis commercium dedit: tertiæ regioni imperavit, ut Stobos Pæoniæ deveherent, pretiumque statuit. Navalem materiam et ipsos cædere, et alios pati vetuit. Regionibus, quæ adfines barbaris essent, (excepta autem tertia, omnes erant) permisit, ut præsidia armata in finibus extremis haberent.*

XXX. Hæc, pronunciata primo die conventus, varie adfecerunt animos. Libertas præter spem data adrexit, et^u levatum annuum vectigal. Regionatim commerciis interruptis⁴⁸ ita videri lacerata, tamquam animalia in artus, alterum alterius indigentes, distracta: adeo, quanta Macedonia esset, quam⁴⁹ divisui facilis,⁵⁰ et a se ipsa quæque contempta pars esset, Macedones quoque ignorabant. Pars prima Bisaltas habet, fortissimos viros, (⁵¹trans Nessum amnem incolunt et circa Strymonem) et multas frugum proprietates, et metalla, et opportunitatem Amphipolis: quæ objecta claudit omnes ab oriente sole in Macedoniam aditus. Secunda pars celeberrimas urbes, Thessalonicen et Cassandriam, habet; ad hoc Pallenem, fertilem ac frugiferam terram: maritimas quoque opportunitates ei præbent

^u et del. Gron.

⁴⁵ *Suæ cujusque regionis]* Potius *sua*, inquit Gronovius. Vid. supra l. III. c. 22. et l. XXV. c. 17.

⁴⁶ *Neque connubium, neque commercium]* Jam olim similis lex a Romanis dicta Latinis et Hernicis, VIII. 14. IX. 43.

⁴⁷ *Salis commercium dedit]* Permisit Dardanis salem ex Macedonia mercari: quem ut facilius Dardani habere possent, imperavit tertiæ regioni, ubi nimirum maxima salis copia erat, ut Stobos deveherent, quod oppidum haud procul aberat a Dardanorum finibus.

⁴⁸ *Ita videri lacerata]* Nihil est ad quod referri possit *ita* lacerata. Lege

omnino lacerati, nempe ipsi Macedones.

⁴⁹ *Divisui facilis]* Fortasse scripsit Livius *divisu*. Sed tamen tam videtur dici posse regio *divisui facilis*, quam *cibus facillimis ad concoquendum*, quomodo locutus est Cicero, l. II. de Fin. c. 20.

⁵⁰ *Et a se ipsa quæque contempta pars]* Dubitari non potest, quin Livius scripserit, *et se ipsa quæque contenta pars esset*: id est, quam sibi ipsa quæque pars sufficeret.

⁵¹ *Trans Nessum amnem incolunt]* Imo *citra Nessum*, si reliquam Macedoniam respicias, et Romam quoque, ubi Livius scribebat.

Partes Macedoniae quatuor.

portus ad Toronen ac montem Atho, (⁵² Æneæ vocant hunc) U. C. 585. alii ad insulam Eubœam, alii ad Hellespontum opportune A. C. 167. versi. Tertia regio nobiles urbes, Edessam et Berœam et Pellam, habet, et Vettiorum bellicosam gentem: incolas quoque permultos Gallos et Illyrios, inpigros cultores. Quartam regionem Eordæi et Lyncestæ et Pelagones incolunt: juncta his Atintania, et ⁵³ Stymphalis, et Elimiotis. frigida hæc omnis, duraque cultu, et aspera plaga est: cultorum quoque ingenia terræ similia habet. ferociores eos et adcolæ barbari faciunt; nunc bello exercentes, nunc in pace miscentes ritus suos. Divisæ itaque Macedoniæ partium usibus separatis, ⁵⁴ quanta universos teneat Macedonas, formula dicta, ⁵⁵ quum leges quoque se daturum ostendisset.

XXXI. Ætoli deinde citati: in qua cognitione magis, Judicium de Ætolis. utra pars Romanis, utra regi favisset, quæsitum est, quam utri fecissent injuriam, aut accepissent. Noxa liberati interfectores: exsilium pulsus æque ratum fuit, ac mors interfectis. A. Bæbius unus est damnatus, quod milites Romanos præbuisset ad ministerium cædis. Hic eventus Ætolorum caussæ in omnibus Græciæ gentibus populisque eorum, qui partis Romanorum fuerant, inflavit ad intolerabilem superbiam animos; et obnoxios pedibus eorum subiecit, quos aliqua parte suspicio favoris in regem contigerat. Assentatorum Romanæ potentiae superbia. Tria genera principum in civitatibus erant: duo, quæ adu-
lando aut Romanorum imperium, aut amicitiam regum, sibi privatim opes obpressis faciebant civitatibus: medium unum, utrique generi adversum, libertatem et leges tuebatur. His ut major apud suos caritas, ita minor apud externos gratia erat. Secundis rebus elati Romanorum partis ejus fautores, soli tum in magistratibus, soli in legationibus erant. Hi quum frequentes et ex Peloponneso, et ex Bœotia, et ex aliis Græciæ conciliis adessent, inplevere aures decem legatorum: *Non eos tantum, qui se propalam* ⁵⁶ *per vanitatem jactassent, tamquam hospites et amicos Persei, sed multo plures alios ex occulto fuisse. reliquos per speciem tuendæ libertatis in conciliis adversus Romanos omnia instruxisse. nec aliter eas mansuras in fide gentes, nisi, fractis animis par-*

⁵² Æneæ vocant hunc] Hunc, id est, portum ad montem Atho, vocant Æneæ portum.

⁵³ Stymphalis] Probat Cellar. Geograph. Ant. I. II. c. 13. legendum esse Stymphæis, vel Stymphæa; cujus incolæ Stymphæi, qui iidem a Strabone Τυμφαῖοι appelluntur.

⁵⁴ Quanta universos teneat Macedonas] Hoc corruptum est. Emendat Sigonius: quæ universos teneret Macedonas formula dicta: * id est, forma

quædam regiminis præscripta fuit, quam non hæc aut illa pars Macedoniæ, sed universi Macedones sequi juberentur.

⁵⁵ * Quum leges quoque] Atque etiam se leges iis daturum promisit Æmilius: quod et revera exsecutus esse memoratur, infra c. 32.

⁵⁶ * Per vanitatem] Per inconsultam levitatem.

U. C. 585. *tium, aleretur confirmareturque auctoritas eorum,* ⁵⁷*qui nihil*
 A. C. 167. *præter imperium Romanorum spectarent.* Ab his editis nomi-
 Inquisitiones in eos nibus, evocati ⁵⁸litteris imperatoris ex Ætolia, Acarnaniaque,
 qui faverant Perseo. et Epiro, et Bœotia, qui Romam ad causam dicendam
 sequerentur: in Achaiam ex decem legatorum numero pro-
 fecti duo, C. Claudius et Cn. Domitius, ut ipsi edicto evo-
 carent. Id duabus de causis factum: una, quod fiduciæ
 plus animorumque esse Achæis ad non parendum credebant,
 et forsitan etiam in periculo fore Callicratem et ceteros
 criminum auctores delatoresque: altera, cur præsentibus evo-
 carent, causa erat, quod ex aliis gentibus principum literas
 deprehensas in commentariis regis habebant: in Achæis
 cæcum erat crimen, nullis eorum litteris inventis. Ætolis
 dimissis, Acarnanum citata gens: in his nihil novatum,
 nisi quod Leucas exempta est Acarnanum concilio. Qua-
 rendo deinde latius, qui publice aut privatim partium regis
 fuissent, in Asiam quoque cognitionem extendere: et ad
 Antissan in Lesbo insula diruendam, traducendos Methym-
 nam Antissæos, Labeonem miserunt; quod Antenorem,
 regium præfectum, quo tempore cum lembis circa Lesbum
 est vagatus, portu receptum commeatibus juvissent. Duo
 securi percussi viri insignes; Andronicus Andronici filius
 Ætolus, quod, patrem secutus, arma contra populum Ro-
 manum tulisset: et Neo Thebanus, ⁵⁹quo auctore societa-
 tem cum Perseo junxerant.

Principes
 Macedones
 in Italiam
 ablegati.

XXXII. His rerum externarum cognitionibus interposi-
 tis, Macedonum rursus advocatum concilium: pronuncia-
 tum, ⁶⁰*Quod ad statum Macedoniae pertinebat, senatores, quos*
Synedros vocant, legendos esse, quorum consilio respublica ad-
ministraretur. Nomina deinde sunt recitata principum Ma-
 cedonum, quos cum liberis, majoribus quam quindecim
 annos natis, præcedere in Italiam placeret. Id, prima specie
 sævum, mox adparuit multitudini Macedonum pro libertate
 sua esse factum. nominati sunt enim regis amici purpurati-
 que, duces exercituum, præfecti navium aut præsidiorum;
 servire regi humiliter, aliis superbe imperare adsueta: præ-
 divites alii, alii, quos fortuna non æquarent, his sumtibus
 pares: regius omnibus victus vestitusque: nulli civilis ani-

⁵⁷ Qui nihil præter imperium Roma-
 norum expectarent] Lege cum Gronovio,
 spectarent.

⁵⁸ Litteris imperatoris] Has litteras
 invitus dedit Æmilius, ut discimus ex
 Polybio, Legat. 94. qui testatur ei nullo
 modo placuisse calumnias illas as-
 sentatorum Romanæ potentiae, idque
 eum rebus ipsis satis significasse afir-
 mat. Vid. et nostrum supra c. 28.

⁵⁹ Quo auctore societatem cum Perseo
 junxerant] Quinam? Excidit nomen,
 vel Thebanorum, vel Bœotorum. De
 Bœotis in universum ut accipiamus,
 magis inclinat animus, ob ea quæ habet
 Livius supra l. XLII. capp. 42. et 43.
 Adde et Polyb. Legat. 63.

⁶⁰ Quod ad statum Macedoniae per-
 tinebat] Lege pertineat: siquidem hæc
 sunt verba legatorum Romanorum.

mus, neque legum neque libertatis æquæ patiens. Omnes U. C. 585. igitur, qui in aliquibus ministeriis regiis, etiam qui in mini- A. C. 167. mis legationibus fuerant, jussi Macedonia excedere, atque in Italiam ire: qui non paruisset imperio, mors denunciata. Leges Macedoniae dedit cum tanta cura, ut non hostibus Leges datæ. victis, sed sociis bene meritis, dare videretur: et quas ne usus quidem longo tempore (qui unus est legum conrector) experiendo argueret. Ab seriis rebus ludicrum, quod ex multo ante preparato, et in Asiæ civitates, et ad reges missis, qui denunciarent, et quum circumiret ipse Græciæ civitates, indixerat principibus, magno adparatu Amphipoli fecit. Nam et ⁶¹ artificum omnis generis, qui ludicram artem faciebant, ex toto orbe terrarum multitudo, et athletarum, et nobilium equorum convenit: et legationes cum victimis, et quidquid aliud Deorum hominumque caussa fieri magnis ludis in Græcia solet. Ita factum est, ut non magnificentiam tantum, sed prudentiam in dandis spectaculis, ad quæ rudes tum Romani erant, admirarentur. Epulæ quoque legationibus paratæ et opulentia et cura eadem. Vulgo dictum ipsius ferebant, et convivium instruere, et ludos parare ejusdem esse, qui vincere bello sciret.

XXXIII. Edito ludicro omnis generis, clipeisque æreis in naves inpositis, cetera omnis generis arma, cumlata in ingentem acervum, precatus Martem, Minervam, ⁶² Luamque matrem, et ceteros Deos, quibus spolia hostium dicare jus fasque est, ipse imperator, face subdita, succendit. deinde circumstantes tribuni militum pro se quisque ignes conjecerunt. Notata est in illo conventu Europæ Asiæque, undique partim ad gratulationem, partim ad spectaculum contracta multitudo, tantis navalibus terrestribusque exercitibus, ea copia rerum, ⁶³ ea vilitas annonæ; ut et privatis, et civitatibus, et gentibus, dona data pleraque ejus generis sint ab imperatore, non in usum modo præsentem, sed etiam quod domos aveherent. Spectaculo fuit ei, quæ venerat, turbæ non scenicum magis ludicrum, non certamina hominum, aut curricula equorum, quam præda Macedonica omnis, ut viseretur, exposita statuarum, tabularumque, textilium, et vasorum ex auro et argento et ære et ebore ⁶⁴ factorum ingenti cura in ea regia: ut non in præsentem modo speciem, qualibus referta regia Alexandriae erat, sed in perpetuum usum fierent. Hæc, in classem in-

Munificentia Paulli.

⁶¹ Artificum] Vid. not. 2. ad l. V. Sigonio. Prius ea utilitas.

c. 1. ⁶⁴ Factorum ingenti cura in ea regia] Quæ vasa facta erant ingenti cura in regia Pellæ. * Huic opponitur mox, in iis quæ sequuntur, regia Alexandriae.

⁶² Luamque matrem] Sic recte Turnebus, quum prius legeretur Lunam.

Vid. not. 2. ad l. VIII. c. 1.

⁶³ Ea vilitas annonæ] Hoc debetur

U. C. 585. posita, devehenda Romam Cn. Octavio data. Paullus, be-
 A. C. 167. nigne legatis dimissis, transgressus Strymonem, mille pas-
 suum ab Amphipoli castra posuit: inde profectus, Pellam
 quinto die pervenit. Prætergressus urbem, ad Spelæum
 (quod vocant) biduum moratus, P. Nasicam, et Q. Maxi-
 mum filium cum parte copiarum ad depopulandos Illyrios,
 qui Persea juverant bello, misit, jussos ad Oricum sibi ob-
 currere: ipse, Epirum petens, quintisdecimis castris Passa-
 ronem pervenit.

Epiri præda
 data exer-
 citui.

XXXIV. Haud procul inde Anicii castra aberant. ad
 quem literis missis, ne quid ad ea, quæ fierent, moveretur;
senatum prædam Epiri civitatum, quæ ad Persea defecissent,
exercitui dedisse, submissis centurionibus in singulas urbes,
 qui se dicerent ad præsidia deducenda venisse, ut liberi
 Epirotæ, sicut Macedones, essent, denos principes ex sin-
 gulis evocavit civitatibus: quibus, quum denunciasset, ut
 aurum atque argentum in publicum proferretur, per omnes
 civitates cohortes dimisit. ante in ultiores, quam in pro-
 piores, profecti, ut uno die in omnes perveniretur. Edita
 tribunis centurionibusque erant, quæ agerentur: mane omne
 aurum argentumque conlatum: hora quarta signum ad di-
 ripiendas urbes datum est militibus: tantaque præda fuit,
 ut in equitem ⁶⁵quadringeni denarii, peditibus duceni divi-
 derentur, centum quinquaginta millia capitum humanorum
 abducerentur. Muri deinde direptarum urbium diruti sunt:
 ea fuere oppida circa septuaginta. Vendita præda omnium,
 de ea summa militi numeratum est. Paullus ad mare
 Oricum descendit, nequaquam, ut ratus erat, expletis mili-
 tum animis: qui, tanquam nullum in Macedonia gessissent
 bellum, expertes regiæ prædæ esse indignabantur. Orici
 quum missas cum Scipione Nasica Maximoque filio copias
 invenisset, exercitu in naves inposito, in Italiam trajecit. Et
 post paucos dies Anicius, conventu reliquorum Epirotarum
 Acarnanumque acto, jussisque in Italiam sequi principibus,
 quorum cognitionem caussæ reservarat, et ipse, navibus
 expectatis, quibus usus Macedonicus exercitus erat, in
 Italiam trajecit. Quum hæc in Macedonia Epiroque gesta
 sunt, legati, qui cum Attalo ad finiendum bellum inter Gallos
 et regem Eumenem missi erant, in Asiam pervenerunt.
 Induciis per hiemem factis, et Galli domos ⁶⁶abierant^x, et
 rex in hiberna concesserat Pergamum, gravique morbo æger
 fuerat. ⁶⁷Ver primum ex domo excivit: jamque Synnada

Paullus in
 Italiam tra-
 jecit, ut et
 Anicius.

^x abierunt Gron.

⁶⁵ Quadringeni denarii] Marcae ar-
 genti nostrates sex, uncia 2. Duceni.
 Marcae 3. uncia 1.

⁶⁶ Abierant] Sic bene prima editio
 et Sigonius. In Gronovianis editioni-

bus legitur abierunt.

⁶⁷ Ver primum ex domo excivit] Satis
 intelligitur hæc dici de Gallis. Res
 tamen clarior esset, si eorum nomen
 diserte exprimeretur.

pervenerant, quum Eumenes ad Sardes undique exercitum U. C. 385. contraxerat. Ibi et Romani Solovettium ducem Gallorum A. C. 167. Symnadis adlocuti, et Attalus cum eis profectus; sed castra Gallorum intrare eum non placuit, ne animi ex disceptatione irritarentur. P. Licinius cum regulo Gallorum est locutus, ⁶⁸ retulitque, ferociorem eum deprecando factum. ut mirum videri posset, inter tam^y opulentos reges, Antiochum Ptolemæumque, tantum legatorum Romanorum verba valuisse, ut extemplo pacem facerent; apud Gallos nullius momenti fuisse.

XXXV. Romam primum reges captivi, Perseus et Gentius, in custodiam cum liberis abducti; dein turba alia captivorum: tum quibus Macedonum denunciatum erat, ut Romam venirent, principumque Græciæ. nam hi quoque non solum præsentibus exciti erant, sed etiam, si qui apud reges esse dicebantur, literis arcessiti sunt. Paullus ipse Paullus Romanam appellit, dein Anicius, et Octavius. post dies paucos regia nave ingentis magnitudinis, quam sexdecim versus remorum agebant, ornata Macedonicis spoliis, non insignium tantum armorum, sed etiam regionum textilium, adverso Tiberi ad urbem est subvectus, completis ripis obviam effusa multitudo. Paucos post dies Anicius et Octavius classe sua advecti. Tribus iis omnibus decretus est ab senatu triumphus: mandatumque Q. Cassio prætori, cum tribunis plebis ex auctoritate Patrum ageret, rogationem ad plebem ferrent, ut iis, quo die urbem triumphantes inveherentur, imperium esset. Intacta invidia media sunt: ad summa ferme tendit. nec de Anicii, nec de Octavii triumpho dubitatum est: Paullum, cui ipsi quoque Triumphus iis decretus a senatu. se comparare erubuissent, obtrectatio carpsit. Antiqua disciplina milites habuerat; de præda parcius, quam speraverant ex tantis regiis opibus, dederat nihil relicturis^z, (si aviditati indulgeretur) quod in ærarium deferret. Totus Macedonicus exercitus imperatori erat neglegenter adfuturus comitiis ferendæ legis. Sed eos Ser. Sulpicius Galba, qui tribunus militum secundæ legionis in Macedonia fuerat, privatim imperatori inimicus, prensando ipse, et per suæ legionis milites sollicitando, stimulaverat, ut frequentes ad suffragium adessent: *Imperiosum ducem et* ⁶⁹ *malignum antiquando rogationem, quæ de triumpho ejus ferretur, ulciscerentur. plebem urbanam secuturam esse militum judicia. Pecuniam illum dare non potuisse,* ⁷⁰ *militem honorem dare posse? ne speraret ibi fructum gratiæ, ubi non meruisset.*

^y tam del. Gron. Crev. ^z relicturus Eæd.

68 Retulitque ferociorem] Vid. quæ hoc loco variant admodum doctissimo-annotavimus supra ad c. 20. rum quoque interpretum sententiæ.

69 Malignum] Nimis parcum.

Nobis nihil melius videtur, quam quod

70 Militem honorem dare posse] De Sigonio placuit: militem honore dare

U. C. 585.
A. C. 167.

Ser. Galba
dissuadet
legem de
triumpho
Paulli.

XXXVI. His incitatis, quum in Capitolio rogationem eam Ti. Sempronius tribunus plebis ferret, ⁷¹ et privatis lege dicendi locus esset, nec^a ad suadendum, ut in re minime dubia, quisquam procederet; Ser. Galba repente processit, et a tribuno postulavit, *Ut, quoniam hora jam octava dici esset, nec satis temporis ad demonstrandum haberet, cur L. Æmilius non juberent triumphare, in posterum diem differrent, et mane eam rem agerent. Integro sibi die ad causam eam orandam opus esse. Quum tribunus dicere eo die, si quid vellet, juberet, in noctem rem dicendo extraxit, referendo admonendoque, Exacta acerbæ munia militiæ; plus laboris, plus periculi, quam desiderasset res, injunctum; contra in præmiis, in honoribus, omnia artata. militiamque, ⁷² si talibus succedat ducibus, horridiorem asperioresque bellantibus; eandem victoribus inopem atque inhonoratam futuram. Macedonas in meliore fortuna, quam milites Romanos, esse. Si frequentes postero die ad legem antiquandam adessent, intellecturos potentes viros, non omnia in ducis, aliquid et in militum manu esse. His vocibus incitati, postero die milites tanta frequentia Capitolium compleverunt, ut aditus nulli præterea ad suffragium ferendum esset. Intro vocatæ primæ tribus quum antiquarent, concursus in Capitolium principum civitatis factus est, Indignum facinus esse, clamitantium, L. Paullum, tanti belli victorem dispoliari^b triumpho. obnoxios imperatores tradi licentiæ atque avaritiæ militari: ⁷³ in uno nimis se per ambitionem peccare. Quid, si domini milites imperatoribus inponantur? In Galbam pro se quisque probra ingerere. Tandem, hoc tumultu sedato, M. Servilius, qui consul et magister equitum fuerat, ut de integro eam rem agerent, ab tribunis petere, dicendique sibi ad populum potestatem facerent. Tribuni, quum ad deliberandum secessissent, victi auctoritatibus principum, de integro agere cœperunt, revocatuosque se easdem tribus renunciarunt, si M. Servilius alique privati, qui dicere vellent, dixissent.*

^a [nec] Crev. ^b dispoliari Gron. Crev.

non posse. Intellige autem non posse militem, quia non vult; quemadmodum imperatorem arguit Galba jactasse non posse se pecuniam dare, quum revera nollet.

⁷¹ Et privatis lege dicendi locus esset, nec ad suadendum] Particula nec merito addita a Sigonio est. Recte quoque Gronovius monet legendum, et privatis de lege dicendi locus esset, id est, suadendi dissuadendive legem. Denique quum vetus exemplar habuerit, ut in re minime dubia si quisquam, idem Gronovius suspicatur, ut in re minime dubiosa, quisquam: et firmat conjecturam suam auctoritate Gellii,

qui voce dubiosus usus est non semel. At nos illa auctoritas non frangit, nec facile ex sequiore ævo ductam vocem in Livium admittimus.

⁷² Si talibus succedat ducibus] Si hæc sana sunt, sensus erit: si talibus ducibus res prospere succedant, si tales duces honore et præmiis augeantur.

⁷³ In uno nimis se per ambitionem peccare] Amplectimur emendationem Gronovii: ultro nimis sæpe per ambitionem peccari. Ultro, id est, etiam quum nihil cogat. Ambitionem intellige, ut sæpe alias, pravam et intempestivam gratiæ vulgi captationem.

XXXVII. Tum Servilius: *Quantus imperator L. Æmilius fuerit, Quirites, si ex alia re nulla æstimari possit, vel hoc satis erat, quod, quum tam scditiosos et leves milites, tam nobilem, tam temerarium, tam eloquentem ad instigandam multitudinem inimicum in castris haberet, nullam in exercitu seditionem habuit. Eadem severitas imperii, quam nunc oderunt, tunc eos continuit. Itaque, antiqua disciplina habiti,*⁷⁴ *neque fecerunt. Ser. quidem Galba, si in L. Paullo accusando tirocinium ponere, et documentum eloquentiæ dare voluit, non triumphum impedire debuit, quem, si nihil aliud, senatus justum esse judicaverat: sed*⁷⁵ *postero die, quam triumphatum est, privatum eum^c visurus esset, nomen deferret, et legibus interrogaret; aut serius paullo, quum primum magistratus ipse cepisset, diem diceret, inimicum ad populum accusaret. Ita et pretium recte facti triumphum haberet L. Paullus pro egregie bello gesto; et pœnam, si quid et vetere gloria sua et nova indignum fecisset. Sed videlicet,*⁷⁶ *cui crimen nullum, nullum^d probrum dicere poterat, ejus obtrectare laudes voluit. Diem integrum hesterno die ad accusandum L. Paullum petiit: quatuor horas, quantum supererat diei, dicendo absumsit. Quis umquam tam nocens reus fuit, cujus vitia vitæ tot horis expromi non possent? Quid interim objecit, quod L. Paullus, si causam dicat, negatum velit? Duas mihi aliquis conciones parumper faciat: unam militum Macedonicorum; puram alteram, integrioris judicii,*⁷⁷ *et a favore et odio, universo judicante populo Romano. Apud concionem togatam et urbanam prius*⁷⁸ *reus agatur. Quid apud Quirites Romanos, Ser. Galba, diceres?* ⁷⁹ *illa enim tibi tota abscisa oratio esset: "in statione severius et intentius institisti; vigiliæ acerbius et "diligentius circumitæ sunt;* ⁸⁰ *operis plus, quam antea, fecisti, "quum ipse imperator et exactor circumires; eodem die et iter*

U. C. 585.
A. C. 167.
Servilii oratio pro triumpho.

^c eum l. cum Gron. Crev. ^d [nullum] Crev.

⁷⁴ Neque fecerunt] Rescribit Alb. Rubenius, assentiente Gronovio, tunc quieverunt: quæ conjectura eo probabilior est, quod præcedit vox habiti, cujus duæ ultimæ litteræ potuerunt absorbere duas a quibus incipit tunc.

⁷⁵ Postero die quam triumphatum est, privatum quum visurus esset] Reposuit Sigonius cum pro eum. Sed et muta cum Gronovio est in et: postero die quam triumphatum, et privatum cum visurus esset.

⁷⁶ Cui crimen nullum, nullum probrum dicere poterat] Nullum semel tantum in vetusto codice erat. Geminauit Sigonius. Sed et mallems cujus nullum crimen.

⁷⁷ Et a favore et odio] Legimus et a favore et ab odio.

⁷⁸ Reus agatur] Haud videmus, cur

hoc displicuerit Mureto, qui dubitanter quidem, sed tamen subjicit: res agatur. Sic agit hoc loco Servilius, quasi Paullus a Galba accusaretur ad populum.

⁷⁹ * Illa enim] Pronomen illa intelligi debet de iis quæ sequuntur. Sensus est: jam nihil omnino diceret ex iis quæ mox memoraturus sum: frustra in eum hæc jaceres: in statione severius et diligentius institit, etc.

⁸⁰ Operis plus, quam antea, fecisti, quum ipse imperator . . . circumires] Toto hoc in loco aliquid vitiatum est. Quæ enim in secunda persona dicuntur, alia ad imperatorem spectant, alia ad militem. Libentius mutaremus verba ad imperatorem pertinentia, legeremusque: institit, circumiret, ductus es.

U. C. 585. "*fecisti, et in aciem ex itinere duxisti. Ne victorem quidem te*
 A. C. 167. "*adquiescere passus est: statim ad persequendos hostes duxit.*
"Quum te præda partienda locupletem facere posset, pecuniam
"regiam translaturus in triumpho est, et in ærarium laturus."
Hæc sicut ad militum animos stimulandos aliquem aculeum ha-
bent, qui parum licentiæ, parum avaritiæ suæ inservitum cen-
sent; ita apud populum Romanum nihil valissent: qui, ut
vetera atque audita a parentibus suis non repetat, quæ ambitione
imperatorum clades acceptæ sint, quæ severitate imperii victoriæ
partæ, proximo certe Punico bello, quid inter M. Minucium
magistrum equitum et Q. Fabium Maximum dictatorem inter-
fuerit, meminit. ⁸¹ *Itaque accusatorem id scire potuisse, et*
supervacaneam defensionem Paulli fuisse. Transeat ad alte-
ram concionem: nec Quirites vos, sed milites videor adpellatu-
rus, si nomen hoc saltem ruborem incutere, et verecundiam ali-
quam imperatoris violandi adferre possit.

XXXVIII. *Equidem ipse aliter adfectus animo sum, qui*
apud exercitum mihi loqui videar, quam paullo ante eram, quum
ad plebem urbanam spectabat oratio. ⁸² *Quid etiam dicitis,*
milites? Aliquis est Romæ, præter Persea, qui triumphari de
Macedonibus nolit? et eum non iisdem manibus discerpitis, qui-
bis Macedonas vicistis? Vincere vos prohibuisset, si potuisset,
qui triumphantes urbem inire prohibet. Erratis, milites, si
triumphum imperatoris tantum, et non militum quoque et uni-
versi populi Romani, esse decus censetis. ⁸³ *Non unius hoc*
Paulli. Multi etiam, qui ab senatu non impetrarunt triumphum,
in monte Albano triumpharunt. Nemo L. Paullio magis eripere
decus perfecti belli Macedonici potest, quam C. Lutatius primi
Punici belli, quam P. Cornelio secundi, ⁸⁴ *quam illis, qui post*
eos triumphaverunt. *Nec L. Paullum minorem aut majorem*
imperatorem triumphus faciet. militum magis in hoc universi-
que populi Romani fama agitur. primum ⁸⁵ *ne invidiæ et ingrati*
animi adversus clarissimum quemque civem opinionem habeat, et
imitari in hoc populum Atheniensem, lacerantem invidia princi-
pes suos, videatur. Satis peccatum in Camillo a majoribus vestris
est, quem tamen ante receptam per eum a Gallis urbem viola-

* quam [decora cuique sua] illis qui [ante postve eos] triumphaverunt. Crev.

⁸¹ *Itaque accusatorem*] Hic aliquid est quod offendant. Legit Gronovius: *itaque et accusator id scire potuisset, et supervacanea. Paulli defensio fuisset.* Nos aliquid Livio dignius desideramus.

⁸² *Quid etiam dicitis*] Lege cum Mureto, quid enim.

⁸³ *Non unius hoc Paulli. Multi etiam . . in monte Albano triumpharunt*] Hæc manca esse cuivis patet. Credi-

mus aliqua excidisse, et asteriscum apponendum esse post nomen *Paulli*.

⁸⁴ *Quam decora cuique sua illis qui ante postve eos triumphaverunt*] Hunc locum in vetere exemplari mutilum, utcumque expletum habes ex Gronovii fere sententia. Vetus scriptura nihil aliud habuit, nisi quam illis qui triumphaverunt.

⁸⁵ *Ne invidiæ et ingrati animi*] Mallemus invidi.

runt : satis insuper a vobis in *P. Africano*. *Literni domicilium* U. C. 585. et sedem fuisse domitoris *Africae* ! ⁸⁶ *Literni sepulcrum ostendi* ! A. C. 167. *Erubescamus*, gloria si par illis viris *L. Paullus*, injuria vestra exaequetur. Hæc igitur primum infamia deleatur, fœda apud alias gentes, damnosa apud nostros. Quis enim aut *Africani*, aut *Paulli*, similis esse in ingrata et inimica bonis civitate velit ? Si infamia nulla esset, et de gloria tantum ageretur, qui tandem triumphus non communem nominis *Romani* gloriam habet ? Tot de *Gallis* triumphi, tot de *Hispanis*, tot de *Pœnis*, ipsorum tantum imperatorum, an populi *Romani*, dicuntur ? Quemadmodum non de *Pyrrho* modo, nec de *Hannibale*, sed de *Epirotis* *Karthaginiensibusque* triumphi acti sunt ; sic non *M. Curius* tantum, nec *P. Cornelius*, sed *Romani* triumpharunt. Militum quidem propria est caussa ; qui et ipsi laureati, et quisque donis, quibus donati sunt, insignes, ⁸⁷ triumphum nomine cient, suasque et imperatoris laudes canentes per urbem incedunt. Si quando non deportati ex provincia milites ad triumphum sint, fremunt : et tamen tum quoque se absentes, quod suis manibus parta victoria sit, triumphare credunt. Si quis vos interroget, milites, ad quam rem in *Italiam* deportati, et non statim, confecta provincia, dimissi sitis ? quid *Romam* frequentes sub signis veneritis, quid moremini hîc, et non diversi domos quisque abeat vestras ? quid aliud respondeatis, quam vos triumphantes videri velle ? ⁸⁸ Vos certe victores conspici velle debebatis.

XXXIX. Triumphatum nuper de *Philippo*, patre hujus, et de *Antiocho* est. ambo regnabant, quum de his triumphatum est. De *Perseo* capto, in urbem cum liberis abducto, non triumphabitur ? Quod si in curru scandentes *Capitolium*, auratos purpurosque, ex inferiore loco *L. Paullus* in turba togatorum unus privatus interroget : *L. Anici*, *Cn. Octavi*, utrum vos digniores triumpho esse, an me, censetis ? currum ei cessuri, et præ pudore videntur insignia ipsi sua tradituri. Et vos Gentium, quam *Per-*

⁸⁶ *Literni sepulcrum ostendi* ! *Erubescamus*, gloria si par] Hæc parum sana esset monet *Gronovius*, et in emendando multum audet. Sic enim hæc omnia refugit : satis insuper nos in *P. Africano*, *Literni domicilium* et sedem fuisse domitoris *Africae*, *Literni sepulcrum ostendi*, *erubescimus*. Gloriam par illis viris *L. Paulus*, injuria etiam vestra exaequabitur ? Nobis hæc emendatio minime blanditur. Malumus locum intactum relinquere. Tantummodo notam admirationis addidimus, ut hic esse sensus intelligatur : Quam pudendum nobis est, *Literni domicilium* et sedem fuisse domitoris *Africae* ! *Literni sepulcrum ostendi* ! Non raro

per vehementem affectum supprimitur integrum orationis membrum. *Virgil.* *Æn.* l. I. *Mene Iliacis occumbere campis Non potuisse !*

⁸⁷ *Triumphum nomine cient*] Inclamantes sæpius, *Io triumphe*. *Horatius*, *Od.* 2. l. IV. *io triumphe*, *Non semel decimus, io triumphe*, *Civitas omnis*.

⁸⁸ Vos certe victores conspici velle debebatis] *Insulsa* et ingrata repetitio. Non possumus credere hæc sic a *Livio*, sine ulla necessitate, sine ullo lepore, inculcata esse. Vel totum hoc deleri oportet, vel alio rejici. Sed quonam apte transferri possit, non satis certo reperimus.

U. C. 585. *sea, duci in triumphum mavultis, Quirites, et de accessione potius belli, quam de bello, triumphari? Et legiones ex Illyrico laureatæ urbem inibunt, et navales socii? Macedonicæ legiones, suo abrogato, triumphos alienos spectabunt?* ⁸⁹ *Quid deinde tam opimæ prædæ, tam opulentæ victoriæ spoliis fiet? Quonam abdentur illa tot millia armorum, detracta corporibus hostium? an in Macedoniam remittentur? Quo signa aurea, marmorea, eburnea, tabulæ pictæ, textilia, tantum argenti cælati, tantum auri, tanta pecunia regia? An noctu, tamquam furtiva, in ærarium deportabuntur? Quid illud spectaculum maximum, nobilissimus opulentissimusque rex captus, ubi victori populo ostendetur? Quos Syphax rex captus, accessio Punici belli, concursus fecerit, plerique meminimus. Perseus rex captus, Philippus et Alexander filii regis, tanta nomina, subtrahentur civitatis oculis? Ipsum L. Paullum, bis consulem, domitorem Græciæ, omnium oculi conspiciere urbem curru ingredientem avent. Ad hoc fecimus consulem, ut bellum,* ⁹⁰ *per quadriennium ingenti etiam pudore nostro tractum, perficeret. cui sortito provinciam, cui proficiscenti præsagientibus animis victoriam triumphumque destinavimus, ei victori triumphum negaturi? et quidem non homines tantum, sed Deos etiam suo honore fraudaturi? Diis quoque enim, non solum* ⁹¹ *hominibus, debetur. Utrum majores vestri omnium magnarum rerum et principia exorsi ab Diis sunt,* ⁹² *et finem eum statuerunt? Consul, proficiscens, prætorve,* ⁹³ *paludatis lictoribus, in provinciam et ad bellum, vota in Capitolio nuncupat: victor, perpetrato eodem, in Capitolio triumphans ad eosdem Deos, quibus vota nuncupavit, merita dona populi Romani traducit. pars non minima triumphi est victimæ præcedentes; ut adpareat, Diis grates agentem imperatorem ob rempublicam bene gestam redire. Omnes illas victimas,* ⁹⁴ *quas traducendas in triumpho vindicavit, alias alio cædente, mactate. illas quidem epulas senatus, quæ nec privato loco, nec publico profano, sed in Capitolio eduntur,* ⁹⁵ *utrum hominum voluptatis caussa, an Deorum hominumque, auctore Scr. Galba, turbaturi estis? L. Paulli triumpho portæ claudentur? Rex Macedonum Perseus cum liberis et turba alia captivorum,*

⁸⁹ Quid deinde tam opimæ prædæ, tam opulentæ victoriæ spoliis fiet? Merito rescribit Gronovius tam opima prædæ: quomodo et dedit Sigonius in editione tertia, teste Hearnio.

⁹⁰ Per quadriennium] Imo per triennium. Vid. not. 7. ad c. 41. infra.

⁹¹ Hominibus debetur. Utrum majores] Scribe cum Gronovio: Diis quoque enim, non solum hominibus debetur triumphus. Majores vestri.

⁹² Et finem eum statuerunt] Nempe deos.

⁹³ Paludatis lictoribus] Emendat

Gronovius, paludatus cum lictoribus. Vid. not. 46. ad l. XLI. c. 10.

⁹⁴ Quas traducendas in triumpho, vindicavit] Vitium manifestum. Gronovius legendum putat, quas traducendas in triumpho locavit: satis belle, si modo intelligatur Paullus victimas non modo traducendas in triumpho, sed et præbendas locasse.

⁹⁵ Utrum hominum voluptatis caussa, an deorum hominumque] Non hæc sincera nobis videntur. Fortasse legere possimus: non hominum voluptatis caussa, sed deorum honoris.

spolia Macedonum, citra flumen relinquentur? L. Paulus U.C. 585. *privatus, tamquam rure rediens, a porta domum ibit.* ⁹⁶ *Et* A.C. 167. *tu, centurio, miles, quid de imperatore Paulo senatus decreverit^f potius, quam quid Ser. Galba fabuletur, audi: et hoc dicere me potius, quam illum, audi. Ille nihil, præterquam loqui, et ipsum maledice ac maligne, didicit: ego ter et vices cum hoste per provocationem pugnavi: ex omnibus, cum quibus manum conserui, spolia retuli. insigne corpus honestis cicatricibus, omnibus adverso corpore exceptis, habeo. Nudasse deinde se* ^{Servilius nudat corpus et vulnera ostendat.} *dicitur, et, quo quæque bello vulnera accepta essent, retulisse. quæ dum ostendat, adaperitis forte, quæ velanda erant, tumor inguinum proximis risum movit. Tum, Hoc quoque, quod ridetis, inquit, in equo dies noctesque persedendo habeo: nec magis me ejus, quam cicatricum harum, pudet pœnitetque; quando numquam mihi inpedimento ad rempublicam bene gerendam domi militiæque fuit. Ego hoc ferro sæpe vexatum corpus vetus miles adolescentibus militibus ostendi. Galba nitens et integrum denudet. Revocate, si videtur, tribuni, ad suffragium tribus; ego ad vos, milites,*

* * *

XL. Summam omnis captivi auri argentique translati ⁹⁷sestertiūm millies ducenties fuisse, Valerius Antias tradit: ⁹⁸quæ haud dubie major aliquanto summa ⁹⁹ex numero plaustrorum ponderibusque auri, argenti, generatim ab ipso scriptis, efficitur. Alterum tantum aut in bellum proximum

^f decrevit Gron. Crev.

⁹⁶ *Et tu, centurio, miles]* Lege cum Gronovio: *At tu, centurio, miles, quid senatus decreverit . . . audi.* In iis quæ sequuntur, et hoc dicere me potius quam illum audi, facile pateremur recidi hæc verba, hoc dicere, tanquam nec satis clara, et inutilia.

⁹⁷ *Sestertiūm millies ducenties]* Id est, sestertios 120000000. libras argenti pondo Romanas 300000. marcas nostrates 468750.

⁹⁸ *Quæ haud dubie major aliquanto summa]* Lege cum Gronovio *qua.* Ceterum quod hic observat Livius, summam a Valerio Antiæ notatam minorem justo esse, id adstruitur ex ceteris quoque scriptoribus. Ex Plutarcho, ut videre licet in iis quæ ex illo desumpta inseruimus supplementi loco, solum aurum argentumque signatum ab illa summa non multum abit. Velleius l. I. scribit Æmilium bis millies centies ærario intulisse. Plinius l. XXXIII. c. 3. bis millies trecenties. Sic enim legendum esse contendit Clar. Harduinus. Et sane maximam fuisse

illam pecuniam necesse est, quæ populo Romano finem attulerit tributorum, ut habet Cic. l. II. de Off. n. 76. cui adstipulantur Plinius loco memorato, et Plutarchus in Paulo. Cave tamen mutes in Livio notam numeri, quod voluit Gronovius. Ideo enim carpit Valerium noster, quia numerum parum accurate notatum iudicavit.

⁹⁹ *Ex numero plaustrorum]* Non est verisimile plaustris aurum argentumque transvectum: nec ita Plutarchus, qui et signatos nummos, et omnia aurea argenteaque vasa ab hominibus gestata esse memorat. Ergo libenter cum Perizonio reponeremus *Philippeorum*; vel, quomodo magis placet Jac. Gronovio, *ph. aureorum*, qua ex scriptura facile vulgata manare potuit. Certe frequens usus *Philippeorum* apud Græcas et Asiaticas nationes; frequens item eorum mentio in triumphis quos Romani ex illis gentibus egerunt. Vid. supra XXXIV. 52. XXXVII. 59. XXXIX. 5. etc.

U. C. 585. absumentum, aut in fuga, quum Samothracen peteret, dissipatum tradunt: eoque id mirabilius erat, quod tantum pecuniæ intra triginta annos post bellum Philippi cum Romanis, partim ex fructu metallorum, partim ex vectigalibus aliis, coacervatum fuerat. Itaque admodum inops pecuniæ Philippus, Perseus contra prædives, bellare cum Romanis cœpit. ¹Ipse postremo Paullus in curru magnam, quum dignitate alia corporis, tum senecta ipsa, majestatem præ se ferens: post currum inter alios inlustres viros filii duo, Q. Maximus ²et P. Scipio: deinde equites turmatim, et cohortes peditum suis quæque ordinibus. Pediti in singulos ³dati centeni, duplex centurioni, triplex equiti. tantum pediti daturum fuisse credunt, et pro rata aliis, si aut non refragati honori ejus fuissent, aut benigne, hac ipsa summa nunciata, adclamassent. Sed non Perseus tantum per illos dies documentum humanorum casuum fuit, in catenis ante currum victoris ducis per urbem hostium ductus; sed etiam victor Paullus, auro purpuraque fulgens. Nam duobus e filiis, quos, duobus datis in adoptionem, solos nominis, sacrorum, familiæque hæredes retinuerat domi, minor, ferme duodecim annos natus, quinque diebus ante triumphum, major, quatuordecim annorum, triduo post triumphum decessit: quos prætextatos curru vehi cum patre, sibi ipsos similes prædestinantes triumphos, oportuerat. Paucis post diebus, data a M. Antonio tribuno plebis concione, quum de suis rebus gestis more ceterorum imperatorum disseruisset, memorabilis ejus oratio et digna Romano principe fuit.

Oratio Æmiliæ ad populum. **XLI.** *Quamquam et quam feliciter rempublicam administram, et quod duo fulmina domum meam per hos dies perculerint, non ignorare vos, Quirites, arbitror, quum specta-*

¹ Ipse postremo Paullus] Fortasse quis crediderit nos nimia emendandi prurigne laborare. Sed tamen credimus hic ordinem narrationis a librariis corruptum esse. Secundo enim die translatus fuerat aurum et argentum. Tertio Perseus et captivi ante currum victoris ducti sunt. Igitur verisimile non est, Livium post mentionem Persei factam, antequam de Paulo qui proxime sequebatur diceret, reliquisse descriptionem incedentis pompæ, ut de summa auri argentique captivi, quod pridie translatus fuerat, de divitiis Persei dissereret, ac tum denique ad Paullum reverteretur. Si quid hic videmus, tota hæc periodus, *Ipse postremo Paullus*, usque ad hæc verba et cohortes peditum suis quæque ordinibus, præcedere debet. Subjungenda postea *et Summam omnis captivi auri*

argenti . . . bellare cum Romanis cœpit. Unde transilemus ad hæc verba *Pediti in singulos*.

² Et P. Scipio] Prænomen adjecit Sigonius.

³ Dati centeni] Deest vox *denarii*. Centeni denarii sunt uncie nostrates duodecim cum semuncia. In iis quæ sequuntur, assentimur Gronovio et Mureto reponentibus, *alterum tantum pediti daturum fuisse credunt, et pro rata aliis*: id est, duenos pediti, quadringenos centurioni, sexcentenos equiti. Cum iisdem quoque legimus *hac ipsa summa pronunciata*. Cicero pro Cluent. n. 78. *suppressam esse ab eo pecuniam, quam pro reo pronunciasset*.

⁴ Et quod duo fulmina] Merito emendat Gronovius: et quæ duo fulmina,

*culo vobis nunc triumphus meus, nunc funera liberorum meorum fuerint; tamen paucis, quæso, sinatis me cum publica felicitate comparare eo, quo debeo, animo privatam meam fortunam. Profectus ex Italia, classem a Brundisio sole orto solvi; nona dici hora cum omnibus meis navibus Coregram tenui. Inde quinto die Delphis Apollini pro me, exercitibusque, et classibus ⁵ lustra sacrificavi. A Delphis quinto die in castra perveni: ubi exercitu accepto, mutatis quibusdam, quæ magna impedimenta victoriæ erant, progressus, quia inexpugnabilia castra hostium erant, neque cogi pugnare poterat rex, inter præsidia ejus ⁶ saltum ad Petram evasi, et, ad pugnam rege coacto, acie vici: Macedoniam in potestatem populi Romani redegei, et, quod bellum ⁷ per quadriennium quatuor ante me consules ita gesserunt, ut semper successoribus traderent gravius, id ego quindecim diebus perfeci. Aliarum deinde secundarum rerum velut proventus secutus. civitates omnes Macedoniæ se dediderunt; gaza regia in potestatem venit; rex ipse, tradentibus prope ipsis Diis, in templo Samothracum cum liberis est captus. Mihi quoque ipsi nimia jam fortuna mea videri, eoque suspecta esse. Maris pericula timere cœpi, in tanta pecunia regia in Italiam trajicienda, et victore exercitu transportando. Postquam omnia secundo navium cursu in Italiam pervenerunt, neque erat, quod ultra precarer, illud optavi, ut, quum ex summo retro volvi fortuna consuesset, mutationem ejus domus mea potius, quam respublica, sentiret. Itaque ⁸ defunctam esse fortunam publicam mea tam insigni calamitate spero; quod triumphus meus, velut ad ludibrium casuum humanorum, duobus funeribus liberorum meorum est interpositus. Et, quum ego et Perseus nunc nobilia maxime sortis mortalium exempla spectemur, ille, qui ante se captivos captivus ipse duci liberos vidit, incolumes tamen eos habet: ego, qui de illo triumphavi, ab alterius funere filii ⁹ curru in ****

⁵ Lustra sacrificavi] Annotat Sigonius nusquam legi apud scriptores antiquos lustra sacrificare. Præterea non potuisse Æmilium lustrare Delphis exercitum, quem nondum acceperat. Itaque legit: pro me, exercitibusque et classibus vestris sacrificavi.

⁶ Saltum ad Petram] Locus vocatur Pythium, supra l. XLIV. c. 35. Plut. in Æmilio, ubi saltum hunc superatum narrat, utrumque nomen conjungit, τὴν (εἰς ὁλὴν) παρὰ τὸ Πύθιον καὶ τὴν Πίτραν.

⁷ Per quadriennium quatuor ante me consules] Mirum videri debet, et supra c. 39. et hic rursus perperam numerari annos quibus bellum adversus Persea gestum est. Constat enim, ut

quod maxime, ex præcedentibus libris, tres tantum consules ante Æmilium Paullum per triennium hoc bellum administrasse, nempe P. Licinium Crassum, A. Hostilium Mancinum, Q. Marcium Philippum. Credere vix audemus hunc errorem esse a Livio. Incusemus igitur corruptoris perviciam.

⁸ Defunctam esse fortunam publicam] Liberam et immunem factam esse fortunam publicam ab omni malorum metu ac periculo, per meam calamitatem; in meam scilicet domum verso quidquid calamitatis, in compensationem nimis lætarum rerum, impendere Reipublicæ poterat.

⁹ Curru in Capitolium, ex Capitolio

U. C. 585. *ex Capitolio prope⁸ jam expirantem veni: neque ex tanta*
 A. C. 167. *stirpe liberum superest, qui L. Æmilii Paulli nomen ferat.*
Duos enim, tamquam ex magna progenie liberorum in adoptio-
nem datos, Cornelia et Fabia gens habent; Paulli in domo,
præter se, nemo superest. Sed hanc cladem domus meæ vestra
felicitas et secunda fortuna publica consolatur.

XLII. Hæc, tanto dicta animo, magis confudere audien-
 tium animos, quam si miserabiliter orbitatem suam deflendo
 locutus esset. Cn. Octavius Kalendis Decembribus de rege
 Perseo navalem triumphum egit. Is triumphus sine capti-
 vis fuit, sine spoliis. Dedit sociis navalibus in singulos
 10 denarios septuagenos quinos; gubernatoribus, qui in na-
 vibus fuerant, duplex; 11 magistris navium quadruplex.
 Senatus deinde habitus est. Patres censuerunt, ut Q. Cas-
 sius Persea regem cum Alexandro filio Albam in custodiam
 duceret; comites, pecuniam, argentum, instrumentum quod
 haberet. Bitis, regis Thracum filius, cum obsidibus in custo-
 diam Carseolos est missus. Ceteros captivos, qui in triumpho
 ducti erant, in carcerem condi placuit. Paucos post dies,
 quam hæc acta, legati ab Cotye rege Thracum venerunt,
 pecuniam ad redimendum filium aliosque obsides adportan-
 tes. Eis, in senatum introductis, et 12 id ipsum argumenti
 prætendentibus orationis, non sua voluntate Cotyn bello
 juvisse Persea, quod obsides dare coactus esset, orantibus-
 que, ut eos pretio, quantum ipsi statuissent Patres, redimi
 paterentur, responsum ex auctoritate senatus est: *Populum*
Romanum meminisse amicitiae, quæ cum Cotye, majoribusque
ejus, et gente Thracum fuisset. Obsides datos crimen, non
criminis defensionem, esse: quum Thracum genti ne quietus
quidem Perseus, nedum bello Romano occupatus, timendus
fuerit. Ceterum, etsi Cotys Persei gratiam prætulisset amici-
tiae populi Romani, magis, quid se dignum esset, quam quid
merito ejus fieri posset, æstimaturum: filium atque obsides
ei remissurum. Beneficia gratuita esse populi Romani: pre-
tium eorum malle relinquere in accipientium animis, quam
præsens exigere. Legati nominati, T. Quinctius Flaminius,
 C. Licinius Nerva, M. Caninius Rebilus, qui obsides in
 Thraciam reducerent: et Thracibus munera data in singu-

⁸ *Curru ex Capitolio ad alterum prope etc. Gron. curru in [Capitolium] ex Capi-*
tolio [ad alterum] prope etc. Crev.

ad alterum prope jam expirantem] Uni-
 cum exemplar habuit currum ex Capito-
 lio prope jam expirantem. Correxerit et
 supplevit Ursinus.

¹⁰ *Denarios septuagenos quinos]*
 Uncias argenti 9. grossos, ut vocant,
 3.

¹¹ *Magistris navium]* Vid. not. 39.
 ad l. XLIII. c. 8.

¹² *Id ipsum argumenti prætendenti-*
bus orationis] Lege cum Gronovio
orationi. Quum dicerent Cotyn non
 sua voluntate juvisse Persea, idipsum
 argumenti prætendebant orationi, sive
 eo ipso argumento fidem facere cona-
 bantur orationi suæ, quod obsides dare
 coactus esset.

los ¹³ binûm millium æris. Bitis, cum ceteris obsidibus a Car- U. C. 585.
seolis arcessitus, ad patrem cum legatis missus. Naves re- A. C. 167.
giæ, captæ de Macedonibus ¹⁴ inusitatæ ante magnitudinis,
in campo Martio subductæ sunt.

XLIII. Hærente adhuc, non in animis modo, sed pene in oculis, memoria Macedonici triumphi, L. Anicius ¹⁵ Qui- L. Anicii triumphus.
rinalibus triumphavit de rege Gentio Illyriisque. Similia omnia magis visa hominibus, quam paria. minor ipse imperator, et nobilitate Anicius cum Æmilio, et jure imperii prætor cum consule conlatus: non Gentius Perseo, non Illyrii Macedonibus, non spolia spoliis, ¹⁶ non pecunia pecuniæ, non dona donis comparari poterant. Itaque sicut præfulgebat huic triumphus recens; ita adparebat ipsum per se intuentibus nequaquam esse contemnendum. Perdomuerat intra paucos dies, terra marique ferocem, locisque munitis fretam, gentem Illyriorum: regem regiæque omnes stirpis ceperat: ¹⁷ transtulit in triumphum multa militaria signa, spoliaque alia, et supellectilem regiam: ¹⁸ auri pondo ^h viginti et septem, argenti decem et novem pondo: ¹⁹ denariûm tria millia, et ²⁰ centum viginti millia Illyrii argenti. Ante currum ducti Gentius rex cum conjuge et liberis, et Caravantius frater regis, et aliquot nobiles Illyrii. De præda militibus in singulos ²¹ quadragenos quinos denarios, duplex centurioni, triplex equiti, sociis nominis Latini quantum civibus, et sociis navalibus dedit quantum militibus. Lætior hunc triumphum est secutus miles, multisque dux ipse carminibus celebratus. ²² sestertiûm ducenties ex ea præda redactum esse, auctor est Antias, præter aurum ar-

^h pondo del. Gron. Crev.

13 Binûm millium æris] Marcas argenti nostratum 3. uncias 1.

14 Inusitatæ ante magnitudinis] Sive vulgatam lectionem sequare, sive cum Gronovio emendes *invisitatæ*, utique intelligendum est, Romanis. Nam notæ sunt, nec ignorare eas potuit Livius, Hieronis *navis quæ viginti ordinibus remorum ageretur; Ptolemæi Philadelphi duæ, quæ triginta remorum ordinibus; Philopatoris, quæ quadraginta: de quibus Athenæus l. V.

15 Quirinalibus] Quirinalia celebrabantur Februario mense, a. d. XIII. Kal. Martias, in honorem Quirini, seu Romuli. Vid. Festum in voce *Quirinalia*, et Ovid. l. II. Fast.

16 Non pecunia pecuniæ] Emendatio Sigonii. Vetis lectio fuit: *non pecunia Macedonicæ*.

17 Transtulit in triumphum] Lege cum Gronovio *in triumpho*: sic enim semper Livius, et Grammaticæ ratio postulat.

18 Auri viginti et septem . . pondo] Marcas nostrates 42. semuncias 3. Argenti decem et novem. Marcas 29. uncias 5. semunciam 1. Merito observat Gronovius hanc summam perexiguam esse, et aliquid fortasse vitii esse in numeris.

19 Denariûm tria millia] Marcas argenti 46. uncias 7.

20 Centum viginti millia Illyrii argenti] Non abs re suspicatur Dujatius hic designari Victoriatos, quos ex Illyrico primum advectos esse memorat Plinius, l. XXXIII. c. 3. Victoriatus autem erat quinarus, sive dimidia pars denarii. Itaque centum viginti millia Victoriatorum efficiunt marcas argenti 937. uncias 4.

21 Quadragenos quinos denarios] Uncias argenti 5. grossos, ut vocant, 5.

22 Sestertiûm ducenties] Libras argenti Romanas 50000. marcas Parisienses 78125.

U.C. 585.
A.C. 167.

Gentius
cum suis
Spoletium
missus,
tum Igu-
vium.

Comitia.

Prusias rex
Romam ve-
nit.

gentumque, quod in ærarium sit latum: quod quia unde redigi potuerit, non adparebat, auctorem pro re posui. Rex Gentius cum liberis, et conjuge, et fratre Spoletium in custodiam ex senatusconsulto ductus, ceteri captivi Romæ in carcerem conjecti: recusantibusque custodiam Spoletinis, ²³ Igiturvium reges traducti. Reliquum ex Illyrico prædæ ducenti viginti lembi erant; de Gentio rege captos eos Coreyræis¹, et Apolloniatis, et Dyrrachinis Q. Cassius ex senatusconsulto tribuit.

XLIV. Consules eo anno, agro tantum Ligurum populo, ²⁴ quum hostes exercitus numquam eduxissent, nulla re memorabili gesta, Roman ad magistratus subrogandos redierunt; et primo comitali die consules creantur M. Claudium Marcellum, C. Sulpicium Gallum. Deinde prætores postero die L. Julium^k, L. Appuleium Saturninum, A. Licinium Nervam, P. Rutilium Calvum, P. Quinctilium Varum, M. Fonteium. His prætoribus duæ urbanæ provinciæ sunt decretæ, duæ Hispaniæ, Sicilia ac^l Sardinia. Intercalatum eo anno: postridie Terminalia ²⁵ intercalares fuerunt. Augur eo anno mortuus est C. Claudius: in ejus locum augures legerunt T. Quinctium Flaminium. et flamen Quirinalis mortuus ²⁶ Q. Fabius Pictor. Eo anno rex Prusias venit Romam cum filio Nicomede. Is, magno comitatu urbem ingressus, ad forum a porta tribunalque Q. Cassii prætoris perrexit: concursuque undique facto, *Deos, qui urbem Romam incolerent, senatumque et populum Romanum salutatum se dixit venisse: et gratulatum, quod Persea Gentiumque reges vicissent; Macedonibusque et Illyriis in ditionem redactis, auxissent imperium.* Quum prætor senatum ei, si velit, eo die daturum dixisset; biduum petiit, quo templa Deum urbemque et hospites amicosque viseret. Datus, qui circumduceret eum, L. Cornelius Scipio quæstor; qui et Capuam ei obviam missus fuerat: et ædes, quæ ipsum comitesque ejus benigne reciperent, conductæ. Tercio post die senatum adit; gratulatus victoriam est; merita sua in eo bello commemoravit; petiit, *Ut votum sibi solvere, Romæ in Capitolio decem majores hostias, et Præneste unam Fortunæ, liceret. ea vota pro victoria populi Romani esse. Et ut societas secum renovaretur; agerque sibi, de rege Antiocho captus, quem nulli datum a populo Romano Galli possiderent,*

¹ Corcyreis Gron. Crev.

^k Julium l. Livium Eæd.

^l et Eæd.

²³ Igiturvium] Recte Sigonius et Turnebus Iguvium. Reges intellige Gentium cum uxore et omni stirpe.

²⁴ Quum hostes exercitus nunquam eduxissent] Magis placeret nusquam.

²⁵ Intercalares] Vel excidit, vel in-

telligenda est vox Kalenda. Vid. supra l. XLIII. c. 11.

²⁶ Q. Fabius Pictor] Huic prænomen dabatur in vetere exemplari M. Mutavit Sigonius ex l. XXXVII. c. 47.

daretur. Filium postremo Nicomedem senatui commenda- U. C. 585.
vit. Omnium, qui in Macedonia imperatores fuerant, fa- A. C. 167.
vore est adjutus. Itaque cetera, quæ petebat, concessa: de
agro responsum est, *Legatos ad rem inspiciendam missuros.*
Si ager populi Romani fuisset, nec cuiquam datus esset, dig-
nissimum eo dono Prusiam habituros esse. Si autem Antiochi
non fuisset, eo ne populi quidem Romani factum adparere:
aut, si datus Gallis esset, ignoscere Prusiam debere, si ex nul-
lius injuria quidquam ei datum vellet populus Romanus. ²⁷ *Ne*
quod detur quidem, gratum esse donum posse, quod cum, qui
det, ubi vellet, ablaturum esse sciat. Facile Nicomedis com-
mendationem accipere. Quanta cura regum amicorum liberos
tueatur populus Romanus, documento Ptolemæum Ægypti re-
gem esse. Cum hoc responso Prusias est dimissus. ²⁸ Mu-
nera ei ex ^m sestertiis jussa dari, et vasorum argenteorum
²⁹ pondo quinquaginta. et filio regis Nicomedi ex ea summa
munera dari censuerunt, ex qua Masgabæ filio regis Masi-
nissæ data essent: et ut victimæ aliaque, quæ ad sacrificium
pertinerent, seu Romæ, seu Præneste immolare vellet, regi
ex publico, sicut magistratibus Romanis, præberentur: et
ut ex classe, quæ Brundisii esset, naves longæ viginti ad-
signarentur, quibus uteretur, donec ³⁰ ad classem, dono da-
tam ei, rex pervenisset. L. Cornelius Scipio ne ab eo abs-
cederet, sumtumque ipsi et comitibus præberet, donec na-
vem ³¹ conscendisset. ³² Mire lætum et ea benignitate in
se populi Romani regem fuisse, ferunt: ³³ munera sibi ipsum
emisse; filium jussisse donum populi Romani accipere.
Hæc de Prusia nostri scriptores. ³⁴ Polybius, eum regem Prusiæ vi-
indignum majestate nominis tanti, tradit; pileatum, capite litas.
raso, ³⁵ obviam ire legatis solitum, libertumque se populi
Romani ferre; et ideo insignia ordinis ejus gerere. Romæ

^m asteriscum ponit post sestertiis Gron. Nota lacunæ nulla est in Crev.
ⁿ conscendissent Gron.

²⁷ *Ne quod detur quidem*] Fortasse, inquit Muretus, quoi, id est, cui. Sed obsoleta voce usum esse Livium non facile credimus. Reponamus cui.

²⁸ *Munera ei ex sestertiis jussa dari*] Excidit numerus sestertiorum.

²⁹ *Pondo quinquaginta*] Marcæ nos- trates 78, uncia 1.

³⁰ *Ad classem dono datam ei*] Dis- cimus ex hoc loco, si modo sanus est, datam esse a Romanis Prusiæ regi clas- sem, ex navibus nimirum Perseo erep- tis.

³¹ *Conscendisset*] Nempe Prusias. Gronovianæ editiones habent *conscen- dissent*, contra primæ editionis fidem.

³² *Mire lætum et ea benignitate . . . regem*] Manutius mutat particulam et

in *ex*. Nos eam omnino suppressam maluerimus.

³³ *Munera sibi ipsum emisse*] Lege cum Gronovio *renuisse*.

³⁴ *Polybius eum regem*] Eum vid. Legat. 97.

³⁵ *Obviam ire legatis solitum*] Hæc intelligenda sunt de legatis olim ad eum missis, non de eo tempore quo ipse Romam venit. Ideo dicitur Pru- sias *solitus* obviam in legatis: quod verbi quadrare non potest in unum aliquod factum, sed plura denotat. Nec vero legati ad Prusiam venientem Romam missi sunt, sed L. Cornelius Scipio quæstor, ut supra memoratum est.

U.C. 585. quoque, quum veniret in curiam, submisisse se, et osculo
 A.C. 167. limen curiæ contigisse: et *Deos servatores suos* senatum ad-
 pellasse, aliamque orationem, non tam honorificam audien-
 tibus, quam sibi deformem, habuisse. Moratus circa urbem
 triginta haud amplius dies in regnum est ³⁶ profectus.

36 *Profectus*] Lambecius, citante Hearnio, observat in Biblioth. Vindobon. l. II. p. 947. post vocem *profectus* sequi in unico exemplari *actumque*, aliosque etiam duos versus olim fuisse, qui nunc prorsus evanuerunt, nec ulla ratione ex eorum vestigiis certi quidquam posse colligi. Totum denique

illud volumen claudi monet subscriptione hac, quæ ob vetustatem pene oculos fugit:

TITI LIVI
 AB URBE CONDITA
 LIB. XLV. EXP.
 INC. LIB. XLVI. FELICITER.

EPITOMÆ
LIBRORUM
DEPERDITORUM.

EPITOME LIBRI XLVI.

EUMENES rem Romam venit: qui, quia Macedonico bello medium egerat, ne aut hostis judicatus videretur, si exclusus esset, aut liberatus crimine, si admitteretur; in commune lex lata est, ne cui regi Romam venire liceret. Claudius Marcellus consul Alpinos Gallos, C. Sulpicius Gallus consul Ligures subegit. Legati Prusiae regis conquesti sunt de Eumene, quod fines suos popularetur: dixeruntque, eum conspirasse cum Antiocho contra populum Romanum. Societas cum Rhodiis deprecantibus juncta est. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta viginti septem millia viginti duo. Princeps senatus lectus M. Æmilius Lepidus. ¹ Ptolemæus Ægypti rex, pulsus regno a minore fratre, missis ad eum legatis, restitutus est. Ariarathe Cappadociae rege mortuo, filius ejus Ariarathes regnum accepit, et amicitiam cum populo Romano per legatos renovavit. Res præterea adversus Ligures, et Corsos, et Lusitanos, vario eventu gestas, et motus Syriae, mortuo Antiocho, qui filium Antiochum puerum admodum reliquerat, continet. Hunc Antiochum puerum ² cum Lysia tutore Demetrii, Seleuci filius, qui Romæ obses fuerat, ³ clam, quia non dimittebatur a Romanis, interemit; et ipse in regnum receptus. L. Æmilio Paulo, qui Persen vicerat, mortuo, tanta ejus abstinentia fuit, ut, quum ex Hispania et ex Macedonia immensas opes retulisset, vix ex auctione ejus redactum sit, unde uxori ejus dos solveretur. Pomptinae paludes a Cornelio Cethego consule, cui ea provincia evenerat, siccatae, agerque ex iis factus.

XLVII.

Cn. Tremellio tribuno plebis multa dicta est, quod cum M. Æmilio Lepido pontifice maximo injuriose contenderat: ⁴ sacro-

¹ Ptolemæus rex Ægypti, pulsus regno a minore fratre] Sic tres Gronovii MSS. et Campanus. Vulgo Ptolemæus Ægyptiorum rex, a minore fratre e regno pulsus. Sed τὸ Ægyptiorum nimis emphatice dictum videtur, nec satis ex more solito loquendi. Vocula e plane redundat.

² Cum Lysia tutore] Addidit Sigonius vocem ejus, quam deinde recepe-

runt editores. Sed illa facile intelligitur: quumque nec apud Andream, nec apud Campanum, nec in libris ab Hearnio inspectis exstet, delenda visa est.

³ Clam, quia non dimittebatur a Romanis] Adde hic elapsus.

⁴ Sacrorumque magistratum jus potentius fuit] Observat Gronovius, nusquam pontificatum dici magistra-

rumque, quam magistratum, jus potentius fuit. Lex de ambitu lata. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta triginta octo millia, trecenta quatuordecim. Princeps senatus lectus Æmilius Lepidus. Inter Ptolemæos fratres, qui dissidebant, fœdus ictum, ut alter in Ægypto, alter Cyrenis regnaret. Ariarathes, Cappadociæ rex, consilio Demetrii, regis Syriæ, et viribus pulsus regno, a senatu restitutus est. Missi a senatu, qui inter Masinissam et Karthaginienses de agro judicarent. C. Marcius consul adversus Dalmatas parum prospere primum, postea feliciter pugnavit; cum quibus bello configendi causa fuit, quod Illyrios, populi Romani socios, vastaverant; eandemque gentem Cornelius Nasica consul domuit. Q. Opimius consul Transalpinos Ligures, qui Massiliensium oppida, Antipolim et Nicaam, vastabant, subegit. Præterea res in Hispania a compluribus parum prospere gestas continet. ⁵ Consules anno quingentesimo nonagesimo octavo ab urbe condita magistratum, peractis comitiis, insequentisque anni consulibus creatis, inire cœperunt. Mutandi comitia causa fuit, quod Hispani rebellabant. Legati, ad disceptandum inter Masinissam et Karthaginienses missi, renunciaverunt, vim navalis materiæ se Karthagine deprehendisse. Aliquot prætores, a provinciis avaritiæ nomine accusati, damnati sunt.

XLVIII.

Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta viginti quatuor millia. Semina tertii belli Punici referuntur. Quum in finibus Karthaginiensium ingens Numidarum exercitus, duce ⁶ Ariobarzane, Syphacis nepote, diceretur esse, M. Porcius Cato suasit, ut Karthaginiensibus, quum Ariobarzanem, specie contra Masinissam regem, sed re vera contra Romanos, adcitum in finibus haberent, bellum indiceretur. Contradicente P. Cornelio Nasica, placuit, legatos mitti Karthaginem, qui specularentur, quid ageretur. Castigato senatu Karthaginiensium, quod contra fœdus et exercitum et navales materias haberent, pacem inter eos et Masinissam

tum sacrum. Itaque quum vett. editiones et aliquot scripti præferant Sacrorum quoque magistratum, emendat ille Sacrorumque quam magistratum jus potentius fuit: atque ita edendum curavit. Nobis probabilis licet conjectura non ideo tamen in contextum admittenda visa est.

⁵ Consules anno 598. ab u. c. magistratum, peractis comitiis, insequentis-

que anni consulibus creatis, inire cœperunt] Illum annum numeramus quingentesimum nonagesimum nonum ab u. c. Cetera quæ hic leguntur partim obscura, partim etiam falsa sunt. Vid. infra c. 36.

⁶ Archobarzane duce] Aliquot MSS. a Gronovio inspecti habent Ariobarzane.

facere voluerunt, Masinissa agro, de quo lis erat, cedente. sed Giso, Hamilcaris filius, homo seditiosus, qui tunc in magistratu erat, quum senatus pariturum se iudicio legatis dixisset, ita bellum adversus Romanos suadendo concitavit, ut legatos, quo minus violarentur, fuga explicuerit. Id nunciantes, infestum jam senatum Karthaginensibus, infestiores fecerunt. M. Porcius Cato filii, in prætura mortui, funus tenuissimo, ut valuit, (nam pauper erat) sumtu fecit. Andriscus, qui se Persei filium, regis quondam Macedoniae, ingenti adseveratione mentiretur, Romam missus. M. Æmilius Lepidus, qui princeps senatus⁷ ab sextis jam censoribus erat lectus, antequam exspiraret, praecepit filiis, lecto se strato sine linteis, sine purpura efferrent; in reliquum funus⁹ ne plus, quam æris denos, consumerent: imaginum specie, non sumtibus, nobilitari magnorum virorum funera solere. De veneficiis quaesitum. Publicia et Licinia, nobiles feminae, quæ¹⁰ viros suos consulares necasse insimulabantur, cognita caussa, quum prætori pro se vades dedissent, cognatorum decreto necatae sunt. ¹² Gulussa, Masinissæ filius, denunciavit, Karthagine delectus agi, classem comparari, et haud dubium bellum strui. Quum Cato suaderet, ut iis bellum indiceretur, P. Cornelio Nasica dicente, nihil temere faciendum, placuit, decem mitti legatos exploratum. L. Licinius Lucullus, A. Postumius Albinus consules, quum delectum severe agerent, nec quemquam gratia dimitterent, ab tribunis plebis, qui pro amicis suis vacationem impetrare non poterant, in carcerem coniecti sunt. Quum Hispaniense bellum, parum prospere aliquoties gestum, ita confudisset civitatem Romanam, ut ne ii quidem invenirentur, qui aut tribunatum exciperent, aut legati ire vellent, P. Cornelius Æmilianus

7 Nam pauper erat] Haud ita Plutarchus, qui Catonem colligendæ pecuniæ studiosissimum fuisse affirmat, nec male ei rem cessisse. Eum vide in Cat. Maj.

8 Ab sextis jam censoribus] Addidit Sigonius particulam *ab*: non sine causa, ut putamus.

9 Ne plus quam aris denos] Summa ridicule exigua. Deni enim æris, etiamsi grave æs intelligatur, æquant denarium unum, sive unum argenti grossum. Unus MS. teste Gronovio habet *æris decus*, unde facillimum est id efficere quod Pithæus, memorante Hearnio, coniecerat, *æris decies*: nisi quod tunc summa non contemnenda exsurgit. Decies enim centena assium millia, etiamsi intelligantur vulgares tum asses, qui senideni in denarium contribuebantur, æquant denarios 62500. marcas argenti nostrates 976. uncias 4. semunciam 1. Imitemur cau-

tam Freinsheimii modestiam, qui hoc libro, c. 10. nihil definiens, *modicam pecuniam* in funus suum consumi iussisse Lepidum dicit.

10 Viros suos consulares] Addidit Gronovius e tribus MSS. vocem *consulares*. Sane alter ex iis L. Postumius consulatum gesserat. Sed Claudium Asellum fuisse consulem non exstat memoria. Vid. c. 10. hujus libri.

11 Quum prætori prædes vadesque dedissent] Observat Gronovius nihil hic prædibus opus esse. Prædes enim in lite nummaria, vades in re capitali dabantur. Itaque ex variis depravaturum in MSS. lectionum vestigiis varias emendationes tentat: quarum hæc maxime perspicui sensus esse nobis videtur: *quum a prætore die dicta vades dedissent*. Sed illa longius abit a MSS.

12 Gulussa . . . denunciavit, Karthagine delectus agi] Melius Pithæus apud Hearnium nunciavit.

processit, et excepturum se militiæ genus, quodcumque imperatum esset, professus est. quo exemplo omnes ad studium militandi concitavit. ¹³ *L. Lucullus consul, qui M. Claudio Marcello successerat, quum lacessere omnes Celtiberiæ populi viderentur, Vaccæos, et Cantabros, et alias adhuc incognitas nationes in Hispania subegit. Ibi P. Cornelius Africanus Scipio Æmilianus, L. Paulli filius, Africani nepos, sed adoptivus, provocatorem barbarum tribunus militum occidit: et* ¹⁴ *in obpugnatione Intercatiæ urbis, majus etiam periculum adiit. nam murum primus transcendit. Ser. Sulpicius Galba prætor male adversus Lusitanos pugnavit. Quum legati ex Africa cum oratoribus Karthaginiensium, et Gulussa Masinissæ filio, redissent, dicerentque, et exercitum se et classem Karthagineprehendisse,* ¹⁵ *perrogari sententias placuit. Catone et aliis principibus senatui suadentibus, ut in Africam confestim transportaretur exercitus, quod P. Cornelius Nasica dicebat, nondum sibi justam causam belli videri,* ¹⁶ *placuit, ut bello abstinere, si Karthaginienses classem exussissent, et exercitum dimisissent: sin minus, proximi consules de Punico bello referrent. Quum locatum a censoribus theatrum exstrueretur; P. Cornelio Nasica auctore, tamquam inutile et nociturum publicis moribus, ex senatusconsulto destructum est, populusque aliquamdiu stans ludos spectavit. Karthaginienses quum adversus fœdus bellum Masinissæ intulissent, victi ab eo,* ¹⁷ *annos*

¹³ *L. Lucullus consul, (Claudius Marcellus, cui successerat]* Longe aliter hanc periodum formavit Gronovius, partim ex duobus MSS. partim ex conjectura. Sic ille edidit: *L. Lucullus consul, cum Claudio Marcello, cui successerat, quum lacessere omnes Celtiberiæ populi viderentur, Vaccæos etc.* sed hæc parum sane placent: et hoc orationis membrum, quum lacessere omnes Celtiberiæ populi viderentur, impediti, et obscuri, et mutili sensus esse videtur. Nos representamus .vett. editorum et plerorumque MSS. lectionem, nisi quod admoniti a Sigonio, *et cui male collocatum in suum, ut putamus, ordinem revocavimus.* Habent enim antiqui editi, *L. Lucullus consul, cui Claudius Marcellus successerat*, quod est contra historiæ fidem, quum Marcello Lucullus successerit. Sensus clarus est quomodo legimus: Quum Claudius Marcellus Luculli decessor omnes Celtiberiæ populos pacasse videretur, Lucullus in ignotas adhuc regiones penetravit, et, deficiente in Celtiberis belli materia, Vaccæos, Cantabros subegit.

¹⁴ *In obpugnatione Intercatiæ]* Vett.

editi et plerique scripti habent *in expugnatione*. Quis mutaverit, incertum. Ceterum quum Intercatia non expugnata fuerit, sed per deditionem venerit in Romanorum potestatem, (vid. c. 23. hujus libri) *et obpugnatione*, quod in Gronovianis editionibus reperimus, loco movendum esse non visum est. *Intercatiæ* est ab felici Sigonii conjectura, quum prius legere-
tur *captæ*; in quibusdam autem scriptis *interceptæ*.

¹⁵ *Perrogari sententias placuit]* Et hunc quoque locum Sigonius levi emendatione adjuvit. Scripti et vett. editi: *prorogari sententiam placuit*.

¹⁶ *Placuit, ut bello abstinere-*
Vulgati, *ut bello desisteretur*, quod minus proprium est; nondum etenim bellum cœptum erat. Apud Andream et in uno e MSS. Hearnii exstat *et abstinere-* aliquot scripti habent *abstinerent*.

¹⁷ *Annos habente nonaginta duos]* Legendum potius videtur *duodenonaginta*, quomodo Freinshemius habet c. 32. hujus libri. Etenim Polyb. apud Valesium tradit Masinissam, quum decessit, annos tantum nonaginta natum

habente nonaginta duos, et sine pulpanine mandere et gustare panem tantum solito, insuper ¹⁸ *Romanum bellum meruerunt.*

XLIX.

Tertii Punici belli initium ¹⁹ *altero et sexcentesimo anno ab urbe condita, intra quintum annum, quam erat ceptum, consummati. Inter M. Porcium Catonem et Scipionem Nasicam, quorum alter sapientissimus vir in civitate habebatur,* ²⁰ *alter etiam vir optimus a senatu judicatus erat, diversis certatum sententiis est; Catone suadente bellum, et ut tolleretur deletereturque Karthago;* ²¹ *Nasica dissuadente. Placuit tamen, quod contra fœdus naves haberent, quod exercitum extra fines duxissent, quod socio populi Romani et amico Masinissæ arma intulissent, quod filium ejus Gulussam, qui cum legatis Romanis erat, in oppidum non recepissent, bellum iis indici. Priusquam ullæ copiæ in naves inponerentur, Uticenses legati Romam venerunt, se suaque omnia dedentes. Ea legatio, veluti omen, grata Patribus, acerba Karthaginiensibus fuit. Diti patri ludi* ²² *ad Terentum, ex præcepto librorum Sibyllinorum, facti:* ²³ *qui anno centesimo,*

fuisse: consentitque Epitome libri Liviani L. in qua Masinissa major nonaginta annis decessisse memoratur. Hæc enim loquendi forma satis indicat non multum excessisse eum annos nonaginta. Si autem tunc quum Carthaginienses devicit duos et nonaginta habuisset, mortuus fuisset major annis quatuor et nonaginta. Ceterum sic quoque Masinissa multo nunc provectior annis erit, quam esse debuit si staretur iis quæ de ejus ætate leguntur in Livio, lib. XXIV. c. 49. Ibi enim dicitur septem et decem annos natus, anno u. c. 539. Unde sequeretur eum tunc quum pugnam illam cum Carthaginiensibus pugnavit de qua agit hæc epitome, anno nimirum u. c. 602. annum ætatis tantummodo primum et octogesimum egisse. Nisi si quis error irrepsit in notas numerorum apud Livium.

18 *Romanum bellum meruerunt]* Hic auctor est Pithœi codex, et, memorante Hearnio, addit: *Motus præterea Syriæ, et bella inter reges gesta referuntur: inter quos motus Demetrius Syriæ rex occisus erat.*

19 *Altero et sexcentesimo anno ab u. c.]* Repetit initium tertii Punici belli auctor hujus epitomes ab consulatu T. Quintii, et Mⁱ. Acilii, ut patet ex eo quod bellum hoc intra quintum annum

consummatum fuisse dicat. Finitum est autem Cn. Cornelio, L. Mummio Coss. qui quinto abhinc anno magistratum gesturi sunt. Porro sexcentimus alter intelligi debet, ut probavimus in nota ad Liv. l. III. c. 33. sexcentismus primus. Hunc tamen annum, quo T. Quintius et Mⁱ. Acilius consules sunt, numeramus sexcentisimum secundum, ne a Dodwelli rationibus, quem sequimur in chronologia ducem, discrepemus.

20 *Alter etiam vir optimus a senatu judicatus erat]* Imo hic Scipio Nasica, Corculum dictus, bis consul, et pontifex maximus, ejus qui ab senatu vir optimus judicatus erat, filius fuit. Id constat ex omni horum temporum historia. Nec audiendus Auctor de Vir. illust. qui consentiens huic epitomæ ex duobus unum facit.

21 *Nasica dissuadente: placuit tamen]* Distingue et scribe, *Nasica dissuadente. Placuit tandem.* GRONOVIVS.

22 *Ad Terentum]* Olim ad Tarentum. Correxerat Sigonius ex Festo, et Val. Max. l. II. c. 4.

23 *Qui anno centesimo, primo bello Punico]* Hic multum variant scripti et editi. Gronovius legit proxime ad MSS. suorum fidem, vel qui anno centesimo ante, vel qui ante annum centesimum, primo Punico bello.

primo Punico bello, quingentesimo et altero anno ab urbe condita, facti erant. Legati triginta Romam venerunt, per quos se Karthaginienses dedebant. Catonis sententia pervicit, ut in decreto perstaretur, et ut consules quam primum ad bellum proficiscerentur. Qui ubi in Africam transierunt, acceptis, quos imperaverant, trecentis obsidibus, et ²⁴ armis, omnibusque instrumentis bellicis, si qua Karthagine erant; tunc, quum ex auctoritate Patrum juberent, ut in alium locum, dum a mari decem millia passuum, ²⁵ ne minus, remotum, ²⁶ oppidum facerent, indignitate rei ad bellandum Karthaginienses compulerunt. Consideri obpugnarique cœpta est Karthago ab L. Marcio, M. Manilio consulibus. In qua obpugnatione quum neglectos ab una parte muros duo tribuni temere ²⁷ cum cohortibus suis inrupissent, et ab oppidanis graviter cæderentur, a Scipione Africano expliciti sunt: per quem et castellum Romanorum, ²⁸ quod nocte expugnabant, paucis equitibus juvantibus, liberatum est: castrorumque, quæ Karthaginienses, omnibus copiis ab urbe pariter egressi, obpugnabant, liberatorum is ipse præcipuam gloriam tulit. Præterea, quum ab irrita obpugnatione Karthaginis consul (alter enim Romam ad comitia ierat) exercitum duceret adversus Hasdrubalem, qui ²⁹ cum altera manu iniquum saltum in sederat, suasit primo consuli, ne tam iniquo loco confligeret. victus deinde complurium, qui et prudentiæ ejus et virtuti invidabant, sententiis, et ipse saltum ingressus est. quumque, sicut prædixerat, fusus fugatusque esset Romanus exercitus, et duæ cohortes ab hoste obsiderentur, cum exiguis equitum turmis in saltum reversus, liberavit eas, et incolumes reduxit. Quam virtutem ejus et Cato, vir promptioris ad vituperandum linguæ, in senatu sic prosecutus est, ut diccret, ³⁰ reliquos, qui in Africa militarent, umbras militare, Scipionem vigere; ³¹ et populus Romanus eo favore complexus, ut comitiis plurimæ eum tribus ³² consulem scriberent, quum hoc per ætatem non liceret.

24 Armis, omnibusque instrumentis belli] Hæc est veterum editorum lectio et aliquot scriptorum. Campanus pro belli habet bellicis, quod potest admitti. Vulgati: armis omnibus instrumentisque belli.

25 Ne minus] Sic conjecerat Gronovius, quomodo plane Pithæus annotavit in variantibus lectionibus ad hunc locum, teste Hearnio. Vulgo nec minus: quod præ illo altero sordere debet cuivis bono Latinitatis æstimatori.

26 Oppidum facerent] Recte videtur emendare Gronovius transferrent.

27 Cum cohortibus] Pithæus apud Hearnium et Campanus addunt suis.

28 Quod nocte expugnabant] Id est, expugnaturi videbantur; parum ab-

erat, quin expugnarent. Exprimimus hic Andreae, Campani, et MSS. codicum Gronovii lectionem. Vulgo oppugnabant.

29 Cum altera manu] Pithæus apud Hearnium, cum ampla manu: quod amplectendum videtur.

30 Reliquos . . umbras militare] Versus Homericus, Od. X. v. 495. *Ὀῖος πείνηται. τοὶ δὲ σκιάι ἀίσσουσιν*. Ideo censet Gronovius, legendum umbras volitare: hoc enim est *ἀίσσουσιν*.

31 Et populus Romanus eo favore illum complexus est] Retinuimus *τὸ* est, quod etsi abest a quibusdam scriptis Gronovio inspectis, necessarium tamen videtur ad fulciendam orationem.

32 Consulem scriberent] Suspiscatur

Quum L. Scribonius tribunus plebis rogationem promulgasset, ut Lusitani,³³ qui, in fidem populi Romani dediti, a Ser. Galba³⁴ in Galliam venissent, in libertatem restituerentur, M. Cato acerrime suasit. exstat oratio in Annalibus ejus inclusa. Q. Fulvius Nobilior,³⁵ et sæpe ab eo in senatu laceratus, respondit pro Galba. ipse quoque Galba, quum se damnari videret, complexus duos filios prætextatos,³⁶ et Sulpicii Galli filium, cujus tutor erat, ita miserabiliter pro se locutus est, ut rogatio antiquaretur. exstant tres orationes ejus: ³⁷ duæ adversus Libonem tribunum plebis rogationemque ejus, habitæ de Lusitanis: una contra L. Cornelium Cethegum, in qua Lusitanos propter sese castra habentes cæsos fatetur, quod compertum habuerit, equo atque homine suo ritu immolatis, per speciem pacis adoriri exercitum suum in animo habuisse. Andriscus quidam, ultimæ sortis homo, Persei regis se filium ferens, et mutato nomine Philippus vocatus, quum ab urbe Romana, quo illum Demetrius Syriæ rex ob hoc ipsum mendacium miserat, clam profugisset, multis ad falsam ejus fabulam, velut ad veram, coeuntibus, contracto exercitu, totam Macedoniam aut voluntate incolementium, aut armis occupavit. Fabulam autem talem finxerat. Ex pellice se et Perseo rege ortum, traditum educandum³⁸ Cretensi cuidam esse, ut in belli casus, quod ille cum Romanis gereret, aliquod velut semen regiae stirpis exstaret. Perseo demortuo, Adramyttei se educatum usque ad duodecimum annum ætatis, patrem eum esse credentem, a quo educaretur, ignarum generis fuisse sui. adfecto deinde eo, quum prope ad vitæ finem ultimum esset,³⁹ detectam tandem ibi originem suam, falsæque matri libellum datum, signo Persei regis signatum, quem sibi traderet, quum ad puberem ætatem venisset: obtestationesque

Gronovius consulem juberent. Etenim τὸ scriberent non potest intelligi nisi de suffragiis per tabellam latis. Tunc autem pronuntiabantur suffragia, non scribebantur. Nondum enim lex ulla tabellaria erat.

33 Qui in fidem populi Romani dediti] Sic vet. lib. habere testatur Sigonius: sic habet et Campanus, nisi quod edidit in fide. Haud videmus igitur cur omnes editi recentiores dederint populo Romano: quæ loquendi forma minus usitata est.

34 In Gallia venissent] Venumdati essent. Sigonius legi jussit in Gallia. Olim in Galliam.

35 Et sæpe ab eo] Vellemus, et ipse sæpe ab eo in senatu laceratus.

36 Et Sulpicii Galli filium] Sic Campanus: et eodem alludunt duo MSS. Gronovii. Vulgo et filium Caii Sulpicii.

37 Duæ adversus Libonem . . rogationemque ejus habitæ de Lusitanis] Gronovius edidit habitam. Sed quis unquam dixit habere rogationem? Retinuimus habitæ, quod exstat in vet. editis, et referri debet ad orationes.

38 Cretensi] Haud scimus a quo sit orta hæc lectio. Vett. editi Cirthesæ. Sigonius ex vet. lib. et Pithæus apud Hearnium Creteæ se.

39 Detectam sibi tandem originem suam] Quidam editi ante Sigonium carebant τῷ sibi, ut et unus MS. Gronovii. Et vero ex iis quæ sequuntur patet Andriseum non dixisse tunc sibi, sed falsæ matri detectam originem suam, quæ ei, quum ad puberem ætatem venisset, mysterium illud enuntiaret. Itaque libenter legeremus hic cum Gronovio: detectam tandem originem suam falsa matri, et libellum datum.

ultimas abjectas, ut res in occulto ad id tempus servaretur. pubescenti libellum traditum: in quo relictis sibi duo thesauri a patre dicerentur. tum scientem mulierem subditum se esse, veram stirpem ignoranti edidisse genus: atque obtestatam, ut prius, quam manaret ad Eumenem res, Perseo inimicum, excederet iis locis, ne interficeretur. eo se exterritum, simul sperantem aliquod a Demetrio auxilium, in Syriam se contulisse: atque ibi primum, quis esset, palam expromere ausum.

L.

Thessalia, quum et illam invadere armis atque occupare Pseudophilippus vellet, per legatos Romanorum auxiliis Achæorum defensa est. Prusias rex Bithyniæ,⁴⁰ omniumque humillimorum vitiorum, a Nicomede filio, adjuvante Attalo rege Pergami, occisus est. Habebat alium filium, qui, pro superiore ordine dentium, enatum habuisse unum os continens dicitur. Quum legatos ad pacem inter Nicomedem et Prusiam faciendam Romani misissent, et unus ex iis multis cicatricibus sparsum caput haberet, alter pedibus æger esset, tertius ingenio socors haberetur; dixit Cato, eam legationem nec caput, nec pedes, nec cor habere. In Syria, quæ eo tempore⁴¹ ex stirpe generis Persei, regis Macedonum, inertia socordiaque similem Prusiæ regem habebat, jacente eo⁴² in ganea et lustris, Ammonius regnabat; per quem et amici omnes regis, et Laodice regina, et Antigonus, Demetrii filius, occisi. Masinissa, Numidiæ rex, major nonaginta annis decessit, vir insignis. Inter cetera opera juvenilia, quæ ad ultimum edidit, adeo, etiam versus in senectam, viguit, ut post sextum et octogesimum annum filium genuerit. Inter tres liberos ejus, maximum natu Micipsam, Gulussam, Mastanabalem, qui etiam Græcis literis eruditus erat, P. Scipio Æmilianus (quum commune eis pater regnum reliquisset, et dividere eos arbitro Scipione jussisset) partes administrandi regni divisit. Item⁴³ Phamææ Himilconi, præ-

⁴⁰ Omniumque humillimorum vitiorum] Et vir omnibus humillimis vitiis deformis.

⁴¹ Ex stirpe generis Persei regis Macedonum] Hic agitur de Bala Alexandro, quem nemo ex stirpe Persei fuisse memoravit. Delrius apud Hearnium legit e MS. stirpe generis parem Macedonum regi, inertia socordiaque similem Prusiæ. Quæ lectio amplectenda videtur. Regem Macedonum hic intellige Pseudophilippum, qui tum in Macedonia regnabat, et incerti obscurique generis erat itidem ut Alexander.

⁴² In ganea] Unus e MSS. Gronovii habet in granea: unde ille legendum existimat in ganea, quod plane exstat apud Andream. Sed parum interest.

⁴³ Phamææ Himilconis] Sigonius legi jussit ex Appiano Phamæa, quum libri haberent Phaniæ. Sed et ex eodem Appiano reponendum esset Himilconi. Hunc enim præfectum equitatus Carthaginiensium vocat ille scriptor Himilconem, cognomine Phamæam.

fecto equitum Karthaginiensium, viro forti, et cujus præcipua opera Pæni utebantur, persuasit, ut ad Romanos cum equitatu suo transiret. Ex tribus legatis, qui ad Masinissam missi fuerant, ⁴⁴ Claudius Marcellus, coorta tempestate, fluctibus obrutus est. Karthaginienses Hasdrubalem, Masinissæ nepotem, quem prætorem habebant, proditoris suspectum, in curia occiderunt: quæ suspicio inde emanavit, quod propinquus esset Gulussæ, Romanorum auxilia juvantis. P. Scipio Æmilianus, quum ædilitatem peteret, consul a populo dictus, quoniam per annos consulem fieri non licebat, cum magno certamine suffragantis plebis, et repugnantibus aliquamdiu Patribus, legibus solutus, et consul creatus est. ⁴⁵ M. Manilius aliquot urbes circumpositas Karthagini expugnavit. Pseudophilippus in Macedonia, cæso cum exercitu P. Juventio prætore, a Q. Cæcilio victus captusque est, et recepta Macedonia.

LI.

⁴⁶ *Karthago, in circuitu millia viginti tria passuum patens, magno labore obsessa, et per partes capta est; primum a Mancino legato, deinde a Scipione consule, cui extra sortem provincia Africa data erat. Karthaginienses, portu novo (quæ vetus obstructus a Scipione erat) facto, et contracta clam exiguo tempore ampla classe, infelicitèr navali prælio pugnaverunt. Hasdrubalis quoque ducis eorum castra, ad Nephèrim oppidum loco difficili sita, cum exercitu deleta sunt a Scipione; qui tandem urbem expugnavit septingentesimo anno, quam erat condita. spoliolum major pars Siculis, quibus ablata erant, reddita. Ultimo urbis excidio, quum se Hasdrubal Scipioni dedidisset, uxor ejus, quæ paucis ante diebus de marito impetrare non potuerat, ut ad victorem transfugerent, in medium se flagrantis urbis incendium, duobus cum liberis, ex arce præcipitavit. Scipio exemplo patris sui naturalis Æmili Pauli, qui Macedoniam vicerat, ludos fecit, transfugasque ac fugitivos bestiis objecit. Belli Achaici semina referuntur hæc: quod legati populi Romani ab Achaicis pulsati sint Corinthi, missi, ut eas civitates, quæ sub ditione Philippi fuerant, ab Achaico concilio secernerent.*

⁴⁴ Claudius Marcellus] Pithœus apud Hearnium, M. Claudius.

⁴⁵ M. Manilius] Hoc debetur Sagonio. Libri omnes mendose, M. Æmilius.

⁴⁶ Karthago in circuitu viginti tria millia passuum patens] Recentiores editi et plerique MSS. habent passus. Sed meliusvi sum est passuum, quod in antiquis editis exstat. Ceterum Frein-

shemius l. XLIX. c. 38. Strabone auctore, scripsit peninsulam in qua sita Carthago erat, quinque et quadraginta millia passuum habuisse, totamque muro circumdatam fuisse. Sed intelligendum est urbem ipsam non tantum patuisse, suaque pecuniaria mœnia habuisse, præter hunc murum, qui totam peninsulam ambiebat.

LII.

Cum Achæis, qui in auxilio Bæotos et Chalcidenses habebant, Q. Cæcilius Metellus ⁴⁷ ad Thermopylas bello conflixit: quibus victis, dux eorum Critolaus veneno sibi mortem conscivit. in cujus locum Dicæus, Achæici motus primus auctor, ab Achæis dux creatus, ad Isthmon a L. Mummius consule victus est. qui, omni Achæia in deditiōem accepta, Corinthon ex senatusconsulto diruit, quia ibi legati Romani violati erant. Thebæ quoque et Chalcis, quæ auxilio fuerant, dirutæ. Ipse L. Mummius ⁴⁸ abstinentissimum virum egit. nec quidquam ex iis opibus ornamentisque, quæ prædives Corinthos habuit, in domum ejus pervenit. Q. Cæcilius Metellus de Andrisco triumphavit; P. Cornelius Scipio Africanus Æmilianus de Karthagine et de Hasdrubale. Viriathus in Hispania primum ex pastore venator, ex venatore latro, mox justus quoque exercitus dux factus, totam Lusitaniam occupavit; ⁴⁹ M. Viti-
 lium prætorem, fuso ejus exercitu, cepit: post quem C. Plautius prætor nihilo felicius rem gessit: tantumque terroris is hostis intulit, ut adversus eum consulari opus esset et duce, et exercitu. Præterea motus Syriæ, et bella inter reges gesta referuntur. Alexander, homo ignotus et incertæ stirpis, occiso (sicut ante dictum est) Demetrio rege, in Syria regnabat. hunc Demetrius, Demetrii filius, qui a patre quondam ob incertos belli casus ablegatus Gnidon fuerat, contempta socordia inertiaque ejus, adjuvante Ptolemæo Ægypti rege, cujus filiam Cleopatram in matrimonium acceperat, bello interemit. Ptolemæus, in caput graviter vulneratus, inter curationem, dum ossa medici terebrare contendunt, exspiravit: atque in locum ejus frater minor Ptolemæus, qui Cyrenis regnabat, successit. Demetrius ob crudelitatem, quam per tormenta in suos exercebat, ⁵⁰ a Diodoto quodam, uno ex subjectis, qui Alexandri filio, bimulo admodum, regnum adserebat, bello superatus, Seleuciam confugit. L. Mummius de Achæis triumphavit. signa ærea, marmoreaque, et tabulas pictas in triumpho tulit.

⁴⁷ Ad Thermopylas bello conflixit] Sic veteres editi et MSS. aliquot a Gronovio inspecti: licet ipse vocem bello in sua editione omiserit.

⁴⁸ Abstinentissimum virum egit] Campanus, Andreas, et plerique codices tum Gronovii, tum Hearnii, habent abstinentissimum se virum egit.

⁴⁹ C. Viti-
 lium] Sic nominat hunc

prætorem Appianus in Ibericis, et post eum Freinshemius, infra c. 25. et seqq. Vulgo hic: M. Viti-
 lium.

⁵⁰ A Diodoto quodam, uno ex subjectis] Hoc nec satis Latine, nec proprie dictum est. Suspiciamus uno ex purpuratis. Frequens occurrit purpuratorum mentio in regum Macedonicorum aulis.

LIII.

Ap. Claudius consul Salassos, gentem Alpinam, domuit. Alter Pseudophilippus in Macedonia a L. Tremellio quæstore cum exercitu cæsus est. Q. Cæcilius Metellus proconsul Celtiberos cecidit. a Q. Fabio proconsule pars magna Lusitaniæ, expugnatis aliquot urbibus, recepta est. C. Julius senator Græce res Romanas scribit.

LIV.

Q. Pompeius consul in Hispania⁵¹ Terrestinos subegit. cum eisdem et Numantinis⁵² pacem ab infirmitate fecit. Lustrum a censoribus conditum est. Censa civium capita trecenta viginti octo millia, quadringenta quadraginta duo. Quum Macedonum legati conquestum de D. Junio Silano, prætore venissent, quod acceptis pecuniis provinciam spoliasset et senatus de querelis eorum vellet cognoscere; T. Manlius Torquatus, pater Silani, petiit, inpetravitque, ut sibi cognitio mandaretur: et, domi caussa cognita, filium condemnavit, abdicavitque; ac ne funeri quidem ejus (quum suspendio vitam finisset) interfuit; sedensque domi potestatem consultantibus ex instituto fecit. Q. Fabius proconsul rebus in Hispania prospere gestis labem inposuit, pace cum Viriatho æquis conditionibus facta. Viriathus a proditoribus, consilio Servilii Capionis, interfectus est, et ab exercitu suo multum comploratus, ac nobiliter sepultus; vir duxque magnus, et per quatuordecim annos, quibus cum Romanis bellum gessit, frequentius superior.

LV.

P. Cornelio Nasica, cui cognomen Serapion fuit ab iridente Curiatio tribuno plebis inpositum, et D. Junio Bruto consulibus delectum habentibus, in conspectu tironum res saluberrimi exempli facta est: nam C. Matienus accusatus est apud tribunos plebis, quod exercitum in Hispania deseruisset:

⁵¹ Terrestinos] Sic scribunt hoc nomen veteres editiones: nuperæ Therrestinos. Sed Termisus, Termantia, quæ duo ejusdem urbis nomina videntur apud Appianum in Ibericis, Termes apud Plinium et alios, quæ eadem urbs est ac Termisus Appiani, sine aspiratione scribuntur.

⁵² Pacem ab infirmitate fecit] Sive hoc modo legas, sive, ut olim, ob infirmitatem, utrumque nugatorium merito videtur Gronovio: qui suspicatur, pacem a populo Romano infirmatam fecit; vel, pacem, improbante populo Romano, fecit.

damnatusque, sub furca diu virgis cæsus est, et sesterio nummo venit. Tribuni plebis, quia non impetrarent, ut sibi denos, quos vellent, milites eximere liceret, consules in carcerem duci iusserunt. Junius Brutus consul in Hispania iis, qui sub Viriatho militaverant, agros et oppidum dedit, quod Valentia vocatum est. M. Popillius a Numantinis,⁵³ cum quibus pacem factam senatus irritam fieri censuerat, cum exercitu fusus fugatusque est. C. Hostilio Mancino consule sacrificante, pulli ex cavea evolaverunt. conscendenti deinde navim, ut in Hispaniam proficisceretur, accidit vox, Mane, Mansine: quæ auspicia tristia fuisse, eventu probatum est. Victus enim a Numantinis et castris exutus, quum spes nulla servandi exercitus esset, pacem cum eis fecit ignominiosam, quam ratam esse senatus vetuit. Triginta millia Romanorum a Numantinorum millibus quatuor victa erant. D. Junius Lusitaniam, triginta urbium expugnationibus, usque⁵⁴ ad occasum et oceanum perdomuit: et, quum⁵⁵ fluvium Oblivionem transire nollent milites, ereptum signifero signum ipse transtulit, et sic, ut transgrederentur, persuasit. Alexandri filius, rex Syriæ, decem annos admodum habens, a Diodoto, qui Tryphon cognominabatur, tutore suo, per fraudem occisus est; corruptis medicis, qui, eum calculi dolore consumi ad populum mentiti, dum secant, occiderunt.

LVI.

D. Junius Brutus in Hispania ulteriore feliciter adversus Gallæcos pugnavit. dissimili eventu M. Æmilius Lepidus proconsul adversus Vaccæos rem gessit, clademque similem Numantine passus est. Ad exsolvendum Numantini fœderis religionem populum, Mancinus, quum hujus rei auctor fuisset, deditus Numantinis, non est receptus. Lustrum a censoribus conditum est.⁵⁶ Censa sunt civium capita trecenta viginti tria millia. Fulvius Flaccus consul Vardæos in Illyrico subegit. M. Cosconius prætor in Thracia cum Scordiscis prospere pugnavit. Quum bellum Numantinum vitio ducum non sine pudore publico duraret, delatus est ultro Scipioni Africano a senatu populoque Romano consulatus: quem quum illi capere⁵⁷ ob legem, quæ

⁵³ Cum quibus pacem factam senatus irritam fieri censuerat] Sigonius immisit τὸ fieri: quod tamen abesse maluerimus, et revera ignorant Andreas, et Campanus.

⁵⁴ Ad Occasum et Oceanum] Andreas, Campanus, Hearnii codices, Sigonius omittunt τὰ Occasum et.

⁵⁵ Fluvium Oblivionem] Legendum Oblivionis. Nam is fluvius, non Obli-

vio, sed Oblivionis nominabatur. Is. Casaubonus ad Strab. l. III. p. 153.

⁵⁶ Censa sunt] Sic plerique scripti et vet. editi. In vulgatis deest sunt. Sed et in numero civium censorum variant libri. Verum operæ pretium non videtur in his minutis tricis immorari.

⁵⁷ Ob legem quæ vetabat quemquam iterum consulem fieri] Olim legebatur

vetabat, quemquam iterum consulem fieri, non liceret, sicuti priori consulatu, legibus solutus est. Bellum servile, in Sicilia ortum, quum obprimi a pratoribus non potuisset, C. Fulvio consuli mandatum est. hujus belli initium fuit Eunus servus, natione Syrus; qui, contracta agrestium servorum manu, et solutis ergastulis, justus exercitus numerum inplevit. Cleon quoque, alter servus, ad septuaginta millia servorum contraxit; et, copiis junctis, ⁵⁸ contra populum Romanum exercitumque ejus bellum sæpe gesserunt.

LVII.

Scipio Africanus Numantiam obsedit, et corruptum licentia luxuriæque exercitum ad severissimam militiæ disciplinam revocavit. omnia deliciarum instrumenta recidit; duo millia scortorum a castris ejecit; militem quotidie in opere habuit, et triginta dierum frumentum ⁵⁹ ad septenos vallos ferre cogebat. ægre propter onus incedenti dicebat, Quum gladio te vallare scieris, vallum ferre desinito. ⁶⁰ Alii, scutum parvum habiliter ferenti, scutum amplius justo ferre jussit: ⁶¹ neque id se reprehendere, quando melius scuto, quam gladio, uteretur. Quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus esset, vitibus; si extraneus, ⁶² fustibus cecidit. Jumenta omnia, ne exonera-

quemquam intra decem annos iterum consulem. Trigam hanc verborum, intra decem annos, omitti jussit Sigonius, auctore vetere libro, cui adstipulatur Pithœus apud Hearnium, et Campanus. Sane decennalis intervalli mentio nihil huc attinet, quum inter utrumque Scipionis Æmiliani consulatum toti duodecim anni effluerint. Legem quæ vetabat quemquam bis consulem fieri, Pighius existimat latam esse primo anno tertii Punici belli. Certe Festus in voce *Pavimenta* refert verba quædam ex oratione M. Catonis, Ne quis consul bis fieret. Eandem orationem laudat quoque Priscianus. Hæc fere Sigonius in nota ad hunc locum. Vid. et Pighium ad annum 603.

⁵⁸ *Contra populum Romanum exercitumque ejus*] Brevius et aptius duo scripti Grutero inspecti, Pithœus apud Hearnium, et Campanus: *adversus exercitum Romanum*.

⁵⁹ *Ad septenos vallos*] Super, vel præter septenos vallos. Sigonius legi jusserat *ac*. Sed veterem lectionem ex suis libris Gronovius asseruit.

⁶⁰ *Alii scutum parvum habiliter*

ferenti] Hæc lectio a Grutero prodita est. Nobis satis placeret ea quam monstrat apud Hearnium Pithœus; *alii scutum parum habiliter ferenti*. Nec nos offendit apud hunc epitomatorem *alii . . jussit*: quam locutionem Sanctius in Minerva l. II. c. 4. et ibi Perizonius summa vi tuentur, et Latinam esse contendunt. Quod etiamsi iis non concedatur in aurei ævi scriptoribus, apud posteriorem certe ætatem invaluisse negari non potest.

⁶¹ *Neque id se reprehendere*] Suspiciatur non immerito Gronovius aliquid hic excidisse, quod esset affine ei narratiunculæ quam ex Frontino habet Freinshemius infra c. 6. de milite ornatum elegantius scutum habente: quod se non reprehendere Scipio dixerit, quoniam ille melius scuto quam gladio uteretur.

⁶² *Virgis cecidit*] Virgæ enim inhonestius supplicium, et ideo a civium tergo remotum. Gronovius ex quibusdam libris edidit *fustibus cecidit*. Sed *fustuarium*, militare supplicium, usitatum fuit etiam in cives, etiam Ciceronis ævo, ut patet ex Phil. III. c. 6.

rent militem, vendidit. Sæpe adversus eruptiones hostium feliciter pugnavit. Vaccæi obsessi, liberis conjugibusque trucidatis, ipsi se interemerunt. Scipio amplissima munera, missa sibi ab Antiocho rege Syriæ, quum cclare aliis imperatoribus regum munera mos esset, pro tribunali accepturum se esse dixit, omniaque ea referre quæstorem in publicas tabulas jussit: ex iis se viris fortibus dona daturum. Quum undique Numan-tiam obsidione clausisset, et obsessos fame videret urgueri; hostes, qui pabulatum exierant, vetuit occidi; quod diceret, velocius eos absumtuos, frumenti quod haberent, si plures fuissent.

LVIII.

Ti. Sempronius Gracchus tribunus plebis, quum legem agrariam ferret adversus voluntatem senatus et equestris ordinis, ne quis ex publico agro plus, quam ⁶³ quingenta jugera, possideret, in eum furorem exarsit, ut M. Octavio collegæ, causam diversæ partis defendenti, potestatem lege lata abrogaret: ⁶⁴ seque, et Gracchum fratrem, et Ap. Claudium socerum, trium-viros ad dividendum agrum crearet. Promulgavit et aliam legem agrariam, ⁶⁵ qua sibi latius agrum patefaceret, ut iidem triumviri judicarent, qua publicus ager, qua privatus esset. deinde, quum minus agri esset, quam quod dividi posset sine offensa etiam plebis, (quoniam eos ad cupiditatem ⁶⁶ amplum modum sperandi incitaverat) legem se promulgaturum ostendit, ut iis, qui Sempronia lege agrum accipere deberent, pecunia, quæ regis Attali fuisset, divideretur. Hæredem autem populum Romanum reliquerat Attalus, rex Pergami, Eumenis filius. ⁶⁷ Tot indignitatibus commotus graviter senatus, ante omnes ⁶⁸ T. Annius consularis, qui, quum in senatu in Gracchum perorasset, raptus ab eo ad populum, delatusque plebi, rursus in eum pro rostris concionatus est. Quum iterum

⁶³ Quingenta jugera] Certe emendatio Sigonii, nixa Plutarcho et Apiano. Nec dubium est quin Gracchus revocare voluerit legem Liciniam de modo agrorum, de qua Liv. agit libro VI. extremo: quæ quidem lex illum ipsum numerum quingentorum jugerum præfiniebat. Plerique libri, tum scripti, tum editi, habebant decem jugera: Campanus centum: Pithœus apud Hearnium mille.

⁶⁴ Seque et fratrem Caium] Sic legi jussit Sigonius ex vet. lib. melius, ut nobis videtur, quam seque et Gracchum fratrem, quamvis pleraque librorum manus hoc præferat.

⁶⁵ Qua sibi latius agrum patefaceret]

Hæc nobis paulo suspectiora sunt. Vid. infra c. 31. quem sensum ex iis exsculpere conetur Freinshemius.

⁶⁶ Amplum modum] Amplum agri modum. Hæc vera est lectio, quam exhibent Andreas, Campanus, et scripti Gronovio inspecti. Quidam libri habent ampla modo.

⁶⁷ Tot indignitatibus] Sic edidit Gronovius ex scriptis et vet. edit. quibus succinit Campanus. Quidam indignationibus.

⁶⁸ P. Mucius consul] Libri omnes hic sunt mendosi. Plerique habent C. Antonius, alii T. Annius. Verum nomen consulis reposuit Sigonius.

tribunus plebis creari vellet Gracchus, auctore P. Cornelio Nasica, in Capitolio ab optimatibus occisus est, ictus primum fragmentis subselliorum, et inter alios, qui in eadem seditione occisi erant, insepultus in flumen projectus. Res præterea in Sicilia vario eventu adversus fugitivos gestas continet.

LIX.

Numantini, fame coacti, ipsi se per vicem tradentes trucidaverunt. Captam urbem Scipio Africanus delevit, et de ea triumphavit, quartodecimo anno post Karthaginem deletam. P. Rupilius consul in Sicilia cum fugitivis debellavit. Aristonicus, regis Eumenis filius, Asiam occupavit; quum, testamento Attali regis legata populo Romano, libera esse deberet. Adversus eum P. Licinius Crassus consul, quum idem pontifex maximus esset, (quod numquam antea factum erat) extra Italiam profectus, prælio victus, et occisus est. M. Perperna consul victum Aristonicum in deditionem accepit. Q. Pompeius et Q. Metellus, tunc primum uterque ex plebe facti censores, lustrum condiderunt. Censa sunt civium capita trecenta septemdecim millia, octingenta viginti tria, præter pupillos et viduas. Q. Metellus censor censuit, ut omnes cogerentur ducere uxores, liberorum creandorum causa. exstat oratio ejus, quam Augustus Cæsar, quum de maritandis ordinibus ageret, ⁶⁹ velut in hæc tempora scriptam in senatu recitavit. C. Atinius Labeo tribunus plebis Q. Metellum censorem, a quo in senatu legendo præteritus erat, de saxo dejici jussit: quod ne fieret, ceteri tribuni plebis auxilio fuerunt. Quum Carbo tribunus plebis rogationem tulisset, ⁷⁰ ut eundem tribunum plebis, quoties vellet, creare liceret; rogationem ejus P. Africanus gravissima oratione dissuasit; in qua dixit, Ti. Gracchum jure cæsum videri. ⁷¹ Gracchus contra suasit rogationem: ⁷² sed Scipio tenuit. Bella inter Antiochum Syriæ, et Phraatem Parthorum regem gesta, nec magis quietæ res Ægypti referuntur. Ptolemæus, Evergetes cognominatus, ob nimiam crudelitatem suis invisus, incensa a populo regia,

⁶⁹ Velut in hæc tempora scriptam] Ante Sigonium editi: velut eo tempore. Ille correxit ex vet. lib. cui adstipulatur Campanus. Recte in hæc tempora. Habetur enim ratio personæ Livii, qui Augusto æqualis fuit.

⁷⁰ Ut eundem tribunum plebis, quoties vellet, creari liceret] Emendat Gronovius: ut eundem tribunum plebi, quoties vellet, creare liceret. Sane, ut vulgo legitur, et vellet non potest re-

ferri nisi ad tribunum, quod absurdum est. Creare habet Campanus.

⁷¹ Gracchus contra] Videtur excidisse prænomen: C. Gracchus contra. GRONOVIVS.

⁷² Sed Scipio tenuit] Hoc quis dederit, incertum. Sed Andreas, Campanus, MSS. Hearnii: censuit. Vulgatæ lectionis sensus commodus est: tenuit propositum, vicit.

clam ⁷³ Cypron profugit. et, quum sorori ejus Cleopatrac, quam (filia ejus virgine per vim compressa, atque in matrimonium ducta) repudiaverat, regnum a populo datum esset, insensus filium, quem ex illa habebat, Cypri occidit, caputque ejus et manus, et pedes matri misit. Seditiones a triumviris Fulvio Flacco, et C. Graccho, et C. Papirio Carbone, agro dividendo creatis, excitatae: quibus quum P. Scipio Africanus adversaretur: fortisque ac validus de die domum se recepisset, mortuus in cubiculo inventus est. Suspecta fuit, tamquam ei venenum dedisset, Sempronia uxor, hinc maxime, quod soror esset Gracchorum; cum quibus simultas Africano fuerat. de morte tamen ejus nulla quaestio acta. Eo defuncto, seditiones triumvirales acrius exarserunt. C. Sempronius consul contra Japydas primo rem male gessit: mox victoria cladem acceptam emendavit virtute D. Junii Bruti, ejus, qui Lusitaniam subegerat.

LX.

L. Aurelius consul ⁷⁴ rebellantes Sardos subegit. ⁷⁵ M. Fulvius Flaccus primus Transalpinos Ligures bello domuit, missus in auxilium Massiliensibus adversus Salluvios Gallos, qui fines Massiliensium populabantur. L. Opimius praetor Fregellanos, qui defecerant, in deditionem accepit, Fregellas diruit. Pestilentia in Africa ab ingenti locustarum multitudine, et deinde necatarum strage, fuisse traditur. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta nonaginta millia septingenta triginta sex. C. Gracchus, Tiberii frater, tribunus plebis, eloquentior quam frater, perniciosas aliquot leges tulit: inter quas frumentariam, ut ⁷⁶ semisse et triente frumentum plebi daretur: alteram legem agrariam, quam et frater ejus tulerat: tertiam, qua equestrem ordinem, tunc cum senatu consentientem, corrumpere: ⁷⁷ ut sexcenti ex equitibus in curiam sublegerentur: et quia illis temporibus

⁷³ Cypron profugit] Sic edidit Gronovius ex membranais. Vulgo in Cyprum. Campanus quoque omittit praepositionem.

⁷⁴ Rebellantes Sardos] Hanc scripturam, quam Gronovius a Pighii conjectura profectam ait, tuetur Pithœus quoque apud Hearnium. Plerique MSS. bellantes.

⁷⁵ M. Fulvius Flaccus primus omnium Transalpinos Ligures bello domuit] At in Epit. XLVII. Q. Opimius consul Transalpinos Ligures . . . subegisse dicitur. Majus autem est subegisse, quam domuisse. Hæc observat Perizonius Animadv. Hist. c. 8. Legamus igitur

hoc loco Transalpinos Gallos.

⁷⁶ Semisse et triente] Id est, sextante, sive decem assis partibus, quales duodecim totum assem æquant.

⁷⁷ Ut sexcenti ex equitibus] Rualdus, Animadv. 26. in Plut. multis probat hoc tulisse C. Gracchum, ut judicia ab senatoribus ad Equites transferrentur: cetera quæ hic narrantur, vana et futilia esse. Non absurda Freinsheimii conjectura est, infra c. 66. hoc tentasse vel certe cogitasse Gracchum, quod narrat auctor epitomes, sed perficere non potuisse, atque adeo ad transferenda ad solos Equites judicia animum adjecisse.

trecenti tantum senatores erant, sexcenti equites trecentis senatoribus admiscerentur: id est, ut equester ordo bis tantum virium in senatu haberet. et, continuato in alterum annum tribunatu, legibus agrariis latis effecit, ut complures coloniæ in Italia deducerentur, et una in solo dirutæ Karthaginis; quo, ipse triumvir creatus, coloniam deduxit. Præterea res a Q. Metello consule adversus Baliares gestas continet: quas Græci Gymnesias adpellant, quia ætatem nudi exigant: ⁷⁸ Baliares a teli missu adpellati, aut a Baleo, Herculis comite, ibi relicto tunc, quum Hercules ad Geryonem navigaret. Motus quoque Syriæ referuntur, in quibus Cleopatra Demetrium virum suum et Seleucum filium, indignata quod, occiso patre ejus a se, injussu suo diadema sumsisset, interemit.

LXI.

C. Sextius proconsul, victa Salluviorum gente, coloniam Aquas Sextias condidit, ⁷⁹ ob aquarum copiam e calidis frigidisque fontibus, atque a nomine suo ita adpellatas. Cn. Domitius proconsul adversus Allobrogas ad oppidum Vindalium feliciter pugnavit. Quibus bellum inferendi causa fuit, quod Teutomalium, Salluviorum regem, fugientem receperissent, et omni ope juvissent; quodque Æduorum agros, sociorum populi Romani, vastassent. C. Gracchus, seditioso tribunatu facto, quum Aventinum quoque armata multitudo occupasset, a L. Opimio consule, ex senatusconsulto vocato ad arma populo, pulsus et occisus est; et cum eo Fulvius Flaccus consularis, socius ejusdem furoris. Q. Fabius Maximus consul, Paulli nepos, adversus Allobrogas et Bituitum, Arvernorum regem, feliciter pugnavit. Ex Bituiti exercitu cæsa millia hominum centum viginti. Ipse, quum ad satisfaciendum senatui Romam profectus esset, ⁸⁰ Albam custodiendus datus est, quia contra pacem videbatur, ut in Galliam remitteretur. Decretum quoque est, ut Congentiatius, filius ejus, comprehensus Romam mitteretur. Allobroges in deditionem accepti. L. Opimius, accusatus apud populum a Q. Decio tribuno plebis, quod indemnatos cives in carcerem conjecisset, absolutus est.

LXII.

Q. Marcius consul ⁸¹ Stænos, gentem Alpinam, expugnavit.

⁷⁸ Baleares a teli missu] Nempe a verbo Græco βάλλειν.

⁷⁹ Ob aquarum copiam] Magis placeret cum Gronovio legere: ab aquarum copia . . . atque a nomine suo ita adpellatas.

⁸⁰ Albam custodiendus datus est] Sic duo e MSS. Gronovii et Pithæus

apud Hearnium. Atque id elegantius nobis visum est, quam quod vulgati præferunt, *Albæ*.

⁸¹ Stænos] Sic scribitur hoc nomen apud Strabonem, l. IV. p. 204. et apud Plinium, l. III. c. 20. Pighius legi jubet *Stænos* ex marmoribus Capitolinis.

Micipsa, Numidarum rex, mortuus regnum tribus filiis reliquit, Adherbali, Hiempsali, et Jugurthæ fratris filio, quem adoptaverat. L. Cecilius Metellus Dalmatas subegit. Jugurtha Hiempsalem fratrem bello petiit, quem victum occidit: Adherbalem regno expulit: ⁸² is a senatu restitutus est. L. Cecilius Metellus, Cn. Domitius Ahenobarbus, censores, duos et triginta senatu moverunt. Præterea motus Syriæ regum continet.

LXIII.

Cato Porcius consul in Thracia male adversus Scordiscos pugnavit. Lustrum a censoribus conditum est. Censa sunt civium capita trecenta nonaginta quatuor millia, trecenta triginta sex. Æmilia, Licinia, Marcia, virgines Vestales, incesti damnatæ sunt: idque incestum quemadmodum et commissum, et deprehensum, et vindicatum sit, refertur. Cimbri, gens vaga, populabundi in Illyricum venerunt: ab iis Papirius Carbo consul cum exercitu fusus est. Livius Drusus consul adversus Scordiscos, gentem a Gallis oriundam, in Thracia feliciter pugnavit.

LXIV.

Adherbal, bello petitus a Jugurtha, et in oppido Cirta obsessus, contra denunciationem senatus ab eo occisus est. Ob hoc ipsi Jugurthæ bellum indictum: idque Calpurnius Bestia consul gerere jussus, pacem cum Jugurtha injussu populi et senatus fecit. Jugurtha, fide publica evocatus ad indicandos auctores consiliorum suorum, quod multos pecunia in senatu corrupisse dicebatur, Romam venit: et, propter cædem, admissam in regulum quemdam, nomine Massivam, ⁸³ qui regnum ejus populo Romano invisi adfectabat, Romæ interfectum, quum periclitaretur, caussam capitis dicere jussus, clam profugit, et, cedens urbe, fertur dixisse: O urbem venalem, et cito perituram, si emptorem invenerit! A. Postumius legatus ⁸⁴ infeliciter prælio adversus Jugurtham gesto pacem quoque adjecit ignominiosam, quam non esse servandam senatus censuit.

⁸² Is a senatu restitutus est] Sic edidit Gronovius ex aliquot MSS. quibus assentitur Campanus. Vulgo qui a senatu.

⁸³ Qui regnum ejus . . . appetebat] Aliquot MSS. Gronovio inspecti, et Pithæus apud Hearnium pro appetebat

substituunt affectabat: quod verbum magis proprium videtur.

⁸⁴ Infeliciter prælio . . . gesto pacem quoque adjecit] Sic legi jussit Sigonius, cui assentitur Pithæus. Plerique libri inter τὰ gesto et pacem inserunt verbum confixit, quod plane otiosum est.

LXV.

Q. Cæcilius Metellus consul duobus præliis Jugurtham fudit, totamque Numidiam vastavit. M. Junius Silanus consul adversus Cimbros infelicitèr pugnavit. legatis Cimbrorum⁸⁵ sedem et agros, in quibus consisterent, postulanti- bus senatus negavit. M. Minutius proconsul adversus Thracas prospere pugnavit. L. Cassius consul a Tigurinis Gallis, pago Helvetiorum, qui a civitate secesserant, in finibus Allobrogum cum exercitu cæsus est. milites, qui ex ea clade superaverunt, ob- sidibus datis, et dimidia rerum omnium parte, ut incolumes dimitterentur, cum hostibus pacti sunt.

LXVI.

Jugurtha, pulsus a C. Mario Numidia, auxilio Bocchi, Maurorum regis, adjutus est : et, cæsis prælio Bocchi quoque copiis, nolente Boccho bellum infelicitèr susceptum diutius sustinere, vinctus ab eo et Mario traditus est : in qua re præcipua opera L. Cornelii Sullæ, quæstoris Marii, fuit.

LXVII.

M. Aurelius Scaurus, legatus consulis, a Cimbris fuso exercitu, captus est : et, quum,⁸⁶ in consilium ab iis evocatus, deterreret eos, ne Alpes transirent Italiam petaturi, eo quod diceret, Romanos vinci non posse,⁸⁷ a Boiorige rege, feroci juvene, occisus est. Ab iisdem hostibus Cn. Manlius consul et Q. Servilius Cæpio proconsul, victi prælio castrisque binis exuti sunt. militum millia octoginta occisa, calorum et lixarum quadraginta.⁸⁸ Secundum populi Romani jussionem, Cæpio- nis, cujus temeritate clades accepta erat, damnati bona publi- cata sunt, primi post regem Tarquinium ; imperiumque ei abrogatum. in triumpho C. Marii ductus ante currum ejus Jugurtha cum duobus filiis, et in carcere necatus est. Marius triumphali veste in senatum venit, quod nemo ante eum fecerat :

⁸⁵ Sedem et agros in quibus conside- rent] Aliquot MSS. tum Hearnii, tum Gronovii, Andreas, Campanus : in quibus consisterent.

⁸⁶ In consilium . . . evocatus] Multo melius Pithœus apud Hearnium, advo- catus.

⁸⁷ A Boiorige] Conjectura Freins- hemii a Gronovio probata. Prius lege- batur : a Bolo rege. Edidimus feroci, quemadmodum Campanus et Andreas,

et libri Hearnii habent, non feroce, ut nunc vulgo editi.

⁸⁸ Secundum populi Romani jussio- nem] Hæc non immerito inepta Gronovio visa sunt. Ille ex MSS. vestigiis legit : Octoginta millia militum occisa, calorum ac lixarum quadraginta, se- cundum Arausionem. Cæpionis, etc. Sane in illa regione res gesta est : et favet Pithœus quoque apud Hearnium, secundum aprausionem.

eique propter Cimbrici belli metum continuatus per complures annos magistratus est. Secundo et tertio absens consul creatus, quartum consulatum dissimulanter captans consecutus est. Cn. Domitius pontifex maximus populi suffragio creatus est. Cimbri, vastatis omnibus, quæ inter Rhodanum et Pyrenæum sunt, per saltum in Hispaniam transgressi, ibique multa loca populati, a Celtiberis fugati sunt: reversique in Galliam, ⁸⁹ bellicosus se Teutonis conjunxerunt.

LXVIII.

M. Antonius prætor in Ciliciam maritimos prædones persecutus est. C. Marius consul summa vi obpugnata a Teutonis et Ambronibus castra defendit. duobus deinde præliis circa Aquas Sextias eos hostes delevit, in quibus cæsa traduntur hostium ducenta millia, capta nonaginta. Marius absens quintum consul creatus est. triumphum oblatum, donec et Cimbros vinceret, distulit. Cimbri, repulso ab Alpibus fugatoque Q. Catulo proconsule, qui fauces Alpium obsederat, et ad flumen Athesim castellum editum insederat, reliqueratque, ⁹⁰ quum, virtute sua expliciti, fugientem proconsulem exercitumque consecuti, in Italiam trajecissent, junctis ejusdem Catuli et C. Marii exercitibus, prælio victi sunt ab eis: in quo cæsa traduntur hostium centum quadraginta millia, capta sexaginta. ⁹¹ Marius, totius civitatis consensu exceptus, pro duobus triumphis, qui obferebantur, uno contentus fuit. Primores civitatis, qui aliquamdiu ut novo homini, ad tantos honores evecto, inviderant, conservatam ab eo rempublicam fatebantur. Publicius Malleolus, matre occisa, primus insutus culeo, in mare præcipitatus est. Ancilia cum strepitu mota esse, antequam Cim-

⁸⁹ *Bellicosus se Teutonis conjunxerunt]* Bellicosus hic frigidum est, ut et belli causa, quod substituit Schefferus. Libri et vett. edd. fere imbellicosus. Gronovius conjicit: Ambronibus se et Teutonis conjunxerunt. Certe in Epit. sequenti Ambrones et Teutoni simul castra Marii oppugnasse memorantur.

⁹⁰ *Quum virtute sua expliciti]* Vett. editiones et plerique MSS. explicata. Mutavit Sigonius, et intelligit Cimbros obsidione quasi Catuli liberatos. Verum Cimbri tum victores non explicabantur periculo, sed ultro periculum ac terrorem Romanis inferebant. Membranæ quædam Gronovio inspectæ longe aliam lectionem exhibent: Cimbri, repulso ab Alpibus fugatoque Q. Catulo proconsule, qui fauces Al-

pium obsidebat, flumen Athesim transgressi castellum editum, quod insederat, ut reliquerat, effecerunt. quem tamen virtute sua explicita fugientem proconsulem exercitumque consecutus est. In Italiam quum deinde trajecissent, junctis ejusdem Catuli copiis, etc. Hæc, inquit Gronovius, videntur meliora vulgatis, modo scribas relinqueret, et illa, quem tamen, sic corrigas et suppleas: qui tamen in castello fuerunt, virtute sua expliciti fugientem proconsulem exercitumque consecuti sunt. Digna memoria virtus, de qua vid. c. 50. hujus libri.

⁹¹ *Marius totius civitatis consensu exceptus]* Videtur hic aliquid desiderari, quale esset summo cum honore, vel ingenti gratulatione.

bricum bellum consummaretur, referuntur. Bella præterea inter Syriæ reges gesta continet.

LXIX.

L. Appuleius Saturninus, adjuvante C. Mario, et per milites occiso A. Nonio competitore, tribunus plebis per vim creatus, non minus violenter tribunatum, quam petierat, gessit; et, quum legem agrariam per vim tulisset, Metello Numidico, ⁹² eo quod in eam non juraverat, diem dixit: qui quum a bonis civibus defenderetur, ne caussa certaminum esset, in exilium voluntarium Rhodum profectus est: ⁹³ ibique legendo et audiendis magnis viris avocabatur. Profecto C. Marius, seditio- nis auctor, qui sextum consulatum per tribus sparsa pecunia emerat, aqua et igni interdixit. Idem Appuleius Saturninus tribunus plebis C. Memmii ⁹⁴ candidatum consulatus, quem maxime adversarium actionibus suis timebat, occidit. quibus rebus concitato senatu, (in cujus caussam et C. Marius, homo varii et mutabilis ingenii consilique semper secundum fortunam, transierat, quum eum tueri minime posset) obpressus armis cum Glaucia prætore, et aliis ejusdem furoris sociis, ⁹⁵ bello quodam interfectus est. Q. Cæcilius Metellus ab exilio, ingenti totius civitatis favore, reductus est. M'. Aquillius proconsul in Sicilia bellum servile excitatum confecit.

LXX.

Quum M'. Aquillius de pecuniis repetundis caussam diceret, ipse iudices rogare noluit. M. Antonius, qui pro eo perorabat, tunicam a pectore ejus discidit, ut honestas cicatrices ostenderet: quibus conspectis, indubitanter absolutus est. Cicero ejus rei solus auctor. T. Didius proconsul adversus Celtiberos feliciter pugnavit. Ptolemæus, Cyrenarum rex, cui

⁹² *Eo quod in eam non juraverat]* MSS. Gronovii, qui in eam non juraverat: elegantius.

⁹³ *Ibique legendo et audiendis magnis viris vacabat]* Plerique MSS. et vet. editi habent vel advocabat, vel advocabatur. Verbum proprium, inquit, de iis qui aut a sensu rerum adversarum, aut gravantibus alioqui negotiis animum avertunt, eique levando dant operam. Utatur, qui voluerit. Nobis videtur simplicius vacabat, quod vulgati tenent.

⁹⁴ *Candidatum consulatus]* Ante Si-

gonium vulgati adjiciebant petitoem: quam vocem ille ex vet. libro, cui Campanus assentitur, delevit, sed tamen revocandam esse Gronovius existimavit. Nobis nihil necesse visum est otiosum nomen inculcare.

⁹⁵ *A Rabirio quodam]* Conjectura Sigonii. Libri, et vet. editi, bello quodam. Freinshemius, telo quodam. Cicero pro Rabirio, c. 11. Scæva Servo Q. Crotonis, qui occidit L. Saturninum, libertas data est. Unde posses legere, a Scæva quodam, vel a Servo quodam. GRONOVIVS.

cognomentum Apioni fuit, mortuus hæredem populum Romanum reliquit, et ejus regni civitates senatus liberas esse jussit. Ariobarzanes in regnum Cappadociæ a L. Cornelio Sulla reductus est. Parthorum legati, a rege Arsace missi, venerunt ad Sullam, ⁹⁶ ut amicitiam populi Romani peterent. P. Rutilius, vir summæ innocentiae, quoniam legatus ⁹⁷ Q. Mucii proconsulis a publicanorum injuriis Asiam defenderat, invisus equestri ordini, penes quem judicia erant, repetundarum damnatus, in exilium missus est. ⁹⁸ C. Sentius prætor contra Thracas infeliciter pugnavit. Senatus, quum inpotentiam equestris ordinis in judiciis exercendis ferre nollet, omni vi niti cæpit, ut ad se judicia transferrentur, sustinente caussam ejus M. Livio Druso tribuno plebis: qui, ut vires sibi adquireret, perniciose spe largitionum plebem concitavit. Præterea motus Syriæ regum continet.

LXXI.

M. Livius Drusus, tribunus plebis, ut majoribus viribus senatus causam susceptam tueretur, socios et Italicos populos ⁹⁹ spe civitatis Romanæ sollicitavit: iisque adjuvantibus, per vim legibus agrariis frumentariisque latis, judiciariam quoque pertulit; ut æqua parte judicia penes senatum et equestrem ordinem essent. Quum deinde promissa sociis civitas præstari non posset, irati Italici defectionem agitare cæperunt. ¹ Eorum coitus, conjurationesque, et orationes in conciliis principum referuntur. propter quæ Livius Drusus, invisus etiam senatui factus, velut socialis belli auctor, incertum a quo, domi occisus est.

LXXII.

Italici populi defecerunt, Picentes, Vestini, Marsi, Peligni, Marrucini, Samnites, Lucani, initio belli a Picentibus moto. Q. Servilius proconsul in oppido Asculo cum omnibus civibus Romanis, qui in eo oppido erant, occisus est. saga populus sumsit. Ser. Galba, a Lucanis comprehensus, unius feminae opera,

⁹⁶ Ut amicitiam populi Romani peterent] Andreas, Campanus, et Hearnii codex, a populo Romano.

⁹⁷ Q. Mucii proconsulis] Conjectura Sigonii, testimonio Asconii nixa. Vid. et infra capp. 10. et 11. hujus libri. Antea legebatur hoc loco, C. Marii.

⁹⁸ C. Geminius prætor] Sic Andreas et turba editorum ante Sigonium. Ille reposuit C. Sentius: et ei Gronovius assensus est. Sed quum hæc emendatio haud satis cum historia quadrare videatur,

ut probabimus in not. ad c. 17. hujus libri, revocavimus eam lectionem quam Sigonius mutaverat: eo quidem magis, quod Freinshemius illam agnoscit c. 56.

⁹⁹ Spe civitatis Romanæ sollicitavit] Haud fortasse spernendum quod habet Campanus, in spem civitatis.

¹ Coitus] Magis placeret coitiones: quæ vox in hujusmodi rebus valde propria est.

ad quam devertebatur, captivitate exemptus est. Æsernia et Alba coloniæ ab Italicis obsessæ sunt. Auxilia deinde Latini nominis externarumque gentium missa populo Romano, et expeditiones invicem expugnationesque urbium referuntur.

LXXIII.

L. Julius Cæsar consul male adversus Samnites pugnavit. Nola colonia in potestatem Samnitium venit cum L. Postumio prætore, qui ab iis interfectus est. Complures populi ad hostes defecerunt. Quum P. Rutilius consul male adversus hostes Marsos pugnasset, et in prælio cecidisset, C. Marius, legatus ejus, meliore eventu cum hostibus conflixit. Ser. Sulpicius Pelignos prælio fudit. Q. Cæpio, legatus Rutilii, quum obsessus prospere in hostes erupisset, et ob eum successum æquatum ei cum C. Mario esset imperium, temerarius factus, et circumventus insidiis, fuso exercitu cecidit. L. Julius Cæsar consul feliciter adversus Samnites pugnavit. ob eam victoriam Romæ saga posita sunt. et, ut varia belli fortuna esset, Æsernia colonia cum M. Marcello in potestatem Samnitium venit. Sed C. Marius prælio Marsos fudit, ² Herio Asinio, prætore Marrucinatorum, occiso. C. Cæcilius in Gallia Transalpina Salluvios rebellantes vicit.

LXXIV.

Cn. Pompeius Picentes prælio fudit, et obsedit: propter quam victoriam Romæ prætextæ et alia magistratuum insignia sumpta sunt. C. Marius cum Marsis dubio eventu pugnavit. Libertini tum primum militare cœperunt. A. Plotius legatus Umbros, ³ L. Porcius prætor Marsos, quum uterque populus defecisset, prælio vicerunt. Nicomedes in Bithynia, Ariobarzanes in Cappadocia regna reducti sunt. Cn. Pompeius consul Marsos acie vicit. Quum ære alieno obpressa esset civitas, ⁴ A. Sempronius Asellio prætor, quoniam secundum debitores jus dicebat, ab iis, qui fœnerabantur, in foro occisus est. Præterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque continet.

² Herio Asinio] Sic edi jussit hoc nomen Gronovius ex Velleio et Appiano. Antea, Hirno, vel Hirnio Asinio.

³ L. Porcius prætor Marsos] Ea quæ sequuntur, quum uterque populus defecisset, probant in voce Marsos hic esse mendum. Non enim tum primum deficere cœperunt Marsi: sed omnium primi rebellionis signum sus-

tulerant. Lege ex Floro et Orosio Etruscos, quos Appianus auctor est, non initio belli, sed suscepto et gesto magna ex parte bello, defecisse.

⁴ A. Sempronius Asellio] Magna pars librorum, Asellus. Sigonius emendavit ex Appiano, Valerio Maximo, etc. Campanus veram lectionem hic servat, Asellio.

LXXV.

A. Postumius Albinus legatus, quum classi præesset, infamis crimine prodicionis, ab exercitu suo interfectus est. L. Cornelius Sulla legatus Samnites prælio vicit, et bina castra eorum expugnavit. Cn. Pompeius Vestinos in deditionem accepit. L. Porcius consul, rebus prospere gestis, fusisque aliquoties Marsis, dum castra eorum expugnat, cecidit. ea res hostibus victoriam ejus prælii dedit. Cosconius et Luceius Samnites acie vicerunt, Marium Egnatium, nobilissimum hostium ducem, occiderunt, compluraque eorum oppida in deditionem acceperunt. L. Sulla Hirpinos domuit, Samnites multis præliis fudit, aliquot populos recepit: quantisque raro quisquam alius ante consulatum rebus gestis, ad petitionem consulatus Romam est profectus.

LXXVI.

*A. Gabinius legatus, rebus adversus Lucanos prospere gestis, et plurimis oppidis expugnatis, in obsidione castrorum hostilium cecidit. Sulpicius legatus Marrucinos cecidit, totamque eam regionem recepit. Cn. Pompeius proconsul Vestinos et Pelignos in deditionem accepit. Marsi quoque, a L. Murena, et ⁵ Cæcilio Pinna legatis aliquot præliis fracti, pacem petierunt. Asculum a Cn. Pompeio captum est, cæsis et a Mam. Æmilio legato Italicis. Silo Pompædus, dux Marso-
rum, ⁶ auctor hujus rei, in prælio cecidit. Ariobarzanes Cappadociæ, Nicomedes Bithyniæ regno a Mithridate Ponti rege pulsi sunt. Præterea incursiones Thracum in Macedoniam populationesque continet.*

LXXVII.

Quum P. Sulpicius tribunus plebis, auctore C. Mario, perniciosas leges promulgasset, ut exsules revocarentur, et novi cives libertinique distribuerentur in tribus, et ut Marius adversus Mithridatem Ponti regem dux crearetur, et adversantibus consulibus Q. Pompeio et L. Sullæ vim intulisset, ⁷ occiso Q. Pompeio consulis filio, genero Sullæ; L. Sulla consul cum exercitu in urbem venit, et adversus factionem

[⁵ Cæcilio Pio] Sic edidit Sigonius: quam lectionem firmat Gronovius ex Velleio, l. II. c. 15. Libri habent Cæcilio Pinna. Vid. infra, c. 2.

⁶ Auctor hujus rei] Imo hujus belli.

[⁷ Occiso Q. Pompeio] Sic dedit ex conjectura Sigonius, quum prius legeretur occisique Pompeio. Assentitur Sigonio Pithæus apud Hearnium.

Sulpicii et Marii in ipsa urbe pugnavit, eamque expulit. ⁸ *ex qua duodecim a senatu hostes, inter quos* ⁹ *C. Marius pater et filius, judicati sunt. P. Sulpicius, quum in quadam villa lateret, indicio servi sui retractus et occisus est. servus,* ¹⁰ *ut præmium promissum indici haberet,* ¹¹ *manumissus, et ob scelus proditi domini de saxo dejectus est. C. Marius filius in Africam trajecit. C. Marius pater, quum in paludibus Minturnensium lateret, extractus est ab oppidanis: et, quum missus ad occidendum eum servus, natione Gallus, majestate tanti viri perterritus recessisset,* ¹² *inpositus publice in navim delatus est in Africam. L. Sulla civitatis statum ordinavit: exinde colonias deduxit. Q. Pompeius consul, ad accipiendum a Cn. Pompeio proconsule exercitum profectus, consilio ejus occisus est. Mithridates, Ponti rex, Bithynia et Cappadocia occupatis, et pulso Aquillio legato, Phrygiam, provinciam populi Romani, cum ingenti exercitu intravit.*

LXXVIII.

Mithridates Asiam occupavit: Q. Oppium proconsulem, item Aquillium legatum, in vincula conjecit: jussuque ejus, quidquid civium Romanorum in Asia fuit, uno die trucidatum est. Urbem Rhodum, quæ sola in fide permanserat, obpugnavit, et aliquot præliis navalibus victus recessit. Archelaus, præfectus regis, in Græciam cum exercitu venit; Athenas occupavit. Præterea ¹³ *trepidationem urbium insularumque, aliis ad Mithridatem, aliis ad populum Romanum civitates suas trahentibus, continet.*

LXXIX.

L. Cornelius Cinna, quum perniciosas leges ¹⁴ *per vim atque arma ferret, pulsus urbe a Cn. Octavio collega,* ¹⁵ *cum sex tribu-*

⁸ *Ex qua]* Hoc quoque debetur Sigonio. Firmant Pithœus apud Hearnium, et Campanus. Reliqui, ex quo.

⁹ *C. Marius pater et filius]* Magis placeret Gronovio, Cæii Marii pater et filius.

¹⁰ *Ut præmium promissum indici]* Ita Gronovius. Sigonius ex vetere libro *promissum indicii*. Reliqui, *promissi indicii*.

¹¹ *Manumissus est, et . . . de saxo dejectus est]* Alterutrum ex illis est vacat. Prius ignorant duo e MSS. Gronovii et Pithœus apud Hearnium: posterius, Campanus.

¹² *Inpositus publicæ navi]* Non mi-

nus placeret publice in navim, quomodo Pithœus et Sigonius apud Hearnium volunt: a quibus non longe abit Andreas, qui exhibet publice in navi.

¹³ *Trepidationem]* Unus e MSS. Gronovii cum Campano, *trepidationes*.

¹⁴ *Per vim atque arma]* Duæ postremæ voces adjunctæ sunt a Sigonio, ex vet. ut ipse ait, lib. Sed earum hic nullus est usus: nec eas agnoscunt Campanus, Andreas, et magna pars librorum.

¹⁵ *Cum sex tribunis plebis]* Hoc quoque a Sigonio est, cui assentitur apud Hearnium Pithœus. Antea cum Sextio tribuno plebis. Campanus, cum

*nis plebis: imperioque ei abrogato, corruptum Ap. Claudii exercitum in potestatem suam redegit, et bellum urbi intulit, accessito C. Mario ex Africa cum aliis exsulis: in quo bello duo fratres, alter ex Pompeii exercitu, alter ex Cinna, igno-
rantes concurrerunt: et, quum victor spoliaret occisum, agnito fratre, ingenti lamentatione edita, rogo ei exstructo, ipse supra ro-
gum se transfodit, et eodem igni consuntus est.*¹⁶ *Et quum obprimi inter initia potuissent, Cn. Pompeii fraude, qui, utram-
que partem fovendo, vires Cinnae dedit, nec nisi profligatis optima-
tium rebus auxilium tulit, et consulis segnitie confirmati Cinna et Marius quatuor exercitibus,*¹⁷ *ex quibus duo Q. Sertorio et Carboni dati sunt, urbem circumsederunt. Ostiam colo-
niam Marius expugnavit, et crudeliter diripuit.*

LXXX.

*Italicis populis a senatu civitas data est. Samnites, qui soli arma retinebant, Cinna et Mario se conjunxerunt. ab iis Plautius cum exercitu cæsus est. Cinna et Marius cum Carbone et Sertorio Janiculum occupaverunt, et fugati ab Octavio consule recesserunt. Marius Antium, et Ariciam, et Lanuvium colonias devastavit. Quum nulla spes esset optimatibus resistendi propter segnitiam et perfidiam et ducum et militum, qui corrupti aut pugnare nolebant, aut ad diversas partes transibant, Cinna et Marius in urbem recepti sunt: qui, velut captam, eam cædibus et rapinis vastarunt, Cn. Octavio consule occiso, et omnibus adversæ partis nobilibus trucidatis, inter quos M. Antonio eloquentissimo viro,*¹⁸ *et C. Cæsare, quorum capita in rostris posita sunt. Crassus filius ab equitibus Fimbriæ occisus. pater Crassus, ne quid indignum virtute sua pateretur, gladio se transfixit. Et citra ulla comitia consules in sequentem annum se ipsos renunciaverunt: eodemque die, quo magistratum inierant, Marius Sex. Licinium senatorem de saxo dejici jussit; editisque multis sceleribus, Idibus Januarii decedit: vir, cujus si examinentur cum virtutibus vitia, haud facile sit dictu, utrum bello melior, an pace perniciosior fuerit. adeo, quam rempublicam armatus servavit, eam primo togatus omni genere fraudis, postremo armis hostiliter evertit.*

Sexto Publico tribuno plebis. Non tam constat nobis, quomodo legendum sit, quam Sigonianam lectionem vitiosam esse. Appianus enim libro primo Civil. testis est majorem partem tribunorum plebis cum Octavio sensisse.

¹⁶ *Et quum obprimi inter initia potuissent] Sic dedimus auctore uno ex*

MSS. Gronovii, ut referatur verbum ad id quod sequitur, confirmati Cinna et Marius. Vulgo potuisset.

¹⁷ *Quorum duo] Complures MSS. et Campanus, ex quibus duo.*

¹⁸ *L. et C. Cæsare] Lege cum Gronovio, L. et C. Cæsarius.*

LXXXI.

L. Sulla Athenas, quas Archelaus, præfectus Mithridatis, occuparat, circumsevit, et cum magno labore expugnavit. urbi libertatem, et civibus, quæ habuerant, reddidit. Magnesia, quæ sola in Asia civitas in fide manserat, summa virtute adversus Mithridatem defensa est. Præterea Thracum in Macedonia continet gesta.

LXXXII.

Sulla copias regis, quæ, Macedonia occupata, in Thessaliam venerant, prælio vicit, cæsis hostium centum millibus, et castris quoque expugnatis. Renovato deinde bello, iterum exercitum regis fudit ac delevit. Archelaus cum classe regia Sullæ se tradidit. L. Valerius Flaccus consul, collega Cinnæ, missus, ut Sullæ succederet, propter avaritiam invisus exercitui suo, a C. Fimbria legato ipsius, ultimæ audaciæ homine, occisus est, et imperium ad Fimbriam translatus. Præterea expugnata in Asia urbes a Mithridate, et crudeliter direpta provincia, incursionesque Thracum in Macedoniam, referuntur.

LXXXIII.

C. Fimbria in Asia fusis prælio aliquot præfectis Mithridatis, urbem Pergamum cepit, obsessumque regem, non multum absuit, quin caperet. Urbem Ilion, quæ se potestati Sullæ reservabat, expugnavit ac delevit, et magnam partem Asiæ recepit. Sulla multis præliis Thracas cecidit. Quum L. Cinna et Cn. Papirius Carbo, ab se ipsis consules per biennium creati, bellum contra Sullam pararent, effectum est per L. Valerium Flaccum principem senatus, qui orationem in senatu habuit, et per eos, qui concordia studebant, ut legati ad Sullam de pace mitterentur. Cinna ab exercitu suo, quem invitum cogeat naves conscendere, et adversus Sullam proficisci, interceptus est. Consulatum Carbo solus gessit. Sulla, quum in Asiam trajecisset, pacem cum Mithridate fecit; ¹⁹ ita ut is cederet provinciis Asia, Bithynia, Cappadocia. Fimbria, desertus ab exercitu, qui ad Sullam transierat, ipse se percussit: inpetravique de servo suo, præbens cervicem, ut se occideret.

¹⁹ Ita ut is cederet Asia, Bithynia, Cappadocia] Omnes libri et veteres editi ante τὴν Asia habent provinciis: qua in voce aliquid vitii est, quum Bithynia et Cappadocia non essent tunc

provinciae Romanæ, sed regna. Legamus cum Sigonio in Commentar. in Fastos ad annum 669. ita ut is cederet provincia Asia, Bithynia, Cappadocia.

LXXXIV.

Sulla legatis, qui a senatu missi erant, futurum se in potestate senatus respondit, si cives, qui pulsati a Cinna ad se confugerant, restituerentur. quæ conditio quum justa senatui videretur, per Carbonem factionemque ejus, cui bellum videbatur utilius, ne conveniret, effectum est. Idem Carbo, quum ab omnibus oppidis Italiæ coloniisque obsides exigere vellet, ut fidem eorum contra Sullam obligaret, consensu senatus prohibitus est. ²⁰ Novis civibus senatusconsulto suffragium datum est. Q. Metellus Pius, qui partes optimatum secutus erat, quum in Africa bellum moliretur, a C. Fabio prætore pulsus est: senatusque consultum per factionem Carbonis et Marianarum partium factum est, ut omnes ubique exercitus dimitterentur. Libertini in quinque et triginta tribus distributi sunt. Præterea belli adparatum, quod contra Sullam excitabatur, continet.

LXXXV.

Sulla in Italiam cum exercitu trajecit, ²¹ missisque legatis, qui de pace agerent, a consule C. Norbano violatis, eundem Norbanum prælio vicit. Et quum L. Scipionis alterius consulis, cum quo per omnia id egerat, ut pacem jungeret, nec potuerat, castra obpugnaturus esset, universus exercitus consulis, sollicitatus per emissos a Sulla milites, signa ad Sullam transtulit. Scipio, quum occidi posset, dimissus est. Cn. Pompeius, Cn. F. ejus, qui Asculum ceperat, conscripto voluntariorum exercitu, cum tribus legionibus ad Sullam venerat; ad quem se nobilitas omnis conferebat, ita ut deserta urbe ad castra veniretur. Præterea expeditiones per totam Italiam utriusque partis ducum referuntur.

LXXXVI.

Quum C. Marius, C. Marii filius, consul ante annos viginti per vim creatus esset, C. Fabius in Africa propter crudelita-

²⁰ Novis civibus senatusconsulto suffragium datum est] Hic profecto aliquid peccavit vel librariorum manus, vel ipse epitomes auctor. Italis enim cum civitate jus quoque suffragii datum esse constat. Sed fortasse hujus senatusconsulti hæc mens fuerat, ut quod a tribuno plebis Sulpicio institutum, mox a Sulla rescissum fuerat, renovaretur et confirmaretur, nempe, ut novi cives in quinque et triginta tribus distribuerentur.

²¹ Missisque legatis, qui de pace

agerent, a consule C. Norbano violatis] Sustulimus, auctore Campano, particulam et ante a consule. Sensus quippe est: legatis qui a Sylla missi erant, a consule violatis. Aliam hic et majoris momenti emendationem fecit Sigonius. Plerique editi et libri habebant a cons. Cn. Carbone et C. Norbano: quod contra historiæ fidem erat. Neque enim Carbo hoc anno consul fuit. Certissimam Sigonii conjecturam firmant Pithæus apud Hearnium, et Campanus, qui habet a consule Cn. Norbano.

*tem et avaritiam in prætorio suo vivus exustus est. L. Philip-
pus legatus Sullæ Sardiniam, Q. Antonio prætore pulso et
occiso, occupavit. Sulla cum Italicis populis, ne timeretur ab
iis, velut crepturus civitatem²² et suffragii jus nuper datum,
sædus percussit. Idemque, ex fiducia jam certæ victoriæ, liti-
gatores, a quibus adibatur, vadimonia Romam differre jussit,
quum a parte diversa urbs adhuc teneretur. L. Damasippus
prætor, ex voluntate C. Marii consulis quum senatum contra-
risset, omnem, quæ in urbe erat, nobilitatem trucidavit. ex cu-
jus numero Q. Mucius Scævola pontifex maximus fugiens in
vestibulo ædis Vestæ occisus est. Præterea bellum a L. Mu-
rena adversus Mithridatem in Asia renovatum continet.*

LXXXVII.

*Sulla C. Marium, exercitu ejus fuso delectoque ad Sacripor-
tum, in oppido Præneste obsedit. urbem Romam ex inimicorum
manibus recepit. Marium erumpere tentantem repulit. Præ-
terea res a legatis ejus, eadem ubique fortuna partium, gestas
continet.*

LXXXVIII.

*Sulla Carbonem,²³ exercitu ejus fuso ad Clusium, ad Fa-
ventiam Fidentiamque cæso, Italia expulit: cum Samnitibus,
qui soli ex Italicis populis nondum arma posuerant, juxta ur-
bem Romanam ante portam Collinam debellavit: recuperata
que republica, pulcherrimam victoriam crudelitate, quanta in
nullo hominum fuit, inquinavit. Octo millia²⁴ deditorum²⁵ in
villa publica trucidavit: tabulam proscriptionis posuit: urbem
ac totam Italiam cædibus replevit: inter quas omnes Prænes-
tinos inermes concidi jussit: Marium, senatorii ordinis virum,
cruribus brachiisque fractis, auribus præsectis, et effossis oculis,
necavit. C. Marius, Præneste obsessus²⁶ a Lucretio Ofella,
Sullanarum partium viro, quum per cuniculum captaret eva-
dere, septus ab exercitu,²⁷ mortem sibi conscivit. id est, in ipso
cuniculo, quum sentiret se evadere non posse, cum Pontio Tele-
sino, fugæ comite, stricto utrimque gladio, concurrir: quem
quum occidisset, ipse saucius inpetravir a servo, ut se occideret.*

22 Et suffragii jus nuper datum] Vid. not. 20. ad epit. LXXXIV. supra.

23 Exercitu ejus fuso ad Clusium] Inseruit Gronovius ex aliquot MSS. *et fuso.*

24 Deditorum] Magis placeret cum Pithœo apud Hearnium legere deditiorum.

25 In villa publica] Egregia Sigonii correctio, nixa auctoribus Augustino de Civ. Dei, III. 28. et Val. Max. IX.

2. Antea in via.

26 A Lucretio Ofella] Sic plane Campanus, et apud Hearnium Pithœus. Reliqui Asella.

27 Mortem sibi conscivit: id est] Gronovius duas ultimas voces adjecit ex quibusdam scriptis. Nos libenter assentiremur Sigonio hæc omnia de-
lenti, ita ut legatur: septus ab exer-
citu, in ipso cuniculo.

LXXXIX.

²⁸ *M. Brutus a Cn. Papirio Carbone, qui Cossuram adpulerat, missus nave piscatoria Lilybeum, ut exploraret, an ibi Pompeius esset, et* ²⁹ *circumventus a navibus, quas Pompeius miserat,* ³⁰ *in se mucrone verso, ad transtrum navis obnixus corporis pondere, incubuit.* Cn. Pompeius, in Siciliam cum imperio a senatu missus, Cn. Carbonem, qui flens muliebriter mortem tulit, captum occidit. ³¹ Sulla, dictator factus, quod nemo umquam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit. ³² Rebus novis reipublicæ statum confirmavit, tribunorum plebis potestatem minuit, et omne jus legum ferendarum ademit. Pontificum augurumque collegium ampliavit, ut essent quindecim; senatum ex equestri ordine subplevit: proscriptorum liberis jus petendorum honorum eripuit, et bona eorum vendidit; ³³ ex quibus plurima primo rapuit. ³⁴ redactum est sestertium ter millies quingenties. Q. Lucretium Ofellam, consulutum adversus voluntatem suam petere ausum, jussit occidi in foro: et, quum hoc indigne ferret populus Romanus, concione advocata, se jussisse dixit. Cn. Pompeius in Africa Cn. Domitium proscriptum et Hiabam, regem Numidiæ, bellum molientes, victos occidit; et, quatuor et viginti annos natus, adhuc eques Romanus, quod nulli contigerat, ex Africa triumphavit. ³⁵ Cn. Norbanus consularis proscriptus, in urbe Rhodo quum comprehenderetur, ipse se occidit. Mutilus, unus ex proscriptis, clam capite adoperto ³⁶ ad posticas ædes Bastiæ uxoris quum accessisset, admissus non est, quia illum proscriptum diceret, itaque se transfodit, et sanguine suo

²⁸ L. Brutus] Sic olim legebatur. Sigonius dedit M. Brutus, eique obsecuti sunt editores. Sed hunc Brutum credimus cum Pighio non alium esse, quam L. Brutum Damasippum prætoris hujus anni, qui Carboni conjunctus memoratur libro sup. capp. 3. et 4.

²⁹ Circumventus a navibus] Vocula a in Gronovianis editionibus male omissa fuerat: sed in vetustioribus omnibus reperitur.

³⁰ In se mucrone verso . . incubuit] Magis placeret cum Gronovio legere mucroni.

³¹ Sulla . . quod nemo unquam fecerat, cum fascibus viginti quatuor processit] Solitum hoc dictatoribus, ut testantur Plut. in Fabio, Polyb. l. III. c. 87. Itaque vel erravit epitomes auctor, vel aliquod hic vitium est.

³² Rebus novis reipublicæ statum confirmavit] Sine ulla dubitatione as-

sentimur Gronovio emendanti legibus novis.

³³ Ex quibus plurima primo rapuit] Offendit τὸ primo. Nec opitulatur Gronovius, dum ex aliquot codd. affert plurima præmia, interpretaturque prædas. Fortasse aliquid intercudit, ut Sulla dictus fuerit plurima primo rapuisse, deinde cetera in publicum rede-gisse.

³⁴ Redactum est sestertium ter millies quingenties] Marcæ argenti 1367187. uncia 4.

³⁵ C. Norbanus] Vulgo Cn. Sed ex Fastis Capitolinis, reliquisque omnibus veterum monumentis C. reponendum esse Sigonius monet, cui assentitur apud Hearnium Pithæus.

³⁶ Ad posticas ædes] Ante Sigonium legebatur ad posticum ædis. Ille in vet. lib. reperit ad posticias ædes. Nec aliter Pithæus. Notum est ædem non dici de privata et profana domo.

fores uxoris respersit. ³⁷ Sulla Nolam in Samnio recepit. ³⁸ quadraginta septem legiones in agros captos deduxit, et eos iis divisit. Volaterras, quod oppidum adhuc in armis erat, obsessum, in deditionem accepit. Mitylenæ quoque in Asia, quæ sola urbs post victum Mithridatem arma retinebat, expugnatae dirutæque sunt.

XC.

Sulla decessit, honosque ei a senatu habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. M. Æmilius Lepidus, quum acta Sullæ tentaret rescindere, bellum excitavit: et a Q. Catulo collega Italia pulsus est: et in Sardinia, frustra bellum molitus, periit. M. Brutus, qui Cisalpinam Galliam obtinebat, a Cn. Pompeio occisus est. ³⁹ Q. Sertorius proscriptus in ulteriore Hispania ingens bellum excitavit. ⁴⁰ L. Manlius proconsul et ⁴¹ M. Domitius legatus ⁴² ab Herculeio quæstore prælio victi sunt. Præterea res a P. Servilio proconsule adversus Cilicus gestas continet.

XCI.

Cn. Pompeius, ⁴³ quum adhuc eques esset, cum imperio consulari adversus Sertorium missus est. Sertorius aliquot urbes expugnavit, plurimasque civitates in potestatem suam redegit. Ap. Claudius proconsul Thracus pluribus præliis vicit. Q. Metellus proconsul L. Herculeium, quæstorem Sertorii, cum exercitu cecidit.

XCII.

Cn. Pompeius dubio eventu cum Sertorio pugnavit, ita ut singula ex utraque parte cornua vicerint. Q. Metellus Sertorium et Perpernam cum duobus exercitibus prælio fudit: cujus victoriæ partem cupiens ferre Pompeius parum prospere pugnavit. ⁴⁴ Obsessus deinde Cluniæ Sertorius, adsidiis eruptionibus non

³⁷ Sulla Nolam in Samnio] Non tam in Samnio, quam a Samnitibus qui invaserant. Supra Epit. l. LXXIII. GRONOVIVS.

³⁸ Quadraginta septem legiones] Imo tres et viginti, si Appiano fides: et hoc verisimilius per se videtur.

³⁹ Q. Sertorius] Unus e MSS. Gronovii ante hæc verba inserit: Q. Sertorii viri bellicosissimi gesta referuntur: itidemque alius, nisi quod bellicosissimi habet pro bellicosissimi.

⁴⁰ L. Manlius] Sic scribendum esse hoc nomen monuit Sigonius ex Orosio et Eutropio. Vulgo hic L. Manlius.

⁴¹ M. Domitius] Imo L. Domitius, ex Plut. et Eutropio.

⁴² Ab Herculeio] Alias Hirtuleio.

⁴³ Quum adhuc equester esset] Sic dedit Sigonius ex quibusdam veteribus libris, quum prius editi haberent quæstor esset. Idem optime probat Pompeium tunc temporis quæstorem non fuisse, imo nunquam hunc magistratum gessisse. Sed dubitamus an equester pro equite dici possit: cujus rei nullum nobis suppetit exemplum. Itaque malleus legere: quum adhuc eques Rom. esset.

⁴⁴ Obsessus . . Cluniæ] Ante Grono-

leviora damna obsidentibus intulit. Præterea ab Curione proconsule in Thracia res gestas adversus Dardanos, et Q. Sertorii multa crudelia in suos facta continet; qui plurimos ex amicis et secum proscriptis, crimine proditiōis insimulatos, occidit.

XCIII.

P. Servilius proconsul in Cilicia Isauros domuit, et aliquot urbes piratarum expugnavit. Nicomedes, Bithyniæ rex, moriens populum Romanum fecit hæredem, regnumque ejus in provinciæ formam redactum est. Mithridates, fœdere cum Sertorio icto, bellum populo Romano intulit. Adparatus deinde regiarum copiarum pedestrium navaliumque: et, occupata Bithynia, M. Aurelius Cotta consul ad Chalcedonem prælio a rege victus est. ⁴⁵ resque a Pompeio et Metello adversus Sertorium gestas continet; qui omnibus belli militiæque artibus par fuit. quos etiam, ab obsidione Calagurris oppidi depulsos, coëgit diversas regiones petere, Metellum ulteriorem Hispaniam, Pompeium Galliam.

XCIV.

⁴⁶ L. Licinius Lucullus consul adversus Mithridatem equestribus præliis feliciter pugnavit, et expeditiones aliquot prosperas fecit, poscentesque pugnam milites a seditione inhibuit. Deiotarus, Gallogræciæ tetrarches, ⁴⁷ præfectos Mithridatis, bellum in Phrygia moventes, cecidit. Præterea res a Cn. Pompeio in Hispania contra Sertorium prospere gestas continet.

XCV.

C. Curio proconsul Dardanos in Thracia domuit. Quatuor et septuaginta gladiatores Capuæ ex ludo Lentuli profugerunt: et, ⁴⁸ congregata servitiorum ergastulorumque multitudine, Crixo et Spartaco ducibus bello excitato, Claudium Pulchrum legatum et ⁴⁹ P. Varenum prætorem prælio vicerunt. L. Lu-

vium editi habebant Calagurrii. Mutavit ille, et e vestigiis MSS. eruit nomen Cluniæ.

⁴⁵ Resque a Pompeio et Metello adversum Sertorium gestas continet] Hic habemus emendationem Sigonii, qui priorum editionum omnino vitiosam lectionem ex vet. lib. correxit, adjiciens ex conjectura duas postremas voces.

⁴⁶ L. Licinius Lucullus] Nomen et prænomen Luculli, et infra prænomen Pompeii ex MSS. suis addenda duxit Gronovius.

⁴⁷ Præfectos Mithridatis] Hoc debetur Sigonio. Antea præfectus, contra historiæ fidem.

⁴⁸ Congregata servitiorum ergastulorumque multitudine] Sic edidit Gronovius ex suis MSS. Vulgo servorum ergastulorumque. Sed non spernendum id fortasse, quod, teste Sigonio, Claudius Puteanus in MSS. legisse se affirmat: servorum ex ergastulis.

⁴⁹ P. Varenum] Sigonius ex Apiano et Frontino legendum putat P. Varinum.

cullos proconsul ad Cyzicum urbem exercitum Mithridatis fame ferroque delevit; pulsumque Bithynia regem, variis belli ac naufragiorum casibus fractum, coëgit in Pontum profugere.

XCVI.

Q. Arrius prætor Crixum, fugitivorum ducem, cum viginti millibus hominum cecidit. ⁵⁰ *Cn. Lentulus consul male adversus Spartacum pugnavit. Ab eodem L. Gellius consul et Q. Arrius prætor acie victi sunt. Sertorius* ⁵¹ *a M. Antonio, et M. Perperna, et aliis conjuratis in convivio interfectus est, octavo ducatus sui anno: magnus dux, et adversus duos imperatores, Pompeium et Metellum, sæpe par,* ⁵² *vel frequentius victor: ad ultimum desertus et proditus.* ⁵³ *Imperium partium ad Marcum translatus est: quem Cn. Pompeius victum captumque interfecit, ac recepit Hispanias decimo fere anno, quam cæptum erat bellum. C. Cassius proconsul et Cn. Manlius prætor male adversus Spartacum pugnauerunt: idque bellum M. Crasso prætori mandatum est.*

XCVII.

M. Crassus prætor primum cum parte fugitivorum, quæ ex Gallis Germanisque constabat, feliciter pugnavit, cæsis hostium triginta quinque millibus, et duce eorum ⁵⁴ *Granico.* ⁵⁵ *Cum Spartaco deinde bellavit, cæsis cum ipso millibus sexaginta. M. Antonius prætor bellum adversus Cretenses, parum prospere susceptum, morte sua finivit. M. Lucullus proconsul Thracas subegit. L. Lucullus in Ponto adversus Mithridatem feliciter pugnavit, cæsis hostium* ⁵⁶ *amplius quam sexaginta millibus.* ⁵⁷ *M. Crassus et Cn. Pompeius consules facti (sed Pompeius,*

⁵⁰ *Cn. Lentulus]* Suum huic consuli prænomen restituit Sigonius, ex consensu auctorum omnium. Antea C. Lentulus.

⁵¹ *A Manio Antonio]* Vid. not. 53. infra.

⁵² *Vel frequentius superior]* Olim, ut frequentius. Sigonius ex vet. lib. dedit vel. Malleus et.

⁵³ *Imperium . . . ad Marcum translatus est]* Ante Sigonium editi habebant ad Marium: quod erat contra historiæ fidem, ex qua constat, Sertorio occiso, Perpernam imperium invasisse. Bene ergo Sigonius ex vetere libro emendavit ad Marcum. At inde sequitur vitiose quoque olim cusos habuisse a M. Antonio. Si enim Antonio et Perpernae idem prænomen Marcus

fuisse, non constaret hoc loco ad utrum eorum imperium devenisset. Ideo Sigonius edi jussit a Manio Antonio.

⁵⁴ *Granico]* In quibusdam Gronovii MSS. legitur Ganico. Plutarchus Canicium vocat, Frontinus Gannicum.

⁵⁵ *Cum Spartaco dein debellavit]* Sic legendum esse ipsa res monstrat, nulla prorsus mutatione, quum vulgo editi habeant deinde bellavit.

⁵⁶ *Amplius quam]* Unus e Gronovii MSS. non agnoscit ultimam vocem, quæ nec necessaria est.

⁵⁷ *M. Crassus et Cn. Pompeius consules facti (Pompeius]* Vetus lectio erat, consules facti sunt sicut Pompeius, vel facti sic Pompeius. Unde Sigonius mancā esse orationem exis-

*antequam quæsturam gereret, ex equite Romano) tribunitiam potestatem restituerunt. Judicia quoque*⁵⁸ *per L. Aurelium Cottam prætorem ad equites Romanos translata sunt. Mithridates, desperatione rerum suarum coactus, ad Tigranem Armeniæ regem confugit.*

XCVIII.

*Machares, filius Mithridatis, Bospori rex, ab L. Lucullo in amicitiam receptus est. Cn. Lentulus et L. Gellius censores asperam censuram egerunt, quatuor et sexaginta senatu motis: a quibus, lustro condito, censa sunt civium capita quadringenta quinquaginta millia. L. Metellus prætor*⁵⁹ *in Sicilia adversus piratas prospere rem gessit. Templum Jovis in Capitolio, quod incendio consumtum ac resectum erat, a Q. Catulo dedicatum est. L. Lucullus in Armenia Mithridatem et Tigranem, et ingentes utriusque regis copias, pluribus præliis fudit. Q. Metellus proconsul, bello sibi adversus Cretenses mandato, Cydoniam urbem obsedit. C. Triarius, legatus Luculli, adversus Mithridatem parum prospere pugnavit. Lucullum, ne persequeretur Mithridatem ac Tigranem, summamque victoriæ inponeret, seditio militum tenuit, quia sequi volebant: id est, quia*⁶⁰ *legiones Valerianæ, inpleta a se stipendia dicentes, Lucullum reliquerunt.*

XCIX.

Q. Metellus proconsul Gnosson, et Lyctum, et Cydoniam, et alias plurimas urbes expugnavit. L. Roscius tribunus plebis legem tulit, ut equitibus Romanis in theatro quatuordecim gradus proximi adsignarentur. Cn. Pompeius, lege ad populum lata, persequi piratas jussus, qui commercium annonæ intercluserant, intra quadragesimum diem toto mari eos expulit; belloque cum iis in Cilicia confecto, acceptis in deditionem piratis agros et urbes dedit. Præterea res gestas a Q. Metello adversus Cretenses continet: et epistolas Metelli et Cn. Pom-

timaverat, legendumque: consules facti, ut Crassus ex prætura, sic Pompeius, Gronovius delendum potius aliquid, quam infulciendum judicavit, formavitque hanc lectionem quam secuti sumus.

⁵⁸ Per L. Aurelium Cottam] Prænomen hujus prætoris ex Asconio mutavit Sigonius, quum olim hic legeretur per M. Aurelium. Ceterum lex ab eo lata de judiciis minus accurate ab epitomes concinnatore exhibetur.

Ea enim communicabat judicia inter tres ordines, senatum, equites, et tribunos ærarios. Vid. infra c. 38. hujus libri.

⁵⁹ In Sicilia] Hoc debetur Sigonio, quum prius legeretur in Cilicia. Hanc emendationem veram esse facile intellet lector ex c. 29. hujus libri.

⁶⁰ Legiones Valerianæ, quæ] Sic habuit vetus liber Sigonii, atque hæc lectio expeditissima est. Gronoviana et Dujatiana editiones carent τῶν qua.

peii in vicem missas. Queritur Metellus, ⁶¹ gloriam sibi rerum gestarum a Pompeio præripi, qui in Cretam miserit legatum suum ad accipiendas urbium deditiones. Pompeius rationem reddit, hoc se facere debuisse.

C.

C. Manilius tribunus plebis magna indignatione nobilitatis legem tulit, ut Pompeio Mithridaticum bellum mandaretur. ⁶² Concio ejus bona. Q. Metellus, perdomitis Cretensibus, liberæ in id tempus insulæ leges dedit. Cn. Pompeius, ad gerendum bellum adversus Mithridatem profectus, cum rege Parthorum Phraate amicitiam renovavit, equestri prælio Mithridatem vicit. Præterea bellum inter Phraatem Parthorum regem, et Tigranem Armeniorum, ac deinde inter Tigranem filium patremque gestum, continet.

CI.

Cn. Pompeius Mithridatem, nocturno prælio victum, coëgit Bosporon profugere. Tigranem in deditionem accepit, eique, ademptis Syria, Phœnice, Cilicia, regnum Armeniæ restituit. Conjunctio eorum, qui in petitione consulatus ambitus damnati erant, facta de interficiendis consulibus, obpressa est. Cn. Pompeius, quum Mithridatem persequeretur, in ultimas ignotasque gentes penetravit. Iberos Albanosque, qui transitum non dabant, prælio vicit. Præterea fugam Mithridatis per Colchos, Heniochosque, et res ab eo in Bosporo gestas continet.

CII.

Cn. Pompeius in provinciæ formam Pontum redegit. Pharnaces, filius Mithridatis, bellum patri intulit. Ab eo Mithridates obsessus in regia, quum veneno sumto parum profecisset ad mortem, a milite Gallo, nomine ⁶³ Bitæto, a quo, ut adjuvaret se, pelierat, interfectus est. Cn. Pompeius Judæos subegit: fanum eorum in Hierosolyma, inviolatum ad id tempus, cepit.

⁶¹ Gloriam rerum ab se gestarum a Pompeio præteriri] Vulgo hic legitur a Pompeio sublatam præteriri. Sed testatur Gronovius penultimam vocem abesse ab aliquot MSS. Itaque eam ut supervacuum et inelegantem reseui-mus. Manifestum est mendum in verbo præteriri. Pro eo idem Gronovius subjicit intercipi. Sed quum duo codices habeant gloriam sibi rerum, totus hic locus videtur potius sic for-

mandus: gloriam sibi rerum gestarum a Pompeio præripi.

⁶² Concio ejus bona] Hic suspicamur aliquid esse vitii. Sed parvi res est.

⁶³ Bituito] Ante Sigonium hic legabatur Bithoco. Ille edi jussit Bitæto, quia apud Appianum vocatur hic Gal-lus Βίταιτος. Sed Gallicum nomen est Bituitus, quomodo Freinshemius expressit, infra c. 55.

L. Catilina, bis repulsam in petitione consulatus passus, cum Lentulo prætor, et Cethego, et pluribus aliis, conjuravit de cæde consulum et senatus, incendiis urbis, et obprimenda republica; exercitu quoque in Etruria comparato. Ea conjuratio industria M. Tullii Ciceronis eruta est. Catilina urbe pulso, de reliquis conjuratis supplicium sumtum est.

CIII.

Catilina a C. Antonio proconsule cum exercitu cæsus est. P. Clodius accusatus, ⁶⁴ quod in habitu muliebri in sacrarium, in quod virum intrare nefas est, intrasset, et uxorem ⁶⁵ maximi pontificis stuprasset, absolutus est. ⁶⁶ C. Pontinius prætor Allobrogas, qui rebellaverant, ad Solonem domuit. P. Clodius ad plebem transiit. C. Cæsar Lusitanos subegit: eoque consulatus candidato, et captante rempublicam invadere, conspiratio inter tres principes civitatis facta est, Cn. Pompeium, M. Crassum, C. Cæsarem. Leges agrariæ a Cæsare consule cum magna contentione, invito senatu, et altero consule M. Bibulo, latæ sunt. C. Antonius proconsul in Thracia parum prospere rem gessit. M. Cicero, lege a P. Clodio tribuno plebis lata, quod indemnatos cives necavisset, in exilium missus est. Cæsar, in provinciam Galliam profectus, Helvetios, vagam gentem, domuit: quæ, sedem quærens, ⁶⁷ per provinciam Cæsaris Narbonem iter facere volebat. Præterea situm Galliciarum continet. ⁶⁸ Pompeius de liberis Mithridatis, Tigrane, et Tigranis filio, triumphavit: Magnusque a tota concione consalutatus est.

CIV.

Prima pars libri situm Germaniæ moresque continet. C. Cæsar, quum adversus Germanos, qui Ariovisto duce in Gal-

⁶⁴ Quod . . intrasset: quumque uxorem] Hæc verborum structura non immerito displicuit Gronovio: qui proinde, quum reperiret in quibusdam MSS. Quod . . . cum intrasset et uxorem, copulativam tollit; ita ut legi debeat: Quod . . . quum intrasset, uxorem maximi pontificis stuprasset.

⁶⁵ Maximi pontificis] Hoc debetur Sigonio. Antea Metelli pontificis. Sed omnis historia testatur ad Cæsaris uxorem Pompeiam totum hoc negotium attinuisse.

⁶⁶ C. Pontinius] Varie hoc nomen scribitur, Pontinus, Pontinius, Pomptinus. At in prænomine nulla dubitatio est. Ubique apud Ciceronem, apud Sallustium C. vocatur, non Cn. quomodo haecenus hoc loco legebatur.

⁶⁷ Per provinciam Cæsaris Narbonem iter facere] Gronovius pro Narbonem legi jubet Narbonensem.

⁶⁸ Pompeius de liberis Mithridatis] Sigonius multis disputat, hæc suo loco posita non esse, propterea quod constat Pompeium Pisone et Messala Coss. triumphasse, antequam cum Cæsare et Crasso societatem iniret, tertio anno ante Pisonis et Gabinii consulatum et exilium Ciceronis, et Cæsaris in Galliam adventum. Jam vero Gronovius in historia quoque vitium esse observat. Cur enim de liberis potius Mithridatis, quam de Mithridate ipso triumphasse Pompeius dicitur? Triumphavit Pompeius de Mithridate et Tigrane regibus, ductis ante currum liberis Mithridatis, et Tigranis filio Tigrane.

liam transcenderant, exercitum duceret, rogatus ab Æduis et Sequanis, quorum ager possidebatur, trepidationem militum, propter metum novorum hostium ortam, adlocutione exercitus inhibuit, et victos prælio Germanos Gallia expulit. M. Cicero, Pompeio inter alios orante, et ⁶⁹ T. Annio Milone tribuno plebis agente, ingenti gaudio senatus ac totius Italiae, ab exsilio reductus est. Cn. Pompeio per quinquennium annonae cura mandata est. Caesar Ambianos, Suessiones, Veromanduos, Atrebatas, Belgarum populos, quorum ingens multitudo erat, prælio victos in deditiōem accepit: ac deinde ⁷⁰ contra Nervios unius civitatis cum magno discrimine pugnavit, eamque gentem delevit; quæ bellum gessit, donec ex sexaginta millibus armatorum ⁷¹ trecenti superessent: ex sexcentis senatoribus tres tantum evaderent. Lege lata de redigenda in provinciae formam Cypro, et publicanda pecunia regia, ⁷² M. Catoni administratio ejus rei mandata est. Ptolemæus, Ægypti rex, ob injurias, quas patiebatur a suis, regno pulsus, Romam venit. C. Caesar Venetos, gentem oceano junctam, navali prælio vicit. Præterea res a legatis ejus eadem fortuna gestas continet.

CV.

Quum ⁷³ C. Catonis tribuni plebis intercessionibus comitia tollerentur, senatus vestem mutavit. M. Cato in petitione præturæ, prælato Vatiniō, repulsam tulit. idem, quum legem impediret, qua ⁷⁴ provinciae consulibus in quinquennium, Pompeio Hispaniæ, Crasso Syria et Parthicum bellum, Cæsari Gallia et Germania dabantur, a C. Trebonio tribuno plebis, legis auctore, in vincula ductus est. A. Gabinius proconsul Ptolemæum reduxit in regnum Ægypti, ejecto Archelao, quem sibi regem adsciverant. Caesar, ⁷⁵ victis Germanis in Gallia cæsisque, Rhenum transcendit, et proximam partem Germaniæ domuit: ac deinde oceano in Britanniam, primo parum prospere tempestatibus adversis, trajecit; ⁷⁶ iterum parum felicius:

69 T. Annio Milone tribuno plebis agente] Ultimam vocem adjecit ex conjectura Sigonius. Pompeius, qui erat privatus, orabat: Milo tribunus plebis, agere debuit, ut revera fecit, non orare tantum.

70 Contra Nervios, unam harum civitatum] Magis aridet, quod subjicit Gronovius: unam horum, nempe Belgarum, civitatem.

71 Trecenti superessent] Quingentos Cæsar superfuisse scribit.

72 M. Catoni] Male plerique editi,

C. Catoni.

73 C. Catonis] Proba Sigonii emendatio. Antea, M. Catonis.

74 Provinciæ consulibus] Idem Sigonius recte pro consulares reposuit consulibus.

75 Victis Germanis et in Gallia cæsis] Magis placet unius MS. a Gronovio inspecti scriptura: victis Germanis in Gallia cæsisque.

76 Iterum parum felicius] Dele ⁷⁰ parum ex superiore versiculo inculcatum. GRONOVIVS.

magnaue multitudine hostium cæsa, aliquam partem insulæ in potestatem redegit.

CVI.

Julia Cæsaris filia, Pompeii uxor, decessit: honosque ei a populo habitus est, ut in campo Martio sepeliretur. Gallorum aliquot populi, ⁷⁷ Ambiorige duce Eburonum, defecerunt: a quibus Cotta et ⁷⁸ Titurius, legati Cæsaris, circumventi insidiis, cum exercitu, cui præerant, cæsi sunt. et quum aliarum quoque legionum castra oppugnata magno labore defensa essent, ⁷⁹ interque eos, qui in Nervii præerat, Q. Cicero, ab ipso Cæsare hostes prælio fusi sunt. M. Crassus, bellum Parthis inlaturus, Euphratem fluvium transiit, victusque prælio, in quo et filius ejus cecidit, quum reliquias exercitus in collem recepisset, evocatus in colloquium ab hostibus, velut de pace acturis, quorum dux erat Surenas, comprehensus, et, ne quid vivus pateretur, repugnans interfectus est.

CVII.

C. Cæsar, Treviris in Gallia victis, iterum in Germaniam transiit: nulloque ibi hoste invento, reversus in Galliam, Eburones et alias civitates, quæ conspiraverant, vicit, et Ambiorigem in fuga persecutus est. P. Clodii, a T. Annio Milone, candidato consulatus, Appia via ad Bovillas occisi, corpus plebs in curia cremavit. Quum seditiones inter candidatos consulatus Hypsæum, Scipionem, et Milonem essent, qui armis ac vi contendebant; ad comprimendas eas ⁸⁰ Cn. Pompeius legatus a senatu consul tertium factus est, absens et solus, quod nulli alii umquam contigit. Quæstione decreta de morte P. Clodii, Milo judicio damnatus in exsilium actus est. ⁸¹ Lex

⁷⁷ Ambiorige duce Eburonum] Hic aliquid deesse manifestum est. Gronovius reponit, Ambiorige duce, rege Eburonum.

⁷⁸ Titurius] Hoc debetur Sigonio. Vetustius cusi habebant, T. Aurunculeius: Sigonii codices, T. Veturius. Verum nomen ille revocavit ex Cæsare.

⁷⁹ Interque eos, qui in Nervii præerat, Q. Cicero] Primo, nihil est in iis quæ præcedunt, quo referatur *ad* eos. Itaque lege cum Gronovio vel superius aliorum quoque legatorum pro aliarum quoque legionum, vel hic interque ea, quibus . . . præerat Q. Cicero. Secundo,

quum in plerisque editis legeretur *qui in Treviris præerat*, edi jussimus in Nervii, obsecuti Jac. Gronovio, qui ita habuisse antiquitus cusos docet: et de ipsa re constat ex Cæsaris ipsius Comment. l. V.

⁸⁰ Cn. Pompeius legatus a senatu] Vitium esse in voce *legatus*, manifestum est. Suspiciatur Gronovius, rogatus.

⁸¹ Lex lata est] Hoc debetur Sigonio, qui reposuit verbum in hac re proprium *lata*, pro *dicta*, vel *data*, quomodo libri sive editi, sive scripti habebant.

lata est, ut ratio absentis Cæsaris in petitione consulatus haberetur, invito et contradicente M. Catone. Præterea res gestas a C. Cæsare adversus Gallos, qui prope universi, Vercingentorige Arverno duce, defecerunt, et laboriosas obsidiones urbium continet: inter quas Avarici Biturigum, et Gergoviæ Arvernorum.

CVIII.

C. Cæsar Gallos ad Alesiam vicit, omnesque Galliæ civitates, quæ in armis fuerant, in deditionem accepit. C. Cassius, quæstor M. Crassi, Parthos, qui in Syriam transcenderant, cecidit. In petitione consulatus M. Cato repulsam tulit, creatis consulibus Ser. Sulpicio, M. Marcello. C. Cæsar Bellovacos cum aliis Gallorum populis domuit. Præterea contentiones inter consules de successore C. Cæsari mittendo, agente in senatu M. Marcello consule, ut Cæsar ad petitionem consulatus veniret, quum is lege lata ⁸² in id tempus consulatus provincias obtinere deberet, resque a M. Bibulo in Syria gestas continet.

CIX.

Causæ civilium armorum et initia referuntur, contentionesque de successore C. Cæsari mittendo, quum se dimissurum exercitus negaret, ⁸³ nisi a Pompeio dimitterentur. Et C. Curionis tribuni plebis ⁸⁴ primum adversus Cæsarem, dein pro Cæsare actiones continet. Quum senatusconsultum factum esset, ut successor Cæsari mitteretur, M. Antonio et Q. Cassio tribunis plebis, quoniam intercessionibus id senatusconsultum impediebant, urbe pulsus, mandatum est a senatu consulibus et Cn. Pompeio, ut viderent, ne quid respublica detrimenti caperet. C. Cæsar, bello inimicos persecuturus, cum exercitu in Italiam venit: Corfinium cum L. Domitio et ⁸⁵ L. Lentulo cepit, eosque dimisit. Cn. Pompeium ceterosque partium ejus Italia expulit.

⁸² In id tempus consulatus] Merito delet ~~et~~ id Gronovius.

⁸³ Nisi a Pompeio] Melius: nisi et a Pompeio. GRONOVIVS.

⁸⁴ Primum adversus Cæsarem, dein pro Cæsare actiones] Hanc lectionem Sigonius concinnavit ad historiæ fidem.

Ipsæ inveniebant in libris: Primum adversum Cæsarem de populo Romano Cæsare actiones.

⁸⁵ P. Lentulo] Male vulgatæ editiones L. Lentulo. Is enim est P. Lentulus Spinther, qui consul Ciceronem in patriam restituerat. Vid. infra. c. 65.

CX.

C. Cæsar Massiliam, quæ portas ipsi clauserat, obsedit : et, relictis in obsidione urbis ejus legatis, C. Trebonio et D. Bruto, profectus in Hispaniam, L. Afranium et M. Petreium, legatos Cn. Pompeii, cum septem legionibus ad Ilerdam in deditionem accepit, omnesque incolumes dimisit, Varrone quoque legato Pompeii cum exercitu in potestatem suam redacto. Gaditanis civitatem dedit. Massilienses, duobus navalibus præliis victi, post longam obsidionem potestati Cæsaris se permiserunt. C. Antonius, legatus Cæsaris, male contra Pompeianos in Illyrico rebus gestis, captus est. In quo bello Opitergini Transpadani, Cæsaris auxiliares, rate sua ab hostilibus navibus clausa, potius, quam in potestatem hostium venirent, inter se concurrentes obcubuerunt. C. Curio, legatus Cæsaris in Africa, quum prospere⁸⁶ adversus Varum, Pompeianarum partium ducem, pugnasset, a Juba rege Mauritanicæ cum exercitu cæsus est. C. Cæsar in Græciam trajecit.

CXI.

⁸⁷ M. Cælius Rufus prætor, quum seditiones in urbe concitaret, novarum tabularum spe plebe sollicitata, abrogato magistratu pulsus urbe, Miloni exsuli, qui fugitivorum exercitum contraxerat, se conjunxit. uterque, quum bellum molirentur, interfecti sunt. Cleopatra, Ægypti regina, a Ptolemæo fratre regno pulsa est. Propter⁸⁸ Q. Cassii prætoris avaritiam crudelitatemque Cordubenses in Hispania⁸⁹ cum duabus Varianis legionibus a partibus Cæsaris desciverunt. Cn. Pompeius, ad Dyrrachium obsessus a Cæsare, et, præsidiis ejus cum magna clade diversæ partis expugnatis, obsidione liberatus, translato in Thessaliam bello, apud Pharsaliam acie victus est. Cicero in castris remansit, vir nihil minus quam ad bella natus; omnibusque adversarum partium, qui se potestati victoris permiserunt, Cæsar ignovit.

⁸⁶ *Adversus Varum*] Olim Varronem. Correxerit Sigonius.

⁸⁷ *M. Cælius Rufus*] Verum huic prætori nomen restituit Sigonius, quum ante eum corrupte legeretur M. Cæcilius. Is est Cælius orator, cujus exstant ad Ciceronem epistolæ, qui ab eodem Cicerone defensus est luculenta oratione; quem omnis horum temporum historia describit acrem, inque-

tum, novarum rerum cupidum.

⁸⁸ *Q. Cassii*] Et hoc debetur Sigonio. Olim Q. Catuli.

⁸⁹ *Cum duabus Varianis legionibus*] Jac. Gronovius recte monet legendum Varronianis, id est, legionibus iis quæ sub M. Varrone militaverant. Vid. supra, CX. 36. et Auct. de B. Alexandrino capp. 53. 57. 58.

CXII.

Trepidatio victarum partium in diversas orbis terrarum partes et fuga referuntur. Cn. Pompeius, quum Ægyptum petisset, jussu Ptolemæi regis pupilli, auctore Theodoto præceptore, cujus magna apud regem auctoritas erat, et Pothino, occisus est ab Achilla, cui id facinus erat delegatum, in navicula, antequam in terram exiret. Cornelia uxor et Sex. Pompeius filius Cypron refugerunt. Cæsar, post tertium diem insecutus, quum ei Theodotus caput Pompeii et annulum obtulisset,⁹⁰ et infensus est, et inlacrimavit. sine periculo Alexandriam tumultuantem intravit. Cæsar, dictator creatus, Cleopatram in regnum Ægypti reduxit, et inferentem bellum iisdem auctoribus Ptolemæum, quibus Pompeium interfecerat, cum magno suo discrimine vicit. Ptolemæus dum fugit, in Nilo navicula subsedit. Præterea laboriosum M. Catonis in Africa per deserta cum legionibus iter, et bellum a Cn. Domitio contra Pharnacem⁹¹ parum prospere gestum continet.

CXIII.

Confirmatis in Africa Pompeianis partibus, imperium earum P. Scipioni delatum est; Catone, cui ex æquo deferebatur imperium, cedente. Et quum de diruenda urbe Utica propter favorem civitatis ejus in Cæsarem deliberaretur, idque ne fieret, M. Cato tenuisset, Juba suadente, ut dirueretur; tutela ejus et custodia mandata est Catoni.⁹² Cn. Pompeius Magni filius in Hispania, contractis viribus, quarum ducatum nec Afranius, nec Petreius excipere volebant, bellum adversus Cæsarem renovavit. Pharnaces, Mithridatis filius, rex Ponti, sine ulla belli mora victus est. Quum seditiones Romæ a P. Dolabella tribuno plebis, legem ferente de novis tabulis, excitatæ essent, et ex ea caussa plebs tumultuaretur, inductis a M. Antonio magistro equitum in urbem militibus, octingenti e plebe cæsi sunt.

⁹⁰ Et infensus est, et illacrymavit, sine periculo] Lege cum Gronovio, et offensus est, et illacrymavit; nec sine periculo.

⁹¹ Parum prospere] Vocem parum adjecit Sigonius et historiæ fide. Vid. finem hujus libri.

⁹² Cn. Pompeius Magni filius] Sigonius ex veteribus, ut ait, libris legi

jusserat, Inde Pompeius. Sed τὸ inde hic supervacuum est. Præterea quum duo filii Pompeii essent, qui prænominibus distinguebantur, verisimile admodum est auctorem epitomes, ei de quo agebat suum prænomen addidisse. Atque illud clare expressum reperitur in uno e codd. a Gronovio inspectis. Itaque admisimus.

Cæsar veteranis cum seditione missionem postulantis dedit : et, quum in Africam trajecisset, contra copias Jubæ regis cum discrimine magno pugnavit.

CXIV.

Bellum in Syria Cæcilius Bassus, eques Romanus Pompeianarum partium excitavit, relicto a legione Sex. Cæsare, quæ ad Bassum transierat, ⁹³ occisoque eo. Cæsar ⁹⁴ Scipionem prætorem, Afranium, Jubamque vicit ad Thapsum, castris eorum expugnatis. Cato, audita re, quum se percussisset Uticæ, et, interveniente filio, curaretur, inter ipsam curationem rescisso vulnere expiravit, anno ætatis quadragesimo nono. Petreius Jubam seque interfecit. P. Scipio in nave circumventus honestæ morti ⁹⁵ vocem quoque adjecit : quærentibus enim imperatorem hostibus dixit, Imperator bene se habet. Faustus et Afranius occisi. Catonis filio venia data. Brutus, legatus Cæsaris, in Gallia Bellovacos rebeliantes prælio vicit.

CXV.

Cæsar quatuor triumphos duxit ; ex Gallia, ex Ægypto, ex Ponto, ex Africa. Epulum et omnis generis spectacula dedit. M. Marcello consulari, senatu rogante, reditum concessit. ⁹⁶ Qui Marcellus beneficio ejus frui non potuit, a ⁹⁷ Cn. Magio Cilone cliente suo Athenis occisus. Recensum egit, quo censa sunt civium capita centum quinquaginta millia. Profectusque in Hispaniam adversus Cn. Pompeium, multis utrimque expeditionibus factis, et aliquot urbibus expugnatis, summam victoriam cum magno discrimine ad Mundam urbem consecutus est. Pompeius Sextus effugit.

⁹³ Occisoque eo] Hic τελείαν στιγμὴν apposuimus, obsecuti Sigonio et Jac. Perizonio. Hic quidem etiam deleri jubet vocem eo, nec sine causa. Agitur enim de Sexto Cæsare, qui relictus a legione occisus est.

⁹⁴ Scipionem prætorem] Lege cum Gronovio vel Scipionem proconsulem, vel Scipionem, Petreium.

⁹⁵ Vocem quoque] Hic inserit Gronovius parem, vel memorabilem.

⁹⁶ Qui Marcellus beneficio ejus]

Gronovius quum repererit in uno MS. Qui beneficio ejus Marcellus, rescribit, Quo beneficio ejus Marcellus : recte.

⁹⁷ P. Magio] Sigonius jussit legi Cn. Magio, causamque addidit, quod nempe sic ille interfector Marcelli nominaretur in epistola Servii ad Ciceronem. Sed eæ Ciceronis editiones quas vidimus, atque in iis Græviana, habent P. Magio, quomodo hic ante Sigonii emendationem legebatur.

CXVI.

C. Cæsar ex Hispania quintum triumphum egit. Et, quum plurimi maximique honores ei a senatu decreti essent, inter quos ut Pater Patriæ adpellaretur, et sacrosanctus, ac dictator in perpetuum esset, invidiæ caussam adversus eum præstitere, quod senatui deferenti hos honores, quum ante ædem Veneris Genitricis sederet, non adsurrexit: et quod a M. Antonio consule collega suo, inter Lupercos currente, diadema capiti suo inpositum in sella reposuit: et quod Epidio Marullo et Cæsetio Flavo tribunis plebis invidiam ei tamquam regnum adfectanti moventibus, potestas abrogata est. Ex iis caussis conspiratione in eum facta, (cujus capita fuerunt M. Brutus, et C. Cassius, et ex Cæsaris partibus D. Brutus et C. Trebonius) in Pompeii curia occisus est viginti tribus vulneribus, occupatumque ab interfectoribus ejus Capitolium. Oblivione deinde cædis ejus a senatu decreta, obsidibus Antonii et Lepidi liberis acceptis, conjurati a Capitolio descenderunt. Testamento Cæsaris hæres ex parte dimidia institutus C. Octavius sororis nepos, et in nomen adoptatus est. Cæsaris corpus, quum in campum Martium ferretur, a plebe ante rostra crematum est. Dictaturæ honos in perpetuum sublatus est. C. Amatius, humillimæ sortis homo, qui se C. Marii filium ferebat, quum apud credulam plebem seditiones moveret, necatus est.

CXVII.

C. Octavius Romam ex Epiro venit, (eo enim illum Cæsar præmiserat, bellum in Macedonia gesturus) ominibusque prosperis exceptus etiam nomen Cæsaris sumpsit. In confusione rerum ac tumultu ⁹⁸ Lepidus pontificatum maximum interceptit. Sed M. Antonius consul, quum inpotenter dominaretur, legemque de permutatione provinciarum per vim tulisset, et Cæsarem quoque, petentem, ut sibi adversus percussores avunculi adesset, magnis injuriis adfecisset: Cæsar, et sibi, et reipublicæ vires adversus eum paraturus, deductos in colonias veteranos excitavit. Legiones quoque quarta et Martia ⁹⁹ signa ab Antonio ad Cæsarem tulerunt. ¹ Deinde et complures sævitia M. An-

⁹⁸ Lepidus pontificatum maximum interceptit] Hoc loco habemus conjecturam Sigonii, qui ex historiæ veritate veterem lectionem vitiosissimam emendavit. Legebatur nempe: *Lepidum pontificem maximum interemit.*

⁹⁹ Signa ab Antonio ad Cæsarem tulerunt] Legendum existimamus trans-

¹ Deinde et complures] Totam hanc periodum refingit Gronovius in hunc modum: *Deinde et complures sævitia,*

tonii, passim in castris suis trucidati, quia et suspecti erant, ad Cæsarem desciverunt. D. Brutus, ut petenti Cisalpinam Galliam Antonio obsisteret, Mutinam cum exercitu occupavit. Præterea discursus utriusque partis virorum ad accipiendas provincias, adparatusque belli continet.

CXVIII.

M. Brutus in Græcia, sub prætextu reipublicæ et suscepti contra M. Antonium belli, exercitum, cui Vatinius præerat, cum provincia in potestatem suam redegit. C. Cæsari,² qui primus reipublicæ arma sumserat,³ proprætoris imperium a senatu datum est cum consularibus ornamentis; adjectumque, ut senator esset. M. Antonius D. Brutum Mutinæ obsedit. missique ad eum a senatu legati de pace parum ad eam componendam valuerunt. Populus Romanus saga sumsit. M. Brutus in Epiro C. Antonium prætorem cum exercitu potestati suæ subiecit.

CXIX.

C. Trebonius in Asia fraude P. Dolabellæ occisus est. Ob id facinus Dolabella hostis a senatu judicatus est. Quum Pansa consul male adversus Antonium pugnasset, A. Hirtius consul cum exercitu superveniens, fusis M. Antonii copiis, fortunam utriusque partis æquavit. Victus deinde ab Hirtio et Cæsare Antonius in Galliam confugit, et M. Lepidum cum legionibus, quæ sub ipso erant, sibi junxit: hostisque a senatu cum omnibus, qui intra præsidia ejus essent, judicatus est. A. Hirtius, qui post victoriam in ipsis hostium castris ceciderat, et C. Pansa, e vulnere, quod in adverso prælio exceperat, defunctus, in campo Martio sepulti sunt. Adversus C. Cæsarem, qui solus e tribus ducibus supererat, parum gratus senatus fuit: qui, D. Bruto, obsidione Mutinensi a Cæsare liberato, honore triumphi decreto, Cæsaris militumque ejus mentionem non satis gratam habuit: ob quæ C. Cæsar, reconciliata per M. Lepidum cum M. Antonio gratia, Romam cum exercitu venit,

sive ob sævitiam M. Antonii, passim in castris suis trucidantis qui suspecti erant, ad Cæsarem desciverunt.

2 Qui primus reipublicæ arma sumpserat] Lege cum Gronovio qui privatus pro republica arma sumpserat. Passim a Cicerone, Velleio, Tacito, et ceteris scriptoribus, hoc sedulo notatur, Octavium privato consilio arma

cepisse, privatis armis defendisse rempublicam.

3 Proprætoris imperium] Hæc certissima est Sigonii conjectura. Vid. infra, c. 10. Antea, pro populo Romano imperium. Nimirum, ut sæpe factum est, litteræ PR. scribarum ignorantia vel incuria abierunt in has voces populo Romano.

et, percussis adventu ejus iis, qui in eum iniqui erant, ⁴ quum annos novemdecim haberet, consul creatus est.

CXX.

Cæsar consul legem tulit de quæstione habenda in eos, quorum opera pater occisus esset: postulatique ea lege M. Brutus, C. Cassius, D. Brutus, absentes damnati sunt. Quum M. Antonio vires Asinius quoque Pollio et Munatius Plancus, cum exercitibus suis adjuncti, ampliassent, et D. Brutus, cui senatus, ut persequeretur Antonium, mandaverat, relictus a legionibus suis, profugisset; jussu Antonii, in cujus potestatem venerat, a Capeno Sequano interfectus est. C. Cæsar pacem cum Antonio et Lepido fecit: ita ut tresviri reipublicæ constituendæ per quinquennium essent ipse, et Lepidus, et Antonius; et ut suos quisque inimicos proscriberent. in qua proscriptione plurimi equites Romani, centum triginta senatorum nomina fuerunt, et inter eos L. Paulli fratris M. Lepidi, et L. Cæsaris Antonii avunculi, et M. Ciceronis. hujus, occisi a Popillio legionario milite, quum haberet annos sexaginta tres, caput quoque cum dextra manu in rostris positum est. Præterea res a M. Bruto in Græcia gestas continet.

CXXI.

C. Cassius, cui mandatum a senatu erat, ut Dolabellam hostem judicatum bello persequeretur, auctoritate reipublicæ adjutus, Syriam cum tribus exercitibus, qui in eadem provincia erant, in potestatem suam redegit. Dolabellam, in urbe Laodicea obsessum, mori coëgit. M. quoque Bruti jussu C. Antonius captus, occisus est.

CXXII.

M. Brutus adversus Thracas parum prospere rem gessit; omnibusque transmarinis provinciis exercitibusque in potestatem ejus et C. Cassii redactis, coëcrunt Smyrnæ uterque ad ordi-

⁴ Quum annos novemdecim haberet] Vid. infra, cap. ult. hujus libri.

nanda belli futuri consilia. *M. Messallæ Poplicolam fratrem*
⁵ *victum communi consilio condonaverunt.*

CXXIII.

Sex. Pompeius, Magni filius, lectis ex Epiro proscriptis ac fugitivis, cum exercitu diu, sine ulla loci cujusquam possessione, prædatus in mari, Messanam oppidum in Sicilia primum, deinde totam provinciam occupavit: occisoque A. Pompeio Bithynico prætore, Q. Salvidienum legatum Cæsaris navali prælio vicit. Cæsar et Antonius cum exercitibus in Græciam trajecerunt, bellum contra Brutum et Cassium gesturi. Q. Cornificius in Africa ⁶ *T. Sextium, Cassianarum partium ducem, prælio vicit.*

CXXIV.

C. Cæsar et Antonius apud Philippos vario eventu adversus Brutum et Cassium pugnaverunt, ⁷ *ita ut dextra utriusque cornua vincerent, et castra quoque utrumque ab iis, qui vicerant, expugnarentur. Sed inæqualem fortunam partium mors Cassii fecit: qui, quum in eo cornu fuisset, quod pulsum erat, totum exercitum fustum ratus, mortem sibi conscivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus et ipse vitam finivit, exorato Stratone fugæ comite, ut sibi gladium adigeret,* ⁸ *annorum circiter quadraginta, inter quos Q. Hortensius occisus est.*

⁵ *Victum]* Sic dedit Sigonius, quum prius editi haberent *junctum*. Neutrum placet Gronovio, qui legi jubet *insidiarum convictum*. Vid. c. 1. et 7. hujus libri.

⁶ *T. Sextium, Cassianarum partium ducem]* Lege cum Henr. Valesio, *Cæsarinarum partium*. Ratio patebit ex ipsa historia, infra, c. ult.

⁷ *Ita ut dextra utriusque cornua]* Vel utriusque aciei, vel utrorumque, vel utrimque. GRONOVIVS.

⁸ *Annorum circiter quadraginta. Inter quos]* Locum hunc mutilum esse perspicue patet. Sigonius eum supplere conatus est, jussitque legi: *Romanorum principum circiter quadraginta idem fecerunt. Inter quos.* Atque hanc emendationem Dujatius et Clericus receperunt. Sed primo nimia licen-

tia est tot voces ex mera conjectura in contextum immittere. Tum numerus quadraginta principum Romanorum, qui tum interierint, apud nullum vetustum scriptorem reperitur; multo minus, qui idem fecerint quod Brutus, id est qui sese a suis confodi voluerint: quod quidem etiam falsum putamus. Denique, quum Hortensius jussu Antonii occisus sit, non potest in eorum numerum referri, qui idem fecerint quod Brutus. Repræsentamus ergo hic eam lectionem, quam in vet. lib. Sigonius se invenisse testatur, et expressit in sua editione Gronovius: satiusque nobis visum est mancam et hiulcam orationem exhibere, quam eam quæ specie falsæ sanitatis imponeret. Vetustiores editiones habent: *annorum erat ætatis circiter quadraginta.*

CXXV.

⁹ C. Cæsar, relicto Antonio, transmarinæ provinciæ ex parte imperium ei cessit: reversus in Italiam veteranis agros divisit. Seditiones exercitus sui, quas corrupti a Fulvia, M. Antonii uxore, milites adversus imperatorem suum concitaverant, cum gravi periculo inhibuit. L. Antonius consul, M. Antonii frater, eadem Fulvia consiliante, bellum Cæsari intulit; receptis in partes suas populis, quorum agri veteranis assignati erant, et M. Lepido, qui custodiæ urbis cum exercitu præerat, fuso, hostiliter in urbem inrupit.

CXXVI.

C. Cæsar, quum esset annorum viginti trium, obsessum in oppido Perusia L. Antonium conatumque aliquoties erumpere, et repulsum, fame coëgit in deditionem venire; ipsique et omnibus militibus ejus ignovit. Perusiam diruit, redactisque in potestatem suam omnibus diversæ partis exercitibus, bellum citra ullum sanguinem confecit.

CXXVII.

Parthi, Labieno, qui Pompeianarum partium fuerat, duce, in Syriam inruperunt: victoque Decidio Saxa, M. Antonii legato, totam eam provinciam occupaverunt. M. Antonius, quum ad bellum contra Cæsarem gerendum incitaretur, uxore Fulvia dimissa, ne concordie ducum obstaret, pace facta cum Cæsare, sororem ejus Octaviam in matrimonium duxit. Q. Salvidienum, consilia nefaria contra Cæsarem molitum, indicio suo protraxit, isque damnatus mortem sibi conscivit. P. Ventidius, Antonii legatus, Parthos, prælio victos, Syria expulit, Labieno eorum duce occiso. Quum vicinus Italiæ hostis Sex. Pompeius Siciliam teneret, et commercium annonæ inpediret, cum eo postulatam pacem Cæsar et Antonius fecerunt, ita ut Siciliam provinciam haberet. Præterea motus Africa¹⁰ et bella ibi gesta continet.

⁹ C. Cæsar, relicto Antonio, transmarinæ provinciæ ex parte imperium ei cessit] Hæc mendosa esse perspicuum est. Gronovius ex variis membranis inter se collatis, conjectura quoque nonnihil adjuvante, emendat: C. Cæsar, relicto trans mare Antonio,

(quæ provinciæ ex parte, mallems et partitione imperii, in potestatem ejus cesserant) reversus in Italiam.

¹⁰ Et bella ibi gesta] Addidimus voculam ibi, quam in vet. cod. exstare Sigonius testatur.

CXXVIII.

Quum Sex. Pompeius rursus latrociniiis mare infectum redderet, nec pacem, quam acceperat, præstaret, Cæsar, necessario adversus eum bello suscepto, duobus navalibus præliis dubio eventu pugnavit. P. Ventidius, legatus M. Antonii, Parthos in Syria prælio vicit, regemque eorum occidit. Judæi quoque a legatis Antonii subacti sunt. Præterea belli Siculi adparatum continet.

CXXIX.

Adversus Sex. Pompeium vario eventu navalibus præliis pugnatum est: ita ut ex duabus Cæsaris classibus altera, cui Agrippa præerat, vinceret; altera, quam Cæsar duxerat, deleta, expositi in terram milites in magno periculo essent. Victus deinde Pompeius in Siciliam profugit. M. Lepidus, qui ex Africa velut ad societatem belli, contra Sex. Pompeium a Cæsare gerendi, trajecerat, quum bellum Cæsari quoque inferret, relictus ab exercitu, abrogato triumviratus honore, vitam inpetravit. M. Agrippa navali corona a Cæsare donatus est; qui honos nulli ante eum habitus erat.

CXXX.

M. Antonius, ¹¹ dum cum Cleopatra luxuriatur, tarde Mediam ingressus, bellum cum legionibus octodecim et sexdecim millibus equitum Parthis intulit: et quum, duabus legionibus amissis, nulla re prospere cedente, retro rediret, insecutus subinde Parthis, et ingenti trepidatione, et magno totius exercitus periculo, in Armeniam reversus est, viginti et uno diebus ¹² trecenta millia fuga emensus. circa octo millia hominum tempestatibus amisit. tempestates quoque infestas, super tam infelicitè susceptum Parthicum bellum culpa sua passus est; quia hiemare in Armenia nolebat, dum ad Cleopatram festinat.

CXXXI.

Sex. Pompeius, quum in fidem M. Antonii veniret, bellum adversus eum in Asia moliens, oppressus a legatis ejus, occisus

¹¹ Dum cum Cleopatra luxuriaretur] Scribit Gronovius luxuriatur, ex duobus MSS.

¹² Trecenta millia] Centum leucas nostrates.

est. Cæsar seditionem veteranorum, cum magna perniciæ motam, inhibuit: Japydas, et Dalmatas, et Pannonios subegit. Antonius Artavasdem, Armeniæ regem, fide data perductum, in vincula conjici jussit, regnumque Armeniæ filio suo, ex Cleopatra nato, dedit; quam uxoris loco, jam pridem captus amore ejus, habere cœperat.

CXXXII.

Cæsar in Illyrico Dalmatas domuit. Quum M. Antonius ob amorem Cleopatræ, ex qua duos filios habebat, Philadelphum et Alexandrum, neque in urbem venire vellet, neque, finito triumviratus tempore, imperium deponere, bellumque moliretur, quod urbi et Italiæ inferret, ingentibus tam navalibus quam terrestribus copiis ob hoc contractis, remissoque Octaviæ sorori Cæsaris repudio, Cæsar in Epirum cum exercitu trajecit. Pugnae deinde navales et prælia equestria secunda Cæsaris referuntur.

CXXXIII.

M. Antonius ad Actium classe victus, Alexandriam profugit; obsessusque a Cæsare, in ultima rerum desperatione, præcipue occisæ Cleopatræ falso rumore impulsus, se ipse interfecit. Cæsar, Alexandria in potestatem redacta, Cleopatra, ne in arbitrium victoris veniret, voluntaria morte defuncta, in urbem reversus, tres triumphos egit: unum ex Illyrico, alterum ex Actiaca victoria, ¹³tertium de Cleopatra, inposito fine civilibus bellis ¹⁴altero et vigesimo anno. M. Lepidus, Lepidi, qui triumvir fuerat, filius, conjuratione contra Cæsarem facta, bellum moliens, oppressus et occisus est.

CXXXIV.

Cæsar, rebus compositis, et omnibus provinciis in certam formam redactis, Augustus quoque cognominatus est: ¹⁵et

¹³ Tertium de Cleopatra] Sic legi jussit Sigonius, non ex Cleopatra, quoniam cum nominibus hominum propriis verbum triumphare postulat præpositionem de, non ex.

¹⁴ Altero et vigesimo anno] Hic quoque habemus emendationem Sigonii, nixam quum auctoritate veterum librorum, tum subducta temporum

ratione. A Lentulo quippe et Marcello Coss. quibus primum civilia mota sunt arma, alter et vicesimus annus est is quo Actiacum triumphum egit Cæsar Octavianus, se V. et Sex. Apuleio, Coss. Ante Sigonium legebatur altero et trigesimo.

¹⁵ Et mensis Sextilis] Lege cum Gronovio, ut et mensis Sextilis.

mensis Sextilis in honorem ejus adpellatus est. Quum ille conventum Narbone ageret, census a tribus Galliis, quas Cæsar pater vicerat, actus. Bellum adversus Bastarnas, et Mæsos, et alias gentes, a M. Crasso gestum, refertur.

CXXXV.

Bellum a M. Crasso adversus Thracas, et a Cæsare adversus Hispanos gestum refertur : et Salassi, gens Alpina, perdomiti.

CXXXVI.

¹⁶ *Rætia a Ti. Nerone et Druso, Cæsaris privignis, domita. Agrippa, Cæsaris gener, mortuus ; et a Druso census actus est.*

CXXXVII.

Civitates Germaniæ, cis Rhenum et trans Rhenum positæ, obpugnantur a Druso ; et tumultus, qui ob censum exortus in Gallia erat, compositus ; ara Cæsari ad confluentem Araris et Rhodani dedicata, sacerdote creato C. Julio ¹⁷ Vercundari Dubio Æduo.

CXXXVIII.

Thraces domiti ¹⁸ a L. Pisone ; item Cherusci, Tencteri, Chatti, aliæque Germanorum trans Rhenum gentes subactæ a Druso referuntur. Octavia, soror Augusti, defuncta, antea amisso filio Marcello : cujus monumenta sunt theatrum et porticus, nomine ejus dedicata.

¹⁶ *Rhætia*] Variis, nec spernendis, argumentis probare nititur Sigonius in nota ad hanc epitomen, desiderari duos libros ante hunc, qui expleant numerum 142. librorum, quot a Livio Petraracha scriptos esse ait. Nimirum aliquot eventa horum annorum sane nobilia et memorabilia, ludi seculares, Janus clausus, tribunitia potestas ab Augusto accepta, quæ scriptor harum epitomarum minime prætermissa voluisse existimandus est, quum hic nusquam indicentur, inde oritur non vana suspicio intercidisse epitomas quæ illorum mentionem facerent. Et a Sa-

lassis perdomitis, quæ postrema sunt epitomes 135. verba, ad Rhætiam a Tiberio subactam, quod intervallum est undecim annorum, transiluisse hunc epitomarum scriptorem, parum verisimile est.

¹⁷ *Vercundaridubio*] Nomen hoc aliter aliis in codicibus habetur. Quænam vera sit lectio, nec facile est discernere, nec inquirere operæ pretium est.

¹⁸ *A L. Pisone*] Ante Sigonium legebatur a L. Scipione. Correxerit ille ex Dione, Velleio, Tacito.

CXXXIX.

Bellum adversus Transrhenanas gentes a Druso gestum refertur. in quo inter primores pugnaverunt ¹⁹ *Senectius et Anectius tribuni, ex civitate Nerviorum. Dalmatas et Pannonios Nero, frater Drusi, subegit.* ²⁰ *Pax cum Parthis facta est, signis a rege eorum, quæ sub Crasso, et postea sub Antonio capta erant, redditis.*

CXL.

Bellum adversus Germanorum trans Rhenum civitates, gestum a Druso, refertur. Ipse ex fractura, equo super crus ejus collapsus, tricesimo die, quam id acciderat, mortuus est. Corpus a Nerone fratre, qui nuncio valetudinis evocatus, raptim adcurrerat, Romam pervectum, et ²¹ *in C. Julii tumulo conditum. Laudatus est a Cæsare Augusto vitrico, et supremis ejus plures honores additi.*

¹⁹ *Senectius et Anectius]* In his nominibus variare codices suos observat Gronovius: sed res est parvi momenti.

²⁰ *Pax cum Parthis facta est]* Sero hæc memorantur, totis decem annis prius gesta. Vid. supra, CXXXVI. 22.

Itaque videntur retrahenda in epitomen libri CXXXVI. quæ hic alieno loco leguntur.

²¹ *In C. Julii tumulo]* Vel lege, vel intellige Augusti. Vid. infra, c. 7.

I N D E X
I N
TITI LIVII HISTORIARUM
LIBROS.

I N D E X

IN

TITI LIVII HISTORIARUM

LIBROS.

A.

ABACI cum aliis luxus instrumentis
primum Romam advecti, 39, 6.

Abba, urbs Africae, 30, 7.

Abbassus, oppidum, 38, 15.

Abdera, oppidum, 45, 29.

Abderitæ queruntur apud senatum de
crudelitate Hortensii, et in integrum
restituuntur, 43, 6.

Abderitarum ager, 38, 41.

Abelox, nobilis Sagun'i Hispanus, ob-
sides Hispanorum Sagunto eductos
tradit Romanis, 22, 22.

Aborigines junguntur fœdere Trojanis,
1, 1. petuntur bello, ducemque Lati-
num amittunt, 2.

Abrupolis regno expulsus a Perseo, 42,
13, 40.

C. Aburius, legatus ad Masinissam et
Carthaginienses, 42, 35.

M. Aburius, tribunus plebis, moram
affert M. Fulvio triumphum petenti,
39, 4. prætor, 41, 18. jurisdictionem
inter peregrinos sortitur, 19.

Abydus, Hellesponti urbs, 32, 33, 33,
30, 38. oppugnata a Philippo, 31, 14.
et 16. Abydeni in rabiem versi, sese
per omnes vias leti interficiunt, 17,
18. Abydus oppugnata a Romanis,
37, 9. *et* 12. relinquitur obsidio, 12.

Academia, gymnasium Athenis, 31, 24.

Acanthus urbs vi capitur, ac diripitur,
31, 45.

Acarnanes diremti ab Ætolis, 26, 24.
ab Ætolis victi Philippum adversus
eos arcessunt, 25. conjurant, se nisi
victores ex acie non redituros, *ibid.*
fœderi, cum Romanis inito, ab Phi-
lippo Macedoniae rege adscribuntur,
29, 12.

ob duos juvenes, in Cereris Ini-
tiis ab Atheniensibus interfectos, At-

ticam depopulantur auxilio Macedo-
num, 31, 14.

eorum concilium Leucadem indici-
tur, 33, 16. respuunt societatem Ro-
manam, *ibid.* in deditionem populi
Romani veniunt, 17.

tentantur ab Antiocho, 36, 11. *et*
12.

Acarnanum factiones, 43, 19.

eorum concilio Leucas eximitur,
45, 31.

Acarnania inter Ætoliam atque Epirum
posita, 33, 17.

Acarnanum portus, 28, 7.

Accensi, 1, 43, 8, 8.

Accius Navius, augur, cotem novacula
discidit, 1, 36.

Accua oppidum, vi captum, 24, 20.

Vibius Accuæus, *vid.* Vibius.

Acerræ direptæ et incensæ a Pœnis, 23,
17. restituntur, 27, 3.

Acerranis civitas sine suffragio data,
8, 17.

Achaia, 25, 15, 31, 26.

Achæi auxilium impetrant a Philippo
contra Machanidam et Ætolos, 27,
29. Philippo ad Dymas occurrunt, 31.
cum Ætolis Eleisque ad Messenen
prosperè pugnant, 32.

Achæorum concilium Ægii, 28, 7. *et* 8.
et Argis, ubi de bello consultant
adversus Nabin, 31, 25.

Achæi pepigerunt, se quotannis juratu-
ros in verba Philippi, 32, 5. iis quæ-
dam urbes redduntur, *ibid.* eos a so-
cietate Philippi abducere conatur T.
Quinctius consul, 19. post longam et
ancipitem deliberationem Romanis se
adjungunt, 20. *et seqq.*

prælio fundunt Androstenem, 33,
14. omnem eorum oram vastant copiæ
Philippi, *ibid.* iis suæ redduntur ur-
bes, 34.

- et Acrocorinthus traditur, 34, 50.
bellum adversus Nabin decernunt, 35, 25. eos tentat Antiochus, 47.
obsident Messenen in Peloponneso, 36, 31. tradunt Zazynthum Romanis, 32.
depopulantur oram maritimam Ætolorum, 37, 4. mittunt auxilium Attalo Pergami obsesso, 20. Seleucum ex agro Pergameno castra movere cogunt, 21.
decernunt bellum in Lacedæmonios, 38, 32. eosque Achaïco concilio contribuunt, 34.
Achæos sibi reconciliare studet Perseus, 41, 28. Macedonibus interdixerant finibus suis, *ibid.*
Achæi funditores, 38, 29.
Achæi Phthiotæ liberi esse jubentur, 33, 32. *vid. et* 36, 15.
Achæorum portus, 37, 9.
Acharræ, oppidum, 32, 13.
Achelous, amnis, 43, 21. *et* 22.
Acheron, fluvius, 8, 24.
Acherusia aqua, *ibid.*
Achilles, Epit. 112.
Achivi, 1, 1.
Achradina, 24, 21. 25, 24. circumsidetur a Marcello, 25, 26. deditur Romanis, 31.
Aciei Romanæ descriptio, 8, 8. ejus cum phalange Macedonica collatio, 9, 19.
Acies quomodo structa apud Romanos et Latinos, 8, 8.
Acies Romanæ, 21, 55. 22, 45. 27, 14. 30, 8. *et* 33. 33, 8. 37, 39. 42, 58.
— Annibalis, 21, 55. 22, 4. *et* 46. 30, 33. *et* 35.
— Antiochi, 37, 40.
— Asdrubalis, 23, 29. 27, 48.
— Gallorum, 38, 26.
— Hispanorum, 29, 2.
— Macedonum, 33, 18.
— Persei, 42, 58. 44, 40.
— Punica, 28, 14.
— Rhodiorum, 33, 18.
Aciliani libri Græci, 35, 14. in Latinum versi a Claudio, 25, 39.
C. Acilius, tribunus plebis, 32, 29.
L. Acilius, 40, 31.
M'. Acilius legatus ad Ptolemæum, 27, 4. in sententiam ejus senatusconsultum fit, 25.
M'. Acilius Glabrio, tribunus plebis, 30, 40.
Decemvir sacrorum, 31, 50.
Ædilis plebis, 33, 25.
Prætor, 33, 24. sortitur jurisdictionem inter cives et peregrinos, 26. servos vincit in Etruria, 36. ambit consulatum, 35, 10.
Consul creatur, 33, 24. sortitus Græciam, ludos magnos Jovivovet, 36, 1. *et* 2. paludatus urbe egreditur, 3. in Thessalia capit Limnæum et Pellinæum urbes, 14. proficiscitur ad Thermopylas, 16. ejus ad milites oratio, 17. instruit aciem, 18. cædit Antiochum, 19. expugnat Heracleam, 22. 23. 24. ab eo pacem petunt Ætoli, 27, 28. obsidet Naupactum, et Herculi sacrificium facit, 30.
corona cingit Lamiam, 37, 4. eam capit, 5. triumphat de Antiocho et Ætolis, 46. petit censuram, sed, accusatus a duobus tribunis plebis, petitione desistit, 57.
M'. Acilius Glabrio duumvir Pietatis ædem dedicat, 40, 34. statuam auratam, omnium in Italia primam, ponit patri Glabrioni, *ibid.*
Q. Acilius, triumvir coloniæ deducendæ, 21, 25.
Acilla, *it.* Acholla, 33, 48.
Acra, 24, 36.
Acræphia, oppidum, 33, 29.
Acræus Jupiter, 38, 2. Acræa Juno, 32, 23.
Acrillæ urbs, 24, 33.
Acrocorinthus, 33, 31. 34, 49. 50.
Actium prom. 41, 1. Epit. 133.
Actor tragicus, 24, 24.
Actores fabellarum Atellanarum, *vid.* Atellanæ.
M. Acutius, tribunus plebis, 5, 10.
Addicti, *vid.* Æs alienum, et Nexi.
Adherbalis cum Lælio pugna in freto Gaditano, 28, 30. *vid. et* Epit. 62. 63. 64.
Adoreus, mons, 38, 18.
Adramytteum, urbs, 37, 19. 21. Epit. 49.
Adria, 24, 10. Tuscorum colonia, 5, 33.
Adriani, 34, 45. ob servatam fidem a Romanis laudantur, 27, 10.
Adrianus ager, 22, 9.
Adriaticum mare, 5, 33. 10, 6. 40, 21. 44, 31. 45, 14.
Adriaticus sinus, 1, 1. 10, 2.
Adrumetum, 30, 29.
Adverta, 45, 19.
Adulterii pœna pecuniaria, 10, 31.
Æbura, oppidum, 40, 30.
Æbutia, anus honesta ex Aventino, 39, 11.
L. Æbutius consul moritur, 3, 6.
M. Æbutius, tribunus militum secundæ legionis, 41, 5.
M. Æbutius Elva, triumvir creatus ad coloniæ Ardeam deducendam, 4, 11. creatur prætor, 44, 17. sortitur Siciliam, *ibid.*
Postumus Æbutius Cornicen, consul, 4, 11.
Postumus Æbutius Elva, magister equitum, 4, 21.

- P. Æbutius, 39, 9. eum pupillum Bacchis initiari vult mater, *ibid.* rem aperit consuli, 11. ei præmia dantur a senatu ob detecta Bacchanalia, 19.
- T. Æbutius, consul, 2, 19. magister equitum, *ibid.*
- T. Æbutius Carus, triumvir coloniae deducendae, 39, 57. prætor, 41, 2. de tumultu Sardiniae senatui scribit, 10. decemvir agris dividendis, 42, 4.
- Æcæ, urbs Appulorum, oppugnata, 24, 20.
- Ædes Æsculapii Carthaginæ, 41, 27.
- Alba, Capuæ, 32, 9. 40, 45.
- Apollinis, 3, 63. 4, 29. 7, 20. 27, 37. 34, 43. 37, 58. 39, 4. 41, 21.
- Bellonæ, 26, 21. 28, 9. 30, 22. 31, 47. 33, 24. 41, 10.
- Castoris, 2, 20. 42, 8, 11.
- Cereris, 3, 55. 28, 11. 41, 33.
- Cloacinae, 3, 48.
- Concordiæ, 9, 46. 22, 33. 26, 28.
- Deorum Penatium, 45, 16.
- Dianae, 39, 2.
- Fauni, 33, 42. 34, 53.
- Feroniæ, 33, 26.
- Fortunæ, 23, 19. 25, 7. 27, 11. 23, 33, 27. 43, 15.
- Fortis Fortunæ, 10, 46. 27, 11.
- Fortunæ Equestris, 40, 40. 42, 3.
- Fortunæ Primigeniæ, 29, 36. 34, 53. 43, 15.
- Herculis, 21, 62. 32, 1. 9. 38, 35.
- Herculis rotunda, 10, 23.
- Honoris, 27, 25.
- Jovis Ariciæ, 24, 44. Cære, 27, 23. Cumis, *ibid.* Formiis, 32, 1. Lanuvii, 32, 9. Minturnis, 27, 39. 36, 37. Ostiæ, 32, 1. Satrici, 28, 11. Tarracinae, 28, 11. 40, 45.
- Jovis Acræi, 38, 2.
- Jovis Capitolini, 1, 55. 2, 8. 4, 20. 27, 4. 32, 1. 35, 41. 41, 25. *et* 32.
- Jovis Feretrii, 1, 10. 33, 4, 20.
- Jovis Optimi Maximi, 7, 3. 36, 35.
- Jovis Statoris, 1, 12. 27, 37.
- Jovis Vicilini, 24, 44.
- Junonis, 5, 21. 10, 2. 21, 62.
- Junonis Laciniae, 28, 46. 42, 2. 3.
- Junonis Monetæ, 7, 28. 42, 7.
- Junonis Reginæ, 27, 37. 39, 2.
- Junonis Sospitæ, 8, 14. 32, 30. 34, 53.
- Juventatis, 36, 36.
- Larium Permarinum, 40, 52.
- Liberi et Liberæ, 3, 55. 41, 33.
- Libertatis, 24, 16. *vid.* Libertas.
- Lunæ, 40, 2.
- Martis, 6, 5. 7, 23. 10, 23. 27, 23. 35, 9. 38, 28.
- Matris Magnæ, 29, 37. 36, 36.
- Matris Matutæ, 5, 19. 7, 27. 25, 7.
- 28, 11. 33, 27. 41, 33.
- Ædes Mentis, 22, 10. 23, 31.
- Mercurii, 2, 21. 27.
- Minervæ, 35, 36.
- Monetæ, 4, 7. 20. 6, 20. 33, 26.
- Opis, 39, 22.
- Quirini, 4, 21. 8, 20. 10, 46. 28, 11.
- Salutis, 9, 43. 10, 1. 28, 11.
- Sanci, 32, 1.
- Saturni, 2, 21. 22, 1. 41, 26. *et* 32.
- Spei, 21, 62. 25, 7. 40, 51.
- Summani, 32, 29.
- Telluris, 2, 41.
- Veneris, 10, 31. 29, 37. 41, 32.
- Veneris Erycinæ, 22, 10. 23, 31. 30, 39. 40, 34.
- Vestæ, 26, 27. 28, 11.
- Victoriæ, 10, 33. 29, 14.
- Virtutis, 27, 25. 29, 11.
- Vulcani, 32, 29.
- Ædes Cassii publice dirutæ, 2, 41. item Sp. Mælii, 4, 16. *et* Vitruvii, 3, 20.
- Ædicula Victoriæ Virginis, 35, 9.
- Ædiles plebei, 3, 6. Ædilibus qui no-
cuisset, ejus caput Jovi sacrum, 55.
senatusconsulta in ædem Cereris ad
eos deferri jubentur, *ibid.* eos leges
Decemvirales in æs incisas in publi-
co proposuisse, sunt qui scribant, 57.
iis negotium datum, ut animadverte-
rent, ne qui, nisi Romani, Dii cole-
rentur, 4, 30. instaurant ludos plebe-
ios, 38, 10. *vid.* Ludi. Ædilis plebei
esse non potest, cujus pater, qui cu-
ruli sella sederit, vivit, 27, 21. 30, 19.
- Ædiles ex Patribus, sive curules, 6, 42.
7, 1. per quatrimum ludos scenicos
faciunt, 24, 43. instaurant ludos Ro-
manos, 27, 6. 28, 10.
- Ædiles unde initium sumserint fori or-
nandi, 9, 40.
- dicunt plerisque diem, quia plus,
quam lege finitum erat, agri posside-
rent, 10, 13. diem dicunt pecuariis,
33, 42. 35, 10.
- Ædiles incūsantur ab senatu, quod non
prohiberent novos ritus sacrificandi
precandique Deos, 25, 1.
- Ædilitii scribæ et viatores, 30, 39.
- Æditui ædes sacras omnes tota urbe
aperire jubentur, 30, 17.
- Ædui, pop. Galliæ, 5, 34. Epit. 61. 104.
- Ægæum mare, 44, 28. 29.
- Ægates, insulæ, 21, 10. 49. 22, 54. 23,
13. 30, 32.
- Ægeleos, urbs, opprimitur ab Attalo,
31, 64.
- Ægimurus, insula, 29, 27. sinum Car-
thaginiensem claudit, 30, 24.
- Ægina, insula, 27, 30. 33. 28, 5. 7. 31,
14. 33, 30. 36, 42.
- Æginienses, 44, 46. 45, 27.

- Æginium, oppidum, 32, 15. 36, 13.
44, 46. diripitur a Romanis, 45, 27.
- Ægium, 38, 29. ibi Achæorum concilium, 28, 7. 35, 48. 39, 35.
- Ægyptus, 8, 24.
- Ægypto imminet Philippus Macedoniæ, et Antiochus Syriæ, reges, 31, 14.
- Ægypti reges Romanis gratulantur, 37, 3.
- Ægypto excedere jubent Antiochum Epiphanem Romani, 45, 12.
- C. Ælius, tribunus militum tertiæ legionis, 41, 5. *et* 8.
- C. Ælius Pætus, consul, 40, 27.
- L. Ælius Pætus, ædilis plebeius, ludos facit ex mulctaticia pecunia, 10, 23.
- P. Ælius, inter primos quæstores de plebe creatos, 4, 54.
- P. Ælius, legatus ad Antiochum, 34, 59.
- P. Ælius, triumvir coloniæ deducendæ, 41, 17.
- P. Ælius Ligus, prætor, 41, 2. consul, 42, 9. 10. legatus in Illyricum, 45, 17.
- P. Ælius Pætus, consul, 8, 15.
- P. Ælius Pætus, magister equitum, vicio creatus, abit magistratu, 9, 7. augur, 10, 9.
- P. Ælius Pætus, augur, 27, 36. moritur pestilentia, 41, 26.
- P. Ælius Pætus, ædilis plebis, creatur prætor, 29, 38. sortitur jurisdictionem urbanam, 30, 1. magister equitum, 39. consul, 40. decemvir agro dividendo, 31, 4. triumvir rebus coloniæ Narniensis ordinandis, 32, 2. censor, 7.
- P. Ælius Tubero, ædilis plebis vicio creatus, abdicat se magistratu, 30, 39. prætor creatus sortitur Siciliam, 40. legatus in Asiam, 37, 55. prætor iterum sortitur jurisdictionem urbanam, 41, 12.
- Q. Ælius, tribunus plebis, 41, 10.
- Q. Ælius Pætus, augur, 22, 35.
- Q. Ælius Pætus, pontifex, cadit in prælio Cannensi, 23, 21.
- Q. Ælius Pætus, in locum P. Ælii Pæti, sufficitur augur, 41, 26. prætor, 43, 4. consul, 45, 14. sortitur Galliam provinciam, 17.
- Q. Ælius Tubero, tribunus plebis, fert ad plebem de duabus coloniis Latinis deducendis, 34, 53. triumvir, 35, 9.
- Q. Ælius Tubero, obviam mittitur Persæ, 45, 7. cura tuendi regis ei mandatur, 8.
- Q. Ælius Tubero, annalium scriptor, 4, 23. 10, 9.
- Sex. Ælius Pætus, ædilis curulis, 31, 50. triumvir rebus coloniæ Narniensis ordinandis, 32, 2. consul, 7. in Capitolio senatum habet, 8. proficiscitur in Galliam, 9. nihil memorabile gerit, 26. censor, 34, 44. 35, 9.
- T. Ælius, tribunus militum tertiæ legionis, 41, 5. *et* 8.
- Æmilia porticus refecta, 41, 32.
- Æmilia tribus, 38, 36.
- Æmilia, uxor P. Scipionis Afric. 38, 57.
- Æmilia, virgo Vestalis, Epit. 63.
- C. Æmilius, tribunus militum consulari potestate, 5, 26. contra Æquos rem gerit, 28. tribunus militum consulari potestate iterum, Volsinienses vincit, 32.
- L. Æmilius, consul, vincit Æquos et Volscos, 2, 42. iterum consul, Veientes pacem petere supplices cogit, 49. tertium consul, 54.
- L. Æmilius, tribunus militum consulari potestate, 6, 1. iterum, 5. tertium, 21. quartum, 22. quintum, 32. fundit Volscos et Latinos, *ibid.*
- L. Æmilius, interrex, 7, 17.
- L. Æmilius, quartus decimus interrex, 8, 23.
- L. Æmilius, legatus, Carthaginem mittitur, 21, 18.
- L. Æmilius, Mamercinus, consul, 7, 1. secundum consul, 3. magister equitum, 21.
- L. Æmilius Mamercinus, magister equitum, 7, 39. consul, 8, 1. dictator, 16. consul secundum, 20. dictator iterum, 9, 21.
- L. Æmilius Papus, consul, 20, 36. triumvir mensarius, 23, 21.
- L. Æmilius Papus, prætor creatus, sortitur Siciliam, 28, 38.
- L. Æmilius Papus, decemvir sacrorum, moritur, 42, 28.
- L. Æmilius Paullus, consul, 20, 59. triumphat, 63. accusatur, et ambustus vix evadit, *ibid.* consul iterum, 22, 35. occiditur in pugna Cannensi, 49. fuerat pontifex, 23, 21.
- L. Æmilius Paullus, triumvir coloniæ deducendæ, 34, 45.
- Ædilis, ex pecunia damnatorum pecuuariorum clypea inaurata in fastigio ædis Jovis posuit, 35, 10. prætor, 24. sortitur Hispaniam ulteriorem, 36, 2.
- Proconsul, cæditur a Lusitanis, 37, 46. Lusitanos fundit, 57.
- vetus candidatus, et sæpe repulsam passus, 39, 32. consul, 56.
- in Ligures Ingaunos exercitum ducit, 40, 25. oppugnatur ab Ingaunis, *ibid.* erumpit castris, 27. vincit Ingaunos Ligures, 28. deque iis triumphat, 34. nominatur patronus ab Hispanis ulterioribus, 43, 2.

- Consul iterum, sortitur Macedoniam. 44. 17. ejus, antequam in Macedoniam iret, ad populum oratio, 22. multa ab eo institutorum militarium in melius mutata, 33. ejus oratio ad milites, 34. per Perrhæbiam it ad hostes, 35. ejus prudens ad Nasicam oratio, 26. instructo exercitu munit castra, 37. ejus de pugna dilata oratio, 38. vincit Macedonas. 41.
- acceptis a Perseo literis, illacrimatur sorti humanæ, 45, 4. ad eum adducitur Perseus, 7. benigne excipit Perseum, eumque tacentem alloquitur, 8. peragrat Græciam, 27. Amphipoli componit res Macedoniæ, 29. succendit arma hostium, 33. trajicit in Italiam, 34. triumphus, ei decretus a senatu, impeditur a Ser. Sulpicio Galba, tribuno militum, 35, 36. triumphat de Perseo, 39, 40. amittit duos filios, *ibid.* ejus de sua fortuna oratio, 41. abstinentia, Epit. 46.
- L. Æmilius Paullus**, legatus in decem ad res Asiæ disceptandas componendasque, 37, 55. resistit Cn. Manlio, triumphum petenti, 33, 44. *et seqq.*
- L. Æmilius Regillus**, prætor, 36, 45. ei evenit navalis provincia, 37, 2. 4. 14. ad eum caduceatores ab Antiocho missi, qui de pace agerent, 18. habet consilium, 19. invadit agros Teiorum, 28. contendit ad hostem, 29. vincit classem Antiochi, 30. oppugnat Phocæam, 32. ejus triumphus navalis, 58.
- L. Æmilius Scaurus** Hellespontum mittitur, 37, 31.
- Mam. Æmilius**, tribunus militum consulari potestate, 4, 16. dictator dicitur, 17. Veientes et Fidenates prælio vincit, 18, 19. triumphans urbem ingreditur, 20. iterum dictator, 23. quinquennalem censuram redigit ad anni unius et sex mensium spatium, 24. a censoribus tribu movetur, *ibid.* dictator creatur, paulo ante motus tribu, 31. ejus oratio ad populum, 32. ejus ad milites adhortatio, 33. Fidenas capit, et triumphat, 34.
- Mam. Æmilius**, consul, 4, 53.
- M. Æmilius Mamercinus**, tribunus consularis, 4, 61. iterum, 5, 1. tertium, 10.
- M. Æmilius**, tribunus militum consulari potestate, 5, 32.
- M. Æmilius**, consul, 10, 1. in fugam vertit Græcos, cum Cleonymo in Italiam classe advectos, 2.
- M. Æmilius**, prætor Siciliæ, 21, 49.
- M. Æmilius**, prætor urbanus, 22, 9. 33. 27, 33.
- M. Æmilius**, frater **L. Æmilii Regilli** prætoris, decedit, 37, 22.
- M. Æmilii Lepidi**, bis consulis atque
- auguris, tres filii, **L. M.** et **Q. Iudus** funebres patri, et gladiatorum paria duo et viginti per tribuum in foro dant, 23, 30.
- M. Æmilius**, **M. Lepidi** filius, tribunus militum, 37, 43.
- M. Æmilius Lepidus**, ædilis curulis, 24, 43. prætor, sortitur jurisdictionem inter cives et peregrinos, *ibid.* decemvir sacrorum, 26, 23.
- M. Æmilius Lepidus**, legatus ad Ptolemæum, 31, 2. ferociter cum Philippo agit, 18. pontifex, 32, 7. ædilis, 35, 10. prætor, 24. sortitur Siciliam, 36, 2. consul, 38, 42. et quidem post duas repulsas, 39, 56. 40, 46. quum ædem Dianæ vovisset, devincti Ligures, 39, 2. viam ab Placentia Ariminum perducit, *ibid.* triumvir coloniæ deducendæ, 55. pontifex maximus, 40, 42. censor, 45. in gratiam reconciliari se cum collega **M. Fulvio** patitur, 46. princeps senatus legitur, 51. consul iterum, 41, 22. lectus secundo princeps senatus, 32. lectus tertio, 43, 15. lectus sextum, Epit. 48. ante mortem quæ filiis præceperit, *ibid.*
- M. Æmilius Lepidus** acta Sullæ tentat rescindere, Epit. 90.
- M. Æmilius Numida**, decemvir sacrorum, moritur, 26, 23.
- M. Æmilius Papus**, dictator, 9, 7.
- M. Æmilius Papus**, maximus curio, moritur, 27, 6.
- M. Æmilius Paullus**, magister equitum, male rem gerit, 10, 3.
- M. Æmilius Regillus** consul dicitur a prærogativa centuria, 24, 7. irrito eventu, 8. *et* 9. flamen Quirinalis, 8. flamen Martialis, moritur, 29, 11.
- Q. Æmilius Barbula**, consul creatus, 9, 20. 21. secundum consul, 30.
- Q. Æmilius Cerretanus**, consul, 8, 27. *v. d.* **Q. Aulius Cerretanus**.
- Ti. Æmilius**, consul, 2, 61. ejus res gestæ in Sabinis, 62. consul iterum, dandi agri, plebi auctor, 3, 1.
- Ti. Æmilius**, quinquevir mensarius, 7, 21. prætor, 8, 2.
- Ti. Æmilius Mamercinus**, consul, ejusque cum senatu rixæ, 8, 12.
- Æmus**, mons, 40, 21. ex eo monte creditum vulgo fuit, Ponticum simul et Adriaticum mare, et Istrum amnem, et Alpes conspicit posse, *ibid.* eum consendit Philippus, et degressus nihil vulgatæ opinioni detrahit, 22.
- Ænaria**, insula, 8, 22.
- Ænea**, oppidum, 40, 4. eadem **Ænia**, 44, 10. 32. **Æneates**, 40, 4. statum **Æneæ** sacrificium, quod conditori **Æneæ** quotannis fit, *ibid.*

Ænea in Capitolio limina, *vid.* Capitolium.

Ænea signa Deorum, *vid.* Signum.

Ænei orbes, positi in sacello Sanci, 8, 20.

Æneæ portus ad montem Atho, 45, 30.

Æneas, Anchisæ et Veneris filius, 1, 1. profugus venit in Macedoniam, Siciliam, et Italiam, ubi Lavinium condidit, *ibid.* ut animos Aboriginum sibi conciliaret, Latinos utramque gentem appellat, 2. ejus mors, *ibid.*

Æneas Silvius, rex tertius Albæ, 1, 3.

Ænei, *vid.* Ænus.

Ænesidemus Dymæus, præfectus præsidii Achæorum Argis, 32, 25.

Ænia, *v. d.* Æneæ.

Ænianum sinus, 28, 5.

Ænus, oppidum Thraciæ, proditione capitur a Philippo, 31, 16. Æno præsidium Antiochi deducitur, 37, 60. controversiæ cum Philippo de Æni possessione, 39, 24. 27. 28. Ænum sibi petit Attalus, 45, 20.

Ænei, 31, 31. Ænii, 37, 33. 38, 41. 45, 27.

Æolis, 33, 38. 37, 8. 12. 18. 25. 35. 38, 16.

Æpulo, Istrorum regulus, ne vivus capiat a Romanis, pectus ferro trajicit, 41, 15.

Æqui, sive Æquicolæ, gens antiqua, 1, 32. ab Æquicolis jus, quo res repetuntur, Ancus Marcius descripsit, *ibid.* Latinum agrum invadunt, 2, 30. vincuntur, 31. seditio inter Æquos et Volscos, et atrox prælium, 40. Romanos bello petunt, 43. oppugnant Ortonam, *ibid.* vexant Latinos incursionibus, 48, 53. 58. vincuntur, 60.

bello petiti, a Q. Servilio vincuntur, 3, 2. depopulantur agrum Romanum, et cæduntur, 3. obsidentes Furium consulem in castris, a T. Quintio cæduntur, 5. Æqui et Volsci denuo Hernicorum et Romanorum agros depopulantur, 6. vincuntur a Lucretio consule, 8. rebellant, 10. arcem Tusculanam capiunt, et cæduntur, 23. pacem petunt, et impetrant, 24. denuo bellum movent, 25. obsident Minucium consulem in castris, 26. adversus eos L. Quintius Cincinnatus dictator dicitur, *ibid.* circumvallantur, et sub jugum mittuntur, 28. denuo Romanos bello lacessunt, 30. vincuntur, 31. bellum instaurant, 38. fundunt Romanum exercitum, 42. a Valerio consule vincuntur, 60. 61. iterum Romanis bellum inferant, 66. vincuntur, 70.

rursum rebellantes vincuntur, 4,

26. et *seqq.* impetrant inducias annorum octo, 30. Æqui et Lavicani Tusculanum agrum depopulantur, 45. vincuntur, 47. coloniam Volas deducunt, sed cæduntur, 49. parant bellum, 53. capiunt arcem Carventanam, 55.

oppugnant Lavicos, Romanam coloniam, 5, 16. Romanis bellum inferunt, et vincuntur, 28. capiunt Vitelliam coloniam, et rursus vincuntur, 29. 31.

bellum moliantur, 6, 2. pervasuntur, 4. undenam toties victis Æquis et Volscis succederint milites, 12. iterum petiti bello, deserunt castra, et prope ad internecionem delentur, 9, 45.

redintegrant bellum, et subiguntur a C. Junio dictatore, 10, 1.

Æquicolarum ager, 1, 32. 10, 13.

Æquimælium, 4, 16. 38, 28.

Æquimælius vicus, 24, 47.

Æquinoctium autumnale, 31, 47. Æquinoctium vernum, 33, 3. 37, 9.

Ærarium, 4, 22. ex eo signa militaria promuntur, *ibid.* et 7, 23. captiva pecunia in ærarium illata, 10, 46. etiam pecunia ex venditis captivis redacta, 7, 27. 10, 46. 24, 18. 26, 36. Ærarium sanctius, 27, 10. pecuniam ex ærario clam egerunt scribæ viatoresque ædilitii, 30, 39.

Ærarii facti a censoribus, 4, 24. 24, 18. 29, 37. 44, 16.

Æropus, prætor Epirotarum, 29, 12.

Æropus, mons, 32, 5.

Æs grave, 4, 41. et 60. 22, 33. 32, 26.

Æs alienum Romæ maximum, atque inde turbæ, 2, 23. ac postremo secessio plebis in Sacrum montem, 33. æris alieni magna vis ædificando contracta, 6, 27. hinc occasio et materia Manlio Capitolino novorum consiliorum, *ibid.* et *seqq.* miseria plebis ære alieno demersæ, 34. de ære alieno lex, 6, 35. 36. æris alieni caussa quinquæviri mensarii creantur, 7, 21. ejus dissolvendi ratio inita, 27.

Æra militibus constituta, 4, 59. 60. equitibus, 5, 7.

Æsculapio supplicatio habita, 10, 47.

Æsculapius ab Epidauro Romam accessitur, 29, 11. Carthaginienses in æde ejus senatum dant legatis Persei, 41, 27. ei dona voventur, 40, 37. ejus fanum tabulis pictis ex præda exornatur, 43, 6. templum ejus Epidaurium, donis opulentum, 45, 28.

Æsernia, colonia, in fide atque officio erga populum Romanum manet, 27, 10.

Æsernius ager, 10, 31.

Æsernia turma, 44, 40.

Æsis, fluvius, 5, 35.

Æsquiliæ, *vid.* *Esquiliæ*.

Æsulana arx, 26, 9.

Æthalia, insula, 37, 13.

Ætna, mons, 26, 29.

Ætolorum concilium et fœdera cum Romanis, 26, 24. *adversus Philippum bellum movent*, *ibid.* *bellum inferunt Acarnaniæ*, 25.

depopulantur Achæos, 27, 29. *vincuntur a Philippo*, 30.

animos tollunt a Romana societate, et post *Attali adventum*, 28, 5. *saltum Thermopylarum insidentes*, a Philippo *funduntur*, 7.

pacem faciunt cum eo, 29, 12.

ad eos legatos mittit Philippus, ne *adventu Romanorum fidem mutant*, 31, 28. *cum Athamanibus bellum inferunt Philippo*, et ab eo *caduntur*, 41. *deserunt castra*, et in *Ætoliæ* *fugiunt*, 42. *Ætolorum juvenus in Ægyptum advecta*, 43. *Ætolorum legatorum cum Attalo et Romanis colloquium*, 46.

Ætolorum concilium Heracleam indictum, 33, 3. *ab eorum equitibus regii fugantur*, 6. *eorum eques in Græcia est longe optimus*, *pedite inter finitimos vincuntur*, 7. *eorum querelæ*, *insatiabilis aviditas prædæ*, et *arrogantia*, 11. *inter eos et Quintum de Thebis Phthioticis disceptatio*, 13. *pacis cum Philippo leges non approbant*, 31, 35. *ingenio inquieta gens*, 44. *Ætolorum anima cur alienati a societate Romana*, 49.

invehuntur in Athenienses, et *Romanos insimulant fraudis*, 34, 23.

concant reges ad bellum Romanum, 35, 12. *decretum faciunt*, quo *arcessitur Antiochus ad liberandam Græciam*, 33. *occupant Demetriadem urbem*, 34. *Nabin interficiunt*, 35. *caduntur a Lacedæmoniis*, 36. *Chalcidem oppugnare tentant*, 37. *Antiochum appellant imperatorem*, 45. *Ætolorum principum cum Chalcidensibus colloquium*, 46. *tentant socios Romanorum*, 47.

se conjungunt Antiocho, 36, 9. *includunt sese Heracleæ*, et *juga montis Cætæ occupant*, 16. *caduntur*, 18. *Heracleæ obsidentur*, 22. *permittunt se in fidem Romanorum*, et *gravibus consulis imperiis*

rursus ad bellum incitantur, 28. *obsessi in urbe Naupacto implorant opem T. Quintii*, 34. *impetrant inducias*, et *legatos mittunt Romanis*, 35.

Hi infecta pace dimittuntur, 37, 1. *Ætoli occupant montem Coracem*, 4. *impetrant a consule L. Scipione inducias sex mensium*, 7. *pax convenire non potest*, 49. *inferunt bellum Dolopiæ et Athamaniæ*, *ibid.* et 38, 1.

pacem petunt a M. Fulvio consule, 38, 8. *Legatos mittunt Romanis*, 10. *Leges pacis cum Ætolis*, 11.

de iis triumphat M. Fulvius, 39, 5.

eorum mutuis cædibus in semetipsos versus furor, 41, 30.

eorum discordias sopit Marcellus, 42, 5.

Ætoli occurrunt sordidati L. Æmilio Paulo, 45, 28. *eorum querelæ de principibus suis interfectis*, aut in *exilium actis*, *ibid.* *de eo negotio cognitio et judicium*, 31.

Ætoli, *gens inquieta*, 31, 28. *vanissima et ingrattissima*, 36, 17.

Ætoli umbilicum Græciæ incolunt, 35, 18.

C. Afranius, 43, 20.

C. Afranius Stellio, prætor, 39, 23. *triumvir coloniæ deducendæ*, 55.

L. Afranius, *Epit.* 110. 113. 114.

Africam præsidio firmat Annibal, 21, 22. *in Africa res parum prospere gesta a Servilio consule*, 22, 31. *eam populatur M. Valerius Messala*, 27, 5. 29. *in Africam trajicit Scipio*, 29, 26. 27.

Afri, *gens mobilis atque infida*, 29, 3.

Africanæ ludis Circensibus exhibitæ, 44, 18.

P. Africanus, *vid.* *Cornelius*.

Africus ventus, 26, 42. 30, 24.

Agalsus, equitum præfectus, 44, 30.

Agamemnonia classis mille navium, 45, 27.

Agasones adjuvant victoriam Romanorum, 7, 14. 15.

Agasones cum equis phaleratis dono dati, 43, 7.

Agassa, urbs, sive *Agassæ*, 44, 7. 45, 27.

Agathocles, rex *Syracusanus*, *conjicit Carthaginienses in magnum discrimen*, 28, 43.

Agathyrna, oppidum in *Sicilia*, *colluviei hominum perfugium*, 26, 40. 27, 12.

Agema equitum, 37, 40.

- Agema, legio Macedonum, 42, 51.
 Ager. Lex, ne quis plus quingenta iugera agri possideret, a tribunis plebis promulgata, 6, 35. *vid.* Lex.
 Ager captus ex hostibus viritum divisus a Ser. Tullio, 1, 46. *vid.* Agraria lex.
 Ager Tarquiniorum consecratus Marti, fuit deinde Martius campus, 2, 5.
 Agri adsignati privatis pro pecunia, 31, 13. agris donati milites Scipionis, 31, 4, 49.
 Ager sacer Apollinis, 32, 40.
 Agesimbrotus præest classi Rhodiorum, 31, 46. 32, 16. 32.
 Agesipolis, princeps exsulum Lacedæmoniorum, 34, 26.
 Agesipolis, princeps legationis Rhodiæ, 45, 3.
 Aglaspides, milites, 44, 41.
 Agmen quadratum, 7, 29. 31, 37. 39, 30.
 Agnus mactatus ad sanciendam promissorum fidem, 21, 45.
 Agræi, Ætolia populus, 32, 34.
 Agraria lex quando primum lata, 2, 41. tribunis plebis semper materia seditionum fuit, 6, 11. ob leges agrarias discordiæ, 3, 1. 4, 48. *vid.* Lex.
 Agravonitæ, populi Illyrici, 45, 26.
 Agrianes, 28, 5. 33, 18. 42, 51. bellicosum genus, 44, 11.
 Agrigentum, 25, 23. ab Himilcone recipitur, 24, 35. proditur Romanis, 26, 40.
 Agrippa, Tiberini filius, rex Albæ, 1, 3. M. Agrippa navali corona donatus, Epit. 129. *vid.* et Epit. 136.
 Ahala, *vid.* Servilius.
 Aharna, oppidum, 10, 25.
 Ahenobarbus, *vid.* Domitius.
 Aio Locutio templum, 5, 50.
 Ala equitum trecentorum, 29, 1.
 Ala Campanorum, quingenti equites, 10, 29.
 Ala mille equitum, 37, 40.
 Ala regia, *ibid.*
 Ala sacra equitum Macedonum, 42, 58. 66. 44, 42.
 in Alas divisus socialis exercitus, 31, 21. dextra et sinistra alæ peditum sociorum, 27, 2. sinistra ala, 25, 21.
 Alabanda, oppidum, 33, 18. 38, 13.
 Alabandenses, 38, 13. apud eos templum urbis Romæ, ludique anniversarii ei Divæ instituti, 43, 8. acie vincuntur a Rhodiis, 45, 25.
 Alander, fluvius, 38, 18. ejus fontes, 15.
 Alares cohortes, 10, 41.
 Alarii equites, 35, 5. 40, 40.
 Alatrinatibus suæ leges redditæ, 9, 43.
 Alba Silvius, rex Albæ, 1, 3.
 Alba Longa ab Ascanio condita, 1, 3. oriunda ab Lavinio, 23. diruta, 29. *vid.* 7, 39. 30, 17. 45. Epit. 61. 72.
 Albani reges, 1, 3. inter Albanos et Romanos ortum bellum, 1, 22. 23. tergeminoz utrimque fratrum virtutes permittitur, 24. Albani ditionis Romanæ facti, 25. parum fidos se Romanis socios præbent, 27. eorum dux Mettus Fuffetius supplicio afficitur, 28. Albani Romam migrant, 29. Albanorum principes in Patres lecti, 30. Albani patrio ritu sacra facere jubentur, 31. Caelium montem inhabitant, 33.
 Albanos vincit Pompeius, Epit. 101.
 Albana vallis, 3, 7. arx, 7, 24.
 Albanus mons, 1, 3. in eo triumphatum, 26, 21. 33, 23. 42, 21.
 Albanus ager, 6, 42.
 Alba in Æquis, colonia, 10, 1. negat esse, unde pecuniam militesque Romanis dare possit, 27, 9. multiplicem pecuniæ militumque numerum dare cogitur, 29, 15. Albensis ager, 26, 11.
 Alba ædes Capuæ, 32, 9. 40, 45.
 Albingauni Ligures, 29, 5.
 L. Albinus inter primos tribunos plebei, 2, 33.
 L. Albinus virgines Vestales sacraque in plaustrum imponit, et Cære pervehit, 5, 40.
 M. Albinus plebeius, tribunus militum, 6, 30.
 C. Albius Calenus, gregarius miles, et princeps seditionis in castris Scipionis, 28, 24. virgis cæsus, securi percutitur, 29.
 Albula, vetus nomen Tiberis fluvii, 1, 3.
 Album in vestimentum addere vetantur ii, qui honores petunt, 4, 25. albo politæ columnæ, 40, 51.
 Alce, urbs Celtiberiæ, in dedicationem venit Romanorum, 40, 48. 49.
 Alcibiades, exsul Lacedæmonius, 39, 35.
 Alcis Minerva, 42, 51.
 Alcon Saguntinus, transfuga ex oratore, 21, 12.
 Alesia, urbs, Epit. 108.
 Alexamenus, princeps Ætolorum, 35, 34. Nabin occidit, 35. obtruncatur a Lacedæmoniis, 36.
 Alexandri Magni rerum gestarum ætas, 8, 3.
 ei parem destinant L. Papirium Cursorem, 9, 16. ejus collatio cum Romanis ducibus, 17. ejus vitia, 18. Fortunæ Alexandri collatio cum populi Romani fortuna, *ibid.* collatio copiarum ejus cum Romanis copiis, 19.
 regnavit tredecim annis, 45, 9.
 Alexander, Epiri rex, in Italiam classem

- appellit, 8, 3. *adversus eum, exscensionem facientem, pugnant Samnites et Lucani*, 17. *pacem facit cum Romanis*, *ibid.* ejus fata, res gestæ, et mors, 24. ejus uxor Cleopatra, soror Olympias; quarum altera mater Alexandri Magni, soror altera fuit, *ibid.*
- Alexander, magister equitum apud Epirotas, 32, 10.
- Alexander, princeps Ætolorum, ejusque oratio in Philippum, 32, 33. Romanos insinuat fraudis, 34, 23.
- Alexander Megalopolitanus, se oriundum a Magno Alexandro fert, 35, 47.
- Alexander Acarnan, 35, 18. ejus oratio, *ibid.* moritur, 36, 20.
- Alexander Berœæus suffocat Demetrium, Philippi filium, 40, 24.
- Alexander, filius Persei, 42, 52. ducitur ante curram Æmilii triumphantis, 45, 39. Albam in custodiam mittitur cum patre, 42.
- Alexander, Ægypti rex, *vid.* Ptolemæus.
- Alexandria in Ægypto condita, 8, 24. frustra tentatur ab Antiocho, 45, 11.
- Alexandria Troas, 35, 42, 37, 35.
- Alexandrini legati queruntur de Antiocho, 44, 19.
- Algidum, 3, 2, 21, 62, 26, 9.
- Algidus, mons, 3, 23, 25, 27, 29, 30, 4, 26.
- Alimne, urbs, 38, 14.
- Aliphera, urbs, 28, 8, 32, 5. eam Philippus restituit Megalopolitis, 28, 8.
- Allia, fluvius, 5, 37, 6, 28, 22, 50, 59.
- Alliensis clades, 5, 38, 22, 50.
- Alliensis dies, 6, 1. *vid.* Dies.
- L. Alienus, ædilis plebis, diem dicit Veturio, 3, 31.
- Allifæ, oppidum, 8, 25, 9, 42, 22, 18. Allifæ de Samnitibus a C. Marcio Rutilo consule vi captæ, 9, 38.
- Allifanus ager, 22, 13, 17, 26, 9.
- Allobroges, gens nulla Gallica opibus aut fama inferior, 21, 31. *vid.* et Epit. 103.
- Allucius, princeps Celtiberorum, 26, 50. sponsam pudice servatam a Scipione recipit, *ibid.*
- Almana, urbs, 44, 26.
- Alope, oppidum, 42, 56.
- Alopeconnesum oppidum recipit Philippus, 31, 16.
- Alorcus Hispanus, se pacis Annibalem inter et Saguntinos interpretem fore, pollicetur, 21, 12. ejus oratio ad Saguntinos, 13.
- Alpes, 1, 1. Taurino saltu a Gallis primum transitæ, 5, 34. ab Annibale quintodecimo die superatæ, 21, 38. hieme clausæ, 27, 36. prope inexplorabilis finis inter Italiam et Galham, 39, 54.
- Alpinæ gentes, maxime Ræti, e Tuscis originem ducunt, 5, 33.
- recipiunt Asdrubalem, et sequuntur ad bellum, 27, 39. *vid.* Epit. 63.
- Alsiensis populus sacrosanctam vacationem habere se frustra jactat, 27, 38.
- Altinius, *vid.* Dasius Altinius.
- Altum castrum, *vid.* Castrum.
- Alyattos, 38, 18.
- Amadocus, dux Thracum, capitur a Philippo, 39, 35.
- Amarynthidis Dianæ sacrum anniversarium Eretriæ, 35, 38.
- C. Amatius, Epit. 116.
- Ambarri, populus Gallicus, 5, 34.
- Ambigatus, rex Celtarum, exonerat prægravante turba regnum, 5, 34.
- Ambiorix, dux Eburonum, Epit. 106, 107.
- Ambitus, deque eo leges latæ, 40, 19. *vid.* Lex.
- Ambracia, urbs, 38, 3, 42, 67, 43, 22, 44, 1. ejus situs, 4. oppugnatur a Romanis, 5. se dedit, 9.
- Ambracienses accusant M. Fulvium consulem, 38, 43. senatusconsultum in gratiam Ambraciensium, 44.
- Ambracius sinus, 32, 14, 38, 4.
- Ambrones pop. Epit. 68.
- Ambrysus, urbs, 32, 18.
- Ambustus, *vid.* Fabius Ambustus.
- Ameriola, urbs a Tarquinio Prisco capta, 1, 38.
- Amiculum purpureum dono missum reginæ Ægypti Cleopatæ, 27, 4.
- Amilcarem, agitantem in animo bellum adversus Romanos, mors opprimit, 21, 1, 2. et 5. ad Castrum Altum in Hispania, 24, 41.
- Amilcar, Gisgonis filius, præfectus præsidii in insula Melita, captus, 21, 51.
- Amilcar, Bomilcaris filius, 23, 49.
- Amilcar Pœnus, dux Gallorum, invadit Placentiam, 31, 10. exsilio mulctatus a Carthaginiensibus, et bona ejus publicantur, 19. cadit in prælio ad Cremonam, 21. alii captum in prælio ad Mincium amnem tradunt, 32, 30. et ante curram triumphantis consulis ductum fuisse, 33, 23.
- Amiternini pollicentur Scipioni milites, 28, 45.
- Amiterninus ager, 21, 62.
- Amiternium, oppidum, 10, 39, 26, 11, 36, 37. capitur de Samnitibus, 10, 39.
- Ammonius regnat in Syria, Epit. 50.
- Amphilochia, regio, 38, 3. olim Ætolorum fuerat, *ibid.* et 32, 34.
- Amphilochi oppugnantur a Perseo, Philippi filio, 38, 5, 8.
- Amphilochus vates Oropi colitur pro Deo, 45, 27.
- Amphipolis, urbs, 40, 24, 56, 43, 7, 44, 24, 43, 44. *etc.* 45, 6, 9, 28.

- Amphissa, urbs, 87, 5.
 Ampliati rei, 4, 44. 43, 2.
 Amulius pellit Numitorem fratrem majorem, et, ut spem partus Rheæ Silvæ adimeret, eam Vestalem legit, 1, 3. Amulio Remus captus traditur, 5. Amulius obtruncatur, et Numitor restituitur, *ibid.* 6.
 Amusius, princeps Ausetanorum, ad Asdrubalem profugit, 21, 61.
 Amyclæ, 34, 28.
 Amynder, Athamanum rex, 27, 30. 29, 12.
 venit in castra Romanorum, iisque auxilia promittit, 31, 28.
 Phecam oppidum capit, et Gomphos, atque Thessaliam populatur, 32, 14. cum Athamanum peditum ducentis et mille se jungit Quintio consuli, 33, 3. tenet castella, quæ per belli tempus Philippo ademerat, 34. eum tentat Antiochus, 35, 47.
 Antiocho se conjungit, 36, 9. cum Athamanum juventute occupat Pellinæum, 10. cum conjuge ac liberis Ambraciam se confert, 14. eum sibi ab Ætolis dedi petit M'. Acilius Glabrio, consul, 28. Zacyntho donatur a Philippo rege Macedonum, 31.
 pellit Macedones ex Athamania, 38, 1. mittit legatos Romam, et ad Scipiones in Asiam, 3. venit in castra Romanorum, et efficit, ut Ambracia se dedit Romanis, 9.
 Anabura, 38, 15.
 Anagnia, 45, 16.
 Anagninis civitas sine latione suffragii data, 9, 43.
 Anagninum compitum, 27, 4.
 Anagninus ager, 26, 9.
 Anapus, fluvius, 24, 36.
 Ancilia coelo demissa, 1, 20. *vid.* 5, 52. dies, quibus moventur Ancilia, religiosi exercitui ad iter faciendum, 37, 33.
 Ancilla indicat Q. Fabio maximo, ædili curuli, veneficia matronarum, 8, 18.
 Ancona, 41, 5.
 Ancus Marcius rex creatur, ejusque res gestæ, 1, 32. 33. moritur, postquam regnavit annos quatuor et viginti, 35. ejus filii conspirant contra Tarquinium Priscum, 40.
 Ancyra, urbs nobilis, 38, 24.
 Andania, parvum oppidum, 36, 31.
 Andranodorus, gener Hieronis, tutor Hieronymi, regum Syracusanorum, 24, 4. post cædem Hieronymi, Insulam et arcem Syracusis occupat, 21. ad eum missi legati a Syracusano populo, 22. cedit temporis, *ibid.* ejus oratio ad Syracusanos, *ibid.* creatur prætor, 23. occiditur, 24.
 Andrisus, Pseudophilippus, Epit. 48. 49. 52.
 Androcles, princeps Acarnanum, 33, 16.
 Androcles, præfectus Persei, 44, 32.
 Androgynus Sinuessæ natus, 27, 11.
 Androgynus vivus in arcam conditus, et in mare projectus, 27, 37.
 Andronicus, Andronici filius, Ætolus, quod arma contra Romanos tulisset, securi percutitur, 45, 31.
 Andronicus Macedo, 37, 13.
 Andronicus a Perseo interficitur, 44, 10. *vid.* Perseus.
 Androsthenes, dux præsidii Macedonici, Corinthum defendit adversus Romanos et Achæos, 32, 23. cæditur ad Corinthum, 33, 14. ejus imprudentia, 15.
 Andrus, insula, 31, 15. 36, 20. capta a Romanis, 31, 45.
 Anectius, Epit. 139.
 Anemurium, promontorium Ciliciæ, 33, 20.
 Angeæ, oppidum, 32, 13.
 Angues, prælati in bello a sacerdotibus Tarquiniensibus, terrent milites Romanos, 7, 17.
 — duo, sacrificio perpetrato, ad exta ex occulto allapsi, edere jecur, conspectique repente abierunt, 25, 16. *vid.* Prodigium.
 Anguis specie consuetudinem cum Olympiade, et cum matre Scipionis Africani habere creditus Jupiter, 26, 19.
 L. Anicius Gallus creatur prætor, 44, 17. sortitur jurisdictionem peregrinam, *ibid.* in Illyricum, adversus Gentium, proficiscitur, 30. vincit Illyrios, 31. ei se dedit Gentius, *ibid.* ob ejus res gestas supplicationes in triduum decretæ, 45, 3. Epirum pacat, 26. Illyrici res constituit, *ibid.* triumphat de Gentio, 43.
 Cn. Anicius, legatus Æmilii Paulli, 44, 46.
 Anidus, mons, 40, 38.
 Aniensis tribus addita ceteris, 10, 9.
 Aniensis centuria, 24, 7.
 Anio, fluvius, 1, 27. 36, 4, 17. 6, 42. 26, 10. pons in Anienem, 7, 9.
 Anitorgis, urbs, 25, 32.
 Annales citati, 2, 54. 3, 8. 4, 34. 7, 9. 18, 42. 8, 18. 23. 30. 9, 15. 42. 21, 25. 22, 31. 23, 6. 47. 42, 11.
 — Aciliani, 25, 39.
 — Magistratum, 9, 18.
 Annalium veterum confusio, 9, 15.
 — exempla exoleta, 27, 8.
 — incertitudo, 9, 44. 45. 10, 2. 17.
 — varietas, 10, 30. 22, 21. 25, 39. 26, 16. 49. 27, 7.
 Annalis, cognomen Villiorum, ex eo ortum, quod L. Villius, tribunus plebis, primus legem annuariam tulit, 40, 44.

Annibal, annos ferme novem natus, hostem se populi Romani fore iurejurando adstringit, 21, 1. imperator in locum Asdrubalis succedit, 3. ejus dotes et ingenium, 4. res ejus gestæ adversus varios Hispaniæ populos, 5. Saguntum oppugnat, 6. vulneratur, 7. non admittit legatos Romanorum, 8. centum quinquaginta millia habuit in armis, *ibid.* dedendum eum Romanis censet Hanno, 10. Annibal Saguntum capit, 14. ejus apparatus ad bellum, 21. transit Iberum, et Pyrenæum saltum superat, 23. sibi conciliat Gallos, 24. trajicit Rhodanum, 27. hortatur milites, 30. petit Galliæ mediterranea, 31. transit Alpes, 32. ingreditur Italiam, 38. Taurinorum urbem expugnat, 39. Annibali quantæ copiæ fuerint in Italiam transgresso, *ibid.* rebus prius, mox verbis milites hortatur, 42. *et seqq.* promittit suis præmia, 45. vincit Romanos ad Ticinum, 46. mox ad Trebiam, 54. *et seqq.* saucius excedit pugna ad Emporium prope Placentiam, 57. pugnat rursus cum Sempronio, 59.

altero oculo capitur, 22, 2. vincit Romanos ad Trasimenum, lacum, 4. *et seqq.* Italiæ agros devastat, 9. ex Hirpinis in Samnium transit, ducemque itineris virgis cæsum in crucem tollit, 13. duo millia ferme boum accensis cornibus in montes concitat, 16. ejus dolus ad augendam dictatoris invidiam, 23. ad certamen prolicit magistrum equitum, 28. ejus de Q. Fabii Maximi virtute testimonium, 30. exercitus omnium rerum penuria laborat, 40. relictis castris, fugam simulat, 41. ejus insidiæ detectæ, 42. ejus inopia et anxietas, 43. ad Cannas castra ponit, *ibid.* aciem instruit, 46. vincit Romanos magna clade, 49. sed uti victoria nescit, 51.

vesci docuit corporibus humanis, 23, 5. Capuam venit, 7. apud Minios Celeros diversatur, 8. ejus in senatu Campano oratio, 10. in agrum Nolanum traducit exercitum, 14. Nuceriam in deditionem accipit, 15. ad Nolam vincitur a Marcello, 16. Aceras diripit, et Casilinum oppugnat, 17. 18. ejus exercitum Campanæ deliciæ enervant, *ibid.* ex hibernis redit, Casilinum oppugnaturus, 19. ejus ad Philippum legati intercepti, 34. Campanis opem laturus ad Hamas pervenit, 36. ab obsidione Cumarum discedit, 37. cum exercitu Nolam oppugnaturus accedit, 43. Nolam oppugnat, 44. ejus equites mille duce-

ti septuaginta duo ad Marcellum transfugiunt, 46.

Puteolos frustra tentat, 24, 13. Tarentum per prodicionem capit, 25, 8. 9. 10. consilium ejus de Tarentina classe in apertum mare emittenda, 11. Cn. Fulvium prætorem vincit ad Herdoneam, 21.

in Campaniam contendit, 26, 5. oppugnandæ Romæ consilium capit, 7. tria millia passuum ab Roma castra locat, 10. irritò incepto discedit, 11.

Cn. Fulvium proconsulem cum exercitu fundit, 27, 1. ejus de M. Marcello judicium, 14. de Fabio, 16. Metapontum se recipit, *ibid.* Lacinium copias admovet, 25. Marcelli corpus sepelit, 28. ejus annulo uti conatus ad decipiendos Salapitanos, suamet ipse fraude capitur, *ibid.* viso capite Asdrubalis, se Carthaginis fortunam agnoscere dicit, 51. omnia auxilia in extremum Italiæ angulum Bruttios contrahit, *ibid.*

adversis, quam secundis rebus, mirabilior, 28, 12. ad Junonis Laciniae templum æstatem agit, 46. aram ibi dedicat cum ingenti rerum ab se gestarum titulo, *ibid.*

Locros tendit, 29, 7. adverso prælio percussus, Crotonem exercitum abducit, 36.

ex Italia revocatur, 30, 9. 19. frendens ac gemens eam relinquit, 20. ejus cum Scipione colloquium, 29. *et seqq.* suos ad pugnam hortatur et instruit, 32. victus Adrumetum profugit, 35. spem salutis alibi non esse, quam in pace impetranda, fatetur, *ibid.* Gisgonem, ad dissuadendam pacem procedentem, ex superiore loco detrahit, 37. Pænos in curia flentes ridet, et increpat, 44.

nuncios et literas ad Antiochum misisse insimulatur, 33, 45. prætor judicium potentiam, gravem libertati, minuit, 46. vectigalium publicorum rationes cum fide et prudentia administrat, et corrigit, *ibid.* et 47. Romani Carthagine Annibalem accusant, *ibid.* aufugit ad regem Antiochum, 48. 49. quem ad bellum concitat, 34, 60. concitare conatur Pænos, 61.

ejus cum P. Villio et P. Scipione Africano colloquium, 35, 14. propter colloquia cum Villio suspectus, se apud Antiochum oratione purgat, 19.

ejus de bello Romano oratio, 36, 7. eum, ut vatem omnium quæ evenerant, admiratur Antiochus, 15.

- præficitur classi, 37, 23. fugatur a Rhodiis, 24.
 profugit ad Prusiam; ejus mors, 39, 51.
- L. Annius**, prætor Latinorum, Romam evocatus, 8, 3. ejus in concilio Latinorum oratio, 4. in senatu Romano postulat, ut consul alter et senatorum pars dimidia e Latio sumantur, 5. labitur et ita impingitur saxo, ut sopiatur, 6.
- T. Annius**, triumvir coloniarum deducendarum, ob Boiorum rebellionem Mutinam confugit, 21, 25.
- T. Annius Luscus**, prætor, 41, 22. legatus ad res repetendas in Macedoniam missus, 42, 25. triumvir coloniarum Aquileiam deducendis, 43, 19.
- T. Annius Milo**, Epit. 104. 107.
- Annonæ** habita cura Romæ, 2, 9, 10, 11. **Annonæ** caritas, atque inde turbæ, 2, 34, 4, 12.
- Annonæ** vilitas, 31, 50. tanta, ut mercator pro vectura nautis reliquerit frumentum, 30, 38.
- Annuli** gemmati Sabinis, 1, 11.
 — aurei quare et quando Romæ positi? 9, 7, 46.
 — occisorum ad Cannas Romanorum detracti, modium expleant, 23, 12.
- Annulo** Marcelli potitur Annibal, eoque frustra ad fraudem abuti conatur, 27, 28.
- Annus** a Numa Pompilio ad cursum Lunæ in duodecim menses descriptus, 1, 19.
- Anni** consularis principium Kalendæ Sextiles, 3, 6. Idus Maiæ, 3, 36, 38. Idus Decembres, 4, 37, 5, 9. Kalendæ Octobres, 5, 9. Kalendæ Quintiles, 5, 32, 8, 20. Idus Martiæ, 22, 1.
- Annorum** indices, clavi, apud Volsinos, 7, 3. *vid.* Clavus.
- Anquisitum** capitis, 2, 52, 26, 3. pecuniæ, *ibid.*
- Anseres** Junoni sacri, Capitolii servatores, 5, 47.
- Antemnatæ** Romam ad ludos proficiunt, 1, 9. bellum parant ob raptum filiarum, 10. palantes in agris opprimuntur, 11.
- Antenor** Trojanis cum multitudine Hænetum venit in sinum Adriaticum, 1, 1.
- Antenor**, præfectus classis Macedonicæ, 44, 28, 45, 10, 31.
- Antefixa** fictilia Deorum Romanorum, 34, 4.
- Antepilani** in militia, 8, 8.
- Antesignani** legionum, 2, 20, 7, 33, 22, 5, 27, 18.
- Antias** Valerius, *vid.* Valerius.
- Antiates**, *vid.* Antium.
- Anticyra** oppugnata et capta traditur Ætolis, 26, 26. *vid.* et 28, 8, et 32, 18.
- Antigonensis**, 42, 58, 43, 25.
- Antigonia** Epiri, 32, 5, 43, 25.
- Antigonia** Macedoniæ, 44, 10.
- Antigoni** apophthegma, 4, 21.
- Antigonus**, Echeeratis filius, 40, 54. Philippum edocet ordinem omnem insidiarum Persei in Demetrium, 55. eum sibi destinat successorem Philippus, 56. legatus missus ad concitandos Bastarnas, 57. eum interficit Perseus, 58.
- Antigonus**, purpuratus Persei, 44, 26. mittitur Æniam cum mille equitibus, 32.
- Antimachus**, præfectus alæ sacræ, in acie cadit, 42, 66.
- Antimachus**, præfectus Demetriadis, 44, 13, 24.
- Antinous**, princeps civitatis Passaronis, desciscit a Romanis et interficitur, 45, 26.
- Antiochia**, 33, 19, 41, 38, 13. templum Jovis Capitolini magnificum Antiochiæ, 41, 25.
- Antiochus Magnus**, rex Syriæ, fœdus icit cum Philippo, 31, 14. bellum transitumque in Europam molitur, 33, 13. omnes civitates Ptolemæi in Cœle-Syria in suam potestatem redigit, 19. legati Rhodiorum ad eum, 20, et Romanorum, 35. hibernat Ephesi; ejus res gestæ in Asia, 38. Cornelius legatus missus ab senatu ad dirimenda inter Antiochum et Ptolemæum certamina, 39. regis responsum, 40. redit in Asiam Antiochus, patiturque naufragium, 41. ab eo bellum imminere Romanis, decem legati nunciant, 44. ad eum fugit Annibal, 49.
- molitur bellum adversus Romanos, 35, 13. ejus cum Villio legato disceptatio, 15. trajicit Hellespontum, 23. venit Demetriadem, accessit ab Ætolis, 43. ejus in concilio Ætolorum oratio, 44. Imperator appellatur ab Ætolis, 45. tentat Romanorum socios, 47. ei portas aperiunt Chalcidenses; Salganeam et castellum ad Euripum capit, 51.
- adjungit sibi Bæotos, 36, 6. Annibalis orationi non credit, 7, 8. legit ossa Macedonum ad Cynoscephalas, 8. Thessalorum legati ad eum, 9. capit Pheras et Scotussam, *ibid.* arte Ap. Claudii deterretur ab obsidenda Larissa, 10. ducit virginem Chalcidensem; ejus exercitus luxuria corrumpitur, 11. Medione exceptus, Thyrio

- exclusus, redit in Eubœam, 12. it in Ætoliam, dein in saltum Thermopylarum, 15. cæditur ab M'. Acilio Glabione, consule, 19. ejus statua in templo Minervæ Itoniæ, 20. trajicit in Asiam, 21. ejus securitas, 41. monetur ab Annibale, *ibid.*
- reparat classem, et exercitum comparat, 37, 8. agit de pace, quæ ei negatur, 19. plures urbes capit, 21. Prusiam, Bithyniæ regem, frustra concitare conatur ad bellum, 25. oppugnat Colophonem, 26. ejus classis vincitur ab Emilio, 30. deserit Lysimachiam, et contrahit copias, 31. legatos ad Scipionem mittit de pace, 34. filius Africani captivus apud Antiochum, *ibid.* remittit filium Africani, 37. retrocedit, et castra munit, *ibid.* ejus acies, 39. 40. vincitur, et castra amittit, 43. fugit in Lydiam, 44. mittit ad Scipionem legatos ad pacem petendam, 45. quam impetrat, 55.
- foederis cum Antiocho leges, 38, 38.
- Antiochus, filius Antiochi Magni, 35, 13. moritur, 15.
- Antiochus Epiphanes, filius Antiochi Magni, regnum Syriæ occupat, 41, 24. mores ejus absurdi, 24. *et* 25.
- Legatos Romam mittit, 42, 6. stipendium præstat, et vasa aurea quingentum pondus donat Romanis, *ibid.* cum eo societas renovata, *ibid.*
- eum sollicitat Perseus, 44, 19.
- Ptolemæis infert bellum, et frustra tentat mœnia Alexandriæ, 45, 11. virga circumscribitur a C. Popillio, 12. legatos mittit Romam, 13.
- Antipater, Antiochi fratris filius, legatus mittitur ad Scipionem, 37, 45. cum eo ictum foedus in Capitolio, 55.
- Antipater, dux Persei, in prælio occisus, 42, 66.
- Antipatria urbs capitur a Romanis, 31, 27.
- Antiphris, prætor Bæotorum, 33, 1.
- Antiphris Edessæus, dux cetratorum Persei, 42, 51.
- Antipolis, oppidum, Epit. 47.
- Antissa, urbs in insula Lesbo, 45, 31.
- Antissæi traducti Methymnam, *ibid.*
- C. Antistius Labeo, legatus in Macedoniam, 45, 17.
- L. Antistius, tribunus plebis, absens creatus, 4, 42.
- L. Antistius, tribunus militum consulari potestate, 6, 30.
- M. Antistius, legatus, 21, 63. tribunus plebis, 26, 33.
- Sex. Antistius, legatus, 27, 36.
- Antium, 2, 33. urbs opulentissima, 63. deditur Romanis, 65. urbs valida, 6, 9.
- Antium colonia deducitur, 3, 1. Antium colonia suspecta, 4. eo nova colonia missa, 8, 14.
- Antiates bellum inferunt Romanis, 6, 6. vincuntur, 8. dedunt se Romanis, 33. Satricum coloniam deducunt, 7, 27. duce Antiati populo, Volscorum exercitus consedit ad Satricum, 8, 1. in agrum Ostiensem excursiones faciunt, 12. naves Antiatum abactæ, earumque rostris suggestum in foro adornatum, 14.
- Antiatibus dati ad jura statuenda ipsius coloniae patroni, 9, 20.
- Antiatibus populi vacatio observatur, 27, 38. eisdem negatur vacatio rei navalis, 36, 3.
- Sp. Antius, legatus Romanus, jussu Tolumnii interficitur; ei statua publice in Rostris posita, 4, 17.
- A. Antonius, legatus ad Perseum, 45, 4.
- C. Antonius, *vid.* Epit. 103. 110.
- L. Antonius cos. M. Antonii frater, Epit. 125. 126.
- M. Antonius, magister equitum vitio creatus, abdicat se magistratu, 8, 17.
- M. Antonius, tribunus plebis, aaversatur rogationi Thalæ prætoris, 45, 21.
- M. Antonii, viri eloquentissimi, caput in rostris ponitur, Epit. 80.
- M. Antonius prætor moritur, Epit. 97.
- M. Antonius, Epit. 124. 125. se ipse interimit, Epit. 133.
- Q. Antonius Merenda, tribunus militum consulari potestate, 4, 42.
- Q. Antonius pulsus et occisus ab L. Philippo, Sullæ legato, Epit. 86.
- T. Antonius Merenda, decemvir, 3, 35.
- Antron, oppidum, 42, 42. *et* 67.
- Anxur, oppidum Volscorum, postea Taracina, 4, 59. vi captum et direptum, *ibid.* neglectum Anxuri præsidium, proditis portarum custodibus, opprimitur, 5, 6. Anxur recipitur, 13. Volsci obsident præsidium ad Anxur, 16. Anxur trecenti in coloniam missi, bina agri jugera accipientes, 8, 21.
- Anxuratis populi vacatio non observatur, 27, 38.
- Aous, amnis, 32, 5. 10. *et* 13. 33, 4. 38, 49.
- Apamea urbs, 35, 15. 37, 18. *et* 44. haud procul veteribus Celænis, 38, 13.
- Apamea, soror Seleuci regis, 38, 13.
- Apamia, filia Alexandri Megalopolitani, 35, 47.
- Apelaurus, Stymphaliæ terræ locus, 33, 14.

- Apelles, legatus Philippi Romam, 40, 20. clam interficitur a Perseo, 42, 5.
- Apenninus, mons, 5, 33. 10, 27. 21, 58. 22, 1. 36, 15. 39, 2.
- Aperantia, regio, recipitur a Philippo, 86, 33. in potestatem Ætolorum venit, 38, 3. recipitur a Perseo rege, 43, 24.
- Aperantii, 43, 24.
- Apex dialis, 6, 41.
- Aphrodisias, castellum Ciliciæ, 33, 20.
- Aphrodisias, oppidum Cariæ, 37, 21.
- Apocleti, sanctius Ætolorum consilium, 35, 34. *et* 46. 36, 28.
- Apodeotæ, 32, 84.
- Apollo, 1, 56.
- Apollo Pythius, 23, 11. 29. 10. consulitur, *ibid.* *et* 5, 15. 1, 56. decima prædæ pars ei datur, 5, 23. *et* cratera aurea Delphos portata, 25.
- Zerinthus, *et* ejus templum, 38, 41.
- Apollinis promontorium, 30, 24.
- Apollinis ædes in pratis Flaminiis, 3, 63. in ejus æde senatus datus, 34, 43. 39, 4. *et* 58. 41, 21. fanum angustum *et* oraculum ad Hieran Comen, 38, 12. *et* 13. ager sacer redimitur Sicyone ab Attalo, 32, 40. ædes Caietæ, 40, 2. Formiis, *ibid.* Gabiis, 41, 16. Velitris, 32, 1.
- Apollinis Medici ædes, 40, 51.
- Apollinis ædes vota, 4, 25. 5, 13. dedicata, 4, 29. *vid.* *et* 7, 20. lectisterium habitum, 5, 13. 22, 10. sacrum factum bove aurato *et* capris duabus albis auratis, 25, 12. dona vota, 40, 37. Delphis sacrificat Antiochus, 36, 11.
- Apollinaris circus in pratis Flaminiis, 3, 63.
- Apollinares ludi, eorumque origo, 25, 12. eos populus spectat coronatus, *ibid.* decernit senatus, ut voveantur in perpetuum, 26, 23. voveantur, 27, 11. *et* 23. quotannis facti a prætoribus urbanis, *ibid.* extra portam Collinam ad ædem Erycinæ Veneris quare parati, 30, 38.
- Apollodorum, auctorem defectionis ab Romanis, Athenienses in exilium ejiciunt, 35, 50.
- Apollonia, 28, 8. 42, 18. 44, 30. Apolloniam tentat Philippus, 24, 40.
- Apollonia Macedoniæ, 45, 28.
- Apolloniatas aggreditur Philippus, 26, 25. 29, 12. Apolloniata trecenti jungunt se Quintio, 33, 3. auxilium Romanis adversus Gentium, 44, 30. donantur lembis de Gentio captis, 45, 43.
- Apollonides, principum unus apud Syra-
- cusanos, 24, 28. salutaris ejus oratio, *ibid.*
- Apollonius, purpuratus sub Antiocho Magno, 37, 23.
- Apollonius, Antiochi Epiphanis legatus, 42, 6.
- Aporidos Come, vicus, 38, 15.
- Apparitores regii, 1, 40.
- ad pignora capienda dimissi, 3, 38.
- Appia via, 7, 39. 22, 1. *et* 15. munita, 9, 29.
- Appiæ municipia, 26, 8.
- Appiolæ, oppidum Latinum vi captum, 1, 35.
- Appius Claudius, *vid.* Claudius.
- C. Appuleius Saturninus, 45, 13.
- L. Appuleius, tribunus plebis, diem dicit M. Furio Camillo, 5, 32.
- L. Appuleius, decemvir agro dividendo, 42, 4. creatur prætor, 45, 44.
- Q. Appuleius Pansa, consul, 10, 5. *et* 6. frustra obsidet Nequinum oppidum, 9.
- Q. Appuleius, decemvir agro dividendo, 42, 4.
- C. Apronius, tribunus plebis, 3, 54.
- Apsus, flumen, 31, 27.
- Apuani Ligures domantur a C. Flaminio consule, 39, 2. circumveniunt Q. Mareium consulem, 20. ad rebellionem spectant, 40, 1. opprimuntur *et* traducuntur in Samnium, 38.
- Apuli, populi, fœdus faciunt cum Romanis, 8, 25. deficiunt *et* vastantur, 37. iis pax datur, 9, 20. cæduntur a P. Decio, 10, 15. deficiunt ad Pœnos, 22, 61.
- Apulia, 6, 42. 7, 26. 9, 2. *et* 12. 22, 9. 25, 20.
- Apuliæ saltus, 9, 17. 24, 20.
- L. Apustius, legatus, 28, 38.
- L. Apustius, legatus P. Sulpicii consulis, populatur extrema Macedoniæ, *et* Antipatriam aliaque oppida capit, 31, 27. legatus L. Cornelii Scipionis, consulis, 37, 4. tumultuario prælio cadit, 16.
- L. Apustius Fullo, ædilis plebis, 31, 4. prætor, 33, 24. sortitur urbanam jurisdictionem, 26. coloniæ Latinæ in Thurinum agrum deducendæ triumvir, 34, 53. 35, 9.
- Aqua in urbem ducta, 9, 29.
- Ferentina, 1, 51.
- Aqua in urbem ducenda locatur: sed impedimento est operi M. Licinius Crassus, 40, 51.
- Aquæ Calidæ prope Carthaginem, 30, 24.
- Cumana, 41, 20.
- Neptuniæ, 39, 44.
- Sinuessanæ, 22, 13.
- Aquæ Sextiæ, Epit. 61. 68.

- Aquarum calidarum fontes Thermopylis, 36, 16.
- Aquila aufert pileum Lucumoni, et rursum capiti ejus reponit, 1, 34.
- Pontius Aquila, *vid.* Pontius.
- Aquileia colonia Latina deducta, 39, 55. *et* 40, 34. prope eum locum, ubi oppidum nuper a Gallis conditum fuerat, 39, 22. 45. *et* 54. novis colonis augetur, 43, 19.
- Aquillii fratres conjurant adversus rempublicam, 2, 4.
- C. Aquillius, consul, Hernicos devincit, 2, 40.
- L. Aquillius Corvus, tribunus militum consulari potestate, 6, 4.
- L. Aquillius Gallus, prætor, 41, 8.
- M'. Aquillius procos. bellum servile in Sicilia conficit, Epit. 69. repetundarum reus absolvitur, Epit. 70.
- P. Aquillius in Etruriam ad coëmendum frumentum missus, 27, 3.
- Aquilones, venti, 36, 43.
- Aquilonia, 10, 38. capta a Romanis, 41. a militibus direpta et incensa, 44.
- Aquinas ager, 26, 9.
- Aquitania, Pyrenæis montibus subjecta, 21, 23.
- Ara injussu senatus, aut tribunorum plebei majoris partis, vetatur dedicari, 9, 46.
- Concordiæ, 24, 22.
- Jovis Elicii, in Arentino a Numa Pompilio dedicata, 1, 20. 40, 22.
- in Junonis Laciniae templi vestibulo, cujus cinis nullo umquam movetur vento, 24, 3.
- in Junonis Laciniae templo ab Annibale condita et dedicata, 28, 46.
- Martis in Campo, 35, 10. 40, 45. ad eam sellis curulibus sedent censores, *ibid.*
- Maxima ab Evandro Herculi dedicata, 1, 7. 9, 29.
- Neptuni in Circo Flaminio, 28, 11.
- Pudicitiae, 10, 23.
- Ara Solis, 40, 22.
- Arabes sagittarii gladios habent tenues, longos quaterna cubita, 37, 40.
- Arabia desertata, 45, 12.
- Arachthus, fluvius Epiri, 43, 23.
- Aradii, populi, 35, 48.
- Arar, 21, 31. Epit. 137.
- Arato, Achæorum principi, uxorem admittit Philippus, 27, 31.
- Arbacala urbs, vi capta, 21, 5.
- Arbor felix, 5, 24.
- Arbor infelix, 1, 26.
- Arborum præcisarum ruina obrutus exercitus Romanus, 23, 24.
- Arcadia, 1, 5.
- Arcadum consilium, 32, 5.
- Arcæ duæ lapideæ sub Janiculo inventæ, in quibus libri Numæ Pompili, 40, 29.
- Archelaus, princeps Acarnanum, 33, 16.
- Archelaus, præfectus Mithridatis, Epit. 81. 82.
- Archelaus, Ægypti regno ejectus, Epit. 105.
- Archidamus, dux Ætolorum, cogit Philippum obsidionem Thaumacorum urbis solvere, 32, 4. legatus mittitur ad Achæorum concilium, 35, 48. ejus insolentia, *ibid.*
- Archidamus, princeps Ætolorum, Perseo se adjungit, 43, 23. *et* 24. cum eo fugit, 44, 43.
- Archimedes, spectator cœli et siderum unicus, maritimam oppugnationem Romanorum elusit, 24, 34. intentus formis, quas in pulvere descripserat, interficitur, 25, 31. ejus sepulture cura habita a Marcello, *ibid.*
- Archippus, dux Argivus, expellit præsidium Nabidis ex urbe Argis, 34, 40.
- Archo, Poridi Eneatum principi nupta, 40, 4.
- Arco, frater Xenarchi, Achæorum prætoris, ejusque contra Callicratem oratio, 41, 29.
- Ardea a Tarquinio Superbo obsessa, 1, 57. inter Ardeates et Aricinos judex sumtus populus Romanus agrum, de quo ambigebatur, sibi adjudicat, 3, 71. *et* 72. ob eam injurias Ardeates disciscunt, 4, 1. fœdus cum iis renovatur, 7. Ardeæ turbatæ seditione res auxilio Romanorum componuntur, 9. *et* 10. colonia Ardeam deducta, ager interceptus ad Ardeates redit, 11. eos ad opprimendos Gallos hortatur, et ducit Camillus, 5, 43. *et* 44. *vid.* *et* 21, 7. 27, 9. 29, 15.
- Ardonæ, 24, 20. *vid.* *et* Herdonea.
- Ardues, filius Antiochi, 33, 19.
- Ardyæi, Illyria gens, dedunt se Romanis, 20, 28. *vid.* *et* 27, 30.
- Area Vulcani, *vid.* Vulcanus.
- Arei, inter auxilia Rhodiorum, 33, 18.
- Arenæ Linterni, 22, 16.
- C. et L. Arennii, tribuni plebis, 27, 6.
- L. Arennius, præfectus sociùm, capitur a Numidis, 27, 26. 27.
- Aretho, amnis navigabilis, prope Ambraciam, 38, 3. 4.
- Arethusa, fons, 25, 30.
- Areus, exsul Lacedæmonius, 39, 35.
- Argei, loca sacris faciendis, 1, 21.
- Argens, oppidum, 32, 14.
- Argentanum, oppidum, deficit a Pœnis ad Romanos, 30, 19.
- Argentum nondum signatum, 4, 60.
- bigatum, 33, 23. 37. 36, 21.
- factum et infectum, 34, 52. 36, 40.
- multaticium, ex quo signa ænea ad Cereris data, 27, 6. *vid.* *et* 30, 39.

- Argentum Oscense, 34, 10.
 Argentum in aerarium latum, 28, 38.
 30, 45.
 Argenti ad aurum proportio ut 1 ad 10.
 38, 11.
 Argenti fodinae in Hispania, 28, 3.
 Argentariae in urbe Roma, 9, 40. 26,
 27. 40, 51.
 Argentariae et ferrariae in Hispania a
 Catone consule institutae, 34, 21.
 Argestæus campus, 27, 33.
 Argi nobilitati morte Pyrrhi, 31, 7. con-
 cilium Achæorum Argis, 31, 25. Argi
 produntur Philocli, 32, 25. Argi a
 Philippo traduntur Nabidi, 38. spo-
 liantur ab uxore Nabidis, 40. Argi
 duas arces habent, 34, 25. Argis ce-
 lebrata Nemea, 41. iis restituitur li-
 bertas, *ibid.*
 Argivi oriundi ab se Macedonum reges
 credunt, 32, 22. abeunt ex concilio
 Achæorum, *ibid.* primo comitiorum
 die solent prætores pronunciare Jo-
 vem, Apollinem, Herculem, 25. Ar-
 givorum campus, 34, 25.
 Argiletum, 1, 19.
 Argithea, caput Athamaniae; inde ex-
 pelluntur Macedones, 38, 1.
 Argos Amphilochicum, 38, 10.
 Argyraspides, 37, 40.
 Ariarathes, Cappadociae rex, 37, 31. 38,
 26. a consule veniam petit, quod An-
 tiochum auxilio juvisset, 37. ei du-
 centa talenta imperantur, *ibid.* de-
 spondet filiam suam Eumeni, recipi-
 turque in amicitiam Romanorum, 39.
 ejus legati Romæ, 40, 20. filium Ro-
 mam mittit educandum, 42, 19.
 Aricia, 1, 50. 2, 14. 24, 44. eam op-
 pugnat Aruns, Porsenæ filius, 2, 14.
 Aricini vincunt Etruscos, *ibid.* urbs
 Mario devastatur, Epit. 80.
 Aricini et Ardeates de ambiguo agro
 certant, et turpe populi Romani de
 eo judicium, 3, 71. 72. Aricinis ci-
 vitas data, 8, 14.
 Aries, ejusque in oppugnandis urbibus
 usus, 21, 12. 31, 46. 32, 23. 38, 5.
 Arietum ictus excipiuntur laqueis, 36, 23.
 Ariminum, 21, 51. 24, 44. 31, 10. 20.
 ab Placentia Ariminum viam per-
 duxit M. Æmilius consul, 39, 2. Ari-
 mini nomine provincia Gallia indica-
 tur, 28, 38.
 Ariminenses ob servatam fidem a Ro-
 manis laudati, 27, 10.
 Ariobarzanes, rex Cappadociae, Epit.
 70, 76.
 Arivistus, dux Germanorum, Epit. 104.
 Aristæus, prætor Achæorum, 32, 19.
 ejusque ad Achæos oratio, 20, 21. comi-
 tatur Quintium in colloquio cum
 rege Philippo, 33. suadet Bæotis, ut
 se Romanis adjungant, 33, 2. casti-
 gat Ætolorum vaniloquentiam, 34,
 24. occurrit Quintio consuli cum de-
 cem millibus Achæorum, et equitibus
 mille, 25.
 Aristo, actor tragicus, 24, 24.
 Aristo Tyrius mittitur ab Annibale Car-
 thaginem, ad concitandum Pœnos ad
 bellum, 34, 61. deprehenditur, et au-
 fugit, *ibid.*
 Aristodemus, tyrannus, retinet naves
 Romanorum pro bonis Tarquiniorum,
 2, 34.
 Aristomachus, princeps plebis, Crotone
 ad Annibalem transfugit, eique ur-
 bem prodit, 24, 2. 3.
 Aristonicus, Eumenis fil. Epit. 59.
 Aristoteles, præfectus regis Antiochi
 Chalcide, 36, 21.
 Arma quinque classibus varia imperata,
 1, 43.
 Arma de publico data, 3, 15.
 Arma et tela Romæ in muros congesta,
 10, 4.
 Arma templis detracta, 22, 57. 24, 21.
 Arma hostium, Marti, Minervæ, et Luæ
 matri dicata, face subdita imperator
 succendit, 45, 33. *vid. et* 8, 1. *et*
 30. 38, 23. 41, 16.
 Arma Samnitium militum auro et ar-
 gento cæolata, 9, 40. 10, 18.
 Armamentarium Chalcidis, 31, 23.
 Armatura levis, promptissimum genus
 ad lacessendum certamen, 44, 4.
 Armenes, Nabidis filius, ante currum
 triumphalem T. Quintii ductus, 34, 52.
 Armes, Pœnus, 26, 49.
 Armillæ aureæ, 1, 11.
 Armillæ, dona militaria, 10, 44.
 Armilustrium, 27, 37.
 Arnus, fluvius, 22, 2.
 Arpi, 9, 13. 22, 9. 12. 24, 3. 25, 15.
 Arpos proditurum se Romanis pro-
 mittit Altinus, 24, 45. aggreditur et
 capit Q. Fabius consul, 46. *et* 47.
 Arpinates Romanis favent, 9, 13. iis data
 civitas, 10, 1. et latio suffragii, 38, 36.
 Arpini, 24, 47. 34, 45.
 Arpinum receptum a Samnitibus, 9, 44.
 Arretium, urbs e præcipuis Etruriæ, 9,
 37. 22, 2. *et* 3. 28, 46. 31, 21. labo-
 rat seditionibus, 10, 3. ab Arretio
 legati, pacem fœdusque ab Romanis
 petentes, impetrant inducias triginta
 annorum, 37. Arretium obsidetur a
 Gallis Senonibus, 11, 30. *in suppl.*
mentis. a Bononia Arretium viam per-
 ducit C. Flaminius, 39, 2.
 Arretini, 9, 32. meditantur defectionem;
 sed metu advenientis Marcelli consu-
 lis quiescunt, 27, 21. coguntur dare
 obsides, 24. triginta millia scutorum,
 et alia pollicentur Scipioni, 28, 45.

- Q. Arrius prætor, Epit. 96.
 Arsia silva, 2, 7.
 Artatus, amnis in Penestia, 43, 21.
 Artavasdes, Armeniæ rex, Epit. 131.
 Artena capta, et diruta a Romanis, 4, 61.
 Artes militares non eadem et imperatoriarum, 23, 19.
 Artium Græcarum opera mirandi initium apud Romanos, 25, 40.
 Artetarus, Illyrius, interfectus a Perseo, 42, 13. *vid. et* 40.
 Artifices scenici, 5, 1. 25, 40.
 Arverni Galliæ populi, 5, 34. recipiunt Asdrubalem, 27, 39.
 Arvina, *vid.* Cornelius.
 ex Arundinibus textæ casæ, 35, 27.
 Aruns, Lucumonis frater, moritur, 1, 34. ejus filius Egerius, *vid.* Egerius.
 Aruns Tarquinius, *vid.* Tarquinius.
 Aruns, Porsenæ filius, 2, 14.
 Aruns Clusinus, Gallis dux et auctor est oppugnandi Clusium, 5, 33.
 Aruspex Etruscus, abductus a Romano milite, adhibetur ad Deos rite placandos, 5, 15, 17.
 Aruspices ex Etruria acciti, 27, 37. a Ti. Sempronio consulti, 25, 16. ex eorum responso supplicatio indicta, 32, 1.
 Arx Albana, 7, 24.
 — Artenæ, 4, 61.
 — Carventana, 4, 53.
 — Corinthi, 45, 28.
 — Fregellana, 9, 28.
 — Romana, a Tito Tatius, Sabinorum rege, occupata dolo, 1, 11.
 — Tarentina, oppugnata ab Annibale, 25, 11. *vid.* Tarentus.
 — Veientana, capta cuniculo, 5, 21.
 Ascanius, Æneæ filius, sive ex Lavinia, sive ex Cræusa natus, Albam Longam condit, 1, 1. *et* 3.
 Asclepiodotus, præfectus armatorum Gallorum in exercitu Persei, 42, 51. *vid. etiam* 44, 2.
 Ascordus, fluvius, 44, 7.
 Ascuris, palus, 44, 2. *et* 3.
 Asdrubal, gener et successor Amilcaris, 21, 2. a barbaro quodam palam occiditur, 21, 2.
 Asdrubal, frater Annibalis, tuendam suscipit Hispaniam, 21, 22. fidelium populi Romani sociorum agros vastat, 61. classem auget, 22, 1. in Lusitaniam concedit, 22, 21. jubetur in Italiam exercitum ducere, 23, 27. vincitur a Scipionibus, 29. ingentes copias Hispanorum fundit, 24, 41. delet exercitus ducesque Romanos in Hispania, 25, 32. 36. ludit Neronem, 26, 17. vincitur a Scipione, 27, 18. 19. transgreditur in Galliam, 36. transit Alpes, 39. obsidet Placentiam, et abscedit, 43. mira ejus prudentia et solertia, 47. vincitur ad Metaurum, 48, 49. pugnans egregie, cadit, *ibid.* ejus caput projectum ante stationes Annibalis, 51.
 Asdrubal Calvus in Sardiniam missus, 23, 32. *et* 34. vincitur et capitur, 40, 41.
 Asdrubal, Gisgonis filius, tertius Carthaginiensium dux in Hispania, 24, 41. ad Oceanum Gadesque concedit, 28, 1. cum Magone bellum instaurat, 12. a Scipione fugatur, et cæditur, 15, 16. fugit Gades, *ibid.* in Africam, 17.
 Asdrubal et Scipio eodem tecto recipiuntur, unaque cœnant, 18. Asdrubalis de Scipione judicium, *ibid.* ejus filiam ducit Syphax, 29, 23. ejusdem et Syphacis ingentes copias adversus Scipionem, 35. eorum fuga, 30, 5. 6.
 Asdrubal Hædus pacis auctor Carthaginiensibus, 30, 42. ejus acutum responsum, *ibid.* Annibalis risum in publico fletu increpat, 44.
 L. Asellio, *vid.* Sempronius.
 Asena, urbs in Hispania, 23, 27.
 Asia imbellis, 9, 19. amœnitate urbium et copia terrestrium maritimarumque rerum, ditiores, quam fortiores, facit exercitus, 39, 1. Asia tota inania parit ingenia, 45, 23. in Asiam transgrediuntur Romani, 37, 33. civitates multæ se dedunt L. Scipioni consuli, et legatos mittunt Romam, 45.
 Asiam Galli vectigalem faciunt, 38, 16.
 Asiatici, mitissimum genus hominum, 38, 17.
 Asiatici Græci levissima sunt genera hominum, et servituti nata, 36, 17.
 Asiaticus exercitus invehit luxum Romam, 39, 6.
 Asiaticus cognominatur L. Scipio, 37, 58. idem et Asiagenes, 39, 44.
 Asnaus, mons, 32, 5.
 Asopus, fluvius, 36, 22.
 Aspendii, Pamphyliæ populi, 37, 23. 38, 15.
 Asta, oppidum Hispaniæ, capitur a Romanis, 39, 21.
 Astensis ager, 39, 21.
 Astapa, urbs, 28, 22.
 Astapenses in obsidione urbis se suosque interficere statuunt, 28, 22. trucidant sese in urbe, et cum armis injiciunt se medio incendio, *ibid.*
 Astii, Thraciæ populi, 38, 40.
 Astræum, urbs Pæoniæ, 40, 24.
 Astragos, castellum agri Stratoniceasis, 33, 18.
 Astronomiæ peritia utilis in bello, 44, 37.
 Astura, fluvius, 8, 13.

- Astymedes legatus Rhodiorum, 45, 25.
 Asyla apud Græcos, 35, 51.
 Asylum, a Romulo institutum, 1, 8.
 Atalanta, insula, 35, 37.
 Atella deficit ad Pœnos, 22, 61. in ditionem accipitur a Romanis, 26, 16.
 de Atellanis iudicium senatus, 26, 34. Atellani Calatiam migrare jubentur, 27, 3.
 Atellanæ fabellæ, 7, 2. earum actores nec tribu moventur, et stipendia faciunt, *ibid.*
 A. Aterio consuli, ut magistratu abiit, dies dicta, 3, 31. creatur tribunus plebis, 65.
 Aternum, oppidum, expugnatum a prætore Sempronio Tuditano, 24, 47.
 Athacus, urbs, 31, 34.
 Athamanes, 27, 30, 29, 12, 31, 28. inferunt cum Ætolis bellum Philippo, qui eos cædit, 31, 41. fugiunt in Ætoliam, 42. populantur Thessaliam, 32, 14. in jus ditionemque Philippi concedunt, 36, 14. expellunt Macedonas, 38, 1. et 2. libertatem repetunt a legatis Romanis, 39, 24, 25. *vid.* Arynander.
 Athanagia, Ilargetum caput, 21, 61. deditur Cn. Scipioni, 62.
 Athenas missi legati, qui Solonis leges, aliarumque Græciæ civitatum instituta et jura describerent, 3, 31.
 Athenienses mittunt legatos ad dirimendum bellum, Philippum inter et Ætolos, 27, 30. una navali pugna florentem rempublicam suam in perpetuum adfixerunt, 28, 41. a Romanis adscripti foederi, cum Philipo inito, 29, 12. implorant auxilium a Romanis, 31, 5. caussa belli inter Athenienses et Philippum, 14. Philippus adversus Athenas ducit exercitum, 24. omnia vastat, *ibid.* et 26. omnes Philippi statuæ Athenis delentur, 44.
 Athenas visit L. Æmilium Paullus, 45, 27.
 Athenarum arcis præses Minerva, 28.
 Athenis templum Jovis Olympii, 41, 25.
 Athenis oratio plurimum pollet, favore multitudinis, 31, 24.
 Athenienses literis verbisque solis valent, 31, 44. celeres sunt, et supra vires audaces, 45, 23.
 Athenæum, castellum, 38, 1, 39, 25.
 Athenæus, frater Eumenis et Attali, auxilio est Romanis, 38, 12, 13, 42, 55. Æmilium Paullum Delphos comitatur, 45, 27.
 Athenagoras, præfectus Philippi, 31, 27, 35. adoritur Dardanos, 43. in Choniæ ad occupandas fauces mittitur, 32, 5. repellit Romanos, 33, 7.
 Athenagoras, dux Persei, præest Thessalonica, 44, 32.
 Athletarum certamen primum Romæ, 39, 22. *vid.* et 45, 32.
 Atho, mons, 44, 11, 28, 45, 30.
 A. Atilius Serranus, prætor, 35, 10. præficitur classi, 20. mittitur contra Nabidem, 22. prætor iterum, 41, 33. legatus in Græciam, 42, 37. renunciat in senatu legationem, 47. consul, 43, 4.
 C. Atilius, prætor, auxilium fert L. Manlio prætori, 21, 26. vota suscipere jubetur, 62. pontifex, candidatus consulatus, 22, 35.
 C. Atilius, duumvir, dedicat ædem Concordiæ, 23, 21.
 C. Atilius Serranus, ædilis curulis, 34, 54. prætor, 39, 23.
 L. Atilius, inter primos tribunos militum consulari potestate, 4, 7.
 L. Atilius, tribunus militum consulari potestate, 5, 13.
 L. Atilius, tribunus plebis, 9, 30.
 L. Atilius, quæstor, in prælio ad Cannas cæsus, 22, 49.
 L. Atilius, tribunus plebis, 26, 33.
 L. Atilius, prætor, 32, 27. sortitur Sardiniam, 28.
 L. Atilius, præfectus præsidii Locris, 24, 1. elabatur cum præsidio, *ibid.*
 L. Atilius, illustris adolescens, et ejus ad Samothracas oratio, 45, 5.
 M. Atilius Regulus, consul, in Sidicinis exercitum ducit, 8, 16.
 M. Atilius Regulus, consul, 10, 82. ejus res gestæ, *ibid.* et 33, 35. et 36. ei negatur triumphus, *ibid.*
 M. Atilius Regulus, consul iterum, suffectus C. Flaminio, 22, 25. artibus Fabii ipse et collega bellum gerit, 32. triumvir mensarius, 33, 21. censor, 24, 11. censura ejus acta, 18. mortuo collega, se abdicat, 43.
 M. Atilius, duumvir, dedicat ædem Concordiæ, 23, 21.
 M. Atilius, prætor, 24, 43. sortitur jurisdictionem urbanam, et simul accipit sortem peregrinam, 44. novis religionibus liberat populum, 25, 1. legatus Q. Fulvii in obsidione Capuæ, 26, 6. et 33. legatus ad Ptolemæum, 27, 4.
 M. Atilius Serranus, triumvir coloniæ deducendæ, 37, 46. prætor, sortitur Sardiniam, 41, 26.
 Atina, urbs, capitur a Romanis, 9, 28.
 Atinatum ager, 10, 39.
 C. Atinius, tribunus militum quartæ legionis, signum ademptum signifero jactat in hostes, 34, 46.
 C. Atinius, creatus prætor, sortitur Hispaniam ulteriorem, 38, 35. *vid.* et 39, 7. prospere pugnatur cum Lusitanis, et

- Astam oppidum capit, 39, 21. ex vulnere moritur, *ibid.*
- C. Atinius Labeo, tribunus plebis, 23, 22. et 25. prætor, 42. sortitur jurisdictionem peregrinam, 43.
- C. Atinius Labeo, prætor, 36, 45. sortitur Siciliam, 37, 2.
- M. Atinius, Thuriis præfectus, 25, 15.
- M. Atinius, præfectus socium, occiditur a Boiis, 34, 47.
- M. et C. Atinii, capita conjurationis, et Bacchanalium auctores, 39, 17. puniuntur, 18.
- Ti. Atinii somnium, 2, 36.
- Atintania, 27, 30. 29, 12. 45, 30.
- L. Atius, tribunus primus secundæ legionis, 41, 7.
- Atlesbis, regulus Thracum, impetum facit in Cotyis, Odrysarum regis, fines, 42, 67.
- Atratinus, *vid.* Sempronius.
- Atrax, oppidum, decem ferme millia ab Larissa, obsidetur a Romanis, 32, 15. qui re infecta abeunt, 17. et 18. *vid.* et 33, 4. 36, 10. et 13.
- L. Atreus, 43, 13.
- Atrium Libertatis, 25, 7. reficitur, et amplificatur, 34, 44. in eo tabularium censorum, 43, 18. *vid.* et 45, 15.
- Mænium in Lautumiis, 39, 44.
- publicum in Capitolio, 24, 10.
- regium, incendio consumtum, 26, 27. reffectum, 27, 11.
- Titium in Lautumiis, 39, 44.
- C. Atrius Umber, seditionis Sucronensis princeps, securi percutitur, 28, 24. et 29.
- Atta Clausus, *vid.* Ap. Claudius.
- Attalus, rex Asiæ, 26, 24. Eginam venit, 27, 30 et ibi hibernat, 33. capit et diripit Opuntiorum urbem, 28, 7. opprimitur ferme a Philippo, *ibid.* omissis rebus Romanis in Asiam trajicit, 7. Romanos legatos Pessinuntem deducit, sacrumque iis lapidem tradit, 29, 11. a Romanis adscribitur fœderi, cum Philippo inito, 12. venit Piræum renovandæ cum Atheniensibus societatis causa, 31, 14. adloquitur populum scripto, 15. honores ei ab Atheniensibus decreti, *ibid.* cum Romanis Oreum oppugnat, et capit, 46. opprimit Ægeleon, *ibid.* ejus legati monent senatum, fines regni sui vastari ab Antiocho, 32, 8. coronam auream 246 pondo in Capitolio ponendam curat, 27. Attali et Quintii consulis colloquium cum Nabide, 39. et 40. in concilio Bæotorum primus verba facit, et loquens concidit, 33, 2. Pergamum advectus, moritur: ejus laudes, 21. primus Asiam incolentium abnuat stipendium dare Gallis, 38, 16.
- Attalus, Eumenis frater, nunciat senatui, Antiochum cum exercitu Hellespontum trajecisse, 35, 23. rem Romanam adjuvat in pugna cum Antiocho, 37, 43. accessit eum a Pergamo Manlius consul, ad capessendum secum bellum Gallicum, 38, 12. celerius, quam dignum concordia fraterna erat, credit Eumenem mortuum, 42, 16. fidum se socium præbet Romanis in bello adversus Persen, 42, 55. 58. 65. et 44, 13. Romam venit, 45, 19. a Stratio medico prudenter admonetur, *ibid.* hæredem pop. Rom. relinquit, Epit. 58.
- Attalis, tribus Athenis, 31, 15.
- Attanes, Turdetanorum regulus, transfugit a Pœnis ad Romanos, 28, 15.
- Attica terra, 28, 8. 31, 14. devastatur, *ibid.* marmoris copia, et ingeniis artificum eximie ornata, 31, 26.
- Atys, rex Albæ, 1, 3.
- Avaricum, urbs, Epit. 107.
- Auctores si Patres fierent, ita demum ratum erat id, quod populus decrevisset, 1, 17. *vid.* Senatus.
- Auctoritas senatus, *vid.* Senatus.
- Audena, amnis, 41, 23.
- Aventinus, rex Albæ, fulmine ictus, 1, 3.
- Aventinus, mons, 1, 6. urbi additus, et datus Latinis, 33. cætus nocturnos facit plebs in Aventino monte, 2, 28. eum insedit exercitus Romanus, relictis castris, 3, 50. in eo signum æneum Junoni dedicant matronæ, 21, 72.
- Averni lacus, 24, 12.
- Avis sanguinalis, 41, 17.
- Aves æstivæ, 5, 6.
- Aves non adducunt Fabio auspicanti, 27, 16.
- Avibus admittentibus, signum pugnae datum, 4, 18. *vid.* Auspicium.
- Aufidena vi capta, 10, 12.
- Cn. Aufidius, tribunus plebis, accusat C. Lucretium, prætorem, ad populum, 43, 10.
- Aufidus, amnis, 22, 44.
- Auginus, mons: in eum confugiunt Fribates Ligures, 39, 2.
- Augur consulit Deos de Numa, 1, 18.
- Augures a Numa instituti, id est, in collegium contributi, 4, 4. de religione, quæ morabatur dictatoris creationem, consuluntur, 31. vitiosum dictatorem esse pronunciant, 8, 23. tres initio fuisse, 10, 6. quinque de plebe creati, 10, 9. solvunt tributum, 33, 42.
- Augurii capiendi ritus, 1, 18.
- Augurium ex corvi occentu, 10, 40.

- Auguriis ex Accii Navii facto magnus accedit honor, 1, 36.
- Augusti imperatoris tempore Janus clausus fuit, 1, 19. Augustus templorum omnium conditor fuit, aut restitutor, 4, 20. ejus ductu et auspicio perdomita est Hispania, 28, 12. *vid.* Octavius.
- Aulerci, populi, 5, 34.
- Aulis, oppidum, 35, 37. *et* 50. 45, 27.
- M. Aulius, praefectus socium, 27, 26. occiditur, 27.
- Q. Aulius Cerretanus, consul creatus, 8, 37. secundum consul, 9, 15. cum Ferentanis uno praelio debellat, 16. magister equitum occidit imperatorem Samnitium, et obtruncatur, 9, 22.
- C. Aurelius legatus Marcelli, 23, 16.
- C. Aurelius Cotta, praetor, 30, 26. sortitur jurisdictionem urbanam, 27. consul, 31, 4. Italiam provinciam obtinet, 6. *vid.* *et* 47.
- C. Aurelius Scaurus, praetor, 39, 6. sortitur Sardiniam, 8.
- L. Aurelius quaestor urbanus, cum sacerdotibus de tributo solvendo certat, 33, 42.
- L. Aurelius Cotta, tribunus militum, 40, 27.
- M. Aurelius Cotta, 23, 30. praepositus Puteolis, 25, 22. decemvir sacris faciens, 29, 37. legatus mittitur ad Philippum, 30, 26. socios populi Romani tuetur armis, 42. *vid.* *et* 31, 3. *et* 5. moritur, 31, 50.
- M. Aurelius Cotta, legatus L. Scipionis, cum Antiochi legatis venit Romam, 37, 52. exponit, quae acta sint in Asia, *ibid.*
- Aurinx urbs Hispaniae, 24, 42. *eudem fortasse, quae Oringis, vid.* Oringis.
- Aurum, argentum, et aes signatum, in publicum confertur, 26, 36.
- a sociis oblatum, non receptum a Romanis, 22, 32. *et* 36. 30, 21.
- Aurum Vicesimarium, servatum ad ultimos casus in sanctiore aërio, 27, 10.
- Auri mille, pondo pretium populi Romani factum, 5, 48. aurum, quod Gallis ereptum erat, sub Jovis sella poni iussum, 50.
- Auri ex Gallicis spoliis magnum pondus, saxo quadrato septum, in Capitolio sacrat C. Sulpicius, dictator, 7, 15. proportio ad argentum, 38, 11.
- Auri et argenti metella interdicta Macedonibus, 45, 29.
- Auro et argento caelata scuta, 9, 40. aurata, 10, 29. signa aurata, 33, 27. Aurata : tatiua prima omnium in Italia statuta, 40, 34.
- Aureus baculus, corneo inclusus, offertur a Bruto Apollini, 1, 56.
- Aureae paterae ad Cereris positae, 10, 23. pelvis aurea ad Junonis, 27, 33. quadrigae aureae in Capitolio positae, 29, 38. coronae aureae, *vid.* Corona.
- Aurunca, *vid.* Suessa.
- Aurunci bellant adversus Romanos, 2, 16. 17. *et* 26. *et* 7, 28. in deditionem accipiuntur, eosque defendi senatus jubet, 8, 15.
- C. Aurunculeius, praetor, 27, 6. sortitur Sardiniam, 7.
- C. Aurunculeius, tribunus militum tertiae legionis, 27, 41.
- L. Aurunculeius, praetor, 36, 45. sortitur jurisdictionem urbanam, 37, 2. legatus, 37, 55.
- Ausetani, populi, subiguntur ab Annibale, 21, 23. deduntur Romanis, 61. eos ad bellum contra Romanos concitat Indibilis, 29, 2. vincuntur, 3. *vid.* *et* 34, 20.
- Ausetanus ager, 39, 56.
- Ausona, urbs Ausonum, 9, 25.
- Ausones uno praelio vincuntur a Romanis, 8, 16. veniunt in potestatem Romanorum, 9, 25. Ausonum gens deleta, *ibid.*
- Auspicato omnia gerunt Romani, 1, 36. 6, 41.
- Auspicium mentitus pullarius, 10, 40.
- Auspicia neglecta, 21, 63.
- Auspicia nemo habet plebeius, 4, 6.
- more majorum penes Patres, 6, 41.
- incerta, 8, 30. ad auspicium repetendum redit Romam dictator, *ibid.*
- Axius, fluvius, 39, 54. 44, 26. *et* 43. 45, 29.
- Axylos terra, 38, 18.
- Azorus, oppidum, venit in deditionem Persei, 42, 53. *vid.* *et* 44, 2.

B.

Babylonia, 33, 17.

Bacchanalium initia ex Etruria, 39, 8. nefaria in iis stupra, aliaque scelera, *ibid.* eorum indicium defertur ad Postumium consulem, 11. quaestio de Bacchanalibus mandatur consulibus, 14. Postumius invehitur in Bacchanalia, 15. Bacchanalia, diruuntur, eorumque auctores puniuntur, 17. *et* 18. senatusconsultum de Bacchanalibus, 18.

Baccharum habitu matronae, crinibus passis, cum ardentibus facibus, ad Tiberim decurrunt, demissasque in

- aquam faces integra flamma efferunt, 39, 13.
- Bachium, insula, 37, 21.
- Baculus sine nodo aduncus, Lituus dictus, 1, 18.
- Badius Campanus provocat Crispinum hospitem ad singulare certamen, et vulneratus aufugit ad suos, 25, 18.
- A. Bæbius, quod milites Romanos præbuisset ad ministerium cædis Ætolis, damnatur, 45, 28. *et* 31.
- Cn. Bæbius Tampilus, tribunus plebis, diem dicit M. Livio et C. Claudio censoribus, 29, 37. designatur prætor, quum ædilis plebeius esset, 31, 49. *et* 50. sortitur Ariminum, 32, 1. prætor, temere ingressus Gallorum Insubrium fines, clade afficitur, 7. a consule L. Lentulo probis increpitus, provincia excedere jubetur, *ibid.* triumvir coloniæ deducendæ, 39, 22. consul, 56.
- Cn. Bæbius Tampilus, prætor, sortitur jurisdictionem urbanam, 44, 17. legatus in Illyricum, 45, 17.
- L. Bæbius, legatus in Macedoniam, 44, 18.
- L. Bæbius Dives, creatur prætor, 37, 47. sortitur Hispaniam ulteriorem, 50. eum, proficiscentem in provinciam, circumveniunt Ligures, 57. sine lictoribus perfugit Massiliam, ubi intra triduum expirat, *ibid.*
- M. Bæbius, legatus, 30, 25.
- M. Bæbius Tampilus, triumvir coloniæ deducendæ, 34, 45. prætor, 35, 10. ex Bruttis ad Tarentum et Brundisium legiones promovere jubetur, 23. jubetur transire in Epirum, 24. pro prætor, 36, 8. in Thessalia quasdam urbes capit, 13. præest parti castrorum in obsidione Heracleæ, 22. ad disceptandum inter Philippum et Eumenem legatus mittitur, 39, 24. legationem renunciat, 33. creatur consul, 40, 18. ei prorogatum imperium, 36. exercitum in Apuanos Ligures inducit, 38. nullo bello gesto, triumphat, *ibid.*
- Q. Bæbius Tampilus, legatus ad Annibalem missus, 21, 6. iterum ad Carthaginienses, 18.
- Q. Bæbius Herennius, tribunus plebis, criminatur senatum et augures, 22, 34. ejus oratio in nobiles, *ibid.*
- Q. Bæbius, tribunus plebis, 31, 6.
- Q. Pæbius Sulca, legatus, 42, 6.
- Bæcula, urbs Hispaniæ, 27, 18. 28, 13.
- A. Bæculonius, signifer notæ fortitudinis, 41, 8.
- Bætica, 28, 2.
- Bætis, fluvius, 28, 16. incolæ amnem hunc Certim appellant, 22.
- Bagrada, fluvius, et ad eum pugna Reguli cum serpente, 30, 25.
- Balanos, regulus Gallorum, Romanis auxilia pollicetur ad bellum Macedonicum, 44, 14.
- Balari, Sardinia populi, 41, 10. cæduntur a Romanis, 16.
- Balbus mons herbidus aquosusque, 29, 31.
- Baleares, insulae duæ, major et minor, 28, 37. *vid. et* 22, 20, 23, 40. unde appellati, Epit. 60.
- Baleares peritissimi funditores, 21, 21. 55, 22, 37. 28, 37.
- Balearica funda, 38, 29.
- Balista, mons Liguriæ, 39, 2. 40, 41. 41, 22.
- Ballistis et scorpionibus instructæ naves Tarentinorum, 21, 11, 24, 4.
- Balneis inclusos Romanos Campani fervore et æstu suffocant, 23, 7.
- Bantia, 27, 25.
- L. Bantius Nolanus, juvenis acer, propensus in Annibalem, Romanis a Marcello conciliatur, 23, 15.
- Baphyrus, amnis, 44, 6.
- Barb m omnibus olim Romanis promittere mos fuit, 5, 41.
- Barbam et capillum promittere, pars et signum doloris, 6, 16. 27, 34. 44, 29.
- Barbana, fluvius, 44, 31.
- Cornelius Barbatus, *vid.* Cornelius.
- T. Quintius Barbatus, *vid.* Quintius.
- Barbosthenes, mons, 35, 27. *et* 30.
- Barcina familia, 23, 13.
- Barcina factio, 21, 2. *et* 9. *v. d. et* 30, 7. *et* 42.
- Barcinorum in bello præstantia, 28, 12.
- Bardo, urbs Hispaniæ, 33, 21.
- Bargulum, 29, 12.
- Bargusios, Hispaniæ populos contra Pœnos sollicitant legati Romani, 21, 19. subiguntur ab Annibale, 23.
- Bargylia, oppidum, 32, 33. 33, 18. 30. 35. *et* 39.
- Bargyliticus sinus, 37, 17.
- Barium, oppidum, 40, 18.
- Basilica post argentarias novas, 40, 51. — Porcia, 39, 44. — Sempronius, 44, 16.
- Bassania, urbs, 44, 30.
- Bassanitæ, 44, 30.
- Bassus, *vid.* Cæcilius.
- Bastarnæ, 40, 5. a Philippo evocati, 57. tempestate opprimuntur, 58. vincunt Dardanos, 41, 23. absorbentur Istro, *ibid.*
- Bato, Longari filius, deficit ad Romanos, 31, 28.
- Begorritis, lacus, 42, 53.
- Belbinates ager, 38, 34.
- Belgæ pop. Epit. 104.
- Belligeni, per quem ad transitionem Mericus Hispanus illectus erat, quadringenta agri jugera decreta, 26, 21.

- Bellona Dea, 8, 9. Victrix, 10, 19. Bellonæ in medio pugnae discrimine templum vocet Ap. Claudius, *ibid.*
 — in ejus aede senatus datus, 26, 21. 28, 9. *et* 38. 30, 21. *et* 40. 31, 47. 33, 22. *et* 24. 39, 29. 42, 21.
- Bellovesus, filius sororis Ambigati, Celtarum regis, 5, 34. ejus expeditiones, *ibid.* favet Cenomanis, Alpes transcendentibus, 35.
- Belli indicendi ritus, 1, 32. *vid.* *et* 31, 8. *et* 36, 3. bellicæ caerimoniae ab Anco institutæ, 1, 32. de bello semper prius relatum ad Patres, quam rogatio ad populum ferretur, 45, 21.
- Bellovaci victi, Epit. 108. 114.
- Bellus, legatus Gentii, 44, 31.
- Bendidium, templum, 38, 41.
- Beneventum urbs, olim appellata Maleventum, 9, 27. *vid.* *et* 24, 16. 25, 13. Beneventum colonia deducta, 15, 8.
- Beneventani a Romanis laudati, 27, 10.
- Beneventanus ager, 22, 13. 25, 17.
- Bergistanorum civitas a Catone subacta, 34, 16. *et* 17.
- Bereæ deditur Romanis, 44, 45. *vid.* *et* 45, 29.
- Bereæus, 23, 39. 42, 51. *et* 58.
- Besasides, imperator Hispanus, 33, 44.
- Besidiæ, oppidum Bruttium, a Pœnis deficit ad Romanos, 30, 19.
- Bessi, populus Thraciæ, 39, 53.
- Bestia, *vid.* Calpurnius.
- Beturia, 39, 30.
- Beudos vetus, 38, 15.
- Bevus, flumen, 31, 33.
- Bianor, princeps Acarnanum, 33, 16.
- L. Bibulus, M. Bibulus, *vid.* Calpurnius, *vid.* *et* Epit. 103. 108.
- Bigatum argentum, 33, 23.
- Bigati quingenti et equus eximius strenuo militi dantur honoris ergo, 23, 15.
- Bigerra, urbs, 24, 41.
- Bilistages, regulus Ilergetum, auxilium petit a Romanis, 34, 11.
- Bisaltæ, populi, 44, 45. trans Nessum amnem incolunt, et circa Strymonem, 45, 30. viri fortissimi, *ibid.*
- Bitætus vel Bithocus miles, Epit. 102.
- Bithynia, 27, 30. 42, 29. *vid.* Attalus, Nicomedes, Prusiæ.
- Bitis, Cotyis regis Thracum filius, ductus in triumpho ante currum Æmili Pauli, 45, 39. remissus ad patrem, 42.
- Bituitus, Avernorum rex, Epit. 61.
- Bituriges, populi summam imperii Gallorum tenuerunt, 5, 34. *vid.* Epit. 107.
- Blandæ, urbs in Lucanis, 24, 20.
- Blasius, Salapiæ princeps, favet Romanis, Dasiumque, Annibali faventem, appellat de proditione, 26, 38. Salapiam tradit Marcello, *ibid.*
- Blosii fratres, apud Campanos conjurantes adversus Romanos, opprimuntur, 27, 3.
- Boarium forum, *vid.* Forum.
- Bocchar, rex Maurorum, 29, 30.
- Bocchar, ex præfectis regis vir acer et impiger, mittitur a Syphace contra Masinissam, 29, 32.
- Bocchus, Epit. 66.
- Bœbe, palus, 31, 41.
- Bœbeis, 27, 32.
- Bœotia, 27, 30. 28, 8. 33, 1.
- Bœotiæ motus, 42, 43.
- Bœoti adscripti a Philippo fœderi, cum Romanis inito, 29, 12. jungunt societatem cum Romanis, 33, 2. efferrati odio in Romanos, per latrocinia multos interficiunt, 29. mulctantur a T. Quintio, *ibid.* eos sibi adjungit Antiochus, 36, 6. eorum concilium discussum a Romanis legatis, 42, 44.
- Bœotius, 44, 43.
- Bœotarchæ, 33, 27. 42, 43.
- Boii, Gallicus populus, Etruscos et Umbros agro pellunt, 5, 35. in Italia rebellant, 21, 25. Boiorum agrum invadit C. Oppius, quem cædunt, 31, 2. duce Amilcare Pœno, invadunt Placentiam, 10. jungunt se Insubribus et Cenomanis, 32, 30. eorum agros urunt consules, *ibid.* *et* 31. cædunt Romanos, 33, 36. eorum agros populantur Romani, 37. vincuntur, ita ut vix nuncius cladis relictus sit, *ibid.* cæduntur a L. Valerio, 34, 22. *et* 46. oppugnant castra Romana, *ibid.* ingressi repelluntur, 47. in eorum agrum exercitum inducit L. Cornelius Merula consul, 35, 4. Boii vincuntur, 5. se dedunt Romanis, 40. pugna magna vincuntur a P. Cornelio Scipione, 36, 38. datis obsidibus, mulctantur agri parte fere dimidia, 39.
- Boiorum mos ex calva hostilis capitis pocula faciendi, 23, 24.
- Boiorix, regulus Boiorum, 34, 46. *vid.* *et* Epit. 67.
- Bolæ, *vid.* Volæ.
- Bomilcar, 21, 27.
- Bomilcar, præfectus classis Carthaginiensis, Locros accedit, 23, 41. magnum portum Syracusarum cum classe ingreditur, 24, 36. *vid.* *et* 25, 25. *et* 27.
- Bona post domini supplicium publicata, 4, 15.
- Bona ejus, cujus caput sacrum esset, et ipsa quoque Cereri sacrata, 3, 55. *vid.* *et* 2, 8. *et* 41.
- Bona sequentia domini deditionem, 8, 39. 9, 2.

- Bonis vendendis, cur bona Porsenæ regis vendi dicerentur, 2, 14.
- Bononia, Latina colonia, 3, 57. a Bononia viam perduxit Arretium Flaminius consul, 39, 2.
- Bononiensis ager vastatur ab Apuanis Liguribus, 39, 2.
- Bora, mons, 45, 29.
- Boreas, ventus, 31, 45.
- Bos insignis magnitudinis, in Sabinis nata, immolatur Dianæ, 1, 45.
- eximius immolatur Marti, 7, 37.
- Bovis sescenarius, quem consul immolaverat, jecur defluxit, 41, 19.
- Bove aurato Apollini sacrum factum, 25, 12.
- femina aurata Latonæ sacrum factum, *ibid.*
- Boves trecenti vorentur Jovi, 22, 10.
- albi vorentur multis Divis, *ibid.*
- feminae duæ albæ immolantur Junoni Reginae, 27, 37.
- Bobus centum, in Hispania votis, Jovi sacrificat Scipio, 28, 38.
- Bove aurato donatur L. Minucius, præfectus annonæ, 4, 16.
- Bobus decem donatur M. Valerius Corvus, 7, 26.
- centum, eximioque uno albo opimo, auratis cornibus, donatur P. Decius, 7, 37.
- triginta donatur Lælius, 26, 48.
- Boves Herculis a Caco abducti, 1, 7.
- Boum cornibus præligati ab Annibale virgarum fasces accenduntur, 22, 16. *et* 17.
- Boum fimus uritur pro lignis, 38, 18.
- Boves Lucæ, *vid.* Elephantii.
- Bostar, præfectus Sagunti, 22, 22.
- Bostar, legatus Pœnorum ad Philippum, 23, 34.
- Capuæ præest præsidio Punico, 26, 5. *et* 12.
- Bottia, 26, 25.
- Bovianum, oppidum, 9, 28. 25, 13. caput Pentrorum Samnitium, 9, 31. capitur a Romanis, *ibid. vid. et* 9, 44. 10, 12.
- Bovillæ, 10, 47. Epit. 107.
- Brachyllas Bœotarcha occisus, 33, 27. *et* 28. *memoratur etiam* 35, 47. 36, 6.
- Brancus, Allobrogum regulus, contendit cum fratre de regno, 21, 31. ei imperium restituit Annibal, *ibid.*
- Brennus, regulus Gallorum, 5, 38. inter Brennum et Q. Sulpicium colloquium, 5, 48.
- Brennus, Gallorum dux, 38, 16.
- Briniates, populi, 39, 2. 41, 23.
- Brixia, urbs, 5, 35. caput Cenomanorum gentis, 32, 30.
- Brixiani Galli auxilio sunt Romanis, 21, 25.
- Brundisium, oppidum, colonia deducta, 31, 13. 34, 52. 42, 17. *et* 18. 45, 14.
- Brundisini a Romanis laudati, 27, 10.
- Brundisius portus, 23, 33.
- Bruttia legiones fusæ ab Alexandro Epiroensi, 8, 24.
- Bruttii populi omnes deficiunt ad Pœnos, 22, 61. apud Bruttios res gestæ Pœnorum, 24, 1. Bruttii capiunt Crotonem, excepta arce, 2. Bruttii, extremus Italiæ angulus, 27, 51. per latrocinia militiam exercere solent, 28, 12. 29, 6. conjurationes in Bruttis adversus rempublicam, 32, 1.
- Bruttiorum ager, 25, 1. 26, 12. 27, 41. in Bruttios colonia deducta, 34, 53.
- Brutus, *vid.* Junius.
- Brutulus Papius, nobilis et potens Samnis, induciarum ruptor, 8, 39. jussus dedi Romanis, sibi ipse mortem consciscit, *ibid.*
- Bryanium, 31, 39.
- Bubulcus, *vid.* Junius.
- Bucculæ, 44, 34.
- Budares, imperator Hispanus, capitur a Romanis, 33, 44.
- Bullini, populi, auxiliantur Romanis adversus Gentium, 44, 30.
- Bullinus sive Byllinus ager, 36, 7.
- Bulla, 26, 36.
- Busa, mulier Apula, juvat Canusii fugientes Romanos frumento, veste, viatico, 22, 52. ei ab senatu honores habiti, *ibid.*
- Busta Gallica, 5, 48. 22, 14.
- Butrotus, amnis, 29, 7.
- Buxentum, 32, 29. eo colonia deducta, 34, 45. *vid. et* 39, 23.
- Bylazora, Pæoniae locus, 44, 26.
- Byrsa, arx Carthaginis, 34, 62.
- Byzantium tenent Galli, 38, 16.
- Byzantii, 32, 33.

C.

- Cacus aversos boves Herculis caudis in speluncam trahit, et ab illo occiditur, 1, 7.
- Cadavera in peste per vias Romæ jacentia, 41, 26.
- Caddusii, populi, 35, 48.
- Caduceator ab Asdrubale ad Neronem missus, 26, 17. a Philippo ad Romanos, 31, 38. 32, 32. 33, 11. ab Antiocho ad Scipionem, 37, 45.
- Caduceum præferentes dedunt se Priernates, 8, 20.
- Cæcilius Bassus, Epit. 114.
- Cæcilius Pinna, Epit. 76.
- A. Cæcilius, ædilis plebis, 38, 35.
- L. Cæcilius Denter, prætor creatur, 39, 56. sortitur Siciliam, 40, 1.
- L. Cæcilius Metellus, auctor deser-

- dæ Italiæ post Cannensem cladem, 22, 53. quæstor, notatur a censoribus, 24, 18. tribunus plebis, 43.
- L.** Cæcilius Metellus Dalmatas subigit, Epit. 62.
- M.** Cæcilius præfuit legionibus in exercitu **L. Furii** adversus Gallos, 31, 21.
- M.** Cæcilius, decemvir agro dividundo, 42, 4. legatus ad frumentum cōmendandum in Apuliam mittitur, 27.
- M.** Cæcilius Denter, legatus in Macedoniam et ad Ptolemæum Ægypti regem, 42, 6.
- M.** Cæcilius Metellus, ædilis plebis, 27, 36. prætor urbanus, 28, 10. ad Attalum legatus, 29, 11.
- Q.** Cæcilius, tribunus plebis, 4, 16.
- Q.** Cæcilius Metellus, pontifex, 23, 21. ædilis plebeius, 27, 21. ædilis curulis, 36. legatus, 51. *et* 28, 9. magister equitum, 10. consul, *ibid.* proconsul, 45. dictator, 29, 11. decemvir agro dividundo, 31, 4. adversatur **L. Cornelio** consuli, triumphum petenti, 35, 8. ad disceptandum inter Philippum et Eumenem legatus missus, 39, 24. renunciat legationem, 33. ejus ad censores oratio, 40, 46.
- Q.** Cæcilius Metellus, nuncius victoriæ de Perseo, mittitur Romam, 44, 45. *vid. et* Epit. 50. 53. 65.
- T.** Cæcilius, inter primos tribunos militum consulari potestate, 4, 7. sed lege **T. Clælius**.
- Cædicius, centurio, 5, 45. *et* 46.
- L.** Cædicius, tribunus plebis, diem dicit **Sp. Servilio**, 2, 52.
- M.** Cædicius audit silentio noctis vocem clariorem humana de adventu Gallorum, 5, 32.
- Cælius, *vid.* Cœlius.
- Cæni, Thraciæ populi, 38, 40.
- Cæninenses Romam ad ludos profisciscuntur, 1, 9. bellum parant ob raptum filiarum, 10. vincuntur, *ibid.*
- Cænomani, *vid.* Cenomani.
- Cæpio, *vid.* Servilius.
- Cære oppidum, 1, 2. sacrarium populi Romani ac diversorium sacerdotum, 5, 40. *et* 50, 7, 20.
- Cærites, populi, 5, 50. cum iis hospitium publice factum, *ibid.* iis bellum indictum, 7, 19. eorum legati deprecantur bellum, 20. impetrant pacem, *ibid.* Scipionem juvant in ornanda classe, 28, 45.
- Cærimoniæ cultu Roma crevit, 6, 41. neglectus Reipublicæ noxijs, 22, 9.
- Cæsar, *vid.* Julius.
- L.** Cæsar, Epit. 80. 120.
- Sextus Cæsar, Epit. 114.
- Cæso, *vid.* Duilius, Fabius, Quintius.
- Cætrati, *vid.* Cetrati.
- Caicus, amnis, 37, 18.
- Calabria, 23, 34. 42, 48.
- Calagurris, oppidum Celtiberorum, 39, 21. Epit. 93.
- Calathana, vicus, 32, 13.
- Calatia, 9, 2. *et* 28. 23, 14. 42, 20. 45, 16. expugnatur a Samnitibus, 9, 43. Calatiam migrare jubentur Atellani, 27, 3. Calatiæ muros reficiunt censores, 41, 32.
- Calatini deficient ad Pænos, 22, 61. dedunt se Romanis, 26, 16.
- Calatinus ager, 22, 13.
- Novius Calavius Campanus, 9, 26.
- Ofilius Calavius Campanus, 9, 7.
- Ovius Calavius Campanus, 9, 26.
- Pac. Calavius senatum Campanum sibi et plebi obnoxium facit, 23, 2. *et* 3. filium Perollam absterret ab occidendo Annibale, 9.
- Calavium fraude incendium Romæ ortum, 26, 27.
- Calendis Quintilibus magistratum accipiunt tribuni militum consulari potestate, 5, 31. *vid. et* 8, 20. dies a. d. 15. Calendas Sextiles, duplici clade insignis, 6, 1.
- Calendis Octobribus magistratus initus, 5, 9.
- Calendæ intercalares, 43, 13.
- Caleni, populi, 10, 20.
- Calenus ager, 10, 20. 22, 13.
- Cale, urbs, 8, 16. 22, 15. 23, 31. 24, 45. 26, 9. 15. *et* 16. 27, 9. capitur a Romanis, 8, 16. eo deducitur colonia, *ibid. vid. et* 27, 9. de Calibus, quod pecuniam militesque Romanis negarant, senatusconsultum, 29, 15.
- Caletranus ager, 39, 35.
- Calidæ aquæ, locus, 30, 24.
- Caligo tam densa, ut neque signiferi viam, nec signa milites cernerent, 33, 7.
- Callicinus tumulus, 42, 58.
- Callicrates, 45, 31. ejus contra Perseum oratio, 41, 28.
- Callicritus Thebanus, civitatis princeps, interfectus a Perseo, 42, 13. *et* 40.
- Callicula, mons, 22, 15. *et* 16.
- Callidromon, cacumen montis Cætæ, 36, 15. *et* 16.
- Callifæ, oppidum, 8, 25.
- Calligenes, medicus Philippi, 40, 56.
- Callipeuce, saltus, 44, 5.
- Callipolis Chersonesi, 31, 16.
- Callipolis Ætolia, 36, 30.
- Callippus, præfectus classis Macedonicæ, 44, 28.
- Callithera, oppidum, 32, 13.
- Calor, fluvius, 24, 14. 25, 17.
- Calpurnius Bestia cos. Epit. 64.
- C.** Calpurnius, 22, 61.
- C.** Calpurnius Piso prætor creatur, 25, 41. prætor urbanus, 26, 10. 15. *et*

21. prorogato imperio, mittitur in Etruriam, 28. Capuæ et exercitui præficitur, 27, 6. iterum præficitur Etruriæ, 7. prætor ad senatum de Etruriæ defectione scribit, 21.
- C. Calpurnius Piso creatur prætor, 39, 6. sortitur Hispaniam ulteriorem, 8. et 21. ejus in Hispania res gestæ, 30. et 31. de Lusitanis et Celtiberis triumphat, 42. creatur triumvir colonie deducendæ, 40, 29. consul, 35. moritur, 37. ejus mors suspecta, *ibid.*
- L. Calpurnius, legatus Romanus ad concilium Achæorum, 32, 19.
- M. Calpurnius Fiamma, 22, 60.
- Calva, *vid.* Boii.
- Calycadnus, promontorium, 38, 38.
- Calydon, 36, 11.
- Cambunii, montes, 42, 53. 44, 2.
- Cameli, quos dromadas vocant, ante equitatum Antiochi, 37, 40.
- Cameria a Tarquinio Prisco capta, 1, 38.
- Camerinus, *vid.* Sulpicius.
- Camers, *vid.* Clusium.
- Camertes Umbri, 9, 36. 28, 45.
- Camillus, *vid.* Furius.
- Camænarum lucus, 1, 21.
- Campana legio, pœnas dat, 28, 28.
- Campania, 2, 52. provincia evenit C. Marcio Rutilo, 7, 38.
- Campani, juncti Sidicinis, compelluntur a Samnitibus intra mœnia sua, 7, 29. iis petentibus auxilium a Romanis negatur, *ibid.* et 30. et 31. se dedunt Romanis, *ibid.* et 8, 11. mulctantur agro, *ibid.* iis civitas sine suffragio data, 14. Campani senatus obsequium in plebem, et plebis licentia, 23, 2. et 4. mittunt legatos ad Varronem consulem, *ibid.* ad eos oratio consulis, 5. deficiunt ad Annibalem, 7. suffocant Romanos in balneis, *ibid.* vocant Annibalem, 25, 15. obsessi a Romanis, sunt equestribus præliis victores, 26, 4. deliberant de deditione, 13. Vibio Virio suadente, septem et viginti senatores venenum sumunt, *ibid.* et 14. urbe dedita, senatus Campani supplicium, 15. et 16. multitudo venundatur, *ibid.* Campanorum querelæ de Fulvio, et super ea re senatusconsulta, 33. et 34. Campanorum conjuratio indicata, 27, 3. agri Campani pars vendi a quæstoribus jubetur, 28, 46. agrum Campanum censores fruendum locant, 42, 19. *vid.* Capua.
- Campani petunt, ut sibi cives Romanas ducere uxores liceat, 38, 36.
- Campi Argivorum, 34, 25.
- Fenectani, 8, 12.
- Macri, 41, 22.
- Campi Magni, 30, 8.
- Stellates, 9, 44.
- Thessaliæ, 31, 41. 42, 54.
- Veteres, 25, 16.
- Campus Ægestæus, 27, 33.
- Diomedis Argivi, 25, 12.
- Hyrcaniæ, 37, 38.
- Martius, 3, 27. in eo instructus exercitus, et lustratus, 1, 44. ager Tarquiniorum, consecratus Marti, Martius deinde campus fuit, 2, 5. in eum populus centuriatim citatus, 6, 20. in eo comitia habita, 31, 7. in eum senatus evocatus, 3, 63.
- Metropolitanus, 38, 15.
- Priaticus, 38, 41.
- Sceleratus, unde nomen habeat? 8, 15.
- Thebes, nobilitatus carmine Homeri, 37, 19.
- Canæ, oppidum, 36, 45. 37, 8.
- Canastrum, promontorium Pallenes, 31, 45. 44, 11.
- Caniculæ ortus, 40, 22.
- C. Caninius Rebilus creatur prætor, 42, 28. sortitur Siciliam, 31. M. Caninius Rebilus, legatus in Macedoniam, 43, 13. reducit obsides in Thraciam, 45, 42.
- Canis sectio in lustratione exercitus Macedonici, 40, 6.
- Canna, flumen, 25, 12.
- Cannæ, vicus, 22, 43. prælium ad Cannas, et Romanorum clades, 47. et *scqq.*
- Cannensis cladis occasione multi socii a Romanis deficiunt, 22, 61. reliquæ in Siciliam relegantur, 23, 31. legatis ad Marcellum consulem missis, offerunt operam suam ad bellum, 25, 6. constans in eos senatus severitas, 7. eos minime aspernatus Scipio, secum trajicit in Africam, 29, 24.
- Cannenses equites notati, 27, 11.
- Cantabri, Epit. 48.
- Cantherium in fossa, 23, 47.
- L. Cantilius, scriba pontificis, qui cum virgine Vestali stuprum fecerat, virgis in comitio cæsus, inter verbera expirat, 22, 57.
- M. Cantius, tribunus plebis, L. Postumium accusat, 10, 46.
- C. Canuleius, tribunus plebis, rogationem promulgat de Patrum cum plebeiis connubio, 4, 1. invehitur in consules, 3.
- L. Canuleius, legatus missus ad Ætolos, 41, 30.
- L. Canuleius Dives, creatur prætor, 42, 28. sortitur Hispaniam, 31: recuperatores dare jubetur in eos, quos Hispani accusarent, 43, 2.
- M. Canuleius, tribunus plebis, 4, 44.

- Canusini, populi, veniunt in Romano-
rum ditionem, 9, 20.
- Canusium fugiunt superstites, post
prælium ad Cannas, Romani, 22,
50. *et* 52.
- Capena, urbs, 5, 10, 22, 1.
- Capena porta, 1, 26, 7, 23, 10, 23, 23,
32, 25, 40, 26, 10, 33, 26. *vid.*
Porta.
- Capenates auxilio veniunt Veientibus,
5, 8. eorum ager vastatur, 12. vin-
cuntur prælio a Romanis, 13. bel-
lum instaurant, et subiguntur, 24.
- Capenus Sequanus, Epit. 120.
- Capetus Silvius, Albæ rex, 1, 3.
- Capillus promissus, *vid.* Barba.
- Capitolium adscendit Romulus, tem-
plumque primum Jovi Feretrio dedi-
cat, 1, 10. sedes datur Sabinis, 33.
ab Herdonio Sabino cum exsilibus
et servis occupatur, 3, 15. recupera-
tur et lustratur, 18. etiam prodigii
caussa lustratur, 29. militaris ju-
ventus occupat Capitolium, illud
contra Gallos defensura, 5, 39. obsi-
detur a Gallis, 43. servatur ab anse-
ribus, 47. liberatur ab obsidione,
49. latum ad populum, ne quis pa-
tricius in Capitolio habitaret, 6, 20.
senatus in Capitolio habitus, 8, 5,
24, 10. fœdus ictum, 37, 55. in eo
consules vota nuncupant, antequam
in provincias profisciscantur, 21, 63,
41, 32, 42, 49.
- in Capitolio aream ædi Jovis exstru-
endæ Tarquinius Priscus occupat
fundamentis, 1, 38. ædem exstruit
Tarquinius Superbus, 53, 55. dedi-
cat Horatius Pulvillus, 2, 8. sub-
structum saxo quadrato Capitolium,
6, 4.
- in Capitolio Herculis simulacrum po-
situm dedicatumque, 9, 44.
- Limina ænea posita, 10, 23.
- Fornix cum signis septem auratis,
duobus equis, et marmorea duo la-
bra, 37, 3.
- Quadrigæ aureæ, 29, 38.
- Signa tria ex mulctatio argenti
posita, 30, 39.
- Capitolini ludi, *vid.* Ludi.
- Capitolinus, *vid.* Manlius, Quintius,
Sestius.
- Cappadocia, 37, 31, 42, 29.
- Capræ palus, 1, 16.
- Captivi sub corona venditi, 2, 17.
- non minus decem pondo compedi-
bus vincti, in publici carceris custo-
dia servantur, 32, 26.
- Captivorum commutandorum ratio, 22,
23.
- Captivorum redimi cupientium oratio,
22, 59. eos redimi non vult senatus,
61.
- Captivi Romani, vel plurium captivo-
rum fraus, justa pœna castigata, 22,
58, *et* 61.
- Captivi Romani, apud Achæos servi-
tutem servientes, liberantur, 34, 50.
idem fit in Creta, 37, 60.
- Capua urbs, olim Vulturinus, unde
dicta? 4, 37. dolo occupatur a Sam-
nitibus, *ibid.* *et* 7, 38. Capuæ deliciae
corrumpunt milites, *ibid.* de Capua
capienda militum consilia, *ibid.* elu-
duntur arte, 39. Capuæ præfecti
creati, 9, 20. Capuæ conjurationes
adversus Romanos factæ, 25. *et* 26,
Annibal it Capuam in hiberna, 23,
18. corrumpitur illic ejus exercitus,
ibid. Capua laborat inopia, 25, 13.
sublevatur ab Hannone, *ibid.* obsi-
detur a consulibus Romanis, 20.
cingitur operibus, 22. *et* 26, 1. *et* 4.
vid. Campani.
- Capusa, filius Cæsalcis, Numidarum
regis, accipit paternum imperium,
29, 29. dimicat cum Mezelulo de
regno, et cadit, *ibid.*
- Capita Sari fluminis, 33, 41.
- Capita hostium lanceis infigunt, aut
in eorum pectoribus pendencia
gestant Galli Senones, 10, 36.
- Capitibus rasis sequuntur currum T.
Quintii triumphantis, qui servitute
ab eo exempti fuerant, 34, 52.
- Capitis velandi mos facilibus usurpa-
tus, 1, 32.
- Capita hostium præcidenda, libertatis
præmium, volonibus proposita, 24,
15.
- Capite anquisitum de imperatore nul-
lo, ob rem male gestam, 8, 33. capi-
tis anquir in Fulvium tribunus,
26, 3.
- Caput humanum integra facie in fodi-
endis templi Jovis Tarpeii funda-
mentis inventum, 1, 55.
- Caput Jovi sacrum, 3, 55, 10, 88.
- Capys Silvius, rex Albæ, 1, 3.
- Capys dux, unde Capua dicta, 4, 37.
- Carabis, urbs Hispaniæ, 41, 3.
- Carales, 23, 40, 30, 39.
- Caralitanus ager vastatur a Punica
classe, 27, 6.
- Caralitis, palus, 38, 15.
- Caranus, primus Macedoniæ rex; vi-
cesimus ab eo Perseus, 45, 9.
- Caravantis, Caviorum in Illyrico urbs,
44, 30.
- Caravantius, frater Gentii, Illyriorum
regis, 44, 30. captivus Romam mit-
titur, 32. in triumpho L. Anicii præ-
toris ducitur ante currum, 45, 43.
- Carbo, *vid.* Papirius.
- Carcer ædificatur media urbe, 1, 33.
- inferior, 34, 44. alio nomine Tul-
lianum, 29, 22.

- Carcer lautumiarum, 32, 26.
 Carcer privatus in singulis patriciorum domibus, 6, 36.
 Carceres in circo, 8, 20, 41, 32.
 Cardo, urbs Hispaniæ, 33, 21.
 Caria, 33, 19. 37, 16.
 Cares, 33, 18. jubentur liberi esse, 44, 15.
 Caria Hydrela, 37, 56.
 Carinæ, regio urbis Romæ, 26, 10. 36, 27.
 Carmelus, *vid.* Catmelus.
 Carmen execrationis, 10, 38.
 — rogationis, 3, 64.
 — sollemne precationis consulum, 39, 15.
 — triumphale, 3, 29.
 Carminis horrendi lex, 1, 26.
 Carmina Marcii vatis, 25, 12.
 Carmen de Idæa matre, Pessinunte advehenda, in Sibyllinis libris repertum, 29, 10.
 Carmen ab ter novenis virginibus per urbem cani jussum, 27, 39. 31, 12.
 Carmina militariis jocijactata in consules triumphantes, 28, 9. 39, 7.
 Carmina Sibyllæ, 10, 8.
 Carmenta fatiloqua ante Sibyllæ in Italiam adventum habita, 1, 7.
 Carmentalis porta, 2, 49. 24, 47. 25, 7.
 Carmentis saxum, 5, 47.
 Carni, populi, queruntur de C. Cassii consulis crudelitate, 43, 7.
 Carnis in feriis Latinis dandæ mos, 32, 1. legati ab Ardea queruntur, sibi Latinis non datam esse carnem; inde instauratæ Latinæ, *ibid. vid. et* 37, 3.
 Carnuntem, munitam urbem, occupare nituntur Romani, 43, 1.
 Carnutes, populi Galliæ, 5, 34.
 Carpentis ut festo profectoque uti possent, matronis concessum, 5, 25. *vid. et* 34, 1. *et* 3.
 Carpesii, 23, 26.
 Carpetania Hispaniæ, 39, 30. 40, 30. *et* 33.
 Carpetani, populi, cum Vaccæis aliisque populis, vincuntur ab Annibale, 21, 5. *et* 11.
 Carris essedisque superstantes Galli pugnant in Romanos, 10, 28.
 Carrinas, *vid.* Albius.
 Carseoli, colonia, 10, 3. *et* 13. negat consulibus milites et pecuniam, 27, 9. de ea re senatusconsultum, 29, 15.
 Carteia, *sive potius Althea*, urbs opulenta, capta et direpta ab Annibale, 21, 5.
 Carteia in ora Oceani, 28, 30. cum portu, *ibid.* colonia, 43, 3.
 Carthaginis judicium ordinis potentia, 33, 46.
 Carthago Nova; eo exercitum in hiberna deducit Annibal, 21, 5. ejus situs et portus, 26, 42. oppugnatur a P. Cornelio Scipione, *ibid.* capitur, 46. præda ingens capta, et obsides totius Hispaniæ, 47. *vid. et* 49. *et* 50. Carthaginis captæ annus dubius, 27, 7.
 Carthaginienses exercitum trajiciunt in Siciliam, 4, 29.
 — cum iis fœdus ictum, 7, 27. legatos Romam mittunt gratulatum cum corona aurea, 38. cum iis fœdus renovatum, 9, 43.
 — secundi inter Carthaginienses et Romanos belli magnitudo et caussæ, 21, 1. hujus belli eventa describuntur decem libris, *a* 21. *ad* 30. pacis conditiones, 30, 37. quingentæ naves Carthaginiensium incensæ, 43. *vid.* Punicum.
 — primum tributum solvunt Romanis, 32, 2.
 — legatos Romam mittunt, pollicentes frumentum et hordeum, 36, 4.
 — cum Masinissa contendunt de agro, 40, 17. iis a Romanis centum obsides redditæ, et pax cum Masinissa facta, 34.
 — noctu in æde Æsculapii senatum dant legatis Persei, 41, 27.
 — legatos Romam mittunt questum de Masinissa, 42, 23. legatos Romam mittunt, pollicentes triticum et hordeum, 43, 6.
 Carthaginienses cruce mulctant consilio pravo gesta, etiamsi prospere evenierint, 38, 48.
 Carthalo summam imperii equestris in exercitu Annibalis obtinet, 22, 15. nobilis Carthaginiensis Romam cum captivis proficiscitur, 58. ei obviam lictor mittitur, qui enim finibus Romanis excedere jubet, *ibid.*
 Carthalo mittitur ad castra Romana, 25, 17.
 Carthalo, Punici præsidii præfectus, in Tarenti expugnatione obtruncatur, 27, 16.
 Carventana arx, 4, 53. *et* 55.
 C. Carvilius Spolestinus, 43, 20. *et* 21.
 L. Carvilius, tribunus plebis, 25, 3.
 Sp. Carvilius C. F. Maximus, ædilis curulis, 10, 9. consul, in Samnium profectus, vi capit Amiternum, oppidum, 39. et Cominium, 43. et alia in Samnio oppida, 44. *et seqq.* ejus res gestæ in Etruria, 46. triumphat, *ibid.*
 Sp. Carvilius, consul, suadet, ut ex Latinis populis senatus suppleatur, 23, 22. moritur augur, 26, 23.
 Sp. Carvilius, tribunus plebis, 25, 3.
 Sp. Carvilius, a Cn. Sicinio ex Græcia Romam remissus, 42, 36.
 Caryæ, 34, 26. 35, 27.

- Carystus, urbs Eubœæ, capitur a Romanis, 32, 16. *et* 17. libertatem a Romanis accipit, 33, 24.
- Carystus, urbs in Ligurum agro Statellati, 42, 7.
- Carystiorum in Eubœa agri vastantur, 31, 45. 32, 16.
- Casæ textæ ex arundinibus, 35, 27.
- Casander, minister Philippi crudelitatis in Maronitas, veneno creditur ab eo sublatus, 39, 34.
- Casilinum, urbs, Falernum a Campano agro dividit, 22, 15. nobilis obsidio Casilini, 23, 17. *et* 20. recipitur Casilinum a Romanis, 24, 19.
- Casinas ager, 22, 13. 26, 9.
- in Casini et Casilini nominibus error, 22, 13.
- Casinum, colonia, 9, 28.
- Cassander, rex, 44, 11.
- Cassandra, urbs, 28, 8. 31, 45. 43, 23. 44, 28. 45, 10. condita a Cassandro rege, 44, 11. ejus situs, *ibid.* oppugnatur a Romanis, *ibid.* relinquuntur, 12.
- Cassandrenses, 44, 10.
- Cassignatus, dux Gallorum, cadit in prælio, 42, 57.
- C. Cassius, tribunus militum, 44, 31.
- C. Cassius Longinus, prætor, 41, 26. decemvir agro dividendo, 42, 4. consul, 28. sortitur Italianam, 32. Galliam sortitus in Macedoniam per Illyricum ducere exercitum vano incepto conatur, 43, 1. de ejus crudelitate queruntur Galli, 7.
- Q. Cassius Longinus, creatur prætor, 45, 14. sortitur jurisdictionem urbanam, 16.
- Sp. Cassius, consul, Pometiam capit, 2, 17. triumphat, *ibid.* magister equitum primus, 18. consul iterum, 33. consul III. legem agrariam primus promulgat, 41. regni crimine damnatus, necatur, *ibid.*
- Castellani agrestes, sive Ilotæ, apud Lacedæmonios, 34, 27.
- Castellani, sive domini castellorum, 38, 45.
- Castori ædes vota, 2, 20. dedicata Idibus Quintilibus, 42. *vid. et* 8, 11. 9, 43.
- Castra Numidarum descripta, 30, 3.
- Punica, quæ ferme tota lignea, *ibid.*
- Pyrrhi, quibus captis, Romani metationem castrorum postea perfectam habuere, 35, 14.
- Claudiana, locus, 23, 31.
- Pyrrhi, locus, 32, 13. 35, 27.
- Telmissium, 37, 56.
- Castrorum portæ, 40, 27.
- usus, 44, 39.
- Castrum Mutilum, 31, 2. 33, 47.
- Novum, colonia, 36, 3.
- Castrum Salerni, 32, 29.
- Altum, locus insignis cæde magni Amilcaris, 24, 41.
- Castulo, urbs Hispaniæ valida ac nobilis, unde Annibali uxor erat, deficit ad Romanos, 24, 41. redit ad Pœnorum societatem, 28, 19. eam deditione recipit Scipio, 20.
- Castulonensis saltus, 22, 20. 26, 20. 27, 20.
- Catana, 27, 8.
- Cataphracti equites, 35, 48. 37, 40.
- Catapultæ, 21, 11. maximæ et minoris formæ, 26, 47.
- Catellis donati equites, 39, 31.
- Catilina, *vid.* Sergius.
- C. Catilina, Epit. 103.
- L. Catilina, Epit. 102.
- Q. Catius, ædilis plebis, 27, 6. legatus Neronis consulis, 43. ad donum ex præda Asdrubalis Delphos portandum mittitur, 38, 45.
- Catmelus, Gallorum regulus, 41, 5.
- Cato, *vid.* Porcius Cato.
- Catulus, *vid.* Lutatius.
- Caudium, 9, 2. 14, 19. *et* 27.
- Caudinæ Furcæ, earumque descriptio, 9, 2.
- Caudina pax facta non fœdere, sed per sponsionem, 9, 5. ejus sponsores per feciales deduntur, 10.
- Caudini Samnites, 23, 41. devastantur, 24, 20.
- Cavæ ferreæ in circo, per quas intromitterentur feræ, 41, 31.
- Caviorum gens, 44, 30.
- Caularis, amnis, 38, 15.
- Caulonia urbs, oppugnatur, 27, 12. solvitur obsidio, sub adventum Annibalis, 15.
- Caunum a Ptolemæo emerunt Rhodii, 46, 10.
- Caunei sive Caunii, 33, 20. desciscunt ab Rhodiis, 45, 25. rediguntur in officium, *ibid.*
- Caunus, mons in Hispania, 40, 50.
- Caussarii milites, 6, 6.
- Celæna, urbs, ubi Mæandri amnis fontes oriuntur, 38, 13. quondam caput Phrygiæ, *ibid.* ei nomen Apameæ inditum, *ibid.*
- Celelates, populi, se dedunt Romanis, 32, 29.
- Celeres trecentos ad custodiam corporis instituit Romulus, 1, 15. eorum tribunus L. Brutus, 59.
- Celetrum, oppidum, captum a Romanis, 31, 40. ejus situs, *ibid.*
- Cella Fortis Fortunæ, 27, 11.
- Jovis, 5, 50. 35, 41. 44, 14.
- Minervæ, 6, 29.
- Cellam unam pontifices negant amplius, quam uni Deo, rite dedicari, 27, 25.

- Celoces piraticæ, 37, 27.
- Celtiberia, 28, 1. subigitur a Ti. Sempromio Graccho, 40, 47. 50. *vid. et* 41, 3.
- Celtiberiæ montes, 21, 43.
- Celtiberi excutiunt jugum Pœnorum, 22, 21. eos eadem mercede, quam pacti cum Carthaginiensibus erant, imperatores Romani ad se perducunt, 24, 49. deserunt Scipionem, 25, 33. vincuntur a M. Silano, 28, 2. ingenti agmine ad oppidum Illiturgi M. Helvio occurrunt, 34, 10. cæduntur, *ibid.* Celtiberum decem millia mercede conducunt Turduli, 17. funduntur et fugantur a M. Fulvio, 35, 7. duodecim millia cæsa a Romanis, 39, 21. de iis triumphat C. Calpurnius Piso, 42. eorum oppida aliquot expugnata, 56. adoriuntur Q. Fulvium Flaccum, Urbicuum oppugnantem, 40, 16. fessi præliis variis abscedunt, *ibid.* vincuntur, 31, 32. eorum maxima pars in deditionem vehit, 33. insidiantur Fulvio Flacco, eumque in saltu Manliano invadunt, 39. cæduntur, 40. de iis triumphat Q. Fulvius Flaccus, 43. mira eorum simplicitas, 47. de iis triumphat Sempromius Gracchus, 41, 11.
- Cenæum Eubææ, 36, 20.
- Cenchreæ, 28, 8. 32, 19. Corinthiorum emporium, 32, 17. capitur, 23.
- Cenomani transcendunt Alpes, et in Italia considunt, 5, 35. in fide populi Romani manent, 21, 55. duce Amilcare Pœno, invadunt Placentiam, 31, 10. conciliantur Romanis, 32, 30. de iis triumphatur, 33, 23. iis arma demit M. Furius prætor, 39, 3. conquerentibus Romæ apud senatum arma reddita, *ibid.*
- Cenon, oppidum, ab A. Virginio consule captum, 2, 63.
- Censennia, urbs, 9, 44.
- Censor, a censu dictus, 4, 8.
- alius numquam sufficitur defuncto, 5, 31. 6, 27.
- post mortem collegæ abdicat, 9, 34.
- primus e plebe fit C. Marcius Rutilus, 7, 22.
- alter alterum notat, 29, 37.
- Censores Mam. Æmilium tribu movent, octuplicatoque censu ærarium faciunt, 4, 24.
- qui nondum consules fuerant, creati, 27, 11.
- recitant senatum, 29, 37. 40, 51.
- senatu movent aliquot senatores, 34, 44. 39, 42.
- notas adscribunt senatu motis, 39, 42.
- Censores equitibus adimunt equos publicos, 24, 18. *vid. et* 27, 11.
- in campo ad aram Martis sellis curulibus consident, 40, 45.
- Censorum opera publica, in quæ iis vectigal annuum decretum, 40, 46. 41, 32.
- de delectu edicta, 43, 16.
- Censoria potestas per dictatorem exercita, 23, 22. *et* 23.
- Censura, ejusque initium, et potestas, 4, 8.
- Censura, insignis, 9, 29. 39, 42-44.
- Censuræ tempus minutum, et ex quinquennali annua et semestris facta, 4, 24. 9, 33.
- severitas, 24, 18. 39, 44.
- Census instituitur, 1, 42. *et* 43. census actus, 3, 8. 22. *et* 24. 10, 47. 27, 36. 29, 37. 35, 9. 38, 36. 42, 10. *vid.* Lustrum.
- populi primum in villa publica actus, 4, 22.
- equitum, 29, 37.
- Idibus Decembribus habitus, 44, 16.
- C. Centenius, proprætor, 22, 8.
- M. Centenius, cognomento Penula, insignis inter primipili centuriones, 25, 19. ejus clades, *ibid.*
- Centunculi mulorum, 7, 14.
- Centuriæ tres equitum a Romulo conscriptæ, 1, 13. in iis, regnante Tarquinio Prisco, mille et octingenti equites, 36. geminantur a Ser. Tullio, ita ut sex numero fiant, adjectis duodecim novis centuriis, 43.
- in Centurias describitur a Ser. Tullio populus Romanus, 1, 42. *et* 43. ordo suffragiorum per Centurias, *ibid.* prærogativa Centuria, 5, 18. 10, 22. 24, 7. 26, 22.
- Centuria, sive ordo in legione, 42, 34.
- Centuriata comitia, *vid.* Comitia.
- Centuriatus, sive descriptio modo lectorum militum in Centurias, 22, 38. *vid. et* 10, 21. 25, 15.
- Centuriati libertini, 10, 21.
- Centurio primus, Primipilus appellatus, 7, 41. *vid. et* 8, 8. ubi acies Romana describitur, *vid. et* 25, 19. 34, 46.
- primus princeps, 25, 14. 42, 34.
- primus hastatus, *ibid.*
- Centurionis vox pro omine accepta, 5, 55.
- Centuriones et Duplicarii, securi percussi, 2, 59.
- Centurionibus quantum diviserint triumphantes imperatores, 34, 52. 36, 40.
- Cephalus, princeps Epirotarum, suam gentem Perseo adjungit, 43, 5. pugnans cadit, 45, 26.

- Cephalenia insula, 37, 13. *et* 50. 38, 9. *et* 28.
- Ceræ ducena millia pondo Romanis dare coguntur Corsi, 42.
- Cercetius, mons, 32, 14.
- Cercina, insula, 32, 31. 33, 48.
- Cercinium, oppidum, captum et incensum, 31, 41.
- Cercuri, navigii genus, 33, 19.
- Cercinates, populi, se dedunt Romanis, 33, 29.
- Cerdubellus, Hispanus, prodit Romanis Castulonem urbem, 28, 20.
- Cerealia, ludos, dictator et magister equitum ex senatusconsulto faciunt, 30, 29.
- Ceres, 2, 41.
- Ceris sacrum anniversarium qua occasione intermissum, 22, 56.
- ædes, 3, 55. 28, 11. 40, 2.
- Ceris templum Athenis ingressi duo juvenes Acarnanes, imprudentes religionis, interficiuntur, 31, 14.
- Initia, 31, 47.
- Cereri peculium Sp. Cassii consecrat pater, 2, 41.
- institutum jejunium ob prodigia, 36, 37.
- signum æneum ex mulctatio argento positum, 33, 25.
- Cerrinus Jubellius, *vid.* Jubellius.
- Certima, prævalida urbs Celtiberiæ, deditur Romanis, 40, 47.
- Certimensium legatorum rudis simplicitas, *ibid.*
- Certis, fluvius, idem qui Bætis, 28, 22.
- Cerva, Dianæ sacra, 10, 27.
- Cervi objecti viæ intercludendæ, 44, 11.
- Cestrophendonæ descriptio, 42, 65.
- Cethegus, Epit. 102. *vid.* et Cornelius.
- Cetra peltæ haud dissimilis, 28, 5.
- Cetrati, 31, 36. 33, 4. *et* 8. 35, 30. 42, 51.
- Cetrati, 21, 21. 44, 41. Peltastæ vocati, 31, 36. 33, 4.
- Chærea, 40, 55.
- Chæronea, 35, 46. 36, 11. 42, 43.
- Chalcaspides, milites, 44, 40.
- Chalcedon, 42, 56. Epit. 93.
- Chalcis Euboïca, 8, 22. 27, 30. 28, 5. 6. *et* 8. ab Chalcide Euboïca originem trahunt. Cumani, 8, 22.
- Chalcidis situs, 28, 7.
- Chalcidem occupant Romani, et direptam relinquunt, 31, 23. eam tentat frustra Thoas, Ætolorum princeps, 35, 37.
- Chalcidenses colloquuntur cum Ætolis, 35, 38. *et* 46. portas aperiant Antiocho, 51. et mox consuli M'. Acilio Glabroni, 36, 21. queruntur de injuriis sibi illatis, 43, 9. urbs eorum diruta, Epit. 52.
- Chalcidensis hospitis cœna, 35, 49.
- Chalciceon, templum Minervæ æreum, 35, 36.
- Chaones, 43, 25.
- Chaonia, 32, 5.
- Charax, locus præsidio Persei circa Tempe occupatus, 44, 6.
- Chariclitus, præfectus Rhodiorum classis, 37, 23.
- Charilaus, princeps civitatis Palæpolis, tradit urbem Publilio Philoni, imperatori Romano, 8, 25.
- Charopus, princeps Epirotarum, Villio et Quintio consulibus utilem operam præbet, 32, 6. *et* 11.
- Charopus, superioris nepos, missus ab avo Romam, ut linguam Romanam literasque perdisceret, 43, 5. principes gentis suæ criminatur apud Romanos, et cogit ad Persei amicitiam confugere, *ibid.*
- Chatti pop. Epit. 138.
- Chaus, amnis, 38, 14.
- Chelidonium promontorium, 33, 41.
- Chersonesus, 31, 16. 36, 41.
- Cherusci pop. Epit. 138.
- Chimarus, miles Persei Cretensis, 44, 24.
- Chius, 44, 28. insula et oppidum, 37, 27.
- Chii, 44, 28. mittunt legatos ad dirimendum bellum, Philippum inter et Ætolos, 27, 30. donantur agro, 38, 39.
- Cia, 31, 15.
- Ciani, 31, 31. 33, 30.
- Cibyra, oppidum, 38, 14.
- Cibyratæ, populi, 45, 25.
- C. Cicereius Africanus, cujus scriba fuerat, filio ad præturam consequendam adjumento est, 41, 26. fit prætor, 33. vincit Corsos, et in Sardiniam transit, 42, 7. de Corsis triumphat in monte Albano, 21.
- C. Cicereius, legatus ad Gentium, Illyriorum regem, 26. *vid.* *et* 45, 17. ædem votam dedicat, 45, 15.
- Cicero, *vid.* C. Claudius, *et* Tullius.
- Q. Cicero, Epit. 106.
- Cilicia, 33, 19. Cilices maritimi, 38, 18.
- Cilnium genus in Etruria præpotens, 10, 3.
- Cimbis, locus non procul a Gadibus, 28, 37.
- Cimetra, urbs, capta, 10, 15.
- Ciminiam silvam penetrat exercitus Romanus, 9, 36.
- Ciminus mons, 9, 37.
- Cincibilus, Gallorum rex, legatos mittit Romam questum de crudelitate C. Cassii consulis, 43, 7.

- Ciocinnatus, *v. d.* Quintius.
 Cincia lex de donis et muneribus, 34, 4.
 Cincius, diligens vetustorum monumentorum auctor, 7, 3. *idem qui*
 L. Cincius Alimentus, captus ab Annibale, 21, 38. prator, 26, 23. ei ad obtinendam Siciliam Cannenses milites dati, 28. in annum prorogatur imperium, 27, 7. legatus, 29.
 M. Cincius Alimentus, tribunus plebis, ad Scipionem mittitur, 29, 20.
 M. Cincius, praefectus Pisis, de Ligurum conjuratione ad senatum scribit, 34, 56.
 Cimbri, Epit. 63. 68.
 Cimbricum bellum, Epit. 67. 68.
 Cinctus Gabinus, 5, 46. 8, 9.
 Cingilia, oppidum Vestinorum, capitur a Romanis, 8, 29.
 Cinna, *vid.* Cornelius, *et* Helvius.
 Circæ, Dea, a qua oriundus Octavius Mamilius Tusculanus, 1, 49.
 Circeii, 1, 56. 2, 39. colonos Romanos inde expellit Marcius Coriolanus, et urbem Volscis tradit, *ibid. vid. et* 27, 9. 29, 15. de Circeii, quod pecuniam militesque Romanis negarant, senatusconsultum, *ibid.*
 Circeienses moliantur defectionem, 6, 12. *et* 21.
 Circense ludicrum, 44, 9.
 Circensium ludorum crescens magnificentia, 44, 18.
 Circus Apollinaris, 3, 63.
 — Flaminius, 3, 54. 27, 21. in eo ara Neptuni, 28, 11.
 — Maritimus apud Hernicos, 9, 42.
 — Maximus, a Tarquinio Prisco aedificatus, 1, 35. foros in eo facit Tarquinius Superbus, 56. in eo factus fornix de manubiis, et fornici imposita signa aurata, 33, 27. signa in eo, cum columnis, quibus superstabant, evertit atrox tempestas, 40, 2.
 in Circo carceres quando primum statuti, 8, 20. ova, 41, 32. in eo ludi per quadriduum facti, 30, 27. Circo inundato, ludi Apollinares extra portam Collinam parati, 30, 33.
 Cirrha, 42, 15.
 Cirta, 29, 32. caput regni Syphacis, 30, 12. se dedit Masinissæ, *ibid.* eam Masinissæ donat Scipio, 44. obsessa, Epit. 64.
 Cistophori nummi, 37, 46. 39, 7.
 Circumpadani campi, 21, 35.
 Cirta, caput regni Syphacis, Romanis deditur, 30, 12.
 Cisalpina Gallia, *vid.* Gallia, *et* Galli.
 Cithæronis saltus, 31, 26.
 Citium, Macedoniæ oppidum, 42, 51.
 Citius, mons, 43, 28.
 Civica corona, *vid.* Corona.
 Cives novi censi, 8, 17.
 Civium Romanorum centurias distributio, 1, 43, numerus tempore Servii Tullii, 44.
 Civile jus, in penetralibus pontificum repositum, C. Flavius Cn. filius, scriba, evulgat, 9, 46.
 Civismarus, regulus Gallorum, cadit in prælio, 24, 42.
 Civitas in duas partes discedit, 9, 46.
 Civitatis forma mutatur, a consulibus ad decemviros translatum imperio, 3, 33.
 Cius, urbs, funditus eversa, 32, 23. *et* 34,
 Clamor in prælio, 8, 16. *et* 38, 25, 21. *et* 41, 30, 34.
 Clamor initio pugnae, index eventus, 4, 37.
 Clamptia, in Bruttiiis, capitur a Romanis, 29, 38. 30, 19.
 Clarigatio, 8, 14.
 Classico milites ad concionem convocati, 7, 36. 8, 7. *et* 32.
 Classis Achaëorum, 35, 26.
 — Attali, 32, 16.
 — Græcorum, ad Italiæ litora appulsa, 10, 2.
 — Nabidis, 35, 26.
 — Punica, 21, 22. vastat Sardiniam, 27, 6. vincitur a Romana, 29. *et* 28, 4.
 — Rhodiorum, 32, 16.
 — Romanorum, 9, 30. *et* 38. classis die quadragesimo quinto, quam ex silvis materia detracta erat, in aquam deducitur, 28, 45. proficiscitur, duce Scipione, in Africam, 29, 25. *et* 26.
 Classibus pugnatum ad Fidenas, 4, 34.
 Classium a Servio Tullio instituta distinctio, 1, 43. 4, 4.
 Clastidium, vicus, proditur Pœnis, 21, 48. fuit horreum Pœnis, *ibid.* se dedit Romanis, 32, 29. incenditur, 31.
 Claudia Quinta, matrona, ab sacerdotibus Idæam Matrem accipit, 29, 14. ejus pudicitia, *ibid.*
 Claudia gens omnis, cur, et quando sortidata, 6, 20. majestatis Patrum propugnatrix, 41. inimica plebi, 9, 34.
 Claudia tribus ab Ap. Claudio appellata, 2, 16.
 Claudiana castra, 23, 31. 39. *et* 48, 25, 22.
 Claudius historicus, 8, 19. 9, 5. 33, 10. annales Acilianos ex Græco in Latinum vertit, 25, 39. 35, 14.
 Claudius Asellus pugnat cum Jubellio Taurea Campano, 23, 46. *et* 47.
 Ap. Claudius, magna clientium comitatus manu, ab Regillo Romano transfusus

- git, 2, 16. iis datur civitas et trans Anienem ager, *ibid.* inter Patres legitur, *ibid.* consul, 21. in ejus consulatu turbæ, 23. *et seqq.* ejus sententia de dictatore creando, 29. *et* 30. auctor est dissolvendæ potestatis tribunitiæ per intercessionem, 44.
- Ap. Claudius consul, infectus plebi, 2, 56. atrox ejus certamen adversus tribunos de magistratibus plebeiis, tributis comitiis creandis, *ibid.* mittitur in Volscos, 58. exercitum nequidquam domare tentat, *ibid.* vinci volunt ejus milites, 59. in exercitum animadvertit, *ibid.* ei dies dicitur, 61. moritur, *ibid.*
- Ap. Claudius creatur decemvir, 3, 33. ejus ambitio, 35. violentia, 36. libido, 44. foro pellitur, 49. abdicat decemviratum, 54. ei dies dicitur, 56. ducitur in carcerem, 57. sibi necem consciscit, 58.
- Ap. Claudius, filius decemviri, tribunus militum, 4, 35. a collegis relinquitur præfectus urbis, 36.
- Ap. Claudius, nepos decemviri, avitum consilium de intercessoribus parandis refert, 4, 48. tribunus militum consulari potestate, 5, 1. ejus oratio pro hibernaculis ad Veios, 3. *et seqq.* ejus sententia de præda Veiorum, 20.
- Ap. Claudius, nepos decemviri, dissuadet legem de consulatu plebeio, 6, 40. dictator, 7, 6. consul, in ipso apparatu belli moritur, 25.
- Ap. Claudius, censor, 9, 29. post abdicationem collegæ, solus censuram gerens, viam munit, et aquam in urbem ducit, *ibid.* eo auctore, Potitia gens sacra Herculis edocet servos publicos, et exstinguitur, *ibid.* ejus concertatio cum P. Senpronio, tribuno plebis, de censura, 33. *et* 34. fit consul, 42. dissuadet legem de pontificibus et auguribus plebeiis, 10, 7. interrex, 11. creatur consul iterum, 15. male rem gerit, 18. in medio pugnae discrimine templum vocet Bellonæ, 19. vincit Samnites et Tuscos, *ibid.* prætor, 22. ejus res gestæ adversus Samnites, 31.
- Ap. Claudius Pulcher, tribunus militum, 22, 53. prætor, 23, 24. Siciliam sortitur, 30. legatos mittit ad Hieronymum, 24, 6. Romam ad petendum consulatum mittitur a Marcello, 39. consul, 25, 2. *et* 3. obsidet Capuam, 22. vulneratur, 26, 6. moritur sub deditionem Capuæ, 16.
- Ap. Claudius, tribunus militum, 32, 35. mittitur Romam, 36. legatus, 34, 50. ad presidium Larissæ mittitur, 36, 10. ejus arte ab obsidione Larissæ deterretur Antiochus, *ibid.* præest parti castrorum in obsidione Heraclææ, 22. præmittitur ad occupanda juga Cætæ, 30. prætor, sortitur Tarentum, 38, 42. consul, 39, 23. cædit Ingaunos, Ligures, 32. vi Claudiana fratrem ad consulatum evehit, *ibid.* princeps legationis in Græciam, 33. ejus legationis gesta, 34—37. legatus missus ad Ætolos, 41, 30.
- Ap. Claudius Nero, prætor, sortitur Hispaniam ulteriorem, 33, 42. *et* 43. 34, 10. legatus, 37, 55.
- Ap. Claudius Centho, ædilis curulis, 40, 59. prætor, 41, 22. cædit Celtiberos, 31. ovans ingreditur urbem, 33. legatus ad Thessalos eorum discordias componit, 42, 5. legatus ad res repetendas in Macedoniam missus, redit, 25. a consule Hostilio mittitur in Illyricum, 43, 11. cæditur ab Uscaensibus, 12.
- C. Claudius Ap. F. consul, 3, 15. petens decemviratum repulsam patitur, 35. ejus oratio ad Appium decemvirum, 40. orat populum pro Appio reo, 58. censet arma capienda adversus tribunos, 4, 6.
- C. Claudius Cicero, tribunus plebis, Romillio consuli diem dicit, 3, 31.
- C. Claudius Regillensis, dictator, *et*
- C. Claudius Hortator, magister equitum, vitio creati, abdicant se magistratu, 8, 15.
- C. Claudius Appii F. Centho, interrex, 22, 34. dictator, 25, 2.
- C. Claudius, flamen Dialis, 26, 23. quod ex ta perperam dederat, abiit flaminio, *ibid.*
- C. Claudius Nero, graviter a Marcello consule increpitus, 24, 17. prætor, 25, 2. provinciam sortitur Suessulam, 3. ab Suessula excirit Capuam, 22. mittitur in Hispaniam, 26, 17. deluditur ab Asdrubale, *ibid.* legatus, 27, 14. consul, 34. cum Annibale non semel congredditur, 41. *et* 42. relicto Annibale, ad Asdrubalem properat, 43. ad milites orationem habet, 45. devicto Asdrubale, ad Annibalem revertitur, 50. caput Asdrubalis ante stationes hostium projici jubet, 51. redit ad urbem, 28, 9. eque triumphat sine militibus, *ibid.* censor, 29, 37. ejus intempestiva severitatis jactatio, *ibid.*
- *C. Claudius Nero, legatus ad Ptolemæum, 31, 2.
- C. Claudius Centho cum copiis mittitur ad auxilium Athenarum, a Macedonibus obsessarum, 31, 14.
- C. Claudius Ap. F. Pulcher, augur in

- Q. Fabii Maximi locum lectus, 33, 44. prætor, 40. 37. cōsul in Istriam præceps discedit, 41, 12—14. exercitum offendit, et Romam redit, *ibid.* redux obsidet Nesartium, et capit, 15. Istriam pacat, *ibid.* legiones in Ligures transducit, 16. vincit Ligures, *ibid.* triumphat, 17. ei in annum prorogatum imperium, 18. recipit Mutinam a Liguribus, 20. consularis, fit tribunus militum, 42, 49. creatur censor, 43, 16. edictum ejus et collegæ de delectu, *ibid.* reus ad populum, ægre absolvitur, 18. censum agit, 44, 16. 45, 15. legatus in Macedoniam, 45, 17. moritur, 44.
- C. Claudius Asellus, prætor, 41, 26.
- M. Claudius, Ap. Claudii decemviri cliens, asserit Virginiam in servitutum, 3, 44. abit exsulatum, 58.
- M. Claudius, tribunus plebis, 43, 16.
- M. Claudius, dux in exercitu Marcii in Macedonia, 44, 8.
- P. Claudius, præfectus socium, 27, 41.
- P. Claudius cum parte copiarum mittitur a T. Quintio, 33, 29.
- P. Claudius, tribunus militum de legione secunda, cadit in prælio cum Boiis, 33, 36.
- P. Claudius Pulcher, ædilis curulis, 38, 35. creatus prætor, sortitur jurisdictionem peregrinam, *ibid.* consul, 39, 32. triumvir coloniæ deducendæ, 40, 29.
- Q. Claudius, tribunus plebis, 21, 63.
- Q. Claudius Flamen, prætor creatur, 27, 21. sortitur provinciam Tarentum, 22. proprætor, 43. 28, 10.
- Ti. Claudius Asellus, tribunus militum, 27, 41. prætor creatus, sortitur Sardiniam, 28, 10.
- Ti. Claudius Asellus, ædilis plebis, 29, 11.
- Ti. Claudius Nero, creatur prætor, 29, 11. sortitur Sardiniam, 13. consul, 30, 26. Africam provinciam cupit, 27. privatus classem, tempestate vexatam, reducit Romam, 39.
- Ti. Claudius Nero, prætor creatus, sortitur Sardiniam, 40, 18.
- Ti. Claudius Nero, prætor, 40, 59. sortitur jurisdictionem peregrinam, 41, 2. paludatus Pisas in provinciam proficiscitur, 9. ei prorogatur imperium, 18. legatus in Asiam, 42, 19. *et* 45.
- Ti. Claudius Nero, prætor, 45, 14. Siciliam sortitur, 16.
- Claudius Marcellus, *vid.* Marcellus.
- Clausala, fluvius, 44, 31.
- Clausus, *vid.* Atta Clausus.
- Claves portarum urbis et arcis a præfecto Romano reposcunt frustra Ennenses, 24, 37.
- Clavibus portarum Arretii amissis Romani novas omnibus portis imponunt, 27, 24.
- Clavus fixus dextro lateri ædis Jovis Optimi Maximi, 7, 3. index numeri annorum Volsinii fuit, *ibid.* clavi figendi solemne a consulibus ad dictatores translatum, *ibid.* clavus ab dictatore fixus pestilentie sedandæ caussa, 7, 3. 9, 28. in secessionibus, ad revocandas ad sanitatem civium mentes, 8, 18. clavi figendi caussa dictator dictus L. Manlius, 7, 3. *et* Cn. Quintilius, 8, 18.
- Clavorum in scandendo per abrupta usus, 28, 20.
- Clavi lati, *vid.* Lati clavi.
- Clazomeniis immunitas concessa, 38, 39.
- Cleomedon, legatus Philippi, 32, 21.
- Cleomenes, primus tyrannus Lacedæmone, 34, 26.
- Cleon servorum dux, Epit. 56.
- Cleonæ, oppidum, 33, 14. *et* 15. 34, 25.
- Cleonæum agrum depopulantur copie Philippi, 33, 14.
- Cleonymus, dux Lacedæmoniorum, classem appellit ad Italiæ litora, et Thurias urbem capit, 10, 2. Patavinos agros diripit, *ibid.* cæditur a Patavinis, *ibid.*
- Cleopatra, uxor Alexandri, Epiri regis, 8, 24.
- Cleopatra, Ægypti regina, donatur a Romanis palla picta cum amiculo purpureo, 27, 4.
- Cleopatra, Ægypti regina, legatos Romanam mittit de Antiocho ex Græcia pulso, 37, 3.
- Cleopatra, soror Ptolemæorum Philometoris et Evergetæ, 44, 19. 45, 13. *vid.* *et* Epit. 60.
- Cleopatra ab Antonio amatur, Epit. 130. mortem sibi consciscit, 133.
- Cleoptolemi Chalcidensis filiam ducti Antiochus, 36, 11.
- Clevas, dux Persei, 43, 23. *et* 25.
- Clipeus, *vid.* Clypeus.
- Clitæ, 44, 11.
- Clitore, in Arcadia, datum legatis Romanis concilium, 39, 35.
- Clivus Capitolinus silice stratus, 41, 32.
- Clivus Publicius, 27, 37. ad solum exuritur, 30, 26.
- Virbius, vel Urbis, 1, 48.
- Cloaca maxima, a Tarquinio Superbo extructa, 1, 55. *vid.* *et* 5, 55.
- Cloacina, 3, 48.
- Clodius Licinius, rerum Romanarum scriptor, 29, 22.
- P. Clodius, Epit. 103, 107. *vid.* *et* Claudius.

- Clœlia virgo, una ex obsidibus, inter tela hostium Tiberim tranat, 2, 13. statua equestri donatur, *ibid.*
- Clœlii, ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti, 1, 30.
- Græch. Clœlius, Æquorum dux, in Lavicanum agrum, inde in Tusculanum, populabundus venit, 3, 25. male habet Romanos legatos, *ibid.* a dictatore L. Quintio Cincinnato vincitur, et capitur, 28.
- Clœlius Tullus, legatus Romanus, jussu Tolumnii interficitur, 4, 17. ei in Rostris statua posita, *ibid.*
- P. Clœlius tribunus militum consulari potestate, 6, 31.
- P. Clœlius Siculus inauguratur rex sacrificus, 40, 42.
- Q. Clœlius, consul, 2, 21.
- Q. Clœlius Siculus, censor factus, 6, 31.
- T. Clœlius Siculus, inter primos tribunus militum consulari potestate, 4, 7. triumvir coloniæ deducendæ, 11.
- Clondicus, Bastarnarum dux, 40, 58.
- Clondicus, regulus Gallorum, a Perseo delusus, 44, 26. *et* 27.
- Cluiliæ fossæ, 1, 23. 2, 39.
- Cluilius, dux Volscorum, Ardeam obsidet, 4, 9. vincitur a Romanis, 10.
- C. Cluilius Albæ imperitat, 1, 22. ejus res gestæ, *ibid.* *et* 23. moritur, 23.
- Clunia, Epit. 92.
- Clupea, urbs, relinquitur a Romanis, 27, 29. 29, 32.
- Clusini, a Gallis oppugnati, legatos a Romanis ad Gallos impetrant, 5, 35. Clusinatorum cum Gallis prælium, 36. cæduntur a Romanis, 10, 36. abietem in fabricandas naves, et frumenti magnum numerum pollicentur Scipioni, 28, 45.
- Clusium, Etruriæ oppidum, 5, 33.
- Clusium Camers, 10, 25.
- Cluvia urbs, capta a Samnitibus, recipitur a Romanis, 9, 31.
- Cluvia (Faucula), Campana mulier, quæ quondam corpore quæstum fecerat, captivis Romanis clam alimenta suppeditat, 26, 33. eidem bona et libertas restituuntur, 34.
- C. Cluvius, legatus, 44, 40.
- C. Cluvius Saxula, creatur prætor, 41, 22. prætor iterum, 33. sortitur jurisdictionem inter cives et peregrinos, 42, 1.
- Sp. Cluvius creatur prætor, 42, 9. sortitur Sardiniam, 10.
- Clypea inaurata, in fastigio ædis Jovis ab ædilibus posita, 35, 10. *vid. et* 35, 41. ærata, 38, 35.
- Clypeus Marcus, 25, 39.
- argenteus, centum triginta octo pondo, cum imagine Barcini Asdrubalis, captus, *ibid.*
- Clypeis olim Romani usi, postquam stipendiarii facti sunt, scuta pro clypeis fecere, 8, 8.
- usi Macedones, 9, 19.
- Clypeati, 33, 15. 44, 41.
- Clytus, prætor Acarnanum, deficit a Romanis, 36, 11.
- Cnidus, urbs Cariæ, 37, 16.
- Cobulatus, amnis, 38, 15.
- Hor. Cocles, *vid.* Horatius.
- Codrio, oppidum munitum, deditur Romanis, 31, 27.
- Cœla, Euboicus sinus, 31, 47.
- Cœla Thessaliæ, 32, 4.
- Cœle Syria, 33, 19. 42, 29. 45, 11.
- Cœletæ, Thraciæ populi, 38, 40.
- Cœlius, scriptor antiquus, 21, 38. 22, 31. 23, 6. 26, 11. 27, 27. 28, 46. 29, 27.
- L. Cœlius legatus, Illyrico præest, 43, 23.
- Cœlius mons, 2, 11. additur urbi Romæ, 1, 30. eam sedem Tullus regiæ capit, *ibid.* datur Albanis, 33.
- Cœlum velut magno hiatu findi visum, *vid.* Prodigium.
- Cohors sexcentorum hominum, 28, 45.
- Cohortes quadringenariæ, 7, 7. 10, 40.
- Cohortes alares, 10, 40.
- subsidiariæ, 9, 27.
- Cohors cetrata, 31, 36. 33, 46.
- Cohors exsulum Romanorum, 2, 19.
- Cohortes Cumanæ, 2, 14.
- Cohors Cremonensis, 44, 40.
- Firmana, *ibid.*
- Lucana, 10, 33.
- Marrucina, 44, 40.
- Marsorum, 33, 36.
- Peligna, 25, 14. 44, 40.
- Placentina, 41, 5.
- Suessana, 10, 33.
- Vestina, 44, 40.
- Cohors puerorum regionum, apud Macedonas, transit ad Romanos, 45, 6.
- Cohortibus, quæ signa amiserant hordeum datum, 27, 13.
- Colcas, regulus duodeviginti oppidorum Hispaniæ ulterioris, 28, 13. cum eo decem et septem oppida consurgunt adversus Romanos, 33, 21.
- Collatia Sabinis adempta, 1, 38. formula deditiois, *ibid.*
- Collatinus, *vid.* Tarquinius.
- Collegium mercatorum, 2, 27.
- Collegium ad ludos Capitolinos conditum, 5, 50. *et* 52.
- Collegium pontificum, 4, 44. *vid.* Pontifices.
- Collina porta, 2, 11. *et* 51. 3, 51. 7, 11. 26, 10. 41, 13. ad Collinam portam

- virgines Vestales, stupri compertæ, vivæ defossæ, 8, 15, 22, 57.
- Colonia Adria, 27, 10.
- *Æsernia*, *ibid.*
 - Alba in *Æquis*, 10, 1, 27, 9.
 - Antemnæ, 1, 11.
 - Antium, 3, 1, 8, 14, 27, 38, 36, 3.
 - Anxur, 8, 21.
 - Aquileia, 39, 55, 40, 34.
 - Ardea, 4, 11.
 - Ariminum, 27, 10.
 - Beneventum, *ibid.*
 - Bononia, 37, 57.
 - Brundisium, 27, 10.
 - in Bruttios, 34, 53.
 - Buxentum, 34, 45, 39, 23.
 - Cales, 8, 16, 27, 9.
 - Carseoli, 10, 3, *et* 13, 27, 9.
 - Carteia, 43, 3.
 - Casinum, 9, 28.
 - Castrum novum, 36, 3.
 - Circeii, 1, 56, 6, 21, 27, 9.
 - Cora, 2, 16, 27, 9.
 - Cosa, 27, 10.
 - Cremona, 37, 46.
 - Croton, 34, 45.
 - Crustumeria, 1, 11.
 - Fidenæ, 4, 17, *et* 30.
 - Firmum, 27, 10.
 - Fregellæ, 8, 22.
 - Fregenæ, 36, 3.
 - Gravisce, 40, 29.
 - Interamna, 9, 28, 27, 9.
 - Lavici, 4, 47.
 - Liternum, 34, 45.
 - Luca, 41, 17.
 - Luceria, 9, 26, 27, 10.
 - Minturnæ, 10, 21, 36, 3.
 - Mutina, 39, 55.
 - Narnia, 10, 10, 27, 9.
 - Nepece, 6, 21, 27, 9.
 - Norba, 2, 34, 7, 42, 27, 10.
 - Ostia, 1, 33, 27, 38, 36, 3.
 - Parma, 39, 55.
 - Pisaurum, 39, 44.
 - Placentia, 27, 10, 37, 46.
 - Pometia, 2, 16.
 - Pontia, 9, 28, 27, 10.
 - Pollentia, 39, 44.
 - Pateoli, 34, 45.
 - Pyrgi, 36, 3.
 - Salernum, 34, 45.
 - Saticula, 27, 10.
 - Satricum, 6, 16, *et* 22, 7, 27.
 - Saturnia, 39, 55.
 - Setia, 6, 30, 7, 42, 27, 9.
 - Signia, 1, 56, 2, 21, 8, 3, 27, 10.
 - Sinuessa, 10, 21, 36, 3.
 - Sipontum, 34, 45, 39, 23.
 - Sora, 10, 1.
 - Spoletium, 27, 10.
 - Suessa, 9, 28, 27, 9.
- Colonia Sutrium, 27, 9.
- Tarracina, *vid.* Anxur, 36, 3.
 - Tempa, 34, 45.
 - in Thurinium agrum, 34, 53.
 - Velitræ, 2, 31, *et* 34, 6, 21, 8, 3.
 - Venusia, 27, 10.
 - Vibo, 35, 40.
 - Vitellia, 5, 29.
 - Vulturum, 34, 45.
- Coloniæ Latinæ, 34, 53.
- Coloniæ duodecim abnuunt, se milites dare posse Romanis, 27, 9. aliæ in obsequio et fide manent, 10. rebellium coloniarum poena, 29, 15.
- Coloni maritimi, sacrosancam vocationem habentes, coguntur dare milites, præter Antiates et Ostienses, 27, 38. omnes coacti in classem, 36, 3.
- Colophon, oppidum, oppugnatur ab Antiocho, 37, 26. ejus situs, *ibid.*
- Colophonis, qui in Notio habitabant, immunitas concessa, 38, 39.
- Columen, loci nomen, 3, 23.
- Columna ænea insculptum fœdus cum Latinis, 2, 33.
- Columna aurea solida in templo Junonis Lacinia, 24, 8.
- Columna rostrata in Capitolio, bello Punico priore posita ab M. Fulvio consule, ad inum fulmine discussa, 42, 20.
- Columnæ Herculis, 21, 43, 23, 5.
- Columnæ politæ albo, 40, 51.
- Combolomarus, regulus Gallorum Troc-morum, 38, 19.
- Combulteria, urbs, 23, 39, 24, 20.
- Come Macra, oppidum, 32, 13.
- Comensis ager, 33, 36.
- Cominium, a Carvilio captum, 10, 39, 40. *et* 43. diripitur et incenditur a militibus, 44.
- Cominium Ceritum, 25, 14.
- Cominius, præfectus turmae equitum, 41, 3. ejus audacia, *ibid.*
- L. Cominius, tribunus militum, 8, 30.
- Pontius Cominius, *vid.* Pontius.
- Post. Cominius, consul, 2, 18. iterum, 33.
- Comissandi mos a convivio, 40, 9.
- Comitia centuriata, 1, 60. iis creati consules, *ibid.* tribuni militum consulari potestate, 5, 52. prætor, 10, 22. proconsul, 26, 18. prodicator, 22, 8. iisdem perlatae leges 12 tabularum, 3, 34. et aliæ leges, 3, 55, 8, 12. judicium perduellionis exercita, 6, 20, 26, 3, 43, 18. bellum jussum, 31, 7.
- Comitia centuriata habita in Campo Martio, 1, 44, 6, 20, 31, 7. *vid.* Centuria.
- Comitia curiata rem militarem continent, 5, 52. *vid.* *et* 9, 38. *vid.* Curia.

- Comitia tributa, 56. iis ut crearentur magistratus plebei, lex magna contentione perlata, *ibid.* et 57. ex iis Patres submoti, 60. iis quæ plebs iusserat, populum tenent, 3, 55. 8, 12. iis senatui potestas facta pacem cum Carthaginiensibus faciendi, 30, 43. pax iussa cum Philippo, 33, 25.
- Comitia ædilibus et tribunis plebis creandis, sola per quinquennium habita, 6, 35.
- censoribus creandis, 7, 21.
 - consulibus, 1, 60. et *passim*.
 - curioni maximo creando, 27, 7.
 - decemviris creandis, 3, 33.
 - pontifici maximo creando, 25, 5.
 - prætoribus, 10, 22.
 - quæstoria, 4, 54.
 - tribunis plebei creandis, 2, 33.
 - tribunis militum consulari potestate, 4, 6.
 - tribunis militum ad legiones, 7, 5.
- Comitia vitium de cælo turbat, 40, 42.
- Comitium, 6, 15. 34, 45. Comitium tectum, 27, 36.
- Commentarium Eumenis de apparatus belli a Perseo factis, 42, 6.
- Commentarii Numæ Pompilii, editi iussu Anci Marcii, 1, 32.
- pontificum, 4, 3. 6, 1.
 - Servii Tullii, 1, 60.
- Compedes Græciæ, Demetriæ, Chalcis, Corinthus, 32, 37.
- Complega, oppidum Hispaniæ, 41, 3.
- Compsa, urbs, tradita Pœno, 23, 1. recepta a Romanis, 24, 20.
- Compsanus ager, in quo Jovis Vicilini templum, 24, 44.
- Comum, oppidum, capitur a Romanis, 33, 36.
- Conciliabula, 25, 5. 39, 14.
- Conciliabula et nundinæ, 7, 15.
- Concilium Acarnanum, 33, 16.
- Achæorum, 28, 7. 32, 20.
 - Ætolorum, 31, 29. 33, 3. Panætolicum, 31, 32. 35, 32.
 - Arcadum, 32, 5.
 - Bœotorum, 33, 2.
 - Etruscorum, 5, 17.
 - Latinorum populorum, 7, 25. 8, 3.
 - Magnetum, 35, 31.
 - Pylaicum, 31, 32.
 - Thessalorum, 36, 8. 42, 38.
- Concio apud Græcos in theatro habita, 33, 28.
- Conciones seditiosæ tribunorum plebis, 4, 35. et *alibi passim*.
- Concordiæ ædes in area Vulcani, 9, 46.
- alia in arce, 22, 33.
 - ara, 24, 22. area, 39, 56. 40, 19.
- Condylon, castellum inexpugnabile, 44, 6.
- Congentiatum, Epit. 61.
- Congii olei in vicos singulos dati, 25, 2.
- Conjurati, nondum milites, 45, 1. *vid.* et 22, 38.
- Conjuratio de regibus revocandis, 2, 3. et 4.
- in Hieronymum Syracusanum regem, *vid.* Hieronymus.
- Conjurationes, 7, 38. 33, 36. 39, 8.
- Conjuratio Acarnanum, non redituros se ex bello, nisi victores, 26, 25.
- Connubium Romulus novo populo petit, 1, 9. de Patrum et plebis connubio lex, 4, 1. 3. et 4.
- Connubia Latinis populis et commercia adempta, 8, 14.
- extra fines suos interdicta Macedonibus, 45, 29.
- Conscripti Patres unde dicti, 2, 1.
- Consentia, urbs, capitur ab Alexandro Epirensi, 8, 24. *vid.* et 23, 30. 29, 38. 30, 19.
- Consentini, populi in Bruttis, redeunt in fidem Romanorum, 25, 1.
- Consentinum agrum depopulantur Romani, 28, 11.
- Q. Considius, tribunus plebis, auctor legis agrariæ, diem dicit T. Menenio, 2, 52.
- Consualia, 1, 9.
- Consulatus ortus ex domo Junia, 2, 5.
- initus Kalendis Sextilibus, 3, 6.
 - Idibus Decembribus, 4, 37.
 - Idibus Martiis, 22, 1.
- ad Consulatum ex quæstura saltus, 32, 7. lex de ætate, ad consulatum et alios magistratus necessaria, 40, 44. lex, ne quis consulatum aliumve magistratum bis intra decem annos caperet, 7, 42. 10, 13.
- Consules primi Romæ creati, 1, 60.
- a Consulibus ad decemviros transfertur imperium, 3, 33.
- sublato decemviratu, reditur ad consules, 3, 54. et 55.
 - lex, a Canuleio lata, ut populo potestas esset, sive de plebe, sive de Patribus vellet, consules faciendi, 4, 1. sed resistentibus legi patriciis, eo decursum, ut tribuni militum pro consulibus crearentur, 6. et 7.
 - lex de consule uno plebeio perlata, 6, 35. et *seqq.*
 - primus e plebe consul L. Sextius, 6, 42. 7, 1.
- Consulem alterum ex Latio creari, petunt Latini, 8, 4. et 5. *vid.* et 23, 6.
- Consules ambo de plebe, 23, 31. *vid.* et 42, 9.
- Consules ordinarii et suffecti, 41, 22.
- primi consules omnia jura et insignia cægiæ potestatis habuere, 2, 1.

- unus tantum consul in urbe fasces habeat, *ibid.*
- lex de provocatione a consulibus ad populum, 2, 8, 3, 55, 10, 9.
- Consulibus minantur vincula tribuni plebis, ni senatui dicto audientes sint, 4, 26.
- Consules, magistratu se abdicare jussi, 5, 32, 8, 3.
- Consulis est dicere dictatorem, 4, 31, 22, 8.
- Consul sine lictoribus ad dictatorem venit, 22, 11.
- Consulis est, aut imperatoris, dedicare templum, 9, 46. *vid. et* 2, 27.
- Consules ante L. Postumium Albinum nulla in re oneri sociis aut sumtui fuerunt, 42, 1.
- Contenebra, oppidum Etruscum, vi captum a Romanis, 6, 4.
- Contrebia in Hispania, capta a Fulvio Flacco, 40, 33.
- Copais, palus, 33, 29.
- Coquus, quando primum Romæ in pretio esse cœperit, 39, 6.
- Cora, colonia, deficit ad Latinos, 2, 16. obsides dat Romanis, 22. negat consulibus pecuniam et milites, 27, 9.
- Coracesium, oppidum, ab Antiocho oppugnatur, 33, 20.
- Coranus ager, 8, 19.
- Corax, mons altissimus inter Callipolim et Naupactum, 36, 30, 37, 4.
- Corbio, Latii oppidum, capitur a Coriolano, 2, 39. expugnatur a Volscis, 3, 66.
- Corbio, in Hispania citeriore oppidum Suesetanorum, 39, 42.
- Corbis et Orsua, patruales fratres, de principatu civitatis ferro certant, 28, 21.
- Corcyra, insula et urbs, 26, 24, 31, 18, 22. *et* 44, 32, 6, 36, 26. *et* 42, 40, 42, 42, 37, 44, 1, 45, 2.
- Corcyraeis donantur lembi, de rege Gentio capti, 45, 43.
- Corinthus in Achaia, 27, 31, 31, 22. oppugnatur, 32, 23. redditur Achæis, 33, 34. *vid. et* 34, 50. diruitur, Epit. 52.
- Corinthis arx et Isthmus, 45, 28.
- Corinthiacus sinus, 26, 26.
- Corinthius ager vastatur a classe Romana, 27, 31.
- Corinthius sinus, 28, 7. *et* 8, 44, 1.
- Coriolos, oppidum, obsident et capiunt Romani, 2, 33. adimit Romanis Coriolanus, 39.
- Coriolanus, *vid.* Marcius.
- Cormasa, urbs, 38, 15.
- Cornelia gens, 35, 10, 45, 41. tribus, 38, 36.
- Cornelia venetica, suomet ipsa epoto medicamento, interit, 8, 13.
- Cornelia, nupta Graccho, 38, 57.
- Cornelius Barbatus, pontifex maximus, 9, 46.
- A. Cornelius, quæstor, diem dicit M. Volscio, 3, 24.
- A. Cornelius, pontifex maximus, 4, 27.
- A. Cornelius, tribunus militum consulari potestate, 6, 36. iterum, 42.
- A. Cornelius Arvina dictator creatur, 8, 38. prælio vincit Samnites, *ibid. et* 39. triumphat, *ibid.*
- A. Cornelius Arvina, fecialis, Sp. Postumium et T. Veturium, ceterosque sponsores pacis Caudinæ, dedit Samnitibus, 9, 10.
- A. Cornelius Cossus, tribunus militum, occidit in prælio Lartem Tolumnium, Veientium regem, 4, 19. spolia prima regis interfecti in dictatoris triumpho gerit, 20. super ea re disputatio Livii, *ibid.* consul creatur, 30. tribunus militum consulari potestate, 31. magister equitum, *ibid.*
- A. Cornelius Cossus, dictator, 6, 11. adversus Volscos proficiscitur, 12. eosque vincit, 13. M. Manlium, seditionem molientem, in carcerem mittit, 16. triumphat, *ibid.*
- A. Cornelius Cossus, magister equitum, 7, 19. iterum, 26. creatur consul, 28. in Samnium proficiscitur, 32. ejus periculum, 34. vincit Samnites, 36. triumphat, 38. primus arma Samnio intulit, 10, 31.
- A. Cornelius Mammula, proprætor in Sardinia, 23, 21. vovit ver sacrum, 33, 44.
- A. Cornelius Mammula, prætor, 35, 24. sortitur provinciam Bruttios, 26, 2. proprætor, 37, 2. *et* 4.
- C. Cornelius, tribunus militum consulari potestate, 6, 5.
- C. Cornelius Lentulus, 32, 2.
- C. Cornelius Cethegus, proconsul, vincit Hispanos, 31, 49. absens creatur ædilis curulis, 50. magno apparatu facit ludos Romanos, 32, 7. creatur consul, 27. proficiscitur in Galliam, 29. vincit Insubres, 30. ædem vovit Sospitæ Junoni, *ibid.* triumphat, 33, 23. Amilcar ante ejus currum tractus, *ibid.* censor creatur, 34, 44. ludis Romanis, loca senatoria secernit a populo, *ibid.* lustrum condit, 35, 9.
- C. Cornelius Cethegus, legatus in Africam, 34, 62.
- Cn. Cornelius Blasio, prætor, 34, 42. sortitur Siciliam, 43.

- Cn. Cornelius Cossus, tribunus militum, consulari potestate, 4, 49. iterum, 61.
- Cn. Cornelius Cossus, consul, 4, 54. tribunus militum consulari potestate, 58. iterum, 5, 10. Capenatem agrum vastat, 12. frater P. Licinii Calvi, *ibid.*
- Cn. Cornelius Dolabella rex sacrorum inauguratur, 27, 36. ejus mors, 40, 42.
- Cn. Cornelius Lentulus, tribunus militum, 22, 49. quaestor, æquo fere Marte pugnat cum Annibale, 25, 19. ædilis curulis, 29, 11. creatur consul, 30, 40. abit Africam provinciam, *ibid.* eo consule, pax cum Carthaginiensibus facta, 44. ei proconsuli imperium in Hispania esse plebs jubet, 31, 50. ex senatusconsulto ovans urbem ingreditur, 33, 27.
- Cn. Cornelius Merenda creatur prætor, 34, 42. sortitur Sardiniam, 43.
- Cn. Cornelius Merula, legatus in decem ad res Asiæ componendas, 37, 55.
- Cn. Cornelius Scipio Calvus, consul, cum classe et exercitu, adversus Asdrubalem mittitur in Hispaniam, 21, 32. ibi prospere rem gerit, 60, *et* 61. *vid. et* 22, 19—21. fratre adjuncto, communi deinde cum eo simul animo consilioque bellum administrat, 22. utriusque res gestæ, 23, 26—29. 48. *et* 49. 24, 41. 42. 48. *et* 49. cum tertia parte veteris exercitus Cn. Scipio, Celtiberis adjunctis, cum Asdrubale Barcino bellum gerit, 25, 32. cum deserunt Celtiberi, 33. recedit, 35. tumulum occupat, 36. cum aggreduuntur Pœni, *ibid.* occiditur, ejusque exercitus cæditur, *ibid.* de ejus morte variae auctorum sententiæ, *ibid.* ex ejus morte luctus Romæ et in Hispania. *ibid.*
- Cn. Cornelius Scipio, pontifex, 82, 7.
- Cn. Cornelius Scipio, prætor, sortitur Galliam, 41, 8.
- Cn. *sive* L. Cornelius Scipio, Africani filius, vix præturam, ope Cicereii competitoris, assecutus, sortitur jurisdictionem inter peregrinos, 41, 26. senatu ejicitur a censoribus, 32.
- Cn. Cornelius Scipio Hispallus, prætor, sortitur jurisdictionem inter peregrinos, 40, 44. consul, 41, 18. in magistratu moritur, 20.
- L. Cornelius Caudinus, ædilis curulis, 27, 21.
- L. Cornelius Dolabella, duumvir navalis, 40, 42. *vid. et* 41, 5. contentio ejus cum pontifice maximo, 40, 42.
- L. Cornelius Lentulus, consul, Samnitibus, si qua se moverent, oppositus, 8, 22. dicit comitiorum causa dictatorem in castris, 23. suadet ad Caudium, ut a Pontio dictæ leges accipiantur, 9, 4.
- L. Cornelius Lentulus, pontifex maximus, populum consulendum censet de vere sacro, 22, 10. moritur, 25, 2.
- L. Cornelius Lentulus, decemvir sacrorum creatur, 25, 2. prætor sortitur Sardiniam, 41. legatus, 27, 14. moritur, 42, 10.
- L. Cornelius Lentulus, Scipionis in Hispania successor, 23, 38. ejus res gestæ, 29, 2. *et* 3. ædilis curulis absens creatur, absens gerit honorem, 29, 11. ei prorogatur imperium in Hispania, 13. ex Hispania redux, petit triumphum, 31, 20. ex senatusconsulto ovans urbem ingreditur, *ibid.* creatur consul, 49. *vid. et* 32, 7, 8. *et* 9.
- L. Cornelius Lentulus Romam mittitur, nuncius victoriæ de Perseo, 44, 45. 45, 1.
- L. Cornelius Maluginensis, consul, 8, 22. ejus res gestæ, *ibid. et* 23, 24. tuetur causam decemvirosum, in quibus frater ipsi erat, 40.
- L. Cornelius Merula, prætor, 32, 7. sortitur jurisdictionem urbanam, 8, 26. triumvir coloniæ deducendæ, 34, 45. consul, 54. inducit exercitum in Boiorum agrum, 35, 4. eos vincit prælio, 5. postulat supplicationem et triumphum, 8. nihil impetrat, *ibid.*
- L. Cornelius Scipio, interrex, 7, 21. consul, 23.
- L. Cornelius Scipio, consul, et ejus res gestæ, 10, 11. *vid. et* 25, 26.
- L. Cornelius Scipio, frater P. Cornelii Scipionis, oppugnat et capit opulentissimam urbem Oringin, 28, 3. nuncius receptæ Hispaniæ Romam a fratre mittitur, 4. *et* 17. *vid. et* 30, 38. creatur prætor, 34, 54. sortitur Siciliam, 55. consul, 36, 45. ei Græcia decreta, 37, 1. paludatus ab urbe proficiscitur, 4. ei nominantur ad quinque millia voluntariorum, *ibid.* accipit exercitum M. Acilii Glabronis, 7. ei, per Macedoniam et Thraciam eunti, omnia parat Philippus, *ibid.* trajicit Hellespontum, 33. sacrificat Ilii Minervæ, 37. pergit ad Antiochum, 38. ejus acies, 39. fundit et fugat Antiochum, 43. capit ejus castra, *ibid.* pacem dat Antiocho, 45. vult se appellari Asiaticum, 58. triumphat, 59.

- dissuadet legem de pecunia regis Antiochi, 38, 54. damnatur peculatus, 55. ejus statua extra portam Capenam, 56. jubetur in carcerem duci, 58. defenditur a Nasica, *ibid.* liberatur a Graccho, 60.
- petit censuram, 39, 40. ei ademptus equus, 44.
- L. Cornelius Scipio, Africani filius, *vid. supra Cn. sive L. Cornelius Scipio.*
- L. Cornelius Scipio, quaestor, obviam mittitur Prusiae, 45, 44.
- M. Cornelius Cethegus, in L. Cornelii Lentuli pontificis maximi locum, pontifex creatur, 25, 2. habet comitia pontifici maximo creando, 5. praetor, sortitur Apuliam, 41. Siciliae res administrat, 26, 21. censor creatur, quum nondum consul fuisset, 27, 11. lustrum condit, 36. creatur consul, 29, 11. ei Etruria provincia obvenit, 13. continet Etruriam in officio, 36. proconsul Magonem vincit, 30, 18. moritur, 83, 42.
- M. Cornelius C. F. C. N. Cethegus, legatus, 43, 1. triumvir colonis Aquileiam deducendis, 19.
- M. Cornelius Cossus consul creatur, 4, 51.
- M. Cornelius Maluginensis, decemvir, 3, 35. 40. *et* 41.
- M. Cornelius Maluginensis, consul, 4, 21.
- M. Cornelius Maluginensis, suffectus in locum demortui censoris, 5, 31. *vid. et* 9, 34. tribunus militum consulari potestate, 6, 36. iterum, 42.
- M. Cornelius Scipio Maluginensis creatur praetor, 41, 18. sortitus Hispaniam ulteriorem, provinciam ejurat, 19. notatur a censoribus, 32.
- M. Cornelius Mammula, legatus, 42, 6.
- P. Cornelius, tribunus militum consulari potestate, 6, 1. iterum, 11.
- P. Cornelius, oraë maritimæ praefectus, 9, 38.
- P. Cornelius Arvina consul creatur, 9, 42. censor, lustrum condit, 10, 47.
- P. Cornelius Asina, *vid. P. Cornelius Scipio Asina.*
- P. Cornelius Blasio, legatus, 43, 7. *vid. et* 45, 13.
- P. Cornelius Calussa, pontifex maximus creatus, quum sella curuli nondum sedisset, 25, 5.
- P. Cornelius Caudinus, 26, 48.
- P. Cornelius Cethegus aëdilis curulis, 39, 7. creatur praetor, 32. utramque in urbe jurisdictionem habet, 38. *et* 39. creatur consul, et Ligures provinciam sortitur, 40, 18. exercitum in Ligures Apuanos inducit, 37. nullo bello gesto triumphat, 38. decemvir agro dividundo, 42, 4.
- P. Cornelius Cossus, tribunus militum consulari potestate, 4, 49. iterum, 56. dictator, 57. vincit Volscos, castellumque ad lacum Fucinum expugnat, *ibid.* abdicat se magistratu, *ibid.* tertium tribunus militum consulari potestate, 58.
- P. Cornelius Cossus, tribunus militum consulari potestate, 5, 24. depopulatur Faliscum agrum, *ibid.*
- P. Cornelius Lentulus, praetor, 24, 9. Siciliam sortitur, 10. *et* 25, 6.
- P. Cornelius Lentulus praetor creatur, 29, 38. sortitur Sardiniam, 30, 1. inde naves cum comaeatu transmittit in Africam, 23. *et* 36.
- P. Cornelius Lentulus, legatus in Græciam, 42, 37. *et* 47.
- P. Cornelius Lentulus, illustris juvenis, cum P. Licinio consule, tribunus militum, in Macedoniam proficiscitur, 42, 49. aëdilis curulis, 44, 18. legatus a Paulo Emilio ad Persea, 45, 4.
- P. Cornelius Maluginensis, tribunus militum consulari potestate, 4, 61. 5, 16.
- P. Cornelius Mammula, praetor, sortitur Siciliam, 40, 35.
- P. Cornelius Merenda, candidatus consulatus, 22, 35.
- P. Cornelius Rufinus, dictator vitio creatus, abdicat se magistratu, 8, 17.
- P. Cornelius Scapula consul creatur, 8, 22.
- P. Cornelius Scipio a dictatore Camillo magister equitum dicitur, 5, 19. tribunus militum consulari potestate creatur, 24. interrex creatur, 31. interrex iterum, 6, 1.
- P. Cornelius Scipio, primus aëdilis curulis, 7, 1. magister equitum, 24.
- P. Cornelius Scipio dictator, 9, 44.
- P. Cornelius Scipio Asina, interrex, 22, 34. omnes duces exercitusque tota ex Italia ad urbis praesidium revocandos censet, 26, 8.
- P. Cornelius Scipio, consul, 21, 6. venit Massiliam, 26. cum Annibale congredi in Gallia cupiens, cum assequi non potest, 32. repetit Genuam, *ibid.* festinat ad Padum, 39. movet castra ad Ticinum amnem, *ibid.* ejus ad milites adhortatio, 40. vulneratur in pugna equestri ad Ticinum, 46. recedit ultra Padum, 47. eum sequitur Annibal, *ibid.* recedit ad Trebiam, 48. dissentit a collega, pugnare cupiente, 52. *et* 53.
- classe advehitur in Hispaniam, 22, 22. fratri conjungitur, *ibid. vid. Cn. Cornelius Scipio Calvus.*
- duas partes exercitus adversus Ma-

- gonem ducit, 25, 32. lancea trajectur pugnans, 34. ejus mors non magis Romæ, quam in Hispania, defleta, 36.
- P. Cornelius P. F. Scipio patrem in pugna ad Ticinum præsentî periculo eripit, 21, 46. in pugna ad Cannas tribunus militum de legione secunda, 22, 53. conjurationem aliquot nobilium adolescentium de deserenda Italia disturbat, *ibid.*
- ante annos fit ædilis curulis, 25, 2.
- quatuor et viginti annos natus, creatur a populo proconsul in Hispaniam, 26, 18. ejus artes ad paranda sibi multitudinis obsequia, 19. milites adhortatur, 41. uno die Carthaginem novam capit, 42—46. bene habet obsides Hispanos, 49. sponsam Allucii servat pudice, sponsoque reddit, 50.
- res egregie gerit in Hispania, 27, 17. et 18. regium nomen, sibi ab Hispanis delatum abnuat, 19.
- novæ ejus in Hispania victoriæ, 28, 1—4. et 12—16. pellit Hispania Carthaginienses, *ibid.* ad Syphacem cum quinquere milibus duabus traiecit, 17. eodem lecto apud Syphacem cum Asdrubale accumbens cœnat, 18. Asdrubalis de eo judicium, *ibid.* fœdere cum Syphace icto, redit in Hispaniam, *ibid.* sumit pœnas de Illiturgitanis, Castulonensibus, Astapensibus, 19—23. dum gravi morbo implicitus decumbit, seditio in castris ad Sucronem oritur, quam sanguine triginta quinque maxime noxiorum expiat, et placat, 24—29. Mandonium et Indibilem rebellantes vincit, 32—34. Masinissam, secum congressum, sibi et populo Romano conciliat, 35. Romam redit, et, tentata magis spe triumphi, quam petita pertinaciter, consul creatur, 38. Africa ei provincia destinatur, *ibid.* super ea re ejus et Fabii contrariæ orationes, 40—44. in Siciliam proficiscitur, 46.
- trecentos juvenes Romanos deligit, quos Siculorum totidem armis et equis ornat, 29, 1. res Siciliæ componit, *ibid.* Locros advehitur, atque ibi Q. Pleminium legatum relinquit, 7. et 8. hinc crimina in Scipionem, 19. rebus, non verbis, se purgat, 22. profectio ejus in Africam, 24—27. ejus res gestæ, 28. 29. et 33—35.
- victoriæ de Syphace et Asdrubale, 30, 3—9. oratio ejus ad Masinissam de Sophonisba, 14. cum Annibale in colloquium congregitur, 29—31. vincit Annibalem, 32—35. Carthaginem petit, 36. ad eum legati Carthaginienses, *ibid.* conditiones pacis a Scipione dictæ, 37. jubetur a populo pacem dare Carthaginiensibus, 43. cur non exitio Carthaginis bellum finierit, 44. Romam redit, triumphat, et Africani cognomen adsciscit, 45.
- creatur censor, 32, 7.
- parum ex dignitate populi Romani esse ducit, Annibalem pervicaci odio persequi, 33, 47.
- consul iterum, 34, 42. princeps senatus lectus, 44. legatus mittitur in Africam, 62.
- ejus cum Annibale colloquium, 35, 14.
- se legatum cum fratre in Græciam iturum pollicetur, 37, 1. forniciem in Capitolio, cum signis septem auratis, duobus equis et marmorea duo labra ante forniciem, ponit, 3. ejus ad Prusiam, Bithyniæ regem, literæ, quibus eum ad concilia pacis revocat, 25. P. Cornelius Scipio, quia Salius erat, disjunctus ab exercitu, 33. ejus filius apud Antiochum captivus, 34. Africani animum tentat legatus Antiochi, 36. responsum egregium Africani, *ibid.* ejus filium remittit Antiochus 37. respondet legatis Antiochi, iisque præscribit conditiones pacis, 45.
- princeps in senatu tertium legitur, 38, 28. accusatur a tribunis plebis, 50. se defendit sola commemoratione rerum gestarum, *ibid.* populum ab tribunis abducit secum in Capitolium, ad gratias Diis agendas pro egregie a se gesta republica, 51. in Literninum concedit, 52. citatus absens, non adest, *ibid.* Gracchi, tribuni plebis, decretum in gratiam Scipionis, *ibid.* Africani laudes, 53. mors, 54. de eo obscura historia, 56. ejus statua extra portam Capenam, *ibid.*
- quo anno mortuus? 39, 52.
- P. Cornelius Scipio, filius Africani, augur cooptatur in locum Albini, 40, 42.
- P. Cornelius Scipio Africanus, filius naturalis L. Paulli, adoptione prioris Africani nepos, septimum decimum annum agens, in pugna, qua Perseus victus est, effuse sequitur hostes, 44, 44.
- tribunus militum provocatorem barbarum occidit, Epit. 48. Cos. Epit. 50. triumphat de Carthagine, Epit. 52. mortuus in cubiculo inventus, Epit. 59.
- P. Cornelius Cn. F. Scipio, adolescens, nondum quæstorius, Romæ judicatur vir bonorum optimus, 29, 14. obviam it Matri Deûm cum matronis, *ibid.* ad supplendum Venusinis colonorum numerum, triumvir creatur, 31, 49. ædilis curulis, 33, 25. prætor, 34, 42. sortitur Hispaniam ulteriorem, 43. in

- Hispania multa secunda præliafacit, 35, 1. propretor, vincit Lusitanos, *ibid.* petens consulatum. repulsam patitur, 10. consul creatur, 24. perfert rogationem de indicendo regi Antiocho bello, 36, 1. sortitur Italiam provinciam, 2. proficiscitur in Boios, 37. cædit Boios, 38. se dedunt Boii, *ibid.* Boios agri parte fere dimidia mulctat, 39. triumphat de Boiis, 40. defendit L. Scipionem, 38, 58. petit censuram, 39, 40. triumvir Aquileiæ coloniae deducendæ, 55, 40, 34. nominatur patronus ab Hispanis ceterioribus, 43, 2.
- P. Cornelius Scipio Nasica præsidium Macedonum ad Pythium iugo dejicit, 44, 35. ejus cum L. Emilio Paulo colloquium, 36. mittitur Amphipolim, 46. Dalmatas domat, Epit. 48.
- P. Cornelius Sisenna, creatus prætor, sortitur jurisdictionem urbanam, 39, 45.
- P. Cornelius Sulla, prætor, 25, 2. sortitur jurisdictionem urbanam et peregrinam, 3. ludos Apollinares primus facit, 12. *vid.* et 15, 19, 22. et 41.
- P. Cornelius Sulla, prætor, 39, 6. sortitur Siciliam, 8.
- Ser. Cornelius, consul, 2, 41.
- Ser. Cornelius, flamen Quirinalis, pestilentia mortuus, 3, 32.
- Ser. Cornelius, consul, 10, 1.
- Ser. Cornelius, tribunus militum, 29, 2.
- Ser. Cornelius Lentulus, ædilis curulis, 28, 10.
- Ser. Cornelius Lentulus, legatus, 42, 37. prætor, 43, 13. sortitur Siciliam, 17.
- Ser. Cornelius Maluginensis tribunus militum consulari potestate, 5, 36. iterum, 6, 6. tertium, 18. quartum, 22. quintum, 27. sextum, 36. septimum, 38.
- Ser. Cornelius Maluginensis, magister equitum, 7, 9.
- Ser. Cornelius Sulla, prætor, sortitur Sardiniam, 41, 22. legatus in Macedoniam, 45, 17.
- Cornicen, *vid.* Æbutius, et Oppius.
- Cornicines et tibicines in centurias distributi a Servio, 1, 43.
- Corniculana captiva, qua natus Servius Tullius, 1, 39, 4, 3.
- Corniculis donati equites, 10, 44.
- Corniculum, oppidum, a Tarquinio Prisco captum, 1, 38.
- Q. Cornificius, Epit. 123.
- Cornus urbs, Sardiniae caput, a T. Manlio occupatur, 23, 40.
- Corolamus, regulus Boiorum, cædit Romanos, 33, 36.
- Coronæ aureæ Jovi in Capitolium missæ, 2, 22, 3, 57. *vid.* et 4, 20, 7, 38, 32, 27, 36, 35, 38, 14, 43, 6, 44, 14, 45, 25. Coronis aureis donati milites, 7, 10, 26. et 37, 10, 44.
- Coronæ aureæ præferuntur in triumpho, 34, 52, 37, 58. et 59, 39, 5, 7, 29. et 42, 40, 16, 34. et 43, 45, 39.
- gestatæ a triumphantibus, 30, 15.
- in Coronam auream quindecim talenta oblata, 38, 14.
- Corona laurea, gestata sacrificantibus, 23, 11, 27, 37.
- civica, 6, 20, 10, 46.
- graminea obsidionalis, 7, 37.
- muralis, 6, 20, 10, 46.
- vallaris, 10, 46.
- Corona urbem oppugnare, aut capere, 7, 27, 23, 18, 43, 18.
- sub Corona venire, 2, 17, 4, 34, 9, 42.
- Coronatus populus ludos spectat, 10, 47, 25, 12.
- Coronatus ad omnia pulvinaria supplicat, 34, 55, 36, 37, 40, 37.
- Coronea, oppidum, 33, 29.
- Coronei, 42, 44. et 63. vexant Thebanos, 67. a Crasso consule crudeliter vexati, a senatu in integrum restituntur, 43, 4.
- Coroneum, vel Coronensem agrum depopulantur Romani, 36, 20.
- Corone, urbs, 39, 49.
- Corporibus humanis vesci Annibal docuit milites suos, 23, 5.
- Corragum, castellum, capitur, 31, 27.
- Corragus Macedo, 38, 13.
- Corragus, Eumenis præfectus, 42, 67.
- Corribilo, nobilis regulus Hispanus, vivus capitur, 35, 22.
- Corsica, insula, 22, 31, 30, 39.
- Corsi deficiunt, 40, 19. cædunturab M. Pinario, prætore, 34. dant obsides, *ibid.* vincuntur a C. Cicereio, prætore, 42, 7. iis pax data, et exacta cæræ ducena millia pondo, *ibid.* de iis triumphat in monte Albano C. Cicereius, 21.
- Cortona, urbs Etruriæ, 9, 37. *vid.* et 22, 4.
- Cortuosa, oppidum Etruscum, vi captum a Romanis, 6, 4.
- Corvus in M. Valerii, tribuni militum, singulari certamine cum Gallo pugnantis, consedit galea, 7, 26.
- Corvus nidum facit in æde Sospitæ Junonis, *vid.* Prodigium.
- Corvus, vel Corvinus, *vid.* M. Valerius.
- Corycus, urbs Ciliciæ, 33, 20.
- Corycus, portus Ioniæ, 36, 43, 37, 8.
- Corycum, promontorium, 37, 12. et 13.
- Corylenus, oppidum, 37, 21.
- Cos, ab Accio Naviq augure novacula discissa, 1, 36.

- Cosani, ob servatam fidem a Romanis laudati, 27, 10. petunt ut colonorum numerus cogatur, 32, 2. frustra, *ibid.*
 Cosa colonia aucta, 33, 24.
 Cosanus portus, 22, 11. 30, 39.
 Cosconius Samnites vincit, Epit. 75.
 M. Cosconius, tribunus militum, cadit in prælio cum Magone Pæno, 30, 18.
 Cossura, Epit. 89.
 Costocus fugit cum Perseo, 44, 42.
 Cotta, *vid.* Aurelius.
 Cotto, nobilis Bastarna, 40, 57.
 Cotton, urbs, oppugnatur, 37, 21.
 Cotys, Seuthæ filius, Odrysarum rex favet Perseo, 42, 29. 51. 57. *et* 67.
 Thrax genere solo, non moribus, 43, 4. *vid.* Bitis.
 Cous, civitas, 37, 16.
 Cranii Cephallenæ populi, 38, 28.
 Cranon, urbs Thessaliæ, 36, 10. 42, 64. *et* 65.
 Cranonius ager, 42, 64.
 Crassus, *vid.* Licinius, *et* Papirius.
 M. Crassus bellum adversus Spartacum gerit, Epit. 97. occiditur, Epit. 106.
 sub Crate necari, 1, 51. 4, 50.
 Cratera aurea donum Apollini Delphos portata, 5, 25. *et* 28.
 Craterus, 35, 26.
 Creditori ne debitoris corpus obnoxium esset, lege cautum, 8, 28. *vid.* *Æs* alienum, *et* Nexi.
 Cremaste Larissa, 31, 46.
 Cremera, fluvius, 2, 49.
 Cremona colonia deducta, atque inde Gallorum iræ, 21, 25.
 Cremonam obsident Galli, 31, 10. ad Cremonam a L. Furio vincuntur Galli, 21. Cremonæ quod bello dirutum fuerat, restituit L. Valerius Flaccus, consul, 34, 22.
 Cremonensium fides in Romanos, 27, 10. legati queruntur, agrum suum ab accolis Gallis incursari, ac vastari, 28, 11. queruntur inopiam colonorum, 37, 46.
 Cremonensis cohors, 44, 40.
 Cremonis jugum, 21, 38.
 Crene, oppidum, 37, 21.
 Crepitus aeris ad territandos hostes, 26, 5. in defectu lunæ, *ibid.*
 Creta pluit, *vid.* Prodigium.
 Creta, insula, 34, 27. 37, 60.
 Cretenses, 24, 30. 35, 28. *et* 29. 37, 39. *et* 40. pediti Romano parum metuendi, 31, 39. captivos Romanos a Cretensibus frustra repetit Q. Fabius Labeo, 37, 60. eorum dissidia, 41, 30. legatos Romam mittunt, pollicentes sagittarios, 48, 9.
 Cretenses sagittarii, 37, 41. 38, 21. 42, 35. 43, 9.
 Creüsa, mater Ascanii, 1, 3.
 Creüsa, Thespiensium emporium, 36, 21. 42, 56. 44, 1.
 Crinibus matres stratiæ templa verrunt, 3, 7. 26, 9.
 Crispinus, *vid.* Quintius.
 Cristæ, 10, 39.
 Cristæ elephantorum, 37, 40.
 Cristatæ galeæ, 9, 40. 10, 38.
 Crito Berræus, legatus Philippi ad Annibalem, 23, 39.
 Critolaus Achæorum dux, Epit. 52.
 Crixo servorum dux, Epit. 95.
 Croton, urbs Græcia, 1, 18. capitur, exceptu arce, a Bruttis, 23, 30. *vid.* *et* 24, 2. *et* 3. 29, 86. Crotonem colonia civium Romanorum deducta, 34, 45.
 Crotonienses deficiunt ad Pænos post cladem ad Cannas, 22, 61. abeunt locros, 24, 3.
 Crotoniensis ager, 29, 36. 30, 19.
 Crustumium colonia deducta a Romulo, 1, 11. a Tarquinio Prisco capitur, 38.
 Crustumina tribus, 42, 34.
 Crustumini, populi, ad videndam Romam proficiscuntur, 1, 9. bellum parant ob raptum filiarum, 10. vincuntur, 11.
 Crustumini montibus Allia fluvius defluit, 5, 37.
 Crustuminus ager, 41, 13.
 Cruci adfigunt transfugas suos Romanis, 30, 43. et servos principes conjunctionis, 33, 36.
 Cuballum, Gallogræciæ castellum, 88, 18.
 Cultus amœnior in femina suspectus, 4, 44.
 Cumæ, 2, 9. 4, 44. 9, 19. 23, 36. 41, 20. Cumas missi ad frumentum comparandum, 2, 9. *et* 34. Cumis moritur Tarquinius, 21. Cumæ capiuntur a Campanis, 4, 44. Cumas it obsessum Annibal, 23, 36. defenduntur a Graccho, *ibid.* a Cumis recedit Annibal, 37.
 Cumanis civitas sine suffragio data, 8, 14. Cumani unde originem trahant? 22. principes, 23, 31. in Cumanos Campanorum molitiones, 35, 7. Cumanis permissum publice Latine loqui, eorumque præconibus jus datum vendendi Latine, 40, 42.
 Cumanæ cohortes, 2, 14.
 Cumanæ aquæ, 41, 20.
 Cumanus ager vastatur ab Annibale, 24, 13.
 Cuneus, 8, 10. 22, 47. Cuneus Macedonum, phalanx, 32, 17.
 Cuneo pugnant Hispani, 39, 31.
 Cuniculi in obsidione, 4, 22. 5, 19. *et*

21. 23, 18. 36, 25. cuniculis deprehensis quomodo resistatur, 38, 7.
 Cupressæ simulacra Junonis, 27, 37.
 P. Curatius, tribunus plebis, accusat duos tribunos militum, 5, 11.
 Curia, pars populi. In Curias triginta populus a Romulo divisus, 1, 13.
 Curia Faucia, 9, 38. Curiata comitia, 5, 52. 6, 41. Curiata lex, 5, 46. 9, 38.
 Curia, locus in quo senatus habetur.
 Curia Hostilia, 1, 30. 5, 55. 22, 55.
 Curiatii, ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti, 1, 30.
 Curiatorum et Horatorum, trigeminorum fratrum, certamen, 1, 24. *et* 25. sepulchra Horatorum et Curiatorum, *ibid.* Curiatorum spolia fixa et loco, qui Pila Horatia appellatur, 26.
 P. Curiatius, consul, 3, 32. decemvir legibus scribendis, 33.
 Curio maximus, 3, 7. 27, 8. primus ex plebe maximus Curio, C. Mamilius Vitulus, *ibid.*
 Curio, *vid.* Scribonius.
 C. Curio procos. Dardanos domat, Epit. 95.
 C. Curio legatus Cæsaris, a Juba cæsus, Epit. 110.
 M'. Curius, tribunus plebis, 32, 7.
 Currus. Ante currum triumphantis captivi ducti, 6, 4. *vid.* Triumphus.
 C. Curtius, consul, 4, 1. capit parum recte tabernaculum, 7.
 M. Curtius, juvenis bello egregius, equo insidens, armatus se in voraginem immittit, 7, 6.
 Mett. Curtius, *vid.* Mettius.
 Curtius lacus, 1, 13. 7, 6.
 Curulis magistratus, 5, 41. *vid.* et Magistratus.
 Curulis sella, 1, 8.
 Curules magistratus creari, toto quinquennio non patiuntur, tribuni plebis, 6, 35.
 Curules magistratus duos simul unus nec capere potest, nec gerere, 39, 39.
 Curules equi, 24, 18.
 Cusibi, oppidum Hispaniæ, 35, 22.
 Cutiliæ, 26, 11.
 Cutina, oppidum Vestinorum, capitur a Romanis, 8, 29.
 Cyatidem, arcem Samæorum, occupant Romani, 38, 29.
 Cybiosactes, *vid.* Seleucus.
 Cyclades, insulæ, 34, 26. 36, 43. 44, 28. *et* 29. regio inter Cycladas est ventosissima, fretis alias majoribus, alias minoribus divisa, 36, 43.
 Cycliadas, prætor Achæorum, 27, 31. Philippi postulationem eludit, 31, 25, trahens res ad Philippum, expellitur 31, 19. apud Philippum exsul, 32.
 Cydas, dux Gortyniorum Cretensium, jungit se Quintio, 33, 3.
 Cydas Cretensis, ex intimis Eumenis, 44, 24. per eum tractatæ inter Eumenem et Persea conditiones amicitia, 13.
 Cydoniata adversus Gortynios et Gnosios bellum gerunt, 37, 60. *vid.* et Epit. 98.
 Cylarabis, gymnasium trecentos passus ab Argis, 34, 26.
 Cyllene, 27, 32.
 Cyme, urbs, deficit ad Seleucum, 37, 11.
 Cymæi, 38, 39.
 Cymines oppidi potiuntur Ætoli, 32, 13.
 Cynosarges, templum Herculis, incenditur a Philippo, 31, 24.
 Cynoscephalæ, tumuli, 33, 7. ibi magna pugna vincitur Philippus, 7—10. *vid.* *et* 16. *et* 36, 8.
 Cynus, emporium Opuntiorum, 28, 6.
 Cypæra, urbs, capitur ab Antiocho, 36, 10.
 Cyphara, 32, 13.
 Cyprius vicus Romæ, 1, 47.
 Cyprus, insula, 33, 41. Cyprum classe missa, Antiochus ea sibi cedi postulat, 45, 11. *vid.* et Epit. 59. 104.
 Cypsela, castellum, occupat Philippus, 31, 16. *vid.* *et* 38, 40.
 Cyrenæ, urbs, 23, 10.
 Cyretia, urbs in Thessalia, capitur a Romanis, 31, 41. *vid.* *et* 86, 10. *et* 13. *et* 42, 53.
 Cyrtæi funditores, 37, 40.
 Cyrtii, 42, 58.
 Cyrus, rex Persarum, 9, 17.
 Cyssus, portus Erythræorum, 36, 43.
 Cythnus, insula, 31, 15. *et* 45.
 Cyzicus, urbs, 41, 25. Epit. 95.

D.

- Dædala, castellum, 37, 22.
 Dahæ, populi, 35, 48.
 Dahæ, equites sagittarii, 37, 38. *et* 40.
 Dalmatæ pop. Epit. 47. 62. 131. 132. 139.
 Dalmaticus, *vid.* L. Cæcilius Metellus.
 Damarata, Damaratus, *vid.* Demarata, Demaratus.
 Damasippus, *vid.* L. Junius Brutus.
 L. Damasippus, prætor, nobilitatem trucidat, Epit. 86.
 Damippus Lacedæmonius, missus ab Syracusanis ad Philippum regem, 25, 23. capitur a Romanis, *ibid.* eum redimere studet Epicydes, *ibid.*

- Damiurgi, *sive* Demiurgi, Achæorum magistratus, 32, 22. *vid. et* 38, 30.
- Damius, præfectus classis Eumenis, 44, 28.
- Damocles, Argivus adolescens, in libertatem Argos vindicare volens, occiditur, 34, 25.
- Damocritus, prætor Ætolorum, Philippo adversus Romanos favet, 31, 32. legatus mittitur ab Ætoliis ad Nabin, ut cum concitet ad bellum Romanum, 35, 12. ejus ad T. Quintium superbum responsum, 33. virus traditur Romanis, 36, 24. conjicitur in Lautumias, 37, 3. se transfigit gladio, 46.
- Damoteles, legatus Ætolorum, 38, 8.
- Dantheletas depopulantur Macedones, 39, 53. 40, 22.
- Daoreis, populis Illyrici, immunitas data, 45, 26.
- Daphne, 33, 49.
- Darda, Epirotarum prætor, 29, 12.
- Dardanum, urbs Asiæ, 37, 9. 37. donatur libertate, 38, 39.
- Dardani, 26, 25. 40, 30. populantur Macedoniam, 27, 33. iis infert bellum Philippus, 28, 8. pollicentur Romanis auxilia adversus Philippum, 31, 28. male mulctantur, 43. pugnant et cedunt confertim, *ibid.* caduntur a Philippo, 33, 19. gens infestissima Macedoniæ, 40, 57. bellum eos inter et Bastarnas, 41, 23.
- Darius, rex Persarum, mulierum ac spadonum agmen trahens, præda verius, quam hostis, 9, 17.
- Darsa, urbs, 38, 15.
- Dasius Altinius Arpinus, proditor, vincitur a Romanis, 24, 45. ejus familia comburitur ab Annibale. *ibid.*
- Dasius Brundisius prodit Annibali Clastidium vicum, 21, 48.
- Dasius, Salapiæ princeps, favet Annibali, 26, 38. eum de proditione appellat Blasius, *ibid.*
- Dassarenses, populi, 45, 26. *ibidem, ut videtur, cum Dassaretiis, qui mox sequuntur.*
- Dassaretii, populi, 27, 32. eorum fines populatur P. Sulpicius, 31, 33. Dassaretiorum Pirustis immunitas data, 45, 26.
- Dassaretiorum vici, 27, 32. castella, 42, 36.
- Daulis, urbs, 32, 18.
- Debitoris corpus ne obnoxium esset creditori, lege cautum, 8, 28. *vid. Æs alienum, et Nexi.*
- Deceates, Liguriæ populi, 47, 29. victi, se fidei permittunt Romanorum, 31.
- Decembris Idibus consulatus initus, 4, 37. et census habitus, 44, 16.
- Decemviri legibus scribendis sine provocatione creati, 3, 32.
- decem tabulas legum ferunt, 3, 34.
- novi creantur, 3, 35. horum impotentia et crudelitas, 36. et 37. alterum annum privati imperium retinent, 38.
- senatum per præconem in curiam vocant, *ibid.*
- delectum habent, 3, 41.
- coguntur se magistratu abdicare, 3, 54.
- Claudio et Oppio in carcere mortuis, ceteri in exilium mittuntur, eorumque bona publicantur, 3, 58.
- Decemviri sacrorum, partim ex plebe, partim ex patriciis, 6, 37. et 42.
- inspiciunt libros Sibyllinos, 7, 27.
- 21, 62. 22, 1. 36. et 57. 25, 12. 31, 12. 34, 55. 35, 9. 41, 26.
- majoribus hostiis sacrificant, 22, 1.
- Græco ritu sacra faciunt, 25, 12.
- supplicationem indicunt, 40, 37.
- coronati laurea prætextatique, sequuntur Virgines in sacrificio Junonis, 27, 37.
- verba præeunt in voto concipiendo, 41, 26.
- Decemviri agris inter veteranos milites dividendis creati, 31, 4.
- Decemviris qui nocuisset, ejus caput Jovi sacrum, 3, 55.
- Decidius Saxa, Epit. 127.
- Decima prædæ, *vid. Præda.*
- C. Decimius Flavius, tribunus militum, 27, 14. ejus insigne factum, *ibid.*
- C. Decimius Flavius, prætor creatur, 39, 32. sortitur jurisdictionem urbanam, 38. moritur, 39.
- C. Decimius, legatus, 42, 35. prætor, 43, 13. sortitur jurisdictionem peregrinam, 47. legatus ad finiendum inter Antiochum et Ptolemæum reges bellum, 44, 19. ejus apud Rhodios moderatio, 45, 10.
- L. Decimius, legatus, 42, 37. captarum pecuniarum ab regibus Illyriorum suspicione infamis, 45.
- M. Decimius, legatus, 42, 19.
- Num. Decimii Samnitis interventu restitutum prælium, 22, 24.
- Decius Jubellius, tribunus militum, 28, 28.
- Decius Magius, *vid. Magius.*
- M. Decius, tribunus plebis, 9, 30.
- P. Decius Mus, quinquevir mensarius creatus, 7, 21. tribunus militum, 34. eximit ingenti periculo Romanas legiones, *ibid. et* 35. 36. donis militibus ornatus a consule, 37. duas a militibus coronas obsidionales accipit, *ibid.* consul, 8, 3. ejus somnium, 6. ei

- immolanti parum læta exta apparent, 9. se devovet pro populo Romano Quiritibusque, *ibid.* in mediis hostibus moritur, *ibid.* ejus corpus postero die inventum inter maximam hostium stragem, coopertum telis, 10. ei funus celebrat T. Manlius, consul, *ibid.*
- P. Decius Mus, consul, 9, 28. *et* 29. legatus, 40. consul iterum, 41. ejus in Etruria res bene gestæ, *ibid.* magister equitum, 44. censor, 46.
- ejus oratio pro lege, de augendo numero sacerdotum, 10, 7. *et* 8. pontifex creatur, 9. tertium consul, 14. ejus res gestæ, *ibid.* *et* 15. proconsul Samnitium exercitum expellit finibus, 16. tres urbes in Samnio capit, 17. *vid.* *et* 18. 20. quartum consul, 22. ejus contentio cum Fabio collega de provinciis, 24. cum eo ad bellum proficiscitur, 26. pro exercitu Romano se Diis Manibus devovet, 28. equum in Gallos concitans, interficitur, 29.
- P. Decius Subulo, triumphvir deducendis Aquileiam colonis, 43, 19.
- P. Decius, legatus, 45, 3.
- Decumæ duæ frumenti exactæ, 36, 2. *vid.* *et* 37, 2.
- Decumana porta castrorum, 3, 5. 10, 32. in Decurias decem distributi centum Patres post obitum Romuli, 1, 17.
- Decuriatus, sive descriptio equitum in decurias, 22, 38.
- Decurio equitum, 4, 38.
- Decursio exercitus, 26, 51. 29, 22. 35, 35. 40, 6.
- Dedicatio templi consulis est, aut imperatoris, 9, 45.
- Dedita urbs diripi non debet, 37, 32. *vid.* Fides.
- Dediti triumphati, ac venditi, 7, 27.
- Deditionis formula, 1, 37. 7, 31. *vid.* *et* 28, 34.
- Deiotarus, Gallogræciæ regulus, Epit. 94.
- Delectus, 2, 55. 3, 67. 4, 1. 31.
- impeditur, 4, 6, 32.
- non ex toto passim populo habitus, 4, 46.
- juniorum a Camillo habitus, ita ut seniores quoque in verba sua juratos centuriaret, 6, 7.
- siue vacationibus habitus, 7, 28.
- voluntariorum, 9, 10.
- omnis generis hominum, 10, 21.
- servorum, 22, 57. 23, 14.
- facinorosorum, et judicatorum pecuniæ, 23, 14.
- difficulter habitus, 25, 5. 42, 32. 43, 16.
- de Delectu censorum edicta, 43, 16.
- de Delectibus, *vid.* porro 22, 37. *et* 38. 24, 11. 26, 35. 27, 38.
- Delium, urbs Boeotiae, 31, 45. *et* Apollinis templum, imminens mari, 35, 51. ejus templi religio, *ibid.*
- Delphi, umbilicus terrarum orbis, 38, 48. medius umbilicus Græciæ, 41, 28.
- Delphos petit Æmilius Paullus, 45, 27.
- Delphos missi regis Tarquinii liberi, portentis caussa, 1, 56. idem rursus factum, durante Veiorum obsidione, 5, 15. *et* 16. *vid.* *et* 22, 57. 23, 11.
- legati, ad donum ex præda portandum, missi, 5, 28. 28, 45.
- Delphicum oraculum, *vid.* Oraculum.
- Delubra Deorum, 3, 33. *vid.* Aedes, *et* Templum.
- Delus, insula, 33, 30. 36, 42. 44, 28. 45, 10. Delon aris insignibus *et* statuarum copia exornat Antiochus Epiphanes, 41, 25. ejus insulæ templique sanctitas inviolatos præstat omnes, 44, 29.
- Demarata, filia Hieronis, uxor Andranodori, stimulat maritum ad retinendam tyrannidem, 24, 22. occiditur, 25.
- Demaratus Corinthius, Lucumonis pater, 1, 34.
- Demetrias, urbs Thessaliæ ad mare, 27, 32. 28, 5. 7. *et* 8. 31, 24. 36, 20. 42, 67. 44, 12. 13. *et* 24. una e compedibus Græciæ, 32, 37. occupatur ab Ætolis, 35, 34. se dedit Philippo, 36, 33. *vid.* *et* 40, 24.
- Demetriacus sinus, 28, 5.
- Demetrium Phthiotidis, 28, 6.
- Demetrium, portus Samothraciæ, 45, 6.
- Demetrius Pharius, 20, 27. ejus improbitate bellum cum Illyriis instauratum, 57. strenue se defendit, 59. præsens ejus in ancipiti discrimine consilium, 61. *et* 62. ad Philippum profugit, 62. ad eum deposcendum legati missi, 22, 33.
- Demetrius, Philippi Macedoniæ regis pater, 31, 28.
- Demetrius, filius Philippi, 33, 13. obses a patre datur Romanis, 30. ante currum triumphalem T. Quintii ducitur, 34, 52. patri redditur, 36, 35. remittitur a patre Romam ad purganda crimina, 39, 35. defendit patrem, 47. in ejus honorem senatus multa condonat Philippo, *ibid.* redit in Macedoniam, 53. ejus cum Perseo fratre majore comparatio, *ibid.* cum eodem discordiæ, *ibid.* prava Persei in Demetrium consilia, 40, 5. Demetrius fit suspectus Philippo, *ibid.* ludici certaminis victor, 6. eum apud patrem accusat Perseus, 8. Demetrius sese oratione defendit, 12. meditatur fugam, 23. fictæ dolo Persei ad eum perdendum T. Quintii literæ,

- ibid.* et 24. iterum accusatus a fratre, jussu patris interficitur, *ibid.* ejus innocentiam Philippus agnoscit, 54. et 55. et desiderio multum angitur, 56.
- Demetrius, Seleuci filius, obses Romæ, 41, 24.
- Demiurgi, *vid.* Damiurgi.
- Democrates, præfectus classis Tarentinæ, 26, 29. *vid.* et 27, 15. fortiter pugnans cadit, 16.
- Denarius, nummus, 8, 11. denarii quando primum Romæ cusi, 15, 6.
- Dentheletæ, *vid.* Dantheletæ.
- Desudaba, urbs Mædicæ, 44, 26.
- Desultorum, binos trahentium equos, dexteritas, 23, 29.
- Devovere licet consuli, dictatori, et prætori non se, sed quem velit legionarium militem, 8, 10. si is non moritur, quid faciendum, *ibid.*
- Devovent se primores Romanorum, adventantibus Gallis, 5, 41. Decii, *vid. supra* Decius.
- Deuriopus, Pæoniæ regio, 39, 53.
- Dexagoridas, proditurus Romanis urbem Gythium, interficitur a Gorgopa, 34, 29.
- Dialis flamen, 1, 20, 26, 23. ei unam noctem extra urbem manere nefas, 5, 52. jure sacerdotii ingreditur senatum, 27, 8. jurare in leges non potest, 31, 50.
- Dialis apex, 6, 41.
- Diana Ephesia, 1, 45.
- Dianæ ædes vota, 39, 2. dedicata, 40, 52.
- lucus, 27, 4.
- templum in Aventino, 1, 45.
- Abydi, 31, 17.
- Heracleæ, 36, 22.
- Aulide, 45, 27.
- Dianæ insignis magnitudinis bos immolatur, 1, 45. lectisternium ponitur, 5, 13, 22, 10. festum per triduum agitur Syracusis, 25, 23.
- Dianæ Amarynthidis sacrum anniversarium Eretriæ, 35, 38.
- Dianæ, quam Tauropon vocant, fanum Amphipoli, 44, 44.
- Danium, 1, 48.
- Dicæarchi Plataensis rogatio, 33, 2.
- Dicæarchus, 38, 10. Ætolorum legatus, mittitur ab Antiocho, ut eum concitet ad bellum Romanum, 35, 12. eum sibi dedi postulat M'. Acilius Glabrio, consul, 36, 28.
- Dictator primus quis, non satis constat, 2, 18.
- sine provocatione, 2, 29, 3, 20.
- belli causa dictus, 4, 26, 7, 9. et 11.
- Dictator clavi figendi causa, 7, 3, 8, 18.
- comitiorum causa, 8, 23, 9, 7, 25, 2.
- feriarum constituendarum causa, 7, 28.
- quætionibus exercendis, 9, 26.
- primus de plebe, 7, 17.
- consulem ad se venire jubet sine lictoribus, 22, 11.
- Dictatoris edictum pro numine observatum, 8, 34.
- Dictatori nefas equo uti sine permissu populi, 23, 14.
- cum magistro equitum æquatim imperium, 22, 26.
- Dictatori multam dictam quidam parum probabiliter scripsere, 6, 38.
- a Dictatore provocatum ad populum, 8, 33.
- duo Dictatores tempore uno, 23, 22. et 23.
- Dictator sine magistro equitum, *ibid.*
- de Dictatore dicendo magna concertatio, 4, 56, 27, 5.
- Dictatura semestris, 3, 28, 9, 34.
- Dictynneum, locus prope Spartam, 34, 38.
- Didas, præfectus Pæoniæ, prodit Perseo arcana consilia Demetrii, 40, 23. occidit Demetrium, 24. *vid.* et 42, 51. et 58.
- Didius, Epit. 70.
- Dies Alliensis unde dictus, 6, 1.
- Dies comitiales, 3, 11.
- festi profestique, 5, 25, 34, 3.
- nefasti fastique facti a Numa Pompilio, 1, 19.
- religiosi, 6, 1.
- Dii cælestes, inferi, 10, 28.
- Hospitalis, 39, 51.
- Indigetes, 8, 9.
- Manes, 8, 6. et 9, 10, 28.
- Penates, 1, 1.
- præsides urbis Romæ, 3, 7.
- sociales, 3, 18.
- Dii non alii, nisi Romani, et more patrio, colendi, 4, 30, 35, 1.
- Deorum cultus ne mortis quidem metu desertus, 5, 46.
- Deorum evocandorum ex urbe hostili mos, 5, 21. e sede sua in aliam transferendorum ritus ac religio, 22.
- Deorum negligentia et contemptus ætate Livii, 3, 20, 10, 40.
- Diis templa in ipso discrimine vovendi mos, 10, 42. et *passim*.
- Sex. Digitius, socius navalis, post Carthaginem novam captam, certat de murali corona cum Q. Trebellio, 26, 48.
- Sex. Digitius, prætor, 34, 42. sortitur Hispaniam citeriorem, 43. parum scite aut fortunate rem gerit in ea-

- dem Hispania, 35, 1. *et* 2. legatus, 37, 4.
- Sex. Digitius, legatus in Macedoniam, 41, 27. ad frumentum classi exercituique cōmēndum in Apuliam mittitur, 42, 27. tribunus militum, 43, 13.
- Dimalum expugnat L. Æmilius, 20, 59. *vid. et* 29, 12.
- Dinarchus, præfectus equitum gentis Ætolorum, 43, 24.
- Diniæ, urbs Phrygiæ, 38, 15.
- Dino, princeps Rhodiorum, 44, 23. *et* 29. deditur Romanis, 45, 22.
- Dinocrates, præfectus Philippi, fugit, 33, 16.
- Dinocrates, prætor Messeniorum, 39, 49.
- Dinomenes, custos corporis Hieronymi, in eum conjurat, *et* sociis ad eum interficiendum aperit viam, 24, 7. Syracusis prætor creatur, 23.
- Diocles, princeps Ætolorum, occupat Demetriadem, 35, 24.
- Diodorus, præfectus Amphipolis, 44, 44. ejus ars, *ibid.*
- Diomedis Argivi campi, 25, 12.
- Dionysius, Siciliæ tyrannus, per dolum arcem Crotonis cepit, 24, 3. ejus vox, 22.
- Dionysodorus, legatus Attali, 32, 32.
- Diophanes, prætor Achæorum, leniter castigatur a T. Quintio legato, 36, 31. missus in auxilium Attalo, Syros ab obsidione Pergami abscedere cogit, 37, 20. *et* 21. legatus mittitur Romam, 38, 32.
- Dioxippus Athenas defendit adversus Philippum, 31, 24.
- Dipylon Athenis, 31, 24.
- Diræ populi in Philippum a Diis exauditiæ, 40, 5.
- Disciplina militaris a T. Manlio sancita filii sanguine, 8, 7. defensa a Papirio dictatore, 34, *et* 35. jam inde ab initis urbis tradita per manus, 9, 17.
- Discordia ordinum, venenum urbis Romæ, 3, 67.
- Diverbia, 7, 2.
- Divi Novensiles, 8, 9.
- Di vitæ habebantur denami lla grvis æris, 4, 45.
- Divitiæ corrumpere imperium Romanum, Præf. 34, 4. 39, 6.
- Dium, urbs Macedoniæ, 26, 25. 33, 3. 42, 38. 44, 2. *et* 3. non magna, sed munita egregie, *et* exornata publicis locis *et* multitudine statuarum, 44, 7.
- Dodonæi Jovis sortes, 8, 24.
- Dolabella, *vid. Cornelius. vid. et* Epit. 113. 119. 121.
- Dolabra ad proruendum vallum, 9, 37.
- Dolabra refringendæ portæ, 28, 3.
- Doliche, oppidum deditum Perseo, 42, 53. *vid. et* 44, 2.
- Dolopes pronunciantur liberi, 33, 34. recipiuntur armis a Philippo, 36, 33. deficiunt ad Atolos, 38, 3, a Perseo, Philippi filio, oppugnantur, 5. a Macedonibus devastantur, 8. totam gentem sub jus judiciumque suum cogit Perseus, 41, 27.
- Dolopia, 32, 13. 36, 33. 38, 8. 39, 26.
- Cn. Domitius, consul, 8, 17.
- C. *sive* potius Cn. Domitius, Cn. F. Calvinus, ædilis curulis, 10, 9.
- Cn. Domitius Ahenobarbus, ædilis plebis, 33, 42. creatur prætor, 34, 42. sortitur jurisdictionem urbanam, 43. creatur consul, 35, 10. *et* 20. ei se dedunt Boii, 22. *et* 40. proconsul, 36, 37.
- Cn. Domitius Ahenobarbus, oppido adulescens, in locum Q. Fulvii Flacci sufficitur pontifex, 42, 28. legatus in Macedoniam, 44, 18. rursum, 45, 17. *vid. Epit.* 62. 89.
- Dona militaria, *vid. Miles.*
- Legatis data, *vid. Lautia, et* Legatus.
- Donuca, mons Thraciæ, 40, 58.
- Dorimachus, princeps Ætolorum, 26, 24.
- Doris, 28, 7. Doridis oppida, Tritonon *et* Drymas, capit Philippus, *ibid.*
- Doriscon, castellum, occupat Philippus, 31, 16.
- Dorulacus, dux Boiorum, 34, 46.
- Draudacum, castellum frequens in Penestria, 43, 21.
- Drepanum, ab Drepanis atque Eryce detractus Amilcar, 28, 41.
- Dromades ante equitatum Antiochi, 37, 40.
- Dromos, campus ad Lacedæmonem, 34, 27.
- Druentia, amnis, 21, 31.
- Drusus, *vid. Claudius, et* Livius.
- Drymæ, oppidum Doridis, 28, 7.
- Drymusa, insula, 38, 39.
- Ducarius quidam, eques Insuber, C. Flaminium consulem lancea transfigit, 22, 6.
- Cæso Duilius creatur decemvir, 3, 35.
- Cæso Duilius, consul, 8, 16. triumvir coloniæ Ausonum Cales deducendæ, *ibid.*
- C. Duilius plebeius, tribunus militum consulari potestate creatus, 5, 13.
- C. Duilius, quinquevir mensarius creatus, 7, 21.
- M. Duilius, tribunus plebis, 2, 58. diem dicit Ap. Claudio, 2, 61. plebi in certaminibus decemviralibus non inutilis, 3, 52—54. iterum tribunus plebis creatur in Aventino, 54. rogationem pertulit de consulibus creandis cum provocatione, *ibid.* ejus æquitas demit metum Patribus, 59. collegis, magistratum continuare cupientibus, resistit, 64.

- M. Duilius, tribunus plebis, rogationem fert de unciario fœnore, 7, 16.
 Duodecim tabulæ, 3, 57. *vid.* Tabulæ.
 Duplicarii, 2, 59.
 Durnium, *sive potius* Burnium, oppidum, 44, 30.
 Duronia, urbs, 10, 39. expugnata a L. Papirio, consule, *ibid.*
 Duronia, mater P. Æbutii, 39, 9. filium Bacchis vult initiari, *ibid.*
 L. Duronius, creatus prætor, sortitur Apuliam, cui Istri adjecti, 40, 18.
 Duumviri judicant perduellionem, 1, 26. 6, 20.
 Duumviri sacris faciundis, librorum Sibyllinorum custodes, 3, 10. 5, 13. deducant ædem Martis, 6, 5. rogatio, ut pro duumviris sacris faciundis creentur decemviri, 6, 37.
 — ad ædem Junoni Monetæ faciundam, 7, 28.
 — navales, classis ornandæ reficiendæque causa, 9, 30. 40, 18. *et* 26. 41, 5.
 Duces, ob male rem gestam rei, 2, 52. 5, 11. *et* 12. 26, 2. *et* 3.
 Ducum Romanorum, circa Alexandri Magni tempora præstantissimorum, enumeratio, 9, 17.
 — clarissimorum trium uno anno parum dignus splendore vitæ exitus, 39, 52.
 Ducibus validior res Romana, quam exercitu, 2, 39.
 Dymæ, 27, 31. 32, 21. 38. 29.
 Dymæi abeunt e concilio Achæorum, in quo societas cum Romanis adversus Philippum inibatur, 32, 22.
 Dymæus ager, 27, 31.
 Dymenses funditores, 38, 29.
 Dyrrhachium, 29. 12. 31. 27. 42. 48.
 Dyrrhachini, 42, 48. auxiliantur Romanis adversus Gentium, 44, 30. donantur lembis, de Gentio rege captis, 45, 43.
- E.
- Eburones pop. Epit. 106. 107.
 Ebusus insula direpta, 22, 20.
 Ecetra, 4, 61. 6, 31.
 Ecetranis Voiscis datur ex senatusconsulto pax, et adimitur ager, 2, 25. desciscunt ad Æquos, 3, 4.
 Echecrates, pater Antigoni, 40, 54.
 Echedemus, princeps Acarnanum, 33, 16.
 Echedemus. Atheniensis legatus, 37, 7.
 Echinus, oppidum, 32, 33. 34, 23.
 Eclipsis solis, 22, 1. 30, 2. *et* 38. 37, 4. 38, 36.
 Eclipsis lunæ prædicta a C. Sulpicio Callo, tribuno militum, 44, 37.
 Edesco, clarus inter Hispanos duces, venit ad P. Scipionem, 27, 17.
 Edessa, urbs Macedoniæ, 45, 29.
 Edictum dictatoris, 2, 30. 8, 34.
 — consulum, 2, 24. 8, 6.
 Egeria, Dea, cum qua nocturnos congressus simulat Numa Pompilius, 1, 19.
 Egerii nomen ab inopia inditum filio Aruntis, 1, 34. is Collatiæ in præsidio relinquitur, 38. ejus filius Tarquinius Collatinus, *vid.* Tarquinius.
 Gell. Egnatius, dux Samnitium, auctor belli adversus Romanos, 10, 18. Umbros vocat ad defectionem, et Gallos ingenti pretio sollicitat, 21. cadit in pugna, 29.
 Elæa, 37, 18. 38, 40. 44, 28.
 Elæon campus, 43, 23.
 Elæus, oppidum, 31, 16. 27, 9.
 Elatia, urbs Phocidis, 28, 7.
 Elatia Thessaliæ, 42, 54.
 Elei cum Achæis pugnant, 27, 31. 32. *et* 33. eos, Olympiorum sollemne ludicrum parantes, aggredi vult Machanidas, 28, 7. a Romanis adscripti fœderi, cum Philippo inito, 29, 12. veniunt Chalcidem ad Antiochum, auxilium petentes adversus Achæos, 36, 5. post fugam Antiochi Achæorum legatis lene dant responsum, 31.
 Elæus ager vastatur a Philippo, 27, 31. *et* 32.
 Elephanti turbant suorum aciem, 27, 14.
 — quonam modo Rhodanum trajecti, 21, 28.
 — quonam modo per invia traducti, 44, 5.
 — in ludis Circensibus adhibiti, 44, 18.
 Elephantorum frontalia, et cristæ, et tergo impositæ turres, 37, 40.
 Elephantis quando primum Romani usi, 31, 36.
 Elephantos fabrilis scalpro necare docuit Asdrubal, 27, 49.
 Eleusinem frustra tentat Philippus, 31, 25. et Philocles, unus ex Philippi præfectis, 26.
 Eleusis ad Alexandriam, 45, 12.
 Elicius Jupiter, *vid.* Jupiter.
 Elimeæ regio, 31, 40. 42, 53. 43, 23.
 Elimiotis, 45, 30.
 Elis, civitas, 27, 32. sentit cum Ætolis, 36, 31. Elin concilium indicit M. Fulvius consul, 38, 32.
 Elitovius, dux Cenomanorum, transcendit Alpes, 5, 35.
 Elva, *vid.* Æbutius.
 Elymæi, populi, 35, 48.
 Elymæi sagittarii, 37, 40.
 Emathia, 40, 3. 43, 9. 44, 44.
 Emporia, regio, 29, 25. *et* 38. 34, 62.

- Emporiæ, urbs Græca, oriunda a Phocæa, 26, 19. *vid. et* 28, 42.
- Emporium situs, 34, 9.
- Emporiis appulit classem Cn. Scipio, 21, 60.
- Emporitani Hispani se dedunt Catoni consuli, 34, 16.
- Emporium prope Placentiam, defensum a Romanis, 21, 57.
- Emporium ad Tiberim, 35, 10. lapide stratum, stipitibusque septum, 41, 32.
- Empulum, oppidum, captum a Romanis, 7, 18.
- Enipeus, fluvius Macedoniæ, 44, 8. *et* 20.
- Enna, urbs, a Romanis aut malo, aut necessario facinore retenta, 24, 39.
- Q. Ennius. ejus de Q. Fabio Maximo dictum, 30, 26. statua extra portam Capenam, 38, 56.
- Eordæa, 31, 39. *et* 40. Eordææ aditus, 33, 8. *vid. et* 42, 53.
- Eordæi, populi, 45, 30.
- Epanterii montani cum quibus bellum gerunt Ingauni, 28, 46.
- Ephesus, 1, 45. 33, 38. 36, 42. se dedit Romanis, 37, 45. adtribuitur Eumeni, 38, 39.
- Epicadus occiditur a Gentio, Illyriorum rege, 44, 30.
- Epicadus, præfectus peditum Parthiorum in castris Anicii, 44, 30.
- Epicrates Rhodius, 37, 13. *et* 15.
- Epicydes, missus ab Annibale cum Hiprocrate fratre legatus ad Hieronymum, 24, 6. *et* 23. Syracusis prætores ambo creantur, 27. bellum inter Syracusanos et Romanos concitare nituntur, 29. Syracusanum exercitum sibi conciliant, 30. *et* 31. occupant Syracusas, 32. Romanis superbe respondent, 33. Epicydes præest custodiæ urbis, a Romanis obsessæ, 35. relinquit Syracusas, magna jam ex parte captas, 25, 27. trajicit in Africam, 26, 40.
- Epicydes, cui Sindon cognomen, præfectus alterius Epicydis, interficitur Syracusis, 25, 28.
- Epidaurus, urbs nobilis templo Æsculapii, 10, 47. 45, 28.
- Epidius Marullus, Epit. 116.
- Epipolæ, locus Syracusis, 25, 24.
- Epirotæ. *vid.* Alexander, *et* Pyrrhus. de communi pace legatos ad Philippum mittunt, 29, 12. a Philippo adscripti fœderi, cum Romanis inito, *ibid.* tentant pacem Philippum inter et Romanos frustra, 32, 10. non manent sincera fide in amicitia Romanorum, 36, 35. eorum legati ad M'. Acilium consulem, *ibid.* mittuntur Romam, *ibid.* septuaginta eorum urbe a Paulo
- Æmilio diripiendæ dantur militibus, 45, 34.
- Epirus, 8, 24. 29, 12. 31, 7. *et* 18.
- Epiri fauces, 32, 16.
- montes, 32, 13.
- Eposognatus, regulus Gallorum, 38, 18.
- Epulones triumviri quando primum creati, 33, 42. iis, ut pontificibus, datum jus togæ prætextæ habendæ, *ibid. vid. et* 40, 42.
- Epulum Jovis ludorum caussa, 25, 2. 27, 36. 29, 38. 30, 39. 31, 4. 32, 7.
- ludorum caussa, 33, 42.
- in quo toto foro strata triclinia, 39, 46.
- Epulæ instructæ Romæ ante omnium domos, 3, 29. *vid. et* 25, 12.
- similiter et Beneventi, 24, 16.
- quando primum Romæ magno luxu apparatus, 39, 6.
- Equestria spolia, 8, 7.
- Equestris Fortunæ magnificum templum, 40, 40. 42, 3.
- Equestris statua, 9, 43. *vid.* Statua.
- Equitatus Annibalis melior equitatu Romanorum, 21, 47.
- post amissam alam, quæ Salapiæ erat, numquam deinde superior, 26, 38.
- Ætolorum longe optimus in Græcia, 33, 7.
- Numidarum descriptus, 35, 11.
- Thessalorum, 9, 19.
- Equites, *vid.* Centuriæ Equitum. e publico iis emti altique equi, 1, 45. quibus census equester erat, equus publicus nondum erat assignatus, equis suis merere incipiunt, 5, 7. iis stipendium assignatum, *ibid.* triplex, 12. institutum a Fabio Rullo censore, ut Idibus Quintilibus transveherentur, 9, 46. gestant annulos aureos, 23, 12. princeps juventutis, seminarium senatus, 42, 61.
- Equitibus, ignominia caussa, adempti a censoribus equi publici, 24, 18. 27, 11. 29, 37. 39, 44.
- Equites alarii, 35, 5. 40, 40.
- extraordinarii, 42, 58.
- Galli in castris Eumenis, 44, 13.
- legionarii, 35, 5. 40, 40.
- treceni in singulas legiones, 8, 8.
- loricati, quos cataphractos vocant, 35, 48. 37, 40.
- sagittarii, 37, 38.
- ex equis desiliunt, et restitunt pugnam, 3, 62. 4, 38.
- pedestrem pugnam committunt, 2, 20. 4, 24.
- detrahunt equis frenos, et per-rumpunt hostium agmen, 4, 33. 8, 30.

- Equites sexcenti obsides dantur Samnitibus, 9, 5. liberantur, 15.
 — ob rem bene gestam corniculis armillisque argenteis donantur, 10, 44. et phaleris, catellis ac fibulis, 39, 31.
 — in equos suos velites singulos accipiunt, 26, 4.
 — in stationibus armati, frenatis equis, totum diem perstabant, 44, 33.
 Equitibus quantum dividerint imperatores triumphantes, 34, 46. *et* 52, 36, 40.
 — colonis Bononiam deductis septuagena jugera, ceteris quinquagena data, 37, 57.
 Equus publicus, 1, 43, 5, 7.
 Equo uti non licet dictatori sine permissu populi, 23, 14.
 Equi albi currum Camilli triumphantis trahunt, 5, 23.
 Equos binos trahentium desultorum mos, 23, 29.
 Equos phaleratos duos Masinissæ donant Romani, 30, 17. et regulis Gallorum, 43, 7.
 Equuleus Reate cum quinque pedibus natus, *vid.* Prodigium.
 Eretria Thessaliæ, 32, 13. et quidem in agro Phthiotico, 33, 6.
 Eretria Eubœæ oppugnatur, et capitur, 32, 16. libertatem a Romanis accipit, 33, 34.
 Eretum, 3, 26, 29, 38. *et* 42, 26, 11. *et* 23.
 Ergastulum, 2, 23, 7, 4.
 Ergavia, *seu potius* Ergavica, nobilis et potens civitas Hispaniæ, deditur Romanis, 40, 50.
 Ericinium, oppidum, 36, 13, 39, 25.
 Erigonus, fluvius ex Illyrico per Pæoniam fluens, in Axium amnem editur, 31, 39, 39, 54.
 Eritium, oppidum Thessaliæ, 36, 13.
 Eriza, urbs, 38, 14.
 Eropon, legatus Persei ad Eumenem, 44, 24, 27. *et* 28.
 Eropos capit Lychnidum, 27, 32.
 Erycina, urbs, *vid.* Eryx.
 Erycinæ Veneri ædes vota, 22, 9. *et* 10. dedicata, 40, 34. *vid.* *et* Veuus.
 Erythræ Ætolorum prope Eupalium, 28, 8.
 Erythræ Ioniæ, 37, 27. Erythrarum promontorium, 44, 28.
 Erythræa, 37, 12, 44, 28. Erythræa terra, 36, 45.
 Erythræa triremes, 37, 11.
 Erythraei donantur agro, 38, 39.
 Eryx, mons et oppidum, capitur ab Amilcare, 21, 10. *et* 41, 28, 41.
 Esquilæ, 1, 44, 26, 10. in Esquilis Ecœtus facit plebs, 2, 28.
 Esquilarius collis, 1, 48.
 Esquilina porta, 2, 11, 3, 66. *et* 68, 26, 10, 33, 26, 41, 13. ad Esquilinam portam exercitus indictus, 6, 22.
 Esquilina tribus, 45, 15. in eam connecti libertini, *ibid.*
 Esseda Gallorum, 10, 28.
 Etesiæ, 37, 23.
 Ethiopia, urbs, 38, 2.
 Etleva, uxor Gentii Illyriorum regis, captiva ducitur Romam, 44, 32.
 Etovissa, urbs ad Iberum, 21, 22.
 Etritus, amicus Platoris, occiditur a Gentio, Illyriorum rege, 44, 30.
 Etruria vicina Romæ, 1, 23. *et* 30. perdomita a Q. Fabio, consule, 9, 41. rebellat, 10, 3. vastatur, 12, 30. *et* 37. meditatut defectionem, 27, 21. frenatur, 24.
 Etruriæ concilia, 4, 23, 5, 17, 10, 16.
 Etrusei obsident Romam, 2, 11. *vid.* Porsena. instaurant bellum, 44. improbant regem, a Veientibus creatum, 5, 1. movent bellum adversus Romanos, 6, 2. obsident et capiunt Sutrium, 3. cæduntur, et captivi sub hasta venundantur, 4. parant bellum, 7, 17. vincuntur, *ibid.* *et* 9, 35. *et segg.* inducias annuas impetrant, 9, 41. rebellant, et vincunt Romanos, 10, 3. funduntur, iisque induciæ biennii dantur, 4. *et* 5. paciscuntur cum Gallis adversus Romanos, 10, 18. afficiuntur clade, 30. *vid.* *et* Tuscii.
 Etrusci, gens ante omnes alias dedita religionibus, 5, 1.
 Etrusci haruspices, 5, 15.
 — vates ad publica prodigia adhibiti, 1, 56.
 Etrusci campi fertiles, 22, 3.
 Etruscum mare, 40, 41.
 Etuta, filia Honuni, Dardanorum principis, uxor Gentii, regis Illyriorum, 44, 30.
 Evander Arcas instituit in Palatino monte Lupercale sacrum, 1, 5. miraculo literarum inter rudes populos venerabilis, 7. Herculem Jove natum agnoscit et sacrum ei facit, *ibid.*
 Evander Cretensis, dux auxiliorum, ad cædem Eumenis subornatur a Perseo, 42, 15. *et* 59. comes fugæ Persei, 44, 43. interficitur a Persco, 45, 5.
 Eubœa, insula, 27, 30. ejus urbes Romanis traditæ, 36, 21.
 Eubœæ angustia, 31, 23. Cœla, 47.
 Euboicarum civitatum conventus, 34, 51.
 Euboicus sinus, 31, 47.
 Euboicum talentum, *vid.* Talentum.
 Eubulidam Chalcidensem sibi ab An-

- tiocho dedi, postulant Romani, 37, 45. 38, 38.
- Euctus, præfectus Pellæ, 44, 43.
- Eudamus, præfectus Rhodiæ classis, 37, 12. vincit prælio navali Annibalem, 23. *vid. et* 44, 28.
- Eudieru turris, 44, 3.
- Eversa. Thebanus, civitatis princeps, sublatus a Perseo, 42, 13. *et* 40.
- Euganei, inter mare Alpesque incolentes, pelluntur ab Henetis, 1, 1.
- Eugenium, 29, 12.
- Euhydrium, oppidum, vastatur a Philippo, 32, 13.
- Eumenes rex, Attali filius, 33, 30. *et* 34. auxilium fert T. Quintio, consuli, 34, 26. *et* 30. incitat Romanos ad bellum contra Antiochum, 35, 13. occurrit cum tribus navibus C. Livio, præfecto classis Romanæ, 36, 42. ejus inpugna navali fortis et fidelis opera, 44. dimittitur domum, 45. occurrit obviam Æmilio, 37, 14. ejus regni caput Pergamum obsidetur a Seleuco, Antiochi filio, 18. præsto est Romanis, in Asiam trajicientibus, 33. itemque in pugna cum Antiocho, 41. proficiscitur Romam, 45. ei datur senatus, 52. ejus postulata, 53. quæ regiones et civitates ei nominatim datæ, 38, 39. ejus legati de Philippo queruntur, 39, 27. Romam venit, et Perseum Romanis suspectum facit, 42. 11. *et seqq.* Eumenem accusant Rhodii, frustra, 14. in eum percussores mittit Perseus, 15. adscendens Delphos lapidibus obruitur, *ibid.* sopitus vulnere tollitur, et Æginam transfertur, 16. redit Pergamum, 18. ejus fides dubia, 44, 13. *et* 20. eum sollicitat Perseus, 24. ejus consilia, et cum Perseo nundinatio, 25. auxilia, ab eo missa ad Attalum fratrem, interceptiuntur a classe Macedonum, 28. Attalo, eunti Romam, adjungit Stratum medicum, 45, 19.
- Eumenes, dux Persei, præst Thessalonicæ, 44, 32.
- Eunomus, prætor Thessalorum, 35, 39.
- Eunus, servus, bellum ciet in Sicilia, Epit. 56.
- Eupalium, 28, 8.
- Euphanes, dux Cretensis, 36, 5.
- Euphranor, præfectus Persei, interficitur a Dolopibus, 42, 41.
- Euphranor, dux alius Persei, 44, 13.
- Eupolemus Ambraciam, obsessam a Romanis, intrat, 38, 4.
- Eupolemi, principis Hypatæorum, in exsules perfidia, 41, 30.
- Euripi Chalcidici descriptio, 28, 6. Euripi fretum, 31, 22.
- Euripi castellum oppugnat Antiochus, 35, 51.
- Euripus ad Cassandream, 44, 11.
- Euromum, 33, 30. quæ et Euromensium urbs, 32, 33. eorum oppida occupant Mylassenses, 45, 25.
- Europa, 27, 29.
- Eurotas, amnis, 34, 28. 35, 29.
- Eurus, ventus, 25, 27.
- Euryalus, tumulus Syracusis, 25, 25.
- Eurydica, mater Gentii, Illyriorum regis, 44, 30.
- Eurylochus, princeps Magnetum, profugit in Ætoliam, 35, 31. *et* 32. revocatur, 34. sibi consciscit mortem, 36, 33.
- Eurymedon, amnis in Pamphylia, 33, 41. 37, 23.
- Eurymenæ, oppidum, 39, 25.
- Euthymidas princeps, Chalcide pulsus, frustra tentat patriam in potestatem Ætolorum redigere, 35, 37. *et* 38.
- Examen apum in arbore, prætorio imminente, coudidit, *vid.* Prodigium.
- Execratio Atheniensium in Philippum, 31, 44.
- Exercitus Romani ordo et numerus descriptus, 8, 8. collatio cum Alexandri Magni exercitu, 9, 19.
- Exercitus consularis, 7, 19. — voluntarius, 5, 7. — sine ulla vacationis venia scriptus, 8, 20. — tumultuarius, 8, 11. — navalis, 22, 11. — urbanus, *ibid.* *et* 27, 7.
- Exercitus numero copiarum insignes apud Romanos, nempe decem scriptæ legiones, 2, 30. 7, 25. armati 87200 in castris Romanis, quum pugnatum ad Cannas est, 22, 36. *vid.* Legio.
- Exercitus lustrati, 1, 44. 38, 12. 40, 6.
- Exercitus itineribus et mutatione locorum salubrior, 10, 25. in oppidis hibernare vetitus, 26, 21.
- Exercituum seditiones, 2, 32. 43. *et* 59. 3, 50. 4, 50. 7, 38—42. 28, 24. *et seqq.* in Exercitu Annibalis, misto ex colluvione omnium gentium, nulla seditio, 28, 12.
- Exodia, 7, 2.
- Expiatio fanorum, *vid.* Fanum.
- Exploratores Romanos inter Numidasque certamen, 21, 26.
- Extæ læta prolationem finium, victoriam et triumphum portendunt, 31, 5. — cruda in mare porricit Scipio, 29, 27. — primo trunca et turpia, deinde nimis læta, 27, 26. — ad Extæ, sacrificio perpetrato, duo

angues, ex occulto adlapi, edere jecur. *vid.* Prodigium.

Extares ollæ, *sive* extar, *aut* extare, 25, 16.

Exsules occupant noctu Capitolium, 3, 15.

Exsules Lacedæmonii, 34, 26. reducuntur ab Achæis, 38, 30—34.

Exsules Hypatæi, 41, 30.

Exuvias non militum tantum, sed imperatorum, portat Annibalis exercitus, 30, 28.

F.

Fabia gens, 2, 45. bellum cum Veientibus suscipit privato sumtu, 48. sex et trecenti milites, omnes patricii, e gente Fabia, 49. a Veientibus cæsi omnes, uno tantum e stirpe relicto, 50. Fabiæ sorores, M. Fabii Ambusti filiæ, 6, 34.

Fabius Pictor, auctor antiquissimus, 1, 44. *et* 55. 2, 40. 8, 30. 10, 37. 22, 7. *vid. infra* Q. Fabius Pictor.

C. Fabius, consul, jussu populi Tarquiniensibus bellum indicit, 7, 12. male contra Tarquinienses rem gerit, 15. creatur interrex, 17.

C. Fabius, magister equitum, 9, 23.

Cæso Fabius, quæstor, diem perduellionis dicit Sp. Cassio consuli, 2, 41. creatur consul, 42 iterum, 43. exercitus ejus non vult vincere, *ibid.* pugnam cum M. Fabio fratre, consule, restituit, 46. tertium consul, 48. gentis suæ orator ad senatum, *ibid.* et dux, proficiscitur ad bellum Veiens, 49.

Cæso Fabius Ambustus, quæstor, 4, 54. tribunus militum consulari potestate, 61. iterum, 5, 10. præest castris ad Veios, 12. tertium tribunus militum, 24.

C. Fabius Dorso per medios hostes (Gallos) in Quirinalem collem pergit, ibi sacra peragit, et in Capitolium ad suos redit, 5, 46.

L. Fabius, legatus a Scipione ad Carthaginienses, 30, 25.

M. Fabius, Cæsonis frater, consul, 2, 42. iterum, 43. adversus Veientes egregie rem gerit, 44—47. triumphum sibi decretum recusat, 47.

M. Fabius, pontifex maximus, præfatur carmen, quo primores Romanorum sese, adventantibus Gallis, pro patria devent, 5, 41.

M. Fabius Ambustus, tribunus militum consulari potestate, 6, 22. ejus filiæ duæ nuptæ, Ser. Sulpicio major, minor C. Licinio Stolori, 34. consilia init cum genere et L. Sextio, de via

plebeiis hominibus ad consulatum aperienda, *ibid.* tribunus militum consulari potestate iterum, 36.

M. Fabius Ambustus, consul, 7, 11. ducit exercitum adversus Hernicos, 7, 11. ejus res gestæ, *ibid.* ovans urbem ingreditur, *ibid.* secundum consul, 17. a Faliscis fusus, restituit aciem, *ibid.* consul tertium, 18. dictator, 7, 22. pro filio, magistro equitum, adversus Papirium dictatorem contendit, 8, 33.

M. Fabius Ambustus, magister equitum, 8, 38.

M. *si v.* Cæso Fabius, Fabii Rulli frater, 9, 36.

M. Fabius Butco, sine magistro equitum dictator ad supplendum senatum dictus, 23, 22. senatu lecto, sese extemplo magistratu abdicat, 23.

M. Fabius Butco, ædilis curulis, 30, 26. creatur prætor, sortitur Sardiniam, 40.

M. Fabius Dorso, consul creatus, 7, 28.

M. Fabius Vibulanus, consul, 4, 11. legatus, 17. 19. *et* 27. tribunus militum consulari potestate, 25.

Num. Fabius Ambustus, tribunus militum consulari potestate, 4, 58.

N. Fabius Buteo, creatur prætor, 41, 33. sortitur Hispaniam citeriorem 42. 1. Massiliæ moritur, 4.

N. Fabius Vibulanus, consul, 4, 43. tribunus militum consulari potestate, 49. iterum, 57.

Q. Fabius, consul, 2, 41. iterum, 43. in prælio occiditur, 46.

Q. Fabius, is qui unus extinctæ ad Cremeram genti superfuera, consul creatur, 3, 1. iterum, 2. rem bene gerit adversus Æquos, *ibid.* populatur eorum agros, 3. præfectus urbis, resistit tribuno, legem de minuendo consulari imperio ferenti, 9. consul tertium, vincit Volscos, 22. Tusculanis tert auxilium, 23. legatus ad Æquos, 25. decemvir legibus scribendis, 36. ejus ingenium non tam gnarum in malitia, quam in bono parum constans, 41. mittitur ad bellum in Sabinos, *ibid.* cum collegis exsilia caussa solum vertit, 58.

Q. Fabius, legatus ad Gallos, ducem eorum occidit hasta, 5, 35. *et* 36. cum duobus fratribus creatur tribunus militum, *ibid.* ei dies dicta, 6, 1. moritur, *ibid.*

Q. Fabius, uxoris T. Quintii Flaminii sororis filius mittitur Romam, 32, 36.

Q. Fabius Ambustus, consul, 4, 52.

Q. Fabius Ambustus, magister equitum, 7, 28.

- Q. Fabius Ambustus, dictator, 9, 7.
- Q. Fabius Buteo, prætor, sortitur Hispaniam ulteriorem, 33, 24. *et* 26.
- Q. Fabius Buteo, prætor, sortitur Galliam provinciam, 40, 18. ei prorogatur imperium, 36. creatur triumvir coloniarum deducendæ, 43. quinquevir, ut de finibus statueret, cognosceret, 45, 13.
- Q. Fabius, Maximi filius, Gurgis aliquot matronas, stupri damnatas, mulctat pecunia, 10, 31. ædem Veneris curat faciendam, *ibid.* consul, 47.
- Q. Fabius Labeo, quæstor urbanus, 33, 42. ei magnum certamen cum sacerdotibus propter tributum solvendum, *ibid.* creatur prætor, 37, 47. præest classi, 52. trajicit in Cretam, 60. ejus res in Asiæ gestæ, 38, 39. triumphat, 47. candidatus consulatus, nec semel repulsam passus, 39, 32. triumvir duabus coloniis deducendis, 44. consul, 45. pontifex, 40, 42.
- Q. Fabius Maximus Rulianus, ædilis curulis, 8, 18. iterum secundum quosdam auctores, 10, 9. *et* 11.
- magister equitum, 8, 29. adversus imperium L. Papirii dictatoris pugnat cum Samnitibus, et prospere rem gerit, 30. concremat arma hostilia, *ibid.* citatur a dictatore, 32. sese recipit ad triarios, qui eum dictatori eripiunt, *ibid.* fugit Romam, 33. noxæ damnatus donatur populo, 35. vetatur quicquam pro magistratu agere, 36. creatur consul, 38.
- interrex, 9, 7. dictator, 22. capit Satriculam, *ibid.* vincit Samnites, 23. iterum consul, 33. adversus Etruscos proficiscitur, eosque fundit, 35. *et seqq.* jussus a senatu, L. Papirium Cursorem, cui infestus privatum erat, dictatorem dicit, 38. ob egregie perdomitam Etruriam ei continuatur consulatus, 41. vincit Samnites et Umbros, *ibid.* ei prorogatur imperium, 42. censor omnem forensem turbam in quatuor urbanas tribus conjicit, 46. Maximi cognomen ei datur, *ibid.* ab eo institutum, ut equites Idibus Quintilibus transvhererentur, *ibid.*
- invitus consul quartum creatur, 10, 13. vincit Samnites, 14. consulatum recusat, 15. consul quintum, 22. ejus certamen cum P. Decio collega de provinciis, 24. egregia ejus in agro Sentinati victoria, 27. *et* 29. triumphat, 30.
- Q. Fabius Maximus Verrucosus, legatus Carthaginem mittitur, 21, 18. prodicator creatur, 22, 8. libros Sibyllinos inspicere postulat, idque pervincit, 9. ejus consilia de bello gerendo, 11. pugnam detrectat, 12. ejus artes, *ibid.* magistrum equitum infestum sanis consiliis habet, *ibid.* *et* 14. ejus cunctatio et in castris et in urbe infamis, 15. ab Annibale deluditur, 16. *et* 17. sacrorum caussa Romam vocatur, 18. inviolatum ab Annibale agrum suum vendit captivis redimendis, 23. eo absente, Minucius rem non improspere gerit, 24. ipsi æquatur magister equitum, 25. *et* 26. cui laboranti, et pene jam victo, fert suppetias, 28. *et* 29. magister equitum sub ejus imperium auspiciisque sponte redit, 30. exacto semestri imperio, abdicat se dictatura, 31. ejus ad L. Æmilium Paullum consulem oratio, 39. ejus consilium post cladem Cannensem, 55.
- creatur pontifex, 23, 21. duumvir ædibus dedicandis, 31. consul tertium, *ibid.* ejus res gestæ, 46—48.
- ejus oratio de creandis consulibus quam præstantissimis, 24, 8. consul quartum creatur, 9. Casilinum oppugnat, 19. legatus filio consuli ad Suessulam venit, 44.
- Annibalem ad Romam oppugnandam veniente censet abscedendum non esse a Capua, 26, 8.
- consul quintum, 27, 7. Senatus princeps, 11. Marcellum per literas monet, ut quam acerrimo bello detineat Annibalem, 12. Manduria vi capta, obsidet Tarentum et capit, 15. Deos iratos Tarentinis jubet relinqui, 16.
- Livium et Neronem, consules, sibi mutuo reconciliat, 27, 35. Scipioni, in Africam transcendere cupienti, adversatur, 28, 40. ejus oratio, *ibid.* *et seqq.*
- truci oratione et sententia Scipionem impugnat, 29, 19.
- moritur, 30, 26. ejus laudes, *ibid.*
- Q. Fabius, filius præcedentis, prætor, 24, 9. sortitur Apuliam, 12. absens creatur consul, 43. patrem jubet descendere equo, 44. Altinium Arpinum jubet vinciri, 45. capit Arpos, 46.
- Q. Fabius legatus ab M. Livio consule Romam ad senatum mittitur, 28, 9.
- Q. Fabius, augur in locum patris electus, 30, 26. moritur, 33, 42.
- Q. Fabius, quæstor, 39, 29.
- Q. Fabius Maximus, prætor, sortitur jurisdictionem peregrinam, 40, 18.
- Q. Fabius Maximus, filius L. Æmilii Paulli consulis, 44, 35. nuncius victoriæ de Perseo mittitur Romam, 45, 1. mittitur a patre ad Æginium

- et Agassas diripiendas, 27. et ad Illyrios depopulandos, 33.
- Q. Fabius Maximus consul, Paulli nepos, cum Allobrogibus pugnât, Epit. 61.
- Q. Fabius Pictor Delphos ad oraculum mittitur, 22, 57. Delphis Romam redit, responsumque ex scripto recitat, 23, 11. *vid. supra* Fabius Pictor.
- Q. Fabius Pictor, flamen Quirinalis, creatur prætor, 37, 47. ei Sardinia provincia evenit, 50. prohibetur a pontifice maximo ire in provinciam, 51. moritur, 45, 44.
- Q. Fabius Vibulanus, consul, 4, 37. tribunus militum consulari potestate iterum, 49. *primus ejus tribunatus in Livio non reperitur: sed supplendus est ex Fastis Capitolinis et Diodoro, ad tertium ante annum, extremo Liviani libri IV. cap. 47. interrex, 51.*
- Fabraterni, populi, recipiuntur a Romanis in fidem, 8, 19.
- C. Fabricius, ad Pyrrhum missus, Epit. 13.
- C. Fabricius Luscinius, prætor, sortitur jurisdictionem urbanam, 33, 42. *et* 43. legatus, 37, 4.
- Fabrûm centuriæ duæ in prima classe, 1, 43.
- Fæsulæ, 22, 3.
- Falarica, genus teli, 21, 8. 34, 14.
- Falcata quadrigæ, *vid.* Quadrigæ.
- Falerina tribus addita, 9, 20.
- Falerii, *vid.* Falisci.
- Falernus ager, 7, 26. 10, 20. *et* 21, 22, 13. dividitur, usque ad Vulturum fluvium, plebi Romanæ, 8, 11.
- Falisci auxilio veniunt Veientibus et Fidenatibus, 4, 17. ad Veios, a Romanis obsessos, accedunt, 5, 8. adoriuntur castra Romanorum, *ibid.* *et* 13. vincuntur a Camillo, 19. eorum castra capiuntur, et urbs obsidetur, 26. magistri Faliscam juventutem prodentis supplicium, 27. Falisci deudent se Romanis, *ibid.* rebellant, 7, 17. inducias quadraginta annorum impetrant, 22. iis bellum indicitur, 10, 45. pacem petentibus induciæ annuæ datæ, 46. eorum legati Romanos doceant, Etruscos concilia de pace petenda habere, 10, 14.
- Faliscus ager, 10, 12. 26. *et* 27.
- Fames Romæ, 2, 34. 3, 32. tanta, ut multi ex plebe, capitibus obvolutis, se in Tiberim præcipitarint, 4, 12. *vid. et* 52. Capuæ, 25, 13.
- Fanum Æsculapii, tabulis pictis exornatum, 43, 6.
- Apollinis, et oraculum ad Hieran Comen, 38, 12. *et* 13.
- Dianæ, 1, 45.
- Feroniæ, 1, 30.
- Fanum Herculis, 40, 51.
- Palloris, 1, 27.
- Pavoris, *ibid.*
- Proserpinæ, 29, 18. expilatum a Pleminio, 29, 8. *et* 18. *v. d. et* 31, 12. 32, 1.
- Quietis, 4, 41.
- Termini, 1, 55.
- Voltumnæ, 4, 23. 25. *et* 61. 5, 17. 6, 2.
- Fanum quomodo differat ab æde, 10, 37.
- Fanorum expiatio in libris per duum viros quæsita, 5, 50.
- in Fanis omnibus, in quibus lectisterium majorem partem anni fieri solet, consules res divinas majoribus hostiis faciunt, 36, 1.
- Farris selibræ M. Manlio datæ, 5, 47.
- Faces non ambo consules in urbe habent, 2, 1.
- populo submissi a P. Valerio, 2, 7.
- capti a Pœnis, ponuntur ante tribunal imperatoris, 25, 16.
- a multitudine concitata franguntur, 2, 55. 3, 49.
- Fasti dies facti a rege Numa, 1, 19.
- Fastos circa forum in albo proponit Flavius, ut, quando lege agi posset, sciretur, 9, 46.
- Fasti, in quos nomina consulum dictatorumque cum eorum rebus gestis referebantur, 9, 18.
- Fatales libri, *vid.* Sibyllini, *et* Libri.
- Fauces ad Antigoniam, 32, 5.
- Fauces Isthmi, 32, 21.
- Fauces Thessaliam ab Athamania dividentes, 32, 14.
- Fauces, quæ ferunt in Tempe, 33, 13.
- Faucia curia, 9, 38.
- Faucula Cluvia, *vid.* Cluvia.
- Fauni ædes, facta in Insula ex pecunia multatitia, 33, 42. dedicata, 34, 53.
- Faventia, Epit. 88.
- Faveria, oppidum Istriæ, vi capitur a Romanis, 41, 15.
- Favonii venti, 37, 23.
- Faustulus, regii pecoris magister, Romuli et Remi servator et educator, 1, 4. *et* 5.
- Faustus, Sullæ filius, *vid.* Cornelius.
- Fax ingens arsit in cælo. *vid.* Prodigium.
- Facibus ardentibus armata multitudo, 4, 33.
- Facibus ardentibus anguibusque prælatis sacerdotes Tarquiniensium militum Romanum terrent, 7, 17.
- Februariæ Kalendæ, 37, 58.
- Fecenia Hispala, *vid.* Hispala.
- Fecialium carimonie in sanciendo federibus, 1, 24. 9, 5. in indicendo bello, 1, 32.
- Feciales mittuntur ad res repetendas,

- 4, 30. 7, 6. 9. 16. *et* 32. 8, 22. 9, 45. 10, 12.
- Feciales iubentur ire ad foedus ferendum, 30, 43.
- Fecialium collegium consultum de ratione indicendi belli, 31, 8. 36, 3.
- Felsina, oppidum, 33, 37.
- Fenectani campi, 8, 12.
- Feralia, 35, 7.
- Ferentinae lucus, 1, 50. *et* 52. 7, 25.
- Ferentina aqua, 1, 51. Ferentinum caput, 2, 38.
- Ferentinum, oppidum, 4, 51. *et* 61. 7, 9. *vid.* *et* 10, 34. 32, 2.
- Ferentinati populo suae leges redditae, 9, 43. *v d.* *et* 34, 42.
- Ferentum, *sive* Forentum oppidum, 9, 20. Ferentani, *sive* Forentani vincuntur, 16.
- Feretrius Jupiter, *vid.* Jupiter.
- Feriae per novem dies actae, quod lapidibus pluisset, 1, 31.
- per triduum, 3, 5.
- Feriarum constituendarum causa dictator creatus, 7, 28.
- Feriae Latinae, 5, 17. *et* 19. 21, 63. 22, 1. 32, 1.
- ob terrae motum per dies duodequadraginta, 35, 40.
- valetudinis populi causa indictae, 42, 2.
- Feroniae fanum, 1, 30. lucus et templum, 26, 11. 27, 4. aedes in Capenate, 33, 26.
- Feroniae donum a libertinis mulieribus datum, 22, 1.
- Ferrariae et argentariae in Hispania, 34, 21.
- Fescenninus versus, 7, 2.
- Festum Dianae per triduum Syracusis, 25, 23.
- Fibulis donati equites, 39, 31.
- Ficana capta ab Anco, et inde cives traducti Romam, 1, 33.
- Ficulnea vetus a Tarquinio Prisco capta, 1, 38.
- Ficulnensis via, quae postea Nomentana, 3, 52.
- Ficus Ruminalis, 1, 4. ad eam simulacra infantum, conditorum urbis, sub uberibus lupa posita, 10, 23.
- Fidei sollemne a Numa Pompilio institutum, 1, 21.
- in Fidem se permittentes, quo jure fuerint apud Romanos, 36, 28.
- Fidenae, colonia Romanorum, 1, 27. 4, 17. deficientur ad Veientes, *ibid.* capiuntur, 4, 22. 33. *et* 34.
- Fidenates bellum inferunt Romanis, 1, 14. vincuntur, *ibid.* alterum cum Romanis bellum, 27. vincuntur, *ibid.* obsidentur, 2, 19. occidunt legatos Romanorum, 4, 17. populabundi descendunt in agrum Romanum, 21. vincuntur, multique sub corona venundantur, 33, 34.
- Fidentia, Epit. 88.
- Filo velatum fecialis caput, 1, 32.
- C. Fimbria L. Valerium Flaccum occidit, Epit. 82. ipse occiditur a servo suo, Epit. 83.
- Fimus bubulus pro lignis, 38, 18.
- Firmanorum fides in Romanos laudata, 27, 10.
- Firmana cohors, 44, 40.
- Flaccus, *vid.* Fulvius *et* Valerius.
- Flamen Dialis, *vid.* Dialis.
- Martis, 1, 20. 29, 11. 45, 15.
- Quirinalis, 1, 20. 5, 40. 24, 8. 37, 47. *et* 51.
- Flamines bigis, curru arcuato, ad Fidei sacrarium vehi iubet Numa, 1, 21.
- Flaminibus cura sacrorum demandata, 1, 33.
- Flaminum Vestaliumque hospitium, a Caeritibus religiose cultum, 7, 20.
- Flamines abesse a sacris non possunt, atque adeo in provinciam ire vetantur a pontifice maximo, 19, 53. 37, 51. *vid.* *et* 24, 8.
- L. Flamininus, 43, 11. *De ceteris Flamininis, v d.* Quintius.
- Flaminus circus, 3, 54. 27, 21. 40, 52.
- Flaminia prata, 3, 54. *et* 63.
- via, 22, 11. 39, 2.
- C. Flaminus, censor, viam munit, et circum exstruit, 23, 23.
- iterum consul, 21, 57. clam in provinciam abit, et Arimini consulum init, 15. *et* 63. de eo querelae Romanorum, 22, 1. ejus ferocia, 3. ad Trasimenum lacum circumventus ab Annibale, in praelio cadit, 4—6.
- C. Flaminus, quaestor, 26, 47. aedilis curulis, 33, 42. tritici decies centum millia binis aëris populo dividit, *ibid.* creatur praetor, 34, 54. sortitur Hispaniam citeriorem, 55. in Hispania expugnat Litabrum oppidum, 35, 22. creatur consul, 38, 42. defendit M. Fulvium contra Ambracienses, 43.
- Friniates Ligures, pluribus secundis praелиis factis, in deditionem accipit, iisque arma adimit, 39, 2. domat Apuanos, *ibid.* viam a Bononia perducit Arretum, *ibid.* triumvir coloniae Aquileiam deducendae, 39, 55. 40, 34.
- Q. Flaminus creatur decemvir agro dividundo, 31, 4.
- Flamma circa caput Servii infantis dormientis, 1, 39.
- Flamma, a capite concionantis Marcii emicans, 25, 39.
- Flamma, in proris navium praelata, ardet hostes, ne propius accedant, 37, 11.

- Flavius Lucanus, prætor, 25, 16. pro-
dit Ti. Gracchum, *ib. d.*
- C. Flavius Cn. F. scriba humilique for-
tuna ortus, ædilis curulis, 9, 46.
certat adversus nobiles, *ibid.* jus ci-
vile, repositum in penetralibus pon-
tificum, evulgat, *ibid.* Fastos circa
forum in albo proponit, *ibid.* dedicat
ædem Concordiæ, *ibid.* curulem sel-
lam sibi adferri jubet, quum nobi-
lium nemo ei assurgeret, *ibid.*
- M. Flavius dat viscerationem populo
in funere matris, 8, 22. tribunus
plebis, 37. fert ad populum, ut in
Tusculanos animadvertatur, *ibid.*
- M. Flavoleius, centurio, 2, 45.
- Floronia, virgo vestalis, stupri comper-
ta, 22, 57.
- Flumen manavit sanguine, *vid.* Prodi-
gium.
- Flumentana porta, 6, 20, 35, 21.
- Fœderis ferendi ritus, 1, 24.
- Fœderum tria genera, 34, 57.
- de Fœderum jure inter Romanos Car-
thaginiensesque disceptatio, 21, 19.
- Fœdus Romanorum cum Pœnis, 30,
37. et 43.
— cum Ætolis, 26, 24, 38, 9.
— cum Philippo, 29, 11, 33, 30.
— cum Nabide, 34, 35.
— Antiocho, 38, 38.
— Philippi cum Annibale, 23, 33.
- Fœnus unciarium, 7, 16. *vid. et* 7, 21. se-
munciarium factum ex unciario, 7, 27.
- Fœnore obruti debitores, 35, 7.
- Fœneratores mulctantur, 7, 28, 10, 23.
35, 41. eorum improbitas, 8, 28.
- Fœneratores ex Sardinia fugantur, 32,
27.
- Fons Herculis, 22, 1.
- M. Fonteius creatur prætor, 45, 44.
- P. Fonteius Balbus creatur prætor, 44,
17. sortitur Hispaniam, *ibid.*
- P. Fonteius Capito, prætor, 43, 11.
sortitur Sardiniam, 17.
- T. Fonteius, legatus, 25, 34, 26, 17.
- T. Fonteius Capito creatur prætor, 40,
59. sortitur Hispaniam ulteriorem,
41, 2. proconsul in Hispania manere
jubetur, 19.
- Fontinalis porta, 35, 10.
- Forem ex æde Lunæ, quæ in Aventino
est, raptam fert atrox tempestas, et
in posticis parietibus Cereris templi
adigit, 40, 2.
- Fores Sulpicii, tribuni militum, virga
percutit lictor, 6, 34.
- Fori in circo, 1, 35. *et* 56.
- Fori publici, 29, 37.
- Formiæ, 35, 21.
- Formiana saxa, 22, 16.
- Formianis civitas sine suffragio data,
8, 14. tum longo post tempore suf-
fragii latio, 38, 36.
- Formianus ager, 10, 31.
- Formianus mons, 39, 44.
- Fornix in Capitolio, cum septem signis
auratis, et duobus equis, positus a
P. Cornelio Scipione Africano, 37, 3.
- Fornices duo de manubiis facti ab L.
Sertinio 33, 27.
- Fornices in Muro, apti ad excurrendum,
36, 23.
- Fornicata via, 22, 36.
- Fortunæ ædes Præneste, 23, 19. Roma
intra portam Carmentalem incendio
absumitur, 24, 47. reficitur, 25, 7.
in foro Boario, 33, 27.
— Equestris, 40, 40. *et* 44, 42, 3. *et* 10.
- Fortis Fortunæ ædes, 10, 46, 27, 11.
- Fortunæ muliebris templum, 2, 40.
— Primigeniæ ædes in colle Quirinali,
34, 53, 43, 15. *vid. et* 29, 36.
- Fortunæ in Algido supplicatio impe-
rata, 21, 62.
- Foruli, vicus, 26, 11.
- Forum Romæ, 1, 12.
— ornatum scutis auratis Samnitium,
9, 40. inde initium fori ornandi ab
ædilibus, *ibid.*
— medium specu vasto collapsum in
immensam altitudinem, 7, 6.
- circa Forum fastos in albo proponit C.
Flavius, ut, quando lege agi posset,
sciretur, 9, 46.
- in Forum per viatorem accitæ matro-
næ veneficæ, 8, 18.
- in Foro medio captivi et defectionis
auctores virgis cæsi et securi per-
cussi, 7, 19, 9, 24, 28, 28.
- in Foro suggestum adornatum rostris
navium Antiatum, unde Rostra, 8, 14.
- Forum Boarium, 10, 23, 21, 62, 22,
57, 27, 37, 29, 37, 35, 40. in foro
Boario ante Fortunæ ædem fornix fac-
tus ab L. Sertinio, 33, 27.
— Olitorium, 21, 62, 40, 34. in foro
Olitorio ædes Junonis Sospitæ dedi-
cata, 34, 53.
— Piscatorium, 26, 27, 40, 51.
— extra portam Trigeminam, 40, 51.
- Forum quæstorium in castris, 41, 6.
- M. Foslius, tribunus militum consulari
potestate, 4, 25.
- M. Foslius Flaccinator consul creatur, 9,
20. magister equitum, 26. iterum, 28.
- Fossa Cluilia, 1, 23, 2, 39.
— Græca, 28, 46.
— Quiritium, opus Anci regis, 1, 33.
- Frater fratri, etiam filium habenti, suc-
cedit in principatum apud Hispanos,
28, 21. item apud Numidas, 29, 29.
- Fregellæ, colonia Romanorum, 8, 22.
occupatur a Samnitibus, 9, 12.
- Fregellana arx capitur a Samnitibus, 9,
28. recipitur, *ibid.*

- Fregellanorum in Romanos fides, 27, 10. equitum fortitudo, 26. *et* 27.
- Fregellanus ager, 26, 9.
- Fregenæ, coloniæ, negatur vacatio rei navalis, 36, 3.
- Frentani, populus, uno prælio debellatur, 9, 16. oratores mittunt Romam, petentes pacem, 45. iis fœdus datum, *ibid.*
- Frentanus ager, 27, 43.
- Fresilia, urbs, capitur a Romanis, 10, 3.
- Friniates Ligures C. Flaminius consul, pluribus præliis secundis factis, in deditionem accipit, iisque arma admittit, 39, 2.
- Frontalia elephantorum, 37, 40.
- Fru mentum ex Campania aliisque locis Romam advehitur, 2, 34. *et* 52.
- Fru mentum quaternis æris populo vicitim descriptum, 30, 26 31, 4. binis æris, 31, 50. 33, 42.
- Fru mentum pro vectura nautis relictum, 30, 38.
- Fru mentum duplex militi post victoriam, iterumque post triumphum, a L. Scipione datum, 37, 59.
- Fru menti duæ decuinæ exactæ, 36, 2. 37, 2.
- Frusinas ager, 26, 9.
- Frusinates conjurantes damnantur tertia parte agri, 10, 1. capita conjurationis, virgis cæsi, securi percutiuntur *ibid.*
- Frusino, 27, 37.
- Fucinus lacus, 4, 57.
- Fuga impedita, dum dux milites a suis haberi jubet pro hostibus, 37, 43.
- C. Fulcinus, legatus, jussu Tolumnii interficitur, 4, 17. ei statua publice in Rostris posita, *ibid.*
- Fulfulæ, urbs in Samnio, 24, 20.
- Fulmen aureum pondo quinquaginta donum Jovi factum, 22, 1.
- Fulmine ictus Romulus Silvius, 1, 3.
- Fulmine multi icti milites, 10, 31.
- Fulmine icta Spei ædes. *vid.* Prodigium.
- Fulvia, M. Antonii uxor, Epit. 125.
- Fulvius Flaccus, legatus, 22, 12.
- C. Fulvius, quæstor, Annibali traditur, 21, 59.
- C. Fulvius, legatus, 26, 14. *et* 33, 27, 8.
- C. Fulvius Curvus, ædilis plebeius, 10, 23.
- Cn. Fulvius, legatus, 10, 4. consul, 11. vincit Samnites, 12. triumphat, *ibid.* proprætor, 26. Etruriæ fines depopulat, 27. vincit Etruscos, 30.
- Cn. Fulvius, prætor, 36, 45. sortitur jurisdictionem peregrinam, 37, 2.
- Cn. Fulvius Centumalus, ædilis curulis, 24, 43. prætor creatur, *ibid.* ei evenit provincia Suessula, 44. creatur consul, 25, 41. 26, 1. ei prorogatur imperium, 28. vincitur ab Annibale ad Herdoneam, et cum undecim tribunis cadit, 27, 1.
- Cn. Fulvius Flaccus, prætor, 25, 2. sortitur Apuliam, 3. prosperis rebus solutus ad socordiam, 20. ad Herdoneam vincitur ab Annibale, 21. ob exercitum in Apulia amissum ei dies dicta, 26, 2. primo pecunia, mox capite in eum acquiritur, 3. it Tarquinios in exilium, *ibid.*
- Cn. Fulvius moveatur senatu a fratre censore, 41, 32.
- Cn. Fulvius Gillo, creatur prætor, 45, 14. sortitur Hispaniam citeriorem, 16.
- L. Fulvius consul creatur, 8, 38. magister equitum, 9, 21.
- M. Fulvius, secundum quosdam auctores, consul suffectus Ti. Minucio, 9, 44.
- M. Fulvius, tribunus militum, 10, 14.
- M. Fulvius, tribunus militum, occiditur in pugna, 27, 12.
- M. Fulvius, tribunus plebis, 32, 7.
- M. Fulvius, legatus, 43, 1.
- M. Fulvius Centumalus, prætor, 35, 10. 20. 23. *et* 24. sortitur jurisdictionem urbanam, 20.
- M. Fulvius Flaccus, decemvir agro dividundo, 31, 4.
- M. Fulvius Flaccus, triumvir coloniæ deducendæ, 39, 44.
- M. Fulvius Flaccus, legatus in Macedoniam, 43, 13.
- M. Fulvius Nobilior, ædilis curulis, 33, 42. creatur prætor, 34, 54. sortitur Hispaniam ulteriorem, 55. Vaccæos, Vectones, et Celtiberos fundit fugatque, 35, 7. proconsul, multa prospere gerit, 22. ovans urbem ingreditur, 36, 21. *et* 39. creatur consul, 37, 47. ei provincia Ætolia evenit, 50. proficiscitur in Epirum, 38, 3. Ambraciam urbem oppugnat, 4—9. donatur corona aurea centum et quinquaginta pondo, *ibid.* perdomitis Ætolis, recipit Cephalleniam, 28. *et* 29. componit res Achæorum, 30. comitiorum causa proficiscitur Romam, 35. redit in provinciam, eique in annum prorogatum imperium, *ibid.* eum accusant Ambracienses, 43. defenditur a C. Flaminio, *ibid.* ex Ætolia rediens, petit triumphum, 39, 4. M. Aburius, tribunus plebis, intercedit, *ibid.* Gracchi oratio pro M. Fulvio, 5. triumphat de Ætolis et Cephallenia, *ibid.* per dies decem, ludos, quos voverat Ætolico bello, facit, 22. censuram petit, 40.

- creatur triumvir coloniis deducendis, 44.
- censor, 40, 45. reconciliatur cum M. Æmilio collega, 46. ejus opera publica, 51. lustrum condit, 41, 2.
- M. Fulvius Nobilior, tribunus militum, mensibus suis dimittit legionem: obque id factum in Hispaniam relegatur, 40, 41.
- M. Fulvius Nobilior, tribunus plebis, 42, 32.
- M. Fulvius Patinus, consul, 10, 9.
- Q. Fulvius, ædilis curulis, 30, 39.
- Q. Fulvius, tribunus plebis, 32, 28.
- Q. Fulvius, legatus, 32, 36.
- Q. Fulvius M. F. triumvir epulo cooptatur, 40, 42.
- Q. Fulvius Flaccus pontifex, 23, 21. prætor, 24. sortitur jurisdictionem urbanam, 30. prætor refectus cum jurisdictione urbana, 24, 9. magister equitum, 25, 2. tertium consul, *ibid.* pontificatum maximum petens, repulsam patitur, 5. Hannonis castra oppugnat, eaque capit, 13. *et* 14. ei prorogatum imperium, 26, 1. Capuam obsidet, 4. Romam euntem Annibalem sequitur, 8. *et* 9. ingreditur Romam cum exercitu, 10. virgis cædi et securi percuti jubet senatores Campanos, 15. accusatur a Campanis, 27. *et* 33. dictator dicitur, 27, 5. iis comitiis, quæ habebat ipse, creatur consul quartum, 6. ejus senescit fama, 20. ei prorogatur in annum imperium, 22. iterum, 35.
- Q. Fulvius Flaccus, ædilis plebis, 38, 35. creatur prætor, et sortitur Sardiniam, 42. legatus Æmilii Paulli, 40, 27. consul, 37. bellum gerit cum Apuanis Liguribus, 41.
- Q. Fulvius Flaccus, ædilis curulis designatus, petit præturam, impetrassetque, nisi senatus comitia sustulisset, 39, 39. fit prætor, 56. sortitur Hispaniam citeriorem, 40, 1. Urbicum, oppidum, capit, 16. ejus res gestæ adversus Celtiberos, 30. *et* 33. rursum vincit Celtiberos, 39. *et* 40. ædem Fortunæ Equestri et ludos Jovi vovet, *ibid.* pontifex cooptatur, 40, 42. creatur consul, quum extra urbem triumphii caussa esset, 43. de Celtiberis triumphat, *ibid.* ejus ludi, 45. creatur censor, 41, 32. fratrem germanum et consortem senatu movet, *ibid.* ejus opera publica, *ibid.* ædem Fortunæ Equestris enixo studio facit, et ex æde Junonis Laciniae marmoreas tegulas detrahit, 42, 3. ædem Fortunæ Equestris dedicat, 10. laqueo sibi gulam frangit, 28.
- Q. Fulvius Nobilior, triumvir coloniæ deducendæ, 39, 44.
- Q. Fulvius Gillo, legatus Scipionis, 30, 21. prætor, 31, 4. sortitur Siciliam, 6.
- Fundanis populis civitas sine suffragio data, 8, 14. sociant se Privernatibus bello Romanos lacescentibus, 19. orant veniam, *ibid.* iis datur latio suffragii, 38, 36.
- M. Fundanius, tribunus plebis ad plebem fert de lege Oppia abroganda, 34, 1.
- M. Fundanius Fundulus, ædilis plebeius, aliquot matronas probri accusat, 25, 2.
- Fundis ædes Jovis, 41, 32.
- Fundæ prævalidæ descriptio, 38, 29.
- Funditores in exercitu Pyrrhi, 27, 38, 36, 18.
- Achæi, eorumque in bello maximum momentum, 38, 29.
- Baleares, eorumque peritia, 28, 37. *vid. et* 21, 21.
- Cyrtæi, 37, 40.
- Funebres laudationes, 2, 47. *et* 61. matronis concessæ, 5, 50.
- Funebres laudes vitiant historiam, 8, 40.
- Funebres ludi, 28, 21. *vid.* Ludi.
- Funus prosecutis mulsum datum, 38, 55.
- in Funus Menenii, collati a populo sextantes, 2, 33. in Valerii consulis, quadrantes, 3, 18.
- Funera Romanorum ducum curata ab Annibale, 22, 52. 25, 17. 27, 28.
- Furcæ Caudinæ, *vid.* Caudium.
- Furiæ genti fato quodam data Gallica bella, 31, 48.
- Furii et Fusii iidem, 3, 4.
- Furius, legatus, frater Sp. Furii consulis, ab Æquis cæditur, 3, 5.
- Agr. Furius, consul, 3, 66. collegæ summam imperii concedens, ab eo vicissim honoratur, 70.
- Agr. Furius, tribunus militum consulari potestate, 5, 32. adversus Salpinates bellum gerit, *ibid.*
- C. Furius duumvir navalis. 41, 5. legatus, 43, 11.
- C. Furius Aculeo, quæstor L. Scipionis, damnatur, 38, 55.
- C. Furius Pacilus, consul, 4, 12. censor, probavit villam publicam in campo Martio, 22. Mamercum Æmilium, qui censuram ad unius anni et sex mensium spatium redegerat, ærarium facit, 24. *vid. et* 9, 33. tribunus militum consulari potestate, 4, 31.
- C. Furius Pacilus consul creatur, 4, 52.
- L. Furius, consul, resistit agrariæ legi, 2, 54. post consulatum fit reus ad populum, *ibid.* tribunus, qui eum accusabat, mortuus domi inventus, *ibid.*
- L. Furius, tribunus militum consulari potestate cum Camillo, 6, 22. ejus temeraria adversus collegam proter-

- via, 23. pugna initio improspera, et corrigendæ culpæ studium, 24. moderatio in eum Camilli, 25.
- L. Furius, tribunus plebis, 9, 42.
- L. Furius Bibaculus, quæstor, in prælio ad Cannas occisus, 22, 49.
- L. Furius Camillus, dictator, reddit Patribus possessionem pristinam consulatus, 7, 24. ob id meritum consul creatur, *ibid.* collega mortuo, solus rempublicam et bellum Gallicum administrat, 25. vincit Gallos, 26. adversus Græcos ad oram maritimam profectus, nullam memorabilem rem gerit, *ibid.* dictator in pugna adversus Auruncos, vovet ædem Junoni Monetæ, 28.
- L. Furius Camillus, consul, 8, 13. capit Pedum oppidum, *ibid.* triumphat, *ibid.* statua equestrisei in foro posita, *ibid.* ejus oratio ad senatum de Latinis populis, *ibid.* consul iterum, 29.
- L. Furius Medullinus. (*In hoc nomine tanti errores implicant apud Livium, ut haud facile ad liquidum perducere possit. Nec tanti est. Itaque apponemus notam eorum locorum, in quibus L. Furius Medullinus aliquem magistratum gessisse dicitur, licet non omnia in unum hominem conveniant, et sint in duos treve disperienda, ut constat ex Sigonio ad 4, 44.*)
- L. Furius Medullinus, tribunus militum consulari potestate, 4, 25. et 35. iterum, 44. creatur consul, 51. consul iterum, 54. et 61. tribunus militum consulari potestate, quum jam functus eo honore esset, 57. tertium, 5, 14. quartum, 16. quintum, 24. sextum, 26. septimum, 32.
- L. Furius Purpureo, tribunus militum, 27, 2. prætor, 31, 4. sortitur Galliam, 6. et 10. Gallos vincit, 21. petit triumphum, 47. de ea re variæ in senatu sententiæ, 48. triumphat, 49. creatur consul, 33, 24. per tribum Sappiniam in Boios venit, 37. populatur agrum Boiorum, *ibid.* ædes ab eo votæ, 34, 53, 35, 41. legatus, 37, 55. resistit Cn. Manlio, triumphum petenti, 38, 44. et 45. *vid. et* 54. magna contentione censuram petit, 39, 40. legatus in Galliam Transalpinam mittitur, 54.
- L. Furius Purpureo, legatus ad concilium Ætolorum, 31, 29. ejus oratio, 31.
- L. Furius Philus, creatur prætor, 42, 28. sortitur Sardiniam, 31. pontifex moritur, 43, 13.
- M. Furius defendit in senatu M. Aurelium, quem accusabant legati Philippi, 30, 42.
- M. Furius, legatus, 31, 21.
- M. Furius Camillus, tribunus militum consulari potestate, 5, 1. iterum, 10. contra Faliscos proficiscitur, 12. tertium tribunus militum consulari potestate, 14. a Capena ingentes prædas agit, *ibid.* interrex, 17. dictator, 19. ludos magnos ex senatûsconsulto vovet, *ibid.* vincit Faliscos, *ibid.* cuniculum in arcem Veios, 25. religionem injicit de decima prædæ Veientanæ, *ibid.* tribunus militum consulari potestate quartum, 26. Faliscum ludi magistrum, puerorum proditorem, remittit Falerios, 27. invehitur in plebem, 29. senatum incitat adversus legem, 30. creatur interrex, 31. ei ab L. Apuleio, trib. pl. dies dicta, 32. abit in exilium, et absens quindecim millibus gravis æris damnatur, *ibid.* concitat Ardeates ad opprimendos Gallos populatores, 44. et 45. revocatur, et dictator dicitur, 46. cæsis Gallis triumphat, 49. diligentissimus religionem cultor, 50. prohibet migrari Veios, habetque super ea re ad populum orationem, 51. et *scqq.*
- interrex, 6, 1. dictator tertium, 2. capit Volscorum castra, *ibid.* recipit Sutrium, ab Etruscis captum, 3. triumphat, 4. tribunus militum consulari potestate quintum, 6. ei regimen omnium rerum collegæ permittunt, *ibid.* ejus res gestæ, 7—10. in eum Manlii Capitolini livor, 11. fit tribunus militum consulari potestate sextum, 18. septimum, 22. ejus moderatio in collegam, et victoria de hostibus, 23—25. dictator quartum creatur, 38. certamen inter eum et tribunos plebis, *ibid.* se abdicat magistratu, *ibid.* dictator quintum creatus, 42. victis Gallis, triumphat, *ibid.* discordias inter ordines sedat, *ibid.* ejus mors et laudes, 7, 1.
- M. Furius Crassipes, coloniæ deducendæ triumvir, cui in triennium imperium esset, creatur, 34, 53. *vid. et* 35, 40. prætor creatus, sortitur Galliam, 38, 42. insontibus Cenomanis arma adempta reddere jubetur a senatu, et provincia decedere, 39, 3. prætor iterum, 41, 33. sortitur Siciliam, 42, 1.
- M. Furius Luscus, ædilis plebis, 39, 7.
- P. Furius, triumvir agro dando, 3, 1.
- P. Furius Philus, fit prætor iterum et sortitur jurisdictionem inter cives et peregrinos, 22, 35. *vid. et* 55. classem

- accipit a Marcello collega, 57. redit ex Africa Lilybæum graviter saucius, 23, 11. censor, 24, 11. severe castigat vitia, 18. dies ei dicitur a L. Metello, tribuno plebis, quem senatu moverat, 43. mors ejus impedit, ne lustrum perficiatur, *ibid.* augur moritur, 25, 2.
- P. Furius Philus, consularis viri filius, 22, 53.
- P. Furius Philus, prætor creatus, obtinet Hispaniam citeriorem, 41, 26. ab Hispanis accusatus, Præneste in exsilium abijt, 43, 2.
- Q. Furius, pontifex maximus, jubetur creare tribunos plebis, 3, 54.
- Sex. Furius, consul, 2, 39.
- Sp. Furius, consul, 2, 43.
- Sp. Furius, consul, male rem gerit adversus Æquos, et in castris obsidetur, 3, 4. a T. Quintio liberatur, 5.
- Sp. Furius, tribunus militum consulari potestate, 6, 31.
- Sp. Furius M. F. Camillus, primus prætor, 7, 1.
- Sp. Furius, *sive* Furius, pater patratus, 1, 24.
- Fustuarium, pœna militaris, 5, 6.
- G.
- Gabii, 1, 53. 24, 10. 26, 9. 41, 20. eos fraude capit Tarquinius Superbus, 1, 53. *et* 54. Gabii murus ac porta de cœlo tacta. *vid.* Prodigium.
- Gabina via, 2, 11. 3, 6. 5, 49.
- Gabini, 6, 21.
- A. Gabinius, legatus, Epit. 76.
- Gabinus ager vastatur a Volscis, 3, 8.
- Gabinus cinctus, 5, 46. 8, 9. 10, 7.
- Gabinus, præfectus præsidii Scodræ, regiæ Gentii, 45, 26.
- Gades profectus Annibal, vota exsolvit Herculi, 21, 21. *vil. et* 24, 49. 26, 43. 28, 1.
- Gaditana provincia, 28, 2.
- Gaditani perfugæ pollicentur, se prodituros urbem et præsidium Punicum Romanis, 28, 23. patefacta proditione, conjurati Carthaginem devehuntur, 30. a Gaditanis Mago exigit pecuniam, 36. Gaditanos magistratus in crucem tollit, 37. Gaditani Romanis deduntur post Magonis ab Oceani ora discessum, *ibid.*
- Gaditanis remissum, ne præfectus Gades mitteretur, 32, 2.
- Gæsa, 3, 8.
- Gætuli milites, 23, 18.
- Gala Massylorum, Numidicæ gentis, rex, 24, 48. Masinissæ pater, 49. 29, 29.
- jungitur Carthaginiensibus, 24, 49. moritur, 29, 29.
- Galaria, castellum, capitur ab Annibale, 26, 5.
- Galba, *vid.* Sulpicius.
- Galæsus, fluvius, quinque millia passuum a Tarento abest, 25, 11.
- Galea, 1, 43. Galeæ cristatæ, 9, 40. 10, 38. Galeas gestare soliti milites in stationibus, 44, 33.
- Galeagra, turris, 25, 23.
- Galepsus, urbs Thraciæ, 44, 45.
- Galeria centuria juniorum, 27, 6.
- Gallæci pop. Hispaniæ, Epit. 56.
- Galli fanatici, matris Deûm famuli, 37, 9.
- transitus Gallorum in Italiam descriptus, locique et fines, quos tenuere, 5, 34. *et* 35.
- Galli, novi accolæ Etruscis, 5, 17. captos dulcedine frugum, maxime vini, transisse Alpes fama est, 33. ducentis ante annis. quam Roma caperetur, in Italiam transcenderant, *ibid.* Tarquinius Prisco regnante Romæ, 34. eorum variis temporibus transitus in Italiam descripti, *ibid. et* 35. postremi omnium transgressi Senones, Clusium oppugnant, 35. legati ad eos Romanorum, *ibid.* responsum Galiorum, 36. jure gentium a Romanis legatis violato, ipsi mittunt legatos Romam, *ibid.* elusa sua legatione, Romam iter intendunt, 37. vincunt Romanos ad Alliam, *ibid. et* 38. diripiunt et incendunt Romam, 41. oppugnant frustra arcem Romanam, 43. repelluntur, 47. paciscuntur cum Romanis, 48. *væ vi tis, ibid.* dum appenditur aurum, intervenit Camillus, dictator eosque pugnare jubet, et vincit, 49. iterum eos cædit, ita ut ne nuncius quidem supersit, *ibid.*
- rursum vincuntur a Camillo, 6, 42. ad tertium lapidem, Salaria via, trans pontem Anienis castra habent, 7, 9. post cæsum a T. Manlio Gallum eximia corporis magnitudine, relinquunt trepide castra, 9—11. alia cum Gallis bella, 2, 12—15. 23. 24. *et* 25. 8, 20. pugna M. Valerii Corvi, 7, 26. cum Gallis pacem ingenti pecunia redimunt Etrusci, 10, 10. eorum auxilia mercede sollicitata a Samnitibus et Etruscis, 18, 21.
- Galli Senones delent legionem Romanam, 10, 26.
- Galli, juncti cum Etruscis, Samnitibus, Umbris, vincuntur in Sentinati agro, 10, 27. *et* 29.
- Gallorum in Italia, sub initia belli Annibalici, motus, 21, 25. *et* 26. *et* in-

- certi ac fluctuantes animi, 39. *et* 52. 22, 1.
- Galli Transalpini frustra sollicitantur a legatis Romanis contra Pœnos, 21, 20. ab Annibale partim donis conciliati, partim vi victi, 23. 24. *et* 26—28.
- in Venetiam transgressi, 39, 22. expelluntur a Romanis, 54. legationi super ea remissa ad Transalpinos populos benigne respondetur, *ibid.* *et* 55.
- De rebus gestis Cæsaris adversus Gallos. vid.* C. Julius Cæsar.
- Gallorum manus in Hercynios saltus missa, 5, 34.
- Gallorum in Asiam transitus, 38, 16. Gallogræci dicuntur, 17. *vid.* Gallogræci.
- Gallorum auxilium a Perseo per avaritiam dimissum, 44, 27.
- Gallis procera corpora, promissæ et rutilatæ comæ, 38, 17. corpora intolerantissima laboris atque æstus, 10, 28. humori et frigori assueta, 5, 49. corpora iis et animi magna magis, quam firma, 5, 42. molles ad laboris longæque viæ tædia, 22, 2. eorum mollia et fluida corpora, minime patientia sitis, decedere pugna cogit, 34, 47. prima eorum proelia plus, quam virorum, postrema minus, quam feminarum, 10, 28.
- Galli, gens nata in vanos tumultus, 5, 37. *et* 39. *v. d.* *et* 38, 17. haudquaquam negligens religionum, 5, 46. auri avidissima, 21, 20.
- Galli in concilium veniunt armati, *ibid.*
- super umbilicum pugnant nudi, 22, 46. 38, 21.
- ex calva hostium pocula faciunt, 23, 24.
- Gallorum acies, 38, 26.
- arma, 22, 46. 38, 17.
- Gallus et Galla vivi defodiuntur, 22, 57.
- Gallæ cujusdam facinus, 38, 24.
- Gallicum aurum occultari a Patribus, criminatur M. Manlius, 6, 14.
- Gallicus ager, qui Gallorum Senonum fuerat, viritim populo divisus, 23, 14. 39, 44. 42, 4.
- Gallicus sinus, *vid.* Sinus.
- Gallicus tumultus, 7, 9. *et* 11.
- Gallogræcia, 37, 8. 38, 12.
- Gallogræcis bellum infert Cn. Manlius consul, 38, 12. 15. *et* 17. ejus belli gesta, 18—27. pax iis data, 37. *et* 40. de iis triumphus, 39, 6.
- Gallogræci equites, 37, 40.
- Ganymedes, præfectus Ptolemæi, prodit Philippo Ænion oppidum, 31, 16.
- Garamantes, 29, 33.
- Garitenes, hospes Philippi, ab eo occisus, 32, 21.
- Garuli, Liguriæ populi, 41, 23.
- Cn. Gavillius Aquileiensi, 41, 5.
- L. Gavillius, *ibid.*
- Gaulotus, regulus Gallogræcorum Tectosagum, 38, 19.
- Gaureleos, portus Andri insulæ, 31, 45.
- Gaurus, mons in Campania, 7, 32.
- Geganii ex Albanis principibus in Patres lecti, 1, 30.
- L. Geganius, tribunus militum consulari potestate, 6, 31.
- M. Geganius, tribunus militum consulari potestate, 6, 42.
- M. Geganius Macerinus, consul, sedat cõitiones tribunorum, adversus nobilium juventutem ortas, 3, 65. secundum consul, 4, 8. Volscos, Ardeam obsidentes, obsidet ipse, 9. vincit Volscos, et sub jugum mittit, 10. componit Ardeæ res, *ibid.* redit in urbem triumphans, *ibid.* tertium consul, 17. censor, probavit villam publicam in campo Martio, 22. Mam. Æmilium, qui dictator censuram, quinquennalem eatenus, intra anni et sex mensium redegerat spatium, omni ignominia afficit, 24. *vid.* *et* 9, 33. *et* 34.
- Proculus Geganius Macerinus, consul, 4, 12.
- T. Geganius, consul, 2, 34.
- St. Gellius, *vid.* Statius.
- Gellius Egnatius, *vid.* Egnatius.
- L. Gellius, consul, Epit. 96.
- Gelo, Hieronis filius, deficit ad Pœnos, 23, 30. mors ejus adeo opportuna, ut patrem quoque suspicione adspersgat, *ibid.* ejus, dum viveret, in cultu habitusque modestia, 24, 5.
- Geminus Metius, præfectus equitum Tusculanorum, init cum T. Manlio singulare certamen, 8, 7. vincitur, et interficitur, *ibid.*
- Genio Deo quinque majores hostiæ cæsæ, 21, 62.
- Genua, urbs, 21, 32. capitur a Magone, Amilcaris filio, 28, 46. ab eo diruta, exædificatur a Romanis, 30, 1.
- C. Genucius, inter primos augures e plebe creatos, 10, 9.
- Cn. Genucius, tribunus plebis, domi suæ occisus, 2, 54.
- Cn. Genucius plebeius, tribunus militum consulari potestate, 5, 13. iterum tribunus militum, 18. præcipitatus in insidias, ante signa inter primores cadit, *ibid.*
- Cn. Genucius, consul, 7, 3.
- L. Genucius, ex plebe consul, 7, 1. secundum consul, 4. adversus Hernicos profectus, male rem gerit, 6. interficitur, *ibid.*

- L. Genucius, tribunus plebis, fert ad populum, ne fœnerare liceat, 7, 42.
 L. Genucius, consul, 10, 1.
 L. Genucius, ad regem Syphacem legatus, 27, 4.
 M. Genucius, consul, 4, 1.
 M. Genucius, tribunus militum secundæ legionis, interficitur in prælio cum Boiis, 35, 5.
 T. Genucius, tribunus plebis, auctor agrariæ legis, diem dicit T. Menenio, 2, 52.
 T. Genucius decemvir creatur, 31, 33.
 Gentem habere se solos, patricii gloriabantur, 10, 8.
 Gentis enuptio, 39, 19.
 Gentilitia sacra, 5, 52.
 Gentius, Illyriorum rex, variis criminibus insimulatus apud senatum, legatos Romam mittit ad purgandum se, 40, 42. eum suspectum Issenses legati faciunt, tamquam uno animo viventem cum Perseo, 42, 26. ad eum legati Romani, *ibid.* est Romanis suspectus, 43, 11. obsidibus ultro citroque datis, fœdus facit cum Perseo, 44, 23. conjicit legatos Romanos in carcerem, 27. pecunia pacta fraudatur a Perseo, decem tantummodo talentis acceptis, *ibid.* ejus genus et facta, 30. copiæ, *ibid.* vincitur a Romanis, 31. petit inducias, *ibid.* dedit se in potestatem Anicii prætoris, *ibid.* in custodiam traditur, *ibid.* cum conjuge et liberis in triumphum ducitur ante curram L. Anicii prætoris, 45, 43. Spoletium mittitur, in custodiam, *ibid.*
 Genusus, amnis, 44, 30.
 Geræsticus portus Teiorum, 37, 27. et 28.
 Geræstus, nobilis Eubææ portus, 31, 45.
 Gergithum, oppidum, 38, 39.
 Gergovia, urbs, Epit. 107.
 Germania, Epit. 104. 105. 107. 137.
 Germanici saltus, 9, 36.
 Geronium, *sive* Gerunium, urbs, 22, 18. 24. et 39.
 Gerrunium, castellum, 31, 27.
 Geryon, 1, 7. Epit. 60.
 Giso, legatus ad Philippum, 23, 34.
 Giso, dissuadens pacem, ab Annibale superiore loco detrahitur, 30, 37.
 Giso, Hamilcaris filius, Epit. 48.
 Gitanæ, Epiri oppidum, 42, 38.
 Gladiatores apud Campanos dicti Samnites, 9, 40.
 Gladiatoria spectacula, 23, 30. 28, 21. 31, 50. 39, 46. 41, 33.
 Gladius et parma sunt arma velitum, 31, 35.
 — ponderi additur ab insolente Gallo, 5, 48.
 Gladii Arabum sagittariorum, insidentium camelis, tennes, longi quaterna cubita, 37, 40.
 — Gallorum inepti, 22, 46.
 — Hispanienses, 7, 10. 22, 46. 31, 34.
 Gladiis dstrictis discincti destituuntur milites, ignominia causa, 27, 13.
 Glarea substructæ marginatæque viæ, 41, 32.
 Gnidus, *vid.* Cnidus.
 Gnossii, 37, 60. 42, 51.
 Gnossus, Epit. 99.
 Gomphi, urbs Thessaliæ, 31, 41. 32, 14. 36, 13. 38, 2.
 Gonni, *sive* Gonnus, 33, 10. 36, 10. 42, 54. oppidum, situm in faucibus, qua Tempe adeuntur, *ibid.* et 36, 10. 42, 67. 44, 6.
 Gnoncondylum, oppidum Perræbiæ, 39, 25.
 Gordium, oppidum, 38, 18.
 Gordiutichos, locus, 38, 13.
 Gorgopas præest urbi Gythio, 34, 29. interficit Dexagoridam, urbem prode volentem Romanis, *ibid.*
 Gortynii quingenti, duce Cydate, se jungunt Quintio consuli, 33, 3. *vid.* et 37, 60.
 Gracchus, *vid.* Sempronius.
 C. Gracchus interimitur, Epit. 61.
 Gracchi, Epit. 59.
 Gracchus Clælius, *vid.* Clælius.
 Gracchuris, oppidum Hispaniæ, 41, 3.
 Gradivus Mars, *vid.* Mars.
 Græcia ulterior, 7, 26.
 — major, 31, 7. post cladem Romanorum ad Cannas, deficit ad Pœnos, 22, 61.
 Græcia libertate donata a Romanis, 33, 32.
 Græciæ civitates tria habent principum genera, 45, 31. a Romanorum fautoribus ceteri vexantur, *ibid.*
 Græca calliditas, 42, 47.
 Græca fo-sa, 28, 46.
 Græcæ fabulæ, 28, 42.
 Græcarum artium opera quando primum admirati sint Romani, 25, 40.
 Græci, gens lingua magis strenua, quam factis, 8, 22.
 — barbaris sunt natura hostes, 31, 29.
 — sunt omnium eruditissimi, 39, 8.
 — Asiatici sunt levissima hominum genera, et servituti nata, 36, 17.
 Græci septem libri, de sapientiæ disciplina, inventi in sepulcro Numæ, 40, 29.
 Græcis literis, Livii ævo, instituta juvenus Romana, 9, 36.
 Græco ritu decemviri sacra faciunt Apollini, Dianæ, et Latonæ, 25, 12.

Græcorum classis mare Tuscum, oramque litoris Antiatis, et Tiberis ostia, infestat, 7, 25. a Sicilia tyrannis, ut videtur, missa, 26.
 — alia classis, ad Italiæ litora appulsa, capit Thurias, urbem, 10, 2. mari Adriatico ad litus Venetorum pervenit, ibique cæduntur a Patavinis Græci, *ibid.*
 Græcorum levissimi quique, Parthorum etiam gloriæ, contra nomen Romanum, favent, 9, 18.
 Græcus et Græcavivi defodiuntur, 22, 57.
 Græcus ignobilis, auctor Bacchanalium, *vid.* Bacchanalia.
 Graminea corona obsidionalis, 7, 37.
 Grando et tonitru prælium prohibent, 2, 62. 26, 11.
 Granicus, Epit. 97.
 Gravisca, colonia in agro Etrusco, 40, 29. 41, 20.
 Greges in luco ad Lacinia Junonis sine custode pascentes, et ultro ad stabula redeunt, 24, 3.
 Grumentum, Lucania oppidum, 23, 37. 27, 41.
 Gulussa, filius Masinissæ, a patre Romanam mittitur, 42, 23. respondet legatis Carthaginiensium de patre querentibus, 24. dimittitur cum donis, *ibid.* redit legatus Romam, 43, 3.
 Gymnasium Cynosarges Athenis, 31, 24.
 — Cylarabis Argis, 34, 26.
 Gymnasia Tarentinorum jubet occludi Pyrrhus, 29, 19.
 Gymnesiæ, Baleares appellantur, quia ætatem nudi agunt, Epit. 60.
 Gyrton, urbs, 36, 10. 42, 54.
 Gythium, urbs valida, omniumque maritimarum rerum Lacedæmonii receptaculum, 34, 29. capitur a T. Quintio, *ibid.* oppugnatur a Nabide, et capitur, 35, 27.

H.

Hadria, *vid.* Adria.
 Hæmus, *vid.* Æmus.
 Haliacmon, fluvius, 42, 53.
 Haliartus, oppidum, 42, 46. et 56. oppugnatum et captum a Romanis, 63. diruitur a fundamentis, *ibid.*
 Haliartii, 42, 44.
 Halicarnassus, civitas, 37, 10. et 16.
 Halicarnassenses, 33, 20.
 Halys, fluvius, 38, 16. et 25.
 Hamæ absunt a Cumis tria millia passuum, 23, 35. Hamis statum sacrificium, et nocturnum sacrum, *ibid.*
 Hamilcar, *vid.* Amilcar.
 Hampsicora, princeps Sardinia, molitur defectionem, 23, 32. consciscit sibi mortem, 41.

Hannibal, *vid.* Annibal.

Hanno, princeps factionis Barcinis inimicæ, censet, Annibalem mittendum non esse in Hispaniam, 21, 3. dedendum Romanis, 9. pacem petendam ab Romanis post Cannensem pugnam, 23, 13.
 Hanno, Bomilcaris F. strenue rem gerit in transitu Rhodani, 21, 27. et 28.
 Hanno in Hispania cis Iberum ab Annibale præficitur, 21, 23. ibidem a Cn. Scipione vincitur et capitur, 60.
 Hanno, nobilis Carthaginiensis, capitur in Sardinia, 23, 41.
 Hanno, victus et pulsus finibus Lucania a Ti. Sempronio Longo, abit in Bruttios, 23, 37. copiis auctus redit Nolam, et cum Nolanis colloquitur, 43. in Bruttios remittitur, 46. ad defectionem sollicitat Græcas urbes in Brutiis, 24, 1. inter Hannonem et Gracchum acris pugna ad Beneventum, 14. et 15. sublevat inopiam Capuæ, 25, 13. ejus castra capiuntur a Romanis, 14. fugit in Bruttios, *ibid.* præest præsidio Metaponti, 27, 42.
 Hanno Capuæ præest præsidio Punico, 26, 5. et 12.
 Hanno, relicta Sicilia, trajicit in Africam, 26, 40.
 Hanno, novus imperator, in Hispaniam ex Africa, in locum Barcini Asdrubalis, transgreditur, 28, 1. adversus eum mittitur a Scipione M. Silanus, *ibid.* Hanno vivus capitur a Romanis, 2. mittitur Romam, 4.
 Hanno, præfectus Magonis, 28, 23. funditur a L. Marcio, 30.
 Hanno, nobilis juvenis, equitatu Punico præfectus, in pugna equestri occiditur, 29, 29. *vid.* et 35.
 Hanno, Amilcaris filius, præfectus Punico equitatu, 29, 34. elicitur a Masinissa ad pugnam, vincitur et interficitur, *ibid.*
 Hanno, Amilcaris filius, 45, 14.
 Harmonia, Gelonis filia, Themistone nupta, 24, 24. occiditur, 25.
 Harpagones, asseres ferreo unco præfixi, 30, 10.
 Harpalus, princeps legationis Persei, offendit Romanos, 42, 14.
 Harpasus, flumen, 38, 13.
 Haruspex, *vid.* Aruspex.
 Hasdrubal, Masinissæ nepos, Epit. 50. cum exercitu a Scipione deletur, Epit. 51. uxor ejus cum duobus liberis ex arce se præcipitat, *ibid.*
 Hasta Martis, 24, 10.
 sub Hasta bona vendita, 5, 16. et captivi, 6, 4. *vid.* et 24, 18.

- Hastæ inmissio in fines eorum, unde res repetitæ, ritus indicendi belli, 1, 32.
 Hastarum duarum spicula ardent, *vid.* Prodigium.
 Hastis tribus fit jugum, 3, 28.
 ex Hastis, quæ in terram cadentes infixæ steterant, vallum, 35, 30.
 Hastati, primæ aciei milites, 8, 8.
 Hastatus secundus, 26, 5.
 — decimus, 42, 34.
 — primus prioris centuriæ, *ibid.*
 Hebrus, fluvius, 38, 41.
 Hegeas, præfectus equitum Neapolitanorum, 23, 1.
 Hegesianax, legatus Antiochi ad Romanos, 34, 57. 58. *et* 59.
 Hegesilochus, summus apud Rhodios magistratus, 42, 45. ejus prudens consilium, *ibid.*
 Helenæ reddendæ auctores Æneas et Antenor, 1, 1.
 Heliodorus purpuratus insidiis opprimit Seleucum, 41, 24.
 Hellespontus, 31, 15. 32, 33. 33, 38. 38, 18.
 Hellesponti fauces, 37, 9.
 Helorus, urbs Siciliae, 24, 35.
 Helvetii pop. Epit. 65. 103.
 Cn. Helvius, tribunus militum, in pugna cadit, 30, 18.
 C. Helvius ex ædilitate plebeia creatur prætor, 32, 7. sortitur Galliam, 8. *et* 26.
 C. Helvius, legatus Cn. Manlii consulis, 38, 20, 22. *et* 23.
 M. Helvius, tribunus militum, cadit in prælio, 27, 12.
 M. Helvius ex ædilitate plebeia prætor creatur, 32, 27. sortitur Hispaniam ulteriorem, 28. ejus de motu Hispanorum ad senatum literæ, 33, 21. cædit Celtiberos, 34, 10. ovans ingreditur urbem, *ibid.* triumphator coloniam deducendæ creatur, 45.
 Hemerodromi Græcis, ingens uno die cursu conficientes spatium, 31, 24.
 Heneti populi, 1, 1.
 Heniochi pop. Epit. 101.
 Hephæstia, urbs Thraciæ, 33, 35.
 Heptagoniæ, locus prope Spartam, 34, 38.
 Hepteris navis, 37, 23.
 Heraclea, urbs magnæ Græciæ, 1, 18. colonia Tarentinorum, 8, 24.
 Heraclea Minoa, 24, 35. 25, 40.
 Heraclea prope Thermopylas, 23, 5. *et* 7. 33, 3. ejus situs, 36, 22. oppugnatur et capitur a Romanis, 23. *et* 24.
 Heraclea Acarnaniæ, 38, 1.
 Heraclea, 40, 24.
 Heraclea Sintice, 42, 51. 45, 29.
 Heraclea Pontica, 42, 56.
 Heraclea, filia Hieronis, uxor Zoïppi, crudeliter cum filiabus occiditur, 24, 26.
 Heracleensis ager, 36, 16.
 Heracleum, oppidum, 44, 2. *et* 5. ejus situs, 8. capitur a Romanis, 9.
 Heraclides, præfectus regius Philippi, 31, 46.
 Heraclides classi præficitur a Philippo rege, 31, 16. *et* 33. conjicitur in vincula, 32, 5.
 Heraclides Byzantius, Antiochi ad L. Scipionem consulem legatus, 37, 34. ejusdem oratio, 35. tentat animum P. Scipionis Africani, 36. ei egregie respondet Africanus, *ibid.*
 Heraclitus, cui Scotino cognomen, legatus regis Philippi ad Annibalem, 23, 39.
 Heræa, Peloponnesi urbs, 28, 7. *et* 8. 32, 5. 33, 34.
 Heræorum ludorum curatio ad Philippum deferitur, 27, 30.
 Heræum, 33, 17.
 Herbessus, urbs Siciliae, 24, 30. a Marcello recipitur, 35.
 Hercates, populi, 41, 23.
 Herculaneum, oppidum in Samnio, capitum a Sp. Carvilio consule, 10, 45.
 L. Herculeius, Epit. 90. 91.
 Hercules venit in Latium, 1, 7. ejus cum Evandro, post Cacus interfec-tum, congressus, *ibid.* in ejus honorem lectisternium habitum, 5, 13.
 Herculis ministri Potitii, 1, 7. 9, 29.
 — ara ab Evandro dedicata, 1, 7.
 — ara Maxima, 9, 29.
 — ædes rotunda, 10, 23. *vid.* *et* 21, 62. 32, 1. 38, 35.
 — columnæ, 21, 43.
 — fanum, 40, 51.
 — simulacrum magnum in Capitolio dedicatum, 9, 44.
 — templum, 26, 10. *vid.* *et* 31, 24.
 Herculis mortale corpus crematum in loco, quem Pyram vocant, 36, 30.
 Herculi sacra a Romulo ritu Græco fiunt, 1, 7.
 — Gadibus vota exsolvit Annibal, 21, 21.
 — sacrificium facit in monte Cætæ M'. Atilius Glabrio, consul, 36, 30.
 Hercynii saltus, 5, 34.
 Hercynna Dea, 45, 27.
 Herdonea, urbs, 25, 21. 27, 1. ab Annibale deletur, et oppidani migrare jubentur, *ibid.* *vid.* Ardoneæ.
 Ap. Herdonius Sabinus cum exsulis et servis Capitolium et arcem occupat, 3, 15. interficitur, 18.
 Turn. Herdonius in Tarquinium invehitur, 1, 50. opprimitur a Tarquinio, 51.
 Herennius Bassus ab Hannone ex Nola ad colloquium vocatur, 23, 43. Hannoni respondet, 44.

- Herennius Cerrinius, Bacchis initiatus a matre, 39, 13.
- Herennius Pontius, imperatoris Samnitium pater, vir prudentissimus, 9, 1. ejus discordia responsa de exercitibus Romanorum, ad Claudium inclusis, 3.
- C. Herennius, triumvir coloniae deducendae, 21, 25.
- Herius Asinius, Epit. 73.
- Herius Pettius ab Hannone ex Nola ad colloquium vocatur, 23, 43.
- Hermæum, 35, 50.
- Hermantica, urbs, ab Annibale vi capta, 21, 5.
- Lar. Herminius, consul, 3, 65.
- T. Herminius genere factisque clarus, cum Horatio Coclite pontem publicum parumper defendit, 2, 10. strenue adjuvat victoriam consulis de Etruscis, 11. occiditur in pugna ad Regillum lacum, 20.
- Hermionicus ager, 31, 44.
- Hernici parant bellum, 2, 22. devicti, 40. cum iis ictum foedus, 41. iis agri duae partes ademtae, *ibid.* eorum agros depopulantur Aequi et Volsci, 3, 6. Hernicis tristia responsa a senatu data, *ibid.* deficiunt a Romanis, 6, 2, 7. et 8. et *seqq.* iis bellum inferunt Romani, 7, 6. cadunt Romanos, *ibid.* ingens eorum exercitus, 7. fugantur, 8. victi a C. Plantio consule subactique, 15. Romanis bellum indicunt, 9, 42. victi se dedunt, 43. iis suae leges redditae, *ibid.*
- Herodicus, princeps Thessalorum, interficitur a Philippo, 40, 4.
- Herodorus Cianus, mercator, 35, 37.
- Herodorus, princeps amicorum Demetrii, conjicitur in custodiam, 40, 23. moritur in tormentis, *ibid.*
- Hersilia, uxor Romuli, 1, 11.
- Hetriculum, Bruttiorum oppidum, a Pœnis deficit ad Romanos, 30, 19.
- Hetrusci, *vid.* Etrusci.
- Hexapylon Syracusis, 24, 21. *vid. et* 32, 39.
- Hexeris navis, 29, 9, 37, 23.
- Hiarbas, Epit. 89.
- Hibernacula, res nova militi Romano, ad Veios aedificari cœpta, et super ea re orationes tribunorum plebis et Ap. Claudii, 5, 2—6.
- Hibernacula Pœnorum in tres partes divisa, 26, 20.
- Hibernacula Pœnorum et Numidarum comburantur a Scipione, 30, 3—6.
- Hiempsal, Misipsæ filius, occiditur a Jugurtha, Epit. 62.
- Hiems gelida et nivosa, ut viæ clausæ et Tiberis innavigabilis fuerit, 5, 13.
- Hiera come, 38, 12. ibi fanum augustum Apollinis, et oraculum, 13.
- Hiero, Epit. 16. pollicetur gratis se daturum Romanis legionibus frumentum ac vestimenta, 21, 50. post pugnam ad Trasimenum lacum, legatos Roman, cum classe magno comœatu onusta, donisque, et auxiliis, mittit, 22, 37. victoriam auream pondo trecentum viginti dono dat, *ibid.* classe Punica vastatur ejus regnum, 56. Hieronis mors, 24, 4.
- Hierocles Agrigentinus, tradit Zacynthum insulam Achæis, 36, 31. et 32.
- Hieronymus, nepos Hieronis, et successor, 24, 4. ejus vitia, 5. conspiratio in illum, *ibid.* ad Annibalem inclinat, 6. legati Romani male ab eo excepti, *ibid.* ejus foedus cum Pœnis, *ibid.* a conjuratis occiditur, 7.
- Hierosolyma, Epit. 102.
- Hilermus, rex quorundam Hispaniae populorum, vivus capitur, 35, 7.
- Himera, amnis, Siciliam dividens, 24, 6. *vid. et* 25, 40.
- Himilco, vir factionis Barcinæ, victoria Annibalis ad Cannas Carthaginem nunciata, Hannonem increpat, 23, 12.
- Himilco cum exercitu in Siciliam venit, 24, 35. ejus res gestæ, *ibid. et* 36. Agrigentum se recipit, 24, 39. Syracusanis suppetias fert, 25, 26. peste perit, *ibid.*
- Himilco Punicis auxiliariis Castulone præest, 28, 20.
- Hiostus, filius Hampsicoræ, principis Sardorum, in acie cadit, 22, 40.
- Hippagogus, genus navis, 44, 28.
- Hippias, Persei amicus, 42, 39. *vid. et* 42, 51. et 59. 44, 2. 4. 23. et 45.
- Hippias, Thessalorum prætor, 42, 54.
- Hippa regius, 29, 3. 4. et 32.
- Hippo, urbs Hispaniæ, 39, 30.
- Hippocrates, *vid.* Epicydes. Dum frater præest Syracusis, ipse, Pœnis conjunctus, bellum gerit adversus Murgantiam, 24, 35. vincitur, 36. Murgantiam se recipit, 39. Syracusanis suppetias fert, 25, 26. peste perit, *ibid.*
- Hippolochus, 36, 9.
- Hirpini, populi, 22, 13. a Romanis deficiunt ad Pœnos, 22, 61. 23, 1. ex Hirpinis tria oppida recepta a Romanis, 23, 37. Hirpini dedunt se Romanis, 27, 15. domiti a L. Sulla, Epit. 75.
- A. Hirtius, Epit. 119.
- Hispalæ Feceniæ, nobili scorto, præmium a senatu datum, quod ejus opera Bacchanalia detecta, 39, 9. 14. et 19.
- Hispania, inter Pœnos et Romanos divisa amne Ibero, 21, 2. citerior, ulte-

- rior, 32, 28. prima Romanis inita provinciarum, quæ quidem continetis sint, postrema perdomita est, ductu auspicioque Augusti Cæsaris, 28, 12. primus in eam Romanus imperator transgressus Gn. Scipio, 21, 32, 25, 37.
- Hispania multas habet turres, quibus pro speculis et propugnaculis utuntur adversus latrones, 22, 19.
- bello reparando aptissima, 28, 12.
- arido et inculto solo magnam urbium multitudinem alere non potest, 41, 3.
- Hispaniæ loca pleraque crebris saltibus inclusa, 28, 1.
- Hispani sollicitantur a legatis Romanis contra Pœnos, 21, 19.
- suppositis incubantes cetris, Rhodanum transnatant, 27.
- ad concursandum iter saxa rupesque apti, 22, 18.
- inquieti avidique in res novas, 22, 21.
- allecti præda caduntur, 28, 33, vincuntur a Lentulo et Manlio Acidino, 29, 2. et 3. a Cornelio Cethego, 31, 49. a Minucio, 33, 44. a Catone, 34, 14. 15. et 16. a Ti. Graccho, 41, 3.
- Hispani ægre patiuntur sibi ademta arma, multique sibi consciscunt necem, 34, 17.
- quæruntur de magistratuum Romanorum avaritia, et aliquod impetrant a senatu levamen, 43, 2.
- primi mercenarii apud Romanos, 24, 49.
- præstantissimi milites exercitus Hannibalis, 27, 14.
- Hispanorum acies, 29, 3, 39, 31.
- gladius, 7, 10.
- Hispanorum obsides Sagunti, 22, 22.
- Hister Tusco verbo vocatur Ludio, 7, 2.
- Histiæus, dux Persei, 44, 32.
- Historiæ utilitas, Præf. l. 1.
- Historiæ veteris obscuritas, 6, 1, 3, 40, 9, 15.
- Histriones unde dicti, 7, 2. iis ad manum cantari cœptum, *ibid.*
- Holo, oppidum Hispaniæ, 35, 22.
- Homeri carmine Thebes campus nobilitatus, 37, 19.
- Hominum immolatio, 22, 57.
- Homidum, oppidum Thessaliæ aut Macedoniæ, 42, 38.
- Honoris et Virtutis ædes, 27, 25.
- Honosca, urbs, 22, 20.
- Honunus, Dardanorum princeps, 44, 30.
- Horatia a fratre occisa, 1, 26.
- Horatii Pila, 1, 26.
- Horatiorum et Curiatorum, trigeminorum fratrum, certamen, 1, 24. et 25.
- sepulera Horatiorum et Curiatorum, 25.
- Horatius victor sororem suam gladio transfigit, 1, 26. in jus vocatur ad regem, *ibid.* provocat ad populum Romanum, et absolvitur, *ibid.*
- Horatius Cocles excipit impetum hostium in primo aditu pontis, 2, 10. armatus in Tiberim desilit, *ibid.* ei statua in comitio posita, *ibid.* tantum agri ei datum, quantum uno die circumaravit, *ibid.*
- C. Horatius, consul, æquo Marte cum Tuscis pugnat, 2, 51.
- C. Horatius Pulvillus, consul, Æquos fundit, 3, 30. augur, pestilentia moritur, 32.
- L. Horatius Barbatus, tribunus militum consulari potestate, 4, 35.
- L. Horatius Pulvillus, tribunus militum consulari potestate, 6, 6.
- M. Horatius Barbatus graviter invehitur adversus decemviros, 3, 39. Appium foro expellit, 49. legatus ad plebem, 50. et 53. creatur consul, 55. ejus leges, *ibid.* vincit Sabinos, 61—63. sine auctoritate senatus, populi jussu, triumphat, *ibid.* ejus moderatio, 64. *vid. et* 4, 6.
- M. Horatius Pulvillus consul creatur, 2, 8. dedicat ædem Jovis in Capitolio, *ibid. vid. et* 7, 3.
- M. Horatius, tribunus militum consulari potestate, 6, 31.
- P. Horatius pater judicat filiam suam jure occisam, 1, 26. filium expiare tenetur pecunia publica, *ibid.*
- Hordeum datum pro tritico cohortibus, quæ signa amiserant, 27, 13.
- Horreum, oppidum, 45, 26.
- L. Hortensius, tribunus plebis, diem dicit C. Sempronio, 4, 42.
- L. Hortensius, prætor, sortitur classem cum ora maritima Graciæ, 43, 4. de ejus crudelitate queruntur Abderitæ, 6, et Chalcidenses, 9.
- Q. Hortensius dictator, Epit. 11.
- Q. Hortensius occiditur, Epit. 124.
- Hospitales Dii, 39, 51.
- Hospitalia Romanorum erga Etruscos officia, 2, 14.
- Hospitalis fœderis contemtor, *vid.* Ba-dius Campanus.
- Hospitum publice junctum, 1, 45, 5, 50.
- Hostia, *vid.* Ostia.
- Hostiæ humanæ, *vid.* Hominum immolatio.
- Hostiis majoribus procurata prodigia, 26, 23. 27, 4. et 11. 30, 2. 33, 26, 41, 19.
- rem divinam facere jubentur consules, 31, 5.

Hostiis, partim maioribus, partim lacerantibus, procurata prodigia, 22, 1.
 Hostilia curia, 1, 80. 22, 55. in eam vocatus senatus, *ibid.*
 Quarta Hostilia damnatur, necato marito consule, ut filio suo viam ad consulatum aperiret, 40, 37.
 A. Hostilius Cato prætor creatur, 27, 35. sortitur Sardiniam, 36.
 A. Hostilius Cato creatur decemvir agris dividendis, 31, 4.
 A. Hostilius Cato, legatus Scipionis, damnatus, 38, 55.
 A. Hostilius Mancinus creatur prætor, et sortitur jurisdictionem urbanam, 40, 35. creatur consul, 43, 4. in Macedoniam proficiscens, Persei insidias vix effugit, 5. parum feliciter bellum administrat, *ibid.* proconsul, 19.
 C. Hostilius prætor creatus, sortitur Macedoniam, 43, 4. legatus, 44, 19. *et* 29.
 C. Hostilius Cato prætor creatur, 27, 35. sortitur jurisdictionem urbanam, 36.
 C. Hostilio Mancino cos. sacrificante pulli ex cavea volant, Epit. 55. a Numantinis vincitur, *ibid.* Numantinis deditus, minime ab iis recipitur, Epit. 56.
 C. Hostilius Tubulus, prætor creatus, sortitur jurisdictionem urbanam, 27, 6. *et* 7. ludos vovet facitque Apollinares, 11. adoritur Annibalem, ad quatuor millia hominum occidit, et novem signa militaria capit, 40. ei in annum prorogatum imperium, 28, 10. *vid. etiam* 29, 13.
 L. Hostilius Cato creatur decemvir agris dividendis, 31, 4.
 L. Hostilius Cato, legatus, 38, 55.
 L. Hostilius Mancinus, cum quadringentis equitibus exploratum missus, cæditur a Pœnis, 22, 15.
 Hostus Hostilius rem Romanam iniquo loco contra Mettium Curtium sustinet, 1, 12. cadit, *ibid. vid. et* 22.
 Tullus Hostilius, *vid.* Tullus.
 Humanis corporibus vesci milites suos docuisse dictus Annibal, 23, 5.
 Hyampolis, urbs, 32, 18.
 Hybla, 26, 21.
 Hybristas Lacedæmonius, pirata, 37, 13.
 Hydrela Caria, 37, 56.
 Hydrelatanus ager, *ibid.*
 Hydruntum, oppidum Italiæ, 36, 21.
 Hypata, 36, 16. 26. *et* 27.
 Hypatæi exsules, 41, 30.
 Hypatæorum agri vastantur, 36, 14.
 Hypsæus, Epit. 107.
 L. Hypsæus, *vid.* Plautius.
 Hyrcanus campus, 37, 38.

I. J.

Jacula quaternos pedes longa, 26, 4.
 Jacula et sagittæ parum nocent in tenebris, 44, 35.
 Jaculatores, 36, 18.
 — Afri, 21, 21.
 — Numidæ, 28, 11.
 Jamphorina, urbs, caput Mædicæ, in deditionem accipitur, 26, 25.
 Janiculum, Epit. 1. additur urbi, et ponte sublicio conjungitur, 1, 33.
 — repentino impetu capitur a Tuscis, 2, 10. *vid. et* 51.
 in Janiculum secedit plebs, 11, 26.
 sub Janiculo inventi libri Numæ Pompilii, 40, 29.
 Januæ ædium omnium Romæ, quibuslibet adire volentibus, per lectisternii tempus, patefactæ, 5, 13.
 Januario mense comitia consularia habita, 43, 13.
 Janus a Numa Pompilio belli et pacis index factus, 1, 19.
 — bis post Numæ regnum clausus fuit, *ibid.*
 Janus dexter portæ Carmentalis, 2, 49.
 Jani tres a censoribus facti, 41, 32.
 Iapydes pop. Epit. 59. 131.
 Iapydum legati in senatu queruntur de C. Cassio consule, 43, 7.
 Iassensium exules, 37, 17.
 Iassus, oppidum, 32, 33. 33, 30. 37, 17.
 Ibera, urbs, a propinquo flumine appellata, 23, 28.
 Iberi, Epit. 101.
 Iberus, fluvius, Punici et Romani imperii finis, 21, 2.
 trans Iberum omnia, præter Saguntinos, sunt Carthaginensium, 21, 5.
 cis Iberum Hispanis omnibus arma adimit M. Porcius Cato, consul, 34, 17.
 L. Icilius, tribunicius, sponsus Virginiae, 3, 44. ejus cum Appio, decemviro, contentio, 45. eum in vincula duci jubet Appius, 49. exercitum ab decemviris abducit, 51. in Aventino tribunus plebis creatur, 54.
 L. Icilius, tribunus plebis, 4, 52.
 Sp. Icilius, tribunus plebis, 2, 53.
 Icili tres in unum annum tribuni plebis creati, 4, 54.
 Icus, insula, 31, 45.
 Idæa Mater, 29, 10. carmen in libris Sibyllinis inventum a decemviris, si Mater Idæa a Pessinunte Romam foret advecta, pelli vinctique hostes posse, *ibid.* petitur ex Asia, 11. ab viro bonorum optimo, P. Scipione Cn. F. matronisque accipitur, et præfertur in ædem Victoriæ, 14.

- Idææ Matris Magnæ ædes dedicata ab M. Junio Bruto, 36, 36.
- Idus Decembres, solemnitas in eundis magistratibus dies, 5, 9. *vid. et* 4, 37.
- Maia, 3, 36.
- Idibus Martiis magistratus initus, 22, 1. 23, 30. 26, 1. *et* 26. 27, 7. 31, 5. 32, 1. 38, 45. 39, 45. 40, 35. 42, 22. 44, 19.
- Quintilibus transvectio equitum facta, 9, 46.
- Septembribus prætor maximus clavam pangere vetusta lege jubebatur, 7, 3.
- Idus Sextiles, 41, 20. Latinae feriæ ante diem tertium Idus Sextiles indictæ, *ibid.*
- Jecur. caput Jecinoris a familiari parte cæsum, 8, 9. deest consuli, primam hostiam immolanti, 30, 2. *vid. et* 41, 18. *et* 19.
- Jejunium, quinto quoque anno observandum, institutum Cereri ob prodigia, 36, 37.
- Igiturium, *sive potius* Iguvium, urbs, 45, 43.
- Ignis in Vestæ æde exstinctus, 28, 11. 41, 2.
- Ignes cælestes, *vid.* Prodigium.
- Ignes per noctem in castris accensi ad fallendum hostem, 22, 41. 36, 10.
- Ignibus armati Fidenates Romanum terrent exercitum, 4, 33.
- Iguvium, urbs, 45, 43.
- Ilercaonensium ager, 22, 21.
- Ilerda pop. Epit. 110.
- Ilergetes, 26, 49. 29, 2. subiguntur ab Annibale, 21, 23. vastantur a Cn. Scipione, 61. Ilergetum rebellio, 22, 21. *vid.* Indibilis, *et* Mandonius. auxilium petunt a Romanis, 34, 11.
- Ilienses a Romanis adscripti fœderi, cum Philippo inito, 29, 12. dicunt ab se oriundos Romanos, 37, 37. Rhœteo et Gergitho donantur, 38, 39.
- Ilienses, Sardinia populi, concitant bellum, 40, 19. adjunctis Balarorum auxiliis, pacatam provinciam invadunt, 41, 6. funduntur et fugantur a Romanis, 16.
- Ilion, urbs. Epit. 83.
- Ilion, urbs Macedonia, 31, 27.
- Ilipa, urbs Hispania, 35, 1.
- Ilium, oppidum, 35, 43. 37, 9. *et* 37.
- Illiberis, oppidum, 21, 24.
- Illiturgis, urbs Hispania, 26, 17. a Pœnis, ob defectionem ad Romanos, obsessa, 23, 49. liberatur obsidione, *ibid.* iterum oppugnatur a Carthaginiensibus, 24, 41. liberatur a Romanis, *ibid.* post cæsos Scipiones defece- rat ad Pœnos, ac scelus etiam de- fectioni addiderat, 28, 19. Illiturgin oppugnat Scipio, *ibid.* acriter resis- tunt oppidani, *ibid.* urbs capitur, *ibid.* tum etiam arx, 20. oppidani ad inter- necionem delentur, et urbs incen- ditur, *ibid. vid. et* 34, 10.
- Illiturgitani, 28, 25.
- Illurcis, vetus nomen ejus urbis, quæ postea Gracchuris appellata, 41, 3.
- Illyrii, gens fera, 10, 2. iis bellum in- dictum, Epit. 20. eorum legati curia excedere jussi, 42, 26. Illyrii vin- cuntur a Romanis, 44, 30—32. iis li- bertas concessa, 45, 18. *et* 26. Illy- ricum in tres partes divisum, *ibid. vid.* Teuta, *et* Gentius.
- Illyrii prædones, 40, 42.
- Illyriorum castella, 42, 36.
- Ilotæ, castellani, genus agreste apud La- cedæmonios, 84, 27.
- Ilva, insula, 30, 39.
- Ilyates Ligures, exciti a Gallis, inva- dunt, duce Amilcare Pœno, Placen- tiam, 31, 10. veniunt in ditionem Ro- manorum, 32, 31.
- Iluciam, oppidum in Oretanis, capit C. Flaminius, 35, 7.
- Imaginum falsi interdum tituli, 8, 40. *vid. et* 22, 31.
- Imago triumphali ornatu decreta Scipio- ni, nisi ipse prohibuisset, 38, 56.
- Imber ingentibus procellis dirimit pug- nam, 6, 8. *et* 32. 33, 44. 26, 11.
- Imbris opportunitas in Arpis capien- dis, 24, 46.
- Imbrus, insula, 33, 20. 35, 43.
- Immolant consules, antequam suos edu- cant in aciem, 8, 9. immolati a Tar- quiniensibus trecenti milites Romani, 7, 15.
- Impedimenta Romanorum, ab equitibus Samnitium direpta, 8, 38.
- Imperator parentis loco militibus suis, 4, 42.
- Imperatoris munus, 44, 34.
- injussu nemini hostem prælio ado- riri licitum, 4, 29. 8, 7.
- aut consulis est dedicare templum, 9, 46.
- Imperatores ab exercitibus legi, res mali exempli, 26, 2.
- Imperatores nominati ob rem bene ges- tam, 27, 19.
- Imperium nullum cuiquam, injussu po- puli, deferendum, 26, 2.
- Imperii insignia regem faciunt venera- bilem, 1, 8.
- Imperia Manliana, 4, 29.
- Postumiana, *ibid.*
- Imperium Romanum, 1, 33.
- Imperii magnitudinem portendens pro- digium, 1, 55.

- Incendium ingens Romæ, 24, 47. 26, 27. 35, 40.
- Indemnatus indicta causa non debet in vincula duci, 3, 13.
- India, 9, 17. 35, 32, 42, 52.
- Indi nullius momenti milites, 9, 19.
- Indibilis, Illegitimus regulus, 22, 21. 25, 34. ejus filia humaniter et verecunde a Scipione habitæ, 26, 49. deficit ad Romanos, 27, 17. ejus oratio, *ibid.* conjux et liberi restituuntur, *ibid.* rebellat, et, concitatis popularibus, agros sociorum populi Romani depopulatur, 28, 24. copias contrahit, 31. victus fugit, 33. Mandonium fratrem ad Scipionem supplex mittit, 34. veniam impetrat, *ibid.* post discessum Scipionis concitat populares et Ausetanos ad bellum, 29, 1. pilo terræ adigitur in pugna, 2.
- Indici præmium pecunia ex ærario, libertas et civitas data, 2, 5. dena millia gravis æris ex ærario numerata, 4, 45.
- Indici libertas data, et æris gravis viginti millia, 22, 33. *vid. et* 27, 3. 39, 19.
- Indigetem Jovem appellat Æneam Latinus, 1, 2.
- Indigetes Dii, 8, 9.
- Induciæ datæ Veientibus in centum annos, 1, 15.
- iisdem datæ in quadraginta annos, 2, 54.
- Volsiniensibus datæ in viginti annos, 5, 32.
- cum Ceritibus in centum annos factæ, 7, 20.
- Indus, Cariæ fluvius, 38, 14.
- Infans in utero matris, Io triumphæ, clamavit, *vid.* Prodigium.
- Infans, incertum masculus an femina esset, natus, et extemplo in mare depositus, 31, 12, *vid.* Prodigium.
- Infantes etiam cæsi in hostilis urbis expugnatione, 28, 20.
- Inferum mare, *vid.* Mare.
- Infulæ, insignia supplicum, 25, 25.
- Ingauni, gens Ligurum bellum gerunt cum Epanteriis montanis, 28, 46. *vid. et* 30, 19. cum iis fœdus icit P. Ælius, consul, 31, 2. vincuntur ab Ap. Claudio, consule, 39, 32. oppugnant castra L. Æmilii Paulli, 40, 25. funduntur, et in deditionem veniunt, 27. *et* 28. de iis triumphat L. Æmilius Paullus, proconsul, 34. orant pacem, *ibid.*
- Ingenui decem, decem virgines, patrimi omnes matrimique, ad sacrificium adhibiti, 37, 3.
- Initia Cereris, 31, 14. *et* 47.
- Insani montes, 30, 39.
- Insubres, pagus Æduorum, 5, 34.
- Insabres Galli Mediolanum condunt, 5, 34. rursum deficiunt, 21, 25. *vid. et* 30, 18. Insubres invadunt, duce Amilcare Pœno, Placentiam, 31, 10. circumveniunt Cn. Babium, et supra sex milia et sexcentos milites cadunt, 32, 7. a C. Cornelio consule vincuntur, 30. caduntur ab L. Valerio Flacco, 34, 46.
- Insula Tiberina, 2, 5.
- Insula nova e mari edita, 39, 56.
- Intemelii Ligures, 40, 41.
- Interamna, colonia Romanorum, 9, 28. frustra a Samnitibus tentata, 10, 36. negat consulibus Romanis milites et pecuniam, 27, 9. aliquanto majorem numerum mox dare cogitur, 29, 15.
- Interamnus ager, 10, 39.
- Intercalares Kalendæ, 43, 13. 45, 44.
- Intercalarius mensis, 37, 59.
- Interregnum unde dictum, 1, 17.
- Interregna, 1, 17. *et* 22, 3. 8, 4, 7. 43. *et* 51, 5, 17. *et* 31, 6, 1. 5. *et* 36, 7, 17. 21. *et* 28, 8, 3. 17. *et* 23, 9, 7. 10, 11. 22, 33.
- Interrex prodebat auctoritate a patriciis, sine suffragio populi, 6, 41.
- Intertrimentum argenti, 32, 2.
- Intibili, oppidum, 23, 49.
- Inuus, Pania Romanis vocatur, 1, 5.
- Iolcos, oppidum, 44, 12. *et* 13.
- Ion Thessalonicensis, præfectus Persei, 48, 58. liberos Persei tradit Octavio, 45, 6.
- Ionia, 33, 38.
- Ionium mare, 23, 33. 42, 48.
- Iresia, oppidum, vastatur a Philippo, 32, 13.
- Isalca, præfectus Gætulorum, 23, 18.
- Isauri pop. Epit. 93.
- Isidorus, 36, 33. præfectus Antiochi, fugit Cenæum Eubææ, 20.
- Isionda, urbs, obsessa a Termessensibus, liberatur a Romanis, 38, 15.
- Isiondenses, 38, 15.
- Ismenias, princeps Bœotorum, 42, 38. *et* 43.
- Issa, insula et urbs, a Romanis liberata, 43, 11.
- Issæi, Issenses viginti lembos classi Romanorum adjungunt, ad depopulandos Carystiorum agros, 31, 45. *vid. et* 37, 16. insimulant Romæ Gentium, Illyriorum regem, 42, 26. duodecim lembos Romanis submittunt, 48. iis immunitas concessa, 45, 26.
- Issaici lembi, 32, 21. Issenses naves, 43, 11.
- Ister fluvius, 40, 21.
- Isthmia, ludicrum, 33, 32. in quo promulgata Græciæ libertas, *ibid.*
- Isthmus Corinthiacus duo maria, ab oc-

- casu et ortu solis finitima, arctis faucibus dividit, 43, 28.
- Isthmi faucibus continenti adhæret Poloponnesus, 32, 21.
- Istria, 39, 55. in Istriam legiones ducit M. Claudius Marcellus, consul, *ibid.*
- Istria tota, trium oppidorum excidio, et morte regis, pacatur, 41, 15.
- Istri, gens fera, 10, 2. subacti, Epit. 20. lacerassierunt magis, quam exercuerunt. Romana arma, 21, 16. prohibent coloniam Aquileiam deduci, 40, 26. tumultum creant in castris Romanis, 41, 6. a Romanis opprimuntur, 7. et 8. in civitates passim dilabuntur, 9. rursum vincuntur, 14. in deditionem veniunt, 15. de iis triumphat C. Claudius Pulcher, 17. queruntur de crudelitate C. Cassii, consulis, 43, 7.
- Istricus vicus, 24, 10.
- Italia Supero et Infero mari, insulæ modo, cingitur, 5, 33.
- universa pacata, 15, 12.
- Itonia Minerva, 36, 20. ejus templum, *ibid.*
- Juba, rex Mauritaniae, Epit. 110. 113. 114.
- Decius Jubellius, Epit. 12.
- Jubellius Taurea, vir bello insignis, et nobilis eques Campanus, 23, 8. et 46. ejus cum Claudio Asello pugna, 47. ejus mors, capta Capua, 26, 15.
- Judices olim appellati Romæ, qui celebratissimo nomine consules, 3, 55.
- Judicum ordo, Carthagine nimium potens lege Annibalis coercetur, 33, 46.
- Judicia capitalia solus per se agit Tarquinius Superbus, 1, 49.
- Judicia insignia, Horatii, 1, 26. Coriolani, 2, 35. Manlii Capitolini, 6, 20. Cn. Fulvii, 26, 2. et 3. Scipionis Africani, 38, 50—53.
- Judicium populi a senatu rescindi non potest, 4, 7.
- Jugarius vicus Romæ, 24, 47. 27, 37. 35, 21.
- Jugera agri ne quis plus quingenta possideat, lex lata, 6, 35.
- Jugi descriptio, 3, 28. sub jugum missus exercitus Romanus, 9, 5. mox Samnitium militum septem millia, 15. *vid. et* 10, 36.
- Jugurtha, Epit. 62. Adherbalem in Cirta oppido obsidet, Epit. 64. Numidia pellitur, Epit. 66. in carcere necatur, Epit. 67.
- Julius Cæsar F. Pompeii uxor moritur, Epit. 106.
- Julii ex principibus Albanis in Patres lecti, 1, 30.
- C. Julius Cæsar dictator, Epit. 111. quatuor triumphos ducit, Epit. 115.
- quintum ex Hispania ducit, Epit. 116. dictator perpetuus, *ibid.* in curia Pompeii occiditur, *ibid.* ejus corpus a plebe ante rostra crematur, *ibid.*
- C. Cæsar cos. Epit. 119. Augustus cognominatur, Epit. 134. ei ara dedicatur, Epit. 137.
- C. Julius Iulus, consul, 2, 43. decemvir, 3, 33. P. Sestio diem dicit, *ibid.* legatus a senatu ad exercitum, Aventinum insidentem, 3, 50.
- C. Julius Iulus, consul, 3, 65. sedat tribunorum cōitiones, ortas adversus juventutem nobilium, *ibid.* iterum consul, 4, 21. tertium consul, 23.
- C. Julius Iulus, tribunus militum consulari potestate, 4, 56. iterum, 61. censor decedit, 5, 31.
- C. Julius, dictator, 7, 21.
- C. Julius Mento, consul, 4, 26. discordia ejus et collegæ, certamenque adversus senatum, *ibid.* dedicat sine sorte ædem Apollinis, 29.
- C. Julius Vercondaridubius Æduus, Epit. 137.
- L. Julius, tribunus militum consulari potestate, 4, 16. magister equitum, 26. creatus consul, 30.
- L. Julius, tribunus militum consulari potestate, 6, 30.
- L. Julius. prætor creatus, sortitur Gallicani, 39, 45.
- L. Julius, prætor, 45, 44.
- L. Julius Iulus, tribunus militum consulari potestate, 5, 1.
- L. Julius Iulus, tribunus militum consulari potestate, 5, 10. iterum, 16. opprimit Tarquinienses, *ibid.*
- L. Julius Iulus, tribunus militum consulari potestate, 6, 4.
- L. Julius Sequestris, in Sabinos proficiscens, fulmine ipse et equus exanimantur, 33, 26.
- Proc. Julius affirmat, sibi visum esse Romulum, post mortem in Deos relatum, 1, 16.
- Sext. Julius Iulus, tribunus militum consulari potestate, 4, 35.
- S.x. Julius Cæsar prætor creatur, 27, 21. sortitur Siciliam, 22. legatus, 29.
- Sex. Julius Cæsar, tribunus militum, 40, 27. legatus, 43, 6.
- Iulus. Æneæ et Creüsæ filius, auctor Juliæ gentis, 1, 3.
- Jumenta singula oppidis, per quæ legati Romani repente missi transibant, imperata, 42, 1.
- Junia domus, 2, 5. ex ea consulatus ortus, *ibid.*
- C. Junius Bubulcus consul creatur, 9, 20. secundum consul, 28. dictator creatur, 29. tertium consul, 30. ma-

- gister equitum dictus, 38. censor, 43. ædem Salutis, quam consul bello Samnitium voverat, locat, *ibid.* ab eo viæ per agros publica impensa factæ, *ibid.* tumultus causa dictator creatur, 10, 1. primo congressu Æqui s. subigit, *ibid.* triumphat, *ibid.* ædem Salutis dedicat, *ibid.*
- D. Junius Brutus, magister equitum, 8, 12, consul, 29.
- D. Junius Brutus Scæva, legatus Carvili consulis, 10, 43. consul, 47. munus gladiatorium pro parte defuncto primus edidit, Epit. 16.
- D. Junius, præpositus ad ostium Vulcani, 25, 22.
- D. Junius Brutus, triumvir coloniae deducendæ creatur, 34, 45.
- D. Junius Brutus adversus Gallæcos pugnat, Epit. 56.
- D. Junius Silanus, Epit. 54.
- D. Brutus a Capeno Sequano interimitur, Epit. 120.
- L. Junius, Tarquinia, sorore *æu amita*, Tarquinius Superbi, natus, Bruti haud abnuît cognomen, 1, 56. Delphos missus cum juvenibus Tarquiniis, baculum aureum Apollini offert, et Terram matrem osculatur, *ibid.* cum Collatino ad Lucretiam venit, 58. ducem se præbet ad expugnandum regnum, 59. quum esset tribunus Celerum, *ibid.* consul creatur, 60. senatum ad trecentorum summam explet, 2, 1. jurejurando populum adstringit, neminem Romæ regnare passuros, 2. Tarquinium Collatinum cogit consulatui se abdicare, et civitate cedere, *ibid.* supplicii liberorum suorum exactor, 5. ejus pugna cum Arunte Tarquinio, et mors, 6. funus ei a collega Valerio factum, 7. per annum a matronis lugetur, *ibid.*
- L. Junius, legatus in Macedoniam, 45, 17.
- L. Brutus sibi mortem consciscit, Epit. 89.
- M. Junius Brutus, tribunus plebis, 34, 1. tuetur legem Oppiam de cultu matronarum, *ibid.* creatur prætor, 35, 24. ei obvenit jurisdictio utraque, 36, 2. dedicat ædem Matris magnæ Idææ, 36. legatus, 37, 55. consul, 40, 59. ex Liguribus in Galliam transit, 41, 9. ejus res gestæ in Istria, 14. et 15. legatus in Asiam, 42, 45. petit censuram, 43, 16.
- M. Brutus a Cn. Pompeio occiditur, Epit. 90.
- M. Brutus absens damnatur, Epit. 120. manus sibi ipse infert, Epit. 124.
- M. Junius Pennus, ædilis plebis, 29, 11. creatur prætor, et obtinet sortem urbanam, 30, 40. creat decemviros agro Samniti Appuloque dividendo, 31, 4.
- M. Junius Pennus, prætor, 42, 9. sortitur Hispaniam citeriorem, 10. consul, 45, 14. ei obvenerunt Pisæ, 17.
- M. Junius Pera, dictator post Cannensem cladem, 22, 57, 23, 14.
- M. Junius, legatus captivorum, qui in Annibalis potestate erant, pro iis ad senatum orationem habet, 22, 59.
- M. Junius Silanus, præfectus Neapolitanus, 23, 15. prætor creatur, 25, 2. sortitur Tuscos, 3. ei in Etruria prorogatum imperium, 26, 1. ad res gerendas adjutor P. Scipioni datur, 19. a Scipione mittitur adversus Magonem et Hannonem, 28, 1. eos vincit, 2. adducit ad Scipionem auxilia, 13.
- M. Junius Silanus, præfectus socium, occiditur in tumultuario prælio, 33, 36.
- M. Junius Silanus cos. Epit. 65.
- P. Junius Brutus, tribunus plebis, tuetur legem Oppiam, 34, 1. ædilis curulis, 35, 41. creatur prætor, 36, 45. sortitur Tuscos, 37, 2. proprætor in Etruria, 50. jubetur proficisci cum imperio in Hispaniam ulteriorem, 57.
- Q. Junius, tribunus plebis, queritur indignam necem Mælii, 4, 16.
- Juniorum centuriæ, 1, 43. *vid. et* 24, 7, 26, 22, 27, 6.
- Juniores, citati a consulibus, ad nomen non respondent, 2, 28.
- Juniores omnes adiguntur sacramento, 10, 4, 22, 57.
- Juniorum ob inopiam Romæ delectus ægre confectus, 25, 5.
- Juno Acræa, 32, 23.
- Lacinia, 23, 33. 24, 3. 28, 46. 30, 20. Junonis Lacinia nobile templum, sanctum omnibus circa populis, 24, 3. detectum, ablati marmoreis tegulis, a Q. Fulvio censore, 42, 3.
- Moneta, 7, 28. Junonis Monetæ ædes structa in eo loco, quæ area ædium Mælii Capitolini fuerat, *ibid.* ei ædem vovet C. Cicereius, prætor, 42, 7.
- Regina, 5, 21. Junonis Reginae ædes in arce Veientana, *ibid.* ejus signum, more Etrusco, nisi certæ gentis sacerdos, attractare non solitus, 22. Juno deportatur magna religione Veiiis Romanæ, *ibid.* perfertur in Aventinum, eique a dictatore Camillo templum locatur, *ibid.* et dedicatur, 31. *vid. et* 39, 2. 40, 52. ante pedes Junonis tres patere aureæ, cum titulo

- nominis Camilli, positæ, 6, 4. Junoni Reginae in Aventino majoribus hostiis sacrificatur, 22, 1. *vid.* de Junone Regina, 27, 37, 31, 12.
 Juno Sospita, 8, 14, 24, 10, 29, 14, 31, 12. Junonis Sospitæ aedes lucusque communis Lauvinis municipibus cum populo Romano, 8, 14. ejus simulacrum, 40, 19. ei aedes vota a C. Cornelio Cethego, consule, 32, 30. dedicata, 34, 53.
 Junonis in æde veteri Patavii fixa rostrarium, spoliæque Laconum, 10, 2.
 Jupiter Acræus, 38, 2.
 — Capitolinus, 1, 55, 6, 17.
 — Dodonæus, 8, 24. Jovis Dodonæi sortes, *ibid.*
 — Elicius, 1, 20. Jovi Elicio aram in Aventino dedicat Numa Pompilius, *ibid. vid.* et 31.
 Jupiter Feretrius, 1, 10. ei templum dedicat Romulus, et opima spolia fert, *ibid.* aedes ejus ab Anco amplificata, 1, 33. refecta ab Augusto, 4, 20.
 — Imperator, 6, 29.
 — Indiges, 1, 2. sic dictus Æneas, *ibid.*
 — Latiaris, 21, 63. ei donum, fulmen aureum pondo quinquaginta, factum, 22, 1.
 — Olympius, 24, 21. ejus templum Athenis, 41, 25.
 — Optimus Maximus, 4, 2.
 — Stator, 1, 12. et 41. ei templum in pugna cum Samnitibus vovet M. Attilius, 10, 36.
 — Trophonius, 45, 27.
 — Victor, 10, 29. ei aedes vota, spoliæque hostium cremata, *ibid.* Jovi Victori pocillum mulsi, priusquam temetum biberet, vovet L. Papirius, 42.
 Jovis aedes in Capitolio dedicata, 2, 8.
 — aedes duæ in Capitolio dedicatæ, 35, 41.
 — ædem in Capitolio, columnasque circa poliendas Albo locant censores, 40, 51.
 — cella, in qua ante pedes Junonis tres pateræ aureæ positæ, 6, 4.
 — epulum ludorum caussa, 25, 2, 27, 36, 29, 38.
 — porta, Capuæ, 26, 14.
 — sella in templo Capitolino, 5, 50.
 — signum, Præneste devectum, a dictatore T. Quintio in Capitolium fertur, 6, 29.
 — templum in Capitolio dedicatur, Epit. 98.
 Jovi aram in monte Æmo consecrat Philippus, 40, 22.
 Jurare non potest flamen Dialis, atque adeo alium dat, qui pro se juret, 31, 50.
 Jusjurandum militum diversum a sacramento, 22, 38.
 Jurisjurandi religiosa observatio, 3, 20. nimis callida interpretatio, 22, 61.
 Jurejurando adactus populus, neminem regnare Romæ passuros, 2, 1. et 2.
 Jus id est, quod postremum populus jubet, 7, 17, 9, 33.
 Jus divinum et humanum, 1, 18.
 — civile, repositum in pontificum penetralibus, evulgat C. Flavius, 9, 46.
 Justitium indictum, 3, 3. et 27, 4, 26. et 31, 6, 2. et 7, 7, 6. et 28, 10, 4. et 21.
 — per quadriduum servatum, 3, 3. per dies decem et octo, 10, 21.
 — in foro sua sponte cæptum prius, quam indictum, 9, 7.
 Justitio simile otium, 7, 1, 26, 26.
 L. Juventius Thalna, legatus, 39, 31. Romam missus, 38.
 M'. Juventius Thalna, tribunus plebis, accusat C. Lucretium prætorem, 43, 10. creatus prætor, sortitur jurisdictionem inter peregrinos, 45, 14. et 16. rogationem promulgat de bello Rhodiis indicendo, 45, 21. Epit. 50.
 T. Juventius, tribunus militum, cadit in pugna, 33, 22.
 T. Juventius Thalna creatur prætor, 34, 42. sortitur jurisdictionem peregrinam, 43.
 Juvenum Romanorum nobilium conspiratio de regibus revocandis, 2, 3. con-
 jecti in vincula, 4. dant pœnas, 5.
 Juvenes trecenti conjurarunt occidere Porsemam, 2, 12.
 Juventas Dea, 5, 54.
 Juventatis aedes in circo maximo dedicata, 36, 36.
 Juventati lectisternium imperatum, 21, 62.
 Juventus Romana connubiorum ergo Sabinas virgines rapit, 1, 9.
- L.
- Labeates, populi, 43, 21, 44, 31, 45, 26.
 Labeatis palus, 44, 31.
 Labeatis terra, 44, 23.
 C. Labeo, tribunus militum, cadit in pugna, 33, 22.
 Labeo, *vid.* Antistius, Atinius, Fabius.
 Labici, seu Lavici, urbs, 2, 39. Labicos capit Coriolanus, *ibid.* capiunt et diripiunt Romani, 4, 47. Lavicos deducta colonia, *ibid.*
 Labicani, sive Lavicani, hostes Romanorum, 4, 45. prælio vincuntur, 46. *vid.* et 6, 21.
 Labicanus, seu Lavicanus, ager, 3, 25, 4, 49, 26, 9.

- Lavioana via, 4, 41.
 Labienus, Epit. 127.
 Labra duo marmorea in Capitolio a Scipione Africano posita, 37, 3.
 Lacedæmon, validissima urbs viris armisque, 34, 33. *vid.* Sparta.
 Lacedæmon, non operum magnificentia, sed disciplina institutisque, memorabilis, 45, 28.
 Lacedæmonius dux, Cleonymus, *vid.* Cleonymus.
 Lacedæmonii tyranni, Cleomenes, Machanidas, Nabis. *vid. sub his vocibus.*
 Lacedæmonii vexantur ab suis exsulis, 38, 30. bello oppugnantur ab Achæis, 32. Lycurgi leges abrogare, et Achæorum leges institutæque accipere jubentur, 34. de iis agitur in concilio Achæorum, coram Romanis legatis, 39, 35. *et* 37. manere jubentur in concilio Achæorum, 48.
 — pugnant missilibus, 34, 39.
 — cunctatores natura, 45, 23.
 Lacedæmoniorum exsules multi, pulsi a suis tyrannis, veniunt in castra Romanorum, 34, 26.
 C. Lacerius, tribunus plebis, 5, 10.
 Lacetania, 21, 23.
 Lacetani, 21, 60. *et* 61. depopulantur agros sociorum populi Romani, 28, 24. in eos edicitur expeditio, 26. *vid. et* 33. *et* 34. Lacetani, gens, quam insita feritas tenet in armis, 34, 20. eorum oppidum oppugnat M. Cato consul, *et* capit, *ibid.*
 Lachares filius Mithridatis, Epit. 98.
 Lacinia Juno, 24, 3. ejus nobile templum, sanctum omnibus circa populis, *ibid. vid. et* 23, 33. in eo multi, qui in Africam sequi Annibalem abnuebant, jussu ejus interfecti, 30, 20. tegulæ marmoreæ, ex eo sublatae a censore, jussu senatus reportantur, 42, 3.
 Lacinium, promontorium, 12, 8. illum præternavigare fas Romanis esse, negat Philocharis Tarentinus, *ibid. vid. et* 27, 25. 36, 42.
 Lacones, *vid.* Lacedæmonii.
 Laconica ora, 38, 30.
 Lacte pluit, *vid.* Prodigium.
 Lacumaces, stirpis regie apud Numidas puer, appellatur a Mezetulo rex, 29, 29. victus a Masinissa, fugit in agrum Carthaginiensem, 30. se in Masinissæ fidem permittit, *ibid.*
 Lacus Albanus, 5, 15. crescit in altitudinem insolitam, *ibid.*
 — Avernî, 24, 12. 13. *et* 20.
 — Begorrites, 42, 53.
 — Curtius, 1, 13. 7, 6.
 — Fucinus, 4, 37.
 Lacus Martis, 41, 13.
 — Ostiæ, 27, 11.
 — Regillus, 2, 19. 6, 2. *vid.* Regillus.
 — Timavi, 41, 5.
 — Trasimenus, 22, 4.
 — Vadimonis, 9, 39.
 Lacus manavit sanguine, *vid.* Prodigium.
 C. Lælius, classi a Scipione præfectus, 26, 42. ob virtutem corona aurea et triginta bubus donatur, 48. it Romam, *et* in senatu, Carthaginem novam aliasque urbes captas esse, exponit, 27, 7. mittitur orator a Scipione ad Syphacem, 28, 17. mittitur ad prædandam Africam, 29, 1. ad eum venit Masinissa, 4. redit ex Africa, 6. classis præfectus, cum Scipione transit in Africam, 25. cum Masinissa mittitur ad persequendos Syphacem et Asdrubalem, 30, 9. vincit Syphacem, 11. improbat Masinissæ cum Sophonisba nuptias, 13. a Scipione donatur corona aurea, 15. cum Syphace aliisque captivis Romam mittitur, 16. quæ in Africa gesta sunt, exponit patribus, 17. ædilis plebis, 33, 25. creatur prætor, 33, 24. sortitur Siciliam provinciam, 26. ambiens consulum, repulsam patitur, 35, 10. creatur consul, 36, 45. ejus contentio de provincia cum L. Scipione collega, 37, 1. ex Gallia Romam redit, 47. ei cum suo exercitu in annum prorogatum imperium, 50.
 C. Lælius, legatus in Macedoniam, 41, 27. legatus ad Gallos trans Alpes, 43, 7.
 Lætorius, tribunus plebis, 2, 56. ejus violenta contentio cum Ap. Claudio consule, *ibid.*
 C. Lætorius, ædilis curulis, 23, 30. legatus, 25, 22. creatur prætor, 26, 23. *vid. et* 27, 7. decemvir sacris faciendis, 27, 8.
 Cn. Lætorius, legatus L. Furii prætoris, 31, 21.
 L. Lætorius, ædilis plebis, vitio creatus, abdicat se magistratu, 30, 39.
 M. Lætorius primipili, centurio, 2, 27. ei data a populo dedicatio ædis Mercurii, *ibid.*
 Lævi Ligures, 5, 35. 33, 37.
 Lævinus, *vid.* Valerius.
 Lagos, urbs, 38, 15.
 Lamia, urbs, 27, 30. 32, 4. 35, 43. oppugnatur a Philippo, 36, 25. qui ab ea recedit, *ibid.* oppugnatur a Romanis, 37, 4. capitur, 5.
 Lampsacus, urbs, 37, 35. libertatem suam defendit adversus Antiochum, 33, 38. *vid. et* 35, 42.
 Lampsaceni coronam octoginta pondo

- Romam mittunt, 43, 8. referuntur in sociorum formulam, *ibid.*
 Lampus, urbs Thessaliæ, 32, 14.
 Lampus, Phocææ, 37, 31.
 Lana pulla terra enata, *vid.* Prodigium.
 Lanienæ et tabernæ in publicum emtæ, 44, 16.
 Lanistæ, 28, 21.
 Lanuvium, 3, 29. 6, 2. 26, 8. 29, 14. 45, 16.
 Lanuvii strepitus in æde Junonis Sospitæ editus, *vid.* Prodigium.
 Lanuvini deficiunt, 6, 21. iis civitas datur, 8, 14. ædes Sospitæ Junonis communis Lanuvinis municipibus cum populo Romano, *ibid.*
 Lanuvinus magistratus feriis Latinis precationem sollemnem non rite peragit, 41, 20.
 Laodice regina, Epit. 50.
 Laodiceni ex Asia inter auxilia Rhodiorum, 33, 18.
 Lapathus, castellum, 44, 2. *et* 6.
 Lapicini, populi, 41, 23.
 Lapis quidam sacer datur legatis Romanis, quem Pessinuntii Matrem Deum vocabant, 29, 11.
 Lapis sacer in agro Crustumino, 41, 17.
 Lapides silices, 30, 43.
 Lapides Atri, locus inter oppida Illiturgim et Mentissam in Ausetanis, 26, 17.
 Lapidibus pluuisse quoties nunciaretur, novendiale sacrum fiebat, 1, 31.
 Laqueis excipiuntur ictus arietum, 36, 23.
 Larentia, uxor Faustuli, educat Romulum et Remum, 1, 4.
 Lares, 8, 9.
 Lares Permarini, 40, 52.
 Larium Permarinorum ædes dedicatur, *ibid.*
 Larinas ager, 22, 18. *et* 24. 27, 40. *et* 43. 45, 2.
 Larissa, arx Argis, 32, 25.
 Larissa, urbs nobilis Thessaliæ, 31, 46. 42, 67.
 Larissam dies exercitui ad conveniendum a Philippo edicitur, 28, 5.
 Larissæ Thessalorum concilium, 36, 8. 42, 38. ab Larissa obsidenda deterretur Antiochus arte Ap. Claudii, 36, 10. *et* 13.
 Larissa Cremaste, 31, 46. 42, 56. *et* 67.
 Larissenses, 31, 31.
 Larissus, amnis, Eleum agrum ab Dymæo dirimit, 27, 31.
 Lartes Porsena, *vid.* Porsena.
 Lartes Tolumnius, *vid.* Tolumnius.
 Sp. Lartius, genere factisque clarus, 2, 18. cum Horatio Coelie manet aliquantis per in statione pontis, 2, 10. præficitur expeditæ juventuti, 11.
 T. Lartius, consul, 2, 18. primus dictor, *ibid.* consul iterum, 21. *vid.* *et* 29.
 Las, vicus maritimus, 38, 30. eum improviso occupant, et statim amittunt Lacedæmonii, *ibid.*
 Latemnastus Cretensis, 35, 29.
 Lati clavi ob Caudinæ pacis ignominiam depositi, 9, 7. lato clavo tunicæ, 30, 17.
 Latini unde dicti, 1, 2. Prisci Latini ab Alba oriundi, 3. *et* 52. *vid.* *et* 32.
 Latini bello lacesunt Ancum Marcium, 1, 32. vincuntur, 33. multa eorum millia traducuntur Romam, *ibid.* cum iis bella gerit Tarquinius Priscus, 35. *et* 38. Latinorum et Romanorum communia sacra, 45. eos sibi conciliat Tarquinius Superbus, 49. cum iis fœdus facit, 50—52.
 ad Regillum lacum cæsi, 2, 19. *et* 20. sollicitant frustra Latinos Volsci ad bellum Romanis inferendum, 22. sex millia Latinorum captivorum a senatu remissa, *ibid.* coronam auream Jovi in Capitolium mittunt, *ibid.* cum Latinis populis ictum fœdus, 33. vexantur incursionibus, Æquorum, 48.
 opem ferunt Romanis adversus Volscos et Æquos, sed vincuntur, 3, 7.
 deficiunt a Romanis, quum per annos plus centum numquam ambigua fide in amicitia Romana mansissent, 6, 2. *vid.* *et* 7, 11. *et* 32. ab iis Tusculum captum, 33. quod recipitur, cæsis Latinis, *ibid.*
 iis petentibus pax data, 7, 12. magna vis militum ab iis accepta, *ibid.* concilia habent, et Romanis negant milites, 25. exercitibus jam in Romanos comparatis, vertunt bellum in Pelignos, 38.
 Sidicini dedunt se Latinis, 8, 2. Latini vastant agros Samnitium, *ibid.* moliuntur occulte bellum in Romanos, 3. decem principes Latinorum Romam evocati, *ibid.* consilia Latinorum ea de re, 4. petunt consulem et senatores Latinos, 5. iis inferunt bellum Romani, 6. ad Capuam conveniunt Latini cum sociis suis, *ibid.* sunt persimiles Romanis in rebus bellicis, 8. proelium atrox inter Latinos et Romanos, 9. vincuntur Latini, 10. mulctantur agro, 11. rebellantes funduntur, 12. in deditionem accipiuntur, *ibid.* Latinorum status infelix, 13. subactis iis leges dicunt Romani, *ibid.* *et* 14.
 e Latinis Romani ad exercitus suos alterum tantum adjiciebant, 8, 8. *vid.* *et* 4. ex iis senatum supplendum censet Sp. Carvilius, 33, 22.
 Latini, qui Romam commigrant, ju-

- bentur redire domum, 39, 3. eorum querelæ in senatu, 41, 12. de Latinis lex lata, 13.
- Latina via, *vid.* Via.
- Latinae coloniæ, 34, 53.
- Latinae feriæ, 5, 17. *et* 19. 21, 63, 22, 1. tenent consules prætoresque Roma usque ante diem quintum kalendas Maias, 25, 11. decreto pontificum instauratæ, quod Ardeatibus caro data non fuerat, 32, 1. *vid.* *et* 37, 3. *et* 41, 20.
- Latinae ante diem tertium nonas Maias, 41, 20.
- indictæ ex instauratione in ante diem tertium idus Sextiles, *ibid.* kalendis Junii factæ, 42, 35.
- pridie kalendas Aprilis, 44, 22.
- in ante quartum, et tertium, et pridie idus Novembres, 45, 3.
- Latine loquendi publice Cumanis, et Latine vendendi jus eorum præconibus permisum, 40, 42.
- Latinus rex armatus, ad arcendam vim advenarum, Æneæ occurrit, 1, 1. pacem cum Æneæ, deinde affinitatem cum eo jungit, data ei in matrimonium filia, *ibid.*
- Latinus Silvius, Albæ rex, 1, 3.
- Latium Rômanis suspectum, 6, 21. Latii status infelix, 8, 13. Latium subactum, *ibid.*
- Latona, 5, 13.
- Latona bove femina aurata sacrum factum, 25, 12.
- Latrones, ad duo millia, in spelunca oppressi, 10, 1.
- Lavici, *vid.* Labici.
- Lavinia, Latini regis filia, datur Æneæ in matrimonium, 1, 1.
- Lavinium, oppidum, conditum, quod Æneæ ab uxoris nomine appellat, 1, 1. inter Lavinium et Albam Longam coloniam deductam, triginta ferme interfuere anni, 3. Lavinii interfectus T. Tatius, 14. fœdus inter Romam et Lavinium renovatum, *ibid.* Lavinium ab Troja oriundum, 23. *vid.* *et* 2, 39.
- Laurea corona, *vid.* Corona.
- Laurea in puppi navis longæ enata, *vid.* Prodigium.
- Lauream in manu tenentes, et coronati, supplicant Romæ omnes, duodecim annis majores, 40, 37.
- Laureatæ literæ et tabellæ, 45, 1.
- Laurens æger, 1, 1.
- Laurentes, cum iis quotannis renovatum fœdus post diem decimum Latinarum, 8, 11.
- Laurentium legati pulsati a Tito Tatius, 1, 14.
- Laurentibus non data caro Latinis, 37, 3.
- Lauretanus portus, 80, 89.
- Lautia, legatis præbita, 28, 39. 30, 17. 33, 24. 35, 23. 42, 26.
- Lautulæ, locus angustus ac saltuosus, 7, 39. 9, 23. ad Lautulas ancipiti prælio cum Samnitibus dimicatum, *ibid.*
- Lautumia, 26, 27. Lautumiarum carceris custodiam intentiorem habere jubentur triumviri, 32, 26. in Lautumias Ætolorum principes coniecti, 37, 3. in Lautumiis duo atria, Mænium et Titium, 39, 44.
- Lebadia, 45, 27.
- Lebadia templum Jovis Trophonii adit Æmilius Paullus, 45, 27.
- Lechæus portus, 32, 23.
- Lecti ærati quando, et a quibus, primum Romam advecti? 39, 6.
- Lecticula in aciem illatus Cn. Scipio configit, 24, 42.
- Lectisternium quando primum Romæ, et qua celebritate factum, 5, 13. *vid.* *et* 7, 2. *et* 27. 8, 25, 29, 14.
- Lectisternium Cære imperatum, 21, 62.
- Juventati, *ibid.*
- Junoni Regina, 22, 1.
- Saturno imperatum, quem lectum senatores straverunt, *ibid.*
- per triduum habitum, sex pulvinaria in conspectu fuere, 22, 10.
- Lecton, promontorium, 37, 37.
- Legati Abderitarum queruntur de avaritia et crudelitate Hortensii, 43, 6.
- Achæi nunciant, Nabidem contra fœdus maritimam oram Laconum oppugnare, 35, 22. *vid.* Achæi.
- Ætolorum Romam missi, pacem petentes, 36, 35. urbe eodem die, Italia intra quindecim dies, excedere jubentur, 37, 1. admittuntur, iisque pacis leges dantur, 38, 10. *et* 11.
- Alexandrini queruntur de Antiocho, 44, 19.
- Ambracienses accusant Fulvium Nobiliorem, 38, 43.
- Annibalis ad Philippum, 23, 34.
- Antiochi Romam, eorumque oratio, 34, 57. ad Scipionem, 37, 34. *et* 45.
- ab Ardea queruntur in senatu, sibi in monte Albano Latinis carnem non esse datam, 33, 1.
- Ariarathis, eorumque oratio, 42, 19.
- Asiæ et Græciæ, Romæ auditi, 34, 57.
- Atheniensium implorant auxilium Romanorum, 31, 5.
- Attali queruntur de Philippo, 31, 2. 32, 8. coronam auream ducentum quadraginta sex pondo in capitolio ponunt, 32, 27.

Legati ex Balearibus insulis et ultima Hispania ad Scipionem, 22, 20.

— Bilistagis, Illegetum reguli, flentes ad genua Catonis provoluti, auxilia petunt, 34, 11.

— Caritum, bellum deprecantes, impetrant pacem, 7, 20.

— Campanorum a Romanis auxilium petunt, 7, 30.

— Carthaginensium, amicitiam et societatem Romanorum petentes, 7, 27. auream coronam donant Romanis, 38. legatis Carthaginensibus, qui ad fœdus tertio renovandum venerant, comiter munera missa, 9, 43. ad Asdrubalem et Syphacem missi, 29, 34. ad Romanos de pace, 30, 22. et 40. frumentum et hordeum adportant, 36, 4. queruntur de Masinissa, 42, 23.

— Clusini auxilium adversus Gallos petunt, 5, 33.

— Epirotarum, 36, 35.

— Eumenis, querentes de clade Sinopensium, 40, 2.

— Gallorum pollicentur Romanis auxilia ad bellum Macedonicum, 44, 14.

— Græciæ Asiæque, Romæ auditi, 34, 57, 43, 8.

— Hispani, eorumque simplicitas, 40, 47.

— Iapydum, Istrorumque, et Carnorum, queruntur de avaritia et crudelitate consulum, 43, 7.

— Issenses Gentium, Illyriorum regem, Romæ suspectum reddunt, 42, 26.

— Lacedæmoniorum, 39, 33.

— Latinorum, 8, 5.

— Laurentium pulsantur a propinquis Titi Tatii, 1, 14.

— Locrensium, obsiti squalore et sordibus, ramos oleæ, velamenta supplicum, porrigentes, queruntur de Pleminio, 29, 16.

— Macedones deducti extra urbem in villam publicam, ibique iis locus et lautia præbita, 33, 24.

— Masinissæ a Romanis donantur, 30, 17.

— Nabidis, 34, 42.

— Neapolitani aurum offerunt Romanis, 22, 32.

— Pamphyli coronam auream in curiam inferunt, 44, 14.

— Persei jubentur excedere Italia, 42, 36.

— Philippi ad Annibalem, 23, 33. 34. et 39. ad Ætolos, 31, 28. ad Romanos, 32, 37. 33, 24. pollicentur Romanis pecuniam et frumentum, 36, 4. coronam auream centum pondo in

æde Jovis optimi Maximi ponunt, *ibid.*

Legati Pisanorum, 45, 13.

— Pænorum ad Philippum, capti mittuntur Romam, 23, 34. Pænorum ad Masinissæ, Romæ de agro disceptantium, 34, 62.

— Privernates, 8, 21.

— Prusiæ, Romam missi, 44, 14.

— Ptolemæi, 31, 9. iis in singulos munera quinque millium æris ex senatus consulto missa, *ibid.*

— Ptolemæi et Cleopatæ gratulantes, quod M. Acilius Antiochum Græcia expulerit, 37, 3.

— Rhodiorum ad Antiochum, 33, 20.

ad Romanos, querentium de Sinopensium clade, 40, 2. ad Romanos, 44, 14. horum superba oratio, *ibid.* alii legati, 45, 20. miserabili oratione deprecantur iram Romanorum, 22.

— Romani, ad Coriolanum de pace missi, 2, 39.

Athenas, qui Solonis leges describerent, 3, 31.

jussu Tolumnii a Fidenatibus intercepti, 4, 17.

Veios, et superbum Veientium responsum, 4, 58.

Delphos consulturi oraculum, 5, 15. Apollini crateram auream ferunt, 28. *vid.* et 28, 45.

ad Gallos, eorumque cum Gallis colloquium, 5, 35. et 36.

ad Samnites, 7, 31. 8, 23.

in Hispaniam ad Annibalem, non admittuntur, 21, 6. et 9.

Carthaginem missi, 18. iis superbe respondent Carthaginenses, *ibid.* ridentur, a Gallis, 20.

in varia loca missi, 22, 33.

male excipiuntur ab Hieronymo Syracusanorum rege, 24, 6.

violantur a Carthaginensibus, 30, 25.

ad Ptolemæum, 31, 2. ad Masinissam, 11.

— decem ad constituendas res Græciæ, 33, 24. et 31. Asiæ, 37, 55. *vid.* et 45, 17.

ad Antiochum et Philippum, 33, 35. et 39.

in Græciam, 39, 33. 42, 37.

in Macedoniam, 41, 27.

— Saguntini gratias agunt senatui, 28, 39. adducunt quosdam Carthaginenses cum pecunia, qui ad conducenda auxilia in Hispaniam trajece- rant, 30, 21.

— Samnites, Romam missi de pace, 8, 1. ad Annibalem, 23, 42.

— Sardorum Romam, 41, 10. et 12.

- Legati Syphacis, donati ab Senatu Romano, 27, 4. 30, 17.
 — Syracusani, 22, 37. ad Marcellum, 25, 29.
 — Tarentini ad Annibalem, 24, 13.
 — Tarquiniorum exsulum, 2, 3. *et* 4.
 — Thracum, petentes amicitiam et societatem Romanorum, 42, 19.
 — Verminæ Romæ, 31, 11.
 — in senatum introducti per consules, 32, 8.
 — jure gentium sacrosancti, 2, 4.
 — licet viderentur commisisse, ut hostium loco essent, in iis tamen jus gentium valet, 2, 4.
 — contemptui habiti, 3, 25.
 — interfecti, 4, 17. *et* 32.
 — contra jus gentium arma capiunt, 5, 36.
 — male excepti a Samnitibus, 7, 31, 8, 23.
 — si repente aliquo mitterentur, singula per oppida, qua faciendum iter, jumenta imperant, 42, 1.
 Legatis cæsis publice in Rostris statuæ positæ, 4, 17.
 — munera data, 9, 43. 27, 4. 28, 39. 30, 17. 31, 9. 37, 3. 42, 6. *et* 19. 43, 7. *et* 8. 44, 14. 45, 13.
 — ædes liberæ hospitio datæ, sumtusque decretus, 42, 6.
 — hostium in æde Bellonæ senatus datus, 30, 21. 33, 24.
 Legationis jus externis, non civibus, comparatum, 6, 17.
 Legati imperatorum, 2, 20. 10, 40. *et* 43. *et* alibi *passim*.
 Legio quot militum ? 6, 23. 7, 25. 8, 8. 26, 28. 29, 24. 43, 14.
 — prima, secunda, tertia, 10, 18. 22, 53. 33, 36. 34, 46.
 — quarta, 10, 18. 26, 48. 34, 46.
 — quinta, 39, 30.
 — octava, *ibid*.
 — undecima, 30, 18.
 — duodecima, magna ex parte cæsa, *ibid*.
 — tertia decima, *ibid*.
 — undevicesima, 27, 38.
 — vicesima, 27, 14. *et* 38.
 — tota millia hominum quatuor, Romæ in foro securi percussa, 28, 28.
 — linteata Samnitium, 10, 38.
 — Sabina, 2, 36.
 Legiones Etruscorum, 10, 5.
 — Faliscorum, 4, 5.
 — urbanæ, 6, 9. 24, 44. 25, 3.
 — quatuor vulgo scribebantur, 8, 8.
 — decem effectæ, 2, 30. 7, 25.
 — duodeviginti, 24, 11.
 — una et viginti, 26, 28. 27, 22.
 — tres et viginti, 26, 1. 27, 36.
 Legiones viginti, 30, 2.
 — tumultuariæ, 40, 26.
 Legionarium numerus auctus, 42, 31.
 Legionarii equites, 35, 5.
 Lembi, 33, 19.
 — biremes, 24, 40.
 — Issaici, 32, 21.
 — piratici, 37, 27.
 Lemnos, insula, 28, 5.
 Lentulus, *vid*. Cornelius.
 Leon accusat Apollodorum, impellentem Athenienses ad defectionem, 35, 50.
idem esse videtur ac
 — Icesia filius, legatus Atheniensis, 38, 10.
 — locus, 24, 39.
 Leonatus Eulyesta, præfectus agematis Macedonici, 42, 51. *et* 59.
 Leonides Lacedæmonius, dux Persei, 42, 51.
 Leonorius, Gallorum regulus, 38, 16.
 Leontini, in eorum urbe Hieronymus occiditur, 24, 7. eo proficiscuntur Hippocrates et Epicyles, 29. Leontinorum urbs a M. Marcello consule capta, 30.
 Leonum et pantherarum venatio Romæ, 39, 22.
 Lepidus, *vid*. Æmilius.
 Leptis, 30, 25. 34, 62.
 Lesius, *vid*. Seppius Lesius.
 Letus, mons, 41, 22.
 Leucadia, olim peninsula, postea insula, divisa ab Acarnania freto vadoso, quod perfossum manu est, 33, 17.
 Leucas, caput Acarnaniæ, 32, 15. 33, 17. 36, 11. Leucadem indictum concilium Acarnanum, 33, 16. eam oppugnat Flamininus, 17. Leucadis situs, *ibid*. capitur proditione, *ibid*.
 Leucas eximitur concilio Acarnanum, 45, 31.
 Leucate, promontorium, 26, 26. 36, 15. 40, 1.
 Leucasps phalanx, 44, 41.
 Leves milites, 8, 8.
 Leusis, *sive potius* Eleusis, locus, quatuor millia ab Alexandria abest, 45, 12.
 Leusus Cretensis, 38, 13.
 Lex Æmilia, de minuenda censura, 4, 24. *vid*. *et* 9, 33. *et* 34.
 — de Ære alieno, *vid*. Æs.
 — Agraria, *vid*. Agraria. *et* *adde*, 6, 35. 7, 16.
 — de Ambitu, 7, 15. 40, 19.
 — Annaria, 40, 44.
 — Bæbia, *ibid*.
 — Canuleii, de connubio Patrum et plebis, 4, 1.
 — Cincia, de donis et muneribus, 34, 4.
 — de consule intra decem annos non reficiendo, 10, 13.

Lex Curiata, 5, 46. 9, 38.

— Decem tabularum, 3, 34.

— Decemvires quibus tabulis duodecim est nomen, in æs incisæ, et in publico propositæ, 3, 57.

— de dictatore creando, 2, 18.

— Flavii, ut in Tusculanos animadvertatur, 8, 37.

— Horatia, 3, 55.

— Icilia de Aventino, 3, 32.

— Licinia, de consule ex plebe creando, 7, 21. 22. et 25.

— Licinia Sextia, de ære alieno, de modo agrorum, de consulatu plebeio, 6, 35.

— magistratus plebei ne pateant patricio, 4, 25.

— de multarum æstimatione, 4, 30.

— Oppia, de cultu matronarum, 34, 1. abrogatur, 8.

— Papiria, qua Acerranis civitas sine suffragio datur, 8, 17.

— de perduellione, 1, 26.

— Petillia, 37, 54.

— ut plebiscita omnes Quirites teneant, 3, 55. 8, 12.

— Poetelia, de nundinis et conciliabulis obeundis, 7, 15.

— Porcia, pro tergo civium, 10, 9.

— de provocatione, 2, 8. 3, 55. 10, 9. semper a familia eadem lata, *ibid.*

— sacrata, in Sacro monte lata, 2, 33. aliæ sacratæ leges, 3, 32. 4, 26. 7, 41. 9, 39. 36, 38. 39, 5.

— Senator ne quis, quive senatoris pater fuisset, maritimam navem, quæ plus quam trecentarum amphorarum esset, haberet, 21, 63.

— Terentilla, 3, 9. et 10.

— Trebonia, 3, 65. 5, 10.

— Tribunus militum ubi quis fuisset, ne postea ordinum ductor esset, 7, 41.

— tribunorum militum comitia ne fierent, consulumque utique alter ex plebe crearetur, 6, 35.

— Tribunis, ædilibus, iudicibus, decemviris qui nocuisset, ut ejus caput Jovi sacrum esset, 3, 55.

— Valeria, de provocatione adversus magistratus ad populum, sacrandoque cum bonis capite ejus, qui regni occupandi consilia inisset, 2, 8.

— de vicesima manumissorum, 7, 16.

— de unciario fœnore, *ibid.*

— vetusta, prisca literis verbisque scripta, ut, qui prætor maximus sit, idibus Septembribus clavum pangat, 7, 3.

— Voconia de hereditatibus mulierum, 41, 34.

— Voletonis, ut plebei magistratus tributis comitiis fierent, 2, 56.

Lex ne quis magistratus sine provocatione crearetur, 3, 55.

— ne cui album in vestimentum addere petitionis causa liceat, 4, 25.

— ne quis populum sevocaret, 7, 16.

— ne quis, nisi qui noxam meruisset, donec pœnam lueret, in compedibus aut in nervo teneatur, 8, 28.

Leges regiæ, 6, 1.

— decemvires, 3, 57.

— consulares, 3, 56.

— tribunitiæ, *ibid.*

— fœnebres, 35, 7.

— Legum publice examinandarum mos, 3, 34.

Liber vetus linteus Samnitium, 10, 36.

Libri fatales, 5, 14. 22, 9. et 57. 42, 2.

— lintei, repositi in æde Monetæ, 4, 7. et 20.

— magistratuum, *ibid.*

— Numæ Pompili septem Græci, septem Latini, sub Janiculo in duabus arcibus lapideis inventi, comburuntur, 40, 29.

— Sibyllini inspecti, 3, 10. 5, 13. 7, 27. 21, 62. 29, 10. 41, 26. *vid.* Sibylla.

— vaticini ex senatusconsulto ad prætorem delati, 25, 1.

Liberi sequuntur patrem, 4, 4.

Liberi, Liberæque ædes, 3, 55. 41, 33.

Libero Liberæque signa ænea ex argento multatitio posita, 33, 25.

Libertas populo Romano reddita, 2, 1.

Libertatis ædes in Aventino, 24, 16.

Libertatis atrium, 25, 7. in eo custoditi obsides Tarentinorum, *ibid.* reficitur, 34, 44. *vid.* et 45, 15.

Libertini in militiam centuriati, 10, 21. 22, 11.

— in navalem militiam descripti, 40, 18. 42, 27.

Libertinorum filii in senatum ab Ap. Claudio censore lecti, 9, 46.

Libertini in quatuor tribus urbanas coniecti, 9, 46. 45, 15.

Libethrum, oppidum, 44, 5.

Libitina vix sufficiens funeribus, 40, 19. 41, 26.

Libo, Epit. 49.

Libui Galli, 5, 35. 21, 38. 33, 37.

Liburni, gens fera, 10, 2.

Libyphœnices, 21, 22. 25, 40.

Licinia nobilis femina, Epit. 43. virgo vestalis, Epit. 63.

Licinia Lex, *vid.* Lex.

Licinius Macer, historiæ Romanæ scriptor, 4, 7. 20. et 23. 7, 9. 10, 9.

A. Licinius Nerva, tribunus plebis, 41, 10. legatus, 42, 35. 44, 18. prætor, 45, 44.

C. Licinius, tribunus plebis, 2, 33.

C. Licinius, tribunus militum consulari

- potestate, 6, 31. primus magister equitum de plebe dictus, 39. *vid. et* 10, 8.
- C. Licinius, legatus Carthaginem missus, 21, 18.
- C. Licinius, praefectus praesidii Rhizonis et Olcinii, urbium, 45, 26.
- C. Licinius Calvus, consul, 7, 9. *idem est qui* C. Licinius Calvus Stolo, *de quo infra.*
- C. Licinius Crassus, praetor, sortitur jurisdictionem urbanam, 42, 9. *et* 10. reficit classem, 27. dextro cornu, in proelio adversus Persea, praepositus a fratre consule, 58. creatur consul, et obtinet Italiam, 44, 17. ejus res gestae in Gallia, 45, 12. prorogatur imperium, 17. legatus in Macedoniam, *ibid.*
- C. Licinius Lucullus, tribunus, triumvir Epulo creatur, qui legem de creandis triumviris Epulonibus tulerat, 33, 42. triumvir aedi Juventatis dedicandae, 36, 36.
- C. Licinius Nerva, legatus, nunciat victoriam de Gentio, 45, 3. praetor, 14. sortitur Hispaniam ulteriorem, 16. legatus, reducit obsides in Thraciam, 42.
- C. Licinius Calvus Stolo, plebeius, minorem M. Fabii Ambusti filiam uxorem ducit, 6, 34. creatur tribunus plebis, 35. leges adversus patriciorum opes promulgat, *ibid.* refectus tribunus plebis, non patitur creari curules magistratus, *ibid.* decimum tribunus plebis refectus, suas leges perfert, 42. creatur consul, 7, 2. iterum, 9. sua ipsius lege damnatur, 16.
- L. Licinius, praetor, 27, 8.
- L. Licinius Pollio, legatus, 27, 29.
- L. Licinius Lucullus, aedilis curulis, 30, 39.
- L. Licinius Lucullus, cos. a tribunis pl. in carcerem conjicitur, Epit. 48.
- L. Lucullus cos. L. F. L. N. prospere adversus Mithridatem pugnat, Epit. 94.
- M. Licinius, tribunus militum, occiditur in proelio, 27, 12.
- M. Licinius Crassus non patitur perfundum suum aquam duci, 40, 51.
- M. Licinius Lucullus, praetor, 39, 6. sortitur jurisdictionem inter peregrinos, 8. *et* 18.
- M. Lucullus Thraces subigit, Epit. 97.
- M. Licinius Strabo, tribunus militum, fortissime dimicans, ab Istris interficitur, 41, 6.
- P. Licinius Calvus, primus ex plebe tribunus militum consulari potestate creatus, 5, 12. quum iterum tribunus militum consulari potestate crearetur, orat, ut is, qui sibi deferbatur, honos filio suo mandetur, 18. ejus de praeda Veiorum sententia, 20.
- P. Licinius Calvus, tribunus militum consulari potestate, 5, 18. *et* 20.
- P. Licinius Crassus pontifex maximus creatur ante aedilitatem, 25, 5. magister equitum, 27, 5. censor, 6. praetor, 21. sortitur jurisdictionem peregrinam, 22. consul, 28, 38. Bruttios provinciam extra sortem accipit, 29, 1. gravi morbo addicitur, uti et ejus exercitus, 10. ei prorogatur imperium 13. copiis conjunctis cum consule, pugnat cum eo adversus Annibalem, 36. ejus laudes, 30, 1. negat ludos ex incerta pecunia voveri debere, 31, 9. *vid. et* 34, 44. votum praestitit consuli, 36, 2. vetat Q. Fabium Pictorem Flaminem Quirinalem, qui tum praetor erat, ire in Sardiniam provinciam, 37, 51. moritur, 39, 46. funeris ejus causa visceratio data, et gladiatores centum viginti pugnaverunt, *ibid.*
- P. Licinius Crassus creatur praetor, 41, 18. excusat se sacrificiis sollemnibus impediri, ne in provinciam, Hispaniam citeriorem, eat, 19. fit consul, 42, 23. Macedoniam provinciam sortitur, 32. proficiscitur, 49. male pugnat adversus Persea, 58. *et* 59. pacem petenti, Perseo negat, 62. altera ejus pugna cum Perseo, meliore eventu, 66. crudeliter ab eo avareque in Graecia bellatum, 43, 4. legatus ad Gallos in Asiam, 45, 34. interimitur, Epit. 59.
- P. Licinius Tegula carmen condit, quod ab ter novenis virginibus cani jussum, 31, 12.
- P. Licinius Varus, aedilis curulis, 27, 6. praetor, 21.
- Sp. Licinius, tribunus plebis, suscipit rem militarem impediendam, 2, 43.
- Licinus, *vid.* L. Porcius Licinus.
- Lictores a Romulo instituti duodecim, 1, 8.
- quatuor et viginti apparent consulibus, 2, 55.
- decemvirorum centum et viginti forum implent, 3, 36.
- praeeunt proficiscentibus ad bellum, 10, 25. 41, 14.
- Lictor Horatio laqueum injicit, 1, 26. deligat ad palum, *ibid.* *et* 8, 7. *vid. et* 26, 16.
- Sulpicii, tribuni militum, de foro domum se recipientis, forem virga percutit, 6, 34.
- Lignis carens terra, 38, 18.
- Ligures, populi, 5, 35. in Ligures legati

- missi ad expostulandum, quod Pœnos opibus auxiliisque juvissent, 22, 33. eorum auxilia Asdrubali parata, 27, 39. jungunt se Magoni, 28, 46. 29, 5. adversus Ligures varia Romanorum bella, 32, 29. *et seqq.* 34, 56, 35, 3. 11. 21. *et* 40.
- Ligures, improvise castra Q. Minucii aggressi, funduntur, 36, 38.
- omnes in deditionem veniunt, 37, 2.
- circumveniunt et occidunt L. Bæbium, prætorem, 37, 57.
- hostes perpetui populi Romani, et exercendo militi Romano apprime utiles, 39, 1. cæduntur a Romanis, 32.
- castra L. Æmilii, proconsulis, oppugnant, et ægre ab eo vincuntur, 40, 25. *et* 28.
- sese dedunt, et in Taurasinos publico sumtu traduntur, 38.
- alia Ligurum bella, 41, 16. 18. 20. *et seqq.*
- Ligures Alpini, 28, 56. 29, 5.
- Apuani, 40, 41.
- Ceclates, Cerdiciates, 32, 29.
- Galli, Epit. 46.
- Ilvates, 32, 29.
- Ingauni, 40, 25.
- montani, 40, 41.
- Statiellates vincuntur ab M. Popillio consule, 42, 7. se dedunt, 8. venditos senatus jubet redimi, *ibid.*
- Ligustini populi, 31, 10. 39, 21. Ligustini Ilvates, 32, 31.
- Ligustini montes, 34, 8.
- Ligustinum bellum, 35, 4. scutum, 44, 35.
- Ligustinus ager viritim divisus, 42, 4.
- Sp. Ligustinus, 42, 34. ejus ad populum oratio, *ibid.*
- Lilybæum, 25, 31. 27, 5.
- ad Lilybæum pugna navalis, 21, 50.
- Limina aenea in Capitolio posita, 10, 23.
- Limnæa deditur M'. Acilio, consuli, 36, 14.
- Lingos, mons, 32, 13.
- Lingones cum Boiis, pellunt Etruscos et Umbros agro, 5, 35.
- Lingua ab irrisu exserta, 7, 10.
- Linteata legio, *vid.* Legio.
- Linteii libri, 4, 7.
- Linterni arenæ, 22, 16. Liternum, 23, 35. eo colonia deducta, 32, 29. 34, 45. in Literninum secedit Scipio Africanus ibique moritur, 38, 52. *et* 53.
- Lintribus utuntur pedites in trajiciendo Rhodano, 21, 27.
- Liparæ insulæ, 21, 49.
- Liparenses piratæ, 5, 28.
- Liris fluvius, 10, 21. 26, 9. *et* 34.
- Lisina, urbs Thessaliæ, 32, 14.
- Lissus, oppidum, 44, 30.
- Litabrum, oppidum in Hispania munitum et opulentum, vineis expugnat C. Flaminius, 35, 22.
- Litana, silva in Gallia cisalpina, 23, 24. in ea exercitum L. Postumii consulis delent Galli, *ibid.* ad eam octo millia Gallorum cæsa, 34, 22. *et* 42.
- Litatio ac perlitatio in sacrificiis, 41, 19.
- Literæ laureatæ, 5, 28. 45, 1.
- Literas attulit in Latium Evander, 1, 7.
- Liternum, *et* L. Linterni arenæ.
- Liternus, fluvius, 32, 29.
- Litubinum, oppidum Ligurum, se dedit Romanis, 32, 29.
- Lituus augurum, 1, 18.
- Livius, poëta, ab sature ausus primus argumento fabulam serere, 7, 2. *vid.* *et* 27, 37.
- C. Livius pontifex creatur, in M'. Pomponii Mathonis locum, 26, 23. ædilis curulis, 29, 38. prætor cum cognomine Salinatoris, 30, 26. sortitur Bruttios, 27. præest equitibus alariis, in pugna adversus Boios, 35, 5. petit consulatum, sed repulsam patitur, 10. moritur, 43, 13.
- C. Livius Salinator creatur prætor, 35, 24. sortitur classem, 36, 2. lustrat classem, 36, 42. Samen Zacynthumque populatus, pervenit Piræum, *ibid.* ei occurrit Eumenes cum tribus navibus, *ibid.* trajicit Delum, *ibid.* Deli retinetur ab adversis ventis, 43. vincit classem Antiochi, 44, 45. Ilii sacrificat Minervæ, 37, 9. capit Seston, *ibid.* oppugnat Abydum, *ibid.* obsidionem relinquit, 12. tradit L. Æmilio Regillo classem, 14. censet obstruendum esse exitum portus Ephesini, *ibid.* in Lyciam missus, fugat Lycios, 16. legatus ad Prusiam, Bithyniæ regem, missus, eundem revocat ad consilia pacis, 25. creatur consul, 38, 35.
- L. Livius tribunus plebis, 9, 8.
- M. Livius, consul, legatus Carthaginem missus, 21, 18.
- octavo post damnationem anno reducitur a consulibus in urbem, 27, 34. pro cognato, M. Livio Macato, dicit in senatu, *ibid.* ad secundum consulatum pene invitatus protrahitur, *ibid.* ægre se reconciliari patitur cum Nerone collega, 35. iræ plenus adhuc in cives, proficiscitur ad bellum, 40. egregia ejus victoria de Asdrubale, 46—49. triumphat, 28, 9. dictator creatur, 10. ei in annum prorogatum imperium, *ibid.*
- Volonum exercitum in Galliam ex Etruria traducit, 29, 5. ei prorogatur

- imperium, 13. creatur censor, 37. Saliuatoris quare cognomen invenerit, *ibid.* prævum ejus certamen cum collega Nerone, *ibid.* præter tribum Mæciam, populum Romanum omnem, quatuor et triginta tribus, ærarios relinquit, *ibid. vid. et* 36, 36. 39, 3.
- M. Livius Tarentum tuetur, 24, 20. urbe capta ab Annibale, in arcem confugit, 25, 10. arcem defendit, 11, *et* 26, 39. de eo certamen in senatu, 27, 25.
- M. Livius Denter, consul, 10, 1. eo consule, jÆquicum bellum redintegratum, *ibid.* creatur pontifex inter primos plebe, 9. præit verbo de votivis P. Decio, 28. propraetor, 29.
- M. Livius Drusus cos. adversus Scordiscos pugnat, Epit. 63. trib. pl. domi suæ occiditur, Epit. 71.
- M. Livius Macatus, 27, 34.
- T. Livium quæcaussæ ad res populi Romani scribendas impulerint, *Præf. lib.* 1. quo tempore vixerit, 4, 20. 28, 12. cur sequatur Polybium, 33, 10.
- Loca et lautia legatis decreta, 28, 39. 30, 17. 33, 24. 35, 23. 42, 26.
- Locorum divisio in spectaculis, 1, 35. 34, 54.
- Locis sanctitate insignibus etiam adficta miracula, 24, 3.
- Locrenses, 23, 30. 29, 9.
- Locrenses, in Græcia restituti Ætolis, 33, 34.
- Locri, apud eos fanum, in quo thesauri Proserpinæ, quos diripit Pyrrhus, 29, 18. deficiunt post Cannensem cladem ad Pœnos, 22, 61, *vid. et* 23, 30. *et* 24, 1. oppugnantur a Crispino, 27, 25. recipiuntur a Scipione, 29, 6. *et* 7. qui iis Pleminium præfectum imponit, 8. in eos impotenter sævit Pleminius, *ibid. et* 9. eorum querelæ per legatos delatæ ad senatum, 16, 17. *et* 18. libertas iis legesque suæ restituntur a senatu, 21. *vid. et* 31, 12.
- Locris in Græcia, 26, 26. 28, 6.
- Locustarum vis ingens, ita ut, unde advenissent, parum constaret, circa Capuam omnem agrum complevit, 30, 2. *vid. et* 42, 2. earum tantæ nubes a mari vento in Apuliam illatæ, ut examinibus suis late agros operirent, 42, 10.
- Longarus bellum cum Demetrio, Philippi Macedoniae regis patre, gessit, 31, 28.
- Longula, oppidum, 2, 33. a Coriolano Romanis adimitur, 39. *vid. et* 9, 39.
- Longuntica, 22, 20.
- Lora in usum cibi versa, 23, 19.
- Loracina, fluvius, 43, 6.
- Loricati equites, 35, 48. 37, 40.
- Loryma, portus, 37, 17. viginti paullo amplius millia ab Rhodo abest, 45, 10.
- Lua Mater, 8, 1. ei arma cæsorum Volscorum data a consule, *ibid.* ei dicata spolia hostium, 45, 33.
- Luca, urbs, 21, 59. eo colonia deducta, 41, 13.
- Lucani pugnant cum Samnitibus adversus Alexandrum Epirensem, 8, 17. recipiuntur a Romanis in fidem, 19. fœdere in amicitiam accipiuntur, 25. deficiunt, fraude impuls, 27. in eorum regionem transeunt exercitus Romani, 9, 20. Lucanorum oratores petunt in amicitiam Romanorum recipi, 10, 11. fœdus cum iis ictum, 12. eorum seditio comprimitur, 18. deficiunt ad Pœnos, 22, 61.
- Lucanorum aliquot ignobilia oppida expugnat Ti. Sempronius, consul, 25, 1. in Lucanis perit, 16. dedunt se Romanis, 27, 15. 28, 11.
- Lucanæ legiones sæpe fusæ ab Alexandro Epirensi, 8, 24.
- Lucani montes, 9, 17.
- Lucanus exsul veruto transfigit Alexandrum Epirensem, 8, 24.
- Lucceius, Epit. 75.
- Luceres, tribus antiqua, 1, 13. 10, 6. equitum centuria, 1, 13. *et* 36.
- Luceria, urbs, 9, 2. *et* 12. 22, 9. 23, 37. 24, 3. in ea servati obsides Romanorum, ad Caudium dati Samnitibus, 9, 12. obsessa et capta a Romanis, 15. amissa et recepta, 26. colonia eo deducta, *ibid.* oppugnatur a Samnitibus, 10, 35.
- Lucerini, 9, 2. ad Lucerinum finem pugnatum cum Samnitibus, duce Atilio consule, 10, 35. ob servatam fidem a Romanis laudantur, 27, 10.
- Lucretia, uxor Collatini, 1, 57. stuprum ei per vim oblatum a Sex. Tarquinio, 58. illa vocat patrem et virum, *ibid.* cultro se occidit, *ibid.*
- C. Lucretius, dnumvir navalis, 40, 26.
- C. Lucretius Gallus creatur prætor, 42, 28. sortitur provinciam, quo senatus censuit, 31. ei decernitur classis, 35, *et* 48. acerbæ ejus injuriæ in Chalcidenses, 43, 9. accusatur, et damnatur, 10.
- Hostus Lucretius Tricipitinus, consul, 4, 30.
- L. Lucretius Flavus, consul, vincit Æquos acie, 5, 29. tribunus militum consulari potestate, 32. adversus Vol sinienses profectus, eos vincit, *ibid.*
- L. Lucretius Tricipitinus, consul, ingentem Volscorum multitudinem fundit, 3, 8. cum ingenti præda Romam redit,

- et de Volscis Æquisque triumphat, 10.
- L. Lucretius Tricipitinus, tribunus militum consulari potestate, 6, 4. iterum, 21. tertium, 22.
- L. Lucretius, quæstor, per insidias interceptus, traditur venienti in Ligures Annibali, 21, 59.
- M. Lucretius, tribunus plebis, 27, 5.
- M. Lucretius, tribunus plebis, 42, 19. a fratre prætore præmissus, naves a sociis ex fœdere exigit, 48.
- P. Lucretius, consul, 2, 15.
- P. Lucretius, præfectus urbis, differt actiones tribunitias in adventum consulum, 3, 24.
- P. Lucretius Tricipitinus, tribunus militum consulari potestate, 4, 44. iterum, 47.
- Q. Lucretius Ofella, Epit. 59.
- Sp. Lucretius, Lucretiæ pater, 1, 58. præfectus urbis a rege relictus, 59. suffectus Bruto, non sufficientibus viribus ad consularia munera obeunda, intra paucos dies moritur, 2, 8.
- Sp. Lucretius, ædilis plebis, creatur prætor, et sortitur Galliam, 28, 38. ei prorogatum imperium, 29, 13. rursumque, ut Genuam oppidum, a Magone Pœno dirutum, exædificaret, 30, 1. mittitur legatus in Africam, 31, 11.
- Sp. Lucretius, prætor, 42, 9. occupat castella super Tempe, 44, 7.
- T. Lucretius, consul, 2, 8. Etruscus cædit, 11. iterum consul, 16.
- Luctus triginta diebus finitus post Cannensem cladem, 22, 56. in luctu purpura et aurum deponuntur, 34, 7.
- Lucullus, *vid.* Licinius.
- Lucumo, potens divitiis, commigrat Romam, 1, 34. ejus pater Damaratus, *ibid.* ejus uxor Tanaquil, *ibid.* ei, carpento sedenti, aquila pileum auferit, et rursus capiti reponit, *ibid.* vocatur L. Tarquinius Priscus, *ibid.* *Vid.* L. Tarquinius Priscus.
- Lucumo, juvenis præpotens, corrumpit uxorem Arantis Clusini, 5, 33.
- Lucus, quo se Numa, velut ad congressum Deæ, sine arbitris conferebat, sacratu Camenis, 1, 21.
- Lucus Dianæ, 27, 4.
- Ferentinæ, ad quem cœnilia Latinorum populorum habita, 1, 50. *et* 52, 7, 25.
- Feroniæ, 26, 11. 27, 4.
- Junonis Laciniæ, 24, 3.
- Junonis Sospitæ, 8, 14.
- Maricæ, 27, 37.
- Pœtelinus, 6, 20. 7, 41.
- Similæ, 39, 12.
- Luci fanaque sacrosancta, 35, 51.
- Ludi a Romulo editi, 1, 9.
- a Tarquinio Prisco, qui deinde sollemnes annui mansere, Romani, Magnique varie appellati, 1, 35.
- a prætoribus urbis, 27, 23.
- ab ædilibus, plebeiis et curulibus, 6, 42.
- voti a dictatoribus, 5, 19. 7, 11.
- a consulibus, 31, 9. 36, 2.
- a variis imperatoribus, 28, 45. 31, 49. 39, 22. 40, 44. *et* 45.
- religionis caussa, 39, 22.
- belli caussa, 22, 9. *et* 10. 27, 33. 30, 27.
- concordiæ caussa, 4, 12. 6, 42.
- pestilentiæ avertendæ caussa, 7, 2. 27, 23.
- Ludi Apollinares, eorumque origo, 25, 12. eos populus coronatus spectavit, *ibid.* *Vid.* *et* 26, 23. 27, 11. in perpetuum voti, 27, 23. circo inundato, extra portam Collinam, ad ædem Erycinæ Veneris parati, 30, 38. Apollinaribus Ludis ante diem quintum idus Quintiles solis eclipsis, 37, 4.
- Capitolini, 5, 50.
- Circenses, 30, 27. 44, 18.
- Consualia, 1, 9.
- funebres, editi a Scipione, 28, 21. Ludi funebres per quatrimum in foro, mortis M. Valerii Lævini caussa, a filiis ejus facti, in quibus quinque et viginti paria gladiatorum, 31, 50. per triduum a filiis M. Æmilii Lepidi, 23, 30. funeris P. Licinii caussa, 39, 46.
- Isthmii, 33, 32.
- Magni ex instauratione Romæ parati, 2, 36. tumultus caussa voti, 4, 27. a Camillo voti, 5, 19. ex auctoritate Patrum voti a dictatore, 7, 11. voti æris trecentis triginta tribus milibus, trecentis triginta tribus, triente, 22, 10. voti a consule Acilio Glabrione, 36, 2.
- Megalesia, 29, 14. 34, 54.
- Nemei, 27, 30. *et* 31.
- Olympici, 27, 35.
- Plebei in unum diem instaurati, 27, 21. 28, 10. 39, 7. in biduum instaurati, 25, 2. 27, 36. 29, 38. 33, 42. ter instaurati, 23, 30. 25, 2. 30, 26. quinquies toti instaurati, 38, 35. septies instaurati, 29, 11. 33, 25.
- Romani, etiam Magni dicti, 1, 35. magnifice facti, 25, 2. semel instaurati, 27, 6. 21. *et* 36. 30, 26. 39, 7. biduum instaurati, 29, 38. triduum instaurati, 23, 30. ter toti instaurati ab ædilibus curulibus, 28, 10. 29, 11. 33, 25. *et* 42. 38, 35. quater instaurati, 32, 27.
- Scenici, quando primum instituti,

- et quare? 7, 2. per quadriuum primum facti ab ædilibus curulibus, 24, 43. magnifice apparatusque facti, 31, 4.
- Ludi Taurilia**, 39, 22.
- Ludorum sollemnia** intermittere, nefas, 5, 1. Ludi ad ædilibus ex mulctatitia pecunia facti, 10, 23. Ludorum caussa epulum Jovis, 25, 2. 27, 36. 29, 38. in Ludis senatoria loca secreta a populo, 34, 54. Ludorum sumtus, graves non modo Italiae ac sociis Latini nominis, sed etiam provinciis externis, circumscripti, 40, 44. sumtum in Ludos vix tolerabilis opulenti regnis insania, 7, 2.
- Ludi primum de incerta pecunia voti**, 31, 9.
- Ludi**, in jussu senatus voti, non fiunt de ære publico, 36, 36. pontifices nequant pertinere ad religionem, quanta impensa Ludi fiant, 39, 5.
- Ludos** ob res bene gestas quando primum coronati spectaverint? 10, 47.
- Ludiones** ex Etruria acciti, 7, 2.
- Ludionum convivalia oblectamenta** quando primum Romæ addita equis? 39, 6.
- Ludi literarum in tabernis in foro**, 3, 44. strepunt discitium vocibus, 6, 25.
- Lunæ defectu crepitus æris nocte silente cieri solet**, 26, 5.
- Lunæ eclipsis prædicta a C. Sulpicio Gallo**, tribuno militum, 44, 37.
- Lunæ aedes in Aventino**, 40, 2.
- Luna**, urbs, 39, 21. 43, 11.
- Lunæ portus**, 34, 8. 39, 21. *et* 32.
- Lunensem agrum depopulantur Ligures**, 34, 56.
- Lunensium et Pisanorum de agris controversia**, 45, 13.
- Lupa** mammas Romulo et Remo præbet, et lingua pueros lambit, 1, 4. simula-cra infantium, conditorum urbis, sub uberibus Lupæ posita, 10, 23.
- Lupercal**, 1, 5.
- Luperci**, Epit. 116.
- Lupus** in Gallia vigili gladium, e vagina raptum, abstulit, 21, 62. *vid.* Prodigia.
- Lupi ferrei** in oppugnantes urbem injecti, 28, 3.
- Luporum simulacrum**, 22, 1.
- Luscinius**, regulus Hispaniæ ulterioris, 33, 21.
- Lusitania**, 21, 43. 27, 20. Lusitaniæ montes, 21, 43.
- Lusitani vincuntur a P. Cornelio Scipione**, cæsis duodecim millibus, 35, 1. cædunt Romanos, 37, 46. funduntur a L. Emilio Paulo, cæsaque sunt decem et octo millia armatorum, 37, 57. et sex millia a C. Atinio prætore, 39, 21. de Lusitanis triumphat C. Calpurnius Piso, prætor, 39, 42. iis subactis, triumphat L. Postumius Albinus, 41, 3. *et* 11.
- Lustratio exercitus** apud Macedonas, 40, 6.
- Lustrata urbs**, 35, 9.
- Lustratum oppidum**, 42, 20.
- Lustrum**, propter Capitolium captum, et occisum consulem, condi religiosum est, 3, 22.
- Lustra varia**, 1, 44. 3, 3. *et* 24. 10, 9. *et* 47. 27, 36. 39, 37. 35, 9. 38, 36. 41, 2. 42, 10.
- Lutarius**, Gallorum regulus, 38, 16.
- C. Lutatius**, triumvir coloniæ deducendæ, a Boiis comprehenditur, 21, 25. post sextum decimum annum servitute eximitur a Servilio, consule, 30, 19.
- Cn. Lutatius Cerco**, 42, 6.
- Q. Lutatius Cerco**, eo consule, pax data Carthaginensibus, 30, 44.
- Luxus Romam** invecus ab exercitu Asiatico, 39, 6. *vid.* *et* 34, 4. Romæ coërcetur a censoribus, 39, 44.
- Lycæonia**, 37, 54. donatur Eumeni, 38, 39.
- Lyceum Athenis** incensum a Philippo, 31, 24.
- Lyceus Pan**, 1, 5.
- Lycia**, 33, 41. 37, 15.
- Lyciæ caput**, Patara, *ibid.*
- Lycii fusi** fugatique a Romanis, 37, 16. attributi Rhodiis, 38, 39. queruntur de crudelitate Rhodiorum, 41, 10. vexantur bello ab Rhodiis, 30. jubentur esse liberi, 44, 15.
- Lychnidus**, oppidum, capitur, 27, 32. *vid.* *et* 43, 9. 10. *et* 21.
- Lyciscus**, Ætolorum prætor, 42, 38. 45, 28.
- Lycho Achæus**, præfectus Ætolorum et Bœotorum in Persæ exercitu, 42, 51.
- Lycortas**, Megalopolitanus, princeps legationis Achæorum ad Romanos, 38, 32. prætor Achæorum, indicit concilium, 39, 35. ejus ad Ap. Claudium oratio, 36.
- Lycus**, urbs, Epit. 99.
- Lycurgi disciplina**, cui per septingentos annos adsuverant Lacedæmonii, abrogatur, 38, 34. 39, 33. *et* 37.
- Lycurgus**, tyrannus Lacedæmoniorum, 34, 26.
- Lycus** in Dassaretiis, 32, 9.
- Lydia** donatur Eumeni, 38, 39.
- Lyncestæ**, populi, 45, 30.
- Lyncus**, oppidum, 26, 25. 31, 33.
- Lysimachia**, urbs, 32, 34. 34, 57. 36, 23. 37, 35. diripitur et incenditur a Thracibus, 33, 38. eam restituere cupit Antiochus, *ibid.* ut Seleuco filio eam det regni sedem, 40, *vid.* *et* 35, 15.

Lysimachus, Philippi amicus, in consilium ab eo adhibetur ad iudicium Demetrii, 40, 8.

Lysinoë, urbs, 38, 15.

Lysis, fluvius, 38, 15.

M.

Macatus, *vid.* Livius.

Macedonia, 1, 1. 9, 18. Macedoniam populantur Dardani, 27, 33. tota se dedit Æmilio Paulo, consuli, 44, 43. de Macedonia senatusconsultum, 45, 18. ei libertas datur, 29. dividitur in quatuor regiones, *ibid.* et 20.

Macedones, 7, 26.

Macedonici exercitus Romanis comparati, 9, 19.

Macedonum legio in Annibalis exercitu, 30, 33. *vid.* Philippus. eorum legati, in senatum introducti, queruntur de M. Aurelio, 30, 42. Macedonum gentis nobilitas, 31, 1. Macedonici belli causæ cum Philippo, 1, 5. item cum Perseo, 39, 23. Macedones terrentur fœditate vulnerum, Romanis armis illatorum, 31, 34. eorum animos sibi conciliare studet Philippus, 32, 5. Macedonum cum Romanis pugna ad Cynoscephalas, 33, 7—10. Macedonum interfectorum ossa legit Antiochus ad Cynoscephalas, 36, 8. offenduntur a Philippo, 40, 8. Macedones inter et Romanos fortuna, non jussu imperatorum, commissum certamen, 44, 40. vincuntur a Paulo Æmilio, 40—42. belli finis, 45, 9.

Macedonum regnum quomodo, et per quos creverit? 45, 9. post mortem Alexandri in multa regna distractum, *ibid.*

Macedonum principes in Italiam ire jubentur, 45, 32.

Macedonibus interdicta auri et argenti metalla, 45, 29. et connubia extra fines suos, *ibid.*

Macedonica phalanx, 9, 19.

Macedonica præda, 45, 33. et 39.

Macedonici exercitus lustratio, 40, 6.

Macedonicum mare, 44, 11.

Macedonicum vallum, *vid.* Vallum.

Macella, urbs Siciliæ, deficit a Romanis, 26, 21.

Macellum Romæ incendio consumitur, 26, 27. reficitur, 27, 11.

Macer, *vid.* Licinius.

Macerinus, *vid.* Geganius.

Machanidas, tyrannus Lacedæmoniorum, bello petit Achæos, 27, 29. *vid.* et 28, 5. Eleos, Olympiorum

sollemne ludicrum parantes, aggredi statuit, 28, 7. metu Philippi comprimitur, *ibid.*

Machares, filius Mithridatis, Epit. 98.

Macra Come, oppidum, 32, 13.

Macra, fluvius, 39, 32. 40, 41.

Macri campi, 41, 22. 45, 12.

Macris, insula, 37, 13. 28. et 29.

Maduateni, Thraciæ populi, 38, 40.

Madytus, Chersonesi urbs, 31, 16. 33, 38.

Mæander, fluvius, 37, 45. et 56. ejus amnis fontes Celænis oriuntur, 38, 13. vado superari non potest, 12.

Mæcia tribus addita, 8, 17. *vid.* et 29, 37.

P. Mæcilus, tribunus plebis, 2, 58.

Sp. Mæcilus absens quartum tribunus plebis creatur, 4, 43. turbator vulgi, *ibid.*

Mædi, populi, 26, 25. 28, 5.

Mædica regio, 26, 25. 40, 21. in Mædicam exercitum ducit Philippus, *ibid.*

P. Mælius, tribunus militum consulari potestate, 5, 12. iterum, 18.

Q. Mælius, tribunus plebis, 9, 8.

Sp. Mælius, ex equestri ordine, largitiones frumenti facere instituit in annonæ caritate, 4, 13. de regno parando agit, *ibid.* vocatur ad dictatorem Cincinnatum, 14. ab Abala Servilio magistro equitum occiditur, *ibid.* factum defendit dictator, 15. domus ejus diruitur, 16. *vid.* Æquimælium.

Mænium atrium, 39, 44.

C. Mænius, consul, vincit Aricinos Laviniosque, 8, 13. triumphat, *ibid.* statua equestris ei in foro posita, *ibid.* quæstionum de conjuratis excendatur caussa dictator creatur, 9, 26. ei minuitur accusationem nobilitas, *ibid.* *vid.* et 9, 34. ejus oratio, 9, 26. abdicat se dictatura, et, reus factus, absolvitur, *ibid.*

C. Mænius, prætor, 40, 35. exercet quæstiones de veneficiis, 43.

L. Mænius, tribunus plebis, rogationem de unciario fœnore fert, 7, 16.

M. Mænius, tribunus plebis, legis agrariæ lator, 4, 53. impedit delectum, *ibid.*

M. Mænius, tribunus plebis, 6, 19. dedit se in seditione Manliana auctoritati Patrum, *ibid.* diem dicit Manlio, *ibid.* et 20.

M. Mænius, tribunus militum, in pugna cum Magone Pœno cadit, 30, 13.

P. Mænius, tribunus militum consulari potestate, 5, 12.

Q. Mænius, prætor, sortitur jurisdictionem peregrinam, 43, 4.

T. Mænius, prætor, 39, 6. sortitur

- jurisdictionem inter cives, 8, 18. tribunus militum, 40, 35.
- Mæsia, silva, 1, 33.
- Magaba, mons, 38, 19. petunt cum Tectosagi Galli, *ibid.*
- Magalus, regulus Boiorum, 21, 29.
- Magister equitum primus, Sp. Cassius, 2, 18.
- primus de plebe, C. Licinius, 6, 39.
- Magistro equitum cum dictatore æquatum imperium, 22, 25. *et* 26. sine magistro equitum dictator, 23, 22. *et* 23.
- Magister juventutis Faliscæ prodit pueros, 5, 27. cæditur virgis a pueris, *ibid. vid. et* 42, 47.
- Magistratus curulis, 4, 7. quum sine magistratu curuli respublica esset, creatur interrex, *ibid. vid. et* Curulis.
- plebeius nullus auspiciato creatur, 6, 41.
- magnos decet esse minus diuturnos, 4, 24.
- Magistratus non creandus sine provocatione, 3, 55. qui sine Magistratu rem gessit, triumphare non potest, 23, 38. L. tamen Lentulus, qui sine Magistratu rem gesserat in Hispania, ovals urbem ingreditur, 31, 20.
- Magistratum gesturi, intra quintum diem in leges jurare debebant, 31, 50.
- Magistratus duos curules unus nec capere potest, nec gerere, 39, 39.
- Magistratum eundem intra decem annos non capiendum, plebiscitis cautum, 7, 42. duo Magistratus uno anno non gerendi, *ibid.*
- Magistratus et senatores pecuniam sponte conferunt ad supplementum classis, 26, 36.
- Magistratus minores Romæ circumire vigilias jussi, 32, 26. 39, 16.
- Magistratus cuncti circa omnia pulvinaria victimis majoribus sacrificant, prodigiorum procurandorum causa, 43, 15.
- Magistratum Romanorum prisca modestia, 42, 1. avaritia et superbia, 43, 2. crudelitas, 4. *et* 6.
- Magistratum libri citati, 4, 20. 39, 52.
- Magistratibus ineundis sollempnis dies, *vid.* Anni consularis principium.
- Cn. Magius Attellanus, 24, 19.
- Cn. Magius Cilo, *vid. Epit.* 115.
- Dec. Magii Campani constans erga Romanos fides, 23, 7. victus in Annibalis castra ducitur, 10. navi Carthaginem missus, tempestate fertur Cyrenas, *ibid.* confugiens ad statuum regis Ptolemæi liberatur, *ibid.* manere mavult in Ægypto, quam redire in Italiam, *ibid.*
- Magnesia, urbs super Mæandrum, dedit se Romanis, 37, 45.
- Magnesia, urbs ad Sipylum, 36, 43. 37, 10, 11. *et* 37. se dedit Romanis, 37, 44. Eumeni a Romanis tribuitur, 56.
- Magnesia, Græciæ regio, 42, 54. 44, 11.
- Magnetarches, summus Magnetum magistratus, 35, 31.
- Magnetes pronunciantur liberi, 33, 32. *et* 34. eorum concilium Demetriade, 35, 31. ad Magnetes legatorum Romanorum oratio, *ibid.* eos frustra tentat T. Quintus, 39.
- Magni Campi, locus, 30, 8.
- Mago, frater Annibalis, 21, 47. prælio ad Trebiam in insidiis collocatur, 54. in Cannensi pugna mediam aciem cum Annibale tenet, 22, 46. res a fratre Annibale gestas Carthaginensibus exponit, 23, 11. *et* 12. annulos aureos, e digitis occisorum Romanorum detractos, in curiæ vestibulo effundi jubet, *ibid.* cum eo Hannonis disceptatio, 13. mittitur in Hispaniam, 32. vincitur ad Illiturgin a Romanis, 49.
- mittitur ab Asdrubale fratre ad conquisitionem militum, 24, 42.
- Asdrubali, Gisgonis filio, conjunctus, vincit P. Scipionem, 25, 32. *et* 34. Asdrubali fratri se jungit, 35. ejus castra a Marcio capta, 39.
- venit ex ulteriore Hispania cum Asdrubale, Gisgonis filio, ad Asdrubalem fratrem, 27, 20. in fugam vertitur, 28, 2. delectum in Hispania cum Asdrubale, Gisgonis filio, habet, *et* cum eo bellum instaurat, 12. equestri prælio vincitur, 13. it Gades, dissipaturque ejus exercitus, 16. Gadibus ex fuga subsistit, 23. jubetur a senatu Carthaginensi classem, quam Gadibus haberet, in Italiam trajicere, 36. a Gaditanis intra urbem non admittitur, 37. ex minore Balearium insula in Italiam trajicit, 46. capit Genuam, *ibid.* Gallos et Ligures in concilium vocat, 29, 5. vincitur a Romanis, 30, 18. femore transfixo vulneratur, *ibid.* profugit in Liguriam, 19. ex vulnere moritur, *ibid.*
- Mago, legatus Pœnorum ad Philippum, 23, 34.
- Mago ex gente Barcina, cognatus Annibalis, capitur, 23, 41.
- Mago, Pœnorum dux, Carthaginem novam tuetur, 26, 44. se, arcem, *et* præsidium Scipioni dedit, 46. Romam mittitur cum quindecim capitivis senatoribus, 51.

- Maharbal, Himilconis filius, oppugnationi Sagunti præficitur ab Annibale, proficiscente in Oretanos Carpetanosque, 21, 12. depopulatur sociorum populi Romani agros, 45. persequitur Romanos, a Trasimeno fugientes, 22, 6. præfectus equitum, suadet Annibali post cladem Romanorum ad Cannas, ut quamprimum Romam petat, 51. *vid. et* 23, 18.
- Malea, 31, 44. *et* 47. 32, 16. 36, 42. 42, 56.
- Maleæ promontorium, 34, 32.
- Maleventum, 9, 27. 10, 15.
- Maliacus sinus, 27, 30. 31, 46. 32, 4. *et* 32. 36, 14.
- Malitiosa silva, 1, 30.
- Maliensis ager in Græcia, 42, 40.
- Malleolus, *vid.* Publicius.
- Malleoli, ignita tela, 38, 6.
- Malicea Perrhæbiæ, 31, 41. 36, 13. 39, 25. vi capitur a Menippo, duce Antiochi, 36, 10. Mallæam capit Philippus, 13. capitur et diripitur a Romanis, 42, 67.
- Maluginensis, *vid.* Cornelius.
- Malus in circo instabilis in signum Polentiae precidit, atque id dejecit, 39, 7.
- Mamercinus, *vid.* Æmilius, *et* Pinarius.
- Mamercus Æmilius, *vid.* Æmilius.
- Mamertini, eorum scelera, 28, 28.
- C. Mamilius Vitulus, primus ex plebe curio maximus creatur, 27, 8. prætor, 27, 35. sortitur Siciliam, 36. *et* 38. legatus ad Philippum, 30, 26. pestilentia moritur, 41, 26.
- L. Mamilius, Tusculi dictator, auxilium fert Romanis, 3, 18. Romana civitate donatur, 29.
- Oct. Mamilius Tusculanus, ab Ulysse Deaque Circe oriundus, 1, 49. ei filiam nuptum dat Tarquinius Superbus, *ibid.* ad eum exsulatum abit socer, 2, 15. concitat triginta populos adversus Romanos, 18. in pugna ad Regillum lacum vulneratur, 19.
- Q. Mamilius, ædilis plebis, 27, 36.
- Q. Mamilius Turinus prætor creatur, quum ædilis plebis esset, 28, 10. sortitur jurisdictionem peregrinam, sed accipit Galliam, *ibid.*
- Mancinus, *vid.* Hostilius.
- Mandonius, 22, 21. frater Indibilis, Ilergetum reguli, 26, 49. ejus uxor capta flens ad pedes Scipionis procumbit, obtestaturque, ut curam feminarum pensius custodibus commendaret, *ib. d.* Mandonius deficit ad Romanos, 27, 17. ei conjux et liberi redduntur, *ibid.* deficit, et, concitatis popularibus, agros sociorum populi Romani depopulatur, 28, 24. magna pugna vincitur, 33. petenti veniam ignoscit Scipio, 34. deficit a Romanis, sed comprehensus traditur ad supplicium, 29, 3.
- Mandropolis, 38, 15.
- Manduria, oppidum in Sallentinis, a Q. Fabio, consule, vi capitur, 27, 15.
- Manes, 1, 20. Manium placandorum ritus edocere debebat pontifex maximus, *ibid.* Diis Manibus Tellurique se devovet Decius, 8, 9.
- Manicius, prætor Prænestinus ex scriba, 23, 19. statua ei Præneste in foro statuta, *ibid.*
- P. Manilius, legatus in Illyricum, 45, 17.
- Sex. Manilius in secessionem militum cum M. Oppio summæ rerum præest, 3, 51.
- Manipulus, 1, 52. 7, 24. leves vicenos milites, aliam turbam scutorum habebat, 8, 8.
- Manliæ gentis decreto cautum, ne quis deinde M. Manlius vocetur, 6, 20.
- Manliana imperia, 4, 29. 8, 7.
- Manlianus saltus in Hispania, 40, 39.
- Manlii Acidini, duo juvenes illustres, tribuni militum, 42, 49.
- A. Manlius, (*cui in Livii exemplaribus perperam apponitur prænomen C.*) consul, 2, 54. accusatur post consulatum, *ibid.* tribunus, ejus accusator, domi interficitur, *ibid.*
- legatus Athenas missus legum caussa, 3, 31. decemvir creatur, 33.
- A. Manlius, tribunus militum consulari potestate, 4, 61. iterum, 5, 8. tertium, 16. legatus, auream crateram, donum Apollini, Delphos fert, 28. a Liparensium piratis captus, et dimissus, *ibid.*
- A. Manlius, tribunus militum, interficitur, 27, 27.
- A. Manlius Capitolinus, tribunus militum consulari potestate, 6, 1. iterum, 11. tertium, 21. quartum, 36. frater M. Manlii Capitolini, cum eo vestem non mutat, 20.
- A. Manlius Torquatus, prætor creatus, 45, 14. sortitur Sardiniam, sed in provinciam ire nequit, exercendis judiciis ex senatusconsulto retentus, 16.
- A. Manlius Vulso, consul, 40, 59. male rem gerit adversus Istros, 41, 5—8. populatur Istriam, 14. obsidet Nesattium oppidum, 15. dimittitur Romam, *ibid.*
- C. Manlius, consul, 2, 54. *vid. supra* A. Manlius.
- C. Manlius, tribunus militum consu-

- lari potestate, 6, 30. male rem gerit, *ibid.*
- Cn. Manlius consul, 2, 43. in prælio occiditur, 47.
- Cn. Manlius consul, 7, 12. Tiburtes ad mœnia Romæ vincit, *ibid.* secundum consul, 16. adversus Faliscos proficiscitur, *ibid.* legem de vicesima manumissorum in castris fert, *ibid.* interrex, 17. censor, 22. magister equitum, 28.
- Cn. Manlius Vulso, ædilis curulis, 33, 25. creatur prætor, 42. sortitur Siciliam provinciam, 43. coloniæ deducendæ triumvir, 34, 53. 35, 9. consul, 37, 47. suscipit bellum adversus Gallogræcos, 38, 12. ejus iter ab Epheso ad Tolistoboiorum fines, 12—15. ejus ad milites oratio, 17. aggreditur Tolistoboios, Olympum montem insidentes, 20. capit eorum castra, 23. res ejus gestæ adversus Tectosagos et Trocmos, 24—27. ad cum legationes Asiæ, 37. it in Pamphylia, *ibid.* foedus facit cum Antiocho, 38. res regum et urbium componit, 39. trajicit in Thraciam, 40. eum invadunt Thraces, et partem prædæ abigunt, *ibid.* in Thesalia traducit exercitum, et Apolloniæ hibernat, 41. petit triumphum, 44. legati ipsius contradicunt, *ibid.* et 45. et 46. se defendit, 47. triumphus ei decernitur, 50. de Gallis Asiaticis triumphat, 39, 6. petit censuram, 40.
- L. Manlius Imperiosus, clavi figendi causa dictator dictus, 7, 3. delectum habere conatur, frustra, *ibid.* ob delectum acerbius habitum ei dies a M. Pomponio, tribuno plebis, dicta, 4. ejus crudelitas in filium, et filii generosum factum, *ibid.* et 5. Manlio remissa causæ dictio, *ibid.*
- L. Manlius, prætor, in Galliam mittitur, 21, 17. ejus exercitus cæditur a Boiis, 25. Concordiæ ædem voverat, 22, 33. 23, 21. petit consulum, 22, 35.
- L. Manlius, quod legatos Carthaginenses pulsasset, per feciales traditur legatis, et avehitur Carthaginem, 38, 42.
- L. Manlius, quæstor, 45, 13.
- L. Manlius Acidinus, prætor, 26, 23. urbanus, 27, 4. præest exercitui ad Narniam, 27, 43. et 50. ei Hispania provincia traditur a Scipione, 28, 38. ejus in Hispania res gestæ, 29, 2. et 3. ei prorogatur imperium, 13. prohibetur a tribuno plebis, M. Porcio Læca, ne ovans urbem iniret, quum ab senatu impetrasset, 32, 7.
- L. Manlius Acidinus, creatus prætor, sortitur Hispaniam citeriorem, 38, 35. cum Celtiberis configit, 39, 21. impetrat ovationem, 29. legatus in Galliam Transalpinam, 54. triumvir coloniæ Aquileiam deducendæ, 55. et 40, 34. consul, 43.
- L. Manlius Capitolinus, tribunus militum consulari potestate, 4, 42.
- L. Manlius Torquatus, legatus, 10, 26.
- L. Manlius Torquatus, pontifex, moritur, 30, 39.
- L. Manlius Vulso, prætor, 32, 27. sortitur Siciliam, 28. consulis Cn. Manlii frater, 38, 20.
- M. Manlius, tribunus militum consulari potestate, 4, 44.
- M. Manlius, cui Capitolino fuit cognomen, creatur consul, 5, 31. facit ludos magnos, *ibid.* ingreditur urbem ovans, *ibid.* servat arcem Romanam, 47. interrex, 6, 5. præe ejus adversus Patris molitiones, 11. seditionem movet, 14. et 15. mittitur in carcerem, 16. e carcere quare eductus, 17. ejus seditio renovatur, 18. advocata domum plebe, invehitur in Patres, et de regno incipit agere, *ibid.* tribuni plebis sese adversus eum jungunt senatui, 19. ei dies dicitur, 20. ejus defensio, *ibid.* damnatus, de saxo Tarpeio dejectur, *ibid.* ei mortuo adjectæ notæ, *ibid.*
- P. Manlius, tribunus militum consulari potestate, 6, 30. ei sine sorte, extra ordinem, Volsci provincia data, *ibid.* male rem gerit, *ibid.* creatur dictator, 38.
- P. Manlius triumvir Epulo factus, 33, 42. creatur prætor, *ibid.* in Hispaniam citeriorem adjutor consuli datur, 43. vincet Turdetanos, 34, 17. prætor iterum, 39, 56. sortitur Hispaniam ulteriorem, 40, 1. quid rerum ibi gesserit, 16. et 34. moritur, 42.
- P. Manlius Vulso, prætor, 26, 23. Sardiniam obtinuit, 27, 6. et 7.
- T. Manlius. L. F. a patre rus relegatus, 7, 4. generosum et pium T. Manlii factum, 5. tribunus militum suffragio populi creatur, *ibid.* pugnat cum Gallo, quem vincit, 10. quare dictus Torquatus, *ibid.* donatur a dictatore corona aurea, *ibid.* dicitur dictator, 19. iterum, 26. consul, 27. secundum consul, 28. tertium consul, 8, 3. ejus ad legati

- Latini superbam orationem responsio, 5. proficiscitur ad bellum, 6. filium securi percussit, 7. in pugna adversus Latinos virtute consilioque egregius, 10. redit Romam, cui seniores tantum obviam iverunt, juventute eam execrante, 12.
- T. Manlius Torquatus, consul, 10, 9. ex equo lapsus, moritur, 11.
- T. Manlius Torquatus, eo consule, Jani aedes clausa, 1, 19.
- censet, non redimendos esse captivos Cannenses, 22, 60. mittitur cum imperio in Sardiniam, 23, 34. Sardos domat, 40. *et* 41. pontificatum maximum petit frustra, 25, 5. recusat consulatum, 26, 22. comitorum et ludorum faciendorum causa, dicitur dictator, 27, 33. ludos facit, et lustrum vovet, *ibid.*
- T. Manlius Torquatus, praetor, 43, 4. pontifex legitur, 13.
- Mannus, servus Campanorum Calavitorum, indicat, incendium Romae fraude Campanorum factum, 26, 27. ei libertas data, et viginti millia aëris, *ibid.*
- Mantua, 24, 10.
- Manubiæ, 10, 46. de Manubiis aedes Fortis Fortunæ facta, *ibid.*
- Manumissi, 7, 16. lex de vicesima Manumissorum in castris a Cn. Manlio, consule, lata, *ib. d.*
- Manus ad digitos usque involutæ in re divina Fidei faciunda, 1, 21.
- Manus religiose admotæ Deorum signis, 5, 22.
- Manibus ad cælum sublatis, precatur M. Furius Camillus, 5, 21.
- Manibus ad cælum porrectis, M. Curtius se devovet, 7, 6.
- Manus præcisæ speculatoribus prehensis, 22, 33. *et* 26, 12.
- Manus ferreæ ad naves sistendas aut comprehendendas, 36, 44.
- Mapalia Massylorum, 29, 31.
- M. Claudius Marcellus, consul, 8, 18. dictator, 23.
- M. Claudius Marcellus, praetor creatus, obtinet Siciliam, 22, 35. post pugnam Cannensem, quum classi, ad Ostiam stanti, præseset, mittitur ad reliquias exercitus a consule accipiendas, 57. Nolam inagnis itineribus pervenit, 23, 14. Annibalem vincit, 16. supplicium de proditoribus sumit, 17. creatus consul secundum, quum augures vitio creatum pronunciavissent, abdicat, 31. proconsul copias educit in aciem contra Annibalem, 44. hortatur suos, 45. Pœnos in castra compellit, 46. ad eum equites Hispani et Numidæ transfugiunt, *ibid.*
- tertium consul absens creatur, 24, 9. ei Sicilia provincia decreta, 21. Leontinorum urbem capit, 30. oppugnat Syracusas, 33. capit alias urbes, 35. fundit Syracusanos, 36.
- capit Syracusas, 25, 23. *et* 24.
- Marcelli lacrimæ, captis Syracusis, *ibid.* castigat Syracusanos, 31. spoliat Syracusas, 40. componit res Siculorum, *ibid.* vincit Pœnos, 41.
- Marcellus, ex Sicilia redux, petit triumphum, 26, 21. urbem orans ingreditur, post triumphum in Albano monte, *ibid.* quartum consul, 22. Siculi eam accusant in senatu, 30. purgat se, 31. de ea re senatusconsultum, 32.
- cum Annibale dubio Marte pugnat, 27, 2. Annibali ad Canusium occurrit, 12. æquo Marte pugnat cum Annibale, *ibid.* postero die, iterum lacesens Annibalem, vincitur, *ibid.* increpat exercitum, 13. vincit Pœnos, 14. accusatur a tribuno plebis, 20. absolvitur, et quintum consul creatur, 21. aedes Honoris et Virtutis ædificat, 25. insidiis exceptus, perit, 26. *et* 27. varia de ejus morte fama, *ibid.* sepelitur ab Annibale, 28. ejus annulo potitus Annibal, frustra dolum Salapitanis nectit, *ibid.* augur fuerat Marcellus, 36.
- M. Claudius Marcellus, consulis filius, tribunus militum, 27, 26. vulneratur, 27. ædem Virtutis, septimo decimo anno, postquam a patre ejus primo consulatu vota in Gallia fuerat, ad portam Capenam dedicat, 29, 11. tribunus plebis, 29, 20. ædilis curulis, 31, 50. praetor, 32, 7. ei Sicilia sorte obvenit, 8. *et* 27. consul creatur, 33, 24. triumphat de Insubribus et Comensibus, 37. pontifex, 42. legatus Carthaginem missus, 47. legatus in exercitu, 35, 5. *et* 8. censor, 37, 58. lustrum condit, 38, 36. pontifex moritur, 41, 17.
- M. Claudius Marcellus, praetor, sortitur jurisdictionem urbani, 38, 35. ejus jussu, qui pulsarant legatos Carthaginienses, iis traduntur, 42. creatur consul, 39, 45. ejus res gestæ, 54. *et* 55. decemvir sacrorum moritur, 44, 18.
- M. Claudius Marcellus, praetor, 39, 23.
- M. Claudius Marcellus, pontifex, 41, 17. tribunus plebis, 42, 32. praetor,

- 43, 13. sortitur Hispaniam, 17. jubetur delectum agere, 16. consul creatur, 45, 44.
- M. Marcellus consul, Epit. 108. occisus a P. Magio Cilone, 115.
- Marcia rogatio, 42, 21.
- Marcus clipeus, 25, 39.
- Marcus saltus, 39, 20.
- Marcus, illustris vates, ejusque carmina, 25, 12. prædixit Cannensem cladem, *ibid.* alterum ejus vaticinium, *ibid.*
- C. Marcus, adolescens consilio et manu promptus, 2, 33. ejus maxime opera capti Coioli, *ibid.* inde ei cognomen Coriolano, *ibid.* ejus odium in tribunitiam potestatem, et atrox sententia, 34. die dicta, damnatus, in Volscos exsulatum abijt, 35. dolus ejus ad concitandos Volscos, *ibid.* et 37. imperator Volscorum legitur, 39. res ejus gestæ adversus Romanos, *ibid.* variæ ad eum legationes, *ibid.* a matre victus, discedit ex agro Romano, 40. ejus mors, *ibid.*
- C. Marcus, tribunus plebis, diem dicit Q. Fabio, quod legatus in Gallos contra jus gentium pugnasset, 6, 1.
- C. Marcus Rutilus, consul, victis Privernatibus, triumphat, 7, 16. primus de plebe dictator, victis Etruscis, jussu populi, sine auctoritate Patrum, triumphat, 7, 17. consul iterum, 21. primus de plebe censor, 22. tertium consul, 28. quartum consul, conjurationis militaris vires arte spargit et dissipat, 38. et 39.
- C. Marcus, tribunus plebis, 9, 30.
- C. Marcus, augur creatus, 10, 9.
- C. Marcus Rutilus, consul, 9, 33. capit Allifas de Samnitibus, 38. vulneratur in prælio cum Samnitibus, *ibid.* pontifex, creatur, 10, 9. censor lustrum condit, 47.
- C. Marcus Figulus, creatus prætor, 43, 13. sortitur classem, 17. trajicit in Græciam, 44, 1. cum classe in Macedoniam contendit, 2. Thessalonicam frustra oppugnat, 10.
- L. Marcus, eques Romanus, Scipionibus occisis, dux a militibus eligitur, 25, 37. hortatur suos ad oppugnanda hostium castra, 38. bina castra hostium capit, 39. flamma ei concionanti fusa dicitur et capite, *ibid.*
- scribens senatui, se prætorem nuncupat, unde multorum offenduntur animi, 26, 2. a Scipione magno in honore habetur, 19. ad oppugnandum Castulonem mittitur, 28, 19. capit Astapani urbem, 22. *v. d. et 34. et 55. et 32, 2.*
- M. Marcius, rex sacrorum, moritur, 27, 6.
- M. Marcius, tribunus militum secundæ legionis, interficitur in prælio cum Boiis, 35, 5.
- M. Marcius Ralla, creatus prætor, 29, 11. sortitur jurisdictionem urbanam, 13. cum legatis Carthaginensibus mittitur a Scipione Romam, 30, 38.
- M. Marcius Sermo, tribunus plebis, 42, 21.
- Numa Marcius, Marci F. pontifex a Numa Pompilio ex Patribus lectus, 1, 20.
- P. Marcius Rex, legatus, 43, 1.
- Q. Marcius Tremulus consul creatur, 9, 42. ejus res egregie gestæ, 43. triumphat, *ibid.* ei statua equestris in foro ante templum Castoris decreta, *ibid.*
- Q. Marcius Philippus creatur prætor, et sortitur Siciliam, 38, 35. consul, 39, 6. ei et collegæ mandatur questio de Bacchanalibus, 14. post quaestiones perfectas in Ligures Apuanos proficiscitur, 20. circumvenitur a Liguribus, *ibid.* ab ejus nomine salus Marcius appellatus, *ibid.* legatus ad res Macedoniæ Græciæque visendas, 39, 48. 40, 2. et 3. decemvir sacrorum, 42. legatus in Græciam mittitur, 42, 37. ejus colloquium petit Perseus, 38. congregiuntur, transgresso amnem Perseo, qui et obsides dedit, 39. Marcii ad regem oratio, 40. persuadet Perseo, ut mittat legatos Romam, 43. redit Romam, 44. gloriatur, decepto per inducias et spem pacis rege: quod quidem seniores Patrum vehementer improbant, 47. consul iterum, 43, 13. trajicit in Græciam, 44, 1. ejus ad milites oratio, *ibid.* contendit in Macedoniam, 2. et *scqq.* Diu venit, 7. laborat inopia, *ibid.* ejus literæ ex Macedonia Romam missæ, 16.
- Q. Marcius, Marcii Philippi consulis filius, 44, 3.
- Q. Marcius Ralla, duumvir ædibus dedicandis, 34, 53. 35, 41.
- Q. Marcius Rex, tribunus plebis, 33, 25.
- Q. Marcius Scylla, tribunus plebis, 42, 21.
- ad Marcium locus, non procul a Lanuvio, 6, 2.
- Marcolica, nobilis urbs Hispaniæ, capitur ab M. Marcello, 45, 4.
- Mare Adriaticum, 5, 33. 11, 23. 40, 21. 44, 31. 45, 14.
- Ægeum, 36, 43. 44, 28.
- Etruscum, 40, 41.

- Mare Hadriaticum, *vid.* Adriaticum.**
 — Inferum, 5, 33. 23, 38.
 — Ionium, 23, 33. 42, 48.
 — Macedonicum, 44, 11.
 — Pamphylium, 38, 13.
 — Ponticum, 40, 21.
 — Rubrum, 42, 52. 45, 9.
 — Siculum, 33, 17.
 — Superum, 5, 33. 7, 26. 23, 38. 45, 2.
 — Toronaicum, 44, 11.
 — Tuscum, 26, 19.
 — Tyrrhenum, 5, 33.
- Marene, regio, 42, 67.**
- Maricæ lucus, 27, 37.**
- Maritimi coloni, *vid.* Coloni.**
- Maritimus circus, *vid.* Circus.**
- Marius Alfius, Medixtuticus apud Campanos, 23, 35. in pugna occiditur, *ibid.***
- Marius Blossius, prætor Campanus, concione advocata edicit, ut frequentes cum conjugibus ac liberis obviam irent Annibali, 23, 7.**
- Marius Statilius, præfectus cum turma Lucana exploratum missus, detegit insidias Annibalis, 22, 42.**
- C. Marius, *vid.* Epit. 67. 68, 69.**
- Maronea, urbs in Samnio, 27, 1.**
- Maronea, urbs Thraciæ, expugnatur a Philippo, 31, 16. Antiochi præsidium inde deducitur, 37, 60. *vid. et* 39, 24, 43, 9.**
- Maronitæ, 31, 31. 37, 33. Maronitarum vicus Sare appellatus, 38, 41. Maronitarum exsules veniunt Romam, 39, 24. eorum legati queruntur de Philippo, 27. crudeliter cæduntur a Philippo, 34.**
- Marrucini, populi, 8, 29. 26, 11. oratores Romam mittunt, pacem petentes, 9, 45. iis fœdus datur, *ibid.* devastantur ab Annibale, 22, 9. multos voluntarios dant Scipioni in classem, 28, 45.**
- Marrucinus ager, 27, 43.**
- Mars, conditor et parens populi Romani. Præf.**
 — Gradivus, 1, 20. 2, 45. ei duodecim Salii a Numa Pompilio lecti, 1, 20.
 — Pater, 8, 9.
- Martis, ædes, Gallico bello vota, dedicatur a T. Quintio dumviro, 6, 5.**
 — ædes extra portam Capenam, ad quam omnes armati convenire jussi, 7, 23. *vid. et* 10, 23. *et* 27.
 — ara, 35, 10. ad eam censores, statim inito magistratu, sellis curulibus considerare, mos erat, 40, 45.
 — hasta, 24, 10.
 — lacus in agro Crustumino, 41, 13.
 — signum Appia via ad simulacra Iuporum, 22, 10.
- Marti flamen a Numa assignatus, 1, 20.**
 — piaculum faciendum suovetaurilibus, 8, 10.
 — bos albus optimus immolatus a Decio, 7, 37.
 — lectisternium habitum, 22, 10.
 — spolia hostium dicata, 45, 33.
- Martem Romuli et Remi patrem nuncupat Rhea Silvia, 1, 4.**
- Martius campus, 1, 44. fuit ager Tarquiniorum, post eos expulso consecratus Marti, 2, 5. *vid. et* 6, 20.**
- Martialis flamen, *vid.* Flamen.**
- Marsi populi, 8, 6. 26, 11. deficient, 9, 41. oratores, pacem petentes, Romam mittunt, 45. iis fœdus datur, *ibid.* rebellant, vincuntur et multantur, 10, 3. devastantur ab Annibale, 22, 9. dant Scipioni multos voluntarios in classem, 28, 45.**
- Marsorum cohors, 33, 36.**
- Marsyas, amnis, haud procul a Mæandri fontibus oritur, et in Mæandrum cadit, 38, 13.**
- Martiæ kalendæ, 38, 43. ante diem duodecimum kalendas Martias comitia fuerunt consulibus rogandis, *ibid. vid. et* 42, 28.**
- Martiis idibus magistratus initus, 22, 1. 23, 30. 26, 1. *et* 26. 27, 7. 31, 5. 32, 1. 38, 35. 39, 45. 40, 35. 42, 22. 44, 16.**
- Masæyli, altera Numidiæ pars, cujus rex fuit Syphax, 24, 48. 28, 17. 29, 32.**
- Masgaba, Masinissæ filius, proficiscitur Romam, 45, 13. ei obviam mittitur L. Manlius, quæstor, qui eam Romam publico sumtu perduceret, *ibid.* ejus in senatu oratio, *ibid.* ei dantur numera, 14.**
- Masinissa, filius Galæ, regis Numidarum Massylorum, vincit Syphacem, 24, 48. *et* 49.
 socius Carthaginensium, ingenti tumultu turbat exercitum P. Scipionis, 25, 34.
 conciliatur Romanis, 28, 16. Masinissæ et Scipionis colloquium, 35. fide data acceptaque discedunt, *ibid.*
 queritur apud Lælium nimiam Scipionis cunctationem, 29, 4. accedit ad Scipionem, 29. varia fortuna in amittendo recuperandoque paterno regno est usus, *ibid.* capit Thapsum, urbem, 30. in eum stimulatur ab Asdrubale Syphax, 31. vincitur Masinissa a Syphace, *ibid.* profugit in montem Balbum, *ibid.* Bocchar mittitur adversus Masinissam, 32. qui vincitur, sed circumventus cum**

solis quatuor equitibus aufugit, *ibid.* insilit in fluvium, unde cum duobus emergit, *ibid.* in occulta spelunca vulnus curat, *ibid.* repetit regnum, *ibid.* Syphax in eum contendit, eumque vincit, 33. cum modica manu Masinissa ad Scipionem venit, *ibid.* Hannonem ad pugnam elicit, 34.

Syphacis castra incendit, 30, 5. Masinissa regnum recuperat, 11. Sophonisbam, Syphacis uxorem, ducit, 12. ob Sophonisbæ nuptias a Scipione reprehenditur, 14. ejus anxietas, 15. venenum in poculo ad Sophonisbam mittit, *ibid.* amplissimis donis a P. Scipione donatur, *ibid.* ejus legati in senatum Romanum introducti, 17. Masinissam Cirta, oppido, cæterisque oppidis agrisque ad regnum paternum adjectis, donat Scipio, 44.

ei gratulantur Romani, et dona mittunt, 31, 11. mittit Romanis auxilia, 19. *et* 32, 27.

populantur agrum Carthaginiensium, et quasdam urbes vectigales eorum sibi cogit stipendium pendere, 34, 62.

legatos Romam mittit, 36, 4. pollicetur frumentum et hordeum, *ibid.* *et* 43, 8.

ejus cum Carthaginiensibus de agro, quem illis ademerat, contentiones, 40, 17, *vid. et* 34.

de eo legati Carthaginiensium que-runtur in senatu, 42, 23. mittit filium suum Romam, qui legatis respondit, *ibid.* auxilia cum elephantis, Misagenemque filium mittere Romanis ad bellum Persicum parat, 29. *vid.* 35. *et* 45, 13.

Massicus mons, 22, 14.

Massilia, 21, 26. 40, 18. inter Gallos sita, traxit aliquantum ab accolis animorum, 38, 17.

Massilienses, a Phocæa profecti, 5, 34. socii Romanorum, 21, 20. *et* 26. mores, et leges, et ingenium sincerum integrumque a contagione accolarum servarunt, 37, 54.

Massiva, Numidia, puer forma insigni et regii generis, capitur in prælio, 27, 19. dimittitur a Scipione ad Masinissam avunculum cum donis, *ibid. vid. et* 28, 35.

Massyli, Numidiæ altera pars, cujus rex Gala, 24, 48. regnum paternum Masinissæ, 30, 11. *vid.* Masinissa.

Mataris, teli Gallici genus, 7, 24.

Mater Deum lapis quidam sacer in urbe Phrygiæ Pessinunte, 29, 11. quo ho-

nore a Romanis accepta, 14. ludi in ejus honorem, *vid.* Megalesia.

Matris magnæ ædes in Palatio facienda locatur, 29, 37. dedicatur, 36, 36.

Matris Matutæ ædes, 5, 19. 41, 33. in ea tabula a Graccho, Sardinia subacta, posita, *ibid.* ejus ædes in foro Boario, 33, 27. *vid.* ædes Matris Matutæ, *et* Matutæ matris.

Matris Matutæ ædes Satrici, 28, 11. de celo tangitur, *ibid.*

Matres duæ, receptis præter spem filiis, gaudio exanimantur, 22, 7.

Materina, plaga in Umbris, 9, 41.

C. Matienus, ciatur duumvir navalis, 40, 26. prædonum Ligurum duas ac triginta naves capit, 28.

M. Matienus, prætor, 41, 33. sortitur Hispaniam ulteriorem, 42, 1. ab Hispanis ulterioribus ad recuperatores adductus, ampliusque, quum dicenda de integro caussa esset, in exsilium abit Tibur, 43, 2.

P. Matienus, tribunus militum, 29, 6. a Pleminio, virgis cæsus, interficitur, 9.

Matronæ per annum lugent Brutum, 2, 7. *et* Valerium Publicolam, 16.

— aurum et omnia ornamenta in ærarium conferunt, 5, 25. ob eam munificentiam iis honor habitus, ut pilento ad sacra ludosque, carpentis festo profestoque uterentur, *ibid.* aurum item conferunt, ad summam pactæ mercedis Gallis conficiendam, 50. hinc decernitur, ut earum, sicut virorum, sollemnes post mortem laudationes essent, *ibid.* iis pro auro pretium persolvitur, 6, 4.

Matronæ veneficæ ad centum septuaginta damnatæ, 8, 18. stupri damnatæ, pecunia mulctantur, 10, 31. in exsilium aguntur, 25, 2.

— dedicant Junoni signum æneum in Aventino, 21, 62. item pelvim auream, 27, 37. per omnia delubra vagæ suppliciiis votisque fatigant Deos, 50. — cum Scipione obviam eunt Deum Matri, 29, 14.

de Matronarum cultu lex Oppia, 34, 1. contra earum luxum oratio Catonis consulis, 34, 2. L. Valerius eas defendit, 5.

Matronas patricias inter et plebeias certamen, 10, 23. *vid.* Mulieres.

Matutæ Matris ædes intra portam Carmentalem refecta, 25, 7. *vid.* Matris Matutæ.

Mauri, 21, 22. 28, 17.

Maurorum rex, Bocchar. *vid.* Bocchar. *Vid. et* Egit. 66.

Maurusii, 24, 49.

- Maximi cognomen Q. Fabio datum, 9, 46.
- Medeon, oppidum Labeatidis terræ, 44, 23. *et* 32.
- Medi, populi, 35, 48. 37, 40.
- Medicus, vitæ Pyrrhi insidians, a Romanis illi proditur, 42, 47.
- Mediolanum, a Gallis conditum, 5, 34. *vid. et* 34, 46.
- Medion, oppidum Acarnaniæ, 36, 11. *et* 12.
- Medionii, 36, 12.
- Meduacus, amnis, 10, 2.
- Medullia, urbs, oppugnatur a Romanis, 1, 33. *vid. et* 38.
- Medullinus, *vid.* Furius.
- Medixtuticus, summus apud Campanos magistratus, 24, 19. 26, 6.
- Megalesia, ludi in honorem Magnæ Matris Deûm, 29, 14. in iis dati ludi scenici, 34, 54. 36, 36.
- Megalopolis condita, multis vicis oppidisque Arcadiæ in unam urbem contributis, 32, 5. *vid. et* 36, 31. porticus, quam Megalopoli diruerant Lacedæmonii, resecta, 38, 34.
- Megalopolitæ, 28, 8. 35, 27. *siv.* Megalopolitani, restituti in patriam ab Antigono, Macedoniæ rege, 32, 22.
- Megalopolitanis in Arcadia murum se circumdaturum urbi pollicetur Antiochus Epiphanes, 41, 25.
- Megara, urbs Siciliæ, 24, 30. capta et diruta a M. Marcello, 35.
- Megara, urbs Græciæ, 28, 7. 31, 22.
- Megiste, portus, 37, 22. *et* 24.
- Melæ, urbs in Samnio, 24, 20. eademque Meles, 27, 1.
- Melambium Scotussei agri, 33, 6.
- Melas, amniculus prope Heracleam ad Etam, 36, 22.
- Melas, amnis inter Lysimachiam et Cypselam, 38, 40.
- Melessum, Hispanæ gentis, urbs Oringis, 28, 3.
- Melibœa, oppidum, 36, 13. situm in radicibus Ossæ montis, 44, 13. tentatur a Romanis, frustra, *ibid.* capitur a Cn. Octavio, et diripitur, 44, 46.
- Melita, insula, capta a Ti. Sempronio consule, 21, 51.
- Melius, vicus Romæ, 33, 26.
- Melotis terra, 32, 13.
- C. Memmius, Gallus creatur prætor, 41, 22. legatus ad Ætolos mittitur, 30. prætor iterum, 42, 9. sortitur Siciliam, 10. *vid. et* 27.
- T. Memmius, legatus, 43, 7.
- Memnon, Demiurgus apud Achæos, 32, 22.
- Memphis, urbs Ægypti, 45, 11. *et* 12.
- Mendis, maritimus vicus, 31, 45.
- Menecrates, dux Persei, 44, 24.
- Menelæus, oppidum in Dolopia, 39, 26.
- Menelæus, mons, 34, 28.
- Agr. Menenius, consul, 2, 16. ad plebem, quæ in Sacrum montem secesserat, mittitur, eamque reducit, 32. moritur, 33. ei sumtus quum funeri deesset, plebs eum extulit, sextantibus collatis in capita, *ibid.*
- Agr. Menenius, triumvir ad coloniam Ardeam deducendam, 4, 11.
- Agr. Menenius Lanatus, consul, 4, 13. tribunus militum consulari potestate, 44. iterum, 47.
- C. Menenius, consul, 3, 32.
- L. Menenius Lanatus, consul, 4, 12.
- L. Menenius, tribunus militum consulari potestate, 6, 5. secundum, 27.
- T. Menenius, consul, male rem gerit adversus Tuscos, 2, 51. ei diem dicunt tribuni plebis, 52. damnatus, non fert ignominiam, morboque assumitur, *ibid.*
- Menetas, Epirota, 36, 28. cum sibi dedit petit M'. Acilius Glabrio, consul, *ibid.* Ætolas concitat, 38, 10.
- Menippus, dux Philippi, 27, 32. cum mille peltastis Chalcidem mittitur, 28, 5.
- Menippus, legatus Antiochi ad Romanos, 34, 57. ejus oratio, *ibid.* mittitur ad Ætolos, apud quos vires Antiochi in immensum extollit, 35, 32.
- Menix, insula, vastata, 22, 31.
- Meno Antigoniensis, præfectus Persei, 42, 58.
- Menophilus, mercator Perrhæbus, 44, 35.
- Mens, Dea, 22, 10. ei ædes vota a T. Otacilio prætore, *ibid.* dedicata, 23, 31.
- Mensarii æris alieni caussa creati, 7, 21.
- Mensarii triumviri, 23, 21.
- Mensarum trium argentea vasa in cella Jovis posita, 10, 23.
- Mensis intercalaris, 37, 59.
- Mentissa, 26, 17.
- Mercatorum collegium, 2, 27.
- Mercenarii milites apud Romanos primi, 24, 49.
- Mercurius, 5, 13.
- Mercurii ædes idibus Maiis dedicata, 2, 21. de æde Mercurii dedicanda certamen inter consules, 2, 27.
- Mercurii promontorium, 29, 27.
- Mercurii tunulus, 26, 44.
- Merenda, *vid.* Antonius.
- Merius Hispanus prodit Romanis insulam Syracusanam, 25, 30. cum corona aurea incedit, ovante Marcello, et civitate Romana donatur, 26, 21.

- Merula, *vid.* Cornelius.
 Messalla, *vid.* Valerius.
 Messana, urbs, 21, 49. 24, 1. 29, 7. 8.
et 9. occupatur scelere a Mamertinis,
 28, 28. *vid.* Mamertini.
 Messapii, 8, 24.
 Messene, urbs Peloponnesi, obsidetur ab
 Achæis, 36, 31. Messenii legatos ad
 Quintium mittunt, nuntiantes, se
 Romanis, non Achæis, aperturos urbis
 portas, *ibid.* Messene desciscit a concilio
 Achæorum, 39, 48. inde oritur
 bellum, in quo Philopœmen capitur
 a Messeniis, et veneno interficitur,
 49. *et* 50. vincitur ab Achæis, *ibid.*
 Messenii, a Messene in Peloponneso, a
 Romanis adscripti fœderi, cum Philippi
 invito, 29, 12. legatos Achæorum
 sine responso dimittunt, 36, 31. se
 Romanis portas aperire paratos nuntiant,
ibid.
 Messis ante kalendas Junias, 23, 32.
 Vect. Messius, ex Volscis vir nobilis, 4,
 23. ejus adhortatio ad milites, *ibid.*
 Metalla nova instituta a rege Philippo,
 39, 24.
 Metalli Macedonici ingens vectigal sublatum,
 45, 18. *et* 29.
 Metapontus, 1, 18. 8, 24. 25, 11. 27, 1.
 Metapontini deficiunt ad Pœnos, post
 cladem ad Cannas, 22, 61. 25, 15.
vid. *et* 27, 16.
 Metapontinus ager, 24, 20.
 Metaurus, fluvius, 27, 47.
 Metellus, *vid.* Cæcilius.
 Methymna, 45, 31. Methymnam traducti
 Antissæi, *ibid.*
 M. Metilius, tribunus plebis, accusat
 duos tribunos militum, 5, 11.
 M. Metilius, tribunus plebis, 22, 25.
 ejus in Fabium oratio, *ibid.*
 M. Metilius, legatus a senatu ad consules,
 25, 22.
 M. Metilius absens tertium tribunus
 plebis creatur, 4, 48. rogationem promulgat,
 ut ager ex hostibus captus viritum
 dividatur, *ibid.*
 T. Metilius Croto, legatus, 23, 31.
 Metropolis, urbs Thessaliæ, oppidanorum
 concursu defenditur, 32, 13. capitur
 ab Antiocho, 36, 10. se dedit Romanis,
 14.
 Metropolitanus campus in Phrygia, 38,
 15.
 Mettius Curtius, 1, 12. ejus clara adversus
 Romulum pugna, *ibid.* lacus Curtius
 ab eo appellatus, 13.
 Mettius Fuffetius, dictator Albanorum
 creatur, 1, 23. ejus oratio ad Tullum,
ibid. perfidia, 27. et supplicium, 28.
 Mevania, oppidum, 9, 41.
 Mezentius, Etruscorum rex, socia arma
 Rutilis adversus Trojanos jungit, 1, 2.
 Mezetulus, Numida, contendit cum Capusa
 de regno, 29, 29. gens Massylorum
 omnis in ejus venit potestatem,
ibid. abstinet nomine regio, *ibid.* matrimonio
 sibi jungit sororis Annibalis filiam,
ibid. victus a Masinissa, fugit in
 Carthaginiensem agrum, 30. redit in
 patriam, *ibid.*
 Miction, Chalcidensis princeps, 35, 38.
 fidus Romanis, 46. pedibus captus
 lectica in senatum introfertur, 43, 9.
 queritur de crudelitate et sacrilegio
 Lucretii et Hortensii, prætorum Romanorum,
ibid. vehicula ei publice præbentur,
 10.
 Miletus, civitas, 37, 16. 38, 13.
 Milesiis ager sacer restituitur, 38, 39.
 eorum legati pollicentur ad bellum,
 quidquid senatus imperaret, 43, 8.
 Milonia, urbs, 10, 3. capta a Romanis,
ibid. *et* 84.
 Miles Romanus quando primum de publico
 stipendium acceperit ? 4, 59.
 — cibum potumque capere jussus
 stans, ignominie caussa, 24, 16.
 Militem mercenarium quando primum
 Romani habuerint ? 24, 49.
 — veterem invitum ducere ad bellum
 gerendum in Macedoniam vetitum,
 31, 8.
 — horridum magis esse decet, quam
 ornatum auro et argento, 9, 40.
 Milite suo, non externo, uti solitus Romanus,
 22, 37.
 Milites, accensi, 8, 8.
 — antepilani, 8, 9.
 — antesignani, 2, 20.
 — caussarii, 6, 6.
 — hastati, 7, 23. 8, 8.
 — leves, *ibid.*
 — manipulares, 7, 34. 8, 8. *ubi et acies
 Romana describitur.*
 — principes, 7, 23. 8, 8.
 — rorarii, *ibid.*
 — statarii, 9, 19.
 — subitarii, qui ? 3, 4. 40, 26.
 — triarii, 7, 23. 8, 8.
 — tumultuarii, 35, 2.
 — veterani, 8, 8.
 — voluntarii, 31, 8.
 — duplici frumento in perpetuum, in
 præsentia singulis bobus binisque
 prisvis tunicis donati, 7, 37.
 — sacramento adiguntur singulari
 ritu, 10, 38.
 — a tribunis militum adiguntur jurejurando,
 22, 38.
 — post seditionem Sucronensem rursum
 jurant in verba imperatoris, 28, 29.
 — donantur agris, 31, 4. *et* 49.
 — in triumphis laureati, imperatoris,
 canunt laudes, 39, 7. 45, 38.

- Militum Romanorum laudes, et cum Alexandri M. militibus collatio, 9, 19.
 — in armis decursus, 23, 35. 26, 50.
 — dona in triumphis, 10, 44. 28, 9. 30, 45. 33, 23. 34, 52. 37, 59. 39, 5. *et* 7. 40, 34. *et* 43. 41, 11. *et* 17. 45, 40.
 — carmina, 3, 26. 4, 20. 28, 9.
 — officia, 44, 34.
 Militibus præmia data, saga et tunica, 10, 30.
 Militares artes diversæ ab imperatoriis, 25, 19.
 Militaria comitia, 25, 37.
 Militaris disciplina, *vid.* Disciplina.
 Militiæ gradus, 42, 34.
 Millionius, prætor Lavinii, 8, 11.
 Milo, Beræus, præfectus Persei, 42, 58.
 Milo, princeps amicorum Persei, sese dedit Romanis, 44, 45. *vid.* *et* 32.
 Milo, *vid.* Epit. 111.
 Mincius amnis, 24, 10. 32, 30.
 Minervæ cella in Capitolio, 6, 29.
 — templum, 7, 3.
 — inventum, numerus, *ibid.*
 Minervæ et Neptuno pulvinar stratum in lectisterniis, 22, 10.
 Minerva, arcis Athenarum præses, 31, 30. Piræi templum ei dicatum, *ibid.*
 Minerva, præses arcis Ilii, 37, 37.
 Minervæ Lacedæmone templum æreum, Chalcioecos, 35, 36.
 Minervæ Itoniæ templum in agro Coronæo, 36, 20.
 Minervæ sacrificium factum Ilii ab Romanis, 37, 9.
 Minervæ, quam Alcidem, sive Alcideum, vocant, sacrificatum a rege Perseo, 42, 51.
 Minervæ, Marti, et Luæ Matri spolia hostium dicata a Paulo Emilio, 45, 33.
 Minervæ promontorium, 40, 18.
 Minervium oppidum, 45, 16.
 Minio, princeps amicorum Antiochi, 35, 15. ejus cum legatis Romanis colloquium, 16. præest mediæ aciei, 37, 41.
 Minius Cerrinius a Minia Paculla matre Bacchis initiatus, 39, 13. inter maximos sacerdotes conditoresque ejus sacri, 17. adductus ad consules, fatetur omnia, *ibid.* Ardeam in vincula mittitur, 19.
 Minii Celeres, hospites Annibalis, quum is Capuam venit, 23, 8.
 Minoa Heraclea, 24, 35. *vid.* Heraclea.
 Minturnæ, 8, 11. 36, 37. Ausonium urbs, venit in potestatem Romanorum, 9, 25. eo colonia deducta, 10, 21.
 Minturnensibus negatur vacatio militiæ, 27, 38. item rei navalis, 36, 3.
- Minucia Vestalis, suspecta propter mundiciorem justo cultum, 8, 15. facto judicio, viva sub terram defoditur, *ibid.*
 L. Minucius, consul, male rem gerit, 3, 25. *et* 26. liberatus obsidione a Quintio Cincinnato, dictatore, jubetur abdicare se consulatu, 29.
 L. Minucius, decemvir legum ferendarum causa, 3, 35.
 L. Minucius, præfectus annonæ, 4, 12. de Sp. Mælii consiliis docet senatum, 13. bove aurato donatur, 16. Mælianum frumentum assibus in modios æstimatum dividit plebi, *ibid.*
 L. Minucius Myrtilus, quod legatos Carthaginienses pulsasset, per faciales traditur legatis, et Carthaginem avehitur, 38, 42.
 L. Minucius, legatus Q. Fulvii Flacci in Hispania citeriore, 40, 35.
 L. Minucius Thermus, legatus Manlii consulis in Istria, 41, 12.
 M. Minucius, consul, 2, 21. eo consule ades Saturno dedicata, *ibid.* consul iterum, 34.
 M. Minucius, tribunus plebis, accusat duos tribunos militum, 5, 11.
 M. Minucius Fessus arguit de plebe creatur, 10, 9.
 M. Minucius Rufus, magister equitum sub Fabio dictatore, 22, 8. Fabii cunctationem, incusat, 12. ejus seditiosa oratio in Fabii cunctationem, 14. Fabio absente, rem non improspere gerit, 24. æquatur dictatori, 26. dividit exercitum cum Fabio, 27. pugnam committit adversus Annibalem, in qua laborans servatur a Fabio, 28. *et* 29. agnoscit errorem suum, et sub imperium Fabii redit, *ibid.* *et* 30. in pugna ad Cannas perit, 49.
 M. Minucius, tribunus plebis, 23, 21.
 M. Minucius Rufus, prætor, 32, 27. sortitur jurisdictionem peregrinam, 28. triumvir coloniæ Vibonem deducendæ, 34, 53. 35, 40. legatus in Africam, 34, 62.
 P. Minucius, tribunus militum, 35, 5.
 Q. Minucius, consul, 3, 30.
 Q. Minucius, Ap. Claudii consulis legatus, 26, 33.
 Q. Minucius, tribunus militum, 35, 5.
 Q. Minucius Rufus, prætor factus, quum ædilis plebis esset, 31, 4. sortitur Bruttios, 6. scribit senatui, pecuniam e fano Proserpinæ sublatam, 12. per vestigat sacrilegium, pecuniamque reddit Proserpinæ, 13. ei prorogatum imperium, 32, 1. creatur consul, 27. ejus res gestæ in Gallia, 29—31. ei negatur triumphus, 33, 22. *et* 23. triumphat in monte Albano, *ibid.* le-

- gatus in decem ad res Asiæ disceptandas componendasque, 37, 55. legatus in Galliam Transalpinam mittitur, 39, 54.
- Q.** Minucius Thermus, tribunus plebis, 30, 40. ædilis curulis, 32, 27. triumphator colonis deducendis, 29. *et* 34, 45. prætor, 33, 24. sortitur Hispaniam citeriorem, 26. cædit Hispanos, 44. triumphat, 34, 10. consul, 54. ejus in Liguria res gestæ, 35, 3. ei cum exercitu in Liguribus prorogatum imperium, 20. cum Liguribus prospere pugnat, 21. ejus castra aggressi Ligures repelluntur, 36, 38. ei negatur triumphus, 37, 46. legatus mittitur in decem ad res Asiæ constituendas, 55. interficitur in prælio adversus Thraces, 38, 41.
- Ti.** Minucius, consul, vincit Samnites, 9, 44.
- Ti.** Minucius Molliculus, creatus prætor, sortitur jurisdictionem peregrinam, 40, 35. moritur, 37.
- T.** Minucius Rufus, 42, 54.
- Miracula** fere adiecta locis insignibus, 24, 3.
- Miraculum** in **Ti.** Atinio, repente membris omnibus capto, mox sano ac vegeto, 2, 36.
- Miranda et prodigiosa** quo magis creduntur, eo plura annunciantur, 24, 10.
- Misagenes**, Masinissæ filius, auxilio venit Romanis, 42, 29. 62. 65. *et* 67. ejus classis dispergitur in Adriatico mari, ipseque æger Brundisium deferretur, 45, 14. ei a Romanis munera data, *ibid.*
- Miseni promontorium**, 24, 13.
- Missilia tela**, 9, 35. 38, 19. *et* 20.
- Mithridates**, filius Antiochi, 33, 19.
- Mithridates**, Ponti rex, Asiam occupat, Epit. 78. ad Tigranem confugit, Epit. 97. a filio Pharnace in regia obsidetur, Epit. 102. interficitur, *ibid.*
- Mitylene**, 37, 21.
- Mitylenæ** triremes, 37, 12.
- Mitys**, amnis, 44, 7.
- Mæsilochus**, princeps Acarnanum, gentem suam conciliat Antiocho, 36, 11. *et* 12. eum sibi dedi postulant Romani, 37, 45. 38, 38.
- Moagetes**, tyrannus Cibyrae, cogitur centum talenta, et decem millia medimnorum frumenti pendere Romanis, 38, 14.
- Mœnicaptus**, Gallorum regulus, cadit in prælio, 24, 42.
- Mæsi**, pop. Epit. 134.
- Molossis**, Epiri regio, 8, 24. 45, 26.
- Moneris navis**, 38, 38.
- Monetæ ædes atque officina**, 4, 7. *et* 20. 6, 20. 33, 26. *vid.* Juno.
- Monomachia**, 7, 10. *et* 26. 8, 7. *et* 8. 28, 46. *et* 47. 25, 18.
- Monopodia** quando primum, et a quibus, Romam advecta, 39, 6.
- Mons Sacer**, 2, 32. secessio plebis in Lacrum montem, *ibid.* tribuni plebis in Sacro monte creati, 33. ibi sacrata lex lata, *ibid.*
- Mopsiani**, sive Mopsiorum factio, 23, 1.
- Mopsium**, tumulus, 42, 61. *et* 67.
- Morcus**, legatus Gentii ad Rhodios, 44, 23.
- Morgantina urbs**, *vid.* Murgantia.
- Mortuorum laudationes** vitiant rerum historias, 8, 40.
- Mortui** cum insignibus honorum cremantur, 34, 7.
- Morzes**, Paphlagonum rex, 38, 26.
- Mucia prata**, sic dictus ager, Mucio virtutis causa trans Tiberim datus, 2, 13.
- C.** Mucius, adolescens nobilis, penetrat in castra hostium, 2, 12. scribam pro rege obtruncat, *ibid.* incenso foco dextram injicit, *ibid.* dimittitur, *ibid.* ei ager a Patribus Romanis datur, 13. cur Scævola dictus, *ibid.*
- P.** Mucius Scævola, prætor, sortitur Siciliam, 40, 44. consul, 41, 22. petit censuram, 43, 16.
- Q.** Mucius Scævola prætor creatur, 23, 24. Sardiniam sortitur, 30. longo morbo implectus, ad belli vim sustinendum fit inutilis, 34. *et* 40.
- Q.** Mucius Scævola, decemvir sacrorum, moritur, 27, 8.
- Q.** Mucius Scævola, prætor, sortitur jurisdictionem urbanam, 40, 44. consul, 41, 26. tribunus militum, 42, 49. ejus res gestæ, 58. legatus, 67.
- Mugillanus**, *vid.* Papirius.
- Mula parit**, *vid.* Prodigium.
- Mulctaticia pecunia**, ex qua ludi facti, 10, 23.
- Mulctaticia leges**, *vid.* Lex.
- Mulctaticium argentum**, *vid.* Argentum.
- Muli clitellarii instructi ad hostem fallendum**, 7, 14. 10, 40.
- Muli**, tabernacula, et omnia alia instrumenta militaria, magistratibus in provincias ituris subministrata de publico, 42, 1.
- Muliebris servitus** numquam salvis suis exiit, 34, 7.
- Muliebris vestis**, quæ pluris esset, quam quindecim millium æris, in censum deferri jussa, 39, 44.
- Mulieres urbem**, quam armis viri defendere non possent, precibus lacrimisque defendunt, 2, 40.

- Mulieres Argivæ spoliuntur auro, veste, et mundo ab uxore Nabidis, 32, 40.
 — damnatæ iudicio publico, puniuntur privatim a cognatis, 39, 18.
- Mulierum finitus lege Oppia cultus, 34, 1.
 — coercitæ lege Voconia hæreditates, 41, 34.
 — turba, in foro et Capitolio sacrificantium et precantium Deos externo more et ritu, 25, 1.
 — terror, audite Annibalis ad urbem adventu, 26, 9.
 — cura habita post captam Carthaginem Novam, 26, 49.
- Mulsum datum prosecutis funus mortui Scipionis, 38, 55.
- Mulsi pocillum Jovi Victori votum, 10, 42.
- Mulvius pons, 27, 51.
- L. [C.] Mummius, tribunus plebis, 38, 54. prætor creatus, sortitur Sardiniam, 41, 12. postea ei decernitur quæstio, 13.
- Q. Mummius, tribunus plebis, 38, 54.
- C. Munatius, decemvir agris dividendis, 42, 4.
- Munda, urbs Celtiberiæ, 24, 42. 40, 47. prælium ad Mundam, quo vincunt Pœnos Romani, 24, 42.
- Mundus muliebris, 32, 40. *vid. et* 34, 7.
- Municipes, 8, 14.
- Municipia Appiæ, 26, 8.
- Munimenta Romanorum ad Veios, 5, 1. combusta a Veientibus, 7.
- Muralis corona, *vid.* Corona.
- Murcia Dea, 1, 33. ad Murciae Latinis sedes datæ ab Anco Marcio, *ibid.*
- Murena, *vid.* Epit. 76. 86.
- Mures in usum ciborum versi ab obsessis in urbe Casilino, 23, 19.
 — aurum rodunt, *vid.* Prodigia.
- Murgantia, urbs valida in Samnio, oppugnatur et capitur, 10, 17.
- Murgantia, urbs Siciliæ, 24, 27. 36. 26, 21.
- Muri urbi Romæ circumdati, 1, 6. 33. 36. 38. *et* 44. 6, 32.
- Muri omnium cis Iberum civitatum dejecti, 34, 17.
- Murorum pinnæ, 38, 5.
- Murus novus obiectus pro diruto in oppugnationibus, 21, 11. 33, 7.
- Mutula, Istriæ oppidum, vi capitur a Romanis, 41, 15. >
- Mutulum, castrum, 31, 2. 33, 37.
- Mutina, 21, 25. 35, 4. colonia civium Romanorum, 39, 55. captam a Liguribus, recipiunt Romani, 41, 20.
- Mutinensem agrum populantur Ligures, 41, 18.
- Mutines, sub Annibale omnes belli artes edoctus, novus dux in Sicilia, 25, 40. terret Romanos, *ibid.* eo absente prælium committitur, 41. vincunt Romani, *ibid.* urit agros sociorum populi Romani in Sicilia, 26, 21. ab Hannone, Carthaginensium imperatore, præfectura Numidarum spoliatur, 40. tradit Agrigentum Romanis, *ibid.* donatur civitate Romana, 27, 5. *vid. et* 38, 41.
- Mycenica, locus haud procul Argis, 32, 39.
- Myla, flumen, 24, 30. 31.
- Mylæ, oppidum munitissimum, capitur et diripitur a Perseo, 42, 54.
- Mylasenis immunitas concessa, 38, 39.
- Mylasenses, *idem qui Mylaseni*, occupant Euromensium oppida, 45, 25. rediguntur ab Rhodiis in officium, *ibid.*
- Myndus, civitas, 37, 16.
- Myndii, 33, 30.
- Myonnesus, promontorium inter Teum Samumque, 37, 13. *et* 27.
- Myrina, urbs, 33, 30.
- Mysi, *vid.* Mæsi.
- Mysi sagittarii, 37, 40.
- Mysia Eumeni donata, 38, 39.
- N.
- Nabis, Lacedæmoniorum tyrannus, ab Romanis adscriptus fœderi, cum Philippo rege inito, 29, 12. vastat finitimorum agros, 31, 25.
 ei traduntur a Philippo Argi, 32, 38. ejus cum T. Quintio Flaminio consule colloquium, 39. auxilia mittit Romanis, et inducias cum Achæis facit, *ibid.* spoliatur Argivos, 40. mittit uxorem suam Argos ad spoliandas feminas, *ibid.*
 de bello ei inferendo deliberant Patres, et T. Quintio rem totam permittunt, 33, 44.
 bellum adversus eum decretum, 34, 22—24. apparatus belli, 26. *et* 27. octoginta principes juventutis Lacedæmonicæ interficit, *ibid.* bellum adversus eum terra marique geritur, 28. *et* 29. petit, ut sibi colloqui cum T. Quintio liceat, 30. ejus oratio ad T. Quintium, 31. respondet Quintius, 32. condiciones pacis a Quintio scriptæ, 35. quas respuit, 36. *et* 37. Lacedæmonem oppugnat Quintius, 38. *et* 39. induciæ, 40. Nabis mittit legatos Romam qui pacem impetrant, 43.
 concitantibus Ætolis denuo bellum molitur adversus Romanos, 35, 12. *et*

13. contra eum mittitur Atilius, prætor, 22. Nabis oppugnat Gythium, 25. vastat Achæorum agros, *ibid.* parat classem, 26. vincit prælio navali Achæos, *ibid.* fugatur ab Achæis, 28 — 30. occiditur ab Alexameno, principe Ætolorum, 35.
- Nadagara, urbs, 30, 29.
- Nævia porta, 2, 11.
- L. Nævius Balbus, 45, 13.
- M. Nævius, tribunus plebis, secundum quosdam auctores accusator P. Scipionis Africani, 38, 56.
- Q. Nævius Crista, vir impiger militiæque peritus, invadit Macedonum castra, 24, 40. eaque diripit, *ibid.*
- Q. Nævius Matho creatur prætor, 39, 32. sortitur Sardiniam et quæstionem de beneficiis, 38. ad duo millia veneficorum damnat, 41.
- Q. Nævius, coloniæ deducendæ triumvir, cui in triennium imperium esset, creatur, 34, 53. *vid. et* 35, 40.
- Narbon, Epit. 134.
- Narnia, colonia, olim Nequinum, 10, 9. *et* 10. negat consulibus Romanis milites et pecuniam, 27, 9. de hac re senatusconsultum, 29, 15.
- Narnia colonia suppleta, 32, 2.
- Narnienses equites, nuncii Asdrubalis et Pœnorum cladis, 27, 50.
- Narniensis tribus, 6, 5. 29, 37.
- Nasica, *vid.* P. Cornelius.
- Nasus Acarnanum, 26, 24.
- Nasus, sive insula, Syracusanæ urbis pars, capitur a Romanis, 25, 30.
- Navale prælium, 21, 50. *vid. et* Pugna.
- Navales duumviri, 9, 30. *vid.* Duumviri.
- Navalia Romæ trans Tiberim, 3, 26. 8, 14. 40, 51.
- Navalis pugnæ simulacrum, 26, 51. 29, 22.
- Navalis triumphus Octavii de Perseo, 45, 42.
- Navis actuaria, 21, 28.
- aperta, 36, 42.
- hepteris, 37, 23. *et* 30.
- hexeris, *ibid.*
- hippagogus, 44, 28.
- longa, 5, 28.
- moneris, 38, 38.
- oneraria, 22, 11.
- prætoria, 29, 25.
- rostrata, 28, 45. *et* 46. 30, 10.
- speculatoria, 30, 10. 36, 41. *et* 42.
- maritima amphorarum trecentarum, 21, 63.
- velata insulis ramisque oleæ, occurrunt Scipioni, cum classe Carthaginensem petenti, 30, 36.
- in Nave prætoria insigne nocturnum, tria lumina, 29, 25.
- Naves ex abiete structæ, 28, 42.
- instructæ armatæque in aquam deducuntur die quadragesimoquinto, quam ex silvis detracta materia erat, *ibid.*
- plaustris translatae in mare, quibus obsessa arx Tarenti, 25, 11.
- Navium certamen quotannis Patavii, et quare, 10, 2.
- Ac. Navius, *vid.* Accius Navius.
- Q. Navius, centurio, auctor peditum equiti immiscendorum, 26, 4. ejus bellica virtus, 5.
- Naupactum, 26, 26. 27, 29. *et* 30. 35, 12. obsidetur a Romanis, 36, 30. *et* 34. solvitur obsidio, 35.
- Naustathmos Phocææ, 37, 31.
- Nauta ex senatusconsulto imperati privatis, et dati pro censu, 24, 11.
- C. Nautius, consul, 2, 52. iterum, 3, 25. Sabinos, bellum Romanis inferentes, fundit, 3, 26. *et* 29.
- C. Nautius Rutilus, consul, 4, 52.
- Sp. Nautius, consul, 2, 39.
- Sp. Nautius Rutilus, tribunus militum consulari potestate, 4, 35.
- Sp. Nautius Rutilus, tribunus militum consulari potestate, 4, 44. iterum, 47. tertium *ex Fastis Capitolinis*, iterum *ex Livio*, 61.
- Sp. Nautius Rutilus, consul, 9, 21.
- Sp. Nautius Rutilus, dux alaribus cohortibus, 10, 41. donatur ob virtutem armilla aureaque corona, 44.
- Neapolis, nomen partis Syracusanæ urbis, 25, 24.
- Neapolis, urbs, 8, 22. 40, 41. Neapolia conspecta mœnia Annibalem ab ejus oppugnatione absterrent, 23, 1.
- Neapolitani aurum offerunt Romanis, 22, 32.
- Neapolitanum fœdus, 8, 26.
- Neapolitanum agrum populatur Anni-bal, 24, 13.
- Nefasti dies instituti a Numa Pompilio, 1, 19.
- Nemea, amnis Corinthium et Sicyonium interfluens agrum, 33, 15.
- Nemea, ludi, 27, 30. *et* 31. eorum curatio ad Philippum delata, *ibid.* iis præficitur T. Quintius, 34, 41. ipso Nemeorum die testata voce præconis Argivorum libertas, *ibid.*
- Nemus Albanum, 5, 15.
- Neo Bœotian fugit cum Perseo, 44, 43.
- Neo Thebanus securi percussus, 45, 31.
- Necretes, 37, 40.
- Nepesinus ager, 5, 19. 26, 34.
- Nepete, urbs, 6, 9. capta ab Etruscis, recepta ab Romanis, *ibid.* *et* 10. Nepesinorum deditiois auctores securi percussi, *ibid.* coloniæ Nepete deducuntur

- cendæ triumviri creati, 21, ab Nepete legati Romanos docent, Etruscos de pace petenda concilia habere, 10, 14. milites pecuniamque Romanis negat, 27, 9. in eam senatusconsultum, 29, 15.
- Nepheis, promontorium Ciliciæ, 33, 20.
- Nepheris, oppidum, Epit. 51.
- Neptuniæ aquæ, 39, 44.
- Neptunus lectisternio placatus, 5, 13, 22, 10.
- Neptuni ara in circo Flaminio, 28, 11.
- Nequinum, *vid.* Narnia.
- Nero, *vid.* Claudius.
- Nerva, *vid.* Licinius.
- Nerulum, oppidum, vi captum a Romanis, 9, 20.
- Nesattium, oppidum Istriæ, obsidetur a Romanis, 41, 15. obsessi conjuges et liberos occidunt, et palam in muris trucidatos præcipitant, *ibid.*
- Nesiotæ, populi, 38, 28.
- Nessus, flumen, 45, 29.
- Nexi ob æs alienum, 2, 27. soluti, cautumque in posterum ne necerentur, 8, 28. *vid.* Æs alienum.
- Nicæa, urbs in sinu Maliaco, 28, 5. 32, 32. *et* 35.
- Nicæa, uxor Crateri, 35, 26.
- Nicanor ab Ætolis legatus mittitur ad Philippum, ut eum concitet ad bellum Romanum, 35, 12. ab rege Antiocho veniens, implet vana expectatione multitudinem Ætolorum, 36, 29. prætor Ætolorum, 38, 1. ejus res gestæ, 4, 5. *et* 6.
- Nicanor archipirata, 37, 11.
- Nicanor, unus ex purpuratis Philippi, 33, 8.
- Nicadores apud Persas erant milites cohortis regiæ, 43, 21.
- Nicephorium, lucus ad Pergamum, 32, 33. *et* 34.
- Nicias, prætor Achæorum, 28, 8.
- Nicias clam interficitur a Perseo, 44, 10.
- Nico, Tarentinus juvenis, conjuratione facta cum aliis nobilibus juvenibus, prodit Annibali Tarentum, 25, 8. *et* 9. ejus cum D. Quintio certamen, 26, 39. hasta transfigit Quintium, *ibid.* occiditur pugnans, quum caperetur Tarentum, 27, 16.
- Nicodamus, dux Ætolorum, auxilio mittitur Ambraciæ urbi, 38, 5. *et* 6.
- Nicomedes, Bithyniæ rex, Zybæam auxilium Gallorum vincit, 38, 16.
- Nicomedes, filius Prusiæ, cum patre Romam venit, 45, 44. commendatur a patre senatui, *ibid.*
- Nicomedes, superioris ex Nysa uxore filius. *Vid.* Epit. 76. 93.
- Nicostratus, Achæorum prætor, 32, 39. *et* 40. ejus strategema, 33, 14. *et* victoria, 15.
- Nilus, 44, 19. per Nilum pons tumultuario opere factus, *ibid.*
- Nili ostium Peluciacum, 45, 11. *et* 12.
- Nisuetæ inter auxilia Rhodiorum, 33, 18.
- Nobiles deponunt annulos aureos et phaleras, 9, 46.
- Nobilitas, ut duo consularia loca a plebe recuperaret, totis viribus incumbit, 10, 15.
- Nocte lux oborta, *vid.* Prodigium.
- Nola capitur a Romanis, 9, 28, oppugnatur ab Annibale, 23, 14—16. iterum, 43—46.
- Nolanus senatus Romanorum, plebs est Annibalis, 24, 14. *et* 39.
- Nolana plebs vocat Annibalem, 24, 13.
- Nolani milites tenent cum Samnitibus Palæopolim, 8, 23. *et* 25. urbe Romanis tradita, effugiunt, 26.
- Nolanus ager, 23, 14.
- Noliba, oppidum Hispaniæ, 35, 22.
- Nomen. Ad Nomina qui non respondent, virgis cæsi, 7, 4.
- Nominis error fraudi est Annibali, 22, 13.
- Nomentana via, olim Ficulnensis, 3, 52.
- Nomentani in civitatem accepti, 8, 14.
- Nomentum, oppidum, a Tarquinio Prisco captum, 1, 38. *vid.* *et* 4, 22. *et* 32.
- Nonæ Maii, 41, 20.
- Nonæ Quintiles, 27, 23.
- Nonæ Sextiles, 41, 20.
- A. Nonius occisus, Epit. 69.
- Norba, colonia Romanorum, 2, 34. 32, 2. eam subita incursione depopulantur Privernates, 7, 42.
- Norbani nunciant defectionem Privernatium, 8, 1. a populo Romano laudantur ob constantem in rempublicam fidem, 27, 10.
- Norbanus ager, 8, 19.
- Cn. Norbanus, a Sulla prælio victus, Epit. 85. proscriptus ipse se occidit, Epit. 89.
- Nortia, Etrusca Dea, 7, 3.
- Notæ censoriæ, 27, 11. 39, 42. *vid.* Censor, *et* Censura.
- Notium, oppidum Colophonium, 37, 26, 38, 39.
- Nova Carthago, 28, 17. *vid.* Carthago.
- Novæ tabernæ, 3, 48.
- Novendiale sacrum publice susceptum, 1, 31. 21, 62. 23, 31. 25, 7. 26, 23. 27, 37. 29, 14. 30, 38. 34, 45. 35, 9. 36, 37. 38, 36. 39, 22. 44, 18.
- Novensiles Divi, 8, 9.
- Novius Calavius, *vid.* Calavius.
- Nox prælium dirimit, 4, 39. 9, 23. *et* 32. 10, 12. 21, 59. victoriam magis, quam prælium, dirimit, 7, 33. inter noctem lux orta, 32, 29.

- Nuceria Alfaterna subigitur ad deditio-
nem a Q. Fabio, 9, 41. capitur a
Pœnis, incenditur et diripitur, 23, 15.
Nucerini Atellam traducti, 27, 3.
Nucerinum agrum populantur socii na-
vales Romanæ classis, 9, 58.
Nuces secundo anni fusæ Casilinum, ad
sublevandam obsessorum inopiam,
23, 20.
Numa Pompilius rex Romanorum a Pa-
tribus eligitur, 1, 18. ejus justitia et
religio, *ibid.* Numa serior Pythagoras,
ibid. ejus inauguratio, *ibid.* Janum
indicem pacis bellicque facit, 19. Deo-
rum metum injicit animis, *ibid.* cum
Dea Egeria congressus nocturnos
simulat, *ibid.* describit annum ad
cursum Lunæ in duodecim menses,
ibid. nefastos dies fastosque facit,
ibid. Flamines, Salios, Pontificem
creat, 20. virgines Vestales legit, et
ipsis stipendium de publico instituit,
ibid. Jovi Elicio aram in Aventino
dicat, *ibid.* lucum sacrat Camœnis,
21. Fidei instituit sollemne, *ibid.*
regnavit tres et quadraginta annos,
ibid. ejus commentarii, 32.
Numæ Pompilii et cadaver, et libri
sub Janiculo in duabus arcis lapi-
deis inventi, 40, 29. cremantur libri,
ibid.
Numa Marcius, *vid.* Marcius.
Numantia, obsessa a Scipione Africano,
Epit. 57.
Numerius Decimius Samnis, 22, 24.
Numerius Fabius, *vid.* Fabius.
Numerus, inventum Minervæ, 7, 3.
Numicius, flumen, 1, 2.
L. Numicius Circeiensis, prætor Latino-
rum, Romam evocatus, 8, 3.
T. Numicius Priscus, consul, adversus
Volscos proficiscitur, 2, 63. bene rem
gerit, *ibid.*
Numidarum equitum auxilia adjungun-
tur Asdrubali in Hispania, 21, 22.
Numidarum quingentorum de Anni-
balis exercitu prælium adversus tre-
centos equites Romanos, 29. *de Nu-
midis, vid.* Syphax, Masinissa, Mi-
cipsa, Jugurtha.
Numidæ primum in Africa equitum ge-
nus, 29, 34. *vid. et* 24, 48. liberant
exercitum Romanum, 35, 11. eorum
equorumque descriptio, *ibid.*
Numidæ jaculatores, 28, 11.
Numidæ ante omnes barbaros effusi in
Venerem, 29, 32. 30, 12. vagas tra-
hant domos, 29, 31. carne ac lacte
vescuntur, *ibid.*
Q. Numidicus: ita cognominatus Q.
Cæcilius Metellus. *Vid.* Epit. 65.
Numisius, imperator Latinorum, 8, 11.
C. Numisius creatur prætor, et sortitur
Siciliam, 41, 12.
T. Numisius Tarquiniensis, legatus in
Macedoniam, 45, 17.
ad Numistronem M. Marcellus castra
ponit, 27, 2.
Numitor, filius major Procæ, Albæ re-
gis, 1, 3. pellitur ab Amulio fratre,
ibid. restituitur, 5.
L. Numitorius, tribunus plebis, 2, 58.
P. Numitorii cum Appio decemviro con-
tentio, 3, 45. in Aventino tribunus
plebis creatur, 54.
Nummus quadrigatus, 22, 52.
Nundinæ, 7, 15.
ob Nuptias virginis inter Ardeates bel-
lum intestinum, 4, 9.
Nursini pollicentur Scipioni milites, 28,
45.
Nymphæum in Apolloniati agro, 42,
36. 49. *et* 53.
Nymphius, princeps Palæopolis, 8, 25.
urbem tradit Romanis, 26.

O.

- Oæneum, Penestiarum oppidum, 43, 21.
Obrimæ fontes, 38, 15.
Obsecratio in unum diem populo indicta,
3, 63. 26, 23.
Obsecratio a populo, præcuntibus du-
umviris, facta, 4, 21.
Obsecratio circa omnia pulvinaria, 31,
8. *et* 9.
Obsides, fidei pignus, 42, 39.
Obsides totius Hispaniæ Sagunti in arce
custoditi, 22, 22. eos tradit Romanis
Abelox, *ibid.*
Obsides Tarentinorum, e fuga retracti,
virgis caduntur, et de saxo dejiciun-
tur, 25, 7.
Obsides civitatum Hispaniæ post cap-
tam Carthaginem novam reddit suis
Scipio, 26, 49.
Obsides exacti a Carthaginensibus, ne
minores quatuordecim annis, neu tri-
ginta majores, 30, 37. redduntur iis
centum, 32, 2. iterum centum, 40,
34. exacti ab Antiocho, ne minores
octonum denum annorum, neu ma-
jores quinum quadragenum, et trien-
nio mutandi, 38, 38.
Obsides Carthaginensium Setiæ custo-
diti, 32, 26.
Obsidibus in publicum prodeundi facul-
tas negata, *ibid.*
Obsides in triumphis ducti, 34, 52.
Oceanus orbem terrarum amplexu finit,
36, 17.
Ocrea sinistrum erus testum, 9, 40.
Oculus, 22, 1

- Orciculani sponsione in amicitiam Romanorum accepti, 9, 41.
- Octavius Mamilius, *vid.* Mamilius.
- Octavius Metius, 10, 41.
- Cn. Octavius, ædilis plebis, prætor creatur, et sortitur Sardiniam, 28, 38. ad octoginta onerarias Pænorum naves capit, 46. ei prorogator imperium, 29, 13. 38, 2. infeliciter ex Sicilia trajicit in Africam, 24. legatus in Africam mittitur, 31, 11. creatur triumvir coloniae deducendæ, 34, 45. legatus in Græciam, 35, 23. a Quintio missus, præsidium et paucas naves accipit, 36, 12.
- Cn. Octavius legatus in Græciam mittitur, 43, 19. prætor creatus, sortitur classem, 44, 17. decemvir sacrorum, 18. cum classe Samothracam appellitur, 45, 5. ei cum filio Philippo se tradit Perseus, 6. prædam Macedonicam Romam fert, 33. ejus triumphus navalis de Perseo, 42.
- Cn. Octavius cos. occiditur, Epit. 80.
- Octobribus kalendis magistratus initus, 5, 9.
- Octolophum, sive Octolophus, loci nomen, 31, 36. 44, 3.
- Odomatica terra, 45, 4.
- Odryasæ, populi Thraciæ, 39, 53.
- Odrysarum equitatus, 44, 42.
- Æniadæ, oppidum, 26, 24. Æniadæ attribuuntur Acarnanibus, 38, 11.
- Ænoanda, *vid.* Oroanda.
- Ænus, fluvius, 34, 28.
- Æsalces, frater Galæ regis Numidarum, fratri succedit, 29, 29.
- Æta, mons, 36, 15. Ætæi montes, 41, 27.
- Ofilius Calavius Campanus, Ovii filius, clarus genere factisque, 9, 16. ejus judicium de silentio Romanorum post Caudinam ignominiam, *ibid.*
- Officina Monetæ, 6, 20.
- A. Ogulnius, tribunus militum de legione secunda, cadit in prælio cum Boiis, 33, 36.
- Cn. Ogulnius, tribunus plebis, legem fert de sacerdotiis cum plebe communicandis, 10, 6. ædilis curulis, damnatis aliquot feneratoribus, ex mulctaticia pecunia varia dona et opera in sacros publicosque usus facit, 23.
- M. Ogulnius, ad frumentum in Etruria cõmendum missus, 27, 3.
- M. Ogulnius Gallus, prætor, 39, 56. sortitur jurisdictionem urbanam, 40, 1.
- Q. Ogulnius, tribunus plebis, fert legem de sacerdotiis cum plebe communicandis, 10, 6. ædilis curulis mulctat feneratores, 23.
- Olbianis ager vastatur a classe Punica, 27, 6.
- Olcades, 21, 5. Olcadibus bellum infert Annibale, *ibid.* vincuntur, *ibid.*
- Olcinium, oppidum Illyrici, 45, 26.
- Olciniatis immunitas data, 45, 26.
- Oleæ rami supplicum insignia, 24, 30. 29, 16. 30, 36.
- Olei congii in vicos singulos dati, 25, 2.
- Olitorium forum, *vid.* Forum.
- Olocrus, mons, 44, 44.
- Olonicus, sive Salondicus, rebellantium Celtiberorum dux, 43, 6. ejus temeritas, *ibid.*
- Olympia urbs, 26, 24. 45, 28.
- Olympiorum sollemne ludicrum, 27, 35. parant Elei, 28, 7.
- Olympias, mater Alexandri Magni, 8, 24.
- Olympias, urbs, olim Gonnocondylum, 39, 2.
- Olympio, legatus Gentii ad Persea, 44, 23.
- Olympium, Jovis templum prope Syracusas, 24, 33.
- Olympius Jupiter, 24, 21.
- Olympi montis in Thessalia radices, 44, 6.
- Olympus, mons in Galatia, 38, 18. in eum fugiunt Tolistoboi, 19. ex eo depelluntur a Romanis, 20. *et* 21.
- Onchestus, amnis in Thessalia, 33, 6.
- Onesimus Macedo, Pythonis filius, Romam profugit, 44, 16. ejus præmia, *ibid.*
- Onomastus, maritimæ oræ præfectus a Philippo, jussu ejus Maronitas, intromissus in urbem Thracibus, trucidat, 39, 34. cum Philippo judicat de Demetrio, 40, 8.
- Operum publicorum apud Romanos jam ab antiquis temporibus magnificentia, 1, 56.
- Opifces ad bellum excitati, 8, 20.
- Opifces Carthaginis Novæ captos publicos fore populi Romani, edicit Scipio, 26, 47. *vid. et* 51.
- Opima spolia quæ dicantur? 4, 20. *vid. et* Spolia.
- Opimia, virgo Vestalis, stupri comperta, sum terram, ad portam Collinam, necata, 22, 57.
- L. Opimius Pansa, quæstor, occiditur a Samnitibus, 10, 32.
- Opis ædes in Capitolio, 39, 22.
- Opitergini, pop. Epit. 110.
- L. Opiternius, conditor et sacerdos Bacchanalium, 39, 17.
- Oppia, virgo Vestalis, damnata incesti, dat pœnas, 2, 42.
- Oppia (Vestia), mulier Atellana, Capuæ habitans, quotidie sacrificat pro salute et victoria populi Romani, 26, 33. eidem bona et libertas restituuntur, 34.
- Oppia lex de cultu matronarum, 34, 1. pro ea oratio M. Catonis, consulis, 2.

- adversus eam oratio L. Valerii, tribuni plebis, 5. abrogatur, 8.
- C. Oppius tribunus plebis creatus, 3, 54.
- C. Oppius, præfectus sociùm, invadit tumultuaria manu agrum Boiorum, 31, 2. circumventus a Boiis, cæditur, *ibid.*
- C. Oppius, tribunus plebis, 34, 1.
- L. Oppius, tribunus plebis, 32, 28.
- L. Oppius Salinator, post ædilitatem plebis, in Siciliam classem triginta navium ducere jubetur, 35, 23. creatur prætor, 24. sortitur Sardiniam, 36, 2.
- M. Oppius, in secessionem militum, cum Sex. Manilio summæ rerum præest, 3, 51.
- Sp. Oppius Cornicen decemvir creatur, 3, 35. decemviris aliis ad bellum proficiscentibus Ap. Claudio adiutor ad urbem tuendam datur, 41. ut auxilium collegæ ferat, in forum irrumpit, 49. senatum habet, 50. accusatur, 58. testis in eum productus, *ibid.* Oppius, in vincula ductus, sibi manus infert, *ibid.*
- Oppidum, pars urbis Romæ, 42, 20.
- Opus, urbs Locridis, capitur ac diripitur ab Attalo, 28, 7. Opunte seditio, 32, 32.
- Opuntiorum emporium, Cynus Locridis, 28, 6.
- Ora pro fune nautico, 22, 19. 28, 36.
- Oraculum Apollinis ad Hieran Comen, 38, 13.
- Delphicum, 1, 56. 5, 15. 29, 10. *et* 11. 41, 27.
- Dodonæi Jovis, 8, 24.
- Oratio Acilii Glabronis, consulis, ad milites, 36, 17.
- Æmilii Mamerci, 4, 32.
- Æmilii Paulli, jamjam morituri, 22, 49.
- Æmilii Paulli, consulis, 44, 22. 34. *et* 38. ad Persea, mox ad suos, 45, 3. alia, qua liberos esse jubet Macedones, 29. de publica suæque fortuna, 41.
- Ætolorum contra Romanos, 31, 29.
- Alexandri Acarnanis, 35, 18.
- Alexandri Ætoli in Philippum, 32, 33.
- Alorci ad Saguntinos, 21, 13.
- Andranodori ad Syracusanos, 24, 22.
- Annibalis ad milites, 21, 21. *et* 43. 23, 45. ad Scipionem, 30, 30. ad senatum Carthaginiensem, 34. ad Antiochum, 35, 19. 36, 7. antequam venenum sumeret, 39, 51.
- Annii Setini, prætoris Latinorum, 8, 4. in senatu Romano, 5.
- Antiochi in concilio Ætolorum, 35,
44. legati ejus in concilio Achæorum, 48.
- Oratio Apollonidæ, 24, 28.
- Arconis contra Callicratem, 41, 29.
- Aristæni in concilio Achæorum, 32, 20. *et* 21.
- Astymedis, Rhodiorum legati, 45, 21.
- Atheniensium legatorum, 31, 30. in concilio Panætico, 35, 32.
- Bæbii Herennii in nobiles, 22, 34.
- Q. Cæcillii Metelli ad censores, 40, 46.
- Cæritum legatorum, 7, 20.
- Callicratis Achæi contra Perseum, 41, 28.
- Campanorum legatorum, 7, 30.
- Canuleii, 4, 3.
- Carthaginiensium legatorum de pace, 30, 22. *et* 42. querentium de Masinissa, 42, 23.
- Ap. Claudii rei, 3, 56.
- Ap. Claudii, 4, 48. 5, 3. in tribunos, 6, 40.
- C. Claudii, patrum Appii, 3, 40.
- M. Claudii Marcelli, respondentis accusantibus Sculis, 26, 31. ejusdem ad milites in castris, 27, 13.
- consulum in tribunos plebis, 4, 2.
- A. Cornelii Cossi dictatoris ad milites, 6, 12. ad M. Manlium, 15.
- L. Cornelii Lentuli in consilio militari ad Candium, 9, 4.
- P. Cornelii Scipionis ad milites, 21, 40.
- P. Cornelii Scipionis, qui Africanus dictus est, ad milites, 26, 41. *et* 43. ad Allucium, Celtiberorum principem, 50. ad milites, 28, 27. *et* 32. in senatu respondentis Fabio, 43. ad Masinissam, 30, 14. ad Annibalem, 31. ad legatos Antiochi, 37, 36. *et* 45. ad populum rei, 38, 51.
- P. Cornelii Scipionis Nasicæ, 38, 58.
- P. Decii, tribuni militum, ad milites, 7, 35.
- P. Decii pro lege, de sacerdotiis cum plebe communicandis, 10, 7. de provinciis, 24.
- C. Decimii ad Rhodios, 45, 11.
- Demetrii, 40, 12.
- Eumenis ad Æmiliū Regillum, 37, 19. ad senatum, 45. contra Perseum, 42, 11. *et* 12.
- M. Fabii, 8, 33.
- M. Fabii Buteonis, dictatoris, 23, 23.
- Q. Fabii in Terentillum, tribunum, 3, 9.
- Q. Fabii, magistri equitum, 8, 31.
- Q. Fabii Maximi Cunctatoris ad

- Æmiliū, 22, 39. de consulibus creandis, 24, 8. in senatu, ne Scipioni Africa mandetur extra sortem, 28, 40.
- Oratio M. Fulvii, triumphum petentis, 39, 4.
- L. Furiū, post consulatū rei, 2, 54.
 - L. Furiū, tribuni militum consulari potestate, ad milites, 6, 23.
 - L. Furiū Camillī, 8, 13.
 - L. Furiū Purpureonis adversus Cn. Manliū, 38, 45.
 - M. Furiū Camillī, 5, 27. 30. 44. et 51, 6, 7. 24. 26. et 38.
 - Gallorum legatorum in senatu, 39, 54.
 - Gullussæ, respondentis legatis Carthaginensium, 42, 24.
 - Hannonis de Annibale, 21, 3. et 9. 23, 12.
 - Heraclidis Byzantii, legati ab Antiocho ad Romanos missi de pace, 37, 35.
 - Hirpinorum et Samnitium ad Annibalem, 23, 42.
 - M. Horatii Barbati adversus decemviros, 3, 39. ad milites, 62.
 - L. Iciliū contra Ap. Claudium, 3, 45.
 - Indibilis, Hispaniæ reguli, ad Scipionem, 27, 17. 28, 34. ad suos, 29, 2.
 - L. Junii Bruti, 2, 2.
 - M. Junii de captivis redimendis, 22, 59.
 - P. Licinii Calvi, 5, 18.
 - Sp. Ligustini ad populum, 42, 34.
 - Locrensiū legatorum, deplorantium fortunas suas, 29, 17.
 - Lycortæ, Achæorum prætoris, ad A. Claudium, 39, 36.
 - C. Mæniū, dictatoris, 9, 26.
 - Magonis ad Gallos, 29, 5.
 - Cn. Manlii, consulis, ad milites, 38, 17. pro se, 47.
 - M. Manlii, 6, 15. et 18.
 - T. Manlii Torquati, de captivis non redimendis, 22, 60.
 - Marcii ad milites, 25, 38.
 - Q. Marcii Philippi, legati, ad Perseum, 42, 40.
 - Masgabæ, Masinissæ filii, 45, 13.
 - Masinissæ ad Scipionem, 28, 35. ejus legatorum, 30, 17.
 - Menippi, legati Antiochi, 34, 57.
 - M. Metilii, tribuni plebis, in Fabium, 22, 25.
 - militum, ex Cannensi clade superstitum, et in Siciliam relegatorum, 25, 6.
 - Minionis, amici Antiochi, ad legatos Romanos, 35, 16.
 - Minucii Rufi, cunctationem Fabii reprehendentis, 22, 14.
- Oratio Nabidis, Lacedæmoniorum tyranni, ad T. Quintium, 34, 31.
- L. Papirii, dictatoris, 8, 32. et 34.
 - Persei, accusantis Demetrium, 40, 9. se purgantis, 42, 41. ad milites, 52.
 - Petilliorum in Africanum, 38, 51.
 - Philippi in concilio Achæorum, 28, 8. ejus legatorum in concilio Ætolorum contra Romanos, 31, 29. ad T. Quintium, 32, 33. ad legatos Romanos, 39, 28. ejusdem, judicis inter duos filios, 40, 8.
 - L. Pinarii ad milites, 24, 38.
 - Polyani Syracusani, 24, 22.
 - C. Pontii, imperatoris Samnitium, 9, 1. et 11.
 - M. Porcii Catonis, consulis, contra luxum muliebrem, 34, 2. ad milites, 18.
 - Sp. Postumii, 9, 8. et 9.
 - Sp. Postumii, consulis, in Bacchanalia, 39, 15.
 - L. Quintii Cincinnati, 3, 19. 4, 15.
 - T. Quintii Capitolini, 3, 67.
 - T. Quintii ad conjuratos, qui eum ducem elegerant, 7, 41.
 - T. Quintii Flamini ad Græcos, 34, 22. ad Nabidem, 32. ad Græcos, 49. ad Ætolos, 35, 33. ad Achæos, 49, 36, 32.
 - Rhodiorum legatorum, 37, 54.
 - Romanorum legatorum ad Ætolos, 31, 31. post aditum Persea, legationem renunciantium in senatu, 42, 47.
 - Saguntinorum legatorum, 28, 39.
 - Samnitium legatorum, 8, 1.
 - P. Scaptii, 3, 71.
 - P. Semproniū, tribuni plebis, in Ap. Claudium, 8, 33. et 34.
 - P. Sempronii Tuditani, tribuni militum, ad milites, 22, 50.
 - Ti. Sempronii Gracchi, consulis, ad Patres, 23, 35.
 - Ti. Sempronii Gracchi, tribuni plebis, pro Africano, 38, 53. ad collegam de triumpho M. Fulvii, 39, 5.
 - C. Servillii Ahalæ, 5, 9.
 - M. Servillii, pro triumpho Æmilii Paulli, 45, 37.
 - Siculorum in Marcellum, 26, 30.
 - Sophonisbæ ad Masinissam, 30, 12.
 - Sopatri Syracusani, 24, 25.
 - Sulpicii Galbæ, consulis, 31, 7. ejusdem, respondentis Minioni, 35, 16.
 - Syphacis ad Scipionem, 30, 13.
 - Syracusanorum legatorum ad Marcellum consulem, 25, 29.
 - Tempanii, decurionis, 4, 41.
 - C. Terentii Varronis ad legatos Campinos, 23, 5.
 - tribunorum plebis, 5, 2. et 11. 6, 36, 37. et 39.

- Oratio Tulliae ad L. Tarquinium, 1, 47.
 — Att. Tulli, 2, 38.
 — Sex. Tullii ad dictatorem, 7, 13.
 — L. Valerii, consulis, ad milites, 3, 61. ejusdem ad equites, *ibid.*
 — L. Valerii, tribuni plebis, in legem Oppiam, 34, 5.
 — M. Valerii, dictatoris, 2, 31.
 — M. Valerii Corvi ad milites, 7, 32. ad conjuratos, 40.
 — M. Valerii Lævini ad Aetolos, 26, 24. in senatu, 36.
 — P. Valerii ad populum, 2, 7.
 — P. Valerii, consulis, ad populum, 3, 17.
 — Vectii Messii, 4, 28.
 — Veturiae ad Coriolanum, 2, 40.
 — Vibii Virrii, auctoris Campanorum defectionis, 26, 13.
 — Virginii ad Ap. Claudium, 3, 47, *et* 48, ad commilitones, 50. in Ap. Claudium, 56, *et* 57.
 — L. Volumnii ad populum, 10, 21. *et* 22.
 — Zenonis ad Quintium et legatos, 35, 31.
 — Zeuxidis, legati Antiochi, de pace, 37, 45.
- Orbes ænei positi in sacello Semonis Sanci, 8, 20.
- Orbitanium, urbs in Samnio, 24, 20.
- Orchomenos reddita Achæis, 32, 5.
- Ordinum ac dignitatum discrimen institutum a Servio rege, 1, 40.
- Ordinum in ludis discernendorum mos incipit, 34, 54.
- Ordo amplissimus, *ibid.*
- Ordo in militia, altera pars manipuli, 8, 8. Ordinum ductor, 7, 41. decimus Ordo hastatus, 42, 34.
- Orestæ, 42, 38. iis, quod primi ab rege Philippo defecissent, suæ leges redditæ, 33, 34.
- Orestis, regio, 27, 33. 31, 40.
- Oretani, populi, 21, 11. 35, 7.
- Oreum, urbs in Eubœa, 28, 5. *et* 8. 31, 40. *et* 46. 44, 13. *et* 30. capitur a Romanis, 28, 6. iterum a Romanis et Attalo oppugnatur, et capitur, 31, 46.
- Oreo libertas datur, 33, 34.
- Orgessum, castellum, 31, 27.
- Oricini, 26, 25. in eorum fines subitam expeditionem facit Philippus, *ibid.*
- Oricum, oppidum, 24, 40. ab Orico legati ad M. Valerium prætorem veniunt, *ibid.* Oricum a Philippo captum, *ibid.* recipitur a Romanis, *ibid.*
- Origines M. Catonis, 34, 5. ejus operis liber quintus, 45, 25.
- Oringis, urbs Hispaniæ, (*eadem fortasse, quæ Aurinæ*) oppugnatur et capitur a L. Scipione, 28, 3. ejus ager frugifer: argentum incolæ fodiant, *ibid.*
- Oritani, incolæ Orei, 28, 8.
- Oriundi flumini ortus ducitur ex monte Scodra, 44, 31.
- Oroanda, urbs Pisidiæ, 38, 37. *et* 39.
- Oroandenses, 38, 18. *et* 19.
- Oroandes Cretensis decipit Persea, 45, 6.
- Oropus, urbs Atticæ, in qua Amphilo-chus vates pro Deo cultus, 45, 27.
- Orsua ei Corbis, patruales fratres, de principatu civitatis ferro certant, 28, 21.
- Orthobula veneno tollit Proxenum maritum, 41, 30. damnatur abit in exsilium, *ibid.*
- Orthosia Cariæ, 45, 25.
- Ortiagon, regulus Gallorum, 38, 19. ejus uxoris memorabile facinus, 24.
- Ortona, urbs Latina, oppugnatur ab Aëquis, 2, 43. oppugnatur, et mox recipitur, 3, 30.
- Osca lingua, 10, 20.
- Osci, 7, 2. ab Oscis Atellanas fabulas Romani acceperunt, *ibid.*
- Oscense argentum, 34, 10. *et* 46. signatum, 40, 43.
- Osphagus, fluvius, 31, 39.
- Ossa Macedonum interfectorum legit Antiochus, 36, 8.
- Ossa, mons, 42, 54. 44, 13.
- Ostia, urbs, in ore Tiberis condita, 1, 33. 22, 11. *et* 27. 23, 38. 25, 20. 27, 22. 29, 14.
- Ostia Tiberina, 26, 19. Ostiæ lacus, *sive fortasse* lucus, de cælo tactus, 27, 11.
- Ostiensis populi vacatio observatur, 27, 38. ei vacatio rei navalis negatur, 36, 3.
- Ostiensis ager, 8, 12. in eum excursi-onem faciunt Antiates, *vid.* Antiates.
- T. Otacilius, prætor, ædem Menti vovet, 22, 10. prætor, literas mittit ex Sicilia de vastato Punica classe Hieronis regno, 56. *vid.* *et* 23, 21. duum-vir Menti ædem dedicat, 23, 31. *et* 32. in Siciliam cum imperio, qui classi præset mittitur, 32. depopulatur agrum Carthaginiensem, et aliquot capit naves Pœnorum, 41. quum consul crearetur, Q. Fabius, ejus uxoris avunculus, eum certo jam honore de-jicit, 24, 7—9. creatur prætor iterum, 9. obtinet classem quam priore anno habuerat, 10. depopulantur agrum circa Uticam, et frumentum Syra-cusas mittit, 25, 31. prorogatur ei imperium, 26, 1. rursum eligitur consul, irritò eventu, 22. nunciatur, eum mortuum esse in Sicilia, 23. pontifex fuerat, *ibid.*

Ova ad metas curriculis numerandis, 41, 32.
 Ovatio, 3, 10, *vid. et* 26, 21. 31, 20. 33, 27. 41, 33.
 Ovius Calavius, *vid.* Calavius.
 Ovius Paccius, sacerdos Samnitium, 10, 38.
 Oximum, 41, 26. faciendos Oximi muros locant censores, 32.

P.

Pachyni promontorium, 24, 35.
 Pachynum accedit classis Punica, 24, 27. 25, 27.
 Pacilus, *vid.* Furius.
 Pactius et Vibius fratres, nobilissimi Bruttiorum, veniunt ad Q. Fabium, consulem, 27, 15.
 Paculla Minia Campana, Bacchanalium sacerdos, 39, 13.
 Pacuvius Calavius Campanus, qui Appii filiam uxorem duxerat, filium Livio Romam nuptum dederat, defectionis ab Romanis auctorem se præbet, 23, 2. senatum Campanum sibi vitæ beneficio obnoxium facit, 2—4. filio Annibalem placat, 8. filium deterret a consilio occidendi Annibalis, *ibid.*
 Pacuvius Ninnius Celer, hospes Annibalis Capuæ, 23, 8.
 Padus, fluvius, 5, 33. *et* 35. major ac violentior Rhodano, 21, 43. eum transit exercitus Annibalis, 47.
 Pæones, 42, 51.
 Pæonia, 33, 19. 38, 17. 39, 54. 45, 29.
 Pæonia olim appellata, postea dicta Emathia, 40, 3.
 Pæstani, 27, 10.
 Pæstum, oppidum, 8, 17. legati a Pæsto pateras aureas Romam adferunt, 22, 36.
 Palatinus mons, 1, 5. munitur a Romulo, 7.
 Palatium, 1, 5. *et* 33. 2, 10. 29, 37. circa Palatium habitabant Romani veteres, 1, 33. ædes Matris Magnæ in Palatio, 29, 37.
 Palæpharsalus, oppidum, 44, 1.
 Palæpharus, oppidum, vastatur a Philippo, 32, 13.
 Palæpolis, urbs sita haud procul inde, ubi postea Neapolis, 8, 22. obsessa a Romanis, 23. traditur Romanis, 25. *et* 26.
 Palæpolitani, 8, 22. *et* 25.
 Palenses in Cephallenia, 38, 28.
 Pales, pastorum Dea, 15, 11. ei ædes Romæ dedicata, *ibid.*
 Palla picta cum amiculo purpureo dono missa reginæ Cleopatrar, 27, 4.
 Pallanteum, urbs Arcadica, 1, 5.
 Pallene, regio, 31, 45. 45, 30.
 Pallenensis ager, 44, 10. *et* 11.
 Pallium crepidæque Græcorum, 29, 19.
 Pallori vovet fanum Tullus Hostilius, 1, 27.
 Palma enata in area ædis Fortunæ Primaginæ, *vid.* Prodigium.
 Palmæ, in ludis Romanis, primum datæ victoribus, 10, 47.
 Palmata tunica, *vid.* Tunica.
 Paludamentum, 25, 16.
 Paludamentum a sorore Horatii sponso factum, 1, 26.
 Paludamenta consulibus, sub jugum transiunt, detracta, 9, 5.
 Paludati cum lictoribus in provincias proficiscuntur consules, 41, 14.
 Palumbinum in Samnio captum a Sp. Carvilio, consule, 10, 45.
 Palus Ascuris, 44, 2.
 — Labeatis, 44, 31.
 Palustris itineris difficultas, 22, 2.
 Pamphilidas, præfectus classis Rhodiorum, 37, 22. 23. *et* 24.
 Pamphylia, 33, 41. 35, 48. 37, 23. 45, 22.
 Pamphyliorum legati coronam auream, ex viginti millibus Philippeorum factam, in curiam inferunt, 44, 14.
 Pamphylium mare, 38, 13.
 Pamphylius sinus, 37, 23.
 Panætolium, concilium Ætolorum, 31, 29, *vid.* *et* 35, 32.
 Pandosia, urbs, 8, 24. in deditionem venit Romanorum, 29, 38.
 Panis de Capitolio in hostium obsidentium stationes jactatus, 5, 48.
 Pannonii pop. Epit. 131. 139.
 Panopolis, 32, 33.
 Panormi. ad Panormum pugna, 24, 36. 29, 1.
 Panormus Samiæ terræ, 37, 10. *et* 11.
 Pansa, *vid.* Appuleius, *et* Vibius.
 L. Pansa in campo Martio sepelitur, Epit. 119.
 Pantaleon, Ætolia princeps, protegit Eumenem a percussoribus, 42, 15.
 Pantauchus obses a Perseo datur legatis Romanis, 42, 39. ad Gentium mittitur legatus, fœderis faciendi causa, 44, 23. 27. *et* 30. Berœam Romanis tradidit, 45.
 Pantherarum et leonum venatio Romæ, 39, 22.
 Papaverum capita a Tarquinio Superbo decussa, 1, 54.
 Paphlagonia, 1, 1.
 Papinus, mons, 45, 12.
 Papiria tribus, 8, 37.
 Papiriana sævitia, 10, 3.
 C. Papirius Crassus, tribunus militum consulari potestate, 6, 18.

- C. Papirius Carbo, prætor, 44, 17. sortitur Sardiniam, *ibid.* jubetur jus dicere inter cives et peregrinos, 45, 12.
- C. Papirius Maso, pontifex, moritur, 25, 2. *vid. et* 21, 25.
- C. Papirius L. F. Maso, decemvir sacrorum, moritur, 25, 2.
- C. Papirius Turdus, tribunus plebis, 41, 10.
- L. Papirius, tribunus militum consulari potestate, legiones ducit Velitras, 6, 22.
- L. Papirius, tribunus militum consulari potestate, 6, 38.
- L. Papirius, prætor, legem fert, qua Acerranis civitas sine suffragio data, 8, 17.
- L. Papirii fœneratoris fœda libido et crudelitas, 8, 28.
- L. Papirius Crassus, consul, 4, 21.
- L. Papirius Crassus, consul, 4, 30.
- L. Papirius Crassus, prætor, dictator creatur, 8, 12. nihil memorabile gerit, *ibid.* consul creatur, 16. iterum, 19. magister equitum, 36.
- L. Papirius Cursor, tribunus militum consulari potestate, 6, 5. iterum, 11. censor fuerat eo lustro, quo urbs capta est, 9, 34.
- L. Papirius Cursor, magister equitum dictus, 8, 12. consul, 23. dictator, 29. adversus Samnites proficiscitur, *ibid.* Romam redit, monitus a pullario, ad auspicium repetendum, 30. indignatur Q. Fabio, magistro equitum, quod, se absente, pugnasset cum hostibus, *ibid.* ejus interrogatio ad Q. Fabium, 32. sequitur Q. Fabium, proficiscentem Romam, 33. ejus et Fabii contentio apud populum, *ibid.* dictator defendit disciplinam militarem, 34. noxæ damnatum Q. Fabium donat populo Romano, 35. comior factus, vincit Samnites, 36. triumphat, 47. abit magistratu, *ibid.* consul iterum creatur, 9, 7. in Apuliam pergit, 12. obsidet Luceriam, 13. cum collega vincit Samnites, 14. capit Luceriam, 15. sub jugum mittit Samnites, *ibid.* tertium consul, *ibid.* recipit Satricum, 16. triumphat, *ibid.* ejus laudes, *ibid.* consul quartum Romæ manet, 22. quintum consul, 28. dictator iterum, 38. insignem victoriam refert de Samnitibus, 40. triumphat, *ibid.*
- L. Papirius Cursor, 10, 9. consul insignis, qua paterna gloria, qua sua, 38. expugnat Duroniam urbem, 39. hortatur milites, *ibid.* pullarium, qui mentitus fuerat auspicium, inter prima signa constituit, ubi ille occiditur, 40. vincit Samnites, eorumque capit castra, *ibid.* Jovi Victori pocillum mulsi, priusquam temetum biberet, vovit, 42. triumphat, 46. prætor, 47.
- L. Papirius Maso creatur prætor, 41, 18. sortitur jurisdictionem urbanam, 19.
- L. Papirius Mugillanus consul creatur, 4, 7. censor primus, 8. iterum consul, 30. tribunus militum consulari potestate, 42. proditur interrex, 43.
- L. Papirius Mugillanus consul creatur, 8, 23.
- M. Papirius Gallum, barbam suam mulcentem, scipione eburneo percutit, et ab eo interficitur, 5, 41.
- M. Papirius quinquevir mensarius creatus, 7, 21.
- M. Papirius Atratinus, consul, 4, 52.
- M. Papirius Crassus, consul, 4, 12.
- M. Papirius Crassus, dictator, 8, 17.
- M. Papirius Mugillanus, tribunus militum consulari potestate, 4, 45. iterum, 47.
- Sp. Papirius, tribunus militum consulari potestate, legiones ducit Velitras, 6, 22.
- Sp. Papirius, tribunus militum, 6, 27.
- Sp. Papirius, consulis fratris filius, renunciat patruo, ambigi de auspicio, 10, 40. donis militariibus donatur, 44.
- Papius, *vid.* Brutulus.
- Parachelois, 39, 26.
- Parilia, 40, 2.
- Parma, colonia civium Romanorum, 39, 55.
- Parma et gladius, arma velitum, 31, 35.
- Parma tripedalis velitum, 38, 21.
- Parmæ velitum breviores, quam equestres, 26, 4.
- Parmæ in cælo visæ. *vid.* Prodigium.
- Parmati, equites, 4, 39.
- Parmenio, legatus Gentii, 44, 23.
- Parnasus, mons, 42, 16.
- Paroreia Thraciæ, 39, 27. 42, 51.
- Paros, insula, 31, 15. 33, 30. Parii, 31, 31.
- Parstrymonia, 42, 51.
- Parthenius, mons, 34, 26.
- Parthi, 9, 18. eorum gloriæ contra nomen Romanum favent levissimi ex Græcis, *ibid.*
- Parthicum bellum, Epit. 105. 127. 130.
- Parthini, populi, 29, 12. 43, 21. *et* 23. olim sub ditione Philippi, dantur Pleurato, 33, 34. *vid. et* 44, 30.
- Passaro, civitas Epiri, 46, 26. *et* 33.
- Pastor, a Charope Epirota missus, magno usui est T. Quintio consuli, 32, 11.
- Pastores in Apulia conjurant, viasque et pascua latrociniiis infesta habent, 39, 29. ad septem millia condemnat L. Postumius, prætor, *ibid.*

- Pastorum habitu milites, 9, 2. 10, 4.
 Patara, 33, 41. 37, 17. caput Lyciæ, 37, 15. *et* 45. *vid.* *et* 38, 39.
 Pataviun, 10, 2. Patavii monumentum navalis pugnae et victoriae de Græcis, sollemni certamini exercetur, *ibid.*
 Patavinorum seditio, 41, 32.
 Patavinos semper in armis habent Galli, 10, 2.
 Pater patratus quis, et ejus officium, 1, 24.
 Patrem sequuntur liberi, 4, 4.
 Patre, qui curuli sella sederit, vivo filius neque tribunus, neque ædilis plebis jure esse potest, 27, 21. 30, 19.
 Patres ab honore appellati senatores, 1, 8. cur conscripti dicti, 2, 1. lecti a Romulo primo centum, 1, 8. aucti a Tarquinio Prisco, adscitis centum novis, 1, 35. Tarquinius Superbus, imminuto per cædes et exilia Patrum numero, statuit nullos in Patres legere, quo contentior paucitate ipsa ordo fiat, 49. L. Brutus Patrum numerum, primoribus equestris gradus lectis, ad trecentorum summam expiet, 2, 1. post Cannensem pugnam, quum senatus ad insignem paucitatem reductus esset, centum septuaginta septem a Buteone dictatore in Patres leguntur, 23, 22. *et* 23.
 in Patres lecti principes Albanorum, 1, 30. Patres minorum gentium 35. Atta Clausus in Patres lectus, 2, 16. prima mentio apud Livium plebei senatoris, 5, 12. senatus ab Ap. Claudio, libertinorum filiis allectis, inquinatus, 9, 46. lecti in Patres a Buteone dictatore insignes variis titulis viri, 23, 23.
 Patribus loca in circo divisa, 1, 35. in ludis Romanis secreta a populo, 34, 44.
 lex a Decemviris lata, ne connubium Patribus cum plebe esset, 4, 5. iterum abrogata, 1—6.
 Patres tribunatum capere prohibentur, 2, 33.
 Patrum ac plebis certamina, venenum urbis Romæ, 3, 67.
 Patrum indulgentia in plebem, 2, 9. *vid.* Patricii, Senatores, Senatus.
 Patrum juniores resistunt tribunis, 3, 14. injurias facere incipiunt plebi, 65.
 Patera, ex quinque pondo auri facta, regi Syphaci mittitur dono, 27, 4.
 Pateram auream Masinissæ donat Scipio, 30, 15.
 Pateræ tres aureæ, cum titulo nominis Camilli, in Jovis cella ante pedes Junonis positæ, 6, 4.
 Pateræ aureæ ex mulctaticia pecunia ad Cereris positæ, 10, 23.
 Pateræ ducentæ septuaginta sex aureæ, capta Cathagine nova, relatæ ad Scipionem, 26, 47.
 Pateras aureas legati a Pæsto Romano adferunt, 22, 36.
 Patræ, urbs Achaia, 27, 29. 36, 21. 38, 29.
 Patria, non sunt tecta urbis, et turba imbellis, sed juvenus militaris, 9, 4.
 Patriæ caritas per omnes ordines velut uno tenore pertinens, 23, 49.
 Patricii unde appellati? 1, 8. *vid.* *et* 10, 8.
 — gloriabantur penes se auspicia esse, se solos gentem habere, et justum imperium et auspiciū domi militiæque, 10, 8. *vid.* *et* 6, 41. 3, 1. 7, 6.
 Patricios inter et plebeios certamen de consulatu, 4, 1. *et seqq.* diremtum creatione tribunorum militum consulari potestate, promiscue ex Patribus et plebe sumendorum, 6. renovatum, 6, 34. *et seqq.* vincuntur Patricii, 42. adversus legem Liciniam Sextiam duo Patricii consules creati, 7, 18. 19, 22. 24. *et* 28. idem frustra tentatum, 10, 15.
 Patricii præturam et ædilitatem cunctulem, pro concessio plebi altero consulatu, sibi quærun, 6, 42. 7, 1.
 Patriciorum est, prodere interregem, 6, 41.
 Patriciis plebei magistratus non parent, 4, 25. Patricii consularesque duo tribuni plebis, 3, 65.
 Patricios inter et plebeios certamen de sacerdotiis, 10, 6. *et seqq.* *vid.* *et* 27, 8.
 de Patriciorum superbia et libidine querelæ, 4, 3—5. 6, 36. *et* 37.
 Patricii in arce aut Capitolio habitare vetiti, 6, 20.
 Patricii magistratus, 6, 41.
 Patriciæ Pudicitia sacellum, 10, 23.
 Patrimi et matrimi ad sacrificium adhibiti, 37, 3.
 Patrocles Antigonensis, præfectus Persæ, 42, 58.
 Paullus, *vid.* Æmilius.
 Paupertati honos habitus in civitate Romana, Præf. Liv. 2, 16. 33. 3, 26. *et* 27.
 Pausanias, prætor Epirotarum, 32, 10.
 Pausanias, dux Phæacorum, 36, 9.
 Pausistratus, prætor Rhodiorum, 33, 18. præfectus classis, 36, 45. 37, 9. opprimitur a Polyxenida, Antiochi præfecto, 37, 10. 11. *et* 12.
 Favorsi vovet fanum Tullus Hostilius, 1, 27.
 Pax Caudina, 9, 5. *et* 6.
 Pacis conditiones cum Pœnis, 30, 37. *et* 43.

- Pacis conditiones cum Philippo, 29, 12.
33, 30.
— cum Aetolis, 38, 9.
— cum Antiocho, 38, 38.
- Pacem petunt, qui erant in induciis,
7, 38.
- Pecora, pecunia sunt Massyliis, 29, 31.
Pecora hostibus objecta per insidias,
2, 50. 28, 33.
- Pecuarii condemnati, 10, 23. *et* 47. *et*
ex mulctaticia pecunia aëdes in in-
sula Fauni facta, 33, 42. *et* clypea
inaurata in fastigio aëdis Jovis po-
sita, 35, 10.
- Pecunia privata conducuntur, quæ
ad exercitum Hispaniensem opus
sunt, 23, 49.
- Pecunia mulctaticia, ex qua facta
aëdes Victoriæ, 10, 33. Libertatis,
24, 16. Fauni, 33, 42. 34, 53. ex
qua facti ludi, 10, 23.
- Pecuniæ a privatis, ad sublevandam
aerarii inopiam, collatæ, 24, 18. 26,
36.
- de Pecunia incerta ludi voti, 31, 9.
- Pecuniæ in aerarium latæ, 28, 9. *et*
38. *et passim in triumphis.*
- Pecuniam ex aerario scribæ viatores-
que aëditii clam egerunt, 30, 39.
per indicem comperti damnantur,
ibid.
- Pecus quale, ver sacrum? 34, 44.
- T. Pedanius, princeps primus centu-
rio, signifero signo admittit, in
hostes jacit, *et* in castra Pænorum
irrupit, 25, 14.
- Pedasa, urbs Asiæ, 33, 30.
- Pedestre scutum, 7, 10.
- Peditibus æra constituta, 4, 59.
— in triumphis dabatur ab impera-
toribus triens ejus, quod divideba-
tur equitibus, 34, 46. *et* 52.
- Pedum, oppidum, 2, 39. 7, 12. 8, 12.
capitur a Coriolano, 2, 39. oppug-
natur *et* capitur ab L. Furio Ca-
millo, consule, 8, 13.
- Pedanis civitas datur, 8, 14.
- Pelagonia, 26, 25. 31, 28. *et* 39. 45, 29.
- Pelagones, populi, 45, 30.
- Peligni, populi, 8, 6. *et* 29. deficient,
9, 41. vincuntur, *ibid.* oratores,
pacem petentes, Romam mittunt,
45. iis fœdus datur, *ibid.* cadunt
agmen fugientium Samnitium, 10,
30. devastantur ab Annibale, 22, 9.
multi voluntarii dant nomina in
classe Scipionis, 28, 45.
- Peligna cohors, 25, 14. 44, 40. pugnat
acerrime, *ibid.*
- Pelignum bellum, 7, 38.
- Pelium urbem vi capiunt Romani,
31, 40.
- Pella, urbs, 26, 25. 42, 67. Pellæ hi-
bernat Philippus, *ibid.* *vid. et* 37, 7.
ibi vetus Macedonum regina, 42, 41.
et 51. 43, 43. ibidem servabatur gaza
regum Macedonia, 44, 10. deditur
Æmilio Paulo, consuli, 45. Pellæ
situs, 46.
- Pellene, 33, 15.
- Pellenensis Timocrates, 34, 29.
- Pellenensis ager, 33, 14. *et* 15. cum
depopulantur Philippi copiæ, *ibid.*
- Pelles detractas scutis comedunt Ca-
silini. *vid.* Casilinum.
- sub Pellibus durant ad Veios Romani
milites, 5, 2.
- Pellinæum occupat Amynder, 36,
10. recipitur a Romanis, 14.
- Pelliti Sardi, 23, 40.
- Peloponnesus, 1, 7. 31, 7.
- Peloponnesus peninsula est, 32, 21.
testudini assimilatur, 36, 32.
- Pelops, Lacedæmoniorum rex, 34, 32.
- Pelta haud dissimilis cetræ, 28, 5.
- Peltastæ, 28, 5. iidem qui *et* cetrati,
31, 36. 33, 4.
- Pelvis aurea facta, lataque in Aventi-
num, Junoni Reginæ donum, 27, 37.
- Pelusium, 44, 19. 45, 11. *et* 12.
- Pelusiæ Nili ostium, 45, 11.
- Penatium Deorum aëdes in Velia, 45,
16.
- Penestæ Illyrii, 43, 22. 23. *et* 25. bel-
licosum genus, 44, 11.
- Penestia, Illyrici regio, 43, 21.
- Penestiana terra, 43, 20.
- Penetræ aëdis Vestæ, 26, 27.
- Penetræ urbis Cyzici, sive Pryta-
neum, 41, 25.
- Peneus, amnis, 32, 15. 42, 38. *et* 55.
44, 6.
- Penninum, Alpium jugum, 5, 35. 21,
38.
- Pennus, *vid.* Quintius.
- Pentri, Samnites, 9, 31. *vid. et* 22, 16.
- Peparethus, 28, 5. urbs haud ignobilis,
31, 28. diruitur, *ibid.*
- Peræa, regio, 32, 33. *et* 35, 33, 18.
- Peræa, urbs, (*nisi mendum in nomine*
est.) 37, 21.
- Perduellibus superatis, gratiæ actæ
Diis, 45, 16.
- Perfidia barbarica, 25, 33.
- Perfidia Punica, 21, 4.
- Perfugæ virgis in comitio cæsi, *et* de
saxo dejecti, 24, 20. *vid. et* 45.
- Perfugæ Latini securi percutiuntur,
30, 43.
- Romani in crucem sublatis, *ibid.*
- Perga, urbs, 38, 37.
- Pergamus, 29, 11. 35, 13. 42, 18. 44,
28. circa Pergamum sacra profana-
que urit Philippus, 31, 46.

Pergamum oppugnat Seleucus, filius Antiochi, 37, 18. Pergamum intro-missi Achæi, 20. solvitur obsidio Pergami, 21.

Perinthus, urbs, 33, 30.

Perlitare bove jussus consul Q. Petilius, 41, 18.

Perolla, Calavii filius, interficiendi Annibalis consilium capit, 23, 8. adversatur ei pater, 9. cedit patri, ejusque ad patrem oratio, *ibid.*

M. Perperna, legatus ad Gentium, Illyriorum regem, 44, 27. a Gentio conjicitur in carcerem, *ibid.* liberatur ab Anicio, prætor, 32. nuncios victoriæ Romam mittitur, *ibid.*

Perrhæbia, Thessalia urbs, 42, 67.

Perrhæbia, 31, 41. 32, 15. 36, 33. 42, 36. *et* 67.

Perrhæbi pronunciantur liberi, 33, 32. *et* 34. *vid. et* 42, 53.

Perrhæborum querelæ de Philippo, 39, 34.

Perranthes, tumulus, 38, 4.

Persæ, 9, 18. *et* 19. ab Lacedæmoniis aquam et terram petiere, 35, 17. Lacedæmonios a tergo circumvenere in Thermopylis, 36, 16.

Perseis, urbs in Deuriopo, in honorem Persei, Philippi filii, sic dicta, 39, 54.

Perseus, relictus a Philippo cum quatuor millibus armatorum ad fauces Thessaliæ, 26, 25.

Perseus, Philippi regis Macedonum filius, admodum puer, mittitur ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, 31, 28.

oppugnat Amphilocho, 38, 5. redit in Macedoniam, 7.

belli cum Perseo inchoata initia a Philippo sunt, 39, 23. Persei cum Demetrio comparatio, 53. inter eos discordiæ, *ibid.*

prava ejus in Demetrium consilia, 40, 5. ludicro certamine vincitur a Demetrio, 6. Perseus accusat Demetrium apud patrem, 8, 9. *et* 23. 24. ejus in Demetrium insidiæ deteguntur, 55. regnum scelere partum invadit, 56. Antigonum curat interficiendum, 58. legatos Romam mittit, petens, ut rex ab senatu appellaretur, *ibid. et* 41, 2. initio regni multis laudibus commendatus, *ibid.*

miscet inter Dardanos et Bastarnas certamina, 41, 23. legatos mittit Carthaginem, 27. Dolopum totam gentem sub jus iudiciumque suum cogit, *ibid.* adit oraculum Delphicum, *ibid.* Achæos maxime sibi reconciliare studet, 28.

conciliat sibi animos Græcorum, 42, 5. ejus sævitia, *ibid.* ad eum legati mittuntur Roma, 6. Eumenes eum suspectum facit Romanis, 11. *et* 12. et bellum adversus eum suadet, 13. legatis ejus datur senatus, 14. ad Eumenis cædem sceleratos quosdam subornat, 15. per veneficia grassari conatur in Romanos, 17. a senatu judicatur hostis, 18. legatos Romam mittit, 36. cum Marcio, Romanorum legato, colloquitur, 39—42. mittit legatos ad Byzantinos et Rhodios, 46. de rerum suarum summa consilium habet, 50. ipsius exercitus, triginta novem millia peditum, quatuor equitum 51. cohortatur milites ad bellum, 52. in Thessalam it, 53. Romanos equestri prælio vincit, 57—59. ad milites orationem habet, 61. tentat pacem, frustra, 62. castra Romanorum vult incendere, 64. Romanos passim vagantes opprimit, 65. redit in Macedoniam, 67.

rem prospere gerit adversus Romanos, et in Thracia, 43, 4. Epirotas sibi adjungit, 5. ejus insidias vix effugit consul Hostilius, *ibid.* in Dardanos excursionem facit, *ibid.* proximas Illyriorum gentes oppugnat, 43, 20. Uscanam capit, *ibid.* legatos ad Gentium, Illyriorum regem, mittit, 21.

occurrit Q. Marcio Philippo, consuli, 44, 2. occupat aditus, *ibid.* levitia committit prælia, 4. ejus ignavia, 6. trepidans Nician mittit Pellam, ut gazam in mare dejiciat, Andronicum Thessalonicam ad navalia incendenda, 10. postea, pudore tactus, utrumque interficit, *ibid.* fœdere sibi adjungit Gentium, 23. sollicitat Rhodios, Eumenem, et Antiochum, *ib. d. et* 24. ejus avaritia, 26. recusat Gallorum auxilia, *ibid.* Gentium in fraudem impellit, 27. vincitur et fugatur ab Æmilio Paulo, consule, 40. *et seqq.* caduceatores mittit ad consulem, 45. Samothracam pervenit, *ibid.* eum sequitur consul, 46.

ejus ad Æmilium literæ, 45, 4. molitur fugam frustra, 6. ejus pueri transeunt ad Romanos, *ibid.* Perseus ipse se tradit, *ibid.* eum benigne excipit consul, 7. *et* 8. cum filio Philippo in custodiam mittitur, 28. de eo triumphat Paullus, 39. ducitur ante currum victoris, *ibid.* deprecanti hanc ignominiam quid Paullus responderit, *ibid.* Albam

- in custodiam mittitur, 42.
- C. Persius, vir impiger, cædit Tarentinos, 26, 39.
- Perusia, Etruriæ oppidum, petit pacem, 9, 37. accipitur in deditionem, 40. *vid. et* 10, 37.
- Perusina cohors intrat Casilinum, 23, 17.
- Perusini cæduntur a Romanis, 10, 30. rebellant, 31. Perusinorum quatuor millia et quingenti occisi, *ibid.* abietes in fabricandas naves, et frumenti magnum numerum pollicentur Scipioni, 28, 45.
- Pessinus in Phrygia, 29, 10. 34, 3. 38, 18. Idæa Mater a Pessinunte Romam advecta, 29, 10. *et* 11.
- Pestilens et aridum circa urbem solum, 7, 38.
- Pestilentia, ejus causa clavus pangitur, 7, 3.
- Pestilentia, quæ magis in longos morbos, quam in perniciales, evasit, 27, 23. *vid.* Pestis.
- Pestis Romæ, 1, 31. 3, 6. *et* 32, 4, 21. 25. 30. *et* 52, 5, 13. 6, 20. 7, 1. 2. *et* 27, 8, 17. *et* 18, 9, 28. 10, 31. *et* 47, 40, 19. *et* 37, 41, 26.
- Syracusis, 25, 26.
- in exercitibus Romano Punicoque, 28, 46.
- Petelia, urbs in Bruttis, 23, 30. 27, 26.
- Petelinorum fides erga Romanos, et legatio ad senatum, 23, 20.
- Petelinus lucus prope Romam, 6, 20. in eo comitia habita, quibus damnatur M. Manlius, *ibid.*
- Petillia rogatio, 38, 54.
- L. Petillius, legatus ad Gentium, Illyriorum regem, 44, 27. a Gentio conjicitur in carcerem, *ibid.* liberatur ab Anicio, prætore, 32.
- L. Petillius, scriba, 40, 29. in ejus agro libri Numæ Pompilii inventi, *ibid.*
- duo Q. Petillii, tribuni plebis, diem dicunt Scipioni Africano, 38, 50. illo mortuo, rogationem promulgant de pecunia regis Antiochi, 54.
- Q. Petillius Spurius creatur prætor, et sortitur jurisdictionem urbanam, 40, 18. duas legiones tumultuarias civium Romanorum scribere jubetur, 26. libros Numæ Pompilii legit, eosque ex senatusconsulto comburi curat, 29. creatur consul, 41, 18. ei sacrificanti in jecinore non inventum caput, *ibid.* jubetur bove perlitare, *ibid.* occiditur in proelio adversus Ligures, 22.
- Petitarus, amnis Ætolia, 43, 24.
- Petra, oppidum in Pieria, 39, 26. 44, 32. 45, 41.
- Petra, urbs Mædicæ, oppugnatur a Philippo, 40, 22.
- M. Petreius, legatus Pompeii, Epit. 110.
- Phacium, oppidum, vastatum a Philippo, 32, 13. *vid. et* 36, 13.
- Phæneas, princeps Ætolorum, adest colloquio Quintii cum Philippo, 33, 32. in eum Philippi jocus, 34. venit ad Quintium cum Ætolorum auxiliis, 33, 3. ejus altercatio cum Quintio de Thebis Phthiis, 13. inter eum et Thoantem contentio, 35, 45. princeps est legationis, qua Ætoli se suaque omnia fidei populi Romani permittunt, 36, 28. ejus ferocia fracta, *ibid.* provolutus ad pedes Quintii orat eum, ut misereatur gentis Ætolorum, 35. legatus ab Ætolis cum liberis mandatis ad consulem M. Fulvium venit, 38, 8.
- Phæstum, oppidum, capitur, 36, 13.
- Phalanna, oppidum, 42, 54. Phalannæus ager, 65.
- Phalanx Macedonica, 8, 8. 33, 4. 42, 61. confertur cum acie Romana, 9, 19. Phalanx cuneus Macedonum et robur exercitus, 32, 17. 33, 8. duplex Phalanx, Leucaspium et Agiaspidum, sive Chalcaspium, 44, 40. ad conspectum Phalangis stupet Æmilius, *ibid.* Phalangis incommoda, 31, 39. 41, 37. *et* 40.
- Phalangitæ, 37, 40. 42, 51. 43, 20.
- Phalara, sive Phalera, oppidum in sinu Maliaco, 27, 30. 35, 43. 36, 29
- Phalararneus, 42, 51.
- Phaleras deponunt nobiles, 9, 46.
- Phaleris donati equites, 39, 31.
- Phaloria, oppidum Thessalia, 36, 13. 39, 25. a Romanis capitur, incenditur, et diripitur, 32, 15.
- Phanæ, portus et promontorium Chiorum, 36, 43. 44, 28. 45, 10.
- Phanota, urbs Epiri, 43, 23. 45, 26.
- Phanotea Phocidis capta a Romanis, 32, 18.
- Pharnaces, Ponti rex, legatos Romam mittit, 40, 2. *et* 20.
- Pharsalia terra, 33, 6.
- Pharsalus, urbs, 32, 33. 34, 23. dedit se M'. Acilio, consuli, 36, 14.
- Phaselus, urbs in confinio Lyciæ et Pamphyliæ, 37, 23.
- Pheca, oppidum, 32, 14.
- Phecadus, urbs, 31, 41.
- Pheneus, oppidum, 28, 7.
- Pheræ, oppidum, 32, 13. 33, 6. Pheris exclusus Philippus redit in Macedoniam, 32, 13. Antiochus oppugnat et capit Pheras, 36, 9. Pheræ se dedunt Romanis, 14.
- Pheræorum fides erga Romanos, 36, 9. eorum ager vastatur a Perseo, 42, 56.

Phæræ, in Laconico agro, 35, 30.
 Pherinum, oppidum, 32, 14.
 Phila, urbs, 43, 67, 44, 2, 3, 7, 8, et 34.
 Philadelphus, Epit. 132.
 Phileas Tarentinus, vir inquieti animi, educit custodia obsides Tarentinorum, 25, 7.
 Philemenus, conjuratione facta cum nobilibus juvenibus Tarentinis prodit Annibali Tarentum, 25, 8, et 9. quum reciperetur Tarentum a Romanis, ita perit, ut corpus ejus nusquam fuerit inventum, 27, 16.
 Philetarus, frater Eumenis, 42, 55.
 Philippi, nummi aurei, 34, 52, 37, 59, 39, 5, et 7, 44, 14.
 Philippopolis, 39, 25.
 Philippus Macedonum rex. ad eum legati missi, ad deponendum Demetrium Pharium, 22, 33.
 legatos mittit ad Annibalem, 22, 33, eum inter et Annibalem fœderis leges, *ibid.* ad eum legati Pœnorum, 34. legationem alteram ad Annibalem mittit, 39.
 bellum movet parum prospero eventu, 24, 40.
 subitam expeditionem in Oricinorum atque Apolloniaticum fines facit, 26, 25. in Thessaliam descendit, *ibid.* redit Pellam, *ibid.*
 Achæis auxilium fert, 27, 39, et 30. vincit Ætolos, *ibid.* it in Peloponnesum, *ibid.* repellit Romanos, populantes agrum Corinthium, 31. popularem se præbet, *ibid.* ejus intoleranda libido, *ibid.* Polycratiam, Arati Achæorum principis uxorem, asportat in Macedoniam, *ibid.* periculum ejus et insignis fortitudo in pugna adversus Romanos, eorumque socios, 32. redit in Macedoniam, *ibid.*
 hortatur ac tuetur socios, 28, 5. Attalus ferme ab eo opprimitur, 7. capit Toronem, urbem, *ibid.* ejus metu Machanidas compressus, *ibid.* ejus oratio in concilio Achæorum, 8. classe in Ætoliâ contendit, *ibid.* in regnum redit, ut Dardanis inferat bellum, *ibid.* ei ducenta argenti talenta pollicentur Carthaginienses, ut in Siciliam aut Italiam trajiciat, 29, 4. cum eo pacem Ætoli faciant, 12. itemque Romani, *ibid.*
 per legatos petit sibi restitui Macedonas, qui apud Annibalem mercede militassent, captique in vinculis essent, 30, 42. *vid.* et 33. triste responsum legatis a senatu redditum, 42.
 ei bellum indictum, 31, 5—8. Philippus oppugnat Abydum, 14. fœdus ejus cum Antiocho, Syriæ rege, *ibid.*

bellum inter eum et Athenienses, *ibid.* quum ægre sustineret Attalus Rhodiosque hostes, ne Romano quidem bello terretur, 16. Abydum capit, *ibid.* et 17. eum audacter adloquitur M. Æmilius, legatus Romanus, 18. insueto vera audire ferocior videtur legati oratio, *ibid.* Philippus petit Athenas, 24. edit prælium memorabile cum Atheniensibus, *ibid.* recedit, et omnia circa Athenas diruit, *ibid.* Achæos Romano illigare bello frustra conatur, 25. Athenas et Piræum frustra tentat, 26. diruit templa circa Athenas, *ibid.* ejus apparatus, 28. legatos mittit ad Ætolos, *ibid.* miratur Romanorum castra, 34. detrectat pugnam, 36. cædit vagos frumentatores Romanos, *ibid.* repellitur, 37. in magno est periculo, *ibid.* recedit, 38. cædit Ætolos, 41, et 42. in eum Atheniensium decreta, 44.

Thaumacos, frustra tentatos, deserit Philippus, 32, 4. ejus anxietas et curæ, 5. conciliat sibi Græcos et Macedonas, *ibid.* occupat fauces Antigoniæ, *ibid.* castra ponit ad Aoum, *ibid.* ejus colloquium cum T. Quintio consule, 10. eum aggreditur Quintius et fugere cogit in Thessaliam, 12. in Macedoniam Philippus redit, 13. ejus societate relicta, Achæi se adiungunt Romanis, 19—23. ejus nomen in comitiis Argivorum recitatum post Jovem, Apollinem, et Herculem, 25. ejus præfecto Philocli Argos prodit, *ibid.* ejus cum Quintio consule colloquium, 32—36. Philippus dicacior erat, quam regem deceat, 34. *vid.* et 36, 14. petit a Quintio, ut legatos Romam mittere liceat, 32, 36. impetrat inducias in duos menses, *ibid.* ejus legati, re infecta, discedunt Roma, 37. fœdus facit cum Nabide, 38. Argivorum urbem fiduciarum Nabidi tradit, *ibid.* et seq.

ejus apparatus, 33, 3. ad eum contendit Quintius, consul, *ibid.* copiarum Philippi numerus, 4. castra ponit ad Cynosephalas, 7. prælium, quo vincitur, 7—10. caduceatorem mittit ad Romanos, 11. ei induciæ quindecim dierum datæ, 12. colloquium ad Tempe, 13. pacis leges cum Philippo, *ibid.* et 30. cædit Dardanos, 19. pax cum eo a populo jussa, 25.

de eo triumphat Quintius, 34, 52. Demetrius, ejus filius, obses ante currum triumphantis ductus, *ibid.*

eum ad bellum renovandum incitant Ætoli, 35, 12.

legatos Romanos mittit, pollicentes

- Romanis auxilia ad bellum aduersus Antiochum, 36, 4. quum fortunam speculari in se habere, offensus ab Antiocho, se iungit Romanis, 8. proficiscitur in Thessaliam, 13. capit quasdam urbes, *ibid.* Athamania potitur, 14. ab oppugnatione Lamiae iubet eum discedere Acilius consul, 25. Demetrius se Philippo dedit, 33.
- exercitui Romano, per fines suos transeunti, omnia parat, 37, 7.
- ejus praesidia expelluntur Athamania, 38, 1. ingreditur cum exercitu Athamaniam, 2. repellitur, *ibid.*
- causae irarum ejus in Romanos, 39, 23. colligit vires, 24. de eo Thessalorum aliorumque querelae, *ibid.* legati Roma missi ad eas controversias disceptandas, *ibid.* Philippus respondet querelis Thessalorum, 26. ejus minax dictum, *ibid.* respondet Maronitarum et Eumenis legatis, 28. animus ejus alienatus ab Romanis, *ibid.* Maronitas crudeliter trucidat, 34. ad purganda crimina mittit Demetrium, minorem filium, Romam, 35. sollicitat accolae Istri fluminis, ut in Italiam irrumpant, *ibid.* Demetrius patrem defendit, 47.
- Macedonas e maritimis civitatibus in Paoniam traducit, et urbes Thracibus aliisque barbaris tradit habitandas, 49, 3. ejus crudelitas, *ibid.* et 4. ei Demetrius est suspectus, 5. Perseus accusat Demetrium apud Philippum, 8. ejus ad filios suos oratio *ibid.* ejus iter ad Aemum montem 21. duas aras Jovi et Soli consecrat, 22. Demetrium interfici jubet, 24. innocentiam Demetrii agnoscit, 54. et 55. regnum Antigono relinquere cupit, 56. moritur, *ibid.*
- Philippus, filius Alexandri Megalopolitani, 35, 47. a Philippo, rege Macedonum, ad ludibrium frater appellatur, 36, 14. in vinculis Romanum mittitur, *ibid.* praefectus fuerat Zacyntho insulae, 31.
- Philippus Poenus, scortum L. Quintii, 39, 42.
- Philippus, natura frater, adoptione filius Persei, 42, 52. 44, 45. Philippum, seseque Octavo tradit Perseus, 45, 6. ducitur ante currum Paulli triumphantis, 39.
- Philippus, Amyntae filius, 45, 9. per eum crevit regnum Macedoniae, *ibid.*
- Philippus, praesidii praefectus Cassandreae, 44, 11. et 12.
- Philippus, Epirotarum praetor, 29, 12.
- Philippus, magister elephantorum Antiochi, praestitit mediae aciei, 37, 41.
- Philippus, Romanum cognomen, *vid.* Marcus.
- Philippopolis Thessaliae, eadem cum Philippo Thessaliae, 39, 25.
- Philippopolis Thraciae, 39, 53.
- Philistio, praefectus Epicydis, interficitur Syracusis, 25, 28.
- Philo, *vid.* Publius.
- Philonem Chalcidensem Romani sibi de di postulant, 37, 45. 38, 38.
- Philocles, praefectus Philippi, mittitur ad populandos Atheniensium agros, 31, 16. frustra oppugnat Eleusinem, et Athenas, 26. depopulat fines Atheniensium, *id.* Chalcidem tenet, 32, 16. Corinthum obsidione liberat, 23. ei Argos proditur, 25. legatus a Philippo Romam mittitur speculatum de iis, quorum Perseus Demetrium insinulabat sermonum, cum Romanis habitorem, 40, 20. interficitur, 55.
- Philocrates, princeps legationis Rhodiae, 45, 25.
- Philodemus Argivus tradit tumultum Euryalum Romanis, 25, 25.
- Philopemen, praetor Achaeorum, 35, 25. adversus Nabin classem educit, 26. vincitur, *ibid.* incendit castra Nabidis, 27. populatur agros Laconicos, *ibid.* ejus in ducendo agmine locisque capiendis solertia et usus, 28. vincit et fugat Lacedaemones, 29. societati Achaeorum Lacedaemonios adjungit, 36. eo referente, fit ab Achaeis decretum in Lacedaemonios, 38, 31. Lacedaemonem affligit et enervat, disciplina Lycurgi sublata, 33. et 34. *vid.* et 39, 36. capitur a Messeniis, 39, 46. in cellam sub terra demittitur, 50. veneno tollitur, *ibid.* ab universo Achaico concilio sepelitur, *ibid.* divini honores ei decreti, *ibid.* comparatur Annibali et Scipioni, *ibid.*
- Philostratus, dux cohortis, 43, 25.
- Philotas, praefectus praesidii Abydi, 37, 12.
- Phliasii, 33, 14.
- Phliasius ager, 33, 14. et 15. eum depopulantur copiae Philippi, *ibid.*
- Phlius, 28, 7.
- Phocis, regio, 28, 5. 36, 20.
- Phocidis urbes captae a Romanis, 32, 18.
- Phocenses contributi Aetolis, 33, 34.
- Phocaea, urbs, origo Massiliensium, 5, 34. et Emporitanorum, 26, 19. Phocaeam transmittit Romana classis, 36, 45. seditio Phocaeae, 37, 9. Phocaeae situs, 31. oppugnatur ab Emilio Regillo, 37, 32. diripitur, *ibid.*
- Phocænsibus ager, quem ante bellum habebant, donatur, 38, 39.
- Phocaea, 28, 7.

- Phœbeum, locus sine muro apertus, ad Spartam, 34, 38.
- Phœnice, Epiri urbs, 29, 12.
- Phœnicus, portus Erythrææ terræ, 36, 45.
- Phœnicus, portus Lyciæ, duûm millium spatio Pataris distans, 37, 16.
- Phragandæ, urbs Thraciæ, 26, 25.
- Phrygia, 29, 11. 37, 8. *et* 54. Phrygia utraque donatur a Romanis Eumeni, 56.
- Phrygius, amnis, 37, 37.
- Phthiotæ Achæi liberi esse jubentur, 33, 32. Thessalorum genti contribuntur, 34. ante saltum Thermopylarum in septentrionem versi, 36, 15.
- Phthioticus ager, 33, 3.
- Phthiotis, 28, 6. Phthiotis Achaia, 41, 27. 42, 67.
- Phylace, oppidum Molossidis, 45, 26.
- Piacula insolita et peregrina pacis Deûm exposcendæ, 4, 30.
- Piacularia sacrificia genti Horatiæ tradita, 1, 26.
- Piaculare sacrum, 29, 19. *et* 21.
- Picentes, 10, 10. cum iis fœdus ictum, *ibid.*
- Picenum, 21, 62. 27, 43.
- Picenus ager, 22, 9.
- Pictor, *vid.* Fabius.
- Piëria, regio Macedoniæ, 39, 26. 44, 9. *et* 20.
- Piëria, silva, 44, 43.
- Piëra, vel Piëria, urbs Thessaliæ, 32, 15. 36, 14.
- Pietatis ades in foro olitorio dedicatur ab M. Acilio Glabrione, 40, 34.
- Pignus fatale imperii Romani, 26, 27.
- Pila Horatia, 1, 26.
- Pilæ pontis Tiberini, 40, 51.
- Pileus, ad Pileum vocati servi, 24, 32.
- Pileati capite raso liberti, 45, 44. *vid. et* 33, 23. 34, 52. 38, 55.
- Pilento usæ ad sacra ludosque matronæ, 5, 25.
- Pilum, 8, 8. 9, 19.
- Pinarii, ministri sacrorum Herculis, 1, 7. quare illis interdictum, ne extis sollemnium vescantur? *ibid.*
- L. Pinarius, consul, 2, 56.
- L. Pinarius Mamercinus, tribunus militum consulari potestate, 4, 25.
- L. Pinarius, magister equitum, 7, 3. prætor, 25.
- L. Pinarius, Ennæ præfectus, Ennenses, rebellionem meditantes, cædit, 24, 37 — 39.
- M. Pinarius Posca, prætor, sortitur Sardiniam, 40, 18. *et* 25. cædit Corsos in Corsica, et in Sardinia cum Ilien-sibus prælia secunda facit, 34.
- Pineus, *vid.* Pinneus.
- Pinnae mœnium, 38, 5. 44, 8.
- Pinneus, vel Pineus, Illyriorum rex, ad eum legati a Romanis missi, 22, 33.
- Piræus Athenarum, 31, 14. 22. *et* 23. 36, 42.
- Piræum frustra tentat Philippus, 31, 26.
- Pirustis, Illyrio populo, immunitas data, 45, 26.
- Pisæ, 21, 39. 33, 43. 40, 17. 41, 9. 43, 11.
- Pisas circumsident quadraginta millia Ligurum, 35, 3. colonia Latina Pisas deducta, 40, 43.
- Pisanus ager vastatur ab Apuanis Liguribus, 39, 2.
- Pisanorum et Lunensium de agro controversia, 45, 13.
- Pisaenum, in Gallico agro colonia, 39, 44. 41, 32.
- Piscatorium forum, 26, 26. 40, 51.
- Pisces emerunt sub glebis, qua inducebatur aratrum, *vid.* Prodigium.
- Piscina publica, 23, 32. ad Piscinam publicam tribunalia posita, *ibid.*
- Pisidæ, 35, 13.
- Pisidia, 37, 54. *et* 56.
- Pisistratidæ, 31, 44.
- Pisistratus, princeps Bœotorum, societatis Romanæ auctor, 33, 27. interficiendum curat Brachyllam Bœotarum, 28. de eo sumitur supplicium, *ibid.*
- Piso, *vid.* Calpurnius.
- Piso, annalium auctor, 1, 55. 2, 58. 9, 44. 10, 9. 25, 39.
- Pisuetæ inter auxilia Rhodiorum, 33, 18.
- Pithecusæ, insula, 8, 22.
- Pitysa, insula, centum millia ferme a continenti distans, 28, 27.
- Placentia colonia deducta, multum indignantibus Gallis, 21, 25.
- Placentiam victi ab Annibale fugiunt Romani, 21, 56. *vid. et* 57. *et* 59. obsidetur ab Asdrubale, 27, 39. qui abscedit ab obsidione, 43. Placentiam incendunt Galli, 31, 10. eam restituit L. Valerius Flaccus, consul, 34, 22.
- ab Placentia Ariminum viam perduxit M. Æmilius, consul, 39, 2.
- Placentini laudati a Romanis, 27, 10.
- Placentini captivi, ad duo millia liberorum capitum, redditu colonis, 31, 21. legatos Romam mittunt, querentes inopiam colonorum, 37, 46. *vid. et supra*, 28, 11.
- Placentina cohors, 41, 5.
- Placentina turma equitum, 44, 40.
- Placentinum agrum incursant et vastant Galli, 28, 11. eum, usque ad ipsa coloniae mœnia, cum cædibus et incendiis depopulantur Ligures, 34, 56.
- C. Plætorius triumvir deducendæ coloniae creatur, 34, 45.

- C. Platorius, legatus ad Gentium, Illyriorum regem, 42, 26.
 Plaga Materina in Umbris, 9, 41.
 Plagula, 39, 6.
 Plancus, *vid.* Munatius.
 Plator, præpositus Oreo a Philippo, 28, 6. Oreum tradit Romanis, *ibid.*
 Plator, frater Gentii, Illyriorum regis, ab eo occiditur, 44, 30.
 C. Plautius consul creatur, 7, 12. Hernicis bellum indicit, *ibid.* vincit subigitque Hernicos, 15. magister equitum, 17.
 C. Plautius, consul, 7, 27. iterum, 8, 1. atroci proelio dimicat cum Volscis, et cesorum arma Luæ Matri dare se dicit, *ibid.*
 C. Plautius, consul, 8, 20. de Privernatibus triumphat, *ibid.* favet eorum causæ in senatu, *ibid.* et 21. censor, 9, 29. se magistratu abdicat, *ibid.* et 33.
 L. Plautius Venno, consul, 8, 19. bellum adversus Privernates gerit, *ibid.* prætor, 40.
 L. Plautius Hypsaus creatur prætor, 37, 47. sortitur Hispaniam citeriorem, 50.
 P. Plautius Proculus, consul, 8, 22.
 Plebs dure habitata Tarquinio Superbo, 1, 56.
 — indulgenter a senatu, 2, 9.
 Plebi injuriæ a primoribus fieri cœptæ, 2, 21.
 Plebs ære alieno oppressa, 2, 23. *vid.* Æs alienum, et Nexi.
 Plebi conceduntur sui magistratus sacrosancti, quibus auxilii latio adversus consules esset, nempe tribuni plebis, 2, 33. *vid.* Secessio.
 Plebs irata interesse non vult consularibus comitiis, 2, 64.
 Plebem inter Patresque certamina, *vid.* Seditio.
 Plebs concilium, 6, 38. 39, 15. *vid.* Comitia.
 Plebs damnat Coriolanum, 2, 35. Camillum, 5, 32.
 Plebeii magistratus ut tributis comitiis fiant, lex fertur, 2, 56.
 Plebeius magistratus nullus auspicio creatur, 6, 41.
 de Plebeio consulatu certamina, *vid.* Patricii.
 Plebeii quætores primi, 4, 54.
 Plebeii senatoris prima apud Livium mentio, 5, 12.
 Plebeius tribunus militum consulari potestate primus, 5, 12. post quadraginta quatuor annos a lege Canuleia, 6, 37.
 — magister equitum, 6, 39.
 Plebeius consul, 6, 42. 7, 1. qui suis auspiciis bellum gesserit, 7, 6.
 — dictator, 7, 17.
 — censor, 7, 22.
 — prætor, 8, 15.
 Plebeii ambo consules primi, 23, 31.
 Plebeii ad ædilitatem curulem admissi, 7, 1.
 Plebeii decemviri sacris faciundis, 6, 37. et 41.
 — ad pontificatum et auguratum admissi, 10, 6—9.
 Plebeii nobiles, 22, 34. et 35.
 Plebeii ludi, *vid.* Ludi.
 Plebiscitum nullum, nisi ex auctoritate senatus, perferri patiuntur tribuni plebis, 4, 49.
 — ut, si M. Furius pro dictatore quid egisset, quingentum millium æris ei mulcta esset, 6, 38.
 — ne quis eundem magistratum intra decem annos capiat, 7, 42.
 — de duumviris navalibus creandis, 9, 30.
 — de dictatore dicendo, 27, 5.
 — de Campanis, 26, 33.
 — de Liguribus, 42, 21.
 — ut cum sociis ac nomine Latino pecunia creditæ jus idem, quod cum civibus Romanis, esset, 35, 7.
 ex Plebiscito senatus pacem decernit, 30, 43. lege cautum, ut Plebiscita omnes Quirites tenerent, 3, 55. 8, 12.
 Pleiæ, seu potius Boæ, locus in Laconica, 35, 27.
 Q. Pleminius, proprætor, capit unam ex arcibus Locrorum, 29, 6. Locris ad tuendam urbem relinquitur a Scipione, 8. ejus crudelitas et avaritia, *ibid.* Proserpinæ thesaurus spoliatur, *ibid.* tribunos crudeliter occidit, 9. de eo quæruntur Locrenses apud senatum, 16. 17. et 18. adductus Romanam, in vinculis moritur, 21. et 22. de urbe incendienda conjurans, necatur in carcere, 34, 44.
 Plestina, urbs, capitur a Romanis, 10, 33.
 Pletorius, *vid.* Plætorius.
 Pleuratus, Illyriorum rex, 26, 24. 27, 30. 38, 5. a Romanis adscriptus foederi, cum Philippo initio, 29, 12.
 Pleuratus, Scerdilædi filius, pollicetur auxilium Romanis, 31, 28. ei Lycus et Parthini dati, 33, 34. maritima Ætolia vastatur, 38, 7. Gentii pater, 44, 30.
 Pleuratus, Gentii filius, captivus ducitur Romam, 44, 32.
 Pleuratus, Illyrius exsul, legatus a Perseo missus ad Gentium, 43, 21.
 Plistia, oppidum, oppugnatura Samnitibus, 9, 21. capitur, 22.

- Plitendum, oppidum, 38, 18.
 Plumæ accensæ odor et fumus immissus in cuniculum, 38, 7.
 Plutei in oppugnandis urbibus adhibiti, 21, 61. 34, 17.
 Puvina, urbs Macedoniæ, 31, 39.
 Pocula faciunt Galli ex calva hostium, 23, 24.
 Poenæ apud Romanos mitissimæ, 1, 28.
 C. Poetelius Balbus, consul, 7, 11. de Gallis Tiburtibusque triumphum agit, *ibid.*
 C. Poetelius, tribunus plebis, fert legem de ambitu, 7, 15.
 C. Poetelius, consul, 7, 27.
 C. Poetelius, consul, 8, 23. dictator, 9, 28.
 M. Poetelius consul creatur, 9, 24. cum collega Samnites vincit prælio, 27. legiones ad oppugnandum Bovianum ducit, 28.
 P. Poetelius, ad regem Syphacem legatus, 27, 4.
 Q. Poetelius decemvir creatur, 3, 35.
 Poetnæum, castellum Athamaniæ, 39, 25.
 Politorium, urbs Latinorum, ab Anco Marcio vi capta, 1, 33.
 Pollentiæ Deæ signum in circo, 39, 7.
 Pollentia colonia deducta, 39, 44. *vid. et* 41, 32.
 Pollia tribus, 8, 37. 29, 37. nemo ferme ex Pollia tribu candidatus Papiriam ferre solitus, 8, 37.
 Polusca, oppidum, 2, 33. Romanis admittitur a Coriolano, 39.
 Polyænus Syracusanus pro ara Concordiæ orationem habet, et liberam, et moderatam, 24, 22.
 Polyaratus princeps Rhodiorum, 44, 23. *et* 29. Romanis traditur, 45, 22.
 Polybius, haudquaquam spernendus auctor, 30, 45. non incertus auctor, quum omnium Romanarum rerum, tum præcipue in Græcia gestarum, 33, 10. 34, 50. 36, 19. 39, 52. 45, 45.
 Polyclitus, præfectus Epicydis, interficitur Syracusis, 25, 28.
 Polycratia, uxor Arati, Achæorum principis, spe regiarum nuptiarum a Philippo in Macedoniam asportatur, 27, 31.
 Polyphantas, dux Philippi, 27, 32. in Bæotiam mittitur, 28, 5.
 Polyxenidas exsul Rhodios, præfectus classis Antiochi, 36, 41. *et* 43. configit cum Romanis, 44. fugit in portum Ephesi, 45. in cautum opprimit Pausistratum, 37, 10. *et* 11. insidiatur classi Romanæ, 13. vincitur a Romanis et Rhodiis, 30.
 Pometia, 2, 22. deficit ad Auruncos, 16. capitur, 17. *vid. Successa.*
 Pomærium, 1, 44.
 Pompeii, oppidum Campaniæ, 9, 38.
 L. Pompilius, tribunus militum, 42, 65.
 N. Pompilius, *vid. Numa.*
 Sex. Pompilius tribunus plebis absens creatur, 4, 42. *vid. et* 44.
 L. Pomponius Veientanus, præfectus socium, prosperis aliquot populationibus in agro Bruttio iusti ducis speciem nactus, vincitur et capitur, 25, 1. idem publicanus, malis artibus famosus, *ibid. et* 3.
 M. Pomponius, tribunus plebis, 3, 54.
 M. Pomponius, tribunus militum consulari potestate, 5, 13.
 M. Pomponius, tribunus plebis, diem dicit L. Manlio, 7, 4. a filio Manlii cogitur jurare, se causa ejus accusandi numquam concilium plebis habiturum, 5.
 M. Pomponius Matho, prætor, 22, 7. augur et decemvir fuerat, 29, 38.
 Man. Pomponius Matho, magister equitum, vitio creatus abdicat se magistratu, 22, 33. creatur prætor, 35. *vid. et* 22, 55. 23, 20. *et* 24. ei imperium prorogatur, 24, 10. pontifex fuerat, 26, 23.
 M. Pomponius Matho, ædilis plebis, instaurat ludos plebeios, 28, 10. legatus ad donum ex præda Asdrubalis Delphos portandum mittitur, 45. prætor, 29, 11. sortitur Siciliam, 13. *et* 20. 31, 12. jubetur de querelis adversus Scipionem cognoscere, 29, 20. *vid. et* 21, 22. prorogato imperio, præficitur classi, 30, 2.
 M. Pomponius, tribunus plebis, adversatur rogationi Thalæ prætoris in Rhodios, 45, 21.
 Q. Pomponius, tribunus plebis, accusatus, postquam magistratu abiit, denis millibus gravis æris condemnatur, 5, 29.
 Sex. Pomponius legatus consulis Sempronii, 21, 51.
 Pomptina tribus addita, 7, 15.
 Pomptinus ager, 2, 34. 4, 25. 6, 5. dividitur a quinqueviris, 6, 21.
 Pondera iniqua a Gallis allata, quibus appenderetur aurum, quo se redimebant Romani, 5, 43.
 Pons Anienis, 7, 9.
 Pons Mulvius, 27, 51.
 Pons Sublicius in Tiberim factus, 1, 33. 2, 10.
 Pontis in Tiberim pilæ a censore locatæ, 40, 51. deinde post aliquot annos fornices, *ibid.*
 Pontes ac moles ex humanorum corporum strue facti ab Annibale, 23, 5.

- Pontes intercisi ad remorandum Anni-
balem, 26, 9.
- Pontes multis locis faciendos locant
censores, 41, 32.
- Pontiæ, colonia, 9, 28.
- Pontiani a Romanis laudati, 27, 10.
- Ponticum mare, 40, 21.
- Pontifex a Numa Pompilio lectus, 1, 20.
- Pontificis maximi appellatio primum
a Livio usurpata, 3, 54. ejus jura et
munia, 1, 20. *vid. et* 4, 44. 22, 10.
31, 9.
- Pontifex maximus comitia habet in
Aventino, tribunorum plebis crean-
dorum causa, 3, 54.
- a sacris recedere vetat flaminem,
37, 51.
- ne a sacris absit ipse, concedit
collegæ provinciam Africam extra
sortem, 28, 38. *et* 44.
- intra annos centum ac viginti nemo,
qui non sedisset sella curuli, 25, 5.
- eligebatur a populo, 25, 5.
- Pontifex publicus populi Romani præit
verba, quibus se P. Decius devoteat,
8, 9. *vid. et* 10, 28.
- Pontifices quatuor de plebe adlecti,
10, 6. *et* 9.
- habent jus togæ prætextæ, 33, 42.
- Pontificum collegium de religione
consultitur, et decernit, 22, 9. 30, 2.
31, 9. 32, 1. 39, 5.
- Pontificum commentarii, 4, 3. 6, 1. a
Pontificibus suppressa, quæ ad reli-
gionem pertinebant, 6, 1. *et* ad ci-
vile jus, 9, 46.
- a Pontificibus et auguribus tributum,
quod per bellum non contulerant,
exigitur, 33, 42.
- Pontifices minores, 23, 57.
- Pontificum jus, 40, 29.
- Ti. Pontificius, tribunus plebi, auctor
legis agrariæ, 2, 44.
- Pontius Cominius, incubans cortici,
secundo Tiberi ad urbem deferitur,
et in Capitolium, obsessum a Gallis,
evadit, 5, 46.
- C. Pontius, Herennii filius, imperator
Samnitium, 9, 1. ejus ad Samnites
oratio, *ibid.* fraude capit ad Furculas
Caudinas Romanorum exercitum, 2.
et seq. ejus ad legatos Romanorum
responsio, 4. *et* ad fecialem Roma-
num oratio, 11. in quibusdam anna-
libus captus a Romanis *et* sub jugum
missus esse memoratur, 15.
- C. Popillius, eques, cui Sabello nomen,
ejusque fortitudo insignis, 41, 8.
- C. Popillius Lænas creatur prætor,
41, 22. consul, 42, 9. ejus conten-
tiones cum senatu pro fratre, 10. *et*
21. nihil memorabile gerit, 26. male
- excipitur Romæ, 28. legatus mittitur
in Græciam, 43, 19. *et* 34. ad Antio-
chum *et* Ptolemæum, 44, 19. Delum
venit, 29. ejus in Rhodios asperitas,
45, 10. occurrit Antiocho, Alexan-
driam eunti, 12. circumscribit Anti-
ochum virga, *ibid.* redit Romam, 13.
- M. Popillius, legatus ad Ætolos mis-
sus, 41, 30.
- M. Popillius, Lænas consul creatur,
7, 12. Tiburtes ad mœnia Romæ
vincit, *ibid.* damnat Licinium Stolo-
nem decem millibus æris, 16. secun-
dum consul, 17. tertium consul, 23.
Gallos vincit, sed difficulter, *ibid.*
vulneratur, 24. triumphat, 25. quar-
tum consul, 26.
- M. Popillius, consul, 9, 21.
- M. Popillius Lænas, triumvir coloniæ
deducendæ, 40, 43. prætor, 41, 18. ei
obveniunt Ligures, 19. consul, 33.
vincit Ligures, 42, 7. vendit Ligures,
quos senatus jubet redimi, 8. contu-
macia ejus, 9. non audet ad causam
dicendam reverti Romam, 22. judi-
cium ejus fallaci arte eluditur, *ibid.*
tribunus militum sequitur Philip-
pum consulem in Macedoniam, 44, 1.
- P. Popillius, legatus ad regem Sypha-
cem, 27, 4.
- P. Popillius Lænas, triumvir coloniæ
deducendæ, 40, 43.
- T. Popillius, 26, 6.
- Poplicola, *vid.* Gellius, Valerius.
- Populoni, urbs, 30, 39.
- Populonienses pollicentur Scipioni fer-
rum, 28, 45.
- Populus regem jubet, Patres aucto-
res fiunt, 1, 17. 22. *et* 32. *vid. et*
35. *et* 46.
- Populus creat consules, 1, 60.
- decemviros legibus scribendis, 3,
33. *et* 35.
- tribunos militum consulari pot-
estate, 4, 6.
- censores, 4, 8.
- quæstores, 4, 44.
- prætorem *et* ædiles curules, 6, 42.
7, 1.
- tribunos militum ad legiones, 7, 5.
9, 30.
- duumviros navales, 9, 30.
- predictatorem, 22, 8. *et* 31.
- proconsulem, qui cum imperio in
Hispaniam mittitur, 26, 18.
- de bello indicendo consulitur, 4,
58. 31, 5. 6. *et* 8. 36, 1.
- de pace facienda, 21, 18. *et* 19.
37, 55.
- Populi jussa, sine auctoritate Patrum,
triumphatum, 3, 63. 7, 17. *vid. et*
10, 37.

- a Populo jussæ leges decem tabularum, 3, 34. et aliæ leges, 3, 55. 4, 24.
- Populus quod postremum jussit, id jus ratumque est, 7, 17. 9, 33.
- judicat de perduellione, 1, 26. 2, 41. comitiis centuriatis, 43, 18. *vid. et* 26, 3.
- Populo fasces summittit consul, 2, 7.
- ad Populum adversus magistratus provocatio, 2, 8. *vid. Provocatio.*
- Populi Romani modestia, 4, 6. *v'd. Romani.*
- Porcia basilica, a M. Porcio Catone acta, 39, 44.
- Porcia lex, 10, 9.
- L. Porcius Licinus, legatus, in oppugnatione Capnæ pro vallo acriter pugnat, 26, 6. ædilis plebis, 27, 6. prætor, 35. sortitur Galliam, 36. literæ ejus augent tumultum, 39. in prælio adversus Asdrubalem mediam aciem tuetur, 48.
- L. Porcius Licinus creatur prætor, 34, 54. sortitur Sardiniam, 55. creatur consul, 39, 32.
- L. Porcius L. F. Licinus, duumvir, dedicat ædem Veneris Erycinæ ad portam Collinam, 40, 34.
- L. Porcius Licinus præficit deductioni navium Brundisium, 42, 27.
- M. Porcius Cato, quæstor P. Scipionis, 29, 25.
- ædilis plebis, 32, 7. creatur prætor, *ibid.* obtinet Sardiniam, 8. *et* 27. est asperior in coercendo fœnore, *ibid.* creatur consul, 33, 42. sortitur Hispaniam provinciam, 43.
- ejus contra luxum muliebrem pro lege Oppia oratio, 34, 2. proficiscitur in Hispaniam, 8. ejus de bello dictum, 9. urit hostium agros, *ib'd.* ad ejus genua provolvuntur legati Bilistagis, Ilergetum reguli, auxilium ab eo petentes, 11. ejus consilia, 12. strategema, 13. oratio ad milites, *ibid.* Hispanos ad pugnam elicit, 14. quos fugat, et castra eorum oppugnat et capit, *ibid. et* 15. ei se dedunt Hispani, 16. exarmat omnes cis Iberum Hispanos, et urbium muros una die diruit, 17. Segesticam, opulentam civitatem, capit, *ibid.* ejus vigilantia et parsimonia, 18. proficiscitur in Turdetaniam, 19. sollicitat Celtiberos, frustra, *ibid.* regreditur cum septem cohortibus ad Iberum, *ibid.* ad eum deficiunt Sedetani, Ausetani, et Suesetani, 20. oppugnat Lacetanorum oppidum, quod capit, *ibid.* triumphat, 46.
- adiculam Victoriæ Virginis dedicat, 35, 9.

- legatus consularis, 36, 17. ad Thermopylas jugum inessum ab Ætolis occupat, 18. nuncius victoriæ Romam mittitur, 21.
- M. Porcius Cato, est Scipionis Africani inimicus, 38, 54. de pecunia regis Antiochi orationem habet, *ib'd.* censuram petit, 39, 40. M. Porcii Catonis laus, *ibid.* creatur censor, 41. ejus censuræ acta, 42, 43. *et* 44. patronus nominatur ab Hispanis, 48, 2. plurimum adjuvat causam Rhodiorum, 45, 25.
- P. Porcius Læca, tribunus plebis, 32, 7. triumvir epulo, 33, 42. prætor, *ibid.* sortitur Pisas, 43.
- Porcus in fœderibus sancientiis saxo silice percussus, 1, 24. *v'd. et* 9, 5.
- Porcus biceps natus, *vid. Prodigia.*
- Poris, Æneatum princeps, 40, 4. ejus triste fatum, *ibid.*
- Lar, sive Lartēs, Porsena, rex Clusinarum, 2, 9. ad eum perfugiunt Tarquinii, *ibid.* bellum infert populo Romano, *ibid.* obsidet urbem Romanam, 11. Porsenam cogitat occidere C. Mucius, et scribam pro rege obtruncat, 12. mittit legatos Romanos, qui de pace agant, 13. obsides accipit a Romanis, *ibid.* Porsena filium Aruntem Ariciam oppugnatum mittit, 14. mittit legatos Romanos de reducendo in regnum Tarquinio, 15. fit amicus populi Romani, *ibid.* reddit obsides, *ibid.* agrum Veientem restituit, *ibid.*
- Porsenæ regis bona vendendi mos unde ductus, 2, 14.
- Porta Capena, 1, 26. 3, 22. 10, 23. 25, 40. 26, 10. 33, 36. extra portam Capenam convenire jubentur armati juniores, 7, 23. consules edicunt, quoties in senatum vocassent, uti senatores ad portam Capenam convenirent, 23, 32. ad portam Capenam ædem Virtutis dedicat M. Marcellus, 29, 11.
- Carmentalis, 2, 49. 24, 47. 25, 7. 27, 37.
- Cælimontana, 35, 9.
- Collina, 2, 11. *et* 51. 3, 51. 4, 22. 6, 28. 7, 11. 26, 10. 30, 38. 41, 13. ad portam Collinam Vestales, quæ stupri compertæ fuerant, defossæ, 8, 15. 22, 57.
- Esquilina, 2, 11. 3, 66. *et* 68. 6, 22. 26, 10. 33, 26. 41, 13.
- Flumentana, 35, 9. *et* 21.
- Fontinalis, 35, 10.
- Nævica, 2, 11.
- Nomentana, 6, 20.
- Trigemina, 4, 16. 35, 10. *et* 41. 40, 51. 41, 32.

- Porta Jovis, Capuæ, 26, 14.
 Portæ quatuor castrorum, 40, 27.
 nempe, extraordinaria porta, eadem-
 que prætoria, *i id.*
 — decumana, ead. m. quæstoria, 3, 5.
 10, 32. 34, 47. 40, 27.
 — principalis dextra, principalis si-
 nistra, 40, 27.
 Porticus, circa forum a Tarquinio,
 Prisco rege factæ, 1, 35.
 Porticus duæ ex pecuariorum damna-
 torum pecunia factæ, 35, 10. alia
 porticus extra portam Trigeminam
 inter lignarios facta, 35, 41. *vid. et*
 40, 51.
 Porticus post navalia, *ibid.*
 Porticus ad fanum Herculis, *ibid.*
 Porticus ab æde Saturni in Capitolium
 ad senaculum, 41, 32.
 Porticus Æmilia resecta, 41, 32.
 Porticus in Aventinum silice strata,
ibid.
 Porticus Megalopoli, quam Lacedæ-
 monii diruerant, resecta, 38, 34.
 Portorii plebs liberata Romæ, 2, 9.
 Portoria instituta, 40, 51.
 Portorio venalium Capuæ Puteolisque,
 et portorium Castrorum fruendum
 locant censores, 32, 7.
 Portus Acarnanum, 28, 7.
 — Achæorum, 37, 9.
 — Actium, 44, 1.
 — Aulis, 45, 27.
 — Carthaginis novæ, 26, 42.
 — Carteiæ, 28, 30.
 — Chiorum, 36, 43.
 — Corycus, *ibid.*
 — Cosanus, 30, 39.
 — Cyssus, 36, 43.
 — Demetrium, 45, 6.
 — Gaureleos, 31, 45.
 — Geræstus, *ibid.*
 — Geræsticus, 37, 27.
 — Lauretanus, 30, 39.
 — Lechæum, 32, 23.
 — Loryma, 37, 17. 45, 10.
 — Lunæ, 34, 8. 39, 21.
 — Megiste, 37, 22.
 — Phanæ, 36, 43.
 — Phœnicus, 36, 45. 37, 16.
 — Pygela, 37, 11.
 — Pyrenæi, 34, 8.
 — Ruscino, 30, 10.
 — Trogiliorum, 25, 23.
 Posideum, promontorium Pallenes,
 44, 11.
 Postumia, virgo Vestalis, ob cultum
 amœniorem suspecta, de incestu
 causam dicit, 4, 44.
 Postumiana imperia, 4, 29.
 A. Postumius, dictator, contra Latinos
 missus, prospere ad lacum Regil-
 lum pugnat, 2, 19. *et* 20. ædem Cas-
 tori vovet, *ibid.* triumphat, *ibid.*
 consul creatur, 21.
 A. Postumius tribunus militum, 40, 41.
 A. Postumius Albus, consul, 3, 4. le-
 gatus ad Æquos, a Græcho Clælio,
 eorum duce, injuriosius tractatur,
 25.
 A. Postumius Albinus, consul, 23, 13.
 A. Postumius Albinus, ædilis curulis,
 ludos facit, 39, 7. creatur prætor,
 23. consul, 40, 35. ejus res gestæ in
 Liguribus, 41. censor creatur, 41,
 32. lustrum condit, 42, 10. in locum
 L. Cornelli Lentuli sufficitur decem-
 vir sacrorum, *ibid.* legatus in Cre-
 tam, 35. in Macedoniam, 45, 17.
 A. Postumius Albinus mittitur a
 Paulo, ad Persea, 45, 4. in exercitu
 Æmilii Pauli custodit regem Per-
 sen, 28.
 A. Postumius Regillensis, tribunus
 militum consulari potestate, oppri-
 mit graves præda Tarquinienses, 5,
 16. iterum tribunus militum, 6, 22.
 A. Postumius Tubertus, magister equi-
 tum dictus, 4, 23. dictator, 26. in-
 signi pugna Æquos Volcosque vin-
 cit, 26—29. quidam ab eo filium
 victorem securi percussus esse tra-
 didere, 29.
 C. Postumius, tribunus militum, 45, 6.
 L. Postumius Albinus, tribunus mili-
 tum consulari potestate, 6, 1.
 L. Postumius Albinus, prætor, 22, 35.
 tertium consul absens creatur, 23, 24.
 una cum exercitu cæditur a Gallis,
ibid.
 L. Postumius Albinus creatur prætor,
 40, 35. sortitur Hispaniam ulterio-
 rem, *ibid.* ei prorogatur imperium,
 44. ejus res gestæ, 47. *et* 50. Vac-
 cæos et Lusitanos subigit, 41, 3.
 triumphat de Lusitanis, 11. creatur
 consul, 33. Prænestinus curifensus,
 42, 1. ante eum nemo unquam sociis
 in ulla re oneri aut sumtui fuit, *ibid.*
 legatus ad Carthaginenses et Masi-
 nissam, 35. petit censuram, 43, 16.
 legatus consularis sub Æmilio Paul-
 lo, 44, 41. mittitur ad diripiendam
 urbem Æniorum, 45, 27.
 L. Postumius Albinus inauguratur fla-
 men Martialis, 45, 15.
 L. Postumius Megellus, consul, 9, 44.
 vincit Samnites, et de iis triumphat,
ibid. proprætor, 10, 26. secundum
 consul, 32. ædem Victoriæ, quam
 ædilis curulis ex mulctaticia pecunia
 faciendam curaverat, dedicat, 33.
 Samnitium aliquot urbes capit, 34.
 in Etruriam traducit exercitum, *et*

- ibi rem gerit, 37. triumphat, senatu adversante, et sine plebis jussu, *ibid.* accusatur a M. Cantio tribuno plebis, 46.
- L. Postumius Regillensis, tribunus militum consulari potestate, 6, 22.
- L. Postumius Tempsanus creatur prætor, 39, 23. pastores, in Apulia vias pascuæ infesta habentes, condemnat, 29. et reliquias Bacchanalium quæstionis exsequitur, 41.
- L. Postumius Tympanus, quæstor, occiditur a Boiis, 34, 47.
- M. Postumius Pyrgensis, publicanus, 25, 3. ejus avaritia et fraus, *ibid.* accusatur apud populum, *ibid.* creat tumultum, *ibid.* rei capitalis dies ei dicitur, 4. abijt in exsilium, *ibid.*
- M. Postumius, tribunus militum consulari potestate, 4, 31. decem millibus æris gravis damnatur, 41.
- M. Postumius Albinus, tribunus militum consulari potestate. (*sive potius censor*) 5, 1.
- M. Postumius Regillensis, tribunus militum consulari potestate, 4, 49. homo pravæ mentis, *ibid.* in eum invehitur Sextius, tribunus plebis, *ibid.* ab exercitu suo lapidibus obruitur, 50.
- P. Postumius consul creatur, 2, 16. triumphat de Sabinis, *ibid.*
- P. Postumius, legatus, 42, 45.
- Sp. Postumius, consul, 3, 2. legatus mittitur Athenas legum caussa, 31. decemvir creatur, 33. legatus, præest mediæ aciei, 70.
- Sp. Postumius Albus, tribunus militum consulari potestate, 4, 25. legatus, 27.
- Sp. Postumius, tribunus militum consulari potestate, 5, 26. ab Æquis primo pulsus, mox eosdem vincit, 28.
- Sp. Postumius consul creatur, 8, 16. censor, 17. magister equitum, 23. iterum creatur consul, 9, 1. sub jugum mittitur, 6. ejus oratio et magnanima sententia, 8. per faciales Samnitibus deditus, non accipitur, 10.
- Sp. Postumius Albinus creatur prætor, 37, 47. sortitur jurisdictionem urbanam, et inter peregrinos, 50. consul, 39, 6. ei Æbutius aperit flagitia, quæ in Bacchanalibus patrarentur, 11. rem ad senatum defert, 14. ejus oratio super ea re ad populum, 15. et 16. augur moritur, 40, 42.
- Sp. Postumius Albinus creatur prætor, et sortitur Siciliam, 39, 45. consul, 41, 26.
- Sp. Postumius Regillensis censor creatur, 6, 27.
- Potentia, in Piceno agro, colonia, 39, 44.
- Pothinus, auctor Pompeii irucidandi, Epit. 110.
- Potidania, urbs Ætolorum, 28, 8.
- Potitii, ab Evandro edocti, ministri sacrorum Herculis per multas ætates fuere, 1, 7. servos publicos sollemniam horum sacrorum, auctore Ap. Claudio censore, edocent, 9, 29. duodecim eorum familiæ intra annum extinctæ, *ibid.*
- Potitus, *vid.* Valerius.
- Præco ad tribunum Celerum Brutum populum advocat, 1, 59. Præco Patres in curiam ad decemviros vocat, 3, 38. in concilio Achæorum, per Præconem, suadendi, si quis vellet, potestas fit a magistratibus, 32, 20. in Isthmiorum ludicro Præco Græciæ libertatem promulgat, 33, 32.
- Præcones per vicos dimissi ad concionem advocandam, 4, 32.
- Præda in campo Martio exposita, ut sua quisque cognita abduceret, 3, 10. — de Æquis capta, propter ærii inopiam venditur, 3, 31. — ad quæstores redacta, 5, 26. 26, 47. — militi concessa, 6, 13. 7, 16. 24. 27. et 37. 8, 36. 9, 23. et 31. 10, 45. 23. 15. et 37. 24, 16. et 40. 27, 1. 30, 7. 31, 27. 41, 15. 45, 34. militi data, excepto auro et argento, 9, 37. exceptis liberis corporibus, 10, 31. ad Prædam Veientanam populus ex urbe in castra missus, 5, 20. — iniquissima sorte fit eorum, qui pugna non interfuerunt, 38, 23. — Macedonica Romam devecta, 45, 33.
- Prædæ Veientanæ decima Apollini data, 5, 23. quomodo soluta, 25. — aviditate amissa occasio rei bene gerendæ, 21, 48.
- Prædam vendere cogitur miles, 10, 17. et 20. vendit quæstor, et pecuniam dividit inter milites, 35, 1.
- Præda partienda, et stipendio cum fide exsolvendo, milites sibi maxime conciliat Annibal, 21, 5.
- ex Præda militibus data præmia, 10, 30. et *passim in triumphis.*
- Prædiorum rusticorum locationes apud Macedonas sublata, 45, 18.
- Prædiis prædibusque populo cavendum, si ex ærario pecunia mutua detur, 22, 60.
- Prædones terrestres et maritimi, 7, 25.
- Præfectus annonæ L. Minucius, 4, 12.

- Præfecti Capuam primum creati, 9, 20. *vid. et* 26, 16.
- Præfecti sociorum in exercitu, 8, 36. 23, 7. 34, 47.
- Prælia Gallorum prima plus, quam virorum, postrema minus, quam feminarum, sunt. *vid. Galli.*
- Prælium. In ipso discrimine Prælii templa Diis vouendi mos, 10, 42. *vid. c. Pugna.*
- Præmia militum. *vid. Miles.*
- Præneste, 6, 29. 7, 12. 28, 9. 43, 2. Præneste, descendit ab Latinis ad Romanos, 2, 19. recipitur per deditiōnem a T. Quintio, 6, 29.
- Prænestini deficiunt, 6, 21. iis bellum indictum, 22. et inlatum, 27. vastant agrum Romanum, sed vincuntur, 28. *et* 29. Prænestinorum octo oppida capta, *ibid.* Præneste devectum Jovis Imperatoris signum in Capitolium latum, *ibid.* Prænestini rebelant, 30. tuentur Pedanos, 8, 12. mulctantur agro, 14. Prænestini quingenti cum Perusina cohorte post Cannensem pugnam defendunt Cassilinum adversus Annibalem, 23, 17 — 19. pacti pretium, quo redimerentur, se tradunt, 19. iis senatus Romanus duplex stipendium et quinquennii militiæ vacationem decernit, 23, 20.
- Prænестinis infensus L. Postumius Albinus, consul, 42, 1.
- Prænестini montes, 3, 8.
- Prærogativa centuria, 5, 18. *vid. et* 10, 22. 24, 7. *et* 9. 26, 22.
- Præsidio decedere, apud Romanos capitale, 24, 37.
- Præsultator ingratus Jovi, 2, 36.
- Prætecta toga, 1, 8. *vid. Toga.*
- Prætextati consules, prætor, ædiles curules, 7, 1.
- Prætextati, id est, qui nondum togam virilem sumpsissent, assumti ad militiam, 22, 57.
- Prætor olim idem, qui consul, 3, 55. prætor maximus, 7, 3.
- Prætor, qui jus in urbe diceret, ex Patribus, creatus, 6, 42. 7, 1. — collega consulis atque iisdem auspiciis creatus, 3, 55. 7, 1. 8, 32. — plebeius primus, 8, 15. — sex, 32, 27. — rursus quatuor, sed semel, 40, 44.
- Prætor urbanus senatum vocat, 22, 55. a senatu jubetur senatores ex tota Italia Romam edicto vocare, 43, 13. — fert legem ad populum, 27, 23. — facit ludos Apollinares, 23, 32. 27, 23.
- Prætorum, quorum jurisdictio est, tribunalia, 23, 32. 27, 50.
- Prætores, etiam quibus jurisdictio evenerat, jussi rem militarem administrare, 23, 32.
- Prætor Arpinus, 24, 47.
- Prætores Argis, primo comitiorum die, Jupiter, Apollo, et Hercules, ominis causa, pronunciari soliti, 32, 25.
- Prætorium, 7, 12. 28, 25.
- Prætoria consulum, 9, 2. 10, 33.
- Prætoria tria circa Capuam erecta, 25, 22.
- Prætoria comitia, *vid. Comititia.*
- Prætoria navis D. Quintii, capta a Tarentinis, 26, 39.
- Prætutianus ager, 22, 9. 27, 43.
- Prasiæ, continentis Atticæ locus, 31, 45.
- Prata Flaminia, 3, 54. *et* 63. — Quintia, 3, 26. — Vacca, 8, 19.
- Praxo mulier princeps auctoritate et opibus Delphorum, 42, 15. *et* 17.
- Priaticus campus, 38, 41.
- Priene, 38, 13.
- Primigenia Fortuna, 29, 36. 34, 53. *vid. et* Fortuna.
- Primpili centurio, 2, 27. 7, 41. 25, 19.
- Princeps senatus antiquitus is legebatur, qui primus censor ex iis, qui viverent, esset, 27, 11. is mos immutatus, *ibid.*
- Princeps primus centurio, 25, 14.
- Princeps tertiæ legionis, *ibid.*
- Principis primi signum, 26, 6.
- primus Princeps prioris centuriæ, 42, 34.
- Principes, milites, 7, 23. 8, 8.
- Principum Romanorum virtus, 26, 22.
- Principia, locus in castris, 7, 12. 28, 25.
- Prisci Latini, 1, 3. *vid. Latini.*
- Priscus, *vid. Numicius, Tarquinius.*
- Pristis, navis genus, 35, 26. 44, 28.
- Privernates vastant agrum Romanum, 7, 15. in eorum agrum exercitum inducit C. Marcius, consul, eosque vincit, 17. capta eorum urbs, *ibid.* de iis triumphus actus, *ibid.* depopulantur colonias Romanas, Norbam et Setiam, 42. nuncii eorum defectionis veniunt Romam, 8, 1. vincuntur, *ibid.* oppidum eorum captum. et agri partes duæ ademptæ *ibid.* bellum adversus Romanos instaurant, 19. vincuntur, *ibid.* eorumque senatores trans Tiberim habitare jussi, 20. eorum legati ferox responsum. 21. iis datur civitas, *ibid.*
- Privernum obsidetur, et capitur, 8, 20.
- Proca, rex Albæ, procreat Numitorem et Amulium, 1, 3.

- Proconsulis prima apud Livium mentio, 3, 4.
- Pro consule rem gerere jubetur, postquam consulatu abiisset, Q. Publius Philo, 8, 23. primus, 26. itidemque Q. Fabius, P. Decius, 10, 16.
- Proconsulibus, si ingrederentur urbem, minuebatur imperium, 26, 9.
- Pro consule mittitur in Hispaniam P. Scipio privatus, 26, 13. *vid. et* 28, 38.
- Proculus, v. Geganus, Julius, Virginius.
- Prodicator Q. Fabius Maximus creatur, 22, 8. *vid. et* 31.
- Prodigia. *Ædes Vulcani de cœlo tacta*, 24, 10. Jovis Ariciæ, 24, 44. *v. d. et* 27, 37. 32, 1. *et* 9. 36, 37. 40, 45. duæ ædes in Capitolio, 25, 7. Fortunæ et Martis, 27, 23. Junonis Reginae, 37. Martis Matutæ, 28, 11. Cereris, Salutis, et Quirini, *ibid.* Apollinis et Sanci, 32, 1. Vulcani Summanique, 29. Opis in Capitolio 39, 22. Apollinis Caietæ, 40, 2. Veneris sine ullo vestigio cremata, 41, 2. Deorum Penatium in Velia, 45, 16. Spei in foro olitorio, 21, 62.
- Agnus cum ubere lactenti natus, 27, 4. mas idemque femina natus, 28, 11. cum suillo capite, 31, 12. biceps cum quinque pedibus, 32, 29.
- Anguis ex columna lignea elapsus, 1, 56. jubatus, aureis maculis sparsus, apparet, 41, 26. 43, 15. Angues duo, perpetrato sacrificio, ex occulto ad exta allapsi, jecur edunt, conpectique repente ex oculis abeunt, 25, 16. in mari Tarracinæ miræ magnitudinis lascivientium piscium, modo exsultant, 27, 4. duo prolapsi foribus in ædem Jovis, 28, 11.
- Apollo Cumis in arce triduum ac tres noctes lacrimavit, 43, 15.
- Apum examen Romæ in foro visum, 24, 10. Casini in foro consedit, 27, 23. et in arbore imminente prætorio, 21, 46.
- Aqua Albana fluxit cruenta, 27, 11. et Aquæ Cæretes sanguine mixtæ, 22, 1. Aquæ multo cruore e fonte calidæ manarunt, 22, 36.
- Ara in cœlo, speciesque hominum circa eam cum candida veste visæ, 24, 10.
- Ara Neptuni in circo Flaminio multo sudore manavit, 28, 11.
- Arbor de cœlo tacta, 27, 11.
- Arcus tenui linea solem amplexus, 30, 2. *vid. et* 41, 26.
- Asinus triceps natus Calatiæ, 42, 20.
- Atrium publicum in Capitolio de cœlo tactum, 24, 10.
- Prodigia. Aves ad compitum Anagninum in loco Dianæ nidos in arboribus relinquunt, 27, 4.
- Bos femina locuta, 3, 10. *vid. et* 24, 10. 27, 11. 28, 11. 35, 21. 41, 17. *et* 26. 43, 15.
- Bos peperit equuleum, 23, 31.
- Bos in foro Boario in tertiam contignationem sua sponte escendit, atque territus habitatorum tumultu sese dejecti, 21, 62.
- Boves domiti duo in Carinis per scalas perveniunt ad tegulas ædificii, 36, 37.
- Cære sortes extenuatæ, 21, 62.
- Capillus enatus in æde Herculis, 32, 1.
- Capra sex hædos uno fœtu edidit, 35, 21.
- Capræ lanatæ factæ, 22, 1.
- Caput humanum integra facie apertentibus fundamenta templi apparuit, 1, 55.
- Carne pluit, 3, 10.
- Classis magnæ species in cœlo visæ, 42, 2.
- Cœlum visum ardere, 3, 5. *et* 10. 31. 12. 32, 9. 43, 15. findi velut magno hiatu visum, quaque patuit, ingens lumen effulsit, 22, 1.
- Columna rostrata in Capitolio tota ad imum fulmine discussa, 42, 20.
- Corvus ante Papirium, consulem, occidit, 10, 40. in ædem Junonis devolvit, et in ipso pulvinario consedit, 21, 62.
- Corvi nidum faciunt in aede Sospitiæ Junonis, 24, 10. aurum in Capitolio non tantum lacerasse rostris crediti, sed etiam edisse, 30, 2.
- Creta pluit, 24, 10.
- Culmen adis Jovis fulmine ictum, ac prope omni tecto nudatum, 27, 4.
- Equuleus cum quinque pedibus natus, 30, 2. 31, 12.
- Fastigia templorum a culminibus abrepta, 40, 2.
- Fax ob ortu Solis ad occidentem porrigi visa, 29, 14. *vid. et* 30, 2. 41, 20. *et* 26. 43, 15. 45, 16.
- Flumen Amiterni cruentum fluxit, 24, 44.
- Fons in vico Istrico sub terra tanta vi aquarum fluxit, ut serias doliaque velut impetu torrentis tulerit, 24, 10.
- Fons Herculis cruentis sparsus manavit maculis, 22, 1.
- Forum Ariciæ de cœlo tactum, 30, 38. in foro Capuæ multa ædificia de cœlo tacta, 41, 13.

- Prodigia. Gallina in marem, Gallus in feminam sese vertit, 22, 1.
- Hasta Martis sua sponte promota, 24, 10. *vid. et* 21, 62, 40, 19.
- Hastarum spicula arserunt, 33, 26, 43, 15.
- Homines aliquot de cœlo tacti, exanimatique, 22, 36.
- Ignis in æde Vestæ extinctus, 28, 11, 41, 2.
- Ignes sparsi in cœlo, 30, 2. cœlestes, multifariam orti, adurunt complurium vestimenta, 39, 22.
- Imber lapideus, 30, 38, 43, 15.
- Infans in utero matris clamat, Io triumphe, 24, 10.
- Infans ambiguo inter marem et feminam sexu natus, 27, 11. *et* 37, 31, 12.
- Infans ingenuus semestris in foro Olitorio triumphum clamat, 21, 62.
- Julius Sequestri fulmine ipse et equus exanimati sunt, 33, 26.
- Lac fluxit, 34, 45.
- Lacte pluit, 27, 11.
- Lacus Albanus, sine ullis cœlestibus aquis caussare quæ alia, in altitudinem insolitam crevit, 5, 15.
- Lacus sanguine manavit, 27, 23.
- Lana pulla e terra enata, 42, 2.
- Lapis in agro Crustumino in lacum Martis de cœlo decidit, 41, 13.
- Lapidibus pluit, 1, 31, 7, 28, 21, 62. Lapidibus frequentes grandinis instar decidunt, 22, 36, 23, 31, 25, 7, 26, 23, 27, 37, 29, 10. *et* 14, 30, 38, 34, 45, 35, 9, 36, 37, 38, 36, 39, 22, 42, 2, 44, 18.
- Laureæ in puppi navis longæ enata, 32, 1.
- Legionibus armatæ in Janiculo visæ, 24, 10.
- Locustarum vis ingens, ita ut, unde advenissent, parum constaret, omnem agrum circa Capuam complevit, 30, 2. *vid. et* 42, 2. *et* 10.
- Lucius Maricæ de cœlo tactus, 27, 87.
- Lunæ duæ interdiu ortæ, 22, 1.
- Lupus fugit ad Romanos, in acie stantes, 10, 27. Capuæ portam nocte ingressus, laniat vigilem, 27, 37. Esquilina porta ingressus frequentissima parte urbis, per portam Capenam prope intactus evasit, 33, 26. *vid. et* 21, 46, 41, 13. vigili gladium e vagina aufert, 21, 62.
- Lupi visi in Capitolio, 3, 29. Formis duo lupi, oppidum ingressi obvios laniarunt, 32, 29.
- Lux orta nocte, 28, 11, 29, 14, 32, 29.
- Mare arsit, 23, 31.
- Milites fulmine icti, 10, 31, 22, 1.
- Prodig'ia. Militibus aliquot spicula arserunt, 22, 1.
- Mula peperit, 37, 3.
- Mulus tripes natus, 40, 2. *et* 45.
- Mures in æde Jovis roserunt aurum, 27, 23. *vid. et* 30, 2.
- Murus ac portæ de cœlo tactæ, 24, 44, 26, 23, 27, 11. *et* 23, 29, 14, 30, 38, 35, 21, 37, 3, 45, 16.
- Murus turresque fulminibus decussæ, 25, 7, 32, 9. *et* 29.
- Naves duæ, fulminæ ictæ, conflagraverunt, 36, 37, 41, 13.
- Navium longarum species in flumine Tarracina, quæ nullæ erant, visæ, 24, 44.
- Navium species de cœlo affulsit, 21, 62.
- Nox interdiu visa intendi, 7, 28.
- Nux de cœlo tacta, 24, 10.
- Palma viridis arsit, *ibid.* in æde Primigeniæ Fortunæ in area enata, 43, 15.
- Parmæ in cœlo visæ, 22, 1.
- Pestilentia tanta, ut Libitina non sufficeret, 40, 19.
- Pisces emergerunt, qua induceretur aratrum, sub existentibus glebis, 42, 2.
- Porcus cum ore humano genitus, 27, 4.
- Porcus biceps natus, 28, 11. cum humano capite, 32, 9.
- Porta de cœlo tacta, 29, 14, 32, 1, 35, 9, 45, 16.
- Puer cum elephantis capite natus, 27, 11. non manus, non pedes habens, 34, 45. unimanus, 35, 21. trunci corporis, 41, 13. biceps et puella cum dentibus, 41, 26.
- Pueri ingenui sine oculis et naso nati, 34, 45.
- Pulli gallinacei cum ternis pedibus, 32, 1.
- Sanguinis rivi per diem totum fluxere in foro Sudertano, 26, 23. in porta A inturnis, 27, 37. Sanguinis guttæ in Foro in Comitio et Capitolio visæ, 34, 45. Sanguis e foco manat, 45, 16.
- Sanguine pluit Calibus, et Romæ in foro Boario, 24, 10. per biduum in area Vulcani, 39, 46. et in area Concordiæ, 39, 56. *vid. et* 40, 19, 43, 15.
- Saxum ingens Reate volitare visum, 25, 7.
- Scipio circumeunti vigilas equiti in manu arsit, 22, 1.
- Scuta sanguinem sudarunt, *ibid.*
- Semimas, 39, 22.
- Signum Jovis in monte Albano de cœlo tactum, 27, 11.
- Signa in Sabinis multo cruore manarunt, 22, 36. Lanuvii ad Junonis

- Sospitæ cruore manarunt, 23, 31. in agro Capenate, ad lucum Feroniæ, quatuor signa sanguine multo diem ac noctem sudarunt, 27, 4. Signa in Capitolio constrata, 40, 45.
- Prodigia. Simulacr. in Junonis Sospitæ Lanuvii lacrimavit, 40, 19.
- Sol rubere visus solito magis, similisque sanguineo, 25, 7. per totum diem Priverni sereno ruber fuit, 31, 12.
- Solis orbis minui visus Cumis, 30, 38. *v. d. etiam* 22, 1.
- Soles duo visi, 28, 11. 29, 14.
- Soles tres simul effulserunt, 41, 26.
- Sortes sua sponte extenuatæ, unaque excidit ita scripta: *Matro s telum concutit*, 22, 1.
- Species viri majoris, quam pro humano habitu, angustiorisque, visa in quiete utrique consuli, 8, 6. Species hominum circa aram in cœlo, cum candida veste, 24, 10.
- Spicæ metentibus cruentæ in corbem cecidere, 22, 1. metentibus cruentæ visæ, 28, 11.
- Stagnum Mantuæ, effusum Mincio anni, cruentum visum, 24, 10.
- Strepitus cum horrendo fragore Lanuvii in æde Junonis Sospitæ editus, 29, 14. 31, 12.
- Tabernæ Frusinone de cœlo tactæ, 30, 38. et Minturnis, 36, 37.
- Taurus cum quinque vaccis uno fulminis ictu exanimati, 42, 20.
- Tempestas atrox signa ænea in Capitolio dejecit, 40, 2. forem ex æde Lunæ, quæ in Aventino est, raptam tulit, et in posticis parietibus Cereris templi adfixit, *ib. d.* signa in Circo maximo cum columnis, quibus superstabant, evertit, *ibid. vid. et* 45.
- Templum Junonis Lacinia de cœlo tactum, 37, 3.
- Tenebræ luce abortæ, 38, 36.
- Terra ingenti motu concussa, 3, 10. multifariam pluit, 10, 31. *vid. et* 35, 21, 37, 3. 42, 20. 45, 16. Anagninæ ante portam icta, diem ac noctem sine ullo ignis alimento arsit, 27, 4. Arpini campestri agro in ingentem sinum consedit, 30, 2. ingentibus cavernis in Veliterno agro consedit, arboresque in profundum haustæ, 30, 38. *vid. et* 32, 9.
- Terræ motus prodigosus, 15, 10. Terræ motibus crebris tecta in agris ruunt, 4, 21.
- Tiberis inundatio, 20, 38. loca plana urbis inundavit, 35, 9.
- Vacca ænea Syracusis ab agresti tauro inita, ac semine adspersa, 41, 17.
- Prodigia. Vesparum ingens examen Capuæ in forum advolavit, et in Martis æde consedit, 35, 9.
- Via publica Lanuvii de cœlo tacta, 32, 9.
- Victoria in æde Concordiæ, quæ in culmine erat, fulmine icta, 26, 23.
- Vir factus ex muliere, 24, 10.
- Vitulus, jam ictus, e manibus sacrificantium sese proripuit, multosque circumstantes cruore respersit, 21, 63.
- Vorago in foro, 7, 6.
- Vox ingens audita ex Albani montis luo, 1, 31. celestis ex Albano monte missa, *ibid.* ex Arsia silva silentio noctis edita, et credita Silvani, 2, 7. divinitus emissa de adventu Gallorum, 5, 32. audita e templo Matutæ Deæ, 6, 33.
- Vulcani caput arsit, 34, 45.
- Vulturius Priverni frequenti foro in tabernam devolat, 27, 11. Cære volavit in ædem Jovis, 27, 23.
- Prodigium a Matronis procuratum, 27, 37.
- Prodigia quo ritu procurata, 24, 10. *et passim, ubi prodigiorum mentio.*
- vix expiata, 27, 23. 41, 19.
- ad Prodigia elicienda e mentibus divinis, ara Jovi Elicio a Numa dicata, 1, 20.
- Prodigiorum procuratio pertinet ad pontificem, 1, 20.
- religio retinet consulem, 23, 36.
- Prodigia (quod evenire solet motis semel in religionem animis) multa nunciata, et temere credita, 21, 62. *vid. et* 24, 10. ludibria oculorum auriumque credita pro veris, 24, 44. in Prodiis nunciandis prava religio etiam minimis inserit Deos, 27, 23.
- Prodigia nulla admodum nunciabantur in publicum Livii avo, 43, 15.
- Proditionis supra septuaginta Nolani damnati securi percutiuntur, 23, 17.
- Proditores libertatis dant pœnas, 2, 5.
- Prælia, *vid.* Prælia.
- Proërna, oppidum, 36, 14.
- Proletarii rogantur sacramento, 12, 22.
- Promontorium Anemurium, 33, 20.
- Apollinis, 30, 24.
- Brundisii, 10, 2.
- Calabria, 42, 48.
- Calycadnus, 38, 38.
- Canastrum, 44, 11.
- Chelidonium, 33, 41.
- Corycum, 37, 12. *et* 29.
- Junonis Acrææ, 32, 23.
- Lecton, 37, 37.
- Leucate, 26, 26.

Promontorium Lilybæum, 27, 5.

— Maleæ, 34, 32.

— Mercurii, 29, 27.

— Minervæ, 40, 18.

— Miseni, 24, 13.

— Myonnesus, 37, 27. *et* 29.

— Nephelis, 33, 20.

— Pachyni, 24, 35.

— Phanæ, 44, 28.

— Posideum, 44, 11.

— Pulchri, 29, 27.

— Pyrenes, 26, 19.

— Sarpedon, 38, 38.

— Sunium, Atticæ terræ, 32, 17.

— Toronæ, 31, 15.

— Zelasium, 31, 46.

Proscenium ad aedem Apollinis, 40, 51.

Proserpina, 24, 39.

Proserpinæ pecuniam referunt fluctus in vicinia fano litora, 29, 18. thesauri spoliuntur a Q. Pleminio, præfecto Locris, 29, 7. super ea re Locensium querelæ, 18. pecunia ex his thesauris nocte clam sublata, 31, 12. sacrilegium a Q. Minucio pervestigatum, pecunieque ex bonis noxiorum in thesauros reposita, 13.

Provincias sortiebantur inter se consules, 10, 24. *et tota passim historia.* prætores, 22, 35. *et alibi passim.*

Provincia extra ordinem datæ, 10, 24, 28, 38, 37, 1.

Provincias aut sortiri, aut comparare inter se consules jussi, 37, 1.

Provincia prorogata, 8, 23. *et* 26, 10, 16, 22, 34, 23, 31. *et sæpe alias.*

de Provincia decedere injussu senatus non licitum, 29, 19. *vid. tamen* 10, 18. *et* 27, 42.

Provocatio ad populum lege sancita, 2, 8, 3, 55, 10, 9.

Provocatio non est a dictatore, 2, 18. *et* 29. creantur decemviri sine provocatione, 3, 32.

lex, ne quis ullum magistratum sine Provocatione crearet: qui creasset, eum jus fasque esset occidi, 3, 55. *vid. tamen* 4, 13.

Provocationi cedit dictator, 8, 33.

Provocatio non est longius ab urbe mille passuum, 3, 20.

Proxenus ab Orthobula uxore veneno tollitur, 41, 30.

Prusias, Bithyniæ rex, in fines regni Attali transgreditur, 28, 7. a Philippo Macedoniæ rege adscribitur fœderi cum Romanis inito, 29, 12. socius et amicus Philippi, 32, 34. ad eum de Ciarorum libertate scribitur, 33, 30. eum ad bellum concitat Antiochus, 37, 25. revocatur a Romanis ad consilia pacis, *ibid.* adversus Eu-

menem bellum gerit, 39, 46. Annibalem recipit, 51. et Romanis prodit, *ib. d.* ejus legatio ad Romanos de pace cum Perseo concilianda, 44, 14. cum filio Nicomede Romam venit, 45, 44. ejus humilitas, *ibid.* a filio Nicomede occiditur, Epit. 50.

Prytanæum Cyzici, 41, 25.

Prytanis summus apud Rhodios magistratus, 42, 45.

Pseltriæ quando primum additæ epulis, 39, 6.

Pseudophilippus, *vid.* Epit. 49. 50. 53.

Pteleum, oppidum, 35, 43. diruitur a fundamentis, 42, 67.

Ptolemæo Philopatori, Ægypti regi, ad renovandam amicitiam dono missa toga et tunica purpurea cum sella eburnea, 27, 4. is mittit legatos ad dirimendum bellum inter Philippum et Ætolos, 30. *vid. et* 32, 33.

Ptolemæus Epiphanes, rex Ægypti, 31, 2. ad eum legati Romani missi, *ibid.* ejus ad Romanos legatio, 9. Antiochi filiam ducit, 35, 13. legatos Romam mittit, 36, 4. pollicetur, se cum copiis suis in Ætoliam venturum, *ib. d. vid. et* 37, 3.

Ptolemæus major, sive Philometor, et Ptolemæus minor, sive Evergetes aut Physcon, filii Ptolemæi Epiphanis, 44, 19. eorum discordiæ, *ibid.* et reconciliatio, 45, 11. Ægypti regnum, brevi iis adimendum ab Antiocho Epiphane, servatur a Romanis legatis, 12.

Ptolemæi statua, 23, 10.

Ptolemæus, Cyrenarum rex heredem populum Romanum relinquit, Epit. 70. Publicanus ubi est, ibi aut jus publicum vanum, aut libertas sociis nulla, 45, 18.

Publicanorum privata pecunia res publica administrata, 23, 48. *et* 49.

Publicanorum fraus in ementiendis naufragiis, 25, 3. turbant concilium plebis, *ibid.* *et* 4.

C. Publicius Bibulus, tribunus plebis, inimicus Marcello, 27, 20. accusat Marcellum et omnem nobilitatem, 21.

L. Publicius Bibulus, tribunus militum de legione secunda, 22, 53.

Publicius Clivus, *vid.* Clivus.

Publicius Malleolus, Epit. 68.

Publicola, *v. d.* Valerius.

Publilia tribus addita, 7, 15.

Publilia, nobilis femina, virum suum consularem necasse insimulata, cognatorum decreto necatur, Epit. 48.

C. Publilius ob æs alienum paternum nexus, 8, 28.

L. Publilius Volscos, tribunus militum consulari potestate, 5, 12.

- Q. Publius, tribunus plebis, in seditione Manliana senatus probat consilia, 6, 19. Manlio diem dicit, 20.
- Q. Publius, quinquevir mensarius, 7, 21.
- Q. Publius Philo, consul, 8, 12. Latinos rebellantes fundit, et castris exiit, *ibid.* dictator dictus, tres leges fert secundissimas plebi, *ibid.* primus prætor plebeius, 15. magister equitum dictus, 16. censor, 17. consul iterum, 22. bellum gerit adversus Palæopolitanos, *ibid.* et 23. *vid.* et 25. ei omnium primo prorogatum imperium, et datus post actum honorem triumphus, 26. consul tertium, 9. 7. vincit Samnites, 13. *v'd.* et 14. et 15.
- T. Publius augur de plebe creatur, 10, 9.
- Vol. Publius, homo de plebe, negat se fieri debere militem, 2, 55. appellat tribunos, *ibid.* consules spoliari Publilium jubent, *ibid.* provocat ad populum, *ibid.* prævalens ipse, et adjuvantibus advocatis, repellit licitorem, *ibid.* comitiis creatur tribunus plebis, 56. rogationem fert ad populum, ut plebei magistratus tributis fiant comitiis, *ibid.* a plebe tribunus reficitur, *ibid.*
- Vol. Publilius, tribunus militum consulari potestate, 5, 13.
- Pudicitia patricia sacellum in foro Boario, 10, 23.
- Pudicitia plebeia ara, a Virginia, Aulilia, dedicatur, *ibid.*
- Puer cum elephantis capite natus, *vid.* Prodigium.
- Pueri Romani erudiri soliti olim Etruscis literis, ut ætate Livii Græcis, 9, 36.
- Pueri regii apud Macedonas, 45, 6. transeunt ad Romanos, *ibid.*
- Pugna Romanorum terrestres et navales, 1, 30. 4, 33. 7, 8. 26. et 27. 8, 1. et 38. 9, 13. 21. 22. 23. 27. 32. 35. 38. 39. 40. et 44. 10, 2. 3. 5. 12. 14. 19. 27. 31. 36. et 41. 21, 50. 55. et 57. 22, 5. 6. 7. 16. 19. et 47. 23, 40. 41. et 44. 24, 41. 27, 12. 29, 2. 33, 9. 34, 14. 15. et 46. 35, 1. 5. 7. 22. et 29. 36, 18. et 44. 37, 23. 30 et 41—44. 39, 30—33. 40, 40, 44, 41.
- Pulcher, *v'd.* Claudius.
- Pulchri promontorium, 29, 27.
- Pullarius, 8, 30. nunciat auspicia secunda, 9, 14.
- Pullarius in auspiciis missus, mentitur auspiciis, 10, 40. inter prima signa constitutus, ictus pilo cadit, *ibid.*
- Pullarius testatur in auspicio vitium fuisse, 41, 22.
- Pulli si non pascuntur, si ex cavea tardius exierint, infaustum auspiciis est, 6, 41.
- Pulli gallinacei tres cum ternis pedibus nati, *vid.* Prodigium.
- Pulvillus, *vid.* Horatius.
- Pulvinaria sex Diis duodecim, 22, 10. quinque dies circa omnia Pulvinaria supplicatum, 30, 21. circa omnia Pulvinaria obsecratio facta, 31, 9. 32, 1. coronati ad omnia Pulvinaria supplicarunt, 34, 55.
- Punicum bellum secundum, cæptum a Sagunti oppugnatione, quæ narratur, 21, 6—15. indictum, 18. disceptatio de fœderum jure, 19. Annibal transiit Alpes, 32—38. pugna ad Ticinum, 46. ad Trebiam, 53—56. ad Trasimenum, 22, 4—6. dictatura Fabii, 12—18. et 23—30. pugna ad Cannas, 44—52. defectio Campanorum, 23, 2—10. pugna Marcelli ad Nolam, 16. Annibal it Capuam in hiberna, 18. mors Hieronis: regnum Hieronymi, 24, 4—7. Syracusæ a Marcello captæ, 25, 23—31. Scipionum morte res Romanorum in Hispania afflictæ, a Marcio restitutæ, 32—39. Annibal ad Romæ portas, 26, 10. et 11. Capua a Romanis capta, 12—16. Carthaginis Novæ expugnatio, 42—50. mors Marcelli miserabilis, 27, 26. et 27. Asdrubal victus ab Livio et Nerone, 43—51. pulsi Hispania l'œni, 28, 16. fœdus a Scipione cum Syphace ictum, 17. et 18. Syphax ab Romanis per Sophonisbæ nuptias abalienatus, 29, 23. Scipio proficiscitur ad invadendam Africam, 24—27. castra Syphacis et Asdrubalis a Scipione incensa, 30, 3—6. Syphax victus et captus, 11. et 12. Sophonisbæ nuptiæ cum Masinissa, et mors, 12—15. Annibal Italiam relinquit, 20. ultima ejus pugna cum Scipione, 29—35. belli exitus, 44.
- Punica perfidia, 21, 4.
- Punica religio, 22, 6.
- Punica versutia, 42, 47.
- Pupillares pecuniæ in auxilium ararii Romani collatæ, 24, 18.
- Pupinia tribus, 26, 9.
- Pupiniensis ager, 9, 41.
- Cn. Pupius, duumvir ædis Concordiæ faciendæ causa, 22, 33.
- L. Pupius, ædilis, 39. 39. creatur prætor, et sortitur Apuliam, 45.
- P. Pupius, inter primos e plebe quæstores, 4, 54.
- Purpuræ usus, quibus licitus, 34, 7. quando deponendus, *ibid.*
- Puteoli 24, 12. 25, 22. 26, 17. Puteolos

- tentat Annibal, frustra, 24, 13. Pu-
teolos colonia deducta, 34, 45.
- Pydna, oppidum, 44, 6. diripitur a Ro-
manis, 45.
- Pydnæi, 44, 45.
- Pygela, portus, 37, 11.
- Pylæ, 32, 4, 36, 15.
- Pylæmenes, rex Henetum, 1, 1.
- Pylaicum concilium, 31, 32. *vid. et* 33,
35.
- Pylleon, 42, 42.
- Pyllus, oppidum, 27, 30.
- Pyra, locus in monte Ceta, ubi Herculis
mortale corpus crematum, 36, 30.
- Pyrenes promontorium, 26, 19.
- Pyrenæus, 21, 24.
- Pyrenæi montes, 21, 23.
- Pyrenæus saltus, *ibid.*
- Pyrenes jugum, 31, 30.
- Pyrenæi portus, 34, 8.
- Pyrgus, castellum Eleorum, 27, 32.
- Pyrgi, colonia, 36, 3. ei negata vacatio
rei navalis, *ibid.*
- Pyrrheum, locus in urbe Ambracia, 38, 5.
- Pyrrhias, dux et prætor Ætolorum, vin-
citur a Philippo, 27, 30.
- Pyrrhus thesaurum Proserpinæ omnem,
diligenter conquisitum, referri ad pris-
tinas sedes jubet, 29, 18.
- Pyrrhi regia Ambraciæ, 38, 9.
- Pyrrhi castra, locus, 35, 27.
- Pythagoras Samius senior Numa Pom-
pilio, 1, 18.
- Pythagorici libri, auctore Valerio Anti-
ate, in Numæ sepulchro inventi, 40,
29.
- Pythagoras, gener Nabidis, et uxoris ejus
frater, est præfectus præsidii Laconum
Argis, 34, 25. cum mille mercenariis
et duobus millibus Argivorum Lace-
dæmonem ad Nabidem venit, 29. mit-
titur in castra Romana ad T. Quin-
tium, 30. iterum, 40.
- Pytheum, oppidum, 42, 53, 44, 2, 32.
et 35.
- Pythicus Apollo, 5, 21.
- Pythius Apollo, 23, 11, 29, 10.
- Pythicum oraculum, 5, 15.
- Pythicæ sortes, 1, 56, 5, 23.
- Pytho, Macedo, 44, 16. præfectus præ-
sidii Cassandrea, 44, 12.
- Q.
- Quadrantes in P. Valerii, consulis, oc-
cisi in prælio, domum a plebe jactati,
ut funere ampliore efferretur, 3, 18.
- Quadrigæ in ludis, 8, 40.
- Quadrigæ falcatae in bello, 37, 40. *et* 41.
- Quadrigæ aurææ in Capitolio positæ ab
adilibus curulibus, 29, 38. in cella
Jovis, 35, 41. in culmine Capitolii,
10, 23.
- Quadrigris, urbem inire jubetur trium-
phans M. Livius, 28, 9.
- Quadrigris duabus, in diversum concita-
tis, distractum Mettii Fuffetii corpus,
1, 28.
- Quadrigati nummi, 22, 52.
- Quadringenariæ cohortes, 7, 7, 10, 40.
- Quadrimestris, 28, 45, 30, 25.
- Quadruplatoris nomen infame, 3, 72.
- Quæstionem postulare, 2, 29.
- Quæstionibus exercendis dictator crea-
tus, 9, 26.
- Quæstorum prima apud Livium mentio,
2, 41. jus illis fuit diem dicendi ad
populum iis, qui aliquo se scelere ob-
strinxissent, *ibid. et* 3, 24. *et* 25.
- Quæstorum numerus duplicatus, 4, 43.
primis temporibus patricii omnes
creati, *ibid.* primi e plebe quæstores,
4, 54.
- Quæstores ex ærario signa proferunt,
7, 23. iis data prada vendenda, *vid.*
Præda.
- Quæstoria comitia, *vid.* Comitia.
- Quæstoriaportacæstrorum, 34, 47, 40, 27.
- Quæstorium forum, 41, 6.
- Quæstorium captum a Samnitibus, et
quæstor occisus, 10, 32.
- ex Quæstura consulatum petit et adipis-
citur T. Quintius, 32, 7.
- Quæstus omnisvisus Patribus indecorus,
21, 63.
- Quarta Hostilia, uxor C. Calpurnii Pi-
sonis, consulis, damnatur, quod mari-
tum veneno sustulisset, ut privigno
ejus, filio suo, locum adipiscendi con-
sulatus daret, 40, 37.
- Quartana febris, 41, 26.
- Quartarii viri M. Manlio dati ab singu-
lis militibus, 5, 47.
- Quercus patribus sacra, 1, 10.
- Quietis fanum, 4, 41.
- Quieti dabat Annibal id, quod gerendis
rebus supererat, sine discrimine noc-
tium aut diurnum, 21, 4.
- Quinctius, *vid. infra* Quintius.
- Quinquaginta annis minores omnes sa-
cramento rogati, 40, 26.
- Quinquatrus, 26, 27, 44, 20.
- Quinquennalia vota, 31, 9.
- Quinqueremes, 21, 17, 28, 45. novæ
quinquaginta factæ, 35, 24. *vid. et*
30, 25.
- Quinqueviri postulati, qui scriberent
leges de imperio consulari, 3, 9.
- Quinqueviri, qui Pomptinum agrum di-
vidant, creati, 6, 21.
- Quinqueviri, quos ab dispensatione pec-
uniæ Mensarios appellarunt, creati,
7, 21.

- Quinqueriri muris turribusque reficiendis creati, 25, 7.
- Quintana castrorum, 41, 6.
- Quintiles idus, 6, 1. postridie has idus, religiosus dies, *ibid.*
- Quintiles nonæ, ludis Apollinaribus sollemnis servatus dies, 27, 23.
- Quintilibus kalendis magistratus initus, 5, 32, 8, 20.
- Quintilibus idibus transvectio equitum facta, 9, 46.
- Cn. Quintilius clavi figendi causa dictator creatur, 8, 18.
- M. Quintilius Varus, tribunus militum consulari potestate, 5, 1.
- M. Quintilius, filius prætoris, 30, 18.
- P. Quintilius Varus, prætor, 29, 38. sortitur Ariminum, 30, 1. vincit Magonem in agro Insubrium Gallorum, 18.
- P. Quintilius Varus, flamen Martialis, moritur, 44, 18.
- P. Quintilius Varus creatur prætor, 45, 44.
- Sex. Quintilius, consul, 3, 32. moritur pestilentia, *ibid.*
- T. Quintilius Varus, legatus, 39, 31. Romam missus, 38.
- Quintia gens, 3, 12.
- Quintia prætata, 3, 26.
- Quintii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti, 1, 30.
- Quintius Cincinnatus, tribunus militum consulari potestate, 4, 49.
- Cæso Quintius resistit tribunis, legem Terentillam ferentibus, 3, 11. ei homicidium falso objectum, 13. primus rades publicos dat, *ibid.* in exilium abit, *ibid.*
- Cæso Quintius Flaminius duumvir creatur ædis Concordiæ faciendæ causa, 22, 33.
- C. Quintius Cincinnatus, tribunus militum consulari potestate, 6, 32.
- C. Quintius Flaminius creatur prætor, et sortitur jurisdictionem urbanam, 41, 12.
- D. Quintius, obscuro genere ortus, sed militari gloria illustris, dux Romanæ classis, 26, 39. ejus cum Tarentina classe prælium, *ibid.* cadit Quintius, et, capta prætoria navi, vincuntur Romani, *ibid.*
- L. Quintius, tribunus militum, 8, 25.
- L. Quintius Cincinnatus, pro Cæsone filio populum precatur, 3, 12. fit consul, 19. ejus in tribunis vehemens oratio, *ibid.* non patitur se contra senatusconsultum consulem refici, 21. ab aratro ad dictaturam vocatur, 26. Æquos circumvallat, et sub jugum mittit, 27. et 28. corona aurea donatur ab exercitu, quem servaverat, 29. triumphat, *ibid.* petens decemviratum, repulsam patitur, 35. ejus moderatio in censendo, 4, 6. dictator iterum creatur, 13. ejus oratio ad populum de Sp. Mælii n. ec, 15.
- L. Quintius, Cincinnati filius, tribunus militum consulari potestate, 4, 16. magister equitum dictus, 17. iterum tribunus militum consulari potestate creatur, 35. tertium tribunus militum consulari potestate, 44.
- L. Quintius Cincinnatus, tribunus militum consulari potestate, 6, 6. iterum, 32. recipit Tusculum, 33.
- L. Quintius Capitolinus, tribunus militum consulari potestate, 6, 11.
- L. Quintius Crispinus crea ur prætor, 39, 6. sortitur Hispaniam citeriorem, 8. ejus in Hispania res gestæ, 30. triumphat de Lusitanis et Celtiberis, 42. creatur triumvir coloniarum deducendarum causa, 55.
- L. Quintius Flaminius augur creatur, 25, 2.
- L. Quintius Flaminius, ædilis curulis, 31, 4. prætor, 49. sortitur jurisdictionem urbanam, 32, 1. fratre T. Quintio Flamino consule bellum adversus Philippum gerente, præest classi, 16. ejus res in Græcia gestæ, *ibid.* et *segg.* creatur consul, 35, 10. ejus gesta in consulatu, 20, 22, 24, 40. et 41. senatu movetur, 39, 42. moritur, 43, 13.
- Q. Quintius Cincinnatus, tribunus militum consulari potestate, 4, 61.
- T. Quintius, proprætor, prorogato imperio, Tarentum obtinet, 29, 13.
- T. Quintius Barbatus Capitolinus, consul, sedat plebem sævientem, 2, 56. ei gratiæ actæ a senatu, 57. inter eum et milites comitate et beneficiis certatum, 60. per Patres clientesque Patrum consul iterum creatur, 64. insigne ejus strategemæ, *ibid.* creatur triumvir agro dando, 3, 1. tertium consul, 2. pro consule mittitur subsidio consuli laboranti, 4. eum liberat, 5. defendit Cæsonem Quintium reum, 12. et 13. quæstor Volscium, quo teste Cæso damnatus fuerat, impugnat, 25. petens decemviratum, repulsam patitur, 35. quartum consul, 66. egregia ejus de concordia oratio, 67. et 68. laus T. Quintii, 69. vincit Æquos et Volcos, 70. interrex, 4, 7. quintum consul, 8. togatus armati collegæ gloriam æquat, 10. sextum consul creatur, 13. nominat dictatorem L. Quintium Cincinnatum, *ibid.* legatus sequitur Æmilium dictatorem, 17. precatur populum pro T. Quintio, Cincinnati filio, reo, 41.

- T. Quintius Cincinnatus Pennus**, consul, 4, 26. discordiæ ejus cum collega, *ib. d.* strenua ejus opera in bello, 27—29. iterum consul, 30. tribunus militum consulari potestate, 31. male rem gerit ad Veios, *ibid.* legatus adjuvat victoriam dictatoris, 32. *et* 33. reus factus ad populum, absolvitur, 41.
- T. Quintius, Capitolini filius**, Capitolinus, consul creatur, 4, 43. tribunus militum consulari potestate, 61.
- T. Quintius Cincinnatus**, tribunus militum consulari potestate, 6, 4. tribunus militum secundum, 18. dictator creatur, 28. vincit Prænestinos, 29. triumphans signum Jovis Imperatoris Præneste devectum in Capitolium fert, *ibid.*
- T. Quintius Capitolinus**, tribunus militum consulari potestate, 6, 11. magister equitum, *ib. d.*
- T. Quintius**, tribunus militum consulari potestate, 6, 38.
- T. Quintius Pennus**, magister equitum, 6, 42.
- T. Quintius**, dictator, 7, 9. magister equitum, 11. consul, 18.
- T. Quintius Pennus**, consul, 7, 22.
- T. Quintius** a seditiosis militibus dux eligitur, 7, 39. ejus oratio ad suos, 41.
- T. Quintius** triumvir coloniarum deducendæ, 8, 16.
- T. Quintius Crispinus**, præfectus a Marcello classi castrisque veteribus, 24, 39. prætor creatur, 27, 6. sortitur Capuam, 7. consul, 21. vulneratur, 27. fraudem Annibalis antevertit, 28. moritur ex vulnere, 33.
- T. Quintii Crispini, et Badii Campani** singulare certamen, 25, 18.
- T. Quintius Flaminius**, triumvir adsupplendum Venusinis colonorum numerum creatur, 31, 49.
- ex quæstura consulatum petit, et, reclamantibus duobus tribunis plebis, adipiscitur, 32, 7. sortitur provinciam Macedoniam, 8. proficisci maturat, 9. ejus cum Philippo colloquium, 10. ejus res gestæ, 10—12. 13. 15. 17. *et* 18. auctore eo, legati a fratre ejus L. Quintio ad Achæos mittuntur, 19. Elatiam capit, 24. ei prorogatum imperium, 28. ejus cum rege Philippo colloquium, 32. *et seqq.* ei liberum arbitrium pacis ac belli a senatu permissum, 37. Nabin tyrannum Romanis conciliat, 39.
- it in Bœotiam, 33, 1. ingreditur Thebas, *ibid.* Bœotos in societatem adsciscit, 2. ad Thermopylas venit, 3. progreditur Xynias, *ibid.* contendit ad Philippum, *ibid.* movet castra ad Thebas Phthioticas, 5. prælio ad Cynoscephalas vincit Philippum, 7. *et seqq.* Ætolos offendit, 11. consilium habet de pace, 12. ejus colloquium ad Tempe cum Philippo, 13. inducias ei quatuor mensium concedit, *ibid.* Bœotos, quod multos Romanos per latrocinia occiderint, mulctat, 29. promulgari in ludis Isthmiis curat libertatem Græciæ, 32—34. ei prorogatur imperium, 43.
- ejus justitia et temperantia, 34, 22. ad eum senatusconsultum missum, quo adversus Nabin bellum decretum, *ibid.* conventum omnium sociarum civitatum legationibus edicit Corinthum, *ibid.* ejus ad Gracos oratio, *ibid.* exercitum ducit Argos, 25. petit Lacedæmonem, 26. ejus res gestæ in eo bello, 26—29. colloquium cum Nabide, 30—32. socios ad pacem hortatur, 33. *et* 34. pax convenire non potest, 35. *et* 36. corona oppugnat Spartam, 38. recedit, 39. inducias concedit Nabidi, 40. præficitur Nemeis, 41. Ætolorum in T. Quintium querelæ, *ibid.* Græciam relinquens, alloquitur sociorum legatos, 48. *et* 49. petit ab eis, ut cives Romanos, si qui apud eos in servitute essent, liberarent, 50. Acrocorinthum, Chalcidem, et Demetriadem liberat, 51. triduum triumphat, 52. ante ejus currum multi nobiles captivi obsidesque ducti, inter quos Demetrius, Philippi regis, et Armenes, Nabidis, filii, *ibid.* audit legatos Antiochi, iisque respondet, 57. *et* 58.
- legatus in Græciam mittitur, 35, 23. quid egerit in ea legatione, narratur, 31—33. *et* 39. ejus oratio in concilio Achæorum, 49. leniter increpat Diophanem, Achæorum prætorem, 36, 31. ejus oratio in concilio Achæorum, 32. it Naupactum, 34. ejus opem implorant Ætoli, *ibid.*
- creatur censor, 37, 58. ejus censura acta, 38, 29. legatio ejus ad Prusiam, fatalis Annibali, 39, 51. *et* 56.
- T. Quintius Flaminius** ludos edit mortis causa patris sui, 41, 33. legatus in Thraciam, reducit obsides, 45, 42. augur in C. Claudii locum legitur, 44.
- Quirinalis Flamen** a Numa creatur, 1, 20. *vid.* Flamen.
- Quirinalis collis** additus urbi, 1, 44.
- Quirinus**, 1, 20. 5, 52. 8, 9. 28, 11.
- Quirini ades**, 4, 21, 28, 11. dedicatur, et exornatur hostium spoliis, 10, 46.
- Quirites** unde dicti? 1, 13. ut Quirites omnes teneantur plebiscitis, lex lata, 8, 12.
- Quiritium fossa**, *vid.* Fossa.

R.

- Man. Rabuleius decemvir creatur, 3, 35.
 Racilia, uxor L. Quintii Cincinnati, 3, 26.
 M. Ræcius, legatus in Galliam, 27, 36.
 M. Ræcius creatur prætor, et sortitur jurisdictionem urbanam, 43, 4. edicto senatores omnes ex tota Italia Romam revocat, 13.
 Ræti, *vid.* Rhæti.
 L. Rammius, princeps Brundusii, indicat veneficia Persei, 42, 17.
 Ramnenses, sive Ramnes, antiqua tribus, et equitum centuria, 1, 13. *et* 36. 10, 6.
 Ratibus trajiciendi fluminis ratio, 21, 27.
 Reate, 25, 7. 26, 11. *et* 23.
 Reatini pollicentur Scipioni milites, 28, 45.
 Rebilus, *vid.* Caninius.
 Recuperatores tres in judicio coronæ muralis, 26, 48.
 Regia potestas non tam immutata Roma, inducto consulatu, quam velut annua facta, 2, 1.
 Regiæ leges conquistæ, 6, 1.
 Regii nominis ac fastus invidia apud Romanos, 2, 1. 15. *et* 41. 4, 13—16. 6, 20.
 Regii nominis honor pro magnis erga se meritis datus regibus a Romanis, 31, 11.
 Regii pueri apud Macedones dicti principum liberi, ad ministerium regis electi, 45, 6.
 Regillum, oppidum Sabinorum, 2, 16.
 Regillus lacus, 3, 20. ad eum A. Postumius prospere contra Latinos pugnat, 2, 19. *et* 20. *vid.* *et* 6, 2.
 Regulus, *vid.* Atilius.
 Religio a Numa Pompilio constituta, 1, 19.
 — multiplex, et pleraque externa, animos invadit, 4, 30.
 — nova objecta ex carminibus Marciatis, 25, 12.
 — Romanorum in suscipiendis votis, 31, 9.
 Religio loci præbet inducias hostibus simul versantibus, 44, 29.
 Religionis cura Romæ, 5, 15. 25. 28. 40. *et* 46. 40, 29.
 Religionis externæ inductio perniciosa, 25, 1.
 Religiones cultæ a priscis Romanis pie magis, quam magnifice, 3, 57.
 Religionibus dediti Etrusci, 5, 1.
 Religiosi dies, 6, 1.
 Remiges. edictum consulum de dandis Remigibus, excitat indignationem et querelas, 26, 35.
 Remulco trahere naves, 32, 16. 37, 24.
 Remus a latronibus capitur, et Amulio traditur, 1, 5. ad supplicium Numitori deditur, *ibid.* Aventinum montem ad inaugurandum capit, 7. ei priori augurium venit, sex vultures, *ibid.* a fratre occiditur, *ibid.*
 Reus, cui capitalis dies dicta sit, et de quo propediem futurum iudicium, indicta causa non debet violari, 3, 13.
 Rex, cognomen, *vid.* Marcius, Rupilius.
 Rex sacrificulus, sive rex sacrorum, 2, 2. 6, 41. 9, 34. 27, 6. 40, 42. ejus sacerdotium pontifici subjectum, 2, 2. ei magistratum gerere non licuit, 40, 42.
 Rex et civitas libera, natura inter se inimica, 37, 54.
 Regis mali typus, 24, 5.
 Reges Romani a populo electi, auctore senatu, *vid.* Populus *et* Senatus.
 — exacti ex urbe, 1, 59.
 Reges priores bene regnaverunt, 2, 1.
 Reges se non passurum jurat populus Romanus, 2, 1. conjuratio de Regibus revocandis, 3. Regibus negatur reditus, 15.
 Reges socios omni honore augment Romani, 37, 25.
 Regibus sociis munera data, aut missa, 27, 4. 30, 15.
 Regum mos, habere venenum ad incerta fortunæ, 30, 15.
 Rhæti unde originem trahant, 5, 33.
 Rhætia, Epit. 129.
 Rhea Silvia legitur virgo Vestalis, 1, 3. vi compressa, quum geminum partum edidisset, nuncupat Martem patrem incertæ stirpis, 4. vincta in custodiam datur, *ibid.*
 Rhegium, civitas, 24, 1. 26, 12. 29, 6.
 Rhegium tentant Pœni, 24, 1. 26, 12.
 Rhegini manent in fide erga Romanos, 23, 30. triremi una opem ferunt Romanis, 42, 48.
 Rhenus, fluvius, Epit. 137. 138. 140.
 Rhinocolura, urbs, 45, 11.
 Rhion, sive Rhium, fretum, Naupactum inter et Patras, 27, 29. fauces eæ sunt Corinthii sinus, 28, 7.
 Rhisiasus Pellenensis, 32, 22. ejus contra filium Demiurgum, nomine Meniomen certamen, *ibid.*
 Rhium, *vid.* Rhion.
 Rhium, urbs, 27, 30.
 Rhizon, urbs, 45, 26.
 Rhizonitæ, populus Illyrius, 45, 26.
 Rhoda, 34, 8.
 Rhodanus, 21, 31. 27, 39. Rhodanum trajicit Annibal, 21, 26.
 Rhodani ostia, 21, 26.
 Rhodus, insula, 31, 15.
 Rhodii legati ad dirimendum bellum inter Philippum et Ætolos, 27, 30. 28,

7. nunciant Romam. Asiæ civitates a Philippo sollicitari, 31, 2. navale Rhodiorum certamen cum Philippo, 14. ab Atheniensibus corona aurea et civitate donantur, 15. eorum viginti naves Romanæ classi se jungunt, 46. *vid. et* 32, 16. eorum legati ad Achæos, 19. cum iis societatem jungunt Achæi, 23.

Rhodium recuperant Peræam, 33, 18. mittunt legatos ad Antiochum, 20. tuentur socios Ptolemæi, *ibid.* accipiunt Stratoniceam Cariæ, aliasque urbes, 30.

in bello adversus Antiochum, mittunt classem auxilio Romanis, 36, 45. 37, 9. classis eorum opprimitur a Polyxenida, 10. *et* 11. eorum luctus, ac deinde ira, 12. vincunt classem Antiochi, 23. *et* 24. *vid. et* 30. oratio eorum in senatu contra Eumenem, 54.

Lycia et Caria iis dantur, 38, 39. queruntur de clade Sinopensium, 40, 2.

bello vexant Lycios, 41, 30. superba eorum legatio de reconcilianda cum Perseo pace, 44, 14. castigata eorum ferocia, 15. Perseus eos incitat ad bellum, 23. eorum legati in castra ad Æmilium Paullum, consullem, veniunt, 35.

invitant ad se legatos Romanos, missos ad Antiochum, 45, 10. in eos asperitas C. Popillii, legati Romani, *ibid.* qui Perseo faverant, damnantur capitis, *ibid.* eorum legati male excipiuntur Romæ, 20. contra eos Thalmæ, prætoris, rogatio, 21. eorum in senatu oratio, 22. eatenus sociali fœdere cum Romanis non illigati, tunc societatem petendam putant, 25.

Rhoduntia, cacumen montis Cætæ, 36, 16.

Rhœteum, oppidum, 37, 9. *et* 37, 38, 39. Rhomphææ Thracum, 31, 39.

Rogatio de tribunis plebis, non aliter, quam per suffragia tribuum, creandis, 3, 65.

— de connubio Patrum et plebis, 4, 1. — de faciendis consulibus, seu de plebe, seu de Patribus, *ibid.*

— de publicandis bonis Servilii Ahalæ, 4, 21.

— ut ager ex hostibus captus viritim dividatur, 4, 48.

— ut pro duumviris sacris faciundis creentur decemviri, 6, 37.

— de uncario fœnore, 7, 16.

— de Tusculanis, 8, 37.

— ut tribuni militum seni deni in quatuor legiones a populo creentur, 9, 30.

— de duumviris navalibus creandis, *ibid.*

Rogatio de pontificibus auguribusque plebeis adlegendis, 10, 6.

— de bello Macedonico, 31, 6.

— de pace cum Macedonibus in Capitolio ad plebem lata, 33, 25.

— de bello adversus Antiochum, 36, 1.

— quot annos nati quemque magistratum petant, 40, 44.

— de Statiellatibus Liguribus, 42, 21.

— de bello in Persea, 42, 30.

— de bello Rhodiis indicendo, 45, 21.

Rogationis carmen de tribunis plebis a Duilio recitatum, 3, 64.

Rogationes Licinii Sextiique tribunorum recitari vetant collegæ, 6, 35.

Rogus, 25, 17, 28, 23.

Roma condita a Romulo, 1, 6.

— caput orbis terrarum esse jubetur a Diis, 1, 16. *vid. et* 21, 30.

— crescit ex ruinis Albæ, 1, 30.

— cingitur muro lapideo, 1, 38.

— quadrifariam divisa regionibus colibusque, 1, 43.

— amplificatur, et aggere fossisque circumdatur, 1, 44.

— obsidetur a Porsena, 2, 11.

— diripitur a Gallis, 5, 41. et incenditur, 42. instauratur, 55. *et* 6, 4. ejus situs descriptio, et laus, 5, 54. pestilens atque aridum circa urbem solum, 7, 38.

Romæ urbis templum apud Alabandenses, 43, 8.

Romanæ reipublicæ laus, *Præf. lib.* 1.

— altitudo animi, 4, 6.

— amor libertatis, 2, 15. 6, 19.

— amor in patriam, 23, 49. 24, 18. 26, 36.

— constantia in adversis, 9, 3. 22, 58. *et* 61. 42, 62.

— gratus in bene meritis de sua re publica animus, 2, 10. *et* 13. 5, 47. 30, 15. 37, 25. 44, 16.

— gravitas, 42, 47.

— justitia, 5, 27.

— modestia in prosperis rebus, 30, 42. 37, 45.

— religionis cura, 1, 21. 30, 21. 31, 9. *vid.* Religio.

— virtus militaris, 9, 17. *et* 19. *vid.* Acies, Castra, Classis, Disciplina, Equites, Miles.

apud Romanos in honore habita paupertas, *vid.* Paupertati.

et facere et pati fortia Romanum est, 2, 12.

Romana res diuicibus validior fuit, quam exercitiis, 2, 39.

Romanorum artes fraudulentæ, 34, 62. 40, 2. *et* 20. 42, 47. *et* 52.

— avaritia, 43, 2.

— crudelitas, 39, 51.

- Romanorum luxur, 39, 6. *vid.* Luxur.
 Romani imperii incrementa, 41, 1.
 T. Romilio, consuli, a Claudio Cicerone dies dicta, 3, 31. creatur decemvir, 33.
 Romularis, postea Ruminalis, ficus, 1, 4.
 Romulea urbs capitur a Romanis, 10, 17.
 Romuli et Remi natales, 1, 4. educatio et adolescentia, *ibid.* impetus faciunt in latrones, et prædam dividunt pastori-
 bus, *ibid.* Remus capitur a latronibus et deditur Amulio, 5. liberatur a Ro-
 mulo; Amulium obtruncant, et avum Numitorem regem salutant, *ibid.* con-
 dendæ urbis consilium capiunt, 1, 6.
 Romulus Palatinum montem ad inaugu-
 randum capit, 1, 6. Romulus fratrem occidit, quod novos muros transilue-
 rit, *ibid.* urbem a suo nomine appella-
 tam condit, *ibid.* Palatinum primum montem munit, *ibid.* rempublicam or-
 dinat, 8. auget urbem, *ibid.* asylum aperit, *ib.* senatum creat, *ib.* ex con-
 cilio Patrum legatos circa vicinas gen-
 tes mittit, qui societatem connubium-
 que novo populo peterent, 9. quas ju-
 ventus Romana virgines Sabinas rapu-
 it, consolatur, *ib.* occurrit Cæninensi-
 bus, qui impetum in agrum Romanum fecerant, eos fundit, et regem occidit,
 10. Jovi Feretrio spolia opima fert, et
 ei primum omnium Romæ sacrat tem-
 plum, *ibid.* Antemnates et Crustumino-
 nos vincit, 11. in pugna cum Sabinis
 Romanos fugientes resistere jubet, et
 Jovi Statori templum vovet, 12. pacem
 init cum Sabinis, et populum in tri-
 ginta curias dividit, 13. Fidenates
 fundit, 14. Veientes cædit, 15. trecentos
 armatos ad custodiam corporis,
 quos Celeres appellavit, legit, *ibid.*
 ejus mors, 16. creditur Deus, *ibid.*
 septem et triginta regnavit annos, 21.
 Romulus Deo prognatus, Deus ipse, 1,
 40. *vid. et* 4, 15.
 Romuli casa, 5, 53.
 Camillus, Romulus alter, 5, 49.
 Romulus Silvius Albæ rex, 1, 3.
 Rorarii milites, 8, 8. *vid.* Acies.
 L. Roscius, legatus Romanorum, jussu
 Tolumnii interficitur, 4, 17. ei statua
 publice in Rostris posita, *ibid.*
 L. Roscius tribunus plebis legem tulit,
 ut equitibus Romanis in theatro qua-
 tuordecim gradus proximi assignaren-
 tur, Epit. 99.
 Rostra navium, ex hostibus captarum,
 in æde Junonis Patavii fixa, 10, 2.
 Rostris navium suggestum in foro Ro-
 mæ, exstructum adornatur; Rostra-
 que id templum appellatur, 8, 14.
 Rostra per anticipationem a Livio
 nominata, 4, 17.
 Rubrum mare, 36, 17. 42, 52. 45, 9.
 Ruffrium, oppidum, 6, 25.
 Ruffuli, tribuni militum a consule facti,
 non a populo, 7, 5.
 Ruminalis ficus, olim Romularis, 1, 4.
 Rupes aceto perruptæ, 21, 37.
 P. Rupilius, consul in Sicilia cum fugi-
 tivis debellat, Epit. 59.
 Ruscino, urbs, 21, 24. Ruscinonem con-
 veniunt aliquot Galliæ populi adver-
 sus Annibalem, *ibid.*
 Ruscino, portus Africæ, 30, 10.
 Rusellani abietes in fabricandas naves,
 et frumenti magnum numerum polli-
 centur Scipioni, 28, 45.
 Rusellanus ager, 10, 4. agri vastati, et
 oppidum expugnatum, 37.
 Rutilius, auctor a Livio citatus, 39, 52.
 P. Rutilius, tribunus plebis, 43, 18. tri-
 bu motus a censoribus, et ærarius fac-
 tus, 44, 16.
 P. Rutilius Calvus creatur prætor, 45,
 44.
 Sp. Rutilius Crassus, tribunus militum
 consulari potestate, 4, 47.
 Rutili, 1, 2. eorum rex Turnus, *ibid.* ab
 Ænea vincuntur, *ibid.* confugiunt ad
 Mezentium, regem Etruscorum, *ibid.*
 iis bellum infert Tarquinius Super-
 bus, 57.
 S.
 Sabatina tribus nova, 6, 5.
 Sabatini, Campaniæ populi, 26, 33.
 Sabellæ cohortes, 10, 19.
 Sabellus ager, 8, 1.
 Sabinarum virginum rapus, 1, 9. diri-
 munt prælium inter Romanos et Sa-
 binos, 13. earum nomina curiis impo-
 sita, *ibid.*
 Sabini bellum parant contra Romanos
 ob raptum filiarum, 1, 9. et 10. te-
 nent arcem, 11. prælium cum Roma-
 nis, 12. et 13. pax convenit, 13. bello
 petiti a Tullo Hostilio vincuntur, 30.
 et 31. Sabini, qui cum Tatius migrave-
 rant Romam, Capitolium et arcem in-
 colebant, 33. Sabinis bellum infert Tar-
 quinius, 36. funduntur, 37. bellum
 parant, 2, 16. pacem, creato Romæ
 dictatore, petunt, 18. Sabinus tumul-
 tus, 26. iterum bellum parant, 31.
 vincuntur, *ibid.* arma conjungunt Vei-
 entibus contra Romanos, sed cædun-
 tur, 53. usque ad portas urbis popu-
 lantes incedunt, 63. *vid. et* 64. bellum
 inferunt Romanis, 3, 26. et 30. pug-
 na cum iisdem, 62. vincuntur a Ro-
 manis, 63. eorum castra direpta, *ibid.*
 victis a M'. Curio Dentato civitas da-
 tur absque suffragio, 11, 21. et 22.

- Sabinus ager, 6, 27.
 Sabinus bovem miræ magnitudinis ad Dianæ Aventinensisanum ducit, 1, 45.
 Sabini juvenes Romæ scorta per ludos rapiunt, 2, 18.
 Sacella publica, 40, 51.
 Sacellum Semonis Sanci, 8, 20.
 Sacellum Pudicitæ in foro Boario, 10, 23.
 Sacer ager apud Milesios, 37, 39.
 Sacer lapis, 41, 17.
 Sacer mons, 2, 32. 3, 52.
 Sacra via, 2, 13.
 Sacræ equitum alæ apud Macedonas, 44, 42.
 Sacerdotes publici, 26, 23. 42, 28.
 Sacerdotes creat Numa, 1, 20.
 — velati suis insignibus, eunt supplices ad castra Coriolani, 2, 39.
 — quum patricii soli semper fuissent, novi de plebe alleguntur, 10, 6—8.
 — raro fiebant juvenes aut adolescentes, 29, 38.
 — coacti stipendium dare in bellum, 33, 42.
 — Abydeni cum infulis ad dedendam Philippo urbem mittuntur, 31, 17.
 — Athenienses cum insignibus suis obviam Attalo prodeunt, 31, 14.
 — execrari quotannis jubentur Philippum, liberos ejus, regnumque, 31, 44.
 — Tarquinienses, facibus ardentibus anguibusque prælatis, Romanum militem turbant, 7, 17.
 — Bacchanalium comprehenduntur, 39, 14.
 Sacramentum militare, 3, 20. *vid. et* 22, 38.
 Sacramento dicere, 4, 53. 24, 8.
 Sacramento adiguntur juniores omnes, 9, 29. *et* 43. 10, 4. *et* seniores, 6, 6. 10, 21.
 Sacramento dicunt etiam minores septemdecim annis, 25, 5.
 Sacrata lex, *vid.* Lex.
 Sacrificaturi vivo flumine perfundi debebant, 1, 45.
 Sacrificia læta, 36, 1.
 — aliquot extraordinaria Romæ ex fatalibus libris facta, 22, 57.
 Sacrificium Junoni Reginæ a matronis factum, 27, 37.
 — novemdiale, 34, 45. *vid.* Novemdiale.
 — statum quotannis cum magna cærimonia fit Æneæ, conditori Æneæ opipidi, 40, 4.
 Sacrificuli ex alieno errore quæstum facientes, 25, 1.
 Sacrificulus rex, *vid.* Rex.
 Sacrificulus Græcus in Etruriam Bacchanalia invehit, 39, 8.
 Sacrilegium, *vid.* Proserpina.
 — a Fulvio censore commissum, 42, 8. ejus ultio, 28.
 — C. Lucretii, 43, 9.
 Sacriportus, locus ad quindecim millia ab Tarento, 26, 39. ibi exercitus C. Marii deletur, Epit. 87.
 Sacrosancti quinam fuerint, 3, 55.
 Sacrum novemdiale publice susceptum, quod lapidibus pluisset, 1, 31. *vid.* Novemdiale.
 Sacrum anniversarium Cereris intermissum, 22, 56.
 — a Samnitibus horrendo ritu celebratum, 10, 38. *et* 39.
 — anniversarium Eretriæ Amarnthidis Dianæ, 35, 38.
 Sacra gentilitia, 5, 52.
 — publica, *ibid.*
 — Græco ritu Herculi a Romulo facta, 1, 6. *et* 7.
 — Apollini et Latonæ, ex senatusconsulto, 25, 12.
 — externa Romæ vetita, 25, 1. 39, 16.
 Sagalassenus ager, 38, 15.
 Sagittarii, 27, 38.
 — Arabes, 37, 40.
 — Cretenses, 42, 35. 43, 9.
 — equites, 37, 38.
 Sagmina, 1, 24. 30, 43.
 Sagula purpurea duo cum fibulis aureis singulis Masinissæ donant Romani, 30, 17.
 Sagulum gregale, 7, 34.
 Sagulum Hispanicum, 27, 19.
 Saga ex præda militi data, 10, 30.
 Saguntina rabies, 31, 17.
 Saguntum, civitas opulentissima ultra Iberum, 21, 7. oppugnatur, *et* capitur ab Annibale, 6. *et* 15. aurum argentumque omne in ignem conjiciunt, eodemque semetipsi plerique præcipitant, 14. obsides Hispanorum Sagunti, 22, 22. Saguntum recipitur a Romanis, *et* cultoribus antiquis restituitur, 24, 42. *vid. et* 28, 39.
 Saguntini, 21, 2. iis minatur Annibal, 6. legatos Romam mittunt, *ibid.* fidem socialem usque ad perniciem colunt, 7. eorum in obsidione constantia, 11. legati Saguntinorum in senatum introducuntur, 28, 39. eorum oratio, qua gratias agunt senatui, *ibid.* alia Saguntinorum legatio, 30, 21.
 Salis vendendi arbitrium ademptum privatis, 2, 9.
 Salis commercium Dardanis cum Macedonia concessum, 45, 29.
 Sale in vecto uti prohibentur Macedones, *ibid.*
 Salapia, 24, 20. *et* 47. traditur Marcello cum præsidio Punico, 26, 38. 27, 1.

- Salapitani, 27, 28. a Salapitanis deluduntur Annibal, *ibid.*
 Salapiæ principes Dasius et Blasius, *vid.* Dasius.
 Salaria via, 7, 9.
 Salaria annona, et ex ea vectigal, 29, 37.
 Salassi montani, 21, 38. Epit. 53. 135.
 Salera, urbs Africae, 29, 34.
 Salerni castrum, 32, 29.
 Salernum colonia deducta, 34, 45.
 Salganea, 35, 37. 46. *et* 51.
 Salinae circa Ostium factae, 1, 33.
 — Romanae, 7, 19. *vid.* *et* 5, 45, 7, 17, 24, 47.
 Salinator quare Livius cognominatus, 29, 37.
 Salios duodecim Marti Gradivo legit Numa Pompilius, 1, 20. duodecim Salios vovet Tullus, qui *Agonales*, sive *Collini*, dicti sunt, 27. *Vid. Dionys. Hal. lib. ii.*
 Salius erat P. Cornelius Scipio Africanus, 37, 33.
 Sallentini victi, 9, 42.
 Sallentinorum ignobiles urbes deficiunt ad Annibalem, 25, 1.
 Sallentinus ager, 10, 2. 24, 20.
 Salluvii, qui *et* Salyi, *et* Salyes, populus Gallicus, 5, 35.
 Salondicus, *vid.* Olonicus.
 C. Salonius, triumvir coloniae deducendae, 34, 45. decemvir agro dividendo, 42, 4.
 P. Salonius, alternis prope annis tribunus militum et primus centurio, Patres conscriptos obtestatur, ne suum honorem praeponeant concordiae civitatis, 7, 41.
 Q. Salonius Sarra, praetor, 35, 10. sortitur Sardiniam, 20.
 Salpinates incursant agros Romanos, 5, 31.
 Saltatio in ludis scenicis, 7, 2.
 Saltus ad Aoum amnem, 32, 6.
 — Apuliae, 24, 20.
 — Castulonensis, 22, 20. 26, 20.
 — Caudini, 9, 7.
 — Cithaeronis, 31, 26.
 — Germanici, 9, 36.
 — Hercinius, 5, 34.
 — Manlianus, 40, 39.
 — Marcius, 39, 20.
 — Taurinus, 5, 34.
 — Thermopylarum, 28, 5. *et* 7. 36, 15.
 — Vescinus, 10, 21.
 Salutis aedes a C. Junio Bubulco, consule, vota, ab eodem, censore, locatur, 9, 43. dedicatur ab eodem, dictatore, 10, 1. Salutis aedes de caelo tangitur. *vid.* Prodigia.
 Saluti dona votere, et signum inauguratum dare, consul jubetur, 40, 37. Salyi, duce Amilcare Poeno, invadunt Placentiam, 31, 10.
 Salyum gens, 5, 34.
 Salyum montes, 21, 26. *vid.* Salluvii.
 Samæi, Cephaleniae populus, dedunt se Romanis, 38, 28. *et* 29.
 Saubucistriae, 39, 6.
 Same, insula, 36, 42. *vid.* Zama.
 Same, urbs Cephaleniae, sustinet obsidionem quatuor menses, 38, 29.
 Samii, 33, 20.
 Samna terra, 37, 10. 11. 12. *et* 13.
 Samus, 37, 10. *et* seqq.
 Samnites ineunt foedus cum Romanis, 7, 19. gens opibus armisque valida, 29. inferunt Sidicinis arma, unde origo belli cum Romanis, *ibid.* vincunt Campanos, *ibid.* male excipiunt legatos Romanorum, 31. bellum cum Samnitibus, 32. atrox cum iis praetium, 33. vincuntur in Campania, *ibid.* victi iterum in Samnio, 36. tertia pugna cum Samnitibus, qua fugantur, 37.
 legatos Romam mittunt, pacem crantes, 8, 1. cum iis foedus renovatum, 2. Samnitium agros vastant Latini, *ibid.* petunt a Romanis, ut Latini coërceantur, *ibid.* pugnant cum Lucanis adversus Alexandrum Epiroensem, 17. suspecti sunt Romanis, 23. ferox eorum responsum, *ibid.* tria oppida iis ademta, 25. ejiciuntur Pa-lapoli, 26. vincuntur a Q. Fabio, magistro equitum, 30. victi rursus a Papirio, dictatore, 36. annuas impetrant inducias, 37. deficiunt, *ibid.* praelium atrox cum Samnitibus, 38. eorum equites impedimenta Romanorum diripiunt, *ibid.* vincuntur Samnites, 39. damnant bellum, *ibid.* satisfaciunt Romanis, *ibid.* nec tamen impetiant, *ibid.*
 bellum instaurant, 9, 1. *et* 2. fraude capiunt Romanos apud Caudinas Furcas, *ibid.* *et* seqq. occupant Fregellas, coloniam Romanorum, 12. vincuntur a Romanis, 13. iterum, 14. sub jugum mittunt Samnitium septem millia, 15. eorum praesidium Saticci oppressum, 16. inducias biennii impetrant a Romanis, 20. rebellant, 21. anceps praelium cum Samnitibus, *ibid.* vincuntur, *ibid.* praelium equestre cum Samnitibus, in quo eorum imperator occiditur, 22. capiunt Plis-tiam, *ibid.* pugna vincuntur, 23. progrediuntur ad Caudium, 27. ad triginta millia Samnitium caesa aut capta, *ibid.* capiunt Cluviam, 31. eorum insidiae, *ibid.* ad viginti millia Samnitium caesa, *ibid.* anceps praelium

- cum Samnitibus, 38. eorum exercitus duo; scuta alterius auro, alterius argento cælata, 40. vincuntur, *ibid. vid. et 41. et 42.* dedunt se Romanis, *ibid.* sub jugum mittuntur, *ibid.* victi petunt pacem, 43. *et 45.* iis fœdus antiquum redditum, *ibid.*
- rebellant, 10, 11. iis infertur bellum, 12. vincuntur, *ibid.* prælium atrox cum Samnitibus, 14. pulsus finibus suis, Etruriam petunt, 16. vincuntur, 19. populantium Campaniæ agrum, 20. cæduntur, duxque eorum captus ad consulem Romanum rapitur, *ibid.* conferunt arma cum Etruscis, Umbris, Gallis, 21. cum Gallis invadunt Romanos, 27. Samnites primo impetu feroces; longiore certamine residunt eorum animi, 28. vincuntur, 29. Samnitium agmen a Pelignis cæditur, 30. bellum repant, 31. vincuntur prælio, in quo cæsa Samnitium sexdecim millia trecenti, capta duo millia septingenti, *ibid.* Samnitici belli diuturnitas et atrocitas, *ibid.* aggrediuntur castra Romana, 32. expelluntur, 33. aliquot eorum oppida capiunt Romani, 34. oppugnant Luceriam, 35. vincuntur, 36. septem millia et trecenti capti, omnes nudi sub jugum mittuntur, *ibid.* Samnitium ingens apparatus belli, 38. vincuntur a Papirio, consule, 41. *et 42.* eorum urbes captæ, 45. deficient ad Pœnis, 22, 61.
- Samnitium legatorum ad Annibalem oratio, 23, 42.
- Samnites Caudini, 23, 41.
- Samnites Pentri, 9, 31.
- Samnitium nomine gladiatores appellati, 9, 40.
- Samnium, 7, 32.
- Samos, *sive* Samus, insula et urbs, 37, 10.
- Samothracia, vel Samothracia, 42, 25. *et 50. 44. 45. et 46.*
- Samothracum insulæ religio, 45, 5.
- Sancus Semo, *vid.* Semo.
- Sanci ædes de cœlo tactæ, 32, 1.
- Sangarius, fluvius, 38, 18.
- Sanguinalis avis, 41, 17.
- Sanguine mixtæ fluxerunt Cæretes aquæ. *vid.* Prodigium.
- Sappinia tribus Umbriciæ pars, 31, 2. *vid. et 33. 37.*
- Sardes, 33, 19. 37, 18.
- Sardi clandestinam legationem ad Pœnos mittunt, 23, 32. cæduntur a Romanis, 40. perdomantur, 41. legatos Romam mittunt, 41, 10.
- Sardorum omnes populi, qui defecerant, in ditionem rediguntur, 41, 21. de iis triumphat Ti. Sempronius Gracchus, 26.
- Sardi venales, proverbium, 41, 26.
- Sardinia insula, 21, 1. 22, 31. Sardinia et Corsica Pœnis ademta, 21, 1. vastatur a classe Punica, 27, 6. in Sardinia magnum tumultum esse nunciatur, 41, 10. pacatur, 21.
- Sardiniæ formam exhibens tabula in æde Matutæ matris a Ti. Graccho posita, 41, 33.
- Sare, vicus Maronitarum, 38, 41.
- Sarissæ, hastæ prælongæ Macedonum, 9, 19. 37, 42. 38, 7. 44, 40.
- Sarissophori, milites Macedones, 36, 18.
- Sarmenta arida boum cornibus præligantur, et accenduntur, 22, 16. *et 17.*
- Sarpedon, promontorium, 38, 38.
- Sarus, fluvius, 33, 41.
- Sassula, urbs, capta a Romanis, 7, 19.
- Satellites sumit Tarquinius Superbus, 1, 49. Satellites Porsenæ, 11. *et 12.*
- Satellites armatos sibi circumdat Hieronymus, qui nulli Hieroni fuerant, 24, 5.
- Saticula, urbs, 7, 32. 9, 21. 23, 39. Saticula oppugnatur a Romanis, 9, 21. capitur, 22.
- Saticulani a Romanis laudati, 27, 10.
- Saticulanus ager, 23, 14.
- Satricum, oppidum, 2, 39. 6, 8. 28, 11. a Marcio Coriolano Romanis admittitur, 2, 39. mœnibus Satrici se includunt Volsci, 6, 8. capitur a Romanis, *ibid.* a Prænestinis et Volscis, 22.
- Latini concremant Satricum, 33. Satricum coloniam deducunt Antiates, 7, 17. capitur a Romanis, *ibid.* diripitur et incenditur, *ibid.* Volscorum exercitus consedit ad Satricum, 8, 1. a Papirio, consule, oppugnatur, et capitur, 9, 16.
- Satricani, 28, 11. deficient ad Samnites, 9, 12.
- Saturæ Romanorum, 7, 2.
- Saturnalia instituta, 2, 21. diem ac noctem clamata, 22, 1.
- Saturnalia prima, 22, 1. 30, 36.
- Saturnia, colonia civium Romanorum, in agrum Caletanum deducta, 39, 55.
- Saturnus, idem qui Belus, cultus a Carthaginiensibus. *vid.* Belus.
- Saturni ædes, 2, 21. 22, 1. 41, 26. ad ædem Saturni immolatum, et lectisternium imperatum, 22, 1.
- Satyrus, princeps legationis Rhodiorum, intemperantius invehitur in Eumenem, 42, 14.
- Savo, oppidum Alpinum, 28, 46.
- Saxa Rubra, locus, ubi Veientes castra habebant, 2, 49.
- Saxa Formiana, 22, 16.

- Saxa infuso aceto putrefacta, 21, 37.
 Saxum Tarpeium, 6, 20. de hoc saxo M. Manlius dejectus, *ibid.*
 Saxum ingens in vicum Jugarium ex Capitolio procidit, et multos oppressit, 35, 21.
 Saxum ingens visum est volitare, *vid.* Prodigia.
 Scæva, *vid.* Junius.
 Scævola, *vid.* Mucius.
 Scalæ, mœnibus admotæ, onere subeuntium fractæ, 26, 45.
 Scalpro fabrilis elephantos necare docuit Asdrubal, si quando sævirent, 27, 49.
 P. Scantinius pontifex, 23, 21.
 Saptia tribus addita, 8, 17.
 P. Scaptius hortatur populum Romanum, ut agrum, de quo lis erat inter Ardeates et Aricinos, sibi adjudicet, 3, 71.
 Scarphea, urbs Locridis, 33, 3. *vid. et* 36, 19.
 Scaurus, *vid.* Æmilius. Aurelius.
 Sceleratus vicus, 1, 48.
 Sceleratus campus unde nomen habeat, 8, 15.
 Scenam ædilibus prætoribusque præbendam censores locant, 41, 32.
 Scenica ars minime apud Græcos pudori, 24, 24.
 Scenici ludi quando Romæ primum, et quare instituti, 7, 2.
 Scenici ludi Romani magnifice facti ab ædilibus curulibus, 31, 4. *vid. et* Ludi.
 Scerdilædus, Illyriorum rex, 26, 24, 27, 30, 28, 5. pater Pleurati, 31, 28.
 Scerdilædus, Gentii, Illyriorum regis, filius, captivus mittitur Romam, 44, 32.
 Schœnus, mercator Perrhæbus, de transitu ad Perrhæbiam consultus ab Æmilio, consule, 44, 35.
 Sciathus, 44, 13. urbs haud ignobilis, 31, 28. diruitur, *ibid. vid. et* 45.
 Scipio, *vid.* Cornelius.
 Scipio eburneus dono datus Masinissæ, 30, 15. dono missus a senatu, 31, 11. dono datus Eumeni, 42, 14.
 Scissis, oppidum Hispaniæ expugnatum, 21, 60.
 Scodra, Gentii regia, 43, 22, 44, 31, 45, 25. ejus situs, 44, 31. ad ejus mœnia Illyrios vincunt Romani, *ibid.* deditur, 32.
 Scodrus, sive Scordus, mons, 43, 22, 44, 31.
 Scodrenses, 45, 26.
 Scopas, Ætolorum prætor, 26, 24. bellum infert Acarnanum genti, 25. ab rege Ptolemæo cum magno pondere auri mittitur in Ætoliam, 31, 43. juventutem Ætolorum, mercede conductam, avehit in Ægyptum, *ibid.*
 Scordisci, populi, 41, 23.
 Scorpione ictus, qui proximus Annibalem ad Locros steterat, 24, 7.
 Scorpiones majores et minores, 26, 47.
 Scorpionum in Carthagine Nova expugnata repertorum numerus, *ibid.*
 Scortorum raptus bellum excitans, 2, 18.
 Scorti amor redimitur homicidio, 39, 42.
 Scotussa, 28, 5. *et* 7, 33, 6. capitur ab Antiocho, 36, 9. recipitur a Romanis, 14.
 Scotussæus ager, 33, 6.
 Scriba, pari fere ornatu cum rege Porsena, pro eo obtruncatur, 2, 12.
 Scriba pontificis ob stuprum cum Vestali virgine ad mortem virgis cæditur, 22, 57.
 Scribæ ædilitii, pecuniam ex ærario clam egressisse comperti damnantur, 30, 39.
 C. Scribonius, ædilis plebis, 33, 42. *vid. et* 34, 53. prætor, 54. sortitur jurisdictionem urbanam, 55.
 C. Scribonius præfectus socium, 40, 31.
 C. Scribonius Curio, curio maximus, 41, 26.
 L. Scribonius, legatus captivorum, qui in potestate Annibalis erant, 22, 61.
 L. Scribonius Libo triumvir mensarius factus, quum esset tribunus plebis, 23, 21.
 L. Scribonius Libo, prætor, 29, 11. sortitur jurisdictionem peregrinam et Galliam, 13.
 L. Scribonius Libo, ædilis curulis, 34, 54. hujus et collegæ ludos Romanos senatus primum a populo secretus spectavit, *ibid.* creatur prætor, 35, 10. sortitur jurisdictionem peregrinam, 20. triumphum coloniam deducendæ, 39, 23.
 Scriptores a Livio memorati. Annales Aciliani, 25, 39. *vide* Aciliani. Cato, 34, 5, 45, 25. Cincius, 7, 7. *vide* Cincius. Claudius Quadrigarius, 8, 19. *vid. et* 7, 10. *vide* Claudius historicus. Clodius Licinius, 29, 22. Commentarii pontificum, 6, 1. *vid. et* 4, 3. Fabius Pictor, 1, 44. *vide* Fabius Pictor. Funebres laudes, imaginumque tituli, 8, 40. Libri lintei, 4, 7. *et* 20. Libri magistratuum, 4, 7. *et* 20.

- Licinius Macer, 4, 7. *vide* Licinius Macer.
- Piso, 1, 55. *vide* Piso.
- Polybius, 30, 10. *vide* Polybius.
- Rutilius, 39, 52.
- Silenus, 26, 49.
- Tubero, 4, 23, 10, 9.
- Valerius Antias, 3, 5. *vide* Valerius Antias.
- Scriptorem nullum temporum veterum æqualem Livius suo ævo existare, queritur, 8, 40. *vid.* Annales.
- Scultenna, flumen, 41, 16. *et* 22.
- Scutum, 1, 43. majus corpori tegumentum, quam clipeus, 9, 19. ejus forma, 9, 40.
- equestre, 43, 8.
- pedestre, 6, 8, 7, 10.
- Scuta pro clipeis quandonam fecerint Romani, 8, 8.
- Gallorum, 22, 46. longa, parum lata, plana, 38, 21.
- Hispanorum, ejusdem fere formæ ac Gallorum, 22, 46.
- Ligurum, 44, 35.
- Samnitium, auro et argento cæata, 9, 40.
- dominis argentariarum ad forum ornandum divisa, *ibid.*
- Scutis densatis conferti Romani excipiunt tela hostium, 28, 2.
- Scutum vigilibus aufert Æmilius Paulus consul, 44, 33.
- Scutati, 8, 8, 28, 2.
- Scyllæum, 31, 44, 36, 42.
- Scyrus, insula, 33, 30.
- Secessio plebis in montem Sacrum, 2, 32. *et* 33.
- in Aventinum, 3, 50. *et* 51. atque inde in Sacrum montem, 52.
- Secessio militum, 7, 39—42.
- Secessio apud veteres Romanos ultima rabies habebatur, 7, 40.
- Secubitus sacrorum caussa, 39, 10.
- Secures prælatæ dictatori, 2, 18.
- decemviris, 3, 36.
- consulibus extra urbem, 24, 9.
- Securi percussi in medio foro trecenti quinquaginta octo delecti nobiles Tarquinienses, 7, 19.
- Sedetani ad Catonem consulem deficiunt, 34, 20.
- Sedetanus ager, 28, 24, 29, 1, 31, 49. eum depopulantur Mandonius, 28, 24.
- Seditio Romæ, 2, 23, 28. *et* 56, 3, 66, 5, 24. *et* 25, 6, 14. *et* seqq. 31.
- militum Romanorum, 4, 50, 7, 39, 28, 24. *et* seqq. 32, 3.
- Seditio nulla sub Annibale duce, 28, 12.
- Seditionis auctores securi percussi, 28, 29.
- Segestica, civitas Hispaniæ gravis et opulenta, 34, 17. eam vineis et pluteis capit Cato, consul, *ibid.*
- Seguntia, oppidum Hispaniæ, 34, 19.
- Sejuges aurati in Capitolio a P. Cornelio positi, 38, 35.
- Selepitani, populi, 45, 26.
- Seleucia, 33, 41.
- Seleucus, Antiochi filius, 33, 41, 36, 7. ei Lysimachia sedes a patre data, 35, 16. in Æolide relinquitur a patre ad maritimas urbes continendas, 37, 8. recipit Phocæam, 11. Pergamum oppugnat, 18. eum ex Pergameno agro discedere cogit Diophanes, prætor Achæorum, 21. ei cognomen fuit Philopator, 41, 24. quum duodecim regnasset annos, insidiis Heliadori opprimitur, *ibid.*
- Selinus, oppidum Ciliciæ, 33, 20.
- Sella curulis, 1, 8, 2, 54, 7, 1, 10, 7, 25, 5. Sella curulis ab Etruscis sumta, 1, 8. Sella curulis dono missa Masinissæ, 31, 11. Eumeni, 42, 14.
- eburnea dono missa regi Syphaci, 27, 4.
- Sella Jovis in Capitolio, 5, 50.
- Sellasia, 34, 28.
- A. Sellius tribunus plebis absens creatur, 4, 42.
- Sellularii ad bellum exciti, 8, 20.
- Selymbria, 33, 39.
- Semigermanæ gentes, 21, 38.
- Semimares in mare deportantur, *vid.* Androgyni.
- Semita saxo quadrato a Capena porta ad Martis strata, 10, 23.
- Semo Sancus, 8, 20. bona Vitruvii Vacci Semoni Sanco consecrata, *ibid.* in ejus sacello ænei orbes positi, *ibid.*
- Sempronia basilica, 44, 16.
- Sempronia, uxor Africani, suspecta, tanquam ei venenum dedisset, Epit. 59.
- Sempronius Blæsus, quæstor, occisus cum mille hominibus, 22, 31.
- A. Sempronius, consul, 2, 21. iterum, 34.
- A. Sempronius Asellio prætor, a fœnecratoribus occisus, Epit. 74.
- A. Sempronius Atratinus, inter primos tribunos militum consulari potestate, 4, 7.
- A. Sempronius Atratinus tribunus militum consulari potestate, 4, 35. iterum tribunus militum consulari potestate, 44. tertium, 47.
- A. Sempronius Atratinus, magister equitum dictus, 6, 28.
- C. Sempronius Atratinus, consul, 4,

37. ejus negligentia et temeritas, *ibid.* Sempronio diem dicit L. Hortensius, tribunus plebis, 42. eripitur reus precibus quatuor tribunorum, qui sub illo meruerant, *ibid.* rursum accusatur et damnatur, 44.
- C. Sempronius Blæsus diem dicit Cn. Fulvio, ob exercitum in Apulia amissum, 26, 2.
- C. Sempronius Blæsus, ædilis, 39, 7. creatur prætor, 32. sortitur Siciliam, 38. legatus, 43, 6.
- C. Sempronius Longus, decemvir sacrorum, 41, 26.
- C. Sempronius Rutilus, tribunus plebis, M'. Acilio Glabroni diem dicit, 37, 57.
- C. Sempronius Tuditanus, quum ædilis plebis esset, prætor creatur, 32, 27. sortitur Hispaniam citeriorem, 28. proconsul victus prælio ab Hispanis, ex vulnere moritur, 33, 25. pontifex fuerat, 42.
- C. Sempronius, cos. contra Iapydas male rem gerit, Epit. 59.
- Cn. Sempronius Blæsus, legatus Q. Fulvii, 27, 6.
- L. Sempronius Atratinus, consul, 4, 7. primus cum L. Papirio censuram gerit, 8.
- M. Sempronius Tuditanus, Carthagine Nova capta, coronæ muralis arbiter, 26, 48.
- M. Sempronius Tuditanus, tribunus plebis, ex auctoritate Patrum plebem rogat, ut cum sociis ac nomine Latino pecuniæ creditæ jus idem, quod cum civibus Romanis esset, 35, 7. creatur prætor, 37, 47. sortitur Siciliam provinciam, 50. consul, 39, 23. a Pisis in Apuanos Ligures proficiscitur, eorumque agros vastat, 32. frustra censuram petit, 40. pontifex cooptatur, 46. pestilentia moritur, 41, 26.
- P. Sempronius præfectus sociûm, 34, 47.
- P. Sempronius Sophus, tribunus plebis, 9, 33. ejus in Ap. Claudium censorem oratio, 34. preñdi Apium jubet, et in vincula duci, *ibid.* consul, 45. triumphat, *ibid.* pontifex creatur, quum primum plebei pontifices facti sunt, 10, 9. censor, *ibid.* prætor, 21.
- P. Sempronius Tuditanus, tribunus militum ad Cannas, 22, 50. ejus virtus, *ibid.* et 60. ex ædilitate curuli prætor creatur, 24, 43. sortitur Ariminum, 44. ejus res gestæ, 47. imperium ei prorogatur, 25, 3. iterum, 26, 1. censor, 27, 11. Iustum condit, 38. creatur consul, quum provinciam Græciam haberet, 29, 11. pacem cum Philippo facit, 12. sortitur Bruttios, 13. consul, tumultuario prælio configit cum Annibale, 36. vincitur, *ibid.* dein et Annibalem acie vincit, *ibid.* ædem Fortunæ Primigeniæ vovet, *ibid.* vid. et 34, 53. legatus ad Ptolemæum, 31, 2.
- P. Sempronius Blæsus tribunus plebis, P. Cornelio Scipioni, triumphum petenti, obsistit, 36, 39. auctoritate senatus compellitur remittere intercessionem, 40.
- P. Sempronius Gracchus, tribunus plebis diem dicit M'. Acilio Glabroni, 37, 57.
- P. Sempronius Longus creatur prætor, 39, 32. sortitur Hispaniam ulteriorem, 38.
- Ti. Sempronius Gracchus, magister equitum, 22, 57. castris Romanis præfectus, absente dictatore, Casilinum mittit frumentum et naves, 23, 19. quum magister equitum et ædilis curulis esset, consul creatur, 24. senatum habet, consolatur Patres, eosque adhortatur, ne calamitatibus succumbant, 25. init consulatum, 30. ei volonum exercitus sorte evenit, 32. ejus res gestæ, 35. 36. et 37. ei prorogatur imperium, 24, 10. vincit Hannonem Pænum, 14. et 15. volonibus dat libertatem, 16. secundum consul absens creatur, 43. in Lucanis multa prælia parva, hæud ullum dignum memoratu, facit, 25, 1. aliquot ignobilia oppida Lucanorum capit, *ibid.* ei imperium prorogatur, 3. ex Lucanis cum equitatu ac levi armatura Beneventum venire jubetur, 15. triste prodigium Graccho sacrificanti factum, 16. proditione circumvenitur, *ibid.* exanimis ad Annibalem mittitur, poniturque cum captis simul fascibus ante tribunal imperatoris, *ibid.* de ejus obitu varia fama, 17. item de ejus funere, *ibid.*
- Ti. Sempronius Gracchus, admodum adolescens, angur creatur in locum M. Pomponii Mathonis, 29, 38. moritur, 41, 26.
- T. Sempronius Gracchus, præfectus sociûm, cadit in prælio cum Boiis, 33, 36.
- Ti. Sempronius Gracchus, acer juvenis, legatus mittitur ad Philippum, 37, 7. ab eo comiter accipitur, *ibid.* tribunus plebis, auxilio est Scipi-

- oni Africano, ne causam dicat, 38, 52. ei gratiæ actæ, quod rempublicam privatis simultatibus potiorum habuisset, 53. ei nupta minor e duabus Africani filiabus, 57. ejusdem aliud decretum de L. Scipione, Africani fratre, 60. ejus oratio ad collegam, triumpho M. Fulvii moram afferentem, 39, 5. creatur triumvir coloniæ deducendæ, 55. memoratur ædilis, 40, 44. prætor, citeriorem Hispaniam sortitur, 35. capit Mundam, et Certimam, urbes, 47. vincit Celtiberos, eosque subigit, 48, 49. *et* 50. magnas et anno sequente in Hispania res gerit, 41, 3. egregium se pacis arbitrum et moderatorem præbet, *ibid.* Gracchurim urbem condit, *ibid.* triumphat de Celtiberis, 11. creatur consul, 12. multis secundis præliis perdomat Sardos, 21. de Sardis triumphat, 26. rerum ab eo in Sardinia gestarum ergo tabula in æde Matris Matutæ posita, 33. creatur censor, 43, 16. ejus censura acta, *ibid.* *et* 17. contentiones cum tribuno plebis P. Rutilio, 18. ejus bona consecrantur a tribuno, *ibid.* ei et collegæ dies dicitur ad populum, *ibid.* collegam servat, jurando se ei comitem exsilii futurum, *ibid.* basilicam faciendam curat, quæ Sempronia dicta est, 44, 16. libertinos in unam tribum Esquilinam conjicit, 45, 15.
- Ti. Sempronius Longus, consul, 21, 6. in Siciliam mittitur, 17. capit Melitam, 51. revocatur in Italiam, *ibid.* venit ad collegam, *ibid.* pugnae adversus Annibalem cupidus, 53. educit copias, 54. vincitur, 55. *et* 56. alia pugna inter Sempronium et Annibalem, 59. prospere pugnât cum Hannone Pæno, 23, 37.
- Ti. Sempronius Longus, tribunus plebis, 31, 20. ædilis curulis, 32, 37. triumvir coloniis deducendis, 29. prætor, 33, 24. sortitur Sardiniam provinciam, 26. ei prorogatur imperium, 43. creatur consul, 34, 42. triumvir coloniæ deducendæ, 45. profiscitur in Boios, et adversus eos pugnât, 46. *et* 47. legatus consularis, 35, 5. frustra censuram petit, 39, 40.
- Ti. Sempronius Ti. F. Longus, augur factus, 27, 6. decemvir, *ibid.* pestilentia moritur, 41, 26.
- Ti. Sempronius Longus præest parti castrorum in oppugnatione Heraclææ, 36, 22.
- Ti. Sempronius Musca, 45, 13.
- T. Sempronius Rutilus, vitricus P. Aebutii, 39, 9. cupit pupillum initiari Bacchis, *ibid.*
- Semunciarium fœnus factum ex unciario, 7, 27.
- Sena, colonia, 27, 46.
- Senensis populus vacationem obtinere non potest, 27, 38.
- Senaculum in Capitolio, 41, 32.
- Senatores centum, a Romulo creati, 1, 8. *vid.* Patres.
- Senatores octoginta occiduntur in prælio ad Cannas, 22, 49.
- pecuniam sponte conferunt ad supplementum remigum, 26, 36.
- amplius quinque uno tempore abesse ab urbe Roma vetiti, 36, 3.
- edicto prætores ex tota Italia Romanam vocantur, 43, 13.
- Senatores, quibusque in senatu sententiam dicere licet, 23, 32, 36, 3.
- Senatus nisi auctor fieret, ratum esse non poterat id, quod populus jusserrat, 1, 17. postea in incertum comitorum eventum auctor fieri cœpit, *ibid.*
- Senatus quænam partes fuerint in regibus creandis, *vid.* 1, 17. *et* 18. 22. 32. *et* 41.
- Senatus a regibus de omnibus negotiis consultus, 1, 49.
- de bello indicendo consultus, 1, 33.
- decernit ut ad populum feratur de bello indicendo, 4, 58. 31, 5. *vid.* *et* 45, 21.
- provincias consulibus decernit, 10, 24. 28, 38. *et* 40. *et* seqq.
- de pace faciendâ consultus, 6, 26. 30, 42. *et* 43. 33, 24, 37, 55. 38, 10.
- decernit triumphum, 3, 26. 28, 9. negat, 10, 36. *et* 37. 26, 21. sine auctoritate senatus triumphatum, 3, 63. 10, 37.
- quædam negotia a se ad populum rejicit, 2, 27. 7, 20. 27, 8.
- legatis populorum regumque dat responsa, 6, 26. 7, 20. 30, 17.
- mittit legatos, 2, 15. 30, 26. 42, 19. *et* alibi passim.
- Senatus Romanus tamquam regum consensus, 9, 17.
- Senatus princeps, 27, 11.
- Senatus habitus in Capitolio, 3, 21. 8, 5. 24, 10. 26, 1. 28, 38. 32, 8.
- in æde Bellonæ, 30, 21. 31, 47. 41, 10.
- in æde Apollinis, 34, 43. 39, 4. 42, 21.
- Senatusconsultum factum, ut omnes Volsci urbem excederent, 2, 37.
- ut pontifex maximus tribunos plebis crearet, 3, 54.

- Senatusconsultum factum, ut decemviri magistratu se abdicent, 3, 54.
- Senatusconsultum relatum in tabulas, 4, 11.
- ut consularia comitia haberentur, 4, 25. *et* 36.
- ut duo ex tribunis consularibus ad bellum proficiscerentur, unus res Romæ curaret, 45.
- de cæde Postumii, 51.
- de creandis tribunis militum, 55.
- ut tribuni militares peditibus equitibusque gratias agerent, 5, 7.
- ut tribuni militum se abdicarent magistratu, 17.
- ut agri Veientani septena jugera dividerentur plebi, 30.
- ut consules se abdicarent magistratu, 31.
- de rebus ad religionem spectantibus, 50.
- Senatusconsulto revocati, qui Veios ierant, 6, 4.
- Senatusconsulto e carcere eductus M. Manlius, 18.
- Senatusconsultum, ne quis patricius in Capitolio habitaret, 6, 20.
- de induciis in centum annos Cæritibus concedendis, 7, 20.
- de Latinis, 8, 14.
- de dicendo dictatore, 15. *et* 16.
- de colonia Cales deducenda, 16.
- de deducendis Interamnam et Casinum coloniis, 9, 28.
- ut privati nautas darent, 24, 11.
- de coercendis superstitionibus et externis religionibus, Romæ exortis, 25, 1.
- de ludis Apollini, reque divina faciunda, 12.
- de Marcello et Siculis, 26, 32.
- de Campanis, 34.
- de provinciarum sortitione, 28, 45.
- ut, quos ludos inter seditionem militarem vorisset Scipio, ex ea pecunia, quam ipse in ærarium intulisset, faceret, 38.
- de coloniis, quæ milites dare abnuerant, 29, 15.
- de bello adversus Nabin Lacedæmonium, 34, 22.
- de coloniis deducendis, 53.
- de rebus Asiæ, 37, 56.
- in gratiam Ambraciensium, 38, 44.
- de Bacchanalibus, 39, 18. *et* 19.
- de exercitibus, 38.
- quo sublata comitia prætoris creandi, 39.
- in honorem Demetrii, 47.
- de Latinis, 41, 13.
- Senatusconsultum de agris Ligustinis et Gallicis viritim dividendis, 42, 4.
- in gratiam Statiellatum, 22.
- de bello in Persea, 30.
- quo Cares Lycique jubentur esse liberi, 44, 15.
- de Macedonibus et Illyriis, 45, 18.
- Senatusconsulti forma ultimæ necessitatis, 3, 4.
- Senatusconsulta in ædem Cereris ad ædiles plebis delata, 3, 55. ad ærarium, 39, 4.
- Senectius, tribunus, civitatis Nerviorum, Epit. 139.
- Senes Romani, urbe capta, expectant domi mortem, 5, 41. trucidantur a Gallis, *ibid.*
- Seniores coacti nomina dare, ut agent urbis custodiam, 5, 10. *vid. et* 6, 2. *et* 6.
- Seniorum cohortes factæ, 10, 21.
- Seniorum triginta principes, apud Carthaginenses sanctius consilium, 30, 16.
- Senones Galli clusium et Romam veniunt, 5, 35. *vid.* Galli. Legionem Romanam circumveniunt, et delent, 10, 26.
- Sentinas ager, 10, 27. *et* 30.
- C. Sentius, Epit. 70.
- Sepinum in Samnio a L. Papirio, consule, expugnatur, 10, 44. *et* 45.
- Seppius Lesius summum Capuæ magistratum ultimus omnium Campanorum capit, 26, 6. *vid. et* 13.
- Septembribus idibus prætor maximus clavum pangere vetusta lege jussus, 7, 3.
- Septemdecim annos nati, qui non militarent, ærarii facti, 27, 11.
- Sepulcrum dirutum in ora Africæ pro malo omine vitatur ab Annibale, 30, 25.
- Sepulera diruta Athenis a Philippo, 31, 24. super ea re Atheniensium querelæ, 30.
- Sequani, pop. Epit. 104.
- Sergia venefica, suo ipsa epoto medicamento, interit, 8, 18.
- C. Sergius, tribunus militum consulari potestate, 6, 5. iterum, 11. tertium, 27.
- Cn. Sergius Plancus, prætor, 31, 4. sortitur jurisdictionem urbanam, 6. ei prorogatum imperium, 32, 1.
- L. Sergius, legatus, auream crateram donum Apollini Delphos fert, 5, 28. a Liparensium piratis exceptus, et dimissus, *ibid.*
- L. Sergius Fidenas, consul, 4, 17. tribunus militum consulari potestate, 25. iterum consul, 30. iterum tribunus militum consulari potestate, 35. tertium tribunus militum, 45.

- L. Sergius Fidenas, tribunus militum, 5, 16.
- L. Sergius, legatus, 30, 25.
- M. Sergius decemvir creatur, 3, 35.
- M'. Sergius Fidenas, tribunus militum consulari potestate, 4, 61. iterum, 5, 8. ejus castra adoriuntur Falisci, *ibid.* mavult vinci ab hoste, quam vincere per civem, *ibid.* accusatur a tribunis plebis, 11. denis millibus æris gravis condemnatur, 12.
- M. Sergius, tribunus militum, 29, 6. jussu Plemnii post gravissima tormenta necatur, et insepultus projicitur, 9.
- M. Sergius Silus, prætor, 32, 27. sortitur jurisdictionem urbanam, 28. *vid. et* 31. *et* 33, 21. *et* 24.
- M. Sergius Silus, legatus Æmilii consulis, 44, 40.
- Q. Sertorius, Epit. 90. 96.
- Serrheum, castellum, occupat Philippus, 31, 16.
- Servilii ex Albanis principibus in collegium Patrum lecti, 1, 30.
- A. Servilius Priscus (alii Structo cognomen tradunt) dictator, 4, 21.
- C. Servilius, consul, 2, 49.
- C. Servilius, tribunus militum consulari potestate, contendens cum collegis patri paret, 4, 45.
- C. Servilius triumvir coloniarum Placentiam deducendæ, 21, 25. a Gallis comprehenditur, *ibid.* a filio consuli sextum decimum post annum liberatus, Romam revertitur, 30, 19.
- C. Servilius, legatus, frumento in Etruria coempto instruit arcem Tarentinam, 25, 15. pontifex, 27, 6. ædilis plebis, 21, magister equitum et ædilis curulis, 33. *vid. et* 36. prætor creatus, sortitur Siciliam, 28, 10. *vid. et* 46. consul, 29, 38, 30, 1. patrem, ex servitute liberatum, Romam reducit, 19. dictator, 39. decemvir agris dividendis, 31, 4. pontifex maximus, 39, 46. picaula iræ Deum conquirat, 40, 37. moritur, 42. *Ad eundem referri possunt, quæ de C. Servilio habet Livius,* 33, 47. 34, 53.
- C. Servilius Ahala, magister equitum, obtruncat Mælium, 4, 13. *et* 14. ejus factum defendit dictator Cincinnatus, 15. creatur consul, 30.
- C. Servilius Ahala tribunus militum consulari potestate creatur, 4, 56. magister equitum, 57. iterum tribunus militum consulari potestate, 57. tertium, 5, 8. senatui obtemperans, cogit collegas ante diem abdicare se magistratu, 9.
- C. Servilius Ahala, magister equitum, 6, 2.
- C. Servilius Casca, tribunus plebis, 25, 3.
- Cn. Servilius Cæpio, pontifex, 25, 2. ædilis curulis, 23, 10. creatus prætor, sortitur jurisdictionem urbanam, 38. *vid. et* 46. consul, 29, 38. sortitur Etruriam, 30, 1. inde Romam redit cum patre C. Servilio et C. Lutatio patruo, ex servitute receptis, 19. Annibalem persequens, in Siciliam transit, 24. revocatur a dictatore ad id ipsum creato, *ibid.* legatus in Græciam mittitur, 35, 23.
- Cn. Servilius Cæpio, pontifex, pestilentia moritur, 41, 26.
- Cn. Servilius Cæpio, ædilis curulis, 40, 59. prætor, sortitur Hispaniam ulteriorem, 41, 26. legatus ad res repetendas in Macedoniam missus, redit, 42, 25. creatur consul, 43, 13.
- Cn. Servilius Geminus, consul, 21, 57. 22, 1. Sardinia et Corsica oram circumvectus, Menigem insulam vastat, 31. Fabii artibus bellum gerit, 32. in consilio assentitur Paulo adversus Varronem, 43. occiditur ad Cannas, 49.
- L. Servilius Structus, tribunus militum consulari potestate, 4, 47.
- M. Servilius Geminus, augur, 26, 23. ædilis curulis, 29, 33. magister equitum, 30, 24. consul, 26. *et* 27. ei prorogatum imperium, 41. decemvir agris dividendis, 31, 4. triumvir coloniarum deducendis, 32, 29. *et* 34, 45. pro triumpho Pauli Æmilii orationem ad populum habet, 45, 36. *et segg.* nudat corpus, et cicatrices vulnere ostentat, 39.
- M. Servilius, tribunus militum, 40, 27.
- M. Servilius pontifex legitur, 43, 13.
- P. Servilius, consul, 2, 21. ejus populare edictum, 24. nec plebi nec Patribus gratus, abijt magistratu, 27.
- P. Servilius, consul, 3, 6. moritur, 7.
- P. Servilius, decemvir agris dividendis, 31, 4.
- Q. Servilius per Patres clientesque Patrum consul creatur, 2, 64. iterum consul, in Æquos mittitur, 3, 2.
- Q. Servilius, quæstor, diem M. Volscio dicit, 3, 24.
- Q. Servilius Priscus, dictator, 4, 21. fundit Etruscos, et Fidenas capit, 22. appellat tribunos, ut cogant consules dicere dictatorem, 26. cognoscit de rebellione Fidenatum, 30. filium tribunum militum jubet collegis belli gerendi curam concedere, et urbi præesse, 45. ex senatusconsulto dictator dicitur, 46. vincit Æquos, 47.
- Q. Servilius Fidenas, tribunus militum consulari potestate, 5, 8. iterum, 14. interrex, 17. tribunus militum ter-

- tium, 24. quartum, 26. quintum, 6, 4. sextum, 6.
- Q. Servilius, tribunus militum consulari potestate, 6, 22. iterum, 31. tertium, 36.
- Q. Servilius Ahala, consul, 7, 1. secundum, 4. dicit consensu patriciorum Ap. Claudium dictatorem, 6. creatur dictator, 11. ex auctoritate Patrum ludos magnos vovet, *vid.* ejus res gestæ, *ibid.* abdicat se dictatura, *ibid.* interrex creatur, 17.
- Q. Servilius, magister equitum, 7, 22. consul, 38.
- Sp. Servilius consul, cædit Veientes, 2, 51. mox pulsus ab iis, interventu collegæ servatur, *ibid.* reus factus ad populum, periculum audacia discutit, 52.
- Sp. Servilius Priscus, censor, 6, 31. tribunus militum consulari potestate, 38.
- Servius Tullius, 1, 13. captiva Corniculana natus, 1, 39. *et* 4, 3. ei caput in multorum conspectu arsit, 1, 39. de ejus natalibus variæ sententiæ, *ibid.* Servius fuit maximo honore apud regem et Patres, *ibid.* curam rerum cepisset, 41. a senatu jubetur regnare, *ibid.* filias Tarquiniis collocat, 42. Veientibus bellum infert, *ibid.* instituit censum, *ibid.* condit lustrum, 44. interficitur, 48. ejus laudes, *ibid.* commentarii, 60.
- Servus conjurationis index, *vid.* Vindicius.
- Servi vindicta liberati, in civitatem accepti videbantur, 2, 5.
- Servi Capitolium occupant, 3, 15. dant pœnas, 18.
- Servorum alia conjuratio, 4, 45.
- Servi publici, 9, 29.
- Servorum tyrannica dominatio Volsiniis, *vid.* Volsinii.
- Servus, interfecti domini ultor, occidit Asdrubalem, 21, 2. ejus in tormentis constantia, *ibid.*
- Servi quinque et viginti in crucem acti, quod in campo Martio conjurassent, 22, 33.
- Servi in militiam allecti Romæ, 22, 57. eorum octo millia armanur, *ibid.* *vid.* Volones.
- Servi vocati ad Pileum, 24, 32.
- Servus indicat auctores incendii, pluribus simul locis circa forum orti, 26, 27.
- Servi, indices conjurationis, 32, 26. iis vicena quina millia æris, et libertas data, *ibid.*
- Servorum conjuratio in Etruria, 33, 36. vincuntur a M. Acilio, prætore, *ibid.* principes conjurationis adfiguntur crucibus, *ibid.*
- Servorum magnus motus in Apulia, 39, 29.
- Servitiis Achæorum fugitivis receptaculum Macedonia, 41, 28.
- Sescenaris bos, 41, 19.
- P. Sestius Capitolinus, consul, 3, 32. decemvir legibus scribendis, 33.
- P. Sestius, patriciæ gentis vir, a C. Julio decemviro ad populum accusatus, 3, 33.
- P. Sestius, quæstor, 4, 50.
- Sestos, Hellesponti urbs, 32, 33. deditur Romanis, 37, 9.
- Setia, colonia, 6, 30. 26, 8. 29, 14. eam depopulantur Privernates, 7, 42. negat consulibus milites et pecuniam, 27, 9. de ea re senatusconsultum, 29, 15. Setiæ magnus tumultus servorum opprimitur, 32, 26. ibidem Carthaginienis obsides custoditi, *ibid.*
- Setini nunciant defectionem Privernatium, 8, 1.
- Seuthes, Cotyis pater, regis Odrysarum, 42, 51.
- Sextantes, 2, 33.
- Sextarii vini, honoris ergo, militibus, qui Decium secuti fuerant, a legionibus collati, 7, 37.
- Sextiles kalendæ olim anni principium, 3, 6.
- Sextiles kalendæ duplici clade insignes, 6, 1.
- Sextiles idus, 41, 20.
- nonæ, *ibid.*
- C. Sextilius plebeius, tribunus militum consulari potestate, 6, 30.
- M. Sextilius Fregellanus respondet pro duodeviginti coloniis, milites ex formula paratos esse, 27, 10.
- L. Sextius, tribunus plebis, rogationem fert, qua Volas coloni mitterentur, 4, 49.
- L. Sextius tribunus plebis promulgat leges de ære alieno, de modo agrorum, et de consulatu plebeio, 6, 35. refectus tribunus plebis, non patitur creari curules magistratus, *ibid.* octavum tribunus plebis, 36. continuari sibi tribunatum recusat, 39. decimum tribunus refectus, 42. primus de plebe consul factus, *ibid.* *et* 7, 1.
- M. Sextius Sabinus, ex ædilitate plebeia prætor, 30, 26. sortitur Galliam, 27.
- Sibaris, urbs, 36, 39.
- Sibylla, 1, 7.
- Sibyllæ carmina de termino fatali imperii Romani, 38, 45.
- Sibyllini libri aditi, 3, 10. 5, 13. 7, 27. 21, 62. 22, 1. 9, 10. 36. *et* 57. 29, 10. 36, 37. 41, 26. *vid.* Libri.
- Siccitas ingens in urbe et agro Romano, 4, 30. 40, 29.

- L.** Siccius, vir fortissimus, fraude decemviro-
rum interfectus, 3, 33.
- Sicilia**, 1, 1. in Siciliam venit Æneas,
ibid. in Sicilia frumentum emptum
propter caritatem annonæ, 2, 34. in
Siciliam exercitum quando primum
trajecerint Carthaginienses, 4, 29. a
tyrannis Siciliæ missam suspicatur
Livius classem Græcorum, quæ mare
Etruscum infestum habebat, 7, 25.
et 26.
- Sicilia** deseritur a Pœnis, 26, 40. Siciliæ
res componit Scipio, 29, 1. Siciliæ ca-
lamitas ob motus serviles, *vid.* Servi,
Fugitivi.
- Siculatorum** res a M. Marcello compositiæ,
25, 40. eorum querelæ de Marcello,
26, 29. eorum oratio in senatu, 30.
iis respondet Marcellus, 31. de ea re
senatusconsultum, 32. Siculi legati
ad Marcelli genua se projiciunt, 33.
- Siculum** fretum, 1, 2.
- Sicilius** securi percussus, 23, 37.
- Sicimina**, mons, 45, 12.
- C.** Sicinius, auctor secessionis in sacrum
montem, 2, 32. inter primos tribunos
plebis, 33. *vid.* *et* 3, 54.
- C.** Sicinius, tribunus plebis, 2, 53. diem
dicit Ap. Claudius, 61.
- C.** Sicinius, tribunus plebis post seces-
sionem in Aventinum, 3, 54.
- C.** Sicinius, legatus a senatu missus,
43, 7.
- Cn.** Sicinius ædilis, petit præturam, 39,
39. fit anno sequente prætor, et sor-
titur Sardiniam, 45.
- Cn.** Sicinius, triumvir coloniae Lucam
deducendæ, 41, 17.
- Cn.** Sicinius, prætor, 42, 9. in Apuliam
mittitur ad colligendas, locustas, 10.
obtinet Macedoniam provinciam, pro-
rogato in annum imperio, 27. paluda-
tus proficiscitur ex urbe, *ibid.*
- L.** Sicinius, tribunus plebis, 6, 6.
- T.** Sicinius, consul, 2, 40.
- T.** Sicinius, lator rogationis de migrando
Veios, 5, 24.
- Sicyon**, urbs, 27, 31. 35, 25. Sicyone
Romanorum aliorumque populorum
legatis datum Achæorum concilium,
22, 19.
- Sicyonius** ager, 33, 15.
- Sida**, oppidum, 35, 13. 37, 23.
- Sidetæ**, populi, 35, 48.
- Sidicini**, a Samnitibus bello laces-
siti, sociis sibi parant Campanos, 7, 29.
rursus ab iisdem impugnati, deditio-
nem facere volunt ad Romanos; a
quibus repudiati, dedunt se Latinis,
8, 1. *et* 2. Sidicinos inter et Aurun-
cos bellum, 15. vincuntur Sidicini a
Romanis, 16. *et* 17.
- Sidicinus** ager, 10, 14. 26, 9.
- Sidonii**, populi, 35, 48.
- Sidus** Vergiliarum, 21, 35.
- Sigeum**, 44, 28.
- Signatum** argentum, *vid.* **Argentum**.
- Signia**, colonia, 1, 56. 2, 21. 8, 3. 32, 2.
- Signini** Romanis fidi, 27, 10.
- Signifer** omni vi moliens signum convel-
lere nequit, 22, 3.
- Signiferum** manu arreptum secum in
hostem rapit Camillus, 6, 8.
- Signum** emissum in hostium aciem, 6,
8. 34, 46. *vid.* **Vexillum**.
— secundi Hastati, adentum signi-
fero, a Q. Navio in hostes inlatum,
26, 5.
- Signa** militaria ex ærario deprompta, 4,
22. 7, 23.
- Signa** capta in prælio, 9, 44. 10, 14. *et*
alibi sæpius. ante Signa et post Signa
strages facta, 8, 11.
- Signum** pugnæ datum, 6, 8.
— propositum, 22, 45.
- Signum** receptui datum, 6, 8.
- Signum** secundæ vigiliæ, 7, 35.
- Signa** bis canunt, ubi duo sunt consules,
27, 47.
- Signum** datum, id est, jussus imperato-
ris per totum exercitum perlatus, 5,
36. 21, 14.
- Signum** Jovis Imperatoris, Præneste de-
vectum, T. Quintius dictator in Ca-
pitolum infert, 6, 29.
— Junonis a matronis dedicatum in
Aventino, 21, 62.
— Martis, 22, 1.
- Signa** ænea Deorum facta ex argento
muletaticio, 27, 6.
— tria ad Cereris data, 36.
— duo cupressea in ædem Junonis Re-
giæ inlata, 37.
— ænea quinque ex muletaticio ar-
gento in ærario posita, 31, 50.
— tria Cereri, Libero, Liberæque po-
sita, 33, 25.
— ænea in Capitolio dejecta, et in circo
maximo cum columnis eversa, 40, 2.
- Signa** tabulasque, quibus abundabant
Syracusæ, Marcellus Romam devehit,
atque inde primum initium mirandi
Græcarum artium opera factum, 25,
40. *vid.* *et* 26, 30. *et* 31. *et* 34, 3.
- Signa** tabulasque Tarentinis relinquit
Fabius, 27, 16.
- Signa**, tabulæ priscæ artis, ornamenta-
que ejus generis plura Eretriæ reperta,
32, 16.
- Sigovesus**, filius sororis Ambigati, Cel-
tarum Regis, 5, 34. in Hercynios sal-
tus sorte missus, *ibid.*
- Silana**, oppidum, 36, 13.
- M.** Silanus, *vid.* Junius.

- Silenus, auctor Græcus, 26, 49.
 Q. Silius, primus quæstor plebeius, 4, 54.
 SiloPompædus, dux Marsorum, Epit. 76.
 Silpia, urbs, 28, 12.
 Silva, *vide* Sylva.
 Silvanus, *vide* Sylvanus.
 Silvius, *vide* Sylvius.
 Similæ lucus, 39, 12.
 Simulacra Junonis Reginæ cupressæ circumlata, 27, 37.
 Simulacra infantum, conditorum urbis, sub uberibus lupæ, ab Ficum Ruminalem posita, 10, 23.
 Simulacra luporum, 22, 1.
 Simulacrum Herculis in Capitolio positum, dedicatumque, 9, 44.
 Simulacrum pugnæ terrestres et navalis editum a Scipione, 29, 22.
 Sindensis ager, 38, 15.
 Sinope urbs, postea Sinuessa, 10, 21.
 Sinope, urbs Pontica, 38, 18.
 Sinopensium clades, 40, 2.
 Sintii, 42, 51.
 Sintice, regio, 44, 46.
 Sintice Heraclea, 42, 51, 45, 29.
 Sinuessa, urbs, 8, 11. colonia, 10, 21, 22, 14.
 Sinuessæ coloniæ negatur vacatio, 27, 38, 36, 3.
 Sinuessanæ aquæ, 22, 13.
 Sinus Adriaticus, 10, 2.
 — Ænianum, 28, 5.
 — Ambracius, 32, 14, 38, 4.
 — Bargylleticus, 37, 17.
 — Corinthiacus, 26, 26, 28, 7, 38, 7.
 — Demetriacus, 28, 5.
 — Euboicus, 31, 47.
 — Gallicus, 26, 19, 30, 19, 34, 8.
 — Maliacus, 27, 30, 31, 46, 35, 37, 36, 11, *et* 14.
 — Pamphylius, 37, 23.
 — Telmessicus, 37, 16.
 — Thesprotius, 8, 24.
 Sipontum, urbs capta ab Alexandro Epi-
 rensi, 8, 24.
 Sipontum colonia civium Romanorum
 deducta, 34, 45, 39, 23.
 Sipylus, 36, 43, 37, 11.
 Sipyrrhicas Ætolus, 31, 46.
 Siræ, oppidum terræ Odomanticæ, 45, 4.
 Sitella ad sortiendum, 25, 3. *vid. et* 41, 22.
 Smyrna, urbs, 37, 35. usurpat libertatem, 33, 38. obsidetur ab Antiochi
 copiis, *ibid. vid. et* 35, 42.
 Smyrnæi, 37, 16. laudati a senatu Ro-
 mano, 54. donantur agro, 38, 39.
 Socii Romanorum, sine duce aut exer-
 citu Romano, propriis viribus bellum
 gerere non sinuntur, 2, 53, 8, 4.
 Socii Romanorum in bello Annibalis
 constat fides, quia justo et moderato
 regebantur imperio, 22, 13.
 Sociorum defectio, Sociale bellum, *vid.*
 Italici.
 Socii navales, 21, 49. ex libertino or-
 dine, 42, 27.
 Sol ruber per totum diem, *vid.* Prodi-
 gium.
 Solis eclipsis, 37, 4.
 Soli aram consecrat Philippus in monte
 Æmo, 40, 22.
 Sollemne Pani Lyceo ab Evandro insti-
 tutum, 1, 5.
 — Fidei a Numa, 1, 21.
 Soli, Ciliciæ urbs, 33, 20, 37, 56.
 Soliferea, tela bellica, 34, 14.
 Solistimum tripudium, 10, 40.
 Solon, præfectus Pydnæ, 44, 45.
 Solonis leges a legatis Romanorum de-
 scriptæ, 3, 31.
 Solonius ager, 8, 12. in eum excursio-
 nem faciunt Antiates, *ibid.*
 Solov. ttius, dux Gallorum, 45, 34.
 Solstitium, 44, 36.
 Solstitialis orbis, 1, 19.
 Solstitiale tempus, 35, 49.
 Somnium T. Atinii, 2, 36. Annibalis,
 21, 22.
 Sopater Syracusis prætor creatur, 24, 23.
 ejus oratio de Andranodori et The-
 misti cæde, 25.
 Sopater, dux Philippi regis, secum qua-
 tuor millia militum in Africam traji-
 cit, 30, 26. eum captum a Romanis
 sibi restitui petunt legati Philippi,
 42.
 Sopater Arcanæ, præfectus Chalcidis,
 interficitur, 31, 23.
 Sopater, dux Persei, prælio interficitur
 a Romanis, 42, 66.
 Sophonisba, uxor Syphacis, filia Asdru-
 balis, 30, 12. ejus ad Masinissam
 oratio, *ibid.* nubit Masinissæ, *ibid.*
 venenum, sibi a Masinissa missum,
 haurit intrepide, 15.
 Sora, oppidum, capitur a Romanis, 7,
 28. interfectis Romanorum colonis,
 deficit ad Samnites, 9, 23. obsidetur
 a Romanis, 24. capitur, *ibid.* expug-
 natur a Samnitibus, 43. recipitur, 44.
 Soram coloniam quatuor millia homi-
 num missa, 10, 1.
 de Sora, quod milites pecuniamque Ro-
 manis negarat, senatusconsultum, 29,
 15.
 Soranus ager, 10, 14. *et* 33.
 Sordidati rei et eorum cognati esse so-
 lent, 6, 20. *vid. et* 27, 34.
 Sororium tigillum, 1, 26.
 Sors in sitellam posita, 41, 22.
 Sortes Cære extenuatæ, 21, 62, 22, 1.
vid. et Prodigium.
 — oraculi Pythici, 5, 15.
 — Dodonæi Jovis, 8, 24.

- Sosilaus, 34, 30.
 Sosis et Theodotus, interfecto Hieronymo, regis equis Syracusas contendunt, 24, 21. eos adloquitur Andronodorus, 22. Sosis unus ex interfecto tyranni, mittitur a Marcello ad Philodamum, præfectum arcis Euryali, 25, 25.
 Sosis, faber ararius, Syracusas Marcello tradit, 26, 21. et 30. cum corona aurea præcedit in triumpho Marcelli, et, donatus civitate Romana, accipit quinquaginta jugera in agro Syracusano, 26, 21.
 Sositheus Magnes, legatus Philippi, 23, 39.
 Sospita Juno, *vid.* Juno.
 Sotimus, minister ex regis Alexandri Epirensis pueris, 8, 24.
 Spadones, regum, 35, 15.
 Sparta, *vid.* Lacedæmon. oppugnatur corona a T. Quintio, 34, 3—40.
 Sparta quondam sine muro, 34, 38. 39, 37. tyranni addiderant murum, 34, 38. Spartæ muri diruti, 38, 34.
 Spartana disciplina dura et horrida, 38, 17.
 Sparti ad rem nauticam usus, 22, 20.
 Spartacus, bellum excitat, Epit. 95. ipse cum millibus sexaginta cæditur a M. Crasso, 97.
 Sparus, agreste telum, 34, 15.
 Spectacula sibi Patres equitesque faciunt, alta duodenos pedes: fori appellabantur, 1, 35.
 Spectrum per quietem utrique consuli visum, 8, 6.
 Specula in Tisæo monte, 28, 5.
 Speculator Pœnus, Romæ deprehensus, præcis manibus dimissus, 22, 33.
 — convivii male exceptus, 40, 7.
 Speculator, contemplatus regum agmen e specula, propter Athenas, 31, 24.
 Speculatores, 9, 23.
 Speculatores Annibalis, excepti a custodibus Romanis, jubentur a Scipione visere omnia, 30, 29. dimittuntur a Scipione, *ibid.*
 Specus in foro Romano, *vid.* Vorago.
 Spei templum, 2, 51. 24, 47. reficitur, 25, 7.
 Spei ædes ad Tiberim, 40, 51.
 Spei ædes fulmine icta, *vid.* Prodigium.
 Spelæum, prope Pellam locus, 45, 38.
 Spelunca in Umbria, in qua ad duo milia armatorum absumpta fumo et vapore, 10, 1.
 Sperchiæ, 32, 13.
 Sperchius, amnis, 36, 14, 37, 4.
 Spicæ metentibus visæ cruentæ, *vid.* Prodigium.
 Spinther, *vid.* P. Cornelius Lentulus.
- Spoletium colonia deducta, 20, 2.
 Spoletum frustra tentat Annibal, 22, 9. *de Spoletio vid.* et 24, 10. 45, 43.
 Spoletani a Romanis laudati, 27, 10.
 Spolia opima Jovi Feretrio a Romulo lata, 1, 10. in æde Jovis Feretrii, prope Romuli spolia, ab A. Cornelio Cosso dono fixa, 4, 20. et 32. a Marcello, post Romulum et Cossum tertio et ultimo, 20, 56.
 Spolia equestris, 8, 7.
 Spolia casorum hostium lecta, 5, 36. et 39, 27, 42.
 Spolia hostium Vulcano cremata, 1, 37.
 — dicata Marti, Minervæ, Luæque Matri, et succensa, 45, 33. *vid.* et 8, 1.
 — Jovi Victori vota, 10, 29.
 Spolia vetera hostium templis porticibusque detracta armando militi, 22, 57. 23, 14.
 Spoliorum simulacra, ex mille pondo argenti facta, Delphos mittuntur, 28, 45. *vid.* Præda.
 Spongia pectori tegumentum, 9, 40.
 Sponsionis federisque discrimen, 9, 5.
 Stagnum effusum Mincio amni, cruentum visum, *vid.* Prodigium.
 Staius Minacius, dux Samnitium, 10, 20. eum captum ad consulem Romanum rapiunt, *ibid.*
 Stans cibum potumque capere jussus miles ignominie causa, 24, 16.
 Statarius miles, 9, 19.
 Statianus, *vid.* Oppius.
 Statiellas ager, 42, 7.
 Statiellates Ligures vincuntur a Romanis, 42, 7. venduntur a consule, sed a senatu jubentur redimi, 8. cæduntur iterum ab M. Popillio, 21. de his rogatio, *ibid.* in eorum gratiam senatusconsultum, 22.
 Marius Statilius, *vid.* Marius.
 Stationum ratio mutata a Paulo Æmilio, 44, 33.
 Statius Trebius pollicetur se traditurum Compam Annibali, 23, 1.
 Statius Gellius, imperator Samnitium, in prælio capitur a Romanis, 9, 44.
 Statius Metius, præfectus præsidii Casilini, 24, 19.
 T. Statius, tribunus plebis, diem dicit Sp. Servilio, 2, 52.
 Stator Jupiter, *vid.* Jupiter.
 Statorius ad Syphacem, Numidarum regem, a Scipionibus mittitur legatus, 24, 48. ex juventute regi pedites conscribit, et ad morem Romanorum ordinat et instruit, *ibid.* *vid.* et 30, 28.
 Statua Accio Navio Romæ posita, 1, 36.
 — Antiochi in Minervæ Itoniæ templo, 36, 20.

- Statua Camilli et Mæonii, consulum, in foro, 8, 13.
 — Clæliæ in Sacra via, 2, 13.
 — Horatii Coclitis in Comitio, 2, 10.
 — Manicii, Prænestinorum præfecti, loricata, 23, 19.
 — Martii, consulis, in foro ante templum Castoris, 9, 43.
 — Philippi, regis Macedonum, 31, 23, et 44.
 — Ptolemæi, 23, 10.
 Statua aurata omnium in Italia prima Glabriori posita, 40, 34.
 Statuæ publicæ in Rostris positæ legatis Romanis, a Fidenatibus occisis, 4, 17.
 Statuæ tres in monumento Scipionum, 38, 56.
 Stellatæ campi, 9, 44, 10, 31. *vid. et* 22, 13.
 Stellatina tribus nova, 6, 5.
 Stena Græcis, fauces Latinis, 32, 5.
 Stenius Ninnius Celer, hospes Annibalis Capuæ, 23, 8.
 C. Stertinius creatur prætor, et sortitur Sardiniam, 38, 35.
 L. Stertinius, proconsul, in Hispaniam mittitur, 31, 50 rediens quinquaginta millia pondo argenti in ærarium fert, et de manubiis duos fornices facit, 33, 27, legatus, 35.
 L. Stertinius, quæstor, cum muneribus mittitur ad Misagenem, Masinissæ filium, 45, 14.
 Stimon, oppidum, 32, 14.
 Stipendium de publico quando miles primum acceperit, 4, 59.
 — quando eques, 5, 7.
 Stipendium annuum, et trium mensium frumentum accipit exercitus Romanus a Samnitibus, mercedem induciarum, 8, 2.
 Stipendium impositum Carthaginiensibus, 21, 1.
 Stobi Pæoniæ, 33, 19, 45, 29. Stobos exercitum indicit Philippus, 40, 21. haud procul Stobis, novam urbem Persæida condit Philippus, 39, 59.
 Stœni, pop. Epit. 62.
 Stragulæ vestis pretiosæ usus quando primum Romæ cœperit, 39, 6.
 Strategema Annibalis, 21, 27, 22, 16, et 17.
 — Gallorum, 23, 24.
 — Philemeni proditoris, 25, 9.
 — Polyxenidæ, 37, 28.
 — M. Porcii Catonis, consulis, 34, 12, et 13.
 — T. Quintii, consulis, 2, 64.
 — C. Sulpicii, Dictatoris, 7, 14.
 — Stratii, 43, 24.
 Stratus, medicus, speculaturus, quæ ab Attalo agerentur, ab Eumene mittitur Romanis, 45, 19. sapientibus monitis pravas Attali spes castigat, *ibid.*
 Strato M. Brutum rogatus occidit, Epit. 124.
 Stratonicea, urbs Cariæ, 33, 18. datur Rhodiis, 30.
 Stratonicensis ager, 33, 18.
 Stratonidas Thebis per fugit Tanagram, 33, 28.
 Stratus, urbs Ætolia, 36, 11, 38, 4, 43, 23.
 Strymo, fluvius, 44, 44, et 45, 45, 29.
 Stupra in Bacchanalibus per vim inlata, adhibito cymbalorum et tympanorum pulsu, ne vox quiritantis exaudiri possit, 39, 10.
 Stupra virorum inter sese plura, quam feminarum, 39, 13.
 Stupri damnatæ matronæ mulctantur pecunia. *vid.* Matrona.
 Symphalia terra, 33, 14.
 Symphalis, 45, 30.
 Subota, insula, interjecta Elææ et Atho, 44, 28.
 Subura, regio urbis Romæ, 3, 13.
 Subcenturio Romanus vincit Latinum centurionem, 8, 8.
 Suco, oppidum, 28, 24.
 Sudertanum forum, 26, 23.
 Sudibus, et saxis, et omni genere telorum summoventura vallo hostium Romani, 34, 15.
 Suessa Pometia, urbs Volscorum, 1, 41. vi capitur a Tarquinio Superbo, 53. *vid.* Pometia.
 Suessa Aurunca, 8, 15. eo colonia deducta, 9, 28. negat consulibus milites et pecuniam, 27, 9. de hac re senatusconsultum, 29, 15.
 Suessetani, Hispaniæ populus, 25, 34. deficient ad Romanos, 34, 20. iis opem ferunt in expugnando Lacetanorum oppido, *ibid.* in Suessetanis A. Terentius oppidum Corbionem expugnat, 39, 42.
 Suessetanum agrum depopulatur Mandonius, 28, 24.
 Suessiones, Epit. 104.
 Suessula, urbs, 7, 37, 23, 14, 17, et 32, 24, 46, 25, 7, et 22, 26, 9, 28, 9.
 Suessulanis civitas sine suffragio data, 8, 14.
 Suffetes, summus apud Pœnos magistratus, 28, 37, 30, 7, 34, 61.
 Suffragia quomodo Romæ lata, 1, 43. *vid. et* 10, 13, et 21, 24, 7, et 9, 25, 3, 40, 51.
 Suffragii lationem impertiri, populi erat, non senatus, 38, 36.
 Suffragii latio per censores adimi non potest injussu populi, 45, 15.
 Suggestum in foro Romano adornatum rostris navium Antiatum, 8, 14.

- Saisimontium, mons Liguriæ, 39, 2, 40, 41.
- L. Sulla Athenas expugnat, Epit. 31. De eo *vid.* Epit. 82. 83. &c. crudelitas ejus, 88. in Campo Martio sepelitur, 90.
- Sulmo, oppidum, 26, 11.
- Sulpicia, gravis femina, socrus consulis Postumii, 39, 11. 12. *et* 13.
- C. Sulpicius, legatus, *quod idem videtur esse, ac C. Sulpicius Peticus, de quo infra*, vincit HERNICOS, 7, 7.
- C. Sulpicius prætor creatur, et sortitur Siciliam, 25, 41.
- C. Sulpicius, tribunus plebis, 43, 16.
- C. Sulpicius Camerinus censor creatur, 6, 27. abdicat se magistratu, *ibid.*
- C. Sulpicius Galba, pontifex, 30, 39. moritur, 32, 7.
- C. Sulpicius Galba, creatur prætor, 42, 28. sortitur jurisdictionem urbanam, 31.
- C. Sulpicius Gallus, nominatur patronus ab Hispanis, 43, 2. creatur prætor, 13. delectum habet, 16. sortitur jurisdictionem urbanam, *ibid.* ab eo et collega M. Claudio consul accipit legiones, 17. idem Gallus, tribunus militum secundæ legionis, prædicat eclipsin Lunæ, 44, 37. præest castris Æmilii Pauli, 45, 27. creatur consul, 44.
- C. Sulpicius Longus, consul, 8, 15. iterum, 37. tertium, 9, 24. Samnites vincit, 27.
- C. Sulpicius Peticus, consul, 7, 2. *vid.* C. Sulpicius, legatus. Iterum consul, 9. ducit exercitum in HERNICOS, et Ferentinum urbem capit, *ibid.* dictator dictus, 12. trahit bellum, ægre id ferentibus militibus, *id.* Sex. Tullii ad eum oratio, 13. ejus strategema, 14. vincit Gallos, et triumphat, 15. auri ex Gallicis spoliis magnum pondus, saxo quadrato septum, in Capitolio sacrat, *ibid.* creatur interrex et tertium consul, 17, *et* 18. quartum, 19. iterum interrex, et quintum consul, 22.
- L. Sulpicius, tribunus militum, 40, 27.
- P. Sulpicius, interrex, 10, 11.
- P. Sulpicius, Galba, Servii filius, qui nullum antea curulem magistratum gesserat, consul creatur, 25, 41. magistratum init, 26, 1. Apuliam provinciam obtinet, 22. in Macedoniam mittitur, *ibid.* ei imperium prorogatum, 28. etiam anno sequenti, 27, 7. *et* 10. iterum anno sequenti, 22. ejus res gestæ, 31, 32. *et* 33. ejus res gestæ anno sequenti, 28, 5—7. ei succedit P. Sempronius, 29, 12. creatur dictator, 30, 24. iterum consul, 31, 4. de bello adversus Philippum refert ad senatum, 5. ei evenit Macedonia provincia, 6. rogationem promulgat de bello Macedonico, *ibid.* ejus oratio, 7. consulit feciales de bello, Philippo regi indicendo, 8. ei permissum, ut de exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportasset, voluntarios, quos posset, duceret, *ibid.* paludatus cum lictoribus proficiscitur in Macedoniam, 14. circa Apolloniam hibernat, 22. *vid.* *et* 27. ejus res gestæ, 33—40. legatus additur T. Quintio, 32, 28. legatus in decem ad res Macedoniæ et Græciæ componendas, 33, 24. legatus mittitur ad Antiochum, 34, 59. venit ad Eumenem, 35, 13. *et* 14. ejus cum Micionne colloquium, 16.
- P. Sulpicius Saverrio consul creatur, 9, 45. ob res bene adversus Æquos gestas triumphat, *ibid.* censor, 10, 9.
- Q. Sulpicius, legatus dictatoris A. Postumii, 4, 27.
- Q. Sulpicius Camerinus, tribunus militum consulari potestate, 5, 8. iterum, 14.
- Q. Sulpicius Longus, tribunus militum consulari potestate, 5, 36. *et* 47. paciscitur cum Brenno, 48.
- Ser. Sulpicius, consul, nihil dignum memoria agit, 2, 19.
- Ser. Sulpicius, curio maximus, moritur, 3, 7.
- Ser. Sulpicius, consul, 3, 10. legatus mittitur Athenas legum causa, 31. decemvir, 33. legatus ad exercitum, qui Aventinum insederat, 50. legatus præest equitibus, 70.
- Ser. Sulpicius Camerinus consul creatur, 5, 29. tribunus militum consulari potestate, 32. adversus Salpinates proficiscitur, *ibid.* creatur interrex, 6, 5.
- Ser. Sulpicius Camerinus, consul, 7, 28.
- Ser. Sulpicius Galba, ædilis curulis, 27, 21. ad Attalum legatus mittitur, 29, 11. pontifex, 30, 26. moritur, 32, 7.
- Ser. Sulpicius Galba, ædilis curulis, 38, 35. prætor, sortitur jurisdictionem urbanam, 42. *et* 39, 5. candidatus consulatus, 32. *idem videtur esse, qui proxime sequitur.*
- Ser. Sulpicius Galba, tribunus militum secundæ legionis, adversatur Æmilii Pauli triumpho, 45, 35. *et* 36.
- Ser. Sulpicius Rufus, tribunus militum consulari potestate, 6, 4. iterum, 13. tertium, 21.
- Ser. Sulpicius, tribunus militum consulari potestate, 6, 22. iterum, 32. recipit Tuseulum, 33. duxerat majorem M. Fabii Ambusti filiam, 34. tribunus militum consulari potestate tertium, 36. quartum, 38.
- Sunium, 28, 8. 31, 22. Atticæ terræ promontorium, 32, 17.

Suovetaurilia, 1, 44. 8, 10.
 Superbus eum dictus Tarquinius, 1, 49.
 Superstitio externa repressa, 4, 30. *vid.*
 Religio.
 Supplicare coronati, et lauream in
 manu tenentes, jubentur omnes duo-
 decim annis majores, 40, 37.
 Supplicationes ad omnia delubra, 3, 7.
 — duorum consulum nomine in unum
 diem, 63.
 — in quatrimum, 5, 23.
 — ob rem bene gestam adversus Sam-
 nites, 10, 21.
 — in biduum, prodigiorum averrun-
 candorum caussa, 23.
 Supplicatio per unum diem Æsculapio
 habita, 10, 47.
 — belli Carthaginensis caussa, 21,
 17. 22, 10.
 — per triduum ad omnia pulvinaria,
 22, 1.
 — Fortunæ in Algido, 21, 62. ad
 ædem Herculis, *ibid.*
 Supplicationes omnibus Diis, quorum
 pulvinaria Romæ sunt, indictæ, 24, 10.
 — ad omnia delubra, 24, 11.
 — ad omnia pulvinaria, 27, 4. *et* 11.
vid. et 25, 7.
 — in unum diem, 27, 7. *et* 37.
 — per compita, tota urbe, 27, 23.
 — in triduum celebratæ a viris femi-
 nisque, 27, 51.
 — in quatrimum, 29, 14. 30, 1. *et* 17.
 — per quinque dies, 30, 21.
 — in triduum ob victum Annibalem,
 30, 40.
 — ob bellum Philippo decretum, 31,
 8. *et* 9.
 — ob victoriam de Gallis reportatam,
 31, 22.
 — ob prodigium, 32, 1. *et* 9. 35, 21.
 — ob res bene gestas in Gallia in qua-
 triduum, 32, 31.
 — ob res in Thessalia bene gestas in
 dies quinque, 33, 24.
 — ob res bene gestas in Hispania in
 triduum, 34, 21. *vid. et* 34, 42.
 — ob terræ motus, 34, 55.
 — ob res bene gestas adversus Antio-
 chum, 36, 21.
 — in triduum in omnibus compitis,
 38, 36.
 — pro valetudine populi in triduum,
 38, 44.
 — prodigiorum caussa, 39, 56. 40, 2.
 — circa omnia pulvinaria in diem
 unum, 40, 19. *et* 28.
 — in biduum, 40, 37.
 — ob pestilentiam in unum diem, 41,
 26.
 — ob devictum Perseum, 45, 2. *et*
 Gentium, 3.
 Supplicationibus ordo statutus, 7, 28.

Supplicum insignia Infulæ, Velamen-
 ta, Rami oleæ, Vestis sordida, 2, 39.
 24, 30. 25, 25. 29, 16. 37, 28. 44,
 19. 45, 25. *vid. et* 35, 34.
 P. Sura, legatus, 22, 31.
 Surenas, dux Parthorum, Epit. 106.
 Surrentini populi deficiunt ad Pænos,
 22, 61.
 Sus mansueta variis condimentis adsi-
 mulata ferinæ carni, 35, 49.
 Susus Phalaræneus, dux Cretensium in
 exercitu Persei, 42, 51.
 Sutriini, socii Romanorum, 6, 3. *de ob-
 sidione eorum urbis vid.* Sutrium.
 Sutrinus ager, 26, 34.
 Sutrium, oppidum, obsidetur et capitur
 a Tuscis, 6, 3. recipitur a Camilio,
ibid. obsidetur ab Etruscis, 9. libera-
 tur, *ibid.* Sutrium, claustrum Etru-
 riæ, ab Etruscis oppugnatum, 9, 32.
et 35. *vid. et* 10, 14. negat consulibus
 milites et pecuniam, 27, 9. de hac
 re senatusconsultum, 29, 15.
 Sycurium, urbs sub radicibus Ossæ, 42,
 54. 56. 57. 62. *et* 64.
 Syleum, urbs, 38, 14.
 Syllus Gnossius, dux Cretensium in ex-
 ercitu Persei, 42, 51.
 Sylva Asia, 2, 7.
 — Ciminia, 9, 36.
 — Litana, 23, 24. 34, 22.
 — Mæsia, 1, 38.
 — Malitiosa, 1, 30.
 — Pieria, 44, 43.
 Sylvanus ex sylva Arsia ingentem vocem
 noctis silentio edidisse creditur, 2, 7.
 Sylvius, Ascanii filius, secundus Albæ
 rex, 1, 3. casu quodam in sylvis na-
 tus, *ibid.*
 Sylvius Æneas, tertius Albæ rex, *ibid.*
 Sylvius Latinus, quartus Albæ rex, *ibid.*
 Sylvius Romulus, fulmine ictus, *ibid.*
 Sylvius, cognomen omnium Albanorum
 regum, *ibid.*
 Synnada, urbs, 38, 15. 45, 34.
 Syndri, Macedonum senatores, 45, 23.
 Syphax, rex Numidarum, a Scipionibus
 appetitus, jungit amicitiam cum Ro-
 manis, 24, 48. vincitur a Masinissa,
 49. in Maurusios fugit, *ibid.* ejus ad
 Romanos legati, prospera cum Car-
 thaginiensibus proelia memorantes,
 27, 4. ad eum vicissim senatus lega-
 tos mittit, *ibid.* ad eum Scipio navi-
 gat, 28, 17. eodem tecto recipit Sci-
 pionem et Asdrubalem, 18. cum eo
 foedus icit Scipio, *ibid.* ducit Asdru-
 balis filiam, 29, 23. Scipioni amici-
 tiam renunciat, *ibid.* ejus adversus
 Masinissam bellum, 29—33. in ejus
 castra ignes conjiciunt Scipio et Ma-
 sinissa, 30, 5. Syphax adversus Ma-
 sinissam et Lælium copias educit, 11.

- capitur, *ibid.* in castra Romana adducitur, 13. ejus oratio ad Scipionem, *ibid.* a Lælio in Italiam abducitur, 17. Tibure moritur, et publico funere effertur, 45.
- Sypheum, Bruttiorum oppidum, deficit a Pœnis ad Romanos, 30, 19.
- Syracusæ, post mortem Hieronymi magnæ Syracusis turbæ, 24, 21. 27. pax cum Romanis decreta, dein turbata, 28—32. Syracusæ sub dominationem Hippocratis et Epicydis cadunt, 32. terra marique oppugnantur a Marcello, 33. Archimede defendente, 34. oppugnatione abstantur Romani, et obsidendo arcem commectus, *ibid.* Syracusæ captæ, 25, 23—31. Syracusarum spolia Romam deducta, 40.
- Syracusani in fidem clientelamque Marcelli urbem suam tradunt, 26, 32.
- Syri haud paullo mancipiorum melius, quam militum, genus, 35, 49. leves et servituti nati, 36, 17. Gallis stipendium pependere, 38, 16.
- Syrtis minor, 29, 33. 34, 62.
- T.
- Tabæ, urbs Pisidiæ, 38, 13.
- Tabellæ et literæ laureatæ, 45, 1.
- Tabellarius, *ibid.* et 44, 44.
- Tabernæ Romæ a Tarquinio Prisco rege factæ, 1, 35.
- Tabernæ in gravi periculo claudi jussæ, 3, 27. 4, 31. in luctu, 9, 7. in pace apertæ, 6, 25.
- Tabernæ argentariæ fori Romani venduntur ab Annibale, castra ad urbem habente, 26, 11.
- Tabernæ septem Romæ incendio hauriuntur, 26, 27. reficiuntur, 27, 11.
- Tabernæ omnes cum magni pretii mercibus conflagraverunt, 35, 40.
- Tabernæ quatuor in publicum emtæ, 39, 44.
- Tabernæ circum forum piscatorium in privatum venditæ, 40, 51.
- Tabernæ foro circumdatæ, 41, 32.
- Tabernæ et lanienæ conjunctæ, in publicum emtæ, 44, 16.
- Tabernæ Novæ, loci nomen Romæ, 3, 48.
- Tabernacula in foro statuta, 39, 46.
- Tabernacula, muli, et omnia alia instrumenta militaria, magistratibus in provincias ituris subministrata de publico, 42, 1.
- Tabernacula, militaremque suppellectilem, qualem consuli præberi mos est, Massinissæ donant Romani, 30, 17.
- Tabernaculum Philippi in conspecto maxime tumultu positum, 32, 5.
- Tabula a T. Quintio dictatore in Capitolio sub signo Jovis Imperatoris fixa, 6, 29.
- templo adfixa voti index, 40, 52.
- victoriæ index in æde Matris Matutæ, 41, 33.
- Tabulæ decem a decemviris latæ, 3, 34.
- duæ prioribus decem additæ, 37.
- duodecim, in æs incisæ, in publico propositæ, 57.
- Tabulæ publicæ, 4, 8. 26, 36.
- priscae artis, inventæ Eretriæ, 32, 16.
- Ambracia avectæ, 38, 9.
- Tabulis pictis fanum Æsculapii exornatum, 43, 4.
- Tabulæ novæ, 32, 38.
- Tabularium, 43, 18.
- Tabulatorum quinque turris, 28, 6.
- Tabulius ager, *vid.* Trientius.
- Tagus, fluvius, 21, 5. 27, 19. 35, 22. 39, 30.
- Talassio, vox nuptialis, 1, 9.
- Talentum Atticum, 38, 24. *vid.* et 38.
- Euboicum, 37, 45. 38, 9.
- Talenta argenti ducenta Philippo pollicentur Carthaginenses, ut in Siciliam aut Italiam cum exercitu trajiciat, 29, 4.
- Talenta ducenta, semestre stipendium, Cotyi appensa a Perseo, 42, 67.
- Talenta quinquaginta in ripa exponit Perseus, militi diripienda, 44, 45.
- Tamiani, inter auxilia Rhodiorum, 33, 18.
- Tanagra, 33, 28. 35, 51.
- Tanaïs, amnis, 33, 38.
- Tanaquil, femina summo loco nata, nubit Lucumoni, 1, 34. cœlestium prodigiorum perita, *ibid.* Tarquinium ad educandum summa cura Servium excitat, 39. interfecto Tarquinio, eumdem Servium, generum suum, ad capessendam rerum curam hortatur, 41. *vid.* et 47.
- Tanetum, vicus, 21, 25. *vid.* et 30, 19.
- Tarentum, urbs, 24, 13.
- Tarentum proditur Annibali, 25, 8. et 9. oppugnatur, et capitur a Fabio Maximo, 27, 15.
- Tarentina arx oppugnatur ab Annibale, 25, 11. Tarentinæ arci provident Romani, 15.
- Tarentini, 8, 27. eorum indignatio in Romanos, *ibid.* concitant Lucanos, *ibid.*
- eorum superba legatio, 9, 14. ridetur a consulibus Romanis, ad pugnam se parantibus, *ibid.*
- defecere ad Pœnos bello Anniballico, 22, 61.

- Tarentini legati Annibalem, 24, 13.
 eorum obsides apud Romanos,
 quum fugisset ab urbe, retracti de
 saxo dejiciuntur, 25, 7. Tarentino-
 rum defectio, 9. *et seq.*
 eorum classis cedit et mergit clas-
 sem Romanorum, 26, 39. Tarentini
 caduntur a C. Persio, *ibid.*
 pacem petunt a Romanis cum li-
 bertate ac legibus suis, 27, 21. *vid.*
et 25.
- Tarentini equites, 35, 28. *et 29.*
 Tarentinus ager, 27, 40.
 Tarentinus portus, 23, 33.
- Sp. Tarpeius præest arci Romanæ, 1,
 11. ejus filia, a Tito Tatío, Sabino-
 rum rege, auro corrupta, accipit ar-
 matos Sabinos in arcem, *ib. d.*
- Sp. Tarpeio, consuli, ut magistratu
 abiit, dies dicta, 3, 31. legatus mitti-
 tur ad exercitum, Aventinum insiden-
 tem, 50. creatur tribunus plebis, 65.
- Tarpeia rupes, 7, 10.
 Tarpeius mons, 1, 55.
 Tarpeium saxum, *vid.* Saxum.
- Tarquinius, urbs Etruriæ, 1, 34. 26, 3.
 27, 4.
- Tarquinienses ad Tarquinium Super-
 bum in regni possessionem restitui-
 endum arma capiunt, 2, 6. pugna
 inter eos et Romanos, *ibid.* domum
 abeunt, 7.
- Tarquinienses bellum inferunt Roma-
 nis, 5, 16. populantur agrum Roma-
 num, *ib. d.* vincuntur, *ibid.* populan-
 tur agrum Romanum, 7, 12. cadunt
 Romanos, et trecentos septem mili-
 tes Romanorum captos immolant,
 15. sacerdotes eorum, anguibus præ-
 latis, furiali incessu Romanos ter-
 rent, 7, 17. vincuntur, *ibid.* in eos,
 quod milites Romanos immolassent,
 sævitum, 19. inducias quadraginta
 annorum impetrant, 22. pollicentur
 Scipioni lintea in vela, 28, 45.
- Tarquiniensis ager, 6, 4.
- L. Tarquinius Prisci genus et nomen, 1,
 34. institutus tutor liberis regis, *ibid.*
 ambit regnum, 35. eligitur, *ibid.*
 centum in Patres legit, *ibid.* bellum
 gerit cum Latinis, *ibid.* Cicero max-
 imo designat locum, *ibid.* muro la-
 pideo urbem circumdare parat, 36.
 Sabinis infert bellum, eosque fundit,
ibid. et 37. bellum facit Latinis, 38.
 multa eorum oppida capit, *ibid.* ejus
 opera, *ibid.* occiditur, 40.
- L. Tarquinius regnum adfectat, 1, 46.
 Tarquinius Prisci filium plures edi-
 dere auctores, *ibid.* instinctu con-
 jugis regnum invadit, 47. quare Super-
 bi nomen illi inditum, 49. Patrum
 primores interficit, *ibid.* circumsepit
 corpus armatis, *ibid.* primus morem
 consulendi senatum solvit, *ibid.* Lat-
 inos sibi conciliat, *ibid.* Octavio
 Mamilio Tusculano filiam nuptum
 d. t., *ibid.* in eum invehitur Turnus
 Herdonius, 50. opprimit Herdonium,
 51. ejus ad Latinos oratio, cum qui-
 bus foedus renovat, 52. Volscis bel-
 lum in fert, eorumque urbem Sues-
 sam Pometiam vi capit, 53. Gabios
 fraude capit, *ibid. et 54.* pacem facit
 cum Æquis, et cum Tuscis foedus re-
 novat, 55. ædificat Jovis Capitolini
 ædem, *ibid.* alia ejus opera. *ibid.*
 Ardeam obsidet, 57. pellitur Roma,
 60. regnavit annos quinque et vigin-
 ti, *ibid.* bellum molitur, 2, 6. primo
 a Veientibus et Tarquiniensibus ad-
 jutus, *i. id.* deinde a Porsena, 9. relic-
 tus ab eodem, exsulatum abit Tusc-
 culum, 15. pugnans ad Regillum lacum
 vulneratur, 19. moritur Cumis, 21.
- Aruns Tarquinius, Superbi filius, Del-
 phos missus portenti causa, 1, 56.
 cum L. Junio Bruto pugnatur, utrius-
 que exitio, 2, 6.
- Sex. Tarquinius, Superbi filius mini-
 mus, 1, 53. Gabios prodit patri,
ibid. et 54. Lucretiæ vim infert, 58.
 Gabios exsul profectus, interficitur,
 60.
- T. Tarquinius, Superbi filius, 1, 56.
 pugnatur ad Regillum lacum, 2, 19. *et*
 20.
- Aruns Tarquinius, Superbi frater, mi-
 tis ingenii juvenis, clam ab uxore
 tollitur, 1, 46.
- L. Tarquinius Collatinus, Egerii filius,
 Lucretiam suam laudat, 1, 57. *vid.*
 Lucretia. Collatinus creatur consul,
 60. abdicato consulatu, in exilium
 abit, 2, 2.
- Tarquiniolorum nominis odium apud
 Romanos, 2, 2. Tarquiniolorum bona
 repetunt legati, 4. eorum bona diri-
 piuntur, aut consecrantur, 5.
- L. Tarquinius, patriciæ gentis, magis-
 ter equitum, 3, 27.
- Tarracina, 22, 15. 27, 4. 28, 11. 40, 45.
 Tarracina colonia. *vid.* Anxur. ei
 negatur vacatio rei navalis, 36, 3.
- Tarracinæ flumen, 24, 44.
- Tarraco, 21, 61. 26, 17. 40, 40.
- Tarraconis portus, 22, 22.
- Tarraconensis conventus, 26, 19.
- Tartessii, Hispaniæ populi, 23, 26.
- Tatius, *vid.* Titus Tatius.
- Taulantiis populis immunitas data, 45,
 26.
- Taurasinorum ager, 40, 38.
- Taurea, *vid.* Jubellius.
- Taurilia ludi, per biduum facti religi-
 onis causa, 39, 22.

- Taurini, populi, 21, 38. *et* 39.
 Taurinorum urbem, caput gentis, expugnat Annibal, 21, 39.
 Taurinus saltus, 5, 34.
 Tanopolis Diana, 44, 44.
 Taurus, mons, 35, 13. omni cis Taurum montem possessione Asiæ cedere Antiochus jubetur, 37, 35. *et* 55. 38, 38.
 Taurus, flumen, 38, 15.
 Taygetus, 34, 28.
 Teanenses Apuli veniunt in deditionem, 9, 20.
 Teanum Apulum, 23, 24.
 Teanum Sidicinum, 22, 57, 23, 24.
 Teates Apuli fœdus impetrant a Romanis, 9, 20.
 Tecmon, oppidum, 45, 26.
 Tectosagi, populi, occupant mediterraneam Asiæ, 38, 16. iis Romani bellum inferunt, *ibid.* eosque vincunt, 24. *et seqq.*
 Tegea, urbs, 34, 26, 35, 27, 38, 34.
 Tegea theatrum magnificentum e marmore facere instituit Antiochus Epiphanes, 41, 25.
 Tegulae marmoreae ex æde Junonis Laciniae detractae, mox jussu senatus relatae, 42, 3.
 Teii, *vid.* Teus.
 Telesia, urbs in Samnio, capitur ab Annibale, 22, 13. vi capitur a Romanis, 24, 20.
 Tellenæ, urbs Latii, ab Anco Marcio capta, 1, 33.
 Telmessicus sinus, 37, 16.
 Telmissium castra, 37, 56.
 Telmissus, *ibid.*
 Telum, 1, 25. super telum se devovens stat consul P. Decius, 8, 9. Telo, super quod stas consul precatus est, hostem potiri, fas non est, 10.
 Telorum nubes, 38, 26.
 Tellus Dea, 10, 28.
 Telluris aedes, 2, 41.
 Sex. Tempanius, decurio equitum, jubet equites ex equis desilire, qui pugnam restituant, 4, 38. a C. Junio tribuno interrogatur de Sempronio consule, 40. ejus prudens responsio, 41. absens creatur tribunus plebis, 42. cum eodem Sempronio se vestem mutaturum profitetur, *ibid.*
 Temenis porta Tarenti, 25, 9.
 Tempe Thessalica, 32, 15, 33, 10, 13. *et* 35, 36, 10, 39, 24, 42, 54. ejus loci descriptio, 44, 6.
 Tempestas fœdaprohibet castrorum hostilium oppugnationem, 2, 62. prohibet oppugnationem, urbis Romæ, 26, 11. obruit Bastarnas, 40, 58. *vid.* Imber.
 Tempestas atrox multis sacris profanisque locis stragem facit, 40, 2.
 Tempestas prætorum comitia dirimit, 40, 59.
 Templum primum a Romulo Jovi Feretri dedicatum, 1, 10.
 — Æsculapii, 45, 28.
 — Apollinis, 35, 51.
 — Apollinis Zerynthii, 38, 41.
 — Bellonæ, 10, 19.
 — Bendidium, 38, 41.
 — Castoris, 9, 43.
 — Cereris, 31, 14, 40, 2.
 — Concordiæ, 9, 45.
 — Dianæ, 1, 45, 31, 17, 36, 32, 40, 52, 45, 27.
 — Feroniæ, 26, 11.
 — Fortunæ, 24, 47, 42, 1.
 — Fortunæ muliebris, 2, 40.
 — Herculis, 26, 10, 31, 24.
 — Honoris et Virtutis, 27, 25.
 — Jovis Acraei, 38, 2.
 — Jovis Capitolini, 1, 38. *et* 55, 41, 25.
 — Jovis Feretrii, 1, 10, 4, 32. in illud spolia, opima inlata, *ibid.*
 — Nicæi, 43, 23.
 — Jovis Olympii, 24, 21, 41, 25.
 — Jovis Statoris, 1, 12, 10, 36. *et* 37.
 — Jovis Trophonii, 45, 27.
 — Jovis Vicilini, 24, 44.
 — Junonis Laciniae, 23, 23, 24, 3, 28, 46, 30, 20, 42, 3.
 — Reginæ, 40, 52.
 — Junonis Sospitæ, 31, 12.
 — Matutæ matris, 5, 19. *et* 23, 6, 33, 24, 47.
 — Minervæ, 7, 3. æreum, 35, 36.
 — Minervæ Itoniæ, 36, 20.
 — Nortiae Etruscæ Deæ, 7, 3.
 — Pudicitiae, 10, 23.
 — Spei, 2, 51, 24, 47.
 Templum nemo dedicare potest, nisi consul aut imperator, 9, 46.
 Tempia suis crinibus matres in luctu et metu verrebant, 3, 7.
 — Diis in ipso discrimine votiendi mos, 10, 42.
 — Deum, quæ Athenienses pagatim habebant, dirui atque incendi jubet Philippus, 31, 26.
 — Græcis asyla, 35, 51.
 Tempia duo in orbe sanctissima, Delphis et Samothracæ, 45, 5.
 Templis insignibus etiam aliqua miracula affinguntur, 24, 3, 29, 8. *et* 18.
 — Deum, Alba diruta, temperatum, 1, 29.
 Tempsa, 34, 45. Tempsam colonia civium Romanorum deducta, *ibid.*
 Tempstanus ager de Bruttis captus, 34, 45.
 Tempyrorum, angustia, 38, 41.
 Tencteri pop. Epit. 138.

- Tendebe, locus in agro Stratonicensi, 33, 18.
- Tenedus, 31, 16. 44, 28.
- Tentorium suum cuique militi domus ac penates sunt, 44, 39.
- Tenus, insula et urbs, 36, 21.
- C. Terentillus Arsa, tribunus plebis, absentibus consulibus, in consulare imperium apud plebem invehitur, 3, 9. legem promulgat, ut quinque viri creentur legibus de imperio consulari scribendis, *ibid.*
- Terentina tribus addita, 10, 9.
- A. Terentius Varro ad custodiendum iter legatorum Ætolorum missus, 37, 49. creatur prætor, 39, 32. sortitur Hispaniam citeriorem, 38. ejus res gestæ, 41. *et* 56. *vid. et* 40, 2. ovans urbem ingreditur, 16.
- A. Terentius Varro, legatus ad Gentium, Illyriorum regem, 42, 26. in Macedoniam, 45, 17.
- C. Terentius Varro, humili et sordido loco natus, suator legis de æquando magistris equitum et dictatoris jure, creatur consul, 22, 25. *et* 35. conciones multas ac feroces habet, 38. ejus et Æmilii collegæ discordia, 41 —44. signum pugnae ad Cannas proponit, 45. fugit Venusiam, 49. C. Terentio Varroni, redenunti a clade Cannensi, obviam itum ab omnibus ordinibus, 61. ejus ad l. gatos Campanos oratio, 23, 5. pro consul, jubetur Piceno agro præsidio esse, 32. ei per omnes annos post fugam ab Cannis prorogatum imperium, 25, 6. prætor in Etruriam mittitur, 27, 35. legatus mittitur ad Philippum, 30, 26. legatus in Africam mittuntur, 31, 11. triumvir creatur ad supplendum Venusinis colonorum numerum, 49.
- C. Terentius Istra creatur prætor, 39, 56. sortitur Sardiniam, 40, 1. triumvir coloniae Graviscae deducendæ, 29.
- L. Terentius, legatus ad Antiochum missus, 33, 35.
- L. Terentius Massiliota, ædilis plebis, 31, 50.
- L. Terentius Massiliota creatur prætor et sortitur Sardiniam, 38, 42. tribunus militum, 40, 35.
- P. Terentius Tusciveicanus, legatus in Illyricum, 45, 17.
- Q. Terentius, legatus, 21, 63.
- Q. Terentius Culleo, senator, apud Carthaginienses captivus, Romanis redditur, 30, 43. pileo capiti imposito, secutus est Scipionem triumphantem, 42. legatus, 33, 47. 42, 35. prætor, sortitur jurisdictionem peregrinam, 38, 42. *et* 55. petit consulatum, frustra, 39, 32. legatus ad Masinissam et Carthaginienses, 42, 35.
- Terina, urbs Bruttiorum, capta ab Alexandro Epirensi, 8, 24.
- Termessus, urbs, 38, 15.
- Termessenses oppugnant arcem Isiondensium, 38, 15. mulcantur, *ibid.*
- Termestini pop. Hispaniæ, Epit. 64.
- Terminalia festa, 43, 13. 45, 44.
- Terminus Deus, 1, 55. 5, 54.
- Termini fanum, 1, 55.
- Terra Mater, 8, 6.
- Terra Arpini campestri agro in ingentem sinum conedit, 30, 2.
- Terra Velitris trium jugum spatio desedit, *vid.* Prodigium.
- Terræ motus, qui multarum urbium Italiæ magnas partes prostravit, non animadversus a pugnantis, 22, 5. *vid. et* 34, 55. 35, 40. 40, 58.
- Terror nocturnus Romæ, 8, 37.
- Tessera, 7, 35. 9, 32. vesperi per castra data, 27, 46. 28, 14.
- Tesserarum ludus, 4, 17.
- Testudo e scutis densatis, 10, 29. 41. *et* 43. 31, 39. 34, 39. ejus accurata descriptio, 44, 9.
- Testudines, machinæ ad oppugnationem urbium, 5, 5.
- Testudinias similata Peloponnesus, 36, 32.
- Tetradrachmum, 34, 52. 37, 46.
- Tetraphylia, urbs Athamanis, 38, 1. ibi custodia regiæ pecuniæ, *ibid.* Tetraphylia expelluntur Macedones, *ibid.*
- Teus, sive Teos, insula et oppidum, 37, 27. Teii, 37, 12. oratores mittunt ad Romanos, 28. facturos se imperata pollicentur, *ibid.*
- Teuticus, legatus Gentii, 44, 31.
- Teutomalis, rex Salluviorum, Epit. 61.
- Teutoni, pop. Epit. 67. 68.
- Thabusion castellum, 38, 14.
- Thapsus, urbs Africa, 29, 30. *vid. et* 33, 48.
- Thassus, 33, 30. *et* 35.
- Thanmaci ubi siti, et unde appellati, 32, 4.
- Thaumacos frustra tentatos deserit Philippus, *ibid.* capiunt Romani, 36, 14.
- Theatrum. in Theatro Græci concionem habere solent, 24, 39. 33, 28.
- Theatrum et proscenium ad ædem Apollinis, 40, 51.
- Theatrum magnificum Tegæ Antiochus Epiphanes facere instituit, 41, 25.
- Thebæ caput Bæotiæ, 33, 1. 42, 44. sunt in magno tumultu, *ibid.* recipiuntur a Romanis, 63. diruuntur, 9, 18.
- Thebæ Phthioticæ, 28, 7. sive Phthiæ, 39, 25. a Philippo captæ, 28, 7. maritimum emporium, 39, 25. *vid. et* 32, 33. 33, 5.

- Thebes campus, nobilitatus carmine
 Homeri, 37, 19.
 Theium, oppidum Athamaniae, 38, 1.
 Themistus, Gelonis gener, ob sociata
 cum Andranodoro consilia occiditur,
 24, 24. *et* 25.
 Thensæ, 5, 41. 9, 40.
 Theodotus, unus ex conjuratis in Hieronymi caedem, traditur Andranodoro
 torquendus, 4, 5. celat conscios, et
 Thrasonem insontem consilii aucto-
 rem mentitur, *ibid.*
 Theodotus et Sosis, interfecto Hierony-
 mo, regis equis Syracusas contem-
 dunt, 24, 21. eos adloquitur Andra-
 nodorus, 22.
 Theodotus, præfectus classis Rhodiæ,
 45, 25. legatus mittitur Romam cum
 corona viginti millium aureorum, *ibid.*
 Theodotus, nobilis adolescens, Passaro-
 nis urbis portas aperit Romanis, 45,
 26.
 Theogenes, dux Persei, 44, 32.
 Theondas, summus magistratus Samo-
 thracæ, 45, 5.
 Theoxena sibi cum marito et liberis so-
 roris suisque necem affert, 40, 4.
 Theoxenus, dux Achæorum, Rhodiis
 militantium, 33, 18.
 Thermopylæ, 33, 3. *et* 35. Thermopy-
 lis frequens Græciæ statis diebus so-
 let esse conventus, *ibid.*
 Thermopylarum saltus et angustæ fau-
 ces, 28, 5. *et* 7. 31, 23. 33, 3. iis no-
 men inditum ab aquis calidis, 36, 15.
 Thesauri auri Gallici, 6, 14. *et* 15.
 Thesauri Proserpinæ, *vid.* Proserpina.
 Thesaurus publicus Messenæ sub terra
 saxo quadrato septus, quo Philopæ-
 men victus demittitur, 39, 50.
 Thespiæ, 42, 43.
 Thespienses, 36, 21. eorum emporium
 Creûsa, *ibid.*
 Thesproti, 43, 21.
 Thesprotius sinus, 8, 24.
 Thessaliæ campi, 31, 41. 42, 54.
 Thessali, populi, adscripti a Philippo
 Macedoniae rege foederi, cum Roma-
 nis initio, 29, 12. Thessalos primos
 omnium liberandos Philippo nominat
 T. Quintius, 32, 10. liberi pronun-
 ciantur, 33, 32. iis, præter libertatem
 concessam, Achæi Phthiotæ dati, 34.
 Thessali gens iniquo ingenio, 34, 51.
 liberantur a T. Quintio, et ex omni
 collusione et confusione in aliquam
 tolerabilem formam rediguntur, *ibid.*
 eorum concilium Larissæ, 36, 8. 42,
 38. impugnantur ab Antiocho, 36,
 9. *et* 10. eorum querelæ de urbibus
 suis a Philippo possessis, 39, 24. *et*
 25. eorum discordiæ sopitæ ab Ap.
 Claudio legato, 42, 5.
 Thessali equites, 9, 19.
 Thessalici equitatus virtus, 42, 59.
 Thessalonica urbs, 39, 27. 40, 4. urbs
 celeberrima, 45, 30. ibidem erant na-
 valia, 44, 10. *et* 32. frustra oppug-
 natur a C. Marcio, 10. deditur Æmi-
 lio Paullo, 45. *vid. etiam* 42, 67. 44,
 12. 45, 29.
 Thetidium Pharsaliæ terræ, 33, 6. *et* 7.
 Theudoria, urbs Athamaniae, 38, 1.
 Theudoria expelluntur Macedones,
ibid.
 Theuma, vicus, expugnatur, 32, 13.
 Thimarum, oppidum, 32, 14.
 Thoas, prætor Ætolorum, conqueritur
 injurias Romanorum, et reges ad bel-
 lum concitat, 35, 12. mittitur ab Æ-
 tolis ad Antiochum, 32. 36, 7. frus-
 tra tentat Chalcidem, 35, 37. Anni-
 balem Antiocho suspectum facit, 42.
 ejus cum Phænea contentio, 45. mit-
 titur iterum legatus ab Ætolis ad An-
 tiochum, 36, 26. eum sibi dedi
 postulant Romani, 37, 45. 38, 38.
 Thraces invadunt Manlii exercitum, et
 prædæ partem abigunt, 38, 40. *vid. et*
 46. *et* 49. 39, 1. cur minus infesti
 fuerint Scipioni, 38, 41. adsumuntur
 in societatem a Romanis, 42, 19. eo-
 rum rex Cotys, *vid.* Cotys.
 Thraces pugnant longis rhomphæis, 31,
 39. cum cantu superfixa capta hos-
 tium portant, 42, 60.
 Thracia, 26, 25. in Thraciam exerci-
 tum ducit Philippus, *ibid.* eam depo-
 pulantur Galli, 44, 27.
 Thrasippus Eulyesta, præfectus agema-
 tis Macedonici, 42, 51.
 Thraso, familiaris Hieronymo, Syracu-
 sanorum regi, 24, 5. nominatur inter
 conjuratos, *ibid.* traditur ad suppli-
 cium insons, *ibid.*
 Thrausi, gens Thracum, 38, 41.
 Thronium, 32, 36. 33, 3. 35, 37. 36,
 20.
 Thuriæ, sive Thurii, urbs in Sallenti-
 nis, 9, 19. 10, 2. 25, 15. 27, 1.
 Thurini, in fidem Romanorum redeunt,
 25, 1. deficiunt ad Annibalem, 15.
vid. et 27, 1.
 in Thurinum agrum colonia deducta,
 34, 53.
 Thuribula ante januas posita, quum ma-
 ter Deum in urbem inferretur, 29, 14.
 Thurrus, *vid.* Turrus.
 Thus publice in sacrificiis præbitum,
 10, 23.
 Thyatira, oppidum, 37, 8. 21. *et* 37.
 se dedit Romanis, 44.
 Thymbris, fluvius Bithyniæ, 38, 18.
 Thyrium, sive Tyreum, oppidum Acar-
 naniæ, 36, 11. *et* 12. 38, 9.
 Thyrienses, 36, 12.
 Thyrsis quidam Stuberæus intercludit
 Demetrio spiritum, 40, 24.

- Tiberina insula, 2, 5.
 Tiberinus Sylvius, decimus rex Albæ, in Albula submersus est, *ibid.*
 Tiberinus amnis, 5, 37. 29, 14.
 Tiberis, fluvius, olim Albula dictus, 1, 3. Tiberis dictus a rege Tiberino, qui in tractu submersus est, *ibid.* Tiberis ab Hercule nando trajicitur, 7. est gelida hieme innavigabilis, 5, 13. ejus inundationes maximæ, 24, 9. 30, 38. 35, 9. *et* 21. 38, 28. trans Tiberim emoti Veliterni, 8, 14. senatores Privernatium, 20. Campani, 26, 34.
 Tiberius, *vid.* Claudius.
 Tiberius Nero, Epit. 136.
 Tibicines et Cornicines in centurias distributi a Servio, 1, 43. eorum in ludis usus, 7, 2. Tibicines, vini avidum genus, 9, 30. prohibiti in æde Jovis vesci, uno agmine eunt Tibur, *ibid.* vino onerati, somnoque victi, in plaustra conjiciuntur, et Romam revehuntur, *ibid.* iis restitutum jus vescendi in æde Jovis, *ibid.*
 Tibur, 7, 11. 9, 30. 22, 11. 30, 45. 43, 2.
 Tiburtes, populi, 7, 9. quare iis bellum indixerint Romani, *ibid.* Gallos benigne adjuvant comæatu, 11. vincuntur, *ibid.* infesto agmine, primo noctis silentio ad urbem Romam veniunt, 12. ad mœnia Romæ vincuntur, *ibid.* cum iis bellum geritur, 18. coguntur dedere se Romanis, 19. triumphus de Tiburtibus, *ibid.* tuentur Pedanos, 13. eos vincit L. Furius, consul, 18. muletantur agro, 14.
 Tichius, cacumen montis Cætæ, 36, 16. *et* 17.
 Ticinus, amnis, 5, 34. 21, 39. Romani ponte Ticinum jungunt, 21, 45. pugna equestris ad Ticinum, 46.
 Tifata, mons, 7, 29. 23, 36. 26, 5.
 Tiferum, oppidum, 9, 44. 10, 14.
 Tifernus, mons, 10, 30.
 Tigillum Sororium, 1, 26.
 Timanora Dolopem jaculatoribus et funditoribus præficit Perseus, 42, 58.
 Timasierates Rhodius, 37, 14.
 Timasitheus Liparensis a legatis Romanis injuriam popularium arcet, 5, 28.
 Timavi lacus, 41, 5.
 Timocrates Pellenensis præest Argis, 34, 29. *et* 40.
 Timon, princeps Thebarum Phthioticarum, 33, 5.
 Timon præponitur ab Antiocho Lydiæ, 37, 44.
 Timotheus, præfectus Persei, 42, 67.
 Tirones ab decem et sex antiquis milites scribit Philippus, 33, 3.
 Tisæum, mons, 28, 5.
 Tisippi crudelitas in Ætolorum principes, 45, 28.
 Tiso Patrensis, 35, 26.
 Titenses, equitum centuria, et tribus antiqua, 1, 13. *et* 36. 10, 6.
 C. Titinius, tribunus plebis, 35, 8.
 L. Titinius, tribunus militum consulari potestate, 5, 12. iterum, 18. profectus adversus Faliscos, male rem gerit, *ibid.*
 M. Titinius tribunus plebis creatur, 3, 54.
 M. Titinius, magister equitum, 10, 1.
 M. Titinius, tribunus plebis, 35, 8.
 M. Titinius Curvus, prætor, 40, 59. sortitur jurisdictionem urbanam, 41, 2. delectum Romæ habet, 9. dat senatum Sempronio et Postumio, 10.
 M. Titinius, prætor, sortitur Hispaniam citeriorem, 41, 2. *vid. et* 19. *et* 31. accusatur ab Hispanis, 43, 2.
 P. Titinius, legatus, 31, 21.
 Sex. Titinius, tribunus plebis, queritur indignam mortem Mælii, 4, 16.
 Titium atrium in Lautumiis, 39, 44.
 Titurius, legatus Caesaris, Epit. 106.
 Titus Tatius, rex Sabinorum, 1, 10. ad eum congregantur raptarum virginum parentes, *ibid.* bellum parat, *ibid.* corrumpit auro filiam Tarpeii, quæ Sabinos in arcem accipit, 11. pax convenit inter eum et Romulum, 13. ejus mors, 14.
 Tota prætexta ab Etruscis sumpta, 1, 8. Togam prætextam sumunt, qui se pro populo deovent, 8, 9. Togæ prætextæ habendæ jus, ut pontificibus, ita datum triumviris epulonibus, 33, 42. prætextis Togis quinam uterentur, 34, 7.
 — candida, 39, 39. *vid.* Album.
 — picta, 10, 7. Togam pictam Masi-nissæ donat Scipio, 30, 15.
 — purpurea, 27, 4. 31, 11.
 — virilis, 26, 19. 42, 34.
 Toletum, urbs parva, sed loco munita, 35, 7. *et* 22. operibus Toletum capit M. Fulvius Nobilior, proconsul, *ibid. vid. et* 39, 30.
 Tolistoboi Galli in Asia, 38, 15. quoniam modo eas ceperint sedes, 16. iis Romani bellum inferunt, *ibid. et seqq.* fugiunt in Olympum montem, 18. *et* 19. vincuntur, 20. *et seqq.*
 Lar, sive Lartes, Tolumnius, Veientium rex, 4, 17. ad eum deficient Fidenæ, *ibid.* interfici jubet legatos Romanos, *ibid.* in prælio occiditur a Cornelio Cosso, tribuno militum, 19.
 Tonitru ineunti magistratum superveniens, vitio creatum arguebat, 23, 31.

- Tormenta bellica, 24, 34.
 Torone, urbs, 28, 7. 44, 12. 45, 30.
 eam incolunt profugi ab Thebis
 Phthioticis, 28, 7. capitur a Philip-
 po, *ibid.*
 Toronæ promontorium, 31, 45.
 Toronaicum mare, 44, 11.
 Torquatus, cognomen T. Manlio da-
 tum, 7. 10. *vid.* Manlius.
 Torquis aureus magni ponderis in Ca-
 pitolio Jovi donum in æde positus,
 33, 36.
 Torques aureos mille quadringentos
 septuaginta transtulit P. Cornelius
 Scipio, 36, 40.
 Tragula Annibal ictus, 21, 7. etiam
 Cn. Scipio, 24, 42.
 Tralles, sive Tralli, Illyriorum genus,
 31, 35. 33, 4. 37, 40.
 Tralles, urbs Asiæ, dedit se Romanis,
 37, 45.
 Transalpini Galli, *vid.* Galli.
 Transfugæ verberati, et securi percus-
 si, 24, 30. nominis Latini qui erant,
 securi percussi, Romani in crucem
 sublatis, 30, 43.
 Transfugæ nomen execrabile veteri-
 bus sociis, novis suspectum, 27, 17.
 Transrhenanæ gentes, Epit. 139.
 Trasimenus lacus, 22, 4. ad eum An-
 nibalis castra et insidiæ, *ibid.* ad
 Trasimenum pugna, 6. et 7. *vid.* et
 24, 13.
 M. Trebellius Fregellanus, 43, 23.
 Q. Trebellius, centurio legionis quar-
 tæ, 26, 48. eum inter et Sex. Digi-
 tium de murali corona certamen,
ibid.
 Trebia, oppidum, 2, 49. Trebiam cap-
 tit Coriolanus, *ibid.*
 Trebianus ager in Campania, 23, 14.
 Trebia, fluvius, 21, 48. ad eum pugna,
 54—56.
 Trebius, nobilis Compsanus, 23, 1.
 C. Trebonius, tribunus plebis, 5, 11.
 C. Trebonius, legatus, 10, 40.
 L. Trebonius, tribunus plebis, insecta-
 tur Patres, unde Aspero inditum
 cognomen, 3, 65. ejus rogatio, *ibid.*
 M. Trebonius, tribunus militum con-
 sulari potestate, 6, 21.
 Trebula, urbs, 23, 39.
 Trebulanus ager, 23, 14.
 Trebullanis data civitas, 10, 1.
 C. Tremellius, decemvir agro dividun-
 do, 42, 4.
 Cn. Tremellius Flaccus, quæstorius, in
 Asiam ad Attalum legatus mittitur,
 29, 11. ædilis plebis, 30, 26. crea-
 tur prætor, *ibid.* sortitur Siciliam,
 37.
 Cn. Tremellius, tribunus plebis, 45,
 15.
 Treveri, a Cæsare victi, Epit. 107.
 Triarii, milites, 2, 47. 7, 23. 8, 8. cur,
 et quo sensu dicatur res ad Triarios
 rediisse, *ibid.*
 C. Triarius, legatus, Epit. 98.
 Tribunal prætoris, 27, 50.
 Tribunal consulis Romani Macedoni-
 bus est terrori, 45, 29.
 Tribunalia a prætoribus ad Piscinam
 publicam posita, 23, 32.
 Tribunal in castris, 28, 27.
 Tribunus Celerum, 1, 59.
 Tribuni militum in secessione militum
 ab exercitibus creati, 3, 51.
 Tribuni militum primo ab imperatori-
 bus, dein populi suffragio ex parte
 facti, 7, 5. *vid.* et 9, 30.
 — legionis primæ, secundæ, tertiæ,
 22, 53.
 — alternis imperabant, 40, 41.
 — propter bellum Macedonicum, non
 suffragiis creati, sed a consulibus
 prætoribusque facti, 42, 31.
 — rursum a populo ex parte creati,
 43, 14. 44, 21.
 Tribuni militum consulari potestate
 tres numero primum creati, 4, 6. et 7.
 — abeunt honore, quasi vitio creati,
ibid.
 — quatuor creantur, 4, 31.
 — sex, 4, 61.
 — octo, 5, 1.
 Tribunos militum consulari potestate
 creati, evincunt tribuni plebis, 4, 25.
 mox vetat senatus, decernitque, ut
 consularia comitia habeantur, *ibid.*
 Tribuni militum consulari potestate
 patricii omnes creati per quatuor et
 quadraginta annos, 6, 37.
 Tribunus militum consulari potestate
 ex plebe primus, 5, 12.
 Tribuni plebis primum creati, 2, 33.
 — sacrosancti, *ibid.* et 3, 55.
 — non populi, sed plebis magistra-
 tus, 2, 56. *vid.* et 35.
 — tributis comitiis creati jubentur, 2,
 56—58. numeroque eorum tres ad-
 duntur, ex Pisone, *ibid.*
 — decem creantur, 3, 30.
 — tolluntur, decemviris institutis, 3,
 32.
 — restituuntur, iisdem sublatis, 3, 54.
 — per cooptationem duo adsciscuntur
 patricii et consulares, 3, 64. et 65. *vid.*
 et 5, 10.
 — cooptari vetantur, 3, 65. 5, 11.
 — certant adversus Patres, 2, 42. et
passim.
 — diem dicunt C. Marcio, 2, 35.
 — M. Manlio, 6, 20.
 Tribunus plebis viatorem mittit ad con-
 sulem, 2, 56.
 Tribuni plebis minantur vincula con-
 sulibus, 4, 26.
 — tribunus militum, 5, 9.

- Tribuni plebis in ordinem cogunt dictatorem, ut quidam retulere parum probabiliter, 6, 38.
- Tribuni plebis vetant delectum haberi, 4, 1. *et alibi sæpius*.
- vetant tributum conferri, 5, 12.
- vetant per quinquennium ullos magistratus curules creari, 6, 35.
- Tribunus plebis unus per intercessionem suam, unamque vocem *veto*, ceteros omnes morari potest, 2, 44, 4, 48, 6, 35.
- Tribunorum plebis potestas mœnibus urbis terminatur, 3, 20.
- Tribunus plebis a Patribus clam occisus, 2, 54.
- Tribuni plebis duo, quod gratificati fuerant Patribus, post depositum magistratum accusantur, et damnantur, 5, 29.
- Tribunus plebis usitatum semetipsos creare, 3, 35.
- Tribunus plebei esse non potest, cujus pater, qui sella curuli sederit, vivit, 27, 21, 30, 19.
- Tributa comitia, 2, 56. *vid.* Comitia.
- Tributo plebs liberata Romæ, 2, 9.
- Tributum indictum, 4, 60.
- Tributum ægre collatum, 5, 10. conferri prohibetur, 12.
- Tributum in murum, saxo quadrato faciendum, 6, 32. in militum stipendium, 10, 46.
- Tributum duplex imperatum civibus Romanis, 23, 31.
- Tribus unde dictæ? 1, 43.
- Æmilia, 38, 36.
- Aniensis, 10, 9.
- Arniensis, *vid.* Narniensis.
- Claudia, 2, 16.
- Cornelia, 38, 36.
- Crustumina, 42, 34.
- Esquilina, 45, 15.
- Falerina, 9, 20.
- Galeria, 27, 6.
- Mæcia, 8, 17, 29, 37.
- Narniensis, sive Arniensis, 6, 5, 29, 37.
- Papiria, 8, 37.
- Pollia, 8, 37, 29, 37.
- Pomptina, 7, 15.
- Publilia, 7, 15.
- Pupinia, 26, 9.
- Sabatina, 6, 5.
- Saptia, 8, 17.
- Stellatina, 6, 5.
- Terentina, 10, 9.
- Tromentina, 6, 5.
- Veturia, 26, 22.
- Ufentina, 9, 20.
- una et viginti factæ, 2, 21.
- Tribus urbanæ quatuor, 1, 43, 9, 46.
- Tribu moti, 4, 24, 24, 18.
- Tribus bellum jubent, 6, 21. pacem, 30, 43, 33, 25. triumphum decernunt, 3, 63. *vid.* et Comitia tributa, et Plebs.
- Tricca, urbs, 32, 13, 26, 13, 39, 25.
- Tricipitinus, *vid.* Lucretius Tricipitinus.
- Triclinia toto foro strata, 39, 46.
- Tricorii, populi, 21, 31.
- Trientius Tabuliusque ager, quare sic dictus, 31, 13.
- Trifanum, locus, 8, 11.
- Trigemina porta, 4, 16, 35, 10. et 41, 40, 51, 41, 32.
- Triphylia, 32, 13. a Philippo Achæis redditur, 28, 8, 32, 5, 33, 34.
- Tripolis Thessaliæ, 42, 53.
- Tripolis Scea, 42, 55. *vid.* et 67.
- Tripolis Laconici agri, 35, 27.
- Tripolitanus ager, 36, 10.
- Tripudium solistimum, 10, 40.
- Tripudia Gallorum, prælium ineuntium, 38, 17.
- Triremes, 31, 22.
- Tritonon, Doridis oppidum, 28, 7.
- Triumphus origo, 1, 10.
- Triumphus Tarquinii Prisci, primus a Livio memoratus, 1, 38. P. Valerii, 2, 7. Camilli, 5, 23. Scipionis Africani, 30, 45. L. Æmilii Paulli, 45, 39. et 40.
- Triumphus navalis primus, 45, 42.
- Triumphus descriptio, 3, 29. *vid.* et 45, 39, et 40.
- Triumphus tam est militum, quam ducum, 45, 38.
- Triumphantium ornatus, 10, 7, 30, 15.
- Triumphantium filii pueri curru cum patre vehi solebant, 45, 40.
- Triumphum primus a quo honore reportavit Q. Publilius Philo, 8, 26.
- Triumphantibus post exactum magistratum imperium ut esset, quo die urbem inituri essent, ad populum ferebatur, 45, 35.
- Triumphum concedere aut denegare senatus est, 3, 63.
- Triumphus sine auctoritate Patrum, populi jussu acti, 3, 63, 7, 17. sine auctoritate Patrum, sine populi jussu, 10, 37.
- Triumphare non poterat, qui sine magistratu res gessisset, 28, 38, 31, 20.
- Triumphum petens, quum sine magistratu res gessisset, L. Cornelius Lentulus ovationem impetrat, 31, 20. item L. Manlius, 39, 29.
- Triumphat in monte Albano, quum non potuisset triumphum impetrare, C. Papirius, 26, 21.
- Triumphus, in quo neque captivi ante currum ducti, neque spolia prælata, neque milites secuti, 31, 49.

- Triumphus, nullo bello gesto, 40, 38.
 Triumviri coloniae deducendae creati, 4, 11. 6, 21. 8, 16. 9, 28. 21, 25. 31, 49. 32, 29.
 Triumviri bini creati iussi, qui citra et ultra quinquagesimum lapidem, in pagis forisque et conciliabulis, omnem copiam ingenuorum inspicerent, 25, 5.
 Triumviri bini, uni sacris conquiendis, alteri reficiendis aedibus sacris, creati, 25, 7.
 Triumviri capitales incusantur ab senatu, quod caetus sacrificantium novo more non prohiberent, 25, 1. jubentur intentiorem custodiam Lantumiarum carceris habere, 32, 26. iis mandatum, ut per urbem vigilias disponent, 39, 14.
 Triumviri epulones quando primum creati, 33, 42. iis, ut pontificibus, datum jus togae praetextae habendae, *ibid.* *vid.* et 40, 42.
 Triumviri mensarii facti ob argenti penuriam, 23, 21. 24, 18. 26, 36.
 Troceni, Galli, occupant Hellespontiorum, 38, 16. *vid.* Gallograeci.
 Trogiolorum portus, 25, 23.
 Troja capta, et in Trojanos saevitum, 1, 1.
 Troja decem annis oppugnata ob unam mulierem, 5, 4.
 Troja in Euganeorum agro ab Antenore condita, 1, 1.
 Troja in Laurente agro ab Aenea condita, *ibid.*
 Trojanus pagus, *ibid.*
 Trojani, *ibid.*
 Troilium in Etruria a Sp. Carvilio consule captum, 10, 46.
 Tromentina tribus addita, 6, 5.
 Trophonii specus, 45, 27.
 Trophonius Jupiter, *ibid.*
 Tubero, *vid.* Aelius.
 Tubertus, *vid.* Postumius.
 M. Tuccius, aedilis curulis, 35, 41. creatur praetor, 36, 45. sortitur Apuliam et Bruttios, 37, 2. ei in Bruttis et Apulia prorogatum imperium, 37, 50. 38, 36. creatur triumphator coloniae deducendae, 39, 23.
 Tulliae, regis Servii Tullii filiae duae, 1, 46. maioris Tulliae ambitio, *ibid.* ambae nubunt Tarquinis, *ibid.* minor nubuit Arunti, *ibid.* maioris Tulliae violenta consilia, 47. Tulliae maioris impietas, 48. Tarquinio pulso et ipsa fugit, 59.
 Tullianum, 29, 22.
 Cl. Tullus, *vid.* Claelius.
 Man. Tullius, consul, 2, 19.
 M. Tullius Cicero, Epit. 102. 103. ab exilio reducitur, 104. occisus, 104. caput cum manu in rostris ponitur, *ibid.*
 Serv. Tullius, *vid.* Servius.
 Sex. Tullius septimum primum pilum ducit, 7, 13. ejus ad C. Sulpicium, dictatorem, quod bellum traheret, oratio, *ibid.* privatum dictatoris cum eo colloquium, 14. ejus in praelio virtus, 16.
 Tullus Hostilius creatur rex Romanorum, 1, 22. ejus indoles, *ibid.* infert Albanis bellum, 23. ejus cum Mettione colloquium, *ibid.* favet Horatio reo, 26. in praelio adversus Veientes Fidenatesque duodecim vocat Salios, fanaque Pallori ac Pavori, 27. supplicio afficit Mettium ob perfidiam, 28. diruit Albam, 29. addit Coelium montem urbi, ibique deinde habitat, 30. principes Albanorum in Patres, et equitum decem turmas ex Albanis legit, *ibid.* infert Sabinis bellum, eosque vincit, *ibid.* longinquo morbo implicatur, 31. fit superstitionibus obnoxius, *ibid.* fulmine ictus cum domo conflagrat, *ibid.* regnavit annos duos et triginta, *ibid.*
 Att. Tullus, princeps Volscorum, infestus Romanis, 2, 35. excipit hospitio Marcium Coriolanum, *ibid.* de bello Romanis inferendo cogitat, *ibid.* ejus dolus, 37. Volsci, a Tullo concitati, deficiunt, 38. *et* 39.
 Tumultus Gallicus, 7, 9.
 — Sabinus, 2, 26.
 — Servilis, 32, 26.
 Tunes, locus quum operibus, tum sapientia natura tutus, 30, 9. abest ab Carthagine quindecim millia ferme passuum, *ibid.* Tuneta occupat Scipio, *ibid.*
 Tunica palmata, 10, 7. Tunicam palmatam Masinissae donat Scipio, 30, 15. *vid.* et 31, 11.
 — purpurea, regi Syphaci dono missa, 27, 4.
 Tunicae versicolores, 9, 40.
 Tunicae, militum praemia, 7, 37. 10, 30.
 Turba, oppidum Hispaniae, 33, 44.
 Turbae ob nexos, 2, 23. *et* 27. *vid.* Seditione.
 Turdetania, 28, 39. 34, 16. in Turdetaniam proficiscitur cum exercitu P. Manlius, praetor, 34, 17. et M. Porcius Cato, consul, accitus a Manlio, praetore, 19.
 Turdetani, populi, 21, 6. lites inter eos et Saguntinos, ab Annibale saepe, *ibid.* iis ut Saguntini res reddant postulat Annibal, 12. in potestatem redacti, sub corona venduntur, 24, 42. eorum urbs deleta, *ibid.* eorum regulus Artanes, 28, 15. vectigal ex eorum agro Saguntini capiunt, 39. omnium Hispanorum maxime imbelles habentur, 34, 17.

Turduli iidem, qui Tardetani, 28, 39.

34, 17.

Turdulum bellum, 34, 20.

Turmæ equitum, 1, 30.

Turma equitum Placentina, 44, 40.

— *Æsernina, ibid.*

— *Lucana, 22, 42.*

Turnus, rex Rutulorum, *Æneæ* Latinoque bellum inferi, 1, 2. vincitur, et, cum Mezentio junctis viribus, altero prælio superatur, *ibid.*

Turnus Herdonius, *vid.* Herdonius.

Turres murorum, 21, 8.

Turres sontabulatæ, 24, 34.

Turres impositæ tergo elephantorum, 37, 40.

Turres in operibus oppugnandarum urbium, 5, 5. 21, 11. 32, 17. 33, 17.

Turris Eudieru, 44, 3.

Turris quinque tabulatorum, 28, 6.

Turrus, *vel* Thurrus, regulus omnium Hispanorum potentissimus, 40, 49. ejus duo filii cum filia in potestatem veniunt Romanorum, *ibid.* sequitur Romanos, fortique ac fidei opera rem Romanam adjuvat, *ibid.*

Tusci occupant Janiculum, 2, 51. eorum imperium olim quam late patuerit, 1, 2. 5, 33. Tusci opprimuntur a Romanis, 45. *vid.* Etrusci.

Tuscum mare, 5, 33. 26, 19.

Tuscius vicus Romæ, 2, 14. 27, 39. 33, 26.

Tusculum, 2, 15. *et* 16. 26, 9. capitur a Latinis, 6, 33. recipitur cæsis Latinis, *ibid.* oppugnatur a Veliternis, 36. liberatur obsidione, *ibid.*

Tusculana arx, 3, 23. *et* 42. 6, 33.

Tusculani colles, 3, 7. *et* 8.

Tusculani Romam suppetias mittunt, 3, 18. iis decretum bellum, 6, 25. quod arcent constanti pace, *ibid.* pacem impetrant, deinde et civitatem, 26. *vid. et* 3, 14. de iis, rogatione Flavia, iudicium populi, 8, 37. populus Tusculanus mutata veste venit Romam, impetratque veniam, *ibid.* in Papiria tribu suffragiam ferebant, *ibid.*

Tutia, fluvius, 26, 11.

Tutorum potestas contra matrem, in virgine nuptum elocanda, 4, 9. tutoris optio Hispalæ Feceniæ concessa, 39, 19.

Tycha, nomen patris Syracusanæ urbis, 24, 21. 25, 25.

Tyndarim, 36, 2.

Tyrannidem, pedibus tractus, non insidens equo, relinquere debet, auctore Dionysio tyranno, 24, 22.

Tyrrhenum mare, 5, 33.

Tyrrheum oppidum, 38, 9.

Tyrus, 33, 48.

Tyrii, 35, 48. conditores Carthaginis, 33, 49.

Tyscos, vicus, 38, 18.

V.

Vacatio, 8, 20. sine ulla vacationis venia exercitus scriptus, *ibid. vid. et* 7, 28.

Vacatio rei navalis colonis maritimis negata, 36, 3.

Vacatio sacrosancta, 27, 38.

Vacca ænea Syracusis ab agresti tauro inita, ac semine adpersa, *vid.* Prodigium.

Vaccæi, Hispana gens, vincuntur ab Annibale, 21, 5. funduntur, fuganturque ab M. Fulvio, 35, 7. *vid. et* 40, 47. *et* 50. obsessi, ipsi se interimunt, Epit. 57.

Vacci prata, 8, 19. *vid.* Vitruvius Vaccus.

Vades publici a quo, et qua occasione, primum dati, 3, 13.

Vadimonis lacus, 9, 39. ad hunc lacum cum Etruscis acriter pugnatum, *ibid. vid. et* 12, 4.

Valerius Antias, historiæ Romanæ scriptor, 3, 5. nullum mentiendi modum tenet, 26, 49. immodice omnium rerum numerum auget, 33, 10. citatus, 25, 39. 29, 35. 30, 19. *et* 29. 32, 6. 34, 15. 35, 2. 36, 19. *et* 38. 38, 50. 39, 22. 40, 29. 41, 32. 42, 11. 44, 13. 45, 40.

Valerius Flaccus, tribunus militum, 25, 14.

C. Valerius, tribunus militum consulari potestate, 6, 36.

C. Valerius consul, 8, 18.

C. Valerius, flamen Dialis, 39, 39. creatur prætor, et sortitur jurisdictionem peregrinam, 45.

C. Valerius legatus mittitur Alexandriam, 42, 6. *et* 17.

C. Valerius Flaccus, flamen Dialis inauguratur invitus, 27, 8. jure sacerdotii senatum ingreditur, *ibid.* ædilis curulis, 31, 50. 32, 7.

C. Valerius Lævinus, prætor, sortitur Sardiniam, 40, 44. consul subrogatur in locum Cornelii Seipionis, 41, 21. triumphat de Liguribus, 22. mittitur legatus ad Ætolos, 30. petit censuram, 43, 16.

C. Valerius, Lævini filius, 38, 9.

C. Valerius Potitus, tribunus militum consulari potestate, 4, 49. consul creatur, 53. capit arcem Carventanam, *ibid.* urbem ovans introit, *ibid.* tribunus militum consulari potestate iterum, 57. tertium, 61.

C. Valerius Tappo, tribunus plebis, 33, 36.

L. Valerius, quæstor, diem perduellionis dicit Sp. Cassio, consuli, 2, 41. consul creatur, 42. iterum, 61. bellum gerit adversus Æquos, 62.

- L. Valerius, interrex, 5, 17.
- L. Valerius legatus, auream crateram donum Apollini Delphos fert, 5, 28. exceptus a Liparensium piratis, dimittitur, *ibid.*
- L. Valerius, magister equitum, 5, 48.
- L. Valerius, magister equitum dictus, 8, 18.
- L. Valerius in locum M. Cornelii Cethegi sufficitur pontifex, 33, 42.
- L. Valerius, tribunus plebis, ad populum tulit de lege Oppia abroganda, 34, 1. ejus contra Catonem consulem oratio, 5.
- L. Valerius Flaccus, magister equitum dictus, 9, 7.
- L. Valerius Flaccus, ædilis curulis, 31, 4. creatur prætor, 49. sortitur Siciliam, 32, 1. consul, 33, 42. sortitur Italiam, 43. ejus res gestæ, 34, 21. *et* 46. legatus consularis, sub M'. Acilio consule rem gerit ad Thermopylas, 36, 17. *et* 19. fit censor, 39, 40. ejus censuræ acta, 42—44. princeps senatus, quum censor esset, lectus est, 52. pontifex moritur, 40, 42.
- L. Valerius Poplicola, tribunus militum consulari potestate, 5, 26. iterum, 6, 1. tertium, 5. quartum, 21. quintum, 27.
- L. Valerius Potitus primus adversus decemviros movet certamen, 3, 39. *et* 41. cum M. Horatio Appium expellit foro, 49. cum eodem legatur ad plebem, 50—53. et fit consul, 55. leges fert in gratiam plebis, *ibid.* ejus res gestæ in bello, 60. *et* 61. triumphat sine auctoritate Patrum, populi jussu, 63. si consulatum continuari, nolle se, proficetur, 64. *vid.* 4, 6.
- L. Valerius Potitus, tribunus militum consulari potestate, 4, 49. iterum, 58. tertium, 5, 1. quartum, 10. quintum, 14. a Faleriis ingentes prædas agit, *ibid.*
- L. Valerius Potitus consul creatur, 5, 31. facit ludos magnos, *ibid.* cædit Æquos, *ibid.* triumphat, *ibid.*
- L. Valerius Potitus, interrex, 5, 31.
- L. Valerius Potitus, interrex, 6, 5.
- L. Valerius Tappo creatur prætor, 35, 10. sortitur Siciliam, 20.
- L. Valerius C. F. Tappo creatur triumphator coloniae deducendæ, 37, 46.
- L. Valerius P. F. Flaccus creatur triumphator coloniae deducendæ, 37, 46.
- M. Valerius facialis facit Sp. Fusium patrem patratum, 1, 24.
- M. Valerius, Publicolæ frater, consul, triumphat de Sabinis, 2, 16. in pugna ad Regillum lacum, petens Tarquinium, ipse interficitur, 20.
- M'. Valerius, M. F. Volesi N. non fuit primus dictator, 2, 18
- M'. Valerius, Volesi F. dictator creatur, 2, 30. de Sabinis triumphat, 31. quum populo indulgeri cuperet, aspernantibus Patribus ejus relationem, abdicat se dictatura, *ibid.*
- M. Valerius angur moritur, 3, 7.
- M. Valerius, quæstor, 3, 35. consul, 31.
- M. Valerius, tribunus militum, cum Gallo singulari certamine pugnans, a corvo galææ insidente adjutus, hostem obtruncat, 7, 26. decem bobus aureaque corona donatur, *ibid.* Corvus vocatur, *ibid.* tres et viginti annos natus consul creatur, *ibid.* secundum consul, 27. vincit Volscos, capit Satricum, et triumphat, *ibid.* tertium consul, 28. adversus Samnites proficiscitur, 32. ejus ad milites adhortatio, *ibid.* familiaris est militi dux, 33. invadit primus omnium hostes, et vincit, *ibid.* triumphat de Samnitibus, 38. dictator creatur, 39. seditionem rebellantium militum componit, 40. *et* 41. quartum consul, 8, 16. capit Cales Ausonium, *ibid.* ex senatusconsulto triumphat, *ibid.* interrex, 17. *et* 9, 7. dictator secundum, 10, 3. triumphat, 5. consul quintum, 6. legem fert de provocatione, tertio tum ab urbe condita latam, semper a familia eadem, 9. consul sextum, T. Manlio suffectus, 11.
- M. Valerius Falto, quæstorius, in Asiam ad Attalum legatus mittitur, 29, 11. ædilis curulis, 30, 26. creatur prætor, et Bruttios provinciam sortitur, 40. *et* 41. ei prorogatur imperium, ut in Sardiniam trajiciat, 31, 8.
- M. Valerius Lævinus, prætor, sortitur jurisdictionem peregrinam, sed postea bellum administrare jussus est, 23, 24, 30, 32, 37. *et* 38. pro prætore præesse jubetur oræ maritimæ ad Brundisium, 24, 10. mittit M. Livium, qui Tarentum tueatur, 20. ad eum legati ab Orico, 40. ejus res gestæ in Græcia adversus Philippum, *ibid.* prorogato imperio mandatur ei Græcia et Macedonia, 44. iterum, 25, 3. res gestæ, 26, 24—26. consul absens creatur, 22. venit Romam, 27. Italiam sortitus, provinciam permutat cum Marcello collega, 29. suadet Patribus, ut omne aurum, argentum, æs signatum in publicum conferant, 36. Sicilia omni Pœnos expellit, 40. Romam redit, et res in Sicilia gestas narrat, 27, 5. ejus concertatio cum Patribus de dictatore dicendo, *ibid.* ei prorogatum imperium, 22. proconsul, ex Sicilia in Africam proficiscitur, 28, 4. legatus ad Attalum

- mittitur, 29, 11. refert de reddendis pecuniis, quæ a privatis collatæ erant, 16. proprætor, cum classe mittitur adversus Philippum in Macedoniam, 31, 3. mortis ejus causa a Publio et Marco filiis ludi funebres facti, 50.
- M. Valerius Lævinus creatur prætor, 39, 56. sortitur jurisdictionem peregrinam, 40, 1. *vid. et* 42, 58.
- M. Valerius Maximus, tribunus militum consulari potestate, 5, 14. iterum, 24.
- M. Valerius Maximus, consul, 9, 28. legatus dictatoris Papirii Cursoris, 40. prætor quartum, 41. censor, 9, 43. ab eo et collega viæ per agros publica impensa factæ, *ibid.*
- M. Valerius Messalla, præfectus classis, cum parte navium mittitur in Africam, 27, 5. populatur Africam, *ibid.* eum dictatorem dicere cupiens consul Lævinus prohibetur a senatu, *ibid.*
- M. Valerius Messalla creatur prætor, 34, 54. sortitur jurisdictionem peregrinam, 55. creatur consul, 38, 35. legatus in Macedoniam, 41, 27. in locum Æmilii Papi sufficitur decemvir sacrorum, 42, 28.
- M. Valerius legatus Æmilii Pauli in bello adversus Ligures, 40, 27.
- M. Valerius Publicola, magister equitum, 7, 12. consul, 17. *et* 18. iterum, 19.
- P. Valerius, Volesi F. cum Sp. Lucretio venit ad Lucretiam, 1, 58. jurat in verba, quæ Brutus præverat, 59. consul creatur in locum Collatini, 2, 2. pugnat cum Tarquiniiis, 6. spolia legit, et triumphans Romam redit, 7. affectati regni insimulatur, *ibid.* submittit fasces populo, *ibid.* purgat se, *ibid.* Velie ædes subjicit, *ibid.* leges ab eo latæ, 8. cognomen Publicolæ ei datum, *ibid.* ad Veientium bellum proficiscitur, *ibid.* consul iterum creatur, *ibid.* cædit Etruscos, 11. creatur tertium consul, 15. quartum consul, 16. infesto exercitu in agrum Sabinum proficiscitur, hostes cædit, et Romam redit triumphans, *ibid.* moritur, copiis familiaribus adeo exiguus, ut funeri sumtus deesset, *ibid.* de publico elatum luxere matronæ, ut Brutum, *ib.*
- P. Valerius, consul, 2, 52.
- P. Valerius Potitus, tribunus militum consulari potestate, 6, 6. socius imperii a Camillo lectus, *ibid.* tribunus militum consulari potestate iterum, 18. tertium, 27. quartum, 32. fundit Volscos et Latinos, *ibid.* quintum, 36. sextum, 42.
- P. Valerius Flaccus, legatus ad Annibalem missus, 21, 6.
- P. Valerius Flaccus, legatus Marcelli in pugna ad Nolam, 23, 16. præfectus classis, 34. *et* 38. *vid. et* 26, 8.
- P. Valerius Lævinus creatur prætor, et sortitur Galliam, 41, 12.
- P. Valerius Publicola, interrex, 3, 8. consul creatur, 15. ejus ad tribunos et plebem oratio, 17. oppugnat Capitolium, ab Herdonio servisque occupatum, 18. interficitur, *ibid.*
- P. Valerius Publicola, consul, 7, 21. prætor, 23. dictator, 28.
- P. Valerius Publicola, magister equitum, 8, 17.
- T. Valerius, legatus, 24, 40.
- Valetudinis ergo supplicatio facta, 40, 37.
- Valetudinis populi causa supplicatio et feriæ, 42, 2.
- Valetudini excusandæ sollemnia fuere cum jurejurando verba, 6, 22.
- Vallis corona, *vid.* Corona.
- Vallum Macedonum, 38, 5.
— Romanorum, *ibid.*
- Vardæi, pop. Illyrici, Epit. 56.
- P. Varenus, prætor, prælio vincitur, Epit. 95.
- Varro, *vid.* Terentius.
- Vasa argentea in cella Jovis ex multatitia pecunia posita, 10, 23.
- Vasa argentea et aurea Romani donant Attalo, Eumenis fratri, 35, 23.
- Vasa ænea et argentea Gallica, 36, 40.
- Vasa aurea quingentum pondus Romanis mittit Antiochus, 42, 6.
- Vasorum aureorum et argenteorum ingens numerus Asiatico triumpho traductorum, 37, 59.
- Vastetani, 37, 46.
- Vates ex alieno errore quæstum facientes, 25, 1.
- Vates Græcus Bacchanalia in Etruriam invehit, 39, 8.
- Vaticanus ager, 10, 26.
- Vaticini libri jubentur ad prætorem deferri, 25, 1.
- Vecilius mons, 3, 50.
- Vectigal novum statutum ex salaria annona, 29, 37.
- Vectigal annuum in opera publica censoribus decretum, 40, 46.
- Vectigal e metallis Macedonicis, 45, 18. *et* 29.
- Vectigalia populi Romani sub nutu arbitrioque censorum fuere, 4, 8.
- Vectigalia magna ex ferrariis et argentariis in Hispania instituit Cato, 34, 21.
- Vectigalia summis pretiis locata, 39, 44. multa instituta, 40, 51.
- Vectigalium annuorum dimidium ad opera publica facienda censoribus attributum, 44, 16.

- Vectigalia Carthaginensium prædæ ac divisui esse principibus, prohibet Annibal, 33, 46. *et* 47.
- Vectius Messius, *vid.* Messius.
- Vectones funduntur et fugantur ab M. Fulvio, prætore, 35, 7.
- Vectonum magnus exercitus Toletanis subsidio venit, 35, 22.
- Veientes in fines Romanos excurrunt, 1, 15. a Romulo vincuntur, *ibid.* agri parte muletatis in centum annos induciæ datæ, 15. vincuntur a Tullo, 27. *vid.* *et* 30. *et* 42.
- Veientes Tarquinium juvant ad repetendum regnum, 2, 6. iis restituitur ager, 14. Veientem agrum, fœdere ad Janiculum icto Romanis ademptum, restituit Porsena, 15. populantur Romanorum agrum, 43. minitantur se oppugnatos Romanos, *ibid.* lacessunt Romanos ad pugnam, 45. vincuntur, 46. *et* 47. adsidui magis, quam graves, hostes, 48. Fabii suscipiunt bellum privato sumtu cum Veientibus, *ibid.* Veientes Fabiorum victores, 50. vincuntur a Romanis, 51. denuo Romanis bellum inferunt, 53. fugantur, *ibid.* impetrant inducias quadraginta annorum, 54.
- depopulantur extrema agri Romani, 4, 1. bellum renovant adversus Romanos, interfectis etiam eorum legatis, 17. vincuntur, 18. *et* 19. *vid.* Tolumnius. iis bellum indictum, 30. compellunt Romanos in castra, 31. vincuntur, 33. Veientibus induciæ annorum viginti datæ, 35. Veiens senatus superbe respondet legatis Romanis, 58. iis indicitur bellum, 60.
- Veientes regem creant, 5, 1. quod improbat ab Etruscis, *ibid.* septies rebellant, 4.
- Veii obsessi a Romanis, 4, 61. hibernacula ad Veios, 5, 2. *ea, quæ gesta sunt in obsidione Veiorum, narrantur capp. 7—21.* Veii capiuntur a Camillo, dictatore, 21. post decennalem obsidionem, 22. Veios migrare plebs Romana cupit, 24. inde turbæ, *ibid.* 25. 29. *et* 30. antiquatur lex de migrando Veios, 30. Veios fugiunt reliquæ Aliensis prælii, 37. multis eo confluentibus, fit jam valida manus, quæ, a Veis profecta, Camillo duce, repetit patriam, 46. *et* 48. rursus movetur actio transmigrandi Veios, 49. *et* 50. antiquatur ea rogatio, 55. qui Veios iverant, revocantur senatusconsulto, 6, 4.
- Veientanæ prædæ decimam partem vocet Apollini Camillus, 5, 21. quonam
- modo illa decima pars soluta fuerit, 23, 25. *et* 28.
- Veientani agri septena jugera plebi divisa, 5, 30.
- Velabrum, 27, 37.
- Velamen a supplicum, 25, 25. 29, 16. 35, 34. 36, 20.
- Velia, regio altissima in urbe Roma, 2, 7. ibi inædificare incipit P. Valerius, *ibid.* Velæ ædes subjicit, *ibid.*
- Velia, urbs Lucaniæ, 26, 39.
- Velites ut in legionibus essent, institutum, 26, 4. eorum armatura, 31, 35. 38, 21.
- Velitræ in Volscis, 2, 30. eo colonia a Romanis deducta, 31. numerus colonorum auctus, 34.
- Veliterni deficiunt, 6, 13. *et* 21. vincuntur, 22. *vid.* *et* 29. incursant Romanorum agrum, 36. oppugnant Tusculum, *ibid.* obsidentur a Romanis, *ibid.* *et* 37. 38. *et* 42. vastant Romanorum agrum, 7, 15. rursus deficiunt, 8, 3. *et* 12. in eos, quod toties rebellassent, graviter sævitum, 14. jussi trans Tiberim habitare, ut ejus, qui cis Tiberim deprehensus esset, usque ad mille pondo clarigatio esset, *ibid.*
- Veliternus ager, 2, 31. 30, 38.
- Venaliū Portoria, *vid.* Portorium.
- Venatio leonum et pantherarum data Romæ ab M. Fulvio, 39, 22.
- Venatio omnis generis ex sue mansuetudo, 35, 49.
- Venationis prætexta occupatum et proditum Tarentum, 25, 9.
- Veneficæ matronæ ad centum septuaginta damnatæ, 8, 18.
- Veneficia, deque iis quæstiones, 39, 8. 38. *et* 41. veneficorum ad duo millia damnata, *ibid.* *vid.* *et* 40, 37.
- Venenum habent reges ad incerta fortunæ, 30, 15.
- Veneri poculum Demetrio, Philippi filio, datum, 40, 24.
- Veneti in Italia ab Henetis et Trojanis oriundi, 1, 1. sinum circumcolunt maris Adriatici, 5, 33. *vil.* *et* 10, 2. subiguntur a Cæsare, Epit. 104.
- Venetia, 41, 32.
- P. Ventidius, Epit. 127.
- Ventorum atrox tempestas, 40, 2.
- Ventris et ceterorum membrorum apologus, 2, 32.
- Venus, 10, 31. ejus ædes prope circum, *ibid.* facta ex ære muletatio matronarum stupri damnatarum, *ibid.*
- Veneri et Marti pulvinar in lectisternio, 22, 10.
- Venus Cloacina, 3, 48.
- Venus Erycina, 22, 9. ejus ædes deditur a Q. Fabio Maximo, 23, 30. *et*

31. ejus ædes extra portam Collinam, 30, 38. *vid. et* 40, 34.
- Veneris ædes sine ullo vestigio cremata, 41, 2.
- Venusia a Postumio consule capta: eo colonia deducta, quæ deinde suppleta, 31, 49.
- Venusiam fugit post cladem Cannensem consul Romanus, 22, 49. tum reliquæ exercitus, 54. *vid. et* 27, 2. 20. *et* 41.
- Venusini profugos a Cannensi pugna benigne et hospitaliter excipiunt, 22, 54. Romanis fidi, dum aliæ coloniæ detrectant imperium, 27, 10.
- Ver sacrum vocetur, 22, 9. *et* 10. id ex pontificum jussu consules faciunt, 33, 44. instauratur, 34, 44.
- Ver procellosus, 40, 2.
- Veragri, 21, 38.
- Verbenæ, 30, 43.
- Verbis quibusdam in sollempni precatone omissis, instaurantur Latine feriæ, 41, 21.
- Vercellius, auctor defectionis Hirpinorum, securi percutitur, 23, 37.
- Vercingetorix, dux Arvernorum, Epit. 107.
- Vergæ, oppidum, a Pœnis deficit ad Romanos, 30, 19.
- Vergium castrum in Hispania capitur a Catone, consule, 34, 21.
- Vergestanus princeps venit ad Catonem, consulem, 34, 21. Vergestani venditi, *ibid.*
- Vergiliarum situs, 21, 35.
- Vermina, filius Syphacis, 30, 40. mittitur adversus Masinissam, eumque in fugam vertit, 29, 33. Carthaginiensibus venit auxilio, 30, 36. ejus exercitus cæditur et fugatur, *ibid.* legati petunt a senatu, ut rex socius et amicus appelletur, 31, 11. legatis Romanis obviam progreditur, et ab iis leges pacis accipit, 19. ad confirmandam pacem jubetur legatos Romam mittere, *ibid.*
- Vernum æquinoccium, 33, 3.
- Veromandui, Epit. 104.
- Verona, urbs, 5, 35.
- Verrugo, oppidum, 4, 1. recipitur, 55. presidium Verrugine amittitur, 58. Verruginem presidio obtinet C. Æmilius, tribunus militum, 5, 28.
- Versus Fescenninus, 7, 2.
- Verulanus, populus Hernicæ gentis, 9, 42. leges suas, quam civitatem Romanam, maluit, 43.
- Verutum, telum, 8, 18. 10, 29. 21, 56.
- Vescelia, oppidum Hispaniæ, expugnatur ab M. Fulvio Nobiliore, 35, 22.
- Vescia, urbs Ausonum, 8, 11. 9, 25. venit in potestatem Romanorum, *ibid.*
- Vescini, 10, 20.
- Vescinus ager, 10, 21. *et* 31. — saltus, 10, 21.
- Veseris, 8, 8. 10, 28.
- Vesparum ingens examen Capuæ in forum advolavit, et in Martis æde consedit, *vid.* Prodigium,
- Vesta, 1, 20. *et* 52. Vestæ æterni ignes, *ibid. et* 26, 27.
- Vestæ pulvinar in lectisternio, 22, 10. ejus ædes ab incendio servata opera servorum, 26, 27. in ædis penetrali conditum fatale pignus imperii Romani, *ibid.*
- Vestæ penetralis ignis extinctus, 28, 11. 41, 2. supplicatio ad Vestæ, 28, 11.
- Vestalis Rhea Silvia, mater Romuli, 1, 3. *et* 4.
- Vestales virgines a Numa Pompilio lectæ, 1, 20. iis stipendium de publico statutum, *ibid.* virginitate aliisque cærimoniis sanctæ factæ, *ibid.*
- Vestales virgines sacraque in plaustrum imponit L. Albinus, et Cære pervehit, 5, 40.
- Vestaliū hospitium a Cæritibus religiose cultum, 7, 20.
- Vestalis virgo incestus rea absolvitur, sed jubetur abstinere jocis, colique sancte potius, quam scite, 4, 44.
- Vestalis virgo, incesti comperta, viva defoditur, 8, 15. 22, 27.
- Vestalis, cujus custodia ejus noctis fuerat, qua ignis in Vestæ æde extinctus, jussu pontificis cæsa est flagro, 21, 11. 41, 2.
- Vestia Oppia, Attellana mulier, quæ quotidie sacrificarat pro salute et victoria populi Romani, in possessionem bonorum libertatemque restituitur, 26, 33. *et* 34.
- Vestimenta ad exercitus missa, 32, 27. 44, 16.
- in Vestimentum petitionis causa album addi vetitum, 4, 25.
- Vestem mutare solent rei et eorum propinqui, 2, 61. 6, 20.
- Vestes stragulæ pretiosæ ex Asia Romanam advectæ, 39, 6.
- Vestina cohors, 44, 40.
- Vestinus populus conjungit se Samnitibus, 8, 29. iis bellum indictum, *ibid.* vincuntur uno prælio, *ibid.* cum iis fœdus ictum, 10, 3.
- Vesuvius, mons, 8, 8.
- Veterani donantur agris, 31, 4.
- Veteres campi, 25, 16.
- Veto, vox tribunorum intercedentium, 6, 35.
- Vettii, gens Macedonica bellicosa, 45, 30.
- Veturia, mater Coriolani, proficiscitur in filii castra, ejusque flectit animum, 2, 40.

- Veturia, centuria juniorum, 26, 22.
— seniorum, *ibid.*
- C. Veturius, consul, 3, 31. ei ab Alieno dies dicta, *ibid.* in locum C. Horatii Pulvilli augur legitur, 32.
- C. Veturius, tribunus militum consulari potestate, 6, 32. secundum, 36.
- L. Veturius, decemvir, 3, 33.
- L. Veturius, tribunus militum consulari potestate, 6, 33.
- L. Veturius Philo, dictator comitiorum habendorum causa. 22, 23. censor, 27, 6. moritur, *ibid. vid. et* 34.
- L. Veturius Philo, ædilis curulis, 27, 6. prætor, *ibid.* sortitur jurisdictionem peregrinam et Galliam, 7. proprætor Gallie, 22. legatus, 28, 9. a M. Livio dictatore consul creatur, et Bruttii, provincia, ipsi decernuntur, 10. ejus res gestæ, 11. habet comitia consularia, 38. magister equitum, 29, 11. a Scipione ex Africa mittitur Romam, 30, 38. exponit victoriam Scipionis, 40.
- M. Veturius, tribunus militum consulari potestate, 5, 13.
- T. Veturius Calvinus consul creatur, 8, 16. iterum, 9, 1. sub jugum mittitur, 6. deditur Samnitibus, 10.
- T. Veturius Geminus, consul, Volscos fundit fugatque, 3, 8. ovans urbem ingreditur, 10.
- T. Veturius Gracchus Sempronianus augur, in locum Sempronii Gracchi, sufficitur, 41, 26.
- Ti. Veturius Philo creatur flamen Martialis, in locum M. Æmilii Regilli, 29, 38.
- C. Vetusius, consul, 2, 19.
- T. Vetusius, consul, 2, 28. contra Æquos, qui agrum Romanum invaserant, proficiscitur, 30.
- Vexillarius, 8, 8. 35, 5.
- Vexillum, 8, 8.
- Vexillum in hostes jactum, 25, 14. *vid.* Signum.
- Ufentina tribus addita, 9, 20.
- Uffugum, oppidum, deficit a Pœnis ad Romanos, 30, 19.
- Via Æmilia, a M. Æmilio Lepido munita, 39, 2.
— Appia, 7, 39. quando munita, 9, 29. *vid. et* 22, 1. *et* 55.
— Flaminia, C. Flaminii censoris opus, 22, 11.
— a C. Flaminio consule perducta a Bononia ad Arretium, 39, 2.
— per Formianum montem, 39, 44.
— Gabina, 2, 11. 3, 6. 5, 49.
— Latina, 2, 39. 10, 36. 26, 8.
— Lavicana, 4, 41.
— a Martis silice ad Bovillas, perstrata, 10, 47.
- Via Nomentana, eademque Ficulnensis, 3, 52.
— Salaria, 7, 9. 3, 32.
- Via Fornicata Romæ, 22, 36.
— Sacra, 2, 13.
- Via per agros a censoribus publica impensa factæ, 9, 43.
- Vias sternendas silice in urbe, glareæ extra urbem subternendas marginesque censores locant. 41, 32.
- Viator mittitur a tribuno ad consulem, 2, 56. a consulibus ad matronas, 8, 18.
- Viatores ædilitii, 30, 39.
- Vibius Accus, præfectus cohortis Pelignæ, arreptum vexillum trans vallum hostium trajicit, 25, 41. ob strenuum factum donatur, *ibid.*
- Vibius Virrius, unus e legatis Campanis, ad Varronem consulem missis, suadet suis defectionem ab Romanis, 23, 6. desperatis Capuæ rebus, senatores Campanos ad mortem sibi consciscendam adhortatur, 26, 13. cum septem et viginti senatoribus Campanis venenum bibit, 14.
- Vibius et Pactius fratres, *vid.* Pactius.
- Vibonem colonia deducta, 35, 40.
- Vibonensis ager, 21, 51.
- Vibulanus, *vid.* Fabius.
- Vicæpotæ ædes, 2, 7.
- de Vicesima manumissorum lex in castris lata, 7, 16.
- Vicesimarium aurum, *vid.* Aurum.
- Vicilini Jovis templum in agro Compasano, 24, 44.
- Victimæ cæduntur ad averruncandam Deum iram, 8, 6.
- Victimæ majores cæsæ, 30, 21. 36, 38.
- Victimæ aliæque, quæ ad sacrificium pertinent, magistratibus e publico præbita, 45, 44.
- Victimarius, 40, 29. 41, 19.
- Victoria aurea pondo trecentum viginti, ab Hierone senatui Romano dono missa, in Capitolio locatur, 22, 37.
- Victoria in culmine ædis Concordiæ fulmine icta, 26, 23.
- Victoriæ ædes, facta ex mulctaticia pecunia, dedicatur a L. Postumio, consule, 10, 33.
- Victoriæ ædes in Palatio, 29, 14.
- Victoriæ Virginis ædícula prope ædem Victoriæ, 35, 9.
- Victoriæ mons, 24, 41.
- Victoriati nummi, 41, 17.
- Q. Victorius, primipili centurio, signum ademptum signifero jact in hostem, 34, 46.
- Victumviæ, emporium, 21, 45. Victumviæ captæ, fusis et trucidatis oppidanis, 57.
- Vicus Cyprius, 1, 43.

- Vicus Jugarius, 24, 47. 27, 37. 35, 21.
 — Longus, 10, 23.
 — Mælius, 33, 26.
 — Tuscus, 2, 14. 27, 37. 33, 26.
- Vicos cur non direxerint Romani, 5, 55.
- Viduæ equitibus, qui equos alerent, attributæ, 1, 43.
- Viduarum pecuniæ in ærarium conlata, 24, 18.
- Vigil, quem Galli scandentes fefellerant, de saxo dejectus, 5, 47.
- Vigilibus scutum aufert Æmilius Paulus consul, 44, 33.
- Vigiliis quatuor distincta nox quælibet: hinc
- Vigilia prima, 5, 44. 9, 36. 10, 34. 21, 27. 23, 35. 27, 15. 30, 6. 35, 13.
 — secunda, 7, 35.
 — tertia, 9, 44. 10, 20. *et* 40. 25, 38. 27, 42. 28, 7. 35, 1. 36, 19. 40, 4.
 — quarta, 9, 37. 21, 47. 24, 46. 25, 13.
- Vigiliæ vicatim Romæ exactæ, 10, 4. 32, 26.
- Vigiliæ nocturnæ per urbem minoribus magistratibus mandatæ, 39, 14. *et* 16.
- Vigiliarum munus a senatoribus obitum, 3, 6.
- Vigiliæ militares, 44, 33.
- Vigiliæ ab exercitu Annibalis per quadriduum et tres noctes toleratæ, 22, 2.
- Villa publica in campo Martio ædificata, 4, 22. ibi primum census populi actus, *ibid.* reficitur et amplificatur, 34, 44. in ea hospitium legatis hostium præbetur, 30, 21. 33, 24.
- L. Villius, tribunus plebis, legem annariam fert, 40, 44. inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur, *ibid.* creatur prætor, 42, 28. sortitur jurisdictionem inter peregrinos, 31.
- L. Villius Tappulus, ædilis plebeius, aliquot matronas probri accusat, 25, 2.
- L. Villius Tappulus, prætor, 31, 49. ei evenit Sardinia, 32, 1.
- P. Villius, tribunus plebis, 3, 54.
- P. Villius Tappulus, rex ædilitate plebeia prætor, 29, 38. sortitur Siciliam, 30, 1. decemvir agris dividendis, 31, 4. consul, 49. proficiscitur in Macedoniam, 32, 3. nihil memorabile ab eo actum, 6. legatus sub T. Quintio, 28. jubetur esse in numero decem legatorum, ex quorum consilio pacis leges Philip-
- po daret T. Quintius, 33, 24. *it ad* Antiochum, 35. ejus et collegarum congressus cum rege, 39. *et* 40. rursum mittitur ad Antiochum, 34, 59. Elæam venit, 35, 13. congregitur cum Annibale, 14. cum Antiocho, 15. legatus in Græciam mittitur, 23. tentat Magnetæ frustra, 39.
- Viminalis collis additus urbi a Ser. Tullio, 1, 44.
- Vindicta demta Romæ vinctis in celebritate primi lectisternii, 5, 13.
- Vindalium, oppidum, Epit. 61.
- Vindicte secundum libertatem, 3, 44.
- Vindicis, servus, conjunctionem ad revocandos reges initam prodit, 2, 4. ei pecunia ex ærario, libertas et civitas datur, 5. quidam Vindicte nomen ab illo tractum putant, *ibid.*
- Vinearum usus in oppugnationibus, 5, 7. 10, 34. 21, 61. 23, 18. 32, 4. 35, 22.
- Vinum publice in sacrificiis præbitum, 10, 23.
 — in Galliam invectum illicientiæ gentis causa, 5, 33.
- Vini avidi tibicines, *vid.* Tibicines.
- Vir factus ex muliere, *vid.* Prodigium.
- Vir virum legens, 9, 39. 10. 38.
- Viri majoris species, quam pro humano habitu, augustiorisque, in quiete visa utrique consuli, 8, 6.
- Virorum omne genus in insula Lemno conjuratione muliebri sublatum, 34, 2.
- Virorum inter sese plura stupra in Bacchanalibus, quam feminarum, 39, 18.
- Virbius clivus, 1, 48.
- Virdomarus, Insubrium Gallorum dux, Epit. 20.
- Virga circumscribitur Antiochus rex a Popillio, legato Romano, 45, 12.
- Virga lictor Sulpicii, tribuni militum domum intrantis, forem percutit, 6, 34.
- Virgis cædi civem Romanum, vetuit lex Porcia, 10, 9.
- Virgis cæsi, et securi percussi in medio foro trecenti quinquaginta octo delecti nobiles Tarquinienses, 7, 19.
- Virgis sese cadunt mutuo quidam Lucanorum in invidiam Romanorum, 8, 27.
- Virginia, Auli filia, patricia, nupta Volturnio, consuli plebeio, 10, 23. exclusa sacris Pudicitie patriciæ a matronis patriciis, dedicat aram Pudicitie plebeie, *ibid.*
- Virginie infelix forma, mors miserabilis, et ultio, 3, 44—48. *et* 58.

- A. Virginius, consul, 2, 28. contra Volseos proficiscitur, eosque fundit, 30.
- A. Virginius, consul, 2, 51.
- A. Virginius, consul, 2, 63. contra Æquos proficiscitur, *ib d.*
- A. Virginius, triumvir agro dando, 3, 1.
- A. Virginius, tribunus plebis, Cæsoni Quintio capitis diem dicit, unde magnæ contentio s, 3, 11—13.
- A. Virginius, postquam tribunatu plebis abierat, accusatur, et denis millibus gravis æris condemnatur, 5, 29.
- L. Virginius, Virginie pater, 3, 44. ejus de filia cum Ap. Claudio contentio, 47. filiam suam occidit, 48. orta inde certamina in urbe, 49. et motus in castris, 50. consilium ab eo militibus datum, de creandis decem tribunis militum, quorum in numero esse recusat, 51. creatur tribunus plebis, 54. Appio diem dicit, 56. et eum in carcerem duci jubet, 57. remittit ultimam pœnam M. Claudio, assertori Virginie, 58.
- L. Virginius, consul, 4, 21. iterum, 23.
- L. Virginius, tribunus militum consulari potestate, 5, 8. invisus infestusque collegæ Sergio, ei non fert auxilium, *ibid.* ante diem ipse et collega abdicare coguntur, 9. accusatur a tribunis plebis, 11. decem millibus æris gravis condemnatur, 12.
- L. Virginius, tribunus militum consulari potestate, 6, 1.
- L. Virginius, tribunus militum, 27, 43.
- Opiter Virginius, consul, cum collega Pometiam primo vi, deinde operibus oppugnat, 2, 17. triumphat, *ibid.*
- Opiter Virginius, consul, 2, 54.
- Proc. Virginius, consul, 2, 41. ejus cum collega de lege agraria contentiones, *ibid.*
- Sp. Virginius, consul, 3, 31.
- T. Virginius, consul, 2, 21.
- T. Virginius, consul, 2, 48.
- T. Virginius Rutilus, augur, moritur, 3, 7.
- T. Virginius Cœlimontanus, consul, 3, 65.
- Virgines ter novenæ, per urbem euntes, carmen canunt in Junonem Regnam, 27, 37, 31, 12.
- Virgines decem, et decem ingenui pueri, patrimi omnes matrimique, ad sacrificium adhibiti, 37, 3.
- ob Virginem excitatum Ardeæ bellum, 4, 9.
- Virginem captivam parentibus reddit Scipio, 26, 50.
- Virginem Chalcidensem in medio ardore belli ducit uxorem Antiochus, 36, 11.
- Virgo Vestalis incesti damnata, *vid.* Vestalis.
- Virilis toga, 26, 19.
- Virtute, non dolo, superare hostes, pulchrum ducebant Romani veteres, 42, 47.
- Virtutis et Honoris ædes votæ a M. Marcello, et exstructæ, 27, 25. a filio ejus dedicata Virtutis ædes, 29, 11.
- Visceratio populo data a M. Flavio in funere matris, 8, 22. *vid. et* 39, 46, 41, 33.
- Visus nocturni, 2, 36, 8, 6.
- Vitellia, oppidum, 2, 39, 5, 29.
- Vitruvius Vaccus, Fundanus, vastat Setinum Norbanumque agrum, 8, 19. in potestatem venit Romanorum, 20. asservatur in carcere, *ibid.* verberatus necatur, *ibid.* ædes ejus diruntur, et bona Semoni Sanco consecrantur, *ibid.*
- Vitulus jam ictus e manibus sacrificantium sese proripuit, multosque circumstantes cruore respersit, 21, 6.
- Ultrotributa, 39, 44, 43, 18.
- Ulysses, 1, 49. ab eo et Circe Dea oriundus Octavius Mamilius, *ibid.*
- Umbilicus orbis terrarum Delphi, *v. d.* Delphi.
- Umbilicus Græciæ incolant Ætoli, 35, 18.
- Umbo, 9, 41, 30, 34.
- Umbri, populi, 5, 35. 9, 37. agro pulsati a Boiis, 5, 35. eorum exercitus funditur, 9, 39. deficient, 41. se oppugnatos Romanos jactant, *ibid.* adoriuntur Romanos, vincuntur, et defectionis auctores deduntur, *ibid.* instaurant bellum, juncti cum Etruscis, Samnitibus, Gallis, 10, 21. *vid. et* 27.
- Umbria, 10, 1, 22, 9, 27, 43.
- Umbriæ pars, plaga Materina, 9, 41. tribus Sappinia, 31, 2.
- Unciarium fœnus, 7, 16. ex uncario semunciarium fœnus factum, 27.
- Unimanus, *vid.* Claudius.
- Vocanus ager in Africa, 33, 48.
- Q. Voconius Saxa, tribunus plebis, legem fert de hæreditatibus mulierum, 41, 34.
- Vocontii, 21, 31.
- Volæ, urbs Æquorum, 4, 49. eadem quæ Bolæ, 6, 2.

cum Volanis bellum, 4, 49.

Volanus ager, 4, 51.

ad Volaterras cum Etruscis incerta victoria pugnatum, 10, 12.

Volaterrani interamenta navium et frumentum pollicentur Scipioni, 28, 45.

Volcæ, 21, 26.

Volcentes ab Annibale deficiunt ad Romanos, 27, 15.

Volero Publius, *vid.* Publius.

Volrones ab Ap. Claudio tribuni plebis vocati, 2, 57.

Volones, id est, servi in militiam conscripti, 22, 57. 23, 32. 24, 11. libertatem tacitis votis expostulant, 24, 14. iis libertatem promittit Ti. Gracchus, referentibus capita hostium, *ibid.* capita hostium abscindunt, quæ abjicere jubentur, 15. iis datur libertas, 16. segniores ex iis notantur, *ibid.* Beneventi in publico pileati epulantur omnes, *ibid.* simulacrum celebrati ejus diei Gracchus Romæ pingi jubet in æde libertatis, *ibid. vid. et* 25, 20. *et* 22. Volones in undevicesimam et vice-simam legiones scripti, 27, 38. *vid. et* 28, 46.

Volsci petuntur bello a Tarquinio Superbo, 1, 53.

in Volscos missi ad frumentum comparandum, 2, 9. Volsci comparant auxilia, quæ mittant Latinis, 22. obsides dant trecentos principum liberos, *ibid.* occultum parant bellum, *ibid.* veniunt ad oppugnandam urbem, 24. vincuntur, 25. Volsci Romanis bellum inferunt, 30. vincuntur, *ibid.* iis Veliternus ager ademptus, 31. Volsci Antiates victi, 33. ad ludos Magnus magna Volscorum vis Romam venit, 37. exacti urbe, *ibid.* concitati ab Att. Tullo, deficiunt a Romanis, 38. *et* 39. retro abducuntur a Coriolano, 40. redeunt in agrum Romanum, *ibid.* rebellant, 42. castra ponunt in Latino agro, sed vincuntur, et nullum genus calamitatis contumeliæque non editum in Volscos, 53. iis induciæ in annos quadraginta datæ, 54. Volsci instaurant bellum, 58. vincunt Romanos, 59. oppugnant castra Romanorum, 64. vincuntur, 65.

prædantur agros Hernicorum, 3, 6. pergunt in agros Romanos, sed cæduntur magno numero, et nomen eorum prope deletur, 7. *et* 8. Volsci et Æqui bellum instaurant, 10. vincuntur, 22. *vid. et* 60.

obsident Ardeam, 4, 9. a Romanis obsidentur, *ibid.* victi, dedito duce, sub jugum mittuntur, 10. cum Æquis denuo Romanis bellum inferunt, 26. oppugnant castra consulis, 27. castra Volscorum capiuntur, 29. captivi, præter senatores, venundantur, *ibid.* denuo bellum inferunt Romanis, 37, 55. *et* 56. vincuntur, 57. capiunt Verruginem, oppidum, 58. eorum agros depopulantur Romani, 59. vincuntur Volsci, 61.

præsidium obsident ad Anxur, 5, 16. pacem impetrant, 23.

iterum capiunt arma adversus Romanos, 6, 2. eorum castra capit Camillus, *ibid.* ad deditionem subiunguntur, *ibid.* renovato bello, vincuntur, 6—8. rebellant, 11. unde Volscis et Æquis toties victis succerint milites, 12. vincuntur, 13. Prænestinis conjuncti, expugnant Satricum, 22. vincuntur, 23. *et* 24. populantur agrum Romanorum, 31. eorum agri devastantur a Romanis, *ibid.* funduntur, 32.

vincuntur, 7, 27.

eorum exercitus consedit ad Satricum, 8, 1. cum Volscis dubio Marte pugnatum, *ibid.* fugiunt nocte, *ibid.*

Volsci Antiates, 2, 33.

Volsci Ecetrani, 2, 25.

Volscus ager, 10, 1.

Volscus, *vid.* Publius.

Volsciani, Hispanæ populi, 21, 19. eos contra Pœnos sollicitant legati Romani, *ibid.* eorum celebre per Hispaniam ad legatos Romanos responsum, *ibid.*

M. Volscius Fictor, qui tribunus plebis fuerat, testis in Cæsonem Quintium existit, 3, 13. ei diem dicunt A. Cornelius et Q. Servilius, quæstores, quod falsum pro testimonio dixisset, 24. damnatus et in exilium ire jussus, 29.

Volsinienses, vel Volsinii, gens Etrusca, incursant agros Romanos, 5, 31. vincuntur, 32. iis induciæ in viginti annos datæ, *ibid.* apud Volsinios clavi fuere indices annorum, fixi in templo Nortiae, Etruscæ Deæ, 7, 3. Volsiniensium aliquot castella vi capit P. Decius, consul, 9, 41. eorum ager vastatur ab L. Postumio, consule, 10, 37.

Volsinii, urbs, 10, 37. 27, 23.

Voltumnæ fanum, 4, 23. 5, 17. ad Voltumnæ fanum concilium omni Etruriæ indictum, 4, 23. 25, 61. *et* 5, 17. fit ibi conjuratio adversus Romanos, 6, 2.

- Volucres supervolantes ad terram delapsas clamore militum, Caelius ait, 29, 25.
- Volumnia, uxor Coriolani, 2, 40.
- L. Volumnius, consul, cum Sallentinis prospere bellum gerit, 9, 42. iterum consul, 10, 15. in Samnium profectus, relinquit provinciam, ut Ap. Claudio collegæ opem ferat, 13. et, post aliquam adversus eum altercationem, egregiam cum eo victoriam reportat, *ibid.* et 19. redit in Samnium, et opprimit Samnites prædatores Campaniæ, 20. prudentia ejus et moderatio in comitiis consularibus, 20. et 21. ex senatusconsulto et plebiscito ei prorogatum in annum imperium, 22. in Samnio feliciter res gerit, 30. et 31. ejus uxor Virginia, *vid.* Virginia.
- P. Volumnius creatur consul, 3, 10. legatus ab Equorum duce Graccho Clælio spernitur, 25.
- Voluntaria collatio senatorum ad levandam ærarii inopiam, 26, 36. *vid.* et 5, 60.
- Voluntariam militiam professis jubentur æra procedere, 5, 7.
- Voluntarii milites, 5, 16. 27, 46. 28, 45. 29, 1. 37, 4.
- Volustana, jugum Cambuniorum montium vocant, 44, 2.
- Vorago in foro Romano nequit conjectu terræ expleri, 7, 6. Curtius se devovet, et, equo insidens, armatus se in specum immittit, *ibid.*
- Vortumnus, Deus, 44, 16.
- Vota quinquennalia, 27, 33. 30, 27. 31, 9. decennalia, 42, 28.
- Vota nuncupant consules in Capitolio, antequam in provincias profisciscantur, 41, 32. 42, 49.
- Vota valetudinis populi caussa, 42, 2.
- Voti, quo consul ludos magnos Jovi rovet, formula, 36, 2.
- Votum præeunte pontifice factum, 4, 27.
- Votum incertæ pecuniæ an possit suscipi? 31, 9.
- ad Votum, inconsulto senatu conceptum, pecunia de publico negatur, 36, 36.
- Vox noctu audita humana clarior de adventu Gallorum, 5, 32.
- Vox noctu audita ex delubro Proserpinae Locris, 29, 18.
- Urbanæ tribus, *vid.* Tribus.
- Urbanæ legiones, *vid.* Legiones.
- Urbum primordia, miscendo humana divinis, augustiora facta, *Præf.*
- Urbum veteres conditores natam sibi e terra prolem ementiebantur, 1, 8.
- Urbes dirutæ, ne venirent in hostium potestatem, 31, 28.
- Urbes captæ diripi solent, non deditæ, 37, 32.
- Urbes orbis terrarum maximæ Roma et Carthago, 38, 50.
- Urbibus parcebant veteres Macedones, quo haberent imperium opulentius, 32, 33.
- Urbicua, oppidum Hispaniæ, capitur a Q. Fulvio Flacco, 40, 16.
- Urinatores, 44, 10.
- Urites, Italiæ populus, 42, 48.
- C. Ursanius, tribunus plebis, 33, 22.
- Ursi et elephant in ludis Circensibus, 44, 18.
- Uscana, oppidum, 43, 12. 20, 21. et 23. ab Uscanensibus cæditur Ap. Claudius, 12.
- Utens fluvius, 5, 35.
- Uticam T. Otacilius cum classe trajicit, 25, 31. alia in Uticensem agrum exscensio, 27, 5. circa ipsa mœnia Uti cæ prædas agunt Romani, 28, 4. Uticam mittit classem Scipio, 29, 28. Uticam frustra oppugnat Scipio, 35. rursus obsidet, 30, 3. 5. et 8. classem Scipionis ad Uticam invadunt Carthaginienses, 9. et 10.
- Utrarii, 44, 33.
- Vulcanus, 1, 37. 8, 18. ei sacrata arma et spolia hostium succenduntur, 1, 37. 30, 6. 41, 16. in lectisternio pulvinar Vulcano et Vestæ, 22, 10.
- Vulcani caput ardet, *vid.* Prodigium.
- area, 9, 46. 39, 46. 40, 19.
- ædes in Campo, 24, 10.
- insulæ, 21, 49. et 51.
- Vulsinienses, *vid.* Volsinienses.
- Vultures sex, augurium Remo, duodecim Romulo, 1, 6.
- Vulturii et canes intacta relinquunt cadavera absumentorum pestilentia hominum boumque, 41, 26.
- Vulturnus, urbs Etruscorum, capitur a Samnitibus dolo, et Capua appellatur, 4, 37.
- Vulturnus, fluvius, 3, 11. 10, 20. et 31. 22, 14. et 15. 23, 14. 19. et 36. 32, 29.
- ad Vulturni ostium castellum communium, ubi postea urbs fuit, 25, 20. et 22. Vulturnum colonia deducta, 34, 45. *vid.* etiam 36, 37.
- Vulturnus ventus, 22, 43. prospectum, in prælio cum Annibale, multo pulvere in ora volvendo, adimit Romanis, 46.
- Uxoris corruptæ ira maritum stimulat, ut alienigenas in regionem inducat, sui ulciscendi caussa, 5, 33.
- Uxores suas liberosque cædunt viri, ne veniant in manus hostium, 28, 23.

X.

- Xanthippus Lacedæmonius: ei insidias pro beneficio reddunt Pœni, 28, 43.
 Xenarchus, prætor Achæorum, quærit privatæ gratiæ aditum apud Perseum, 41, 28.
 Xenoclidēs, Chalcidensis princeps, amicus Romanis, 35, 38. 50. *et* 51.
 Xenophanes princeps legationis a Philippo missæ ad Annibalem, in præsidia Romana incidit, 23, 33. astu elapsus, fœdus facit cum Annibale, *ibid.* rursum captus a Romanis, ad consulem, ac deinde Romam deportatur, 34. *et* 38.
 Xenophon, Achæus, 32, 32.
 Xychus ordinem facinoris, quo Deme- trius circumventus fuerat, aperit Phil-ippo, 40, 55.
 Xyline Come, 38, 15.
 Xyniæ, oppidum, 32, 13. 33, 3. 39, 29.

Z.

- Zacynthus, insula propinqua Ætolia, 21, 7. 26, 24. eam capit Lævinus, 26, 24. quum Philippi fuisset, mox Amy- nandri, ac deinde Achæorum, ab Achæis eam repetit T. Quintius, et Romanis tradi jubet, 36, 32.

- Zama, urbs, quinque dierum iter abest a Carthagine, 30, 29.
 Zama, *sive fortasse* Samie, insula, 32, 16.
 Zelasium, promontorium, 31, 46.
 Zeno, princeps Magnetum, vir magnæ auctoritatis, T. Quintium Magreti- bus placat, 35, 31.
 Zeno, Sardibus ab Antiocho præfectus, 37, 44.
 Zeno, præfectus Philippi, cæditur ab Athamanibus, 38, 1. *et* 2.
 Zephyrium, oppidum, 33, 20.
 Zerynthii Apollinis templum, 38, 41.
 Zeuxidas, Acarnanum prætor, 33, 16.
 Zeuxippus, princeps Bœotorum, auctor Romanæ societatis, ob hanc causam non creatur Bœotarcha, 33, 27. Bra- chyllum Bœotarchen tollendum curat, 28. accusatur cædis, *ibid.* fugit Ta- nagram, deinde Athenas, *ibid.*
 Zeuxis, præfectus Antiochi, præest mediæ aciei in pugna adversus Romanos, 37, 41. legatus mittitur ad Scipio- nem, 45. ejus oratio de pace, *ibid.*
 Zoippus, gener Hieronis, tutor Hiero- nymi, 24, 4. *et* 5. legatus ad regem Ptolemæum, voluntarium sibi con- sciscit exsilium, 26. ejus uxor Hera- clea et filia a Syracusanis interfici- untur, *ibid.*
 Zybæa devictus a Nicomede, 38, 16.

PRÆFATIO

IN LIVIUM.

DUM huic novæ T. Livii editioni adornandæ damus operam, quædam nobis inter legendum subiere mentem, vel ad Livium ipsum, vel ad ejus interpretes pertinentia, quæ non ingrata, aut omnino inutilia plerisque legentium fore sperabamus. Sed et ii qui ante nos in eadem palæstra multa cum laude sese exercuere doctissimi viri, non pauca annotavere, quibus instructor paratiorque ad Livium lector accederet. Hæc omnia, sive nostra, sive ab aliis mutuata huc conferre visum est. Primo de Livio; tum de ejus editoribus et interpretibus; denique de instituti nostri ratione agemus.

CAPUT PRIMUM.

DE LIVIO.

DE Livii vita juvaret aliquammulta disserere, si quæ via ad eam accuratius cognoscendam inquirentes ferret. Natura enim omnes cupimus illos celeberrimi nominis viros, quorum scripta manibus terimus, penitus pernoscere; et, quibuscum scribentibus amice familiariterque colloquimur, iis quoque adesse domesticas res civilesve, privatas publicasve gerentibus. Sed plerisque scriptorum hoc contigit, ut, dum ceterorum dicta factaque magna cura colli-

Artic. I.
DE VITA
LIVII.

gunt et immortalitati commendant, ipsorum, præter nomen, reliqua fere omnia interire sinerentur : malo sane exemplo, nec satis grata posteritate adversus eos quibus tantum deberet.

Hoc et Livii fatum fuit, ut fama ejus scriptaque toto orbe notissima, vita in obscuro esset. Ex qua hæc paucula ad notitiam nostram pervenerunt : illum Patavii ortum, Pisone et Gabinio Coss. anno a. C. 58. Romæ magnam egisse ætatis partem, sed in patria denique supremum diem obiisse, anno principatus Tiberii quarto, ætatis suæ sexto et septuagesimo ; filium ei fuisse, cui quadam in epistola hanc legendi brevissimam eamdem sapientissimamque legem scripserat, *legendos Demosthenem atque Ciceronem, tum ita ut quisque esset Demostheni et Ciceroni simillimus* ; filiam ei itidem fuisse, nuptam L. Magio rhetori, quem declamantem homines aliquamdiu, non in ipsius honorem laudaverint, sed in soceri tulerint ; scripsisse eum, præter historias, etiam dialogos, quos non magis philosophiæ annumerare possis, quam historiæ, et ex professo philosophiam continentes libros ; eo auctore, Claudium, qui postea imperavit, ad historiam scribendam animum appulisse ; denique ipsi datum esse, ut vivus gloria sua perfrueretur, Gaditanumque quemdam, ejus nomine famaue commotum, ad visendum eum ab ultimo terrarum Orbe venisse, statimque ut viderat abiisse^a.

^a Quæ de æmulatione inter T. Livium et Cornutum habet Suidas in voce *Κορυθαίος*, ea nobis non videntur quadrare in hunc nostrum historiarum scriptorem, tum ob alia, tum vel maxime quod Cornutus ibidem dicitur sub Nerone floruisse, quum Livius noster initio principatus Tiberii sep-

tuagenario major obierit. Ratio temporum ad eam nos conjecturam deduceret magis, ut suspicaremur æmulationem Cornuto fuisse cum Livii nostri filio, et illum scriptorem a Suida exscriptum, errore non inusitato, ea de patre narrasse quæ ad filium pertinuerint.

Voss. de
Histor. Lat.
I. 59. Eu-
seb. Chron.

Quintil. In-
stit. X. 1.

Sen.
Procem. 1.
V. Controv.

Sen. ep.
100.

Sueton. in
Claud. c. 41.
Plin. l. II.
ep. 3.

Quo tempore historias suas scripserit Livius, ex ipso opere apparet. Testatur ipse l. 1. cap. 19. bis omnino post Numæ regnum, Jani templum clausum fuisse: *semel, inquit, T. Manlio consule, post Punicum primum perfectum bellum: iterum, quod nostræ ætati dii dederunt ut videremus, post bellum Actiacum, ab Imperatore Cæsare Augusto, pace terra marique parta.* Artic. II. QUÆ SPECIANT AD HISTORIAM OPERIS LIVIANI. At constat ex Dione, quinto post anno iterum ab Augusto clausum esse Jani templum devictis Cantabris. Quo tempore scripserit Livius, Dio, l. LIII. Voss, ibid. Hinc recte colligetur, ut observavit Vossius, medio tempore inter bellum Actiacum perfectum, et Jani ædem iterum ab Augusto clausam, primos Livianæ historiæ libros in lucem prodiisse.

Dubitari non potest, quin multos annos in absolviendo tantæ molis opere consumpserit. Et vero, quum ex epitome ultimi libri appareat memoratam fuisse eo libro Drusi mortem, quæ uno et vicesimo post Actiacum triumphum anno contigit, sequitur Livium ante id tempus ultimam suis historiis manum non imposuisse.

Quot libros dederit Livius, inter doctos ambigitur. Epitomas librorum CXL. habemus: sed duas, nempe librorum CXXXVI. et CXXXVII. deperditas fuisse contendit Sigonius. De numero librorum historiæ Livianæ. Fuerint ergo vel CXL. vel CXLII. libri. Sigon. not. ad Epit. lib. CXXXVI. Ut ut sit, magno litterarum damno, soli nunc quinque et triginta supersunt: ceteri omnes interiire, aut certe ignoti adhuc in nocte ac tenebris jacent.

Quin etiam non universæ simul orbi litterato innotuere illæ pulcherrimi operis reliquiæ. Primæ Livii editiones exeunte XV. sæculo et ineunte XVI. excusæ, exhibent tantummodo primam, tertiam, et quartam decades; quartam quidem non integram, sed hiulcam et mutilam, quum abesset totus trigesimus.

Qui supersunt, diversis temporibus detecti. J. Frid. Gro-nov. Præf. in Liv.

mus tertius liber, et magna pars quadragesimi, qui finiebatur in his verbis cap. 37. *per omnia fora conciliabulaque edixerunt.* Anno MDXVIII. Magontiae ex membranis bibliothecae in aede ibidem maxima et Metropolitana, D. Martini appellata, addita est pars libri tertii et trigesimi ab his verbis cap. 17. *arctis faucibus cohærens Acarnaniae*, (etsi illic legitur, *iis partibus cohærens*) et quod deerat libro quadragesimo usque ad finem. Annus ejusdem seculi primus et trigesimus novo rursum nos proventu beavit. Tum in Helvetiis Simon Grynæus ultimos quinque libros repertos in membranis apud monasterium Laurisenum, vulgo Lorssense, e regione Borbetomagi trans Rhenum, per Joannem Frobenium publici juris fecit. Denique anno MDCXV. J. Horrion, societatis Jesu sacerdos, Bambergæ dum singulos bibliothecae publicae codices excutit, incidit in membranas, quæ complures T. Livii libros, in his partem priorem tertii et trigesimi adhuc desideratam servabant, quem duobus post annis Paderbornæ vulgavit.

Hæc ad nos ex Liviana historia pervenerunt, vix quarta pars totius operis: quæ animos quidem et fructu honestissimæ voluptatis perfundit, et utilissimorum documentorum bona fruge pascit, sed ita ut desiderium quoque et luctum incendat tot amissorum voluminum, quæ tempus edax absumpsit et præcedentium ætatum incuria. Nam quod aut Livium totum, aut certe magnam eorum quæ desideramus partem, alii Constantinopoli, alii apud extremos hominum in Hiona, sive Iona insula supra Scotiam delitescere jactitarunt, hæc, falsi utinam vates simus! somnia esse existimamus optantium. Nec meliore nos spe solatur id quod Colomesius ab homine candidioris pectoris, quam felicioris ingenii

Ceteros reperiri posse frustra speratum.

Dujat. Præfat. in Liv.

Morhof. de Patavin. Liv.

Colomiez, Recueil de particularités, p. 320.

Capellano sibi dictum in litteras retulit: quemdam Capellani amicum, virum non illiteratum, quum pila luderet, animadvertisse in ea palmula quæ sibi esset ad manum, fragmenta quorundam Livii librorum qui hodie non exstent; quumque rem sibi ulterius inquirendam putasset, comperisse eas esse reliquias aliquot similium membranarum, quæ a monialibus domus Fontebraldensis pharmacopolæ cuidam donatæ, ab hoc ignaro qualis sibi thesaurus obvenisset venditæ forent operario ignobili, qui iis abusus esset ad tegendas illas palmulas quibus pila luditur. Vanis hujusmodi sine certo auctore rumoribus fidem habeat, cui placuerit sese inani spe lactare.

Partitio operis in decades utrum a Livio sit, dubitavit Petrarcha, qui eam potius ortam esse putat a fastidiosa legentium ignavia. Idem adstruit Sigonius ex perpetuo veterum Grammaticorum, Prisciani, Diomedis, Censorini, denique auctoris epitomarum silentio, qui omnes librorum semper, nunquam decadum mentionem faciunt. Frustra quidam, ut contrariam opinionem tueantur, objiciunt Livium ei ipsum videri quodammodo suffragari, dum suas vigesimo primo et trigesimo primo libris præfationes præmittit. Etenim recte observat Dujatius Livium non absimilibus velut procœmiis extra decadum quoque principia identidem usum esse ad renovandam lectoris longo in opere attentionem, vel si quando scribenti major rerum ordo nasceretur, ut patet ex libri sexti ingressu, et cap. 29. lib. VII. Contendit ergo Sigonius germanam operis Liviani inscriptionem hanc fuisse: T. LIVII PATAVINI HISTORIARUM AB URBE CONDITA LIBRI CXLII. Quæ nobis opinio etsi probabilior videtur, tamen non semper abhorruimus ab decadum appellatione, quæ et usu recepta

De partitione operis in decades.

Sigon. Procœm. ad scholia in Liv.

Dujat. ibid.

est, nec sine circuitu verborum vitari interdum poterat.

De epitomis.

Epitomarum, quæ singulis libris præfiguntur, auctor ignoratur. Eas enim aut Livio ipsi, aut L. illi Floro, cujus exstant rerum Romanarum libri quatuor, adscribi non patitur dispar ab utroque styli color. Quisquis ille fuerit, quem nosse haud sane multum interest, ejus certe breviaria, tanquam exanguia quædam et leviter adumbrata pulcherrimi corporis simulacra, non omni prorsus cura indigna sunt; eo quidem magis, quod eorum aliqua est ad historiam, ubi Livius deficit, illustrandam utilitas.

Atque hæc sunt, quæ sive ad Livii vitam, sive ad ejus operis formam, descriptionem, casusque pertinentia, non ignorare operæ pretium sit.

Artic. III.
DE OPERIS
LIVIANI
VIRTUTIBUS
ET VITIIS.

Jam de ipso opere agamus, et ejus virtutes quæ sunt eximiæ, tum etiam vitia, si qua fuerint, ita expendamus, ut et quid clarissimi scriptoris famæ, et quid veritati debeatur, pariter meminerimus.

§. 1.
LIVII ELOQUENTIA.

Ac primo quidem eloquentiam tanti viri laudare supervacuæ operæ sit. Quem enim non statim legentem allicit inaffectedata illa narrandi jucunditas, et limpidus nitor, qui et claritati serviat, nec careat, ubi opus est, nervis; non inepto tumidæ orationis fastu inflatus, sed simul simplicitatis, simul munditiarum memor; qui æquabili velut filo deductus, res gestas ita naturali quodam ordine explicet paulatim et aperiat, ita exhibeat omnia locis temporibusque distincta, ita suos allinat rebus et personis colores, ut coram agi cernique, non describi res auribusque accipi videantur? Quid dicere opus est de incredibili illa concionum ejus et orationum eloquentia, in quibus eximius scriptor nullam non expressit dicendi laudem? In iis sententiæ, tum gravitate, tum acu-

mine commendatæ, egregio vestiuntur optimorum lectissimorumque splendore verborum. Jam pro argumentorum varietate, modo exultat audacius oratio, et grande aliquid ac sublime sonat, modo summissiore quodam et modestiore cursu, semper tamen cum quadam dignitate, fertur. Nihil vero mirabilius, quam quomodo versatile pariter ad omnia scriptoris ingenium, eorum omnium quos loquentes facit, senum ac juvenum, privatorum magistratuumve, Romanorum et hostium, sensus, animos, habitus ita induit, ut illi ipsi non melius modo aut venustius, sed ne aptius quidem decentiusque dicere potuerint. Itaque jamdiu docti omnes magno consensu iere in Quintiliani sententiam, qui Livium esse judicat, *quum in narrando miræ jucunditatis clarissimique candoris, tum in concionibus supra quam enarrari potest eloquentem.* Lib. X. c. 1.

Ex illis tamen orationibus crimen in eum oritur, Livio crimini datæ orationes et conciones. tanquam in iis et fidem historiæ neglexerit, et exciserit modum. Nec levibus sane auctoribus hæc criminatio nititur, a Pompeio Trogo olim conjecta in Livium, et hodie quoque a doctissimis ingeniosissimisque viris renovata, et, quod majus est, unanimi fere historicorum hujus ævi consensu comprobata, Justin. l. XXXVIII. c. 3. qui omnes ab ejusmodi concionibus, præsertim quas P. Daniel préf. Hist. de France. vocant directas, inserendis in narrationem suam abstinuere.

Neque ego receptum hodie morem reprehendere ausim, quem fortasse etiam historicæ gravitati convenientiorem esse non frustra jactatur. Attamen si auctores in utramque partem, si rationum momenta diligenter perpendantur, erit sane cur Livium præpropere damnare vereamur.

Si gravitate auctorum exemplorumque res dijudi-

Defenditur
Livius ex-
emplis.

cetur, tot se patronis tuebitur Livius, quot fere apud Græcos Latinosque in historia maxime claruere scriptores, Herodoto, Thucydide, Xenophonte, Polybio, Sallustio, Tacito, Curtio. Dionysium Halicarnasæum omitto, apud quem non immerito fortasse reprehendi possit nimia orationum prolixitas, quæ et fatigat lectorem, et ingratam interdum narrationi moram injicit. Sed ceterorum quos modo nominavi eadem quæ Livii causa est. Apud omnes et crebræ orationes reperiuntur, et, si quando opus fuerit, longiusculæ, et omnibus dicendi virtutibus, omni cultu expolitæ, si tamen Polybianas excipias, quæ tinctæ sensu comptiorem ornatum neglexere. Omnibus igitur aut laus tribuenda est, aut venia deneganda. Durum sane in tot tam illustres reos gravem ferre sententiam, et in magna illa nomina, quæ omnis per tot retro secula mirata est vetustas, quæ qui carpere ausit, facilius sibi quam illis noceat, censorium stylum exerere.

Fidem his-
toriæ non
lædunt Li-
vii oratio-
nes.

Et quidem, si res ipsa inspiciatur, quid tandem deliquere summi scriptores, dum præter eam quæ debebatur, narrandarum jucunde, graviter, distincte, dilucideque rerum voluptatem, etiam alteram indubitam nobis ex luculentissimis orationibus paravere? Fides, inquit, historiæ violatur, dum ea nobis tanquam dicta obtruduntur, quæ tamen nunquam re vera dicta sunt. Quasi vero cuiquam innocens ille dolus imponat, aut periculum sit, ne quis illas Livii tam diligenter elaboratas, tam severe castigatas, tantis verborum sententiarumque munditiis excultas orationes ab horridis illis primorum urbis Romæ temporum aratoribus esse existimet.

Unum excipio. Si scriptori licuit eorum quos dicentes facit referre verba, et orationes, quemad-

modum pronunciatae sunt, alicunde nancisci, nihil dubium esse potest, quin illae totidem verbis lectori reddendae sint, neque in ipsarum locum ludentis ingenii foetus supponendi. Itaque non negabimus peccasse Tacitum, qui in l. XI. Ann. c. 24. Claudio Imperatori alienam et fictitiam tribuerit orationem, quum vera exstaret, cujus etiamnum fragmenta habemus. Sed si verarum copia non sit, non video Lips. comment. in Tac. sane, cur vetetur is qui historiam scribit, suas et ad excolendum animum, et ad acuendum ingenium saepe profuturas orationes offerre lectori, quum praesertim et in eas conjici commodè possint sapientissima quaedam monita ac praecepta ex ipsis factorum visceribus nascentia, quae tamen inter narrandum attexere minime decuerat; et ingenia, mores, animi ducum ac populorum propius ad naturae veritatem exprimi; et vero causae illae quibus bellorum origo, et celeberrimi quique eventus continentur, atque etiam consilia ex quibus facta fluxere, liberius copiosiusque tractari. Ad haec tot commoda illud quoque accedit, quod in iisdem velut in amoenis quibusdam diverticulis, perpetua narratione defatigatus interdum lectoris animus suavissime conquiescit.

Id tantum cavendum est lectori, ne ex orationibus facta se sincera et incorrupta haurire posse existimet, quae in iis in majus aucta, vel extenuata verbis, ad invidiam gratiamve decurtata, depravata plerumque reperiuntur. Orationes non tanquam ex scriptoris persona accipi debent, sed ex ejus, quisquis ille est, quem scriptor loquentem facit. Ipse narrationi fidem, orationibus praestare debet eloquentiam. Si quando tamen hac libertate abuti visus est Livius, id observare in notis non negleximus.

At enim qui directas conciones operi suo inse-

Historiæ
modum non
magis direc-
tæ orationes
egredian-
tur, quam
obliquæ.
Trogus
apud Jus-
tin. l.
XXXVIII.
c. 3.

Justin. l.
XXXVIII.
c. 4. et seq.

runt, *historiæ modum*, id enim secundum erat, *exce-*
dunt: id est, si recte assequimur accusatoris mentem,
ultra terminos legibus præfinitos evagantur, nec jam
historicos se esse volunt, sed oratores. Id quam
convenienter in Sallustio et Livio reprehendat Tro-
gus Pompeius, ipse viderit, qui obliquas orationes
historiæ suæ non dubitaverat intexere, quarum unam
nobis servavit Justinus, plerisque Livianis prolix-
iorem. Quis enim non videat eandem plane et
obliquarum, et directarum concionum esse rationem?
Præclarum vero commentum! mirum artificem! qui
pro *indicativis modis infinita* subjecerit, et loco *primæ*
personæ tertiam. Eos qui nihil omnino, ac ne ora-
tiones quidem ipsas in historiam inseri debere con-
tendunt, nisi ex vetustorum monumentorum fide,
etsi paulo severiores sunt, aliquid tamen secutos esse
video. Verum ii nos profecto ludibrio habent, qui
quum directas conciones reproben, jus sibi esse
existimant obliquas, quantumlibet prolixas, in opus
suum includendi. Nihil ergo videtur afferri, cur
Livio suas orationes vitio ac culpæ dari debere pro-
nuntiemus.

De Patavi-
nitate Livii.

At circa formam loquendi elegantiamque sermo-
nis litem ei dudum movit vir ingenio et eloquentia
clarissimus, Asinius Pollio, qui in eo putabat inesse
quamdam *Patavinitem*, sive locutiones quasdam
quæ Patavinum, ut ita dicam, solum saperent, nec
essent quadam urbanitate coloratæ*. Hoc crimen

Quintil. In-
stit. l. I. c.
5. et l. VIII.
c. 1.

a Aliter multi docti viri inter-
pretati sunt illam *Patavinitatis*
criminationem, et intellexere alii
studium partium Pompeianarum,
alii odium in Gallos, aut similia
commenta: quæ quum satis vel
ipsis Quintiliani verbis evertan-
tur, in illis refellendis immorari

non operæ pretium esse visum
est. Si quis tamen eas interpre-
tationes operose excussas et refu-
tatas videre voluerit, adeat Dan.
Morphosii libellum densa erudi-
tione refertissimum, *de Patavini-
tate Liviana*.

hodie, nec dilui, nec comprobari omnino posse facile crediderimus. Fieri sane potuit, ut homo Patavinus patriam plane dediscere non quiverit, et levia quædam retinuerit loquendi vitia, quæ principis inter Romanos viri teretes et religiosas aures offenderent. At nos, quibus Latina lingua peregrina est, qui eam ex libris tantummodo cognoscere possumus, quomodo tantum nobis arrogaremus, ut illos nævos, qui plerorumque Romanorum oculos fortasse fallabant, deprehendere et assignare auderemus? Id sane tentaverit Dujatius, homo non ita a Latinitate instructus, ut Livianæ orationis censuram ageret. Præf. in Liv. Nobis consultissimum videtur ea de re silere. Bene profecto nobiscum ageretur, qui Latinam linguam balbutire conamur, si Livii orationem cum sua quoque *Patavinitate* daretur effingere.

Nec vero eloquentia tantum claruit Livii, sed laudatur et fides, quæ prima virtus ab historiarum scriptore requiritur. Ausum esse eum vera etiam cum offensionis periculo dicere, veritatisque studiosiorem §. 2. LIVII FRIDES: Gratiam aspernata. fuisse, quam gratiæ imperantis, ex eo patet quod, referente Tacito, ita Cn. Pompeium laudibus extulerat, ut Pompeianum eum Augustus appellaret. IV. Ann. 34. Sæpe Brutum, Cassium, Scipionem, Afranium, ut insignes viros nominaverat. Neque id, eodem teste Tacito, amicitiae ipsius cum Augusto offecit: quod quidem dubito utrum patientissimis Principis auribus, an scribentis libertati fuerit honorificentius.

Sed et in iis quæ hodie supersunt, nulla apparet assentationis erga eum qui rerum potiretur suspicio. Semel aut iterum in totis quinque et triginta libris Augustum appellat: sed ipsa re poscente, sed breviter et cursim, modicis cum laudibus et veris. Libro primo, cap. 19. templum Jani, occasione data,

memorat ab eo clausum fuisse: quo quum Augustus magnopere gloriaretur, ipse tamen rem uno verbo tangit, gratulatus tantum ætati suæ raram felicitatem. Rursus, ubi de spoliis opimis Cossi disserit, l. IV. c. 20. testem allegat *Augustum Cæsarem, templorum omnium, inquit, conditorem, aut restitutorem*: quod quam vere, quam non ambitiose dictum sit, testimonio est illa ipsius Augusti notissima vox: *marmoream se relinquere urbem, quam lateritiam accepisset*. Jam vero in narranda insigni illa de Asdrubale victoria quam Livius et Nero reportavere, quam bella sese scriptori nostro materies offerebat demerendæ Liviae Augusti uxoris, quæ ad alterum e victoribus originem referebat, in alterius domum fuerat adoptata? quam facile ibi sese jactare poterat adulatio? Livius rem quidem ipsam ornate, ut par erat, magnificeque describit; in victores ipsos plena manu laudes cumulat: de eorum posteris, de Livia, Tiberio, Druso, ne verbulum quidem.

Suet. Aug.
c. 29.
L. XXVII.
sub finem.

Verum, quoniam non laudationem Livii quamdam exornamus, sed ipsius imaginem suis expressam lineamentis conamur effingere, fateri cogimur ejus fidem, quæ adversus gratiam potentiorum inconcussa stetit, amore patriæ aliquoties fuisse labefactatam.

Amore in
patriam la-
befactata.

Inprimis igitur ubique apud nostrum sese prodit nimia quædam Romanæ magnitudinis admiratio, nec satis cauta semper aut consulta, quæ et ipsi inscio fortasse et imprudenti fucum fecerit. Itaque de Roma tenui adhuc et cum finitimis colluctante magnifice tamen interdum loquitur. *Spes unica*, inquit lib. III. cap. 26. *imperii populi Romani L. Quintius*. Emphatice dictum. At tunc *imperii populi Romani* fines nondum ad vicesimum fortasse ab urbe lapidem promoti fuerant. Nec multis annis post Canuleius

Nimia in eo
Romanæ
magnitudi-
nis admira-
tio.

L. IV. c. 4.

tribunus plebis *urbem in æternum conditam et in immensum crescentem* jactat. Ubi quis non videt observatum esse scribentis animo superbum illum Romæ rerum dominæ splendorem, et ad obscura Romæ nascentis initia audacius quam verius esse translatum?

Sed et hostibus quoque populi Romani Livius eos venerationis in eum admirationisque sensus affingit, quibus ipse imbutus erat. Annibal ille Romam apud nostrum vocat *Orbis terrarum caput*, quum nondum L. XXI. c. 30. tota Italia plane jugum accepisset, nec quidquam extra eam Romani tenerent, præter Siciliæ partem et Sardiniam; quum staret Carthago, atque etiam Hispaniæ majorem partem imperio amplecteretur. Rursus idem, dum milites ad bene pugnandum hor- XXI. 43. tatur, *dempto*, inquit, *hoc uno fulgore nominis Romani*. Quasi vero Carthaginem debere Romæ fascēs summittere ultro agnovisset acerrimus ille Punicæ magnitudinis vindex, et Romanæ pene eversor, aut tunc temporis minus Punico nomini *fulgoris* quam Romano circumdari.

Idem impetus nimii amoris in patriam Livium abstulit, quum non dubitavit affirmare Romanos *nunquam ab equite hoste, nunquam a pedite, nunquam a aperta acie laborasse*. De peditatu silemus. At nonne *ab equite hoste* laboraverunt Romani, quum adversus Annibalem bellum gererent, quem equitatu longe superiorem fuisse et ipse Livius passim fatetur, et prudentissimi XXI. 47. Romanorum duces sensere, atque ob id magnopere XXVI. 38. &c. cavere ne in campis patentibus ab eo deprehenderentur? Nonne *a aperta acie* laboraverunt, quum ad Cannas ab eodem Annibale prope ad internecionem cæsi, quum ad Alliam ab Gallis fusi sunt?

Sed hæc quidem utcumque condonari possunt, in

Quædam
parum ho-
norifica Ro-
manis a Li-
vio dedita
opera omis-
sa.

quæ incogitantem Livium rapuit instinctus quidam studii in Romanam laudem vehementioris, ita ut ipsum scribentem falleret pietas in patriam, blanda conciliatrix sui. Illa non video quonam colore defendi possint, quæ sedulo et dedita opera silentio tramisit, propterea quod parum honorifica sive Romanæ genti, sive quibusdam celeberrimi nominis viris viderentur. Hujus generis aliquot exempla referre operæ pretium est.

Primum ex-
emplum :
causæ se-
cundi Puni-
ci belli.

Polybius, acerrimo judicio et incorrupta fide commendatus scriptor, magna cura perpendit initio lib. III. quænam causæ belli Punici secundi fuerint, et uter populus violatæ amicitiae ruptique fœderis culpam sustineat. Postquam multa de hoc argumento disputavit, et hinc atque inde momenta rationum diligenti trutina ponderavit, rem ita concludit, ut statuatur, si origo belli a Sagunti tantum excidio repetatur, Pœnos injuste omnino arma movisse; sin ratio habeatur Sardiniae a Romanis, stipendio etiam superimposito, interceptæ, pia et justa fuisse Annibalis arma, quum Pœni data occasione eos ultum irent, qui per occasionem temporum ipsis nocuerant.

XXI. 19.

Quid Livius? Nempe ille ex Polybiana disputatione ea eligit et accurate exponit quæ Romanorum causæ favebant: quæ pro Pœnis dicta ab scriptore Græco fuere, de iis omnino silet: malo sane consilio, et cui apud lectorem veritatis studiosum nulla possit esse venia.

Neque enim hoc saltem dici posset, errasse eum, et imprudentem fecisse. Siquidem quisquis Polybium cum eo contulerit, non poterit dubitare quin ea omnia quæ disserit noster de Lutatii et Asdrubalis fœdere, e scriptore Græco exscripserit, et verbum verbo pene reddiderit. Fugere igitur illum

non potuerunt ea quæ ad hujus ejusdem loci calcem a Polybio pro causa Pœnorum adjecta sunt.

Una defensio occurrit, si nempe Livius in lib. XX. qui intercidit, ita narraverat ea quæ ad subactam a Romanis Sardiniam pertinent, ut illos interceptæ per fraudem hujus insulæ culpa liberaret: unde sequeretur eum, quæ a Polybio in contrariam partem disputata sunt, non tanquam adversa Romanis, sed tanquam falsa, suppressisse. Verum eo elevaretur fortasse crimen, non plane purgaretur. Magna est enim Polybii auctoritas, qui et propior illis temporibus fuit, et diligentissimus talium rerum indagator, et Romanis sane amicus, quos passim laudibus cumulat. Quum igitur gravissimus judex, sine ulla cunctatione aut dubitatione, causa cognita, clare certumque pronuntiet Romanos contra jus, contra fœdera fecisse, dum Sardiniam invasere, minime profecto dubium est, quin Livius, si aliter senserat, aut scripserat, cæco in patriam amore præoccupatus a vero aberraverit.

Neque nos quisquam arguat severius agere cum Livio, et sequiorem interpretatione ea illi vitio vertere, quæ clementius a benigno lectore accipi possint. Nemini concedimus, ut majore quam nos amore aut admiratione eximium scriptorem prosequatur: sed vincat veritas. Si uno tantum apud eum, aut altero in loco obscura aliqua delitesceret suspicio propensioris in Romanos animi, inhumane faceret, qui crimen urgeret, ac non potius rem mollire interpretando conaretur. At erumpentia undique hujus nimii affectus certissima argumenta nec nobis ipsi dissimulare, nec ceteris, possumus.

Velut in Scipione Africano manifeste tenetur Livius. Hunc inter eos omnes, quorum res gestæ in

Secundum
exemplum:
in Scipione
Africano.

iis qui supersunt libris memorantur, noster præcipua quadam et admiratione, et effusa velut caritate complexus esse videtur: unde minus mirum est, quod ejus amor plusculum, quam concedit veritas, largitus sit. Fuit sane Scipio non solum victoriis triumphisque clarus, sed et ob egregias animi virtutes plane amabilis, comitatem, munificentiam, moderationem. Quin et negari non potest eum voluptates, ubi usus reipublicæ postularet, aspernari solitum esse, et frenare libidines, ne rebus gerendis essent impedimento. Cujus animi insigne specimen edidit, quum ad eum post novam Carthaginem captam adducta a militibus est adulta virgo, eximia forma, quam statim parentibus et sponso reddidit. Sed Livius eum Stoica quadam continentia libidinum mirabilem efficere voluit, ne quis scilicet nævus egregium corpus deformaret. Itaque ubi agit de illa captiva, cujus modo mentionem fecimus, quædam omittit, quædam alio detorquet, quæ a Polybio simpliciter et ingenue memorata docent Scipionem non contempsisse plane voluptates, sed eas bono reipublicæ posthabuisse.

Juvenes quidam Romani, inquit Polybius lib. X. virginem ætatis flore et formæ bonitate præstantem ad Scipionem adducunt, quum observassent eum cupidum esse voluptatum, φιλογύνην ὄντα. hoc supprimit omnino Livius. Respondet illis juvenibus apud Polybium Scipio se, si privatus viveret, nullum aliud gratius accipere potuisse munus; nullum, quum imperator esset, minus gratum. Quod responsum, licet per se haud obscurum, explicat apertius tamen Polybius: et, dum explicat, satis testatur se ipsamet Scipionis verba attulisse. Hoc nimirum dicto, inquit, innuebat Scipio, ejusmodi res per quietis et

otii intervalla, suaves interdum juvenibus delectationes præbere, et levamenta curarum; easdem vero, si quis, ubi rem gerere opus est, iis utatur, et corpori, et animo magna afferre impedimenta.

Apud Livium Scipio in oratione ad Allucium hoc modo loquitur: *quia ipse, si frui liceret ludo ætatis*, XXVI. 50. *præsertim recto et legitimo amore, et non respublica animum nostrum occupasset, veniam mihi dari sponsam impensius amanti vellem.* Ipsa sese prodit similitudo, sed detorta aliquantum et deflexa: ut dubium esse non possit, quin Livius hæc scribens Græcum scriptorem intuitus sit, sed ab eo prudens et sciens receserit, et quibusdam additis lineamentis, quibusdam, quæ parum decora erant, in melius ac pulcrius mutatis, ei quem omni laude cumulandum susceperat viro mirandæ castimoniæ famam sartam tectamque voluerit asserere. Quæ quidem laus quam non ex vero in Scipionem conferatur, testimonio quoque est Valerius Max. qui l. VI. c. 7. laudat Æmiliæ ejus uxoris comitatem et patientiam, quod, *quum sciret viro suo ancillulam ex suis gratam esse, dissimulaverit, ne domitorem Orbis Africanum^a femina impuditiæ reum ageret.*

Unum adhuc truncatæ a Livio ad gratificandum Romano nomini narrationis exemplum subjungemus: non criminandi prurigne, a qua longe absumus, sed ut nosmet impetiti temere tanti viri crimine absolvamus; simul quod non leve negotium agimus, aut in quo nobis sine plurimis firmissimisque argumentis vel debeat credi, vel possit.

Brachyllæ, Bæotarchæ, sive summi Bæotorum ma-

Tertium
exemplum:
Brachyllæ
mors.

^a In iis quas vidimus Valerii de Antiocho respicias, erit unde Max. editionibus legitur *Africani*: mendose. Et, si victoriam dicatur Orbis domitor Scipio.

gistratus, mors narratur a Livio lib. XXXIII. capp. 27. et 28. Eamdem narrationem apud Polybium habemus in Excerpt. Legat. n. 8. Bello Macedonico, Bœoti societatem cum T. Quintio Romanisque metu magis quam voluntate inierant. Itaque plerique veteres socios respectabant, et ne devicto quidem ad Cynoscephalas Philippo, destiterunt Macedonum rebus studere. Tunc temporis Brachyllas electus est Bœotarches, non aliam ob causam magis, quam quod propenso in Philippum animo esse crederetur. Hæc et alia quædam eodem pertinentia quum animadverterent principes eorum qui Romanis partibus studebant, Zeuxippus et Pisistratus, metum ceperunt, quum ad portas prope sedente exercitu Romano ea fierent, quidnam se futurum esset, profectis in Italiam Romanis. Itaque ut timore injecto adversarios comprimerent, Brachyllam e medio tollere statuerunt. Hucusque perbene inter utrumque scriptorem convenit: seu potius exscribit cum fide Polybium Livius.

Ad id reticuit quod apud Græcum historicum sequitur, Zeuxippum et Pisistratum de suo consilio cum T. Quintio collocutos esse; illum respondisse sese ad hoc facinus adiutorem quidem esse nolle, ceterum, si quis rem exequeretur, nihil in se moræ futurum: denique jussisse eos totam rem communicare cum Alexamene Ætolorum prætore, qui quidem revera sex illis sicarios subministraverit, a quibus Brachyllas interfectus est. Hæc, inquam, omnia, præter ipsam Brachyllæ necem, supprimit Livius. Quo consilio, nihil sane argumentari opus est. Ipsa res clamat eum noluisse infamiam Quintio, et per eum Romano nomini aspergere, si Romanus impera-

tor, cujus facinoris ultor esse debuisset, ejus conscius fuisse nosceretur, atque etiam viam ad id perpetrandum quodammodo aperuisse.

Ab eodem animi affectu eum iniquum fuisse in Romanorum hostes, ac præcipue Gallos, quidam arguunt. Inter quos Dujatius sese passim in notis Gallici decoris assertorem ac vindicem jactat: quasi vero quidquam ad splendidissimi hujus Francorum imperii laudem dedecusve pertineant priscorum illorum Gallorum virtutes ac vitia, bene aut secus facta; qui a Romanis primum, deinde a Francis, Burgundionibus, Gothis domiti, jam a multis seculis nulli sunt, et in victricium gentium nomen simul, et leges, instituta, moresque transierunt. Sed iis quoque Livius nusquam negat Martios animos fuisse, et feroces, et inter pericula impavidos. Eorum vim impetumque terribilem ubique verbis extollit. Quod eosdem parum firmos animis corporibusque, si diutius hostis resisteret, fuisse ait, et, quemadmodum prima eorum prælia plusquam virorum essent, ita postrema minus quam fœminarum esse, id quidem commune omnium Barbarorum, quales tum Galli fuere, vitium est, qui etiamsi impetu valent, mora certe languescunt. Nec absimilia Cæsar, eadem plane non uno loco Polybius de Gallis tradunt: prorsus ut immerito videatur suspicio malevolentiae in Gallos Livio affingi.

Suspicio malevolentiae in Gallos, haud satis ex vero, Livio afficta.

Dujat. in not. ad V. 37. et 49. VII. 11. &c.

V. 44.

X. 28.

Cæs. lib. III. de bello Gall. Pol. libb. II. et III.

Propensior tamen fuit in Romanos, quam in Gallos. Libb. I. et II.

Lib. V. sub finem.

Non negaverimus tamen fieri potuisse, ut interdum ea mallet noster vera esse quæ Romanis laudi, quam quæ Gallis erant. Polybius Gallos capta urbe Romana avocatos ad sua tuenda, quod Veneti ipsorum fines cum infesto exercitu ingressi erant, pace cum Romanis quibus conditionibus voluere facta, urbeque reddita abiisse memorat: Livius, eos a Ca-

nillo victos et ad internecionem cæsos esse. Hoc fictum esse a Livio nemo sanus dixerit. Sed nimirum, quum duplex fama esset, et auctores in utramque partem essent, suspicari sane licet illum maluisse ad illos accedere, qui Romani nominis laudi favebant. Quod quidem nec certum plane est, et etiamsi non suspicionibus, sed argumentis teneretur, ejusmodi peccatis esset annumerandum, quæ humana plerumque natura parum cavet. Ex eo sane non recte colligeretur præcipuum aliquod et iniquum in Gallos odium.

Voss. de
Histor. Lat.

Quod legitur in suppositio Antonini Itinerario, Fani Voltumnæ, sive Voltumnæ, urbis Etruscæ, claris gestis invidisse Livium, ei crimini auctor fidem derogat. Nemo enim est qui ignoret spurium esse hoc opus, in quo illa criminatio reperitur, mendacem audacis nebulonis fœtum, qui informi et perituro alioquin partui speciem antiquæ originis circumdare voluerit.

Cic. l. II.
de Or. n.
62.

Ex iis quæ diximus satis jam apparere arbitramur, Livium quod difficillimum videtur præstitisse, ut ab indecoro in potentiores obsequio liberum se integrumque servaret; sed non perinde firmum fuisse adversus amorem patriæ, cujus laudibus interdum servierit magis quam veritati. Unde fateri necesse est, eum culpam commeruisse, quæ ab honestissima quidem causa proficisceretur, sed culpam tamen, in eo negotio ac munere, cui hæc prima sit dicta lex, ne quid falsi dicere scriptor audeat, altera, ne quid veri non audeat.

Livius in
historia
negligens.
Suet. in
Cal. n. 34.

Minor est negligentia culpa, sed eadem minus habet excusationis. Negligentem autem in historia fuisse Livium, utinam falso Caligula jactasset! furiosus princeps, sed quem non usquequaque spernendi

fuisse in litteris iudicii, documento est Seneca, cujus stylum et orationem ille ingeniose et vere descripserat, quum eum diceret arenam esse sine calce.

Id. ibid. n. 53.

Memoria
interdum
lapsus.

Nec vero illa levinscula urgemus, quod in parvis interdum rebus Livium memoria fefellerit : ut quum in Pleminii morte narranda postquam lib. XXIX. cap. 22. duas diversas opiniones exposuit, quarum quidem priorem videtur potiore habuisse, rursus lib. XXXIV. cap. 44. alteram, tanquam veram et indubitata, sine ulla prioris mentione refert ; quum duobus diversis lib. XXXVI. locis, nempe capp. 21. et 38. M. Fulvii Nobilioris triumphum totidem fere utrobique verbis memorat. Hæc et similia multa annotavit et collegit vir eruditione, diligentia, ingenii sagacitate præstantissimus, Jac. Perizonius in Animadversionibus Historicis. Sed hi quidem minuti errores difficillime præcaveri possunt, et in eos recte cadit illa excusatio ; *Operi longo fas est obrepere somnum.*

Illa graviora sunt, quod res quoque maximas, quas ab eo operis suscepti ratio, et lectoris utilitas postulabat, aut omnino prætermisit, aut verbo tetigisse satis habuit ; quod in iis quæ ex aliis scriptoribus, ac præsertim ex Polybio excrispsit, auctorum illorum aliquoties mentem nec assecutus est, nec proinde accurate repræsentavit. Hæc duo nobis tractanda et probanda sunt.

Res sæpe
maximas
aut omit-
tit, aut ver-
bo tangit.

Ac primo quidem, quis non et miretur, et etiam stomachetur, quum videat leges Romuli et Numæ circa religionem ac cultum deorum, circa civilem militaremque reipublicæ administrationem, circa regis, senatus, populique jura, ita exiliter et jejune indicatas, ut Dionysium Halicarnasense postea Plutarchumque in manus sumentibus nova fere omnia

Ut leges
Romuli et
Numæ :

et ignota occurrant? Atqui profecto cujuslibet populi historia, non res tantum bello gestas, sed leges institutaque gentis complectitur, quæ et delectationem habent, et pluribus sæpe lectoribus utilitati esse possunt quam præliorum victoriarumque narratio.

Sunt qui Livium eo colore defendant, quod illa omnia quæ in eo nunc requirimus, Romanis quibus scribebat notissima esse sciret: Græcos autem, quum suis ignota scriberent, necesse habuisse cuncta sigillatim recensere.

Sed ex priscis illis institutis multa sane vetustate exoleverant, multa novis legibus abrogata mutatae fuerant: quæ proinde parum nota vulgo Romanis essent. Jam vero Livius in tanto opere non suæ modo ætatis homines, sed et posteros intueri debebat, ad quos illa transmitti non poterant, nisi historicis monumentis consignarentur. Non ægre in eorum sententiam descendimus, qui existimant illum explicandæ eloquentiæ cupidum maluisse in præliis enarrandis tanquam libero campo exultare, quam legibus exponendis cum angusta et arida materia luctari.

Contentiones de Coriolani judicio, de Aventino publicando, &c.
Plut. in Marcio.
Dion. lib. VII.
Liv. II. 35.

Sunt tamen quæ ille silentio tramiserit, in quibus magna sese aperiebat ostentandi ingenii facultas. Quam fuse, quam luculenter contentiones de Marcii Coriolani judicio, tum apud Plutarchum, tum maxime apud Dionysium explicantur? Dionysius quidem etiam modum fortasse justæ narrationis egreditur: sed Livius in alteram partem peccat, dum ea quæ plus satis apud Græcum scriptorem dilatata occurrunt, ipse nimis in angustum cogit, et monstrata potius quam exposita lectori relinquere properat. Discordiæ de Aventino publicando, et anno sequenti de delectu ac de lege Agraria a Dionysio lib. X.

memoratae turbulentissimas in republica tempestatum moles excitavere. Legem Agrariam suasit, et postea egregiam in bello operam præstitit Siccus Dentatus, vir sane memorabilis, et inter Romanos quoque fortitudinis miraculum; cujus postea mors nefaria maximam Decemviris invidiam conflavit, et una e præcipuis causis fuit, cur illorum tyrannidi finis imponeretur. Tribunorum actiones de Aventino Livius vix uno verbulo dignatur attingere: de lege Agraria, de Sicci oratione ad populum, de ejusdem et egregio in rempublicam animo, et incredibili in bello virtute omnino silet. Quid? nonne in his omnibus sese jactare poterat eloquentia? Nonne multas harum similes discordias actionesque tribunorum pluribus interdum persecutus est Livius, et omnibus dicendi ornamentis excoluit? Non est profecto verisimile, ut ille hæc consulto omiserit. Meram hic agnoscimus oblivionem et incuriam, quæ et ubique fere in primis illis tenuis reipublicæ temporibus apud eum deprehenditur ex collatione Græcorum scriptorum qui eandem historiam scripsere: ut profecto videatur noster ad majora et illustriora festinans, origines urbis proximaque originibus, contra quam ipse professus in totius operis præmio fuerat, quam citissime licuerit transcurrisse.

Hinc ille, dum conditam urbem a Romulo narrat, L. I. c. 7. ne sustinuit quidem annotare, quot annos ab Romæ primordiis ad suam ætatem lapsos esse crederet: hinc quoque de secessione plebis agens, observare II. 32. neglexit plebem Romanam tres menses, et quidem eos in quibus agros conseri opus est, in monte Sacro II. 33. consedissee; conditiones quibus illa secessio composita est, incuriose admodum, et indiligenter exposuit. Quid multa? Si hinc Livius, inde Plutarchus et Dio-

Plut. in
Romulo,
Numa, Pop-
lic. Marcio.

nysius studiose et cum cura pervolvantur, plura
multo per se curiosus lector inveniet, quam nos hoc
loco dicere aut volumus, aut possumus.

Livius, quæ
exscripsit
ex aliis auc-
toribus, non
semper in-
tellexit.

Quod spectat ad auctorum loca parum a Livio in-
tellecta, primum exemplum afferemus ex lib. IV. c.
34. ubi sic habet noster: *Classibus. . . ad Fidenas pug-*
natum cum Veientibus quidam annales retulere: rem

Primum ex-
emplum.
Classibus
pugnatum
ad Fidenas.

æque difficilem atque incredibilem, nec nunc satis lato
ad hoc amne, et tum aliquanto, ut a veteribus accepi-
mus, arctiore. Nisi in trajectu forte fluminis prohi-
bendo aliquarum navium concursum in majus, ut fit,
celebrantes, navalis victoriæ vanum titulum appetivere.

Magnæ sane ambages. Difficilis visus est Livio no-
dus: quem tamen facillime solvere potuerat, si at-
tendisset vocem *classis* antiquitus usurpatam esse pro
multitudine hominum: imo *vetustius fuisse*, ut ait Fes-
tus, *multitudinem hominum, quam navium*, classem ap-

Æn. I. VII.

pellari. Id notum Virgilio: unde apud eum *Hor-*
tiæ classes pro *equestribus copiis*, Servio interprete.

Festus in
hac ipsa
voce, et
Gell. I. I.
c. 11.

Sic et *procincta classis* sumitur pro *acie instructa*.
Hoc semel intellecto, nulla jam remanet difficultas,
nec aliud profecto veteres illi annales memorati a
Livio voluere, quam, exercitibus instructis, vel, ut
maluit Tan. Faber, cui debetur hujus nodi dissolu-
tio, equestribus copiis ad Fidenas cum Veientibus
pugnatum esse.

Secundum
exemplum.
Ἐπὶ τὴν τῶν
Θεσμικῶν
σύνοδον.
Legat. 9.

Nec minus in Polybio interdum vertendo Livius
hallucinatus est. Sic lib. XXXIII. c. 35. quum re-

periret apud Polybium, Cornelium legatum Roma-
num venisse ἐπὶ τὴν τῶν Θεσμικῶν σύνοδον, id est, ut dubi-
tanter quidem, sed vere exponit Henr. Valesius, ad
concilium Ætolorum, quod quotannis in urbe Æto-
liæ Thermo agebatur, ipse intellexit Thermopylas,
ubi, inquit, frequens Græciæ statis diebus solet esse

In nota ad
Liv.
XXXIII.
35.

conventus: Pylaicum vocant. Quod quantum a vero abhorreat, ex ipsa narratione facile deprehenditur. Ibi enim Ætolos solos alloquitur Cornelius; soli respondent Ætoli: et eorum responso audito Cornelius abit: quæ quidem omnia magis congruunt in concilium Ætolorum gentis, quam in totius Græciæ conventum. Idque optime sensit ipse Livius, qui, ut illi incommodo obviam iret, tradit Romanum cum Ætolis *præcipue* egisse. Sed illud *præcipue* apud Polybium nusquam est: atque adeo errorem Livii detegit, dum velat.

In illustri illa ad Cynoscephalas pugna, qua Philip-
pus debellatus a Quintio est, occurrit apud nostrum
aliquid quod lectorem attentum morari debeat. Phi-
lippus dum in hostem ducit, *Macedonum phalangem*,
hastis positis, quarum longitudo impedimento erat,
gladiis rem gerere jubet. Norunt omnes præcipuum
phalangis Macedonicæ robur positum fuisse in saris-
sis ante ipsos porrectis, quæ et inexpugnabili velut
vallo illos sepirent, et multum valerent ad perrum-
pendos hostium ordines. Quis igitur crediderit,
jussos esse ab rege Macedonas suam ipsos vim sol-
vere et infringere? Si Polybium adeas, ex quo ex-
scripta est a nostro tota hujus prælii narratio, non
modo nihil tale reperies, sed etiam facile agnosces
unde error Livii natus sit. Nempe hæc sunt Polybii
verba. Τοῖς μὲν φαλαγγίταις ἐδόθη παράγγελμα καταβαλοῦσι τὰς
σαρίσσας ἐπάγειν. Verbum καταβαλοῦσι videtur in fraudem
induxisse Livium. Græci καταβάλλειν dicunt, quod
Latine dicitur *abjicere*, itemque *demittere*. Priore
sensu accepit Livius, quum posteriore debuisset, ut
et vertit Casaubonus, qui in illo Thermici concilii
loco a Livio deceptus, hic cautior fuit. *Phalangitis*

III. Exem-
plum.
Καταβαλοῦσι
τὰς σαρίσ-
σας.
XXXIII. 8.

L. XVII.

data est tessera, ut demissis sarissis, id est versis in hostem sarissarum cuspidibus, hostem invadant.

Frustra igitur Livius, ut narrationi suæ verisimilitudinem conciliaret aliquam, et quod in ea hiulcum et mancum erat expleret, duplicem ei assuit pannum, dum et *longitudinem sarissarum impedimento* ait futuram fuisse pugnantibus, et Macedonas jussos esse *gladiis rem gerere*. Nimirum rationem reddere primo voluit, cur sarissas ponere juberentur: tum, postquam eis sarissas ademerat, ne scilicet inermes eorum dextræ essent, gladiis illas armavit. Sed nihil aliud inde colligi potest, nisi eum ex ingenio corrigere haud sane feliciter tentasse quod in Polybio minus intellexerat.

Quantum
exemplum.
Decretum
senatus de
legibus pa-
cis cum
Philippo.

Polyb. in
Excerpt.
Legat. 5.

Sed nusquam se manifestius ejus prodit incuria, quam in decreto senatus de legibus pacis cum Philippo, quod ita deformatum ab eo exhibetur, ut nec decretum ipsum intelligi, nec ea quæ postea narrantur, ullo modo queant: quum tamen apud Polybium plana omnia et liquida sint. Polybii locum primo afferemus ex interpretatione Casauboni, ut negotio semel clare percepto, facilius intelligat lector, quid in eo a Livio peccatum sit. *Senatusconsulti præcipua capita erant hæc: ut ceteri omnes Græci, et qui in Asia degunt, et qui in Europa, liberi sint suisque legibus utantur: ut qui in Philippi ditione sunt, et si quas ille urbes Græcorum præsidiis tenet, eas ante celebrationem ludicri Isthmiorum Romanis Philippus tradat: Euromum, Pedasa, Bargylia, Jassum, item Abydum, Thasum, Myrinam, Perinthum, deductis inde præsidiis, liberas esse sinat. Cetera hujus decreti nihil huc attinent. Sed ex iis quæ attulimus apparet duplicem Græcarum civitatum a Romanis conditionem*

distingui: unam earum quæ Philippo non parerent; alteram, earum quæ essent in ejus ditione. Prioris generis omnes liberæ jubentur esse. Quæ Philippo parent, ex iis itidem omnibus præsidia deduci jubentur, sed ita ut aliæ, quæ non nominantur, tradantur Romanis; aliæ, quæ nominantur, liberæ sint. Nec vero sine causa decretum suum Romani Patres in hunc modum concinnaverant. Nondum enim eis certum erat Corinthum, et Chalcidem, et Demetriadem liberare, quas *compedes Græciæ non contumeliosius, quam verius* Philippus appellare solitus erat. Liv. XXXII. 37. Metuebant igitur invidiam, si eas urbes nominatim sibi tradi juberent, dum palam liberatæ Græciæ titulum affectabant.

Livium nunc audiamus. *Pax data Philippo in has* XXXIII. 30. *leges est: Omnes Græcorum civitates, quæ in Europa, quæque in Asia essent, libertatem ac suas leges haberent. Quæ earum sub ditione Philippi fuissent, præsidia ex his Philippus deduceret: his quæ in Asia essent, Euromo, Pedasisque, et Bargyliis, et Jasso, et Myrina, et Abydo, et Thasso, et Perintho. Eas quoque enim placere liberas esse.* In paucis his versibus quater peccasse Livium, sive detrahendo, sive addendo quæ opus non esset, facile animadverti potest.

Primo quidem, *omnes Græcorum civitates* in libertatem restitui ait, quum scribere debuisset *ceteras omnes Græcorum civitates*, τοὺς μὲν ἄλλοὺς Ἑλληνας πάντας. Vox enim illa *ceteras* otiosa non est, sed indicat exceptum iri postea quasdam civitates, quarum diversa ab iis quæ priores appellantur conditio futura sit, ac proinde quæ libertatem ac suas leges non sint habituræ.

2º. Nullam mentionem facit urbium quæ Romanis tradi jubeantur.

3°. Illud additamentum, *eas quoque enim placere liberas esse*, totius decreti sensum pervertit. Non enim illæ *quoque* urbes, sed solæ illæ ex iis quæ Philippo parerent, nominatim liberæ esse jubentur.

4°. Denique in illis urbibus, quas Asiæ Livius attribuit, duæ reperiuntur, quæ ad Europam pertinent, Thasus et Perinthus.

Quod si culpandos esse hoc loco librariorum, non Livium, aliquis contenderet, nec nihil fortasse, nec tamen omnia dicere videretur. Fieri potuit, ut, quemadmodum sæpe alias, ita et hic quoque Livio nocuerit exscriptorum negligentia. Suspiciemur sane excidisse ea quæ de urbibus tradendis Romano scripserat, quarum mentio occurrit cap. sequenti, quanquam haud profecto quidquam satis firmum est, quo illa suspicio nitatur. Cetera quonam modo in librariorum rejici possint, non videmus: quumque nulum in ipsa oratione vulnus, ac ne cicatrix quidem appareat, sed omnia rotunda, integra, sana, si liceat huic loco suspicionem affingere corruptionis, et eo argumento Livium defendere, nihil jam superest, quod non eodem possit colore purgari. Ne dubitemus igitur agnoscere illum hic aliquid humani passum esse, ut et quibusdam aliis in locis, quæ sedulo in notis nostris observata reperientur.

Quod si tanto viro accidisse mirabimur, cogitemus etiam illos celeberrimi nominis scriptores, summos esse; homines tamen: Livium vero ad eloquentiam natum, et ad grandia impetu quodam abreptum, haud facile potuisse in iis immorari, quæ horridioris et jejuniore disputationis essent, et in auctore interpretando omnes syllabarum apices religiose dimetiri: denique id illi contigisse, quod omnibus. Semper

enim humana aliqua parte claudicant, nec ullum fere in quoquam homine eximium bonum est, quod non aliquo incommodo pensetur. Livius valuit ingenio, curam non semper præstitit: quemadmodum contra raro assurgunt ii quorum anxia diligentia est, propterea quod vim ingenii frangit caloremque restinguit operosa animi circa res minutas intentio. Sed pergamus ad reliqua.

Perutilis sane et ad gustum eruditi lectoris prorsus accommodatus hoc nostro ævo mos viget, ut qui historias scribunt, magna cura indicent eos fontes unde viridaria sua irrigavere, et acta, monumenta publica, scriptores eos quibus nituntur auctoribus in singula appellandos esse sibi existiment. Eo fit ut facta posteris semper ipsa primorum testium quodammodo voce tradantur, et, si quid a secunda manu interpolatum, additum, detractumve est, id illico, inspecta rei origine, possit deprehendi. Id a Livio factum non esse, mirari fortasse aut magnopere queri non debemus, quum hic mos a nullo fortasse veterum accurate servatus sit.

Verum ubi quis scriptor alium quemlibet auctorem non modo intuetur animo, sed plane vestigiis premit, nec paucula quædam excerpit ex eo, sed totas rerum maxime memorabilium narrationes et ingentes operis partes exscribit; tum vero eum cui tantum debeatur cum honore appellare, non moris cujusdam est, sed juris prope naturalis, quo jubemur suum cuique reddere. Hic quoque Livii diligentiam desiderari, negare omnino non licet. Multa ille in III^a. IV^a. et V^a. decadibus e Polybio ita mutuatus est, ut verbum pene verbo fidus interpretes reddat; transitum Alpium, Carthaginis novæ expugnationem, Scipionis in Africa de Syphace, de Asdrubale,

Livius auctores illos quibus usus est, diligenter indicare neglexit.

In Polybio non potest excusari.

de Annibale victorias, ejusdem Scipionis et Annibalis alternas orationes, pugnam ad Cynoscephalas, et innumerabilia alia, quæ sigillatim persequi longum esset, et præterea supervacuum, quum unusquisque nullo negotio possit ex utriusque scriptis rem per se ipse inspicere. Nec dubium est, quin plurima a Livio indidem desumpta nos ideo fallant, quod Polybiani operis longe minima pars ad nos pervenerit. Adeo ut vere dici possit Livius eam operis sui partem quæ in eodem cum Polybii historia argumento versabatur, totam pene ex solo illo auctore contextuisse. Ejus tamen raro admodum mentionem facit, nec usquam fere, nisi in minutis rebus, et ubi variant auctorum sententiæ. Nusquam profitetur se ei permulta debere, se libros ejus integros vertere, iisque pro suis uti.

Addunt quidam, ut Livii causam onerent, id omnium minime ferendum esse, quod ubi Polybius ab eo honorificentissime appellatur, vocetur tantummodo *haudquaquam spernendus auctor*; et alibi, *non incertus auctor, quum omnium Romanarum rerum, tum præcipue in Græcia gestarum*. Sed optime a doctissimis viris repositum est has locutiones *haudquaquam spernendus auctor, non incertus auctor*, intelligendas esse κατὰ λιτότητα, id est, ita ut plus multo valeant sensu, quam quantum ipsa per se verba sonant; ut proinde *non spernendus auctor* idem sit ac *gravissimus auctor, non incertus* idem ac *certissimus*. Id quidem frequentissimo optimorum scriptorum usu comprobatum est: et perfacile consimilium exemplorum ingens multitudo ad legentis fastidium hic congeri posset. Hanc ergo defensionem libenter amplectimur, et cupimus ingrati animi suspicionem a Livio nostro amoliri.

XXX. 45.
XXXIII.
10.

Casaubon.
ad Frag-
menta
Polyb.
Voss. de
Hist. Lat.

Verum enimvero pertinax illud ejusdem de mutuatis a Polybio opibus silentium, non videmus quam excusationem habere possit. Atque ut id planum faciamus, fingamus non maximam Polybianæ historiæ partem, sed totam eam, quanta quanta fuit, intercidisse. Cui nostrum Livii scripta pervolventi veniret in mentem suspicari, eum tot ac tanta ex Polybio in suam rem vertisse, nec fere quidquam aliqujus momenti in bello Annibalico, ac præcipue in bellis adversus reges Philippum, Antiochum, Persen, habere, quod non inde haustum sit? Per illum ergo non stetit, quominus Polybii in eum merita longa nocte urgerentur: atque adeo, etiamsi fraus abfuerit, nec eo consilio tacuerit Livius ut sese furtivis coloribus ornaret, videtur tamen non satis liberali in Polybium animo fuisse, nec obtemperasse illi quam omnes boni in cordibus insculptam gerunt beneficiorum legi, ut qui beneficium accepit, palam illud et ubique prædicet, et in ejus notitiam cupiat omnium mortalium, si fieri possit, et detur occasio, conscientiam advocare.

Erunt tamen fortasse qui potius quam Livium damnare hoc nomine sustineant, malint suspicari, eum, ubi primum Polybio uti duce potuerat, id est, circa tempora primi Punici belli, quæ pars Liviani operis intercidit, testificatum fuisse, se multa deinceps ab eo mutuaturum, et ex illo potissimum auctore deprompturum ea quæ in parte non pœnitenda reliquæ jam historiæ persecuturus erat.

Sed observemus primo, Polybium belli Punici primi, et eorum quæ bellum Annibalicum præcessere, non justam historiam, sed breviarium quoddam contexuisse. Unde merito colligitur eam quæ a Livio adornata fuerat illorum temporum narrationem, Po-

lybiana plenior et uberior fuisse. Num igitur verisimile sit Livium, ubi parce et tenuiter a Polybio juvabatur, ibi effusissimum grati erga eum animi testimonium explicasse; ubi omnia fere illi debet, siluisse?

Deinde vero, etiamsi id semel fecisse Livium concederemus, tamen erat profecto tanti, hanc testificationem, non Polybio magis, quam ipsi honorificam, identidem renovari; præsertim quum in iis qui supersunt libris aliquoties Polybius appelletur, cujus vel nuda mentio hoc reposcere videbatur memoris erga tam benemeritum scriptorem animi benevolentiaque vectigal.

Si quis igitur hac excusatione Livium defendere conetur, non magnopere repugnabimus. Nobis tamen illa nec satis verisimilis, nec idonea videtur. Statuimus ergo duplici eum negligentia crimine vix absolvi posse, tum circa res ipsas, tum circa fontem originemque rerum, quas in magna historiae parte memoravit.

§. 3.
LIVIVS
RECTI HO-
NESTIQUE
AMANS.

Sed minime miremur tamen, his maculis, quas cumque in Livio notavimus, non obsolefactam fuisse gloriam ejus ad posterum. Etenim præter eximium illud perfectæ eloquentiæ decus, de quo initio diximus, hoc quanti est, quod vir bonus et recti honestique amans Livius, suam ubique virtuti laudem, suam vitio reddit ignominiam; neque nudam ac jejunam dictorum factorumque proponit seriem legentibus, sed iis instructam judiciis ac præceptis, quæ ad omnem vitæ officiique rationem egregia possint esse documenta?

Pietas ejus
in numina.

Ac primo quidem pietatem in numina quæ apud suos colebantur, et quamdam religionis patriæ reverentiam ubique profitetur: infelix, qui temporum

vitio et communis exempli imperiosa lege abreptus
 futilem religionis umbram pro re amplecteretur;
 laudandus, qui umbram retineret tamen, seseque
 multum ab insanientis sapientiæ audacia et temeri-
 tate sejungeret, quæ bellum falsis indictum diis cum
 vero gerebat, et dum impios vulgi circa divina pro-
 fligaret errores, ipsam tollebat divinam vim, eadem-
 que opera maximum justitiæ et societatis humanæ
 vinculum dissolvebat. Sacrilegam hanc, quæ suo
 ævo Romæ vigeat, opinionum licentiam, non semel
 increpat, et cum intimi doloris sensu deflet Livius.
 Quam gravis, quantæ severitatis et sanctimoniam ple-
 na est hæc quæ lib. III. cap. 20. occurrit novæ illius
 impietatis castigatio? *Nondum hæc, quæ nunc tenet
 seculum, negligentia deum venerat: nec interpretando
 sibi quisque jusjurandum et leges aptas faciebat, sed
 suos potius mores ad ea accommodabat.* Et alibi, de
 juvene eo qui consulem monendum sibi esse existi-
 mabat pullarium auspicia ementitum esse, *juvenis,*
 inquit, *ante doctrinam deos spernentem natus.* Sed X. 40.
 quid plura opus est? Qui sedulo perpenderit, quo-
 nam modo Livius, si quid pie in deos factum est, id
 commemoret et prædicet; contra, si in aliquo con-
 temptor religionis animus appareat, quam is invidio-
 se describatur, et in odium vocetur, facile animad-
 vertet prioribus illis exemplis nostrum maximopere
 delectatum esse, hæc vere et ex animo detestatum.
 Sufficiat hic indicare lectori capp. 40. et 46. lib. V.
 ubi de Albinio, et Fabio Dorstone agit, et initia lib.
 XXII. ubi de consule Flaminio.

Neque vero crediderimus, id quod multi Livio ob-
 jecere, illam quam in eo laudamus cœlestis numinis
 reverentiam, in anilem superstitionem degenerasse.
 Huic criminationi maxime ansam præbuere prodigia

Immerito ei
 objicitur
 superstitio.

Livii de
prodigiis
judicia.

illa, quæ plurima in singulos fere annos colligit, partim incredibilia et omnino vana, partim ab imperitis hominibus falso habita pro monstris, quum tamen nihil in iis esset, quod non ex vi ipsa rerum et naturæ legibus flueret. Sed non recte judicant de Livio, qui hæc omnia ab eo aut pro veris memorata, aut in religionem versa esse existimant. Ipse se multis locis defendit: ut quum lib. XXI. cap. 62. prodigiorum enarrationem sic orditur: *Romæ, aut circa urbem multa ea hieme prodigia facta, aut (quod evenire solet motis semel in religionem animis) multa nuntiata et temere credita sunt.* Rursus lib. XXVII. c. 23. *Cumis (adeo minimis etiam rebus prava religio inserit deos) mures in æde Jovis aurum rosisse nuntiatum est.* Ubi etsi rei prorsus incredibili fidem potius derogare debuerat, absurdæ certe superstitionis crimen a se repellit. Sed nusquam suum de his rebus iudicium aut apertius, aut fusius explicat, quam lib. XLIII. c. 13. *Non sum nescius, inquit, ab eadem negligentia qua nihil deos portendere vulgo nunc credant, neque nunciari admodum ulla prodigia in publicum, neque in annales referri. Ceterum et mihi vetustas res scribenti nescio quo pacto antiquus sit animus: et quædam religio est, quæ illi prudentissimi viri publice suscipienda censuerint, ea pro indignis habere quæ in meos annales referam.* Ex his profecto patet plura eum, quod Curtius de se testatur, transcribere, quam credere, et sola antiquitatis veneratione adductum ea in annales suos retulisse, quæ etsi futilia esse intelligeret, illis tamen prudentissimis viris gravissima visa esse, et, tanquam missa a diis, publice suscepta meminerat.

Curt. lib.
IX. c. 4.

Quin etiam illud affirmare non dubitabimus, pertinuisse ad historiæ fidem, ut prodigia illa, quemad-

modum in publicis monumentis tradita reperiēbat, ita ad nos scripto transmitteret. Quis negaverit historię cujuslibet populi non pœnitendam esse partem eam quæ ad ejus sacra ritusque religiosos et cultum numinis spectet? Quem nostrum non juvat nosse, quantopere mentes priscorum illorum Romanorum occæcaret stolida, et multum, irridendane dicam, an deflenda, circa divina superstitio et credulitas? Quæ cognitio tantum abest ut veræ religioni officiat, ut contra hoc quoque nomine gratias Deo immortales et habere, et agere debeamus, quod nos veteribus illis neque prudentiores neque ingeniosiores, a tam supinis tamque exitialibus erroribus, per divinam Evangelii lucem, liberaverit. Non continuo igitur, si Livius perabsurda prodigia memoriæ mandavit, id ei in crimine ponendum, aut nota superstitionis injungenda est: ac proinde nihil jam obstat quominus eum multum amemus de sua in eos quos solos colere didicerat deos pietate. Multum ergo ab eo absumus, ut Gregorio Magno, acris ingenii, et eruditi in Religionem Christianam studii pontifici, tam lævam fuisse mentem putemus, ut, quod legitur in Antonini Summa, ob illam prodigiorum commemorationem infensus Livio, quoscunque nancisci potuisset ejus libros igni traderet. Id nec libet credere, et licet, ubi rei tam absurdæ tanto posterior ætate testis unus citari potest.

Livius ex
historiæ fide
prodigia
narrare de-
buit.

Fabric. Bi-
blioth. Lat.
1. I. c. 11.

Sed et ceterarum virtutum, justitiæ, abstinentiæ, comitatis, munificentiæ, castimoniæ, amoris in patriam, summa ubique apud eum elucet admiratio, quæ in earum æmulationem ipsum quoque lectorem rapit. In re manifestissima non operæ est diutius immorari. Sed tamen quis non ardore quodam ca-

Livius vir-
tutum om-
nium præco
et hortator.

- ritatis in patriam succendi se sentiat? sive audit Len-
 IX. 4. tulum consules ad Caudium hortantem, ut commu-
 nem salutem non morte tantum, sed et ignominia
 sua bene emptam putent; sive hanc velut ex oracu-
 xxvi. 36. lo missam vocem excipit: *Respublica incolumis et
 privatas res facile salvas præstat. Publica prodendo
 tua nequicquam serves.* Quem non ad temperantiam
 contemptumque voluptatum incitet et inflammet Sci-
 pio ille, qui dum Masinissæ intempestivum et præ-
 cipitem in Sophonisbam amorem castigat, non du-
 bitat, et juvenis, et victor, omnibus triumphis ante-
 xxx. 14. ferre frenatarum libidinum decus?

Quod si a vitiis quoque dehortantur aliena oppro-
 bria, Tarquinii superbiam et crudelitatem, Appii de-
 cemviri libidinem et impotentiam, Manlii Capitolini
 spes ambitiosas et seditiosa consilia, Flamini Varro-
 nisque temeritatem iis coloribus depingit Livius, ut
 tantam fœditatem nemo non laudis cupidus exhor-
 rescat. Sic ergo ex ejus opere hic colligitur fructus,
 quem ipse ex historia uberrimum utilissimumque ca-
 Liv. Præf. pi posse existimarit. Sic *omnis exempli documenta in
 illustri posita monumento intueri datur. Inde tibi tuæ-
 que reipublicæ quod imitere capias: inde fœdum in-
 ceptu, fœdum exitu, quod vites.*

Fremant philosophi licet: audacter profitebimur
 animi nostri sententiam. Omnes illorum disputationes
 una nobis videtur Livii historia, si quis et honesti
 amore sibi pectus imbui velit, et salubri quodam anti-
 Livii histo- doto adversus vitiorum contagia muniri, sive auctori-
 ria ad mores rati- tatis pondere, sive utilitatis ubertate superare. Quid-
 informan- quid apud illos præceptis adstruitur, hic firmatum
 dos utilior, una videmus exemplis. Illi cassam sæpe et vacuam fin-
 quam om- gunt animo virtutis imaginem: hic ipsa sese virtus
 nes philoso-
 phorum dis-
 putationes.

præsentem sistit ob oculos, et vivam quodammodo ac spirantem exhibet. Illorum suspecta interdum est otiosa loquacitas: hic nos frangit auctoritas ineluctabilis onustorum triumphis ducum, et maximi post hominum memoriam imperii conditorum. Denique illorum præceptiones non modo aridæ ac jejunæ nihil habent lenocinii, nihil voluptatis, sed etiam ipsa præcipiendi professione absterrent ac fugant indociles plerumque hominum animos: Livius et omni eloquentiæ cultu salutaria monita vestit et exornat, et ita præcipit ut prorsus lateat præcipiendi voluntas. Nullum in eo magisterii supercilium; nulla doctoris persona: fallitque disciplina virtutis ante insinuata mentibus, quam ipsi qui discunt doceri sese intelligant.

Hoc artificium callide deprehendit vir exculti multa humanitate ingenii Corbinellus, qui sententias e Livio collectas contulit in libellum, editum Parisiis anno 1694. In monito quod huic libello præfixum est, observat editor, mirum quibusdam fortasse videri posse, quod qui tam non sententiose scripserit Livius, tam multas ex suo opere excerptas sententias præbuerit. Sed nempe egregius dicendi artifex, non, Polybiana simplicitate, tanquam purpureos pannos, narrationi sententias assuit. Longe illi major est venustatis et æquabilitatis in scribendo cura. Dat itaque operam, *ne*, quod postea Petronius monuit, *sententiæ emineant extra corpus orationis expressæ, sed intexto vestibus colore niteant*.

Les Anciens
Historiens
reduits en
maximes.
Premier volume. Tite
Live.

Satyr. c.
118.

Jam igitur æquam de Livio videmur ferre posse sententiam. Tres præcipuæ sunt historiæ dotes, ut vera, ut jucunda, ut utilis sit. Atque adeo tria sunt historici officia, ut res gestas cum fide repræsentet, ut iis tractandis eloquentiam adhibeat, ut hausta ex

Judicium
de Livii historia.

iisdem morum informandorum monita et præcepta narrationi inspergat. Duo ita præstitit Livius, ut si minus ceteris omnibus dicendus est præripuisse palmam, certe nulli secundus haberi possit: ac si historiarum scriptori sufficeret utile dulci miscere, frustra quidquam perfectius quæreretur. Sed quum adversus fidem triplici modo peccare quis possit, nimirum vel sciens et volens, vel amoris aut odii cæcis insidiis deceptus, vel negligentia lapsus; harum culparum nullam esse a qua se semper immunem Livius servaverit, idoneis, ut putamus, argumentis probavimus.

Artic. IV.
CRIMINA-
TIONES AD
ANIMUM
MORESQUE
LIVII PER-
TINENTES.

Antequam ad alteram institutæ disputationis partem transeamus, ne quid a nobis, quod alicujus sit momenti, prætermissum dicatur, duo nobis expendenda sunt, a Seneca patre et Plinio majore objecta Livio, non ad opus ipsius, sed ad mores animumque pertinentia.

Livium in-
quum Sal-
lustio fuisse
Seneca ar-
guit.

Seneca, lib. IV. Controv. 24. hanc Thucydidis sententiam refert. Δεινὰ γὰρ αἱ εὐπραξίαι συγχρόφαι καὶ συσχιᾶσαι τὰ ἐκάστων ἀμαρτήματα. Quam sic vertit Sallustius. “ Res secundæ mire sunt vitiis obtentui.” *T. autem Livius, inquit Seneca, tam iniquus Sallustio fuit, ut hanc sententiam, et tanquam translatam, et tanquam corruptam dum transfertur, objiceret Sallustio. Nec hoc amore Thucydidis facit, ut illum præferat. Laudat quem non timet, et facilius putat posse a se Sallustium vinci, si ante a Thucydide vincatur.* Si de ipsa re Senecæ credimus, cujus sane testimonium haud facile quis aspernari possit, si Livius tam futili criminatione Sallustium insectatus est, profecto non videmus qui liceat ab ejusdem Senecæ judicio discedere: fatendum erit Livium Sallustio ejusdem gloriæ æmulatione iniquum fuisse. Quid enim corrupti deprehendi potest in sententia Sallustiana, quæ Thucydi-

deam et fideliter et elegantissima cum brevitate exprimit? Unam vero sententiam ex alio scriptore translata[m] objicere Sallustio, non ejus est qui totos Polybii libros exscribere solitus sit. Idem tamen Suasor. 6. Seneca alibi agnoscit Livium natura candidissimum omnium magnorum ingeniorum æstimatorem fuisse. Sed nempe pravum laudis certamen etiam moderatissimi et æquissimi ingenii animique homines sæpe transversos rapit.

Plinius non ita probabili de causa videtur Livium Plinius ei gloriæ cupiditatem objicit: nimium severe. In præf. Hist. Nat. lacesse. Litem ei propterea intendit, quod in historiarum suarum quodam volumine sic orsus fuerit: “satis jam sibi gloriæ quæsitum, et potuisse se desinere, ni animus inquires pasceretur opere.” *Profecto enim, inquit Plinius, populi gentium victoris, et Romani nominis gloriæ, non suæ, composuisse illa decuit.* Fuisse eum Romani nominis gloriæ plus etiam quam satis sit studiosum supra probavimus. Quod vero et suæ quoque laudis aliquam rationem haberit, quis ei crimini vertat, qui meminerit cupidinem Tac. Hist. IV. 6. gloriæ etiam sapienti novissimam exui?

Omnino, si mores ejus ex scriptis æstimaverimus, De Livii moribus conjectura. ut fere solent ii qui scribunt aliquid, animi sui effigiem etiam aliud agendo in libris suis exprimere, dubitare non possumus, quin candidissimum ei peccatus fuerit amantissimumque virtutis. Eam ille ubique tantis laudibus, tam ab omni fuco et mendacii larva alienis extollit, ut intra otiosam ejus admirationem minime stetisse videatur. Scias eum qui virtutem in ceteris eximie laudet, in se quoque amare.

Tanti viri memoriam, quæ toti litterato Orbi Artic. V. HONORES EJUS MEMORIÆ A PATAVINIS HABITI. venerationi esse debet, Patavini ejus cives præcipuo sibi honore colendam esse existimavere. Sed verentur docti, ne sua eos fefellerit pietas, dum ejus ossa

Vid. Voss. l. I. de Hist. Lat. c. 19. et Dujat. Præf. in Livium, et Morhof. de Patavinitate Liviana, c. 3. inventa apud se esse, male intellecta inscriptione decepti, nimium facile sibi persuadent. Quum enim anno post Christum natum 1413. apud ædem S. Justinæ Patavii, terra altius effossa, apparuisset vetustissimum pavementum, eoque fracto capsula plumbea ossibus plena reperta esset, quidam recordati sunt, ibi jam antea veterem effossum lapidem cum hac inscriptione :

V. F.
T. LIVIUS
LIVIAE T. F.
QUARTÆ L.
HALYS
CONCORDIALIS
PATAVI
SIBI ET SUIS
OMNIBUS.

Nemo dubitavit, quin ipsum Livii corpus illo loco contineretur. Itaque celeberrimo urbis loco, in curia ubi jus dicitur, vulgo *Palazzo della ragione* vocant, ossa illa asservari voluere; statuamque ibi Livio e marmore posuere, cum illa quam repererant inscriptione: quæ monumenta hodie quoque Patavii visuntur. Sed inscriptionem modo memoratam a liberto Liviæ Titi filiae, non a Tito ipso positam fuisse docuit Marquardus Gudius. Est enim sic legenda: VIVENS FECIT TITUS LIVIUS LIVIAE TITI FILIAE QUARTÆ LIBERTUS HALYS CONCORDIALIS PATAVI SIBI ET SUIS OMNIBUS: quæ verba hanc habent interpretationem, ut Halys libertate donatus a Quarta Livia Titi filia, Concordiæ postea, cujus erat Patavii

templum, sacerdos factus, sibi ac suis hoc monumentum posuerit.

Est et alia Livii statua lapidea Patavii in porta quadam, non longe a curia, cum hac inscriptione:

O S S A

TITI LIVII PATAVINI, UNIUS OMNIUM MORTALIUM
JUDICIO DIGNI, CUJUS PROPE INVICTO CALAMO
INVICTI POPULI ROMANI RES GESTÆ
CONSCRIBERENTUR.

Sed hæc inscriptio et litteris Gothicis exarata est, et fastu ipso ampullisque verborum, quas in inscriptionibus sana ignoravit antiquitas, novitatem plane sapit.

Dujatius et Morhofius aliam adhuc inscriptionem afferunt, quam in ædibus Annibalis *Capo dilista* haberi aiunt, quæque et antiqua esse, et ad nostrum pertinere posse videtur. Ea sic habet.

T. LIVIUS C. F.

SIBI ET SUIS

T. LIVIO. T. F. PRISCO ET

T. LIVIO. T. F. LONGO ET

CASSIÆ SEX. F. PRIMÆ

UXORI.

Ut ut sit, præter conditorium illud Livii ossibus, ut tum existimabant, in curia positum, seorsim ostenduntur Patavii lingua et maxilla ejus, teste Vossio: sed brachium alterum non item, quod Alphonso V. Arragonum regi dono datum a Patavinis esse hæc ibidem inscriptio testatur: *Inclyto Alphonso Arragonum regi, studiorum fautori, Reipublicæ Venetæ fæderato, Antonio Panormita Poeta legato suo orante,*

Voss. ibid.
Brachium
ex ossibus
T. Livii, ut
tum putabatur,
Alphonso Arragonum
regi a Patavinis
datum.

et Matthæo Victurio hujus urbis prætore constantissimo intercedente, ex historiarum parentis T. Livii ossibus, quæ hoc tumulo conduntur, brachium Patavi^a cives in munus concessere anno Christi millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo, XIV. Kalendas Septembres. Ea tum erat principum quoque virorum ac regum in litteras earumque antistites pene religiosa veneratio: a qua tantum degeneravimus, ut talia hodie exempla memorantibus venia opus sit. Nimirum, quantum pecuniæ divitiarumque pretio et admirationi accessit, tantum de veræ laudis et doctrinæ honore decedere necesse est.

Expensis iis omnibus quæ ad Livium ipsum spectant, jam ad ejus editores interpretesque transeamus.

^a Melius videretur, *Patavini*.

CAPUT SECUNDUM.

DE LIVII EDITORIBUS ET INTERPRETIBUS.

Artic. I.
DE IIS QUI
J. FRID.
GRONOVIIUM AN-
TECESSERE
T. LIVII
EDITORIBUS.

DIGNUM sane erat Livii opus, cui illustrando, et mendis quæ per incuriam imperitiamque præcedentium seculorum in illud irrepserant liberando, studium et operam impenderent viri inter litteratos ingenio et doctrina clarissimi. Hoc itaque summa cum sua laude, et magno reipublicæ litterariæ bono plurimi præstitere, quorum nomina, et quid quisque Livio contulerit, et quo anno suum laborem publici juris fecerit, recenset J. Frid. Gronovius in præfatione sua

ad Livium, quam ad hujus calcem subjungemus, ne aut bene meritos de hoc præstantissimo scriptore deque nobis homines gloria sua, aut cupidum lectorem illorum notitia fraudemus.

Nobis hic observare sufficiat, ex iis omnibus quos Gronovius enumeravit neminem esse cui plus debeat Livius, quam Car. Sigonio. Ille et scriptis aliquot exemplaribus adjutus, et magna Romanarum rerum peritia, multas Livio labe abstersit, locisque quamplurimis, vel obscuris lucem, vel sauciis et laceris sanitatem reddidit: ut vix quidquam abesse putaretur, quominus ejus opera eloquentissimus scriptor primævo nitori restitutus esset.

Sigonius
optime me-
ritus est de
Livio.

At secutus Sigonium post unius seculi ferme spatium J. Frid. Gronovius, longo illum intervallo superavit. Hunc vere dixerimus principem tenere locum inter eos omnes qui Livio castigando manum admove: virum in quo cum limatissimo judicio certat copia eruditionis et varietas; in quo mira ingenii acies et sagacitas minime officit diligentiae; sine timiditate cautum, audacem plerumque sine confidentia: qui denique omnibus jam Livium tractaturis fax esse debeat certusque dux, a quo raro discedi possit sine erroris periculo. Etenim ad ea quæ modo memoravimus naturæ doctrinæque præsidia, etiam optimorum librorum copia accesserat, quorum ope multas insignes maculas, partim inveteratas jamdudum, partim a pravis emendatoribus recens allitas, eluit: multa, quæ specie sanitatis imponebant, cæco aliquo laborare vitio ostendit: multa falso suspecta in integrum restituit: ut post tot doctissimorum virorum labores, novus tamen pene Livius, et velut rediviva juvena nitidus in lucem tum demum prodierit.

Artic. II.
DE GRONO-
VIO.
J. Frid.
Gronovius
principem
tenet locum
inter Livii
editores.

Vid. ejus
Præf. infra.

Gronovius
non tam in-
terpres Li-
vii, quam
restitutor.

Hæc singularis est Gronovii laus, quod ipsum Livii contextum optime repurgarit. Ceterum locis sanis quidem, sed paulo difficilioribus aliquam explanationem adjungere; antiquitates, puta leges, mores, instituta veterum parum vulgo cognita, breviter, ubi daretur occasio, explicare; supplere ea quæ Livius ab aliis tradita interdum omisit; paucula de Geographicis inserere, aliaque hujusmodi neglexit: sive quod id a prioribus abunde præstitum crederet; sive curam eam, tanquam fama sua parum dignam, aspernatus est. Non quin talia multa in ejus notis occurrant: sed nimirum neque omnia persecutus est, et ubi aliquid hujusmodi attingit, illuc non accessit consilio, verum casu delatus est, dum veram alicui loco asserit lectionem, aut emendationes suas firmare conatur, quod sine pleniore totius negotii tractatione fieri non poterat. Alioquin, quidquid ad contextum ipsum non pertinet, præterire solitus est. Uno verbo restitutor Livii, quam interpretes audire maluit. Quod si integrum laborem suscipere non gravatus esset, et omnia quæ opus sunt adjumenta voluisset suppeditare studioso Livii lectori, necdum plane in rebus Romanis, et antiquitatis cognitione trito et subacto; profecto ille, qua et doctrinæ ubertate, et felicitate ingenii fuit, perpauca postfuturis interpretibus facienda reliquisset.

Stylus Gronovii paulo horridior.

Quanquam ea ipsa quæ dedit, non ita ad amussim perfecta esse contendimus, ut nihil addi, detrahi, mutarive queat. Nam præter styli scabritiem, qui interdum locutionibus et vocabulis, Latinis quidem, sed ex intimo artium minime vulgarium recessu depromptis, aut vetustate obsoletis, aut denique a communi et populari usu remotis, scatet totus et horret, est et quando vir doctissimus dormitaverit: ut quum

Dormitat
interdum.

deceptus una litterula per incuriam operarum prave immutata, desperatum esse pronuntiat, et variis conjecturis vexat et sollicitat eum Livii locum, quo nullus clarior fingi potest. Is locus reperitur lib. XXXIII. cap. 48. et a Clerico ex veteribus editis emendatus est. Sed id quidem perraro contingit; atque haud scio an huic ex omnibus iis qui unquam in simili opere versati sunt, rarissime.

At conjecturas audaciores in ejus notis sæpius-
 cule animadvertas, quibus haud facile fides habenda sit. Ipse quidem sedulo cavit, ne cuiquam ex ea re prudenti attentoque lectori fraus fieret. Quas enim certissimas esse emendationes duxit, eas in textum admisit; quæ sane ita plerumque, imo fere semper, severa trutina examinatæ et religiose perpensæ sunt, ut nulla de iis possit dubitatio superesse. In notis indulisit magis ingenio, et liberius conjecturas sivit excurrere: ita tamen ut multa in iis non ingeniosa solum, sed quam proxime ad veritatem accedentia, et plane etiam verissima reperiantur.

Illud plurimi sane laudi ei dare minime dubitabunt, quod operosa diligentia MSS. suorum lectiones in notas usque et usque congerat; et fidem quasi sub testibus agentis gratanter accipiendam esse arbitrabuntur. Erunt fortasse quibus molesta illa sedulitas et fastidiosa videatur. Quid sentiamus ipsi, aperire necesse habebimus in tertia hujus præfationis parte, ubi de interpretis et notarum concinnatoris officio disputabimus. Eodem rejicimus disceptationem de multitudine exemplorum, quæ locutioni alicui firmandæ vel illustrandæ aliquoties ab eo cumulata sunt. Sed quidquid tandem de minutis his leviusculisque rebus statuatur, illud constat, neminem, ex quo littæ revixerunt, utiliorem operam scriptori nostro na-

Ejusdem
conjecturæ
sæpe auda-
ciores.

Notæ variis
MSS. lec-
tionibus re-
fertissimæ.

Et copia ex-
emplorum.

vasse. Et sane labor ejus quum magno statim plausu exceptus sit, hodie quoque secundissima apud doctos omnes, et merito quidem, fama fruitur.

Jac. Gronovius patris opus perficit et ditat. Vid. Præf.

Jac. Gronov. in edit. an. 1679.

Styli ejus salebrosa scabrities.

Post J. Fr. Gronovii mortem, Jacobus ejus filius in paternæ laudis consortium venire voluit, et diligenter inspectis veteribus quibusdam membranis, quarum copiam non habuerat pater, modica, nec tamen inutili accessione scholia ejus in Livium locupletavit. Sed et aliquot dissertationes epistolicas de quibusdam locis, præsertim Geographicis, ad calcem secundi tomi Liviani attexuit, in quibus nonnulla sunt felicissimæ audaciæ, et quæ faciant ad illustrandum interpretandumque Livium. Sed qui ad eas legendas se accinxerit, ei *animis opus et pectore firmo*. Nam quod supra diximus Gronovii patris orationem haud satis tersam ac perspicuam interdum videri, et reconditionibus locutionibus vocabulisque paulo horridiorem, ludum jocumque paterni styli asperitatem esse dices, præut apud hunc quæ dumeta et senticeta reperies. Audaces, seu potius inverecundæ metaphoræ, et, velut captandæ obscuritatis causa, in allegoriam etiam productæ; salebrosæ locutiones; verba inusitata, inaudita, et remotissimæ sæpe vetustatis veterino inquinata; Græca passim admista Latinis; ex historiis, ex fabulis raptim et obscure indicatis, petita velut ænigmata: hic est orationis ejus cultus, hæc crepundia. Neque enim in illa incidit, sed appetit ultro, et in deliciis habet, et his contextit orationem. Quod ne quis fingere nos, aut certe in majus augere existimet, hic speciminis causa non pigebit inserere primam periodum epistolæ ejus nuncupatoriæ ad illustrissimum episcopum Paderbornensem, Ferdinandum Furstenbergium, quum amantissimo litterarum præsuli dis-

sertationes suas epistolicas dicaret. Sic igitur orditur: *Naviculam hanc, in qua meditationum aliquot formas et tirocinii in Tito Livio mei partem oneravi, optimo sidere ituram, et ab omni procella tutam reipublicæ populi Romani oras circumerraturam censui, si in ejus acrostolio Reverendissimæ Celsitudinis tuæ nomen pro parasemo insculperem, et hanc ei Tutelam invocarem.* Cetera ad eandem normam exacta sunt. Attamen, quemadmodum Virgilius se de Ennii sterquilinio aurum colligere aiebat; ita in his Jac. Gronovii fruticetis, et velut aspero horridoque solo, optimam interdum prædam venari et excipere licet, et exhaurienda in legendis ejus dissertationibus molestia multa utilitate pensatur, ut in nostris notis identidem apparebit.

Eodem fere tempore quo apud Batavos prodibat sociatus utriusque Gronovii labor, Parisiis nova quoque Livii editio publice proposita est, adornata a J. Dujatio ad usum Ser. Delphini. Hujus operis universam formam nemo non æquus æstimator laudaverit. Notæ ejusmodi sunt, ut earum auctor, non ea tantum quæ gloriæ sibi, sed et quæ quam plurimis utilitati esse possent, spectavisse videatur; textus ipsius Liviani emendationem, difficiliorum locorum interpretationem, rituum, legum, etc. brevem explanationem, plurima de Geographicis, non pauca ad historiam ipsam pertinentia. Explevit etiam Dujatius ea quæ in ultimis qui exstant Livii libris exciderant. Denique magnum suæ editioni ornamentum adjecit, supplementa in locum librorum Livii deperditorum a J. Freinshemio concinnata, ut integrum Romanæ historiæ corpus a Romulo ad extrema fere principatus Augusti tempora perpetuo tenore perductum lectoris oculis exhiberetur.

Artic. III.
DE DUJATIO.

Ejus operis
universa
forma laudabilis.

Ipse, candi-
di admo-
dum inge-
nuique pec-
toris.

Dujatii laudi favemus sane ex animo, non solum patriæ causa, sed et quod ubique ille sese probat candidi animi virum, ingenuique, ac simplicis, nullo fastu, nulla arrogantiae suspitione, ita mutuantem a ceteris, ut debitam ipsis laudem minime intercipiat; ita eos interdum refellentem, ut nulla in reprehensione insit acerbitas: denique vere Gallicum pectus, et ab omni simulationis, invidiæ, ostentationis labe alienum. Postulat tamen instituti nostri ratio, ut, quid in eo desiderari possit, non dubitemus exponere. Quod ita præstabimus, ut et veritati, et homini consultum velimus.

Clara qui-
dem ejus
oratio, sed
non incor-
rupta Lati-
nitas.

In primis etsi clara ejus est, et facilis, et perspicua oratio, non satis tamen sincera est et incorrupta Latinitas; sed multis inquinata vitiis, quæ vernaculum sermonem redolere, et ex eo fluxisse videantur. Initio statim, in nota ad præfationem Livii nona, *æstimata* sumit pro eo quod Latine diceretur *in prætio habita*, et alibi, *principale judicium*, quod Gallice dicimus, *jugement au principal*, et *Camillus renuntiata patria*, et *dignitatis titulus*, et *in genere* pro hoc nostro *en général*: aliaque quamplurima, quæ etsi ipsam interpretationis fidem minime vitiant, tamen et ingrata accidunt iis qui puræ Latinitatis gustum ex limpidis antiquitatis fontibus haurire studuerunt, et aliquid detrahunt ex auctoritate interpretis per imperitiæ suspicionem, aut certe negligentiam.

L. III. c. 40.
not. 6. V.
44. not. 1.
VIII. 32.
not. 5. VII.
21. not. 3.

In notis
multa pec-
cat.

Et sane, quisquis Dujatii notas sedulo perpende-
rit, facile intelliget eum in multis sæpe negligentius
se gessisse, nec vero parem suscepto muneri, aut
doctrinæ copiam, aut Latini sermonis intelligentiam
attulisse. Itaque et a mente auctoris non raro aber-
rat interpretatio, et de antiquitatibus disserenti haud
facile credendum est. Pauca hic utriusque generis

exempla producemus, non accusatorio animo, non obtrectandi cupidine, sed quia ingenuam semel in judicando libertatem professis silere jam integrum non est.

Libro III. cap. 41. orto inter Appium Decemvirum Valeriumque certamine, narrat Livius ab Decemviro indictum esse Valerio silentium, *et ad Valerium*, inquit, *negantem se privato reticere, lictorem accedere jussit*. Sensus apertus est. Contendebat Valerius Appium anno jam ante abiisse magistratu, ac proinde eum pro privato habebat. Negat igitur se reticere debere ex jussu hominis privati. *Se* referri debet ad Valerium: *privato* est in dandi casu: nihil clarius. Quidnam igitur judicabimus de hac Dujatii nota: *Se ad Appium refer, non ad Valerium: quasi dicat Valerius, ipso Appio privato, non debere silentium ejus nutu servari*. Sensem quidem attigit: vim verborum et Latini sermonis proprietatem prorsus pervertit. Quis enim non videt τὸ *se* referri nullo modo posse ad Appium? Quis autem unquam sic locutus est? *Nego reticere te privato*.

Libro VIII. cap. 23. Samnites postquam questi sunt Fregellas, quæ ab se captæ ex Volscis, et dirutæ fuerant, a Romanis restitutas, coloniamque eo missam esse, hæc adjiciunt: *Eam se contumeliam injuriamque, ni sibi ab iis qui fecerint dematur, ipsos omni vi depulsuros esse*. Quis in tam plano loco putaret posse quemquam offendere? Dujatius nodum in scirpo quærit, et suis se ipse irretit laqueis. *Redundare videtur*, inquit, *vel ipsos, vel se, nisi unica vox sit seipsos, in duas longiore paulo intervallo distracta*. Unica vox, *seipsos*! Nolumus quidquam gravius dicere. Sed qui id in mentem venerit optimo viro, sane miramur. Si quis pro Horatiano illo,

Græca quod ego ipse testa conditum levi, diceret Græca quod ego testa condidi ipse et levi, essetne aliquis, quem tam proclivis et plana locutio moraretur, aut qui τὰ ego ipse, pro unica voce haberet in duas paulo longiore intervallo distracta?

Inviti hanc velut censuram agimus: simul veremur, ne exilibus hujusmodi tricis lector defatigetur. Itaque unicum adhuc exemplum apponemus, ex quo intelligi possit, Dujatium in antiquitatis cognitione haud magnopere fuisse versatum. Livius lib. VIII. c. 26. de secundo Q. Publilii Philonis triumpho agens, *Duo singularia hæc, inquit, ei viro primum contingere: prorogatio imperii non ante in ullo facta, et acto honore triumphus.* Hic Livium reprehendit Dujatius: *Hoc, inquit, singulare non erat Romæ, ut post administratum honorem quis triumpharet.* Sed, dum Livium erroris arguit, ipse suam vel inscitiam prodit, vel incuriam. Constat enim, ut quod maxime, tum ex Livio, tum ex fastis Capitolinis, neminem ante Publilium triumphasse post actum honorem, sive magistratum; sed omnes qui antea triumphaverant, consules, aut dictatores, aut tribunos militum triumphasse. Cetera quæ ibidem occurrunt de proconsulatu, parum itidem accurata sunt. Sed hæc sufficere videntur de Dujatii notis, eo quidem magis, quod non ea illarum est apud homines fama, ut multis fraudi esse possit quidquid in eis peccatum est.

Supplementa
ejus in
Livii lacu-
nas, non
satis dili-
genter con-
fecta.

Ex iis quæ diximus conjicere licet, quid de supplementis ab eodem in lacunas ultimarum qui exstant Livii librorum concinnatis judicandum sit. Nimirum optimam voluntatem, et naturalem quamdam ingenii facilitatem defecerunt præsidia doctrinæ, atque etiam otii copia. Ipse in nota ad librum XLI. prima profitetur se ea quæ interciderunt

supplere conaturum, *quoad*, inquit, *per urgentis assidue bibliopolæ festinationem, measque inevitabiles et publicas occupationes licebit*. Futilis et minime accipienda excusatio. Ea nobis adhibenda est adversus litterariam rempublicam reverentia, ut nos ei demerendæ vacuos præbeamus: et quidem in opere ad qualemcunque posteritatis utilitatem comparato facilis est aliquot mensium, imo et annorum, jactura.

Si ita sensisset Dujatius, limatiora procul dubio supplementa illa prodiissent, et digniora quæ in corpus Liviani operis veluti coalescerent. Nunc præter vitiosam orationem, et corruptæ Latinitatis sparsas hinc inde maculas, magna circa res ipsas indiligentia deprehenditur: quædam omissa, quæ inseri par fuerat; quædam arcessita, quæ aliena erant, et ex sequentibus præpostere repetita; ea ipsa quæ temporis ac loci erant, incuriose tractata, et ex scribentis ingenio exornata, amplificata, interpolata: adeo ut quum primo statuissimus supplementa, qualia a Dujatio concinnata fuerant, in nova hac editione intacta repræsentare, appositis tantum notis, quibus emendaremus ea quæ minus accurata viderentur, nobis necesse fuerit desistere ab incepto, novaque supplementa nostro Marte condere, in quibus tamen plurima ex eo mutuari minime religioni duximus.

Unum, ut jam diximus, consultissime fecit Dujatius, quod supplementa Freinshemiana Livio at-
Artic. IV.
DE SUP-
PLEMENTIS
FREINSHEMI-
ANIS.
 texuit: egregium opus, et haud scio an omnium quæ in gratiam studiosorum Romanæ historiæ facta sunt, utilissimum; de quo etsi paulo jactantius fortasse, non immerito tamen auctor ipse ita gloriari ausus est, ut sponsione quodammodo quemlibet ex eruditorum numero lacerasset, professus se *neutiquam*
In monito
ad lecto-
rem.
metuere, ne quis ex his omnibus scriptoribus qui sunt in

hominum manu, aliquid efficiat in hoc genere concinnius, copiosius, verius.

Quo tempore unaquæque pars supplementorum publici juris facta sit.

Unam tantum decadem, eam scilicet quæ secundæ Livianæ vices supplet, vivus vidensque in publicum emiserat Freinshemius, Holmiæ, anno MDCXLIX. Biennio post ejus mortem, id est anno MDCLXII. cum eadem illa decade rursum typis excusa, prodierunt in lucem Argentorati et Francofurti etiam alii quinquaginta libri, a libro nimirum sexto et quadragesimo ad quintum et nonagesimum. Denique integrum jam opus Parisiis, accurante Dujatio, cum Livio editum est.

De iisdem supplementis iudicium.

Hujus operis ea pars, quam parens ipse in lucem produxit, limatior profecto ceteris esse debet, et magis habere absolutionem quamdam suam et quasi maturitatem. Sed et parum videtur abfuisse, quin extremam imposuerit manum illis quoque quinquaginta libris, qui non multo post ejus mortem publici juris facti sunt: quibus quidem etiam monitum ejus præfixum est, quo ipse lectori hos tradit in manum libros et commendat. Quumque hoc monitum, quale apud Dujatium habetur, notam anni MDCLIV. præferat, videtur jam tum hos libros editurus fuisse Freinshemius, nisi aliqua ei undeunde objecta mora fuisset. Postremi quinque et quadraginta libri, etsi absoluti ab auctore fuerunt, non tamen æque ac ceteri videntur expoliti fuisse.

Sed ubique mirari licet variam et copiosam eruditionem, operosam in colligendis iis quæ sparsim et minutatim apud quamplurimos scriptores disjectæ erant historiæ Romanæ reliquiis diligentiam, in præsentandis religiosam fidem, in componendis, et suo loco atque ordine tanquam tesserulis in emblemate vermiculato struendis, dexteritatem et so-

lertiam. Stylus, in iis præcipue quæ castigare auctori licuit, facilis, perspicuus, qui nec serpat humi, nec nubes captet; paulo pinguior tamen, et in quo desideres florem quemdam Latinitatis elegantemque munditiam. Narratio dilucida, sententiis monitisque adinformandos mores accommodatis distincta. Quin et orationes ex æmulatione Livii identidem immistæ, quæ J. Clerico ita *disertæ ingeniosæque* visæ sunt, ut affirmare non dubitet, *ad res ipsas quod attinet, ordinemque et perspicuitatem, vix quidquam melius ab ipso Livio fieri potuisse.* Quo iudicio quemadmodum plus videtur tribui Freinshemio, quam res et æquitas postulat; ita illud contendimus, nonnullas ex illis concionibus esse ejusmodi, ut iis aliquid præstantius efficere, non vulgaris aut ingenii sit, aut etiam eloquentiæ.

In Præf. ad
Livium.

Denique sic statuere non verebimur, hæc supplementa pari voluptate fructuque tum ab indoctis, tum a doctis legi posse; ab his, ut quas velut per ingenia locorum spatia dissipatas hinc inde historiæ Romanæ particulas, et quasi concisa minutatim membra, magno labore consectati sunt, ea in unum coagmentata corpus, et sub uno conspectu posita intueantur; ab illis vero, ut plenam ejusdem historiæ notitiam nullo negotio sibi comparare queant, et habere quo referant quæcumque deinde ad hoc idem argumentum pertinentia lecturi sunt.

Digna est viri optime de litteris meriti memoria, quæ ad posteros cum honore propagetur; dignus ipse, cujus et vita, et litterarii labores quam plurimis innotescant: eo quidem magis, quod virtutis amorem, quem prætulit scriptis, moribus quoque præstitit; homo candidi pectoris, et ex iis omnibus, quos ad se Christina Suecorum regina conspicuos eruditio-

Vie de Des-
cartes, l.
VII. chap.
15. et 18.

nis laude vocaverat, unus qui magno illi Cartesio ex animo faverit, et inter obtrectantum summo philosopho et viro invidos tumultus, ipse fidelem ei amicitiam et plena benevolentia officia exhibuerit. Itaque quum epitaphium ejus, quo tota hominis vita describitur, Dujatius, non indicato tamen auctoris nomine, edendum curaverit, idemque indicem operum ejus omnium confecerit, utrumque hic non pigebit exscribere.

EPITAPHIUM FREINSHEMII.

JOANNES FREINSHEMIUS

Lucem primum aspexit ULMÆ

A. D. XVI. Kal. Decembris

Anno Christiano M. DC. VIII.

Academias invisere cœpit natus annos quindecim :

Maxime vero profecit ARGENTORATI,

Adjutus humanitate, consiliis, exemplo

Viri Optimi, atque Doctissimi,

MATTHIÆ BERNEGGERI.

Inde vocatus a Viro quodam Illustri in GALLIAM,

MICHAELIS MARESCOTTI usus contubernio,

Inter Regis Secretarios Interpretes locum tenuit

Anno Christiano M. DC. XXXIV.

Reversus inde ad BERNEGGERUM suum,

Ejusque filia ducta A. Ch. M. DC. XXXVII.

Commune cum eo tectum, mensam, Museum,

Bibliothecam, studia prope omnia habuit.

Hinc in SUECIAM accitus, UBSALIÆ

*Professorem Politices egit, et Eloquentiæ,
Anno Christiano M. DC. XLII.*

*Donec post quinquennium in Aulam adscitus Regiam
Incomparabilis illius CHRISTINÆ judicio,
Sub Regii Bibliothecarii et Historiographi titulis
A studiis Serenissimæ Reginæ factus est.
Valetudine vero frigidioris cæli impatiente,
In Patriam se recepit Anno M. DC. LI.*

*Ubi tum Serenissimus ELECTOR
Palatinam instaurans Academiam,
Præsentiam illius operamque desiderare cæpit.
Huic ille vocationi lubens meritoque paruit,
Sed non ante consensum Serenissimæ Reginæ :
Quæ A. M. DC. LV. per GERMANIAM transiens,
Consiliariorum numero eum addidit.*

*Igitur Anno sequenti profectus HEIDELBERGAM,
Serenissimi ELECTORIS Consiliarius,
Et novo nostris Academiis exemplo,
PROFESSOR HONORARIUS constitutus est.*

Adeptus ista sine ambitu,

Functus sine tædio,

Reliquit sine mœrore

HEIDELB. Ann. M. DC. LX. pr. Kal. Sept.

Unum memor esse necessarium.

INDEX

OPERUM FREINSHEMII

A DUJATIO CONFECTUS.

LUCUBRATIONES Freinshemii exstant multæ, atque admodum utiles, publici jamdiu juris : quædam sunt typis nondum vulgatæ.

Versantur in hominum manibus,

Panegyricus Gustavi Adolphi Suecorum Regis.

L. Ann. Florus in Capita et Versiculos distinctus, Notisque illustratus.

Supplementa Curtiana, cum ipsius Curtii operis, qua exstat, Fragmentis, variantibus lectionibus, Indice locupletissimo, et Commentario : quod opus Joachimo Vico-Fortio Equiti dicatum prodiit Argentorati apud hæredes Lazari Zetzneri anno 1640.

Notæ in Tacitum.

Paraphrasis Corneliana, qua priores quatuor Libri Annalium Taciti exponuntur.

De S. Rom. Imperii Electorum, et Rom. Ecclesiæ Cardinalium præcedentia.

Supplementorum Livianorum Libri CV.

Syntagma de Vicariatu Palatino : quod prodiit sub nomine Phylæci.

Latent adhuc, ut audio, in eruditi Vormatiensis Advocati Bibliotheca, in quam post Freinshemii obitum emptione transierunt, præter varias in classicos aliquot Scriptores Notas,

Theses de Assessoribus.

Meditationes Politicæ de Officio boni Præsidis.

<i>Carthaginiensia et Numidica,</i>	} seu }	Harum Rerum publicarum et Regnorum
<i>Achaica,</i>		Formæ, Historiæ,
<i>Pergamena.</i>		Instituta.

Anno 1708. Oxoniæ prodiit nova Livii editio, cuius Thomæ Hearnii, non illa quidem apud nos multum celebrata; et quæ se tantummodo commendat ingenti variarum lectionum multitudine, quas magno labore ex aliquot MSS. collegit editor, et suo quasque loco imis paginis subiecit. Ceterum notæ quæ ad illustrandum Livii sensum faciant, paucissimæ: textus ad Gronovianam emendationem exactus.

Ultimus Livio admovit manum J. Clericus, fecundus immensorum voluminum parens, qui ingentia Theologiæ, philosophiæ, sacræ profanæque eruditionis, antiquæ et recentis historiæ spatia pervagatus, demum hic quoque aliquid se posse testari voluit. Sed rem molli, ut aiunt, brachio tractavit. Quanquam et textus Livii emendatissimus apud eum est, quippe ex Gronoviano descriptus, et extrema operis velut facies concinna admodum et venustula, sive typorum chartæque elegantiam attendas, sive formam voluminis ad eum modum arctatam, ut facile circumferri posset, sive addita singulis paginis adjumenta ad expeditiorem jucundioremque Livii lectionem percommode excogitata, in summa ora cum libri et capitis numero nomina consulum, aut eorum magistratuum a quibus annus nomen accipit, ad latus annos tum ab urbe condita, tum ante Christum natum, et simul perexigua quædam rerum e regione narratarum breviaria.

Notæ paucissimæ sunt: quo in genere etsi libenter hoc ei concedimus, melius committi ut lector

Artic. V.
DE TH.
HEARNII,
ET J. CLERICI
EDITIONIBUS.
Hearnius.

Clericus.

Forma illius
editionis
elegans et
venusta.

Notæ paucissimæ.

Vid. ejus
Præf.

queratur *pauca esse, quam* ut æquo *plura* fastidiat, tamen offendit quoque nimia paucitas et evilescit, nisi eximia rerum utilitate ac bonitate pensetur. An vero dignæ fuerint notæ illæ, quæ quasi gemmulæ quædam minime vulgarentur, sed non modica intervalla nitida luce distinguerent, nobis dubitare liceat. Ipse profitetur se, *quum semper Livium in deliciis habuisset, et nonnulla in adversariis suis ad eum scriptorem notavisset, ea huc transtulisse; nonnulla in ipso editionis decursu nata esse, nec diu aut procul quæsitâ.* Hoc quidem etiamsi monere supersedisset ipse, facile animadvertisset peritus lector et intelligens. Sunt enim ibi, ut in tanta notarum paucitate, plurima, quæ non satis accurate perpensa esse perspicuum est.

Et raptim
scriptæ.
Ibid.

Unde non
pauci in iis
errores.

Velut quum lib. II. c. 58. elegantissimum eundem et meridiana luce clariorem Livii locum, dum vult emendare, corrumpit. Loquitur ibi Livius de contumacia militum adversus Appium consulem indomitæ odiis certantium. *Si adhortator operis* (Appius) *adesset, omnes sua sponte motam remittere industriam.* Quid apertius? Ubi milites sua sponte manum operi admovissent, si Appius hortaturus supervenisset, omnes ab opere discedebant. Hæc tamen inani et improspera conjectura sollicitat Clericus. “*Rec-*”
“*tius, inquit, ni fallor esset, notam industriam. Nam*”
“*quum Ap. Claudius adhortator operis aderat, spon-*”
“*te sua non erat mota industria militum. Nec scio*”
“*an moveri industria eo modo dici queat.*” Hæc refellere nec vacat, nec necesse est. Ipse se Livius defendit.

Nec felicior lib. XXI. c. 63. correctio occurrit, ubi Patres Romani inducuntur querentes de Flaminio consule, et ea quæ ab ipso in priore consulatu

peccata erant, in memoriam revocantes. *Consulem ante inauspicato factum, revocantibus ex ipsa acie diis atque hominibus non paruisse.* Nempe ad Flaminium primo consulem, quum jamjam adversus Gallos pugnaturus esset, litteræ ab senatu venerant, quibus dimicare vetabatur, propterea quod ipse et collega vitio creati consules essent. Quid sibi vult igitur hæc Clerici notula? *Ex ipsa acie: lego arce.*

Rursus lib. XXXIV. c. 2. loco itidem sano integroque, non intellecta, aut certe minus diligenter animadversa proprietate Latini sermonis, infaustam adhibet medicinam; nec sanat vulnus, quod nullum est, sed infert. Trux orator Cato pro lege Oppia adversus mulieres disserens, *Date, inquit, frenos impotenti naturæ, et indomito animali: et sperate ipsas modum licentiæ facturæ, nisi vos faciatis.* Hæc ironice accipienda sunt. Eodem plane modo dixit Cato, *date*, id est, laxate, *frenos impotenti naturæ, et sperate*; quo dicere potuisset, *si laxaveritis frenos, ne speretis.* Nunc Clerici notam inspiciamus, quæ cadit in hæc verba. *Et sperate ipsas.* “ *Sensus, inquit, ostendit negatione hic opus esse, legendumque nec sperate; aut in sequentibus pro nisi, sublata negatione, si, quod dudum monuimus.*” Scilicet vix dubitari potest, quin τὰ *date frenos* ex usu Gallicæ linguæ intellexerit, *donnez un frein*, quod Latine diceretur *frenos injicite.* Atque hoc quidem semel admissio, opus hic esset alterutra earum quæ ab ipso afferuntur emendationum. Sed mirum sane est, virum multijugæ eruditionis, qui tam multa legerit, in tritæ ac vulgatæ locutionis intelligentia lapsum esse.

Finem hic animadversionibus nostris imponamus, postquam tamen joculari in re omnium facillima et notissima ejusdem errorem exhibuerimus lectori.

Libro X. c. 46. summa argenti ab Papirio consule in triumpho translata sic in omnibus editionibus notatur: *argenti P. M. CCCXXX*. Nemo est qui non videat has notas in hunc modum legendas esse: *argenti pondo mille trecenta triginta*: nec eam habemus de doctissimo viro opinionem, ut hoc ignoratum esse ab eo potius quam raptim et negligenter inspectum arbitremur. Sed ille interpretatus est, *Pecuniæ millia CCCXXX*. Quonam modo eum non remorata est hujus locutionis, *Pecuniæ millia trecenta*, carens omni sensu vitiositas? Nimirum properantem calamum et metuentem lituræ multa subeunt inconcinna, inconsulta, scribenti sæpe parum decorata. An aliter se res habere potest, ubi notæ *in decursu editionis natæ, nec diu aut procul quæsitæ* statim extruduntur in publicam lucem? Si diligenter et accurate interpretandi Livii munus haud satis dignum erat, in quod uberrima hominis doctrina impendebatur, at certe dignus orbis litteratus, cui nihil offerretur, nisi factum et limatum.

Praf. Cler.
ad Liv.

Supplemen-
ta Frein-
shemiana
non plane a
Clerico
mendis li-
berata.
Ibid.

Qui tam incuriose Livium tractaverit, eum in Freinshemio, ubi longe minus operæ pretium erat, diligentiam adhibuisse frustra sperares. Ipse quidem gloriatur, sese, quum ceteræ supplementorum Freinshemianorum editiones *innumerabilibus mendis scaterent, ex singulis ferme foliis aliquot sphalmata gravissima sustulisse*. Quod ut aliqua ex parte verum esse libenter concedimus, ita ex nostris sive notis ad supplementa, sive errorum a nobis correctorum indiculis apparebit, quantum ille laboris et molestiæ secuturis editoribus in repurgandis operis utilissimi deformibus maculis exhauriendum reliquerit.

Idem adjuncta marginibus editionis Parisiensis nomina scriptorum, quorum ex fontibus hortos suos

Freinshemius irrigavit, sibi omittenda arbitratus est. Auctorum, quos Freinshemius secutus est, nomina suppressa.
 Atque id quidem consilii capere necesse habuit, quum orarum angustiae, in ea voluminis forma quam elegerat, tantæ nominum multitudini pares omnino non essent. Quod vero contendit, *homines eruditos* Ibid.

satis nosse ubi singula inveniantur, ex veterum historicorum lectione, id nobis, etiamsi *homines eruditos* non ex nostro modulo ac pede metimur, vix ac ne vix quidem persuaserimus. Sunt enim multa, non ex scriptoribus historiarum modo, sed et quibuscunque veterum monumentis, atque etiam ex reconditis interdum abstrusioribusque latebris a Freinshemio eruta, quæ statim cuivis *erudito homini* in promptu futura ac memoriæ occursura haud facile videantur.

Ex iis quæ in tota hac de editoribus interpretibusque Livii disputatione disseruimus, liquido apparere existimamus, præstantissimum scriptorem adhuc egere amica manu, quæ per omnes ejus operis oras et recessus lectorem circumducatur. Eget adhuc bono interprete Livius. J. Fr. Gronovius noluit omnia complecti, quum egregie posset. De Jac. Gronovio silemus, qui et paternis institutis vestigiis, et pauca de suo contulit. Voluit Dujatius, nec potuit. Et ipse negat voluisse Clericus, nec potuisset fortasse, si maxime voluisset. Hearnius materiam exædificando operi congessit: opus ipsum vix attigit. Audimus novam apud Batavos Livii editionem adornari. Quæ quoniam hactenus ostentata tantum verbis est, necdum in manibus hominum versatur, judicare non possumus, utrum prioribus absolutior futura sit. Ideo nos illud opus, quod ceteri partim imperfectum reliquerant, partim frustra tentaverant, aggredi ausi sumus. Quid spectaverimus, quid voluerimus efficere, quænam fuerit instituti nostri ratio, jam declarandum nobis est.

CAPUT TERTIUM.

DE INSTITUTI NOSTRI RATIONE.

Artic. I.
DE LAUDE
DEBITA AN-
TIQUITATIS
INTERPRE-
TIBUS.
Interpre-
tandorum
veterum
scriptorum
labor mag-
næ olim
gloriæ fuit.

FUIT tempus illud, quum quidquid fere hominum doctorum erat, in interpretandis emendandisque veterum scriptis omne studium decusque ponerent. Post eam quæ per tot secula toti Europæ incubuerat barbariem, et bonarum artium ignorantiam, pretiosorum illorum doctæ antiquitatis monumentorum luce perfusi, et suavissimo quasi odore recreati eruditi omnes, in ea vehementissimo quodam amoris impetu ferebantur. Una cunctis voluptas, unus labor, una gloria, in iis exponendis ac præsertim ab deformi, qui per tot ætatum incuriam imperitiamque inoleverat, squallore abluendis cum doctrinæ et ingenii laude versari.

Hodie mi-
nore in præ-
tium, præsum-
brante poetarum et
oratorum
nostratum
gloria.

Hodie refrixit admodum res. Jam expoliendis vulgaribus linguis studium impensum est: jam iis conscripta sunt eximia opera et immortalitate digna: nec poetis, oratoribus, historicis veteribus afferre lucem, sed cum iis scribendi laude certare gestimus. Præclare sane. Quid enim proderat impallescere antiquitati, nisi et ad eam adspirare quoque licuisset? aut aliena admirari ingenia, nisi et nostra ipsi exacueremus? Frustra nobis a natura data mens erat, oculique, ac vires, si aliena tantum eruere et expiscari sensa, alienis credere oculis, alieno ductu ingredi necesse semper fuisset.

Sed hinc jam cœpit decrescere pretium interpretibus antiquitatis, et ad ejus æmulos principatus rei publicæ litterariæ merito delatus est: quumque re-

perirentur qui parem veteribus adepti lauream iis assiderent, in inferiore procul dubio consistere gradu debuerunt, qui se veteribus inferiores esse ultro profitebantur, et eorum procul adorare vestigia satis habuerant.

Nec vero intra eum modum res stetit. Nostri Tum etiam exorta magna obtrectatorum antiquitatis manu. homines, postquam suas experti vires, satis sibi placuere, magistros jam suos præmonstratoresque, eximios illos dico antiquitatis scriptores, quibus hoc debebatur, quod sepultus tamdiu et intermortuus litterarum honos tandem revixisset, insectari sustinuerunt, et illos premendo sese extollere conati sunt. Non omnes quidem, nec ii sane qui ambiguum veteribus palmam faciebant; sed ingeniosissimi tamen homines, et e philosophia toti, quæ quemadmodum salubri modo attemperata, magno et eloquentiæ et poesi ornamento ac præsidio esse potest, ita miras cieturbas, si ad ejus normam omnia exigantur, et liberimos poetæ oratorisque impetus et quemdam quasi furoris afflatum, ex severæ argumentationis præscripto frenare quis velit. Horum ducum signa nomenque non pœnitendus sequutus est gregariorum velut militum numerus, qui ab omni plerique doctrina destituti, eos quos vix ac ne vix quidem intelligunt, carpere, vellicare, allatrare sibi laudi esse ducunt: quumque eorum obtrectent gloriæ, quos omnis retro mirata est vetustas, quos mirati sunt ii quoque qui apud nos in omni scribendi genere floruerunt, tum vero dici non potest, quo contemptu prosequantur eos qui in scrutandis illustrandisque veterum monumentis industriam suam bene locatam existimant: adeo ut ipsum *eruditi* nomen apud eos in contumeliam verterit.

Ab istorum maledictis vindicare veteres nec hujus

est instituti, et supervacuum videri debet, quum id jam florentissimi et ingenio et doctrina viri egregie præstiterint. Sed ut id tantum, quod proprie nostrum est, tangamus, ipsum interpretandæ antiquitatis munus perutile esse, et in eo non memoriæ solum, quod isti jactitant, sed et ingenii ac judicii laudi locum esse contendimus.

Interpretandæ antiquitatis munus utile est.

Primo quidem, si nocturna diurnaue manu Græca Latinaque exemplaria versanda sunt iis qui laureæ Apollinaris decus ambiunt; (quod nos pro certo sumere non vetabunt rabiosa indoctorum convicia) si sinceræ, nec fuco pigmentisve puerilibus adulteratæ eloquentiæ gustus inde hauriendus est; si illa salubribus monitis ad instituendos mores et incoquendum honesto pectus maxime idoneis fœta et gravida sunt: quis neget utilem esse eorum operam, qui hos omnibus aperire thesauros et explicare satagunt, et speciosa eademque bonæ frugis plenissima miracula facilius intelligenda proponere? Non in tenui labor, etiamsi tenuis futura gloria est.

Respondetur iis qui leviter degustari veterum libros satis esse contenderent.

Nec quidquam attineat dicere, florem quemdam rerum, qui in summo plerumque hæret, facile colligi posse, quamvis non in intimam illorum auctorum cognitionem descendatur: ac proinde supervacaneam esse interpretis sedulitatem, qui in syllabarum apicibus dimetiendis immoretur, et ignotos rimetur antiquitatis recessus. Nescit omnino, qui accurate scire negligit; aut certe parum ab ignorantia abest levis illa perfunctoriaque extimi velut corticis inspectio; nec tam ditat mentem, quam confidentiam alit, invisaque frontem armat inverecundia. Sed et quum multa etiamnum a multis Latina lingua scribantur, quum tanta sit veterum scriptorum auctoritas, ut eorum verbis sententiisque sua insignire et

distinguere opera plerique ament, sane cavendum est ne aut parum Latinis vocabulis locutionibusque inquinemus orationem, aut sensum ejus auctoris ex quo aliquid mutuati sumus corrumpamus. Quum autem vix cuiquam tantum otii supersit, ut omnia per se unus investigare queat, quonam modo hæc incommoda vitari poterunt, nisi sint qui religiose perpendendi uniuscujusque auctoris, et explanandi si quæ obscura sunt, quæ parum nota illustrandi, curam in se recipiant?

Denique in depromendis ex veteris historiæ penu, quod sane frequentissimi usus est, omnis exempli documentis, errare, labi, ob unius sæpe verbuli, aut nominis alicujus, aut vetusti moris ignorance, quam turpe, tam proclive est, nisi regat vestigia periti interpretis manus.

Sed et, quamvis multum jaceat infra laudem ejus qui proprio Marte aliquid condit egregium, operosa interpretis diligentia, sua tamen hunc quoque gloria manet, nec ad provinciam hanc recte procurandam solummodo labore et industria, sed perspicaci interdum ingenio, limatoque judicio opus esse confitendum est. Etenim, ut varios excutere codices et eos inter se conferre, laboriosæ patientiæ est; ut multa legisse, perseverantiæ et assiduitatis; multa fideliter animo continuisse, cujusdam memoriæ felicitatis: ita, qui auctoris mentem in magna sæpe difficultate assecutus sit, qui ipsos scribentis sensus induerit, ut ex eo quem ille intuebatur scopo, ex iis quæ præcedunt sequunturque, ex tota ratiocinatione, colligat quid dici debuerit, qui ex magno variarum lectionum acervo eam quæ ad præsens institutum accommodatissima est, prudenter elegerit, qui denique ex deformatæ nonnunquam scripturæ vestigiis latens ve-

Interpre-
tem anti-
quitatis ali-
qua gloria
manet.

rum eruerit, eum quis dubitet ingenio valuisse? Is profecto non bajuli aut operarii defendit vicem, sed boni judicis, qui, quid solidum crepet, quid mendosum tinniat, interdum ex certis argumentis liquido dignoverit, interdum ex conjecturis sit minime fallacibus sagaciter odoratus. Adeat lector cap. 11. l. IV. Observationum J. Fr. Gronovii, ubi luculentum exemplum occurrit insignis in Livio emendationis ex prodigiosa quæ libros quondam insederat depravatione; et dubitet, num ad illius vulneris sanationem prudentia et ingenio opus fuerit.

Artic. II.
LEGES INTERPRETI
SERVANDÆ.

Non igitur sine causa tot olim doctissimi viri hoc interpretandorum antiquorum munus susceperunt: et hodie quoque iis qui operam hac in parte litterariæ reipublicæ navare student, gratia habenda est, si modo ad leges quasdam ab ipsa recta ratione hujusmodi operis tractationi positas sese composuerint. Quas quidem quoniam nemo hactenus, quod sciam, describere aggressus est, de iis pauca hoc loco summatim disserere operæ pretium videtur.

Interpreti alicujus scriptoris hic finis propositus est, ut ejus lectio facilius reddatur.

Omnium primum, hic interpreti finis propositus est, hoc spectandum, huc omnia dirigenda, ut auctor ille quem illustrandum sumpsit, expeditius legi jucundiusque possit. Ex hoc uno capite semel percepto cetera omnia ejus officia derivantur.

Ergo stylus sit simplex et perspicuus.

Stylus itaque purus quidem sit et illimis, nec sermonis vitiis sordidus et maculosus, sed subtilis et simplex, nullo fastu, nullo, pene dixerim, cultu, perspicuus, facilis, qui vel mediocriter doctos minime moretur, non abruptus, non archaismis horrens, non reconditioribus et ab usu vulgari remotis vocabulis locutionibusque lectorem impediturus.

Brevitatem sectetur.

Brevitatem quoque consecrabitur interpres, si sui loci ordinisque satis meminerit. Ipse enim in suo

opere principem non tenet locum: totus ex auctore suo pendet, a quo nunquam ad se debet avocare lectorem. Quidquid non facit ad scriptorem emendandum illustrandumque, id ab officio interpretis ac munere alienum est. Captet igitur brevitatem: quam tamen in eo positam esse intelligat, non ut quam paucissima, sed ne supervacua dicantur, vite-turque pariter vel nimium, vel parum. Frustra enim brevitatem jactaverit, qui necessaria prætermisit. Contra qui emendationem aliquam, loci difficilis interpretationem, legum, institutorum explanationem, argumentis, exemplis firmaverit, is non prolixus habebitur, sed accuratus et diligens; qui lectorem docere cupiat, non frustrari; qui credi sibi non postulet, sed velut coram judice arbitrove disceptet, ut allatis rationum momentis et causa cognita sententia feratur.

Sed magna hic adhibenda cautio est, ne, dum futili indulgemus loquacitati, aut inanem eruditionis gloriolam aucupamur, inutiles easdemque fastidiosas nectamus moras: qua culpa vix ulla major in ejusmodi opere admitti potest. Procul ergo verbosas argumentationes et ambitiosam doctrinæ ostentationem relegemus, semperque auctoris nostri premamus vestigia, et ab iis abscedere nefas esse du-camus.

Vitet ambi-tiosam doc-trinæ osten-tationem.

Hinc temperandum quoque erit a refellendis priorum interpretum erroribus, nisi periculum sit ne aut magna errantium auctoritas, aut fallacia quidem, sed speciosa tamen et plausibilia argumenta, multis pos-sint imponere. Alioquin ab his concertationibus omnino esse abstinendum videtur. Has quippe minime desiderat utilitas commoditasque lectoris, quam solam intueri debet interpretes. Quid prodest

Priorum in-terpretum errores raro refellat.

ei qui Livium evolvere cupit, nosse quid in eo interpretando hic aut ille peccaverit? Pascunt hæc malevolentiam sæpe interpretis, qui crescere ex aliis in animo habet; lectorem retardant, vetantque ad destinatum finem recto cursu procedere.

Exemplis ea tueatur quæ affert, sed et paucis, et idoneis.

In iis sæpe non tenet modum Gronovius.

Exemplis ea tueri, quæ quum alicujus momenti sint, non omnibus statim clara indubitataque videri debeant, perutile esse supra diximus. Sed hic quoque tamen tenendus modus est, nec odiosa eorum turba, ubi unum alterumve satis est, lector onerandus. Hoc non semper effugit doctissimus ille J. Fr. Gronovius, cui quum multiplex lectio, et felicissima memoria, numerosam in singulas prope voces locutionesque eruditionis et observationum suppellectilem suppeditarent, in rebus sæpe, aut minutis, aut evidentissimis, ingentem usque et usque in notas congerit exemplorum copiam. In quo hoc etiam incommodi est, quod numerantur interdum ea, non ponderantur; dumque magna illorum cogitur manus, aliena sæpe obtruduntur, nec quidquam ad eam rem de qua agitur pertinentia. Quod ne immerito objicere summo viro videamur, aliquot hic ejus notas, quæ duplici hoc vitio laborant, liberet exscribere, nisi brevitati consultum vellemus. Sufficiat quasdam indicare, velut lib. Livii I. pag. 110. not. 3. et pag. 112. not. 2. l. XXIX. p. 868. n. 3. et l. XXXVIII. p. 498. n. 2. Earum quidem quæ etsi aptis exemplis, sine modo tamen cumulatis redundant, ingens se ubique numerus offert ob oculos. Ergo sobrius sit circa exempla interpret, et in eligendis cautus, ut et pauca apponat, et ea quæ rem proprie tangant.

Variæ lectiones a notis plerumque ablegantur.

De variis lectionibus, sive illæ ex antiquis editionibus, sive ex scriptis codicibus depromptæ fuerint; sive illæ planissime mendosæ sint, sive aliquam sani-

tatis speciem præ se ferant, veremur ne doctissimi quique a nobis dissentiant, si eas a notis plerumque ablegandas esse statuerimus. Liceat tamen nobis eas rationes quibus adducti ita censemus, ingenue ac simpliciter exponere.

Ac primo quidem, qui variantes illas lectiones in unum velut fasciculum conjectas ad totius libri calcem attexuere, eorum operam grato animo accipendam esse non negaverimus, si modo in ea sint cum fide iudicioque versati. Hac quippe inita ratione, nec perit ea utilitas quæ ex illis percipi potest, et occurritur fastidio, quum ad eas nemo recurrat, nisi cui libitum fuerit.

Simul collectæ ad totius operis calcem recte apponuntur.

Deinde etiam ubi ex deformatæ, quod sæpe fit, antiquæ scripturæ vestigiis, per sagacem conjecturam vera lectio eruitur, hic quoque concedimus e fide esse interpretis lacinias illas, quibus velut gradibus ad verum perductus est, exhibere lectori, ut dignosci queat, quid vetus scriptura tulerit, quid ingenium emendatoris adstruxerit.

In notis quoque fiat earum mentio ex quibus emendatio aliqua eruitur.

Sed in notas passim infercire denorum pluriumve codicum nomina, et trunca lacerarum vocum membra informesque reliquias subicere semper oculis, id vero ingrati fastidii plenissimum est, et animosissimo etiam lectori nauseam excitaturum. Intelligunt quid loquar ii qui Gronovium in manus sumpserunt. Si quibus minus notus est, legant hanc ejus notam lib. Livii I. c. 18. in hæc verba, *uti tu signa nobis certa adclarassis*, quorum loco olim legebatur, *ut tua signa nobis certa et clara sint*. “ *Hærebam*, inquit ille, *am- biguus in Sigonii acclarassent, Modii*, uti tu accla- rassis, *donec e Flor. notatum vidi*: uti tu signa no- bis certa adclarassis: *et idem, quod voluit Modius, prorsus e suis annotasse Muretum. Vossianus*; uti

Sed si in notas usque et usque ingerantur, nihil fastidiosius.

Hoc tamen fecit Gronovius.

“ tu signa nobis certa acclaras sint. *Helm.* uti tu signa
 “ na nobis certa ac clara sis. *Chiff.* uti tu signa
 “ nobis certa adclarassis. *Rott.* uti tu signa nobis
 “ certa adclara sis, *sic ut satis appareat fuisse adcla-*
 “ rassis, *et priorem s erasam.* *Gud.* uti tu signa certa
 “ acclarasis. *Nihil igitur dubitandum ultra, &c.*”

Hæc, qualia multa apud Gronovium ubique occurrunt, injucunda, et invenusta esse, et ejusmodi quæ plurimorum corrugent nares, nemo, opinor, negaverit: atque adeo hoc illis alioquin eximiis notis incommodi accidit, quo nullum gravius esse potest, ut parum legantur; plerique eas tanquam vepribus spinisque obsitum solum fugiant et abhorreant. At si vir doctissimus allata ex Chiffletiano codice germana, quam amplectitur, scriptura, ceteros quoque suos codices solummodo testatus esset eodem alludere, nec deerat emendationi auctoritas, et aberat tædium.

Variae lectiones ad concinnandum commentarium adhibendæ sunt, absolute removendæ.

Omnino in hanc coacervandarum variantium lectionum diligentiam id cadere existimamus, quod clarissimus prudentissimusque historiæ Ecclesiasticæ apud nos scriptor, cujus calamus sensu tinctus ipsa semper videtur rectæ rationis dictata reddere, in præfatione eximii operis verissime elegantissimeque disputavit, de minime inserendis in historiam criticis disceptationibus. “ Exstructo, inquit, ædificio, et ad culmen perducto, jam machinæ, tollenones, fulcra, et evectæ in altum temporariæ contabulationes tolluntur, quod scilicet hæc jam et usum operis impeditura sint, et adspectum deformatura.” Eadem plane harum discrepantium in variis codicibus lectionum ratio est, quæ ab interprete ad concinnandum commentarium adhibendæ sunt, absolute removendæ.

Hanc tamen adhuc exceptionem apposuerimus, id

ita servandum, nisi ea mens interpretis fuerit, ut eorum qui postea novam ejusdem scriptoris editionem adornaturi sunt, allevetur labor. Qui enim tale munus suscepturi sunt, iis nunquam nimium cognita et perspecta esse possunt, quæ ad illud pertinent: et quandoquidem duram hanc provinciam cepere, cunctæ illis, quæ ad eam recte administrandam necessariæ sunt, molestiæ devorandæ. Nos quidem mirum in modum illa Gronovii, et post eum Hearnii sedulitate adjutos esse libenti animo profiteamur. Sed et tum quoque partitionem quamdam institui magis placeret, ut quæ lectoribus omnibus utilia futura sunt, ea in promptu essent, contextumque ipsum comitarentur; quæ ab iis tantum desiderarentur qui in intimam auctoris cognitionem descendere cupiunt, et omnia vel minutissima consecrari, ea alio, puta ad finem voluminis, rejicerentur.

Nunc ergo si quis ex nobis quærat, quid ita Gronovii notas, quas tanti facimus, non hac in editione exhibeamus integras, addituri si quid opus esse visum foret; respondebimus eas, quamvis et doctrina refertissimæ, et in explicanda Livii mente plerumque accuratissimæ, et proinde utilissimæ sint, non tamen ex iis legibus esse concinnatas, ad quas exigi debere nobis videtur interpretis labor. Etenim, præter illa quæ de nimia exemplorum multitudine, de congestis sine modo discrepantibus veterum codicum lectionibus supra observavimus; plurima in iis reperiuntur superflua prorsus et aliena, quædam tractata verbosius, audaciores interdum conjecturæ, falsoque afficta quibusdam Livii locis depravationis suspicio. Itaque, quanquam eas, quales a Gronovio profectæ sunt, hic rursum editas repræsentare, et facilioris operæ erat, et minoris procul dubio aleæ, potior nobis fuit lectoris utilitas, quem vana sæpe ingrataque

Nisi si quis postfuturis interpretibus subsidium parare velit.

Cur Gronovii notas integras hac in editione non repræsentemus.

mora defatigari noluimus. Quid enim attineat, aut ea illi obtrudere, quibus non egeat, quæque adeo respuat et aversetur; aut eum circa longas detinere verborum ambages, in iis rebus quas breviter indicari satis sit; aut vero ea ponere quæ mox evertas ac refellas?

Velut ab ipsis statim initiis, lib. Livii I. cap. 1. in hæc verba, *Ænean . . . in Siciliam delatum: ab Sicilia classe Laurentem agrum tenuisse*, hæc occurrit Gronovii nota: “ *Sero positum hic videtur classe. Nam et in Macedoniam classe venit, et classe in Siciliam est delatus. Augent suspicionem scripti in quibus omnibus fere classe ad Laurentem, vel classe ac Laurentem. Vide num fuerit: ab Sicilia classe sem Laurentem agrum tenuisse. Sic lib. XXI. Novem quinqueres Liparas, octo insulam Vulcani tenuerunt. Lib. XXXII. Utrum Leucadem ac sinum Ambracium onerariæ tenuissent. Lib. XLIV. Postero die quam Sybota classis tenuit.*” Patrem deinde excipit filius, et prolixa horribilique disputatione, quam vitandi tædii causa exscribere supersedemus, probare nititur legendum esse, *ab Sicilia errasse, ac Laurentem agrum tenuisse.*

Si quis tamen paulum attenderit, facile animadvertet nihil hic mutatione ulla opus esse, nec sinceram modo esse scripturam, sed sensum perspicuum et expeditum. Quod quidem nos brevi hac notula demonstrasse confidimus, in qua cum levi Gronovianarum conjecturarum mentione, ut eas causa cognita rejectas a nobis esse lector moneretur, quid de ipsa re sentiamus, paucis verbis exponimus. *Ideo observat Livius Ænean ab Sicilia classe Laurentem agrum tenuisse, ut indicet eum non ab Sicilia in proxima Italiæ transgressum pedestri deinde itinere ad Laurentem agrum pervenisse, sed recto cursu ab Sicilia ad Laurentis agri littora navibus delatum fuisse. Hunc*

locum vanis conjecturis sollicitant ambo Gronovii. Qui hæc legerit, num tandem aliud quid desideraturus videtur, aut merito conquesturus, quod sibi Gronoviorum notæ non exhibeantur, ex quibus nihil aliud didicisset, nisi eos Livii mentem assecutos non esse?

Hæc una nobis satis semper idonea causa visa est, cur in illis, quæ magno labore, magnis impensis, apud Batavos Germanosque curatæ sunt cum notis variorum editionibus, parum utilitati commoditati-que lectoris consultum fuisse judicaremus. Quod enim in hoc Livii loco contingeret, si notulæ nostræ Gronoviorum disputationes præmitteremus, id illic sexcenties accidit, ut quinquorum senorumve interpretum variæ hallucinationes, et verbosa eademque discordantia inter se commenta prius legenda sint, quam ad veram difficultatis explanationem devenias, brevemque aliquam notam, quæ pauculis verbis rem totam continet, eaque omnia quæ præcessere funditus evertit. Quanto satius erat excerpere ex singulis interpretibus, si quid boni apud eos occurrit; quæ inutilia aut falsa, suppressere; quæ verbosius disceptata, contrahere; sicque et tædio lectoris, et vero etiam tempori parcere?

Editiones cum notis variorum ad lectoris utilitatem parum accommodatæ.

Satius erat ex singulis interpretibus excerpere quæ utilia sunt, et in unum corpus compingere.

Neque tamen ii sumus, qui priorum interpretum deletam memoriam, aut etiam obscuratam laudem velimus. Non ea nobis mens est, ut illos latronum more spoliemus, sed ut, tanquam a locupletibus amicis, quæ nobis usui possunt esse, cum grata accepti beneficii testificatione mutuemur. Hæc igitur sancta statuatur et inviolata lex, ne quid unquam ab ullo desumatur, quin sua auctori præmonstratorique laus sarta tectaque præstetur, expresso in singula ejus nomine. Deinde etiam multum reipublicæ litterariæ

Expresso semper ejus nomine, cui quidque debeat.

interesse concedimus, integros illorum commentarios ad posteros transmitti, ut sit quo recurrat laboriosa eruditorum industria, si quando curiosius unamquamque rem scrutari et excutere cupiant. Illud tantum contendimus, si quis nihil aliud quam interpretem se esse velit, et hoc unice spectaverit, ut necessaria ad faciliorem jucundiolemque veterum monumentorum lectionem adjumenta subministret, ei non esse coacervandos indigestos illos multiplicis eruditionis thesauros, sed hoc potius faciendum, ut sedulæ apis more huc illuc vagatus libet ex omnibus id quod optimi saporis est, et eximium inde succum conficiat, quo ali mens lectoris cum voluptate aliqua possit, non ad nauseam distendi et onerari.

Artic. III.
DE NOSTRO
IN LIVIUM
COMMENTA-
RIO.

Eum concinnavi-
mus ex veteribus
recentioribusque
interpretibus:

Ex aliis quoque doctissimorum virorum operibus:
Ex antiquis scriptoribus.

Hanc nos viam iniimus, dedimusque operam, si modo id consequi potuimus, ut quidquid non apud Sigonium modo, Gronoviosque, Dujatium, Hearnium, atque etiam Clericum, sed et apud vetustiores interpretes, Rhenanum, Geleniumque, et Glareanum, et Franciscum Modium, etc. reperiretur idoneum ad emendandum, explanandum, illustrandum Livium, id omne huc transfunderetur, allatis semper eorum a quibus juvabamur nominibus, ne quid de cujusquam gloria detractum velle videremur. Sed et ex aliis quoque doctissimis operibus, quibus Romanæ antiquitates ab eruditis viris illustratæ sunt, non pauca mutuati sumus, quæ ad nostrum institutum faciebant. Veteres quoque scriptores, qui idem ac Livius argumentum tractavere, diligenter cum eo contulimus, Dionysium Halicarnasense, Plutarchum, Appianum, sed Polybium maxime, qui quum sæpe dux nostro fuerit, dici non potest, quam multa unus conferat ad lucem ei afferendam pertinentia.

Præter illa quæ e libris subsidia petebantur, viva

etiam voce, consiliisque ac monitis multum adju-
sumus summi viri, quo auctore et hortatore hoc ne-
gotii suscepimus, M. Caroli Rollin, cujus nomen
non hominis alicujus magis, quam virtutis doctrinæ-
que proprium videtur; cujus famam in litteris, quæ
jamdiu tanta apud nos erat, ut vix posset crescere,
mox per omnem late Europam sparsere, et futuro-
rum seculorum æternitati procul dubio commenda-
bunt majora omni laude scripta: quibus in legendis
voluptatem, quæ summa est, longe exsuperat utili-
tas; quæ quum et omni eloquentiæ ornatu splende-
ant, et simul ingentem doctrinæ ubertatem, simul
limatum et ad purissima antiquitatis exemplaria ela-
boratum gustum præ se ferant, tum vero copia bonæ
frugis, informandis ad omnem honestatem moribus
idonea, ita gravida et referta sunt, ut nullum un-
quam opus omnibus quæ virtutem hominibus conci-
liare possunt lenociniis instructius litteræ protule-
rint, utque, quum ingenium scribentis maxima fue-
ris admiratione prosecutus, animum et pectus longe
acriore amoris et venerationis sensu amplectaris.
Talis tantusque moderator, cujus sub disciplina stu-
dia olim mea adoleverant, qui mihi semper loco pa-
rentis fuit eritque, huic quoque in Livio interpre-
tando labori præfuit. Ille, ut est impetu quodam
animi instinctuque in id omne quod honestum est,
et ad publicam utilitatem spectat, acer et erectus,
per aliquot annos statis diebus domum ad me venti-
tavit, ut cum quibusdam aliis clarissimis ex Universi-
tate Parisiensi, ac præsertim ex hocce Gymnasio Dor-
mano-Bellovaco magistris Livio recensendo operam
impenderet. Quos omnes si commemorare vellem,
et meritas cuique impertire laudes, vereor ne in lon-
gum protraheretur oratio mea.

Viva etiam
voce moni-
tisque ad-
juti sumus
clarissimo-
rum Uni-
versitatis
Parisiensis
professo-
rum.

In primis
M. Caroli
Rollin.

M. Joannis
Heuzet.

Sed præterire non possum virum omnibus bonis doctisque flebilem, nobis, dum extremam huic operi manum admovebamus, luctuosa morte ereptum, M. Joannem Heuzet, eruditione, diligentia, indefessa in scrutandis et ad liquidum perducendis rebus patientia memorabilem: qui quidem nostra prædicatione non indiget, quum suæ eum litteræ et aurea opuscula, nimirum selectæ ex veteri Testamento, tum ex profanis scriptoribus historiæ, et breves in Curtium Sallustiumque notulæ, abunde commendent. Ex his ejus scriptis, quæ minime ambitiosus doctrinæ ostentator studiosæ juventutis utilitati devoverat, notum erit omnibus qua ille antiquitatis notitia, quam acri et limato judicio, quam solerti in rebus ordine disponendis prudentia præditus fuerit. Nobis, quibus suavissimo illius convictu frui datum est, etiam perspectus fuit morum ejus candor, et digna litterarum ingenuitate simplicitas, et nullis unquam interturbatæ nubeculis frontis animique serenitas, et in magna gravitate vitæ comitas jucundissima, et obvia votis amicorum sedulitas, et omnes denique virtutes quæ animos hominum devincire possunt, sincera in Deum pietate consecratæ.

Sed longius nos abripuit acerba amissi talis amici recordatio. Jam ad propositum revertamur, et ad illos doctorum hominum conventus, quos apud me habitos esse memoravi. Ibi totus attente diligenterque Livius perlectus est, et de iis omnibus quæ difficilia occurrebant, itum in consilium: ibi notæ quas ego concinnaveram, ita sedulo expensæ, retractatæ, emendatæ, expolitæ sunt, ut eas consensus omnium non probasse scriptas magis, quam scripsisse videretur. Quid in eis intuiti, quid efficere conati fuerimus, lectori jam sigillatim debemus exponere.

Tria maxime noster spectavit labor, ut contextum Livii quam castigatissimum ederemus; ut difficultates eas quæ in verbis locutionibusve subobscuris, impeditioribus, parum usitatis, positæ erant, explanaremus; ut res ipsas illustraremus.

In contextus emendatione ita hæsimus Gronovio, ut alia adhuc nobis subsidia pararemus, et conquestis excussisque compluribus Livii codicibus MSS. ipsi quoque in repurgando accuratius Livio aliquod operæ pretium facere conaremur. Juvit hanc nostram voluntatem, imo votis occurrit effusa comitate et benevolentia Clar. Sallerius, bibliothecæ Regiæ custos, qui hunc sibi commissum esse thesaurum intellexit, non, sicut Hesperidum mala torvo illi draconi, ea lege servandum, ut omnes ab eo arceret; sed in eos qui de litteris bene mereri student, pari benignitate et prudentia dispensandum.

Ejus opera ac beneficio copia nobis facta est sex scriptorum codicum, quinque membranaceorum, unius chartacei, quorum plerique Gronovium fugerant. Illorum unus, qui litteris ad optimum modum formatis non spernendam vetustatem arguit, decem primos Livii libros complectitur. Is interdum in notis nostris ad primam decadem appellatur vetustissimus e regiis. Hunc ut non vetustate, ita fortasse bonitate superat, quem passim optimum e regiis vocitamus, primam et tertiam decades continens, ut et alter e Telleriana bibliotheca in regiam translatus, quem ideo Tellerianum aliquoties nominavimus, sed et ætate et pretio longe duobus iis quos primo indicavimus, inferior. Thuanæum quoque, quinque libros, a sexto nempe ad decimum, habentem, in manus sumpsimus, optimæ illum quidem notæ, sed a Gronovio jam excussum. Chartaceus, de-

Tria spectavimus in notis.

Id. Contextusemendationem: ad quam adhibuimus aliquot MSS.

sinente seculo 14°. scriptus, si de ingenio et fide exscriptoris constaret, aliquo posset in numero haberi. Ipse enim testatur sese ad transcribendum compluribus exemplaribus usum esse: *cum quibus*, inquit, *et ingeniolo parvo admodum nonnihil ad tergendum sordes omnimodas insudavi*. Mallemus eum sane omnia exemplaribus, nihil ingenio credidisse. Demus illi libro, ut aliquod pondus addat ceteris, ubi iis assentitur: per se ipse parum auctoritate valet. Primam decadem integram exhibet.

Præf. ad
Liv.

Librum Puteanorum fratrum, *quo nihil de T. Livio nec antiquius*, Gronovio iudice, *nec sanctius Europa custodit*, etsi eum diligenter versaverat, et ejus apices omnes religiose persecutus videbatur vir summus, ut immissa jam velut in opimam messem falce, collectisque manipulis, vix pauculas aristas consecrandi nobis spes esset, tamen ob unicam venerandi codicis præstantiam magna cura perlegimus. Nec laboris poenituit, tum quia nonnulla quæ Gronovium, ut in tanta rerum multitudine, fefellerant, non inutilia deprehendimus; tum quia didicimus experiundo, non esse librum, quod fecit Gronovius, ad superstitionem colendum, qui in eximia bonitate insignes tamen nævos inspersos habet. Quod si satis attendisset egregius ille Livii interpretes et pene sospitator, non quibusdam locis falsam mendi suspicionem affinxisset, nec etiam salebrosas interdum et abruptas loquendi figuras pro Livianis obtrusisset, et in contextum immisisset. Hæc, quæ probare non præsentis temporis nec loci est, idoneis argumentis demonstrata, ni fallimur, inveniet, qui notas nostras ad tertiam decadem perpenderit.

Debemus quoque humanissimorum virorum qui bibliothecis Sorbonicæ et Victorinæ præsunt benigni-

nitati, duo Livii exemplaria : quorum Sorbonicum, quod primos decem libros complectitur, etsi non remotæ vetustatis est, ex optimis certe exscriptum videtur : ita fideliter tenet plerumque, ubi codices in diversa abeunt, bonas verasque lectiones. Victorinum totas tres decadas habet, præter XXXIII^{um} librum, et finem XLi, quibus et veterrimæ Livii editiones destituuntur, ut supra observavimus : novitium sane, et assutis sæpe ab audaci aut male sedula manu centonibus aut medicaminibus interstinctum ; non spernendum tamen, et quod quibusdam in locis solum veram Livii scripturam servasse videatur. Ita certe judicavimus, tum alibi, tum l. XXIII. c. 30. et XXIV. 25.

Cap. I. huius præf. art. 2.

Adhibuimus quoque ad textus castigationem principes omnium Livianarum editionum, ab Andrea et Campano curatas, utramque e ditissimo regiæ bibliothecæ penu nobis ab eodem, cujus jam impensam in nos, sive potius in litteras promovendas voluntatem laudavimus, Clar. Sallerio commodatam : utramque utilem Livii interpreti. Est tamen unde Campani levior apud nos fiat auctoritas, qui quum aliquot Laur. Vallæ conjecturas adsciscere non dubitaverit, per hunc allitum fucum vero quoque et genuino colori fidem demsit.

Tum etiam veteres editiones.

Sed et alias quoque non ita fama celebratas, paulo vetustiores tamen editiones inspicere non negleximus : nec sine aliquo fructu. Hoc enim sæpe contingit per eorum incuriam qui novam cujuslibet scriptoris editionem procurandam suscipiunt, ut quæ semel irrepsere menda nunquam eliminantur, sed per complures deinceps editiones, quasi locum eum quem semel possidere usu ceperint, perpetuo tenore propagentur : quin et veteres maculæ novis insuper

cumulantur. Unde fit ut corrupta omnino deformataque exemplaria in manus hominum veniant. Sic quæ occurrunt in Gronoviana editione menda, eadem fere novorum quorundam accessione aucta in Dujatii, in Tillemonii, in Clerici editionibus exhibentur. Hoc ne nobis quoque usu veniret, antiquiores Gronoviana editiones nobis consulendas esse existimavimus, felicius adhuc fortasse rem gesturi, si plures nancisci et expendere licuisset.

His igitur instructi præsidiiis ad Livium accuratius emendandum nos accinximus, non ut certamen nobis adversus Gronovium prava æmulatione sumeremus, cujus sequi vestigia laudi ducimus, quem palam profitemur ubique fere nobis ducem ac facem fuisse. Sed si quæ ille aut tentarat audacius, aut contra per nimiam cautionem incurata reliquerat, quum certa ei et indubitata remedia libri offerrent; si qua denique eum, ut hominem multiplici variarum rerum cogitatione districtum, effugerant, ea ita explere et persanare conati sumus, ut confidamus hunc quem lectori tradimus Livii textum ipso Gronoviano emendatiorem ac defæcатиorem fore. Cujus tamen laudis magna pars ad Gronovium redit, quum ad ea quæ correximus, non illa tantum adhibuerimus quæ nobis parabamus ipsi, sed et optima et plurima quæ subministrabat ille documenta.

Hinc apparet facile nobis futurum fuisse cumulare in notas variantium lectionum sylvam, et diversorum MSS. et editorum nomina. Atque id fortasse magis illis placuisset, quibus reconditiorem, imo horridiorem doctrinam jactantibus nulla est amœnitatis mica. Non hic ea inculcamus quæ jam super illo plerisque legentium permolesto more disseruimus, ubi de notarum concinnatoris officio agebamus. Hoc

unum sufficiat, maluisse nos elegantiorum lectorum limato iudicio servire: a quibus ob hæc omissa, si minus laudem nobis, facilem certe veniam paratam esse speramus.

Quin et tantum abfuit, ut illa obscuræ diligentiae testimonia sine ulla necessitate ostentaremus, ut, si quando illa negligi res omnino non sineret, quidquid subtilioris disputationis esse visum est, id omne a perpetuo commentario nostro excretum rejiceremus in *notas posteriores ad emendationem contextus pertinentes*, quæ ad calcem singulorum voluminum attendentur^a.

Magno quoque nobis usui fuit ad curanda aliquot Multa nobis contulit quoque Polybius. Livii vulnera Polybius, cujus ea omnia quæ cum scriptore Romano conveniunt, quanta maxima potuimus cura diligentiaque perpendimus, et ad Liviana contulimus. Quam multis in locis, præsertim quartæ et quintæ decadis ab eo adjuti fuerimus, ex notis nostris lector intelliget. Duo hic exempla apponere sufficiat.

Lib. XXXIII. cap. 35. olim edebatur: *Ætolorum principes alii questi sunt, quod non idem erga suam gentem Romanorum animus esset post victoriam, qui in bello fuisset.* Gelenius ex archetypo exemplari reposuit, *interquesti*, verbum rarissimum, et quod fortasse nusquam alibi quoquam usurpatum reperitur. Hic præsto est nobis Polybius, quem exscribit hoc loco noster. τῶν μὲν πρῶτως καὶ πολιτικῶς μεμψιμοιρούντων αὐτοῖς. His inspectis, quis dubitet legendum esse apud Livium? *alii leniter questi sunt.*

Alter locus occurrit lib. XXXIX. c. 36. qui quidem mire torsit Gronovium. Ibi Appius legatus Ro-

^a In hac editione Notæ Posteriores infra contextum majore lectorum commodo subjiciuntur.

manus cum Achæis agens, ea quæ apud senatum questi erant *Lacedæmonii*, displicere senatui ostendit. *Cædem primum ad conflictum factam eorum, qui a Philopæmene ad causam dicendam evocati venissent.* Huic loco hæc subjicitur Gronovii nota. “Locus “corruptissimus. Andreas Romæ, *ad confictum.* An “fuit? *cædem primum contra fidem datam eorum qui a “Philopæmene.*” Nobis suboluit in voce *conflictum* latere nomen ejus loci apud quem cædes facta fuisset. Hoc nomen in Polybio quærendum esse judicavimus, reperimusque in Excerpt. legat. 37. eum locum dictum fuisse *Compasium*. Itaque legere debere videmur in Livio: *Cædem primum ad Compasium factam eorum qui a Philopæmene.*

Denique ex
conjecturis
aliqua
emendare
conati su-
mus.

Denique, ubi alia nos præsidia defecerunt, aliquid etiam conjecturis dedimus. Sic lib. VII. c. 8. post narratam Hernicorum cladem, libri omnes sine ulla varietate habent: *Agmenque fugientium ab signis, quum præter mœnia eorum infrequentia signa conspecta essent, fusum, ac per agros trepida fuga palatum est.* Glareanus, qui omnes sui ordinis candore vincit, ingenue fatetur hæc se verba non intelligere. Sigonius confidentior, et carpendi Glareani studiosissimus: “Nullum habet vitium hic locus, contra atque cen-
“set Glareanus. Sensus est: quum signa Hernico-
“rum prope mœnia oppidi conspecta essent deserta
“ab suis, agmen eorum qui ab signis fugerant, fu-
“sum fugatumque est.” Sed nimium facile sibi plaudat Sigonius. Quodnam enim est illud oppidum, præter cujus mœnia infrequentia Hernicorum signa conspecta sunt? Quod quidem ab Livio nominatum fuisse indicat vox *eorum*. Omnino corruptus est hic locus, legendumque *ab Signinis*. Signia est colonia Romana non longe ab Hernicorum finibus, præter

quam quum Hernici fugerent, erupere in eos coloni, et fusos in trepidam fugam egere. Sunt et alia quædam loca, quæ ab aliis vel frustra tentata, vel omnino prætermissa, haud improspere fortasse conjecturis sanare conati sumus. Sed consultius esse ducimus lectorem ad ipsas notas remittere.

Illud testandum existimamus, nunquam nos tantum conjecturis nostris tribuisse, ut eas in contextum immitteremus, nisi illas aut scriptorum codicum, aut priscorum editorum firmaret auctoritas. Magna sane ingenia, et non injusta sui fiducia subnixa, veterum scriptis pro suis licenter abutantur, et ea sus deque vertant, et, quidquid collibitum animo fuerit, pro imperio recidi jubeant, immutari, ablegari, innovari: quod non ita pridem doctissimi duo et ingeniosissimi viri, alter apud Anglos, alter etiam animosior apud nos, in Horatio ausi sunt. Nobis non licet esse tam fortibus ac strenuis, quos tenuis doctrinæ et ingenii vena prohibet altos concipere spiritus, et a severiorum legum præscripto discedere. Neque enim ignoramus, quas antiquis scriptoribus labes asperserit, quæ inusserit stigmata, hæc emendandi prurigo; nec minus postea operæ ponendum fuisse in revocandis ad sanitatem iis quæ criticorum audacia, quam quæ librariorum imperitia peccaverat. Itaque hanc nobis legem sanximus, ea nostra fuit in tractando Livii contextu religio, ut non nostras solum, sed et ceterorum conjecturas ab eo removeremus; nisi eas forte, quæ quum et verisimiles sint, et jamdiu Livium insedissent, eliminari non poterant, quin nostra nimium a ceteris discreparet editio. Sed tum quoque lectorem in notis admonuimus, conjecturam ei, non certam Livii manum exhiberi.

Nec piguit levioribus quoque dictu rebus, sed

Sed nihil in
contextum
admissi-
mus, quod
non aut
libris MSS.
aut primis
editis nite-
retur.

Animum
quoque ad-
vertimus ad
interpunc-
tionem, ac-
centus, &c.

quæ tamen ad commoditatem lectoris aliquatenus pertineat, curam impendere. Itaque et interpunctioni, ubi illa vitiosa erat, emendandæ sedulo invigilavimus, quæ quidem per se sola tantum valet, ut claritatem interdum perspicuitatemque iis reddat, quæ alioquin obscurissima videbantur: et circa eam quam vocant Orthographiam, Gronovium fere secuti sumus, qui minimum a vulgata recedit: et majusculas, ut loquuntur, litteras solis hominum locorumve, non munerum, aut honorum nominibus apposuimus: et neglectos jam a plerisque accentus ita revocavimus, ut nec densa eorum velut sylva oculi legentium impedirentur, et ex iis tamen aliqua ad sensum facilius celeriusque assequendum utilitas capi posset. Denique etiam aliquid operæ impertendum fuit distinctionibus capitum aptius interdum collocandis, circa quas ea fuerat quibusdam in locis editorum negligentia, ut iis non tantum unius facti narratio, sed media quoque periodus abrumperetur, velut lib. V. c. 25. Atque in iis quidem quæ ad contextum ipsum pertinent, hæc sunt quæ intueri et pro viribus præstare nostri officii erat.

IIº. loco id
nobis pro-
positum
fuit in no-
tis, ut diffi-
cultates
in verbis
locutioni-
busque po-
sitas expla-
naremus.

Diximus id nobis secundo loco propositum fuisse, ut explanaremus ea quæ in verbis locutionibusve paulo impeditiora viderentur. Qua in re hic nos sollicitos habuit metus, ne in diversas plane reprehensiones incurreremus, et in ejusmodi notis vel nimium offenderet, vel parum: si multæ, ne docti inutili se mora retardatos; si paucæ, ne minus exercitati neglectos se esse quererentur. Et quidem in hoc negotio fieri omnino non posse existimamus, ut quis ad omnium se voluntates accommodet, omnibus satisfaciat. Etenim non pro doctrinæ solum, sed et pro ingeniorum varietate, quæ infinita est,

unus atque idem locus his subobscurus videbitur, et non indignum vindice habere nodum, illis perspicuus, et in quo illustrando operam ponere supervacaneum sit. Quin et idem sæpe lector diversis temporibus, prout hac vel illa cogitatione præoccupata mens ad rem inspiciendam accesserit, prout, dum eam inspicit, in hanc illamve partem conjecerit oculos, in iisdem verbis modo hærebit anceps, modo facilia omnia et expedita reperiet. Igitur, ne omnino tamen incerti fluctuaremus, eo decurrendum fuit, ut omnia et sola loca brevi interpretatione explicaremus, quæ aut nobis ipsis aliquid molestiæ exhibuerant, aut doctissimis illis viris, quibus nos ducibus et monitoribus usi sumus, videbantur nonnihil habere difficultatis, aut denique in quibus lapsi fuerant alicujus nominis interpretes. Hoc nobis tutissimum visum est: quod ita probabit æquus lector, si cogitaverit, vix aliter aliquid certi statui potuisse, quod sequeremur; nec tam consilio nos, quam necessitate ad hanc ineundam rationem impulsos fuisse.

Quod spectat ad rerum a Livio tractatarum illustrationem, hoc enim tertium est in quo versari debeat interpretis industria, eas in quinque genera distribui posse credimus. 1°. historiam ipsam, et rerum gestarum narrationem. 2°. leges, ritus, magistratum jura, et alia hujusmodi. 3°. pondera, mensuras, pecuniam. 4°. Geographica. 5°. Chronologica. De his omnibus qui fuse disputare in notis vellet, ei in immensum cresceret labor, et multis partibus Livium exsuperatura mole volumina conficienda essent, inque immanis commentarii vasto gurgite apparerent rari nantes, et vix in summis paginis, tanquam tabulis, hærentes ipsius scriptoris versus: laboriosum interpreti opus, fastidiosum lectori, quod nimia inter-

III°. loco,
ut res ipsas
illustrare-
mus.
Quarum
quinque
sunt gene-
ra.

dum eruditio parit, seu potius inanis et intempestiva eruditionis ostentatio. Magnopere ergo cavimus, ne tali farragine defatigaremus lectorem.

1°. Historia ipsa. Quæ omisit Livius, breviter, uti licuit, explavimus.

In historia, etsi primorum maxime temporum, ut supra diximus, narrationem nimium in breve spatium coarctavit Livius, et uberrima se explendi ea quæ ille prætermiserat ex Dionysio Plutarchoque materia ostendebat, satis habuimus ea quæ necessaria omnino erant, et breviter tractari poterant, in notis exponere: de ceteris, si levia erant, siluimus; si alicujus momenti, remisimus ad ipsos fontes. Non eadem ratio nobis esse visa est eorum, in quibus Livium a verò paulisper abduxerat, vel incuria, vel nimius in patriam amor. Hæc enim omnia, ubicumqueprehendimus, arguenda esse judicavimus: nec quidquam aut utilius, aut jucundius cordato lectori in notis nostris occurret, quam ea quæ emendandæ, refellendæ interdum Livianæ narrationis causa, in quarta maxime quintaque decadibus ex Polybio attulimus.

2°. Ritus, leges, &c. quod argumentumisobrie tractavimus.

Quæ pertinent ad ritus, leges, instituta militaria, sacra, sacerdotia, magistratus, sobrie quoque tractavimus, ne aut desiderarentur ea quæ ad Livium intelligendum necessaria esse possent, aut supervacua sine modo ingererentur. Itaque id quod maxime rem unamquamque continebat, quam brevissime licuit, attigimus: pleniorum hujusmodi rerum cognitionem studiosis large suppeditabunt immensæ et numero, et mole, doctissimorum hominum disputationes.

3°. Ponderræ, pecunia, mensuræ.

In ponderibus, pecunia, mensuris, ad eorum, quæ apud nos sunt in usu, rationem exigendis non perfunctoriam operam adhibuimus, ut hæc omnia, quæ qui prorsus ignoraverit, hospes et peregrinus in

magna historiæ parte futurus est, et vacuos sensu pro rebus sonos sæpe captaturus, diligenter in notis nostris, non ambitiose tamen, explicarentur. Itaque nudam hujusmodi rerum æstimationem notæ exhibebunt. Momenta rationum, quibus illa nititur, et totam subducendi calculi viam, operosum argumentum, et quod nec perstringi omnino breviter debeat, nec fuse hic explicari satis commode possit, seorsim exponemus peculiari disputatione, quæ huic præfationi subjungetur.

Geographica illustrare quin utilissimæ operæ sit, ^{4º. Geographica.} nemo sane dubitabit, qui meminerit eam esse vel præcipuam historiæ facem, plane necessariam, si quis distinctas rerum gestarum imagines capere animo velit. Illa dubitatio fuit, utrum chartas ^{Cur chartas Geographicas nostræ editioni non adjunxerimus.} Geographicas insculpendas curaremus, quæ nostram Livii editionem comitarentur, an ea quæ ad Geographiam pertinent verbis explicare satis haberemus. Prius illud consilium multis fortasse arrideret, idque ab aliquot annis in plurimis jam libris factitatum esse non ignoramus. Sed in Livio veriti sumus, ne cum haud exigua sumptus accessione exigua tamen ad emptores rediret utilitas. Etenim manibus omnium teruntur tabulæ Geographicæ earum regionum quas historia Liviana complectitur, a doctissimis viris magna cura elaboratæ. Itaque actum agere videretur, qui ex illis vulgatissimis tabulis expressas tabulas Livio subjungeret.

Sed neque notas nostras ^{Cur notas Geographicas in ipsum commentarii corpus non inseruerimus.} Geographicas in ipsum commentarii corpus intexere consultum esse duximus, ne multitudo notarum onerarentur et impedirentur paginae; ne sæpe lectorem, dum is alicujus nodi qui eum male habet solutionem quærit in notis, occurrens oculis Geographica disceptatio frustrare-

tur et cum tædio moraretur; ne in iis urbibus, locis, regionibus, quæ aliquoties a Livio appellantur, dubitaret sæpe lector ubinam de iis egissemus. Sati-
Index Geographicus ad calcem operis re-
jectus.
 tius esse ducimus indicem Geographicum^b conficere, ad calcem totius operis rejiciendum, in quo ea omnia quæ ad Geographiam spectant ex ordine litterarum digesta reperiantur.

5°. Chronologica. Denique etiam ad Chronologica animum adjecimus, rati, id quod res est, orbam esse altero velut lumine historiam, nisi descriptionem locorum comitetur descripta accurate temporum ratio. Sed difficiles et mo-
Difficiles et operosæ dis-
quisitiones
vitæ.
 rosas disquisitiones, quarum hæc potissimum ars feracissima est, tanquam ab instituto nostro plane alienas, vitavimus. Etenim ex Livio ipso expedita plerumque res est, qui in annos et consules narrationem suam digessit. Et tota difficultas, omnisque doctorum dissensio per septingentorum et quinquaginta annorum spatium, in duobus, tribusve summum annis, versatur: quod discrimen ut ab iis qui rem ex professo tractant, negligi sane non debet, ita nobis in hujusmodi opere haud magni esse momenti visum est. Itaque relegatis ambagibus, eruditissimum et accuratissimum virum Henr. Dodwellum auctorem secuti sumus, atque ad ejus mentem, et ex Clerici exemplo, qui sibi eundem ducem fuisse profitetur, summis paginis annos ab urbe condita et ante Christum natum præfiximus. In notis, si quæ Livii loca circa temporum rationem impeditiora essent, aut parum accurata, ea vel explicare, vel emendare, quam brevissime et planissime licuit, conati sumus.

Hanc igitur operam Livio ipsi præstitimus, tum in emendando contextu, tum in explicandis iis quæ

^b Indicem Geographicum non absolvit Crevierius.

Anni ab urbe condita et ante Christum in summis paginis notati.

aliquid obscuritatis habere viderentur, sive in verbis obscuritas illa, sive in rebus posita esset.

Epitomæ non indignæ erant, quibus aliquid curæ Epitomis aliquid curæ datum. impenderetur. Primus eas notis illustravit Sigonius. Postea Gronovius easdem ex aliquot MSS. accuratius repurgavit. Quod uterque attulerat, studiose pro more nostro perpendimus. Epitomas ipsas, sive cum Livio, sive cum ceteris historicis diligenter contulimus: adeo ut confidamus eas hodie emendatiores, quam unquam antea, prodire.

Hoc fine etsi noster fortasse poterat terminari labor, tamen, post Dujatii et Clerici exempla, imperfectum jam relinqui opus judicaretur, nisi pretiosas Livii reliquias, luctuosorum quæ eximio scriptori invida vetustas intulit damnorum supplementa comitantur. Ad ea itaque, adhortantibus amicis, Romanæ historiæ studiosis viris, et incitante nostra quoque demerendæ pro viribus reipublicæ litterariæ voluntate, animum adjecimus^c.

Ac de expletis quidem nostra opera lacunis librorum Expletæ a nobis lacunæ ultimorum Livii librorum. XLI. XLIII. XLIV. XLV. nihil est quod addamus ad ea quæ supra monuimus, c. II. hujus præf. art. 3. nisi hoc tantum, nos ex imitatione Clerici ipsi narrationi Livianæ supplementa nostra intexuisse, ut uno tenore totam historiæ seriem lectoris oculus perlustrare posset, nec necesse haberet ultro citroque cursare, et a medio volumine ad calcem, mox a calce voluminis ad ipsum corpus se referre, concisæ membratim narrationis velut frusta consecrans. Ea uncis inclusimus, atque hac nota (suppl.) in margine exteriori, et, si ad summam paginam

^c Supplementa in hac editione omittuntur.

pertingant, superius quoque apposita insignivimus, ut ab ipsius Livii verbis distinguerentur; iisdem tamen servatis typorum formis, ne varietate majorum minorumque litterarum sibi invicem permistarum periret primi aspectus decor, et nitida quædam, cui consulere juvit, blandientis frontis elegantia. Secus egimus in supplementis Freinsheimianis, quæ quum ab Livio sejuncta omnino sint, liberam nobis reliquerunt discriminis in formis typographicis servandi potestatem. Quid circa illa præstiterimus, dicendum jam nobis est.

Supplemen-
ta Frein-
shemiana a
nobis recog-
nita.

Supplementorum Freinsheimianorum novam et accuratam editionem, quod Th. Hearnus in præfatione ad Livium *opus esse spissæ diligentiae* judicabat, id nimium experti sensimus: nec semel nos pœnituit conaminis animosius quam caute suscepti, cujus graves molestias vix ipsa, quæ magna est, satis digne pensaret utilitas.

Duo nobis præstanda erant, ut et ipsum opus recognosceremus, et testimonia auctorum, quorum ex membris suæ historiæ corpus coagmentavit Freinsheimius, restituenda et apte collocanda curarem.

In quibus-
dam emen-
data.

Primus ille labor, qui major et operosior videri poterat, longe leviolem nobis molestiam exhibuit, ob singularem, quam meritis jam laudibus tulimus, scriptoris diligentiam. Si quæ tamen fuere, quæ ille aut negligentius, ut fit, tractasse, aut, quum alicujus momenti essent, inconsulte prætermisisset, aut etiam humano errore lapsus non satis accurata fide expressisset, et paulum a vero detorsisset videretur, ea in notis arguenda et emendanda duximus: nec indignum existimavimus Freinsheimium, cui hanc opem adhiberemus; imo dignum lectorem, cui ad verum

et genuinum nitorem expressa, abstersis, quantum fieri posset, maculis omnibus, historiæ Romanæ effigies exhiberetur.

Ipsam tamen Freinshemiani operis textum nostris Appositis
plerumque
notis. castigationibus refingere, et in aliena tantum nobis juris arrogare, non nostri pudoris erat: nisi quod bis, vel summum ter, ubi ita perspicuus erat error, ut nullo colore defendi, ita molestus, ut nullo tolerari modo posset, in contextum id immisimus, quod auctor ipse, si potuisset admoneri, scriptum voluisset. Sed tum quoque lectorem edocuimus in notis, quid licentiæ sumeremus. Præterea omissam, profecto per oblivionem scribentis, libro CXXII. rem admodum claram et illustrem, nempe Hortensiæ pro matronis ad Tresviros querelam, suo loco inseruimus.

In ceteris eam fidem præstitimus, ut menda quæ illa quæ ab operis aut profecta erant, aut proficisci potuisse videbantur, si ea in omnibus editionibus reperirentur, non sustinuerimus ita eliminare pro imperio, ut nullam omnino eorum mentionem faceremus. Indiculos confecimus, in quibus vitiosæ illæ lectiones et emendationes nostræ exadversum collocatæ exhiberentur: non per puerilem et irridendam superiorum editionum obtrectationem, sed quia fidem vel superstitiose vereri maluimus, quam videri ulla in re parum diligenter coluisse.

Scriptorum in ora editionis Parisiensis allegatorum testimonia quam misere ibi tractata sint, credat lector Clerico, qui hanc sibi non minimam causam, cur illa omitteret, fuisse profitetur. *Tot*, Testimonia
auctorum
ab erroribus
innumera-
bilibus
re-
purgata.
Præf. ad
Liv. inquit, *sunt menda in scriptorum nominibus, in libris, capitibusve, quæ indicantur, et adeo alieno loco sæpe adposita fuerunt, ut omnia ad sua loca referre,*

et quærere non pateretur otii nostri ratio. Hoc tamen Augiæ stabulum purgandum aggressi sumus: ingratum supra quam dici possit laborem, et fastidii plenissimum, et ad operarios bajulosque relegandum. Quot ibi fixæ nobis cruces! quot molestiæ devorandæ! Fecimus tamen, quantum licuit per immanem rei difficultatem: nec otium nostrum, quod nullum est, sed bonas sæpe et diu horas contrivimus in uno aut altero verbulo undeunde investigando, in captandis obscura admodum divinatione vel scriptorum nominibus, vel librorum numeris, miserandum in modum deformatis, truncatis: mutilata absolvimus, depravata correximus, luxata et male collocata e tertia interdum ante postve pagina in locum suum revocavimus, quædam etiam omnino ommissa addidimus, ut ubique, si fieri posset, sua rebus in contextu operis memoratis constaret auctoritas: cui adstruendæ si quando scriptores Freinshemio juniores idonei erant, eos citare testes non veriti sumus.

Quod in ejusmodi negotio non omnia ad eam ab-solutionem perducta sunt, ut nihil omnino desiderari queat, facile condonabit æquus lector. In meliorem certe nitidioremque multo formam redactum esse facile ipso intuitu deprehendet, quisquis hanc editionem cum Dujatiana contulerit. Quin et ea quæ requiri possunt, non ita multa, et parva plerumque sunt: confidimusque hanc jam utilitatem, quam spectavit Freinshemius, ex ejus opere percommode capi posse, ut cum cognitione rerum adsit expedita ad fontes recurrendi facultas.

Erunt fortasse quibus placuisset insigniri insertis in ipsum operis corpus asteriscis, vel numeris, vel litteris, locos eos ad quos referenda sunt scriptorum in margine allegatorum nomina. Quibus si hoc pri-

Si quid in ærumnoso illo labore nos fugit, ignoscendum.

Cur nulli additi sint asterisci, qui remitterent ad auctorum nomina.

num respondeamus, nos discedere noluisse ab ipsius auctoris exemplo et mente, qui secundæ decadis supplementa nullis talibus notis distinctane dicam an confusa ipse ediderit, non videmus qui id nobis vitio verti possit. Sed et, si quaque in re id quod præcipuum est intueri maxime decet eique servire, nemo sane dubitabit quin textus potissima nobis cura esse debuerit: cui tamen tanta sæpe intermiscenda fuerat hujusmodi notarum multitudo et varietas, ut iis tota jam ejus facies asperata et horrens omnem esset nitorem amissura. Fatigant hæc et remorantur intentionem legentis, et deditam rebus mentem alio avocant. Denique doctos viros, quos fere hoc probationum et testimoniorum studium tangit, collata cum rebus auctorum nomina facile ad fontes ducent, etiamsi non in ipsos digitus intendatur.

Finem tandem huic præfationi imponamus, postquam tamen professi fuerimus, nos in notandis sive CONCLUSIO. Livii, sive interpretum ejus et editorum erroribus, et levibus etiam interdum nævis, ut magna libertate, sic nullo livore, nulla maledicendi prurigine, versatos esse, sed uni veritati litasse. Cujus quidem tam sancta sunt apud nos jura, ut eam, si quando nos quoque arguet et damnabit, summo simus gaudio et obvia gratulatione amplexuri.

Fieri omnino non potest, ut in tanto ac tam multiplici opere, cui magno animo incubuimus quidem, Quæ peccavimus, moneri cupimus. sed variis distracto curis, quas laboriosissimum apud nos publicæ professionis munus *per caput et circa latus salientes* undique advocat, non multa nos fefellerint, multi nobis exciderint errores, sive imprudentibus, sive per meram rerum ignorantiam. Quos adeo non moleste feremus nobis exhiberi, ut contra suppliciter oremus eos quicumque nostrum hunc la-

Emendatu-
ri, ut licu-
erit.

borem in manus sumpserint, ne graventur suas nobis animadversiones impertire. Non modo gratiam illis habituri sumus, sed et, quoniam hoc nostrum consilium est, ut non universum opus simul, sed carptim per partes emittamus, in sequentibus semper voluminibus ea quæ in prioribus peccata fuerint, corrigenda monebimus.

Faxit Deus O. M. cujus ad laudem omnia referri fas est, ut, quas litteris impendimus curas, iis non animus inquires tantummodo pasci amet; sed ita in humanis disciplinis immoremur, ut iis tanquam gradibus ad divina attingenda enitamur.

DISPUTATIO BREVIS

DE PONDERIBUS, PECUNIA, MENSURIS

A LIVIO IDENTIDEM MEMORATIS.

IMMENSA exstant de ponderibus, pecunia, mensuris apud veteres usitatis volumina: et, qui rem universam complecti disserendo velit, latissimus ei subjicietur explicandæ doctrinæ campus. Nos eam delibabimus tantum, et quatenus illa ad intelligendum Livium necessaria est.

Atque, ut a ponderibus incipiamus, caput rei totius, et certissimam ejus expediendæ viam aperuit vir magni in Philosophia nominis, nec minus eruditione multiplici clarus, Petrus Gassendus. Hic, quum impetratus esset a Peireskio illo, quem vere dixerimus litterarum et litteratorum nutriculum, modulus^a accurate expressus ex congio, qui hodie in ædibus Farnesianis Romæ asservatur, positus olim in Capitolio Vespasiani temporibus, tanquam forma et exemplar omnium congriorum, non dubitavit quin certo exploraturus esset Romanæ libræ pondus. Quum enim constet, ut infra dicemus, congrium decem pondo vini, vel aquæ, (idem enim ferme utriusque liquoris pondus est) fuisse, hic idem congius, si vino, vel aqua plenus ponderibus nostratibus appendatur, necessario daturus est verum librarum Romanæ nostratistique discrimen.

Sed hac in re magnus primo versatus est error, quem nobis ingeniose deprehendisse, et, eruto ex ambagibus obscuræ vetustatis vero, feliciter correxisse visus est clarissimus Labareus, e Regia inscriptionum et litterarum Academia, edita super hoc negotio doctissima disputatione, Tom. VIII. Commentariorum Academicorum, p. 372.

Nimirum, quum congius Farnesianus inscriptas præferat has notas *P. X.* id est, *pondo decem*, et præterea constet ex Festo lege sancitum esse, ut *congius vini decem pondo siet*, idemque doceat vetus scriptor Fannius; quod primo venit in mentem, id omnes statim pro certo arripuere, decem libras pondo vini contineri congio, sive centum et viginti uncias pondo: duo decim enim unciis libra Romana censebatur. Nec cuiquam facile suspicio oriretur, rem aliter se habere potuisse. Id ta-

DE PONDERIBUS.

Gassend. de vita Peireskii, l. II.

Congius vini decem pondo.

Super ea re error.

^a Hunc modulum e congio Farnesiano expressum possidet Bibliotheca Sange-novefiana Parisiis.

men falsum esse evidenter probatur invictis veterum testimoniis. Atque hoc non minimum documentum esse potest, quam non temere primæ rerum fronti credendum sit, quamque facile sub dolosa veri specie fallere queat occultus error, cæcisque insidiis securas mentes subiturus. Sed ut illum arguere quis possit, prius quædam observanda sunt. Ducem sequemur eruditissimum virum, quem modo honoris causa nominavimus.

Duæ apud Rom. libræ, libra mensoria, et libra pondo.

1°. Duæ apud Romanos libræ in usu fuere, liquidorum altera, altera aridorum; illa præsertim ad molem^b, hæc ad pondus rerum definiendum usurpata. Illam appellabimus libram mensoriam, hanc libram pondo. Utraque in duodecim uncias dividebatur: utriusque unciae in octo drachmas^c. Hoc discrimen librarum quum ex Fannio clare adstruitur, tum præcipue ex Galeno, qui passim distinguit *λίτραν μετρικὴν*, et *λίτραν σαθμικὴν*, imo et eas inter se comparavit, ut modo exponemus.

Ex libra mensoria, non solum moles, sed et pondus liquoris noscebatur.

2°. Quum diversum sit diversorum liquorum pondus, vas idem eo majorem vim hujus illiusve liquoris capiet, quo hic illo gravior erit. Itaque mensura ejusmodi, ex qua sola liquoris in ea contenti moles, non etiam pondus, cognosceretur, facile posset in errorem inducere. Utrumque præstabat libra mensoria: atque hinc recte et *libra* dicebatur, quod illa pondus liquorum cognoscendum dabat, et *ensoria libra*, quod illud pondus exprimebat per rationem ad vas quoddam definitum, quo certi cujusdam liquoris certum pondus continebatur.

Oleum, proprius libræ mensoriæ liquor.

3°. Ob eandem illam ponderis pro liquorum varietate varietatem, unum aliquem liquorem eligi oportuit, cujus in libra mensoria contenti cognitum semel pondus usui esset ad definienda ceterorum liquorum, quos illa libra metiretur, pondera. Vinum et aqua eo commodius viderentur eligenda fuisse, quod eorum et maximus est usus, et par fere in pari mole pondus. At Romanis oleum magis placuit, et libram mensoriam oleo plenam voluerunt normam esse ceteris liquoribus æstimandis propositam. Hinc sæpe Galenus nominat *τὴν τοῦ ἐλαίου καλουμένην λίτραν*, et *μέτρον ᾧ τὸ ἔλαιον μετροῦσι*. Idem colligitur et ex Fannio.

Libræ olei mensoriæ ratio ad libram pondo.

4°. Pondus olei libra mensoria contenti se habebat ad libram pondo, ut 10. ad 12. Hoc diserte docet Galenus, qui a se diligenter exploratum esse affirmat libralis mensuræ oleo plenæ pondus, et duodecim uncias mensorias olei inventas esse pares decem unciis pondo. Nec minus clare id probant Galeni et Fannii collata inter se de cyathio testimonia. Galeno auctore

^b *Molem* tota hac in disputatione intelligimus, non quam Physici dicunt *massam*, sed amplitudinem, magnitudinem, id denique quod Gallice dicimus *le volume d'un corps*.

^c *Drachma* Græcum ab origine nomen est, sed quod ex assiduo Græcorum cum Romanis commercio, in pervulgatum usum apud Romanos transierit.

cyathus capiebat duodecim olei drachmas: eundem cyathum æstimat decem drachmis pondo Fannius.

5°. Jam igitur si cognoscatur ratio ponderis olei ad vini in pari utrimque mole pondus, quam *gravitatem specificam* Pondus vini libra mensoria contentum. Mechanici appellant, cognoscetur quoque quodnam vini pondus libra mensoria contineatur. Hanc rationem Romani statuerant esse^d ut 9. ad 10. quæ sane haud multum aberrat a vero, et ad publicum illum et forensem usum commode se habet. Quum ergo libra olei mensoria decem unciis pondo æqualis sit, hæc instituatur proportio: ut 9. quæ est gravitas specifica olei, ad 10. quæ est gravitas specifica vini, ita 10. numerus unciarum pondo libræ olei mensoriæ, ad 11¹/₅. qui erit numerus unciarum pondo vini libra mensoria contenti.

6°. Ut jam ad congium accingamur, constat ex Fannio congium capacem fuisse novem librarum mensuriarum olei. Et enim ille diserte docet sextarium, qui sexta pars est congi, cepisse libram olei cum semisse. Unde clare patet novem libras olei congi contineri. Libras autem illas mensurias fuisse, non libras pondo, ex eo intelligitur, quod idem sextarius, qui a Fannio dicitur capere libram olei cum semisse, sive uncias 18. ex^e eodem Fannio quindecim unciis pondo æstimandus est. Hæc enim ipsa ratio est libræ mensoriæ oleo plenæ ad libram pondo. Illas libras diximus ad sese invicem ita se habere, ut 12. ad 10. Eodem autem modo se habent 18. ad 15. quo 12. ad 10. Ergo et ubi dicitur sextarius esse quindecim unciarum pondo, intelligendus est oleo plenus; et unciae decem et octo olei, quæ sextario continentur, sunt unciae mensoriæ, non unciae pondo. Ergo congius, qui sex capit sextarios, novem libras mensurias olei capere dicendus est.

Præterea idem Fannius comparans inter se vinum et oleum sextario contenta, eum dicit capacem fuisse olei quidem unciarum 18. vini vero 20. At viginti illæ vini unciae non possunt esse unciae pondo. Si quidem ex eodem Fannio sextarius æquat pondere uncias quindecim. Sive autem oleo plenus, sive vino, dicatur par esse quindecim unciis pondo, nunquam dare poterit viginti uncias vini pondo. Ergo unciae illæ vini viginti, quas capit, non sunt unciae pondo. Ergo nec 18. olei unciae, quas idem sextarius continet. Superest igitur, ut unciae illæ olei 18. sint unciae mensoriæ.

^d Apud Galenum Cotyle est unciarum olei 9. vini decem. Apud Dioscoridem et Fannium sextarius capit libram vini cum semisse, sive uncias 18. libram vini cum besse, sive uncias 20. Hæc ratio olei ad vinum non omnino accurate definita est. Pollex enim cubicus olei æquat pondere 331. grana: pollex autem cubicus vini, grana 365. quæ deberet habere 367¹/₂, si oleum et vinum ad sese mu-

tuo se haberent, ut 9. ad 10. sed error levissimus est.

^e Ex Fannio cyathus est decem drachmarum pondo. Cotyle autem capit sex cyathos: sextarius duas cotylas. Ergo sextarius capit duodecim cyathos, ac proinde æquat pondere drachmas centum et viginti, sive quindecim uncias. Octo enim drachmæ, ut jam observavimus, unciam constituunt.

Vini octo
libras pon-
do et qua-
tuor uncias.
Quo sensu
congius di-
catur esse
vini decem
pondo.

Hinc necessario colligitur congium capacem fuisse novem tantummodo librarum mensuriarum olei, quæ efficiunt septem libras et sex uncias pondo. Quum ergo gravitas specifica olei sit ad gravitatem specificam vini, ut 9. ad 10. sequitur pondus vini congiio contenti fuisse octo librarum et quatuor unciarum, sive centum unciarum pondo, non centum et viginti, ut antea creditum fuerat.

Quonam modo igitur congius dici potest *decem pondo* esse? Necesse est enim, ut huic formæ loquendi, quam indubitata antiquitatis monumenta testantur, sua constet veritas.

Primo observabimus nec mensorias decem libras, nec decem libras pondo vini contentas congiio fuisse. Non mensorias decem libras. Nam libras olei mensorias novem capiebat congius, ut vidimus. Liquores autem mutati non mutant vasis capacitatem. Non decem libras vini pondo. Etenim septem olei libras pondo cum semisse continebat. Ergo ut decem libras pondo vini contineret, necesse esset, ut gravitas olei specifica esset ad gravitatem vini, ut 3. ad 4. quod aperte falsum est.

Hoc ergo sensu dicebatur congius esse decem vini pondo, quod ejusmodi pondus vini caperet, quod par esset ponderi decem librarum olei mensuriarum. Libra olei mensoria est unciarum pondo decem. Decem igitur libræ mensoriæ, sive centum et viginti unciaë mensoriæ olei æquant centum uncias pondo: quod ipsum est vini congiio contenti pondus.

Ratio libræ
Romanæ
pondo ad li-
bram Pari-
siensem.

Nunc jam facile est rationem libræ Romanæ pondo ad libram Parisiensem cognoscere. Congius centum uncias pondo vini continebat. Idem congius aqua fontana plenus diligentissime appensus ab clarissimo Auzutio, inventus est centum et octo uncias Parisienses illius aquæ continere cum septem, ut vocant, *grossis*, et granis octo supra quadraginta. Hinc statim apparet unciam Romanam graviorem fuisse uncia Parisiensi.

Sed observat idem vir clarissimus, quem hic auctorem sequimur, Labarreus, aliquantum ex illo pondere quod deprehendit accuratissimus Auzutius detrahendum esse, ut verum inveniatur. Etenim, si res ad summam diligentiam exigatur, et omnis aqua vinum pondere superat, et aqua fontana flumineam aquam: et præterea congius Farnesianus ob nimiam vetustatem quibusdam sinuosis amfractibus excavatus, capacior jam aliquanto factus est, quam primitus fuerat.

Hæ omnes causæ in unum congruentes non levem visæ sunt imminutionem postulare. Itaque libra Romana, quæ, si nihil discederet ab pondere Auzutiano, esset unciarum nostrarum tredecim cum granis 43. a doctissimo Labarreo æstimatur unciis Parisiensibus duodecim tantum cum semuncia, sive granis 288. ita ut uncia Romana par fuerit granis nostratibus 600. quæ 576. unciam nostratensem efficiunt. Atque hac

æstimatione contenti fuimus, ut quæ nihil, aut parum admodum a vero abeat.

Ut igitur pondera Romana ad nostratium normam exigantur, hæc nobis via sequenda fuit.

Unciæ Romanæ 12. pares sunt unciis nostratibus 12½. ergo libra Romana se habet ad libram Parisiensem, ut 12½. ad 16. sive, ad vitandas fractorum numerorum ambages, ut 25. ad 32.

Eadem libra Romana pondo se habet ad marcæ seu selibræ Parisiensem, ut 12½. ad 8. sive, ut 25. ad 16.

Ut igitur libræ Romanæ ponderibus nostratibus æstimentur, hæc instituaturs proportio. Ut 32. se habent ad 25. ita numerus datus Romanarum librarum ad quartum numerum, qui exprimet libras Parisienses. Vel, si marcis Parisiensibus opus fuerit, ut 16. se habent ad 25. ita numerus datus Romanarum librarum ad quartum numerum, qui exprimet marcas seu selibras Parisienses.

Nunc, si ceterorum ponderum quibus veteres utebantur, si argenti auriq̃ue signati ad libram Romanam ratio perspecta habeatur, nullo negotio illa ad nostrorum ponderum normam redigi poterunt. De asse, et ejus partibus nulla est difficultas. As, et ejus partes. As (hæc enim, etsi notissima, hic ponere non absurdum judicamus, ne si qui forte ea ignoraverint, alio recurrere cogantur)

As ipsa est libra Romana, sive duodecim unciæ,

Deunx, undecim unciæ.

Dextans, decem.

Dodrans, novem.

Bes, octo.

Septunx, septem.

Semis, sex.

Quincunx, quinque.

Triens, quatuor.

Quadrans, tres.

Sextans, duæ.

Uncia.

De^f denario dissentiunt inter se docti. Nobis verissima videtur Budei et Gronovii sententia, qui statuunt denarium fuisse octavam unciæ partem, ita ut denarii proprie ac subtiliter sex et nonaginta libram constituerent, sed et rotundandi numeri causa, et quia rarissimi denarii pondus illud exactum referrent, consuetudine fori et tractatione pecuniæ introductum sit, ut centum pro libra ambulant. Hoc adstruunt antiquorum scriptorum innumerabilia testimonia, hoc evincit tota rei

Denarii
centum in
libra Rom.
argenti.
Gronov. de
Pcc. vet. l.
II. c. 6.

^f De denario et ejus cum drachma comparatione multo ingeniose et erudite disserit Cl. Labarreus, loco supra memorato, quæ consulere operæ pretium est. Nos rem hic non subtiliter exequi-

mur, nec aliud respicimus, quam per-
vulgatum apud veteres in communi vi-
tæ consuetudine loquendi ac numerandi
usum.

nummariæ ratio. Itaque centum denariis argenteis libram argenti Romanam æstimamus.

Ex eorundem Budei et Gronovii mente distingui debent sestertius et sestertium. Sestertius nummus fuit argenteus, quarta pars denarii. Libra ergo argenti Romana censenda est quadringentis sestertiis nummis.

Sestertium, mille sestertii nummi. Sestertium nummus non fuit, sed summa quædam ad faciendas commodius rationes excogitata, quæ quidem summa par erat mille sestertiis nummis, sive ducentis quinquaginta denariis, sive denique duabus libris Romanis argenti cum dimidia.

Pondera Græca. Pondera Græca usitatissima, sunt drachma, mina, talentum. Drachma Attica ubique in veterum monumentis censetur par denario Romano. Sed centum drachmæ erant in mina Attica. Itaque minam Atticam parem facere debemus libræ Romanæ. Talentum Atticum sexaginta minarum erat, ac proinde par sexaginta libris Romanis.

DE PECUNIA. Jam ad pecuniam transeamus, eamque, qualis stante republica fuit, perpendamus. Inferiora tempora nihil ad præsentem disputationem pertinent.

Pecunia triplicis generis apud Romanos fuit, ærea, argentea, aurea.

Æs rude. Primus Romæ signavit æs Servius Tullius. Antea rudi ære, id est, massis quibusdam æreis, non signatis, non unius formæ, non certæ figuræ, usos esse Plinius ex Timæo memorat. Asses a Servio signati fuere librales, et hoc initio fuit illud æs grave^g, de quo toties apud veteres scriptores mentio occurrit, quod appendi non annumerari solebat. Signatum est nota *pecudum*, bove, vel ove, vel sue, unde et *pecunia* appellata. Percussi quoque sunt semisses, et trientes, et quadrantes, ejus ponderis quod nomine ipso indicatur. Hac sola pecunia usi sunt Romani ad Q. sive C. Fabium, Q. Ogulnium consules, quinque annis ante primum Punicum bellum.

Argentum signatum Romæ. Denarii, quinarii, sestertii. Tum devicto Pyrrho et Tarentinis, quum Romani totam jam Italiam imperio amplecterentur, auctis successu rerum opibus, argentum signari cœptum, denarii, quinarii, sestertii, et placuit denarium pro decem libris æris, sive assibus libralibus ambulare; quinarium, qui postea et victoriatus dictus est, pro quinque; sestertium pro dupondio, sive duobus assibus, et semisse: quod et ipsa nomina testantur. Hinc apparet quanta primis illis temporibus argenti raritas Romæ, et quam immane pretium fuerit. Quum enim centum denarii, ut supra diximus, in libram argenti imputarentur, denarius autem decem libris æris æquipararetur, sequitur singulas argenti libras millenis æris libris primo æstimatas fuisse.

Una libra argenti par mille libris æris.

^g Vid. appendicem de ære gravi huic disputationi a nobis subjunctam.

Sed non ita multo post mutata res est, et pretium æris auctum, non tam affluentibus divitiis, quam urgente inopia. Bello enim Punico primo, quum impensis respublica non sufficeret, institutum ut asses sextantario pondere ferirentur, Asses sextantarii. nante levioribus his assibus eodem pretio, quod libralibus fuerat. Mutato æræ monetæ pondere, et mutata nota est. Nota æris tum fuit ex altera parte Janus geminus, ex altera rostrum navis: in triente vero et quadrante, ratis, unde et *ratiti* interdum dicti sunt, teste Festo.

Postea Annibale urgente, Q. Fabio Maximo dictatore, asses Asses uncialiales. unciales facti: sed mutata est eorum ad argentum proportio; placuitque denarium sedecim assibus permutari, quinarium octonis, sestertium quaternis. Postremo asses semunciales Asses semunciales. facti, quo tempore, quo ferente legem, incertum: nisi quod latorem legis Papirium vocitatum fuisse constat, quum ipsam legem Plinius Papiriam appellet. Sed tunc tamen servata est eadem quæ a bello Punico secundo invaluerat horum ad argentum ratio.

Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ, et inde bigati quadrigatique dicti.

Aureus nummus post annum secundum et sexagesimum Aureus nummus secundo bello Punico signari cæptus. Romæ percussus est, quam argenteus, id est, bello Punico secundo, C. Claudio Nerone, M. Livio II. consulibus: tumque auri proportionem ad argentum quindecuplam fuisse ex Plinio colligitur: sed brevi decupla effecta est ex imitatione Græcorum. Decimo tertio post bellum Annibalicum confectum Auri ad argentum proportio quindecupla primo, brevi postea decupla. anno jubentur Ætoli pro decem argenteis unum aureum nummum pendere, ut habet Livius l. XXXVIII. c. II. sive, ut clarius Polybius, pro decem argenti minis unam auri minam.

Aureum nummum unius generis, unius formæ apud Romanos fuisse censet Gronovius, atque ideo non reperiri apud scriptores varia aureorum Romanorum, quemadmodum argenteorum, nomina, quia argenteorum tria genera erant, denarius, quinarium, sestertius; aureorum unum. De Pec. vet. lib. III. c. 15.

Cujus ponderis aureus nummus primo Romæ percussus fuerit, quum quindecupla auri ad argentum proportio in usu erat, non reperimus. Sed illud perbreve, ut modo diximus, intervallum fuit: post quod *placuit*, inquit Plinius, *quadraginta* nummos *signari ex auri libris*. Sic enim legendum esse hunc Plinii locum credimus, ut et habent aliquot MSS. teste Cl. Harduino, quamvis ipse aliam lectionem magis probaverit, et in contextum admiserit. Quum igitur quadraginta aurei ex libris aureis signarentur, si centum denarii in libram impudentur, sequitur aureum nummum duum denariorum et quinarium pondus æquasse. Atque hoc quidem perbene convenit cum perpetua aurei Romani æstimatione, quem veteres magno Aureus Romanus valuit 25, denar. consensu viginti quinque denariis argenteis valuisse testantur.

Si enim servetur decupla auri ad argentum proportio, duo denarii et semis ex auro pares sunt viginti quinque denariis ex argento. Talis ergo fuit aureus Romanus: et, si quando denariorum aureorum mentio in scriptorum Romanorum libris occurrit, eos existimat Gronovius peregrinos esse, et aliunde advectos, non Romæ percussos.

Aureus Atticus duarum drachmarum.

Aureus Atticus minor Romano fuit, et duarum tantum drachmarum pondus æquabat. Hic vocabatur simpliciter χρυσός. Fuere et drachmales aurei, qui ἡμίχρυσοι nominabantur.

Comparatio antiquorum nummorum cum nostris.

Cognito antiquorum nummorum pondere, et eorum inter se ratione, nunc eos cum nostris comparare opus est. Et, quoniam nos pecuniam non appendimus, sed annumeramus, et in quotidiana nummorum tractatione, non marcis aut unciis eos, sed libellis et solidis Turonensibus æstimamus, id primo consultissime videbamur facturi, si veteres nummos ad libellarum solidorumque Turonensium normam exigeremus.

Cur eos non æstimaverimus in libellis et solidis Turonensibus.

Sed ab illo nos consilio duplex deterruit difficultas: una, quod sæpe apud nos ita jactatur nummus, tam varia æstimatione fluctuare jubetur, ut nihil de eo certi statui queat, aut quod vel in unum fortasse annum usui esse possit: altera, quod ex quo res nummaria apud nos ex diuturna agitatione aliquatenus constitit, eam sequimur Galli marcarum aureæ et argentæ æstimationem, quæ multum discrepet ab eo quod verum et genuinum apud plerasque Europæ gentes auri et argenti pretium habetur: adeo ut nomen illud libellarum Turonensium falsa blandiatur specie claritatis; re quidem vera errorem potius sit obscuritatemque pariturum. Nobis ergo ad pondera confugiendum fuit, quæ et minime variant, nec quidquam habent ambigui. Itaque fecimus: et, quæcunque auri argenteve, sive facti aut infecti, sive signati summa in Livio occurrit, eam marcis seu selibris, unciis, etc. Parisiensibus æstimavimus ad eam rationem quæ supra demonstrata est.

Aurum argentumque ad ponderum Parisiensium rationem exigimus.

Æs non debuit æstimari ex pondere.

Sed in ære alia nobis incunda ratio erat, ne in eundem errorem incurreremus, qui Dujatio fraudi fuit. Quum enim æs apud Romanos longe vilius esset quam apud nos, ut patet ex eo quod, ubi primum moneta ex argento cudi cœpta est, singulæ argenti libræ millenas æris libras pretio æquarent, asses Romanorum librales in libras æris nostrates redacti, quod a Dujatio factum est, fallaci nobis specie divitiarum imponderent, et haberentur a nobis pro longe majore summa, quam quanti a Romanis illi taxabantur. Itaque faciendum visum est, ut æs non in se, sed habita argenti ratione æstimaremus; et, quod ei ad argentum collato pretium Romani statuerant, id in marcis, unciis, etc. argenti Parisiensibus redderemus.

Sed habita argenti ratione.

Hic operæ pretium esse ducimus tabulam exhibere indicem ponderum nummorumque maxime usitatorum apud veteres cum ponderibus nostratibus collatorum. Fuere ergo nobis

Libra Romana et mina Attica, unciarum Parisiensium 12½.

Uncia Romana, granorum 600.

Denarius, si ad severam æstimationem exigetur, granorum esse debuerat 75. sed quia usu receptum fuerat, ut centum denarii in libram imputarentur, habitus est a nobis granorum tantummodo 72.

Drachma par censetur denario.

Quinarius, granorum 36.

Sestertius, granorum 18.

Sestertium, sive mille nummum, marcarum argenti 3. unciarum 7. granorum 144.

Talentum Atticum, marcarum argenti 93. unciarum 6.

As, quandiu deni denarium, bini cum semisse sestertium conficiebant, æstimatus a nobis est grani argenti 7½: posteaquam senideni in denarium, quaterni in sestertium conjecti sunt, grani argenti 4½.

Hæc nobis æstimatio ex ponderum ratione sufficit: in qua si qui ob insolentiam fortasse hærebunt, et aliquam obscuritatis nubeculam superesse querentur, Turonensesque libellas et solidos, notiora nomina, desiderabunt, iis facillimum erit, definito semel in libellis solidisque Turonensibus marcarum auri et argenti pretio, ad illud pondera quæ in notis nostris expressa repperint exigere.

Superest ut aliquid de mensuris longis et cavis breviter disseramus. Initium hic a pede, quemadmodum in ponderibus a libra, faciendum videtur.

Pes Romanus Capitolinus ab diligentissimis talium rerum indagatoribus, sed et Mathematicarum disciplinarum peritissimis viris, Picardo et Auzutio, magna cum cura observatus, inventus est partes habere 653. vel 653½. quales pes noster Parisiensis habet 720: ac proinde non totos habere undecim pollices Parisienses, quamvis ab iis parum absit, nempe paulo plus una decima pollicis parte. Hoc discrimen inter Romanum nostratæque pedes haud sane parvum est. Tamen pedem Romanum, et ejus partes, et omnino mensuras longas, præter stadium et milliæ, ad nostri pedis regii modum revocare in notis negleximus, propterea quod nec tanti esse visum est, et res facillima.

Sed operæ pretium est nosse quam rationem haberent ad pedem ceteræ antiquorum mensuræ.

Pes Romanus dividitur in quatuor palmos, duodecim pollices, digitos sedecim.

Cubitus, in duas spithamas, sex palmos, decem et octo pollices, quatuor et viginti digitos. Itaque cubitus par erat sesquipedali.

Jugerum actus duos quadratos continebat, quorum quilibet centum et viginti pedes quaquaversum habebat. Itaque jüge-

Indiculus
ponderum
nummo-
rumque ve-
terum ex
nostris pon-
deribus æ-
stimato-
rum.

DE MEN-
SURIS.

Pes Roma-
nus unde-
cim fere
pollicum
Paris.

Pedis Ro-
mani par-
tes.
Cubitus par
sesquipedali.

rum patebat ducentos quadraginta in longum pedes, in latum centum et viginti.

Stadium.

Stadium, mensura Græca, erat centum viginti quinque passuum, quorum quilibet quinque pedibus censebatur.

Milliare.

Milliare Romanum par erat octo stadiis.

Quot stadia
et miliaria
in leuca
nostrate.

Hinc facile est stadia et miliaria ad leucarum nostrarum communium rationem exigere. Leuca, quales viginti quinque gradum unum meridiani terrestris explent, habet hexapedas 2282. Stadia igitur duo ferme et viginti, duo miliaria et septingenti quinquaginta passus, leucam conficerent, si pes Romanus pedi nostro par esset. Sed si discriminis, quod inter utrumque interest, ratio habeatur, stadia fere quatuor et viginti, tria miliaria in leucam imputanda erunt.

Quod spectat ad mensuras cavas, eas omnes quæ in Livio identidem appellantur, ad nostrarum rationem exigere necessarium duximus.

Amphora
pes cubicus
Romanus.

Amphora, sive quadrantal, erat ipse pes cubicus Romanus, teste Fannio. Sed quum in pede Romano undecim fere sint pollices Parisienses, (decimam pollicis partem, quæ abest pedi Romano, negligimus) pes cubicus Romanus solos habebat pollices cubicos mille trecentos triginta unum, quales habet mille septingentos viginti octo pes noster cubicus. Itaque pes cubicus Romanus est ad pedem cubicum nostratem, ut $3\frac{1}{12}$. ad 4. sive ut 37. ad 48.

Modius,
terti pars
amphoræ.

Modius apud Romanos pedis sui cubici tertia pars erat, quemadmodum apud nos, nostri. Itaque eadem est inter modios Romanum et nostratem, quæ inter pedes cubicos Romanum et Parisiensem ratio.

Congius,
semipes cu-
bicus.

Congius est semipes Romanus cubicus, octava pars amphoræ. Sed quum congius ad metienda liquida adhiberetur, æstimabimus eum, ut et ceteras infra ipsum mensuras, in iis mensuris quas vocamus *pintas*, et earum partibus. Itaque congius centum, ut initio diximus, uncias Romanas pondo vini capiebat, quibus pares sunt 104 $\frac{1}{2}$. uncia Parisienses, sive libræ sex, uncia octo, cum una sexta uncia parte. At vini vel aquæ *pinta* (sic enim loqui necesse est, si verborum circuitus, et ambages vitare volumus) æquat duas libras pondere. Itaque congius capiebat tres vini vel aquæ *pintas* et paulo amplius quartam *pintæ* partem.

Sextarius.

Sextarius, sexta pars congii, sexdecim uncias Romanas vini pondo cum quinque drachmis et una tertia drachmæ parte capiebat, libram Parisiensem cum uncia et semisse, ac proinde major erat ea mensura quam vocamus *chopine*.

Hemina.

Hemina, pars dimidia erat sextarii, ac proinde superabat eam mensuram quæ apud nos dicitur *demi-septier*.

Quartarius.

Quartarius, quarta pars sextarii, non multum excedebat eum modulum, quem dicimus *poisson*.

E mensuris cavis apud Græcos usitatis, solius medimni apud ^{Medim-} Livium fit mentio, quod duabus amphoris sive sex modis par ^{num.} erat.

Atque hæc sunt quæ de ponderibus, pecunia, mensuris antiquorum summam disserenda esse duximus, ut, ubicumque lector hæc in notis nostris æstimata invenerit, sciat quid secuti fuerimus, et, si quid illic obscuri repererit, huc recurrat, ubi tota res pluribus verbis tractata facilius et planius intelligi potest.

APPENDIX

DE ÆRE GRAVI.

CIRCA æs grave hic nodus non facile solvendus occurrit, ^{Difficultas circa æs grave non mediocris.} quod ejus, etiam post imminutum assium pondus, mentio tamen fit interdum a scriptoribus, tanquam tunc quoque adhibiti ad conficiendas æstimandasque pecuniæ summas. Etenim quum æris gravis nomine intelligantur, ut diximus in Disputatione præcedenti, asses librales, quis ejus usus esse debuit post levatos asses, et ad unciam redactos.

Illa difficultas doctissimos viros, Salmasium, Gronovium, Kusterum, Perizonium, non mediocriter exercuit, et in varias scidit sententias: quas tractatas qui videre voluerit, adeat Dissertationem eruditissimi et acutissimi viri Jac. Perizonii de Ære gravi: in qua tota res accurate perpenditur, nec tamen nobis visa est plane ad liquidum perducere, non scribentis vitio, in quo ingenii sagacitas certat cum ubertate doctrinæ, sed ob densas tenebras rei quum vetustissimæ, tum nusquam ex professo a scriptoribus antiquis disceptatæ, et in transcurso tantum breviter ab iis raptimque indicatæ.

In hac obscuritate dispicere conemur primum, num quid pro claro haberi, et extra controversiam esse debeat, atque id teneamus, et ab eo quod ambigi et per malignam lucem vix dispici potest seponamus.

Constat 1°. quoties scriptores Romani de vetere illo ante ^{Æs grave antiquiore ævo asses librales.} imminutum assium pondus ævo loquentes mentionem faciunt æris gravis, intelligendos esse asses librales. Hoc probant testimonia Plinii, l. XXXIII. c. 3. et Festi in voce *Grave æs*. Plinium audiamus. *Librales*, inquit, *appendebantur asses*. *Quare æris gravis pæna dicta*. Manifestum est a Plinio exponi *æs grave per librales asses*. Disertius adhuc Festus: *Grave*

æs dictum a pondere, quia deni asses singuli pondo libras, efficiebant denarium, ab hoc ipso numero dictum. Hinc evertitur opinio Kusteri, qui grave æs de quocunque ære intelligendum putat, tam sextantario et unciali, quam librali: quasi in illa appellatione *æs* sumeretur pro nummo, ita ut *grave æs* esset nummus gravior, argenteo scilicet nummo, qui ob majus metalli pretium, minoris necessario ponderis esse debet. Hoc commentum, omni veterum auctoritate destitutum, imo cum ea aperte pugnans, merito explosum est a Perizonio.

Æris gravis
tamen ap-
pellatio na-
ta post im-
minutos as-
ses.

2°. Patet gravis æris appellationem tum natam esse, quum asses imminuti sunt, ut nempe grave æs opponeretur huic recenti leviori. Antea enim quum unius generis æs esset, minime necesse erat illud aliquo velut cognomine insigniri. Itaque in lege illa duodecim tabularum, quam memorat Gellius, l. XX. c. 1. legimus *viginti quinque æris pœnæ sunt*. Non additur *gravis*, quia tunc unius modi æs erat, nec proinde ulla poterat esse ambiguitas. At scriptores lævato æris pondere recentiores, quales sunt ii omnes fere quorum monumenta ad nos pervenerunt, ubi loquendum illis fuit de assibus libralibus antiquiore ævo usitatis, appellationem *æris gravis* usurparunt, per comparisonem ad æs levius quod suo tempore in manibus hominum versari videbant.

Tunc quo-
quesummæ
in ære gravi
interdum
conceptæ.

3°. Constat etiam post imminutos asses, summas nihilominus in ære gravi interdum conceptas fuisse. Testimonio sunt 1°. Livius, XXII. 33. et XXXII. 26. tum locus e libris linteis pontificum a Salmasio allatus, *de modo usurarum*, p. 237. ubi dicuntur *Ætolorum legatis lautia data, et ducenta*, sive potius *bina millia æris gravis in singulos*. Cum Ætolis enim bello demum Punico secundo rem habere Romani cœperunt. Denique idem adstruitur ex Seneca, qui l. I. Natur. Quæst. c. ult. et Consol. ad Helviam, c. 12. tradit Scipionis filias in dotem a senatu accepisse *æs grave*. Hunc Scipionem ex Val. Max. l. IV. c. 4. apparet fuisse Cn. Scipionem, qui in Hispania periit, patrum Africani prioris.

Fuit ali-
quod discri-
men pretii
inter æs
grave et as-
ses leviores.

4°. Necesse est ut tunc aliquod discrimen fuerit pretii et æstimationis inter grave æs, et asses leviores. Alioquin prorsus inutile fuisset ipsius appellationis discrimen. Itaque stare posse non videtur Gronovii sententia, qui l. III. de Pecun. vet. c. 15. censet gravis æris nomine venire potuisse massas æreas, quarum pretium exigeretur ad rationem nummi ærei: ita ut, cui donarentur decem millia æris gravis post levatum pondus nomismatum, is acciperet decem millia assium in massis ejusmodi. Si id admitteretur, periret jam discrimen pretii: et decem millia gravis æris essent ipsa decem assium leviorum millia.

Pro certo itaque ponere posse videmur gravis æris appellatione, tam ante, quam post imminutos asses, libras æris intel-

ligi, sive in assibus vere libralibus priore ævo; sive postea nomine tenus, ad usurpandam vetustatis imaginem, cum aliqua tamen ratione discriminis ad nummos usu jam communi receptos: ita ut, cui decem millia gravis æris donata leguntur, is antiquitus decem millia librarum æris acceperit; posteriore ævo summam pecuniæ, quæ id nomen ex more antiquo retinisset, et vere differret a decem millibus assium leviorum.

Huc usque nobis cum Perizonio convenit, qui et recte suspicatur civitatem patriorum institutorum retinentissimam, post mutatum æris nummarii pondus servasse tamen antiquam pecuniarum æstimandarum rationem, in iis certe quæ publice fierent, ut in æstimando civium censu, in muneribus donisque senatusconsulto decretis, in colligenda ratione pecuniæ quæ in triumphis ferretur: ita ut longe sæpius sit intelligendum æs grave in scriptis antiquorum, quam expressum reperitur.

Sed quodnam pretium finiendum sit libris illis æris post eos asses leviores, id vero nobis ita perplexum et ambiguum videtur, ut lectis et multum pensitatis iis quæ doctissimi viri super hoc negotio scripserunt, usurpare possimus illud Comici poetæ: *Fecistis probe. Incertior sum, quam dudum.*

De illo æris
gravis pretio
multum
ambigitur.

Distinguemus tamen pondera ipsa librarum æris, quæ mercis loco haberentur, et æs grave adhibitum ad concipiendas veteri more pecuniarum summas. Librarum æris pondo non dubitamus quin pretium crescere, levato nomismatum pondere, debuerit, idque pro ratione fere nummi: quod et Gro-novio visum est. Hoc enim concoquere omnino non possumus, quod sumit Perizonius, librarum æris pondo rationem ad argentum post imminutos asses aliquantulum duntaxat fuisse mutatam: ita ut post cusos sextantarios asses duæ uncie signati æris tanti fere æstimarentur in argento, quanti tota libra non signati foret. Et augescentibus jam imperii cum ditione divitiis, fieri omnino non potest quin argenti pretium ex copia paululum evluerit, et abjecta sit immanis illa, quæ primo invaluerat, unius argenti libræ cum mille æris libris comparatio. Itaque libra æris non facti, nec signati, æstimari debebit, post cusos sextantarios asses, sex fere assibus; post unciales, duodecim. Illud ergo unum in disceptationem vocatur, quonam pretio taxandum sit æs grave in conficiendis pecuniarum rationibus post percussos asses leviores expressum, sive quam rationem illud æs et ad asses, et ad argentum habuerit.

Libra æris
non signati
debut pretio
augeri
pro ratione
fere æris
signati.

E tribus unum factum esse oportuit, nempe ut vel æs grave par sit cum assibus pretii, ita ut decem æris gravis semper fuerint ipsi decem asses; vel æri gravi pretium creverit pro ratione nummi, ita ut decem æris gravis æstimentur sexaginta assibus sextantariis, centum et viginti uncialibus; vel denique æris gravis eadem semper fuerit ad argentum ratio,

quæ priscis temporibus fuerat, ita ut decem æris gravis semper ambulaverint pro denario uno, ac proinde paris cum sexdecim assibus uncialibus pretii fuerint.

Æs grave non potuit paris esse pretii cum assibus levioribus.

Primam opinionem jam ostendimus everti disertis antiquorum scriptorum testimoniis, quibus grave æs a leviori distinguitur: atque adeo in se absurdam esse, quum ipsa gravis æris appellatio arguat discrimen aliquod ab ære levi; discrimen autem illud, nisi in pretio positum sit, omnino inane et frustra observatum esse videatur.

Non crevit illi pretium pro ratione nummi.

Secunda quoque sententia prorsus stare non potest, propterea quod ex illa æstimatione grandiores justo summæ futuræ sint, et omnem verisimilitudinis modum, imo et historiæ fidem, excessuræ. Unum apponere exemplum sat erit, sed ejusmodi quod rem conficiat. Livius l. XXIV. c. 11. quum jam unciales asses forent, edisserens quot quisque ex censu dare remiges deberet, sic illam enumerationem concludit: *qui supra decies æris, septem; senatores, octo nautas cum stipendio darent.* Ergo senatorius census tunc æstimabatur supra decies æris. Porro hoc loco æs grave intelligendum est, ex iis quæ supra dicta sunt, quia de census æstimatione agitur: *decies* autem hic idem est ac *decies centena millia*, ut ex ipsis numeris antecedentibus constat. At si hic una libra æris gravis æstimetur duodecim assibus uncialibus, *decies æris* erunt asses unciales 12000000. sestertii 3000000. quod evidenter falsum et absurdum est, non modo ob tenues tum res Romanorum et inopiam, sed quia florentissimis reipublicæ Romanæ temporibus census senatorius, teste Sueton. in Aug. c. 41. octingentis millibus sestertiûm definitus fuit, et ab Augusto demum ad decies, vel duodecies sestertium auctus.

Superest, ut idem æri gravi, quod antiquitus assibus libralibus, pretium manserit.

Reliquum est, ut æs grave priscam ad argentum proportionem retinuisse censeatur, quæ Perizonii opinio est. Firmat hanc sententiam non spernendus auctor Plutarchus, qui in Catonis censura eam pecuniæ summam, quæ apud Livium, l. XXXIX. c. 44. est *quindecim millium æris*, æstimat drachmis mille quingentis. Quum enim drachma par censeatur fuisse denario, liquido patet *decem æris* fuisse Plutarcho denarium unum. *Æs* autem grave hic intelligi debere non id solum argumento est, quod de censu agitur, sed illud etiam, quod asses leviores, qui tunc in usu erant, in unum denarium sedecim contribuebantur: ita ut quindecim millia illorum assium non 1500. denariis, seu drachmis, sed $937\frac{1}{2}$. paria futura essent.

Ergo decem æris gravis, ut initio, ita et per omne deinceps tempus, denarium æquaverint: quemadmodum contra *in militari stipendio semper denarius pro decem assibus* est *datus*, teste Plinio, l. XXXIII. c. 3. id est, prout interpretatur Lipsius ad Tac. Ann. l. I. c. 17. quanquam denarii pretio aucto, mi-

les tamen nihil inde commodi sensit; quumque ei denarius deberetur, decem tantummodo asses, ex antiqua denarii æstimatione, non sexdecim, ex recentiore, dabantur.

Hæc sat belle se habent. Unus tamen etiamnum angit scrupulus, quod in hac opinione nullum sit pretii discrimen inter æs grave assesque leviores, quamdiu sextantariis assibus Romani usi sunt. Non enim his assibus percussis mutata memoratur assium ad denarium ratio, sed tum demum quum asses unciales facti sunt. Itaque decem sextantarii asses, ut et decem æris gravis, unum denarium æquabant: ac proinde a belli Punici primi temporibus usque ad alterum annum secundi, quodnam æri gravi pretium dicendum sit, haud facile definiri potest.

Unum nobis effugium superest, si dicamus toto illo tempore nullum usum fuisse æris gravis in conficiendis pecuniæ præsentis, id est, ejus quæ tunc solveretur numerareturque, rationibus; sed tantummodo ubi loquendum esset de antiquo ære quo utebatur civitas ante imminutum assium pondus: atque ad hoc notandum discrimen æris antiqui a recenti, illam æris gravis appellationem primo invec tam esse. Postea quum assibus uncialibus factis mutata esset assium ad denarium ratio, tum demum dicemus advocatum esse æs grave ad exprimendas præsentis pecuniæ summas, ut mos priscus æstimandarum pecuniarum publice retineretur.

Quod hoc loco ponimus, quemadmodum fatemur nullis adstrui disertis veterum testimoniis, ita nullis quoque everti posse existimamus. Imo nonnihil favet nobis temporum ratio. Ex quo enim tempore constat asses sextantarios factos esse, id est, a primi Punici belli fine, prima mentio æris gravis occurrit apud Livium, l. XXII. c. 33. post depositam a Q. Fabio Maximo dictaturam, quo dictatore Plinius auctor est rursus imminutum esse assium pondus, et ad unciam redactum, simulque mutatam esse assium ad denarium rationem, ut sexdecim asses in denarium contribuerentur. Itaque prima mentio æris gravis in præsentis pecuniæ rationibus in unum idemque tempus congruit cum mutata assium ad denarium ratione.

Ut igitur paucis contrahamus ea quæ tota hac disputatione complexi sumus, tria haud improbabiliter definiri posse credimus de ære gravi.

1°. Æs grave nullum dictum fuit, donec levatum est assium pondus.

2°. Assibus sextantariis factis, æris gravis appellatio invec ta fuit ad designandos asses librales, qui antea in usu fuerant. Verum nullus tum ejus appellationis usus fuit in summis pecuniarum quæ tum conficerentur, sed tantum ubi sermo esset de ære vetere olim usitato.

Unus hac in
opinione
scrupulus.

De eo amo-
vendo con-
jectura.

Anacepha-
laosis.

3°. Assibus uncialibus factis, et mutata assium ad denarium ratione, cœperunt Romani uti appellatione gravis æris in præsensentibus etiam pecuniarum rationibus, ut retinerent priscam æstimandarum pecuniarum consuetudinem; ejusque pretium idem, quod semper, esse voluerunt, ut decem æris gravis pro uno denario ambulant. Tuncque æs grave, non fuit nummus, non pondus quoddam verum æris, sed merum nomen, mera appellatio, quemadmodum apud nos *denier*, *pistole*, *écu*, *livre Tournois*, quibus nominibus utimur in concipiendis pecuniarum rationibus, licet nullus eis examussim æreus, argenteus, aureusve nummus respondeat.

JOANNIS FREDERICI GRONOVII

P R Æ F A T I O

AD LECTOREM.

SI opus esset, amice lector, non graverer tibi longam de T. Livio fabulam serere: suppetit enim materia. sed tantum dictum est, ut quædam non esse dicta præstaret, et illorum aliunde gnarus in hoc certe schedio alia lectione mavis avocari. Hoc igitur exspectas potius, ut, qua fiducia sim aggressus rem minime vulgaris animi, quam me ausurum, ut sic dicam, ante tubas, et priusquam poscerer, ne ipse quidem credidi, ut perpetuis notis historiæ Romanæ principem emendatiorem reddere conarer, hic in limine edisseram. Ubi primum illud relictum a prioribus occupabo, ut grata commemoratione doctorum hominum, quos curæ aliquid huic scriptori vitæ restituendo post litteras renatas impertisse accepi, præsertim antiquiorum, et ipsorum pariter Manes et futurorum studia demerear. Illorum enim plerorumque intermortuam laudem renovavero: ex his, qui post nos eandem provinciam subituri sunt, adminiculum habebunt, quod mihi si fuisset a principio, et sollicitudine diu me vexante liber fuisset, et multis partibus meliorem tibi statim auctorem dedissem. Neque enim tantum mihi tribuo, eaque malignitate et in majores et in minores feror, fortuitis subjectus, et an audeam insonare illud, *δότε κρότον* ambiguus, ut vel istorum Hieronicarum palmas et coronas olim certas abolere aut conterere desiderem, vel neminem posthac in eodem stadio exerceri velim: qui mos est quorundam, ut velut desponsos sibi, usu, coëmptione, farre, in manum convenisse veteres, quos recensendos susceperunt, haberi postulent; aut quasi ab censoribus ea lege publicum conduxissent, ne id præterea cuiquam agitare fas sit, alios ut inde omnes arceant, tentantibus opus novum nuntient, æmulamque industriam contumeliam suam interpretentur. Prima igitur, uti debebat, præconem suum in lucem reduxit urbs domina, adspirantibus, ut ornatorem reduceret, disertis duobus et gravibus viris, Johanne Andrea Aleriensi, et Johanne

Antonio Campano Interamniensi, Episcopis. Quos bene gnaros, quantum interesset ad historiæ fidem et apparatus, ad temporum notitiam, ad linguæ Latinæ omnisque eloquentiæ nitorem et copiam, ad prudentiam ac civilia et mores, hoc opus, sed quam purgatissimum, in manibus haberi, ambos eodem tempore quidam movit sacer instinctus, et incessit cupidus tam utilem operam simul studiis præstandi, et personis ac dignitatibus suis ad posteros commendandi. Occupavit tamen, ni fallor, Andreas sub Paulo Secundo Pontifice Maximo, manibus, ex ea natione, quæ librorum typis et prælis describendorum nobilem et saluberrimam invenit artem, Conradi Sweinheimi et Arnoldi Panartii. Duo ejus editionis penes me sunt exempla, alterum dono Casp. Gevartii, cui deest frons et bellum Punicum secundum; alterum Bern. Rottendorffii, quod titulo pariter et Epitomis usque ad xxvii. caret. Annus appositus non est: sed mccccclxxi. eam antevertisse argumento est, quod hoc anno Paulus, cui dicatur, mortalitatem explevit. A Vendelino (hic est, puto, qui se Sweinheimum in calce voluminis appellat: ut solent Itali Germanica vocabula invertere) ex Victorini Feltrensis exemplari redditam fuisse anno mccccclxx. testatur Franciscus Robortellus in Convenientia Livianæ supputationis cum marmoribus Capitolinis, et in Emendationibus. Hunc enim Victorinum Feltrensem præfatur Aleriensis, principem omnium Patavii, et mox Venetiis privatim, inde Mantuam Jo. Francisci Marchionis, ut liberorum ejus disciplinam susceperet, liberalitate traductum, T. Livii annales publico auditorio, cum ingenti hominum admiratione ac fama, commisisse. Quin etiam post multa de illo honorifica, quicquid auctore in tanto profecerit, præceptoris, altoris, parenti Victorino, magnanima et grata pietate acceptum refert. Hunc brevi intervallo secutus est Interamniensis Præsul: cujus curam adhuc videre non potui: sed in Regiæ, quæ Parisiis est, bibliothecæ indice scriptum legi: *Titi Livii Historiarum decas ex emendatione Antonii Campani: adjecta sunt omnium librorum epitomata (ut tum loquebantur) fol. Romæ mccccclxxi: et Tertia et Quarta decas. ibidem mccccclxxii.* Exstant Opera ejus a Mich. Ferno collecta et Venetiis in vulgus data: in his nuncupatio hujus lucubrationis ad Jacobum Amanatum Lucensem Cardinalem Papiensem: unde digna visa sunt hæc, quæ exsignarem: *Genus est in eo scribendi proprium et suum, et idipsum splendidum atque magnificum, et tanquam ad spectaculum quoddam magnitudinis sublime et elevatum, ac per omnes circumductum amplitudinis gyros: ita ut eruditorum oculos late extendere atque extollere in altum possit, imperitis caliginem afferat. Inde librariorum coorti errores, dum, quod ipsi non capiunt, nimium esse, aut, quod non cernunt, obscurum, aut, quod est inversum*

bent iudicii, ibi minus intelligunt. Horum igitur depravationes, quas tanta diuturnitate temporis tantaque barbarice necesse fuit esse quamplurimas, multis fretus exemplaribus corrigere aggressus, feci, quod tu jussisti; etiam feci, quam potui, diligenter, ut huic novæ miræque industriæ impressorum ipse quoque pro virili auxiliarer. Deinde: Quod ad me attinuit, nusquam curiosus interpres aut divinator, nihil præter meum laborem et diligentiam attuli: quæ utinam tanta fuerit, ut libriorum tollendis erroribus satisfecerit! Certe in hoc fuit maxima, ut Livii majestatem affectatione ingenii nusquam minuerem. Andreæ velut præscriptum una cum præfatione expresserunt (ita tamen, ut identidem ab eo recesserint) Mediolanensis, artem et inpensas laudans Philippi Lavagnæ MCCCCLXXVIII: Tarvisina utraque, referens has decades a Luca Porro diligentissime recensitas, prælo suppositas fuisse a Jo. Vercellensi MCCCCLXXXII; et iterum quinto; quæ duæ sunt editiones diversæ per omnia, non, ut nunc interdum illudunt, primum modo folium cum anno habent mutatum: duæque Venetæ, quæ per Bartholomæum de Zanis a Portesio summa industria se conditam cantat MCCCXCVIII, et quæ per Georgium de Rusconibus Mediolanensem MDI. Non multo senior, si non antiquior quibusdam, est Bechariana, charta ὀκταπύχων, (et primam ea forma contractam hanc censeo, nec vidi, nisi quod habeo ejus specimen a Tobia Andreæ donatum) dissimulato loco et tempore, unam præferens utriusque notam, Augustini Becharii sacerdotis ad studiosos alloquium, quod testimonio Quintiliani, Hieronymique ac Plinii narratiuncula de Gaditano Patavinum visente constat. Ab eodem Bechario Justinum M. Antonio Coccio Sabellico recognitum prodiisse testatur Matt. Berneggerus. Proxima mihi oblata est, quam Lutetiæ MDXIII. emisit Jodocus Badius Ascensius. is lectorem monet superiore conatu ante biennium operas suas deceptas codice, qui M. Sabellicum exactorem prædicaret, plusculas mendas non exemisse: quo serius comperto se curasse reliquias Livianas cum decem diversæ monetæ aut scripturæ exemplaribus conferri a Gerhardo Vercellensi Burgundo. Atque hæ omnes libro tertio et trigesimo magnaue parte quadragesimi, finitæ scilicet in his verbis cap. 37. *per omnia fora conciliabulaque edixerunt*, destituuntur. ego autem cunctis, præter Campanicam et priorem Tarvisinam, ut inciderat, quod, quemadmodum aliquando lectum esset, noscere animus ferret, usus sum. Præter has video laudari a Robortello Melchiori Suessæ elaboratam, et ab aliis, Antonio Zarotho ex recensione Petri Justinii Philelphi impensis Jo. Legnani Mediolani MCCCCLXXX. confectam. sed hæ, et complures, opinor, aliæ oculos meos fugerunt. Anno proximi seculi octavo decimo provenit Magontiacensis apud Jo. Schefferum Jo. Fausti ne-

potem. hæc addidit ex membranis bibliothecæ in æde ibidem maxima et metropolitana, D. Martini appellata, partem libri tertii et trigesimi a capitis 17. his verbis: *Arctis faucibus Acarnaniæ cohærens*, (etsi legatur illic: *iis partibus cohærens*) et quod deerat libro quadragesimo usque ad finem. Ulrichus Huttenus ad Albertum Brandenburgensem Cardinalem et Episcopum Moguntinum, Erasmus Roterodamus ad Misobarbaros atque eosdem Philomusos præfixis epistolis eam honestarunt. Nicol. Carbachius et Wolfg. Augustus (quos imprimendis illic loci libris eandem operam præstare, quam post Aldum Venetiis Egnatium, Romæ doctos quosdam, Basileæ Beatum et Amorbachios, Argentinæ Gerbellium ait Huttenus) corrigendo præfuerunt: et quia in eodem volumine Långobardicis litteris scripto ultimi quoque septem libri de bello Macedonico reperiebantur, hoc negotio ipsis a Scheffero dato, eos cum vulgatis contulerunt. Eæ lectiones variæ, paucis in contextum admissis, postremas operis paginas faciunt. Circa idem tempus Aldina minoris formæ incudi cœpta est tradi: curam ejus habuit Franciscus Asulanus, et quamplurima optima et antiqua et manuscripta exemplaria e bibliothecarum latebris collegisse, atque ex omnibus hoc tandem lucidum atque ab omni parte integrum conflavisse sese in præfatione tertii tomi ad Jo. Baptistam Turrianum profitetur. Primus est absolutus mense Decembri MDXVIII. alter mense Febuario MDXIX. tertius cum augmento Magontiacensi mense Novembri MDXX: et in septem, quos dixi, libris Asulanus ubique fere istius codicis (utique aliis præferendi, etsi nonnulla illi melius, et delectu opus fuerit) lectiones recepit. Hujus auctoritatem secutæ vulgares, quæ nunc habentur, tantopere in ea parte ab superioribus dissentiunt: in quo, priusquam ipsum Schefferi experimentum casus in auctione quadam ad me detulit, diu anxius et sollicitus pependi. Florentiæ hæredes Philippi Juntæ MDXXII. per Aldina vestigia incesserunt, præposito etiam carmine in laudem Asulani. Successit anno MDXXVIII. Eucharii Cervicorni Coloniae, ut puto, instituta. Multa ille ad lectorem gloriatur et imputat fiduciæ plena, quæ tamen in contrarium vertisse valde suspiceris, si verba consideres. Ait enim *integrum sanumque hic haberi, qui multis verborum sententiarumque vulneribus discerptus olim elanguerit; lenem et nitidum, qui nuper fædis emplastris olidisque malagmatis margini impactis horridus, deformis, et obvolutus visus sit. Nam ubi lectio forte variaverit, et inter exemplaria non convenerit, ea delegisse se, idque judicio doctorum hominum, quæ auctoris genuinæ phrasi viciniore fuerint visa, et sententiarum verborumque commissuræ magis adfinia: ne scilicet imbecilliora ingenia et varicæ lectioni non adsueta inter tot ambages hallucinarentur, fraudarenturque dulci intelligentiæ fructu,*

et ne quis lectionem Livianam aggressus, et mox inter tot opinionum scopulos et diversæ lectionis syrtes adhærens, velut angue conspecto, παλινὸςτος ἀφίσσῃ. Hæc tam magnifica dicta utrum factis æquaverit, necne, ignoro: nam ipsius examinandæ nobis otium non fuit, et tantum quod his inde descriptis, oculis ablata est. Badianam, opinor, criminatur fœdis emplastris olidisque malagmatis oblitam: cujus in ora video asteriscis signata dubiæ scripturæ loca, et nonnunquam eorum emendationem tentatam; sed hæc potius laudanda et industria, et modestia erat. Itaque nihil hac insultatione deterritus, anno sequenti Lutetiæ ex officina Nicol. Saveterii Livium emisit Andreas Levescatus, sane cum eo quod Magontiaci accesserat, nec usquequaque adhærens per Badium in ipsum corpus receptis: de marginibus tamen easdem notas, tanquam haud inutiles, repetivit. Annus delapsi seculi primus et trigesimus novo rursum nos proventu beavit. tum enim in Helvetiis Simon Grynæus ultimos quinque libros, repertos in membranis apud Monasterium Laurissemum, vulgo Lorrssense, e regione Borbetomagi trans Rhenum, per Jo. Frobenium, publice exhibuit. Dignatus est hanc quoque prologo Desiderius ad Car. Montjoium: et scribit archetypon fuisse admirandæ vetustatis, prisco more litterarum perpetua serie ita depictum, ut difficillimum foret verbum a verbo dirimere, nisi docto, et attento, et in hoc ipsum exercitato: unde non parum negotii fuisse in parando exemplari, quod operis utendum traderetur: nec minore cura quam fide advigilatum esse, ne usquam in describendo ab archetypo recederetur. adjecta est Henrici Glareani Chronologia. Hæredes Aldi Manutii et Andreæ Asulani biennio post ex hac tribus prioribus quartum tomum addiderunt. Beati Rhenani et Sigismundi Gelenii quando apparuisset sociatus labor, quum dubitarem, Conr. Gesneri Bibliothecam consului: etsi citra illos, quos recensui, tanquam remotiores, aciem intentionis abruptam habuisset, hos tamen obvios, tum utique, ac propinquiores subtilius persecutam ratus. At illa me a primo magis implicuit. nam sub Beati nomine, annotationes utriusque in exstantes Livii libros Lugduni seorsum narrat exiisse anno MDXLII; sub Sigismundi, Basileæ cum ipso Livio, et seorsum Lugduni MDXLI: quum interim Glareanus suas Carolo V. Imperatori inscriberet MDXL, et ibidem laudaret Frobenianam editionem opera et diligentia Rhenani et Gelenii fultam. Recurro ad ea, quæ sub Titi Livii nomine prius lecta parum satisfecerant: et ibi invenio Decades tres cum dimidiata una, cum emendationibus et annotationibus doctorum quorundam virorum prolatis a Frobenio MDXXXV. Hanc igitur esse decrevi, quam quærebam: et nunc ipsum, dum hæc scribo, in auctione volumen nactus, præter expectationem video. Erasmus hic quoque in limine

alloquitur Montjoium, et Gelenius Franciscum Delphum, ab Rhenano in consortium hujus provinciæ se ultro adscitum testatus. Decimo libro subjectum quod in scriptis nonnullis habetur: *Nicomachus Dexter V. C. emendavi ad exemplum parentis mei Clementiani. Victorianus V. C. emendabam Domnis Symmachis.* Hos excepit Glareanus, quo dixi, primum anno. Quid autem de his senserit P. Victorius, prodit ad quartum Rhetoricorum ad Herennium, scribens: *Germani autem nuper eum locum restituerunt, qui T. Livii libros, quos temporis vetustas et hominum incuria non absumpsit, summa cura et diligentia emendatos ediderunt.* Anno MDLIV. Sebastianus Gryphius charta δωδεκαπύχῳ et minuto caractere primus arctavit Livium, præposita Erasmi tantum ad Montjoium epistola, nihil ipse pollicitus: deprehendimus tamen quædam novasse. Insequente MDLV. Cælius Secundus Curio Hervagianæ auxilium præstitit, et super istorum, Vallæque Laurentii, et Sabellici Coccii mixtas animadversiones, sese ad ducentos emendasse locos et pristino nitori restituisse testatur. Eodemque ipso Paulus Manutius auctorem nostrum ab Car. Sigonio omnem serio castigatum, cum ejusdem locupletibus scholiis, etiam in Epitomas amissorum librorum, quas priores neglexerant, et nova Chronologia, publicavit. Quo plausu exceptum, dicat Adr. Turnebus XI. Adversariorum: *Erroribus Livii exhaustiendis bonam fidelemque navavit operam vir eruditissimus Carolus Sigonius: quem ego et antiquitatis peritissimum, et bonorum scriptorum intelligentissimum, et eruditissimum nominare meritissimo possum: ut, si quid reliquum sit in Livio, perexiguum videri debeat, in quo levi parvaque opera alii defungantur.* Scholia sequenti anno et Chronologiam octuplicata charta, tomo singulari dedit habenda Basileæ Nic. Episcopus. Paulus repetivit suam anno MDLXVI: in qua plus detraxit scholiis quam addidit Sigonius: eaque sic retractata, interpositis, quæ aut objectaverat Robortellus, aut suorum excusaverat Glareanus, in Francofurtensem MDLXXXVIII. transtulit Fr. Modius. Tertiam cum solis Sigonianis suppeditavit Aldus nepos MDXCII: cui accessere Car. Sigonii Livianorum scholiorum aliquot defensiones adversus Glareanum et Robortellum. Jani Gruteri tribus nomen est editionibus volentis præpositum Francofurti, bis octuplici, dein duplici charta; indignissime postremæ, quæ per absentiam auctoris et excessum, (cui primis præfationis verbis mirificum omen dederat) per operarum incuriam et correctoris impudentiam mendis scatet. Anno MDCXV. Bambergæ Hectore Cotzavio Imperialis Ecclesiæ Decano bibliothecam publicam recognoscente ac transferente, Jo. Horrion societatis Jesu sacerdos, dum singulos codices excutit, in membranas incidit, quæ complures T. Livii libros, in his partem priorem XXXIII. adhuc desideratam ser-

vabant. Unde exemplum factum Fran. Bartolino Urbinati non invidit: atque is id Venetiis cum Ant. Quærenge notulis, multo correctius ipse inventor Paderbornæ MDCXVII. protulit; tacito ille quidem per modestiam nomine; sed illud me docuit, qui etiam rarissimi et ad eum diem incogniti mihi libelli copiam fecit, Bern. Rottendorfus. Scio fuisse viros doctissimos, qui de hujus fragmenti veritate dubitaverint: sed hi passi sunt aliquid humanum, et quale modo ridebam in Fr. Asulano, qui in limine primi tomi Aldinæ, accusatis typographis Florentinis, queritur aliud genus sceleris commisisse Basilenses: historiam enim quandam rerum Romanarum sub nomine Paterculi edidisse, in quo nihil fere Latinum legatur, quod Augusti tempora redoleat, quibus cum floruisse velint. Nimirum in similibus deprehensa fraus efficit, ut nondum bene perpensis etiam veris boni diffidant. Hæ maxime inspectæ editiones, hæc incrementa, hi vindices sunt partis T. Livii, quæ Libitina vitavit: quorum in honorata turba, si vel imo loco me adhæsisse feret posteritas, est cur me laboris exhausti, de quo ne summis quidem facile concesserim, minime pœniteat. Quod autem persæpe opinionibus illorum non subscribo, cave obtrectationis id factum invidia suspiceris. Ego vero et præclaros fuisse viros omnes; et egregie animatos optimeque de Livio meritos lubens confiteor. Scio etiam nemini hæc studia curiosius tractanti tam præsentem semper animum fuisse, ut nusquam impingeret: mihiq; nihilo majorem felicitatem spondeo: nec, si quid in quemquam acrius dixisse videbor non tam in illos dictum dolentibus, quam ne in se idem majori jure dicatur verentibus, id quominus ipse similiter deprehensus patiar, intercedo. Nam qui levia nonnunquam consecratum judicabunt, illud cogitent, non omnibus idem, quod ipsis, leve censi: neque ullum tam leve erratum hominibus tantæ estimationis excidere, ut non trahat imprudentes multos, nisi commonefiant: tum non se plus sapere Patriarcha Aquileiensi Hermolao Barbaro, qui negat *in Plinio damnandos esse* (sic loquitur modeste: vult autem dicere, eos demum justa industria perfungi) *qui ne syllabam quidem pati possint male collocatam*. Ceterum ut, quæ meis orsis præterea fuerint auctoritates, ne ignores, fidemque meam explorare, si libeat, possis, primos decem libros de meo oleo et sedulo contendî cum scriptis Isaaci Vossii duobus, B. Rottendorffii, Gudiano Thuaneo singulis, quorum Gudianus ab initio tres fere libros et particulam quarti, Thuaneus cum sexto reliquos integros continebant. Obiter et vellicatim consului de quibusdam locis Oxoniensem Collegii novi, regium Lutetiæ, aliquot Florentinos. Excerptas varietates optimi omnium partis hujus Florentini, partim Lucas Langermannus, consobrinus meus, (qui et Helmæstadiensis) partim Marquardus Gudius subminis-

trarunt: Buslidiani et Chifletiani Albertus Rubenius: trium quondam Palatinorum codicum fide Jani Gebhardi Suffridus Sixtinus. Puteani quoque fratres schedas parentis sui Claudii, in quibus ex Ful. Ursini et Jac. Cujatii membranis paucula quædam properata erant, ultro ingesserunt. Ab iisdem in bello Punico secundo Cynosura nobis fuit liber, quo de Tito Livio nihil nec antiquius nec sanctius Europa custodit, majusculis litteris, et plane qualibus clarus ille Florentinus ex Pisano Pandectes, exaratus. Hic solus largiorem bonarum rerum, quam quicquid est reliquorum, sese nobis præstitit: et inde iudicium faciendum, quantum non in Livio tantum, sed in aliis quoque priscis auctoribus restituendum restet, si ad illud ævum pretiumque codices nanciscamur. Etsi autem sollicita cura nullum apicem tam fidæ manus non persecutum esse me credebam, tamen, quia tantum in uno ad omnia momenti erat, diffusus oculis meis, a Cl. Salmasio, ut libri, in cujus marginem plerasque minoris ponderis varias, cum chartis, in quas insigniores emendationes retulerat, quum forte in colloquio ostendisset, copiam mihi faceret, haud gravatim impetravi. Alexander Petavius Pauli F. Claudio Sarravio parario duos, unum pervetustum et isti primigenio fideliter, ut plurimum, adhærentem, aut sic ab eo deflectentem, ut causa appareat, alterum etiam non malæ notæ; Ismael Bullialdus et bibliotheca regia, Claudius Menardus Andibus suum singulos, non nimis quidem antiquos, sed tamen non spernendos, quia ex probatis translatos, præbuerunt: ex quibus tres solidos, meliorem Petavianum, quia serius nosse cœperam, aliquamdiu perpetuum, deinde illustrioribus locis, adhibui. Idem in compluribus Florentinis et Barberino, L. Holstenii apud Cardinalem Franciscum gratia, per temporis angustias mihi Romæ licuit. Accessere inter ipsum opus Vossianus et Gudii unus integer, alterius paucæ schedæ opifici, qui sorores earum jam corruperat, vix pretio subductæ. Per eumdem nonnullis e Florentinorum præcipuo in Addendis^a hujus tomi frueris. Belli Macedonici primi et Asiatici cum Antiocho exemplaria scripta ex Barberina, Gabrielis Naudæi, Petaviana, Vossiana, (hoc chartaceum, cetera omnia quorum memini, in membranis erant) singula accepi, et integra cum vulgatis relegi: Oxoniensis, Florentini, et Venetus cœnobii D. Antonii (cujus aditum Jac. Philippus Thomasinus mihi fecerat) aliquibus locis consulti servierunt: sed in nullo plus habebatur, quam in editis ante Magontiacensem fuisse diximus. Ex Buslidiano quoque ad utrumque posteriorem tomum communicavit quædam Rubenius. Quæ

^a Quæ in prima editione ad calcem voluminis dederat Addenda J. Frid. Gronovius, ea in editione anni 1679. a filio

ejus curata in ipsum commentarii corpus revocata, et suo quæque ordine collocata sunt.

Muretus alia e veteribus libris notata, alia divinatione colligens, signis apposis, unde dignosci possent, ad Sigonianam primam coniecerat, ea Patrum societatis Jesu quæ Romæ est, voluminis dominorum, humanitati, et singulari officio Gudii debeo. Sed et Tanaquillus Faber Salmurio miniatulis suis missis munus nostrum insigniter ornavit. Epitomas Barberinæ, Vossianæ, et binæ Gudii membranæ juverunt. Hæc fuere cœptis meis præsidia: quæ dum conquiro, vides, amice lector, quæ vincula subire, quantum æris alieni, quam difficulter atque ægre expungendi, contrahere me oportuerit. Sed adeo me stimulat, fodicat, vellicat infinita quædam cupiditas litterarum excolendarum, ut, unde T. Livii sinceritatem et dignitatem augeri, unde periculum hoc apparatus effici, et tuis studiis aliquid utilitatum afferri posse opinabar, nihil recusarim. Quare etiam libens ac prolixo animo, quotquot hoc beneficio me obnoxium tenere viros honoribus, virtutibus, eruditione ac scriptis eminentissimis merito prædicavi, iis hic publice eo nomine laudes gratesque ago: et, si quid ex sententia cessit, non tam labori meo, qui utcunque gnavus, non tamen pari ingenio doctrinaque sustentatus fuit, quam illorum copiis et benignitati adscribendum profiteor.

Vale, et nostris Musis, dum frueris, fave.

ELOGIA AUCTORUM

AC JUDICIA

DE TITO LIVIO,

CUM FRAGMENTIS ALIQUOT.

Seneca pater Suasoria 6.

QUOTIES magni alicujus mors ab historicis narrata est, toties fere totius consummatio vitæ, et quasi funebris laudatio redditur. Hoc semel atque iterum a Thucydide factum: idem in paucissimis personis usurpatum a Sallustio. Livius benignius, omnibus magnis viris præstitit. Sequentes historici multo id effusius fecerunt.

Mox eadem.

Ut est natura candidissimus omnium magnorum ingeniorum æstimator T. Livius, plenissimum testimonium Ciceroni reddidit.

Proœmio lib. V. Controvers.

Pertinere ad rem non puto, quomodo Lucius Magius gener Titi Livii declamaverit, quamvis aliquo tempore suum populum habuit: quum illum homines non in ipsius honorem laudarent, sed in soceri ferrent.

Controvers. 24.

Titus Livius tam iniquus Sallustio fuit, ut hanc ipsam sententiam (*Res secundæ mire sunt vitiis obtentui*) et tanquam translatam, et tanquam corruptam dum transfertur, objiceret Sallustio. Nec hoc amore Thucydidis facit, ut illum præferat. Laudat quem non timet: et facilius putat posse a se Sallustium vinci, si ante a Thucydide vincatur.

Controvers. 25.

Titus Livius, de oratoribus, qui verba antiqua et sordida consecantur, et orationis obscuritatem, severitatem putant, aiebat Miltiadem rhetorem eleganter dixisse, Ἐπὶ τῷ πλησίον μαίνονται.

Velleius Paterculus lib. I. c. 17.

Historicos, (ut et Livium quoque priorum ætati adstruas) præter Catonem, et quosdam veteres et obscuros, minus octoginta annis circumdatum ævum tulit.

Idem lib. II. c. 36.

Pene stulta est inhærentium oculis ingeniorum enumeratio: inter quæ maxime nostri ævi eminent, princeps carminum Virgilius, Rabiriusque, et consecutus Sallustium Livius, Tibullusque, et Naso.

Valerius Maximus lib. I. cap. ult.

Quia supra usitatam rationem excedentia attigimus, serpentis quoque a T. Livio curiose pariter ac facunde relatæ fiat mentio. Is enim ait in Africa apud Bagradam flumen, tantæ magnitudinis anguem fuisse, ut Atilii Reguli exercitum usu amnis prohiberet: multisque militibus ingenti ore correptis, compluribus caudæ voluminibus elisis, quum telorum jactu perforari nequiret, ad ultimum ballistarum tormentis undique petitam, silicum crebris et ponderosis verberibus procubuisse: omnibusque et cohortibus et legionibus ipsa Carthagine visam terribiliorem: atque etiam cruore suo gurgitibus imbutis, corporisque jacentis pestifero afflatu vicina regione polluta, Romana inde submovisse castra. Dicit belluæ etiam corium centum viginti pedes longum, in urbem missum.

Seneca filius lib. I. de Ira, cap. 16.

Non est quod existimes verum esse, quod apud disertissimum virum Livium dicitur, *Vir ingenii magni magis quam boni*. Non potest illud separari: aut et bonum erit, aut nec magnum.

Idem lib. de Tranquillitate, cap. 9.

Quadringenta millia librorum Alexandriæ arserunt, pulcherrimum regiæ opulentia monumentum. Alius laudaverit, sicut Livius, qui elegantia regum curæque egregium id opus ait fuisse. Non fuit elegantia illud aut cura, sed studiosa luxuria.

Idem epistola 100.

Affer quem Fabiano possis præponere. Dic Ciceronem, cujus libri ad philosophiam pertinentes, pene totidem sunt, quot Fabiani. Cedam: sed non statim pusillum est, si quid maximo minus est. Dic Asinium Pollionem. Cedam, sed ut respondeam, In re tanta eminere est, et post duos esse. Nomina adhuc Livium. scripsit enim et dialogos, quos non magis philosophiæ annumerare possis, quam historiæ; et ex professo philosophiam continentes libros. huic quoque dabo locum. Vide tamen quam multos antecedit, qui a tribus vincitur, et tribus eloquentissimis.

Idem lib. V. Natur. quæst. cap. 18.

Nunc quod de Cæsare olim majore vulgo dictitatum est,

et a Tito Livio positum, *In incerto esse, utrum illum magis nasci reipublicæ profuerit, an non nasci*, dici etiam de ventis potest.

Idem epistola 46.

Librum tuum, quem mihi promiseras, accepi, et tanquam lecturus ex commodo, adaperui, ac tantum degustare volui. Deinde blanditus est ipse, ut procederem longius. Qui quam disertus fuerit, ex hoc intelligas licet: brevis mihi visus est, quum esset nec mei nec tui corporis, sed qui primo aspectu aut T. Livii, aut Epicuri posset videri.

Fabius Quintil. lib. I. Instit. Orat. c. 5.

Pollio deprehendit in Livio Patavinitatem.

Idem lib. VIII. cap. 1.

Attica anus Theophrastum, hominem alioqui disertissimum, annotata unius affectatione verbi, hospitem dixit: nec alio se id deprehendisse interrogata respondit, quam quod nimium Attice loqueretur. Et in T. Livio, miræ facundiæ viro, putat inesse Pollio Asinius quamdam Patavinitatem.

Lib. IX. cap. 2.

Apud Historicos reperiuntur obliquæ allocutiones: ut in T. Livii primo statim libro, *Urbes quoque, ut cetera, ex infimo nasci.*

Lib. IX. cap. 4.

T. Livius hexametri exordio cœpit: *Facturusne operæ pretium sim.* Nam ita edidit: estque melius quam quomodo emendatur.

Lib. II. Instit. cap. 4.

Sæpe etiam quæri solet, de tempore, de loco, quo gesta res dicitur, nonnunquam de persona quoque: sicut Livius frequentissime dubitat, et alii ab aliis historici dissentiunt.

Lib. II. cap. 6.

Ego optimos quidem, et statim, et semper (legi scriptores,) sed tamen eorum candidissimum quemque, et maxime expositum, velim: ut Livium a pueris magis quam Sallustium: et hic historiæ majoris est auctor: ad quem tamen intelligendum jam profectu opus sit. Cicero, ut mihi quidem videtur, et jucundus incipientibus quoque, et apertus est satis: nec prodesse tantum, sed etiam amari potest: tum (quemadmodum Livius præcipit) *ut quisque erit Ciceroni simillimus.*

Lib. X. cap. 1.

Fuerit igitur brevitās illa tutissima, quæ est apud Livium, in epistola ad filium scripta; *Legendos Demosthenem atque Ciceronem; tum ita ut quisque esset Demostheni et Ciceroni simillimus.*

Eodem capite.

Neque illa Sallustiana brevitās, qua nihil apud aures vacuas atque eruditas potest esse perfectius, apud occupatum variis

cogitationibus judicem, et sæpius ineruditum, captanda nobis est: neque illa Livii lactea ubertas satis docebit eum, qui non speciem expositionis, sed fidem quærit.

Post multa ibidem.

At non historia cesserit Græcis, nec opponere Thueydidi Sallustium verear: nec indignetur sibi Herodotus æquari T. Livium, quum in narrando miræ jucunditatis, clarissimique candoris, tum in concionibus supra quam enarrari potest, eloquentem: ita dicuntur omnia quum rebus, tum personis accommodata. Sed affectus quidem, præcipue eos qui sunt dulciores, ut parcissime dicam, nemo historicorum commendavit magis; ideoque immortalem illam Sallustii velocitatem diversis virtutibus consecutus est. Nam mihi egregie dixisse videtur Servilius Nonianus, pares eos magis quam similes.

Plinius Præfat. Hist. Natur. ad Vespas. Imp.

Equidem ita sentio, peculiarem in studiis causam eorum esse, qui difficultatibus victis, utilitatem juvandi prætulerunt gratiæ placendi. idque jam et in aliis operibus ipse feci, et profiteor mirari me T. Livium, auctorem celeberrimum, in historiarum suarum, quas repetit ab origine urbis, quodam volumine sic orsum: *Satis jam sibi gloriæ quæsitum, et potuisse se desinere, ni animus iniquis pasceretur opere.* Profecto enim populi gentium victoris, et Romani nominis gloriæ, non suæ, composuisse illa decuit. Majus meritum esset, operis amore, non animi causa perseverasse; et hoc populo Romano præstitisse, non sibi.

Cornelius Tacitus, oratione Cremutii Cordi, lib. IV.

Annal. c. 34.

Brutum et Cassium laudavisse dicor: quorum res gestas quum plurimi composuerint, nemo sine honore memoravit. T. Livius, eloquentiæ ac fidei præclarus inprimis, Cn. Pompeium tantis laudibus tulit, ut Pompeianum eum Augustus appellaret: neque id amicitiae eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquam latrones et parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, sæpe ut insignes viros nominat.

Suetonius Tranquillus, Caligulæ c. 34.

Sed et Virgili et T. Livii scripta et imagines, paulum abfuit quin ex omnibus bibliothecis amoverit: quorum alterum, ut nullius ingenii minimæque doctrinæ; alterum, ut verbosum in historia negligentemque, carpebat.

Idem Claudii cap. 41.

Historiam in adolescentia, hortante T. Livio, Sulpicio vero Flavio etiam adjuvante, scribere aggressus est.

Idem Domitiani cap. 10.

Metium Pomposianum, quod habere Imperatoriam genesin vulgo ferebatur, et quod depictum orbem terræ in membranis,

concionesque regum ac ducum ex T. Livio circumferret, (interemit.)

Plutarchus.

Auctoritatem Livii adducit in vitis Camilli, Marcelli, Catonis Majoris, Flaminini, Sullæ, Luculli, Cæsaris, item quæstione Romana 25. sed sine elogio.

Martialis lib. XIV. Epigr. 190. de Livio in membranis.

Pellibus exiguis arctatur Livius ingens,
Quem mea non totum bibliotheca capit.

Plinius Junior, lib. II. epist. 3.

Nunquamne legisti, Gaditanum quemdam, T. Livii nomine gloriaque commotum, ad visendum eum ab ultimo terrarum orbe venisse, statimque, ut viderat, abiisse?

Statius Papinius, lib. IV. Sylv. 7. ad Maximum Junium.

Sed tuas artes puer ante discat,
Omne quîs mundi senium remensus,
Orsa Sallustî brevis, et Timavi
Reddis alumnum.

Justinus, qui Trogum contraxit, lib. XXXVIII. Histor. cap. 3.

Pompeius Trogus in Livio et in Sallustio reprehendit, quod conciones directas pro sua oratione operi suo inserendo, historiæ modum excesserint.

Ausonius de Staphylîo rhetore.

Grammaticæ ad Scaurum atque Probum, promptissime rhetor.

Historiam callens Livii et Herodoti.

Flavius Vopiscus in Aureliano.

Asserente Tiberiano, quod Pollio multa incuriose, multa breviter prodidisset; me contra dicente, neminem scriptorum, quantum ad historiam pertinet, non aliquid esse mentitum; prodente quin etiam, in quo Livius, in quo Sallustius, in quo Cornelius Tacitus, in quo denique Trogus, manifestis testibus convincerentur, pedibus in sententiam transitum faciens, ac

* Salmasius manu porrigens * jucundam præterea, *Scribe, inquit, ut libet: securus quod velis dicas, habiturus mendaciorum comites, quos historicæ eloquentiæ miramur auctores.*

Idem in Probo.

Cn. Pompeium tribus fulgentem triumphis, belli Piratici, belli Sertoriani, belli Mithridatici, multarumque rerum gestarum majestate sublimem, quis tandem nosset, nisi eum M. Tullius, et T. Livius in litteras retulissent?

Idem ibid.

Et mihi quidem id animi fuit, non ut Sallustios, Livios, Tacitos, Trogos, atque omnes disertissimos imitarer viros, in vita Principum et temporibus dirigendis, sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, Fabium Marcellinum, Gar-

* Salmasius legit jocando.

gilium Martialem, Julium Capitolinum, Ælium Lampridium, ceterosque, qui hæc et talia, non tam diserte quam vere, memoriæ prodiderunt.

Censorinus lib. de die Natali cap. 17.

Titus Livius libro CXXXVI. Eodem anno ludos seculares Cæsar ingenti apparatu fecit, quos centesimo quoque anno (is enim terminus seculi) fieri mos.

Eusebius in Chronico.

Ea quæ de Catilina, Cethego, Lentulo, et consule Cicerone, Sallustius scribit et Livius, hoc gesta sunt tempore.

Idem.

Messala Corvinus orator nascitur, et T. Livius Patavinus scriptor historicus.

Idem.

Livius Historicus Patavii moritur.

D. Hieronymus in Proæmio in Danielelem.

Ad intelligendas extremas partes Danielis, multiplex historia Græcorum necessaria est . . . præcipueque nostri Livii, et Pompeii Trogi, atque Justinii; qui omnem extremæ visionis narrant historiam, et post Alexandrum usque ad Cæsarem Augustum, Syriæ et Ægypti, id est, Seleuci, et Antiochi, et Ptolemæorum, bella describunt.

Idem Epistola ad Paullinum, tom. III.

Ad Titum Livium, lacteo eloquentiæ fonte manantem, de ultimis Hispaniæ Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus: et quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus seculis celebrandumque miraculum, ut tantam urbem ingressi, aliud extra urbem quærerent.

Sidonius Apollinaris Paneg. Anthemii.

—vel quidquid in ævum

Mittunt Euganeis Patavina volumina chartis.

Cassiodorus.

C. Cæsar VI. et M. Agrippa III.

His consulibus Cæsar leges protulit, iudices ordinavit, provincias disposuit, et ideo Augustus cognominatus est: cujus temporibus floruerunt Virgilius, Horatius, et Livius.

FRAGMENTA DUO LIVII

DE CICERONE.

Ex Seneca patre, Suasoria sexta.

M. CICERO, sub adventum Triumvirorum cesserat urbe, pro certo habens, id quod erat, non magis Antonio eripi se, quam Cæsari Cassium et Brutum, posse. Primo in Tusculanum fugit, inde transversis itineribus in Formianum, ut ab Cajeta navim conscensurus, proficiscitur. Unde aliquoties in altum provectum, quum modo venti adversi retulissent, modo ipse jactationem navis, cæco volvente fluctu, pati non posset, tædium tandem eum et fugæ et vitæ cepit: regressusque ad superiorem villam, quæ paulo plus mille passibus a mari abest, *Moriar*, inquit, *in patria sæpe servata*. Satis constat servos fortiter fideliterque paratos fuisse ad dimicandum: ipsum deponi lecticam, et quietos pati, quod sors iniqua cogeret, jussisse. Prominenti ex lectica, præbentique immotam cervicem, caput præcisum est. Nec satis stolidæ crudelitati militum fuit: manus quoque, scripsisse in Antonium aliquid exprobrantes, præciderunt. Ita relatum caput ad Antonium, jussuque ejus inter duas manus in Rostris positum, ubi ille consul, ubi sæpe consularis, ubi eo ipso anno adversus Antonium, quanta nulla unquam humana vox cum admiratione eloquentiæ, auditus fuerat. Vix attollentes * lacrymis oculos homines, intueri trucidata membra ejus poterant.

* Gronov.
legit *præ*
lacrymis.

IBIDEM.

VIXIT tres et sexaginta annos: ut, si vis abfuisset, ne immatura quidem mors videri possit. Ingenium et operibus, et præmiis operum felix. Ipse fortunæ diu prosperæ, et in longo tenore felicitatis, magnis interim ictus vulneribus, exsilio, ruina partium pro quibus steterat, filiæ morte, exitu tam tristi atque acerbo, omnium adversorum nihil, ut viro dignum erat, tulit, præter mortem: quæ, vere æstimanti, minus indigna videri potuit, quod a victore inimico nihil crudelius passurus erat, quam quod ejusdem fortunæ compos ipse fecisset. Si quis tamen virtutibus vitia pensarit, vir magnus, acer, memorabilis fuit, et in cujus laudes persequendas Cicerone laudatore opus fuerit.

FRAGMENTUM LIVII

DE CATONE.

Ex Hieronym. Prol. l. II. in Oseam.

Cujus (Catonis) gloriæ neque profuit quisquam laudando,
nec vituperando quisquam nocuit; quum utrumque summis
præditi fecerint ingeniis.

FRAGMENTUM

LIBRI XCI.

H I S T O R I A R U M

TITI LIVII PATAVINI.

FRAGMENTUM

LIBRI XCI.

HISTORIARUM

TITI LIVII PATAVINI.

SUPPLEMENTO ET ADNOTATIONIBUS

ILLUSTRAVIT

GABRIEL BROTIER.

LIB. XCI.

TAMENINSEQUENTI
IPSO PERVIGILANTE IN
EODEM LOCO ALIA EXCI-
TATA TURRIS PRIMA LV-
CE MIRACVLOHOSTIB
FVIT SIMVL ET OPPIDI-
TURRIS QVAEMAXIMV .
PROPVGNAV LVM FVE
RATSVBRVTIS FVNDA-
MENTIS DEHISCERE IN
GENTIBVS RIMISETTV
.
IVS IGNICOE
PITI NCENDIQ. SIMVL
ET RVINA EMETVTER
RITI CONTREBIENSES
DEM VROTREPIDIE FFv
GERVNT ET VT LEGATI MIT-
TERENTVR ADDEDENDA .
VRBEM AB VNIVERSA
MVLTITVDINE CONC LA-
MATVM EST EADEM VIR-
TVS QVAE INRITANTE .

OPPVGNAVERATVICTO
REMLACABILIOREM
FECITOBSIDIBVSACCEP
TISPECVNIAEMODICA
EXEGITSVMMAMARMA
QVEOMNIAADEMITTRANS
VGASLIBEROSVIVOS
ADSEADDVCIIVSSITETFVGIT
TIVOSQVORVMMAIOR
MVLTVDOERATIPSIS
IMPERAVITVTINTERFI
CERENTIVGLATOSDE
MYRODEIECERVNT.CV
MAGNAIACTVRAMILI
TVMQVATTVORETQVA
DRAGINTADIEBVSCON
R
TEBRIAEXPVGNATARE
LICTOQVEIBI.LINSTELO
.
ADHIBERVMLVME
COPIASADDVXITIBIHIBER
NACVLISSECVNDVMOP

PIDVMQVODCASTRAAE
LIAVOCANTVRAEDIFICA
TISIPSEINCASTRISMA
NEBATINTERDIVCON
VENTVMSOCIARVMCI
VITATIVMINOPPIDOA

^N
GEBATARMAVT FIERET
PROCOPISCVIVSQ. POPV
LIPERTOTAMPROVINCI
AMEDIXERATQVIBVSI
SPECTISREFERRECETERA
ARMAMILITESIVSSITQVAE
AVTITINERIBVSCREBRIS
AVTOPPV.

FACTAERANTNOVA
MANEPERCENTVRIO
NESDIVISIT.
TVMQVOQ SIN
STRVXITARMISVESTI
MENTAQV

^N
. IPE
DIVMDATVMFABROS
. IN
DEQEXCIVERATQVIBVS

^S
OFFICINABV. BITVMEN
. RA
TIONEINITAQVIDINSIN
GVLOS DIESEFFICIPOSSET

ITAQOMNIASIMVLINSTRV
MENTABELLIPARABAN
TVRNEQVEMATERIAAR
TIFICIBVSPRAEPARATIS
ANTEOMNIBVSINIXO
GIVITVM. VDIONECE
SVOQVISQOPERIARTI
FEXDEERATCONVO
CATISDEINDEOMNIVMPO
PVLORVMLEGATIONIB.

.
.
.
.

. QVAS IPSE RES
.
QVASQINOPPVGNAN
DISVRBIBVSHOSTIVM
GESSISSETEXPOSITET
ADRELIQVABELLICOHOR
TATVSESTPAVCISEDOC
TOSQVA. TVMHISPANI
AEPROVINCIAEINTER
ESSETSVASPARTESSV
PERIORESESSSEDIMIS
SODEINDECONVENTV
IVSSISQVAEOMNIB.

.
IBI
RESVASPRINCIPIOVE
RIS. M. PERPERNAM
CVMVIGINTIMI LIB.
PEDITVMEQVITIBVS
MILLEQVINGENTIS
INILVRCAONVMGEN
TEMMISITADTVENDA
REGIONISEIVSMARI
TIMAMORAMDATIS
PRAECEPTISQVIBVSITI
NERIBVSDVCERETAD
DEFENDENDASSOCIAS
VRBESQVASPONPEIVS
OPPVGNARETQVIB.
QVEIPSVMAGMEN
PONPEIEXINSIDI.
ADGREDERETVR

EODEMTEMPOREET
ADHERENNVLIVM
QVIINISDEMLOCISE
RATLITTERASMISIT
ETINALTERAMPROVIN
CIAMAD. L. HERTVLEIV.
PRAECIPIENSQVEMAD
MODVMBELLVMAD
MINISTRAREVELLETANTE
OMNIAVTITASOCIASCI
VITATESTVERETVRNEA
CIECVMME TELLODIMI
CARETCVINEQVACTORI
TATENEQVIRIBVSPARES

SET NEIPSEQVIDEM
 CONSILIVM
 . . . VERSVS . . .
 NEQVEIN
 SVRVMEVMCREDEBAT
 SITRAHERETVRBELLV.
 HOSTICVMMAREABTER
 GOPROVINCIASQOMNES
 INPOTESTATEHABERET
 NAVIBVS VNDIQCOM
 MEATVSVENTVROSIPSI
 AVTEMCONSVMTISPRIO
 REAESTATEQVAEPRAEPA
 RATAFVISSENTOMNIV.
 RERVMINOPIAMFORE
 PERPERNAMINMARITIMA.
 REGIONEMSV
 VTEAQVAEINTEGRAAD
 HVCABHOSTIS
 RIPOSSETETSQVAOCCA
 SIODETVRINCAVTOSPER
 TEMPVSADGRESSVRVM
 IPSECVMSVOEXERCITV
 HIBERONESETAVTALCO
 N
 RESPROGREDISTATVIT
 AQVIB.G
 MEMCVM . . . OPPVG
 NARENTVRCELTIB.
 VRBESINFLORATAME
 SEOPEM
 . . . MISSOSQVVIITI
 NERAEXERCITVIROMAN.
 MONSTRARENT

A 10x10 grid of dots on a light beige background, used for handwriting practice. The dots are arranged in a regular pattern, forming a square grid.

MARITIMAMNEORAM
VTPONPEIVMABILERCA
ONIAETCONTESTANIA
ARCEATVTRAQ.SOCIAGE
TEANAN ADMETELLMVET
RVSITANIAMSECONVER
TAT HAECSECVMAGI
TANSSERITORVSPRAE
TERHIBERVMMAMNEM

R

PERPACATOSAGOSQVIE
TVMEXERCITVMSINE
VLLIVSNOXADVXITPRO
FECTVSINDEINBVRSAO
NUMETCASVANTINORV
ETGRACCVRITANORVM
FINESEVASTATISOMNIB.
PROCVLCATISQVESEGITI
BVSADCALAGVRIMNA
SICAMSOCIORVMVRBE.
BENITTRANSGRESSVS
QAMNEMPROPINQVM
VRBIPONTEFACTOCASTRA
POSVIT POSTERODIE'M
MASIVMQVAESTOREM
INARVACOSETCERINDO
NESMISITADCONSCRI
BENDOSEXIISGENTIBY
MILITESFRUMENTVM
QVEINDECONTREBIAM
. . . LEVCADAAPPELLA
TVRCONPORTANDVMPRAE
TERQVAMVRBEMOPPOR
TVNISSIMVSEXBERO
NIBVSTRANSITVSERAT
INQVAMCVMQVEREGI
NEMDVCEREEXERCITY
STATVISSETET.C.INSTE
LVMPRAEFECTVMEQVI
TVMSEGOVIAMETIN
VACREORVMGENTEM
ADEQVITVMCONQVISI
TIONEMMISITIVSSV
CVMEQVITIBVSCONTRE
BIAESESEOPPERIRIDI

MISSISIIPSEPROFEC
TVSPERVMCONVMA
GRVMDVCTOEXERCI
TVINCONFINIOVIRO
NVMPOSVITCĀSTRAPOS
TERODIECVMEQVITIB.
PRAEGRESSVSADITINE
RAEXPLORANDAIVSSO

PEDITEQVADRATOAGMI
NESEQVIADVAREIAM
VALIDISSIMAMREGIO
NISEIVSVRBEMVENIT
HAVDINOPINANTIB.
. . . ADVENERAT
VNDIQEVITIBVSET
SVAEGENTISETAVTRIC

BREVIARIUM

FRAGMENTI LIBRI XCI.

TITI LIVII.

CONTREBIA a Sertorio expugnata. Is, in hiberna ducto exercitu, conventum sociarum civitatum agit, et ad reliqua belli cohortatur. Principio veris M. Perpernam in Ilurcaonum gentem mittit. Herennuleium et Hertuleium docet quemadmodum bellum sit administrandum. Ipse ad Calagurim Nasicam, sociorum urbem, venit: M. Masium mittit in Arracos et Cerindones, C. Instelum Segoviam et in Vacreorum gentem: mox profectus per Umconum agrum, Vaireiam validissimam urbem petit.

Hæc gesta

A.U.C.	A.C.	
DCLXXVIII.	76.	Coss. { CN. OCTAVIO, C. SCRIBONIO CURIONE.
DCLXXIX.	75.	Coss. { L. OCTAVIO, C. AURELIO COTTA.

¹FRAGMENTUM

LIBRI XCI.

HISTORIARUM

²TITI LIVII PATAVINI.

¹*NOCTE* tamen insequenti, ²ipso pervigilante, in eodem loco alia excitata turris prima luce miraculo hostibus fuit: simul, et oppidi turris, quæ maximum propugnaculum fuerat,

1 *Fragmentum.* Egregios labores eruditum viri Benjamin Kennicott in edendis Bibliis Hebraicis laudaveram in prior Taciti editione Tom. III. pag. 567. nec tum spes fuit eos in Romanæ historiæ utilitatem cessuros. Id tamen felici literarum fato contigit, cum Cl. V. Paulus Jacobus Bruns Vaticanam Bibliothecam anno 1772. inviseret, antiquos qui ibi adservantur sacræ Scripturæ codices lustraturus, ut studiis Cl. Kennicott inserviret. Dum enim eos recensebat, illi oblatus est codex Latinus, designatus N°. 24. in Bibliotheca Palatino-Vaticana, qui libros Tobiae, Jobi et Esther codicem complectebatur. Animadvertit Cl. Bruns codicem illum esse ex eorum numero, quos, ut utamur Ciceroniano verbo in Epistolis ad Familiares VII. 18. appellare possumus palimpsestos, id est iterum scriptos. Nempe parsimoniae causa, et ob membranarum raritatem, antiquorum librorum scriptura pumice delebatur, extritisque illis membranarum novi libri inscribebantur. Porro cum Cl. Bruns in Tobiae, Jobi et Esther codicem incidisset, eumque palimpsestis membranarum constare deprehendisset, curiositate sua dignum ratus est quæ prius fuerant scripta in fugacibus literarum vestigiis investigare. Observavit primum in multis membranarum illarum paginis scriptas olim fuisse Ciceronis orationes, quas typis editas habemus. Oculos ejus gratius detinuit titulus alius membranarum minutissimo caractere exaratus LIB. XCI. TITI LIVII. Librum enim illum in Titi Livii editionibus deesse compertum habebat. Curiosita-

tem ejus adhuc accendebat, quod pars illa Livii in his membranarum unciali, ut loquuntur, caractere, ac proinde antiquissimo, fuisset olim exarata. Aciem ergo oculorum intendit, ut extritam illam Livii partem, quanta posset perspicacitate et diligentia, legeret ac describeret. Illam postea anno 1773 Hamburgi typis edidit: confusus non defore, qui præstantissimum Romanæ et Hispanæ antiquitatis monumentum pro rei gravitate illustrarent. Exemplar Hamburgianæ editionis, Londino missum, nactus, illud statim et Supplemento explevi, et adnotationes, quibus opus erat maxime ad veterem Geographiam explicandam, addidi. Nec tamen meam hanc opellam tum in lucem emisi, quod satius duxerim illam cum altera hac Taciti editione conjungere.

2 *Titi Livii.* Tanta est apud literarum et historiæ peritos T. Livii commendatio, ut summum sit omnium desiderium, quod magna scriptorum ejus parte careant. Superiore sæculo quammaximam lætitiā iis attulit Johannes Horrion, Societatis Jesu, cum librum xxxiii. T. Livii, quem in Bibliotheca Ecclesiæ Cathedralis Bambergæ repererat, Paterbornæ edidit anno 1617. Pars libri xci. licet exigua, quam Cl. Bruns nuper invenit in Bibliotheca Vaticana, industriam exstimulare animosque addere debet, ut Bibliothecarum foruli ipsique codices palimpsesti diligentissime inspiciantur, ne quid adhuc lateat magna cum laude et omnium gratulatione proferendum. Ne veteribus quidem Monumentis Bibliothecis abstinendum vide-

subrutis fundamentis dehiscere ingentibus rimis, et ³*tum erumpente validius ardescere* igni cœpit: incendiique simul et ruinæ metu territi ⁴Contrebienses de muro trepidi effugerunt; et, ut legati mitterentur ad dedendam urbem ab universa multitudine conclamatum est. Eadem virtus, quæ irritantes oppugnaverat, victorem placabiliorem fecit. Obsidibus acceptis, pecuniæ modicam exegit summam, armaque omnia ademit. Transfugas liberos vivos ad se adduci jussit; et fugitivos, quorum major multitudo erat ipsis, imperavit ut interficerent. Jugulatos de muro dejecerunt. Cum magna jactura militum, quatuor et quadraginta diebus Contrebia expugnata; relictoque ibi ⁵L. (*forte potius* Caio) Instelo, *præfecto equitum*, ad ⁶Hi-

tur, cum feratur priore sæculo fuisse manu scriptos T. Livii codices in Abbatia Fontis-Evraldi, *Fontevrault*, qui propolæ turpiter sunt venundati. Is, quod turpius funestiusque fuit, eorum membranis usus est in ludicris palmulis, *des battoirs*, obtegendis; quibus passim dividendis, cum tum maxime lusoriarum pilarum exercitationes vigerent, compertum fuit in iis codicibus contentos fuisse T. Livii libros, qui decades octavam, decimam et undecimam conficiebant; ut videre est apud Colomiès, *Bibliothèque choisie*, pag. 33. Nondum forte tamen desperandum de integro Livio adinveniundo. Illum enim exstare in Bibliotheca Turcarum Imperatoris admonuit Petrus della Valle. Ut inde erueretur sæpe adlaboratum est sub regibus Ludovico XIII. Ludovico XIV. et Ludovico XV. munificis literarum patronis. At vanus cassusque hactenus recidit labor; responsumque semper est a Turcis, quibus eum quærendi cura imposita est, talem librum in Palatii, *le Serrail*, Bibliotheca non reperiri. Dolendum certe est quod illa inquisitio Turcis tantum fuerit commissa, Francis vero numquam permissa. Præterea auctori T. Livium non in Palatina, sed in sanctæ Sophiæ Bibliotheca delitescere: dictum quoque mihi est eum non exstare Latine, sed Græce. Magna quidem erit Latinitatis jactura, si Græca tantum Livii interpretatio maneat, at ingens adhuc foret ipsius interpretationis utilitas, cum, quod potissimum est, historiæ materiam, gestorum seriem, Livianamque narrationem sit allatura. Quod monitum volui, ut Principes, quibus literarum honor ac dignitas cordi sunt, videant quid per suos legatos hac in re tentare valeant. Operæ quoque pretium simul foret, si per Turcicam diffidentiam licet, Imperatorem exorare,

ut titulos veterum suorum librorum Latinorum ac Græcorum, Arabicarum etiam interpretationum, communicatos vellet. Eoque magis instandum, quod ejus Bibliotheca, jam passa incendia, iis sit obnoxia. Hæc paulo fusius sum prosecutus, ob publicam utilitatem, et ut T. Livii fata spesque notescerent. Nunc ad Fragmentum libri xci. illustrandum propero.

1 *Nocte insequenti*. Supplevi *nocte*; idque postulabat, quod mox sequitur *prima luce miraculo hostibus fuit*. *Nocte* erat sane scriptum in superiore pagina.

2 *Ipsa pervigilante*. Ipso Sertorio pervigilante.

3 *Tum erumpente validius ardescere igni*. Si quis attenderit quæ supersint literæ, vacuumque spatium, is haud diffitebitur hunc esse Livii sensum.

4 *Contrebienses*. Contrebia, urbs citerioris Hispaniæ, seu Tarraconensis, nunc *Santa-Vert, dans la Mancha*.

5 L. (*forte potius* Caio) Instelo, *præfecto equitum*. Is mihi videtur esse G. Instelus, præfectus equitum, qui infra memoratur. Proclivis autem fuit error, ut L. pro C. maxime in unciali characterere, ac detricto legeretur. Si L. Instelus legendus est, quæ sit ejus dignitas militaris ignoratur.

6 *Hiberum flumen*. Nunc *Ebro* dicitur; de quo Plinius III. 3. *Iberus amnis navigabili commercio dives, ortus in Cantabris, haud procul oppido Juliobrica, nunc fuente d'Ivero, per CCCCL. M. pass. fluens: navium per CCXL. M. a Varia oppido, nunc Logroño, de quo infra adhuc dicitur, capax, quem propter universam Hispaniam Græci appellavere Iberiam*. Videre est apud eruditum Florez, *Medallas de España*, Tab. LII. num. 12. rarissimum insignemque numinum, in quo caput hominis ex ore

berum flumen copias adduxit. Ibi hibernaculis secundum ⁷oppidum, quod Castra Ælia vocatur, ædificatis, ipse in castris manebat, interdiu conventum sociarum civitatum in oppido agebat. Arma ut fierent, pro copiis cujusque populi per totam provinciam edixerat: quibus inspectis, referre cetera arma milites jussit, ⁸quæ aut itineribus crebris, aut ⁹oppugnationibus variisque præliis labefacta erant. Nova mane per centuriones ¹⁰divisit militi: ¹¹tum quoque ipsos instruxit armis, ¹²vestimenta quoque addita; ¹³et operarum impendium datum. Fabros enim advocaverat, indeque exciverat quibus officinabus ¹⁴bitumen excoqueretur, ratione inita quid in singulos dies effici posset.

ITAQUE omnia simul instrumenta belli parabantur. Neque materia artificibus, præparatis ante omnibus, ¹⁵in ministerium

aquam projicientis: infra HIBERVS. Inde constat tum antiqua orthographia, cui favet codex Vaticanus, tum Hyspanum fluminis symbolum.

⁷ Oppidum, quod Castra Ælia vocatur. Oppidum illud uni Livio memoratum, propinquum fuit Hiberno flumini: ita sane dictum, ab Ælio aliquo qui castra ibi condiderit. In Oscæ, nunc Huesca, nummis memoratur C. AELIVS IIIVIR, id est C. Ælius duumvir.

⁸ Quæ aut itineribus. Hæc Cl. Bruns sine ulla distinctione cum sequentibus nova mane etc. conjungebat. Quod quam vitiosum sit satis indicat rerum verborumque series.

⁹ Oppugnationibus variisque præliis labefacta. Ita supplendum monstrant et superstites literæ, et vacuum ipsum spatium. Arma autem itineribus, oppugnationibus, præliis deteri, labefieri notum ac compertum est. Nec de itineribus mirum videatur, cum in iis sæpe cædendæ essent materiæ, aliæque præstanda, quæ passim occurrunt in anaglyphis Columnæ Trajanæ.

¹⁰ Divisit militi. Supplendum, ut patet, militi, vel militibus. Placet magis militi, ne ambigua sint quæ sequuntur.

¹¹ Tum quoque ipsos. Ipsos quoque centuriones armis instruxit. Quæ manent literæ, Supplementum satis indicant.

¹² Vestimenta quoque addita. Nec difficile quoque fuit Supplementum, per se satis obvium.

¹³ Et operarum impendium. Fabros enim advocaverat. Id, ut opinor, et loco et narrationi accommodatum videtur.

¹⁴ Bitumen excoqueretur. Aut excoqueretur, aut eliquaretur supplendum. Sertorius machinarum scientia et usu peritissimus, ut videre est apud Plutarchum in ejus vita, adversus hostes et bitumine et malleolis et falaricis utebatur, maxime cum incendendæ essent eorum turres. De his machinamentis Vegetius, de Re militari, IV. 18. Quod si oppidani exire non audeant, majores balistas, malleolos vel fularicas cum incendio destinant, ut perruptis coriis, vel centonibus, intrinsecus flamma condatur. Malleoli velut sagittæ sunt, et ubi adhererint, quia ardentes sunt, universa conflagent. Falarica autem, ad modum hastæ, valido præfigitur ferro: inter tubum et hastile sulphure, resina, bitumine, stuppisque convolvitur infuso oleo, quod incendiarium vocant, quæ balistæ impetu destinata, perrupto munimine ardens figitur ligno, turritamque machinam frequenter incendit. Falarica usos esse Saguntinos docet Livius XXI. 8. Falarica autem erat Saguntinis, missile telum, hastili oblongo, et cetera tereti; præterquam ad extremum, unde ferrum extabat: id sicut in pilo, quadratum stuppæ circumligabant, lineabantque pice. Ferrum autem tres in longum habebat pedes, ut cum armis transfigere corpus posset. Antiqua arma in Celtiberia reperta exhibet Serenissimus Princeps Hispaniæ, D. Gabriel, in egregio suo opere, Salustio, pag. 303.

¹⁵ In ministerium tardior. Locus omnino corruptus ab ipso vetere librario, si quidem in codice Vaticano legitur inixogivitiu-udio. Ni tamen mea fallit conjectura, ad Livii sensum proxime accedunt, quæ reposui. Erunt

tardior; nec suo quisque operi artifex deorat. Convocatis deinde omnium populorum legationibus, ¹⁶*summatim prioris belli eventus recensuit, laudatisque civitatum consensu et militum virtute*, quas ipse res ¹⁷*consilio providisset*, quasque in oppugnandis urbibus hostium gessisset, exposuit; et ad reliqua belli cohortatus est paucis edoctos quantum Hispaniæ provinciæ interesset suas partes superiores esse. Dimisso deinde conventu, jussis, quæ ¹⁸*omnibus conducerent, quibusque sibi possent res servare* suas, principio veris M. Perpernam cum ¹⁹viginti milibus peditum, equitibus mille quingentis in ²⁰Ilurcaonum gentem misit ad tuendam regionis ejus maritimam oram; datis præceptis, quibus itineribus duceret ad defendendas socias urbes, quas ²¹Pompeius oppugnaret, quibusque ipsum agmen Pompeii ex insidiis adgrederetur.

Eodem tempore et ad Herennuleium, qui in iisdem locis erat, litteras misit, et ²²in alteram provinciam ad ²³L. Hertuleium, præcipiens, quemadmodum bellum administrare vellet; ante omnia ut ita socias civitates tueretur, ne acie cum Metello dimicaret, cui neque auctoritate neque viribus par esset: ne ipse quidem consilium ²⁴*inierat adversus eum eundi*, neque in *præsentiarum incursurum* eum credebat, si traheretur bellum: hosti, cum mare ab tergo provinciasque omnes in potestate haberet, navibus undique commectus venturos: ipsi autem, consumptis priore æstate, quæ præparata fuissent, omnium rerum inopiam fore: Perpernam in maritimam regionem ²⁵*superven-*

forte qui conjiciant, *in hoc servitium tardior*. At displicet *servitium* hoc sensu usurpatum, nec Livianum est.

¹⁶ *Summatim prioris belli*. . . *militum virtute*. Hæc conveniunt iis quæ antecedunt, et loco, qui in codice legi non potest.

¹⁷ *Consilio providisset*. Hæc quoque satis indicantur rerum serie.

¹⁸ *Omnibus conducerent, quibusque sibi possent res servare*. Antecedentia et reliquæ literæ hæc indigitant.

¹⁹ *Viginti milibus*. Libri veteres, Inscriptiones, ut et hic codex Vaticanus Livii sæpe habent *milibus, milia*. Sed et ipse quoque mox habet *mille*.

²⁰ *Ilurcaonum*. Ilurcaones oram maritimam ad ostia fluminis Hiberi, *l'Ebro*, habitabant: nunc la partie méridionale de la Catalogne et la partie septentrionale du Royaume de Valence. Forte melius scriberetur *Ilercaonum*. Ipse Livius XXII. 21. dixit *in agro Ilercaonensium*; et ipse mox infra in Fragmento memorat Ilercaoniam. In Plinio III. 3. legitur regio *Ilergaonum*. Multa est apud antiquos scriptores in scribendis nominibus varietas. Idem enim

Julio Cæsari, de Bello civili, I. 59. dicuntur *Ilurgavonenses*. Ptolemæo II. 6. Ἰλκερώνες.

²¹ *Pompeius*. In codice Vaticano librarius scripsit *Poupeius, Ponpeii, inploratam*. Vitia sunt pronuntiationis et scripturæ, quæ ex nummis et lapidibus corrigere pronum est.

²² *In alteram provinciam*. In Hispaniam ulteriorem; videturque Hertuleius fuisse in Lusitaniæ finibus, *le Portugal*, quæ pars erat Hispaniæ ulterioris.

²³ *L. Hertuleium*. Perperam Epitome Liviana libr. XCI. habet, *Herculeius*; Fragmenta Sallustii, *Hirtuleius*. Verum nomen prodit antiquissimus hic Livii codex, ut recte observavit Cl. Bruns.

²⁴ *Inierat adversus eum eundi, neque in præsentiarum incursurum*. Quæ superant in MS. codice locisque ea suggerunt.

²⁵ *Superventurum*. Jam pars verbi occurrit in MS. codice. Id quoque innuit, quod mox sequitur, *incautos*. . . *adgressurum*.

turum, ut ea, quæ integra adhuc, ²⁶ ab hostis *vi tutari* posset, et, si qua occasio detur, incautos per tempus adgressurum. Ipse cum suo exercitu ²⁷ Hiberones et Autalcones progredi statuit, a quibus ²⁸ *gratiam querebatur infamem*: cum ²⁹ *nuper* oppugnaretur ³⁰ Celtiberorum urbes imploratam ³¹ esse opem ³² ab *Metello*, missosque qui itinera exercitui Romano monstrarent. ³³ *Quam perfidiam ultum iri volebat Sertorius, ut insigni exemplo ceterorum fidem retineret. Illos cum pro flagitii gravitate muletasset, variis distrahitur curis, ambiguus quonam bellum vertat, utrum fidos Romanis populos incurset, maritimamne oram, ut Pompeium ab* ³⁴ *Ilercaonia et* ³⁵ *Contestania arceat, utraque socia gente, an ad Metellum et* ³⁶ *Lusitaniam se convertat.*

HÆC secum agitans Sertorius præter ³⁷ Hiberum amnem per pacatos agros quietum exercitum sine ullius noxa duxit. Pro-

26 *Ab hostis vi tutari.* Supplevi quæ indicabant reliquæ literæ.

27 *Hiberones et Autalcones.* Hi populi Citerioris Hispaniæ veteribus scriptoribus non memorantur. At cum Metello ad Celtiberos tendenti iter monstraverint, manifestum est eos habitasse in ea parte Hispaniæ, quam nunc dicimus *la partie orientale de la Castille vicille, et partie d'Alava et de Navarre.* Et ut videtur ex nominibus Hiberones Hiberno flumini propiores, Autalcones Celtiberis. Opinor Livium scripsisse ad *Hiberones et Autalcones progredi.* Ad excedit aut vitio librarii, aut extrita scriptura. Immo suspicor non fuisse scriptum *Hiberones*, sed ad *Berones.* In extritis enim literis falli potuit Cl. Bruns. Manet forte veteris nominis memoria in oppido quod nunc dicitur *Briones*, et Hiberno flumini vicinum est, supra *Logroño.*

28 *Gratiam querebatur infamem.* Id et loco et veteris scripturæ vestigiis convenire mihi videtur. Pro *querebatur*, si quis malit, *reposcebat*, haud repugnabo.

29 *Nuper oppugnarentur.* Supplevi *nuper*; quod cum historia consentit.

30 *Celtiberorum urbes.* Non difficile fuit Supplementum, cum maxima pars in codice MS. exstaret. Celtiberi autem, Celtis, seu Gallis, et Hiberis mixti, unde iis nomen, illudque apud Hispanos bellorum studiis celebratissimum. Laudantur a Silio Italico III. 340.

Venere et Celtæ sociati nomen Hiberis. His pugna cecidisse decus.

Eam Hispaniæ partem tenucre, quam

nunc dicimus *la partie occidentale de la Castille nouvelle, et une grande partie de l'Aragon.*

31 *Esse opem.* In MS. *esc*; ut jam alias monui, aut librarii vitio, aut extrita scriptura.

32 *Ab Metello.* Id necessario fuit supplendum. Metellus enim Occidentalem Hispaniæ partem tenebat. Pompeius autem Orientalem. Unde unus Metellus implorare opem poterat, ut subveniret Celtiberis.

33 *Quam perfidiam ultum ire...* *populos incurset.* Magnus hic ob extritam scripturam hiatus, quem convenienter loco et tempori explevisse mihi videor.

34 *Ilercaonia.* Ilercaonia, seu regio Ilercaonium, erat, ut jam dixi, prope ostia fluminis Hebri, *l'Ebro*; et oram maritimam Hispaniæ, Orientem versus, obtinebat, ubi nunc *la partie méridionale de la Catalogne et la partie septentrionale du Royaume de Valence.*

35 *Contestania.* Contestania, seu Contestanorum regio, erat infra Ilercaoniam; et oram maritimam Hispaniæ, Orientem versus occupabat, ubi nunc *la plus grande partie du Royaume de Valence, et partie du Royaume de Murcie.*

36 *Lusitaniam.* Perperam aut librarius scripsit, aut Cl. Bruns legit *Rusitaniam.* Certo certius legendum *Lusitaniam*, cujus pars magna nunc *le Portugal.*

37 *Hiberum amnem.* De Hiberno amne jam dictum sæpe supra.

fectus inde in ³⁸Bursaonum et ³⁹Casuantinorum et ⁴⁰Graccuritanorum fines, evastatis omnibus proculcatisque segetibus, ad ⁴¹Calagurim Nasicam sociorum urbem ⁴²venit, transgressusque ⁴³annem propinquam urbi, ponte facto, castra posuit. Postero die M. Masium quaestorem in ⁴⁴Arvacos et ⁴⁵Cerindones misit ad conscribendos ex iis gentibus milites, frumentumque inde ⁴⁶Contrebiā, quae Leucada appellatur, comportandum, praeter quam urbem opportunissimus ex ⁴⁷Beronibus transitus erat, in quaecumque regionem ducere exercitum sta-

38 *Bursaonum.* Bursaones Plinio III. 3. dicuntur *Bursaonenses*. Erant eorum quinquaginta duobus populis, qui Caesaraugustam, nunc *Sarragosse*, juris causa, conveniebant. Principem eorum urbem *Βούραδα* Ptolemæus II. 6. Celtiberorum urbibus accenset. Videntur habitasse Hispaniae partem, quam nunc dicimus *la Mancha*.

39 *Casuantinorum.* Cum Plinius III. 3. in hoc populorum tractu memoret *Cascantenses*; et Ptolemæus II. 6. urbem *Κάσαντρον*, nunc *Cascante*, dans le *Royaume de Navarre*, trans Iberum fluvium; crediderim Casuantinos a Livio memoratos eosdem esse ac *Cascantenses*: aut incompertum qui sint illi *Casuantini*.

40 *Graccuritanorum.* Urbs princeps Graccuritanorum erat Graccuris, nunc *Agedra*, dans la *Castille vieille*. De hac urbe Festus: *Gracchuris urbs Hiberæ regionis, dicte a Graccho Sempronio, quæ antea Ilhursis nominabatur.* Nec aliter Epitome Livii, libr. XLI. *Tib. Sempronius Gracchus proconsul Celtiberos victos in deditionem accepit: monumentumque operum suorum, Gracchurim oppidum in Hispania constituit.* Veterem nominis orthographiam retinuit MS. codex Vaticanus, ut constat ex nummis inscriptis *MVNICIP. GRACCVRIS*, id est *municipium Graccuris*.

41 *Calagurim Nasicam*] *Calaguris Nasicæ*, nunc *Calahorra* dans la *Castille vieille*. Hujus urbis nummus ex ære mediocri perrarus exstat apud eruditum Florez, *Medallas de España*, Tab. XI. num. 9. pag. 259. Ex altera parte caput hominis nudum; ex altera parte, bos. Supra *CALAGVRR*. Infra, *IVLIA*. Nempe *Calagurris Julia Nassica* municipium erat, forte ita dictum a Cornelio Scipione Nasicæ. Plinius III. 3. memorat *Calaguritānos*, qui *Nassicæ* cognominantur. Fuit et *Calaguris Fibularia*; unde Plinius loc. cit. appellat *Calaguritinos*, qui *Fibularenses* cognominantur.

Illa *Calaguris* debet esse *Loharre* dans la *Royaume de Navarre*.

42 *Venit.* In MS. *benit*. Nempe ex vitiosa pronuntiatione librarii, quæ adhuc frequens est in Hispania, Aquitania, &c. Inde similis error frequens occurrit in veteribus Inscriptionibus.

43 *Annem propinquam urbi.* Annis ille est *Iberus*, *l'Ebro*, sæpe nobis memoratus.

44 *Arvacos.* Plinio III. 3. et IV. 20. appellantur *Arevaci*. Celtiberis vicini erant, Occidentem versus; immo et pars Celtiberorum: unde dicebantur *Arevaci Celtiberi*, nunc la *partie orientale de la Castille vieille*. Nomen ducebant ab *Areva* fluvio, nunc la *riviere Arlencon*, qui urbem *Burgos* alluit. *Arevacis* nomen dedit fluvius *Areva*. Plinius III. 3.

45 *Cerindones.* Populus soli Livio nominatus; et certe *Arevacis* vicinus. In hoc situ Plinius memorat *Pelendones*, partem quoque Celtiberorum. Quatuor populis constabant *Pelendones*, quorum unus videntur fuisse *Cerindones*. Plinius III. 3. *Pelendones Celtiberorum, quatuor populis: quorum Numantini*, nunc les *ruines de Numance* dans la *Castille vieille*, près de la *ville de Soria*. In vetere Inscriptione apud Gruterum CXI. 5. *PELLENDONES. AREVACON.*

46 *Contrebiā.* Urbs illa diversa est a *Contrebia*, quam a Sertorio expugnatam initio Fragmenti vidimus. *Contrebia*, quæ appellabatur *Leucada*, debuit esse *Calaguri Nasicæ* vicina, Occidentem versus, si quidem praeter hanc urbem opportunissimus erat ex *Beronibus* transitus.

47 *Beronibus.* Ptolemæo II. 6. *Βήρωνες*. *Iberum* fluvium accolebant. Inter eorum oppida erat *Tritium*, nunc *Tricio*, près de *Najera*, dans le *pays de Rioja*. Jam monui *Beronum* nomen manere in oppido *Briones*.

tuisset; et C. Instelum, praefectum equitum ⁴⁸Segoviam et in ⁴⁹Vacreorum gentem ad equitum conquisitionem misit, jussumque cum equitibus ⁵⁰Contrebiæ sese opperiri. Dimissis iis, ipse profectus ⁵¹per Umconum agrum, ducto exercitu in confinio ⁵²Vironum posuit castra. Postero die cum equitibus praegressus ad itinera exploranda, jusso pedite quadrato agmine sequi ad ⁵³Vareiam validissimam regionis ejus urbem venit. ⁵⁴Haud inopinantibus *Vareianis* advenerat, undique equitibus et ⁵⁵suæ gentis ⁵⁶et *Autrigonum accitis*.

48 *Segoviam*. Nunc quoque *Ségovie*, dans la *Castille vieille*.

49 *Vacreorum*. Pronum est divinare emendandum esse *Vaccæorum*. At cum Plinius III. 5. memoret Vaccæos, quorum XVIII erant civitates, quas inter appellat Intercatienses, Pallantinos, Lacobricenses, Caucenses: earum quoque e numero potuerunt esse Vacrei. Vaccæi autem, quorum pars certe fuere Vacrei, eam Hispaniæ partem tenebant, quam nunc dicimus *partie de la Castille vieille et du Royaume de Léon*, ubi urbes *Pallentia*, *Valladolid*, *Simuncas*.

50 *Contrebiæ*. Contrebiæ, nunc *Santavert*, quam Sertorius expugnaverat, ut dictum est initio Fragmenti.

51 *Per Umconum agrum*. Umcones, ut patet ex ipso Sertorii itinere, fuere cis Hiberum flumen, supra urbem Calagurim Nasicam, ubi nunc *la partie Méridionale de la Navarre*, Orientem versus.

52 *Vironum*. Umconibus vicin e-

rant Virones, et Hiberum flumen accolebant; nunc *la partie méridionale de la Navarre*, Occidentem versus.

53 *Vareiam*. Vareia, urbs erat Vironum nunc *Logroño*, dans la *Navarre*, Hiberno flumini apposita.

54 *Haud inopinantibus Vareianis*. Supplevi *Vareianis*, ut locus ipse postulabat.

55 *Suæ gentis*. Gentis Vironum, quorum urbs validissima erat Vareia. Ptolemæus II. 6. Virones omisit; et Vareiam Beronibus attribuit.

56 *Et Autrigonum accitis*. In MS. codice et *Autric*. Supplevi, et Autrigonum *accitis*. Licet Cl. Bruns legerit *AVTRIC*. Certe fuit scriptum *AVTRIG*. Ptolemæo II. 6. dicuntur *Αὐτρίγιοι*; et juxta Plinium III. 3. Autrigonum decem erant civitates. Habitabant Hispaniæ partem quam appellamus *la partie septentrionale de la Castille vieille*. Decem civitatum una fuit Virovesca, nunc *Birbiesca*.

Cl. Bruns, cum hoc Titi Livii Fragmentum edidit, Inscriptionem de bello Sertoriano protulit, quam Barcinone repertam fert MS. codex Marcanovæ, qui Venetiis in Bibliotheca Ill. Cornaro adservatur.

D. M. S.

BELLO SERTORIANO

VVLNERE SUSCEPTO

A KALAGVRITANO NITIA

QVEM MANV EXTEMPLO

FODI. ACQVIRENDÆ

VALITVDINIS GRATIA

BARCINONAM PECIL.

ESCVLAPIO VOTA VOV.

TEMPLVM INGRATO VT

FIERET STATVI. MORTE

INMATVRA ME INTERCI

PIENTE. ET AB VALITVDI

NE. ET AB AVRA ADVLE

SCENTEM MISERABILI

TER DESTITVTVM VIDES

EQVITVM. MAGISTER. SP. POMPEANVS.

Licet Marcanova curiosus fuerit veterum monumentorum accumulator, illa Inscriptio, nescio quid recens et adulterinum spirare mihi videtur. Suspecta quoque visa est, Scaligero Inscriptio altera, quam tamen ex erudito Resendio, ut inventam apud Exarramam fluvium in Lusitania, habet Gruterus, pag. xvi. num. 2.

I. O. M.

OB PVLSOS A Q. SER

TORIO METELLVM

ADQ. POMP.

IVN. DONACE

CORON. ET SCEPTRVM

EX ARG. MVNVS

ADTVLIT

FLAMINICAE PHIA

LAM CAELATAM

HIERODVLIS COE

NAM DEDIT.

Certæ et indubitatæ fidei monumentis illustratur ac commendatur antiquitas : suspectis spuriisque obscuratur et deteritur.

Ex edit. Tacit. à Brotier in 12mo. Ann. 1776.

FINIS.

BINDING 00000 MAY 11 1970

PA	Livius, Titus
6452	Historiarum ab urbe
A2	condita libri qui supersunt
1825	omnes
t.4	

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
